COMMENTARIVS IN IOSVE, IVDICVM, RVTH, IV. LIBROS REGVM ET II. PARALIPOMENON.

AVCTORE

R. P. CORNELIO CORNELII A LAPIDE
E SOCIETATE IESV.
S. Scripturæ olim Louanij, posteà Romæ Professore,

Cum triplici Indice.

Tomus I. continens lib. Iosue, Iudicum, Ruth & I. Regum.

ANTVERPIÆ
Apud IACOBVM MEVRSIVM.
ANNO M. DC. LXXVI.

ADMODVM REVERENDO

NOBILI AC CLARISSIMO

DOMINO

D. FRANCISCO

DINGENS

IVRIS VTRIVSQVE DOCTORI,

PROTONOTARIO APOSTOLICO,

DECANO ANTVERPIENSI,

DOMINO DE WESTORP, &c.

ADMODVM REVERENDE DOMINE,

Ostquam honore, quem merebaris, auctus es, neque Te tantùm honos à maioribus acceptus, Virtuſque propria; ſed & noua Clariſſimi Decanatûs in Cathedrali huius vrbis noſtræ Eccleſiâ acquiſita dignitas illuſtrem fecit, non diu deliberandum fuit, cui hunc P. Cornelij à Lapide Societatis IESV poſthumum fœtum conſecrarem. Siue enim proli iam patre orbatæ Tutor quærendus eſt & Patronus, nullius mihi beneuolentia ac benignitas adeò perſpecta eſt quàm Tua; ſiue congratulandum Tibi, & exhibendum aliquod voluntatis in Te meæ argumentum, nullum certè aut teſtatius eſt aut magis perpetuum, quàm hoc typis meis excuſum opus, quod & in omnium manus veniet, & cum auctoris ſui famâ perennabit. Nec hìc ego meo ſolius ſtudio indulgeo: ſcio quis in Te Societatis IESV animus, quæ Tua in illam beneuolentia ſit: ſed hanc ipſa veneretur & prædicet. Ego certè & ingratus ſim & Magnorum Virorum amicitiâ indignus, ſi vmquam animo meo excidant ea officia, quibus me cùm ſemper complexus es, tùm ex eo potiſſimùm tempore, quo Cathedralis Eccleſiæ, cuius modò ampliſſimam Decani dignitatem ſuſcepiſti, ego in bonis ad Dei honorem

conquirendis, conseruandis, & distribuendis, cum aliis vrbis huius Clarissimis viris præfecturam administraui, Te Thesaurarij munus obeunte! Vt tum amicè, vt tranquillè, vt iucundè egimus! vt me frequenter, vt amanter excepisti! sed dum eius ego temporis memoriam recolo & suauissimo adhuc amicitiæ nostræ fructu perfruor, Tu hoc meæ meorúmque in Te liberorum obseruantiæ pignus admitte. Quod vbi factum intellexero, erit sanè, quòd mihi meisque congratuler; simul ad maiora aliquando audenda stimulus magnopere addetur. In hac nostrâ Antuerpiâ VI. Kalend. Decemb. CIƆ. IƆC. XLI.

Admodùm Reuerendæ Dominationi Vestræ

æternùm deuotus

IOANNES MEVRSIVS.

FACVLTAS R.P. PROVINCIALIS
PER FLANDRO-BELGICAM.

EGo infra-scriptus Societatis IESV per Flandro-Belgicam Præpositus Prouincialis, potestate ad hoc mihi facta ab Admodùm R.P. Nostro Gosvvino Nickel Societatis eiusdem Præposito Generali, do facultatem Iacobo Meursio Typographo Antuerpiensi typis mandandi Commentaria R.P. CORNELII CORNELII A LAPIDE, eiusdem Societatis Sacerdotis, in Iosue, Iudicum, Ruth, IV. libros Regum, & II. Paralipomenon. In quorum fidem has manu meâ subscriptas, & sigillo officij mei munitas dedi Bruxellis XXVIII. Aprilis, anno M.DC.LIII.

IOANNES BAPTISTA ENGELGRAVE.

APPROBATIO CENSORIS ORDINARII.

Commentarij R.P. Cornelij à Lapide Societatis IESV *Theologi, & sacrarum litterarum in Collegio Romano Professoris in libros Iosue, Iudicum, Ruth, Regum & Paralipomenon; quia omnium hominum regimen & moderationem concernunt, q[illegible] tam iuxta hominis Christiani, quàm officij sui debitum quisque viuat ad promptiùs Deo seruiendum in sanctitate & iustitia, vtiliter lucem videbunt. Actum Antuerpiæ die 23. Nouemb.* 1641.

GASPAR ESTRIX
Pleb. & lib. Censor.

COPIA PRIVILEGII SOCIETATIS IESV

pro sacro Romano Imperio.

CVm ex mandato Sacræ Cæsareæ Maiestatis, omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis, atque alijs quibuscumque librariam negotiationem exercentibus, seriò strictéque inhibeatur, ne quis libros vllos à Societatis nostræ Patribus hactenus editos, aut edendos in posterum, intra Sacri Rom. Imperij, regnorumque & dominiorum Sacræ Cæsareæ Maiest. hereditariorum fines, simili aliòve charactere aut formâ, siue in toto, siue in parte, excudere vel recudere, vel aliò recudendos mittere, aut alibi etiam impressos inuehere, vendere, aut distrahere clàm, seu palàm, citra supradictorum Patrum consensum ac testimonium audeat vel præsumat: ego Ioannes Baptista Engelgraue Societ. IESV *per Prouinciam Flandro-Belgicam Præpositus Prouincialis, concedo Iacobo Meursio Typographo Antuerpiensi facultatem recudendi R. P. Cornelij Cornelij à Lapide Societatis nostræ Theologi, Commentarium in Iosue, Iudicum, Ruth,* IV. *libros Regum &* II. *Paralipomenon duobus Tomis comprehensum. In cuius rei fidem litteras manu meâ subscriptas, & sigillo officij mei munitas dedi Bruxellis anno* M. DC. LIII. *die* XXVIII. *Aprilis.*

IOANNES BAPTISTA ENGELGRAVE.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

CAROLVS Dei gratiâ Hispaniarum, Indiarumque, &c. Rex Catholicus, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Serenissimus Belgarum Princeps, diplomate suo sanxit, ne quis Commentaria in Iosue, Iudicum, Ruth, IV. libros Regum, & II. Paralipomenon, Auctore R. P. CORNELIO CORNELII A LAPIDE, Societatis IESV, in Collegio Romano Sacrarum litterarum Professore, præter IACOBI MEVRSI Typographi Antuerpiensis voluntatem vllo modo in Belgio intra decem annos proximos imprimat, aut alibi terrarum impressa in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaliáve habeat. Qui secùs faxit, confiscatione librorum, & pro singulis exemplaribus peregrinis huc illatis, triginta florenorum pensione multabitur: vt latiùs patet in litteris datis Bruxellæ, die VI. Octobris M. DC. LXXI.

Signat

LOYENS.

COMMENTARIA IN IOSVE,

PROLOGVS ET ARGVMENTVM.

IEsus Naue, ait S. Hieron. Epist. ad Paulinum, *typum Domini non tantùm gestis, sed & nomine præfert: Iordanem transit, hostium regna subuertit, diuidit terram victori populo, & per singulas vrbes, viculos, montes, flumina, torrentes atque confinia* (Allegoricè) *Ecclesiæ* (Anagogicè) *cælestisq́; Ierusalem spiritualia regna describit.*

AB Euangeliis (quibus toti nouo Testamento coronidem imposui) redeo Auspice Deo ad vetus Testamentum, ab antitypo ad typum, à Iesu inquam ad Iosue, qui Mosi eiusq; Deuteronomio (vbi Pentateuchum finiui) successit. Vbi ergo manum de tabula amoui, illic rursum admoueo, ac à Iosue vsque ad Psalmos veterem historiam psalmosque pertexo, itaque pariter toti veteri Testamento duobus tomis (si Deus vitam viresque dederit) coronidem imponam. Olim ante 40. annos hæc ipsa Louanij in publicis prælectionibus dictaui & docui. More meo solito breuis, imò solito breuior ero, ne tomi in S. Scripturam nimis excrescant, & quia libri hi sunt historici qui planam, facilem & iucundam à Iosue vsque ad Dauidem prisci æui historiam enarrant, ideoq; commentatione tanta non egent, quanta Prophetæ, Euangelia & Epistolæ. Sensui litterali moralem subiungam, quoties eum in S. Hieron. August. Origen. Theod. Rabano, Ruperto, cæterisque Patribus reperero litterali insistentem & accommodum.

Quæritur ergo primò: Cur liber hic inscribitur Iosue? Resp. quia gesta Iosue describit, quibus ille Chananæam bello subegit, illamque duodecim tribubus diuisit, ac Rempub. Israëlis in eadem cōstituit, eandemq; tam in pace quàm in bello prudentissimè gubernauit. Voluit enim Deus in Iosue dare exemplar optimi Imperatoris, Ducis & Principis, multò excellētius quàm Xenophon descripserit in Cyro, Plato in Repub. Aristot. in Politicis: quod proinde meritò omnes Christiani Principes sibi ob oculos ponere, ac iugiter intueri & imitari debeant. Adde Iosue videri libri huius auctorem, de quo mox plura.

Quæritur secundò: An liber hic sit Canonicus S. Script. Resp. non tantùm esse Canonicum, sed A proto (primò) canonicum, adeoque inter primos S. Scripturæ libros, de quorum auctoritate nemo vnquam orthodoxus dubitauit, censeri. Porrò Hebræi hunc librum in suo canone collocant inter Prophetas primum. Hebræi enim, teste S. Hieron. in Prologo Galeato (qui quasi galea S. Scripturæ præfigitur) S. Script. tripliciter partiuntur, illamq; diuidunt in *Thora*, id est legem siue Pentateuchum Mosis; in *Nebiim*, id est Prophetas; & *Ketubim*, id est Hagiographa. Prophetas autem alios nuncupant priores, alios posteriores. Inter priores primū statuunt Iosue; secundum, librum Iudicum; tertium, Samuelis, siue librum primum & secundum Regum; quartum, Regum nimirum librum tertium & quartum eorūdem. Posteriores recensent Isaiam, B Ieremiam, Ezechielem, & duodecim Minores Prophetas: priores verò illos, licèt historici sint, Prophetarum tamē ordine & nomine numerant, siue quia à Prophetis conscripti sunt, siue quia omnis ista illorum historia futura Messiæ tempora mutuo quodam vaticinio adumbrabat.

Quæritur tertiò: Quis sit libri Auctor? Resp. Theod. hic q. 13. Abulens. q. 5. & Andreas Masius, illum longè post mortem Iosue ex antiquis diariis & annalibus (qui c. 10. v. 13. vocantur *liber iustorū*) ab aliquo spiritu Dei afflato siue Propheta fuisse collectū, putà ab Esdra, vt sentit Masius; à Samuële, vt Abulen. idque verisimilius esse patebit ex libri decursu; maximè cap. 10. vers. 12. & 13. cap 19. C 47. cap. 11. 16. ac ex fine libri. Porrò diaria hæc ab ipso Iosue primitus fuisse conscripta censent Hebræi, qui ipsum Iosue huius sui libri faciunt Auctorem, idque satis significatur cap. vlt. vers 26. *Scripsit*, inquit, *omnia verba hæc in volumine legis Domini.* Sicut enim Moses sua gesta scripsit in Pentateucho, sic & Iosue Mosis discipulus & successor sua hic describit; perinde ac Iulius Cæsar sua acta & bella in ipsis castris sigillatim conscripsit, indeque librum vocauit Commentarium de bello Gallico, &c. Diariis autem hisce à Iosue vel eius Amanuensi conscriptis, nonnulla in hoc libro addita sunt ab eorum collectore, quæ post

mortem Iosue contigerunt, vt sunt ea quæ ca. 15. de Axa filia Caleb, & c. 19. 47. de filijs Dan narrantur, ipsa denique mors Iosue c. vlt.

Porrò quis, qualis & quantus fuerit Iosue, patebit ex libri decursu. Audi Ecclesiasticum cap. 46. 1. eius velut Heroum Herois elogia & magnalia recensentem. *Fortis in bello Iesus Naue successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum, maximus in salutem electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, vt consequeretur hereditatem Israel. Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas, & iactando contra ciuitates rhomphæas? Quis ante illum sic restitit? Nam hostes ipse Dominus perduxit. An non in iracundia eius impeditus est sol, & vna dies facta est quasi duo? Inuocauit Altissimum potentem in oppugnando inimicos vndique, & audiuit illum magnus & sanctus Deus in saxis grandinis virtutis valde fortis. Impetum fecit contra gentem hostilem, & in descensu perdidit contrarios: Vt cognoscant gentes potentiam eius, quia contra Deum pugnare non est facile.* Vide ibi dicta. Fuit ergo Iosue Dux, Princeps & Imperator Israëlis; fuit Propheta Deo familiaris, zelator legis cultusque diuini; fuit victor & triumphator, qui expulsis Chananæis populum fidelem in terram promissam reduxit, ideoque expressus fuit typus Iesu Christi, qui suos fideles facit triumphare de carne, mundo & dæmone, itaque eos in terram viuentium & in cælis regnantium reducit. Hinc & Iosue præter morem illius æui fuisse cælibem & virginem, imò ante Eliam cæterosque omnes primum vexillum virginitatis erexisse docet S. Ignatius Epistol. ad Philadelph. S. Hieron lib. 1. contra Iouin. & S. Chrysost. serm. de Martyribus, quem audi: *Ab origine mundi Innocens Abel occiditur, Henoch Deo placens transfertur, iustus Noë inuenitur, Abraham fidelis probatur, Moses mansuetus dignoscitur, Iesus castus, Dauid lenis, Helias acceptus, Daniel Sanctus, tres pueri victores redduntur.*

Denique Hebr. *Iehoua*, & crasi *Iesua*, siue *Iesua*, Græcè Ἰησοῦς, Latinè *Iesus*, idem est quod *Saluator*. Hæc ergo omnia vnum idemque sunt nomen, quo primùm Iosue noster, deinde eius antitypus Iesus Christus appellatus est. De hoc nomine multa habet hic noster Serarius, ego quoque plura de eodem dixi Num. 13. v. 17 Matth. 1. 21. & Philipp. 2. 10. Narrat B Gregor. Turon. libr. de gloria Confess. cap. 40 Florentium patrem suum grauibus febribus & doloribus afflictum, cælesti monitu nomen Iesu Naue hastulæ inscriptum capiti supposuisse, itaque illico omni morbo & dolore liberatum.

Porrò ad hæc omnia Iosue à Mose, iubente Deo electus, & impositione manuum ordinatus, auctoratus, & quasi consecratus est dux populi. Num. 27. v. 18. ac Rursum ab eodem ad tam heroica opera animatus est. Deuteron. 31. 7. *Confortare*, ait, *& esto robustus: tu enim introduces populum istũ in terram, &c. Dominus ipse erit tecum.*

Quæritur quartò: Quæ sit libri huius materia & argumentum? Resp. Argumentum est prosequi historiam Mosis, eamque pertexere vsque ad finem vitæ Iosue. Moses enim in Genesi conscribit historiam mundi incipiens ab eius creatione, illamque pertexit vsque ad mortem Ioseph Patriarchæ, vbi Genesim finit. Deinde in Exodo, Leuit. Numer. & Deuter. prosequitur historiam Israëlis à morte Iosephi, ac præsertim gesta sua vsque ad mortem. Iosue verò hîc Mosi succedens, sua & Israëlis post mortem Mosis heroica facta recenset, ac præcipuè bella quibus Chananæam deuicit, eamque inter Israëlitas possidendam distribuit. In hoc ergo libro clarissimum diuinæ prouidentiæ, & fidei in promissis seruandis exemplũ se splendet, vtpote in quo liquet, quòd Deus post promissionem Abrahæ de Chananæa possidenda datam anno 470. qui fuit annus à creatione mundi 2494. & ab egressu Hebræorum ex Ægypto 40. omnes duodecim tribus à Iacob, Isaac & Abraham progenitas, saluas in terram promissam eiusque possessionem induxerit. Hoc est quod dicitur Exodi 12. 40. *Habitatio autem filiorum Israel, qua manserunt in Ægypto, fuit 430 annorum.* Adde nunc numero 40. annos peregrinationis in deserto, qui fluxerunt ab egressu ex Ægypto vsque ad ingressum in terram Chanaan, habebis 470. annos iam dictos.

Itaque causa litteralis scribendi huius libri fuit, vt creationis mundi historia à Mose cœpta, vt Ecclesiæ veteris continua propagatio ordine temporum non interrupto pertexeretur; vtque diuinæ prouidentiæ fides in promissis præstandis toti mundo testata fieret.

Moralis causa fuit, vt in Iosue daretur Idea perfecti Principis, optimè tam in bello quàm in pace Rempublicam gubernantis. Cicero Pompeium laudans quatuor dotes in Imperatore requirit, scilicet scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, & felicitatem. Hæ omnes in Iosue mirificè elucent. Vnde Tertul. lib. 3. contra Marcion. c. 16. censet Iosue esse Angelum illum ac ducem quem promisit Deus Exodi 23. dicens: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam qui te custodiat in via, & introducat in terram, quam paraui tibi: intende illi & exaudi eum, ne inobaudieris eum: Non enim celauit te, quoniam nomen meum super illum est. Angelum quidem eum dixit, ob magnitudinem virtutum quas erat editurus, & ob officium Prophetæ nuntiantis scilicet diuinam voluntatem: Iesum autem, ob nominis sui futuri Sacramentum.*

Allegorica, vt in Iosue pingeretur Iesus Christus debellans peccatum & omnem inferorum potestatem. Vnde de Iosue ita canit Tertul. lib. 3. contra Marcion. in carm cap. 3.

Spiritus huic sanctus socium sibi nominis iunxit,
&c.
Nominis exemplum, Christi virtutis imago.

Vide nostrum Salianum tomo 2. anno mundi 2600. vbi omnia Iosue facta Christo adaptat.

Tropologica & Anagogica, vt in eodem repræsentaretur, qua ratione fidelis quisque ceu miles septem non gentibus, sed vitijs capitalibus animæ debellatis, victor in terram viuentium vincentibus promissam contendere debeat. Ita Origen. Theodor. Rupertus. Hac de causa Iosue vtî fide sua Iordanem diuisit siccauitque, ac solem stitit, sic innocẽtia sua Mosen superauit: Moses enim Deum offendit ad aquas contradictionis, adeoque à terra promissa exclusus fuit, vt in eam Israëlem induceret innocens Iosue Num. 20. nil enim in Iosue culpatum fuit, sed laudata omnia, ac præsertim eius erga Deum fides, fiducia, obedientia, religio, charitas, zelus, fortitudo, integritas, iustitia, politia, paupertas, &c. quibus ipse meruit in Sanctorum catalogum referri in Martyrol. Romano ad diem primum Septembris, quo hæc scribo,

scribo. Denique audi S. August. lib 18. ciuit. cap. 11. *Moysi successit Iesus Naue: & in terra promissionis introductum populum collocauit ex auctoritate diuina, debellatis gentibus, à quibus eadem loca tenebantur. Qui cùm populum rexisset post mortem Moysi viginti & septē annos, etiam ipse defunctus est: Regnante apud Assyrios octauodecimo Amynta, apud Sicyonios sextodecimo Corace, apud Argiuos decimo Danao, apud Athenienses quarto Ericthonio.*

Quintò quæritur: Quot annorum gesta complectatur hic liber? Resp. Omnes ferè consentiunt Iosue per septem annos gessisse bella ad subigendam Chananæam, quæ omnia hic describuntur: Inde secuta est pax, in qua quot annis superstes fuerit, & populum gubernarit Iosue, non omnino B constat. Variant enim Interpretes & Chronologi. Rabbi Moses enim censet Iosue mox post bella obiisse; alij Iosue post bella, pacis annos dant decem vel vndecim, ita vt vniuersim præfuerit populo annos septemdecim, vel octodecim. Ita Genebrard. lib. 1. Chronol Salianus, Torniellus, Adrichom. Arias & Lucidus: Iosephus verò lib. 5. antiquitatum cap. 1. in fine, Iosue vniuersim attribuit annos viginti quinque, Beda & Bellarminus 26. Hebræi autē, quos sequuntur Patres, vt Eusebius lib. 10. Præpar. Clemens Alex. lib. 1. Strom. S. Aug. lib. 18. de ciuit. cap. 11. Sulpitius lib. 1. sacræ histor. Magalianus & Masius in cap. vlt. Iosuę eidem dant C annos viginti septem. Quare cùm Iosue mortuus sit anno ætatis 110. vt patet c. vlt. v. 29. sequitur eū Ducatum populi suscepisse, anno ętatis 83. Deme enim annos 27. Ducatus eius ab annis 110. vitę eiusdem, incides in annum initi Ducatus 83. Quæ harum sententiarum sit verior, indicabo c. vltimo.

Porrò Moses Genesim orditur à creatione Adæ & mundi, finit verò eam in morte Ioseph, quæ A contigit anno mundi 2310. à diluuio 633. ab Abraham 361. A morte verò Ioseph vsque ad exitū Hebręorum ex Ægypto, & Ducatum Mosis fluxere anni 144. Moses autem præfuit populo 40. annis. Ergo Iosue ei immediatè succedens cœpit imperare anno à creatione mundi 2494. à diluuio anno 837. ab Abraham 545. à Repromissione 470. à morte Ioseph 184 qui fuit ante natiuitatem Christi annus 1436. Vide Chronotaxim quam præfixi Pentateucho.

INTERPRETES.

SCripsit in Iosue Origenes homilias 26. qui more suo moralis est. Ad litteram scripsit Theodoretus, Procopius & S. Aug quęstiones triginta. Extant tom. 4. post quęstiones in Genesim totumque Pentateuchum.

Posteriori sęculo scripsit Rupertus, Lyran. Hugo Cardinalis, Dion. Carth. Caietanus, ac fusè & exactè Alphonsus Tostatus Episcopus Abulensis. Nostro sęculo doctè ac piè scripsit Andreas Masius Consiliarius Ducis Cliuiæ, & linguarum apprimè peritus; sed hoc habet quòd subinde vulgarem interpretem carpat, licèt ferè in rebus minutis. Habet etiam nonnulla minùs sana vel sanè sonantia, vt de cruce non adoranda, & de imaginibus in altari non collocandis, quę cautè legenda & intelligenda sunt. Notauit ea D. Ioannes Molanus in limine operis posteriori editione. Masius excellit in Geographia, & locis singulis terrę sanctæ graphicè describendis.

Masium secutus est Arias Montanus, qui in elegantia styli excellit. E nostris copiosè commentatus est Cosmus Magalianus, doctè & reconditè Nicolaus Serarius, accuratè Iacobus Bonfrerius.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PRimò Deus apparet Iosue, eumq́; corroborat ad inuadendum Chananæam. Secundò, v. 10. Iosue iubet populum parari in tertium diem vt Iordanem transeat, ac Rubenitis & Gaditis præcipit, vt ceteras tribus armati præeant, vti se facturos promiserant.

1. ET factum est post mortem Moysi serui Domini, vt loqueretur Dominus ad Io-
sue filium Nun, ministrum Moysi, & diceret ei: 2. Moyses seruus meus
mortuus est: Surge, & transi Iordanem istum tu, & omnis populus tecum, in Ter-
ram, quam ego dabo filiis Israel. 3. Omnem locum, quem calcauerit vestigium
pedis vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi. 4. A deserto & Libano vs-
que ad fluuium magnum Euphraten, omnis terra Hethæorum vsque ad mare ma-
gnum contrà solis occasum erit terminus vester. 5. Nullus poterit vobis resiste-
re cunctis diebus vitæ tuæ: sicut fui cum Moyse, ita ero tecum: non dimittam, nec
derelinquam te. 6. Confortare, & esto robustus; tu enim sorte diuides populo
huic Terram, pro qua iuraui patribus suis, vt traderem eam illis. 7. Confortare
igitur, & esto robustus valde; vt custodias, & facias omnem legem, quam præcepit
tibi Moyses seruus meus: ne declines ab ea ad dexteram, vel ad sinistram, vt intel-
ligas cuncta quæ agis. 8. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo: sed me-
ditaberis in eo diebus ac noctibus, vt custodias & facias omnia quæ scripta sunt in
eo: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. 9. Ecce præcipio tibi, confortare
& esto robustus. Noli metuere, & noli timere: quoniam tecum est Dominus Deus
tuus in omnibus, ad quæcumque perrexeris. 10. Præcepitque Iosue principi-
bus populi, dicens: Transite per medium castrorum, & imperate populo, ac dicite.

11. Præparate vobis cibaria : quoniam post diem tertium transibitis Iordanem, &
intrabitis ad possidendam Terram , quam Dominus Deus vester daturus est vobis.
12. Rubenitis quoque & Gadditis, & dimidiæ tribui Manasse ait: 13. Memen-
tote sermonis, quem præcepit vobis Moyses famulus Domini , dicens : Dominus
Deus vester dedit vobis requiem, & omnem terram. 14. Vxores vestræ, & filij,
ac iumenta manebunt in Terra , quam tradidit vobis Moyses trans Iordanem : vos
autem transite armati ante fratres vestros , omnes fortes manu , & pugnate pro eis,
15. donec det Dominus requiem fratribus vestris , sicut & vobis dedit , & possi-
deant ipsi quoque Terram , quam Dominus Deus vester daturus est eis : & sic reuer-
temini in Terram possessionis vestræ , & habitabitis in ea, quam vobis dedit Moy-
ses famulus Domini trans Iordanem contra solis ortum. 16. Responderuntque ad
Iosue, atque dixerunt : Omnia, quæ præcepisti nobis faciemus : & quocumque mise-
ris, ibimus. 17. Sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi: tantùm
sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse. 18. Qui contradixerit ori
tuo, & non obedierit cunctis sermonibus quos præceperis ei , moriatur. Tu tantùm
confortare, & viriliter age.

VERS. 1. T FACTVM EST, &c. VT LOQVERETVR.] Hebr. *Et factum est & locutus est*, hoc est : *& locutus est*. τὸ enim *factum est* redundat more Hebræo. Vnde Noster clarè vertit : *Et factum est vt loqueretur*. τὸ *&* copulat hunc librum cum fine Deuteronomij : illius enim acta ordine prosequitur, licet alioqui Hebræis vau siue *&* sit initiale , tantumque notet libri exordium, vti dixi Ezech. 1. v. ad illa: *Et factum est in trigesimo anno.*

POST MORTEM MOYSI,] post expletos triginta dies luctus , quibus Hebræi planxerunt mortem Mosis, Deut. vlt. 8. illis enim lugendum & quiescendum erat. Ita Abulen. Serarius & Caietanus, licet contrarium autumet Lyran. Salianus & Masius Talmudicos secuti, de quo c. 3. Quare cùm Moses mortuus sit sub diem tertiam Februarij, ac deinde cum planxerint Hebræi per 30. dies, vti patet Deuter. vlt. v. 1. & 8. ac statim post planctum Iosue sumpserit imperium populi vice Mosis, auctoratus & roboratus hic à Deo, hinc sequitur hanc apparitionem & confortationem ei factam sub diē tertium mensis primi Nisan , cuius decimo die Hebræi transierunt Iordanem, vt patet ca. 4. 19. ac 14. die celebrarunt Pascha, vt patet c. 5. 10.

VT LOQVERETVR DOMINVS.] Per Angelum vices Dei gerentem, sicut & per Angelum locutus erat Mosi , eique legem dederat in Sina , vt patet Galat. 3. v. 19. Angeli enim sunt administratorij Dei spiritus Hebr. 1. 14. Quocirca quoties in veteri Testamento Deus dicitur apparuisse vel locutus esse, non ipse per se, sed per Angelum id præstitit , vti C in Pentateucho ostendi. Porrò Angelus hic locutus est Iosue, vel locutione spirituali obiiciendo mēti eius notiones verborum horum, eo modo ac si Iosue Deus ipsum præsentem loquentē audiisset , aut locutione corporali in assumpto corpore apparens & externus loquens ad Iosue: Vtrumlibet enim est probabile. Iosue ergo hic immediatè à Deo per Angelum constituitur & auctoratur dux populi; ideoque ab eo per omnia eruditur, dirigitur, prosperatur victoriis, decoratur spoliis, & regnis locupletatur; cùm cæteri Reges & Principes à Deo non immediatè, sed mediante electione populi vel optimatum constituantur.

S. Hieron. in illud Apostoli : *Constitues per ciuitates presbyteros sicut & disposui tibi.* Ad Tit. 1. 5. *Moyses*, inquit, *amicus Dei potuit vtique successores* A *principatus filios suos facere , & posteris propriam relinquere dignitatem, sed extraneus de alia tribu eligitur Iesus, vt sciremus principatum in populos non sanguini deferendum esse , sed vitæ. At nunc cernimus plurimos hanc rem beneficium facere, vt non quærant eos , qui possunt Ecclesiæ plus prodesse , & in Ecclesia erigere columnas : sed quos vel ipsi amant , vel quorum sunt obsequiis deliniti; vel pro quibus maiorum quispiam rogauerit : & vt deteriora taceam qui vt clerici fierent , muneribus impetrarunt.*

SVRGE,] id est, eia age. Est enim vox hortantis, excitantis & animantis, non autem iubentis , vt in pedes te erigat. VERS. 2.

QVAM EGO DABO] Hebr. *do*, q. d. ita certò dabo ac si iam darem , imò iam hoc ipso momento dare incipio.

B OMNEM LOCVM QVEM CALCAVERIT VESTIGIVM PEDIS VESTRI , VOBIS TRADAM. Hebr. נתתיו *natatti*, id est dedi , tradidi , hoc est iam iam certissimè tradam) SICVT LOCVTVS SVM MOYSI] VERS. 3. *Omnem locum*, id est totam Chananæam, in quem pergebant Hebræi , promisit Abrahæ , Moysi & Hebræis Genes. 15. 18. Exodi 23. 31. Deut. 11. 9. & alibi sæpè. Nunc Deus promissa præstat, ac per Iosue Hebræis eam possidendam tradit , quia summus illius mundique totius est Dominus: *Domini enim est terra & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo.* Psal. 23. 1. *Calcare terram quid?*

Tropol. Origen. hom. 1. Chananæa nostra est concupiscentia, puta motus superbiæ, iræ, libidinis, gulæ, impatientiæ, acediæ, auaritiæ : quos si generosè pugnando calcauerimus, nobisque subiecerimus eis dominabimur duce Iosue , id est per gratiam Iesu Christi. *Tropolog.* 1.

Rupertus verò hic cap. 6. Omnis locus, ait, est omne cor, vel omnis conscientia, quam calcat pes Iesu, id est quæ se calcandam subiicit pedibus Iesu instar Magdalenæ; hæc ergo est ipsius Iesu , hæc est Saluatoris & sempiternæ salutationis , vt eam Iesus, id est Saluator & salus possideat. E contrario quos non calcauit vestigium pedis Iesu, id est, qui non sunt ei traditi & subditi , hi diabolo dati sunt , ac proinde non populus acquisitionis , sed perditionis filij sunt. 2.

Sanctus Bernardus autem subtiliter & piè ser. 15. in Psalm. *Qui habitat: Sperate*, ait, *in Domino omnis congregatio populi: quemcumque enim locum calcauerit pes vester, vester erit: pes vester vtique spes vestra est, & quantumcumque illa processerit, obtinebit: si tamen in Deum to-* 3.

to

ea figatur, vt firma sit & non titubet. Qui ergo ſperat in Deū, omnia ab eo obtinebit, quia Deus id paſſim in Script. & Euangeliis promiſit: quare cùm ipſe ſit fideliſſimus promiſſa præſtabit, cumque ſit clementiſſimus & liberaliſſimus non patietur vinci à ſpe noſtra, ſed eam ſuperare ſataget. Vnde idem S. Bernardus ſerm. 3. de Annuntiat. *Sola, ait, ſpes apud te (Domine) miſerationis obtinet locum, nec oleum miſericordiæ niſi in vaſe fiduciæ ponis.*

Anagog. Anagog. Origen. per omnem locum accipit cælum, cælique gloriam & felicitatem: *Lucifer, ait, ſedem habebat in cælis, poſtea verò quàm factus eſt Angelus refuga; ſi eum vincere potero & ſubijcere pedibus meis, ſi meruero vt Dominus meus Ieſus conterat Satanā ſub pedibus meis, conſequenter locū Luciferi accipere merebor in cælis.*

Symbol. Denique S. Franciſcus Calcare, ait, eſt contemnere: contemnit autem omnia, calcatque paupertas ſpiritus. Ipſa ergo eſt omnium Domina & mundi Regina, iuxta illud: *Fidelis totus mundus diuitiarum eſt.* Ita refert Lucas Waddingus in dictis & ſcriptis S. Franciſci. Auarus enim, ait S. Bernard. Terrena eſurit vt mendicus, pauper ſpiritu cōtemnit vt Dominus. Cauſam dat S. Cyprian. in orat. Domin. dicēs: *Qui renuntiauit iam ſæculo maior eſt honoribus eius & regno & ideo qui ſe Deo & Chriſto dedicat, non terrena ſed cæleſtia regna deſiderat.* Et S. Chryſoſt. hom. 15. ad populum: *Sicut, inquit, è ſummo montis vertice proſpectantibus omnia puſilla, ac non ſolùm homines & arbores, ſed etiam vrbes integræ & magni exercitus, formicarum inſtar ſuper terram ire videntur: ſic qui animo erecto in cæleſtia quaſi in ſublimi commorantur, ijs omnia humana, potentia, gloria, opes ita minuta & exigua apparent, vt ne digna quidem iudicent quibus bonæ immortalis animi nobilitatem applicent.*

Talis igitur eſt aquila, quæ vt ait Iob c. 39. 27. *In arduis ponit nidum ſuum, &c. Inde contemplatur eſcam, & de longè oculi eius proſpiciunt:* Nimirum, *mens fixa in cælo mundi ludibria ridet.* Talem ſe fuiſſe fatetur S. Gregor. cùm religioſam vitam in monaſterio ageret. Scribens enim ad Theoctiſtem ſororem Imperatoris lib. 1. epiſt. 5. *Nihil, inquit, in hoc mundo appetens nil pertimeſcens, videbar mihi in quodam rerum vertice ſtare, ita vt in me penè impletum crederem, quod pollicente Domino ex Propheta didiciſſem: Suſtollam te ſuper altitudines terræ. Super enim altitudinem terræ ſuſtollitur qui & ipſa quæ alta & glorioſa præſentis videntur ſæculi, per mentis deſpectum calcat.*

Vers. 4. A DESERTO ET LIBANO VSQVE AD FLVVIVM MAGNVM EVPHRATEM; OMNIS TERRA HETHÆORVM VSQVE AD MARE MAGNVM CONTRA SOLIS OCCASVM, ERIT TERMINVS VESTER] Circumſcribit hîc Deus terram promiſſam trans Iordanem à tribus mundi plagis, indeque tres ei aſſignat terminos: ipſa enim Arabiam deſertam habet ad Meridiem; Libanum & Euphratem ad Septentrionem; mare magnum, id eſt Mediterraneum ad Occidentem. Omittitur quartus Orientalis plagæ terminus, videlicet Iordanis, quia non longè ab eo conſiſtebat Ioſue, indeque Deus terram hanc ipſi oſtendebat.

LIBANO] Septuag. *Antilibano:* ſed idem eſt mōs, qui verſus mare Mediterraneum velut laxiore valle diuiditur, & apud Tripolim Libanus, apud Sidonē Antilibanus dicitur, ait Strabo lib. 16. Græcè Ἀντιλίβανος propriè idem eſt quod, *mons Libano oppoſitus.* Antilibanus enim apud Sidonem ita curuatur, vt Libano opponi videatur. Vnde S. Hiero. in locis Hebr. Omnis regio, ait, quæ eſt ſupra Libanum ad Orientem reſpiciens circa regionem Damaſci, quæ cecidit in ſorte tribus Manaſſe, Antilibanus appellatur.

Porrò Libanus Hebr. dicitur à לבן *Laban*, id eſt *album* quòd niue ſemper albeat in ſummitates: item à לבנון *lebanon*, id eſt *thus*, quòd Libanus cedrorū, pinorum, cypreſſorum, aliarumque reſinoſarum & thuriferarum arborū ferax ſit, ait Maſius & Adrichom. Libanus enim eſt omnium Syriæ montiū maximus, altiſſimus, fertiliſſimus, amœniſſimus, pulcherrimus. Hinc patet cur Eccleſiaſticus c. 39. 18. dixerit, *Quaſi Libanus odorem ſuauitatis habete, florete flores quaſi lilium & date odorem, & frondete in gratiam*, id eſt ad gratiam gratis & amœnis frondibus: *Et collaudate Dominum, & benedicite Dominum in operibus ſuis.* Item cur gloria Eccleſiæ decori vel odori Libani comparetur Iſaiæ 60. 13. *Gloria Libani, ait, ad te veniet, abies & pinus & buxus.* Et c. 35. 2. *Gloria Libani data eſt ei, decor Carmeli & Saron.* Et Oſee 14. 7. *Germinabit ſicut lilium, erumpet radix eius vt Libani, erit quaſi oliua gloria eius, & odor eius vt Libani.* Et Cant. 4. 8. *Veni de Libano ſponſa mea.* Libani etym. mon.

OMNIS TERRA HETHÆORVM,] id eſt Chananæorum. Eſt ſynecdoche. Ex vna enim gente cæteras ſex terram promiſſam incolentes intelligit, ſicut alibi eaſdem vocat Amorrhæos, qui ex hiſce ſeptem gentibus vna tantùm gens erat. Sic Geneſ. 27. vlt. Rebecca non vult vt Iacob filius ſuus accipiat vxorem de filiabus Heth, ſiue Hethæam, id eſt Chananæam, vti explicatur cap. 28. verſ. 1. ita Abulenſ. Hethæi qui

Porrò Hethæi progeniti & appellati ſunt ab Hetheo, filio Chanaan, filij Chā, filij Noë, Geneſ. 10. 15. & incoluerunt locum, qui ab ipſis dictus eſt Heth in regione Hebronis. Vnde ab Hetheis hiſce Abraham emit ſpeluncam duplicem in Heth ad ſepeliendam Saram. Geneſ. 23. 28. Erant autē Hethæi viri fortes, bellicoſi & formidabiles, vt & nomen ipſorum indicat. Hethæi enim Hebr. dicuntur חתים *Chittim*, id eſt conterentes & pauorem incutientes. Vnde apud Hethæos erant gigantes terribiles dicti Enacim, incolæ Hebronis. Numer. 13. 34. Hethæus quoque erat Vrias miles fortiſſimus, quem Dauid occidit gladio filiorū Ammon, vt vxore eius potiretur. 2. Reg. 12. 9. Hethæos ergo hîc præ cæteris gentibus Chananæis nuncupat, quia hi ob robur ſuum erant formidabiles Ioſue & Hebræis q. d. Ne timeas Hethæos, licet giganteos & pugnaciſſimos: ego enim illos domabo, tibique ſubigam. Ita Maſius.

VSQVE AD MARE MAGNVM, &c. ERIT TERMINVS VESTER.] Nota. Hi fuere ampli & vaſti limites Chananææ à Deo Hebræis promiſſi, ſed eos omnes reipſa non obtinuere Hebræi, partim ob ſuam ignauiam; partim quia Deum ſuis ſceleribus offenderunt, ſeque eius promiſſis indignos reddiderunt, vt patebit Iudic. 2. v. 20.

SICVT FVI CVM MOYSE, ITA ERO TECVM] te adiuuans, pro te pugnans, Chananæos percellens, tibique ſubigens; ac diuidens ſiccanſque Iordanem ſicut Moſes diuiſit ſiccauitque mare rubrū. Chald. vertit: *Sicut verbum meum fuit auxilio Moyſi ſic erit verbum meum auxilio tibi*, itaque paſſim ipſe vertit, quando in Script. dicitur Deum mortalium rebus intereſſe, ad eáſve deſcendere, vt eis opituletur, idque facit ad inſinuandam, vt videtur, generationem verbi à Patre æterno. Vnde & Patres, vt S. Iuſtin. dialog. contra Triphon. Tertull. lib. 2. cō-

tra Marcion. & alij quos in Genesi citaui, docent in Apparitionibus Dei quæ narrantur in veteri Testamento, semper apparuisse Filium, non Patrē, nec Spiritum sanctum, hoc est Angelum in illis apparentem gessisse personam Filij, vt significaret eum quandoque in terram descensurum, & carnē assumpturum ad saluandum homines.

NON DIMITTAM NEC DERELINQVAM TE] nisi tu vel tui me prius derelinquant, vti dereliquit me Achan rapiens spolia è Ierichunte contra meū præceptum, ideoque vos dereliqui ad tempus, ac cædend. tradidi Chananæis insolentibus vrbem Hai cap.7. Porro quod Iosue, hoc omnibus fidelibus, iustisque Iesu Christi filijs promittitur. Vnde Apostolus Hebr. 13.5. *Sint mores*, ait, *sine auaritia, contenti præsentibus: ipse enim dixit: Non te deseram neque derelinquam.* Hinc etiam S.Aug. & Conc. Trident. sess.6.c.11. docent hunc esse stimulum iustis, B *Vt magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiæ sentire debeant. Deus namque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur.*

Vers.6. TV ENIM armis subiges, & subiectam SORTE DIVIDES POPVLO HVIC TERRAM] vt sis typus Iesu Christi, qui cælum aperuit, illudque electis suis distribuit.

Audi S.Chrysost. homil.8, in Acta sub finem: *Educite*, inquit, *in bellum centum myriades, & vnū sanctissimus quis plura operetur. Exijt Iesus Naue in bellum, & solus omnia operatus est strenuè, & ita alij nihil proficiunt: multitudo quando voluntatem Domini non facit, nihil differt ab his, qui non sunt.* Et post pauca: *Vellem*, inquit, *vt multitudine ornetur Ecclesia, sed multitudine probata: si autem hoc fieri nequit, saltem pauci illi probati sint: non videtis quòd melius sit habere vnum lapidem pretiosum, quàm mille obolos.*

Vers.7. CONFORTARE IGITVR, ET ESTO ROBVSTVS VALDE] Hebr. מאד *meod*, id est nimis, hoc est valde, oportet enim pro lege & Deo vltra naturæ vires conari, vt legem Dei supernaturalè impleamus: quod ergo nimis est naturæ, hoc satis est gratiæ & charitati Ingenti ergo & cælesti robore opus est, vt concupiscentias, tentationes, omniaque legi Dei aduersantia vincamus, itaque totam Dei legem exequamur. Qua de causa ter hic repetit Deus τὸ *Confortare & esto robustus*, vt patet v.6.7.9. vt indicet eum trino summoque robore sanctissimæ Trinitatis indigere.

VT CVSTODIAS MENTE, ET FACIAS OPERE, OMNEM LEGEM QVAM PRÆCEPIT TIBI MOSES] Intelligit legem generatim latam, datamque toti populo à Mose in Sina, quæ Deuteronomio cæterisque quatuor Pentateuchi libris continetur; D non autem legem aliquam specialem Iosue traditam, vt patet v.8. dicit tamen speciatim: *Quam præcepit tibi*, vt sciat Iosue legem communem sibi præcipuè, vt duci esse impositam & commendatam à Deo, ac proinde illam sibi præ cæteris cordi & curæ esse debere, vt eam ipse primus seruet, ac deinde ab alijs seruandam curet, idque faciat non tam verbis & minis, quàm vita & gestis, vt videlicet ipse dux populo animata & oculata sit lex, vti Cyrus ait apud Xenophontem.

NE DECLINES AB EA AD DEXTERAM VEL SINISTRAM.] Primò, declinare ad dexteram, est addere aliquid legi; ad sinistram verò, est aliquid ab ea demere, aiunt Hebræi & Vatabl. Secundò, Serarius: declinare ad dexteram, inquit, est legem ob spes & commoda præuaricari; ad sinistram verò, A ob metum & minas eamdem transgredi.

Verùm dico esse Hebraismum, qui non aliud significat quàm recta legis via incedendum esse, vt ab ea neutram in partem quis declinet, si ad cælū pertingere velit; sicut viatores rectam regiamque viam tenent, vt ad terminum viæ perueniant, ne semitis vel diuerticulis in speciem planioribus & breuioribus se ab ea abduci sinant, ne in auia abducantur, ac à termino aberrent, vt volentes tendere in Ierusalē eant in Iericho. Sic enim peccatores volentes pergere in cælum, à via legis aberrantes, in fine vitæ inueniunt se in gehenna & tartaro. Pro *ab ea* Hebr. est ממנו *mimmennu*, id est *ab eo*, quod scilicet lex præcepit: sed *mimmennu* ponitur pro ממנה *mimmenna*, id est, *ab ea*, scilicet תורה *thora*, hoc est lege. Est enallage generis.

VT INTELLIGAS CVNCTA QVÆ AGIS] Hebr. B *Vt intelligas omnia in quibus incedis*, id est omnia quæ agis. Actiones enim & opera Hebr. vocantur viæ, quia per illas quasi per vias tendimus ad felicitatem, cælum & Deum. *Vt intelligas*, id est vt prudenter agas; hoc enim est Hebr. תשכיל *haskil*: sic sæpè in Prouerbijs prudentia vocatur intellectus, scientia, doctrina, sapientia practica, scilicet quæ hominem ducit ad salutem, ideoque beat.

Hinc patet Iosue à Deo electum in successorem Moysi, & ducem populi ob suam fidelitatem, probitatem & obedientiam, qua tum legi Dei, tum Mosi Domino suo obedierat. Vnde S.Ephrem tract. de virtut. cap.2. *Iesus*, ait, *filius Naue perfecta sua obedientia tantum donum promeruit, vt Moysis successor fieret*: Nimirum qui benè suo superiori paret, ritè alijs imperat, ideoque imperare meretur.

C NON RECEDAT VOLVMEN LEGIS HVIVS (Deuteronomij & Pentateuchi, quæ dedi Moysi) AB ORE TVO: SED MEDITABERIS IN EO DIEBVS AC NOCTIBVS, VT CVSTODIAS, ET FACIAS OMNIA QVÆ SCRIPTA SVNT IN EO.] q.d. Legem Dei assiduè animo oreque versato: Hebr. enim הגה *haga*, significat meditari ita sæpè & feruidè, vt ex feruida meditatione verba legis quasi susurrando in ore nascantur & ebulliant, vtque illa populum tibi subditum doceas. Hinc illud *Os iusti meditabitur* (id est meditatò vel ex meditatione) *loquitur sapientiam*. Innuit Principis esse, populum docere legem Dei, vti fecit Moses in Deuteronomio, ac Iagello princeps Poloniæ, qui ore suo catechisando & concionando Polonos docuit fidem legemque Christi. Sanè hæc pietas & hoc legis studium Iosue ad tot tantasque victorias viam strauit, vt verè dixerit Rab. Simeon: *Exemplum legis fuit vexillum Iosue.* Vers.8.

DIEBVS AC NOCTIBVS] Scilicet per vices interpolatas, hoc est frequenter, diligenter, assiduè: continuò enim & semper meditari in lege Dei homini in hac vita est impossibile, vtpotè qui dormire, comedere, laborare debet. Quare nimis strictè R. Ismaël rogatus à sororis suæ filio, nū post Mosen euolutum liceret sibi Græcorum scripta legere, respondit licere, dummodo id non faceret die vel nocte. Omne enim diei & noctis tempus dandum esse legi, iuxta hoc Dei præceptum.

TVNC DIRIGES, Hebr. תצליח *tasliach*, id est prosperabis, fortunabis, felicè facies VIAM TVAM; id est vitam tuam actiones; ET INTELLIGES EAM] Hebr. תשכיל *taskil*, id est prudenter dispones eam,

siue

siue intelligens & prudens eris, vti dixi v, 7. Nota hîc iunctam esse prudentiam cum prosperitate & felicitate, quasi matrem cum filia: prudentia enim actiones prosperat, sæpè in hac vita, & semper in futura; nam eas semper dirigit ad felicitatem æternam.

VERS. 9. NOLI TIMERE, QVONIAM TECVM EST DOMINVS DEVS TVVS IN OMNIBVS AD QVÆCVNQVE PERREXERIS.] Quis enim timeat Deo comite, imò duce? Quare hoc singulis imitandum est, vt satagant in omnibus quæ agunt & destinant, Deum habere studij operisque sui ducem, ideoque eius opem initio operis humili prece efflagitent, vti sæpè monui. *Si enim Deus pro nobis quis contra nos?* Roman. 8. Præclarè S. Ambros. libr. 2. Offic. cap. 1. *Vitam beatam efficiunt*, inquit, *tranquillitas conscientiæ & securitas innocentiæ.* Idem lib. 2. de Iacob & vita beata cap. 6. *Perfecta*, ait, *virtus habet mentis tranquillitatem, & stabilitatem. Perfectorum est enim non facilè mundanis moueri, non turbari metu, non exagitari suspicione, non terrore consutti, non dolore vexari, sed quasi in littore tutissimo, aduersus insurgentes fluctus sæcularium procellarum mentem immobilem fida statione placidare.*

VERS. 11. PRÆPARATE VOBIS CIBARIA] Non manna; hoc enim quotidie cadebat è cælo, & quotidie colligendum erat, nec in alterum diem seruari poterat; si enim seruabatur putrescebat. Exodi 16. Sed pulmenta & carnes ex præda regnorum Og & Basan, v. g. oues & boues ibidem captos mactate, coquite, salite, & in vasa condite.

Hebræi cum manna edebant carnes. Nota: adhuc pluebat Hebræis manna è cęlo, nam manna defecit demum 15. die mensis, cùm fruges nouas Chananææ gustarunt & possederunt Hebræi, vt patet cap. 5. vers. 12. Hinc ergo patet Hebræos in deserto præter manna (quod multi gulosiores fastidiebant, prçsertim cùm per 38. annos assiduè illud comedissent) alijs quoque cibis, vt carnibus, quibus deliciosa illa gens inhiabat, vt patet Numer. 11. 13. vsos fuisse, quos manna velut pani quasi obsonium adhibebant. Id patet ex eo quòd cibos hosce emerint à vicinis Idumæis & Moabitis. Audi Deum Deuter. 2. 6. *Cibos emetis ab eis pecunia & comedetis.* Et vers. 27. Hebræi aiunt Sehon Regi petentes ab eo transitum: *Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via, &c. Alimenta pretio vende nobis, vt vescamur.* Hinc & Deuter. 29. 6. non de carne, sed de pane dumtaxat & vino dicitur: *Panem non comedistis, vinum & siceram non bibistis.* Ditiores verò ex Hebræis, æquè ac pauperiores in deserto ex solo manna viuebant, atq; in eo gustabant carnes, pisces, oua, & quicquid gustare vellent, iuxta illud Sapient. 16. 20. *Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti illis, sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem.*

QVONIAM POST DIEM TERTIVM TRANSIBITIS IORDANEM.] Quæritur quomodo hoc sit verum? nam cap. sequenti Iosue misit exploratores in Iericho, qui præter tempus itus & reditus per triduum latuerunt in montanis, vt dicetur cap. sequent. vers. 22. quibus ad Iosue regressis, eius iussu Hebrçi mouerunt castra ad Iordanem, ibique hçserunt tres alios dies, vt patet cap. 3. 1. Vnde vt minimum sex dies intercesserunt transitum Iordanis. Quomodo ergo dicitur: *post tertium diem?*

S. Aug. hic q. 1. putat Iosue tempus tridui hîc A præstitisse non ex reuelatione & certitudine diuina, sed ex spe humana, sperabat enim eo tempore transitum fieri posse, si exploratores citò reuertissent; sed eis tardantibus & non redeuntibus mutata fuisse Iosue consilia.

Verùm facilior & commodior responsio est, si dicamus hîc esse Hysteron proteron, missionemque exploratorum, adeoq; totum caput secundum anteponendum esse huic præcepto Iosue, voluit enim Script. promptam obedientiam & executionem Iosue verbis iussuque Domini proximè subnectere; quomodo videlicet ipse mox totum populum ad transitum Iordanis à Domino prçceptum & prædictum comparare se iusserit, ac deinde cap. secundo redit ad ea quæ prçcesserunt, quibus scilicet Iosue transitum hunc particulari ratione prçmuniuit. Igitur hi tres dies, de quibus hîc fit mentio, iidem sunt cum illis c. 3. v. 1; vbi dicitur B Iosue commoratus cum Hebrçis apud Iordanem per tres dies. ac postero die transijsse Iordanem. Ita Abulensis. Et sanè hæc sententia nouo duci Iosue maiorem conciliat auctoritatem & gratiam apud suos populares, quæ multum imminuta fuisset, si in primo ductu eum falsum vel spe sua frustratum vidissent; ac meliùs respondet promissioni Dei hic v. 9. & cæteris.

Hic ergo fuit rei gestæ ordo: Iosue peracto tricenario luctu mortis Mosis, die tertia mensis primi Nisan, id est Martij, excitatus roboratusque à Deo, capessit populi ducatum. Vnde eodem die ex Setim, vbi degebat, mittit duos exploratores, qui explorent Iericho, quç à Setim, teste Iosepho, distabat sexaginta stadijs, id est septem milliaribus Italicis; quæ faciunt duas leucas Gallicas cum dimidia, Milliare faciunt mille passus: Leuca est iter vnius horæ. Exploratores in Iericho C excepti à Rahab, proditi, & quæsiti ab incolis, à Rahab occultè dimissi latuerunt in montanis per triduum: quare reuersi sunt ad Iosue sub finem diei sextæ eiusdem mensis Nisan; quibus auditis Iosue nocte proximè sequente mouet castra ex Setim ad Iordanem, vbi tres dies commorans iubet populum parare cibaria, cęteraque ad transitum Iordanis; Vnde postera die qui fuit decimus Nisan, diuisum à Deo Iordanem sicco pede cum Hebræis transit, vt patet toto cap. 3. & cap. 4. 19. sequenti verò vndecimo Nisan, Iosue populum circumcidit in Galgalis, cap. 5. vers. 2. Mox 14. die ad vesperam ibidem celebrant Pascha cap. 5. vers. 10. cumque iam fruges terræ sufficerent alendo populo, deficit manna ningere, ibidem vers. 12. die 15. Nisan; Iosue iussus à Deo circuit D muros Iericho, per septem dies, ac tandem die septimo, qui fuit 21. Nisan, clangentibus tubis corruunt muri Iericho. Hebræi eam ingressi succendunt, statuuntque æternum anathema, saluant Rahab, quam Salmon filius Nahasson princeps tribus Iuda sibi in vxorem adsciscit cap. 6. vers. 20. & sequ.

Mysticè, S. Aug. serm. 106. de Temp. *Quid est aliud*, inquit, *dicere: parate vobis cibum ad diem tertium, nisi Trinitatis suscipite Sacramentum? Post hæc Iordane transito, quasi Baptismi completo mysterio, populus Israel terram repromissionis ingreditur.*

Et Rupertus hîc cap. 8. censet hæc allegor. impleta esse in Iesu Christo, quando die tertia resurgês Apostolis dixit: *Euntes docete omnes gentes baptizâtes eos in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti*. q. d

Ego die tertia resurrexi à mortuis; idcirco vos in meme mea terna mersione baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt quemodo ego surrexi à mortuis per gloriam patris, ita & vos in nouitate vitæ ambuletis.

ET INTRABITIS AD POSSIDENDAM TERRAM] Hebr. לרשת *laresset*, id est *ad hereditandum*, veluc auita prædia & hereditatem suam, vt scilicet terram Chanaam à Deo vobis datam iure quasi hereditario possideatis. Addit S. August. serm. 105. de Temp. Deum reddidisse Hebræis Chananæam quasi iure debitam eò quòd illa, vt habet traditio, in diuisione orbis obtigerit Sem filio Noë, sed eius posteros ex illa expulerunt Chananæi. Vnde Hebræi ex Sem prognati rursus eam hic repetunt, quasi sibi ex proauo suo debitam.

VERS. 12. RVBENITIS QVOQVE ET GADITIS, ET DIMIDIÆ TRIBVI MANASSE, AIT] Hæ tres tribus petierant à Mose portionem terræ cis Iordanem sitæ, illamq; ab eo obtinuerunt ea lege, vt ipsi cùm cæteris tribubus pergerent trans Iordanem easque armati præirent ad debellandam Chananæam reliquam, vt eam inter se cæteræ tribus diuiderent. Promiserunt id tres tribus Mosi; Iosue ergo hic promissum ab eis reposcit. Vide dicta Num. 32.

VERS. 13. MEMENTOTE] Hebr. זכור *zachor*, id est *memento*, ò trina tribus, vel *meminisse*, scilicet vos oportet, Est enallage, vel temporis vel numeri.

ET OMNEM TERRAM] Hanc scilicet cis Iordanem, in qua consistimus, quæ fuit, Og & Sehon Regum Amorrhæorum, quàm vobis Moses possidendam dedit.

VERS. 14. IVMENTA, pecora & pecudes. Hæc enim hebr. vocant מקנה *miene*, Septuag. κτῆνη, id est possessio, opes, substantia, quæ olim consistebat ferè in pecoribus.

TRANSITE ARMATI ANTE FRATRES VESTROS,] *Ante*, id est eoram alijs tribubus, ait Masius. Simpliciùs alij, *ante*, scilicet vt cæteras tribus præcedatis, vt vertit Noster c. 4. vers. 12. Sic enim eis animum addetis ad inuadendam & possidendam terram trans Iordanem, sicut vos eam iam possidetis cis Iordanem.

OMNES FORTES MANV.] Licet enim Moses ab omnibus viris harum trium tribuum exegerit promissionem præcedendi cæteras tribus trans Iordanem; tamen permisit Iosue successori suo libertatem euocandi ex eis quos vellet, & quotquot forent vtiles, vel necessarij. Iosue ergo ex eis fortiores dumtaxat euocauit, quia cæteris non indigebat, ac cæteri relinquendi erant domi, ad tutelam terræ cis Iordanem sitæ, ne à Chananæis alijsque vicinis inuaderetur.

SICVT OBEDIVIMVS IN CVNCTIS MOYSI, ITA OBEDIEMVS ET TIBI] Patres horum sæpè rebelles fuerant Moysi, ideoque exclusi fuêre terra promissa, ac mortui in deserto; filij verò eorum obedientiores fuere Moysi, ideoq; in terram hanc inducti sunt. Aut certè id dixerunt illi, qui in cunctis obedierant Moysi; si alij idem dixerint, qui subinde Mosi rebellarant, mentiuntur quidem, sed fatentur tamen se in cunctis Moysi obedire debuisse, ac simili modo sese deinceps obedituros Iosue quasi nouo duci spondent. VERS. 17.

TANTVM SIT DOMINVS DEVS TVVS TECVM, SICVT FVIT CVM MOYSE.] Hæc vota sunt populi, fausta nouo suo imperatori acclamantis, non verò conditiones imperij, q. d. quod ad nos attinet, obediemus tibi in omnibus: cæterùm optamus vt Deus, qui te Mosis successorem delegit, omnia tua secundet, sicut cum Mose eum fecisse scimus. Ita factum. Vnde Iosue Hebræis fuit quasi alter Moses.

Dux ergo & præses vni Deo nitatur, eique per orationem & pietatem, innocentiam, obedientiam sit gratus & familiaris. Audi Leonem Imper. auream suo duci hac de re præceptam dantem in Tacticis, in Epilogo: *Primùm, quidquid dicturus facturùsve es, à Deo principium habeat, nihilq; fine illius commemoratione ac deprecatione agatur. Cur enim non principium rerum agendarum à Deo capiendum sit, cùm Deus Pater noster, factor, & inspector dictorum factorumq; omnium, iudex cogitationum omnium notionumq; cordis, nullaq; creatura abdita coram eo sit, sed omnia nudata & explicata ante oculos eius sint, quemadmodum diuinissimus Paulus loquitur? Itaque præter sententiam eius nihil à nobis agendum est.*

Aliam deinde causam diuiniorem subijcit: *Cognatio enim quadã nobis cum illo est, talisq; affectus qualis erga patrem esse debet; Nam illius munere in lucem aspectumq; venimus, pro illo & viuere & mori debemus, benignitate illius alimur, in ipso viuimus, mouemur & sumus, tantùm illi obedimus, quantùm subiecti præfecto, serui Domino, magistratus regi: Omnes illius sumus, qui omnium habet imperium, nobis per illum omnia subiecta sunt, tum animata, tum inanima, nos verò illum colimus: vniuersa bestiarũ natura à nobis gubernatur, nos verò ab illo pascimur principe pastorum, qui nostra causa nostram naturam induit.* Vide plura, quibus idem stabilit & inculcat, ac demum sua Tactica ita de Deo & cum Deo concludit: *Vnde par est te Imperator, supplici mente semper Deo preces adhibere, & in omnibus auctori salutis pro ijs quæ maximè salutaria sunt supplicare.*

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iosue mittit exploratores in Iericho: illos excipit, abscondit, dirigitq; Rachab: Iericbuntini rem odorati illos persequuntur; illi v. 9. cum Rachab supplice pacti fidem silentij, eius domui salutem promittunt, eiusque signum dant funiculum coccineum. Demissi ergò ab ea per funem fugiunt v. 15. latentque in montibus tres dies, ac demum v. 27. ad Iosue redeunt, narrant pauorem Jerichuntinorum, ac spondent de eis victoriam.

1. Misit igitur Iosue filius Nun de Setim duos viros exploratores in abscondito: & dixit eis: Ite, & considerate Terram, vrbemque Iericho. Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab, & quieuerunt apud eam. 2. Nuntiatumque est regi Iericho, & dictum: Ecce viri ingressi sunt huc per

per noctem de filijs Israël, vt explorarent Terram. 3. Misitque Rex Iericho ad
Rahab dicens: Educ viros, qui venerunt ad te, & ingressi sunt domum tuam: explo-
ratores quippe sunt, & omnem Terram considerare venerunt. 4. Tollensque
mulier viros, abscondit, & ait: Fateor, venerunt ad me, sed nesciebam vnde essent:
5. Cumque porta clauderetur in tenebris, & illi pariter exierunt, nescio quo abie-
runt: persequimini citò, & comprehendetis eos. 6. Ipsa autem fecit ascendere vi-
ros in solarium domus suæ, operuitque eos stipula lini, quæ ibi erat. 7. Hi autem
qui missi fuerant, secuti sunt eos per viam quæ ducit ad vadum Iordanis: illisque
egressis statim porta clausa est. 8. Necdum obdormierant qui latebant, & ecce
mulier ascendit ad eos, & ait; 9. Noui quòd Dominus tradiderit vobis Terram; et-
enim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores Terræ. 10. Audi-
uimus quòd siccauerit Dominus aquas Maris ad vestrum introitum, quando egressi
estis ex Ægypto: & quæ feceritis duobus Amorrhæorum Regibus, qui erant trans Ior-
danem, Sehon & Og, quos interfecistis. 11. Et hæc audientes pertimuimus, & elan-
guit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum: Dominus enim
Deus vester, ipse est Deus in cælo sursum, & in terra deorsum. 12. Nunc ergo iura-
te mihi per Dominum, vt quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita & vos fa-
ciatis cum domo patris mei: detisque mihi verum signum. 13. Vt saluetis patrem
meum, & matrem, fratres ac sorores meas, & omnia quæ illorum sunt, & eruatis ani-
mas nostras à morte. 14. Qui responderunt ei: Anima nostra sit pro vobis in mor-
tem, si tamen non proderis nos. Cumque tradiderit nobis Dominus terram, facie-
mus in te misericordiam & veritatem. 15. Demisit ergo eos per funem de fene-
stra: domus enim eius hærebat muro. 16. Dixitque ad eos: Ad montana conscen-
dite, ne forte occurrant vobis reuertentes: ibiq; latitate tribus diebus, donec redeant,
& sic ibitis per viam vestram. 17. Qui dixerunt ad eam: Innoxij erimus à iura-
mento hoc, quo adiurasti nos: 18. Si ingredientibus nobis Terram signum fuerit
funiculus iste coccineus, & ligaueris eum in fenestra, per quam demisisti nos: & pa-
trem tuum ac matrem, fratresque & omnem cognationem tuam, congregaueris
in domum tuam. 19. Qui ostium domus tuæ egressus fuerit, sanguis ipsius erit
in caput eius, & nos erimus alieni. Cunctorum autem sanguis, qui tecum in domo
fuerint, redundabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit. 20. Quod si
nos prodere volueris, & sermonem istum proferre in medium, erimus mundi ab
hoc iuramento, quo adiurasti nos. 21. Et illa respondit, sicut locuti estis, ita
fiat, dimittensque eos ut pergerent, appendit funiculum coccineum in fenestra.
22. Illi verò ambulantes peruenerunt ad montana, & manserunt ibi tres dies,
donec reuerterentur qui fuerant persecuti: quærentes enim per omnem viam,
non reppererunt eos. 23. Quibus vrbem ingressis, reuersi sunt, & descenderunt
exploratores de monte: & transmisso Iordane, venerunt ad Iosue filium Nun,
narraueruntque ei omnia quæ acciderant sibi. 24. Atque dixerunt: Tradidit Do-
minus omnem terram hanc in manus nostras, & timore prostrati sunt cuncti ha-
bitatores eius.

Vers. 1. ISIT IGITVR IOSVE FILIVS NVN (Septuag. *Naue*, sed corruptè: ex affinitate enim litteræ Græcæ ν cum η, pro νῦν corruptum est ναυῆ) DE SETIM DVOS VIROS EXPLORATORES] Hæc verba nectenda sunt versui 9. c. 1. ac ponenda ante vers. 10. Est enim hic hysteron proteron, vt ibi dixi, Iosue enim excitatus & corroboratus à Deo ad inuadendam Chananæam, illicò id fecit, misitque exploratores in Iericho Iordani vicinam, ad eam primò subigendam. Quare: *Misit igitur*, hoc est *miserat igitur*, scilicet antequam iuberet Hebræos parare se ad transitum Iordanis post tres dies c. 1. v. 10. Ponitur enim præteritum perfectum pro plusquàm perfecto.

A

Mysticè S. August. serm. 106. de Temp. *Iesus*, ait, *duos exploratores mittit, quia verus Iesus daturus erat duo præcepta dilectionis. Quia & reuera quid nobis aliud quos mittit verus Iesus nisi vt diligamus Deum, diligamus & proximum? Dixit ergo Iesus: Præparate vobis cibum, & estote parati ad diem tertium. Sicut enim tunc præparatis cibis die tertio ventum est ad Iordanem fluuium, ita & nunc in Ecclesia Catholica assumptis spiritualibus cibis fidei, spei & charitatis, p[illegible]tur ad Trinitatis mysterium, & ad Baptismi Sa[illegible]tum.*

DE SETIM.] Setim erat in campestribus Moab iuxta Iordanem & montem Nebo, vbi ante mensem mortuus erat Moses. Deut. 34. In Setim fornicatus est populus, cum filiabus Moab & Madian. ibiq; Phinees Israelitam cum Madianitide fornicantem pugione confodit. Num. 25. Et hoc loco dictæ sunt arbores Setim, quarum ligna sunt omnium leuissima, nitidissima & pulcherrima, & quę putredinem non sentiunt: vnde ex ijs cunctæ tabulæ arcæ, tabernaculi & templi factæ sunt.

DVOS.] Rabbini dicunt, vel potiùs fabulantur hos duos fuisse Phinees & Caleb; sed quis credat Phinees iam Pontificem à Deo designatū, & Caleb auctoritate & annis grauem, ad tātum periculum electos? Præsertim cùm Septuag. Romæ cor-

recti

recti eos vocent *naaríxus*, id est iuuenes, & ita vocantur c. 6. v. 23. in Hebræo.

IN ABSCONDITO.] Hebr. חרש *cheres*, id est tacitè, occultè; ita Chald. tum ne eos incarcerarent & occiderent hostes Ierichuntini; tum ne id scirēt sui Hebręi, qui vti ante 38. ob missos exploratores murmurarant; ita nunc rursum facilè murmurare potuissēt. Adde in rebus arduis, pręsertim bellicis, summa expeditionis sępè cōsistit in secreto arctissimo. Facilè enim à ciuibus res secreta ad hostes emanat. Ita Caiet. Masius & Serarius.

Rabbini τὸ *cheres* interpretantur *murum* vel *surdum* aut *figulum*, quasi iusserit Iosue exploratoribus vt se simularent surdos & mutos, vtpote linguæ Chananęorum ignaros, vel vt alij figulos, quodque ferrent vasa fictilia, quasi ea vendituri in Iericho. Sed hęc sunt Rabbinorum commenta & fabulę. Verisimilius dicerent eos simulasse se esse rusticos. Sic enim exploratores solent vt rustici, qui liberè vrbes ingrediūtur, incedere, ac machinationes suas simulatione rusticitatis obtegere. Nam radix חרש *charas* per *scin* significat non tantùm tacere & obsurdescere, sed etiam arare & fabricare: חרש *chers* verò per *sin* significat testā & vas fictile.

CONSIDERATE TERRAM] non tantum Chananęam, sed Iordani vicinam, quam proximè transito Iordane inuadere destinōsan scilicet munita sit, an incolæ sint bellicosi, an animati & parati ad pręlium nobiscum ineūdum, &c. Sic Leo Imper. suo Belliduci ita præscribit in Tacticis c. 13. n. 2. *Exploratoribus & speculatoribus sedulò hostiū statum exquires, qui norint illorum quanta multitudo, qualis acies; itaque te aduersum eos praeparabis, vt ne subitò ac de improuiso inuadare ab illis.* Et c. 20. nu. 178. *Si quid clam hostes facere volueris, vel castra mouere, vel aliquid aliud gerere, nulli hoc consilium, nisi vni aleui ex præfectis credas: Talibus enim temporibus permulti sunt, qui remunerandi cupiditate consilia tua hostibus prodituri sunt.* Eodemq; c. n. 216. *Quoniam venator bonus lupos & vulpes artificio venatur, sic & tu hostiū speculatores solertia capies. Si enim extra vallum tuum custodias locaueris, deinde iusseris, vt vnumquemq; signatum teneant, & interrogent, neq; dimittant priusquàm præfecti nomen & contubernij vnde sit, & tesseram tunc contubernij commemorauerit, & eos qui hæc facere nequiuerant exploratores quinam sint, facilè speculatores illorum inuenies.*

Solerter quoque Vegetius lib. 3. de re milit. c. vlt. hunc exploratores deprehendendi modum suggerit: *Cùm explorator hostium, inquit, latenter oberrat in castris, omnes per diem ad tentoria sua redire iubeantur, & statim deprehenditur explorator*; quia non habe[illegible]orum.

VRBEM[illegible] IERICHO] q. d. Præcipuè & præ alijs locis lustrate vrbem Iericho. Id iubet, quia Iericho in regione illa erat, vrbs primaria, Iordani vicinissima, & munitissima. Similes phrases sunt 3. Regum 11. 1. *Rex Salomon amauit mulieres alienigenas, &* (id est, sed pręcipuè) *filiam Pharaonis.* Psal. 17. 2. *Eripuit eum de manu hostium, & de manu Saul*, scilicet præcipui & acerrimi sui persecutoris. 2. Reg. 2. 30. *Defuerunt de pueris Dauid decem & nouem viri, excepto Israele*, omnium primario. Marci. 16. v. 7. *Dicite discipulis, &* (id est, præcipuè) *Petro.*

Ierichuntis descriptio. Porrò Iericho olim vrbs fuit magna, populosa (vnde & suum Regem habuit, vt patet v. sequenti) sita in regione campestri & pinguissima. Ibi balsamum, quod est liquor odoratissimus, præstantissimum prouenit, nusquam alibi. Abūdat rosetis,

A cannis mellis, palmetis, vnde & ciuitas palmarum appellata est: vt videatur fuisse mundi paradisus. Distat teste Iosepho libr. 5. belli cap. 4. à Iordane sexaginta stadijs, hoc est septem milliaribus Italicis cum dimidio, quę leucas Gallicas vnius horę duas cum media efficiunt: distat à Ierusalem stadijs 150. hoc est milliaribus Italicis octodecim cum dimidio, quę faciunt leucas Gallicas sex cum quadrante. In Iericho hospitatus est & habitauit Eliseus 4. Reg. 2. Ibidem Christus Zacchæum è Sycomoro vocauit. Lucæ 19.

Dicta est Iericho vel à ירח *iarach*, id est Luna, quòd Lunæ nascentis formam habeat planities illa, quæ ambit Ierichuntem, ita Arias Montanus; vel à רוח *rouach*, id est dilatare, quòd in latissimo sita sit campo; vel à ריח *reach*, id est odor, quod suauissimum balsami, mellis, rosarum, &c. expiret odorem. Ita Iosephus, Masius, Pagnin.

B Symbolicè: Iericho typus est mundi, qui instabilis est, & mutatur vt Luna; ac latissimus est, & odoratas delicias suis amatoribus exhibet, sed quæ illicò instar odorum & vaporum euanescunt. Vnde Iesus ex ea Zacchęum ad se aduocauit, docens contemnere mundana, & ambire cælestia vtpote præstantissima, & in æternum duratura. Ita S. Gregor. Rupert. & alij.

QVI PERGENTES, (vel natatu, vel vado, vt innuitur v. 7. vel scapha Iordanem transmittentes) INGRESSI SVNT DOMVM MVLIERIS MERETRICIS NOMINE RAHAB] Pro *meretricis* Hebr. est זונה *zona*, quod & cauponariam siue tabernariam, vt vertit Chald. & Rabbini, & meretricem significat. Meretricem hîc vertunt Septuag. & cùm talem eam nuncupet S. Paulus Hebr. 11. 30. fieri po-
C test vt Rahab & cauponaria & meretrix fuerit. Sæpè enim feminæ marito carentes, quæ publicis hospitijs dant operam, fornicationis subeunt periculum, aut certè suspicionem: licèt noster Serarius in Tobiæ 6. c. 1. q. 3. multis contendat illo æuo non fuisse in vsu cauponas, nec hospitia publica. Quare certum est Rahab meretricem fuisse, incertum an fuerit cauponaria. Prudenti sanè consilio, Deique ductu exploratores hi domum Rahab adierunt, vbi occultissimè latitarent, vtpote portæ vicinam, & muro vrbis adhærentem. Erat ergo illa eis ad quiescendum & latendum æquè ac ad effugiendum, si res posceret, opportunissima. Ita Arias, Vatabl. Masius, & alij.

NOMINE RAHAB] *Rahab* Hebr. idem est quod *dilatatio*, vel *se dilatans*, vti fecit hęc, cum nupta Sal-
D mon, Dauidis, Salomonis, Regum omnium, ipsiusq; Christi effecta est mater, de quo paulò post plura. Porrò Rahab hoc tēpore fuisse inquit Torniellus 14. vel 15. annorum, æquè ac eius maritum Salmonem: nam sub annum ætatis centesimum genuerunt Boos proauum Dauidis, vt patebit in fine libri Ruth, sed hoc difficile est creditu, vnde illud examinabo cap. 6. 25. Notat S. Hier. in cap. 1. Matth. in genealogia Christi non nisi infidelitate, vel luxuria infames nominari feminas, scilicet Ruth, Thamar & Rahab, vt qui loquit propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens omnium peccata deleret. Ita quoque S. Ambr. Chrysost. Euthym. & alij.

Excepit Rahab exploratores Hebręorum, illuminata & impulsa à Dęo, quasi diuini consilij in Chananęa fideli populo subigenda procuratores. Intellexit enim Deum in hac re velle vti sua ope-

ra

ta, ac proinde velle vt ipsa eos exciperet, absconderet & dirigeret; quare ipsa debuit parere Deo, & ciues impios, patriamque suam Dei populo tradere, & vt ita dicam prodere; sicut Abraham debuit Deo iubenti immolare filium Isaac.

Vers. 3. MISITQVE REX IERICHO AD RAHAB.] *Rex*, id est regulus, Dux, princeps vrbis Iericho. Tunc enim singulæ vrbes suos habebant Reges, id est Rectores & Duces. Vnde c. 12. 9. triginta vrbium triginta nominantur Reges, quos Iosue deuicit. Rex ergo hos duos peregrinos censuit esse Hebræos & exploratores: pauidis enim tempore belli omnes sunt suspecti; suspicionem auxit peregrina illorum vestis, lingua & mores.

Vers. 4. TOLLENSQVE MVLIER VIROS ABSCONDIT] Ex Hebræo clarè cum Vatablo sic vertas: *Acceperat autem mulier duos illos viros, & abdiderat illum.* (id est vnumquemque illorum seorsim, ait Arias) abdiderat autem illos Rahab, antequam Regij nuntij eos quæsituri aduenirent, cùm audijt mussitare vicinos, duos illos peregrinos ad se diuertentes esse exploratores, aut alio indicio, vel certè probabili suspicione coniecit, duorum horum ad se aduentum Regi nuntiandum fore. Quare conijciens delationem hanc, metuensque inquisitionem & scrutinium domus suæ, prudenter illud præuenit, & exploratores abscondit: ac fortè regijs nuntijs ad scrutinium aduenientibus, ipsa adhuc occultandis exploratoribus occupabatur, idque insinuat Noster dum vertit: *Tollensque mulier viros abscondit.*

Porrò Rabbini quod est in Hebræo, *Abdidit illum*, in singulari, sic explicant, quod Rahab vnum dumtaxat absconderit, scilicet Caleb; Phinees enim ei responderit: *Ego sum sacerdos: sacerdotes verò, quippe Angelorum similes, si volunt, aspectabiles sunt, si nolunt, cerni nequeunt*: Itaque solum Caleb, non verò Phinees à Rahab fuisse absconditum arbitrantur: Sed hæc Rabbinorum commenta, solita sunt fabulonum istorum figmenta. Probabilius Philo, non ille celebris, sed Biblicarum antiquitatum scriptor obscurus (Hebræus tamen) ait hos exploratores fuisse duos filios Caleb, scilicet Cenez & Seeniamian. Vnde id habeat ignoro.

Vers. 5. NESCIO QVO ABIERVNT] Mentitur vafra mulier. Caluinus hic ei id vitio tribuit, sed ita vt virtuti hospitalitatis admistum, ei non fuerit ad culpam imputatum. Sed hic est error in Deum blasphemus. Facit enim Deum quasi cæcum, qui sinat sibi obduci velarique oculos, vt vitium non videat; aut malorum Symmysten & socium, qui vitia non censeat esse vitia, neque ea vitio vertat. Fuit tamen mendacium hoc non perniciosum, sed officiosum, ideoque veniale, præsertim in femina rudi & pagana, quæ sibi persuadebat mendacium hoc casu esse licitum, imò honestum, vtpote necessarium ad saluandos hospites. Nec id mirum; cùm olim Plato, Origen. S. Hieronym. Chrysost. Theodoret. Theoph. Cassian. alijque plures tam Christiani, quàm Gentiles censuerint mendacium subinde esse licitum, illoque vtendum esse quasi helleboro, vti ostendi in mendacio obstetricum. Exodi 1.

Aliquorum veterum opinio de mendacio.

Porrò Abulen. hic quæst. 30. censet Rahab à Deo motam fuisse ad peccatum veniale, scilicet ad mendacium hoc officiosum, Deus enim, inquit, potest mouere hominem ad peccandum venialiter, propter magnum bonum, quod inde sequitur, & ne in maiora peccata incidat. Simili modo, inquit, si quis alterum quærat ad mortem iniustam, & alius simplici mendacio eius vitam conseruare possit debet conseruare, & si mentiri recusauerit, alius iniustè peribit.

Abulensis opinio de Deo mouente hominem ad peccatum veniale.

Verùm hæc sunt falsa & paradoxa. Deus enim nullius peccati potest esse auctor, cùm sit summa puritas, veritas & sanctitas. Rursum mentiri non licet, etiamsi inde totius mundi salus sequeretur. Non enim sunt facienda mala vt eueniant bona, ait Apost. nec mendacium necessarium est ad saluandam alterius vitam; potest enim quis in tali casu vti amphibologia: & si necessarium esset, non tamen mentiri liceret, quia mendacium intrinsecè malum & peccatum est, quod nullo casu facere licet.

Reprobatur.

Dices: Hoc mendacium erat in exitium suæ gentis, quam prodebat Hebræis hostibus, ergo erat perniciosum. Resp. mendacium hoc fuisse quidem damnosum Chananæis & Iericuntinis; tamen quia Rahab Dei instinctu certò sciebat, illos ob sua scelera à Deo esse proscriptos & exitio addictos, adeoque Hebræis cum suis possessionibus deditos, non debuit illa, nec potuit nisi improbè patrocinari causæ iniustæ Iericuntinorum, & causæ, belloque iusto & pio Hebræorum aduersari, ac Deo ipsi reluctari. Quin verò vt Deo obediret, cordata admodum fide & pietate, mortis discrimini fortissimè & sanctissimè se obiecit, vt ab ea meritò eam laudet Apostolus Hebr. 11. 31. & operibus hisce iustificatam esse asserat S. Iacobus cap. 2. 25. Quare ipsa illuminata tactaque à Deo, à libidine sua per pœnitentiam & castitatis propositum ad Deum sese conuertit, factaque est Hebræa & sancta, adeoque hoc generoso hospitalitatis actu, quo Hebræis ingressum in Chananæam patefecit, se nobilitauit, Hebræosque sibi adeò deuinxit, vt ob hanc eius beneficentiam Salmon princeps tribus Iuda eam in coniugem acceperit, ex eaque prognati sunt omnes Principes & Reges Iuda, ac tandem Christus ipse, vt patet Matth. 1. vbi ipsa nominatur, & præ alijs feminis ponitur in Genealogia Christi; quia videlicet fuit alienigena & meretrix, & quia de populo Dei optimè merita. Licet enim esset alienigena, tamen iam conuersa ad Iudaismum duci potuit in vxorem à Iudæo Principe, Talium enim connubia non vetantur Deuter. 7. v. 3. sed alienigenarum dumtaxat persistentium in idololatria, vt patet ibidem v. 4.

Hebræi tradunt Rahab hac fide & pietate promeruisse, vt octo Prophetæ & Sacerdotes ex eius stirpe procrearentur, scilicet Ieremias, Helcias, Saraias, Maasias, Baruch filius Neriæ, Hanameel, Sellum, Ezechiel & Huldam. Fuit Hanameel filius Sellum patruelis Ieremiæ. Rursum ijdem numerant nouem feminas gentiles, quæ maritis Hebræis nubentes, vel Hebræis adhærentes, ab ijs conuersæ fidelem magnamque sobolem procrearunt; scilicet Agar Ægyptiam vxorem Abrahæ, Aseneth vxorem Ioseph, Sephoram Madianitidem vxorem Mosis, Sephoram & Phuam obstetrices, quæ infantes Hebræorum à cæde Pharaonis seruarunt. Exodi 1. 15. Pharaonis filiam, Rahab, Ruth & Iahel. Porrò S. August. lib. contra mendacium cap. 15. *Quod scriptum est*, inquit, *Deum benefecisse cum Hebræis obstetricibus, & cum Rahab Iericuntina meretrice, non ideo factum est, quia mentitæ sunt,*

sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remunerata fallacia, sed beneuolentia: benignitas mentis, non iniquitas mentientis.

Vers. 6. In solarium] Hebr. גג *gag*, id est tectum, vt vertit Chald. & Septuag. quod in Iudæa erat planum, vt in eo ambulare, cubare, sedere liceret. Vide dicta Deuter. 22. 8. Dictum solarium, quia soli expositum. Tropolog. Origen. hom. 3. in Iosue: *Hos*, inquit, *susceptos eos in superioribus collocat, atque in editis & excelsis fidei constituit sacramentis. Nemo enim qui à Iesu mittitur inuenitur deorsum & humi iacens sed in superioribus permanet.*

Operuitque eos stipula lini] Hebr. *in linis ligni*, sed Hebræi lina ligni vocant lina lignea, siue quæ lignescunt, puta lina, quæ integra canna constant, quod Latinè Latinus interpres clarè expressit, vertens *stipula lini.* Nam ligni nomen Hebræi tribuunt etiam plantis, vt iunco, hyssopo, lino, quę calamo suo sensim durescunt & lignescunt, vt patet 3. Reg. 4. 33. Temerè ergo Masius hîc carpit nostrum interpretem. Illi enim fauent Chald. & Iosephus, qui vertunt *lini fasciculos.* Et Pagnin. vertens *culmos lini*, & Tigur. vertens *cauliculo lini.* Hic versus explicat vers. 4.

Vers. 9. Novi quod Dominus tradiderit vobis terram.] *Tradiderit*, id est tradere decreuerit, assignarit, donarit, ac reipsa mox traditurus sit. Nouerat hoc Rahab partim ex miraculis & portentis, quæ Deus pro Hebræis pugnans operatus erat: partim ex Dei ipsius instinctu & reuelatione.

Quæres, qua lingua Rahab cum Hebræis exploratoribus collocuta sit? Resp. sua, id est Chananęa. Hanc enim calluisse, videntur exploratores; imò hæc ipsa Hebraicæ erat affinis & vicina, vt patet ex nominibus, quibus Chananæi suas vrbes & homines vocitarunt, qualia sunt Salem, Sichem, Iericho, Cariatharbe, Bethlehem, Melchisedec, Adonisedec, Rahab, Abimelech, &c. Hæc enim Hebræa sunt. Pluribus id probat Serarius hic q. 25.

Elangvervnt] Hebr. נמגו *namoggum*, id est instar ceræ *liquefacti sunt*, dissoluti & tabefacti sunt: pauor enim ingens liquat, eneruat & dissoluit omne robur, omnesque animæ & corporis vires. Chald. *fracti sunt.* Vatabl. *Consternati sunt metu vestri.* hoc est panico terrore acti quasi colliquescunt. Septuag. v. 11. vertunt ἐξέστημεν, id est obstupuimus, extatici facti sumus, extra nos rapti defecimus emoti sumus è mente nostra. Pauor enim facit inopes consilij, emotæ mentis, & quasi amentes.

Vers. 10. Qvos interfecistis] Hebr. החרמתם *hecheramthem*, id est anathema fecistis, anathematizastis, id est velut anathema, id est hostiam Deo & iustitiæ vindictæque diuinæ consecratam immolastis & occidistis. Vide dicta Leuit. 27. 28.

Vers. 11. Dominvs enim Devs vester ipse est Devs in cælo svrsvm, et in terra deorsvm] q. d. Deus vester solus est Deus verus, qui cælum & terram æternis regit imperijs, & vbiuis locorum operatur ea quæ voluerit. Hebr. enim est *Elohim*, quæ vox significat Deum quà gubernatorem rerum omnium. Sensus est. q. d. Cum Deus verus pro vobis pugnet, nec Chananæi, nec quis alius illi vobisque obsistere poterit, aut vos possessione terræ huius arcere, vti sat arguit illis iniectus à Deo pauor, qui eos alioqui fortissimos, imbelles & eneruès reddidit, Chald. vertit: *Et quod Dominus Deus vester sit Deus, cuius diuinitas est in cælo supra, & dominatur super terram subter.* Hoc est quod ait Moses Deut. 33. 26. *Ascensor cæli auxiliator tuus. Magnificentia eius discurrunt nubes, habitaculum eius sursum, & subter brachia sempiterna: eijciet à facie tua inimicum, dicetque: Conterere;* vbi plura hac de re dixi. Rahab ergo partim ex miraculis & prodigijs, partim ex Dei illustratione, cognouit idola Chananæorum esse Deos, falsos fictosque, solum autem Deum Hebræorum esse Deum verum (Hebr. enim est *Iehoua*) ideoque in eum credidit, sperauit, dilexit, ac pœnitens peccatorum suorum veniam ab eo flagitauit, itaque iustificata est, vti docet Apostolus Hebr. c. 11. 31. & Iacob. c. 2. 25.

Anima nostra sit pro vobis in mortem,] hoc est pereat anima nostra, id est, pereamus nos, Deus nos perdat, vel terra nobis dehiscat, si vobis Hebręi nocuerint. Iurant enim, vti petierat Rahab, iuramento execratorio, vt patet vers. 17. Sciebant enim id Iusue & Hebræos ratum habituros, imò illi pro tanto hospitalitatis, qua aditus in terrā promissam pandebatur, officio, gratias acturos, ac maiora beneficia illi relaturos. Sciebant pariter legem Dei iubentis omnes Chananæos occidi, non intelligi de ea quæ tam amicè Hebræos exceperat, eisque viam in Chananęam ad tot victorias aperuerat. Hoc enim eis epiikia dictabat Chald. vertit: *Animæ nostræ traditæ sunt pro animabus vestris.* Clarè Vatabl. *Animas nostras pro vobis morti deuouemus præstituros nos beneficium & fidem tibi;* quod sic explicat. q. d. *Seruabimus vos etiamsi nobis sit moriendum.* Sed prior explicatio est germanior.

Faciemvs in te misericordiam et veritatem.] *Veritatem*, id est æquitatem & fidelitatem, vt vertit Vatabl. officium scilicet officio reddendo, & fidem salutis quam tibi dedimus reipsa præstando. Est enim veritas iustitiæ, vti est loquelæ vt bonum quod verè promisimus verè præstemus, de qua ait Ioannes in Euang. cap. 8. *Ille* (diabolus) *in veritate*, id est in fide & obedientia Deo promissa *non stetit.* Et in epist. 3. *In veritate ambulas.* Et alibi. *Dominus aspicit veritatem.* Et: *Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas.*

Demisit ergo eos per fvnem de fenestra] Sicut Paulus Damasci è fenestra demissus est in sporta, cuius hi exploratores fuère typus & figura. Actor. 9. 25. Vers. 15.

Domvs enim eivs hærebat mvro] Septuag. *Quoniam domus illius erat in muro, & in muro ipsa habitabat.* Quod Romæ quoque & alibi fit, vbi summa est pax: nam tempore belli id periculosum est: per domos enim muro hærentes exploratores, hostesque ipsi securè in vrbem ingredi & egredi possunt.

Ad montana conscendite] Quasi ad auia & semota. Mysticè Origen. Apostolis, ait, iussit Christus cælestia prædicare, quasi dicat: Nolite per valles incedere, humilia & deiecta refugite, excelsa & sublimia docete. Vers. 16.

Innoxii erimvs a ivramento hoc qvo adivrasti (ita iurare fecisti, siue ad quod nos adegisti. Ita Pagnin. & Vatabl.) nos.

Si ingredientibvs nobis terram, signvm fverit fvnicvlvs ipse coccinevs] Ita legunt Hebræa, Chald. Septuag. & Roman. sine negatione, Complut. tamen & alij legunt Vers. 18.

gunt cum negatione: *Signum non fuerit*. Sensus ergo est. q. d. Innoxios nos præstabimus, fidemque nostram liberabimus ab hoc iuramento, quo iurauimus te tuosque seruare, si funiculum istum alligaris ad fenestram, vt ex eo quasi signo domum tuam omnes Hebræi à cæteris internoscant, sciantque illam esse, quam seruaturos nos iurauimus. Ita Vatabl.

Verùm quia Hebr. נְקִיִּם *nekiim*, id est innoxij, potiùs significat immunes, & obligatione iuramenti solutos, siue vt vulgo dicunt deobligatos, vt patet vers. 19. & 20. hinc ex Hebræo hic videtur esse sensus, q. d. iuramento nostro liberi solutique erimus, si duo quæ iure exigimus non seruaueris. Exigimus enim primò, vt funiculum istum nobis pro signo des, tuam esse domum; Secundò, vt tuos cognatos omnes in tuam domum congreges, itaque sciamus esse tuos non alienos; si hæc duo non seruaueris, iuramento nostro nos soluti erimus: Sin seruaueris, eo obligatos nos censebimus, illudque sanctè seruabimus. Vnde Complut. alijque vt dixi per negationem legunt: *Immunes erimus, &c. Si signum non fuerit funiculus iste*.

Fvnicvlvs (Hebr. funis) coccinevs] *iste* scilicet qui hic se oculis nostris offert. Alij *Iste*, scilicet quo nos per murū demisisti, vt idem funis crassior quo exploratores è manu Chananæorum liberar, Rahab quoque eorum liberatricem de manu Hebræorum liberaret. Exploratores dant signum funis, quod petierat Rahab vers. 12. quodque antequàm à muro demitterentur dare debuissent, sed id eis ob periculum turbatis animis tum non occurrebat, cùm omnes ad periculi fugam per securam è fenestra demissionem toti intenderent.

Coccinevs.] Dei prouidentia id factum, vt per eum, colore rubeum Christi sanguis repræsentaretur. Vnde S. Ambros. l. 5. de fide cap. 5 censet Rahab hoc coccineo fune significare voluisse passionem Christi, cuius fide & meritis liberabatur à morte animæ & corporis. Audi eum l. 5. de fide cap 4. sub finem: *Vidit hoc meretrix & quæ in excidio ciuitatis remedia desperaret salutis quia fides vicerat, signa fidei atque vexilla Dominicæ Passionis attollens, coccum in fenestra ligauit, vt species cruoris mystici, quæ fo et mundum redemptura, vernaret. Ita foris* Iesv *nomen fuit præliantibus ad victoriam, intus species Dominicæ Passionis perichcantibus ad salutem. Vnde quia intellexit Rahab cæleste mysterium, dicit Dominus in Psalmo: Memor ero Rahab & Babylonis scientibus me*.

Sic & S. August. in Psal 86. *Memor ero*, inquit, *Rahab. Quæ est ista? Meretrix illa in Hiericho, meretrix quæ suscepit nuntios, & alia via misit, quæ præsumpsit in promissione, quæ timuit Deum, cui dictum est vt per fenestram mitteret coccum, id est, vt in fronte haberet signum sanguinis Christi. Saluata est ibi, & Ecclesiam gentium significauit. Vnde Dominus superbientibus Pharisæis dixit: Amen dico vobis, publicani & meretrices præcedunt vos in regno cælorum. Præcedunt, quia vim faciunt. Impellunt credendo, & ceditur fidei, nec obsistere potest quisquam, quia qui vim faciunt diripiunt illud*. Sic & Hieron. epist. 2. ad Nepotian. multis docet coccineum esse symbolum sanguinis Christi, æquè ac charitatis igniæ, qua ardebat Rahab. Et Orig. hic hom. 4. sanguis Christi est signum redemptionis, inquit in domo Rahab, id est in Ecclesia.

Et omnem cognationem tvam] putà non solùm parentes, sed auunculos, matertera, patrueles, imò & affines, scilicet cognatorum vxores & cognatarum maritos; hi enim per vxores & maritos pertinebant ad Rahab, eiusque censebantur cognati. Negat hoc Abul. quæst. 55 eò quòd v. 13. Rahab solos fratres suos & sorores petierit liberari. Sed immeritò, nam nomine fratrum & sororum nepotes & cognati apud Hebr. intelliguntur; quos enim ibi fratres vocauit, hic cognatos vocat.

Sangvis ipsivs erit in capvt eivs] *Sanguis*, id est culpa sanguinis sui effusi in ipsummet recidet. q. d. ipse sua culpa peribit, non nostra, quia pacta non seruauit. Vers. 19.

Mvnoi] id est liberi, & iuramenti obligatione soluti. Vers. 20.

Dimittensqve] Putà valedicens eis v. g dicendo. *Ite in pace*, vel *Pax vobiscum*: iam enim funiculo eos per murum dimiserat: hic ergo dimissis valedicit. Vers. 21.

Pervenervnt ad montana, et manservnt ibi tres dies] non integros, sed dimidiatos vel inchoatos Nam die tertio mensis Nisan siue Martij, missi à Iosue lustrarunt Iericho, & hospitati sunt apud Rahab, sed cùm illicò eorum aduentus nuntiatus esset regi, illeque eos inquiri iuberet, Rahab, eadem nocte eos per murum demisit: Demissi & dimissi latuerunt in montanis ad tres dies, scilicet die quarta, quinta & sexta Nisan, sed inchoata; nam die sexto ad vesperam redierunt ad Iosue. Quare non videtur verum, quod scribit Iosephus: eos post ingressum suum in Iericho sequentem diem totum insumpsisse in exploranda Iericho: sic enim proditi & capti fuissent, & satis ex Rahab intellexerunt metum statumque vrbis, vt tanta lustratione non esset opus, præsertim in tanto periculo, omnium oculis in eos intentis. Nam ob viciniam Hebræorum omnes Iericbuntini erant consternati, & quasi exanimati, vt ait Rahab: quare vrbem suam clauserunt & arctissimè custodierunt, singulos ingredientes exactè inspiciendo & examinando, ac nominatim peregrinos, eorumque nomina ad Regem deferendo, vti fieri solet singulis diebus ad vesperam in vrbibus, quæ vicinum hostem metuunt. Si quis nolit hisce temporis angustijs arctari, malitque tres dies integros latebrarum accipere, dicat exploratores à Iosue fuisse missos, venisseque in Iericho non tertio die Nisan, post expletos 30. dies luctus ob mortem Mosis; sed antè eos expletos die primo Nisan, ita vt secundo die Iericho[n]tem explorarint, tertio die redierint, latuerintque in montibus tres integros dies, ac die sextò reuersi sint ad Iosue. Ita ex Lyrano & Masio Salianus. Vers. 22.

Et timore prostrati] Hebr. *Timore liquefacti*. Vide dicta v. 9. Vers. 24

Rahab typus Ecclesiæ.

Allegoricè S. August. Origen. Rupertus: Rahab, inquiunt, repræsentat Ecclesiam Gentiū. Primò, quia sicut ipsa, ait Rupert. c. 10. priùs erat prostibulum dæmoniorum & lupanar dolorum, sed 1.
ex infideli & incesta per receptionem exploratorum Hebræorum facta est fidelis & casta: sic gentes idololatræ & impuræ per receptionē Apostolorum, factæ sunt Christianæ & sanctæ. Secundò, 2.
sicut Rahab per funiculum coccineum, sic Ecclesia
per sanguinem Christi saluata est. Tertiò, Rahab 3.
seruauit omnes cognatos, itaque, vt videtur, omnes ad fidem & cultum veri Dei Hebræorum adduxit; vnde & Rahab Hebr. idem est quod dilatatio:
sic Ecclesia per omnes gentes se dilatauit. Quar- 4.

tò, extra domum Rahab omnes occisi sunt: sic extra Ecclesiam omnes pereunt, nullique salus
5. conceditur. Quintò, Rahab iustificata est per fidem & hospitalitatem, sic & Ecclesia per fidem & charitatem.

Tropol. Rahab est omnis peccatrix & pœnitens instar Magdalenæ, quæ per Iosue & exploratores, id est per IESVM & viros Apostolicos, ex luxuriosa, fit casta & sancta, ideoque ab excidio gehennæ seruatur, imò & alios seruat, dum eisdem pœnitentiam & puritatem suo verbo & exemplo persuadet.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iordanem miraculosè diuisum, duce arcâ fœderis præeunte, sicco pede transeunt Hebræi.

1. IGitur Iosue de nocte consurgens mouit castra; egredientesque de Setim, venerunt ad Iordanem ipse & omnes filij Israël, & morati sunt ibi tres dies. 2. Quibus euolutis, transierunt præcones per castrorum medium, 3. & clamare cœperunt: Quando videritis arcam fœderis Domini Dei vestri, & sacerdotes stirpis Leuiticæ portantes eam: vos quoque consurgite, & sequimini præcedentes: 4. sitque inter vos & arcam spatium cubitorum duûm millium, vt procul videre possitis, & nosse per quam viam ingrediamini; quia priùs non ambulastis per eam: & cauete ne appropinquetis ad arcam. 5. Dixitque Iosue ad populum: Sanctificamini: cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia. 6. Et ait ad sacerdotes: Tollite arcam fœderis, & præcedite populum. Qui iussa complentes, tulerunt, & ambulauerunt ante eos. 7. Dixitque Dominus ad Iosue: Hodie incipiam exaltare te coram omni Israël: vt sciant, quod sicut cum Moyse fui, ita & tecum sum. 8. Tu autem præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, & dic eis: Cùm ingressi fueritis partem aquæ Iordanis, state in ea. 9. Dixitque Iosue ad filios Israël: Accedite huc, & audite verbum Domini Dei vestri. 10. Et rursum: In hoc, inquit, scietis quòd Dominus Deus viuens in medio vestri est, & disperdet in conspectu vestro Chananæum & Hethæum, Heuæum & Pherezæum, Gergezæum quoque & Iebusæum, & Amorrhæum. 11. Ecce, arca fœderis Dei omnis terræ antecedet vos per Iordanem. 12. Parate duodecim viros de tribubus Israël, singulos per singulas tribus. 13. Et cùm posuerint vestigia pedum suorum, sacerdotes qui portant arcam Domini Dei vniuersæ terræ, in aquis Iordanis, aquæ quæ inferiores sunt, decurrent atque deficient: quæ autem desuper veniunt, in vna mole consistent. 14. Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, vt transiret Iordanem; & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis, pergebant ante eum. 15. Ingressisque eis Iordanem, & pedibus eorum in parte aquæ tinctis (Iordanis autem ripas aluei sui tempore messis impleuerat,) 16. steterunt aquæ descendentes in loco vno, & adinstar montis intumescentes apparebant procul ab vrbe, quæ vocatur Adom vsque ad locum Sarthan; quæ autem inferiores erant, in Mare solitudinis (quod nunc vocatur mortuum) descenderunt, vsque quò omnino deficerent. 17. Populus autem incedebat contra Iericho: & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis Domini, stabant super siccam humum in medio Iordanis accincti, omnisque populus perarentem alueum transibat.

VERS. 1. GITVR IOSVE DE NOCTE CONSVRGENS MOVIT CASTRA] scilicet finiente, puta in crepusculo matutino. Hebr. enim est: *Manicauit manè*. Ita Septuag. vel vt Chald. *in aurora*. Ita noster quoque accipit noctem c.6.v.12. Non enim nox obscura, sed aurora lucifera apta est mouendis castris & expeditionibus bellicis. Discat hîc princeps & belli dux, non stertere in multam lucem, sed ante solem in aurora surgere, iuxta illud Homeri:

ὐ δεῖ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα.

Non decet noctem totam dormire virum consiliarium.

Hebræi censent hanc noctem siue auroram fuisse nona die Nisan, siue Martij. Asserunt enim Mosen mortuum fuisse die septima Februarij, & die septima Martij sequentis, nempe sub finem triginta dierum luctus, Dominum allocutum Iosue, & eodem die promulgationem factam populo de parandis cibis: Quinta verò die eiusdem mensis missos fuisse exploratores, & octauo die ipsos reuersos: nona autem die filios Israël profectos à Setim venisse ad ripam Iordanis, ac decima die Iordanem transisse.

Verùm aptior est ordo, si dicamus Mosen mortuũ sub diẽ tertiã Februarij, inde post 30. dies luctus, sub diem tertiã Martij Deum excitasse Iosue ad Chananæam inuadendum. Quare Iosue eodem die misisse exploratores, qui post triduũ, die sexto Martij, ad vesperam redeuntes ad Iosue, illum animarunt ad Chananæos perculsos aggrediendum. Iosue ergo postero manè diei septimæ castra mouit ad Iordanem, ac per præconẽ edixit, vt omnes pararent se ad transitum Iordanis, post tres dies futurum,

tutum. Pararunt se ergo per dies tres; scilicet septimum, octauum & nonum, ac decimo die Iordanem transierunt, vti dixi c. 1. v. 11.

ET MORATI SVNT IBI TRES DIES] iam dictos parantes se ad transitum. Hæc verba non sunt in Hebr. Septuag. & Chald. hoc versu, sed sequenti, ex quo noster Interpres ea huc transtulit claritatis causa.

VERS. 2. QVIBVS EVOLVTIS] id est, ad finem tendentibus, putà sub vesperam diei nonæ.

VERS. 3. QVANDO VIDERITIS ARCAM FOEDERIS] in qua Deus residebat super propitiatorium & Cherubim, indeque dabat oracula Exodi 25. 10. Deus ergo hic in arca residens præibat castra, & Iordanem diuisit, ac populum sicco pede per eum traduxit.

ET SACERDOTES STIRPIS LEVITICÆ (ex Leui Patriarchâ prognatos) PORTANTES EAM] Licet enim in peregrinatione per desertum arcam portarent Leuitæ, puta Caathitæ, vti iusserat Deus Num. 4. 15. tamen in re graui & miraculosa portabant eam sacerdotes, vti hic ad findendum Iordanem & c. 6. ad prosternendos muros Iericho, & ad inferendum eam cum maiestate in magnificum Salomonis templum recens ab eo ædificatum 3. Regum 8. Perperam ergo Sigonius lib. 5. de Repub. Hebr. c. 4. per sacerdotes stirpis Leuiticæ hic intelligit Leuitas. Minus rectè quoque Chald. vertit *Sacerdotes & Leuitas.*

VOS QVOQVE CONSVRGITE ET SEQVIMINI PRÆCEDENTES] Hebr. Chald. Septuag. *ibitis post eam*, scilicet arcam, sed arca portabatur à sacerdotibus: eos ergo sequendo sequebantur pariter arcam.

VERS. 4. SITQVE INTER VOS ET ARCAM SPATIVM CVBITORVM DVVM MILLIVM] seu pedum trium millium qui efficiunt quinque stadia, hoc est medium milliare Italicum, & insuper 125. passus, quod est iter Sabbathi, ait Iosephus l. 20. Antiq. cap. 6. stadium enim est octaua pars milliaris: milliare autem faciunt mille passus; quare quinque stadia continent 625. passus.

Cur post arcam bis mille cubitus? Resp. 1. Quæres: cur tantum interstitium inter arcam & populum præcepit Deus? Resp. primo, religionis & reuerentiæ causa: arca enim Deum repræsentabat, imò eum quasi gestabat, qui iter in terram promissam Hebræis pandebat, ac quasi dux

2. præibat. Secundò, vt omnes commodiùs arcam, & miraculum diuisi per eam Iordanis eminus cum admiratione, exultatione, & gratiarum actione Deum glorificantes conspicerent, quomodo scilicet à sacerdotalibus pedibus aquæ diffugerent, exaresceret alueus, medias per vndas via sterneretur, ait Serarius: atque vt ait S. August. quæst. 3. ne si tam grande populi agmen post arcam proximum pergeret, non eam omnes præeuntem viderent, neque nossent quà sequerentur. Vtramque hanc causam assignat Iosue dum statim subdit: *Vt procul videre possitis, & nosse per quam viam ingrediamini, &c. Et cauete ne appropinquetis ad arcam.* Ex hoc autem præcepto factoque intelligendum relinquitur,

Columna nubis quæ solebat castra præcedere euanuit. quòd columna illa nubis, quæ mouendis castris solebat signum dare, illaque motu suo præire, iterque ostendere, iam euanuerat, nec ampliùs apparebat: aliòqui enim ipsa more suo castra hic præiuisset, non arca. Ita S. August. Abul. Hugo, Lyran. Caietan. Arias, Dion. & alij. Mysticè in Iosue id est Iesu Christi ducatu nulla est nubes, nulla ca-

A ligo vmbratica, sed aperta veritas, quam attulit arca fœderis, id est lex noua.

Alias causas addit Masius, nimirum quod Alueus Iordanis esset duorum millium cubitorum, vt arca alueum hunc in aduersa ripa egrederetur, cùm Iudæi eumdem in citima ripa ingrederentur. Verùm Geographi terræ sanctæ asserunt, Iordanem circiter triginta cubitos dumtaxat in latitudine continere. *Alia causa.*

Rursum, vt significaretur duo millia annorum effluxura ab hoc Iordanis transitu vsque ad natiuitatem Christi; sed errat in computu: nam fluxere tantùm anni 1456. vt patet ex Tabula Chronographica, quam Genesi præfixi.

Porrò R. Salomon censet hic duas fuisse arcas; scilicet arcam fœderis, & arcam continentem ossa Ioseph, eò quòd Hebr. sit ביניו *benau* plurale; sed

B erratum quia in Hebræo legendum est alio puncto ביניו *beno*, in singulari, id est *inter eam*, scilicet arcam, vt legit Noster Septuag. & Chald. tum quia etiamsi legas *benau*, illud quidem est affixum nominis pluralis, sed significans rem singularem; alioqui enim dicendum fuisset ביניהם *beneherd*, id est, *inter eas*, scilicet arcas, vti norunt Hebræi. Mysticè arca significat humanitatem Christi à cuius præstantia & perfectione nos peccatores longissimè distamus.

DIXITQVE IOSVE AD POPVLVM: SANCTIFICAMINI] lotione vestium & secubitu. q. d. lauando vestes, & abstinendo ab vxoribus mundate vos, & religiosè comparate ad traiectionem Iordanis tam admirabilem & diuinam. Hæc enim sanctificatio, siue lustratio corporalis fuit rudis illius sæculi priscique populi, quæ typus fuit lustrationis spiritua- VERS. 5.

C lis per contritionem & pœnitentiam à Christo inducendæ. Hinc eadem lustratio præcepta fuit Hebræis, cùm eis Deus daturus esset legem in Sina. Exodi 19. 10. & cùm prostraturus esset muros Iericho hic cap. 7: 13. & cùm David à Samuële in Regem deligendus foret. 1. Regum 16. 5. & alibi. Interiùs vero *sanctificamini*, excitando firmam fidem, & spem obtinendi à Deo ea quæ Ipse promiserat. Vnde subdit: *Cras enim Dominus faciet mirabilia.*

Disce hic continentiam & castitatem vocari sanctitatem, quia ipsa purificat animam & corpus. Hinc Apostolus ait 1. Thess 4. 4. *Vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificatione*, Et 1. Corinth 7. ait de Virgine: *Vt sit sancta corpore & spiritu.*

CRAS ENIM FACIET DOMINVS MIRABILIA] scilicet Iordanem diuidet, siccabit, sistet, attollet, vt

D vos traducat. Loquitur Iosue æquè ac Moses instinctu & iussu Dei, non vt princeps, sed vt Propheta, ac vt talis à Deo auctoratus imperat sacerdotibus res sacras vers. sequenti, vt scilicet arcam tali ritu transferant, quod vt merus princeps licitè facere non potuisset. Nam, vt docet S. Ambros. epist. 13. ad Marcellinam sororem, Imperatori cura murorum; Episcopo cura sacrorum à Deo commissa est. Sed audi eum generosè Valentiniano Imperatori, Ecclesiam pro Arianis petenti intonantem: *Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesia. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum.* *Iosue vt Propheta sacerdotibus imperat, non vt princeps.*

Vers. 8. CVM INGRESSI FVERITIS PARTEM AQVÆ IORDANIS STATE IN EA] Pro *partem* Hebr. est קצה *katse*, id est finem, extremitatem, per quam Masius intelligit vlteriorẽ ripam. q.d. cum transgressi fueritis Iordanẽ cõsistite in eius extremitate iuxta aduersam ripam, donec populus transeat, & seniores lapides è Iordane tollant, ponantque in monumentum huius transitus. Vnde & Pagnin. vertit: *Cùm veneritis ad finem aquæ Iarden, & Iarden stabitis.*

Serarius verò accipit citeriorem (hanc enim significat קץ *kets*, v. 12.) ripam. q.d. cùm primùm attigeritis aquas Iordanis, ibi subsistite, donec diuiso Iordane sensim defluat aqua, ac relinquat alueum siccum, per quem transeatis ad aduersam ripam, vt dicitur v. 13.

In medio Iordanis stetit arca. Ego inter vtrumque medius incedo, ac cum Serario citeriorem quidem ripam accipio, verùm ita vt non in ea, sed in medio Iordanis subsistere sacerdotes iubeantur. Nã non in ripa, sed medio Iordanis constitisse sacerdotes, disertè asseritur v. vlt. & c. 4. v. 10. Hebr. enim *katse*, propriè significat sectionem & partem à toto præcisam; hæc enim sæpe est totius finis & extremitas, atque hac de causa Noster & Septuag. semper hic *katse* vertunt *partem*, nam radix קצה *katsa* significat præcidere, abscindere, detruncare, extrema succidere. Sensus ergo est. q.d. cũ veneritis ad *katse*, id est ad sectionem Iordanis, vbi scilicet Iordanis sectus iam finitur, atque vtrimque sua extremitate iam secta terminatur, ingredimini hanc eius sectionẽ, siue partem iam sectam, atque in medio eius subsistite. tum vt populus fidenter transeat, videns arcam & sacerdotes in medio Iordane iam fisso siccoque intrepidus consistere, nec metuat aquarum post arcæ transitum in alueum suum reditum & reuolutionem; tum vt ibidem lapides 12. erigantur, & alij 12. tollantur erigendi in Galgalis, ad monumentum perpetuum miraculosi huius transitus. Vnde Hebr. ad verbum est: *Cùm veneritis ad sectionem Iordanis, in Iordane* (medio) *subsistite*. Rationem dat noster Serarius: Congruum erat, inquit, vt arca eo loco subsisteret, vbi maximum erat periculum, vt tantò fidentiùs totus populus pertransiret. Si enim arca in alterutra ripa substitisset, vereri potuissent timidiores, ne salua arca, ipsi in medio alueo aquis in suum locum redeuntibus obruerentur.

Hic igitur rei gestæ fuit ordo: Sacerdotes cum arca præcesserunt agmen populi per duo cubitorum millia versus Iordanem, cumque ipsi ad eum peruenissent, aquasque pedibus tangerent, illicò aquæ quasi arcam, vel potiùs Deum in arca residentem venerantes fugerunt; Angelus enim eas illicò dissecuit, alueumque siccauit: per eum ergo perrexere sacerdotes vsque ad medium aluei iam siccati, ibique constiterunt, donec totus populus transiret, & lapides iam dicti tollerentur, & in monumentum erigerentur, populus enim per alueum tutò secureque transibat, non dubitans se fore ab aquis immunem, vbi ab ijsdem immunes esse videbat sacerdotes & arcam.

Comparatio diuisionis Iordanis & maris rubri. Diuisio ergo Iordanis facta per Iosue, partim similis fuit diuisioni maris rubri factæ per Mosen Exodi 14. 22. vt ibi ostendi, partim dissimilis & maior: Nam primò, illa facta est per virgam Moysi super mare extensam, hæc verò per arcam Deũ
1. vehentem, quæ proinde nobilior erat virga Mo-
2. sis. Secundò, ibi Angelus diuisit mare sub initium noctis; sed ventus ab eodem inductus, illius iam diuisi alueum tota nocte flando siccauit, vt sub auroram illud sicco pede transirent Hebræi: hic verò Angelus diuidens Iordanem, illico eumdem siccauit, præsertim quia is exiguus erat & arenosus. Tertiò, ibi aquæ maris ab Angelo diuisæ, in montes quasi erectæ constiterunt immotæ, quia mare ipsum non fluit, sed in eodem loco immotum cõsistit: hic verò Iordanis fluens assiduè aquas in Iordanem diuisum defluebat: quare Angelus illas colligere, & in montes altiores erigere debebat, ne alueum iam siccatum inuaderent & obruerent.

STATE IN EA] Intrepidi, quia Deum in arca præsentem habetis protectorem, vt hac animositate reliquum populum animetis, & corroboretis ad transitum: state ergo, quia vobiscum stat Deus.

Vers. 10. IN HOC SCIETIS QVOD DOMINVS DEVS VIVENS (Hebr. אל חי *el chai*, id est *fortis viuens*,) IN MEDIO VESTRI EST] Qui scilicet viuus, agilis, vegetus, omnia viuificans, vegetans & roborans, diuina sua industria, prouidentia & omnipotentia vos per Iordanem transuehet, traducetque illæsos, saluos & incolumes.

Vers. 13. ET CVM POSVERINT VESTIGIA PEDVM SVORVM SACERDOTES, QVI PORTANT ARCAM DOMINI DEI VNIVERSÆ TERRÆ IN AQVIS IORDANIS, AQVÆ QVÆ INFERIORES SVNT DECVRRENT, ATQVE DEFICIENT (Hebr. יכרתון *iccaretun*, id est *excindentur*, hoc est ita defluent & deficient, ac si funditus excisæ essent) QVÆ AVTEM DESVPER VENIVNT (de nouo affluunt) IN VNA MOLE CONSISTENT.] Hebr. *In vno acerno stabunt*, hoc est in vnum aceruum, & quasi montem sensim ex nouæ semper aquæ affluxu crescentem, & intumescentem attollentur. Hinc patet sacerdotum pedibus quasi repulsas Iordanis aquas sese dissecuisse, vt ijs aditum panderent. Sacerdotibus autem hæc vis data fuit à Deo, propter arcam quam portabant: arca enim erat scabellum pedum Dei sedentis, super Cherubim & propitiatorium, quod erat quasi operculum arcæ, super illam instar sedis & throni expansum, ita vt arca subiecta esset quasi scabellum pedum eius, iuxta illud: *Adorate scabellum pedum eius*: id est adorate & veneramini arcam. Psal. 97. v. 5. Vide dicta Exodi 25. 10. vbi dixi arcam allegoricè significasse humanitatem Christi, propitiatorium verò eius diuinitatem: Symbolicè verò arcam repræsentare B. Virginem & Sanctos. Hi enim sunt quasi arca Deum in se continens, ac proinde ab eis fugiunt aquæ tum deliciarum, tum tribulationum huius mundi.

Vers. 15. IORDANIS AVTEM RIPAS ALVEI SVI TEMPORE MESSIS IMPLEVERAT] Hebr. *Tempore nouarum frugum.* Erat enim tunc dies decimus mensis primi Nisan, qui partim Martio, partim Aprili respondet quo in Palæstina, vtpote regione calida maturescunt segetes aliquæ præsertim hordeaceæ, adeoque tempus messis ibidem à Nisan incipere patet Leuit. 23. 10. Exodi 13. 4. Deut. 16. 1. Iosue. 5. 15.

RIPAS SVAS IMPLEVERAT] Septuag. *Iordanis autem implebatur secundùm totam ripam suam* Verùm quia Hebr. על *al*, & *secundùm* & *supra* significat, hinc secundò vertas: *Et Iordanis implebatur*, id est, *exundabat super omnes ripas suas*, vti vertit Masius & Vatabl. & ita vertit Noster 1. Paral. 12. 15. q. d. Iordanis tunc erat maximus, nec poterat capi alueo suo. Solet enim Iordanis tempore messis exundare, siue quod ea singularis fluminis istius

fit

sit natura, siue quod vt communis habet opinio, è montibus Iordani vicini niues per æstum soluti liquatæ, copiosam in eum aquam effundant. Ita Abulens. Masius, Arias. Idem accidere Tigri æquè ac Nilo docet Ecclesiastic. cap. 24. 35.

Tempus hoc exundationis Iordanis elegit Deus huic transitui Hebræorum, vt tantò singularius esset & celebrius, quantò admirabilius erat miraculum.

Vers. 16. STETERVNT AQVÆ DESCENDENTES IN LOCO VNO] Hebr. *in aceruo vno*. Chald. *in vtre vno*. Septuag. πῆγμα ἕν, id est, *concretio vel congelatio vna*. Aquæ enim stabant quasi congelatæ instar montis crystallini) ET ADINSTAR MONTIS INTVMESCENTES APPAREBANT PROCVL AB VRBE QVÆ VOCATVR ADOM (ita Hebr. Septuag. Roman. malè ergo Complut. & alij legunt *Edom*) VSQVE AD SARTHAN.] id est ab Adom, quæ *vsque ad Sarthan*, scilicet pertingit & fines suos extendit, vsque ad Bethabara, vbi Hebræi Iordanem transibant. Nam Hebr. est *ab Adom*, vel *in Adom* (Hebr. enim quædam legunt באדום *beadom*, id est in Adom, quædam מאדום *meadom*, id est ab Adom) *vrbe quæ est à latere vel ad latus Sarthan*. Sic & Septuag. in Regiis & Complut. Vnde mirum est in Roman. pro *Sarthan* legi *Cariathiarim*, id est vrbs syluarum, nisi dicas ita dictam quoque fuisse Sarthan ob vicinas syluas. Sensus ergo est, q. d. Aquæ Iordanis arcæ Dei præsentia repulsæ, cùm continuò nouæ affluerent, adeo intumuerunt & quasi in montem excreuerunt, vt mons ille in altum sublatus à loco traiectus, qui inde dictus est *Bethabara*, id est domus transitus, remotè & procul apparuerit illorum locorum incolis vsque ad vrbem Adom ignobilem, siue vsque ad locum Sarthan tam celebrem (Sarthan enim est ad latus vrbis Adom) hoc est vsque ad lacum Genesareth, siue mare Galilææ, quòd & Tiberiadis dicitur, vt fusè probat hic Masius ex 3. Regum 4. 12. vbi Sarthan dicitur apposita esse Iezrahel quæ vicina erat ciuitati Bethsan, siue Scytopoli: mare autem Galilææ terminabat Scytopolim.

Apparuit ergo hic aquarum mons ex Bethabara vsque ad Sarthan & mare Galilææ, quod est spatium viginti leucarum siue horarum.

Imò ex Hebræo videtur hic esse sensus, quòd aquæ hæ Iordanis intumescentes non tantùm apparuerunt, sed & continua serie intumuerint à Bethabara vsque ad Sarthan, q. d. aquæ Iordanis arcæ Dei aspectu repulsæ, cum assiduè nouæ affluerent, & hæ rursum mox ab Angelo retrorsum repellerentur, ipsa hac repulsa refluxerunt, atque hoc refluxu suo tam longo tractu intumuerunt, quantus est à Bethabara vsque ad Sarthan, puta per viginti leucas, siue quantus ferè est à mari mortuo, hoc est à lacu Asphaltite (iuxta illum enim est Bethabara) vsque ad mare Tiberiadis. Vnde Hebr. & Chald. habent: *Steterunt aquæ vsque ad Sarthan*: Ita Masius. Nimirum Deus omnium opifex, qui terminum ponit aquis, easdem quouis muro adamantino fortiùs hic retinebat.

Minùs rectè Adrichomius hic fingit aliud Sarthan iuxta Bethabara, in quo scilicet Hebræi Iordanem traiecerunt, indeque mons ille aquarum Iordanis visus intumuerit vsque ad Adom.

Symbol. Rupertus censet hic repræsentari spatium temporis, quo Hebræi possessuri erant terram promissam, scilicet à traiectu Iordanis sub Iosue in Bethabara, vsque ad Adom & Sarthan, id est vsque ad Titum & Romanos, qui eos ob occisum Iesum Christum mactarunt, afflixerunt, expulerunt. *Adom* enim Hebr. idem est quod *rubra*; *Sarthan* verò idem, quod *tribulatio eorum*.

Tropol. Fidelis à transitu Iordanis, id est à baptismo, debet intumescere, id est crescere in patientia & virtute vsque ad *Adom*, id est effusionem sanguinis & martyrium, ac *Sarthan*, id est arctationem & tribulationem extremam. Cùm ergo tribularis, ò Christiane, animus sume ac dilata: nondum enim vsque ad Adom, id est vsque ad sanguinem restitisti, vt fecit Christus & Martyres. Cogita quanta passi sint S. Laurentius, S. Vincentius, S. Euphemia, S. Febronia, cæterique Martyres & parum tibi videbitur quicquid pateris.

QVÆ AVTEM INFERIORES ERANT, IN MARE SOLITVDINIS (in lacum Asphaltitem, in quem conuersa fuit Sodoma & Pentapolis post cæleste incendium) QVOD NVNC VOCATVR MORTVVM (eò quòd nullum animal viuum alat, sed omnia viuentia in illud illata illicò moriantur) DESCENDERVNT] Iordanis enim rectè labitur in hoc mare, eoque absorbetur & quasi euanescit.

Vers. 17. POPVLVS AVTEM INCEDEBAT CONTRA IERICHO] (malè nonnulli legunt *contra Iordanem*: nam *contra Iericho* habent Hebr. Chald. Septuag. & Roman.) Hic locus, in quo Hebræi sicco pede transierunt Iordanem à Deo diuisum, Hebr. dictus est *Bethabara*, id est *domus*, hoc est locus *transitus*, vbi S. Ioannes Baptista baptizabat, ibique Christus ab eo baptizatus est Ioannis 1. 28. (vide ibi dicta) nimirum vt quo loco Baptismus primùm isto Hebræorum traiectu fuerat adumbratus, eodem quoque primùm perficeretur à Ioanne. Transitum enim Iordanis Baptismum præfigurasse docet S. August. ser. 106. de Temp. sicut enim Iosue Hebræos per Iordanem traduxit in terram promissam; sic Iesus suos fideles per baptismum traducit in cælum. Hinc & S. Hieron. in locis Hebr. litt. B. *Bethabara*, inquit, *vbi Ioannes in pœnitentiam baptizabat: vnde & vsque hodie plurimi de fratribus, hoc est de numero credentium ibi renasci cupientes, vitali gurgite baptizantur*, vti S. Basilius ex Cappadocia profectus est ad Iordanem, in eoque baptizatus.

Porrò Arias pag. 265. censet *Bethabara* eumdem esse locum cum *Bethbera* (de quo Iudic. 7. 24.) id est domus frumenti vel comestionis, id est locus fertilis ob aquarum Iordanis viciniam & irrigationem, vnde iuxta illum Hebræi fruges terræ comederunt cessante manna. Iosue 5. v. 11. & 12.

ET SACERDOTES QVI PORTABANT ARCAM FOEDERIS DOMINI, STABANT SVPER SICCAM HVMVM IN MEDIO IORDANIS ACCINCTI] donec totus populus securè & sine metu transiret, vt ostenderetur populo miraculum hoc transitus fieri virtute Dei, qui Dominus & princeps erat fœderis (tabularum duarum Decalogi) arca contenti, cuius fœderis compos populus, non tantùm periclo, sed & sicco omnino vteretur Iordanis alueo. Hoc est quod canit Psaltes Psalm. 114. v. 7. *Quid est tibi mare quod fugisti, & tu Iordanis quia conuersus es retrorsum? A facie Domini* (supra arcam residentis) *mota est terra, à facie Dei Iacob.*

Moral. Origen. hom. 4. *Sacerdotum ministerio*, inquit, *deducitur populus ad terram repromissionis. Et quis hodie in sacerdotibus tantus ac talis est, qui in illo ordine mereatur adscribi? Si enim sit aliquis talis, cedent ei flumina Iordanis, & ipsa elementa verebuntur; pars aquarum*

rum fluminis retrorsum resiliet; pars verò in mare salsum rapido cursu effugiet. Et inferiùs: *Beati qui appropinquant arcæ, id est Deo: sed memento quod scriptum est: Qui appropinquant mihi, appropinquant igni pios illuminantur, impios adurent.*

ACCINCTI] הָכֵן Hebr. *hachen*, id est *firmando*, scilicet se in eodem vestigio, hoc est firmiter, pede fixo. Chald. *fixè*. Aut *rectè*, & sic vti cœperant. Ita Arias. Tigur. *de industria*. Septuag. Aquila & Symmach. *paratè*, ad transeundum, Masius *parando*, scilicet

A populo transitum: Licet enim *hachen*, sit verbum infinitiui Hiphil, tamen apud Hebræos hæc verba sæpè capiuntur pro aduerbijs vt patet Oseæ 5. vers. 2. & cap. 9. 9. Ionæ 4. 4. Isaiæ 31. 6. in Hebræo.

OMNISQVE POPVLVS PER ARENTEM ALVEVM TRANSIBAT] Hebr. *Et omnis Israel transibat per aridum, vsque dum absoluissent omnis populus transire Iordanem.* Sic & Septuag. Chald. Vatabl. Masius & alij.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IVbet Iosue duodecim lapides erigi, tum intra, tum extra Iordanem ad perpetuam transitus Hebræorum memoriam.

1. QVibus transgressis, dixit Dominus ad Iosue: 2. Elige duodecim viros singulos per singulas tribus: 3. Et præcipe eis, vt tollant de medio Iordanis alueo, vbi steterunt pedes sacerdotum, duodecim durissimos lapides, quos ponetis in loco castrorum, vbi fixeritis hac nocte tentoria. 4. Vocauitque Iosue duodecim viros, quos elegerat de filijs Israël, singulos de singulis tribubus, 5. & ait ad eos: Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Iordanis medium, & portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris, iuxta numerum filiorum Israël, 6. vt sit signum inter vos: & quando interrogauerint vos filij vestri cras, dicentes: Quid sibi volunt isti lapides? 7. respondebitis eis: Defecerunt aquæ Iordanis ante arcam fœderis Domini, cùm transiret eum: idcirco positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israel vsque in æternum. 8. Fecerunt ergo filij Israel sicut præcepit eis Iosue, portantes de medio Iordanis alueo duodecim lapides, vt Dominus ei imperarat, iuxta numerum filiorum Israel, vsque ad locum in quo castrametati sunt, ibique posuerunt eos. 9. Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alueo, vbi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam fœderis: & sunt ibi vsque in præsentem diem. 10. Sacerdotes autem, qui portabant arcam, stabant in Iordanis medio, donec omnia complerentur, quæ Iosue, vt loqueretur ad populum, præceperat Dominus, & dixerat ei Moyses. Festinauitque populus, & transijt. 11. Cùmque transissent omnes transiuit & arca Domini, sacerdotesque pergebant ante populum. 12. Filij quoque Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, armati præcedebant filios Israel, sicut eis præceperat Moyses: 13. & quadraginta pugnatorum millia per turmas, & cuneos incedebant per plana atque campestria vrbis Iericho. 14. In die illo magnificauit Dominus Iosue coram omni Israel, vt timerent eum, sicut timuerant Moysen, dum adviueret. 15. Dixitque ad eum: 16. Præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, vt ascendant de Iordane. 17. Qui præcepit eis, dicens: Ascendite de Iordane. 18. Cùmque ascendissent portantes arcam fœderis Domini, & siccam humum calcare cœpissent, reuersæ sunt aquæ in alueum suum, & fluebant sicut antè consueuerant. 19. Populus autem ascendit de Iordane, decimo die mensis primi, & castrametati sunt in Galgalis contra Orientalem plagam vrbis Iericho. 20. Duodecim quoque lapides, quos de Iordanis alueo sumpserant, posuit Iosue in Galgalis, 21. & dixit ad filios Israel: Quando interrogauerint filij vestri cras patres suos, & dixerint eis: Quid sibi volunt lapides isti? 22. docebitis eos, atque dicetis: Per arentem alueum transiuit Israel Iordanem istum, 23. siccante Domino Deo vestro aquas eius in conspectu vestro, donec transiretis: 24. sicut fecerat prius in mari rubro, quod siccauit donec transiremus: 25. vt discant omnes terrarum populi fortissimam Domini manum, vt & vos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore.

VERS. 3.

RÆCIPE EIS VT TOLLANT DE MEDIO IORDANIS ALVEO, VBI STETERVNT PEDES SACERDOTVM] non præcisè ex loco pedum, sed ex loco vicino. Nam vers. 4. dicitur: *Ite ante arcam, &c. Et portate inde singuli singulos lapides*, nimirum duodecim vt significent duodecim tribus Israel iuxta eos Iordanem siccum transisse. Hebr.

B addunt הָכֵן *hachen*, id est *firmando*, siue stato fixoque pede vt dixi cap. 3. v. vlt. Septuag. τὸ *hachen* referunt ad lapides. Vnde vertunt *paratos*, scilicet *durissimos*, qui durent ad multa sæcula, vt Noster transtulit.

QVOS PONETIS IN LOCO CASTRORVM] In Galgalis, vt patet v. 19. & 20.

VT SIT SIGNVM; & trophæum victi à vobis victique

eiúsque quasi Iordanis, indeque totius Chananææ, quòd scilicet 12. tribus Deo duce flumen hoc, indeque totam terram promissam miraculosè superarint. Secundo, vt hoc sit signum easdem tribus à Deo conscriptas esse ciues & incolas, adeoque heredes eiusdem terræ. Tertiam caussam dat v. 25. *Vt discant omnes terrarum populi fortissimam Dei manū.* Quartam ibidem; *Vt & vos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore*, ac posteros vestros doceatis Deum timere, amare & colere, qui tanto prodigio vos in hanc terram induxit, & inductos conseruabit, quamdiu in eius fide & cultu persiteritis: quādo autem ab eo defeceritis, ab ea expellet, vti illos expulit per Babylonios, ac deinde per Titum & Romanos. Disce hîc quàm rigidè Deus exigat beneficiorum suorum memoriam, & gratos ijs præmiet, ingratos ijs priuet & puniat.

CRAS] id est deinceps futuris sæculis. Hebræi enim per *cras* significant tempus futurum, sicut per heri & nudiustertius præteritum. Est synecdoche & Catachresis.

VERS. 9. ALIOS QVOQVE DVODECIM LAPIDES POSVIT IOSVE IN MEDIO IORDANIS ALVEO] Hinc patet hos lapides non fuisse positos in vlteriori ripa Iordanis, vt contendit Masius, sed in medio Iordane. Ita enim constanter vertit Noster & Septuag. Positi autem sunt ijsdem de caussis, quibus priores extra Iordanem in Galgalis, vt scilicet Dei gloria & rei gestæ veritas omnibus sæculis testata fieret, ac lapides hi ferientes assiduè oculos Hebræorum, mentibus eorum Dei beneficentiam, omnipotentiam, timorem & reuerentiam iugiter repræsentarent. Positi autem videntur Dei, si non iussu, vt priores in Galgalis, certè instinctu, licet id Script. non exprimat. Poterant verò lapides isti esse monumentum, ac conspici nutarique ab ijs qui in ripa consisterent, præsertim decrescentibus aquis, quia erant lapides grandes, & Iordanis aquæ purissimæ maximeque perspicuæ esse perhibentur, ait Abul. & Arias. Denique non videntur lapides hi præcisè in medio Iordanis collocati; ibi enim ægrè videri potuissent, sed versus ripam, vbi conspici poterant, Nam τὸ *in medio* idem est quod sub medium, versus medium, non longè à medio.

Hos lapides designasse videtur S. Ioannes Baptista, dicens Matth. 3. 9. *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* Ioannes enim baptizabat in Bethabara, vbi Iordanem transierant Hebræi. Erant enim hi lapides figura gentium, ignorantia Dei & errorum fluctibus obrutarum; sed tandem de imo vitiorum & tenebrarum alueo ad Ecclesiā, & filiorum Dei gloriam, à Ioanne & Christo per baptismum suscitandarum. Ita Rupertus, Abul. Magalianes hîc, ac Remigius, Anselm. & alij in c. 3. Matth. & Pineda in Iob 1. vers. 1. n. 38.

Denique Caietan. opinatur hos 12. lapides in vnum acervum fuisse congestos. Verisimiliùs Abul. Serarius & Magalianes censent seorsim singulos fuisse erectos, vt innuit hîc Script. idque ad repræsentandum 12. tribus Israel, quæ per Iordanis alueum sicco pede transierant.

Porrò iussit Deus statui hoc monumentum diuisi Iordanis, quia fuit opus admirabile & diuinum. Celebrant historici Euphratis diuisionem, quam primò fecit Semiramis; secundò, Cyrus; tertiò, Alexander Magnus. Cyrus enim Babylonem expugnauit, Euphraten, qui eam interluit, in fossas plurimas deriuando, ac per siccum Euphratis al- A ueum in vrbem milites immittendo, teste Herodoto lib. 1. & Xenophonte l. 7. At quot mensibus in his fossis effodiendis laboratum est? quantis impendijs? à quot hominum millibus? Iosue verò Iordanem, inferendo dumtaxat in eum arcam fœderis, ilicò diuisit, siccauitque, ac per eum tricies centena millia hominum, cum tot millenis gregibus ouium, boum, asinorum, camelorū, equorum, curruum, &c. paucis horis traduxit, ac eodem die cum omnibus perrexit in Galgala; qui locus distat à Iordane quinquaginta stadijs, teste Iosepho l. 5. Antiq. c. 1. hoc est sex milliaribus Italicis, id est sex millibus passuum, & insuper 250. passibus.

Simili modo Elias pallio suo percutiens Iordanem eum diuisit, ac per diuisum sicco pede transijt: idem fecit Eliseus 4. Reg. 2. 8. & 14. Vide hîc quanti Deus faciat suos fideles & sanctos, vtpote qui in eorum gratiam flumina siccet, & elementa B cætera commutet. Simili modo sub finem mundi Angelus siccabit Euphraten, vt reges per eum transeant. Apocal. 16. 12.

Allegoricè, transitum Iordanis appositè Orig. Rupert. & Theod. ac S. Greg. hom. 26. in Euang. applicant Sacramento Baptismi & Pœnitentiæ ac morti cuiusque fidelis, de quo plura in fine capitis. Hinc & 12. lapides in Iordane positos 12. Patriarchas repræsentasse, alios verò in Galgalis locatos figuram gessisse 12. Apostolorum asserit Rupertus. Sic & S. August. serm. 106. de Tempor. qui & caussam addit: *Post mortem enim Moysis, sepultis Patriarchis Apostoli surrexerunt: sic & in Psalmo legimus. Pro patribus, inquit, tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram; Sic sepultis Patriarchis Apostoli nascuntur, quomodo sepulto seniore populo, iunior populus* C *Iesu duce in terram repromissionis inducitur.*

Quin & Tertul. lib. 4 contra Marc. c. 13. *Deprehendo*, inquit, *12. lapides ab Iesu de Iordane electos, & in arcam testamenti conditos. Totidem enim Apostoli portendebantur, proinde vt fontes & amnes, rigaturi aridum retro & desertum à notitia orbem nationum, sicut & per Isaiam: Ponam in terra inaquosa flumina. Proinde vt gemmæ illuminaturi sacram Ecclesiæ vestem quam induit Christus pontifex patris. Proinde vt & lapides solidi fide, quos de lauacro Iordanis Iesus verus elegit, & in sacrariū testamenti sui recepit.* Vbi aduerte Tertul. lapsum videri memoria, cùm ait 12. hos lapides conditos in arcam testamenti: nil enim tale habet hîc Iosue, imò hoc erat impossibile; arca enim parua tot tantosque lapides capere non poterat. Fortè Tertul. per *in arcam* intellexit *ante arcam*, vel *coram arca*, licet hoc non sat respondeat eius antitypo de Apostolis, dum typum explicans subdit: per 12. lapides D in arca significatum esse, 12. Apostolos in sacrarium Ecclesiæ à Christo fore recipiendos.

SACERDOTES AVTEM QVI PORTABANT ARCAM STABANT IN IORDANIS MEDIO, DONEC OMNIA COMPLERENTVR, QVÆ IOSVE, VT LOQVERETVR AD POPVLVM, PRÆCEPERAT DOMINVS, ET DIXERAT EI MOYSES. FESTINAVITQVE POPVLVS ET TRANSIIT.] *Quæ Iosue, vt loqueretur ad populum præceperat Dominus*, scilicet vt tollerent 12. lapides, eosque secum deferrent de Galgala, in perpetuum transitus monumentum, vtque securè transirent per Iordanē in terram promissam memores se Deum habere in arca præsentem & ductorem. Videtur ergo Iosue Mosis imitatione & iussu, intra alueum Iordanis iuxta arcam & sacerdotes consistens, transeunti & circumfuso populo VERS. 10.

bene-

beneficij illius memoriam inculcasse, legisque & præceptorum Dei summam repetijsse, ac eorum custodiam acri exhortatione commendasse. Iosue enim quasi ducem præcessisse populum cum arca patet Deut. 3. vers. penult. vbi id ei Deus per Mosen præcepit, ac mox c. 4. v. 1. & sequ. mandata sua populo inculcat. Idem ergo hic videtur fecisse Iosue. Ita Arias & alij. Est autem hoc versu Anacephalæosis siue recapitulatio iam dictorum, sternens viam sequenti narrationi.

FESTINAVITQVE POPVLVS ET TRANSIIT] tum quia omnes eodem die paucis horis transire debebant Iordanem, & pergere in Galgala, ipsamque Chananæam. Erat autem populi turba copiosa & quasi innumera, tum quia infirma erat eorum fides, & pro se quisque verebatur ne horribilem illũ aquarum Iordanis montem à dextris extantẽ, & in aëre quasi pendulũ nõ satis citò effugeret. Festinabat ergo quilibet & alius alium præuertere conabatur.

VERS. 11. CVMQVE TRANSISSENT OMNES, TRANSIVIT ET ARCA DOMINI, SACERDOTESQVE PERGEBANT ANTE POPVLVM] Hæc fuit rei gestæ series & ordo. Sacerdotes cum arca præcesserunt populum per bis mille cubitos, primique ingressi Iordanem, deinde in medio eius constiterunt, ac populus iuxta arcam transijt, interim Iosue eum exhortante ad Dei cultum & obedientiam stetit arca, donec totus populus cum omnibus armentis & impedimentis transiret, vt eis fiduciã transeundi daret. Cumque omnis populus transisset, arca quoq; reliquum Iordanis transijt, ac rursum tota Hebræorum agmina præiuit per bis mille cubitos vsque ad Galgala, vbi figenda erant castra, vt esset itineris dux, populi propugnatrix, & hostium terror. Ita Abul. Serarius & Salianus. Arcam sequebantur tribus Ruben, Gad, & dimidia Manasse, deinde ceteræ nouem tribus. Arca ergo quæ prima transitum Iordanis cœperat, eoque fissu iter siccum patefecerat, vltima absoluit, rursumque populum præcedens illi se ducem præbuit, illi antelata velut solium regis Dei, vectaque humeris sacerdotum, quorum officium est exemplo suo alijs anteire. Audi Leonẽ Imper. in Tacticis duci belli in itineribus præcepta dantem c. 9. nu. 12. *Sin admodum lubrica & difficilia loca fuerint, teipsum oportet primum eò transire deinde ibi consistere & commorari, donec omnes sine offensione transierint.* Et nu. 13. *Hoc enim patrem nostrum Regem Basilium fecisse cognouimus, quando contra ... manicam Syriæ ciuitatem copias duxeras, & Paradisum fluuium anticiparas, qui lampadibus in medio constitutis, ipse sua ipsius præsentia atque ope vniuersum exercitum facilè & sine offensione traduxit, qui sæpè manum illis afflictis porrexeras & quosdam ex periculis eripuit.*

VERS. 13. ET QVADRAGINTA PVGNATORVM MILLIA] τὸ *&* significat, *id est*, q. d. Ex Rubenitis, Gaditis & Manassensibus 40. millia præcesserunt castra Hebræorum in Chanaan. Vnde Heb. & Chald. carent τῷ *&*, sic enim habent. *Circiter* 40. *millia transierunt ante Dominum* (id est ante arcam, vel potiùs coram arca consistente in medio Iordanis. Chald. *ante populum Domini*) *ad bellum versus campos Iericho.* Sic alibi quoque accipi τὸ *&* ostendi Leuit. 6. 1.

VERS. 15. DIXITQVE AD EVM] Scil. est Deus ad Iosue. Ex Hebræo clariùs vertas cum Masio: *Dixerat enim,* vel *dixerat autẽ ad eum.* Est enim hic repetitio, siue enarratio clarior versus vndecimi qui præcessit, vt quomodo in suum alueum reuolutus sit Iordanis aptè recognoscat, scilicet cùm vltima arca, quæ suspenderat, suspensumque detinuerat Iordanem, donec populus transiret, Iordanem transijt, ilico aquæ quasi officio suo circa arcam venerandam persuncta, in alueum suum redierunt.

ET FLVEBANT SICVT ANTE CONSVEVERANT] VERS. 18. Hebr. addunt *per omnes ripas suas*, hoc est alueo pleno, imò exundante. Vide dicta c. 3. 15. Fluxit autem Iordanis vti priùs, quia Deus molem illam aquarum in alto suspensam sensim demisit, vt per alueum suum deflueret suo cursu in mare mortuum, siue in lacum Asphaltitem. Nam si Deus totam aquarum molem simul laxasset, illa omnia longè lateque obruisset, quin & castra Hebræorum saltem vltima mersisset.

POPVLVS AVTEM ASCENDIT DE IORDANE DECIMO DIE MENSIS PRIMI] VERS. 19. Hinc patet Hebræos integros 40. annos peregrinatos fuisse in deserto ac finiente anno quadragesimo transijsse Iordanem, & ingressos esse terram promissam, detractis quinque diebus. Exierunt enim ex Ægypto 15. die mensis primi, quo Pascha celebrarant, & agnum Paschalem immolarant, ingressi verò sunt terram promissam decimo die eiusdem mensis, eò quòd ibidem circumcidi deberent ad celebrandum Pascha 15. die. Porrò fallitur Torniellus, qui in Annal. scribit Hebræos transisse Iordanem nona die mensis primi, ac in ripa Iordanis pernoctasse, mox sequenti manè diei decimæ perrexisse in Galgala. Nam ascendere de Iordane hic idem est quod transire Iordanem, & pergere in Galgala. Vtrumque ergo factum est eadem die decima, non nonâ mensis primi. Porrò fuit hic annus à creatione mundi 2494. à diluuio 837. ab Abraham 543. quo Hebræi transmisso Iordane ingressi sunt Chananæam, vti dixi in fine procemij, iuxta chronotaxim quam Genesi præfixi.

CASTRAMETATI SVNT IN GALGALIS] id est in loco, qui postea dictus est Galgala. Est Prolepsis siue anticipatio; necdum enim huic loco inditum erat nomen Galgal, sed paulò pòst cap. 5.

Porrò in Galgalis ob loci opportunitatem diutissimè mansere Hebræorum castra, ibique depositi fixique sunt 12. lapides sublati è Iordane. Hinc patet lapides hos non fuisse positos in arca, vti ait Tertul. lib. 4. contra Marcion. cap. 12.

Minùs rectè quoque R. Leui censet eos iuxta arcam collocatos, cum eaque transferri solitos: depositi enim fixique sunt in Galgalis, ibiq; perpetuò manserunt, vt patet ex hoc versu, & ex versu 3. imò S. Hieron. in Epitaphio Paulæ, asserit lapides hos à S. Paula visos in Galgalis. Quare falsum quoque videtur quod ait Iosephus, ex lapidibus hisce erectum fuisse altare, in eoque Iosue sacrificasse.

SICCANTE DOMINO DEO VESTRO AQVAS] VERS. 23. eas scilicet diuidendo & suspendendo, vt siccus vobis ad transeundum maneret alueus: vel siccauit aquas Iordanis, id est siccauit Iordanem ipsum, alueumque Iordanis. Nam aquæ propriè non fuerunt siccatæ, sed pars defluxit, pars altera in altum erecta fuit suspensáque.

VT ET VOS TIMEATIS DOMINVM] VERS. 24. id est, Deum quasi Dominum vestrum rerumque omnium agnoscatis, ametis, veneremini, omnique reuerentia & studio colatis. Hoc enim est σέβεσθε, vt vertunt Septuag. Rectè enim aduertit Masius timoris nomine omnem religionem & cultum, piumque affectum erga Deum significari in veteri Testamento. Erat enim lex illa vetus timoris, sicut

noua

nouae est amoris; nimirum vt ille ait, *Primus in orbe*
Deos fecit timor. Sic Leuit. 18.14 dicitur: *Non male-*
dices surdo sed timebis Dominũ Deum tuum, id est obe-
dies Deo præcipienti ne maledicas surdo. Deuter.
6.13. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies,*
illum amando, reuerendo, colendo, laudando, gra-
tias agendo, &c. Deut. 10.12. *Et nunc Israel quid Do-*
minus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deũ
tuum, vt timeas, id est, vt illum ames & colas 1. Reg.
12.14. *Si timueritis Dominum & seruieritis ei.* Timet
ergo Deum, qui illi debitam seruitutem, id est la-
triam, obedientiam, cultumque omnem exhibet.
Tobiæ 4. vlt. *Multa bona habebis, si timueris,* id est co-
B lueris *Deum.* Psal. 2.11. *Seruite Domino in timore, &*
exultate ei cum tremore. Psal. 33.10 *Timete Dominum*
omnes sancti eius, timore non seruili, sed filiali, sicut
filij timent offendere parentes, ne eis displiceant,
scilicet ex amore, non ex timore; *Quoniam non est*
inopia timentibus eum. Psal. 118 38. *Statue seruo tuo*
eloquium tuum in timore tuo. Ibidem v. 120. *Confige*
timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui.

Allegoricè, sicut transitus prior Hebræorum,
quod duce Moyse transierunt mare rubrum, repræ-
sentat Baptismum, in quo sanguine Christi candi-
damur à peccatis antè commissis, sic transitus po-
sterior Hebræorum, quo duce Iosue transierunt
Iordanem, figurat pœnitentiam eiusque Sacramen- *Iordanis typus pœnitentiæ.*
1. tum, quo abluimus peccata post Baptismum ad-
C missa Primò, Iordanis est fluuius populi fidelis, qui
ad radices Libani oritur, crescitque ex confluxu
duorum fluuiorum scilicet Ior & Dan (vnde Ior-
danis est dictus) indeque per amœnissimos cam-
pos labitur, ac tandem efficit lacum Genesareth,
siue mare Galilææ, ex quo rursum egrediens fertur
in mare mortuum, eoque absorbetur; quare Ior-
danis Iudæam & Iudæos disterminabat ab Arabi-
bus, Moabitis, cæterisque Gentilibus: Sic Baptismus
suscipitur ab infideli, eumque facit fidelem; pœni-
tentia verò suscipitur à fideli, eumque perficit fa-
2. citque sanctum. Secundò, sicut Hebræi post trans-
itum Iordanis, celebrarunt Pascha; sic post pœni-
tentiam sumitur Eucharistia, in qua Christũ quasi
D 3. Agnum Paschalem manducamus. Tertiò sicut
per Iordanem Hebræi ingressi sunt terram promis-
sam, sic per pœnitentiam ingredimur vitam san-
4. ctam, quæ nos ducit in cælum. Quartò, *Iordanis,*
Hebr. idem est quod *flumen iudicij*: talis est pœni-
tentia, in qua pœnitens est accusator sui, & sacer-
dos iudex, iuxta illud Pauli: *Si nosmetipsos diiudicare-*
mus, non vtique iudicaremur: dum iudicamur autem, à
Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.
1. Corinth. 11.31. Quintò, per Iordanem ibatur in
desertum, vti per eum in eremum iuit Ioannes Ba-
ptista pœnitentiæ dux & præco, ac Christus post-
quam baptizatus fuit à Ioanne, iuit in desertum,
ibique ieiunauit 40. diebus orationi & contempla-

A rinni vocans. Sic S. Maria Ægyptiaca transito Ior-
dane iuit in solitudinem, ibique in summa absti-
nentia, sanctitate & oratione vixit per 47. annos.
Hinc ibidem frequentia magna exstitit Monaste-
riorum, sanctorumque Monachorum, Ascetarum
& Anachoretarum, quorum duces & primipili
fuêre Elias, Eliseus, & filij Prophetarum. Sextò, 6.
sicut Iordanis hic à Deo actus intumuit, & conuer-
sus est retrorsum, sic pœnitens vitam commutat,
vt qui priùs terrena ambiebat, iam ambiat cælestia
(vti explicat S. August. illud Psal. 113. *Iordanis con-*
uersus est retrorsum) quæ reipsa, si perseuerer, conse-
quetur, ac tum dicet cum Iacob: *In baculo meo tran-*
sius Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regre-
dior. Genes. 32.10. Septimò, Naaman leprosus la- 7.
uans septies in Iordane lepram abluit. 4. Reg. 5. sic
peccator per pœnitentiam expurgat lepram pec-
cati. Rursum hic adapta septem mirabilia Iordanis,
quæ recensui Num. 34 12.

Denique Iordanis fluuius nos tacitè admonet 8.
omnia vitæ huius, tam prospera quàm aduersa
fluere, & illico præterfluere: quare illa humiliter,
hæc fortiter esse superanda, vt vtraque generosè
calcantes in cælum contendamus, ac mentem in
beata æternitate figamus, alioqui enim si fluxum
Iordanis, id est huius mundi sequamur, illa nos
secum vehet in mare mortuum, vbi fuit Sodoma,
id est in Tartara. Rursum, sicut Hebræi transito
Iordane cum Chananæis assiduè bella gesserunt,
donec ijs expulsis terram possederunt; sic & nos
post pœnitentiam & mutationem vitæ, assiduè
cum septem vitijs capitalibus confligamus opor-
tet, donec quietem terræ, id est animæ nostræ hic
in terris, ac tandem in cælis obtineamus.

Quocirca Origen. hic hom. 5. Transire Iorda-
nem, inquit, est omnia implere, quæ mandantur in
Euangelio, vt omnibus terrenis nudati ad terram
viuentium in cælis tendamus, ac præsertim serue-
mus illa, quæ octo beatitudinibus continentur, sci-
licet: *Beati pauperes spiritu, beati mites, beati qui lugent,*
&c. Hinc S. Gregor. lib. 33. Moral. cap. 6. expli-
cans illud Iob 4. *Et habet fiduciam quod influat Ior-*
danis in os eius, illud attribuit sanctis, quos diabolus
deuorare conatur: *Iordanis,* ait, *Hebræo vocabulo de-*
scensio eorum dicitur. Et sunt nonnulli qui viam verita-
tis appetentes, semetipsos abijciunt, atque à vitæ veteris
elatione descendunt: cumque æterna cupiunt, valdè se ab
hoc mundo alienos reddunt, dum non solùm aliena non
appetunt, sed etiam aliena derelinquunt, & non solùm
in eo gloriam non quærunt, sed hanc cùm se obtulerit e-
tiam contemnunt, Claudat agmen. S. Bernard. qui
serm. ad milites templi cap. 9. ait: *Quid in fluminibus*
isto (Iordane) eminentius, quod ipsa Trinitas sibi qua-
dam euidenti præsentia dedicauit. Pater auditus, visus
Spiritus sanctus, Filius est baptizatus, Matth. 3.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Circumciduntur Hebræi in Galgalis. v. 10. celebrant Phase, Deficit manna, cùm fruges terræ comederunt. Denique v. 13. Angelus armatus apparens Iosue eum animat, iubetque vt soluat calceos, eò quòd in terra sancta consistat.

1. POstquam ergo audierunt omnes Reges Amorrhæorum, qui habitabant trans
Iordanem ad Occidentalem plagam, & cuncti Reges Chanaan, qui
propin-

propinqua possidebant magni maris loca, quòd siccasset Dominus fluenta Iordanis
coram filijs Israël donec transirent, dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis
spiritus, timentium introitum filiorum Israël. 2. Eo tempore ait Dominus ad Iosue:
Fac tibi cultros lapideos, & circumcide secundò filios Israël. 3. Fecit quod iusserat
Dominus, & circumcidit filios Israël in colle præputiorum. 4. Hæc autem causa est
secundæ circumcisionis: Omnis populus, qui egressus est de Ægypto generis mascu-
lini, vniuersi bellatores viri, mortui sunt in deserto per longissimos viæ circuitus. 5.
qui omnes circumcisi erant. Populus autem qui natus est in deserto, 6. per qua-
draginta annos itineris latissimæ solitudinis, incircumcisus fuit: donec consumeren-
tur qui non audierant vocem Domini, & quibus antè iurauerat vt non ostenderet eis
Terram lacte & melle manantem. 7. Horum filij in locum successerunt patrum, &
circumcisi sunt à Iosue: quia sicut nati fuerant, in præputio erant, nec eos in via ali-
quis circumciderat. 8. Postquam autem omnes circumcisi sunt, manserunt in eo-
dem castrorum loco, donec sanarentur. 9. Dixitque Dominus ad Iosue: Hodie ab-
stuli opprobrium Ægypti à vobis. Vocatumque est nomen loci illius Galgala, vsque
in præsentem diem. 10. Manseruntque filij Israël in Galgalis, & fecerunt Phase,
quarta decima die mensis ad vesperum, in campestribus Iericho: 11. & comede-
runt de frugibus Terræ die altero, azymos panes, & polentam eiusdem anni. 12.
Defecitque manna postquam comederunt de frugibus Terræ, nec vsi sunt vltra cibo
illo filij Israël, sed comederunt de frugibus præsentis anni Terræ Chanaan. 13. Cùm
autem esset Iosue in agro vrbis Iericho, leuauit oculos, & vidit virum stantem con-
tra se, euaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noster es, an ad-
uersariorum? 14. Qui respondit; Nequaquam: sed sum princeps exercitus Do-
mini, & nunc venio. 15. Cecidit Iosue pronus in terram. Et adorans ait: Quid
Dominus meus loquitur ad seruum suum? 16. Solue, inquit, calceamentum tuum
de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, sanctus est. Fecitque Iosue vt sibi fuerat im-
peratum.

VERS. 1. EGES AMORRHÆORVM, &c ET REGES CHANAAN] Septuag. *& Reges Phœnicæ.* Sub his duobus populis omnes septem gentes habitantes in terra promissa intelliguntur per synecdochen, scilicet Heuæi, Iebusæi, Hethæi, Pherezæi & Gergezæi. Deuter. 7. 1. Porrò Amorrhæi vocabantur, qui versus Iordanem habitant; Chananæi, qui versus mare Mediterraneum, quos Septuag. hîc vocant Phœnices, alibi passim vocantur Palæstini siue Philisthini: imò subinde non solùm Philisthini, vti sunt Gazæi, Azotij, Accaronitæ, sed & omnes Iudæi & Idumæi vocantur Phœnices, vti ex Dionys. Afro, & Strabone lib. 16. docet Masius. Hinc mulier quæ à Matthæo cap. 15. 22. vocatur Chananæa, à Marco vocatur Syrophœnissa. Et sanè Tyrum & Sidonem, quæ erant Phœniciæ metropoles, olim ad Chananæam, siue ad terram Iudæis à Deo promissam pertinuisse omnes consentiunt, etsi Hebræi ob suam ignauiam numquam ijs potiti sint. Pulchrè & fusè idipsum confirmat hîc Masius & Arias, & Pererius in Exodum pag. 186. in fine.

Chananæi erant Phœnices.

DISSOLVTVM EST COR EORVM, ET NON REMANSIT IN EIS SPIRITVS] Est hyperbole q. d. ita Chananæi & cæteri, ob Hebræorum per Iordanē sicco pede transitum animo sunt percussi, ac si vita & spiritus eos exanimes defecisset. Septuag. *Liquefactæ sunt mentes eorum, & consternati sunt & non erat in eis prudentia vlla.* suggerens consilium conueniens ad resistendum Hebræis.

Porrò, cor, vocata est ea pars animi, in qua fortitudo & constantia est posita: Spiritus verò illa animi vis, quâ sapimus, & quid agendum sit despicimus & deliberamus: nam corde liquescente & fatiscente, scilicet cùm per metum labascit fortitudo, perturbari simul ac fatiscere sapiendi facultatem necessum est.

VERS. 2. EO TEMPORE AIT DOMINVS AD IOSVE: FAC TIBI CVLTROS LAPIDEOS, ET CIRCVMCIDE SECVNDO FILIOS ISRAEL] *Lapideos*, Septuag *petrinos.* Masius, *saxeos.* Hebr. est צורים *tsurim*, quod Chald. Caietan: Arias Pagnin. & Vatabl. vertunt *acutos.* Alij *acie exacutos.* Melius Noster, Septuag. S. August. Theod. Origen Rupert. Masius & alij vertunt *lapideos.* Hebr. enim צור *tsur* passim petram, lapidem & saxum significat. Vnde & *tsor* (indeque *Tor & Tyrus*) dicta est vrbs illa potens Phœniciæ, eò quod in rupe maris esset ædificata, ideoque inexpugnabilis. Sic & Sephora vxor Mosis, cultro lapideo filios circumcidit. Exodi 4. Et multi censent Christum circumcisum fuisse cultro petrino.

Quæres: Cur Iosue iusserit Hebræos circumcidi cultro petrino? Resp. litteralis causa fuit, quā dat Theodor. quòd eo loci petrarum erat copia, ferri verò & chalybis inopia. Versabantur enim Hebræi circa Arabiam, quæ è copia petrarum dicta est Petræa, vbi petras exacuunt instar ferri ex eisque cultros faciunt acutissimos. Sic & alibi olim ferrum erat rarum, ideoque carum magnique pretij. Vnde Lycurgus apud Spartanos monetam cudi iussit ex ferro, vt eius grauitate & pondere furia arceret, teste Plutarc. in eius vita. Et Catullus Atyn castratum scribit silice:

Cur cultro lapideo circumcisi. Causa litteralis.

Deuoluit, ait, *ipse acuto sibi pondera silice.*

Quin & Græcos olim silice calamos acuisse scribit Iulianus lib. 6. Epigr. *lapidem*, ait, *qui obtusam acuit genam calami.*

Allegor. causa fuit, vt hi cultri petrini essent, typus & figura Christi, qui spiritualis est petra, & spirituali circumcisione non carnem à præputio, sed mentem à vitijs circumcidit, & corpus à mor-

Allegor.

bis

bis & morte circumcidet in colle præputiorum, id est in resurrectione mortuorum, ait Rupert. hic cap. 16. sic & Theod. quæst. 3. Origen. Procopius & alij.

Porrò S. Aug. serm. 141. de Temp. S. Bern. ser. 1. de Circumc. & Magister sent. in 4. agens de circumcisione, censent circumcisionem debuisse fieri cultro lapideo, eò quòd idipsum hic iubeat Deus: sed hoc præceptum soli Iosue datum est, non cæteris. Vnde Genes. 17. 10. vbi circumcisionis institutio & præceptum à Deo sancitur, nulla lapidei cultri fit mentio. Quocirca etiamnum Iudæi se suosque circumcidunt cultro ferreo, non lapideo. Ita Abul. Hugo Victor. S. Thomas, Lyran. & disertè, S. Iustinus (qui fuit Iudæus putà Samaritanus) dial. contra Triphonem: *Prima, ait, illa vestra circumcisio olim fiebat ferro, & etiamnum fit, ideoq; permanet in vobis cordis duritia; at nostra quæ est secunda, fit per acutos lapides, puta per Christum & Apostolos, qui vitia cordis circumcidunt.*

Circumcisio secunda quæ? CIRCVMCIDE SECVNDO FILIOS ISRAEL] Cur secundò? An semel circumcisi recrescente, vel attracto præputio (quod olim fecit Symmachus S. Script. Interpres, & alij à Iudæis ad Samaritas transfugientes, vti ostendi 1. Corinth. 7. v. 18) secundò illud circumcidere iubentur? Minimè gentium.

Resp. 1. Primò ergo Theod. quæst. 3. & Masius putant hanc circumcisionem dici secundam, respectu primæ, quæ facta est ab Abraham, qui iussu Dei primus se cum tota familia circumcidit Gen. 17. Verùm respectu Abrahæ hæc non secunda, sed plusquam decima, imò centesima erat circumcisio. Nam post Abraham per 400. annos vsque ad Mosen omnes eius posteri fuere circumcisi. VERS. 2.

2. Secundò, Vatabl. secundam dici censet respectu primæ, quæ facta est à Mose, qui populum ex Ægypto eductum in Sina circumcidit. Sed de hac Mosis circumcisione nec Script. nec Philo, nec Iosephus, nec alius quis meminit.

3. Tertiò R. David Kimchi & Caiet. τὸ *secundò* interpretantur vicissim, siue per vices. q. d. Non simul omnes circumcide, ne circumcisi omnes langueant, sintque inualidi ad resistendum Chananæis; sed duabus vicibus eos circumcide, vt dum hi circumciduntur, alij adhuc incircumcisi sint validi ad pugnandum cum Chananæis. Verùm hoc remotum & alienum est.

Cur cultro lapideo circumcisi. Caus... [illegible] *4 genuina.* Dico ergo cum S. August. hic quæst. 6. & Abulensi non iuberi hic eumdem hominem secundò circumcidi, sed eumdem populum, qui primò in parentibus suis circumcisus fuerat in Ægypto, idque nutu & hortatu Mosis, vti sentit Tertul. lib. contra Iudæos, R. Leui & alij: Idem verò populus secundò iubetur circumcidi in filijs, qui incircumcisi manserant per 40. annos, quibus peregrinati fuerant in deserto; hi ergo intermissam tot annis circumcisionem resumpserunt in Chanaan. Hunc genuinum esse sensum patet ex ijs quæ sequuntur, præsertim v. 3. 5. & 6. Idem enim hic fuit populus, qui à Mose eductus ex Ægypto, & à Iosue inductus fuit in terram promissam, qui primò fuit circumcisus in Ægypto tempore Mosis, imò omnes needum circumcisi, fuere circumcisi paulò ante exitum ex Ægypto. In exitu enim celebrarunt Phase, & comederunt Agnum Paschalem; hunc enim nemo comedere poterat nisi circumcisus. Exodi 12. Cessauit deinde populi circumcisio ob *Allegor.*

A peregrinationem in deserto per 40. annos: finita verò hac peregrinatione, cùm iam Israël ingressus esset in Chanaan, omnes eousque incircumcisi fuêre à Iosue circumcisi, ideoque vocatur hæc secunda populi circumcisio. Ita Masius, Lyran. Pererius, Serarius, & alij.

Tropol. Noster Iacobus Aluarez tract. de mortificatione. Prima, ait, circumcisio in Ægypto facta externam mortificationem designat; Secunda verò in transitu Iordanis effecta internam mortificationem significat, quæ meritò fit in colle præputiorum, quoniam qui interiora mortificare audet, iam collem, id est aliquem gradum perfectionis ascendit. Harum prima exterior, si sola accipiatur nulla habita ratione secundæ, non multi momenti est, quippe quæ animum incircumcisum ac vitijs subiectum reliquit. *Tropolog.*

B CIRCVMCIDIT EOS IN COLLE PRÆPVTIORVM] id est in loco & colle ita dicta à circumcisione præputiorum ibidem facta à Iosue, sicut idem eadem causa dictus est Galgala v. 9. VERS. 3.

QVI OMNES CIRCVMCISI ERANT] Hinc verisimiliter à contrario nonnulli colligunt, aliorum qui circumcisi non erant, neque murmurando rebelles Deo fuerant, neminem in deserto mortuum esse; idque insinuat Psaltes, Psalm. 105. v. 37. & Moses Deut. 29. 5. VERS. 5.

POPVLVS AVTEM QVI NATVS EST IN DESERTO PER QVADRAGINTA ANNOS ITINERIS LATISSIMÆ SOLITVDINIS INCIRCVMCISVS FVIT] Quæritur qua de causa in deserto omissa fuit circumcisio, cùm à Deo esset præcepta? Genes. 17. VERS. 6 *Cur Hebræi incircumcisi in deserto? Resp. 1.*

Primò, Thalmudici Tract. de iure Leuiri, & ex eis R. Dauid hic asserunt per 40. annos, quibus

C Hebræi peregrinati sunt in deserto, non spirasse Aquilonem, siue Boream ventum nubibus inimicum, idque ne columnam nubis ducem itineris dissiparet. Atque hac de causa Hebræos abstinuisse à circumcisione, eò quòd illum ventum sibi putent obseruandum, quòd plagis medeatur. Verùm hæc sunt fabulonum istorum commenta, imò meræ nugæ & næniæ.

Secundò, Theodor. hic quæst. 2. S. Hieron. l. 1. in Epist. ad Galat. Damasc. l. 4. de fide c. 27. & alij hanc dant causam, quod in deserto populus Israël per se & loci naturâ sat distinctus, & separatus erat à cæteris gentibus, ideoque non opus erat eum circumcidi. Circumcisio enim ea de causa fuit instituta, vt per eam Israël distingueretur à cæteris. Hæc ratio congrua est, sed insufficiens. Nam & in Iudæa diuisi erant Iudæi à cæteris gentibus, & tamen debebant circumcidi ob alios fines potiores, 2.

D scilicet ob præceptum Dei, atque vt hac ratione nomen darent Synagogæ, fierentque filij Abrahæ & populus Dei, sicut nunc fit per baptismum.

Tertiò, S. August. hic quæst. 6. censet omissam fuisse circumcisionem per populi inobedientiam, quare illum eam omittendo peccasse; Verùm hoc peccatum in populo suo redarguisset Moses & Script. quod tamen nusquam facit. 3.

Quartò, Gabriel Vasquez in 3. p. disp. 164 c. 2. suspicatur filios hosce mansisse in deserto incircumcisos ob culpam & murmur parentum; ob hoc enim Deum ipsos parentes puniuisse morte, eorum verò filios incircumcisione. Idem hic suspicatur Masius & Perer. in c. 17. Gen. Sed nil tale innuit Script. imò contrarium insinuat, scilicet Deum patribus rebellibus reiectos surrogasse filios, cum ijsque 4.

ijſque nouum fœdus (cuius ſymbolum erat circumciſio) pepigiſſe, eoſque induxiſſe in terrã promiſſam à qua parentes ob rebellionem excluſerat.

Dico ergo vera omiſſæ in deſerto circumciſionis cauſa fuit, quod Hebræi ab ea excuſarentur per aſſiduam peregrinationem: quia in eo nullam ſtabilem certamque habebant quietem, ſed quoties mouebatur columna nubis viæ dux, toties eam ſequi & caſtra mouere debebant Hebræi. Hoc autem facere nequiuiſſent, ſi eo die, vel paulò antè fuiſſent circumciſi. Circumciſio enim graue vulnus infligebat corpori acremque dolorem, vt nec pugnare nec ambulare poſſet, vt patet in Sichimitis, idcirco à Simeone & Leui cæſis ad vindicandũ Dinæ ſtuprum, Geneſ 34. Quare ob crebrum incertumque motum caſtrorum Hebræi fuere excuſati à circumciſione, ne per eam in vitæ periculum

B incurrerent. Ita Abulenſ. Lyran. Maſius, Serarius & S. Thomas 3.p.q.70.art.4.

In Chanaan verò, vbi figenda erat ſedes, circumciſi fuere, mox in ipſo eius ingreſſu, putà in Galgalis; idque primò, quia lex erat conditio fœderis inter Deum & Abraham eiuſque poſteros initi de danda eis Chananæa: legis autem inchoatio & quaſi ianua erat circumciſio, vti Chriſtianiſmi eſt Baptiſmus: per circumciſionem ergo eos capeſſere terram promiſſam par erat. Secundò, quia paulò pòſt, ſcilicet 14. die menſis ad veſperam iuſſu Dei comedendus erat Agnus Paſchalis v.10. hunc autem nemini comedere fas erat, niſi priùs circumciſo, itaque in familiam Abrahæ & Synagogam Iſraelis cooptato. Tertiò, quia in ipſo limine Cananææ, Reſp. Hebræorum tum ciuilis,

C tum ſacrá ſtatim inſtituenda erat, ac conſequenter omnes leges Dei etiam cæremoniales (inter quas prima erat circumciſio) & iudiciales ab Hebræis erant obſeruandæ. Vnde ſtatim celebrarunt Phaſe, vt ſanctè & religiosè auſpicarentur poſſeſſionem terræ promiſſæ. Decimo ergo die menſis primi Niſan tranſiere Iordanem & caſtra fixerunt in Galgalis, ac ſequenti die vndecimo ibidem circumſi ob plagam vulneris quieuere tres dies, atque quarto demum die, qui fuit 14. Niſan, ad veſperam celebrauere Paſcha.

Moraliter diſcant hic fundatores & gubernatores Rerumpubl. ſuum regimen ordiri à Deo, eiuſque lege & cultu, vti orditur hic Ioſue; Deus enim propitiatus illud ſecundabit. Diſcat & quiſque fidelis ſua officia & actiones inchoare cum Deo, & à Deo, iuxta illud: *A Deo incipe.*

D Porrò mendosè hic & Num. 14.33. Septuag. pro 40. annis peregrinationis deſerti habent 42. annos. Conſtat enim præcisè tantùm fuiſſe 40. Ruſum mendosè habent *μαβδαρίτιδι* pro quo per Metatheſin litteræ δ cum β legendum *μαδβαρίτιδι*, quod nomen ex Hebr. מדבר *midbar*, id eſt deſertum mutuati ad Græcum idiotiſmum inflexerunt. Eremum ergo madbaritidem vocant eremum Hebræorum, ſiue quam Hebræi vocitarunt ſuum *midbar*, id eſt deſertum.

Denique potuit hæc populi circumciſio vno die, ſcilicet vndecimo Niſan peragi, quia circumcidere poterat quiuis circumciſus, etiamſi non eſſet ſacerdos vel Leuita, ſed laicus: vnus autem poterat per diem multos circumcidere. Circumciſi autem tunc erant, & ſuperſtites viuebant, qui circumciſi egreſſi fuerant ex Ægypto, cùm needum attigiſſent annum vigeſimum: qui enim eum attigerant, hi omnes ob murmur mortui ſunt in deſerto. Ruſum qui primi die vndecimo hic circumcidebantur, hi mox alios plures circumcidere poterant.

VT OSTENDERET EIS TERRAM LACTE ET MELLE MANANTEM.] Corrige cum Roman. Hebr. & Septuag. *Vt non oſtenderet.* Iurauerat enim Deus ſe omnes murmuratores occiſurum in deſerto. Numer. 13.

HODIE ABSTVLI OPPROBRIVM ÆGYPTI A VOBIS, quia hodie a vita & moribus incircumciſorum per circumciſionem in gentem, Synagogam, legem & religionem meam ſanctam tranſtuli. Idcirco VOCATVM EST NOMEN LOCI ILLIVS GALGALA] id eſt *amotio*, ſcilicet præputij, & conſequenter opprobrij Ægyptiorum: גלל *galal* enim ſignificat voluere, deuoluere, remouere, auferre: à *galal* geminata prima ſyllaba fit *gigal* & *galgala*. Vnde hic locus dictus eſt *Gigal, Galgal, Galgala* à S. Hieron. *Galgal*, quæ olim fuit ciuitas inclyta in recto itinere a Iordane in Iericho; à Iordane diſtans ſtadijs quinquaginta, à Iericho decem: in Galgalis Saul à Samuele vnctus eſt in primum Regem 1. Regum 7.10. Ibidem fixi ſunt 12. lapides, teſtes tranſitus Hebræorum per Iordanem diuiſum. In Galgala quoque verſatus fuit Eliſæus Propheta 4. Reg. 4.38. Ruſum S. Hieron. Beda & Lyran. *Galgala* vertunt *rotam, reuolutionem, circulationem.* Vnde à *galal* & *gilgal* formatum eſt *gulgolet*, & Chald. *gulgolta*, indeque *Golgotha*, id eſt Caluaria ſiue cranium, ita dictum a conuolutione, quia rotundum: Hinc mons Caluariæ, ita dictus, à cranijs reorum ibi plexorum, in quo crucifixus eſt Chriſtus. Quare Ioſephus *Galgala* interpretans *libertatem*, conſulere voluit pudori Hebræorum more ſuo, ac Veſpaſiani & Romanorum auribus blandiri, ſi non adulari.

Vers. 9.

Galgala vnde dicta.

Et Golgotha.

Trop. Orig. hom. 5. Si, inquit, *poſt remiſſionẽ* (quaſi circumciſionẽ) *peccatorũ, vltrà non peccet, verè ablatũ eſt à te opprobrium Ægypti. Si verò iterũ peccaueris, iterũ in te vetera reuoluuntur opprobria idque eò magis, quò multò maioris criminis eſt filiũ Dei conculcare, & ſanguinem teſtamenti pollutum ducere, quàm legem Moyſi negligere.* Ægyptij enim tẽpore Ioſue erant incircũciſi, gentiles, idolis & vitijs addicti. Poſtea tamen circumciſionem acceperunt, vt docet Ierem cap. 9. verſ. vlt. vide ibi dicta. Illam eos accepiſſe nonnulli autumant tempore Salomonis, cum is duxit vxorẽ filiam Pharaonis Regis Ægypti 3 Reg. 10.

Ruſum, Noſter Aluarez tract. de mortificatione, opprobrium accipit actiuè, quo ſcilicet Ægytij Hebræis ex Ægypto exeuntibus improperabant illos ire ad famem & mortem. q. d. certè vidiſtis quia ſiccato Iordane in hanc regionẽ tranſiuiſtis. & terram vobis promiſſam occupaſtis, & in ea tãquam in terra vobis pacifica circumciſi eſtis, & per tres dies ſine vllo timore donec ſanaremini, quieuiſtis: non ergo ad mortem eduxi vos ex Ægypto, vt veſtri oppreſſores dicebant, ſed vt liberi & ſecuri viueretis. Ita & à nobis ſpiritalem circumciſionem, id eſt mortificationem colentibus, mundi opprobrium auferetur; quia mundani videbunt nos per abnegationem nullo modo vitam perdidiſſe, ſed vitam carnalem & Deo inuiſam, pro vita ſpiritali & Deo grata commutaſſe.

ET FECERVNT PHASE QVARTADECIMA DIE MENSIS (primi Niſan) AD VESPERVM] ob cauſas datas v. 6. fuit hoc tertium Paſcha Hebræorum. Primum enim celebrarunt pridie quàm egrederentur

Vers. 10

rentur ex Ægypto. Exodi 12. secundum anno sequenti, post acceptam legem, & erectum Tabernaculum in Sina. Numer. 9. 2. Tertium hic. Alleg. Iosue hic nouum primumque in terra sancta Pascha celebrans, repræsentat Iesum Christum nouum Pascha, id est Eucharistiam in vltima cœna instituentem.

VERS. 11. ET COMEDERVNT DE FRVGIBVS (de frumento) TERRÆ DIE ALTERO AZYMOS PANES, ET POLENTAM EIVSDEM ANNI] *de frugibus*, siue hornis & præteriti anni, vt vult R. David & Vatabl. eòq; alludit vox Hebr. עבור *abur*, à rad עבר *abar*, id est transiuit, præterijt; siue potiùs noui præsentis anni, vt exprimunt Septuag. Porrò Hebr. *abur*, & Chald. *abura*, quaslibet fruges significat anni tam præsentis, quàm præteriti. Ita Masius.

DIE ALTERO] Hebr. *crastino Paschæ*, id est postridie primæ diei azymorum, putà secundo die azymorum, siue die 16. mensis Nisan; illo enim primum Deo offerre debebant manipulum spicarum, antequàm vescerentur frugibus præsentis anni, iuxta legem Leuit. 23. 14.

R. David verò per crastinum Paschæ accipit primum diem azymorum, siue 15. Nisan, Pridie enim illius, putà 14. ad Vesperã comederunt Agnũ Paschalem. Ipse enim vt dixi fruges accipit hornas id est anni præteriti, quibus vesci licebat ante oblatum manipulum spicarum die secundo azymorum; hic enim offerebatur quasi primitiæ nouarum frugum anni præsentis, non præteriti.

POLENTAM.] Hebr. קלי *kalui*, id est tostas fruges. Vide Leuit. 2. 14.

VERS. 12. *Manna defecit, cur.* DEFECIT MANNA. scilicet pluere vel ningere è cælo. Deus enim qui Hebræis ob alimenti inopiam manna fuerat largitus, oblata alterius cibi copia manna subtraxit, perindè vt aues afferunt cibum pullis in nido dum teneri sunt, at cùm crescendo validiores facti sibi sufficere possunt, eos sibi relinquunt, vt sibi annonam parent. Deus enim vti non deest in necessarijs, sic nec redundat in superfluis.

Illustre exemplum est apud Theodor. In Philotheo c. 10. Theodosius Abbas, inquit instar Mosis orans, & virga petram percutiens, ex ea fontem aquæ perennis elicuit, qui monasterium à se in loco arido ædificatum irrigaret. Hic fons extructo postea in monasterio lauacro exaruit, sed eo destructo rursus fluere cœpit, quasi necessitati succurrens & cum ea cessante cessans.

Tropolog. Tropol. qui voluptates terræ ambiunt & gustant, priuantur cælestibus: Deus enim spiritum orationis & contemplationis in deserto manentibus tribuit, carnis nimirũ voluptates & seculi ambitionem relinquentibus, & ab illis qui corde in seculum redeunt abscondit. Hi paulatim ex spiritualibus carnales fiunt, & huius mannæ suauitatẽ gustare desinunt: illi verò quotidie magis puri & spirituales euadunt: gustato enim spiritu desipit omnis caro Et vice versa, cui sapit caro, huic desipit spiritus. Audi S. Bern. epist. 3. ad Fulconẽ: *Quomodo ignis & aqua simul esse non possunt; sic spirituales & carnales deliciæ in eodem se non patiuntur. Vbi crapulam ructantis inter pocula senserit Christus, vina sua dulciora super mel & fauum menti propinare nõ dignatur. Vbi curiosa ciborũ diuersitas, vbi diuitis supellectilis discolor varietas oculos pariter pascit & ventrem, cælestis panis minnam deserit mentem.* Idem ser. 6. de Ascens. *Serras* ... *Cornel. in Iosue.*

A *summo*, inquit, *si quis cælestem illam dulcedinem huic cineri, diuinum illud balsamum huic veneno, charismata illa spiritus misceri posse huiusmodi illecebris arbitretur.* Audi & S. Hieron. Epist. 34. ad Iulianum: *Difficile, imò impossibile est, vt præsentibus quis & futuris fruatur bonis, vt hic ventrem & ibi mentem expleat, vt de delicijs transeat ad delicias, vt in vtroque sæculo primus sit, vt in cælo & terra appareat gloriosus.*

Anag. Anagogicè Rupertus hic c. 17. manna, ait terrestre, id est Eucharistia deficiet, cum fruges solidas cæli nobis exhibebit Christus. Ibi enim ipse seipso, quasi pane vitæ nos pascet, & quasi vino diuino inebriabit, iuxta illud: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Ps. 35. 9.

Audi Rupert. *Pascimur mente legendo vel audiendo verbum Dei, pascimur & ore manducando de mensa Domini panem vitæ æternæ, & bibendo calicem salutis B perpetuæ. At vbi venerimus ad illam terram viuentium, in illam beatam Sion, vbi in sua specie videbitur Deus deorũ, neque verbo doctrinæ indigebimus, neq; in istis speciebus panis & vini, sed in propria substantia videndo panem Angelorum manducabimus. Igitur postquàm comederunt terræ fruges defecit manna; quia videlicet postquàm venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est.*

Allegor. Allegoricè manna defecit, id est bona legis veteris defecerunt, cùm IESVS eis substituit Eucharistiam, qui verè est panis Angelorum, & manna cælorum. Ita Nyssenus in vita Mosis.

VERS. 13. CVM AVTEM ESSET IOSVE IN AGRO VRBIS IERICHO] Hebr. *Cùm esset in Iericho*, id est in ditione vel agro vrbis Iericho, nisi malis propositionem *in* pro *apud* per Enallagen Hebræis vsitatam sumi. Simile est cap. 10. 10.

Siue ergo ex Galgalis Iosue castra mouerit in C agrum Iericho, siue castris manentibus in Galgalis (Galgala enim à Iericho tantùm decem stadijs, id est vix media leuca distabant) Iosue dux peruigil de Ierichunte primò obuiã excidendã sollicitus, deque excidij eius ratione & modo consilia animo versans, Deumq; orans, in agrum Ierichuntis exierit, aut etiam locum oppugnandæ vrbi opportunum speculaturum iuerit; ibidem hæc ei obiecta est visio, quæ illi ad rem peragendam animos adderet: Ita dum magna sanctaque animo machinamur; Deus se consilijs nostris insinuat, viresque & modos ea exequendi demonstrat.

VIDIT VIRVM STANTEM CONTRA SE] Hebr. לנגדו *benegdo*, id est coram se, è regione & ex aduerso sui. Erat hic Angelus specie גביר *gebir*, id est, viri. Vnde nonnulli eum Gabrielem fuisse putant.

EVAGINATVM TENENTEM GLADIVM] Instar præliantis, ideoque galea quoque, thorace & balD theo accinctus vti opinatur Serarius. Solet Deus vel Angelus congruam personæ & rei, de qua agitur, & ob quam apparet, formam, speciemque & habitum assumere. Strictus ergo fulminansque gladius in viri fortis manu, Dei potentiam & vindictam repræsentat Iosue quasi militi ducique suo assistere, eique præsentem & paratam esse ad bellum tam cruentum contra Ierichuntem cõficiendum. Ita Rupert. Sic Christus apparuit Magdalenæ in horto vt hortulanus, duobus discipulis peregrinantibus vt peregrinus, Stephano stanti certantique stans Act. 7. 55.

PERREXITQVE AD EVM.] Septuag. *Aggressus est eum.* Nota hic intrepidos Iosue animos, quibus solus solo armato occurrit, iisque verbis salutat,

C quæ

quæ planè: aut duellum aut amicitiam decer- A nant.

ET AIT EI: NOSTER ES AN ADVERSARIORVM] Putant aliqui Iosue putasse virum hunc esse hominem, non Angelum, eique dixisse: Ex nostrisne es, an ex Chaldæis? Vnde Angelus subiicit:

VERS.14. NEQVAQVAM. Non sum vester vel ex vestris castris egressus, neque ex aduersariorum, sed sum Angelus Dei. Ita Abulens. Serarius & alij. Ex aduerso videtur Iosue ex tam augusta viri forma cognouisse, vel certè suspicatus esse eum esse Angelum tutelarem vel Hebræorum, vel Chananæorum, ideoq; rogasse: *Noster es an aduersariorum?* Ita Origen. hic hom.4. qui ait Iosue dubitasse an bonus an malus esset hic Angelus. Sic & S. Gregor. Arias Montanus & alij. Fauet Chald. qui vertit: *Opitulatum nobis venisti, an hostibus nostris?*

B Porrò à Iosue Angelum quidem cognitum fuisse, & an ipse custos esset amicorum, an hostium, internoscere voluisse, Iobius Monachus apud Photium in sua Bibliotheca cum multis alijs, in hunc ferè modum scribit. Multa enim Iosue docebant neque aliquem esse hunc ex hostili acie; ac neque ex proprio exercitu, vt quòd subitò astitisset, quòd nemo aduersariorum auderet vel per medias hostium copias transire, vel in conspectum Imperatoris venire; quin & quòd tanta vsus audacia, nihil omnino hostile fecisset; alioqui nec sapientissimi Imperatoris erat ignorare, qualis contribulium esset habitus atque apparatus, qualis item alienigenarum. Verùm nouerat quidem Iosue visum illud, vnum intelligentium spirituum esse; sed hoc cognoscere auebat, verùm quòd apparuisset ex hostibus esset, an de illo exercitu qui C protegebat Israel.

Tropol. Simili modo cum instinctibus & impulsibus animæ agendum, rogandumque: *Nostri estis an aduersariorum?* vt si ab Angelo bono immittantur, admittantur; si à malo, repellantur.

Hinc & S. Gregor. l.33. Moral. ca.22. ait Iosue timuisse hic illusionem diaboli: Ipse enim *Satanas transfigurat se in Angelum lucis.* 2. Corinth. 11. *Hanc transfigurationem,* inquit, *Iosue timuit, quando videns Angelum, cuius esset partis inquisiuit dicens: Noster es an aduersariorum? vt videlicet si aduersæ virtutis esset, eo ipso se suspectum cognosceret, ab illusione resiliret.*

Idem habet B. Petrus Damiani lib. 2. epist.7. quæ ordine est 28.

Moral. S. Antonius apud S. Athanasium ex hoc dicto factoque Iosue docebat, nos idem facere D debere in quouis timore, tentatione, horrore, præsertim cùm spectra vel phantasmata nos percellunt, vt audacter ea inuadamus, rogemusque qui sint, & vnde veniant? Hac enim audacia metum omnem & dolos diaboli discutiemus. Audi S. Antonium. *Cum aliqua se vobis obtulerit visio, audacter requirite, quis sit ille, & vnde venerit, ac sine mora si sanctorum fuerit reuelatio, angelica consolatione timor vertetur in gaudium. Si verò diaboli fuerit tentatio, fidelis animæ percunctationibus euanescit: quia maximum est securitatis indicium interrogare quisnam est & vnde? Sic & Naue filius auxiliatorem suum interrogando cognouit: nec Danielem percunctantem latere potuit inimicus.*

VERS.14. QVI RESPONDIT: NEQVAQVAM (sum aduersariorum) SED SVM PRINCEPS EXERCITVS DOMINI.] tam cælestis (q.d. sum princeps omnium Angelorum) quàm terrestris, putà fidelis populi A siue Israelitarum, hoc est: Ego sum Michael, qui præsum Ecclesiæ tam Angelicæ in cælis triumphanti, quàm vestræ hic in Chananæa militanti. Ita Theod. Lyran. Abul. qui addit hunc Angelum fuisse eumdem cum illo, qui castra Hebræorum in columna nubis quasi dux viæ præibat, & alij passim. Nam Michael Daniel.10. vocatur Princeps gentis Iudæorum, & confligit cum Angelo Persarum, vt Iudæos fideles è captiuitate Babylonica liberet. Vide ibi dicta. Audi nostrum Franciscum Suarez tract. de Angelis li.6. cap.19. nu.22. *Hinc nonnulli putant illum Angelum fuisse Michaelem, qui princeps populi Israel dicitur, Daniel.10. Abul verò q.72 credit fuisse Gabrielem qui etiam curam habebat populi Iudaici, vt ex Daniele cap.8.9. & 10. constat: fortasse Michael habebat superiorem curam, & Gabriel propriam totius exercitus bellatorum. In quo sensu etiam pro-* B *batur inde, dari Angelos custodes exercituum, præsertim fidelium, & qui causam Dei agunt. Quod etiam confirmari potest ex illo Psalm.33. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Quo etiam testimonio ad hoc Patres communiter vtuntur.* Hucusque Suarez.

Michael ergo fuit olim præses synagogæ Iudæorum, sicut nunc est præses Ecclesiæ Christianorum, ac vt talis ab eo inuocatur, vt eam contra dæmones, contra infideles, & quoslibet impios tueatur & propugnet. Sic quælibet regna & Prouinciæ suum habent Angelum præsidem, æquè ac singuli exercitus fidelium, vt habuit Iudas Machabæus Angelum equitem in veste candida hastam auream vibrantem, qui castra præibat. 2. Machab.11.8. & Ezechias rex, cuius Angelus occidit vna nocte 185. millia Assyriorum. Hoc est quod C canit Psaltes Psalm. 33.8. *Immittet,* Hebr. חנה *chone,* id est castra metabitur) *Angelus Domini in circuitu timentium eum.* Quare dux & milites in prælijs assiduè suum hunc Angelum inuocent, orentq; cum Iuda Machabæo: *Dominator cælorum mitte Angelum tuum bonum ante nos, in timore & tremore magnitudinis brachij tui, vt metuant qui cum blasphemia veniunt aduersus sanctum populum tuum* 2. Machab.15.33. Ad hoc Deo militant Virtutes, Potestates, Principatus & Dominationes. Sic Angelus in columna nubis præiuit castra Hebræorum in deserto per 40. annos, eisq; plurimas victorias contra Amalec, Og, Sehon, &c. dedit.

ET NVNC VENIO,] vt singulari mea præsentia, VERS.15.
licet inuisibili vobis assistam, ac pro vobis muros Iericuntis prosternam, itaque vos in vrbem in- D ducam, indeque cæteros Chananæos debellem, ac eorum ciuitates & arces vobis tradam.

ET ADORANS, non latria vt Deum, sed dulia vt Angelum Præsidem. Adoratio enim, siue vt hebr. השתחוה *histachaue,* id est incuruari, & incuruatio in Script. non soli Deo datur, sed Angelis quoque & hominibus, quomodo Iapones, Sinæ, alijq; Orientales se incuruantes, & fronte humum ferientes suos Reges adorant, id est venerantur. Et hoc significat Græcum προσκυνεῖν.

Moral. notanda hic prompta & demissa animi Iosue religio, & deuotio erga Angelum.

SOLVE CALCEAMENTVM.] q. d. memineris te VERS.16.
coram Deo, cuius vices ego gero, quemque vt legatus repræsento, stare, ipsique quæ vides, & deinceps audies voluntatem consiliumque summi numinis tibi declarari, cui proinde reuerentiam exhibere par est depositione calceorum, locus enim hic

hic Dei per me apparentis præsentia sanctus facerque est. Idem iussit dixitque Angelus Mosi in rubo ardente apparens, ac fortè idem fuit vtrobique. Vide dicta Exodi 3. 5. Porrò plura hic Angelus dixit Iosue de modo expugnandi Ierichuntem, quæ audiemus cap. sequenti v. 2.

A Disce hic qua religione & reuerentia in templis versandum sit, vt non fabulis, sed orationi vaces, quámque Deus non tantùm interiorem, sed & exteriorem cultum cæremoniamq; requirat. Vnde pro *locus in quo stas sanctus est*. Hebr. est *sanctitas est*, id est sanctissimus est ob Dei præsentiam.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOsue arca per septem dies circumductu, Jerichuntem ruentibus muris expugnat statuitque anathema. & delet funditus, solam Rahab cum suis seruat, ac eius readificatori Dei maledictionem imprecatur.

1. IEricho autem clausa erat atque munita, timore filiorum Israel, & nullus egredi audebat aut ingredi. 2. Dixitque Dominus ad Iosue: Ecce dedi in manu tua Iericho, & regem eius, omnesque fortes viros. 3. Circuite vrbem cuncti bellatores semel per diem: sic facietis sex diebus. 4. Septimo autem die sacerdotes tollant septem buccinas, quarum vsus est in iubileo, & præcedant arcam fœderis: septiesque circuibitis ciuitatem, & sacerdotes clangent buccinis. 5. Cumque insonuerit vox tubæ longior atque concisior, & in auribus vestris increpuerit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri funditus corruent ciuitatis, ingredienturque singuli per locum contra quem steterint. 6. Vocauit ergo Iosue filius Nun sacerdotes, & dixit ad eos: Tollite arcam fœderis: & septem alij sacerdotes tollant septem iubileorum buccinas, & incedant ante arcam Domini. 7. Ad populum quoque ait: Ite, & circuite ciuitatem, armati, præcedentes arcam Domini. 8. Cumque Iosue verba finisset, & septem sacerdotes septem buccinis clangerent ante arcam fœderis Domini, 9. omnisque præcederet armatus exercitus, reliquum vulgus arcam sequebatur, ac buccinis omnia concrepabant. 10. Præceperat autem Iosue populo, dicens: Non clamabitis, nec audietur vox vestra, neque vllus sermo ex ore vestro egredietur: donec veniat dies in quo dicam vobis: Clamate, & vociferamini. Circuiuit ergo arca Domini ciuitatem semel per diem, & reuersa in castra, mansit ibi. 12. Igitur Iosue de nocte consurgente, tulerunt sacerdotes arcam Domini, 13. & septem ex eis septem buccinas, quarum in iubileo vsus est: præcedebantque arcam Domini ambulantes atque clangentes: & armatus populus ibat ante eos: vulgus autem reliquum sequebatur arcam, & buccinis personabat. 14. Circuieruntque ciuitatem secundo die semel, & reuersi sunt in castra. Sic fecerunt sex diebus. 15. Die autem septimo, diluculò consurgentes, circuierunt vrbem, sicut dispositum erat, septies. 16. Cumque septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Iosue ad omnem Israel: Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus ciuitatem: 17. sitque ciuitas hæc anathema: & omnia quæ in ea sunt, Domino, sola Rahab meretrix viuat, cum vniuersis qui cum ea in domo sunt, abscondit enim nuntios quos direximus. 18. Vos autem cauete, ne de his, quæ præcepta sunt, quippiam contingatis, & sitis præuaricationis rei, & omnia castra Israel sub peccato sint atque turbentur. 19. Quidquid autem auri & argenti fuerit & vasorum æneorum ac ferri, Domino consecretur, repositum in thesauris eius. 20. Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, muri illicò corruerunt: & ascendit vnusquisque per locum, qui contra se erat: ceperuntque ciuitatem, 21. & interfecerunt omnia quæ erant in ea, à viro vsque ad mulierem, ab infante vsque ad senem. Boues quoque & oues & asinos in ore gladij percusserunt. 22. Duobus autem viris, qui exploratores missi fuerant, dixit Iosue: Ingredimini domum mulieris meretricis, & producite eam, & omnia quæ illius sunt, sicut illi iuramento firmastis. 23. Ingressique iuuenes, eduxerunt Rahab, & parentes eius, fratres quoque, & cunctam suppellectilem ac cognationem illius, & extra castra Israel manere fecerunt. 24. Vrbem autem, & omnia quæ erant in ea, succenderunt; absque auro & argento, & vasis æneis, ac ferro, quæ in ærarium Domini consecrarunt. 25. Rahab verò meretricem, & domum patris eius, & omnia quæ habebat, fecit Iosue viuere, & habitauerunt in medio Israel vsque in præsentem diem: eò quòd absconderit nuntios, quos miserat vt explorarent Iericho. In tem-

pore illo, imprecatus est Iosue, dicens: 26. Maledictus vir coram domino, qui suscitauerit & ædificauerit ciuitatem Iericho. In primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissimo liberorum ponat portas eius. Fuit ergo Dominus cum Iosue, & nomen eius vulgatum est in omni terra.

VERS. 1. IERICHO AVTEM ERAT CLAVSA ET MVNITA.] Hebr. סוגרת ומסגרת *sogeret umisgeret*, quod Masius, Vatabl. Pagnin. vertunt: *Iericho erat claudens se & clausa*, id est diligentissimè erat clausa, planè obserata & occlusa. Vnde Noster & Septuag. id explicantes vertunt: *Iericho erat clausa & munita.* Et clarè Chaldæus: *Erat autem Iericho occlusa foribus ferreis, & munita vectibus æneis ante filios Israel. Non erat qui exiret ex ea, neque qui intraret in eam. Non erat qui exiret ex ea ad pugnandum, neque qui intraret in eam ad pacificandum.*

Hic versus inseritur quasi per Parenthesin, vt meliùs intelligatur mira illa, quæ deinceps Angelus præcepit Duci Iosue ad vrbis tam munitæ expugnationem. Vnde Pagninus versum hunc collocat vltimum capitis præcedentis.

VERS. 2. DIXITQVE DOMINVS AD IOSVE: ECCE DEDI IN MANV TVA IERICHO] *Dominus*, id est Angelus legatus Dei, eiusque personam repræsentans. Vnde Hebr. vocatur IEHOVA, quod est nomen Deo proprium. Deus enim per Angelum loquitur, sicut Rex loquitur per legatum. Sic Angelus vice Dei promulgans eius legẽ in Sina vocatur IEHOVA, exodi 19.20. Pergit enim hîc loqui Angelus, qui in fine capitis præcedentis Iosue iusserat, vt se excalcearet, & excalceatus audiret iussa Dei, hîc ergo illa pandit & promit, docetque modum quo Deus velit expugnari Ierichuntem, scilicet non fragore armorum, sed clangore tubarum.

VERS. 3. CIRCVITE VRBEM (ita remotè ab ea, vt sitis extra teli iactum, ne quis ex ea illud in vos iaciat) CVNCTI BELLATORES SEMEL PER DIEM: SIC FACIETIS SEX DIEBVS. Hebr. addunt: *Et sacerdotes tollant buccinas quarum vsus est in iubilæo, & præcedant arcam fœderis*; quæ Noster reiecit in versum sequentem. Vnde liquet primis quoque sex diebus sacerdotes clanxisse buccinis, sed semel duntaxat per dies singulos: septimo autem die septies.

SEPTIMO AVTEM DIE SACERDOTES TOLLANT SEPTEM BVCCINAS, QVARVM VSVS EST IN IVBILEO] scilicet in anno quinquagesimo, qui totus erat festus & lætus. Erant hæ buccinæ ex cornu, non arietum, vt habet Chald. sed boum, vt ex S. Hieron. & alijs ostendi Leuit. 25. v. 10.

VERS. 4. SEPTIESQVE CIRCVIBITIS CIVITATEM ET SACERDOTES CLANGENT BVCCINIS,] scilicet septies; cùm cæteris sex diebus semel tantùm circuirent, ideoque semel tantùm clangerent, vt dixi vers. 1. itaque reipsa factum esse, patet ex ipsa præcepti huius executione, quæ narratur vers. 13. Ita Abulens.

Sed cur iubet Deus Sacerdotes clãgere buccinis Iubilei, iisque expugnari Ierichuntem? Resp. vt significaretur tẽpus instare, quo terra sancta à Chananæis, tanquã iniquis & iniustis possessoribus, ad Deum quasi communem verumq; Dominum & Principem vindicata, aliis iisque iustis & fidelibus traderetur colonis, putà Hebræis Abrahæ posteris, quibus à Deo erat addicta. In Iubileo enim prædia & possessiones venditæ, vel quouis modo alienatæ, ad primos redibãt heros & dominos, Leuit. 25. Iudæi autem in Patre suo Sem, filio

A Noë possederant Palæstinam, sed posteri eius ex illa à Chananæis fuere expulsi. Iure ergo hîc quasi in Iubileo eorum posteros, scilicet Hebræos, quasi primos pristinosque heros in illam reduxit Deus, ideoque buccinis Iubilei eos clangere iussit.

Aliam causam dat Procopius: *Cur*, inquit, *tubis corneis ac iubileis classicum canere iussit? Eò quòd animalibus cornigeris tornua murorum vite sunt, adeoq; nobis loco cornu Dominus esse debet, iuxta illud: Protector meus cornu salutis meæ.* Psalm. 17.3.

Tertiam causam dat S. Ambros. in cap. 10. Lucæ vers. 30. dicens: *Religionis insignia arma sunt sacerdotis.* q.d. Sacerdotum arma sunt non galeæ capitis, sed buccinæ Iubilei, quia his suam religionem & sacerdotium testantur, quo prostrauere Ierichuntem.

B Porro hæc ceremonia pompaque per septẽm dies circumeundi Ierichuntẽ & buccinis clangendi, speciem habebat obsidionis & oppugnationis, sed vmbratilem, videlicet, vt Hebræorum fides exerceretur, & à timore excitaretur clãgore tubarum, ac vt manifestissimè pateret non humana arte, sed Dei vnius voluntate & potentia vrbem superari. Ita Abulens. Arias, Masius & alij.

Hoc est quod ait Apostolus Hebr. 11. v. 30. *Fide muri Iericho corruerunt circuitu septem dierum, Fide* qua scilicet Iosue & Hebræi crediderunt Deo idipsum promittenti, ideoque ei obedierunt vrbem circumeundo & clangendo.

Hic autẽ fuit ordo totius pompæ. Hebræi bellatores armati præibant circumeuntes vrbẽ quasi se ostentantes vrbi ad eam inuadendam, : illam

C mox sequebatur arca fœderis cum sacerdotibus baiulis & Duce Iosue. Claudebat agmen vulgus imbelle. Arca ergo erat in medio, & anteriùs armatis, posteriùs cætero populo cingebatur, ne à Ierichuntinis erumpentibus intercipi posset. Vnde arca hîc nõ præcessit, nec ab armatis distabat duobus millibus passuum, vti factum erat in transitu Iordanis, sed eos immediatè sequebatur. Primis sex diebus semel circuierẽ vrbem clangendo; septimo verò die septies, ac tum vltimo circuitu, & clangore ac clamore horrisono totius populi corruerunt muri Ierichuntis, atque Hebræi eam cingentes suo quisque loco ingressi illam vastarunt & concremarunt, feceruntque anathema.

Huc pertinet præceptum Leonis Imper. datum ab eo suis ducibus & militibus in Tacticis cap. 20. n. 188. *Quando*, inquit, *in acie, sole contra lucente tum*

D *hostibus conflicturus es, priusquam prælium committatur, iube milites sursum arma, nudos gladios, ferrea scuta & illustria, & hastarum cuspides tollere: hæc enim si admodum fulgeant, in aliquam perturbationem hostes conijcient. Quando verò iam manus conserturus es magno cum clamore vocis & armorum contra hostes contendãs, itaque prælium cum hostibus ineant.*

Moral. discant hic Duces & Præsides suos subditos semper labore aliquo occupare, ne marcescãt otio. Vnde Leo Imperator ducibus suis ita præcipit in Tacticis cap. 20. nu. 17. *Si exercitum tuum ad labores assuefacias, paratos & obedientes eos tibi semper habebis, & aciem seruantes, & corpore robustos. Otium enim lãguida & infirma facit corpora, timidos effeminatasque*

tasq; mentes reddit: exercitatio autem & labores corpora strenua ac robusta, mentes viriles atque alacres faciunt. Ante tempus igitur omnia ad res agendas idonea præparentur, vt necessarijs temporibus omnia in promptu sint.

Anagog. *Iericho*, id est *Luna*, typus est mundi mutabilis & perpetuò sese mutantis, qui in die iudicij canente tuba Archangeli euertetur, & igne conflagrationis comburetur. Ita Origen. hic hom. 7.

Tropol. sicut tunc clangentibus buccinis muri Ierichuntis corruerunt, ita nunc in lege noua, personante prædicatione Apostolorũ & successorum, cadit mundi superbia cum suis turribus & vitijs. Vide S. Chrysost. hom. 21. in Epist. ad Ephes. Israelitæ, ait, Ierichuntẽ euerterunt, choreas agentiũ & cantantium more potiùs, quàm bellatorum. Audi Origen. *In aduentu* IESV (Iosue) inquit, *muri Iericho subuersi sunt, in aduentu Domini mei* IESV *mundus vincitur: si tubã prædicationis eius audis & sequeris, tibi destructus est mundus.* Subditque IESVM destruxisse mundi muros, id est firmamenta; scilicet idolorum cultum, diuinationem dæmonum; commenta augurum, aruspicum & magorum, ac oratorum eloquentiam, & Philosophorum sapientiam, rationes & argumenta. Clanxit autem Christus tubis quatuor Euangeliorum, ac Epistolarum S. Petri, Pauli, Iacobi, Ioannis & Iudæ.

Audi S. August. serm. 106. de Temp. *Sicut tunc canentibus tubis muri illi ceciderunt, ita & nunc oportet vt ciuitas mundi id est superbia cum suis turribus, auaritia scilicet, inuidia atque luxuria, simul cum populo, id est omnibus concupiscentiis malis, assidua sacerdotum prædicatione destruatur atque dispereat. Non ergo oportet vt sacerdotes in Ecclesia taceant, sed audiant Dominum dicentem. Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum.* Isaiæ 58. Et post nonnulla: *Tuba itaque peccatoribus necessaria est, quæ non solum aures eorum penetret, sed & corda concutiat, nec delectet cantu, sed castiget auditu, & strenuos quosq; hortetur in bonis, & remissos terreat pro delictis. Nam sicut in prælio tuba formidolosi militis mentem deijcit, & animum fortis accendit; ita & sacerdotalis tuba mentem peccatoris humiliat, animos viri sancti corroborat, nec parcit voci, vt parcat saluti, & vno eodemq; sono isti adhortationem das, quemadmodum sit fortior ad vincendum, illi terrorem incutis, quemadmodum sit tardior ad peccandum.* Causam inferiùs subiicit: *Nam sacerdotales illius temporis tubas quid aliud præfigurasse credimus, quàm huius temporis sacerdotum prædicationes, per quas non cessant peccatoribus terribili sono austerum iudicium nuntiare tristem gehennæ interitum prædicare & quodã comminationis strepitu aures delinquentium verberare? Sicut enim tunc tubarum clangor destructis cæmentorum muris ad populi interiora peruenit; ita nunc prædicatio sacerdotum destructis prauis cogitationibus ad animã nuda pertransit: Et sicut sacræ vocis sonus contumacem populum destruxit & captiuauit, ita & nunc sacerdotalis prædicatio populum peccatorem subiugat.*

Sed cur septenario circuitu & clangore ruit Iericho? Resp. quia septenarius in Script. sacer est ob festum septimæ diei siue sabbathum, atque significat vniuersitatem, quia sex diebus Deus creauit mundum, & septimo quieuit. Hinc septẽ hîc fuere buccinæ, septem sacerdotes, septem clangores, septem dies circuitus, & clangoris. Vide dicta Leuit. 23. 24. & Num. 10. v. 3. Audi S. August. loco citato: *Septenario numero nunc per sacerdotes Dei non tam vna ciuitas destruitur, quàm totius mundi iniquitas dissipatur. Nã sicut in singularis vrbis nuncupatione vniuersi mundi habitus figuratur; ita septem dierum circulo totius mundi spatia distinguuntur, per quæ sacerdotalium prædicationum tubæ ipsi seculo excidium annuntiant, & iudicium comminantur, sicut scriptum est: Quoniã mundus peribit, & omnia quæ in mundo sunt. Qui autem facit voluntatem Dei manet in æternum, sicut & Christus in æternum manet.* Mysticam septenarij circuitus significationem & causam assignabo, vers. 15.

A

Demq; S. Chrysost. homil. 5. de pœnitentia, & Procopius hîc notant septem dierum circuitum præcepisse Deum, vt Ierichuntinos percelleret, & ad pœnitentiam peccatorum induceret. Hoc enim spatium pœnitendi ex sua clementia iis dedisse, vt excidium euaderent, sicut tres dies dedit Niniuitis prædicante Iona cap. 4. qui & per eam excidium euaserunt.

B

CVMQVE INSONVERIT VOX TVBÆ LONGIOR ATQVE CONCISIOR] Hebr. *Cùm traheet in cornu iubilei.* Masius: *Cùm cornu iubili inflabunt seu productiore*, ideoque concisiore, & rectè addit Noster, tum quia trahere vocem est vocem concidere & frangere. Sic enim dum ferra in trahis, eam serrando incidis: tum quia diu halitus hominis tubam inflare nequit, quin inflationem hanc retrahat, infringat & incidat, vt respiret, & halitum spiritumque ad inflandum resumat. Vers. 5.

ARMATI PRÆCEDENTES ARCAM DOMINI] S. Chrysost. in Psal. 43. quærit: Si mori erãt casuri, cur armis induuntur? Ac respondet, vt fortiùs Hebræi crederent vrbem à se expugnandam: armantur ergo quasi reuera bellaturi. Planiùs dicas, velle Deum vt nos sibi in miraculis cooperemur, ac faciamus id quod est ex parte nostra; tunc enim faciet Deus id quod suum est. Deus enim ab otiosis abest, negotiosis adest, & tonans iuuat conantem, q. d. Armate vos, ô Hebræi, & cum armis circuite vrbem; tunc ego vobis adero, ac muros prosternam, vt armati vrbem ingredientes, armis vestris ciues omnes mactetis, & ciuitatem euertatis. Vers 7.

C

Porrò Iosue hîc accuratè seruat præcepta militaria, quæ assignat Vegetius lib. 3. de re militari cap. vlt. dicens: *Exercitus labore proficit, otio consenescit. Nunquam ad certamen publicum producas militem, nisi cùm eum videris sperare victoriam. Subita conterrent hostem, vsitata vilescunt. Nulla consilia meliora, quàm illa quæ ignorauerit aduersarius antequam facias. Quid faciendum, tracta cum paucissimis & fidelissimis, vel potiùs ipse tecum.*

BVCCINIS CLANGERENT.] Horum ergo clangore, sine balistis, sine arietibus, corruêre muri Iericho. Vers. 8.

D

Disce hîc Tropologicè quàm infirma, exilis & vana sit Iericho, id est, mundi gloria, vtpote quæ solis tubarum flatibus ruit & euanescit. Audi S. Gregor. 20. Moral. 24. *Præsentis vitæ gloria quasi in alto cernitur, sed nulla stabilitate solidatur.* Audi & S. Chrysost. hom. 1. in Epist. 1. ad Corinth. *Non vides pueros, quando ludentes struxerint aciem & ordinarint milites; & eos præcedunt lictores, & præcones, & puer incedit in medio, loco Imperatoris, quàm sint ea quæ fiunt puerilia? tales sunt res humanæ, vsq; vtiliores & abiectiores, vt quæ sint hodie, cras non sint.*

RELIQVVM VVLGVS ARCAM SEQVEBATVR.] Hebr. est מאסף *measseph*, propriè Idem est quod congregans siue colligens, scilicet præeuntem turbam, hoc est claudens agmen, vt vertit Masius, Vatabl. Pagnin. & alij. Septuag. *extremum agmen*, scilicet senum, famulorum, proselytorum, puerorum, femi- Vers. 9.

narum, reliquique imbellis vulgi, quod arcam sequebatur. Prima enim acie præibant bellatores, in media erant sacerdotes cum arca & buccinis, in vltima erat reliquum hoc vulgus. Porrò Chal. vertit. *Et tribus stirpis Dan ibat post arcam* Quin & Masius vertens. *Claudentes agmē*; Per hos intelligit Danitas, Aseritas, & Nephtalianos: hæ enim tres tribus solebant claudere agmen castrorum in deserto. Verùm in deserto arca erat in medio castrorum & duodecim tribuum, nam sex tribus antecedebant arcā, scilicet Iuda, Issachar, Zabulō, Ruben, Simeon & Gad: sex verò sequebantur arcam, scilicet Ephraim, Manasse, Beniamin; Dan, Aser & Nephthali, vt patet Numer. 10. v. 13. 21. & sequent. Hic verò omnium tribuum bellatores armati præibant arcam, vt patet hoc versu; volgus verò imbelle sequebatur arcam. Quare minùs rectè Caietan. censet tribum Ruben, Gad & dimidiam Manasse præcessisse arcam, reliquas verò nouem tribus post arcam incessisse.

B

Ac bvccinis omnia concrepabant.] Hinc collige non solùm sacerdotes, sed & reliquum populum buccinas suas inflasse. sed hæ diuersæ erant à buccinis sacerdotum, quæ erant iubilei; populi verò erant vulgares & populares. Voluit enim Deus populum non esse otiosum, sed Deo & sacerdotibus in clangendo consentire & cooperari, vt horrisono omnium clangore Ierichuntini percellerentur. Negat id Masius, Lyranus & alij; sed clarè id significat Noster, & Septuag. hic; & clariùs vers. 13. vbi dicitur: *Vulgus autem reliquum sequebatur, & buccinis personabat*, quæ verba ita manifesta sunt, vt sine violentia ad sacerdotes torqueri nequeant. Quod ergo vers. sequenti Iosue populo imperat silentium, fuit hoc vocis & clamoris, non buccinarum & clangoris. Ait enim:

C

Vers. 10. Non clamabitis, nec audietvr vox vestra, nec vllvs sermo ex ore vestro egredietvr.] Ecce hic nulla clangoris & buccinarum fit mentio, aut vetatio. Causam dat Procopius & Chrysost. hom. 5. de Pœnitentia. Iussit, inquit, vulgus in cauda consequi, vt doceret neminem Dei aciem deserere debere, verùm pro viribus aduersis copijs resistere, siue in eadem stent acie, siue decertantes sequantur.

Donec veniat dies (septimus) in qvo dicam vobis, Clamate et vociferamini.] Hebr. & Septuag. *Clamate, & tunc clamabitis*, Masius: *Vlulate, & vlulabitis*, quod Noster significantiùs eodem sensu vertit, *Clamate & vociferamini*, quasi communi omnium voce vos inuicem cohortantes ad prælium, ac quasi communibus animis assiliq; Ierichuntem inuasuri. Hebr. est תריעו *tariu*, quod Noster & alij in Psalmis vertūt *iubilate*. Vnde Vatabl. hic vertit: *Vociferamini, tum iubilū edite*, hoc est triumphum canite, quasi certi de victoria & vrbis expugnatione. Et Origen. hic hom. 7. vertit: *Iubilate: Beatus populus*, inquit, *qui scit iubilationē. Quare vociferatio populi concors & vnanimis iubilatio quædam fuit, & victoria acclamatio per modum hymni aut gratiarum actionis, vt meritò dici beatus hic populus valeat, quippe qui sciat iubilare.* Et inferiùs: Si iubilationis consensum de teipso exigas, id est si cogitationum & sensuum tuorum populus concordem semper & consonam proferat vocem, vt in verbis, & factis verax sis & constans, ac spiritus carni dominetur, iubilationis emitte vocem, quia tibi victus est mundus. Hæc Origen. fusiùs, sed ego

D

A breuitatis studio plura eius verba in pauca cōtraxi.

Circvivit ergo arca.] Hebr. יסב *iasseb* in Hiphil, id est *circumdedit*. Sed hiphil sæpè pro Cal sumitur: vnde omnes hîc vertunt *circuiuit*. Vers. 11.

Igitvr Iosve de nocte consvrgente.] Hebr. הבוקר *habboker*, id est in aurora, manè, siue in crepusculo matutino cùm diesceret, quando finitur nox, & incipit lux cum die. Vers. 12.

Die avtem septimo] Tradunt Hebræi ex Thalmud Babylonico tract. de sabbato c. 1. Septimum hunc diem fuisse sabbatum, eoque muros Iericho corruisse (ad religionem cultumque sabbathi populo persuadendum) septima vrbis circuitione septimoque clangore; ita vt primus dies circuitus fuerit Dominicus. Sic & Lyran. Serarius & alij. Hinc Marcion blasphemabat Deū veteris Testamenti fuisse sibi contrarium, vtpote qui sabbati quietem Iudæis præcepisset, & tamē hîc illos in sabbato vrbem circuire iuberet. Sed respondet Tertull. lib. 2. contra Marcionē c. 21. Deū in sabbato prohibuisse opera humana dumtaxat, nō diuina, seu quæ Dei iussu fiunt, quale hîc erat circuire vrbē: Deus enim erat Dominus sabbati, nec tantùm in eo dispensare, sed & illud abolere poterat, vt priùs illud instituerat. Iudæis ergo fixit legem sabbati Deus, non sibi ipsi, quia ipse semper etiam sabbato operatur in cælo & in terra omnia, quæcumque generantur & fiunt. Vers. 13.

Porrò Iosephus scribit primum diem circuitus Ierichuntis fuisse diem Pascatis, siue 15. Nisan. *Seder Olam rabba*, id est Chron. Hebr. magnum, & Serarius censent fuisse primum diem post octauam Paschæ, qui erat 22. Nisan. Verùm nihil hîc certò statui potest, cùm Script. nil de eo tradat.

Mysticè Ambrosiaster (nam S. Ambrosiū non esse auctorem, patet ex eo quòd meminit Longobardorum Italiam inuadentium, quæ inuasio diu post mortem S. Ambrosij contigit) in c. 1. Apocal. hos septem Ierichuntis circuitus, ad septem Ecclesiæ & iustorum sæcula refert: *Iericho namque* inquit *omne corpus reproborum, quod est ciuitas diaboli, significat: per filios vero Israel electi significantur: per sacerdotes prædicatores: per tubas doctrina prædicationis: per populum verò qui eos sequebatur omnes iusti designantur, qui eorum doctrinam sequebantur, & actus imitabantur: per arcam autem quam ferebant, Christus intelligitur, qui in sanctis cordibus eorum habitans portabatur.* *Circuitus septem Ierichuntis ad quid.*

Et paulò inferiùs: *Prima igitur circuitio ad eos iustos qui ante diluuium fuerunt, pertinet, qui & filij Dei dicti sunt: ciuitatem igitur Iericho tamdiu circuierunt, quamdiu à societate reproborum se sequestrauerunt.*

Secundæ diei circuitus ad eos, qui post diluuium vsque ad Moysen fuerunt, pertinet: Qui & ipsi ciuitatem Iericho circuierunt, quia ab iniquitatibus reproborum se separauerunt.

Tertius vero circuitus ad eos, qui sub lege fuerunt pertinet, qui quanta sollicitudine à societate iniquorū se secernere deberēt ipsa lex manifestat. Prophetæ verò ad quos quartus circuitus pertinet, in tantum peccata principum hominumq; impiorum spreuerunt atque reprehenderunt, vt pro hoc quidam eorū lapidati, quidam interfecti, quidam vero in occisione gladij mortui sint. Apostoli vero & hi, qui ex Iudæis crediderūt ad quos quintus circuitus pertinet, quanto studio se ab infidelium Iudæorum consilio atque operibus segregauerint, Lucas in Actibus Apostolorum narrat. Gētes vero ad quas sextus circuitus pertinet, quāta ardore se à societate impiorum disiunxerint, martyres requisiti dicant. Septimus vero circuitus ad eos, qui tempo-

ribus

ribus Antichristi futuri sunt, peruertet; sed & illi quomodo Antichristi ministrorumque eius refutabunt perfidiam, hic liber manifestat. Septimo ergo die circumeuntibus sacerdotibus cum arca Iericho, atque vociferantibus, muri Iericho ceciderunt, omnisque populus cum rege suo interfectus est, quia prædicantibus in fine mundi prædicatoribus veritatis finemque mundi annuntiantibus subitò finis mundi adueniet, omnisque ciuitas diaboli destruetur, atque cum ipso capite suo diabolo perpetua morte damnabitur. A

Vers. 16. DIXIT IOSVE AD OMNEM ISRAEL: VOCIFERAMINI.] Vox Iosue non poterat audiri à toto populo, vtpote qui constabat tribus hominum millionibus. *Dixit* ergo id ijs qui sibi vicini erant, & hi idem dixerunt proximis, & hi sequentibus, & ita deinceps vsque ad vltimos. Aut certè *dixit*, id est per præcones edixit, vti solet fieri in castris. Aut denique *dixit*, duodecim principibus duodecim tribuum, quisque ex eis idem dixit singulis capitibus familiarum in sua tribu, & hi vicissim singulis patribus, & hi omnibus suis filijs & famulis. B

Vers. 17. SITQVE CIVITAS HÆC ANATHEMA.] Hebr. חרם *cherem*, id est res Deo soli deuota, & in eius honorem (vt de sceleratis qui eum læserunt, iusta sumatur vindicta, itaque per eam diuinæ iustitiæ hoc piaculũ litetur quo honos Dei ablatus quasi restituatur) morti & excidio, vel reali, vel ciuili addicta. Tam enim *cherem* & anathemata sunt quę Deo in perpetuum dicantur, & ad profanos vsus redire nequeant, vti hic erat aurum, argentum, æs, ferrum, &c. quàm quæ Deo in holocaustum adolentur, aut per ferrum ignemque abolentur. Vide dicta Leuit. 27. v. 28. & Num. 21. v. 2. & 3.

Cur Iericho combusta. Quòd verò præter legem Deuter. 20. 16. v. qua solùm iubetur ne vlli Chananæorum parcant, sed omnes occidant, hic insuper iubetur ipsa vrbs Iericho concremari, quod in alijs Chananæorum vrbibus deinceps à Iosue expugnatis factum non legimus, causæ fuerunt tres. Prima, quòd Deus Ierichuntē primam hostilem vrbem, sibi quasi primitias Chananeæ deposceret: primitiæ autem integræ Deo persolui debebant. Ita Ioseph. Theod. qu. 6. & Hebræi. Secunda, quòd solius Dei vi hic parta esset victoria & Iericho expugnata, cùm in cæteris vrbibus subigendis Hebræi acriter decertarint, & eas insultu militari superarint. Tertia, quòd Deus voluerit exemplum seueræ vindictæ cęteris Chananææ vrbibus in prima Ierichunte statuere, eisque terrorem incutere, & simul ad pœnitentiam sceleratissimæ vitæ prouocare.

Porrò hæc Iosue gessisse Dei instinctu, vel Angeli monitu, licet Script. non exprimat, par est credere ex dictis cap. 1. & cap. 5. in fine, & cap. 6. v. 2. Sic Romani vrbes hostiles diris & anathemati, certa verborum formula deuouebant. Liuius l. 8. narrat Decium consulem in bello contra Latinos se vnà cum hostibus anathemati deuouisse, hac prece: *Iane, Iupiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares, vos precor ut populo Romano vim victoriamque prosperetis; hostesque populi Romani terrore, morteque afficiatis. Sicut verbis nuncupaui ita pro Republica, populoque Romano legiones auxiliaque hostium mecum dijs Manibus tellurique deuoueo.* D

Vers. 18. VOS AVTEM CAVETE NE DE HIS QVÆ PRÆCEPTA SVNT QVIPPIAM CONTINGATIS, ET SITIS PRÆVARICATIONIS REI.] Hebr. *Tantùm seruate vos ab anathemate, ut fortè anathematizetis* (anathematis culpam & pœnam vobis imponatis A *& capiatis de anathemate* (clariùs vertit Masius: *Ne fortè anathematizetis*, id est, *capiatis de anathemate*: τὸ enim *&* est ἐξηγητικὸν, id est explicatiuum, idemque valet quod *id est*,) *& ponatis castra Israel in anathema*, vt propter anathema per sacrilegium Deo sublatum, castra ipsa fiant anathema, id est excidio à Deo per iustam vindictam addicantur, quod Noster vertit: *Et omnia castra Israel sub peccato sint atque turbentur*; ne scilicet vnus, qui aliquid ex Iericho suffurabitur, peccati & anathematis sui contagio & communione, omnia castra inuoluat & contaminet peccato, æquè ac pœna peccati furtique sui. Castra enim censebantur esse vnũ corpus politicũ, siue vnus populus; quare quæ vnus ex eis peccasset, Deus occulto iudicio in omnes vindicare, omnesque anathemati, id est excidio subijcere decreuerat. Sensus est. q. d. cauete ne ex Ierichunte anathemati addicta quicquam suffuremini, ne sitis causa anathematis & perditionis non tantùm vestræ, sed & totorum castrorum Israel. Similis phrasis est cap. sequ. v. 1. & 11. Matt. 26. 8. Ioannis 12. 4. Deut. 21. 8. Hac quoque de causa toties in Script. ingeminatur: *Auferte malum de medio vestri*, de quo plura cap. sequenti.

Porrò pro תחרימו *tacharimu*, id est *anathematizetis*. Septuag. vertunt ἐνθυμηθέντες, id est in animum inducentes, *cogitantes*, quasi pro ר legentes affine ד puta pro *tacharimu*, legerint תחמודו *tachmodu*, id est desideretis, concupiscatis, ait Masius, aut certè vt Serarius, Septuag. nouè acceperunt τὸ ἐνθυμηθέντες pro ἐνθυμῷ θέντες, id est in ira ponentes, scilicet iræ & vindictæ Dei subijcientes, eamque in vos accersentes: θυμὸς enim non tantùm animum, sed & iram significat.

QVIDQVID AVTEM AVRI ET ARGENTI FVERIT, ET VASORVM ÆNEORVM AC FERRI DOMINO CONSECRETVR.] Hebr. *Sanctitas est ipsi Domino*, id est quasi res sancta & sacra Deo consecretur: Vnde vt talis sit, *repositum in thesauro eius*. Chald. *In thesaurum domus sacrarij Domini inferatur*, putà in Tabernaculum quod erat quasi templũ mobile Hebræorum, ad eius vsum & ornatum. Iericho enim facta erit *cherem*, id est anathema: tota ergo Deo soli cedere debebat, scilicet vrbs per incendium, aurum verò, argentum & æs (sub quibus stannum, chalybem, plumbum cęteraque metalla, quorum rarior erat vsus in Tabernaculo, intellige) per oblationem in Tabernaculo: nil verò ex ea in priuatos vel profanos vsus conuerti poterat. Vers. 19. C

Tropol. Procopius: Viros Dei, inquit, non diuitiarum, non glorię, non potentiæ, non sapientię sæcularis cupidos esse decet. Est autem aurum diuitiarum figura seu imago: argentum gloriam repræsentat, æs sapientiæ loquacitatem, ferrum robur & potentiam. Deus simul cum Achan propinquos ipsius perdidit, quòd facinoris ipsius conscij fuissent. Ipse quidem pœnas dat; populus autem ad pietatem redditur instructior, cautione sacrilegij tanquam rei pestiferæ eis subeunte.

IGITVR OMNI POPVLO VOCIFERANTE ET CLANGENTIBVS TVBIS] Hebr. est, *Et clamauit populus, & clangeruntt tubis*. Priùs sacerdotes clanxerunt tubis, deinde populus hoc clangore excitatus clamorem suum clangori iunxit. Vnde Vatabl. vertit: *Conclamauit igitur populus, postquàm clanxerunt cornibus.* Sic & Masius. Ac clarè Septuag. in edit. Rom. *Et clanxerunt tubis Sacerdotes; vt verò audiuit populus tubas, iubilauit vniuersus populus* Vers. 20.

 iubila-

iubilatione magna. Hebr. enim חריעו, *tariu*, quod Noster vertit, *Clamauerunt, vociferati sunt.* Septuag. vertunt ἠλάλαξε, id est iubilauit: ἀλαλάζω, enim est iubilo, vociferor, clamo, vlulo. Vide dicta v. 10. vbi aduerte ἀλαλάζειν, duo significare: Primò, clamorem edere militarem ad progrediendum, qualem edunt milites ante pugnam instructa acie conflicturi, vt animos iramq; in hostes exacuant. Vnde Masius vertit *Vlulate:* Secundò, iubilare, siue exultare & canere triumphum parta iam victoria; quanquam Varro asserat iubilare propriè significare querelam, siue quiritationem rusticorũ aliorum opem implorantium. Vtrumque huic loco congruit. Nam Hebræi clamabant ante pugnam, quasi inuasuri Iericuntem; & simul iubilabant, quasi ex Dei promissione certi de victoria & eius excidio. Porrò Leo Imp. in Tacticis c. 20. n. 204. de clamore militum ita sancit; *Vt robur exercitus inferat, præcipe vt si hostes cum clamore contra tuos veniant, tui statim cum silentio & taciturnitate præcedant: sin illi silentes ac taciti ambulauerint, tum clamore ac stridore armorum tui illos inuadant:*

Mvri corrvervnt.] Hebr. *Ceciderunt mœnia subter se.* Chald. *Labebatur murus vrbis, & absorptus est subter se.* Audi Cliet. *Dicendo sub ea, manifestat quod vel in fossam circumcisa, vel maiori miraculo sub terrã casurus erat murus, vt Israelitæ non impedirentur à ruinis muri, sed liberum haberent ingressum circumcirca in ciuitatem,* Septuag. *Cecidit murus circumquaque*, impellentibus scilicet ad hoc signum sonumque nutum Angelis, vel Deo concursum suum muro stãti ad standum subtrahente. Sicut enim sole subtrahente radios suos lux euanescit, sic Deo subtrahẽte concursum suum res corruit & euanescit. Porrò potest Deus subtrahere cõcursum suum rei ad consistendum erectæ, itaque facere vt res erecta non consistat, sed corruat, & non subtrahere ad existendum, sed rem in sua existentia conseruare. Ita fecit hic: Subtrahendo enim concursum erectioni muri, fecit eum labi & ruere, conseruando vero eundem existentiæ muri, fecit vt lapides muri ruentis in suo esse permanerent, & non abirent in nihilum, vtique in nihilum abituri, si Deus ab existentia eorum concursum suum subduxisset. Præter hunc Dei concursum necessarius fuit alius, quo Deus concurrit cum muri casu, vt scilicet is ex alto in terram caderet & rueret.

Omnis enim res sicut in sui creatione, sic & in sui conseruatione intimè pendet à Deo; conseruatio enim est quasi continua creatio. Sic Christi vox deiecit armatam cohortem in monte Oliueti, & Paulum in campo Damasci: vox Domini confregit cedros Libani, vox Petri deiecit Ananiam & Saphiram, & Britannos hereticos iussu S. Germani decantatum Alleluya, vt Beda testatur lib. 1. histor. cap. 20. Et Albigenses illud ex Haymo, *Hostem repellas longiùs*, vti narrat historia Simonis Montisfortij.

Quin & Robertus Franciæ Rex psallens cum sacerdotibus, vrbis Auellonis quam obsidebat muros deiecit, suisque in eam aditum patefecit, vti narrat Lipsius in exem. polit. c. 2.

Vers. 21. Et interfecervnt omnia, qvæ in ea erant.] Hebr. ויחרימו *hacherimu*, id est anathematizarunt, perdiderunt, exciderunt. Iericho enim erat *cherem*, id est anathema & excidio addicta.

Mysticè Lyran. *Iericho*, ait, *significat ciuitatem culpæ, quam fecit amor sui vsque contemptum Dei. Hæc ciuitas triplici muro clauditur, muro scilicet carnalis concupiscentiæ, temporalis affluentiæ, & mundialis excellentiæ.* Et paulò pòst: *Triplex hic murus subuertitur sonitu sanctæ prædicationis, clamore deuotæ orationis, circuitu propriæ discussionis; qui circuitus debet fieri septem vicibus id est perfectè, quia perfectio numero septenario designatur. Qui enim conuertitur de culpa ad gratiam, debet diligenter & perfectè discutere propriam conscientiam. Quidquid autem in hac ciuitate reperitur saluti contrarium, debet interimi. Quod autẽ ibi inuenitur auri philosophicæ sapientiæ, argenti eloquentiæ, vasorum æneorum id est naturalis industriæ, quæ valet ad multa, sicut & vasa ferri, id est corporalis & temporalis potentiæ, debet Domino consecrari, id est de cætero bonis actibus applicari. Rahab cum suis propter opus pietatis saluatur, quia secundum dictum Saluatoris.* Matth. 5. *Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur.*

Prodvcite eam (Rahab) et omnia qvæ illivs svnt. Hebr. הוציאו *hotsiu*, id est *educite* illam, scilicet extra domum suam. Hæc enim tota vrbe cõflagrante pariter conflagrauit. Tota enim Iericho erat anathemati & incendio addicta: Aliqui tamen vers. 25. censent domum Rahab ab incendio communi seruatam, ac Rahab eductam extra castra, de quo vers. sequenti. Notet hic dux belli fidem hosti datam à suis seruare, sicut Iosue seruauit fidem datam Rahab ab exploratoribus. Vnde S. Ambros. in cap. 10. Lucæ vers. 30. *Ille* (Iosue) ait, *sollicitus magis fidem seruare quàm vincere, meretricis priùs mandat salutem quàm excidium ciuitatis.* Vers. 22.

Porrò perperam Masius, Rahab hanc censet esse diuersam à Rahab, quæ ponitur in genealogia Christi Matth. 1. eòdem inclinat ibidem Theoph. Nam S. Hier. & alij passim docent esse eamdem.

Ingressiqve ivvenes.] Hebr. *iuuenes exploratores.* Vnde patet eos fuisse non senes, sed iuuenes, vtpote ad tale facinus aptissimos. Perperam ergo Rabbini censent exploratores hos fuisse Caleb & Phinees, qui (aiunt ipsi) licet ætate essent senes, robore tamen & vigore erant iuuenes. Vers. 23.

Extra castra Israel;] quia illa sancta erant per circumcisionem, per publicum Dei veri cultum, per arcam fœderis, per Iosue, sacerdotes, &c. Rahab verò erat è gente infideli & impia, ac necdum publicè Iudaismo nomẽ dederat: cognati quoque eius & affines erant adhuc infideles & idololatræ, sed paulò pòst à Iosue & Hebræis ad fidem cultumq; vnius Dei, & ad Iudaismum fuere conuersi, ideoque inter castra Israelis admissi. Ita Abulens. Masius Salianus, & alij.

Et domvm patris eivs] Per *domum*, non materialem, sed familiam intellige, puta fratres, cognatos & affines Rahab. Vnde R. Simeon: Rahab, ait, sua fide tantam apud Deum consecuta est gratiam, vt etiamsi ducentos homines cognatos sibi coniunctos habuisset, atq; illi cum ducentis alienis prosapijs affinitatem contraxissent, omnes illius gratia saluati fuissent. Vers. 25.

Porrò nupsit posteà Rahab Salmon Principi tribus Iuda, si non vt primaria, certè vt secundaria vxor, erat enim polygamia tunc licita. Torniellus & Salmeron putant Rahab nupsisse Salmon anno ætatis suæ 14. Hebrei quinquagesimo; verisimiliùs Salianus censet, Rahab fuisse 25. vel 20. annorum (fuerat enim meretrix) Salmonem verò ferè 40. annorum extitisse.

Fecit

FECIT IOSVE VIVERE] id est sanum & incolumem cum omnibus suis præstitit, in vita conseruauit, hoc enim significat Hebr. החיה hecheie. Minùs rectè ergo Hebræi exponunt; alimenta ad vitam necessaria ei suppeditauit, licet & hoc fecisse Iosue non sit dubium.

Vers. 26. IMPRECATVS EST IOSVE, DICENS: MALEDICTVS VIR, &c. QVI ÆDIFICAVERIT IERICHO] Dira hæc imprecatio Iosue facta est Dei instinctu, vt par est credere, idque eo fine, vt æternum in ruderibus Ierichuntis extaret monumentum diuinæ potentiæ, & vindictæ in impios eius ciues; ac benignitatis, veritatis & fidelitatis in pios Israelitas, quod omnibus sæculis terrorem incuteret, omnesque ad Dei timorem & cultum prouocaret. Ita Masius, Arias & cæteri.

IN PRIMOGENITO SVO] Masius, *In primogenitum suum iaciat ipsius fundamentum, & in minimum suum collocet illius valuas*, quasi lapides iaciendo in fundamentum Ierichuntis, eosdem iaceret in suos, ijsque eos lapidaret & occideret. Sensus est, q. d. ait Masius, quisquis vnquã per futura sæcula ausus fuerit instaurare Ierichuntem à Deo statutam anathema, hic cùm prima vrbis fundamenta iecerit, maximum natu ex filijs suis amittat, deinde inter ædificandum cęteros omnes ex ordine; postremò autem minimum omnium, cùm iam opere absoluto ad ianuarum locationẽ deuenerit. Ita Rupert. hic c. 16. qui & culpæ congruã hanc fuisse pœnam ostendit, dicens: *Vt ambiendo conditoris nomen, totum cum effectu perderet genitoris honorem*. q. d. iustum est vt conditor vetitę vrbis desinat esse genitor sobolis. Ita has diras reipsa incurrit inobediẽs Hiel, qui Ierichuntem reædificans filios amisit, vt patet 3. Reg. 16. 34. vbi dicitur: *In diebus eius ædificauit Hiel de Bethel, Iericho: in Abiram primitiuo suo fundauit eam, & in Segub nouissimo suo posuit portas eius; iuxta verbũ Domini, quod locutus fuerat in manu Iosue filij Nun.*

Tropol. destruit Iericho, qui abrenuntiat Satanæ, & mundi pompis: reædificat verò qui vertitur ad vitia: hic amittit primogenitum in fundatione, & nouissimum in portarum positione, quia & fundamenta fidei, à quibus bona virtutum ædificia inchoantur, & claustra bonæ actionis perdit. Ita Beda, & ex eo Angelomus, & Eucherius in 3. Reg. 16. 34.

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Achan furatur ex spolijs Ierichuntis, ideò caduntur Hebræi ab Haiensibus: mox vers. 7. orante Iosue Deus furtum Achan sortitione detegit, ideoque ipse furtum confessus v. 20. cum suis igne consumitur.

1. Filij autem Israel præuaricati sunt mandatum, & vsurparunt de anathemate. Nam Achan filius Charmi, filij Zabdi, filij Zare de tribu Iuda tulit aliquid de anathemate: iratusque est Dominus contra filios Israel. 2. Cumque mitteret Iosue de Iericho viros contra Hai, quæ est iuxta Bethauen, ad Orientalem plagam oppidi Bethel, dixit eis: Ascendite, & explorate Terram. Qui præcepta complentes explorauerunt Hai. 3. Et reuersi dixerunt ei: Non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia virorum pergant, & deleant ciuitatem: quare omnis populus frustra vexabitur contra hostes paucissimos? 4. Ascenderunt ergo tria millia pugnatorum. Qui statim terga vertentes: 5. percussi sunt à viris vrbis Hai, & corruerunt ex eis triginta sex homines, persecutique sunt eos aduersarij de porta vsque ad Sabarim, & ceciderunt per prona fugientes: pertimuitque cor populi, & instar aquæ liquefactum est. 6. Iosue verò scidit vestimenta sua, & pronus cecidit in terram coram arca Domini vsque ad vesperam, tam ipse quam omnes senes Israel: miseruntque puluerem super capita sua. 7. & dixit Iosue: Heu Domine Deus, quid voluisti traducere populum istum Iordanem fluuium, vt traderes nos in manus Amorrhæi, & perderes? vtinam vt cœpimus, mansissemus trans Iordanem. 8. Mi Domine Deus quid dicam, videns Israelem hostibus suis terga vertentem? 9. Audient Chananæi, & omnes habitatores Terræ, & pariter conglobati circumdabunt nos, atque delebunt nomen nostrum de terra: & quid facies magno nomini tuo? 10. Dixitque Dominus ad Iosue: Surge, cur iaces pronus in terra? 11. Peccauit Israel, & præuaricatus est pactum meum: tuleruntque de anathemate, & furati sunt atque mentiti & absconderunt inter vasa sua. 12. Nec poterit Israel stare ante hostes suos, eosque fugiet: quia pollutus est anathemate, non ero vltrà vobiscum, donec conteratis eum qui huius sceleris reus est. 13. Surge, sanctifica populum, & dic eis: Sanctificamini in crastinum: hæc enim dicit Dominus Deus Israel: Anathema in medio tui est Israel: non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus est scelere. 14. Accedetisque manè singuli per tribus vestras, & quamcumque tribum sors inuenerit, accedet per cognationes suas, & cognatio per domos, domusque per viros, 15. Et quicumque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni cum omni substantia sua: quoniam præuaricatus est pactum Domini, & fecit nefas in Israel. 16. Surgens itaque Iosue manè applicuit

Israel

Iſrael per tribus ſuas,& inuenta eſt tribus Iuda. 17. Quæ cùm iuxta familias ſuas
eſſet oblata, inuenta eſt familia Zare. Illam quoque per domos offerens, reperit
Zabdi: 18. cuius domum in ſingulos diuidens viros, inuenit Achan filium Char-
mi, filij Zabdi, filij Zare de tribu Iuda. 19. Et ait Ioſue ad Achan: Fili mi, da glo-
riam Domino Deo Iſrael, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abſcon-
das. 20. Reſponditque Achan Ioſue, & dixit ei: Vere ego peccaui Domino
Deo Iſrael, & ſic, & ſic feci. 21. Vidi enim inter ſpolia pallium coccineum val-
de bonum, & ducentos ſiclos argenti, regulamque auream quinquaginta ſiclorum:
& concupiſcens abſtuli, & abſcondi in terra contra medium tabernaculi mei, ar-
gentumque foſſa humo operui. 22. Miſit ergo Ioſue miniſtros: qui currentes ad
tabernaculum illius, repererunt cuncta abſcondita in eodem loco, & argentum ſi-
mul. 23. Auferenteſque de tentorio tulerunt ea ad Ioſue, & ad omnes filios Iſ-
rael, proieceruntque ante Dominum. 24. Tollens itaque Ioſue Achan filium
Zare, argentumque & pallium, & auream regulam, filios quoque & filias eius, bo-
ues & aſinos, & oues, ipſumque tabernaculum, & cunctam ſuppellectilem: (& omnis
Iſrael cum eo) duxerunt eos ad Vallem Achor: 25. vbi dixit Ioſue: Quia tur-
baſti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidauitque eum omnis Iſrael: & cun-
cta quæ illius erant, igne conſumpta ſunt. 26. Congregaueruntque ſuper eum
aceruum magnum lapidum, qui permanet vſque in præſentem diem. Et auerſus
eſt furor Domini ab eis. Vocatumque eſt nomen loci illius, Vallis Achor, vſque
hodie.

Vers.1. FILII AVTEM ISRAEL PRÆVARICATI SVNT MANDATVM, ET VSVRPAVERVNT DE ANATHEMATE] id eſt de ſpolijs Iericbuntis, quæ anathemati, id eſt exitio & incendio à Deo erat addicta. Nota: Vnus Achan id fecerat; illius tamen vnius peccatum per Synecdochē toti ſocietati & corpori, putà populo Iſrael, cuius ipſe pars erat tribuitur, vt oſtendatur primò, quā Deo res exoſa & inuiſa ſit peccatum, vtpote quod ab vno admiſſum tam multos iræ & vindictæ Dei ſubiecerit. Secundò, quantum valeat bona vel mala ſocietas, vtpote in qua ſit vt communis vitæ & conditionis, ſic & vitiorum virtutumque & actionum omnium commu[n]io. Tertiò, quàm præſides & ſuperiores debeant ſingulis in congregatione ſua, cui præſunt inuigilare, ne vnius peccatum in totam B congregationem redūdet, imò ſuo contagio proſerpat. Sicut enim ouis oui affricat ſuam ſcabiem: ſic vicinus vicino affricat ſuum ſcelus. Ita Origen. hic hom.17. Audi S.Chryſoſt.hom.1.in verba Iſaiæ Vidi Dominū: *Lues quadam*, inquit, *eſt peccatum, per vltionem eualgetur ac traducatur apud omnes, ne corrumpat omnes, vt vbi cognorint quantas minas vna pe[p]erit tranſgreſſio, fugiant vltionem; de multis alioqui ſumendam æternam vindictam.* Quartò, quàm ſinguli de locis ſuis ex charitate debeant eſſe ſolliciti; vtpote quorū virtus vel vitium non ſolùm in ipſos, ſed & in totam congregationem à Deo præmietur vel vindicetur. Quocirca Sanctus Matthias Apoſtolus, teſte Clemente Alex.lib.3.Strom.dicere C ſolebat: *Si electo vicinus peccauit, peccauit electus. Nam ſi ita ſe geſſiſſet, vt iubet verbum vel ratio, eius vitam ita vicinus eſſet reueritus, vt non peccaſſet.* Hinc toties ingeminat Script. *Auferte malum de medio veſtri.*

NAM ACHAN, &c. TVLIT ALIQVID DE ANATHEMATE] Septuag. *Achan*, vocant *Achar*, & ita ab omnibus vocatur 1. Paral.2.7. *Achan* ergo fuit *Achar*, id eſt turbator, quia ſuo furto turbauit tota caſtra Iſrael, vt ab Haienſibus hoſtibus cæderentur. Vnde 1. Paral.27. cauſa cur vocetur *Achar* additur, dum dicitur, *qui turbauit Iſrael.* Radix enim עכר *achar* ſignificat turbare. Vnde locus ſupplicij Achar vocatus eſt vallis *Achor*, id eſt vallis tur-

A barionis, vt patet verſ.vlt. Porrò hæc Achan tentatio fuit humana; difficile eſt enim militem victoriē à ſpolijs hoſtium cohiberi; vnde idem ſæpè victoriam quam peperit perdit. Audi S.Ambro[ſ]. lib.1. Offic.cap.39 *frequenter pulſis hoſtibus, inclinata in fugam aduerſariorum acie, dum exuuiis cæſorum capitur prœliator, inter ipſos quos ſtrauit, miſerandus occubuit, & triumphis ſuis allecta legiones dum ſpolijs occupantur, hoſtem in ſe reuocarunt qui fugerat,* Quoties id vidimus Christianis Turcas ſternentibus?

FILII ZABDI] 1.Paralip.2.7. vocatur filius Zāri. Auus ergo Achan fuit binomius, tamq; Zabdi quàm Zamri vocabatur. Hæc ergo fuit eius genealogia: Iudas genuit Phares & Zare de Thamar, Zare genuit Zabdi, Zabdi genuit Charmi, B Charmi genuit hunc Achan, qui proinde fuit quartus à Iuda, à Iuda autē vſq; ad furtum Achan fuere anni vt minimum 260. quare quiſq; eorum generare debuit anno vt minimum 65. nā quater 65. faciunt 260. ſed hoc illa ætate erat frequens.

CVMQVE MITTERET IOSVE VIROS CONTRA Vers.2.
HAI] Vrbem hanc ex S. Hieron. Ioſepho & alijs ita deſcribit Adrichom. in deſcript. terræ ſanctæ: *Hai quæ & Chai & Ioſepho Ada & Aina, Hieronymo Agai & Ai ciuitas quondam pulcherrima & in montanis, vt ait Bredenb. capta à Ioſue ſuccenſa, Rege ſuſpenſo & cæſo populo. In Iſaia Aiath appellatur, vt notat Benedictus per quam Senna'berib Rex tranſit oppugnaturus Ieruſalem Iſaiæ 10. fit eiuſdem mentio.* Ierem.49.1. C Eſdr.2.2. Eſdr.7. *Eius Hieronymi tempore vix paruæ ruinæ reſidebant, & locus tantummodo monſtrabatur. Eſt ad Occidentalem plagam Bethelis, non multum ab ea diſtans.*

QVÆ EST IVXTA BETHAVEN, AD ORIENTALEM PLAGAM OPPIDI BETHEL] Hinc patet Bethauen diſtinctum fuiſſe locum à Bethel. Ipſa tamen Bethel, id eſt domus Dei, dicta eſt quoque Bethauen ab Oſee c.4. & ſeq. id eſt domus idoli & iniquitatis, ob collocatos in ea à Ieroboam vitulos aureos, quos quaſi idola Iſrael adorauit.

ET CORRVERVNT EX EIS TRIGINTA SEX HO- Vers.5.
MINES.] Ecce vnius Achan furtum punit Deus cæde 36. hominum, & fuga trium millium, qui quo-

quoniam, ait Procopius, deteriores fortè alijs fuerunt, opportunè suorum delictorum luerunt supplicium.

PERSECVTIQVE SVNT EOS ADVERSARII DE PORTA (vrbis Hai) VSQVE AD SABARIM.] Masius censet hunc locum dictum fuisse Sabarim ab hac strage & contritione Hebræorum: שבר *scabar* enim significat frangere, confringere, conterere. Porrò Septuag. & Chald. pro *Sabarim* alijs punctis legentes חשבירים *hisbirum* vertunt: *vsque dum contriuerunt eos.* Caietan. *Sabarim* interpretatur *saxa fracta*, quod locus esset saxosus, confragosus & præruptus.

PERTIMVITQVE COR POPVLI] Hebr. *Liquefiebat cor populi, & vadebat in aquam*, fiebat fluidum, solutum, trepidans & languidum instar aquæ.

Vers. 6. IOSVE VERO SCIDIT VESTIMENTA SVA.] ex publico calamitatis sensu & dolore, quem ipse velut Dux præ omnibus, imò pro omnibus acerrimum sentiebat.

Porrò scissio vestium erat cæremonia olim vsitata in luctu, vel in rei & sceleris alicuius atrocitate. Sic Iacob ob filium Ioseph emissum scidit vestes suas. Genes. 37.34. Idem fecit Caiphas ob speciem blasphemiæ, vt ipse putabat. Matth. 26. 65.

MISERVNTQVE PVLVEREM SVPER CAPITA SVA] Hoc alterum est signum luctus, humilitatis & pœnitentiæ, datum primitus Adæ post lapsum: *Memento quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Gen. 3.19 sic Iob c. vlt. v. 6. *Ago pœnitentiam*, ait, *in fauilla & cinere.* Et Dauid: *Quia cinerem tamquam panem manducabam.* Psal. 36. Et Daniel c. 9. 2. cœpit Deū *deprecari in ieiuniis, sacco & cinere.* Sic Rex Niniue prædicante Iona cap. 3. 6. pœnitens *indutus est sacco & sedit in cinere.* Iudith quoque c. 9. 1. itura ad Holophernem, *induens se cilicio posuit cinerem super caput suum.* Idem fecit Esther itura ad Assuerum c. 14. 2. & Mardochæus c. 4. v. 1. Hinc multi Sanctorum, vt S. Martinus, S. Carolus Borromæus, S. Franciscus morientes, cilicio & cinere aspersi animam Deo reddiderunt. Idem etiamnum faciunt multi fideles & religiosi.

Vers. 7. ET DIXIT IOSVE: HEV DOMINE DEVS.] Iosue, quia dux populi, eius cladem in se suscipit, prō eoque plangit coram Domino, vt veniam obtineat, & toti populo salutem victoriamq; impetret. Idem faciat Princeps & Prælatus in publica calamitate: hæc enim à publica persona & Principe deprecanda & amolienda est.

VTINAM VT COEPIMVS MANSISSEMVS TRANS IORDANEM,] videlicet in Galaad commorantes, putà in regnis Regum Og. & Basan. Sic enim euasissemus cladem hanc, quam transito Iordane apud vrbem Hai accepimus.

Vers. 8. MI DOMINE. Hebr. בי יהוה *bi Adonai*, id est, *in me Domine*, scilicet respice, vt benignis misericordiæ oculis me totumq; populum intuearis, nobisque reconcilieris. Est placida & fidens Dei compellatio, quam noster optimè vertit: *Mi Domine.*

Vers. 9. DELEBVNT NOMEN NOSTRVM DE TERRA, ET QVID FACIES MAGNO NOMINI TVO?] q. d. parui momenti est nostrum (qui viles homunciones & peccatores sumus) nomen exile deleri de terra, sed eo deleto delebitur quoq; de terra nomen tuum Domine, quod magnum est. Nos enim ferè soli illud nouimus & colimus. Ratio est, quia tu promisisti te terram hanc nobis daturum: Iam autem cùm permittis nos ab eius incolis cædi, dicēt gen-

A tes te promissa tua præstare non potuisse, itaque adiment tibi nomen & titulum omnipotentis; vel certè noluisse, itaque tibi tollent nomen sancti & fidelis in promissis. Rursus cùm nomen tuum magnum (IEHOVA) cæteris Gentibus nō indicaris, illudque soli Mosi & Israelitis reuelaris, vt ab illis solis adoretur, si Israelem perdis, quis nomen tuū celebrabit & colet? si nobis iustè irascéris ob scelera nostra, nolq; vis castigare, consule saltem gloriæ tuæ & sanctificationi nominis tui, vt nos non perdas, sed more tuo protegas, ac in Chananææ possessionem vti pollicitus es inducas, vt omnes gentes nomen tuum glorificent, teque omnipotentem, fidelem & benignum erga tuos fideles agnoscant, timeant & venerentur. Efficax est hæc oratio, quæ Deum quasi stringit & cogit ad miserendum, ne nomen eius sanctum à gentibus ridea-

B tur & blasphemetur.

SVRGE, CVR IACES PRONVS IN TERRA?] Prostrauerat ergo totum se Iosue pronum in terra, vt summè coram Deo se humiliaret, summamque ei reuerentiam æquè ac pœnitentiam exhiberet. Iacens enim pronus quasi dorsum suū Deo ad verbera offerebat. q. d. En ego pro populo reum me tibi offero: quod ille peccauit ego exoluā. Amoue ergo ab eo flagella tua, illaque in dorsum meū conuerte & reciproca quantum lubet. Vnde Deus exoratus, *Surge*, ait, *quid iaces?* quasi dicat: Surge, noli te diutiùs affligere, scio quid velis, faciamque vt scias quid facto sit opus, ad cladem à tuis acceptā resarciendam: Ego enim cor tuum contritum & humiliatum despicere nequeo, sed benignè aspicere à mea pietate quasi cogor. Vers. 10.

PECCAVIT ISRAEL;] vnus ex Israel, scilicet Vers. 11.

C Achan, qui noxam dedecusque suum toti Israeli afflauit.

MENTITI SVNT.] Mentitus est Achan: Professus est enim se seruaturum pactum meum, legemque & sententiam anathematis in Ierichuntem à me fulminatam: porrò non verbo, sed facto mentitus est, anathemata mea sibi suffurans & rapiens.

SVRGE, SANCTIFICA POPVLVM,] id est iube, vt Vers. 13.
populus se sanctificet, hoc est lustret & purificet lotione vestium præsertim & secubitu, vt scilicet lauet vestes, & ab vxoribus abstineat, itaque exercetur ad luctum & pœnitentiam. Vide dicta c. 3. v. 5. & Exodi 19. 10. vt hac lustratione cōparetur ad anathema hoc occultum deprehendendum & vindicandum, itaque mihi reconcilietur.

ANATHEMA IN MEDIO TVI EST ISRAEL, quasi

D dicat: O Israel! tu officij tui pactique es proditor, vtpote qui anathemata mea fureris, habeasque & abscondas in medio tui. Quare *non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus est scelere.* Audiant hoc Principes & Prælati, vt anathema, hoc est sacrilegia & scelera auferant è populo, si Deum placare, publicasque bellorum, famis & pestis clades ab eo immissas auertere satagunt. Audiant Leonem Imperat. suo duci de die belli mandantem in Tacticis cap. 14. n. 1. *Hoc ante omnia præcipiendum est, vt purus ac sanctus exercitus tuus sit, & pridie vesperi preces efficaces ac diuturnæ adhibeantur, omnesq; Deo consecrentur, verbis factisq; persuadeantur se Deum adiutorem habere, atque hoc modo ad bellum puros, synceros, alacresque, procedere.*

ACCEDETISQVE MANE SINGVLI PER TRIBVS Vers. 14.
VESTRAS, ET QVAMCVMQVE TRIBVM SORS INVENERIT, ACCEDET (illa tribus inuenta rea) PER

COGNA-

COGNATIONES SVAS, ET COGNATIO PER DOMOS DOMVSQVE PER VIROS. Primò ergo iacta fuit sors per 12. tribus, ac inuenta est rea tribus Iuda. Secundò, iacta fuit per omnes cognationes descendentes à Iuda, & inuenta est rea cognatio Zare. Tertiò, iacta fuit per omnes domos & familias primogenitas à Zare, & inuenta fuit domus siue familia Zabdi. Quartò, iacta fuit sors inter omnes qui erant è familia Zabdi, & deprehensus est Achan reus anathematis, siue furti & sacrilegij, vt patet v. 16. & sequent.

QVEM SORS INVENERIT] id est qui sorte data vel iacta fuerit deprehensus. Hebr. est *quem ceperit Dominus*; quod primò Hebræi explicant de Arca fœderis. Talmudici enim affirmant omnes Israëlitas iuxta Arcam transire iussos, & reliquis impunè ac liberè abeuntibus, solū criminis reum veluti iniecta manu ab Arca ita retentum, vt ne pedem quidem vlteriùs mouere potuerit. Ac si ante sanctitatem illius arcæ clarissimè radiantem, occultari non posset illius furti ac sacrilegij turpitudo: Et quod de Deo cecinit Dauid: *Non habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* Psalm. 5. n. 6. hoc ipsum de arca dici possit, quæ nemini apud se maligno patrocinetur.

Secundò, R. Salomon censet Achan fuisse deprehensum per Rationale Pontificis, in quo erant duodecim gemmæ, inscriptæ duodecim nominibus duodecim tribuum Israel; putat enim omnes tribus transisse iuxta Rationale, & cùm transiret tribus Iuda, gemmam smaragdi (vt dixi Exodi 28. vers. 17.) in qua scriptum erat nomen Iudæ, offuscatam fuisse, suaque fuscedine & nigredine tribum Iuda ream esse denotasse, sed deinceps quæ cognatio, & quæ domus, quæ persona in tribu Iuda rea foret, per sortes fuisse exploratum. Verùm tunc dici solet Deum consultum per Ephod vel per *Vrim & Thummim*, respondisse, quod hic non dicitur.

Tertiò, verè Achan deprehensus fuit per sortem, quæ hoc vel simili modo peracta est, vt chartulis singulis singula nomina eorum qui erant in domo Zabdi inscriberentur, illaque in vrnam imponerentur, et cuius chartula primò educeretur, ille haberetur reus, ac deinde Iosue educens chartulam primam, inuenit in ea nomen Achan, qui proinde reus est habitus. Probatur id primò, quia Noster disertè ait eum sorte fuisse deprehensum. Secundò, idem asserit Iosephus, R. Leui Ben. Gerson, & interpretes.

Tertiò, quia capi à Domino, est capi à sorte imperata & directa à Domino, vt patet 1. Reg. 10. 20. vbi Saul sorte electus est in Regem. ibidē c. 14. v. 42. forte deprehensus est Ionathas violasse iuramentum Patris de ieiunio: atque vtroque loco Hebr. est idem verbū quod hic, scilicet נִלְכַּד *nilcad* id est *captus est*, Ionathas & Saul. Sanè vtrobique Hebræa expendenti, & cum hoc loco conferenti liquet idem vtrobique dici. Ergo cùm ibi capi à Domino sit capi à sorte, vt vertit Noster, Septuag. & alij, idem hic quoque de sorte accipiendum est. Nam *sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.* Prouerb. 16. vlt. Denique eo tempore communis vsus erat sortium, & per illas rem conficere erat facillimum & expeditissimum. Hinc Ionas c. 1. captus est sorte, S. Matthias in Apostolum electus est per sortem Act. 1.

Nota ex Diuo Thoma 2. 2. quæst. 95. artic. 8. triplicem esse sortem. Prima, est diuisoria, qua rēs aliqua, v.g. hæreditas inter hæredes sorte diuiditur. Sic milites inter se diuiserunt vestes Christi per sortem. Ioannis 19. v. 24. Secunda sors est consultoria, cùm per illam in dubijs, quid faciendum sit deciditur, v.g. vtri subuenias, si vterque æquè indigeat, & vterque tibi æquè sit proximus, nec vtrique subuenire valeas. Tertia sors est diuinatoria; qua quæritur veritas rei arcanæ vel futuræ. Duæ primæ sortes licitæ sunt, vt docet S. Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana cap. 28. & Epistol. 180. ad Honoratum. Tertia sors, scilicet diuinatoria, illicita est & superstitiosa, nisi Deo palàm iubente, vel interiùs instigante mittatur, vti hic factum est; tuncque non tantùm est licita, sed & certa ac diuina: Deus enim iubens vel instigans ad sortem, hoc ipso promittit se sortem directurum, vt in eum verè cadat qui quæritur. Vide dicta Ionæ 1. & Actor. 1. in sorte Ionæ & Matthiæ, & Prouerb. 16.

Vers. 16. SVRGENS ITAQVE IOSVE MANE APPLICVIT ISRAEL PER TRIBVS SVAS: *Applicuit*, id est admouit sorti, siue sortes eis dedit, idque coram Domino, id est corā arca fœderis, quia Dei iussu fiebat hæc sortitio, & quia à Deo expectabatur promissa sortis directio in eum, qui sacrilegij occulti commissi verè erat reus.

Vers. 19. ET AIT IOSVE AD ACHAN: FILI MI DA GLORIAM DOMINO DEO ISRAEL] q.d. Da veritatis siue veracitatis honorē primæ & æternæ veritati, id est iudicio diuino sorte hac ostenso, confitendo scilicet rectum verumque esse hoc Dei de te iudicium, teque verè esse sontem, nocentem, & reum sacrilegij, vt iam nobis toti que Israëli, quàm tibi tuæque saluti æternæ per pœnitentiam & confessionem consulas & prosis: confitere ergo veritatem, quæ Deum minimè latet, se mihi Dei vices gerenti, teque iuridicè interroganti & constringenti indica quid feceris: Sic enim si veritatem verumque tuum sacrilegium, quod latet confitendo manifestaris, Deū glorificabis: Ostendes enim Deum verè te per sortem reum designasse, & ab eo facilè veniam culpæ & pœnæ æternæ impetrabis. Ostendes pariter Deum verè esse iustum & sanctum, ideoque sacrilegiorum & scelerum vindicem, æquè ad fidelem in promissis, quæ omnia cedent in magnam Dei gloriam, facientque vt omnes eum metuant & reuereantur. Confessio ergo rei glorificat Deum quem offendit. Audi S. Bernard. epist. 113. ad Virginem Sophiam: *Ama*, inquit, *confessionem si affectas decorem. Confessioni coniungitur decor, iungitur pulchritudo. Confessionem & decorem induisti. Psal. 103. 2. Reuerà vbi confessio, ibi pulchritudo, ibi decor. Si peccata sunt, in confessione lauantur: si bona opera, confessione commendantur. Bonum animæ ornamentum confessio, quę & peccatorem purgat, & iustum reddit purgatiorem. Absque confessione iustus iudicatur ingratus, & peccator mortuus reputatur. Confessio igitur, peccatoris est vita, iusti gloria.* Audi & S. August. in Psalm 94. *Quare maximè pertinet ad laudem Dei, quando confiteris peccata tua? Quia tantò plus laudatur medicus, quantò plus desperatur ægrotus. Confitere itaque peccata tua: tantò enim maior est laus ignoscentis, quantò maior exaggeratio est peccata confitentis.*

Vers. 20. VERE EGO PECCAVI DOMINO; in Dominum, eius mandatum de cauendo anathemate violando, ET SIC, ET SIC FECI,] enarrando ea quæ

ex

ex Iericho suffuratus erat vt sequitur. Videtur ergo Achan pœnituisse, ac per pœnitentiam & satisfactionem lapidationis, euasisse pœnam æternam, & ad salutem peruenisse: incendio enim corporali & temporali redemit æternum animæ incendium in gehennæ, instar Ananiæ & Sapphiræ. Actor. 5. Noluit enim se occultare, & incendium hoc effugere, sed ad illud animosè se obtulit. Quare licet eum damnatum asserat Cassianus, & Concil. Aquisgran. sub Pipino; saluatum tamen eum censent Rabbini, Caiet. Masius, Serarius, Magalianes & Abulens. quæst. 55. quem audi: *Non videtur,* inquit, *quod iste fuerit æternaliter damnatus, quia pro peccato suo condignam pœnam hîc eussit, non ergo videbatur quòd post mortem puniendus foret, potissimè quia videtur de peccato suo doluisse Achan, & illud confessus est humiliter dicens: Verè ego peccaui Domino Deo Israel.*

Achan saluus.

B Dubitat tamen S. August. cuius verba citabo vers. 25.

Vis pœnitentiæ. Moral. disce hîc quanta sit vis pœnitentiæ, de qua Tertull. li. de Pœnit. cap. 9. *Tantum, ait, releuat confessio delictum quantum dissimulatio exaggerat. Confessio enim satisfactionis consilium est, dissimulatio contumaciæ. Satisfactione confessio disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est conuersationem iniungens misericordiæ illicem.*

S. Ambros. in Psal. 37. *Plurimum, ait, suffragatur reo verecunda confessio, & pœnam quam euitare non possumus pudore subleuamus.*

S. August. in Psal. 66. *Vt nobis peccatorum vulnera numquam deesse possunt, sic & confessionis medicamenta deesse non debent. Non enim ideò vult Deus vt confiteamur peccata nostra, quòd ea ipse scire non possit: sed quia diabolus hoc desiderat, vt inueniat quod nobis ante tribunal iudicis æterni obijciat. Ideò vult vt magis defendere, quàm accusare peccata nostra velimus. E contrario autem Deus noster, quia misericors est, vult vt ea confiteamur in hoc sæculo, ne pro illis confundamur in futuro. Si enim nos confitemur ille parcit: si nos agnoscimus ille ignoscit.*

S. Chrysost. serm. de Pœnit. & Confess. *In externis, ait, iudicijs post confessionem confusio & pœna: in diuino virtus, iustitia, merces & absolutio; ideircò Psaltes suspirans illud ipsum, ne quis veritus pœnam post confessionem, neget peccata, Confitemini, ait, Domino, quoniam*

Psal. 117. *bonus, quoniam in sæculum misericordia eius. Et Propheta, Dic tu prior iniquitates tuas vt iustificeris.*

Origen. hom. 2. in Psalm. 37. *Sicut hi, inquit, qui habent intus inclusam escam indigestam, aut copiam humoris vel phlegmatis stomacho grauiter & molestè imminentem, si vomuerint releuantur: ita etiam hi qui peccauerunt, si quidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati; Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam.* Sic Serapion confessione expiauit non tantùm furtum suum, sed & furandi cupiditatem, vti narrat Cassian. coll. 2. c. 11.

Vers. 21. Vidi enim inter spolia pallium coccineum.] Hebr. *Pallium Senaar*, id est Babylonium: Babylon enim erat in terra Senaar. Genes. 10. 2. Ita Chald. Masius, Caietan. Vatabl. & alij Noster & nonnulli Hebræi coccineum vel purpureum vertunt. Nam Persarum, finitimarumque gentium luxum eo se ostentare solere vel ex eo constat, quòd captis ab Alexandro Magno Susis, illic inuenta fuerint 10. millia pondo, siue talenta pur-

A puræ *Hermionicæ*, teste Plutarcho in Alexandro. Iosephus vocat chlamidem regiam, totam auro contextam. Vestis enim regum erat purpura.

Regulamque auream quinquaginta siclorum] Hebr. *Linguam auream 50. siclorum*, hoc est laminam auream, in linguæ formam fusam, vel extensam, quæ ponderabat & valebat ducentos aureos. Siclus enim aureus appendebat quatuor drachmas Atticas, hoc est quatuor aureos, siue dimidiam vnciam auri; sicut siclus argenteus appendebat quatuor drachmas argenti, siue quatuor Iulios Romanos, vel quatuor regales Hispanicos. Quare siclus aureus valebat duodecim siclos argenteos, vt colligitur 1. Paralipom. 21. 25 collato cum 2. Reg. vlt. 24. Nam aurum argenti esse duodecuplum, siue vnam vnciam auri valere 12. vncias argenti docet Plato in Hipparcho. Ergo tota sacrilegij Achan materia quadringentorum aureorum non excedebat pretium, & tamen tantam Deo offensionem & iram, tantamque publicis rebus calamitatem attulit.

Porrò quòd noster Vilalpando in Apparatu, parte 2. lib. 2. disp. 4. cap. 23. opinatur, & multis contendit regulam siue laminam hanc fuisse gladium idoli cuiusdam, v. g. Martis: ideoque Deum tam acriter puniuisse Achan eum suffurantem, coniectura est leuibus & incertis subnixa indicijs.

Moral. disce hîc quàm cupida, auidaque & effrænis sit auaritia, adeoque quàm Iosue facilius fuerit sistere Solem & Lunam, quàm cohibere auaritiam. Audi S. Ambros. lib. 2. Offic. cap. 26.

C *Iesus Naue*, inquit, *qui potuit solem sistere, ne procederet, auaritiam hominum non potuit sistere ne serperet. Ad vocem eius sol stetit, auaritia non stetit. Sole itaque stante confecit Iesus triumphum; auaritia procedente penè amisit victoriam.*

Contra medium tabernaculi mei.] Hebr. *In medio tabernaculi mei.*

Proieceruntque ante Dominum] id est ante arcam & tabernaculum, quod erat quasi domus & solium Dei inter Hebræos habitantis. Ibi ergo proiecerunt hæc sacrilegia, vt Domino redderentur, quæ Achan sacrilegè abstulerat, sibique vendicarat. Vers. 23.

Ad vallem Achor] quæ scilicet paulò pòst dicta est *Achor*, id est turbationis, eò quòd Achan turbator Israelis ibi è vita exturbatus sit; vt patet vers. vlt. Vers. 24.

D Quia turbasti nos, exturbet (Hebr. *exturbabit*) te Dominus] è castris Israel, æquè ac è vita, hoc est te reum plectat, lapidet & comburat. Loquitur Iosue vt Iudex sententiam in Achan reum & confessum pronuntians, non vt exitium imprecans. Vnde videtur limitare eam ad mortem præsentis vitæ, vt vitet æternam in gehenna. Vers. 25.

Lapidavitque eum omnis Israel.] Quæres, quomodo Hebræi lapidarunt sacrilegum Achan, cum eum Deus vers. 15. iusserit igne comburi velut anathema? S. August. hîc quæst. 9. per ignem intelligit lapidationem, quòd per illam velut ignem expiaretur omnis sacrilegij culpa. *Duæ, ait, causæ mihi occurrunt, propter quarum alteram Iosue non combussit hunc Achan. Aut enim verè pœnituit, & ita dignus non erat igne gehennæ, ideircò nec igne voluit eum Iesus comburere; aut non pœnituit verè, & ita fuit æterno igne torquendus. Ideò illam pœnam ignis*

reseruauit Iosue Domino, & ipse aliam pœnam, scilicet lapidationem inflixit.

Verùm facilior & planior responsio est Achan & lapidatum fuisse & combustum. Dum enim rogus ille iussu Dei struitur, incenditur, cõscenditur, populus sceleri & scelesto indignans, ac placandi numinis auidus, vt Achan quasi catharma & communem Israelis perniciem à se propelleret à lapidibus manus continere non potuit, quin eum vt sacrilegum & anathemati addictum lapidaret: lapidatum deinde igni tradiderunt (licet noster Serarius censeat Achan priùs viuum combustum, deinde cineres eius lapidibus obrutos fuisse.) Vnde sequitur.

ET CVNCTA QVÆ ILLIVS ERANT IGNE CONSVMPTA SVNT] *Cuncta*, scilicet boues, oues, asini, tabernaculum, supellex, quin & filij & filiæ, hos omnes enim nominauit vers. 24. Vnde patet cum Achan filios quoque & filias; Adde & vxorem (licet id neget Abulens.) hæc enim cum marito censetur esse vna caro, vnaque persona (sic enim factum est vxoribus Core, Dathan, & Abiron. Numer. 16. 27.) fuisse combustos. Achan enim erat Israelis anathema, quòd totum cum omnibus suis perimendum erat. Ita Abulens. hîc quæst. 68. licet ipse eos non igne, sed lapidibus obrutos putet.

Dices: quo iure peccante patre cum eo plectuntur filij & filiæ? Nam Deus Ezech. 18. sanxit: *Filius non portabit iniquitatem patris*, Resp. verisimile est filios & filias Achan grandiores furto paterno cõsensisse & cooperatos esse, abscondendo res ab eo furto sublatas ex cupiditate & auaritia. Ita Procopius. Si qui eius filij & filiæ paruuli fuerunt & infantes: adeoq; furto immunes & innocentes, hi tamen iustè quoq; à Deo cum patre nocente occidi iussi sunt, quia Deus est absolutus vitæ necisque omnium, etiam innocentum Dominus, atque ob culpam saltem originalem, mortis reatu & debito quandocumque & quomodocumque (id est quocumq; mortis genere) Deus volet, soluendo, omnes etiam infantes illi obstringuntur; sic igitur hîc quoque Deus filios Achan paterni criminis non conscios pari cùm patre pœna dãnauit, vt eò grauior esset patris pœna, quò ipse ob suam culpam videbat infantes quoque suos secum plecti; ac vt tali supplicio, taliq; anathemate omnia castra metu Dei percellerentur, ne quis deinceps tale quid attentare auderet. Vide Deut. 13. 15. vbi iubetur vrbs tota perimi, statuiq; anathema, ex qua egressi sunt idololatræ dicentes & docentes: *Seruiamus dijs alienis*. Sic Num. 31. 17. iubet Deus omnes Madianitas masculos, etiam paruulos interfici, eò quòd ipsi Hebræos impulerint ad cultum Beelphegor. Sic 2. Reg. 21. Nepotes Saulis ob eius scelus viui fuere crucifixi.

Porrò notat Abulen. quæst. 31. Deum nusquam iubere filios occidi ob culpam parentum post eorum necem, sed ipsis adhuc viuentibus, vt scilicet parentes viuentes filiorum cædem sentiant & doleant, itaque in filijs puniantur. *Solùm*, inquit Abulen. *puniuntur peccata patrum in filijs, eis viuentibus, post mortem autem patrum quicquid accidat filijs, iam non est pro peccatis patrum, sed pro suis; quia pater non posset puniri in filijs post mortem, cùm pœnam illorum non agnoscat, cùm nesciat an nobiles, an ignobiles sint, vt dicitur* Iob 14. de mortuo, *siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles non intelliget.*

Moraliter; Disce hîc quam graue & terrum sit peccatum, quamq; Dei oculos offendat, vt pænè quod morte etiam innocentum expiandum fuit, ac morte ignis: verisimile est enim eos omnes non priùs strangulatos, sed viuos fuisse combustos.

Grauitas peccati. Audi S. August. hîc quæst. 8. alia hic Dei iudicia expendentem, & tres huius supplicij caulas assignantem. Prima est: *Non enim aliud, quantum attinet ad vniuersi mundi administrationem, contingit mortalibus, cùm moriuntur quandoque morituri: & tamen apud eos qui talia metuunt disciplina sancitur, vt non se solùm quisque curet in populo sed inuicem sibi adhibeant diligentiam, & tanquam vnius corporis, & vnius hominis, alia pro alijs sint membra sollicita.* Et nonnullis interiectis secundam causam assignat: *Simul etiam ostenditur, quanta connexa sit in populi societate ipsa vniuersitas, vt non in seipsis singuli, sed etiam tanquam partes in toto existimentur. Per vnius igitur peccatum, mortemq; paucorum admonitus est populus vniuersus, tanquã in corpore vniuerso quærere quod amissum est.* Tertiam Deniq; subijcit *Simul etiam significatum est quantum mali fieret, si vniuersa illa congregatio peccasset, quando ne vnus quidem ita potuit iudicari, vt ab eo possent cæteri esse securi.* Subdit deinde August. id Iosue, vel alteri homini iudici non licere, sed soli Deo. *Qui potens est etiam post mortem, quod homo non potest, liberare vel perdere*; sed tamen Deum post mortem neminem perdere ob patris, sed solùm ob propriam eius culpam.

Et sacrilegij. Moral. disce hîc, quàm acriter Deus vindicare soleat sacrilegia. Sic Heliodorus templi pecuniam auferre satagens ab Angelis flagellatus, vix precibus Oniæ Pontificis mortem euasit. 3. Macb. 3. 26 lege horrendam Antiochi Epiphanis sacrilegi mortem 2. Macbab. 9. vers. 5. & seq.

Exemplo particularium. Leo Constantini Copronymi filius, religiosus quidem Imperator & pius ab initio; verùm vbi coronam Ecclesiæ à Mauritio donatam gestasset, carbunculi morbo percussus, ardenti febre tandem extinctus est, teste Zonara tom. 3. & Glyca 4. p. Annal.

Petrus Aragonum Rex Tarraconensem Ecclesiam inuadens, à S. Thecla eius protectrice sibi apparente alapa percussus sensim extabuit, ac moriens facti pœnitens iussit Tarraconæ Episcopum in pristinas possessiones restitui. Ita habet vita S. Theclæ, & Hieron. Suirit. lib. 10. Annal. cap. 39.

Princeps Capuanus direptor bonorum Ecclesiæ cœnobij montis Cassini, anno Domini 1078. cæcitate percussus fuit, vti narrat Leo Ostien. li. 3. histor. montis Cassini c. 45.

Iulianus auunculus Iuliani Imper. Apostatæ, cum suis Quæstoribus Felice & Elpidio inauditis morbis lethalibus ictus, ob direptum magnum Antiochiæ templum miserrimè interijt, vti narrat Niceph lib. 10. c. 29.

Magis horrendum est quod ex B. Petro Damiani narrat Baron. tom. 11. ad annum Christi 1055. Comitem quemdam Germaniæ ob occupata & distracta bona Ecclesiastica, ad inferos cum heredibus damnatum, ibi crepitantibus flammis exuri.

Religiosorum. Porrò eiusdem anathematis & sacrilegij rei sunt Religiosi, qui contra votum paupertatis bona monasterio communia surripiunt, & sibi appropriant: Religioso enim proprium habere non licet, talesque vt anathemata exterminandi sunt. Sic S. Petrus Ananiam & Sapphiram, quòd contra

ita votum partem pretij ex agro vendito sibi retinuissent; morte puniuit. Actor. 5. Narrat S. Hieron. Epist. 22. ad Eustoch. Monachum quendam morientem reliquisse centum solidos, quos texendo lino acquisierat, quos Macarius, Pambo & Isidorus, cæterique seniores decreuerunt infodiendos esse cum eodem dicentes: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Vnde tantus, inquit conctos per totam Ægyptum terror inuasit, vt vnum solidum dimisisse sit criminis. S. Gregor. lib. 4. dial. ca. 55. narrat se, cùm Abbas esset, Copiosum monachum, qui tres aureos occultauerat, morientem à nemine visitari, sed ab omnibus vitari iussisse, ac mortuum in sterquilinio sepeliri, eiq; ab omnibus A acclamari: *Pecunia tua sit tecum in perditionem.* Auctor sermonum ad fratres in Eremo apud S. August. tom. 10. serm. 5. iussit Ianuarium monachum, cum centum & vndecim sicli, quos in cellâ absconderat, sepeliri; omnesque flendo ei intonare: *Pecunia tecum sit in perditionem.* Plura vide apud nostrum Iacobum Aluares tract. de paupertate lib. 5. p. 1. c. 5.

CONGREGAVERVNT SVPER EVM ACERVVM MAGNVM LAPIDVM.] Alia est hæc lapidatio ab illa, de qua vers. 25. Illa enim facta est viuo Achan, hæc mortuo; vt scilicet per eam aceruus lapidum erigeretur, in perpetuum lapidationis prioris & vindicati sacrilegij monumentum. Vers. 26.

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iosue metum fugamq; simulans, Haienses ex vrbe Hai ad se insequendum elicit, quibus egressis; à tergo latentes in insidijs, in vrbem ciuibus vacuam immittit. Quare in Haienses egressos conuersus, eos trucidat, vrbemq; concremat, ac spolia inter suos diuidit. Secundò vers. 30. fœdus populi cum Deo instaurat, ac benedictiones legis obseruatoribus promissas, & maledictiones eius transgressoribus comminatas in montibus Garizim & Hebal proclamari iubet, iuxta iussa Mosis, Deuteron. 27.

1. DIxit autem Dominus ad Iosue: Ne timeas, neque formides: tolle tecum omnem
multitudinem pugnatorum, & consurgens ascende in oppidum Hai, ecce tra-
didi in manu tua Regem eius, & populum, vrbemque & terram. 2. Faciesque vrbi
Hai, & Regi eius, sicut fecisti Iericho, & Regi illius: prædam verò, & omnia animan-
tia diripietis vobis: pone insidias vrbi post eam. 3. Surrexitque Iosue, & omnis ex-
ercitus bellatorum cum eo, vt ascenderent in Hai: & electa triginta millia virorum
fortium misit nocte. 4. præcepitque eis, dicens: Ponite insidias post ciuitatem:
nec longiùs recedatis: & eritis omnes parati. 5. ego autem, & reliqua multitudo
quæ mecum est, accedemus ex aduerso contra vrbem. Cumque exierint contra nos,
sicut antè fecimus, fugiemus, & terga vertemus: 6. donec persequentes ab vrbe lon-
giùs protrahantur: putabunt enim nos fugere sicut priùs. 7. Nobis ergo fugientibus,
& illis persequentibus, consurgetis de insidijs, & vastabitis ciuitatem: tradetque eam
Dominus Deus vester in manus vestras. 8. Cumque ceperitis, succendite eam, &
sic omnia facietis, vt iussi. 9. Dimisitque eos, & perrexerunt ad locum insidiarum,
sederuntque inter Bethel & Hai, ad Occidentalem plagam vrbis Hai: Iosue autem
nocte illa in medio mansit populi, 10. surgensque diluculò recensuit socios, & as-
cendit cum senioribus in fronte exercitus, vallatus auxilio pugnatorum. 11. Cum-
que venissent & ascendissent ex aduerso ciuitatis, steterunt ad Septemtrionalem vr-
bis plagam, inter quam & eos erat vallis media. 12. Quinque autem millia viros
elegerat, & posuerat in insidiis inter Bethel & Hai, ex Occidentali parte eiusdem ci-
uitatis: 13. omnis verò reliquus exercitus ad Aquilonem aciem dirigebat, ita vt
nouissimi illius multitudinis Occidentalem plagam vrbis attingerent. Abijt ergo Io-
sue nocte illa, & stetit in vallis medio. 14. Quod cùm vidisset Rex Hai, festinauit
manè, & egressus est cum omni exercitu ciuitatis, direxitque aciem contra deser-
tum, ignorans quòd post tergum laterent insidiæ. 15. Iosue verò & omnis Israel ces-
serunt loco, simulantes metum, & fugientes per solitudinis viam. 16. At illi vocife-
rantes pariter & se mutuò cohortantes, persecuti sunt eos. Cumque recessissent à ci-
uitate, 17. & ne vnus quidem in vrbe Hai & Bethel remansisset qui non persequere-
tur Israel (sicut eruperant aperta oppida relinquentes,) 18. dixit Dominus ad
Iosue: Leua clypeum, qui in manu tua est, contra vrbem Hai, quoniam tibi tradam
eam. 19. Cumque eleuasset clypeum ex aduerso ciuitatis, insidiæ, quæ latebant,
surrexerunt confestim: & pergentes ad ciuitatem, ceperunt, & succenderunt eam.
20. Viri autem ciuitatis, qui persequebantur Iosue, respicientes & videntes fumum
vrbis ad cælum vsque conscendere, non potuerunt vltrà huc illucque diffugere: præ-
sertim cùm hi qui simulauerant fugam, & tendebant ad solitudinem, contra

persequentes fortissimè restitissent. 21. Videnſque Iosue & omnis Israel quòd
capta esset ciuitas, & fumus vrbis ascenderet, reuersus percussit viros Hai. 22. Si-
quidem & illi qui ceperant & succenderant ciuitatem, egressi ex vrbe contra suos;
medios hostium ferire cœperunt. Cùm ergo ex vtraque parte aduersarij cæderentur,
ita vt nullus de tanta multitudine saluaretur, 23. Regem quoque vrbis Hai appre-
henderunt viuentem, & obtulerunt Iosue. 24. Igitur omnibus interfectis, qui If-
raelem ad deserta tendentem fuerant persecuti, & in eodem loco gladio corruenti-
bus reuersi filij Israel percusserunt ciuitatem, 25. Erant autem qui in eodem die
conciderant à viro vsque ad mulierem, duodecim millia hominum, omnes vrbis
Hai. 26. Iosue verò non contraxit manum, quam in sublime porrexerat, tenens
clypeum donec interficerentur omnes habitatores Hai. 27. Iumenta autem &
prædam ciuitatis diuiserunt sibi filij Israel, sicut præceperat Dominus Iosue. 28. Qui
succendit vrbem, & fecit eam tumulum sempiternum. 29. Regem quoque
eius suspendit in patibulo vsque ad vesperam & solis occasum. Præcepitque Iosue,
& deposuerunt cadauer eius de cruce: proieceruntque in ipso introitu ciuitatis, con-
gesto super eum magno aceruo lapidum, qui permanet vsque in præsentem diem.
30. Tunc ædificauit Iosue altare Domino Deo Israel in monte Hebal. 31. sicut
præceperat Moyses famulus Domini filijs Israel, & scriptum est in volumine legis
Moysi: Altare vero de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit: & obtulit su-
per eo holocausta Domino, immolauitque pacificas victimas. 32. Et scripsit super
lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat coram filijs Israel. 33. Om-
nis autem populus, & maiores natu, ducesque ac iudices stabant ex vtraque parte
arcæ, in conspectu sacerdotum qui portabant arcam fœderis Domini, vt aduena ita
& indigena. Media pars eorum iuxta montem Garizim, & media iuxta montem
Hebal, sicut præceperat Moyses famulus Domini. Et primùm quidem benedixit
populo Israel. 34. Post hæc legit omnia verba benedictionis & maledictionis, &
cuncta quæ scripta erant in legis volumine. 35. Nihil ex his quæ Moyses iusserat,
reliquit intactum, sed vniuersa replicauit coram omni multitudine Israel, mulieri-
bus ac paruulis & aduenis, qui inter eos morabantur.

Vers. 1. TOLLE TECVM OMNEM MVLTITVDINEM PVGNATORVM.] vt totis viribus adoriaris Hai, & inde reliquas Chananeæ vrbes, vtque Hebræis priore suorum clade consternatis animos addas, ne putent se ob paucitatem fuisse cæsos, ac denique vt omnes prædæ & spoliorum Haiensium participes efficias.

Vers. 2. FACIESQVE VRBI HAI ET REGI EIVS, SICVT FECISTI IERICHO ET REGI ILLIVS.] vt omnes domos vrbis comburas, & ciues omnes occidas vnà cum Rege, vti fecisti in Iericho.

Vers. 3. ET ELECTA TRIGINTA MILLIA VIRORVM FORTIVM MISIT NOCTE.]

Vers. 4. PRÆCEPITQVE EIS DICENS: PONITE INSIDIAS POST CIVITATEM.] Dices, vers. 12. dicitur Iosue posuisse in insidijs quinque millia virorum dumtaxat, quomodo ergo hic insidijs dantur triginta millia? Resp. cum Abulensi insidias hasce vniuersim fuisse triginta millium, vti hic dicitur, sed ex ijs deputata fuisse quinque millia dumtaxat, quæ Haiensibus vrbem egressis ad Hebræos persequendum, vrbem à tergo ingrederentur, eamque succenderent: reliqua verò 25. millia ad hoc destinata fuisse, vt se cum Iosue contra Haienses aperto iam marte pugnante lateraliter coniungerent, & vt insidijs quinque millium vrbem inuasuris, si illæ detegerentur, aut inuaderentur, essent auxilio: vnde ijs præcepit dicens:

NEC LONGIVS RECEDATIS, ET ERITIS OMNES PARATI,] ad insidias quinque millium, si inuadantur, defendendum, vel si id non fiat, ad mecum contra Haienses pugnandum. Denique vt Haienses vndique cingatis, & fugientes excipiatis & occidatis, ne quis effugiat.

Vers. 5. CVMQVE EXIERINT CONTRA NOS, SICVT ANTE FECIMVS (scilicet fugiendo) FVGIEMVS ET TERGA VERTEMVS] fugam simulando.

Vers. 6. DONEC PERSEQVENTES AB VRBE LONGIVS PROTRAHANTVR] Fuga ergo hæc materialis erat dumtaxat, non formalis, vti fuerat prior ob stragem ab Haiensibus editam. *Fugiemus* ergo, hoc est vt sequitur *terga vertemus*, & retrorsum cursemus, quasi territi, & cædi metuentes vti priùs. Quare erat hic simulatio fugæ potiùs, quàm fuga. Estque hoc stratagema familiare militibus in prælijs. Simulant enim fugam vt hostē ex vrbe extrahant, ac extractū cingant & cædant.

Quærit hic S. August. An hæc simulatio sit licita? Videtur [illegible] esse mendaciū, quod semper est turpe & illi[illegible]: sicut enim mendacium fit verbis, sic & factis, ac tum dicitur simulatio, quæ non est aliud quàm mendacium in actionibus vitæ, scilicet cùm quis per has intendit aliud significare, quàm interiùs in animo sentit, vti faciunt hypocritæ, qui simulant sanctitatem, vt alios decipiant, eorumque gratiam sibi concilient. Resp. esse licitam; quia vt rectè notat Caietan. mendacium non tam facilè committitur factis, quàm verbis: Verba enim propriè instituta sunt ad significandū mentis conceptus, non facta; vnde verba determinatam & præcisam habent significationem, quæ si mentis conceptui aduersetur, est mendacium; facta autem latam & indeterminatam, imò dubiam & ambiguam sæpè habent significationem. Quare etiamsi videantur mentis conceptui aduersari, reuera tamen non aduersantur, ac proinde nec con-
tinent

An simulatio fugæ sit mendacium?

tinent mendacium. v.g. Si Iosue his verbis dixisset Haiensibus: Nos metu vestri fugimus, quia timemus à vobis cædi; mentitus fuisset. Iam autem hoc non dixit verbis, sed factis hoc visus est dicere, sed reuera nõ dixit. Fugit enim, hoc est retrocessit, nõ vt significaret se metuere Haienses, ideoq; fugere, sed vt eos ex vrbe eliceret ad se insequendum ac insequentes cingeret & mactaret. Hoc enim verè intendebat, non aliud, & hoc verè significabat hæc materialis eius fuga, id est retrocessio: non ergo mentiebatur, quia quod facto significabat, hoc corde intendebat. Sciebat tamen Haienses aliter suam hanc fugam interpretaturos, scilicet se fugere metu cædis, itaque decipiendos, sed hanc eorum deceptionem ipse facto suo non significauit, nec formaliter intendit, sed tantùm fieri permisit ob suum commodum, vt scilicet eos ex se deceptos ipse caperet & occideret. Idem quotidie fit in præ-

B lijs: vnde communis militum hominumq; est sensus in huiusmodi stratagematibus bellicis nil esse vitiosum, nullumque mendacium, sed ingeniosam industriam ad hostes superandum, parandamque victoriam. Quare talis fuga communi militum æstimatione non censetur esse fuga, sed simulatio fugæ, atq; simulationem facto ipso præ se ferre & significare, non autem veram fugam. Nullum ergo in fuga hac est mendacium, quia ipsa ex communi hominum vsu & æstimatione non fugã, sed simulationem fugæ dumtaxat indicat & significat. Simulatam enim fugam aliter significare nequeũt milites, quàm simulatè fugiendo, quod dum faciunt significant id quod in corde intendunt, ac proinde non mentiuntur, licet hostes putantes eos verè fugere fallantur & decipiantur; sed id fit non ex significatione militum, sed ex suspicione & im-

C prudenti temerarioque iudicio hostium; cuius culpam & pœnam ipsi sibi imputent, non alijs. Celebre est Platonis dictum: *Hostes industria magis & arte vinci, quàm viribus*, quorum alterum Ducis est, alterum militum.

Audi Leonem Imper. in Tacticis c. 20. n. 185. *Insidiæ omnes vehemẽtiores habent impetus, quàm cæterę incursiones: eæ tamen quę à tergo fiunt, longè vehemẽtissimæ. Nam huiusmodi insidias aliquando si comparaueris, longè meliores efficacioresque videbis esse ijs quæ à latere fiunt.* Et n. 8. *Alia, inquit, inimicis dicito, alia ipse facito. Res graues atque secretas cum multis ne communices, sed paucis ijsque fidelioribus amicis tuis. Ita enim hostes decipere sæpè necessarium esse diximus.* Et nu. 53. *Ad omnes vitę partes, prǽterquam in bello, incallidum te esse præcipimus, ubi autem, & in ijs te imperatoris consilijs dolus adiuuat, vbi hostes eo decepturus es.* Iuxta illud

Dolus, an virtus quis in hoste requirat?

D Ratio est, quod hîc nulla iniustitia interuenit, nec fides data hosti frãgitur, sed solertiâ & prudẽtia militari res geritur, quâ fit vt & hostibus belli consilia occultentur, ac victoria certior securiorq; sit, & minori militum facturâ comparetur. Quocirca Xenophon in Hipparcho, *Nihil*, ait, *in bello vtilius dolo*. Antigonus rogatus quomodo essẽt hostes aggrediendi, dixit: *Aut dolo, aut vi, aut apertè, aut insidijs*. Lysander: *Si*, inquit, *in prælijs leonina pellis sufficere non possit, induenda certè vulpina est*. Ammianus li. 17. refert ex Rege Sapore, *Esse quosdam qui prosperos belli euentus, seu viribus seu insidijs contigissent, maximè laudabant*. Agesilaus apud Plutarch. *Hostes*, dicebat, *in bello fallere, non iustum solummodò valdeque gloriosum, sed etiam suaue & lucrosum esse*. Præsidas in-

A signis Dux, apud Thucydidem lib. 5. asserebat: *Illa belli furta pulcherrimum laudem habere, per quæ hostes maximè decipiuntur, & amici plurimùm iuuantur*. Generosior tamẽ est pugna & victoria, si aperto marte confligatur & hostis superetur. Vnde cùm Alexandro Magno Dux quidam suaderet, vt noctis occasione contra Darium vteretur: *Absit*, inquit, *meum non est suffuratas quærere victorias*. In eadem sententia erat Virgilianus ille Turnus, Æneid. 9. ibi detestatus veteres Græcorum insidias, & apertas Latinorum pugnas Troianis comminatus, sic iaculeat:

Tenebras & inertia furta
Palladij, cæsis summæ custodibus arcis,
Ne timeant: nec equi cæca condemur in aluo.
Luce palàm certum est igni circumdare muros.

Antiochus illustrem victoriam de Galatis per

B insidias consecutus, illacrymauit dicens, vt habet Aleiatus. Embl. 123.

Vt superasse iuuat, sic superasse pudet.

Nemo, inquit, *mentis altæ clanculum velit occidere hostem.*

IOSVA MANSIT IN MEDIO POPVLI.] Rex ergo VERS. 9.
go sit in medio regni, quasi centrum in circulo, vt omnia circumcirca æquè circumlustret, cernet, dirigat, administret, sicut cor est in medio hominis, & sol in medio mundi. Vide Iulium Frontinum libris quatuor quos scripsit de stratagematibus; ac lib. 2. c. 5. multa insidiarum exempla recenset. Accipe pauca è multis. *Insidiarum exempla.* Tomiris Scytharum Regina Cyrum Persarum ducem æquo marte certantem, simulato metu elicuit ad notas militi suo angustias, atque ibi repentè conuerso agmine naturâ loci adiuta deuicit.

Ægyptij conflicturi acie in eis campis, quibus

C iunctæ paludes erant, alga eas contexerunt, commissoque prælio fugam simulantes, hostes in insidias seuocauerunt, qui rapidius vecti per ignota loca, limo inhæserunt, circumuentique sunt.

Maharbal vinum infecit mandragora, quæ soporem infert; nocte deinde intempesta, relictis intra castra quibusdam sarcinis, & omni vino infecto, fugam simulauit: cumque barbari occupatis castris in gaudium effusi medicatum auidè merum hausissent, & in modum defunctorum strati iacerent, reuersus cepit eos ac trucidauit.

Hannibal cùm sciret sua & Romanorum castra in eis locis esse quæ lignis deficiebantur, ex industria in regione deserta plurimos armentorũ greges intra vallum reliquit: qua velut præda Romani potiti, in summis lignationis angustijs insalubribus se cibis onerarunt? Hannibal reducto no-

D cte exercitu, securos eos & semicruda graues carne maiorem in modum vexauit.

Alexander Macedo, cùm hostis in saltu editiore castra communisset, seducta parte copiarum, præcepit his, quos relinquebat, vt ex more ignes excitarent, speciemque præberent totius exercitus: ipse per auias regiones circumducta manu, hostem superiore aggressus loco depulit.

Iapyges P. Licinio Proconsuli pagos quoque sub specie deditionis obtulerunt, qui recepti, & in postrema acie collocati terga Romanorum ceciderunt.

Scipio Africanus cùm aduersa haberet bina hostium castra, Syphacis & Carthaginensium, statuit Syphacis, vbi multa alimenta erant, aggredi nocte, ignemque inijcere, vt ex ea re Nu-

midæ quidem ex suis castris trepidantes cæderet, Pœnas autem quos certum erat ad succurrendum socijs procursuros, insidijs dispositis exciperet. Verumque ex sententia cessit. Hæc omnia hisce Iosuæ insidijs sunt persimilia, ac ducum magnorum stratagemata.

Vers. 10. RECENSVIT SOCIOS,] tum vt ex eis ordinaret aciem per centurias militum contra Haienses pugnaturas; tum vt ex inito numero postea constaret, num quis in pugna futura occubuisset, & quot illi forent; tum denique vt paucas militum turmas præmitteret, maiorem verò partem exercitus longiuscule subsequi iuberet, ne ab Haiensibus conspici posset. Si enim Haienses totum exercitum Hebræorum, qui erat sexcentorum millium vidissent, consternati fuissent, nec ausi vrbe egredi: iam autem videntes paucitatem eorum, qui præmittebantur, ausi fuere eos inuadere, vti fecerant priùs.

Vers. 12. QVINQVE AVTEM MILLIA VIROS ELEGERAT, ET POSVERAT IN INSIDIIS INTER BETHEL ET HAI] Eo ordine & fine, quo dixi vers. 3. scilicet ad vrbem ciuibus egressis vacuatam inuadendam & occupandam. Pro *Bethel* perperam Septuag. habent *Bethauen*. *Bethel* enim legendum cum Hebr. Chald. & Roman. æquè ac vers. 9.

Vers. 13. OMNIS VERO RELIQVVS EXERCITVS AD AQVILONEM (vrbis Hai) ACIEM DIRIGEBAT, ITA VT NOVISSIMI ILLIVS MVLTITVDINIS OCCIDENTALEM PLAGAM VRBIS ATTINGERENT.] Pro *nouissimi*. Hebr. est עקבי *ekbe*, quod Chald. Masius, Pagnin. & Vatabl. vertunt *insidias*. Radix enim עקב *ekeb*, significat calcaneum, inde עקב *akab*, est supplantare, insidiari, decipere: vnde *Iacob* idem est quod *supplantator*. Verùm Noster, Septuag. Arias & alij meliùs vertunt *extremi* vel *nouissimi*. Hebr. enim עקב *ekeb*, quia significat calcaneum, quæ extrema hominis est pars, hinc significat rei extremum & nouissimum. Sensus ergo est, q. d. Iosue direxit aciem exercitus sui ad Aquilonarem vrbis Hai partem, ita tamen vt vltimum agmen, siue nouissimi ad Occidentalem vrbis partem, vbi latebant insidiæ, se dilatarent, vt scilicet insidijs se surgere, & si opus esset auxilium ferre possent. Eodem ergo redit sensus, siue vertas insidias, siue vertas nouissimos, insidiæ enim erant ad Occidentem, ibi pariter erant nouissimi eò se dilatantes.

ABIIT ERGO IOSVE NOCTE ILLA (cum toto reliquo exercitu) ET STETIT IN VALLIS MEDIO.] Videtur hic versus pugnare cum v. 9. vbi dicitur: *Iosue autem nocte illa mansit in medio populi*. Sed resp. non pugnare. Est enim hic Anacephalæosis, siue recapitulatio. Hic ergo fuit rei gestæ ordo: Iosue noctu præmissis insidijs, eas cum toto populo eâdem (non sequenti, vt vult Masius) nocte subsecutus est ad dimidium vallis, quæ media erat inter ipsum & vrbem Hai; sed ita vt maior exercitus sui pars non ita foret conspicua, ac vel colle, vel fossis, curribus aut syluis tegeretur, ne Haienses tantam multitudinem cernentes terrerentur, nec vrbe egredi auderent. Mansit ergo Iosue nocte illa in medio populi siue castrorum, sed sub finē noctis, puta summo manè paucis secum delectis socijs versus vrbem contendit, vt Haienses foras pelliceret. Quod ergo hic ait, *Nocte illa*, intellige finiente, hoc est in aurora, siue summo manè in crepusculo. Haienses igitur videntes eum cum paucis, illico in eum ex vrbe eruperunt, ac à multitudine Hebræorum sensim se aperiente circumuenti, omnes ad vnum cæsi sunt.

Discat hic dux belli à Iosue esse vigil & matutinus, atque audiat Leonem Imper. in Tacticis c. 2. num. 4. *Sobrium autem & vigilantem esse decet, vt in maximo acerrimo apparatu animo quasi excubet. Nocte enim quando animus maximè requiescit Imperatoris sæpè sententia versando mutatur, sæpè cogitando confirmatur.*

Vers. 14. CONTRA DESERTVM,] id est contra aciem Iosue, quæ veniebat ab Aquilonari vrbis parte, vbi pariter erat desertum, vel vt alij vertunt locus campestris: vtrumque enim significat Hebr. ערבה *araba*. Hebr. addunt למועד *lammoed*, id est ad tempus constitutum, scilicet illa hora, quæ eruptioni à Rege erat indicta.

Vers. 15. IOSVE VERO ET OMNIS ISRAEL CESSERVNT LOCO SIMVLANTES METVM,] id est fugam ex metu, quasi fingerent metuentes cædi ab Haiensibus vti priùs ab eis cæsi fuerant. Hebr. est ינגעו *innagehu*, id est *percussi sunt*, hoc est simularunt se percuti, vel ita se gesserunt ac si percuterentur & fugarentur. Sic enim Hebræi sua verba sæpè per videri vel apparere exponunt.

Vers. 16. AT ILLI VOCIFERANTES PARITER, ET SE MVTVO EXHORTANTES PERSECVTI SVNT EOS.] Fideliter Interpres reddit sensum, etsi non verbum verbo. Ad verbum enim Hebr. est: *Et euocati vel exciti sunt omnis populus in ciuitate, persequendo eos*. q. d. Haienses vrbe egressi, videntes Hebræos fugere, suo clamore exciuerunt omnes qui in vrbe manserunt, ad persequendum eos, ita vt nullus in vrbe remaneret.

Vers. 17. ET NE VNVS QVIDEM IN VRBE HAI ET BETHEL REMANSISSET.] Vide hic temeritatem & stoliditatem Haiensium, ortam ex præfidentia prioris victoriæ. Debuerant enim ad vrbis tutelam aliquos relinquere, ac portas eius claudere, ne per insidias Hebræi illam occuparent; sed excæcati à Deo volente eos tradere Hebræis, neutrum fecerunt.

Vers. 18. DIXIT DOMINVS AD IOSVE: LEVA CLYPEVM QVI IN MANV TVA EST CONTRA VRBEM HAI.] Pro *clypeum*, Hebr. est כידון *kidon*, quod Iosephus quoque Symmach. & Theodot. vertunt *clypeum*. Septuag. verò Chald. & recentiores vertunt *loricam*, vel *telum*, aut *hastam*, aut *vexillum*. Verisimile est Iosue clypeum hasta in altum sustulisse, vt ab insidijs à tergo vrbis à se dispositis conspici posset; illudque eis signum à Iosue fuisse datum (licet Script. id non exprimat) quo admonerentur, vrbem ciuibus egressis vacuam à tergo inuadere.

Erat secundò hæc clypei à Iosue eleuatio, signū præsentis opis, virtutis & vltionis diuinæ, sicut & eleuatio manuum Mosis contra Amalec, dum Iosue cum eo pugnaret; vnde & altare à se in victoriam erectum vocauit *Dominus exaltatio mea*, vel *Dominus vexillum meum*, Exodi 17. 12. & sequenti. Vide ibi dicta. Hinc clypeum eousque in altum eleuatum tenuit Iosue, quousque omnes Haienses cæderentur, vt dicitur vers. 26.

Porrò S. *Hier.* (si tamen ipse est auctor) quæst. in libros Regum, asserit locum hunc in quo clypeum extulit Iosue, esse aream illam, in qua arcam nutantem tangens tenensque Oza à Deo percussus occubuit. 2. Reg. 6. vnde Paral. 13. 9. vocatur area *Chidon*.

Allegor. Origen. Iosue siue Iesus protendit manus versus *Hai*, id est mundum à dæmone vastatum

Eleuatio clypei fuit signum Christi crucifixi.

A tum ac vastationi(hâc enim significat Hebr. Hai) & excidio ob scelera à Deo addictum, quando Iesvs Christvs manus suas cruci affixit, & affixas tenuit, donec omnis contra dæmonem & mundum victoria consummaretur.

Audi S. August. serm. 93. de Temp. extensionem manuum Mosis contra Amalec (quod multò magis Iosuanæ hîc eleuationi hastæ competit) extensioni manuum Christi in cruce contra diabolum allegoricè adaptantem: *Aduertite fratres: Moyses manus quidem leuat, non tamē extendit; Cui ergo seruabatur vt manus extenderet, nisi Domino nostro Iesv Christo, qui extentus in cruce vniuersum orbem complexurus, brachia pietatis expandit? Moyses ergo leuauit manus, & licet non expandit, tamen ista eleuatione mysterium crucis ostendit. Videte, fratres, iam tunc per sacramentum crucis superatas esse aduersarias gentes: Et nos*

B *fratres dilectissimi, si adiuuante Domino manus erigimus, diabolum superamus. In manibus opera debemus accipere: Si ergo talia sunt opera tua, vt illa possis in altum in conspectu Domini leuare, potes etiam & tu in tempo aduersarios tuos extinguere. Quis bene manus leuat, nisi qui per eleemosynam ingerit in calo thesaurizat?*

Porrò aptè clypeus in basta repræsentat crucem Christi, quia crux nobis est clypeus & hasta: ipsa enim omnia arma tam defensiua quàm offensiua subministrat. Ipsa enim est clypeus nobis ad repellendum omnes tentationes carnis & dæmonis, Ipsa est basta ad carnem configendam & domandam.

Vers. 19. Svccenderunt eam.] Ignem inijcientes in aliquas Haieniium domos, vt fumum excitarent, quo signum darent Iosue & Hebræis, à se captam iam esse vrbem. Nam postea Iosue rursum totam vrbem iussit cremari vers. 28.

C Vers. 20. Videntes fvmvm vrbis ad cælvm vsqve conscendere.] *Ad cœlum*, id est altissimè. Est hyperbole. Sic Poëta ait*it clamor cælo*. Et; *Aurea fæmineus perstringit sidera clamor*.

Non potvervnt vltra hvc illvcqve diffvgere.] Habebant enim à tergo vrbem suam Hai iam ab hoste incensam, à sinistra alterā insidiarum triginta millium partem, à fronte vero & à dextera totum reliquum Israëlitarum exercitū, qui ab ortu ad meridiem se distendentes fugam paulò antè simularant: iā verò conuersi eos inuadentes vndique cingebant, quod fuit consilium Iosue, vt nemo hostium euaderet.

Hebr. habent. *Non erant eis ad fugiendum*, ידים *iadaim*, id est *manus*, id est *loeus*. Ita Masius & Pagnin. vel *facultas*. Ita Chald. & Vatabl. Vtrumque enim significat *iadaim*, scilicet & locum, & vices siue facultatem.

D Vers. 27. Prædam civitatis diviserunt sibi filii Israel. In Iericho præda omnis fuit combusta, quia Deus eam statuerat anathema ad terrorem exterarum vrbium. In Hai verò Deus prædam dedit Hebræis, vt eos pauperes ditaret, & animaret ad sequentia prælia.

Vers. 28. Qui svccendit vrbem, et fecit eam tvmvlvm sempiternvm.] Hebr. *Exussit Iosue Hai, redegitq; eam in acervum perpetuum, & in desolationem vsque ad diem hanc*; Chald. *Fecit eam cumulum desolationis in perpetuum ad vastitatem*. Pro *sempi ternum*. Hebr. est עולם *olam*, quæ vox sæpè non æternum nec perpetuum significat, sed longum tempus, quod tamen insigni quapiam rerum conuersione interrumpatur. Sic Hai hîc iuxta nomen suum à Iosue vastata & vasta, rursum post mille annos ædificata & habitata fuit tempore Esdræ & Nehemiæ c. 11. 31. quando videlicet noua post captiuitatem Babylonicam videbatur esse ætas, nouumque sæculum.

In Hai ergo impletum fuit illud Isaiæ 24. 10. *Attrita est ciuitas vanitatis, defecit omnis lætitia, translatum est gaudium terræ*. Vide ibi dicta.

Vers. 29. Regem qvoqve eivs svspendit in patibvlo. Septuag. *In ligno gemino*. In cruce enim & patibulo duo sunt ligna oportet, vnum erectum, alterū transuersum, siue instar crucis, siue instar litteræ Græcæ Γ aut Hebrææ ך quod Origen. hîc homil. 8. Alleg. de Christi cruce interpretatur. Christi crux, ait, gemina fuit, hoc est gemina & duplici ratione cōstat: quia visibiliter in cruce crucifixus est Christvs, inuisibiliter verò ipse diabolus, iuxta illud Coloss. 2. *Chirographum quod erat nobis contrarium, tulit illud de medio affigens cruci suæ, exuens principatus & potestates traduxit, libere eas triumphans in ligno crucis*. Sic enim habet Græcus. Pro quo Latini habent *in semetipso*: Crux ergo fuit trophæum diaboli, in qua ipse crucifixus est & triumphatus. Hinc aiebat Paulus: *Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesv Christi, per quam mihi mũdus crucifixus est, & ego mundo*. Galat. 6. Nos enim mundo crucifigimur tunc, cùm veniens princeps mundi in nobis non inuenit quicquam, & nobis mundus crucifigitur, cùm peccati concupiscentias non recipimus. Huc vsque Origen.

Porrò Iosephus more suo hæc omnia narrat ad pompam, vt gratiora sint auribus Vespasiani & Romanorum, vtque apud eos famæ & honori gentis suæ, putà Iudæorum consulat. Vnde plura habet S. Script. dissona, imò contraria, vt quod ait Hebræos cepisse & seruasse paruulos, fœminas & seruos vrbis Hai, cùm disertè Script. c. 8. vers. 25. asserat omnes eius incolas à viro ad mulierem fuisse occisos.

Tvnc ædificavit Iosve altare Domino Deo Israel in monte Hebal.] *Tunc*, scilicet sub illud tempus, quo deuicta Iericho & Hai securè poterat Iosue cum Hebræis pergere in Sichem, ad montes Garizim & Hebal, vt cùm iam terra à Deo promissa potirentur, confirmarent fœdus olim cum Mose initum cum Deo in mõte Sina, idque eo eodem loco, in quo Patriarcha Abraham, cùm primùm relicta Chaldæa terra sua, vocante Deo Chananæam esset ingressus, altare Deo erexerat, Genes. 12. 7. Vide dicta Leuit. 11. 30. Porrò hos montes Garizim & Hebal sitos esse iuxta Sichem, non iuxta Iericho, vt vult Eusebius siue Hieron. in locis Hebræis, disertè docet Ioseph. lib. 4. Antiq. cap. vlt. S. Hieron. in Epitaph. S. Paulæ, Adrichom. & alij. Vers. 30.

Et primvm benedixit. Clarè Noster seiungit ac diuidit, quæ in Hebræo commiscentur hoc modo: *Sunt præcepit Dominus Mosi ad benedicendum populum Israel*. Subaudi; sic fecit Iosue iuxta formam benedicendi à Deo præscriptam Numer. 6. Vers. 33.

Post hæc legit,] hoc est legi iussit à Leuitis. Ita enim præceperat Deus per Mosen, Deuter. 27. vbi totum hunc ritum benedicendi & maledicendi explicui: quare hîc ea non repetam. Vers. 34.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Gabaonitæ simulantes se exteros & remotos, pacem à Iosue & Hebræis dolosè impetrant. Quare incautè eis iurantes Hebræi, dolo, licet cognito, parcunt: sed ob fraudem lignationi & aquationi eos addicunt.

1. QVibus auditis, cuncti Reges trans Iordanem, qui versabantur in montanis & campestribus, in maritimis ac littore magni maris, hi quoque qui habitabant iuxta Libanum, Hethæus, & Amorrhæus, Chananæus, Pherezæus, & Heuæus, & Iebusæus, 2. congregati sunt pariter, vt pugnarent contra Iosue & Israël vno animo eademque sententia. 3. At hi qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta quæ fecerat Iosue, Iericho & Hai: 4. & callidè cogitantes, tulerunt sibi cibaria, saccos veteres asinis imponentes, & vtres vinarios scissos atque consutos. 5. calceamentaque perantiqua quæ ad indicium vetustatis pittacijs consuta erant, induti veteribus vestimentis: panes quoque, quos portabant ob viaticum, duri erant, & in frusta comminuti: 6. perrexeruntque ad Iosue, qui tunc morabatur in castris Galgalæ, & dixerunt ei, atque simul omni Israeli: De terra longinqua venimus, pacem vobiscū facere cupientes. Responderuntque viri Israël ad eos, atque dixerunt: 7. Ne fortè in terra, quæ nobis sorte debetur, habitetis, & nō possimus fœdus inire vobiscum. 8. At illi ad Iosue: Serui, inquiunt, tui sumus. Quibus Iosue ait: Quinam estis vos? & vnde venistis? 9. Responderunt: De terra longinqua valdè venerunt serui tui nomine Domini Dei tui. Audiuimus enim famam potentiæ eius, cuncta quæ fecit in Ægypto, 10. & duobus Regibus Amorrhæorum qui fuerunt trans Iordanem, Sehon Regi Hesebon, & Og Regi Basan, qui erat in Astaroth: 11. dixeruntque nobis seniores, & omnes habitatores Terræ nostræ: Tollite in manibus cibaria ob longissimam viam, & occurrite eis, & dicite: Serui vestri sumus, fœdus inite nobiscum. 12. En panes quando egressi sumus de domibus nostris, vt veniremus ad vos, calidos sumpsimus, nunc siccì facti sunt, & vetustate nimia comminuti. 13. vtres vini nouos impleuimus, nunc rupti sunt & soluti, vestes & calceamenta quibus induimur, & quæ habemus in pedibus, ob longitudinem longioris viæ trita sunt, & penè consumpta. 14. Susceperunt igitur de cibatijs eorum, & os Domini non interrogauerunt. 15. Fecitque Iosue cum eis pacem, & inito fœdere pollicitus est quòd non occiderentur: principes quoque multitudinis iurauerunt eis. 16. Post dies autem tres initi fœderis, audierunt quòd in vicino habitarent, & inter eos futuri essent. 17. Moueruntque castra filij Israël, & venerunt in ciuitates eorum die tertio, quarum hæc vocabula sunt, Gabaon, & Caphira, & Beroth, & Cariathiarim. 18. Et non percusserunt eos, eò quòd iurassent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Israel. Murmurauit itaq; omne vulgus contra principes. 19. Qui responderunt eis: Iurauimus illis in nomine Domini Dei Israel, & idcircò non possumus eos contingere. 20. Sed hoc faciemus eis: Reseruentur quidem vt viuant, ne contra nos ira Domini concitetur, si peierauerimus: 21. sed sic viuant, vt in vsus vniuersæ multitudinis ligna cædant, aquasque comportent. Quibus hæc loquentibus: 22. vocauit Gabaonitas Iosue, & dixit eis: Cur nos decipere fraude voluistis, vt diceretis: Procul valdè habitamus à vobis, cùm in medio nostri sitis? 23. Itaque sub maledictione eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cædens, aquasque comportans in domum Dei mei. 24. Qui responderunt: Nuntiatum est nobis seruis tuis, quòd promisisset Dominus Deus tuus Moysi seruo suo, vt traderet vobis omnem Terram, & disperderet cunctos habitatores eius. Timuimus igitur valdè, & prouidimus animabus nostris, vestro terrore compulsi, & hoc consilium iniuimus. 25. Nunc autem in manu tua sumus: quod tibi bonum & rectum videtur, fac nobis. 26. Fecit ergo Iosue vt dixerat, & liberauit eos de manu filiorum Israel, vt non occiderentur. 27. Decreuitque in illo die eos esse in ministerio cuncti populi, & altaris Domini, cædentes ligna, & aquas comportantes, vsque in præsens tempus, in loco quem Dominus elegisset.

VERS. 1. QVIBVS AVDITIS.] Refer ad stragem ab Hebræis editam in Iericho & Hai, nō ad fœdus in Hebal cum Deo initum, quod proximè præcessit: Illud enim obiter tantùm inseritur, nam posterius contigit post expugnatas vrbes intermedias, vt securè omnes pergere possent in Sichem & Hebal, vti iam dixi.

LITTORE MAGNI MARIS.] putà maris mediter-

terranei, quod erat magnum respectu maris Galilææ & maris mortui, quorum vtrumque est in Iudæa. Porrò iuxta mare mediterraneum habitabant Tyrij, Sidonij alijque Phœnices, qui gente & genere erant Chananæi, item Philistini, qui Chananæis expulsis eorum vrbes occuparunt. Quare hi omnes (eorumque regiones) tradiri erant Hebræis, etsi ipsi sua ignauia eas re ipsa non occuparint.

Vers. 3. At illi qvi habitabant in Gabaon.] Gabaon vrbs erat magna & potens, habebatque incolas robustissimos, vt dicitur cap. 10. 2. distabat à Ierusalem itinere duarum, circiter horarum versus Occidentem, sita erat in tribu Beniamin in monte, vnde dicta Gabaon, id est mons vel collis. Audi Adrichom. in descript. terræ sanctæ pag. 17. *Gabaon metropolis olim & regia vrbs Heuæorum, qui orti ab Heuæo filio Chanaan; distat ab Ierusalem stadijs plus minus quinquaginta, in monte Silo situ, vt author est Broc. Vnde & ibi dicitur fuisse excelsum maximum. Habuit sub se ciuitates Caphara, Beroth & Cariathiarim: post verò attributa est filijs Aaron Leuitis. Nunc verò, ait Hier. ostenditur villa eodem nomine in quarto milliario Bethelis contra Orientalem plagã, iuxta Rama & Remmon, vbi Salomon obtulit victimas. Huius incolæ Gabaonitæ induti vestibus tritis & vetustatem præ se ferentibus in dolo supplices ad Iosue venerunt in Galgala, & callidè fœdus inierunt: deprehensa fraude in aquarios & lignarios templi perpetuò mancipati sunt, dicti Nathinæi, id est dati vel donati ad seruiendũ templo: quos cùm Saul postea delere voluisset, ob hoc tota terra tribus annis fame afflicta est. Hic Salomon in tabernaculo Moysi (erat quippe hic tabernaculum* 1. Paral. 16. 21. & 2. Paral. 1.) *immolatis super altare aneum mille hostijs sapientiam à Deo petijt & obtinuit.* Reg. 3. 9.

Vers. 4. Et callide cogitantes] Hebr. *Fecerunt etiam ipsi in calliditate*, vel astutia asturaque prudentia; videlicet callidè & prudenter cogitantes quomodo sibi prospicerent, vti faciebant alij Amorrhæi; sed hi belli inibant consilia, vnde victi cæsique sunt, at Gabaonitæ prudentiores simulatione remotioris habitationis vitam ab Hebræis petierunt, & impetrarunt. Videbant enim scilicet bellicosos & fortissimos, Deo pro Hebræis pugnante, resistere non posse. Quare hac in re non peccarũt, sed piè & prudenter egerunt. Videbant enim se excidium euadere non posse, nisi per hanc simulationem supplices fierent Hebræis, in qua licet mendacia nonnulla miscuerint, tamen bona fide putarunt in articulo tantæ necessitatis licitum esse mentiri, quod olim putauit Plato, Cassianus, alijque viri sapientes.

Tvlervnt sibi cibaria] Sic quoque vertit Chald. quin & Septuag. si apud eos vti ex Syro vult Masius legatur ἐπεσιτίσαντο, non autem ἡτοιμάσαντο, id est *instituerunt* vti legunt. Complut. sic & Hebræa, si pro ר legatur affine ד scilicet יִּצְטַיָּדוּ *iitstaiadu*, pro יִּצְטַיָּרוּ *iitstaiaru*. Radix enim צֵידָה *tseda* significat victum vel annonam. Masius verò, Caiet. cæterique recentiores quia per ר legunt *histaiaru*, hinc vertunt *legatos egerunt*, vel *legatos se simularunt*; צִיר *tsir* enim significat legatum, inde in Hitpaël הִצְטַיֵּר *histaier* significat legatum agere vel simulare. Ita Marinus in Lexico.

Saccos (cibarijs, alijsque rebus ad iter necessarijs plenos) veteres asinis imponentes.] Ita legendum cum hebr. Chald. Rom. & cæteris. Irrepsit ergo mendum in Septuag. qui pro ὄνων, id est asinis, habent ὤμων, id est humeris.

A Qvæ ad indicivm vetvstatis pittaciis consvta erant.] *Pittacijs*, id est varijs frustis resarta. Hebr. enim טְלֻאוֹת *talu* significat varium vellus diuersis particulis consutum, quod S. Franciscus dicere solebat, vestes & calceos rappeciatos paupertatis esse indices, ideoque eos suis asseclis commendabat: Hinc Masius vertit; *Quorum sola frustis suppacta erant.* Vers. 5.

Panes qvoqve, &c. dvri erant, et in frvsta comminvti.] Hebr. vocantur panes נִקֻּדִים *nickudim*, id est *punctorum*, scilicet qui præ aciditate in frusta & micas, ceu puncta comminuerentur, aut comminui facilè possunt. Vnde Arias vertit, *panes punctatos*. Vatabl. mucidos; Septuag. *situ obsitos & verrucosos*. Masius *mucore maculosos*; mucidus enim habet mucoris maculas quasi puncta. Chald. *crustulas*. Alij *adustos*, à rad. יָקַד *iacad*, id est vrere.

B Perrexervntqve ad Iosve, qvi tvnc morabatvr in castris Galgalæ] Verisimile est enim Iosue post euersam Ierichuntem & Hai, redijsse ad prima castra in Galgalis, adeoque in Galgalis fixisse & muniuisse castra contra incursus Chananæorum. Galgala enim erat iuxta Iordanem, trans quem morabantur in vrbibus munitis tribus Gad, Ruben & dimidia Manasse, quas ad se euocare, vel ad eorum vrbes se recipere poterat, si à Chananæis premeretur. Quare ex Galgalis processit ad expugnationem Ierichuntis, Hai & cæterarum vrbium, relictis impedimentis & imbelli turba in Galgalis, vtpote loco & natura & arte munitissimo, præsertim ob viciniam Iordanis, atque expugnatis euersisque vrbibus redibat ad castra in Galgalis, ibique manebat donec Dei monitu in alias expeditiones euocaretur, vt colligitur ex cap. 10. 7. & v. 43. 14 6. Vers. 6.

C Audi Leonem Imper. de loco castrorum præcepta suis ducibus dantem in Tacticis, siue de ordinanda acie c. 11. n. 1. *Aplicta igitur siue fossatum* (nã aplictum propriè fossatum tutius exercitus est) *valdè quantum potes munies. Si in locis spatiosis, laxisque, commodè castra ponere potueris, ita facias: sin minus non negligenter, sed sedulò, firmiter & densè castra pones: Illa autem loca imprimis fugies, quæ aliquid prope celsius ac eminentius habent, ne illud inimici noctu & confertim anticipantes, multa mala vobis ex eo loco inferant.* Et c. 20 n. 27. *Castra munire semper tutum est & amicitiæ pacisque tempore. Si propè hostes fueris fossatum circumducito vel ex lapidibus, vel ex lateribus circumuallatum, & ita castra tua in tuto pones. Si enim aliquid aduersum* D *contingat, minùs imperatorium erit dicere aliquando: nõ putaram.* Idem præceptum dat Vegetius, Ælianus, Cyllenius, Lipsius, Valtrinus & alij, qui de re militari scripserunt. Subiungit Leo non expedire vt castra diu eodem loco consistant, ob sordes & immunditias, quæ à singulis quotidie in loco arcto egeruntur, ideoque aërem inficiunt, ac morbos & pestem generant, vti in Italia & alibi experti sumus, & in dies experimur per aduentum exterorum pestem inuehentium. *Modus figendi castra.*

De terra longinqva venimvs.] Mentiuntur, sed id sibi licitum putant ad saluandam suam suorumque vitam, & licet mendacium hoc mox ab Hebræis deprehendendum scirent, tamen ob religionem iuramenti quod extorserunt sibi parcendum sperabant.

Ne forte in terra qvæ nobis sorte debetvr habitetis.] Hebr. tantùm est: Vers. 7.

Fortè

Fortè in medio mei (id est terræ meæ, mihi scilicet à Deo promissæ, & inter vos sorte diuidendę) *tu habitas*. Tangunt rei punctum & veritatem. q. d. Si terra vestra nobis à Deo promissa est, nolumus eã à vobis occupari & nobis adimi. Vnde Deus vetuerat Hebræis ne cum incolis Chananææ fœdus inirent, sed omnes mactarent. Deut. 6. 2. Exodi 34. 12. & alibi.

Vers. 8. At illi ad Iosue: Servi, inquiunt, tui sumus:] Dicunt hoc non tantùm per aulicismum, vt aulici dicere solent sibi inuicem: Seruus tuus sum; sed verè & sincerè. Sciebant enim sibi ab Hebræis parcitũ non iri, nisi eis se subijcerent & seruos efficerent. Cupiebant ergo seruitute vitam redimere. Vnde & Iosue mortem naturalem eis in ciuilem, id est in seruitutem conuertit. Ita Serarius & alij. Id magis patebit ex eorum dictis v. 9. & seq.

Vers. 9. Responderunt.] Hebr. *Et dixerunt viri Israel*, id est quisque Israelita *ad Heuæum* (Gaboanitæ ergo erant Heuæi) *forsitan in medio mei tu sedes* (habitas) *& quomodo feriam tecum fœdus?* Hoc enim vetuerat Deus, Deut. 7. 2.

De terra longinqua valde venerunt servi tui in nomine Domini Dei tui.] hebr. *Ad nomen Domini Dei tui*, hoc est exciti fama potentiæ & prodigiorum Dei tui, quibus ipse in deserto Og & Sehon Reges, vestros hostes percussit. Tacent excidium Iericuntis & Hai; quia illud nouum & recens erat, nec poterat ad longinquos (quales se fingunt) tam citò peruolare. Vnde hic eorum astutiam artemq; fallendi. Vnde nonnulli censent à Gabaon & Gabaonitæ deriuatum Italicum *gabare & gabatore*, id est decipere & deceptor. Hinc patet Gabaonitas, metu potentis Dei vindictę in hostes Hebręorum exercitæ perculsos, eius maiestatem, potentiam & diuinitatem agnouisse, ac in eum vt solum Deum verum credidisse, vel vt in eum credant eumque colant promptos & paratos se offerre: Ideoque Deus eos præ cæteris Chananęis in sua idololatria obstinatis seruauit, ac Iosue & Hebræos impulit vt eis parcerent, proselytos facerent, & suæ Ecclesiæ vnirent. Aiunt ergo: *Venimus in nomine Domini* hebr. *Ad nomen Domini*. q. d. Venimus excitati per nomen & famam gestorum admirandorum Dei tui, vt vobiscum in eandem societatem coniungamur. Ita S. August, Lyran. Caiet. Arias. Alibi venire in nomine Domini est venire Dei ope, potentia & virtute, vt Psal. 117. *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Et Ioan. 17. *Pater sancte serua eos in nomine tuo*, id est virtute tua. *Cùm essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo*, id est virtute à te mihi data, sed *ambulare in nomine Domini*, est eum colere, inuocare, & in eum sperare, ac rem quampiam aggredi.

Vers. 14. Susceperunt igitur de cibariis eorum] Non vt ex eis ederent; habebant enim recentes ex frugibus terræ panes; sed vel in symbolum amicitiæ & fœderis vt volũt Lyran. Arias, Vatab. & Caiet. cibos enim accipere, & pręgustatos ab alijs degustare, antiquum & vulgatissimum fuit mutuæ communicationis, fidei, amicitiæ, hospitalitatis symbolum apud omnes olim nationes, & hodie quoq; ab Orientalibus, æque ac ab Hibernis obseruatur: vel vt Masius explorandi causa, vt nimirum explorarent an vera dicerent; an scilicet verè panes essent vetustate aridi & mucidi, vt ipsi affectabant. Opponit enim hoc ei quod sequitur:

Et os Domini non interrogaverunt.] q. d.

A Veracitatem legatorum ac longinquitatem explorarunt suis oculis & manibus, non autem consulendo Dominum per Pontificem Rationali, in quo erant Vrim & Tummim, indoto. Vide dicta Exodi 28. 30. adeoq; errarũt & decepti fuere. Fuit ergo hic aliquod Hebræorum peccatum: Primò, inconsiderationis, quòd cùm Deum haberent pręsentem, dirigentem & respondentem, eum in re tam graui non consuluerint. Secundò, temeritatis & præcipitationis, quòd tam citò cum peregrinis & incognitis, imò de mendacio suspectis fœdus inierint, illudq; iuramento firmarint, nec priùs rem tantam magis examinarint, an quis dolus in ea lateret, vti verè latebat; sed Deus id permisit, lumenque suum eis subduxit, vt Gabaonitas iam se agnoscentes & metuentes tam in vita, quàm in sui agnitione metuque & cultu seruaret & promoue-
B ret. Quocirca Leo Imp. suo belli Duci ita pręcipit in Tacticis c. 20. n. 9. *Tardè ac circumspectè deliberare & ea quæ deliberata constitutaq; sunt aliqua cunctatione aut formidine non reijcere, necessarium cùm primis est: timor enim non solùm tuta res non est, sed etiam rebus bonis inuentis aduersissima est.*

Vers. 15. Moraliter disce hic in rebus dubijs & arduis Deum consulere, eiusque lumen implorare, ac viros doctos & religiosos, pręsertim Confessarios ac Superiores, qui locum Dei tenent adire & audire. Si sapis ergo nil magnum inchoato, nisi priùs Deo consulto & propitiato. Ita Iudas Machabęus semper ante prælium legitur Deum inuocasse, ideoque eius ope tot tantasque victorias obtinuisse excepto vltimo prelio, in quo non legitur orasse, ideoque licet fortiter pugnans, occubuit.

C Fecitque Iosue cum eis pacem, et inito foedere pollicitus est quod non occiderentur] Hebr. *Ad viuificandum eos*, id est quòd vitam eis conseruaret; nec eos occideret. Hic enim erat finis pacis & fœderis à Gabaonitis expetiti. Audi S. Ambrosium lib. 3. de officijs. *Iosue* inquit quia adhuc erat ignarus locorum, atque incolarum inscius, non cognouit fraudes eorum; neq; Dominum interrogauit, sed citò credidit. Adeò sancta erat illis temporibus fides, vt fallere aliquos posse non videretur, quis hoc reprehendat in sanctis, qui cæteros de suo affectu æstimant? Et quia ipsis amica est veritas, mentiri neminem putant, fallere quid sit ignorant. Libenter credunt quod ipsi sunt, nec possunt suspectum habere quod non sunt.

Quæres: an Iosue licitè potuerit fœdus inire cũ *Fœdus cum Gabaonitis licitum.*
D Gabaonitis, eisque vitam dare, cum Deus vetuisset Hebręis fœdus cum Chananæis (quales erant Gabaonitę) inire, iussissetq; eos omnes occidi? Exodi 23. 32. Resp. licitè potuisse Iosue fœdus cum eis inire positis duabus conditionibus. Prior erat, vt Gabaonitæ suas vrbes, agros & ditiones cederent Hebręis: ipsis enim à Deo datæ erant; ac proinde eis se vt seruos subijcerent. Posterior, vt fierét proselyti, ac relictis idolis suis, fidem cultumque veri Dei susciperent, itaque in vnam cum Hebræis Ecclesiam ac Rempubl. transirent. Causa enim cur Deus eos iusserat occidi erat, quòd ipsi essent idololatræ & scelerati, ac periculũ erat, ne Hebręos ad sua idola & scelera pertraherent. Hanc enim causã dat Deus Exodi 23. 32. & 33 Deuter. 7. v. 4. Hoc autem periculo cessante permittebat Deus, vt eis parceretur & vita condonaretur, vtrumque autem præstitere Gabaonitæ; nam & seruos se obtulere

He-

Hebræis, & eorum Deum agnouere, paratosq; se obtulere ad eius religionem capessendam; ergo Iosue eis parcere poterat. Id ita esse patet primo, quia simili modo Hebræi dedere fidem Rahab Chananeæ, quòd ipsam omnesque eius cognatos & affines seruarent, ac fidem datam præstiterunt: quia scilicet Rahab cū suis se subiecerat Hebræis, ac parata erat fidem & religionem eorum capessere. Cur non simili modo poterat Iosue vitam condonare Gabaonitis?

Prob. 1.

2. Secundò, quia Iosue de facto pepercit Gabaonitis, postquàm dolo eorum detecto cognouit eos esse Chananæos, voluitque fidem eis datam & iuratam seruari. Hoc autem facere non potuisset, si hoc fœdus fuisset illicitum & à Deo vetitum. Nulla enim promissio, etiam iurata rata est & valida, quæ Deo Deiq; legi & iussui aduersatur. Nemo enim potest se obligare aut promittere se legem Dei violaturum, vel contra eam facturum.

3. Tertiò, quia Deus seuerè puniuit posteros Saul, eosq; iussit crucifigi 2. Reg. 21. 1. & sequ. eò quòd Saul Gabaonitas contra fidem à Iosue datam occidisset. Voluit ergo Deus fidem eis datam esse ratam, ac sanctè seruari.

4. Quartò, quia Deus Deuter. 20. 10. iubet Hebræis vt hostibus offerant pacem, ac si eam acceptent, cum eis fœdus ineant. Sub his autem etiam Chananæos comprehendi censent Interpretes. Nam quòd Deus ibidem vers. 15. & 18. differentiam facit inter Chananæos propè, & alias gentes longinquè habitantes, in eo tantùm facere videtur, quòd velit Chananęos omnes omnino occidi, ne Hebræos ad idola sua pertrahant, in ceteris autem gentibus velit parci mulieribus & infantibus. Magis idipsum patebit ex dicendis vers. 19.

VERS. 17. GABAON ET CAPHIRA, ET BEROTH, ET CARIATHIARIM.] Videntur illis Chananæorum vrbibus nomina indita varijs de causis, petitis à loci situ, natura & ingenio, item à commodis & incommodis, quæ illis certæ res vicinæ afferebāt. Sic *Gabaon* Chananæum vocabulum *culmen* significat, quia vrbs hæc sita erat in monte; *Caphira* significat *leunculum*, quia fortes instar leonum habebat incolas, *Beroth* significat *puteos*, qui ibi erāt excellentes & copiosi: *Cariathiarim* idem est quod *vrbs syluarum*, ob earum ibidem copiam. Ita Arias. Propriè Gabaon idem est quod collis iniquitatis & doloris, ait S. Hieron. in nomin. Hebr. quia Gabaon ante Iosue erat vrbs scelerata, ideoq; doloribus plena, donec eam seruauit & saluauit IESVS.

VERS. 19. *An iuramentum obligauit?* IVRAVIMVS ILLIS IN NOMINE (per nomen) DOMINI DEI ISRAEL, ET IDCIRCO NON POSSVMVS EOS CONTINGERE.] Quæritur, an iuramentum hoc Principum datum Gabaonitis de vita eis seruanda, illos obligauit ad fidem quam eis dederant præstandam? Obligasse negant Abulens. Masius, Arias, Magalianes, Serarius & S. August. hic quæst. 13.

Negant nonnulli.

Ratio est prima, quia hoc fœdus & iuramentum fraude & dolo Gabaonitarum fuit extortum. Secundò, quia in eo interuenit error personæ: putabant enim Iosue & Principes se nō cum vicinis Chananæis, sed extraneis & remotis, putà Arabibus vel Syris, quales se mentiebantur Gabaonitæ, fœdus inire & iurare, iisque tantùm se obligare intendebant. Iuramentum enim, vt docet Syluester, Lessius & ceteri, sequitur naturā sui actus vel contractus, atq; intelligi debet, secundùm conditiones & restrictiones quæ in tali actu vel contractu intelliguntur. Hic autem intelligitur illa conditio: *Si non estis Chananæi.* Quare cùm Gabaonitæ essent Chananęi, Hebræi intendebāt quòd cùm illis nollent paciscì, nec fœdus inire, ac consequenter illis iuramento se non obligare. Tertiò, quia ipsum factum erat contra legē Dei, iubentem omnes omninò Chananęos deleri. Num. 33. 52. Deut. 20. 16. Putarunt tamen Principes se hoc iuramento obligari: ex quo errore colligas, quanta ea ætate fuerit nominis diuini reuerentia & religio: permisitque Deus quem consulere neglexerant eos errare, vt inde Gabaonitarum salutem eliceret, in eosque suam clementiam ostenderet. Fuerunt tamen obligati Israelitæ renouata pactione, quia fraudem paulò pòst cognoscentes, priùs pactum fidemque eis datam ratam habuerunt, ad hoc Deo eos impellente; nam Deo placuisse vt illis pacem vltro petentibus parceretur, fidesque data seruaretur, conniuendo in lege mortis contra Chananæos lata, patet ex eò quod fœdus hoc à Saule violatum grauissimè Deus sit vltus 2. Reg. 21. 1. Hęc sententia est probabilis.

Melius alij affirmant.

Probabilior tamē est contraria, scilicet hoc fœdus & iuramentū obligasse Iosue ac Hebræos ad fidem, & vitam Gabaonitis datam præstandam, vti censent Lyran. Hugo, Dionys. Caiet. S. Ambr. lib. 3. Offic. c. 10. Gratianus 22. q. 4. cap. finali, ac fusè solideque Suarez lib. 2. de iuramento cap. 18. qui citat S. Thomam, Bonau. Richard. Ratio est prima, quia Deus permiserat, imò quasi iusserat parci Chananęis, si ipsi pacē peterent, ac suas vrbes cederent Hebræis, eorumque religionem capesserent, vti ostendi vers. 15. Omnia autem hæc præstitere Gabaonitę. Ergo poterat, imò ex charitate debebat eis parci, fœdusq; cum eis iniri. Idipsum satis significat Script. cap. 11. vers. 19. vbi ait: *Non fuit ciuitas, quæ se traderet filijs Israel, præter Heuæum qui habitabat in Gabaon; omnes enim bellando cepit. Domini enim sententia fuerat vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac perirent sicut præceperat Dominus Moysi.* q. d. ideò iussit Deus deleri Chananęos, quia ipsi obstinatè restiterunt Hebræis, quia verò id nō fecere Gabaonitæ qui erant *Heuæi*, sed pacem petierunt, idcirco illam eis dari voluit Deus.

Secunda, quia dolus hic Gabaonitarū non erat circa substantiam rei, aut circa id quod iuramentum requirebat vt esset validum, sed circa accidēs dumtaxat, scilicet circa proximitatem vel longinquitatem habitationis eorum; Ergo non vitiabat nec irritabat iuramentum, nec fœdus iuratum. Fuisset circa substantiam, si ipsi voluissent suas vrbes suamq; idololatriam retinere, itaque fœdus inire cum *Hebræis*; hoc enim erat à Deo vetitum, ideoque *Hebræi* nullo ad hoc iuramento se obligare poterant: Iam autem cùm offerant sua prædia *Hebræis*, & eorum religionem cupiant amplecti, substantiam fœderis à Deo permissi, imò iussi præstant: nec dolus illā violat aut elidit. Quare non fuit hic error personæ, sed alicuius accidētis personæ. Volebant enim Hebræi cum præsentibus Gabaonitis contrahere fœdus, sed errabant in accidente, putantes eos remotè, non propinquè habitare, quod fœdus non vitiat: sicut si quis contrahat matrimonium cum fœmina præsente, validè contrahit, esto erret, putetque eam esse Italam, cùm sit Germana.

Prob. 1.

Dices;

Dices: Iosue non intendebat contrahere cum Gabaonitis, nisi hac conditione, quòd non essent Chananæi. Resp. adde, vel non manerent Chananæi, si scilicet vellent persistere in hostilitate, infidelitate & impietate Chananæorum. Iam autem Gabaonitæ hæc tria à se abdicarunt, cupieruntq; in amicitiam, religionem & pietatem Hebræorum transire. Quare iam non Chananæi, sed potiùs Hebræi & proselyti censendi sunt, cùm qualibus Iosue optabat fœdus inire.

3\. Tertia, quia dolus hic non erat noxius, sed cōmodus Hebræis. Quid enim profuisset eis cædes & mors Gabaonitarum, nisi ad opinionem & infamiam crudelitatis barbaræ, quòd petentes pacem mactassent apud omnes gentes conciliandam. Vita autem eorum multùm Hebræis profuit, quia eis vsi sunt quasi seruis ad lignationem & aquationem. Ergo dolus hic nō vitiabat fœdus, nec faciebat Hebræos inuoluntarios; nā paulò pòst cognito dolo voluntariè fœdus initum approbarunt.

4\. Quarta, Gabaonitæ supplices petebant vitam dumtaxat, offerentes se ad omnem seruitutem; quis nisi barbarus id eis negasset, eosque trucidasset? Sanè id non fecit Tamerlanes, nec Amurathes, nec Ottomannus, nec quis alius quantumlibet crudelis & tyrannus.

5\. Quinta, Iosue potuisset & debuisset, ac proinde voluisset eis parcere, si ipsi sine dolo fatendo se Chananæos se ipsi subiecissēt, & in seruos addixissent. Hæc enim erat mens Dei, vti iam ostendi. Ergo cum ipsi idem nunc faciant, eis parcere debuit, esto dolus aliquis interuenerit: vnde & de facto dolo cognito eis pepercit.

6\. Sexta, id disertè ipsi hîc fatentur & asserunt: *Iurauimus*, inquiunt, *illis in nomine Domini Dei Israel* (cuius fidem & cultum ipsi agnoscūt & suscipere cupiunt) *& idcirco nō possumus eos contingere*. Et mox: *Ne contra nos ira Dei concitetur si peierauerimus*. Nota vò *iurauimus*, scilicet in præterito: loquuntur ergo de iuramento non post dolum agnitū renouato, sed primitus ante doli cognitionem præstito, eoque se obligari asserunt. Idem patet ex violatione huius iuramenti, quam Deus vltus est crucifixione posterorum Saulis, 2. Reg. 21. Hinc patet responsio ad argumenta contrariæ sententiæ. Denique verisimile est Eleazarum Pontificem cognito dolo Deū consuluisse. (Hoc enim iusserat Deus Num. 27. 21) Quid in re tam graui & perplexa facto foret opus, aut certè Iosue Deum orasse, & ab eo audisse vt Gabaonitis parceret, eorumque tam corpora quam animas per veræ religionis professionem seruaret.

Dices: Chananæi erant homines sceleratissimi & corruptissimi, ideoq; Deus omnes deleri iusserat, ne sua vitia affricarent Hebræis. Ergo licèt Gabaonitæ metu mortis promitterent morum & vitiorum emendationem, tamen eis Hebræi credere non debebant, sed metuere ne paulò pòst in pristina scelera relaberentur, ideoque illos omnes delere, vti iusserat Deus. Resp. communiter id verum erat, at non in Gabaonitis, qui tā seriò se in seruos ad omnia paratos & ad veri Dei cultū offerebant. Adde eorum mentem & constantiam fuisse probandam, eisque adhibendos fuisse religionis magistros, æquè ac inspectores & custodes, qui si deprehenderent eos ad sua idola relabi, ad Iosue idipsum referrent cuius erat eos castigare & exterminare, vti iā fit Maranis & Iudæis ad CHRISTVM conuersis: nec dubium Iosue idipsum præstitisse. Verùm euentus docuit Gabaonitas in fide & Iudaismo fuisse constantes, ideoque Deus eorum cędem in Saulis posteris adeò grauiter vindicauit. Rebellionis hîc non erat periculum, quia Gabaonitæ erant pauci, exarmati, & inter Hebræos distributi, vt inter se coire, & contra eos conspirare non possent.

Disce hîc quàm sanctè fides, præsertim iurata, sit seruanda hosti, etiam impio & infideli, quales erant Gabaonitæ. Idem disertè docet sancitq; Leo Imper. in Tacticis, siue de acie ordinanda. Fide enim sublata euertitur omnis hominum contractus & societas, quæ fidei quasi basi innititur, vt homines iam non homines, sed leones, tygrides & feræ esse videantur.

SED SIC VIVANT, VT IN VSVS VNIVERSÆ MVLTITVDINIS LIGNA CÆDANT, AQVASQVE COMPORTENT.] Principes hîc Gabaonitas vitâ donant, sed seruituti damnant, idq; iustè; tum quia vitam dumtaxat eis promiserant & iurarant; tum quia Gabaonitæ dolum fecerant, & fraude iuramentum extorserant; tum quia ipsi erant Chananæi, quos Deus volebat occidi, & si quibus ob deditionem parceretur, eos seruituti addici. Mitis ergo fuit hæc eorum pœna, quæ tandem facta est honorata sors & conditio seruiendi templo, vti patebit vers. vlt. Vers. 21.

QVIBVS HÆC LOQVENTIBVS VOCAVIT GABAONITAS IOSVE,] vt Principum sententiam approbans, eamdē quasi summus Princeps & Iudex promulgaret Gabaonitis. Rectè quoad sensum vertit Interpres, quod in Hebræo sic ad verbum sonat: *Cùm locuti essent de illis Principes, vocauit eos Iosue*, &c. Hebr. enim כַּאֲשֶׁר *caascer* non tantùm *sicut* sed & *cum*, vel *quando* significat.

ITAQVE SVB MALEDICTIONE ERITIS.] puta sub seruitute & onere lignandi & aquandi. Seruitus enim onerosa est species quædam maledictionis, id est maleficentiæ & castigationis. Vers. 23.

DECREVITQVE IN ILLO DIE EOS ESSE IN MINISTERIO CVNCTI POPVLI, ET ALTARIS DOMINI.] Duplex ergo fuit onus & officium Gabaonitarum. Prius, comportare ligna & aquam totis Hebræorum castris. Vnde à Iosepho lib. 5. Antiqu. cap. 4. & 5. vocantur *δημόσιοι*, id est publici serui. Vers. 27.

Posterius, eadem comportare tabernaculo, & postea templo, cui ferè soli addicti fuere post diuisionem castrorum & tribuum, terræq; promissæ possessionem, præsertim tempore Salomonis, idq; ex præscripto & distributione exactiore officiorū templi facta à Dauide, quem verisimile est eos vocasse Nathinęos, quorum crebra est mentio Esdrę c. 2. 43. & 50, c. 8. 20. Nehem. 3. 26. & 31. 1. Paral. 9. 2. Nā Gabaonitas hos esse Nathinęos non tantùm recentiores docēt, vt Lyran. Masius, R. Salomon, Sigonius de Repub. Hebræorum lib. 5. cap. 7. Ribera li. 3. de Templo cap. 4. Vilalpando in Apparatu part. 1. lib. 2. cap. 7. sed & S. Hieron (si tamen ipse est Auctor.) in Tradition. Hebr. in lib. 1. Paralipom. *Nathinai*, inquit, *id est donati* (à rad. נָתַן *nathan*, id est dedit) *sunt Gabaonitæ, eò quod ad seruiendū dati sunt ad templum Domini*; donati, scilicet primùm à Iosue hîc. Vnde Hebr. est וַיִּתְּנֵם *vaittenem*, id est *dedit eos* (vnde Nathinęi nomen) *Tabernaculo*; deinde à Dauide, donati inquam, vt subseruirent Sacerdotibus & Leuitis, nō proximè tanquam Subdiaconi

ni Diaconis, vt vult Sigon: sed remotè, vt laici, & exteri personis sacris ex Leui oriundis, idque indicat Script. Esdræ 8.20, & 1. Paral. 9. 2. Vnde & valdè verisimile est Gabaonitas sacris Iudaicis fuisse initiatos, ac per Circumcisionem in Iudaismum transisse, vti benè probat Abulens. Atque hac de causa Iosephus eos vocat sacros seruos, id est seruos sacri templi. *Nathinæus*, ergo Hebr. idem est quod *Deodatus*. Sic apud Carthusianos & alios Religiosos fratres laici vocantur donati vel oblati, scilicet ordini & Deo. Hi ergo Nathinæis priscis sunt similes, ac rectè Nathinæi vocari queunt.

Dices: Salomon in templo fabricauit mare æneum aquis refertum, item aquæ-ductus plures, quibus aqua influeret in templum. Erat insuper probatica Piscina iuxta templum ad abluendas victimas Deo sacrificandas. Hebræi quoque ligna offerebant templo, & ad illud conuehebant: Ergo ad neutrum munus opus erat Nathinæis. Resp. negando conseq. Nam Salomon tot aquæ-ductibus alleuiauit quidem onus Nathinæorum, non tamen omnino sustulit: Nam ex aquæ-ductibus Nathinæi aquam deportare debebant, non tantùm ad altare, sed etiam ad omnes sacerdotum culinas altari vicinas. Idem dico de lignis: insuper sacerdotes Nathinæis vtebantur ad quoslibet templi vsus, vti nos vtimur sacristanis eorumque ministris. Templum enim erat vastissimum instar vrbis, ac quotidie plurimæ, & subinde millenæ (vti fecit Salomon) in eo oues, vituli, & boues sacrificabantur, ad quorum ablutionem, coctionem & cremationem ingens vis aquarum requirebatur. Quare sicut Sacerdotes & Leuitæ per vices seruiebant templo, tuncque habitabant in templo, sic & Nathinæi: alioqui verisimile est eos sparsim habitasse in vrbibus sacerdotibus assignatis, eisque seruijsse. Denique Salomon in fabricando templo inter alios operarios vsus fuit Nathinæis, vti docet Vilalpando & alij.

In loco quem Dominus elegisset] ad collocandum in eo Tabernaculum cum arca fœderis, Cherubim & Propitiatorio, & consequenter ad sui venerationem, cultum, sacrificia & adorationem. Hic locus primò fuit in Galgalis, deinde in Silo, tertiò in Nobe, quartò in Gabaa, denique in templo, cùm illud Salomon extruxit. Porrò arca mansit in Galgalis toto septennio, quo Iosue Chananæos debellauit: arca enim erat in castris, castra autem erant in Galgalis, vt patet c. 10. vers. vlt. Bellis septennalibus finitis, octauo anno ducatus sui, Iosue transtulit arcam è Galgalis in Silo, vt patebit c. 18. v. 1.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Qvinque Reges Chananæi oppugnant Gabaonitas quasi transfugas; sed eis Iosue succurrit, hostes fugat, qui lapidibus è cælo pluentibus conteruntur. Mox v. 12. Iosue sistit Solem, & Lunam, donec hostes omnes profligaret. Deinde v. 22. quinque Reges in spelunca latentes pedibus calcari & suspendi iubet. Denique v. 28. plures vrbes expugnat, quo facto reuertitur ad castra in Galgalis.

1. QVæ cùm audisset Adonisedec Rex Ierusalem, quòd scilicet cœpisset Iosue
Hai, & subuertisset eam, (sicut enim fecerat Iericho & Regi eius, sic fecit
Hai & Regi illius) & quòd transfugissent Gabaonitæ ad Israel, & essent fœderati eo-
rum, 2. timuit valdè. Vrbs enim magna erat Gabaon, & vna ciuitatum rega-
lium, & maior oppido Hai, omnesque bellatores eius fortissimi. 3. Misit ergo
Adonisedec Rex Ierusalem ad Oham Regem Hebron, & ad Pharam Regem Ieri-
moth, ad Iaphia quoque Regem Lachis, & ad Dabir Regem Eglon, dicens: 4. Ad
me ascendite, & ferte præsidium, vt expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Io-
sue, & ad filios Israël. 5. Congregati igitur ascenderunt quinque Reges A-
morrhæorum, Rex Ierusalem, Rex Hebron, Rex Ierimoth, Rex Lachis, Rex
Eglon, simul cum exercitibus suis, & castrametati sunt circa Gabaon, oppugnantes
eam. 6. Habitatores autem Gabaon vrbis obsessæ miserunt ad Iosue, qui tunc
morabatur in castris apud Galgalam, & dixerunt ei: Ne retrahas manus tuas ab
auxilio seruorum tuorum: ascende citò, & libera nos, ferque præsidium: conuene-
runt enim aduersum nos omnes Reges Amorrhæorum, qui habitant in monta-
nis. 7. Ascenditque Iosue de Galgalis, & omnis exercitus bellatorum cum eo,
viri fortissimi. 8. Dixitque Dominus ad Iosue: ne timeas eos: in manus enim
tuas tradidi illos: nullus ex eis tibi resistere poterit. 9. Irruit itaque Iosue super
eos repentè; tota nocte ascendens de Galgalis. 10. Et conturbauit eos Domi-
nus à facie Israël: contriuitque plaga magna in Gabaon, ac persecutus est eos per
viam ascensus Beth horon, & percussit vsque Azeca & Maceda. 11. Cumque fu-
gerent filios Israel, & essent in descensu Beth horon, Dominus misit super eos la-
pides magnos de cælo vsque ad Azeca: & mortui sunt multò plures lapidibus gran-
dinis, quàm quos gladio percusserant filij Israël. 12. Tunc locutus est Iosue
Domino, in die qua tradidit Amorrhæum in conspectu filiorum Israël, dixitque
coram eis: Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon,

13. Steteruntque Sol & Luna, donec vlciſceretur ſe gens de inimicis ſuis. Nónne ſcriptum eſt hoc in libro iuſtorum? Stetit itaque Sol in medio cæli, & non feſtinauit occumbere ſpatio vnius diei. 14. Non fuit antea nec poſtea tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Iſraël. 15. Reuerſuſque eſt Ioſue cum omni Iſraël in caſtra Galgalæ. 16. Fugerant enim quinque Reges, & ſe abſconderant in ſpelunca vrbis Maceda. 17. Nuntiatumque eſt Ioſue, quòd inuenti eſſent quinque Reges latentes in ſpelunca vrbis Maceda. 18. Qui præcepit ſocijs, & ait: Voluite ſaxa ingentia ad os ſpeluncæ, & ponite viros induſtrios, qui clauſos cuſtodiant: 19. Vos autem nolite ſtare, ſed perſequimini hoſtes, & extremos quoſque fugientium cædite: nec dimittatis eos vrbium ſuarum intrare præſidia, quos tradidit Dominus Deus in manus veſtras. 20. Cæſis ergo aduerſarijs plaga magna, & vſque ad internecionem penè conſumptis; hi qui Iſraël effugere potuerunt, ingreſſi ſunt ciuitates munitas. 21. Reuerſuſque eſt omnis exercitus ad Ioſue in Maceda, vbi tunc erant caſtra, ſani & integro numero: nulluſque contra filios Iſraël mutire auſus eſt. 22. Præcepitque Ioſue dicens: Aperite os ſpeluncæ, & producite ad me quinque Reges qui in ea latitant. 23. Feceruntque miniſtri vt ſibi fuerat imperatum; & eduxerunt ad eum quinque Reges de ſpelunca, Regem Ieruſalem, Regem Hebron, Regem Ierimoth, Regem Lachis, Regem Eglon. 24. Cumque educti eſſent ad eum, vocauit omnes viros Iſraël, & ait ad principes exercitus qui ſecum erant: Ite, & ponite pedes ſuper colla Regum iſtorum. Qui cùm perrexiſſent, & ſubiectorum colla pedibus calcarent, 25. rurſum ait ad eos: Nolite timere, nec paueatis, confortamini & eſtote robuſti: ſic enim faciet Dominus cunctis hoſtibus veſtris, aduerſum quos dimicatis. 26. Percuſſitque Ioſue, & interfecit eos, atque ſuſpendit ſuper quinque ſtipites: fueruntque ſuſpenſi vſque ad veſperum. 27. Cumque occumberet ſol, præcepit ſocijs vt deponerent eos de patibulis. Qui depoſitos proiecerunt in ſpeluncam, in qua latuerant, & poſuerunt ſuper os eius ſaxa ingentia, quæ permanent vſque in præſens. 28. Eodem quoque die Macedam cepit Ioſue, & percuſſit eam in ore gladij, regemque illius interfecit, & omnes habitatores eius: non dimiſit in ea ſaltem paruas reliquias. Fecitque Regi Maceda, ſicut fecerat Regi Iericho. 29. Tranſiuit autem cum omni Iſraël de Maceda in Lebna, & pugnabat contra eam: 30. quam tradidit Dominus cum Rege ſuo in manus Iſraël: percuſſeruntque vrbem in ore gladij, & omnes habitatores eius, non dimiſerunt in ea vllas reliquias. Feceruntque Regi Lebna, ſicut fecerant Regi Iericho. 31. De Lebna, tranſiuit in Lachis cum omni Iſraël: & exercitu per gyrum diſpoſito oppugnabat eam. 32. Tradiditque Dominus Lachis in manus Iſraël, & cepit eam die altero, atque percuſſit in ore gladij, omnemque animam quæ fuerat in ea, ſicut fecerat Lebna. 33. Eo tempore aſcendit Horam Rex Gazer, vt auxiliaretur Lachis: quem percuſſit Ioſue cum omni populo eius vſque ad internecionem. 34. Tranſiuitque de Lachis in Eglon, & circumdedit. 35. atque expugnauit eam eadem die: percuſſitque in ore gladij omnes animas quæ erant in ea, iuxta omnia quæ fecerat Lachis. 36. Aſcendit quoque cum omni Iſraël de Eglon in Hebron, & pugnauit contra eam: 37. cepit eam & percuſſit in ore gladij, Regem quoque eius, & omnia oppida regionis illius, vniuerſaſque animas quæ in ea fuerant commoratæ: non reliquit in ea vllas reliquias: ſicut fecerat Eglon, ſic fecit & Hebron, cuncta quæ in ea reperit conſumens gladio. 38. Inde reuerſus in Dabir. 39. cepit eam atque vaſtauit: Regem quoque eius atque omnia per circuitum oppida percuſſit in ore gladij: non dimiſit in ea vllas reliquias: ſicut fecerat Hebron & Lebna & regibus earum, ſic fecit Dabir & regi illius. 40. Percuſſit itaque Ioſue omnem Terram montanam & meridianam atque campeſtrem, & Aſedoth, cum Regibus ſuis: non dimiſit in ea vllas reliqmas, ſed omne quod ſpirare poterat, interfecit, ſicut præceperat ei Dominus Deus Iſraël, 41. à Cadesbarne vſque Gazam. Omnem Terram Goſen vſque Gabaon. 42. vniuerſoſque Reges, & regiones eorum, vno impetu cepit atque vaſtauit: Domihus enim Deus Iſrael pugnauit pro eo. 43. reuerſuſque eſt cum omni Iſrael ad locum caſtrorum in Galgala.

Vers. 1. QVÆ CVM AVDISSET ADONISEDEC REX IERVSALEM] quæ à Gabaon tantùm diſtabat duabus leucis ſiue horis, idcóque eius Rex inuaſit Gabaonitas, quòd ad Hebræos tranſiſſent, quodque ſibi vicini panderent Hebræis iter ad ſuam Ieruſalem expugnandam. Videtur Adoniſedec hoc nomen aſſumpſiſſe à Melchiſedec, qui in eadem ante 400. annos regnarat, eámque iuſtis ſuis legibus, moribus, & exemplis fecerat ſedem צדק *tſedec*, id eſt iuſtitiæ, vt ſcilicet in ea vigeret iuſtitia, Dei cultus,

cultus, veraque religio. Audi Masium: Vocabantur priscis his temporibus omnes Reges Ierosolymæ (vt autumant Iudæi) vel Melchisedec, vel Adonisedec, quorum illud Regem Iustitiæ, hoc dominum Iustitiæ significat. Vnde coniicitur vrbem illam primum *ςedec*, id est iustitiam (quam in ea plātarat primus iustus sanctusque illius Rex Melchisedec) esse nominatam: postea verò *salem*, id est pacem, quod in ea securè & pacificè habitaretur (nam nomen Iebus, quod aliquando illi a vulgo attributum est 1. Paralipomen. 11. 4. incolarum, non vrbis proprium erat) ac deinde Ierusalem, idque factum est siue à Dauide, vt innuit Iosephus l. 7. Antiq. c. 3. siue ab aliquo alio, per coniunctionem siue combinationem duarum vocum. Nam cùm Abraham eodem loco sacrificaturus filium suum, loco nomen dedisset אֲדֹנָי יִרְאֶה *Adonai ire*, id est, videbit vel prouidebit Dominus sibi victimam, ex illo *ire*, id est prouidebit, & vetustiore nomine *salem*, conflatum est nomen *Ierusalem*, id est prouidebit, aut videbit pacem, siue visio pacis. Hæc Masius. Vide dicta Genes. 22. 14. Falluntur ergo Iosephus l. 7. belli cap. 18 & Hegesippus l. 3. cap. 9. dicentes Melchisedec vrbis conditorem posuisse hoc nomen Ierusalem, eo quòd ipse ad vetus nomen *salem* addiderit τὸ ἱερὸν, id est *sacrum* propter ædificatum ibidem à se templum, quasi Ierusalem idem sit quod ἱερὸν, id est sacrum templum vrbis *salem*. Alij cum Euseb. l. 9. Præpar. cap. 4. Salomoni id tribuunt, quasi Ierusalem idem sit quod ἱερὸν, id est sacrum templum Salomonis. Verùm nec Melchisedec, nec Salomon Græcè locutus est, sed Hebraicè.

Errat pariter Stephanus Byzantius lib. de vrbibus asserens à Solymis montibus Solymos dici & salem, quæ postea dicta est Ælia ab Ælio Adriano Imper. eius restauratore.

A vero quoque alienum videtur quod scribit noster Christoph. à Castro in c. 4. Baruch. sub finem, Ierusalem dictam à Iebusæis incolis, q. d. *Ierusalem*, id est *timete* vrbem nostram *salem*, vt vel ipso vrbis nomine vicinis ciuitatibus terrorem incuterent. Alienum pariter videtur quod indicat S. Hieron. de locis Hebr. litt. I. Ierusalem dictam à *Iebus* filio Chanaan & pronepote Noë, ac salem (Iebusæi enim incoluere Ierusalem) commutata scilicet littera b in r, euphoniæ causa, quasi Ierusalem idem sit quod Iebussalem.

Diuinitus autem hæc nomina vrbi data sunt, propter œconomiæ Passionis, crucis & mortis mysterium in ea peragendum, in quo mysterio iustitia, pax, & felicitas totius orbis posita fuit, iuxta illud Thren. 2. *Hæccine est vrbs perfecti decoris gaudium vniuersæ terræ?* Et illud Psal. 73. *Deus autem rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ.* Et illud Isaiæ 2. *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem.* Et Apoc. 21. 2. *Vidi sanctam ciuitatem Ierusalem nouam descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.* Vide Tobiam c. 13. 11. & seq. in elogijs Ierusalem exultantem. Audi Adrichom. In descript. Ierusalem. *Ierusalem ciuitas Dei electa, sancta & gloriosa, fundata in montibus sanctis, loci eminentia, rebus soliq; felicitate cunctas mundi vrbes superans, in totius orbis & Iudææ medio, seu centrum & vmbilicum terræ sita est: & tamquam regia inter omnes attolens, velut caput in corpore eminet, splendidisque ædificijs sicut sol præ cæteris lucet. Tantaq; gloria illustratur, vt singulari quodam priuilegio vnicus olim electus à Deo locus fuerit non tan-*

Ierusalem ... nalis & ... nam a.

tùm fidelis cuiusque animæ, verùm etiam militantis Christi in terris Ecclesiæ denique & beatæ illius in cælo triumphantis extiterit figura. Vrbs perfecti decoris gaudiū & exultatio vniuersæ terræ. Hæc circa annum à mundo creato 2023. tempore Abrahami à Melchisedec Rege condita, Hebraicè Salem, Græcè verò Solyma vocata est: atque ab eo quinquaginta annis possessa videtur. Quam deinde Iebusæi à Iebusæo filio Chanaan prognati occuparunt: à quibus Iebus & Iebusæum aliquando dicta est: quo tempore eius Regem Iosue occidit. Tenuerunt autem eam Iebusæi annos octingentos & viginti quatuor, tantumque vrbis fidebant firmitati, vt Dauide Rege ipsam oppugnaturo per contemptum cæcos claudos & mutilos in mœnibus collocarint, dictitantes hos ad arcendum hostem sufficere. Hucusque Adrichom.

Denique S. Hieron. epist. 17. ad Marcellam, inuitans eam vt Româ migret Ierusalem: *In tribus nominibus, ait, Trinitatis demonstrat fidem. Iebus, Salem, Hierusalem appellatur. Primum nomen calcata, secundum pax, tertium visio pacis. Paulatim quippe peruenimus ad fidem, & post conculcationem ad pacis visionem erigimur: ex quo Salomon, id est pacificus in ea natus est, & factus est in pace locus eius. Et in figura Christi sub etymologia vrbis, Dominus dominantium & Rex Regum nomen accepit.*

VRBS ENIM MAGNA ERAT GABAON, ET VNA CIVITATVM REGALIVM] Hebr. *Sicut vna ciuitatum Regni.* q. d. Gabaon erat vna ex præcipuis regni Chananæorum ciuitatibus. Septuag. *Vna præcipuarum ciuitatum Regum.* Masius: *Quanta vlla vrbium regni.* Chald. *Regnorum.* Vers. 2.

QVARE TRANSFVGERIT] impunè scilicet *ad Iosue.* q. d. Quare permittemus impunitum hoc Gabaonitarum à nobis ad Hebræos transfugium? q. d. Puniamus hanc eorum à nobis apostasiam, & excindamus eos, ne quis audeat eos imitari, & ad Hebræos transfugere, *quia pacem fecit cum Iosue.* Vers. 4.

IRRVIT ITAQVE IOSVE SVPER EOS REPENTE TOTA NOCTE ASCENDENS DE GALGALIS] q. d. Iosue tota nocte proficiscens de Galgalis, summo manè peruenit ad Gabaon, ac subitò, & ex improuiso in castra hostium eam obsidentium irruit, itaque eos somno sopitos, turbatos, pauidosque oppressit. Nota hic nouum stratagema Iosue, quo celeritate & matutina irruptione hostium castra turbauit & superauit. Prudenter enim, ait Themistocles magnus Græcorum in prælijs dux, *Amicos patientia, hostes celeritate superandos esse.* Et Iulius Cæsar: *Veni, vidi, vici,* quod imitatus Carolus V. pientius dixit: *Veni, vidi, vicit Christus.* Celer & peruigil fuit Hannibal, æquè ac Vespasianus Imper. Vide dicta Apoc. 3. v. 3. Sic Troia à Græcis capta est, qui vt ait Virgil. Æneid. 2. Vers. 9.

Inuadunt vrbem somno vinoque sepultam.

Noctu ergo summè contra hostes tam corporis quàm animæ excubandum est. Noctu enim dæmones perambulant vt turpia, scelesta & infanda concitent. Quare contra eos sub noctem, vt opem Dei & angelorum imploremus, recitamus Psal. 90. *Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur, &c. Non timebis à timore nocturno, &c. A negotio perambulante in tenebris.* Chald. *Non timebis à timore dæmonum, qui ambulant in nocte, in tenebris ambulante.*

IN GABAON] in agro Gabaon; obsidebant enim Gabaon. Vide simile cap. 5. 3.

PERSECVTVS EST EOS] scilicet Israël Amorrhæos, vel Deus per Israëlem quasi militem suum.

Hebræi enim sæpè subticent verbi suppositum illudque ex circumstantijs,quasi obuium lectori intelligendum supplendumque relinquunt.

Vers.11. Dominus misit super eos lapides magnos de cælo] Lapides grandinis intellige. Addit Iosephus l.5. Antiq. c. 2. tonitrua & fulmina,quare non solùm lapidosa & insuitatæ magnitudinis grandine, sed etiam tonitru & fulminibus terribilem fuisse hanc tempestatem, æquè ac fuerat illa Ægyptiaca, Exodi 9. 23. Similia fulminum auxilia à Deo fuisse immissa legioni Christianæ (quæ inde fulminatrix est appellata) sub Marco Aurelio Imperat. narrat Euseb.l.5. Histor.c.5. ac Theodosio Imper. contra Eugenium præliantì narrat Claudianus, dum ita canit:

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Sic ad Samuëlis preces Deus Philisthæos per tonitrua percussit, & Hebræis persequendos obiecit, 1. Reg.7.10.

Vers.12. Tunc locutus est Iosue Domino] Chald. *Tunc Iosue laudauit Dominum*, & laudando cum rogauit fiducia plenus, vt sisteret solem, donec plenam de hostibus cæsis obtineret victoriam: qua prece ad Deum præmissa, Iosue fidens omnino diuinæ virtuti opiq; imperauit soli quietem & solstitium. Ecclesiast.c.46.4. docet Iosue id fecisse ex zelo & iusta ira contra hostes populi Dei, vtique impellente eum Spiritu sancto. Vide hic, quàm potens sit fides magna in Deum: sed hanc nobis suggerat & inspiret Deus oportet, vti eam inspirauit Iosue:alioqui enim temerarius fuisset imperando soli stationem. Hoc est quod Christus promisit Matth.21.22. dicens: *Omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis*. Quantum ergo credis & speras, tantum à Deo accipies. Quis ergo non summa speret à Deo, vt summa accipiat?

Sol contra Gabaon ne mouearis, et Luna contra vallem Aialon] Hebr. est: *Sol tace*, Quod R. Salomon intelligit de Pythagorico cælorum concentu. q.d.Sol ne canas vti soles, sed tace & audi vocem iussumque meum, ac siste gradum. Verùm hoc ridiculum est & futile: *Sol tace*, ergo idem est quo *Sol quiesce*, ne loco mouearis Septuag. *Sol apud Gabaon stato & Luna apud vallem Elom*. Sensus ergo est.q.d.Tibi, ò Sol, in virtute Dei omnipotentis iubeo, impetoque vt non mouearis, sed immotus fixusque ex aduerso vrbium Gabaon & Aialon consistas, vt lucem nobis præbeas, donec hostes nostros persequamur,omnesq; ad internecionem deleamus. Nam vrbs Aialon vicina erat vrbi Gabaon, & inter eas vallis erat media, in qua prælium hoc gerebatur. Vnde apparet illo die fuisse circa nouilunium, lunamq;soli fuisse coniunctam. Quòd verò lunam nominet Iosue, facit hoc, non quasi id necessariũ esset ad præbendum suis lumen(hoc enim abunde præstabat solus Sol) sed quia poëtica copia ludit in Sole & Luna, sicut in Gabaon & Aialon: hæc enim versus æquè ac duo sequentes sunt Hebraici rythmi,deprompti vt videtur ex libro Iustorum. Vnde apparet eos nõ esse compositos à Iosue,sed hic insertos ex lib.Iustorũ, siue Esdras restaurator librorum sacrorum,siue quis alius eos hic inseruerit, nisi quis dicat librum Iustorum hic vocari annales publicos, in quibus quolibet anno vel æuo iustorũ, præsertim Heroũ illustria facta scribebatur,quasi eos citet hic Iosue.

Secundò, nominat Lunam, vt innuat non tantùm Solem, sed & Lunam, omnesque cælorum orbes iussos fuisse gradum sistere: Sole enim & Luna, quæ astra sunt nobilissima, ac diei & nocti præsunt omnia reliqua cælestia astra & corpora significantur;alioqui enim statio Lunæ ad lumen & ad victoriam hic non requirebatur: significat ergo Deum tunc omnes cælorum orbes cohibuisse, ne videlicet constitutus ab eo à mundi creatione perpetuus inter orbes hos ordo, tenor & consensus vnius aut duorum inæquabili progressione perturbaretur, vti fusè docet Abul & Malius,ac Conimbricenses in l 2.de cælo qu.2. art.3. in fine. Simile accidit Isaiæ c. 38. 8. vbi Isaias ad preces Ezechiæ Regis solem decem gradibus retrocedere iussit.

Hoc ergo Iosuano die non fuit tempus, cuius mensura est motus primi mobilis (hic eorum motus illo die cessabat) sed fuit duratio quæ rem quamnis, existentem & perdurantem naturaliter comitatur, & cuius mensura poterat esse duratio primi mobilis, etiam dum ipsum quiescit. Atque hæc duratio mensurari poterat per horologia non solaria, sed arenaria vel ferrea, quæ suis temporibus librata stato tempore decurrunt, singulasque horas suo indice vel sono pulsuque indicant.Simili modo cessante motu Solis & Lunæ cessauit reciprocatio siue fluxus & refluxus maris; hic enim à motu Lunæ causatur. Ita Conimbr.

Nonne scriptum est hoc in libro iustorum?] Fuit hic liber quasi sanctorum Catalogus, in quo præclara virorum fide & religione illustrium facta erant descripta. Quis & qualis fuerit nescitur. Nam planè intercidit. Ita Theod. & alij. Vide Sixtum Senensem in Catalogo sacrorum librorum,varias de hoc libro virorum sententias referentem. Vers.13.

Stetit itaque Sol in medio cæli] id est in ipso cælo magno & vasto: Est Hebraismus frequens,vel in hemisphærio nostro, quod dimidium est respectu alterius hemisphærij, quod respicit Antipodes. *Stetit Sol quamdiu.*

Et non festinauit occumbere spatio vnius diei] Hinc videtur quod Iosue imperarit stationem soli sub vesperam, cùm is occumberet, ideoque vereretur Iosue ne hostes per tenebras imminentes effugerent. Iustinus Martyr dialog. contra Tryphonem opinatur diem hunc Iosuanum fuisse 36. horarum. Nam præter duodecim horas naturales,addit illi 24.horas supernaturales, quibus Solem stetisse putat; nam dicitur hic Sol stetisse spatio vnius diei, quod ipse de die naturali viginti quatuor horarum accipit Verius id accipias de die artificiali; hæc enim sola lucem præbet; idque innuit Ecclesiasticus c.46 5. dicens: *Vna dies facta est quasi duo*.q.d.Dies quæ solet esse duodecim vel 14. horarum, facta est 24. vel 28. horarum. Stetit ergo hic Sol per 12.vel potiùs 14.horas Hæc enim pugna contigit sub solstitium æstiuum,quando in Iudæa dies est 14. horarum.

Plura de hac statione solis litteralia & mystica dixi Ecclesiastici 46.5.quibus adde Tropol. In Luna cognitionem intellectus,quæ in hac via semper minùs clara est, & in sole ardorem affectus considera. Hæc interdum in vno summo bono intuendo & diligendo absque varietate subsistunt, donec vlciscatur se homo de inimicis suis. Nihil enim ita imperfectiones nostras domat & absumit, ac donum istud perfectissimæ contemplationis,

plationis, quæ homo beneficio Domini nouit angelicos spiritus æmulari.

Physicè. Physicè & bellicè Leo Imper. in Tacticis in Epilogo num. 51. *In acie instruenda, ait, solem à tergo, ventum habeas, & in hostium oculis utrumque collocabis.* Idem dicas de puluere, vt cum à tergo, & à fronte hostium colloces, vt in eorum oculos inuolet, eosque execæcet, vt præliari nequeant; nimirum puluis sequitur ventum.

Anagog. Anagog. Rupertus in hac statione solis, ait, est figura iudicij extremi: quando enim Christus iudicaturus adueniet, tunc stante sole longus erit dies donec vlciscatur se de inimicis suis: *Iuxta est*, ait Sophon. cap. 1. *dies Domini magnus, dies iræ, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis, & miseriæ.* Imò post diem iudicij cessabit omniū cælorum motus, ac sol, luna & stellæ consistent eodem loco in æternum, vti docent Theologi.

Allegor. Allegoricè Iosuè hic typus fuit Iesv-Christi: *Sicut enim pugnante Propheta* (Iosue) *sol stetit, ita dum Saluator noster morte sua mortem dissolueret, sol meridie continuit radios suos, & tenebris repleuit terram*, ait Theod. quæst. 15.

Denique Hebræi, ob impetratam hanc à Iosue solis stationem, sepulchro eius insculpserunt solem ad perennem tanti miraculi memoriam, quòd ipse fuisset solis stator, ac instar solis nocte & die fuisset peruigil; nam *vigilis stant bella magistro*, de quâ rursum dicam cap. vlt. 30.

Vers. 14. Non fvit antea nec postea tam longa dies] Nam dies Ezechiæ ab Isaia prolongatus fuit dumtaxat 15. horarum. Decem enim horis diei Isaias adiecit quinque; hic verò Iosuanus dies fuit 28. horarum. Nam 14. horis diei Iosue adiecit alias horas 14. Vide dicta Eccl. 45. 5. & Isaiæ 38. 8.

Obediente Domino voci hominis, et pvgnante pro Israel] Portentum est quòd Deus obediat homini, sicut Deus obediuit Iosue petenti vt sisteret solem, quia Iosue in omnibus obediebat Deo. Vis vt Deus te audiat audi tu Deum, eique obedis sic faciet tibi obedire omnia à se creata, ubique quasi omnipotentiam suam communicabit, Scriptum est enim: *Voluntatem timentium se faciet.* Ita S. Dominicus dicebat se à Deo impetrare quicquid ab eo postularet. Idem etiamnum experiuntur viri sancti: *Ex quo intelligitur Deum seruorum suorum precibus obedire, & ad eorum necessitatem creaturas suas opportunè gubernare*, ait Auctor. de mirabil. S. Script. apud S. Augustin. tom. 3. lib. 2. cap. 4.

Miratur S. Bernard. Deum natum ex Virgine illi quasi filium obediuisse; at magis mirum Deum obedire Iosue; Christus enim matri obediuit, non quà Deus, sed quà homo & filius; hic verò Deus vt Deus obediuit Iosue. O prodigium, ô stupendô dignatio numquam in cælis vel terris audita, quòd Creator Creaturæ, Deus homini obedit. Exclamat S. Bernard. Erubesce cinis Deus se humiliat, & tu te exaltas. Erubesce puluis, Deus obedit homini, & tu nec homini, nec Deo obedis?

Sanctus ergo Iosue imperat cælis, ac quasi rex illis leges figit, atque Solē & Lunā in medio cursu sola voce & imperio, tamquam habenis mirabiliter detinet & frænat. Sic sancti imperant vitæ & morti, cælo & inferno, dum mortuos suscitant, & animas gehennæ addictas conuertendo in cælum transferunt. Cui enim Creator obedit, illi & Angeli, & dæmones, & homines, omnesque creatu-

ræ obediant oportet. Vide hic quanta sit vis orationis, quæ Deum nobis facit obedire. Vnde Iacob in oratione luctans cū Deo, illumque volentem vincens vocatus est *Israel*, id est *dominans Deo.* Gen. 32. 28. Orans ergo Deum fit Israël, Deoque præualet. Vide dicta Iacob. 5. v. 16. & seq. Vnde Chald. hic vertit: *Vt exaudiretur coram Deo oratio hominis quia per verbum suum pugnabat Dominus pro Israele.* Sic & Masius, Pagnin. Arias & Vatab. Audiatur S. Hier. in c. 28. Isaiæ: *Fiducia habitantis in se Dei, locutus est* Iesvs; *Stet Sol.* S. Ambr. l. 1. Offic c. 40. Iesvs: *Nam cùm aduersum Gabaonitas surgeret prælium, & vereretur ne nox impediret victoriam, magnitudine mentis & fidei clamauit: Stet Sol; & stetit dum hæc victoria consummaretur.* D. Bernardus apud eius vitæ auctorem l. 2. c. 7. cùm aduersus Leoninos schismaticos constanter agendum ardenterque precandum suaderet: *Iosue, ait, pugnat & vt ad consummationem victoriæ dies sufficiat prorelata, soli vt stet non tam orat quàm imperat, & meretur sistentam solis obedientiam, quam de hoste prostrato victoriam.*

Vers. 15. Reversvsqve est Iosve cvm omni Israel in castra (in locum pro castris munitum) Galgalæ] *Reuersus est*, scilicet confecto prorsus bello, quo Deus miraculosè pugnabat pro Israële solem sistendo, donec omnes hostes cæderentur, vti præcessit. Hic ergo versus per anticipationem hic ponitur, & quasi per parenthesin interijcitur; nam proprio loco collocandus esset in vers. vltimo capitis. Ita Masius: Aut planiùs & magis connexè cum vers. sequenti q. d. *Reuersus est*, hoc est reuerti incipiebat Iosue, quia fugerant quinque Reges hostium duces, & videbantur effugisse; absconderant enim se in spelunca Maceda: quod cùm audisset Iosue, reflexit iter, ac speluncam custodiri iussit, donec sui cæteros eorum asseclas persequerentur & cæderent, vti sequitur. Vnde Vatabl. vertit. *Et Iosue adornabat reditum.*

Vers. 16. Fvgerant enim] iuxta sensum iam datum Masius & alij vertunt: *Fugerant autem*, vt hic versus nectatur cum v. 13. & vers. 14. per parenthesin interatur.

Vers. 17. Perseqvimini hostes] Audi quid de hostes fugientes insequendo sanciat Leo Imper. in Tacticis c. 20. num. 202. *Victoria tibi à Deo concessa ne statim turbulentè & confusè illos insequaris, sed inter insequendum ne conuersi te rursus adoriantur prouidebis: nam effusa & intemperans insectatio opportunos ad offensionem facit eos, qui insequuntur.*

Et Vegetius l. 3. cap. vlt. *Qui dispersis suis*, inquit, *inconsultè insequitur, quam acceperat, aduersario vult dare victoriam.* Vnde Iosue hic iubet, vt totus Hebræorum cuneus hostes persequatur.

Vers. 21. In Maceda vbi tvnc erant castra] Iusserat enim Iosue custodire quinque Reges absconditos in Maceda, ibique castra figere, donec pars vna exercitus fugientes persequeretur & cæderet: quæ hoc peracto ad cæteros in Maceda rediit. Castra ergo hic vocantur potior & munitior exercitus portio. Ex Maceda deinde cæsis quinque Regibus, rediere ad pristina plenaque castra sita in Galgalis, vt patet vers. vltimo.

Nvllvsqve contra filios Israel mvtire avsvs est.] Hebr. *Nemo acuit contra filios Israel linguam suam.* Masius: *Nec ionis acuisset linguam suam in quemquam filiorum Israel.* q. d. Israël nil passus est mali, fuitque omnibus circumcirca gentibus formi-

formidabilis; quare nemo ausus fuit ipsum allatrare, ne canis quidem, animal alioqui cumprimis irritabile, sed dentibus, non lingua metuendum: canes enim multùm lingua latrantes vix dentibus mordent. Est Prouerbium. A

Vers. 24. PONITE PEDES SVPER COLLA REGVM ISTORVM] Non fuit hoc insolentis animi, aut victoria elati. Iosue enim optimè callebat illud Aristidis tomo 2. Orat. 2. de pace: *Vsus victoriæ honestus, non minorem quàm victoria laudem affert.* Iussit ergo suis colla Regum calcare; Primò, vt suis fiduciam, & animos ad cæteros Chananæorum reges debellandos adderet, ostenderetque Deum implere promissa per Mosen. Deuter. 33. vlt. vbi dicitur: *Negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis.*

Secundo, vt meritas de impijssimis tyrannis sumeret pœnas.

Tertiò, vt suos longiùs ab infandis eorum sceleribus & communione cum scelestis Chananæis abdicaret, vtpote quos tam Dei vindicta, quàm Iosue sententia calcari, necari, necatosque in crucem agi ostentarique viderent. Alleg. *Fuit hæc non crudelitas, sed humanitas*, ait Orig. hom. 11. *Christi sacramentum designans, quod Dominus* IESVS *adumbratum priùs à filio naue per singulas ciuitates, nunc in veritate per singulas animas credentium complet: ut quæ possidebantur à pessimis regibus, secundùm principem mundi huius, expulsis ijs & peremptis, faceret eas dignetur habitaculum fidei & sancti Spiritus templum.* B

Symbol. S. Hier. lib. 1. contra Iouin. per quinque Reges accipit quinque sensus, qui in homine regnant, sed à IESV pugnante superantur. *Significatur*, inquit, *quòd antequàm Dominus populum suum educeret de Ægypto, & circumcideret eum, visus, odoratus, gustus, auditus tactusque regnauerint, & his quasi principibus fuerint vniuersa subiecta, quos IESVS ad speluncam corporis confugientes & ad tenebrosum locum, id est ipsum ingredientes corpus interfecit, vt per id occiderentur per quod antè regnabant.* C

Vers. 31. DE LEBNA TRANSIVIT IN LACHIS] Vide vt Iosue sapienter vtatur victoria, ac regibus cæsis vrbes omnes consternatas capiat, & instar fulminis peruadat. Peccauit ea in re Hannibal; si enim cæsis Romanis ad lacum Thrasimenum, Romam pertexisset eam cepisset. Vnde de eo dictum: *Vincere scit Hannibal, sed victoria vti nescit.*

Vers. 37. CEPIT EAM] Iosue ergo cepit Hebron, sed peruolando. Vnde nonnulli gigantes eam rursus occuparunt quos in eadem postea deleuit Caleb, vt patet cap. 15. 14. de quo cap. sequ. v. 21.

ET PERCVSSIT IN ORE GLADII] id est in acie gladij, quod Galli dicunt *au fil de l'espée.* Hac phrasi significatur omnes gladio fuisse trucidatos; quod enim homini est os, hoc gladio est acies. Sicut enim homo cibum quem ore contingit, deuorat, sic gladius quicquid acie sua ferit, consumit.

REGEM QVOQVE EIVS] scilicet iam antè percusserat gladio, ac percussum suspenderat in patibulo, vti dixit vers. 26. Repetit enim, Regis cædem, quia recenset stragem communem vrbi eius Hebron illatam, cùm Rex cæsus sit non in Hebron, sed in Maceda.

PERCVSSIT, &c. ASEDOTH] Ita legendum cum Roman. non *Aseoth.* Sic & Septuag. Hebræum nomen vt proprium regionis retinuerunt, tam hîc quàm cap. 12. 8. & cap. 13. 20. sed & Euseb. in locis Hebr. asserit, *Asedoth* esse nomen proprium vrbis. Masius tamen & alij hoc nomen accipiunt non vt proprium, sed vt appellatiuum, vertuntque *effusiones*, siue loca deuia & conualles, vbi scilicet montes collesue in valles campósque se porrigunt & effundunt. Noster Deut. 4. 27. vertit *radices montis*, ac Numer. 21. 15. vertit *scopulos*, qui in flumine se protendunt & effundunt. Vers. 40.

OMNE QVOD SPIRARE POTERAT INTERFECIT] Hebr. *omnem animam*, id est omnem hominem, qui spiritu & halitu vitaque fruebatur, *interfecit*: Nam pecora non esse cæsa, sed in prædam abacta patet cap. sequenti 14. Nusquam enim Deus iussit pecora occidi, nisi in Iericho cap. 6. 21. quia ipsa statuta fuit anathema. Ita Abul. quæst. 98.

A CADESBARNE VSQVE GAZAM] Vide hîc fortitudinem, felicitatem, celeritatem, victorias Iosue, quibus quasi fulmen transuolando omnia strauit & subegit, licet munitissima, qualis erat Gaza vrbs Philisthinorum fortissima, adeò vt Alexander Magnus spatio bimestri eam oppugnarit antequam caperet, teste Diodoro lib. 17. Hinc & à robore nomen accepit. Gaza enim Hebr. עזה *Azza* vel Gaza (nam litteram *Ain* sæpè pronuntiant vt g. sic עמרה pronuntiant *Gomorrha* עמר *gomor*, &c.) Hoc tamen nomen alia de causa eidem vrbi confirmatum est postea à Cambyse filio Cyri, quam recenset Pomponius Mela lib. 1. cap. 11. *In Palæstina*, ait, *est ingens & munita admodum Gaza. Sic Persæ ærarium vocant. Et inde nomen est, quòd cùm Cambyses armis Ægyptum peteret, huc belli opes & pecuniam intulerat*, vt illa in Gaza, vtpote munitissimâ, esset tutissima. Hinc & paulò post Iosue transitum, gigantes receperunt Gazam, eamque muniriorem effecerunt, vti narratur cap. sequ. vers. 22. Vers. 41.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iosue prælio superat Jabin Regem Asor præpotentem cum Regibus sibi fœderatis, ac Chananæam penè totam subiugat, itaque à prælijs cessat. Huc vsque audiuimus bellum Australe Iosue, nunc audiemus Aquilonare; ipse enim subacta Chananæa Australi, arma iam vertit ad Aquilonarem.

1. QVæ cùm audisset Iabin rex Asor, misit ad Iobab regem Madon, & ad regem Semeron, atque ad regem Achsaph: 2. ad reges quoque Aquilonis, qui habitabant in montanis & in planitie contra meridiem Ceneroth, in campestribus quoque & in regionibus Dor iuxta mare: 3. Chananæum quoque ab Oriente & Occidente, & Amorrhæum atque Hethæum ac Pherezæum & Iebusæum in montanis: Hewæum quoque qui habitabat ad radices Hermon in Terra Maspha. 4. Egressique

sunt

ſunt omnes cum turmis ſuis, populus multus nimis ſicut arena quæ eſt in littore ma-
ris, equi quoque & currus immenſæ multitudinis : conueneruntque omnes reges iſti in
vnum ad Aquas Meron, vt pugnarent contra Iſrael. 6. Dixitque Dominus ad Io-
ſue : Ne timeas eos : cras enim hac eadem hora ego tradam omnes iſtos vulnerandos
in conſpectu Iſrael : equos eorum ſubneruabis, & currus igne combures. 7. Ve-
nitque Ioſue, & omnis exercitus cum eo, aduerſus illos ad Aquas Merom ſubitò, &
irruerunt ſuper eos, 8. tradiditque illos Dominus in manus Iſrael. Qui percuſſe-
runt eos, & perſecuti ſunt vſque ad Sidonem magnam, & Aquas Maſerephoth, cam-
pumque Maſphe, qui eſt ad Orientalem illius partem. Ita percuſſit omnes, vt nullas
dimitteret ex eis reliquias : 9. fecitque ſicut præceperat ei Dominus, equos eorum
ſubneruauit, curruſque combuſſit igni. 10. Reuerſuſque ſtatim cepit Aſor : & re-
gem eius percuſſit gladio : Aſor enim antiquitus inter omnia regna hæc principatum
tenebat. 11. Percuſſitque omnes animas, quæ ibidem morabantur : non dimiſit
in ea vllas reliquias, ſed vſque ad internecionem vniuerſa vaſtauit, ipſamque vrbem
peremit incendio. 12. Et omnes per circuitum ciuitates, regeſque earum cepit,
percuſſit atque deleuit, ſicut præceperat ei Moyſes famulus Domini. 13. Abſque
vrbibus, quæ erant in collibus & in tumulis ſitæ, cæteras ſuccendit Iſrael : vnam tan-
tùm Aſor munitiſſimam flamma conſumpſit. 14. Omnemque prædam iſtarum vr-
bium ac iumenta diuiſerunt ſibi filij Iſrael, cunctis hominibus interfectis. 15. Si-
cut præceperat Dominus Moyſi ſeruo ſuo, ita præcepit Moyſes Ioſue, & ille vni-
uerſa compleuit : non præterijt de vniuerſis mandatis, nec vnum quidem verbum quod
iuſſerat Dominus Moyſi. 16. Cepit itaque Ioſue omnem Terram montanam, &
meridianam, terramque Goſen, & planitiem, & Occidentalem plagam, monteſque
Iſrael, & campeſtria eius : 17. & partem montis quæ aſcendit Seir vſque Baalgad,
per planitiem Libani ſubter montem Hermon : omnes reges eorum cepit, percuſſit, &
occidit. 18. Multo tempore pugnauit Ioſue contra reges iſtos. 19. Non fuit
ciuitas quæ ſe traderet filijs Iſrael, præter Heuæum, qui habitabat in Gabaon : omnes
enim bellando cepit. 20. Domini enim ſententia fuerat, vt indurarentur corda
eorum, & pugnarent contra Iſrael & caderent, & non mererentur vllam clementiam,
ac perirent, ſicut præceperat Dominus Moyſi. 21. In illo tempore venit Ioſue, &
interfecit Enacim de montanis, Hebron, & Dabir, & Anab, & de omni monte Iuda
& Iſrael, vrbeſque eorum deleuit. 22. Non reliquit vllum de ſtirpe Enacim, in
Terra filiorum Iſrael : abſque ciuitatibus Gaza, & Geth, & Azoto, in quibus ſolis reli-
cti ſunt. 23. Cepit ergo Ioſue omnem Terram, ſicut locutus eſt Dominus ad Moy-
ſen, & tradidit eam in poſſeſſionem filijs Iſrael ſecundùm partes & tribus ſuas, quie-
uitque Terra à prælijs.

Vers. 1. IABIN REX ASOR] Aſor erat totius Chananææ metropolis, inter omnia eius regna tenens principatum : ceſſit tribui Nephtali, diſtat à Cæſarea Philippi ſex milliaribus, à mari mediterraneo octo. Ita ex Ioſepho & alijs Adrichom. A

Vers. 2. CONTRA MERIDIEM CENEROTH] hoc eſt ad meridiem ſtagni Genetareth, quod alio nomine mare Tiberiadis ſiue Galilææ dicitur.

Vers. 4. POPVLVS MVLTVS NIMIS, SICVT ARENA QVÆ EST IN LITTORE MARIS] id eſt magna & innumerabilis hominum multitudo. Eſt enim hyperbole in Script. vſitata, pertinens ad amplificandam victoriam, ac ſimul terræ promiſſæ fœcunditatem (vtpote quæ tantam multitudinem alere potuerit) commendandam. Ioſephus lib. 5. Antiq. c. 2. aſſerit fuiſſe trecenta millia peditum, decem equitum & duo millia curruum. B

Vers. 6. VVLNERANDOS] Alij vertunt *occidendo*, vtrumque ſignificat Hebr. חללים *chalalim*, & vtrumque hic factum : iuſſerat enim Deus omnes Chananæos occidi.

EQVOS EORVM SVBNERVABIS] hoc eſt equis neruos vel ſuffragines aut crura incides, vt videlicet inutiles reddantur, ne poſthac illis vtaris in bello, & fiduciam ponas in eis me neglecto. Hac enim de cauſa equorum copia à Deo fuit improbata, & vetita Hebræis Deut. 17. 16. Pſal. 147. 10. Pſ. 20. 8. Vide dicta Exodi 13. 13. Eadem de cauſa iuſſit & currus comburi : reliquā verò prædā camelorum, aſinorum, boum, ouium, &c. Hebræis frui permiſit. Ita Abul. Maſius, Arias, Vatabl. Vide dicta Exodi 13. 13.

Tropol. Origen. cum dæmone pugnantes, inquit arma ei eripiamus neceſſe eſt : equum ergo eneruamus, cùm laſciuum corpus ieiunio frangimus : corpus enim eſt quaſi equus laſciuiens, cui animus quaſi eques inſidet & præſidet, vt illud domet, & flagello diſciplinæ quaſi auriga moderetur & regat.

VSQVE AD SIDONEM MAGNAM] non quòd alia Vers. 8.
fuerit Sidon minor, ſed quòd Sidon vicina Tyro cognomen habuerit *magna*. Sidon enim artificum induſtria, nauium onerariarumque copia, & maxima portus commoditate ab omnibus celebrata fuit. Dicta eſt Sidon à Sidone filio Chanaan conditore, vt vult Ioſephus 1. Antiq. cap. 6. & S. Hieron. in quæſt. in Gen. vel vt Iuſtinus hiſtor. lib. 18. Strabo lib. 12. & alij à piſcium copia. Phœnices enim piſcem vocant *ſaid* (quod Hebr ſignificat venari) vnde & hodie Sidon vulgò à Turcis & Syris voca-

tur, *said*, vel *saida*. Est autem hæc vrbs in Phœnicia, adeoque videtur olim fuisse Metropolis Phœniciæ. Vnde Isaiæ 23. 12. Tyrus illa mercibus opibusque & viribus inclyta vocatur filia Sidonis. Sita est in littore maris mediterranei sub Antilibano. Ita Masius.

ET AQVAS MASEREPHOTH. Hebr. *Et* משרפות *misrepot aquarum*, hoc est, *Et vstiones aquarum*, vt vertit Masius, vel vt alij *adustiones vel incendia aquarum*. Tigur. *Calefactiones aquarum*: per quas Vatabl. & R. David intelligunt aquas calidas, quales sunt Aquisgrani ad balnea. Alij salinas intelligunt, quòd scilicet ibidem aqua ex mari per canales deducta, solis radijs excocta, & quasi exusta in salem duraretur. Ita Chald. Lyran. R. Salomon, Adrichom. & alij. Tertiò, Masius fornaces vitrarias intelligit: arenam enim vi ignis excoctam & liquatam, ex qua conflatur vitrum, hic vocari aquam; omne enim liquidum subinde aqua vocatur.

Vers. 10. ASOR ENIM ANTIQVITVS INTER OMNIA REGNA HÆC PRINCIPATVM TENEBAT] Hinc sequitur Asor fuisse Metropolim Chananææ, vt dixi vers. 1. ideoque Iabin Regem Asor hos omnes Reges & vrbes Chananææ, quæ hic nominantur, non tantùm habuisse fœderatas, sed etiam sibi quasi Principi subditas.

Vers. 11. NON DIMISIT RELIQVIAS] Nonnullos tamen fuga, vel tum, vel antea euasisse qui paulò post mortem Iosue vires receperint, vrbesque restaurarint, ac nouos Reges sibi crearint, qui Hebræos vexarunt & afflixerunt, patet Iudic. 4. 2. vbi post 130. annos Iabin Rex Asor dicitur per viginti annos dominatus Hebræis. Vnde verisimile est, Iabin fuisse commune nomen Regum Asor, vti Regum Ægypti commune nomen fuit Pharao, deinde Ptolemæus; ac Regum Syriæ nomen erat Antiochus. Ita Masius. Simile accidit in Madianitis, qui excisi à Mose. Num. 13. rursum succreuerunt, ac iterum bella mouerunt Israëlitis. Vnde à Gedeone prostrati sunt Iudic. 6. Sic & Hebronitæ à Iosue succisi, rursum vires, vrbemque Hebron receperunt, ac à Caleb deuicti sunt, vt patet v. 21. conferendo cum Iudic. 1. v. 10.

Porrò Procopius l. 4. de bello Wandalorum, & ex eo Euagrius l. 4. hist. c. 18. asserunt multos Chananæorum cernentes se Iosue non posse resistere, ex Chananæa profugisse in Ægyptum, Libyam & Africam, ibique nouas ædificasse vrbes, nonnullos quoque in Germaniam, aliásque Europæ prouincias peruenisse tradunt Rabbini, ac imprimis Aben Ezra, & ex ijs Genebr. in Chron.

Vers. 13. ABSQVE VRBIBVS QVÆ ERANT IN COLLIBVS ET IN TVMVLIS SITÆ CÆTERAS SVCCENDIT ISRAEL] Hebr. *Tantùm vrbes quæ erant in tumulo suo non succendit.* Vnde rectè infert noster Interpres, asseritque cæteras vrbes, quæ non erant in collibus, à Iosue fuisse succensas. Dicuntur verò vrbes in tumulis sitæ, quæ eminentiore sunt loco, vel in collibus, ideóque loci natura munitæ. Vnde Theod. Chald. & Vatabl. vertunt *vrbes fortes*. Masius, *Aggeribus munitas*. Sensus est. q. d. Iosue vrbes non munitas succendit, eò quòd timeret ne illæ se abeunte rursum à Chananæis hostibus occuparentur, cùm ipse pauciores haberet milites, quam vt omnes vrbes quas capiebat valido præsidio firmare posset: vrbes verò in collibus munitas non succendit, vtpotè quas facilè paruo præsidio tenere & tutari poterat: excepta tamen vrbe Asor, quæ caput erat & metropolis aliarum: hanc enim exussit: quia si illa mansisset integra, fuisset continua belli materia, Chananæis ad regiam hanc vrbem repetendam, & sibi vendicandam perpetuò intentis & excubantibus. Ita Abul.

MONTEMQVE ISRAEL] Quæres, quis sit hic mons. Masius & Arias censent montem hic vocari loca montosa circa Samariam. Mons enim Samariæ dictus est mons Israëlis, postquam decem tribus facientes schisma à Iuda & Roboam Rege, nomen Israëlis sibi appropriarunt, regnique sui caput fecerunt Samariam, ac Regem sibi crearunt Ieroboam. Hinc colligit Masius hunc librum non à Iosue, sed diu post eum ex Diarijs à Iosue relictis fuisse conscriptum. Vers. 16.

Alij per montem Israëlis accipiunt montem Sion, in quo ædificatum fuit templum, vt ille ob templum Antonomasticè vocetur mons Israëlis. Alij accipiunt montem Bethel, vbi Iacob, qui alio nomine dictus est Israël, vidit scalam è terra in cælum porrectam, Dominúmque scalæ innixum, ac ab eo promissionem Chananææ à posteris suis possidendæ accepit. Gen. 28. 12. Alij cum Caiet. & Saliano intelligunt montem Garizim, vel similem iuxta Sichem, situm in agro, quem Iacob ibidem emerat. Gen. 33. 19.

ET PARTEM MONTIS QVÆ ASCENDIT SEIR] id est in Idumæam. Rectè vertit noster Interpres si in Hebræo moderna puncta à Rabinis substituta commutes, ac loco החלק *hechalac*, legas החלק *hachelec*, id est istam partem. Aquila quoque Chald. & Vatabl. vertunt *montem diuisionis*, id est diuisum & diuidentem; quia Chananæam diuidit & determinat ab Idumæa. Recentiores cum Symmacho & Masio vertunt λεῖον, id est leuem, publicum, glabrum, id est nudum & arboribus vacuum. Septuag. retinuerunt nomen Hebræum quasi proprium. Vers. 17.

MVLTO TEMPORE PVGNAVIT IOSVE CONTRA REGES ISTOS] Ioseph. l. 5 Antiq. c. 2 asserit Iosue quinquennio subegisse Chananæam. Verius est eum id fecisse septennio, saltem inchoato. Id enim disertè tradunt Chronologi Hebræorum in Seder Olam, ac Theod. Abul. Masius, Serarius, Torniellus & alij, idque satis colligitur ex annis Caleb c. 14. 7. vt ibi ostendam. Vers. 18.

NON FVIT CIVITAS QVÆ SE NON TRADERET] Corrige cum Roman. *Quæ se traderet*. Hebr. enim est *quæ pacem faceret*, vel offerret, aut oblatam acceptaret. Tradunt enim Rabbini, quos sequitur Masius, Iosue obtulisse pacem singulis vrbibus Chananææ, sed omnes pacem abnuisse, quòd nollent conditionem pacis scilicet subiectionem & seruitutem Hebræorum subire. Alij tamen negant Iosue obtulisse eis pacem, eò quòd Deus vellet omnes occidi. Locus enim Deuter. 20. 10. vbi iubetur vt pax offeratur vrbibus hostilibus, ambiguus est & dubius, an ad exteros duntaxat, an verò etiam ad Chananæos pertineat. Vers. 19.

DOMINI ENIM SENTENTIA FVERAT, VT INDVRARENTVR CORDA EORVM] Hebr. *A Domino erat vt indurarent cor suum.* Ita Masius. Ipsi ergo Chananæi se indurabant vt nollent cum Hebræis pacisci, non verò, vt ait Caluinus hic, ipse Deus qui veniam Chananæis negari iusserat, eos in cæcum furorem impulit, ne locum darent misericordiæ. Id tamen Domini sententia & iudicio factum est, ob nefaria eorum scelera, factum inquam, non actiuè Vers. 20.

&

& impulsiuè, sed permissiuè & obiectiuè; illa nimirum prouidentia, quam circa peccata, sanctissima Dei maiestas habet: quæ qualis & quanta sit explicui Exodi 7.3. A

Hinc elicitur, quòd si Chananæi pacem à Iosue & Hebræis petijssent, ac pœnitentes in vnius veri Dei castum cultum cum Hebræis transire voluissent, Deum decretum suum de illis occidendis reuocaturum fuisse, aut potius declaraturum illud non comprehendere Chananæos pœnitentes, sed tantùm impœnitentes, & in sua impietate obduratos. Ita Abulens. Masius & alij.

VERS. 21. INTERFECIT ENACIM] id est gigantes posteros Enac gigantis.

Quæritur: quomodo Iosue gigantes, eorumque vrbes Hebron, Dabir & Anab deleuerit, cùm post mortem Iosue id fecerit Caleb & Othoniel, vt dicitur c. 14. 12. & Iudic. 1. v. 10. 11. & 12. Abulens. quæst. 85. respondet esse hîc Anticipationem, tribuique hîc Iosue illa quæ ipse inchoauit, sed posteri eius perfecerunt. Melius respondet Masius vtrumque contigisse gigantes enim a Iosue partim cæsos, partim pulsos esse ex Hebron, Dabir & Anab, cùm ipse illas vrbes victor percurreret, pulsos vero ac profugos, qui scilicet Iosue manus euaserunt, fugisse, & se recepisse in Gazam, Geth & Azotum, quæ erant vrbes Philisthinorum. Vnde post mortem Iosue viribus resumptis, maiorum suorum sedes, scilicet Hebron, Dabir & Anab recuperarunt, rursumque occuparunt, donec tandem à Caleb & Othoniele funditus fuere deleti. Id insinuat versus sequens. B

Porrò *Enacim*, Hebr. idem est quod *Torquati*, torque ornati. Sic Manlius apud Romanos cognominatus est Torquatus, quòd Gallo in prælio torquem ademisset. Porro torques aurei militibus ob rem strenue gestam donari ab Imperatoribus solebant: vnde torquati dicti, qui duorum generum erant, simplares duplaresque. Vegetius l. 2. Torquati, inquit duplares, torquati simplares erant quibus torques aureus solidus virtutis præmium fuit: quem qui meruisset, preter laudem interdum duas consequabatur annonas, duplares duas, simplares vnam. Torquati tamen hodie vocitari debent equites, qui vulgo cochleati dicuntur, quos Rex noster gestamine suo regioque insigniuit; quique ordinem regium gestare dicuntur. Ita Budæus. Sic tradunt Rabbini gigantes hosce bellipotentes, vasta sua corpora torquibus implesse & ornasse. Enacim enim erant Colossæi gigantes & monstra hominum.

CEPIT ERGO IOSVE OMNEM TERRAM] Chananææ. *Omnem*. id est potiorem & quasi omnem; pauca enim intacta reliquit; vel *omnem*, scilicet quã bello tentauit, quam adire & expugnare voluit; nullam enim adijt, quam nõ expugnarit, vti Deus illi promiserat c. 1. 3. Aliquas tamen in Chananæa vrbes non adijt, intactasque reliquit æquè ac Gazam, Geth, Azotum, & cæteras vrbes Philisthinorum, perinde ac Tyrum, Sidonem, cæterasq; Phœniciæ vrbes, quæ tamen ambitu terræ à Deo Hebræis promissæ continebantur. Cur id fecerit causas afferam Iudic. 2. 21. VERS. 23

SECVNDVM PARTES ET TRIBVS] ✝ significat *id est*, q. d. secundùm partes id est secundùm tribus. Hebr. *iuxta partitiones eorum*, *ad tribus eorum*, id est prout Hebræi per suas tribus erant diuisi & dispertiti.

QVIEVITQVE TERRA] id est habitatores terræ à Iosue vel occisi vel suppressi subactique nullum Israëli bellum mouerunt. Ita Arias, Vatabl. & alij.

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

NVmerantur 31. Reges à Iosue in Chananæa cæsi.
Vide hîc vt Josue Regum omnium fuerit terror, imò iudex & vindex.

1. HI sunt reges, quos percusserunt filij Israël, & possederunt Terram eorum trans
Iordanem ad solis ortum, à torrente Arnon vsque ad montem Hermon, &
omnem Orientalem plagam, quæ respicit solitudinem. 2. Sehon rex Amor-
rhæorum, qui habitauit in Hesebon, dominatus est ab Aroër, quæ sita est super
ripam torrentis Arnon, & mediæ partis in valle, dimidiæque Galaad, vsque ad tor-
rentem Iaboc, qui est terminus filiorum Ammon. 3. & à solitudine vsque ad
mare Ceneroth contra Orientem, & vsque ad Mare deserti, quod est mare salsissi-
mum, ad Orientalem plagam per viam quæ ducit Betsimoth: & ab australi parte,
quæ subiacet Asedoth Phasga. 4. Terminus Og regis Basan, de reliquijs Ra-
phaim, qui habitauit in Astaroth, & in Edrai, & dominatus est in monte Hermon,
& in Salecha, atque in vniuersa Basan, vsque ad terminos. 5. Gessuri, & Machati,
& dimidiæ partis Galaad; terminos Sehon regis Hesebon. 6. Moyses famulus
Domini & filij Israel percusserunt eos, tradiditque Terram eorum Moyses in pos-
sessionem Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse. 7. Hi sunt reges
Terræ quos percussit Iosue, & filij Israel, trans Iordanem ad Occidentalem pla-
gam, a Baalgad in campo Libani, vsque ad montem cuius pars ascendit in Seir:
tradiditque eam Iosue in possessionem tribubus Israel, singulis partes suas. 8. tam
in montanis quàm in planis atque campestribus. In Asedoth, & in solitudine, ac in
meridie Hethæus fuit & Amorrhæus, Chananæus & Pherezæus, Heuæus & Iebu-
sæus. 9. Rex Iericho vnus: rex Hai, quæ est ex latere Bethel, vnus: 10. rex

Ierusalem vnus, rex Hebron vnus: 11. rex Ierimoth vnus, rex Lachis vnus, 12.
rex Eglon vnus, rex Gazer vnus, 13. rex Dabir vnus, rex Gader vnus, 14 rex
Hered vnus, rex Bethel vnus, 15. rex Lebna vnus, rex Odullam vnus, 16. rex
Maceda vnus, rex Bethel vnus, 17. rex Taphua vnus, rex Opher vnus, 18. rex
Aphec vnus, rex Saran vnus, 19. rex Maldon vnus, rex Asor vnus, 20. rex Se-
meron vnus, rex Achsaph vnus, 21. rex Thenac vnus, rex Mageddo vnus, 22. rex
Cades vnus, rex Iachanan Carmeli vnus, 23. rex Dor, & prouinciæ Dor vnus, rex
Gentium Galgal vnus, 24. rex Thersa vnus: omnes reges triginta vnus.

VERS. 2. DOMINATVS EST, &c. MEDIÆ PARTIS IN VALLE] Hebr. *Dominatus est in medio vallis.* Ita & Septuag. quasi dicat, Dominatus est per dimidiam vallem, quæ diuiditur fluuio Arnon, ita vt medietas fluuij & vallis adiacentis esset Sehon Regis Amorrhæorum, altera verò dimidia pars esset Moabitarum. Vide Deut. 3. 16.

VERS. 4. RAPHAIM] Ita vocabantur gigantes prognati ex Raphi, sicut Enakim prognati ex Enac. Vide dicta Gen. 14. 5.

QVÆ HABITAVIT IN ASTAROTH] Ita dicta est hæc vrbs & regia Og regis Basan, ab Astarte idolo Dianæ siue Iunonis hoc est lunæ quæ ibi colebatur; vnde & cognominabatur *carnaim*, id est duorum cornuum, quia luna dum nascitur bicornis est. Vide dicta Gen. 14. 5. sic & *Baalgad*, ait Arias, ex numine Fortunæ, quæ ibi colebatur nomen accepit: *Gad* enim est fortuna, vt dixi Gen. 30. 11. *Baal est Deus.* B

VERS. 9. REX IERICHO VNVS] *Rex*, id est regulus, siue princeps. Singulæ enim vrbes cum suis municipijs suos habebant Reges, id est Rectores & Principes, vt patet ex sequ. olim enim singularum vrbium Domini vocabantur Reges, teste Arist. lib. 3. Polit. Strabone lib. 16. & Plinio l. 6. cap. 9. Hinc collige quanta fuerit illius æui simplicitas, cùm Reges suis contenti vrbibus alias non ambirent, sed cum eis contra communes hostes, v. g. Hebræos conspirarent. Iam autem non rarò videmus tantam esse hominum ambitionem, vt ei satiandæ totus mundus non sufficiat. Vnde de Alexandro Magno cecinit Poëta: C

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis,
Sarcophago contentus erit.

Quid miseri mortales terram ambitis? quid agros agris, vrbes vrbibus, regna regnis adijcere satagitis? quid tota vita vosmetipsos in fundorum dilatatione excruciatis cras morituri? Deo iudici vindicique ambitionis, iniustitiæ & tyrannidis exactam rationem reddituri? in tumulo terræ octopedali sepeliendi? in gehenna per omnem æternitatem arsuri? Hoc est terræ punctum, quod inter A mortales ferro & igni diuiditur. O quàm angusti sunt mortalium termini! O quam angusti cæcique mortalium animi! itane terræ punctum vastissimis, pulcherrimis, opulentissimis cælorum orbibus regnisque anteferris?

REX GENTIVM GALGAL VNVS] Hebr. ad *Galgal* additur articulus *Lamed*, q. d. *Rex Gentium Galgala*, vel Galgala *vnus*. Certum est Galgal hic non esse Galgala, vbi Iosue transito Iordane fixit castra: ibi enim nulla erat ciuitas, nullus rex. Quare verisimiliter Masius & alij censent Galgal esse Galilæam. Hæc enim Hebr. dicitur גליל *Galil*. *Galgal* autem idem est quod *Galil*, geminata duntaxat littera *Gimel*, quod frequens est Hebræis. Vnde Septuag. in editione Romana *Galgal* vertunt *Galilæã*, nec vsquam aliam inuenimus *Galgal* quàm Galilæam. Hæc vocatur *Gentium*, tum quia vicinos habebat Tyrios, Sidonios, aliosque Gentiles; tum quia in ea habitabant, & permistæ erant variæ Chananæorum aliorumque populorum Gentes, inquit Abul. tum quia ad illam ob maris emporia & mercimonia magnus erat aliarum gentium concursus, ait Masius. Accessit postea quarta causa, quòd Salomon Hiram regi Tyri Gentili, ob præstitam in fabrica templi operam, in Galilæa dederit viginti vrbes, vt notat S. Hieron. Verùm hæc donatio Galilææ primitus non indidit cognomen *Gentium*, sed iam inditum roborauit & confirmauit. De Galilæa plura dicam cap. sequ. v. 2. VERS. 23.

OMNES REGES TRIGINTA VNVS] Notat S. Hieron. epist. ad Dardanum terram Hebræis à Deo promissam datamque in longitudine à Dan vsque ad Bersabee continere tantùm 160. millia passuum, siue 160. milliaria Italica, latitudinem verò, quam à Ioppe ad Iordanem metimur, complecti sexaginta passuum milia; ergo angustior erat Italia, imò & Belgio. Quare tot in terra tam angusta dominari regulos, totque alios in ea superesse populos, de quibus cap. sequenti, arguit admirabilem olim fuisse soli illius vbertatem, meritò que vocari terram lacte & melle manantem. VERS. 24.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IVbet Deus Iosue, vt reliquis nouem tribubus Chananæam trans Iordanem, tam bello subactam quam subigendam distribuat, sicut Moses distribuerat eamdem cis Iordanem sitam tribus tribubus, scilicet Ruben, Gad & dimidiæ Manasse. Vnde v. 15. recenset & repetit sortem & terminos à Mose datos tribui Ruben, ac v. 24. datos tribui Gad, & v. 29. datos tribui Manasse.

1. IOsue senex prouectæque ætatis erat, & dixit Dominus ad eum: Senuisti, & longæuus es, terraque latissima derelicta est. 2. Quæ necdum sorte diuisa est,
omnis videlicet Galilæa, Philistiim & vniuersa Gessuri. 3 A fluuio turbido, qui
irrigat Ægyptum, vsque ad terminos Accaron contra Aquilonem: Terra Chanaan,
quæ

quæ in quinque regulos Philisthiim diuiditur, Gazeos, & Azotios, Ascalonitas, Ge-
thæos, & Accaronitas. 4. Ad meridiem vero sunt Heuæi, omnis Terra Chanaan,
& Maara Sidoniorum, vsque Apheca & terminos Amorrhæi; eiusque confinia. 5.
Libani quoque regio contra Orientem, à Baalgad sub monte Hermon, donec ingre-
diaris Emath. 6. Omnium qui habitant in monte, à Libano vsque ad Aquas Ma-
serephoth, vniuersique Sidonij. Ego sum qui delebo eos à facie filiorum Israel. Ve-
niat ergo in partem hereditatis Israel, sicut præcepi tibi. 7. Et nunc diuide ter-
ram in possessionem nouem tribubus, & dimidiæ tribui Manasse, 8. cum qua Ru-
ben & Gad possederunt terram, quam tradidit eis Moyses famulus Domini, trans fluen-
ta Iordanis ad Orientalem plagam. 9. Ab Aroer quæ sita est in ripa torrentis Ar-
non, & in vallis medio, vniuersaque campestria Medaba, vsque Dibon. 10. &
cunctas ciuitates Sehon, Regis Amorrhæi, qui regnauit in Hesebon, vsque ad termi-
nos filiorum Ammon. 11. & Galaad, ac terminum Gessuri & Machati, & omnem
montem Hermon, & vniuersam Basan, vsque ad Salecha. 12. omne regnum Og
in Basan, qui regnauit in Astaroth & Edrai, ipse fuit de reliquis Raphaim: percussit-
que eos Moyses, atque deleuit. 13. Noluerunt que disperdere filij Israel Gessuri &
Machati: & habitauerunt in medio Israel vsque in præsentem diem. 14. Tribui
autem Leui non dedit possessionem: sed sacrificia & victimæ Domini Dei Israel, ipsa
est eius hereditas, sicut locutus est illi. 15. Dedit ergo Moyses possessionem tri-
bui filiorum Ruben iuxta cognationes suas. 16. Fuitque terminus eorum ab A-
roër, quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in valle eiusdem torrentis media: vni-
uersam planitiem, quæ ducit Medaba, 17. & Hesebon, cunctosque viculos earum,
quæ sunt in campestribus: Dibon quoque, & Bamothbaal, & oppidum Baalmeon,
18. & Iassa, & Cedimoth, & Mephaath. 19. & Cariathaim, & Sabama, & Sa-
rathasar in monte conuallis. 20. Bethphogor & Asedoth, Phasga & Bethiesmoth,
21. & omnes vrbes campestres, vniuersaque regna Sehon regis Amorrhæi; qui re-
gnauit in Hesebon, quem percussit Moyses cum principibus Madian: Heuæum, &
Recem, & Sur, & Hur, & Rebe duces Sehon habitatores Terræ. 22. Et Balaam
filium Beor ariolum occiderunt filij Israel gladio cum cæteris interfectis. 23. Fa-
ctusque est terminus filiorum Ruben Iordanis fluuius. Hæc est possessio Rubenitarum
per cognationes suas vrbium & viculorum. 24. Deditque Moyses tribui Gad &
filijs eius per cognationes suas possessionem, cuius hæc diuisio est: 25. Terminus
Iaser, & omnes ciuitates Galaad, & dimidiam partem terræ filiorum Ammon, vsque
ad Aroër, quæ est contra Rabba. 26. & ab Hesebon vsque Ramoth, Masphe &
Betonim: & à Manaim vsque ad terminos Dabir. 27. & in valle quoque Betha-
ram, & Bethnemra, & Socoth, & Saphon reliquam partem regni Sehon regis Hese-
bon: huius quoque finis, Iordanis est, vsque ad extremam partem maris Cenereth
trans Iordanem ad Orientalem plagam. 28. hæc est possessio filiorum Gad per
familias suas, ciuitates & villæ earum. 29. Dedit & dimidiæ tribui Manasse, filijs-
que eius iuxta cognationes suas possessionem, 30. cuius hoc principium est: à Ma-
naim vniuersam Basan, & cuncta regna Og regis Basan, omnesque vicos Iair, qui sunt
in Basan, sexaginta oppida, 31. & dimidiam partem Galaad, & Astaroth, & E-
drai, vrbes regni Og in Basan: filijs Machir, filij Manasse, dimidiæ parti filiorum Ma-
chir iuxta cognationes suas. 32. Hanc possessionem diuisit Moyses in campestri-
bus Moab trans Iordanem contra Iericho ad Orientalem plagam. 33. Tribui au-
tem Leui non dedit possessionem: quoniam Dominus Deus Israel ipse est possessio eius,
vt locutus est illi.

VERS. 1. QVÆ NECDVM SORTE DIVISA EST] Hebr. *Superest terra ad possidendum eam*. videlicet per sortis iaciendæ diuisionem à te, ô Iosue, faciendam, vt Noster clarè exprimit, idque siue ea iam à te occupata sit, vt Galilæa, siue occupanda restet, vt terra Philistina.

VERS. 2. OMNIS VIDELICET GALILÆA] Chald. Septuag. Recentiores Hebr. nomen גלילות *Gelilath*, accipiunt non vt proprium, sed vt appellatiuum, vertuntque *limites vel littora Philistinorum* (simile dixi Ioëlis 3.4.) indeque Galilææ nomen est inditum, ait Masius, vel propter sinuosos littorum & riparum recessus, vel quia fluctus illic ventis aut æstu reciprocantur voluntatimque ludunt (גלל *galal*, enim significat voluere, reuoluere, conuoluere,) vel denique à congestis conuolutisque ibidem passim arenarum tumulis. Duplex enim est Galilæa, & vtraque mari adiacet, ideoque in Hebr. est nomen plurale גלילות *Gelilote*, q. d. *Galilææ*. *Galilæa duplex.*
Galilæa enim alia est inferior circa Tyberiadem & stagnum Genesaret, quam occuparunt tribus Zabulon & Issachar: alia est superior circa Capharnaum, Tyrum & Ptolemaida, quam occuparunt tribus Aser & Nephtali: hæ

enim

enim dicta est Gentium, quòd à Gentilibus circumquaque vicinis frequentaretur; vti dixi c. 13. vtraque opima erat & fertilis, fontibus aquæ perennis, ac torrentibus irrigua, totaque frumenti, vini, olei, & cunctorum fructuum ferax, ideoque vniuersa erat habitata & exculta: hinc in ea erat magna ciuitatum & vicorum multitudo, ac incolæ plurimi, illique fortes & pugnaces. Iosephus Dux Galilæorum contra Romanos, in vita sua narrat, in Galilæa fuisse 204. vrbes & vicos, quorum minimus continebat quindecim hominum millia.

Denique Galilæam nobilitauit, tum Iosue, tum potiùs eius antitypus IESVS CHRISTVS. Hic enim ipse conceptus & educatus est ibi: vt plurimùm habitauit & versatus est: hic Euangelicæ prædicationis semen primùm spargere cœpit, ac proinde Euangelij gratia, vnà cum Apostolis qui plerique Galilæi erant Galilæam totam bis circumiuit, singulasque eius ciuitates & vicos peragrauit, docens vbique in Synagogis, eijciens dæmonia, & curans omnem morbum & omnem languorem in populo. Atque ob hanc educationem & conuersationem suam, quam in Galilæa duxit, Christus Galilæus vocatus fuit. Præter quam rationem, Apostoli, quòd plerique hic nati essent, etiam Galilæi appellati fuere. Quapropter & Imperatori Iuliano Apostatæ, vt Eusebius & alij sæpè memorant, solemne erat, vt Christum Galilæum, & tum à Christo, tum ab Apostolis Christianos omnes Galilæos nominaret. Ita Adrichom. in descript. Galilææ.

Tropol. Galilæus princeps est, & cum Iosue Galilæam subiugat, qui carnem domans, passionesque fortiter subiugans, regnorumque & regum statuumque circulationes, reuolutiones, mutationes, procellas & turbines despicit & quasi pede calcat. Galilæa enim Hebr. idem est quod tornatilis, volubilis, ait Pagnin. in nomin. Heb. Hoc est quod orat Ecclesia Dominica quarta post Pascha. *Vt inter mundanas varietates ibi nostra fixa sint corda, vbi vera sunt gaudia.* Nam vt ait Paulus: *Nostra conuersatio in cælis est.* Philipp. 3. 20. ideóque non simus *hospites & aduenæ, sed ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lap. de Christo Iesu.* Ephes. 2. 19.

VERS. 3. A FLVVIO TVRBIDO] Is est Nilus, hic enim Hebr. vocatur שיחור *sichor*, id est turbidus, quia aqua eius limo quem vehit est turbida & nigra. Vnde & à Græcis μέλας, id est niger cognominatur. Hinc & Ægyptus μελάμβωλος, id est *nigrigleba* dicitur, ideoque pinguis & fertilis. Quapropter *Nilus* dicitur νεὰ ἰλὺς, id est *nouus limus*. Vnde Mantuanus.

Limifer Ægyptum toto semel irrigat anno,

Videlicet in æstate, dum Sol est in Cancro: tunc enim Nilus exundans agros Ægypti oblimat, impinguat & fœcundat. Audi Tibullum.

Fertilis æstiua Nilus abundat aqua.

Ita Lyran. Vatabl. Arias & S. Hier. epist. ad Dardan. Vide dicta Ierem 2. 18.

Dices: terra promissa non extendebatur vsque ad Ægyptum, nec eius terminus meridionalis erat Nilus, sed riuus quidam Nili, siue torrens de eremo veniens, qui inter Rinocoluram & Pelusium vrbem Ægypti in mare ingreditur. Vnde alibi in Script. vocatur torrens Ægypti, alibi torrens deserti. Respons. ita est, vti rectè ostendit Ribera, Amos 6. num. 43. Hic tamen Nilus ponitur quasi limes & terminus terræ promissæ, tum quia torrens ille deserti, qui terræ est limes, est riuus Nili. Vnde multi per Nilum hic accipiunt riuum istum Nili, qui torrens deserti dicitur. tum quia inter torrentem hunc vsque ad Rinocoluram & Pelusium est desertum, terraque inutilis & inhabitata, quæ proinde non computatur, nec illius habetur ratio: quare rectè dicitur Nilus, iuxta quem terra est culta & fertilis, esse terminus terræ promissæ. Porrò Rinocoluram versus meridiem esse terminum Iudææ docet Plinius lib. 5. c. 13. & Strabo lib. 16. & S. August. lib. 16. de ciuit. c. 24. Dicta est vrbs hæc Rinocolora à naribus reorum amputatis (ῥὶν enim est nasus) quòd scilicet, vt ait Strabo, homines malefici præcisis ob scelera naribus à Rege quodam Æthiopum, qui in Ægyptum venerat, in ea collocati sint, quasi in exilio ad terrorem cæterorum. Hodie Pharamicam dici nonnulli asserunt.

Porrò Nilus sua exundatione ita fœcundat Ægyptum, vt pluuia non egeat, sitque omnium regionum fertilissima. Audi Ciceronem lib. 2. de natura deorum. *Irrigat Ægyptum Nilus, & cum tota æstate obrutam oppletamq; tenuit, tum recedit mollitosq; & oblimatos agros ad serendum relinquit.* Augetur enim Nilus certis diebus mirum in modum, & per totam spatiatus Ægyptum, fœcundissimus innatat. Vnde vnica spes Ægyptijs in Nilo, ait Seneca lib. 4. Natur. quæst. cap. 2. Audi Claudianum qui Epigram 61. de Nilo ita canit.

Ægyptus sine nube ferax, imbresq; serenos
Sola tenet, secura poli, non indiga venti,
Gaudet aquis quas ipsa vehit, Niloque redundat.

Quocirca Pharao superbiens æstimabat se non tam Regem, quàm Deum Ægypti, ideoque audiuit à Deo: *Ecce ego ad te Pharao Rex Ægypti draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum & dicis: Meus est fluuius, & ego feci memetipsum: & ponam frænum in maxillis tuis,* &c. Ezech. 29. 3.

Meminit ergo Nili hic Script. vt indicet Iudæam illi vicinam, illoque limitatam, eius fertilitatem participare, vt sit terra fœcunda, lacte & melle manans.

TERRA CHANAAN, QVÆ IN QVINQVE REGVLOS PHILISTHIIM DIVIDITVR, GAZÆOS ET AZOTIOS, ASCALONITAS, GETHÆOS ET ACCARONITAS] Pro terra Chanaan, Hebr. est *Chananæo reputabitur*. Chald. *Chananæorum terræ annumerari debet.* q. d. Licet Philistini nunc has quinque Palæstinæ vrbes & satrapias occupent, illæ tamen sunt Chananæorum, qui ibi primi habitarunt, indeque sedibus suis pulsi sunt à Philistinis, siue à Caphtorim, id est Cappadocibus. Deuter. 2. 23. ideóque vrbes hæ limitibus Chananææ Hebræis à Deo promissæ continentur; quanquam Hebræi sua segnitie, sceleribus & culpa illas, vti & plures alias, numquam vel certè exiguo tempore sub Dauide & Salomone occuparint. Ita S. Hieron. ad Dardanum.

QVINQVE REGVLOS] Hebr *Quinque Sarnim*. Est vox Palæstina significans Satrapas, Præfectos, Principes: consentit cum Hebr. רוזנים *rozenim*, per Metathesin litteræ r cum s. Chald. vertit *turanos* (Chald. enim litteras s & z in t commutant) vnde tyranni nomen, quo olim censebantur Reges, deductum videtur, ait Arias: Nam vt ait Iustinus lib. 1. Hist. *Principio rerum gentium nationumque imperium penes Reges* (quasi rectores) *habebat quos ad huiusmodi fastigium maiestatis non ambitio popularis,*

laris, sed spectata inter bonos moderatio prouehebat, qui A *& tyranni ob fortitudinem vocabantur.* Vnde Virg. 7. Æneid.

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Qui ergo Hebr. *rezenim* Palestinè *seranim*, hl Persicè *Satrapę*, id est Præfecti, (vnde Satrapia est regio siue præfectura) Cbald. *turnata* dicebantur. Quinque igitur erant Philistinorum vrbes, quarũ quælibet suam habebat Satrapiam siue præfecturam, suumq; satrapam siue præfectum quasi regulũ nimirum Gaza, Azotus, Ascalon, Geth & Accaron, quæ perpetua Hebræis gessere bella.

Vers.4. AO Meridiem vero sunt Hevæi, omnis terra Chanaan.] id est Phœnicia, ait Masius. Vide dicta c. 5. initio.

Et Maara Sidoniorum.] Recentiores τὸ *Maara* accipiunt non vt nomen proprium, sed vt appellatiuum, vertuntq; cum Masio, *vsque ad prata* B vel campos *Sidoniorum.* Hinc & ex v. 6. clarè patet, Sidonem, æquè ac Tyrum, terminis Chananææ cõprehensam fuisse, ac ad terram Iudæis promissam pertinuisse, etsi Iudæi sua segnitie nunquam eam occuparint. Meliùs noster τὸ *Maara* retinuit vt nomen proprium. *Maara* enim hebr. speluncam significat, vti vertit hic Chald. Pagnin. & alij, quæ apud Sidonem extat, estque municipium admirabile & inexpugnabile, quod posteà *cauea Syrea* dictum est, quod post Christvm anno 1167. præsidiarij milites Christiani pecuniâ corrupti Saracenis tradiderunt, ait Tyrius lib. 19. Belli sacri ca. 11. & ex eo Adrichom.

Vers.5. Eivsqve confinia.] Hebr. וְהָאָרֶץ הַגִּבְלִי *vehaarets haggibli*, quod recentiores cùm Masio & Vatab. accipiunt vt nomen proprium, vertuntque, C *Et terra Gebalæorum*, id est Bybliorũ, Byblus enim vrbs est in Pœnicia non procul à Sidone. Vnde Septuag. vertunt, *Et omnem terram Gabli.* Verum noster propter articulũ alijs punctis legit הַגִּבְלִי *haggebuli*, id est terminalis terra, puta terræ fines siue cõfinia. Articulus enim apud Hebræos crebriùs apponi solet nominibus communibus quàm proprijs: quanquam vtraque versio eodem redeat, Byblus enim erat confinis Sidoni, vti dixi.

Donec ingrediaris Emath.] Duplex, ait S. Hieron. in c. 6. Amos sub initium, erat Emath; scilicet maior, quæ posteà ab Antiocho dicta est Antiochia; & minor, quę Epiphania est appellata, vtraque est in Syria. Posterior in Script. ponitur terminus terræ sanctæ Iudęis promissæ versus Syriam, sed exclusiuè, vnde additur, *ad introitum Emath.* Iudæa enim pertingebat ferè vsque ad Epiphaniam.

Vers.7. Et nvnc divide terram in possessionem D novem tribvbvs, et dimidiæ tribvi Manasse;] Nam alteri parti dimidiæ tribus Manasse, æquè ac duabus cæteris tribubus Ruben & Gad, Moses iam dedit suam sortem & partem Chananææ cis Iordanem. Restant ergo nouem tribus cum dimidia tribu Manasse, quibus tu, ô Iosue, Chananæam trans Iordanem sitam diuidas. Vnde sequitur:

Vers.8. Cvm qva rvben et Gad possederunt terram, qvam tradidit eis Moyses.] *Cum qua*, scilicet dimidia tribu Manasse, non illa, quæ cum nouem tribubus translordanem suas sedes te sortiente accipiet, sed altera, quæ iuncta est Rubenitis & Gaditis cis Iordanem. Sunt enim verba hęc non Dei, sed auctoris libri historiam suam prosequentis. Hic enim finiuntur verba Dei iubentis, nouem tribubus cum dimidia Manasse à Iosue distribui Chananæam trans Iordanem, atque incipiunt verba auctoris historicè narrantis, quomodo Moses alteri parti tribus Manasse, vnà cum Rubenitis & Gaditis suas terræ portiones cis Iordanem iam antè distribuerit, vt simili modo de cæteris tribubus à Iosue distributis narret, vnde pro *cum qua*, Heb. est עִמּוֹ *immo*, id est, vt Vatabl. exponit *cum alia dimidia tribu Manasse.* q. d. Tu, ô Iosue, diuide terram trans Iordaninam nouem tribubus & dimidiæ tribui Manasse, quia Moses alteri dimidiæ tribui Manasse & duabus reliquis tribubus (omnes enim tribus numero sunt duodecim) scilicet Ruben & Gad iam diuisit terram cis Iordaninam; sic fiet vt omnes duodecim tribus suam in Chananæa partem sortemque occupent. Hebræi enim confusè loquuntur, multaq; simul conuoluunt, quæ lectori ex circumstantijs, vel alibi dictis, aut aliundè notis euoluenda, secernenda & distinguenda relinquunt. Porrò sortes hæ à Mose distributæ Gaditis Rubenitis & Manassensibus recėsentur, Numer. 32. 33 hic verò eadem repetuntur & minutiùs explicantur.

Vers.13. NolverVntqve disperdere filii Israel Gessvri] Non quasi Moses cum suis à Deo iussus eos disperdere, id facere renuerit, cùm ipse Deo fuerit obedientissimus; sed quòd ad colloeandas primùm in cis Iordanina regione duas tribus cum dimidia, satis tunc agrorum oppidorumque esset, ac cum toto exercitu traijciendum erat in terram promissam trans Iordanem ad eam expugnandam. Hac de causa duæ illæ gentes Chananææ, scilicet Gessuri & Machati, relictæ fuere posteris expugnandæ.

Vers.21. Et omnes vrbes campestres, vniversaqve regna Sehon.] q. d. Hę campestres & montanæ vrbes vniuersæ pertinebant ad regna Sehon; non ergo vult dicere, quòd soli Rubenitæ vniuersa regna Sehon occuparint.

Qvem percvssit Moyses cvm principibvs Madian: Hevævm, et Recem, et Svr, et Hvr, et Rebe dvces Sehon habitatores terræ] Moses primò percussit Sehon Regem Amorrhæorum Num. 21. 21. deinde percussit quinque hos Principes, Heuæum, Recem, Sur, Hur, & Rebe in bello Madianitico, Num. 31. Erant enim ipsi Madianitæ, hic tamen dicuntur Duces Sehon, eo quod eius fuerint vectigales vel stipendiarij, ideoque illi suppetias tulerint contra Hebræos, sed ipso cæso redierunt in Madian, vbi paulò post ipsi quoque à Mose occisi sunt.

Vers.25. Dimidiam partem terræ filiorvm Ammon.] Videtur hoc pugnare cum Deuter. 2. vers. 19. vbi dicitur: *Non dabo tibi de terra filiorum Ammon.* Resp. cum Abulens. Sehon Regem bellicosum Ammonitis partem ditionis Sur bello ademisse, quam profligato Sehon cum alijs eius vrbibus, iure belli sibi vendicarunt Israëlitæ, ideoque Iudic. 11. 13. Rex Ammonitarum expostulauit cum Iephte, volėseam sibi restitui, sed immeritò; Deus enim concesserat dederatque Hebræis omnia regna quæ parebant Amorrhæis, inter quæ erant & hæc. Nam illo loco Deuter. tantùm excipit illa loca, quibus tunc dominabantur Ammonitæ; hęc enim eis vult relinqui. Tantùm enim vetat Hebræis ne Ammonitas inuadant, & cum eis bello decertent, idque in gratiam Lot eorum parentis,

viriqve iusti, qui erat nepos Abrahæ Hebræorum Patriarchæ. Hanc ergo Ammonitarum regionem Schoo subegerat cuius ditionem dimidia ex parte possederunt Gaditæ, alteram verò dimidiam tenuerunt Rubenitæ.

QVÆ EST CONTRA RABBA,] id est, quæ est è regione siue opposita ciuitati Rabbæ, quæ postea à Philadelpho dicta est Philadelphia.

Vers.30. ET CVNCTA REGNA OG REGIS BASAN.] quæ fuere tria, Argob, Basan, & pars Galaad. Sæpiùs tamen Og vocatur Rex Basan, & sub Basan cætera duo intelliguntur. Vide Deuter.3.vers.13. & sequent.

Vers.31. ET DIMIDIAM PARTEM GALAAD,] scilicet de-

A dit Moses Manassensibus, nam alteram dimidiam dedit Gaditis. Porrò τὸ & est ἐξηγητικόν, siue explicatiuum; explicat enim quæ fuerint regna Og Regis Basan, aitque inter ea fuisse potiora dimidiam partem Galaad, Astaroth & Edrai.

DIMIDIÆ PARTI FILIORVM MACHIR.] Solus Machir filius Manasse fuit patri superstes, quare idem est tribus Machir, quod tribus Manasse: Machir enim, vtpote solus filius, ex asse fuit hæres patris sui Manasse: Machiro tamen additus fuit Iair eius ex filia nepos, cùm alioqui Iair ob patrem esset de tribu Iuda: vnde posteri Iair in Galaad cum posteris Machir habitarunt. 1. Paral.2. vers.21. & seq.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PRæparatur diuisio Chananææ per sortes in duodecim tribus; vnde ei quædam præmittit, nimirùm debere tribum Leui ab ea excipi, ac tribum Ioseph in duas diuidi, scilicet in Ephraim & Manasse, atque Calebo extra sortem dandam esse illam terræ portionem, quam ipsi ob merita olim Deus per Mosen assignarat.

1. HOc est quod possederunt filij Israël in Terra Chanaan, quam dederunt eis E-
leazar sacerdos & Iosue filius Nun, & principes familiarum per tribus Israel.
2. Sorte omnia diuidentes, sicut præceperat Dominus in manu Moysi, nouem tri-
bubus, & dimidiæ tribui. 3. Duabus enim tribubus, & dimidiæ dederat Moyses trans
Iordanem possessionem: absque Leuitis, qui nihil terræ acceperunt inter fratres suos:
4. sed in eorum successerunt locum filij Ioseph in duas diuisi tribus, Manasse &
Ephraim: nec acceperunt Leuitæ aliam in Terra partem, nisi vrbes ad habitandum,
& suburbana earum ad alenda iumenta & pecora sua. 5. Sicut præceperat Dominus
Moysi, ita fecerunt filij Israel, & diuiserunt Terram. 6. Accesserunt itaque filij Iuda
ad Iosue in Galgala, locutusq; est ad eum Caleb, filius Iephone Cenezæus: Nosti quid
locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me & te in Cadesbarne. 7. Qua-
draginta annorum eram quando misit me Moyses famulus Domini de Cadesbarne,
vt considerarem Terram, nuntiauique ei quod mihi verum videbatur. 8. Fratres au-
tem mei, qui ascenderant mecum, dissoluerunt cor populi: & nihilominus ego secutus
sum Dominum Deum meum. 9. Iurauitque Moyses in die illo, dicens: Terra, quam
calcauit pes tuus, erit possessio tua, & filiorum tuorum in æternum: quia secutus es Do-
minum Deum meum. 10. Concessit ergo Dominus vitam mihi, sicut pollicitus est
vsque in præsentem diem. Quadraginta & quinque anni sunt, ex quo locutus est Do-
minus verbum istud ad Moysen, quando ambulabat Israël per solitudinem: hodie
octoginta quinque annorum sum, 11. sic valens, vt eo valebam tempore quando ad
explorandum missus sum: illius in me temporis fortitudo vsque hodie perseuerat tam
ad bellandum quàm ad gradiendum. 12. Da ergo mihi montem istum, quem polli-
citus est Dominus, te quoq; audiente, in quo Enacim sunt, & vrbes magnæ atque mu-
nitæ: si forte sit Dominus mecum, & potuero delere eos, sicut promisit mihi. 13. Be-
nedixitque ei Iosue: & tradidit ei Hebron in possessionem. 14. Atque ex eo fuit He-
bron Caleb filio Iephone Cenezæo vsque in præsentem diem: quia secutus est Domi-
num Deum Israël. 15. Nomen Hebron antè vocabatur Cariath-Arbe: Adam ma-
ximus ibi inter Enacim situs est: & Terra cessauit a prælijs.

Vers.1. QVAM DEDERVNT EIS ELEAZAR SACERDOS (summus scilicet Pontifex) ET IOSVE FILIVS NVN, ET PRINCIPES FAMILIARVM (id est tribuum) PER TRIBVS ISRAEL.] q.d. Et duodecim principes iuxta duodecim tribus Israël: quæque enim tribus suum habebat principem. Hebr. *Capita Patrum* (id est principes) *tribuum filiorum Israel.* Igitur tres hic ponuntur diuisionis & sortitionis

A præsides & executores, scilicet primus Eleazar Pontifex, secundus Iosue populi princeps, tertium ordinem faciunt duodecim principes tribuum, quorum quisque suam tribum repræsentabat, eiusque curam gerebat, ne quæ eis iniuria aut sortis imminutio fieret, vt principibus tribuum contentis, omnes tribus contentæ, sortitioni acquiescerent.

Porrò

Porrò præponitur hic Eleazar Iosue, quia dignior: Dignior enim est Pontifex Principe & Rege. Negat id Abulensis, censetque Iosue digniorē fuisse Eleazaro, sed contrarium ostendi ex ipsis Script. verbis Num. 27. 21.

Vers. 3. Absqve Levitis, qvi nihil terræ acceperunt inter fratres svos,] quia Leuitarum portio erat Dominus, id est oblationes, oblationes enim & victimarum Deo immolatarū pars cedebat Leuitis.

Vers. 4. Sed in eorvm svccesservnt locvm filii Ioseph in dvas divisi tribvs, Manasse et Ephraim.] Carpit hic Masius vulgatū Interpretem, quòd Hebræo nonnulla adiungat. Nam in Hebr. tantùm est *Quia filij Ioseph fuerunt duæ tribus, Manasse & Ephraim.* Verùm Resp. Nostrum id clariùs interpretari vertendo: *Sed in eorum locum successerunt filij Ioseph.* q. d. quia seclusâ tribu Leui tantùm restabant vndecim tribus Chananæam diuisuræ, hac de causa tribus Ioseph diuisa est in duas, vt numerum duodenarium tribuum Israel expleret, itaque acciperet duas terræ promissæ portiones, vnam pro tribu Ioseph, alteram pro tribu Leui, quam scilicet illa acceptura fuisset, si inter duodecim fuisset computata: iam autem ea exclusa, successit illi altera pars tribus Ioseph, ac duodecimam tribum constituit, itaque duodecimam partem terræ promissæ obtinuit. Volebat enim Deus duodecim tribubus distribui Chananæam, ideoque eam in duodecim portiones diuidi, atque hac ratione tribus Ioseph successit quoque tribui Ruben in iure primogenituræ, quod erat vt primogenitus (qualis erat Ruben) duplicem portionem hereditatis paternæ obtineret, cæteri verò fratres simplicem. Hoc iure excidit Ruben propter incestum cum Bala nouerca sua commissum, ideoque illud datum est casto Ioseph. Vnde ipse per duos filios suos, scilicet Ephraim & Manasse, duas tribus constituit, & duplicem sortem terræ sanctæ adeptus est.

Vers. 6. Ad Iosve in Galgala.] Ibi enim erant castra & statiua Iosue & Hebræorum, quare ibidem hæc omnia gesta sunt, factaque hæc prima diuisio Chananææ in quinque tribus, nam posterior diuisio in septem reliquas tribus facta est in Silo ca. 18. v. 1.

Locvtvsqve est ad evm Caleb filivs Iephone Cenezævs.] Caleb hic explorauerat terram sanctam, missus à Mose cum Iosue & cæteris decem exploratoribus, hisque illam calumniantibus & murmur populi excitantibus, Caleb cum Iosue restitit, murmurq. repressit, terram promissam laudando, eamq. Dei ope facilem expugnatu ostendendo. Quare Deus illi in præmium iussit dari extra sortem, Hebronem eiusque confinia. Num. c. 13 & 14. quæ proinde ipse hic à Iosue sibi assignari depoicit. Quocirca alius est hic Caleb à Caleb, qui fuit atauus Beseleel, & filius immediatus Esron filij Phares, filij Iuda, de quo 1. Paral. 2. 18. vti contra R. Salomonē probaui Exodi 31. 1. Est hic quoque Caleb de secta de Iuda & genere à Phares & Esron, sed mediantibus auis & abauis, *Caleb*, Hebr. idē est quod canis, idq; appositè, quia ipse vt canis allatrauit exploratores terræ sanctæ detrahentes, murmurq; populi repressit. Rursum *Caleb* idē est quod quasi cor, quia ipse cordis generoso & magnanimo tuitus est causam fidei; Dei, cōtra cæteros exploratores & populū murmurātē,

Filivs Iephone] Nonnulli *Iephone* accipiunt non vt proprium, sed vt appellatiuum significans oculatum, sagacem: פנה *pane*, quod significat aspicere, inspicere, perspicere. Verùm certū est Iephone esse nomen proprium patris Caleb, cuius tamē etymon vni datum apprimè conuenit Calebo, vtpote oculatissimo & prudentissimo.

Cenezævs.] Cur Caleb vocatus Cenezæus? Numerantur Cenezæi inter cæteros Chananææ populos Genes. 15. v. 19. Sed certum est Caleb inde non vocari Cenezæum: fuit enim ipse gente & genere Hebræus, non Chananæus. Rursum fuit alius Cenez ab Esau progenitus (vnde teste S. Hier. in locis Hebr. Idumæi nonnulli dicti sunt Cenezæi) de quo Genes. 36 15. & 42. sed certum pariter est nec ab eo Caleb dici Cenezæum: constat enim cum fuisse Iudæum, non Idumæum, atque à Iacob, non ab Esau progenitum.

B Dico ergo Caleb vocari Cenezæum ab auo vel, proauo, qui fuit Cenez, fuitque vir eximius, ideoque nomen suum posteris communicauit, vt ab eo vocarentur Cenezæi; id ita esse colligimus ex eo quòd nomen hoc Cenez frequens & celebre fuerit in familia Caleb; nam & frater Calebi, qui fuit pater Othonielis iudicis, vocatus est Cenez: nepos quoque Calebi ex filio nuncupatus est Cenez, vt patet cap. seq. v. 13. Iudic. 1. 13. 1. Paral. 4. 13. & 15. idq; ex auo vel proauo suo viro illustri, qui dictus erat Cenez, vt videtur. Quare non est verisimile Cenez hunc fuisse vitricum vel patruum Calebi, vti nonnulli volunt. Cenez ergo genuit Iephone, Iephone genuit Caleb, inde Caleb dictus est Cenezæus. Vnde Cenezæus Hebr. idem est quod *possessio mea ipse, vel nidus meus iste*, ait Pagnin. in nomin.

C Hebr. q. d. Caleb fuit verè nepos & heres aui sui Cenez viri illustris, ac eum possessione & hereditate simul eius virtutes heroicas possedit & hereditauit: quare verè fuit, dicique potuit Cenezæus, æquè ac Israelita & filius Abrahæ.

Terra qvam calcavit pes tvvs erit possessio tva.] Quæ fuerit hæc terra non explicuit Moses Numer. 14 v. 24. sed hinc liquet fuisse Hebronem quam adijt Caleb, dum terram cum alijs exploratoribus lustraret, cùm illi eam adire non audesent ob metum gigantum eam incolentium. Vers. 9.

Qvadraginta et qvinqve anni svnt, ex qvo locvtvs est Dominvs verbvm istvd ad Mosen qvando ambvlabat Israel per solitvdinem; hodie octoginta qvinqve D annorvm svm.] Hic locus magnam lucem affert toti huic libro. Caleb enim hisce verbis totam istius temporis Chronologiam complectitur, ex quo certò colligunt bellasse Iosue cum Chananæis per sex annos, ijsq; subactis anno septimo diuisisse eorum terram per duodecim tribus Israel. Hæc ergo est Periocha & Synopsis gestorum Iosue. Vers. 10.

Iosue anno sui ducatus suæque gubernationis primo, die decima mensis primi, traduxit populum Israel per Iordanem cedentibus aquis, in terram Chanaan, vt audiuimus cap. 3. & 4. Pascha verò celebrauit in Galgalis die 14. mensis primi in planitie Hierichuntis, sequenti die populus comedit de frumēto terræ, quo facto, mox postero die manna desijt, vt dictum est cap. 5. Hine patet Iosue & Hebræos mox ab obitu Mosis, anno scilicet ineunte 41. ab exitu ex Ægypto, ingressos Chronolog. gestorum Iosue.

esse Chananæam, & euersa Iericho cum cæteris gentibus bellum gessisse, idque per sex annos. Septimo enim anno omnibus subactis, diuisit Iosue Chananæã Hebræis. Id ita esse patet ex collatione historiæ recensitæ hoc cap. cum iis quæ narrãtur. Num. 13. & Deut. 2. Nam cùm Iosue inchoaret hanc diuisionem, Caleb ait ei hoc versu, se cùm inter alios ad explorandam terram Chanaan de Cades Barne Numer. 13. emitteretur, fuisse 40. annorum, & ab eo tempore ad præsens fluxisse 45. annos, seque iam 85. esse annorum. Certùm est autem eum cum alijs exploratoribus fuisse missum anno secundo ab exitu ex Ægypto. Num. 10. & 13. & Iosue 14. à quo anno vsque ad annum 40. ab exitu ex Ægypto, quo mortuus est Moses, & Iosue dux constitutus, fluxerunt anni 38. iam cõputa ab anno 38. ad 45. habebis septem annos, quibus sex prioribus bello domitis & cæsis Chananæis, septimo eorum terram diuiserunt, cùm scilicet iam Caleb esset 85. annorum. Diuisio ergo hæc terræ acta est anno 47. ab exitu ex Ægypto qui fuit ducatus Iosue septimus, saltem inchoatus. Ita Theodor. hic quæst. 17. Abulens. in cap. 13. q. 3. & in c. 22. q. 2. vbi refutat Iosephum quinquennio, & Lyranum sexennio tempus belli definientem. Sic & Masius Magalianes & alij hic. Denique hæc est communis Hebræorum sententia.

Vers. 11. Sic valens] Deus Calebi seruauit in senecta robur pristinum, tum in præmium suæ fidelitatis, vt terra promissa, pro qua contra murmuratores steterat, vigens valensque potiretur & frueretur; tum vt testis esset oculatus omnium quæ gesta erant à Mose in deserto, eaque narraret iunioribus Hebræis: omnes enim murmuratores à Deo morte puniti fuere in deserto, eorũ ergo filij iuuenes, qui nõ murmurauerant, ingressi sunt terram promissam. His igitur Caleb senex testatus est & prędicauit mira, quę Deus Patribus præstiterat in deserto. Sic mox post Christum longæui fuere S. Ioannes S. Simeon, S. Dionysius Areopagita, S. Polycarpus, alijque plures, vt posteris essent ocŭlati vel auriti testes gestorum Christi. Similis fuit Paulus Concordiensis, cuius validam senectam, ita describit S. Hieron. Epist. 23. ad eumdem: *Ecce*, inquit, *centenus ætatis circulus voluitur, & tu semper præcepta Domini custodiens, futuræ beatitudinẽ vitæ per præsentia exempla meditaris. Oculi lumine vigent, pedes imprimũt certa vestigia, auditus penetrabilis, dentes candidi, vox sonora, corpus solidum & succi plenum, canis tũ rubore discrepant, vires cum ætate dissentiunt: Non memoriæ tenacitatem, vt in plerisq; cernimus, antiquior senecta dissoluit; Non calidi acumen ingenij frigidus sanguis obtundit; Non contractam rugis faciem arata frons asperat; Non denique tremula manus per curuos ceræ tramites errantem stylum ducit: futuræ nobis resurrectionis virorem in te Dominus ostendit: vt peccati sciamus esse, quòd cæteri adhuc viuentes præmoriuntur in carne; iustitiæ, quòd tu adolescentiam in aliena ætate mentiris.*

Tam ad bellandum,] cum gigantibus in Hebrone, mihi à Deo data degentibus, vt eos expellam & Hebronem expugnem mihique vendicem. Vnde sequitur.

Vers. 12. Da ergo mihi montem istum, quem pollicitus est Dominus te quoque audiente, in quo Enacim sunt.] *Montem istum*, in quo sita est Hebron, Dabir & Anab vrbes: has enim Deus promisit Calebo Numer. 14. 24. licet enim Script. eas ibi nominatim non exprimat; tamen Moses viua voce idipsum declarauit, vt patet ex hoc loco, scilicet terram eo loco à Deo promissam Calebo, esse montana Hebron. Causa, cur Deus hæc præ alijs assignarit Calebo fuit prima, inuicta & excelsa virtus ac fortitudo Calebi, qua paulò antè dixi se iam 85. annorum tam esse validum animo & corpore, quàm cum esset 40. annorum. Secunda, quia montana Hebronis ab Enacim, id est gigantibus insidebantur, quos cæteri Hebræi mirè formidabant, nec ausi fuissent eos aggredi, vt aggressus est Caleb. Tertia, quia ante annos 40. Caleb ingressus fuerat hæc montana, eaque cum gigantibus lustrarat, populoque dixerat illa facilè per Deum posse expugnari, cùm cæteri exploratores meticulosi id negarent, populumque metu gigantum ab ingressu in terram promissam absterrerent. Voluit ergo Deus ostendere verum esse quod dixerat Caleb, ac per eum gigantes debellare. Ita Deo duce fortissimos quosque & quæque ardua superamus, si Deo nixi rem fidenter & animosè aggrediamur. Deus enim opem quam promisit præstat, & incipientes adiuuat, roborat, promouet, vt rem aliàs difficilem facilè expediant. Sic Dauid carneam illam turrim, vt ait Chrysost. putà Goliath lapillo prostrauit, quia Deo confisus magno animo cum eo duellum iniit. S. Antonius, teste S. Athanas. vidit quandoque diabolum specie gigantis caput inter nubila attollere & condere, sed eius fraudem agnoscens: Frustra, inquit, me tentare conaris ista mole corporis. Age, si quid habes in me potestatis & virium, exere: *Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo? Dominus protector vitæ, à quo trepidabo?* Quo dicto larua illa gigantea euanuit. Tales difficultatum laruas singulis obijcit dæmon, sed si Deo nixi eas spernamus, ac contra eas conemur, in fumum ibunt.

In quo Enacim sunt,] putà gigantes prognati ab Enac gigante; licet enim gigantes hos Hebrone expulerit Iosue cap. 11. 12. tamen hinc liquet nonnullos cladem istam euasisse, ac profugisse ad Philisthinos, indeque reparatis viribus redijsse Hebronem, eamque quasi auorum sedem insedisse, ideoque Calebum rursus eos expulisse.

Si forte] Non quòd Caleb dubitet de promissis Dei, sed quòd modestè de se sentiat, vereaturque ne Dei opem sibi promissam sua culpa vel socordia auertat.

Benedixitque ei Iosue.] q. d. Iosue prospera omnia apprecatus est Calebo, ac præsertim felicẽ expugnationis montanarum vrbium, quas insidebant gigantes, exitum. q. d. Deus te fortunet, Deus tibi benedicat, Deus gigantes tibi subijciat. Ita Abulens. Aliter Arias & Vatabl. Benedixit, inquiunt, id est collaudauit animos & virtutẽ Calebi. Masius verò: *concessit* (Calebo) *ea quæ audiebat.* Vers. 13.

Quia secutus est Dominum Deum Israel.] Hebr. *Quia compleuit post Dominum Deum Israel*, id est, quia plenè secutus est Deum, sicut eũdem olim secutus fuerat Israël, siue Iacob Pater & Patriarcha suus. Septuag. *Eo quòd ipse secutus esset mandatum Dei Israelis.* Iidem verò vers. 8. vertunt: *Ego verò adhæsi Domino Deo meo.* Sensus est q. d. Caleb non solùm priuatim piè sanctèque vixit, sed Dei etiam gloriam, ac proximorum, putà Hebræorum prosperitatem & salutem quibus fieri poterat modis, ad vltimum vsque vitæ actum sedulò Vers. 14.

sedulò & constanter procurauit & omnino munere illo, cui eum Deus præfecerat, grauiter, attentè & constanter perfunctus est. Ita Masius.

Vers. 15. NOMEN HEBRON ANTE VOCABATVR CARIATH ARBE: ADAM MAXIMVS IBI INTER ENACIM SITVS EST.] Ostendit Enacim, id est gigantes fuisse in Hebron, vti dixit v. 12. ex eo quòd Hebron olim sit dicta Cariath, id est ciuitas *Arbe* gigantis.

Nota Primò, hęc ciuitas dicta est Hebron: nam de ea dicitur Num. 13. 23. *Hebron septem annis antè Tanim vrbem Ægypti condita est.* Deinde Hebron occupata fuit ab Arbe gigante eum suis posteris, indeque cognominata est *Cariath* id est ciuitas *Arbe*, qui fuit *Adam*, id est homo *maximus inter Enacim*, qui Antonomasticè cognominatus est *Adam*, quia homo erat maximus inter gigantes, ac in Hebron sibi sedem sepulchrumq; delegerat. Vnde ex Hebræo sic propriè clareque vertas: *Hebron antea vocata est Cariath Arbe; is homo maximus fuerat inter* B *Enacim.* Ita Chaldęus, Masius, Caietan. Vatabl. Arias, Pagnin. & alij. Hunc genuinū huius loci esse sensum, patet ex Hebręo, & ex eo quòd hic Arbe fuerit pater Enac, vt dicitur cap. 15. 13. & ca. 21. v. 11. Ab Enac autem prognati sunt Enacim gigantes. Hinc Arbe hic vocatur maximus, tum vastitate corporis, tum principatu & imperio, tum rerū gestarum gloria, tum dignitate, vt qui fuerit pater, imò Patriarcha Enacim, à quo scilicet omnis hæc gigantum soboles est proseminata, ideoq; nomen eius inditum fuit Hebroni, in qua gigantes hi habitauere. Idem liquet ex Septuag qui vertunt: *Nomen Hebronis olim vrbs Arbe* (perperam nonnulli legunt Argob) *Metropolis ipsorum Enacim ista.*

C Aliter hæc interpretatur S. Hieron. in cap. 27. Matth. & quæst. in Paralipom. ac Hebræi in Bereseit Rabba, id est in Genesi maiori, atq; eos secuti Lyran. Hugo, Dion. Carthus. Abulens. videlicet q. d. Hebron priùs vocata est *Cariath-Arbe*, id est *ciuitas quatuor*, scilicet virorū illustrium, quia in ea sepulti sunt quatuor Patriarchæ, nimirū Adam, Abraham, Isaac & Iacob cum vxoribus suis. De tribus vltimis patet ex Genesi 47. 30. & alibi, de Adamo patet ex hoc loco. Idcirco enim S. Hier. hic nomen Adam protoplasto proprium retinuisse videtur, vt indicaret eum in Hebron esse sepultū, ideoque expressit τὸ *situs*, id est sepultus est, quòd in Hebręo nō extat, sed subintelligi potest. Porrò S. Hier. licèt in hanc sententiam videatur pronior, tamen eam non plane plenéq; astruit. Audi eum in Epitaph. S. Paulę: *Ascendit Hebron, hæc est Cariath-Arbe, id est oppidum virorum quatuor, Abraham, Isaac, Iacob & Adam magni, quem ibi conditum iuxta librum Iesu Naue Hebræi autumant: licèt plerique Caleb quartum* D *pꝛtent, cuius ex latere memoria monstratur.* S. Hieron. sequuntur Isidorus, Rupertus, Marianus Scotus, & alij iam citati. Fauet nomen *Hebron*, quod Hebr. significat societatem, coniunctionem, copulationem, nimirum in ea sepulturæ societatem acceperunt quatuor summi Patriarchæ.

Porrò quod Ioannes Lucidus li. 1. de Emendat. temp. cap. 4. censeat Adamum fuisse gigantem, ex eo quòd hic vocatur *Adam maximus inter Enacim*, improbabile est. Sic enim fuisset homo mōstrosus à Deo conditus, ac naturæ monstrū. Dicitur ergo *maximus inter Enacim* nō proceritate, sed dignitate, quia fuit primus homo creatus à Deo, & parens cæterorum omnium, item dotatus magna scientia, sapientia, gratia, positusque in paradiso. Illud autē *inter Enacim*, tantùm significat eū in Hebrone inter Enacim esse sepultum. Rursum S. Hieron. suā sententiam, accepit ab Hebræis, qui in Beresiet Rabba scribunt, ideo nomen *Arba*, quod significat quatuor, illi vrbi esse impositum, quia priscis sæculis quatuor illic viri habitauerunt, Aner, Escol, Mamre & Abraam; iidem illic sint circūcisi, quatuor item matronæ celeberrimæ ibidem sepultæ fuerūt, Heua, Sara, Rebecca & Lia: & quatuor Patriarchæ Adam, Abraham, Isaac & Iacob: & quòd ex eo loco Abraam quatuor Reges insecutus percusserit. Verùm vt plurima quæ sunt in illis Commentarijs fictitia esse constat, sic hæc partim firma & probabilia esse debent.

Audi nunc Abulensem. Ille est verior & communior sensus, quem omnes ferè Catholici tenent. Nam Adam vixisse perhibetur apud vrbem Hebron, & ibi finiuisse dies suos, ibique sepultus est. cum Eua coniuge: ibi quoque eum à Deo formatum esse perhibent. Nam extra paradisum eū plasmatum constat. Eua autē formata est in paradiso ex costa Adæ, Genes. 2. sic quoque testantur Gentes, quæ nunc habitant apud vrbem Hebron, quæ ab incolis Vallis lachrymarū dicitur, eò quòd Adam ibi Abelem à Caino occisum luxerit centum annis. Hæc Abulens. Eadem tradunt Salignacus, Bredenbachius, Brochardus, & ex his Adrichom. in descript. tribus Iuda num. 7 90. 91. 100. & 145. Hinc & Dauid rex inauguratus est, & regnauit in Hebron, quasi in auita patrum & auorum vrbe 2. Regum. 2. 3. Ibi quoque fuit domus Zachariæ, in qua natus & educatus est S. Ioannes Baptista. Hinc & Masius in c. 15. 13. asserit vicinas Hebroni vrbes fuisse nuncupatas *Dabir*, id est sacrum penetrale, & quasi oraculum; ac *Cariath sepher*, id est ciuitas litterarum, quòd in illā quasi in archiuo seruarentur monumenta Patrum antiquorum.

Verùm hæc omnia accepta videntur ex S. Hieron. cuius auctoritatem postea Latini vulgo secuti sunt. Nam cæteri antiquiores & doctiores asserunt Adamum habitasse in Iudæa ac Ierosolymis, ibique mortuum & sepultum esse, non in Hebron, sed in Golgotha, siue monte Caluariæ, vbi crucifixus est Christus, imò à caluario Adæ nomen accepisse montem Caluariæ. Ita Origen. hom. 35. in Matth. S. Epiphan hæresi 46. quæ est Tatianorū, S. Athanas. tract. de Passione Domini, S. Cyprian. serm. de Resurrectione, S. Ambros. lib. 5. epist. 19. & in Lucæ cap. 23. Theophl. & Euthym. in c. 27. Matth. quin & ipse S Hiero. epist. 17. ad Marcell. S. Cyrillus, Moses Bar. Cepha lib de Paradiso, S. Germanus Patriarcha Constant. Anastasius Sinaita lib. 6. Hexam. & alij quos citant & sequuntur Suares 3. p. quæst. 46 art. 10. & Sixtus Senen. li. 6. Biblioth. Annotat. 132. Hos priscos sequuntur recentiores, scilicet Baronius, Pererius, Torniellus, Feuard. qui ait hanc esse constantē Ecclesiæ sententiam, Salianus, & alij.

Conantur nonnulli vtramque sententiam conciliare, dicendo Adamum primò fuisse sepultū in Hebron, deinde in Golgotha. Ita Honorius Augustodun. in Chron. Vilalpandus in Appar. lib 1. cap. 9 Delrio, & fauet Serarius. idque ob traditionem incolarum Terræ sanctæ, quam recenset Borchardus, Adrichō & alij. Genebrard. verò li. 1. Chronol. ait Adamum iuxta Hebræos sepultum in Hebrū, iuxta Patres verò in Golgotha. Verùm est, mihi certum

certum est id de Hebron hoc loco nō significari. Nam *Adam* hic non est nomen propriū, sed appellatiuum, significans hominem; nec protoplastum, sed Arbe gigantem denotat. Sic 2. Reg. 7. 19. dicitur: *Ista est lex Adam* (id est hominis) *Domine Deus.* Et Osee 11. 4. *In funiculis Adam traham eos. Adam*, id est hominis, quibus scilicet trahi solent homines, & sæpè alibi, præsertim in Hebræo. *Adam* enim dicitur ab אֲדָמָה *Adama*, quæ vox significat terram rubram, sicut *homo* ab *humo*, Genes. 2. Explicat enim quis fuerit *Arbe*, scilicet Adam, idest homo *maximus*, tum mole corporis, tum potentia, dignitate & auctoritate. Vnde videtur quòd *Arbe* idē sit quod רַב *rab*, id est magnus, potens, princeps, à radice רָבָה *raba*, id est multus, id est magnus fuit, vt Aleph in Arbe non sit radicale, sed Hermanticum, siue formatiuum nominis; nisi malis *Arbe* propriè accipere, vt significet quatuor, & quartū vel qua-

A drатum, quasi Arbe hic fuerit quartus primorum gigantum & principum, aut vnus ipse quatuor alijs par & æquipollens extiterit.

Porrò Deus propter Caleb, cui dedit Hebronē, ita in sortitione tribuum sortes direxit, vt sors tribus Iuda caderet iuxta Hebronem, ne Caleb eam possidens à sua tribu Iudæ diuelleretur. Denique Calebi sepulchrum iuxta Hebronem assignat S. Hier. Adrichom. & alij.

Et terra cessavit a præliis.] Clausula hæc more Hebræo referenda est ad antecedentia, non proximè, sed remotè, scilicet ad bella à Iosue confecta, de quibus actum est superioribus capitibus, q. d. bellis confectis, suppressisque Chananæis, cùm sorte diuidenda esset eorum terra duodecim tribubus Israël, cùmque suam in ea sortem à Iosue petijsset & impetrasset Caleb, terra ista quieuit à prælijs, vtpotè victoribus Hebræis iam subdita.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOsue per sortes diuidit Chananæam duodecim tribubus. Igitur hoc cap. primò, narrantur regiones quæ sorte obtigere tribui Iuda. Deinde v. 13. quomodo Caleb armis obtinuerit Hebronem locaque vicina. Tertiò, v. 21. numerantur ciuitates quæ in hac sortitione tribui Iuda obuenerunt.

Porrò sors tribus Iuda maior fuit sortibus aliarum tribuum, tum quia tribus Iuda erat maior & numerosior cæteris omnibus, vt patet Num. 2. 3. & seq. tum quia Caleb extra sortem in tribu Iuda iussu Dei obtinuit confinia Hebronis.

1. IGitur sors filiorum Iudæ per cognationes suas ista fuit: A termino Edom, deser-
tum Sin contra Meridiem, & vsque ad extremam partem Australis plagæ. 2. ini-
tium eius à summitate maris salsissimi, & à lingua eius, quæ respicit Meridiem. 3. E-
greditur contra Ascensum Scorpionis, & pertransit in Sina: ascenditque in Cades-
barne, & peruenit in Esron, ascendens ad Adar, & circuiens Carcaa, 4. atque inde
pertransiens in Asemona, & perueniens ad torrentem Ægypti: eruntque termini eius
mare magnum. Hic erit finis meridianæ plagæ. 5. ab Oriente verò erit initium,
mare salsissimum vsque ad extrema Iordanis: & ea quæ respiciunt ad Aquilonem, à
lingua maris vsque ad eumdem Iordanis fluuium. 6. Ascenditque terminus in
Beth-Hagla, & transit ab Aquilone in Beth-Araba: ascendens ad lapidem Boën filij
Ruben. 7. & tendens vsque ad terminos Debera de Valle Achor, contra Aquilo-
nem respiciens Galgala, quæ est ex aduerso Ascensionis Adommim, ab Australi par-
te torrentis: transitque aquas, quæ vocantur Fons solis: & erunt exitus eius ad Fontē
Rogel. 8. Ascenditque per conuallem filij Ennom ex latere Iebusæi ad Meri-
diem, hæc est Ierusalem: & inde se erigens ad verticem montis, qui est contra Geen-
nom ad Occidentem in summitate vallis Raphaim contra Aquilonem. 9. per-
transitque à vertice montis vsque ad fontem aquæ Nephthoa: & peruenit vsque ad
vicos montis Ephron: inclinanturque in Baala, quæ est Cariathiarim, id est, vrbs silua-
rum. 10. & circuit de Baala contra Occidentem, vsque ad montem Seir: transit-
que iuxta latus montis Iarim ad Aquilonem in Cheslon: & descendit in Bethsames,
transitque in Thamna. 11. & peruenit contra Aquilonem partis Accaron ex la-
tere: inclinaturque Sechrona, & transit montem Baala: peruenitque in Iebneel, &
magni maris contra Occidentem fine concluditur. 12. Hi sunt termini filiorum
Iuda per circuitum in cognationibus suis. 13. Caleb verò filio Iephone dedit par-
tem in medio filiorum Iuda, sicut præceperat ei Dominus: Cariath-Arbe patris Enac,
ipsa est Hebron. 14. Deleuitque ex ea Caleb tres filios Enac, Sesai & Ahimam &
Tholmai de stirpe Enac. 15. Atque inde conscendens venit ad habitatores Dabir,
quæ priùs vocabatur Cariath Sepher, id est, ciuitas litterarum. 16. Dixitque Ca-
leb: Qui percusserit Cariath Sepher, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam vxo-
rem. 17. Cepitque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb iunior: deditque

ei

ei Axam filiam suam vxorem. 18. Quæ, cùm pergerent simul, suasa est à viro suo
vt peteret à patre suo agrum, suspirauitque vt sedebat in asino. Cui Caleb: Quid ha-
bes, inquit?, 19. At illa respondit: Da mihi benedictionem: Terram australem &
arentem dedisti mihi, iunge & irriguam. Dedit itaque ei Caleb irriguum superiùs &
inferiùs. 20. Hæc est possessio tribus filiorum Iuda per cognationes suas. 21. E-
rantque ciuitates ab extremis partibus filiorum Iuda iuxta terminos Edom à Meri-
die: Cabseel & Eder & Iagur, 22. & Cyna & Dimona & Adada, 23. & Cades
& Asor & Iethnam. 24. Ziph & Telem & Baloth. 25, Asor noua & Carioth,
Hesron, hæc est Asor, 26. Amam, Sama, & Molada, 27. & Asergadda & Hasse-
mon & Bethphelet, 18. & Hasersual & Bersabee & Baziothia, 29. & Baala &
Iim & Esem. 30. & Eltholad & Cesil & Harma, 31. & Siceleg & Medemena &
Sensenna. 32. Lebaoth & Selim & Aën & Remon, omnes ciuitates vigintinouem,
& villæ earum. 33. In campestribus verò: Estaol & Sarea & Asena. 34. & Zanoë
& Ænganim & Taphua & Enaim, 35. & Ierimoth & Adullam, Socho & Azeca,
36. & Saraim & Adithaim & Gedera & Gederothaim: vrbes quatuordecim, &
villæ earum. 37. Sanan & Hadassa & Magdalgad. 38. Delean & Masepha & Ie-
ethel. 39. Lachis & Baseath & Eglon, 40. Chebbon & Leheman & Cethlis
41. & Gideroth & Bethdagon & Naama & Maceda: ciuitates sedecim, & villæ ea-
rum. 42. Labana & Ether & Asan. 43. Iephtha & Esna & Nesib. 44. & Ceila
& Achzib & Maresa: ciuitates nouem, & villæ earum. 45. Accaron cum vicis & vil-
lulis suis. 46. Ab Accaron vsque ad mare: omnia quæ vergunt ad Azotum & vicu-
los eius. 47. Azotus cum vicis & villulis suis. Gaza cum vicis & villulis suis, vsque
ad torrentem Ægypti, & mare magnum terminus eius. 48. Et in monte: Samir &
Iether & Socoth. 49. Et Danna & Cariathsenna, hæc est Dabir: 50. Arab & Istemo
& Anim, 51. Gosen & Olon & Gilo: ciuitates vndecim & villæ earum. 52. A-
rab & Ruma & Esaan, 53. & Ianum & Beththaphua & Apheca. 54. Athmatha,
& Cariatharbe, hæc est Hebron, & Sior: ciuitates nouem, & villæ earum. 55. Maon
& Carmel & Ziph & Iota. 56. Iezraël & Iucadam, & Zanoë. 57. Accain, Gabaa, &
Thamna: ciuitates decem, & villæ earum 58. Hahul. & Bessur, & Gedor. 59. Ma-
reth, & Bethanoth, & Eltecon: ciuitates sex & villæ earum. 60. Cariathbaal, hæc est
Cariathiarim vrbs siluarum, & Arebba: ciuitates duæ & villæ earum, 61. In deserto
Betharaba, Meddin, & Sachacha, 62. & Neblan, & ciuitates salis, & Engaddi: ciui-
tates sex, & villæ earum: 63. Iebusæum autem habitatorem Ierusalem non potuerunt
filij Iuda delere: habitauitque Iebusæus cum filijs Iuda in Ierusalem vsque in præ-
sentem diem,

VERS. 1. [IGITVR SORS FILIORVM IVDÆ PER COGNATIO- A
NES (familias) SVAS ISTA FVIT.]

Quali sorte diuisa sit terra? Resp. 1. Quæres: quis fuerit modus harum sortium, & quali sortitione Chananæa per 12. tribus earumque familias sit diuisa. Primò, Arias Montanus censet, sortitionem hanc factam per Vrim & Tummim, & quæ erant in Rationali Pontificis: Pontificis enim illis amicti, Deumque consulentis animo, inquit, atque oculis à Deo imago obijciebatur eius rei de qua responsum quærebatur. Exod. 28. v. 30. Verùm hoc erat oraculum, non sors, quare non sortitione, vt ait Script. sed prophetia & responso Dei facta fuit hæc diuisio.

2. Secundò, Andreas Masius opinatur, Chananæam in duodecim æquales partes fuisse descrip- B
tam, & schedulis ex vrna casu eductis, similive sortiendi modo cuique tribui suam terræ portionē, alteri cuiuis tribui æqualem obtigisse. Verùm hoc rectè refellit Abulens. quæst. 5. in c. 18. qui cum Lyrano inæquales fuisse putat regionis portiones. Et meritò: nam tribus valdè erant inæquales: aliquæ enim erant numerosissimæ, vti tribus Iuda erat dupla ad tribum Manasse & Beniamin, vt patet Numer. 2. Quare iniquum fuisset tribum Dan æquari tribui Iuda in portione possessionis.

3. Tertiò, Abulens. censet, lustratores & descriptores Chananææ illam in duodecim partes inæ-

A quales diuisisse, ac cuique tribui suam partem maiorem vel minorem pro sui amplitudine vel exiguitate assignasse: iussisse deinde ad sortes, ac diuisionem sorte iam ab eis factam confirmasse & approbasse. Verùm hoc non satis congruit cū Script. quæ hîc & Num. 26. 55. & 56. ac Num 33. 54. disertè iubet sorte diuidi terram, vt quod sortitione cuique obtigerit, hoc illi cedat, ac quisque illud capiat quod sorte ei ceciderit. Vnde liquet, quòd sors primò diuisionem hanc peregerit, non verò descriptorum partitio.

Quartò, Iosephus lib. 5. Antiq c. 2 tradit, sorte 4.
educta esse ex vrna nomina singularum tribuum,
B ac illam, quæ primò educta fuit, primam optione elegisse sibi illam Chananææ partē, quam præ alijs optabat. Simili modo & optione illam quæ secundo loco educta fuit partem Chananææ sibi delegisse, ac deinde illam quæ tertio loco educta fuit, & ita de cæteris. Verùm hæc mutila & manca est sortitio, scilicet solarum tribuum, non autem regionum; nec tam sortitio est, quàm optio & electio: Script. autem dicit terram ipsam sorte fuisse diuidendam, ac re ipsa diuisam, atque cuique tribuendam portionem prout sors ceciderit, non quam optio cuiusque elegerit.

Quintò, verisimilius Rabbini lib. de Pactis seu 5.
contract. p. 1. c. 3. tradūt, duas fuisse sortium vrnas,

ac in vnam coniecta fuisse nomina duodecim tribuum sortientiũ, in alteram verò nomina descriptarum regionum, ac deinde Eleazarum Pontificem vrnam coram omnibus quassasse, sursumque & deorsum agitasse, deinde ex vna extraxisse nomen tribus sorte casuque occurrentis, ex altera verò nomen regionis primò in manum incidentis, atque hanc regionem tribui isti sortitione hac attribuisse.

Dico ergo, probabiliùs videri, totam Chananæam descriptam fuisse in duodecim partes, non tam magnitudine quàm æstimatione, putà bonitate & fertilitate (huius enim maximã habitam fuisse rationem in æstimatione harum sortium, tradit Iosephus) æquales, illasque rursum in alias minores fuisse subdiuisas, vt satis colligitur ex oppidorum per singulas regiones descriptione hoc cap. vers. 31. 41. 44. 57. 62. deinde descriptores hosce dispexisse magnitudinem vel paruitatem singularum tribuum, earumque inter se proportionem iniisse, quædam quarta parte, quædam media, quædam tertia, &c. alijs tribubus erant maiores, quædam minores, quædam æquales. ac proinde minores ex duodecim Chananææ portionibus iam distributis vel quartã portionis vnius partem, vel dimidiam, vel tertiam dumtaxat pro sua paruitate sibi deposcebant. Aliæ verò maiores pro sui amplitudine præter vnam integramque duodecimam Chananææ portionem, insuper aliam quartam alterius portionis partem, vel dimidiam, vel tertiam sibi adiungi suo iure postulabant quod enim vni minori demebatur, hoc alteri maiori accedebat, & vice versâ. Hoc facto, chartulas nominũ duodecim tribuum in vnam vrnam, duodecim verò portionum regiones cum suis subdiuisionibus, iam dictis in alteram vrnam coniecerunt, tumque primò ex vrna vna eduxerunt nomen tribus, ac ex altera nomen portionis terræ primò occurrentis, illamq; tribui eductę assignarunt; sed proportione Geometricâ, iuxta cuiuslibet tribus magnitudinem vel exiguitatem; ita scilicet vt iuxta eam educerent chartulas regionis, quæ ad integram, vel dimidiam, vel sesquialteram, aut aliam portionis proportionem cuiq; tribui debitam continerent, v.g. Si ponamus tribum Iuda fuisse duplam ad cæteras, dicendum est per sortes datam illi fuisse duplam terræ portionem, sed vicinam & contiguam, vt tota tribus simul in eadem regione habitaret, nec vna pars ab alia seorsim habitando diuelleretur. Rursum simili sorte portio tribus cuiusque subdiuisa fuit in singulas eius familias. Hunc fuisse sortis & sortitionis modum, indicat Script. Num. c. 26. & c. 37. & hic cap. 18. & c. 19. vbi pariter clarè significatur, illam tribum, cuius nomen primò ex vrna sorte educebatur, primam ex altera vrna regionis & portionis sibi cessuræ sortem eduxisse, ac deinde illam quæ secundò, tertiò, quartò, &c. educebatur, quamque scilicet ordine sortis & vicis suæ. Vnde c. 19. v. 1. dicitur: *Et egressa est sors secunda filiorum Simeon.* Et v. 10. *Ceciditq; sors tertia filiorum Zabulon.* Et v. 17. *Issachar egressa est sors quarta.* Et v. 24. *Ceciditq; sors quinta tribus filiorum Aser;* &c.

Porrò videntur descriptores regionum Chananææ in prima eius descriptione errorem commisisse, in designatione portionis quæ Iudę obuenit, aut certè in magnitudine & proportione tribus Iuda cęteris tribubus æstimanda: nam nimis magnam tribui Iuda partem obuenisse, liquet ex eo, quòd hęc tribus aliquam suę regionis partem postrà cesserit tribui Simeonis, vt patet c. 19. v. 1. Imò & tribui Dan, vt patet de Saraa & Estaol, quæ hoc cap. v. 33. Iudæ assignantur, cùm tamen ca. 19. 41. tribui Dan attribuantur, indeque ortus sit Samson, qui fuit Danita. Atque hac de causa, scilicet de errore commisso subdubitans Iosue, vt eum corrigeret cap. 18. misit nouos descriptores, qui secundò & certiùs septem tribubus in indiuisa adhuc terra, vel si ea iusto sit minor, etiam in terra iam diuisa septem sortes describant.

Denique aduerte plures in Chananæa fuere vrbes idem habentes nomen, vt non mirũ sit idem nomen vrbis diuersis tribubus ascribi. Sic vna fuit Bethlehem Iudæ, in qua natus est Christus, altera Bethlehem data Zabulonitis c. 19. 15. Sic vna Samaria attributa fuit tribui Ephraim, quæ postea Sebaste dicta est, fuitq; metropolis regum Israel, altera data tribui Zabulon ca 19. 15. Sic Bethoron alia fuit in tribu Ephraim, dicta superior c. 16. 5. alia inferior in tribu Beniamin c. 18. 3.

INITIVM EIVS A SVMMITATE MARIS SAL- Vers. 2.
SISSIMI.] Id est, ab extremitate maris mortui siue lacus Asphaltitis, in quem conuersa est Sodoma & Pentapolis.

ET A LINGVA EIVS] Lingua maris mortui, ait Masius, est sinus maris, quo scilicet eius pars angustior in continentem excurrit in speciem linguæ, vbi videlicet hoc mare desinit iuxta Idumæam. Graphicè hoc repræsentat Adrichom. in suis tabulis Geographicis terræ sanctæ. Sic Isaiæ 11. lingua maris Ægypti vocatur pars sinus Arabici, quę linguæ figura Ægyptum alluit.

MARE MAGNVM,] id est mediterraneum, quod Vers. 4.
magnum est respectu maris Galilęæ & maris mortui. Alioqui absolutè mare magnum est Oceanus.

ASCENDITQVE TERMINVS IN BETH HA- Vers. 6.
GLA] Beth Hagla nunc, qui olim dicebatur Area Atad, locus est trans Iordanem, vbi Ioseph & filij Israel planxerunt Iacob patrem suum, quando eum tulerunt de Ægypto. vnde etiam *Bethagla*, hoc est *locus gyri* dictus est, eò quòd ibi more plangentium circumierunt in funere Iacob, Ita S. Hieron. in locis Hebr. Borchardus, Adrichom. & alij *Hagla* enim hebr. circulum & gyrum significat. Vide dicta Genes. 50. v. 10.

RESPICIENS GALGALA, QVÆ EST EX ADVER- Vers. 7.
SO ASCENSIONIS ADOMMIM.] Alia est hæc, vt videtur, Galgala à Galgala iuxta Iordanem, vbi Iosue sua habuit castra. Nam hęc longè distabant ab Adommim, Galgala huius versus c. 18. 18. in Hebr. vocantur [illegible] *geliloth*, vbi S. Hier. vertit *tumulos*. Masius opinatur Galgala huius versus esse eadem cum Galgalis, in quibus erant idola tempore Aod Iudicis. Iudic. 3. 19. Porrò *Adommim* locus erat in via Ierichuntis infestus latronibus. Vnde dictus est *Adomim*, id est *rubedines*, ob crebram sanguinis effusionem, quæ illi fiebat, huncque locum notat Christus in Parabola Samaritani, cùm ait: *Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, & incidit in latrones.* Lucæ 10. 30.

AB AVSTRALI PARTE TORRENTIS.] non Carith, vt volunt quidam, sed Cedron, qui per vallem Iosaphat iuxta Ierusalem fluit, & tandem labitur in mare mortuum. Ita Adrichom.

ET ERVNT EXITVS EIVS AD MONTEM ROGEL.] q. d. idemque exit & terminatur *ad fontem*

Rogel.

Rogel, id est ad fontem Fullonis, qui Hebr. dicitur *rogel* à רגל *regel*, id est pes, eò quòd Fullo pedibus suis calcans pannos abluat. Erat hic fons iuxta Ierusalem, hortosque regios irrigabat, iuxta quem Isaias, Achaz regi Christum ex Virgine nasciturum prædixit. Isaiæ 7.36.

Vers. 8. *Gehennom quid?* ASCENDITQVE PER CONVALLEM FILII ENNOM.] Puta per Gehennom: גיא *ge* enim vallem significat. Porrò Gehennom, ait Adrichom. quæ & Benhennom, id est vallis filiorum Ennom, locus erat in suburbanis Ierusalem, contra Orientem sub monte Offensionis, iuxta piscinam Fullonis, vt Tempe amœnissimus, fontibus Siloë, ac fluxu torrentis Cedron irriguus, viridarijs & hortis consitus, totusque nemorosus ac delicijs plenus.

In hac valle parentes immolabant & cremabant suos infantes Idolo Moloch, & ne eiulatus eorum audirentur, pulsabant תוף *toph*; id est tympanum. Vnde locus dictus est *Tophet*. Fuit hoc præludium & viua species inferni, qui inde dictus est gehenna. Vide dicta Leuit. 18.21.

HÆC EST IERVSALEM] Dices quomodo Ierusalem hic numeratur in sorte tribus Iuda, cum alibi dicatur esse in tribu Beniamin? Resp. Abulens. c. 18. in fine, Ierusalem propriè pertinuisse ad sortem Beniamin, vt patet c. 18. vlt. & Iudic. 1. v. 21. fuisse tamen tribui Iudæ confinem, vt hoc loco significatur: vnde factum est sequentibus annis, vt conniuentibus Beniamitis, vel etiam eis inuitantibus Iudæi ex Iuda oriundi Iebusæos validissimos, Ierusalem occupantes, ex ea expulerint, vrbemq; iure belli sibi vendicarint, ac caput regni effecerint. Sicut Dauid vrbem Siceleg, quæ hic Simeonitis annumeratur, Philistinis extorsit, suæque tribui Iuda adiunxit. 1. Reg. 27.6. Sic & Iosephus Ierusalem Beniamitis attribuit lib. 5. Antiq. ca. 1. & 2. Hinc & Moses Deuter. 33. 12. prædicit in sorte Beniamin, id est in Ierusalem ædificandum fore templum, in quo Deus habitet. Aliqua tamen Ierusalem pars pertinuit ad tribum Iuda, vt patebit ex verbis proximè sequentibus.

ET INDE SE ERIGENS AD VERTICEM MONTIS (Sion siue Moria, in quo Salomon ædificauit templum) QVI EST CONTRA GEHENNOM AD AQVILONEM IN SVMMITATE VALLIS RAPHAIM (id est gigantum, qui à Rapha oriundi dicti sunt Raphaim) CONTRA AQVILONEM.] Sensus est q.d. Sors tribus Iudæ Aquilonaris, postquam à valle Ennom pertigit ad sedes Iebusæi, in radice montis Moria sese attollit, indeque protenditur vsque ad verticem montis eiusdem, qui mons est è regione vallis Ennom, eamq; habet ad Orientem; idem deinde mons flectitur ad occidentem Ierosolymæ, ibiq; definit in extremitate vallis Raphaim, quæ respicit Aquilonem. Hinc patet aliquam partem vrbis Ierusalem pertinuisse ad tribum Iuda, aliam & potiorem ad tribum Beniamin. Vnde Esdræ 11.4. tam filij Iuda quàm Beniamin dicuntur habitasse in Ierusalem; nimirum, vt hic dicitur, funiculus Iuda ducebatur per verticem montis Moria ad latus Iebusæi, qui arcem occupabat, ita vt eum relinqueret ad Austrum: quare Australior pars modica montis Moria ad Iuda pertinebat, ita vt reliquam montis partem Borealem, in quo ædificatum est templum, reliquamque vrbem inferiorem Beniamitis relinqueret. Consentiunt enim Hebræi & Christiani templum fuisse in sorte tribus Beniamin, non Iuda.

ET PERVENIT CONTRA AQVILONEM PARTIS ACCARON] Hinc & magis ex vers. 45. 46. & 46. patet Accaron & cæteras quatuor Satrapias Philistinorum, puta, Azarum, Ascalonem, Geth & Gazam primitus pertinuisse ad tribum Iuda, postea tamen partem eorum cessisse tribui Dan, vt patet c. 19. 43. quæ enim ibi Acron vocatur est Accaron, vt manifestum est in Hebræo, licet enim eam deinde expugnarint bellatores tribus Iuda Iudic. 1. tamen id fecerunt non quòd Accaron ad se pertineret, sed quòd eius incolæ sibi essent infesti, vtpote vicini. Denique Philistini omnes hasce quinque Satrapias tandem occuparunt, & perpetua cum Iudæis bella gesserunt. Vers. 11.

CALEB VERO FILIO IEPHONE DEDIT (Iosue) &c. CARIATH ARBE PATRIS ENAC.] id est ciuitatem Arbe, qui fuit pater Enaci gigantis, ex quo prognati sunt Enacim gigantes. *Ipsa est Hebron.* Vers. 13.

ATQVE INDE CONSCENDENS VENIT AD HABITATORES DABIR, QVÆ PRIVS VOCABATVR CARIATH SEPHER, ID EST CIVITAS LITTERARVM.] Videtur ergo hæc fuisse Academia Chananæorum, in qua litterati litteras librosque quoslibet docebant. Porrò hæc vrbs tria habuit nomina, nam primò, dicta est דביר *Dabir*, quasi oraculum sapientiæ; aut à דבר *dabar*, id est loqui, quòd in ea eloquentia recteque loquendi ars doceretur. Secundò, dicta est *Cariath Sepher*, id est ciuitas litterarum. Tertiò, eadem, vt patet ex v. 49. dicta est *Cariath Senna*, id est vrbs acuminis, in qua scilicet acutè de rebus singulis disserebatur: שנן *Scanan* enim (littera Samech in vicinam Schin commutata) est acuere. Vnde *Scenina* apud Chald. significat *acumen ingenij*, & *Scenan* acutè disserere. Hinc Septuag. ibidem vertunt: *ciuitas litterarum*. Hæc ergo fuit antiquissima & prima orbis academia, quam in Script. legimus. Vide hic antiquitatem Academiarum. Hæc enim Academia erat celebris & vetus tempore Iosue, qui Christum præcessit annis 1456. Vide Middendorpium l. de Academiarum origine. ita Lyran. Abulen. Serarius, Arias & alij hic ac Driedo li. 4. de Dogmat. varijs pag. 238. Sic Metropolis Hispaniæ olim Mantua nuncupata, à Mauris occupata Africanè vocata est *Madrid*, id est *mater scientiæ*, quòd Mauri in ea Scholas & Academiam suam erexerint, vti ex Hispan. archiuis refert Serarius in cap. 1 Iudic. v. 12. Talis quoque posteriore æuo fuit Thecua, vnde sapiens illa mulier Thecuitis vocat eam matrem in Israel, ideoque rogat Dauidem vt ei pareat, 2. Reg. 14.2. Talis quoque fuit vrbs Theman apud Idumæos, ex qua prodijt Eliphas Themanites amicus Iob. Vnde Themanitici Sophi & Sapientes celebrantur, Baruch 3.23. Tales quoque fuere Athenæ in Græcia, Memphis & Heliopolis in Ægypto. Masius ex Chald. *Cariath sepher* vertit vrbem archiorum siue tabulariorum, quòd in ea esset Archiuium, scilicet in ea multa vetustatis monumenta post orbis diluuium reposita fuerint. Arias vocat *Bibliothecam publicam*. Vers. 15.

CEPITQVE EAM OTHONIEL FILIVS CENEZ FRATER CALEB IVNIOR] *Frater*, id est cognatus, puta fratris filius, siue nepos Calebi: nam Caleb non fuit filius Cenez, sed Iephone, ac proinde non potuit esse frater germanus Othonielis, qui fuit filius Cenez. Cenez ergo fuit Frater Calebi, & pater Othonielis. Vnde Septuag. Vatican. & Roman. habent

bent ἀδελφῶ (Regia tamen habent ἀδελφὸς) id est *fratris*. Chald quoq; & Vatab. vertunt in genitiuu: *Filius Cenez fratris Caleb*, sitq; filius Cenez, qui fuit frater Caleb iunior. Hebræi enim sæpè subticent pronomina relatiua & verbum *est*. Itaque hic videtur genuinus sensus filius Cenez. Qui (Cenez) fuit frater Caleb iunior.

Masius tamen & alij censent Caleb verè fuisse fratrem germanũ Othonielis, sed vterinum dumtaxat, quòd vterque eandem habuerit matrem, ex qua Iephone genuerit Caleb, Cenez verò genuerit Othonielem. Poterat autem licitè Othoniel, hic est patruus ducere neptem suam ex fratre, puta Axam, quia Leuit. 17. v. 9. vetatur dumtaxat coniugium amitæ cum nepote, non autem neptis cum patruo. Hæc sententia est probabilis, valdeq; conformis versioni vulgatæ.

Porrò Deus rem hanc totam direxit, quia destinabat Othonielẽ successorem Iosue in principatu. Dedit ergo ei animos & vires, vt Cariath Sepher à viris fortissimis & giganteis infessã expugnaret, vt eximiæ suę virtutis & fortitudinis specimen daret, ob quam mereretur fieri princeps, & auctoritatem Principe dignam apud populum nancisceretur, ideoq; Caleb ei filiam suam Axam vxorem promisit, vtpote conscius eius virtutis, & præscius non alium quàm ipsum rem tantam attentaturum.

Vers. 18. QVÆ, CVM PERGERENT SIMVL] q.d. cum Axa quasi sponsa deduceretur in domum Othonielis sponsi sui. Moris enim tunc erat (vti etiamnum est multis in locis) vt sponsæ nuptæ ex parentum domo ad ædes mariti magnâ cognatorum turbâ comitante deducerentur, quæ si longiùs abessent, asinis vel mulis, vel equis vel camelis (vti Rebecca Gen 24. 64.) pro regionis consuetudine, honoris causa vehebantur. Atque adeo, ait Arias, apud montanos illos viros qui rupi nostræ in Aracenæ agro (in Hispania) vicina colunt, nouam nuptam ad templi vsque limen asello vehi honestum putatur.

Porrò Rabbini hoc dant etymon Axę; Axa, inquiunt Hebr. idẽ est quod ira vel irascens, eò quòd Axa adeo esset pulchra, vt quicumque intueretur eam irasceretur vxori, eò quòd præ Axa videretur esse deformis. Hæc illi carnales & crassi. Longè meliùs Pagnin. & alij: Axa, inquiunt, idẽ est quod eleganter calceata, adornata, & composito gradu incedens. Isaiæ 3. 16. iuxta illud Cant. 7. 1. *Quàm pulchri sunt egressus tui in calceamentis filia Principis?* vide ibi dicta. Talis Tropol. est anima modesta, quieta, composita, & passionibus suis dominans.

SVASA EST A VIRO SVO.] Hebr. contrariè habent: *impulit ipsa eum*, scilicet Axa virum suum: sed Resp. Axam impulisse maritum, vt vel ipse peteret à Patre suo Caleb terram irriguam, vel sibi permitteret eandem ab eo petere, ac suaderet quid in ea re foret melius: maritum autem annuendo respondisse & suasisse vt ipsa peteret. Suasu ergo mariti ipsa illam petijt; vt sagaciter & breuiter vertit noster Interpres, idque innuunt Septuag. dum vertunt: *Consuluitq; eum eo, petam à Patre meo agrum.*

SVSPIRAVITQVE] Hebr. תצנח *tisnach*, quod Masius, Vatab. Pagnin & passim Hebraisantes vertunt. *demisit se, vel defixit se in terram.* Nam & noster Iudic. 4. 21. vertit *defixit*; Septuag. & alij *infixit*.

Verùm nostro consentiunt Septuag qui hic versũt ἐβόησε, id est *clamauit*, & Iudic. 1. 14. ἐγόγγυζεν

A id est *murmurauit*; siue quia tam Noster quàm Septua. pro תצנח *tisnach*, legerũt תאנח *teenach*, id est ingemuit, suspirauit; nam א & צ sunt litteræ vicinæ: siue quia צנח *tsanach*, subinde pro affini אנח *anach* capi sciebant, quod nos iam scire non possumus, eò quòd verbum *tsanach* nusquam alibi reperiatur. Et sanè suspirasse Axam, ac suspirio permouisse Patrem ad concedendum ea quæ postulabat, valdè est verisimile. Hic enim est feminarum mos, hæc earum est ars.

AT ILLA RESPONDIT: DA MIHI BENEDICTIONEM.] Acutè & appositè, ait Arias; prudens sagaxque puella vsa est voce Heb. ברכה *berecha*, quæ & benedictionem, & faustitatem, & bonas preces, & singulare beneficium, priuilegium, fertilitatem, atque etiam aquæ copiam significat. Vers. 19.

B. Omnia enim hæc vnica voce *berecha* postulabat Axa.

Alleg. Rupert. in lib. Iudicum c. 2. *Othoniel*, ait, *est Christus, Saluator noster & iudex, qui Cariath Sepher, id est ciuitatem litterarum percussit, quæ prius Dabir, id est loquens siue loquela vocabatur, quando manifestata veritate Euangelij loquacem scribarum & Pharisæorum Synagogam in littera legis gloriantem redarguit*, &c. Et paulò inferiùs: *Proposito sibi præmio vt acciperet Axam coniugem, id est nouam de gentibus Ecclesiam: Cuius pater per fidem factus est Caleph, quod interpretatur quasi cor, scilicet Deus qui nobis factus est quasi cor, dicendo: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Hinc ipse qui factus est ei vir Saluator mundi, suasit vt peteret à patre suo agrum. Docuit enim Ecclesiam suam orare, & petere à Deo Patre regnum cælorum. Quæ cum suspirasset sedens in asina, dixit ei Caleph: Quid habes? Axa sedens asinæ suspirat, quando conuersa ad Christum Ecclesia, primâ iam gratia, id est peccatorum remis-*

C *sione percepta secundam gratiam, id est Sancti Spiritus illustratione regni cælestis desiderium postulat.*

TERRAM AVSTRALEM ET ARENTEM DEDISTI MIHI, IVNGE ET IRRIGVAM] Licet enim Auster in Europa sit pluuius & fœcundus ideoq; terra Australis sit fœcunda: Iudæis tamen Auster, vtpote à vasta Arabiæ solitudine spirans, est calidus vrens & siccus, ideoque humorem terræ exsugens, eam facit aridam & sterilem, ventus verò Occidentalis, vtpote è mari veniens, Iudæis est pluuius & fœcundus, vt patet 3. Reg. 18. 44. Amos 5. 8. Lucæ 12. 54.

DEDIT ITAQVE EI CALEB IRRIGVVM SVPERIVS ET INFERIVS.] Hebr. גלת מים *gulloth maim*, id est, ait Masius, vortices aquarum, siue scatebras vel scaturigines, quibus quasi terræ venis ebullientes aquæ voluatim (גלל *galal* enim significat voluere, conuoluere) protrudi videntur, easque duplices scilicet superiores quibus eliuota; &

D inferiores, quibus pleniora loca & campi irrigari, itaque fœcundari possint. Cum scatebris: fundos quoque earum accipe, vti mox dicam. Ita quoque Theodor. quæst. 2. in lib. Iudic. & Procopius, qui addit Symmachum vertisse *possessionem in superioribus, & possessionem in inferioribus*. Per quæ Tropol. ait Procop. innuit facultatem cælestis ac sublimis cogitationis, æquè ac humiliationis, quare possessio superior est oratio & meditatio, inferior humiliatio & mortificatio.

Planiùs & pressiùs S. Gregor. (quem sequitur Rupert.) li. 3. Dial. c. 24. & li. 6. Registri Epist. 23. ad Theoctisten, docet duplicem hic notari compunctionem: *Axa*, inquit, *super asinum sedet, tùm irrigatio:*

rationabilibus carnis suæ motibus anima præsidet. Quæ suspirans à patre terram irriguam petit: quia à creatore nostro cum magno gemitu quærenda est lachrymarū gratia. Sunt namq; nonnulli qui iam in dono perceperunt liberè pro iustitia loqui, oppressos tueri, indigentibus possessa tribuere, ardorē fidei habere, sed adhuc gratiam lachrymarum non habent. Hi nimirum terram australem & arentem habent, sed adhuc irriguâ indigent, quia in bonis operibus positi, in quibus magni atq; feruentes sunt oportet nimis, vt timore supplicij aut amore regni cælestis mala etiam quæ antea perpetrauerunt deplorent. Quocirca mox subiungit: *Sed quia vt dixi duo sunt compunctionis genera, Dedit ei pater suus irriguum superius & irriguum inferius. Irriguum quippe superius accipit anima, cū sese in lachrymis cælestis regni desiderio affligit: irriguum verò inferius accipit, cùm inferni supplicia flendo pertimescit. Et quidem prius inferius, ac post irriguum superius datur. Sed quia compunctio amoris dignitate præeminet, necesse fuit vt prius irriguum superius, & post irriguū inferius commemorari debuisset.* Vndè pauló antè dixit: *Sicq; fit vt perfecta compunctio formidinis tradat animū compunctioni dilectionis.* Audi S. Aug. l. Medit. c. 36. *Da mihi,* inquit, *euidens signum amoris tui: irriguum lacrymarum fontem, iugiter emanantem, vt ipsæ quoque lacrymæ tuum in me testentur amorem: ipsæ prodant, ipsæ loquantur, quantū te diligit anima mea, dum præ nimia dulcedine amoris tui nequit se à lachrymis continere.*

Irriguum.] Perperam in Septuag. legitur λύτρωσιν, id est, *redemptionem.* vti legunt Theodor. S. August. Procop. pro λούτρωσιν, id est, *ablutionem,* irrigationem, vt vertit Theodotion. Caiet. per irriguum superius accipit fontes in montibus erumpentes, per inferius puteos. Alij per irriguum superius accipiunt agrum pluuijs irriguū, siue qui pluuijs rigari solet, per inferius, fontes. Alij meliùs intelligunt agros & fundos montanos, & decliues fontibus aquisque irriguos: poterant enim filiæ fundorum esse hæredes, si nuberent viro suæ tribus & familiæ, tunc enim non transferebantur ad aliam tribum & familiam, quod tantùm vetatur Num. 36. 6.

Vers. 32. Omnes civitatas viginti novem] Sunt 37. si singula nomina numeres, sed inter eas vici quidam celebriores cōmemorati sunt, vt propriè vrbes fuerint 29. dumtaxat. ita Masius.

Vers. 62. Et civitas salis.] Ita dicta, eò quòd vicina sit mari mortuo siue salso; aut quòd iuxta eam vxor Lot respiciens retrò versa sit in statuam salis; aut quod in ea essent salinæ, in quibus aquæ è vicino mari mortuo siue salso calore solis decoquebantur, ex ijsque fiebat sal. Nonnulli suspicantur hanc esse Segor, in quam fugit Lot, Genes. 19. 23. Adrichom. tamen & alij illā à Segor distinguunt, & propriam per se ciuitatem salis constituunt.

Iebusæum autem habitatorem Ierusalem non potuerunt filii Iuda delere.] Ob suam socordiam & peccata, quibus irritatus Deus opem suam eis subtraxit, vt dicitur Iudic. 2. 20. Vers. 63.

Quin & Dauidis tempore Iebusæos habitasse inter Israëlitas, adeoque Dauidem eis eripuisse arcem Sion, nec tamen eos omnino eliminasse, sed subiugasse dumtaxat, ac Iebusæos vt in ius ditionemque, sic & in sacra, religionemq; Israelitarum transisse, colligitur ex 2. Reg. 24. 23. vbi Dauid ab Areuna Iebusæo emit aream in qua Deo immolaret. ita Masius. Est Prolepsis. Nam hæc post felicia Iosue tempora sub Iudicibus contigerunt: Igitur Iosue cepit Ierusalem, eiusque regem Adonisedec cum alijs quatuor regibus occidit, vt audiuimus c. 10. arcem tamen Ierusalem non cepit, sed eam tenuere Iebusæi: inde factum, vt ijdem post obitum Iosue sensim vrbem totam rursum occuparint, vti occuparunt Hebron & Dabir à Iosue antè expugnatas; hinc necesse fuit vt filij Iuda Ierosolymam expugnarent, quod fecerunt post mortem Iosue, vt audiemus Iudic. 1. Perperam ergo R. Dauid ait non licuisse Iudæis expugnare Ierusalem, eò quod eam tenerent Iebusæi oriundi ex Abimelech, cum quo Abraham fœdus inierat Genes. 21. sed id fecisse Dauidem, cùm fœdus hoc longinquitate temporis esset extinctum. Hæc enim mera sunt figmenta.

Tropol. Iebusæus Hebr. idem est quod calcator (בוס *bus* enim significat calcare) hic significat, nostram concupiscentiam, eiusque motus, qui Iudæum, id est rationem & mentem fidei & pietatis erga Deum professorem, quotidie exagitant, vexant, proculcant, nec viribus nostris expelli possunt, sed Dauide opus est, is est Christus ex Dauidis sanguine ortus; sed neque hic illos prorsus exterminat, sed subigit, vt assiduè cum eis luctando, eosque supprimendo, perpetuum habeamus bellandi & vincendi exercitium.

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describuntur fines limitesque regionis, quæ sorte tribui Ephraim obuenit.

1. CEcidit quoque sors filiorum Ioseph, ab Iordane contra Iericho & aquas eius
ab Oriente: solitudo quæ ascendit de Iericho ad montem Bethel: 2. &
egreditur de Bethel Luza: transitque terminum Archi, Atharoth, 3. & descen-
dit ad Occidentem iuxta terminum Iephleti, vsque ad terminos Beth horon in-
ferioris, & Gazer: finiunturque regiones eius mari magno: 4. possederuntque
filij Ioseph Manasse & Ephraim. 5. Et factus est terminus filiorum Ephraim
per cognationes suas: & possessio eorum contra Orientem Atharoth addar vsque
Beth horon superiorem. 6. Egrediunturque confinia in mare; Machmethath ve-
rò Aquilonem respicit, & circuit terminos contra Orientem in Thanathselo: & per-
transit ab Oriente Ianoë. 7. descenditque de Ianoë in Atharoth & Naaratha:
& peruenit in Iericho, egrediturque ad Iordanem. 8. De Taphua pertransit
contra

contra mare in Vallem arundineti, suntque egressus eius in mare salsissimum. Hęc est
possessio tribus filiorum Ephraim per familias suas. 9. Vrbesque separatæ sunt filijs
Ephraim in medio possessionis filiorum Manasse, & villæ earum. 10. Et non inter-
fecerunt filij Ephraim Chananæum, qui habitabat in Gazer, habitauitque Chananæus
in medio Ephraim vsque in diem hanc tributarius.

Vers. 1. CEcidit quoque sors filiorvm Ioseph,] scilicet Ephraim & Manasse, qui, vt audiuimus cap. 14. v. 4. duas tribus constituerunt. Iam dimidia tribus Manasse portionē regionis suæ à Mose acceperat cis Iordanem; restabat ergo altera dimidia cum tota tribu Ephraim, quæ hîc à Iosue trans Iordanem partem suam sorte accipiunt, sed ita vt sors Manasse vicina esset & contigua sorti Ephraim. Hoc capite ergo describitur sors Ephraim, sequenti verò cap. sors dimidię tribus Manasse: vtrique deinde lateralis & contigua erat sors tribus Beniamin. Graphicè singularum tribuum sortes, vrbes, montes & fluuios describunt S. Hieron. & Euseb. in locis Hebr. Masius hîc, & Arias in Apparatu Biblior. Regior. libro Caleb, atque eadem in tabulis Geographicis oculatim spectanda exhibet Adrichom. etsi nonnulla in eis desiderentur. Eas adeat Lector: spinosum enim esset & operosum, ac Lectori tædiosum parumque vtile, si ea hîc commentando persequerer.

Vers. 8. In Vallem arvndineti.] Masius & alij: *In torrentem arundinis.* Valles enim, per quas labuntur torrentes & aquæ, fertiles sunt arundinū; hæ enim nascuntur in locis paludosis & humectis.

Svntqve egressvs eivs in mare salsissimvm] id est in mare quod natura sua est salsum. Hebr. *mare salu*, quod noster vertere solet *mare salsissimum*. Significat mare mortuum, siue lacum Asphaltitem, vt patet c. 18. 19. Num. 34. v. 3. & alibi. Verū hîc illud accipi nequit: ab eo enim longè abest tribus Ephraim: quare hîc accipi debet mare Mediterraneum. Vnde Serarius opinatur τὸ *salsissimum* hîc irrepsisse: nam eo carent Hebr. Chald. & Græca, illudq; noster omittit c. seq. v. 9. vbi mare (scilicet Mediterraneum) assignat terminū tribus Manasse, quæ contermina erat tribui Ephraim.

Vrbesqve separatæ svnt filiis Ephraim in medio possessionis filiorvm Manasse, et villæ (id est pagi vel vicini suburbani, ait Masius) earvm.] q. d. Cùm sors vrbium quæ ceciderat tribui Ephraim, non sufficeret tantæ multitudini Ephraimitarum, adiunctæ sunt eis aliquæ vrbes ex tribu Manasse, quæ tribui Ephraim erat cognata & contermina. Vers. 9.

Habitavitqve Chananævs in medio Ephraim vsqve in diem hanc tribvtarivs.] Factum hoc ex ignauia Ephraimitarum, iusserat enim Deus Chananæos exterminari, nec fœdus cum eis iniri etiam sub pacto tributi.

Tropol. S. Gregor. lib. 4. Moral. c. 22. *Quid Chananæum, inquit, gentilis videlicet populus nisi vitium significat? & sæpè magnis virtutibus terram repromissionis ingredimur quia spe intima de æternitate roboramur: sed dum inter acta sublimia vitia quædam parua retinemus, quasi Chananæum viuere in terra nostra concedimus. Qui tamen nobis tributarius efficitur, quia hoc ipsum vitium, quod subigere non possumus, ad vsum nostræ vtilitatis humiliter retorquemus, vt eo de se mens & in summis vilia sentiat, quæ suis viribus etiam parua quæ appetit non expugnat.*

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DEscribuntur fines dimidiæ tribus Manasse cis Iordanem, & alterius dimidiæ trans Iordanem v. 5. quæ pariter reliquit in sua sorte nonnullos Chananæos, eosque fecit sibi tributarios. Denique v. 14. conquerentibus filiis Ioseph de habitatione angusta, Iosue respondit vt armis sibi spatia laxent, eijciendo Chananæos ex montibus.

1. CEcidit autem sors tribui Manasse: (ipse enim est primogenitus Ioseph) Ma-
chir primogenito Manasse patri Galaad, qui fuit vir pugnator, habuitque
possessionem Galaad & Basan: 2. & reliquis filiorum Manasse iuxta familias suas,
filijs Abiezer, & filijs Helec, & filijs Esriel, & filijs Sechem, & filijs Hepher, & filijs
Semida. Illi sunt filij Manasse filij Ioseph, mares, per cognationes suas. 3. Salphaad
verò filio Hepher filij Galaad filij Machir filij Manasse, non erant filij, sed solæ
filiæ quarum ista sunt nomina: Maala & Noa & Hegla & Melcha & Thersa. 4. Ve-
neruntque in conspectu Eleazari sacerdotis, & Iosue filij Nun, & principum, di-
centes: Dominus præcepit per manum Moysi, vt daretur nobis possessio in medio
fratrum nostrorum. Deditque eis iuxta imperium Domini possessionem in medio
fratrum patris earum. 5. Et ceciderunt funiculi Manasse, decem, absque Terra
Galaad & Basan trans Iordanem. 6. Filiæ enim Manasse possederunt heredita-
tem in medio filiorum eius. Terra autem Galaad cecidit in sortem filiorum Ma-
nasse qui reliqui erant. 7. Fuitque terminus Manasse ab Aser, Machmethath
quæ respicit Sichem: & egreditur ad dexteram iuxta habitatores Fontis Taphuæ.
8. Etenim in sorte Manasse ceciderat Terra Taphuæ, quæ est iuxta terminos Ma-
nasse filiorum Ephraim. 9. Descenditque terminus Vallis arundineti in Meri-
diem

diem torrentis ciuitatum Ephraim, quæ in medio sunt vrbium Manasse: terminus
Manasse ab Aquilone torrentis, & exitus eius pergit ad mare: 10. ita vt possessio
Ephraim sit ab Austro, & ab Aquilone Manasse, & vtramque claudat mare, & con-
iungantur sibi in tribu Aser ab Aquilone, & in tribu Issachar ab Oriente. 11. Fuit-
que hæreditas Manasse in Issachar & in Aser, Bethsan & viculi eius, & Ieblaam cum
viculis suis, & habitatores Dor cum oppidis suis, habitatores quoque Endor cum
viculis suis: similiterque habitatores Thenac cum viculis suis, & habitatores Ma-
geddo cum viculis suis, & tertia pars vrbis Nopheth. 12. Nec potuerunt filij
Manasse has ciuitates subuertere, sed cœpit Chananæus habitare in terra sua.
13. Postquam autem conualuerunt filij Israel, subiecerunt Chananæos, & fece-
runt sibi tributarios, nec interfecerunt eos. 14. Locutique sunt filij Ioseph ad
Iosue, & dixerunt: Quare dedisti mihi possessionem sortis & funiculi vnius, cùm
sim tantæ multitudinis, & benedixerit mihi Dominus? 15. Ad quos Iosue ait:
Si populus multus es, ascende in siluam, & succide tibi spatia in Terra Pherezæi &
Raphaim: quia angusta est tibi possessio montis Ephraim. 16. Cui responderunt
filij Ioseph, Non poterimus ad montana conscendere, cùm ferreis curribus vtan-
tur Chananæi; qui habitant in terra campestri, in qua sitæ sunt Bethsan cum vicu-
lis suis, & Iezrael mediam possidens vallem. 17. Dixitque Iosue ad domum Io-
seph, Ephraim & Manasse: Populus multus es, & magnæ fortitudinis, non habebis
sortem vnam. 18. sed transibis ad montem, & succides tibi, atque purgabis ad
habitandum spatia: & poteris vltrà procedere cùm subuerteris Chananæum, quem
dicis ferreos habere currus, & esse fortissimum.

Vers. 1. IPSE ENIM EST PRIMOGENITVS IOSEPH.] Dat A
caussam cur tribus Manasse fuerit vna è tribubus
quæ Chananæam sorte diuiserunt, nimirum quia
licet Manasse nō esset filius Iacobi Patriarchæ, sed
nepos, tamen quia filius erat Iosephi, Iacob eum
sibi in filium adoptarat, & pari iure cum cæteris
filijs suis immediatè Chananæam diuidere & he-
reditare iusserat. Genes. 48.

MACHIR PRIMOGENITO (imò vnigenito) MA-
NASSE.] Hic enim non alium reliquit filiū quàm
Machir, qui fuit pater Galaad. *Qui* (Galaad) *fuit
vir pugnator*, non in Chananæa, sed in Ægypto sub
Pharaone in bellis Ephraimitarum, qui ex ss nar-
rantur 1 Paral. 7.21. Galaad enim natus est in Æ-
gypto viuente adhuc Iosepho auo, atque Pharao-
ni in bellis seruire potuit ante cœptam eius in He- B
bræos persecutionem. Exodi 1. Videtur Galaad
mortuus in Ægypto, vel certè in deserto, nam in
egressu Mosis & Hebræorum ex Ægypto, ipse si
adhuc vixit fuit 140. annorum, in ingressu verò
Hebræorum in Chanaan fuisset 180. annorum,
quæ ætas nulli illo æuo contigit.

Vers. 4. DOMINVS PRÆCEPIT.] Numer. 27. Vide ibi
dicta.

Vers. 5. ET CECIDERVNT FVNICVLI MANASSE DE-
CEM, ABSQVE TERRA GALAAD ET BASAN
TRANS IORDANEM.] *Funiculi*, id est portiones, siue
sortes hereditariæ: olim enim funiculis dimetie-
bantur limites & hereditates, sicut iam metiuntur
virgis vel baculis mensorijs, esto hæc tantæ terræ
dimensio non sit facta funiculis (hoc enim nimis
lōgum & operosum fuisset, sed oculari inspectio- C
ne & spatij æstimatione. Est ergo Catachresis.

Porrò tribus Manasse diuisa fuit in duas partes.
Dimidia enim tribus obtinuit Galaad & Basan cis
Iordanem, altera dimidia obtinuit suas sortes trans
Iordanem easq; decem, quia decem familijs Ma-
nasse datæ erant decem sortes, nimirum quinque
filijs, scilicet Abiezer, Helec, Esrel, Sichem & Semi-
da v. 2. & quinq; filiabus Salphaad, scilicet Maala,
Noa, Hegla Melcha & Thersa: nam sextus filius
Hepher nullos genuit filios nisi Salphaad, qui
hasce quinque filias dumtaxat post se reliquit, si-
bique substituit, v. 3.

ETENIM IN SORTE MANASSE CECIDERAT Vers. 8.
TERRA TAPHVÆ, QVÆ (terra Taphuæ) EST IVX-
TA TERMINOS MANASSE, estque FILIORVM
EPHRAIM.] Vnde ex Hebræo sic clarè vertas:
*Ipsius Manasse fuit terra Taphua, Taphua verò in termi-
no Manasse*, fuit *filiorum Ephraim*. Sensus est, q.d.
Terra vicina vrbi Taphue fuit filiorum Ephraim:
vnde v. sequenti dicitur, ciuitates aliquas Ephraim
(vti erat Taphua) fuisse in medio vrbiū Manasse.
Idem dixit cap. 6. vers. 9. Causa erat, quòd tribus
Ephraim esset copiosior & numerosior, quàm in
regione, quæ sorte sibi obtigerat, tota commodè
habitare posset; quare terminos eius nimis arctos
laxare oportuit, vt aliquas in sorte Manasse vrbes
occuparet & incoleret, relictis tamen agris vicinis
ipsi tribui Manasse, eò quòd agri, qui tribui E-
phraim obtigerant, adeò fertiles essent, vt toti tri-
bui alendæ sufficerent. Ita Masius & alij.

FVITQVE HEREDITAS MANASSE IN ISSACHAR Vers. 11.
ET IN ASER.] *In*, id est iuxta, vel in confinio &
quasi complexu tribuum Issachar & Aser, quo-
modo Hebr. dicitur vrna aurea habens manna, &
virga Aaron fuisse in arca, id est iuxta arcam; nam
in arca erant dumtaxat tabulæ legis. Hebr. 9. 4.
vide ibi dicta.

Bethsan, quæ postea dicta est Scytopolis, id est
Scytarum ciuitas quòd à Scytis habitata sit, vti
indicat S. August. quæst. 8. in lib. Iudic Iosephus
lib. 5. Antiq. c. 1. Herodotus lib. 1. & alij.

LOCVTIQVE SVNT FILII IOSEPH (puta Manas- Vers. 14.
senses & Ephraimitæ) AD IOSVE ET DIXERVNT:
QVARE DEDISTI MIHI POSSESSIONEM SORTIS
ET FVNICVLI VNIVS, CVM SIM TANTÆ MVL-
TITVDINIS ET BENEDIXERIT MIHI DOMINVS?]
q.d. Cur nobis qui facimus duas tribus, scilicet E-
phraim & Manasse, tam angustos dedisti limites;
vt vnius funiculi, id est vnius sortis & tribus es-
se videatur, quia vix vni soli tribui sufficiunt; cùm
tamen Deo nobis benedicente in magnam multi-
tudinem excreuerimus. Dicunt hoc, non quòd
regio-

regiones eis sorte assignatæ vtrique tribui nō sufficerent, sed quòd pleræque possiderentur a Chananæis, quos ipsi expellere se posse diffidebant, eò quod arces & vrbes in montibus & rupibus occuparent situ & arte munitas. Sperabant ipsi se à Iosue, tempore suo cōtribuli (erat enim Iosue ex tribu Ephraim) obtenturos vt ex alijs tribubus regiones aliquæ pacificæ sibi assignarentur. Sed stetit Iosue fortis, noluitq; alijs tribubus quidquam adimere, quod suæ tribueret. Nihil ergo dedit carni & sanguini, sed totum iustitiæ, iustamque distributionem iam factam confirmauit. Vnde ait:

VERS. 15. SI POPVLVS MVLTVS ES, ASCENDE IN SILVAM, ET SVCCIDE TIBI SPATIA IN TERRA PHEREZÆI ET RAPHAIM.] q.d. Si abundas hominibus, & quæris laxiora ad habitandum spatia, noli ea postulare in alijs tribubus cum illorum iniuria, sed spatia tibi assignata in terra Pherezæi & Raphaim, ijs expulsis, & instar siluæ excisis, occupa, excole, ædifica. Est Metaphora: terram enim à Chananæis occupatam vocat siluam, eò quòd sicut silua excindi debet, vt locus arari possit; sic excindendi erant Pherezæ, vt eorum terram occuparent Iosephitæ.

VERS. 16. NON POTERIMVS AD MONTANA CONSCENDERE, CVM FERREIS CVRRIBVS VTANTVR CHANANÆI.] Erant hi falcati currus, qui falcibus & gladijs armati, in hostes immissi, homines & obuia quæque secabant, & quasi demetebant. Talibus vsus est Darius Rex Persarum pugnans contra Alexandrum Magnum. Audi Curtium lib. 4. *Ipse ante se falcatos currus habebat, quos signo dato vniuersos in hostem effudit. Ruebant laxatis habenis aurigæ, quò plures nondum satis prouiso impetu obtererent. Alios ergo hastæ multum vltra temonem eminentes, alios ab vtroque latere dimissæ falces lacerauere.*

Xenophon lib 6. Cyropediæ, Cyrum horum curruum facit inuentorem, sed hinc liquet, tempore Iosue, qui Cyrum nongentis annis antecessit, talibus curribus vsos fuisse Chananæos. Porrò terror iste curruum mox euanuit: nam ijs opposuere milites longis hastis densatos, qui equorum ventres suffoderent, itaque ijs occisis vel cæsis curribus eorum inutiles redderent. Adinuenit hoc Alexander Magnus, teste Curtio lib. 4. & Diodoro Siculo lib. 17. *Pedites, inquit, omnis phalangis commonuit, quando propiùs impulsi fuissent currus, vt clypeos commungerent, sarissisque eos vehementer pulsarent, eo strepitu consternatos equos quadrigas retrorsum rapturos, quod ita accidit.*

DIXITQVE IOSVE.] Iosue nil Manassensium replica motus stat firmus, nec aliud eis responsum dat, quàm id quod iam dedit, scilicet vt armis sibi spatia laxent. VERS. 17.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sortitio tribuum cœpta in Galgalis, sed intermissa iussu Iosue restituitur in Silo. Mittit ergo ipse mensores, qui reliquam Chananæam adhuc indiuisam exactiùs dimetiantur, & in septem regiones pro septem reliquis tribubus partiantur. Quocircà tribus Beniamin prima vnam ex septem sorte occupat, v. 11. cuius deinde vrbes & limites describuntur.

1. CONgregatique sunt omnes filij Israel in Silo, ibique fixerunt tabernaculum testimonij, & fuit eis Terra subiecta. 2. Remanserunt autem filiorum Israel septem tribus, quæ necdum acceperant possessiones suas. 3. Ad quos Iosue ait: Vsquequò marcetis ignauia, & non intratis ad possidendam Terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis? 4. Eligite de singulis tribubus ternos viros, vt mittam eos, & pergant atque circumeant Terram, & describant eam iuxta numerum vniuscuiusque multitudinis: referantque ad me quod descripserint. 5. Diuidite vobis Terram in septem partes: Iudas sit in terminis suis ab Australi plaga, & domus Ioseph ab Aquilone. 6. Mediam inter hos terram in septem partes describite: & huc venietis ad me, vt coram Domino Deo vestro mittam vobis hîc sortem: 7. quia non est inter vos pars Leuitarum, sed sacerdotium Domini est eorum hereditas. Gad autem & Ruben, & dimidia tribus Manasse, iam acceperant possessiones suas trans Iordanem ad Orientalem plagam: quas dedit eis Moyses famulus Domini. 8. Cumque surrexissent viri, vt pergerent ad describendam Terram, præcepit eis Iosue, dicens: Circuite Terram, & describite eam, ac reuertimini ad me: vt hîc coram Domino, in Silo, mittam vobis sortem. 9. Itaque perrexerunt: & lustrantes eam, in septem partes diuiserunt, scribentes in volumine. Reuersique sunt ad Iosue in castra Silo. 10. Qui misit sortes coram Domino in Silo, diuisitque Terram filijs Israel in septem partes. 11. Et ascendit sors prima filiorum Beniamin per familias suas, vt possiderent Terram inter filios Iuda & filios Ioseph. 12. Fuitque terminus eorum contra Aquilonem à Iordane: pergens iuxta latus Iericho Septentrionalis plagæ, & inde cōtra Occidentem ad montana conscendens, & perueniens ad solitudinem Bethauen: 13. atque pertransiens iuxta Luzam ad Meridiem, ipsa est Bethel: descenditq; in Atharoth addar, in montem qui est ad Meridiem Beth horon inferioris: 14. Et inclinatur circuiens cōtra mare ad Meridiem montis qui respicit Beth horon contra Africum: suntq; exitus eius in Cariath baal, quæ vocatur & Cariathiarim, vrbem filiorum Iuda. Hæc est.

eſt plaga contra mare, ad Occidentem. 15. A Meridie autem ex parte Ca-
riathiarim egreditur terminus contra mare, & peruenit vſque ad fontem aqua-
rum Nephtoa. 16. Deſcenditque in partem montis: qui reſpicit Vallem filio-
rum Ennom: & eſt contra Septemtrionalem plagam in extrema parte Vallis
Raphaim. Deſcenditque in Geeonom (id eſt, Vallem Eonom) iuxta latus Ie-
buſæi ad Auſtrum: & peruenit ad Fontem Rogel, 17. tranſiens ad Aquilonem,
& egrediens ad Enſemes, id eſt Fontem ſolis: 18. & pertranſit vſque ad tumu-
los, qui ſunt è regione Aſcenſus Adommim: deſcenditque ad Abenboen, id
eſt, lapidem Boen filij Ruben: & pertranſit ex latere Aquilonis ad campeſtria:
deſcenditque in planitiem, 19. & prætergreditur contra Aquilonem Beth
hagla: ſuntque exitus eius contra linguam maris ſalſiſſimi ab Aquilone in fine
Iordanis ad Auſtralem plagam: 20. qui eſt terminus illius ab Oriente. Hæc eſt
poſſeſſio filiorum Beniamin per terminos ſuos in circuitu, & familias ſuas.
21. Fueruntque ciuitates eius, Iericho & Beth hagla & Vallis Caſis, 22. Beth
Araba & Samaraim & Bethel. 23. Et Auim & Aphara & Ophera, 24. Villa
Emona & Ophni & Gabee: ciuitates duodecim: & villæ earum. 25. Gabaon &
Rama & Beroth, 26. Et Meſphe & Caphara, & Amoſa. 27. & Recem, Iare-
phel & Tharela, 28. Et Sela, Eleph, & Iebus, quæ eſt Ieruſalem, Gabaath & Ca-
riath: ciuitates quatuordecim, & villæ earum. Hæc eſt poſſeſſio filiorum Beniamin
iuxta familias ſuas.

Vers. 1. CONGREGATI SVNT OMNES FILII ISRAEL A IN SILO, (Silo eſt mons altiſſimus, & ciuitas in monte) IBIQVE FIXERVNT TABERNACVLVM TESTIMONII;] in quo ſcilicet erat teſtimonium, id eſt tabulæ legis cum Arca & Cherubim. Hinc patet, Arcam, & cum Arca caſtra Hebræorum è Galgalis fuiſſe tranſlata in Silo, quæ erat in tribu Ephraim, ex qua erat dux Ioſue. Par enim erat vt Arca eſſet in tribu Ducis, ac Ducem populus ſequeretur, præſertim quia Silo erat iuxta Ieruſalem (ab ea enim diſtabat duabus leucis ſiue horis duntaxat) in qua Deus ſibi ſedem templumque ſtatuere decreuerat. Manſit Arca in Silo 350. annis & ampliùs, puta à Ioſue vſq; ad Samuelem, 1. Reg. 14. 3. Rabbini putant hanc Arcæ è Galgalis tranſlationē factam anno 14. Ducatus Ioſue, indeque computant annos Iubilæos, quos ipſi numerant 17. puta B 850. annos, quibus Hebræos terrā promiſſam occupaſſe ipſi aſſerunt; ſed hallucinantur in multis. Veriùs Torniellus & alij cenſent hanc Arcæ tranſlationem factam poſt ſeptem annorum bella, puta anno octauo Ducatus Ioſue.

Tunc enim Ioſue Chananæam à ſe debellatam pacificè poſſedit, eamq; inter 12. tribus diſtribuit; quare tunc ſinguli domos incolere vineaſque & agros excolere cœperunt. Tunc ergo pariter leges & ceremoniæ à Deo præſcriptæ per Moſen in praxin inductæ ſunt, ac conſequenter ritus anni ſeptimi, pariter & quinquageſimi, ſiue Iubilæi.

Igitur annus octauus Ioſue (non primus, quo in- C greſſus Chananæam expugnauit Ierichuntem, vti nonnulli volunt) fuit exordium horum annorum. Ab illo enim numerari cœperunt anni tam Sabbathici, quàm Iubilæi, iuxta legem à Deo ſancitam Leuit. 25. 2. & ſeq vti ibidem oſtendi.

Vers. 2. REMANSERANT AVTEM FILIORVM ISRAEL SEPTEM TRIBVS, QVÆ NECDVM ACCEPERANT POSSESSIONES SVAS. Id factum eſt partim ex torpore & ignauia ſeptem tribuum, hāc enim eis obijcit Ioſue v. ſequēti: partim quòd eis oborta fuerit ſuſpicio, priorem terræ ſanctæ dimenſionem non

Cornel. in Ioſue.

A ſatis æquè eſſe factam, in eaq; à menſoribus commiſſum eſſe errorem: nam vt is emendetur, Ioſue denuò mittit nouos deſcriptores, qui ſeptem tribubus exactiùs reſtantem terram dimetiantur, & in ſeptem regiones diſtribuant.

AD QVOS IOSVE AIT: VSQVEQVÒ MARCETIS Vers. 3.
IGNAVIA? &c.] Solet labore feſſos corripere ſopor & torpor: ſic hic Iſraelitas bello ſeptennali fatigatos inuaſit ignauia ad mittendum Geometras, qui Chananæam reliquā in ſeptem partes æquè ſeptē tribubus partirentur. Non ergo ſignificat hic Ioſue, multum temporis, ſcilicet ſeptem annos inter priorem & poſteriorem hanc Chananææ diuiſionem interceſſiſſe, vt volunt Rabbini, & eos ſecuti Maſius & Magalianes: Tantam enim moram & B ignauiam nec tuliſſet Ioſue, nec Hebræi. Quis enim eos iam numeroſos (erant enim pluſquam decies centena millia hominum in ſeptem hiſce tribubus) aluiſſet, niſi ipſi ſinguli terram, quæ ſortitione ſibi obuenerat, araſſent, ſeminaſſent; coluiſſent? Tantùm ergo vrget eos, vt illicò miſſis agrimenſoribus terram diuidant: vt diuiſa ſeptem tribubus ſortitione diſtribuatur: ne ipſæ cæteris tribubus, quæ iam ſuas ſortes poſſidebant, litem moueant, aut eorum limites inuadant & deprædentur. Otium enim eſt cauſa indigentiæ, indigentia eſt cauſa furti & rapinæ.

DESCRIBANT EAM IVXTA NVMERVM VNIVS- Vers. 4.
CVIVSQVE MVLTITVDINIS.] Id eſt iuxta numerum tribuum, vt ſcilicet pro ſeptem tribubus C terram deſcribant & diuidant in totidem portiones ſiue regiones, ſed ita vt numeroſiori tribui maior vel ſortior terræ portiò aſſignari queat. Ita ſe explicat v. ſequenti. Iaciebantur enim ſortes pro quantitate tribus, vt ſi illa eſſet magna, regio ſorte dilatari; ſi parua, regio ſorte arctari poſſet.

MEDIAM INTER HOS TERRAM IN SEPTEM Vers. 6.
PARTES DISTRIBVITE:] τὸ *mediam inter hos* non eſt in Hebræo, Chald. & Septuag. nam etiam vltra ſortem tribuum Ephraim & Manaſſe, ſors ſeptem tribuum extendebatur vſque ad Libanum. Vnde

aliqui suspicantur hic esse mendum, & corrigen- A
dum sic, *reliquam inter vos.* Et sanè τὸ *mediam* ex-
ponendum est *reliquam.* Reliqua enim terræ pars
erat media, vel inter Iudæos & Iosephitas, vel in-
ter Iosephitas & Libanum, vel inter Iudæos &
Idumæos. Hi enim erant limites terræ Hebræis
promissæ, à Deo statuti.

Vers. 7. SED SACERDOTIVM DOMINI EST EORVM HAEREDITAS.] *Sacerdotium*, id est Sacerdotalis prouentus, puta oblationes, victimæ, primitiæ, vota, quæ Sacerdotibus ex lege dari debebát, erant quasi hereditas Leuitarum; inde enim viuebant, quia B non habebant portionem terræ, vti cæteræ tribus.

Vers. 9. REVERSIQVE SVNT AD IOSVE IN CASTRA SILO.] Iosephus ait eos septem mensibus occupatos fuisse in hac terræ descriptione, ac septimo mense ad Iosue in Siluntem reuersos.

Vers. 14. ET INCLINATVR.] Hebr. תאר *taar*, id est delineatur, figuratur cum aliqua inclinatione & flexu, Vnde Masius vertit, *gyrabat*; Tigur. *reflectit.*

DESCENDITQVE IN PARTEM MONTIS, QVI RESPICIT VALLEM FILIORVM ENNOM.] *Montis*, scilicet Moria, vt dixi cap. 15. 8. Vers. 16.

ET PERTRANSIT VSQVE AD TVMVLOS.] Hebr. *Vsque ad Geliloth*, quod noster vertit *Tumulos*. τὸ *Tumulos* ergo hic est nomen proprium vrbis, vel loci ita dicti ab aceruis vel tumulis arenarum vel lapidum, &c. Vide dicta suprà cap. decimo quinto, versu septimo. Vers. 18.

VALLIS CASIS.] Hebr. קציץ *kasis*, quæ vox significat excisionem vel finem. Est nomen proprium vallis & vrbis in ea sitæ, quod illa diuisa & quasi discissa foret. Vnde Masius vertit, *vallis abrupta*, vel *planities discissa.* Alij vertunt, *vallis incisionis*, quod in ea balsamum non ferro, sed acuto vitro, osse vel lapide incideretur; si ferro enim incidatur, frutex emoritur, ait Plinius lib. 12. 25. & Iosephus libro decimo quarto Antiq. c. 7. Erat enim vallis hæc non procul à Iericbunte, quæ sola ferebat balsamum, vt docet Iosephus ibidem. Vers. 21.

CAPVT DECIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sorte datur v. 1. tribui Simeon sua Chananæa portio, ac tribui Zabulon v. 10. mox Issachar v. 17. deinde Aser v. 24. ac Nephthali v. 31. & Dan v. 40. Denique v. 49. ipsi Josue datur Thamnath Sare, quam petierat.

1. ET egressa est sors secunda filiorum Simeon per cognationes suas: fuitque he-
reditas 2. eorum in medio possessionis filiorum Iuda: Bethsabee & Sabee
& Molada. 3. & Hasersual Bala & Asem: 4. & Eltholad. Bethul & Harma. 5. &
Siceleg & Bethmarchaboth & Hasersusa, 6. & Bethlebaoth & Sarohen: ciuitates
tredecim, & villæ earum. 7. Ain & Remmon & Athar & Asan: ciuitates quatuor,
& villæ earum: 8. omnes viculi per circuitum vrbium istarum vsque ad Baalath Beer
Ramath contra Australem plagam. Hæc est hereditas filiorum Simeon iuxta cogna-
tiones suas. 9. In possessione & funiculo filiorum Iuda: quia maior erat, & idcir-
cò filij Simeon possederunt in medio hereditatis eorum. 12. Ceciditque sors ter-
tia filiorum Zabulon per cognationes suas: & factus est terminus possessionis eorum
vsque Sarid. 11. Ascenditque de Mari & Merala, & peruenit in Debbaseth, vsque
ad torrentem qui est contra Ieconam. 12. Et reuertitur de Sared contra Orientem
in fines Ceseleththabor: & egreditur ad Dabareth, ascenditque contra Iaphie,
13. Et inde pertransit vsque ad Orientalem plagam Gethhepher & Thacasin: &
egreditur in Remmon, Amthar & Noa. 14. Et circuit ad Aquilonem Hanathon:
suntque egressus eius Vallis Iephtahel. 15. & Careth & Naalol & Semeron & Ieda-
la & Bethlehem: ciuitates duodecim, & villæ earum. 16. Hæc est hereditas tribus
filiorum Zabulon per cognationes suas, vrbes & viculi earum. 17. Issachar egressa
est sors quarta per cognationes suas. 18 fuitque eius hereditas, Iezrael & Gasaloth
& Sunem. 19. & Hapharaim & Seon, & Anaharath. 20. & Rabbath & Cesion,
Abes, 21. & Rameth, & Engannim, & Enhadda & Bethpheses. 22. Et peruenit
terminus eius vsque Thabor & Sehesima & Bethsames: eruntque exitus eius Iorda-
nis: ciuitates sedecim, & villæ earum. 23. Hæc est possessio filiorum Issachar per co-
gnationes suas, vrbes & viculi earum. 24. Ceciditque sors quinta tribui filiorum
Aser per cognationes suas: 25. fuitque terminus eorum Halcath & Chali & Beten
& Axaph. 26. Et Elmelech & Amaad & Messal: & peruenit vsque ad Carmelum
maris & Sihor & Labanath. 27. Ac reuertitur contra Orientem Bethdagon: &
pertransit vsque Zabulon & Vallem Iephthaël contra Aquilonem in Bethemec
& Nehiel, Egrediturque ad læuam Cabul, 28. Et Abran & Hohob & He-

mon

mon & Cana, vſque ad Sidonem magnam. 29. reuertiturque in Horma vſque ad ci-
uitatem munitiſſimam Tyrum, & vſque Hoſa: eruntque exitus eius in mare de funi-
culo Achziba; 30. & Amma & Aphec & Rohob, ciuitates viginti duæ, & villæ ea-
rum. 31. Hæc eſt poſſeſſio filiorum Aſer per cognationes ſuas, vrbeſque & viculi ea-
rum. 32. Filiorum Nephthali ſexta ſors cecidit per familias ſuas: 33. & cœpit ter-
minus de Heleph & Elon in Sanaim, & Adami, quæ eſt Neceb, & Iebnael vſque
Lecum: & egreſſus eorum vſque ad Iordanem: 34. reuertiturque terminus contra
Occidentem Azanothabor, atque inde ingreditur in Hucuca, & pertranſit in Zabulon
contra Meridiem, & in Aſer contra Occidentem, & in Iuda ad Iordanem contra or-
tum ſolis, 35. ciuitates munitiſſimæ, Aſſedim, Ser, & Emath, & Reccath & Cenereth,
36. & Edema & Arama, Aſor, 37. & Cedes & Edrai, & Enhaſor, 38. & Ieron & Ma-
gdalel, Horem & Bethanath & Bethſames; ciuitates decem & nouem, & villæ ea-
rum. 39. Hæc eſt poſſeſſio tribus filiorum Nephthali per cognationes ſuas, vrbes &
viculi earum. 40. Tribui filiorum Dan per familias ſuas egreſſa eſt ſors ſeptima:
41. & fuit terminus poſſeſſionis eius Sara & Eſthaol, & Hirſemes, id eſt, ciuitas ſo-
lis. 42. Selebin & Aialon & Iethela, 43. Elon & Themna & Acron, 44. El-
thece, Gebbethon & Balaath, 45. & Iud & Bane & Barach & Gethremmon: 46. &
Meiarcon & Arecon, cum termino qui reſpicit Ioppen, 47. & ipſo fine concludi-
tur. Aſcenderuntque filij Dan, & pugnauerunt contra Leſem, ceperuntque eam: &
percuſſerunt eam in ore gladij; & poſſederunt, & habitauerunt in ea, vocantes no-
men eius Leſem Dan, ex nomine Dan patris ſui. 48. Hæc eſt poſſeſſio tribus filio-
rum Dan per cognationes ſuas, vrbes & viculi earum. 49. Cumque compleſſet ſorte
diuidere Terram ſingulis per tribus ſuas, dederunt filij Iſrael poſſeſſionem Ioſue filio
Nun in medio ſui, 50. iuxta præceptum Domini, vrbem quam poſtulauit, Tham-
nath Sarba in monte Ephraim: & ædificauit ciuitatem, habitauitque in ea. 51. Hæ
ſunt poſſeſſiones, quas ſorte diuiſerunt Eleazar ſacerdos & Ioſue filius Nun, & prin-
cipes familiarum ac tribuum filiorum Iſrael, in Silo, coram Domino ad oſtium taber-
naculi teſtimonij, partitique ſunt Terram.

VERS. 1. FVITQVE HEREDITAS EORVM (Simeonitarum) IN MEDIO POSSESSIONIS FILIORVM IVDA.] R. Salomon aſſerit; Simeonitas in ſortitione 12. tribuum fuiſſe præteritos, eò quòd Iacob maledicens Simeoni dixerit de eo & Leui: *Diuidam eos in Iacob, & diſpergam eos in Iſrael*, Geneſ. 49. 7. quare Simeonitas fuiſſe exſortes hereditatis, ſed reliquas tribus iecisſe ſortem, quænam illos in ſe reciperet; ac ſortem cecidiſſe ſuper tribum Iudæ: hāc ergo eos intra ſe recepiſſe, ſed ægrè & coactè, ideoq; eos à ſe expuliſſe ſub Dauide. Idque colligit ex 1. Paral. 4. 31. Verùm hæc ſunt mera commenta, imò errores S. Script. repugnantes, quæ hic expreſsè aſſerit, Simeonitis æquè ac alijs tribubus ſorte portionẽ ſuam in Chananæa obtigiſſe. Quòd ergo hic dicuntur ipſi ſortem recepiſſe in medio filiorum Iuda, ſic accipe, quòd ſors eorum cōterminā fuerit ſorti tribus Iuda, illiq; immiſſa; quodque tribus Iuda, cùm nimis laxa haberet terrarum ſpatia, quàm vt omnia excolere, & contra feras tueri poſſet, partẽ eorum ceſſerit tribui Simeonis. Hæc enim cæteris tribubus erat minor, minuſq; numeroſa. Nam in vltimo cenſu in ea dumtaxat numerati ſunt 22200. Porrò oraculum Iacob non fauet R. Salomoni, ſed aliud intendit, vti oſtendi Geneſ. 49. 7. alijs Maſius & alij.

VERS. 11. AD TORRENTEM QVI EST CONTRA IECONAM.] Veriſimiliter Maſius opinatur torrentem hunc eſſe iuxta limites Sidoniorum, quem Pagida vel Belum Hiſtorici nominant, qui arenam vehit, ex qua optima conflantur vitra, teſte Plinio lib. 5. cap. 19. & li. 36. cap. 26. Ioſepho lib. 2. Belli cap. 9. Tacito lib. 5. Strabo. lib. 16. & Guiliel. Tyrio lib. decimo tertio Belli ſacri, cap. 3.

Carmel in Ioſue.

AMTHAR] Sic & Septuag. vocem Hebr. הַמְּתֹאָר *hammethoar*, vt nomen proprium vrbis accipiunt. Symmach. verò accipit vt nomẽ appellatiuum, & epithetum *Remnon*, vnde vertit *Remnon inclytam*. Chald. Maſius, Vatab. Pagnin. Arias, R. Dauid & Rabbi Salomō vertunt. *Quæ gyratur vel circumflectitur in Noa.* VERI. 13.

ET PERVENIT VSQVE AD CARMELVM MARIS.] Additur τὸ *maris*, quia duo erant montes Carmeli in terra Sancta, vnus in tribu Aſer adiacens mari mediterraneo, alter in tribu Iuda, cuius incola fuit Nabal maritus Abigail. VERS. 26.

BETH DAGON.] Id eſt domus Dagon, quia ſcilicet in hac vrbe colebatur Dagon forma piſcis, vel potiùs Sirenis. Vnde Serarius in Iudic. c. 16. q. 23. opinatur Dagō fuiſſe Venerē de quo plura 1. Reg. 5. x. VERI. 27.

CENERETH.] Ab hac vrbe nomen accepit lacus Geneſareth, ſiue mare Galilææ illi adiacens. Maſius & Arias cenſent Cenereth eſſe illā, quæ poſteà in gratiam Tiberij Cæſaris dicta eſt Tiberias. Alij volunt eſſe Capharnaum. VERS. 34.

ASCENDERVNTQVE FILII DAN, ET PVGNAVERVNT CONTRA LESEM.] Id poſt mortem Ioſue factum, vt fusè narratur Iudic. 18. 1. & ſequen. Hinc patet hunc librum nō eſſe ſcriptum à Ioſue, vel potiùs ab eo qui illum digeſſit & edidit, multa illi fuiſſe inſerta & addita, vt ſunt illa cap. 15. verſ. 14. & vltim. & cap. 17. verſ. 12. & 13. &c. VERS. 47.

DEDERVNT FILII ISRAEL POSSESSIONEM IOSVÆ.] Nota hic & mirare modeſtiam Ducis Ioſue; nam qui primò omnibus alijs ſortes diuiſit, ſuam vltimus accepit. Rurſum ipſe noluit ſortem ſibi iaci vti alijs, ſed datum à populo ſuſcepit. Nimirum Ioſue fuit typus Ieſu Chriſti, qui VERS. 49.

cùm primus esset omnium, imò α & ω, pro nobis factus est virorum nouissimus. Isaiæ 53. 3.

Vers. 50. IVXTA PRÆCEPTVM DOMINI.] Hoc præceptum Num. 14 24. non exprimitur, sed hic supplétur. Hinc ergo liquet, Deum præcepisse, vt Iosue daretur illa portio terræ, quã ipse optaret. Si enim Deus ibidem iussit dari Calebo Hebronem, cur non & socio eius Iosue, qui Calebum superauit, fuitque dux & princeps populi? idq; satis insinuat Caleb, cùm hic c. 14. v. 6. ait ad Iosue: *Nosti quid locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me & te in Cadesbarne.*

VRBEM QVAM POSTVLAVIT, THAMNATH-SARAA IN MONTE EPHRAIM.] Petijt Iosue hanc vrbem, tum vt inter contribules suos in tribu sua Ephraim habitaret, tum modestiæ causa. Nã vrbs hęc Thamnath cognominata est *Saraa*, ab ariditate & inutilitate loci: *Thamnath Saraa* enim Hebr. idem est quod *figura diffluens* vel *tumulus*; vel vt alij, *imago superfluitatis* aut *fætoris*, vel vt Pagnin. *numerabis residuum*; quasi Iosue occuparit id, quod alijs omnibus erat residuum & inutile; sicut S. Ludouicus, S. Hedwygis, S. Elisabeth humilitatis & deuotionis studio, sæpè comedebant reliquias mensę pauperum, quos alebant. Elegit ergo Iosue vltimus omnium, vrbem deteriorem & incultam, inter montana & aspera loca sitam, ducibusque ac magistratibus insigne continentiæ & paupertatis exemplum reliquit, fecitq; illud monitum Ecclesia-

A. stici c. 32. 1. *Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. Curam illorum habe, & sic considе, & omni cura tua explicita* (id est finita) *recumbe.* Sane S. Hieron. in Epitaph. S. Paulæ, scribit ipsam, cùm Iosue monumentum viseret, demiratã fuisse, quòd ipse possessionum omnium distributor sibi montosa & saxosa loca delegisset. Atque hac in re Iosue fuit typus Iesu Christi, qui cùm diues esset, & Rex gloriæ, pro nobis minor & pauperior fieri voluit, vt nos sua paupertate ditaret, & sua vilitate exaltaret. Ita Origen. Hom. 24. Theodor. quæst. 17. Masius, Arias, & alij.

B. Notent & imitentur hoc Iosue exemplum Principes, Principumque consiliarij, Præfecti & Præsides, vti nostro æuo fecit Thomas Morus Angliæ Cancellarius, qui à prima ætate magnis in Republica muneribus perfunctus, cùm familiam haberet amplam, tamen tota vita annuum censum non auxit vltra septuaginta aureos, vti narrat Stapleton. in eius vita c. 3 & 8.

ET ÆDIFICAVIT CIVITATEM.] Id est, iam ædificatam instaurauit, auxit, ornauit.

Vers. 51. PARTITIQVE SVNT TERRAM.] Id est, partiri desierunt, partitionem finierunt. Hebr. enim est: *Et finierunt à diuidenda terra.* Septuag. pro ויכלו *vaiecalu*, id est, *& finierunt*, alijs punctis, per Metathesin legentes וילכו *vaielchu*, vertunt *Et abierunt à diuidenda terra*, ad eam incolendam & excolendam. Omnia ergo eòdem redeunt.

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iosue designat sex vrbes refugij tres cis, & tres vltra Iordanem.

1. ET locutus est Dominus ad Iosue, dicens: Loquere filijs Israel, & dic eis:
2. Separate vrbes fugitiuorum, de quibus locutus sum ad vos per manus Moysi;
3. vt confugiat ad eas quicumque animam percusserit nescius: & possit euadere iram
proximi, qui vltor est sanguinis: 4. cùm ad vnam harum confugerit ciuitatum, sta-
bit ante portam ciuitatis, & loquetur senioribus vrbis illius ea quæ se comprobent
innocentem: sicque suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum. 5. Cumque
vltor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus eius: quia ignorans per-
cussit proximum eius, nec ante biduum, triduumve, eius probatur inimicus. 6. Et ha-
bitabit in ciuitate illa, donec stet ante iudicium causam reddens facti sui, & moriatur
sacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore: tunc reuertetur homicida, & ingredie-
tur ciuitatem & domum suam de qua fugerat. 7. Decreueruntque Cedes in Gali-
læa montis Nephtali, & Sichem in monte Ephraim, & Cariatharbe, ipsa est Hebron,
in monte Iuda. 8. Et trans Iordanem contra Orientalem plagam Iericho, statue-
runt Bosor, quæ sita est in campestri solitudine, de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad
de tribu Gad, & Gaulon in Basan de tribu Manasse. 9. Hæ ciuitates constitutæ sunt
cunctis filijs Israël, & aduenis qui habitabant inter eos: vt fugeret ad eas qui animam
nescius percussisset, & non moreretur in manu proximi, effusum sanguinem vindi-
care cupientis, donec staret ante populum expositurus causam suam.

Vers. 2. SEPARATE VRBES FVGITIVORVM.] Hebr. *vrbes refugij*, ad quas scilicet confugiat, qui inuoluntariè & fortuitò aliquem occidit, vt iussit Dominus Numer. 35. & seq. vbi fusè hæc explicui.

Vers. 6. DONEC STET ANTE IVDICIVM, CAVSAM

C. REDDENS FACTI SVI.] Vt si probet suam innocentiam, scilicet se casu & inscium occidisse, reducatur ad ciuitatem refugij, ibique maneat donec Pontifex moriatur: sin autem pateat eum voluntariè & studio occidisse, occidatur & ipse.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Assignantur Leuitis triginta octo ciuitates in varijs tribubus ad habitandum.

ACcesseruntque principes familiarum Leui ad Eleazarum sacerdotem, & Iosue filium Nun, & ad duces cognationum per singulas tribus filiorum Israel, 2. Locutique sunt ad eos in Silo Terræ Chanaan, atque dixerunt: Dominus præcepit per manum Moysi, vt darentur nobis vrbes ad habitandum, & suburbana eorum ad alenda iumenta. 3. Dederuntque filij Israel de possessionibus suis iuxta Imperium Domini, ciuitates & suburbana earum. 4. Egressaque est sors in familiam Caath filiorum Aaron sacerdotis, de tribubus Iuda, & Simeon, & Beniamin, ciuitates tredecim: 5. Et reliquis filiorum Caath, id est, Leuitis qui superfuerant, de tribubus Ephraim, & Dan, & dimidia tribu Manasse, ciuitates decem. 6. Porrò filijs Gerson egressa est sors, vt acciperent de tribubus Issachar & Aser & Nephthali, dimidiaque tribu Manasse in Basan, ciuitates numero tredecim. 7. Et filijs Merari per cognationes suas, de tribubus Ruben & Gad & Zabulon, vrbes duodecim. 8. Dederuntque filij Israel Leuitis ciuitates & suburbana earum, sicut præcepit Dominus per manum Moysi, singulis sorte tribuentes. 9. De tribubus filiorum Iuda & Simeon dedit Iosue ciuitates: quarum ista sunt nomina, 10. filijs Aaron per familias Caath Leuitici generis (prima enim sors illa egressa est) 11. Cariatharbe patris Enac, quæ vocatur Hebron, in monte Iuda, & suburbana eius per circuitum. 12. Agros verò & villas eius, dederat Caleb filio Iephone ad possidendum. 13. Dedit ergo filijs Aaron sacerdotis Hebron confugij ciuitatem, ac suburbana eius: & Lobnam cum suburbanis suis: 14. Et Ierher, & Esthemo, 15. Et Holon, & Dabir, 16. & Ain, & Ieta, & Bethsames, cum suburbanis suis: ciuitates nouem de tribubus, vt dictum est, duabus. 17. De tribu autem filiorum Beniamin, Gabaon, & Gabae, 18. & Anathoth & Almon, cum suburbanis suis: ciuitates quatuor. 19 Omnes simul ciuitates filiorum Aaron sacerdotis tredecim, cum suburbanis suis. 20 Reliquis verò per familias filiorum Caath Leuitici generis, hæc est data possessio. 21. De tribu Ephraim vrbes confugij, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, & Gazer, 22. Cibsaim & Beth horon, cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. 23. De tribu quoque Dan, Eltheco & Gabathon, 24. & Aialon & Gethremmon cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. 25. Porrò de dimidia tribu Manasse, Thanach & Gethremmon, cum suburbanis suis, ciuitates duæ. 26. Omnes ciuitates decem, & suburbana earum, datæ sunt filijs Caath inferioris gradus. 27. Filijs quoque Gerson Leuitici generis dedit de dimidia tribu Manasse confugij ciuitates, Gaulon in Basan, & Bosram, cum suburbanis suis, ciuitates duas. 28. Porrò de tribu Issachar, Cesion, & Dabereth. 29. & Iaramoth, & Engannim, cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. 30. De tribu autem Aser, Masal & Abdon, 31. & Helcath & Rohob, cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. 32. De tribu quoque Nephthali ciuitates confugij, Cedes in Galilæa, & Hammoth Dor, & Carthan, cum suburbanis suis, ciuitates tres, 33. Omnes vrbes familiarum Gerson, tredecim, cum suburbanis suis. 34. Filijs autem Merari Leuitis inferioris gradus per familias suas data est de tribu Zabulon, Iecnan & Cartha. 35. & Damna & Naalol, ciuitates quatuor cum suburbanis suis. 36. De tribu Ruben vltra Iordanem contra Iericho ciuitates refugij, Bosor in solitudine, Misor & Iaser & Iethson & Mephaath, ciuitates quatuor cum suburbanis suis. 37. De tribu Gad ciuitates confugij, Ramoth in Galaad, & Manaim & Hesebon & Iaser, ciuitates quatuor cum suburbanis suis. 38. Omnes vrbes filiorum Merari per familias & cognationes suas, duodecim. 39. Itaque ciuitates vniuersæ Leuitarum in medio possessionis filiorum Israel fuerunt quadraginta octo. 40. cum suburbanis suis, singulæ per familias distributæ. 41. Deditque Dominus Deus Israëli omnem Terram, quam traditurum se patribus eorum iurauerat: & possederunt illam, atque habitauerunt in ea. 42. Dataque est ab eo pax in omnes per circuitum nationes: nullusque eis

hostium resistere ausus est, sed cuncti in eorum ditionem redacti sunt. 43. Ne vnum quidem verbum, quod illis præstiturum se esse promiserat, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

Vers. 1. ACCESSERVNTQVE PRINCIPES FAMILIARVM LEVI.] Nota, Iacob Patriarcham morientem Gen. 49. 7. filio suo Leui, eiusq; posteris Leuitis in castigationem cædis Sichimitarum irrogasse pœnam dispersionis inter fratres suos: sed Deus, qui diues est in temperanda vindicta & in clementia: pœnam hanc ob merita posteriorum in laudem & gloriam conuertit, voluitq; vt Leuitarum ac sacerdotum cœtus & collegia per omnes tribus spargerentur, vt omnes ex sacerdotio tam dignitatem quàm vtilitatem sanæ doctrinæ legisq; diuinæ cognoscendæ acciperent. Erant enim hæc collegia quasi seminaria religionis & pietatis, ex quibus ciuitates vicinæ cælestis disciplinæ semina, sanctiorisque vitæ exempla petere possent. Sic pollicetur Deus Osee 2. 23. quòd per vniuersam terram seminabit *Iezrael*, id est, *semen Dei*, scilicet sacerdotes, quasi Apostolos & viros Apostolicos. Sic S. Basil. teste S. Greg. Nazianz. orat. 20. monasteria construxit iuxta vrbes, vt vtrorumque incolæ commoda sua inter se communicarent, vti faciunt terra & mare, terræ idcirco immixtum; vt scilicet monasteria ab vrbibus alerentur, vrbes verò à monasterijs, quasi gymnasijs pietatis, sanctiorem vitam addiscerent. Hac de causa passim in Germania, alijsque in locis iuxta vrbes celebriores ædificata sunt monasteria antiquissima, imò vrbibus ipsis antiquiora, ac quæ vrbibus ipsis occasionem & initium dederunt, vt rectè aduertit Thomas Bozius in signis Ecclesiæ.

Sacerdotes sparsi per duodecim tribus, vt omnes docerent Dei cultum.

Quocirca S. Chrysost. hom. 59. ad Populũ, eum hortatur vt crebrò monasteria & monachos inuisat. *Sunt enim, inquit, omnia ibi a lleccebris vacua, & ab omni interpellatione & inquietudine libera: insuper sunt portus tranquillissimi, quos qui inhabitant, velut ignes sunt, qui cum è loco editiori emineãt, lucem omnibus cæterorum aduenientibus, cumq; in portu resideriut, cæteros ad suam alliciunt tranquillitatem: neq; eos qui se intuentur pati naufragium sinunt, vel in tenebris esse qui ad se oculos intenderint. Adi igitur viros tales, vtere eorum contubernio, accede, inquam, sanctos, tange pedes: multò enim honestius est illorum pedes amplexari, quàm aliorũ caput. Dic enim mihi, si quidam statuarum pedes apprehendunt, quoniam regis tantùm imaginem habent, tu si eum tenueris, qui in seipso Christum habet, non saluus eris? Sancti igitur sunt pedes tales, vel si vilissimi fuerint.*

Vers. 3. DEDERVNTQVE FILII ISRAEL.] Nota: hæc vrbium distributio à duodecim tribubus facta Leuitis, contigit paulò post sortitionem & diuisionem terræ, antequàm singulæ tribus sortis suæ possessionem adirent; idque ne primi possessores suis sedibus à Leuitis exturbarentur. Reliqua dixi Num. 35. 1. & seq.

Porrò plures vrbes datæ Leuitis hîc numerantur, quàm cæteris tribubus, idq; tum ad honorem sacerdotij, vt sacerdotes & Leuitæ de domibus non solliciti, totos se darent Dei cultui, ait Philo lib. de sacerd. honor. tum quia cæteræ tribus, præter vrbes habebant multos pagos & vicos; Leuitæ autem non, sed tantùm suburbana ad mille passus. Ita Abulens. Denique Leuitis per totam Iudæam sparsis sacerdotibus obtigerunt vrbes Ierosolymæ & templo summo vicinæ, vt illud, æquè ac illius ciues & principes, faciliùs adire possent, ac cum tribu Iuda coniugia contrahere; quia has duas tribus voluit Deus permiscere, *eò quòd Christus, qui ex tribu Iuda nasci debebat, non rex solùm futurus erat, sed & Pontifex*, ait Theodor.

CARIATH-ARBE PATRIS ENAC.] Hoc est, [illegible] Arbe gigantis, qui fuit pater Enac, à quo prognati sunt Enacim gigantes. Vers. 11.

VRBES CONFVGII SICHEM.] Hebr. Chald. & Vers. 21.
multa Latina manuscripta cum Abulensi legunt *vrbem* in singulari. Nam vna dumtaxat fuit hîc ciuitas refugij, scilicet Sichem, cæteræ verò, scilicet Gazer, Cibsaim & Bethoron, cessêre Leuitis ad habitandum dumtaxat, non homicidis ad confugiendum. Idem est v. 29. 31. 35. 36. omnibus enim hisce versibus pro *ciuitates refugij*. Hebr. Chald. & manuscripta cum Abul. legunt in singulari *ciuitatem refugij*, ob causam iam dictam. Vide Franc. Lucam hic Annot. 36.

DE TRIBV RVBEN, &c.] Totus hic versus in Vers. 36.
Hebræo iam deest: noster videtur eum ex Septu. transtulisse. Vide Franciscum Lucam Annot. 37. Olim videtur extitisse in Hebræo; nam nonnulli Codices Hebraicicum habent, æquè ac Chaldæus, qui pro *Iaser* & *Iethson* legunt *Iassa* & *Cedemoth*. Ita quoque legit Noster 1. Paral. 6. 78. & 79. quare videntur hæ vrbes duo habuisse nomina.

DEDITQVE DOMINVS DEVS ISRAEL OMNEM Vers. 41.
TERRAM QVAM TRADITVRVM SE PATRIBVS EORVM IVRAVERAT, ET POSSEDERVNT ILLAM, ATQVE HABITAVERVNT IN EA.] Dices: Videtur hoc repugnare ijs quæ dicta sunt hîc versu 4. & quæ dicentur Iudic. 1. vbi asseritur Hebræos multis in locis non potuisse exterminare Iebusæos & Chananæos: quare multa adhuc ab Hebræis necdum possessa, sed possidenda supererãt. Resp. primò, Deum dedisse Hebræis omnem Chananæam, quoad ius & dominium, quod ipsi in eam totam habebant, vnde & eã vel eis per sortes distribuit: Rursum quoad eius possessionem, sed cum limitatione, quam ipse expressit Exodi 23. 19. dicens: *Non eijciam eos à facie tua anno vno, ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiæ: paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis & possideas terram.* Hoc enim commodius & vtilius erat Hebræis. Dedit ergo Deus omnem terram à se promissam, non totam simul & semel, sed sensim & pedetentim, expellendo ex ea Chananæos, ne illa iaceret inculta, feræque eam occuparent, donec Hebræi eam totam incolere & excolere possent. Hæc enim est conditio, quam promissioni suæ addiderat; quæ conditio non onerosa, sed commoda erat Hebræis. Ita Abulens. Masius, & alij. Similem phrasim audiuimus cap. 11. vers. vlt.

Subtiliùs respondet S. August. quæst. 21. totam terram promissam Hebræis à Deo esse datam, quia etiã illæ portiones quas ipsi non possederunt datæ sunt eis ad quandam exercitationis vtilitatem, vt scilicet discerent cum hostibus confligere.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMSECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iosue Rubenitas, Gaditas, & dimidiam tribum Manasse ad sedes suas cis Iordanem benedicendo remittit. Illi altare ibidem ædificant: unde ceteræ tribus conuertuntur ad bellum, sed missis legatis excusationem eorum accipiunt, quòd scilicet altare ædificarint, non ad sacrificium sed ad monumentum societatis.

1. EOdem tempore vocauit Iosue Rubenitas, & Gaditas, & dimidium tribum Manasse. 2. Dixitque ad eos: Fecistis omnia quæ præcepit vobis Moyses famulus Domini: mihi quoque in omnibus obedistis, 3. nec reliquistis fratres vestros longo tempore, vsque in præsentem diem, custodientes imperium Domini Dei vestri. 4. Quia igitur dedit Dominus Deus vester fratribus vestris quietem & pacem, sicut pollicitus est: reuertimini, & ite in tabernacula vestra, & in terram possessionis, quam tradidit vobis Moyses famulus Domini trans Iordanem: 5. ita dumtaxat, vt custodiatis attentè, & opere compleatis mandatum & legem quam præcepit vobis Moyses famulus Domini, vt diligatis Dominum Deum vestrum, & ambuletis in omnibus vijs eius, & obseruetis mandata illius, adhæreatisque ei, ac seruiatis in omni corde, & in omni anima vestra. 6. Benedixitque eis Iosue & dimisit eos. Qui reuersi sunt in tabernacula sua. 7. Dimidiæ autem tribui Manasse possessionem Moyses dederat in Basan: & idcirco mediæ quæ superfuit, dedit Iosue sortem inter cæteros fratres suos trans Iordanem ad Occidentalem plagam. Cumque dimitteret eos in tabernacula sua, & benedixisset eis, 8. dixit ad eos: In multa substantia atque diuitijs reuertimini ad sedes vestras, cum argento & auro, ære ac ferro, & veste multiplici: diuidite prædam hostium cum fratribus vestris. 9. Reuersique sunt, & abierunt filij Ruben, & filij Gad, & dimidia tribus Manasse, à filijs Israel de Silo, quæ sita est in Chanaan, vt intrarent Galaad Terram possessionis suæ, quam obtinuerant iuxta imperium Domini in manu Moysi. 10. Cumque venissent ad tumulos Iordanis in Terram Chanaan, ædificauerunt iuxta Iordanem altare infinitæ magnitudinis. 11. Quod cùm audissent filij Israel, & ad eos certi nuntij detulissent, ædificasse filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, altare in Terra Chanaan, super Iordanis tumulos, contra filios Israel: 12. conuenerunt omnes in Silo, vt ascenderent & dimicarent contra eos. 13. Et interim miserunt ad illos in terram Galaad Phinees filium Eleazari sacerdotis, 14. & decem principes cum eo, singulos, singulis tribubus. 15. Qui venerunt ad filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, in Terram Galaad, dixeruntque ad eos: 16. Hæc mandat omnis populus Domini: Quæ est ista transgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israel, ædificantes altare sacrilegum, & à cultu illius recedentes. 17. An parum vobis est quòd peccastis in Beelphegor, & vsque in præsentem diem macula huius sceleris in nobis permanet? multique de populo corruerunt. 18. Et vos hodie reliquistis Dominum, & cras in vniuersum Israel ira eius desæuiet. 19. Quòd si putatis immundam esse terram possessionis vestræ, transite ad terram, in qua tabernaculum Domini est, & habitate inter nos: tantùm vt à Domino, & à nostro consortio non recedatis, ædificato altari præter altare Domini Dei nostri. 20. Nonne Achan filius Zare præterijt mandatum Domini, & super omnem populum Israel ira eius incubuit? Et ille erat vnus homo, atque vtinam solus perijsset in scelere suo. 21. Responderuntque filij Ruben & Gad, & dimidia tribus Manasse, principibus legationis Israel: 22. Fortissimus Deus Dominus. Fortissimus Deus Dominus, ipse nouit, & Israel simul intelliget: si præuaricationis animo hoc altare construximus, non custodiat nos, sed puniat nos in præsenti: 23. & si ea mente fecimus, vt holocausta, & sacrificium, & pacificas victimas super eo imponeremus, ipse quærat & iudicet: 24. Et non ea magis cogitatione atque tractatu, vt diceremus: Cras dicent filij vestri filijs nostris: Quid vobis & Domino Deo Israel? 25. Terminum posuit Dominus inter nos & vos, ó filij Ruben, & filij Gad, Iordanem fluuium: & idcircò partem non habetis in Domino. Et per hanc occasionem auertent filij vestri filios nostros à timore Domini. Putauimus itaque melius, 26. & diximus: Extruamus nobis altare, non in holocausta, neque ad victimas offerendas, 27. sed in testimonium inter

nos

nos & vos, & sobolem nostram vestramq; progeniem, vt seruiamus Domino, & iu-
ris nostri sit offerre, & holocausta & victimas, & pacificas hostias: & nequaquam di-
cant cras filij vestri filijs nostris Non est vobis pars in Domino. 28. Quod si voluerint
dicere, respondebunt eis: Ecce altare Domini, quod fecerunt patres nostri, non in ho-
locausta, neque in sacrificium, sed in testimonium nostrum ac vestrum. 29. Absit à
nobis hoc scelus, vt recedamus à Domino, & eius vestigia relinquamus, extructo al-
tari ad holocausta, & sacrificia, & victimas offerendas, præter altare Domini Dei
nostri, quod extructum est ante tabernaculum eius. 30. Quibus auditis, Phinees sa-
cerdos, & principes legationis Israel, qui erant cum eo, placati sunt: & verba filio-
rum Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, libentissimè susceperunt. 31. Dixit-
que Phinees filius Eleazari sacerdos ad eos: Nunc scimus quòd nobiscum sit Domi-
nus, quoniam alieni estis à præuaricatione hac, & liberastis filios Israel de manu
Domini. 32. Reuersusque est cum principibus à filijs Ruben & Gad, de Terra Ga-
laad, finium Chanaan, ad filios Israel, & retulit eis. 33. Placuitque sermo cunctis au-
dientibus. Et laudauerunt Deum filij Israel, & nequaquam vltrà dixerunt, vt ascen-
derent contra eos, atque pugnarent, & delerent terram possessionis eorum. 34. Vo-
caueruntque filij Ruben, & filij Gad, altare quod extruxerant, Testimonium no-
strum, quòd Dominus ipse sit Deus.

Vers. 3. NEC RELIQVISTIS FRATRES VESTROS LONGO TEMPORE] Hebræi in Seder Olam dicunt fuisse duo septennia, siue 14. annos: septem enim annis pugnatum esse ante primam sortitionem, vt colligitur ca. 14. 10. ac totidem exactos à prima sortitione vsque ad secundam, qua completa est diuisio terræ promissæ cap. 15. & sequ. Hebræos sequitur Masius, Magalianes & alij. Sed verius est vnũ dumtaxat fuisse septennium, quo scilicet bellatum est: hæ enim tres tribus non nisi ad bellandum venerant: bellis ergo septennio confectis domum redierunt, vti dixi cap. 18. 1. & seq.

Magnam sanè fidem, obedientiam & patientiam hæ tres tribus præstiterunt, dum per septem annos à domo, liberis, vxoribus abfuerunt, vt fratribus bellando præirent, eosque in Chananæa trans Iordanem collocarent.

Vers. 4. IN TABERNACVLA VESTRA,] In domos vestras: militum enim domus castrenses sunt tabernacula. Hi autem fuerant, erantque milites.

Vers. 6. BENEDIXITQVE EIS IOSVE] Hoc est, bona & fausta eis apprecatus est.

Vers. 8. IN (id est cum) MVLTA SVBSTANTIA ATQVE DIVITIIS REVERTIMINI.] Est imperatiuus, non indicatiuus, vt patet ex Hebræo שׁוּבוּ *scubu*, pro quo Septuag. alio puncto legentes שָׁבוּ *scabu*, verterunt, *reuersi sunt*.

DIVIDITE PRÆDAM HOSTIVM CVM FRATRIBVS VESTRIS.] Non contulit, sed præcipit, ait Abulens. Serarius & Masius *Diuidite*, scilicet in duas partes æquales, vt dimidium prædæ cedat vobis qui ad pugnam exijstis, dimidiũ verò fratribus vestris, qui in Galaadite ad sarcinas mãserunt, illasq; tutati sunt: sed in hoc dimidio plus cessit ijs qui ad pugnam exierãt quam ijs qui in Galaadite remãserunt; nam pauci erant qui exierant, multi qui remanserant. Exierant enim dumtaxat quadraginta millia, manserant ad octoginta millia. Secutus est Iosue exemplũ & mandatum Mosis, qui Num. 31. iussit spolia Madianitarum ex æquo diuidi inter pugnantes & restantes ad sarcinas. Vnde idipsum posteà secutus Dauid lege perpetua firmauit, sanxitque: *Æqua pars enim descendentis ad prælium, & remanẽtis ad sarcinas, & similiter diuident.* 1. Reg 30. 24.

DE SILO, QVÆ SITA EST IN CHANAAN, VT INTRARENT GALAAD TERRAM POSSESSIONIS SVÆ.] Chanaan hic significat terram trans Iordanem sitam vsque ad mare mediterraneum, quam occuparunt nouem tribus; Galaad verò terram cis Iordanem, quam possederunt tres tribus, scilicet Ruben, Gad, & dimidia Manasse, quæ proinde iam confectis bellis ex Silo & Chanaan reuertuntur ad sedes suas in Galaad. Aliàs tota terra duodecim tribuum alibi sæpè vocatur Chanaan.

CVMQVE VENISSET AD TVMVLOS IORDANIS IN TERRAM CHANAAN.] Id est, cùm venissent ad fines Chanaan, putà ad tumulos Iordanis, vbi scilicet Iordanis arenarum cumulis & tumulis coërcetur ne alueum suum egrediens exundet. Vnde Iosephus li. 5. Antiq. vertit, *ripam Iordanis*; Symmachus, *limites*; Masius *aggeres Iordanis*. Septuag. Hebr. vocem *Galiloth* retinuerunt, quasi nomen proprium loci. Hinc ergo patet, tres tribus hoc altare erexisse non in Galaadite, sed in Chanaan, hoc est in ripa citeriore Iordanis, quæ pertinebat ad Chanaan, non verò in ripa vlteriore quæ spectabat ad Galaaditem. Ratio erat, quia hoc altari testari volebant ius suum pristinum, quod habebant in Chanaan, præsertim ad sacrificandum in altari templi cæteris nouem tribubus communi. Vers. 10.

ALTARE INFINITÆ MAGNITVDINIS.] hoc est vastissimum & maximum. Est hyperbole.

CONTRA FILIOS ISRAEL Non quasi contra nouem tribus habentes suum altare in Silo, nouum sibi altare in ripa Iordanis erecturi, hoc enim erat lege vetitum, ideoq; schismatis initium, vti interpretabãtur nouem tribus: sed *contra*, id est è regione ex opposito, ita scilicet vt altare hoc medium esset inter Galaaditas & Chananæos, siue inter tres tribus & cæteras nouem, ac has illis sociaret, & in religione iureque sacrificandi connecteret.

VT DIMICARENT CONTRA EOS.] Quasi apostatas & schismaticos, qui scilicet à lege & tabernaculo, altarique Mosaico descisserent: & nouam sibi legem cum nouo altari cõderent. Vide hic zelum Phinees & nouem tribuum in propugnanda auita lege & fide, ne diuersa religio in vnam suam Synagogam & Rempublicam irreperet, itaque in vniuersum populum, omnesque tribus id permittentes ira Dei desæuiret. Omnes enim duodecim tribus faciebant vnam Rempubl. vnamque Ecclesiam, quare potior pars, scilicet nouem tribus, tenebantur curare vt reliquæ tres in eadem permanerent, Vers. 12.

A ... nec schisma facerent, nouamque Ecclesiam sib conderent.

Vers. 17. An parvm vobis est qvod peccatis in Beelphegor?] Idolum hoc adurantes, & fornicantes cum filiabus Moab. Num. 25.

Et vsqve in praesentem diem macula hvivs sceleris in nobis permanet.] Macula tum infamiae, tum culpae; erant enim multi, qui eam poenitentia needum deleuerant, imò fornicationem istam adhuc desiderabant: tum poenæ; Deus enim adhuc tam ignotus idololatriae & fornicationis poenas ab Hebraeis exigebat.

Vers. 18. Et cras in vniversvm Israel ira eivs desaeviet.] Cras, id est mox. Deus enim tam enorme & publicum sacrilegium indignans, illicò acerrimè vindicabit, tam in vos velut eius auctores, quam in nos velut eius permissores.

Vers. 19. B Qvod si pvtatis immvndam esse terram.] Iob idola & scelera priorum incolarum, quae per sacrificia vobis expiare non liceat, vt licet nobis qui altare Dei habemus in Silo. Septuag. pro *immunda* habent *μικρά*, id est *parua*, sed legendum *μιαρά*, id est *immunda*. *Habitate inter nos*, partem terrae nostrae vobis cedemus, nostro dispendio vobis locum in terra nostra dabimus, nosque coarctabimus vt vos à scelere auocemus, & in auita fide seruemus. Vide hic veram charitatem.

Vers. 20. Atqve vtinam.] Legit interpres לו *lu*, id est *vtinam*, iam alio puncto legunt לא *lo*, id est *non*; vnde vertunt: *Et ipse vnus homo non mortuus est in sceleris suo* sicque legunt Septuag. in Complut. etsi in Roman. desit *τὸ non*) sed cum eo plures alij, qui ob scelus eius caesi sunt ab Haienlibus, cap. 7.

Vers. 22. C Fortissimvs Devs Dominvs, &c. ipsa novit.] Contestantur Deum se innocente pioquaniino altare erexisse; vnde dant ei tria nomina huic loco congrua, eaque reperiunt. Primum est אל *el*, id est, fortis: secundum אלהים *elohim*, id est Deus omnium gubernator, iudex & vindex. Tertium, *Iehoua*, id est *ὁ ὤν*, id est *qui est*, siue *ipsum ens*. Sed quia Hebraei ex reuerentia pro *Iehoua*, quod est nomen Dei proprium, legunt *Adonai*, hinc noster eos secutus vertit *Dominus*. Contestatur ergo tria praecipua Dei attributa, scilicet potentiam, iustitiam & maiestatem. q.d. Contestamur Deum, Deique fortissimi robur & omnipotentiam, vt ipse illam in nos exerceat, si idipsum machinati sumus. Contestamur tertio Dei essentiam & maiestatem immensam, à qua omne nostrum esse seu radius à sole pendet, vt illud à nobis adimat, nosque annihilet, si ab eo, sine quo esse non possumus, separare nos voluimus. Ex hisce verbis Hebraei prisci opinati sunt Phinees esse Eliam; eosque sequitur B. Petrus Damiani epist. 12. vel ve alij diuidunt 11 cap. 2. ad Nicolaum II. Pont. quem audi: *Elias interpretatur Dominus Deus, quod ex hac occasione ei impositum creditur, quia cum legatus à populo ad Ruben & Gad, qui nouum altare construxerant, mitteretur hoc ab eis responsum extorsit, dicens: Fortissimus Deus Dominus ipse nouit, si praeuaricationis animo hoc altare construximus. Inde ergo Phinees vocatus est Elias, vt illorum responsum eius videatur esse vocabulum.*

An Phinees sit Elias?

Hinc censet ipse quòd Phinees, vtpote Elias, adhuc viuat & victurus sit vsque ad finem mundi, quando praedicans contra Antichristum ab eo occidetur, & martyr occumbet. Verùm hanc sententiam vt paradoxam confutaui Num. 25. vers. 13.

Et sacrificivm] Hebr. מנחה *mincha*, id est sacrificium sicis & farinae, de quo Leuit. 2. vnde distinguitur hic ab holocaustis & victimis pacificis, quae carnea erant, non farrea. Vers. 23.

Ipsa qvaerat et ivdicet.] q.d. Ipse vt iudex inquirat, & si nos reos sacrilegij inuenerit, *iudicet*, id est damnet, puniat & vindicet.

Atqve tractatv.] Hebr. דאגה *deaga*, id est cura, solicitudine, quae animum multa versare, seque cumque & cum socijs tractare & voluere cogit. Vers. 24.

Cras dicent filii vestri filiis nostris, &c. partem non habetis in Domino,] id est, Vos nō estis populus Domini particularis, et ipsius peculiaris cultus participes, ac promissionum Abrahae & Iacobo patribus nostris de Messia, deque cura populi Israëlitici à Deo factarū haeredes sitis, quia Iordane à nobis diuisi estis: quare ad vos nō pertinet Deus noster, nec noster Deus est vester Deus: abite ergo ad vestros gentium Deos. Sic 2. Reg. 20. 8. aiunt decem tribus ad Roboam: *Non est nobis pars in Isai.* q.d. Nolumus tecum participare, qui es filius Isai siue Iesse, ex eo per Dauidē & Salomonem progenitus, nolumus te tam crudelem nobis dominari, nolumus tibi esse subiecti. Sic & Christus ait Ioan. 13. 8. *Si non lauero te, nō habebis partem mecum.* Sensus est. q.d. Nolumus deficisceere à Domino nec à vobis; altare autem à nobis fabricatum non ereximus ad propriū altaris vsum scilicet ad sacrificandum in eo, quale solum in lege vetitum est à Domino, sed tantùm ad aeternum auitae religionis & professionis nostrae monumentum, vtque omnibus testatum maneat, nos ad cultum, altare & sacrificia, quae trans Iordanem in Silo & Ierusalem apud vos peragentur, pertinere, ac ius habere cum reliquis nouem tribubus trans Iordanem, victimas nostras Deo in templo vestro offerendi. Ergo Iordanis nos à vobis diuidat, religio tamen, Ecclesia & Respubl. non diuidet, sed vobis socij & contribules in omnibus erimus, vti hactenus fuimus. Ita Abulens. Masius. & alij.

Nota hic modestiam, aequè ac zelum trium tribuum, quae planè sedarunt nouem tribuum animos contra se ira accensos.

Zelus ergo religionis impulit eos ad aedificandū hoc altare potius quàm aliud quoduis monumentum, quia altari hoc in Chanaan finibus erecto testabantur se velle colere Deum quem colebāt caeterae tribus habitantes in Chanaan, adeoque se cum illis conspirare in vnam eandemque religionem: haec enim maximè consistit in sacrificio quod fit D in altari. Quare altare est symbolū sacrificij, aequè ac fidei & religionis. Ita Abulen.

Sed in testimonivm inter nos et vos;] quòd scilicet nos ius habeamus in altari vestro sacrificandi, & vos non habeatis ius vos impediendi. Vers. 27.

Et liberastis filios Israel de manv Domini,] Abstinendo à schismate & noua religione, ob quam Deus vniuersum Israel acriter castigasset. Vers. 31.

De terra Galaad finivm Chanaan.] Ita legunt Roman. q.d. De terra Galaad, quae est in finibus Chanaan, siue quae finit & terminat Chananaeam, inquit Hugo & Abulens. Verùm Biblia, Complut. Regia, aliaque legunt sic: *De terra Galaad in terram Chanaan*: sic enim habent Hebr. Chald. & Septuag. quae lectio planum clarumque exhibet sensum. Vers. 32.

Voca-

VERS. 34. VOCAVERVNTQVE FILII RVBEN ET FILII GAD ALTARE QVOD EXSTRVXERANT TESTIMONIVM, NOSTRVM QVOD IPSE SIT DEVS.] Septuag. Rom. asserunt, ipsum Iosue hoc nomẽ imposuisse altari. Sed Latina, Hebr. & Chald. asserunt Rubenitas & Gaditas id fecisse. Quare videtur in Septuag. irrepsisse mendum, nisi dicas Iosue nomen hoc à Rubenitis altari impositum confirmasse, eique suum calculum addidisse. Non ẽ ergo altaris erat hoc: *Testimonium nostrum quòd ipse sit Deus.* q.d. Ereximus hoc altare, vt testemur Deum verum Israelis tam esse nostrum quàm cæterarum nouem tribuum Deum, ideoq; nos nullo modo ab eo velle recedere, & alium Deum inuocare, sed illi firmiter adhærere, illum solum colere, & ab eo promissa Abrahæ & posteris eius bona sperare: testamur igitur hoc altari illum æquè esse Deum nostrum A ac vestrum, ô nouem tribus: nos enim sumus filij Abrahæ, & Israel siue Iacob, æquè ac vos. Quare Deus ipsorum tam est Deus noster quàm vester, ac promissa eius ipsis facta tam ad nos quàm ad vos pertinent. Quocirca altare hoc vocamus isto nomine; *Testimonium nostrum quòd ipse sit Deus.* Sic cùm Iosue debellasset Amalec, *ædificauit Moses altare, & vocauit nomẽ eius, Dominus exaltatio mea, dicẽs: Quia manus solij Domini, & bellum Domini erit contra Amalec à generatione in generationem.* Exodi 17. 15. Simili modo Iacob altare Deo erexit in titulum Genes. 28. 18. Vnde colligit Bellarm. tract. de Imag. Vasquez lib. de Adoratione; & Serarius hic, rectè & sanctè imagines, titulos, statuas fabricari, quæ Dei, Christi, & Sanctorum memoriam nobis renouent, ac eorum beneficia refricent, itaque deuotionem & pietatem exacuant.

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOsue hortatur Israelitas ad Dei veri cultum, & ad legis eius custodiam, vtq; gentilium societatem & connubia vitent: id si fecerint, promittit eis omnem Dei benedictionem; si non fecerint, sed ad Chananæorum, idola & vitia deflexerint, comminatur eis Dei maledictionem, omneq; malum.

1. EVoluto autem multo tempore, postquam pacem dederat Dominus Israeli, subiectis in gyro nationibus vniuersis, & Iosue iam longæuo, & persenilis ætatis:
2. vocauit Iosue omnem Israelem, maioresque natu, & principes ac duces, & magistros, dixitque ad eos: Ego senui, & progressioris ætatis sum: 3. vosque cernitis omnia, quæ fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitum nationibus, quomodo pro vobis ipse pugnauerit: 4. & nunc quia vobis sorte diuisit omnem Terram, ab Orientali parte Iordanis vsque ad mare magnum, multæq; adhuc supersunt nationes: 5. Dominus Deus vester disperdet eas & auferet à facie vestra, & possidebitis Terram, sicut vobis pollicitus est. 6. tantùm confortamini, & estote solliciti, vt custodiatis cuncta quæ scripta sunt in volumine legis Moysi: & non declinetis ab eis neque ad dextram neque ad sinistram: 7. ne postquam intraueritis ad Gentes, quæ inter vos futuræ sunt, iuretis in nomine deorum earum, & seruiatis eis, & adoretis illos: 8. sed adhæreatis Domino Deo vestro: quod fecistis vsque in diem hanc.
9. Et tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas & robustissimas & nullus vobis resistere poterit. 10. Vnus è vobis persequetur hostium mille viros: quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est.
11. Hoc tantùm diligentissime præcauete, vt diligatis Dominum Deum vestrum.
12. Quòd si volueritis gentium harum, quæ inter vos habitant, erroribus adhærere, & cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare: 13. iam nunc scitote quod Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram, sed sint vobis in foueam ac laqueum, & offendiculum ex latere vestro, & sudes in oculis vestris, donec vos auferat atque disperdat de Terra hac optima, quam tradidit vobis. 14. En ego hodie ingredior viam vniuersæ terræ, & toto animo cognoscetis, quòd de omnibus verbis, quæ se Dominus præstiturum vobis esse pollicitus est, vnum non prætererit incassum. 15. Sicut ergo impleuit opere quod promisit, & prospera cuncta venerunt; sic adducet super vos quidquid malorum comminatus est, donec vos auferat atque disperdat de Terra hac optima, quam tradidit vobis, 16. eò quòd prætererieritis pactum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, & seruieritis dijs alienis, & adoraueritis eos: citò atque velociter consurget in vos furor Domini, & auferemini ab hac Terra optima, quam tradidit vobis.

VERS. 1. VOCAVIT IOSVE OMNEM ISRAELEM.] Principes scilicet & primores omnium tribuum, ac cæteros qui commodè venire poterant. Vocauit B autem eos in Thamnath Sare, ait Serarius, aut potiùs in Silo, vt censet Masius, in Silo enim erat tabernaculum cum arca, in qua residebat Deus.

Nb,

Vers.7. Ne, &c. IVRATIS IN NOMINE DEORVM EARVM.] Per iuramentum hic & alibi Scriptura intelligit exterum Dei cultum; quem enim quilque colit Deum, per hunc & iurat, idque crebrò: multi enim proni sunt ad iurandum per nomen Dei sui. Hebr. præmittunt? *Ne nomen deorum eorum non commemoretis*: quod etiamnum Iudęi religiotiores tam strictè obseruant, vt nunquam idola vel deos, Iouem, Venerem, Martem, &c. nominare audeant. Audiant & imitentur hoc Christiani, in quorum ore crebrò sonat Hercules, Iupiter, Venus, &c. sentiant hoc esse piaculum.

Vers.13. SED SINT VOBIS IN FOVEAM.] Legit S. Hieron. פחת *pathat*, id est foueam; iam legunt פח *pach*, id est laqueum, sic enim habent Hebr. *Erunt vobis in laqueum, offendiculum & flagellum ex latere vestro, & spinæ in oculis vestris*: quæ omnia non tantū de scandalo pœnæ & vindictæ diuinæ, sed & culpæ accipi possunt. Laqueis enim, ait Masius, & retibus societatis cum impijs, præsertim idololatris, A ac illecebris blandæ voluptatis peccati primò impeditur cultus Dei; secundò, vbi illâ semel deuinctus est animus, facilè ad omne flagitium ab ea velut flagro impellitur: mox verò vsque eò occæcatur, vt veritatis splendorem deinde intueri amplius nequeat.

EN EGO HODIE INGREDIOR VIAM VNIVERSÆ TERRÆ,] id est, vniuersorum mortalium in terra degentium. Est Metonymia; quod alibi per synecdoken dicitur, *ingredior viam vniuersæ carnis*, id est viam mortis; ad eam enim tendit omnis caro, id est omnis homo q.d. En propero ad mortem, en sensim emorior, mors mihi imminet: spiritus enim & vita me destituunt. Pro *ingredior* Septuag. vertunt διατρέχω, id est percurro, excurro, vita enim nostra continuus est ad mortem cursus, præsertim in senio & ætate vltima. Vers.14.

ET TOTO ANIMO COGNOSCETIS.] id est, plenè & planè cognoscetis, vel q. d. toto animo aduertite & recognoscite.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iosue in Sichem ardenti concione populum ad Dei timorem extimulat, mox v.25. eumdem nouo fœdere Deo astringit, ac tandem v.29 moritur, & sepelitur in Thamnathsare.

1. Congregauitque Iosue omnes tribus Israel in Sichem, & vocauit maiores natu,
ac principes, & iudices, & magistros: steteruntque in conspectu Domini: 2. &
ad populum sic locutus est Hæc dicit Dominus Deus Israel: Trans fluuium habita-
uerunt patres vestri ab initio, Thare pater Abraham & Nachor: seruieruntque dijs
alienis. 3. Tuli ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamiæ finibus: & adduxi
eum in Terram Chanaan: multiplicauique semen eius, 4. & dedi ei Isaac: Illique
rursum dedi Iacob & Esau. E quibus, Esau dedi montem Seir ad possidendum: Iacob
verò, & filij eius descenderunt in Ægyptum. 5. Misique Moysen & Aaron, & per-
cussi Ægyptum multis signis atque portentis. 6. Eduxique vos & patres vestros de
Ægypto, & venistis ad mare: persecutiq; sunt Ægyptij patres vestros cum curribus &
equitatu, vsque ad Mare rubrum. 7. Clamauerunt autem ad Dominum filij Israel:
qui posuit tenebras inter vos & Ægyptios, & adduxit super eos mare, & operuit eos.
Viderunt oculi vestri cuncta quæ in Ægypto fecerim, & habitastis in solitudine mul-
to tempore: 8. & introduxi vos in Terram Amorrhæi, qui habitabat trans Iordanem.
Cumque pugnarent contra vos, tradidi eos in manus vestras, & possedistis Terram
eorum, atque interfecistis eos. 9. Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab, &
pugnauit contra Israelem. Misitque & vocauit Balaam filium Beor, vt malediceret
vobis: 10. & ego nolui audire eum, sed è contrariò per illum benedixi vobis, & libe-
raui vos de manu eius. 11. Transistisque Iordanem, & venistis ad Iericho. Pugna-
ueruntque contra vos viri ciuitatis eius, Amorrhæus, & Pherezæus, & Chananæus, &
Hethæus, & Gergezæus, & Heuæus, & Iebusæus: & tradidi illos in manus vestras.
12. Misique ante vos crabrones: & eieci eos de locis suis, duos reges Amorrhæorum,
non in gladio nec in arcu tuo. 13. Dedique vobis Terram, in qua non laborastis,
& vrbes quas non ædificastis, vt habitaretis in eis: vineas & oliueta, quæ non planta-
stis. 14. Nunc ergo timete Dominum, & seruite ei perfecto corde atque verissimo;
& auferte deos, quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia & in Ægypto, ac ser-
uite Domino. 15. Sin autem malum vobis videtur vt Domino seruiatis, optio vo-
bis datur: eligite hodie quod placet cui seruire potissimùm debeatis, vtrùm dijs,
quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia, an dijs Amorrhæorum, in quorū Ter-
ra habitatis: ego autem & domus mea seruiemus Domino. 16. Respond itque popu-
lus, & ait: Absit à nobis vt relinquamus Dominum, & seruiamus dijs alienis. 17. Do-
minus Deus noster ipse eduxit nos, & patres nostros, de Terra Ægypti, de domo ser-
uitutis: fecitq; videntibus nobis signa ingentia, & custodiuit nos in omni via, per quā

 ambu-

ambulauimus,& in cunctis populis,per quos transiuimus. 18. Et eiecit vniuersas
gentes,Amorrhæum habitatorem Terræ,quam nos intrauimus.Seruiemus igiturDo-
mino,quia ipse est Deus noster. 19.Dixitque Iosue ad populum.Non poteritis ser-
uire Domino.Deus enim sanctus,& fortis æmulator est,nec ignoscet sceleribus vestris
atque peccatis. 20.Si dimiseritis Dominum,& seruieritis dijs alienis,conuertet se,
& affliget vos,atque subuertet postquam vobis præstiterit bona. 21. Dixitque popu-
lus ad Iosue : Nequaquam ita vt loqueris,erit,sed Domino seruiemus. 22. Et Iosue
ad populum;Testes,inquit,vos estis quia ipse elegeritis vobis Dominum vt seruiatis
ei.Responderuntque Testes.23.Nunc ergo,ait,auferte,deos alienos de medio vestri,
& inclinate corda ad Dominum Deum Israel. 24. Dixitque populus ad Iosue:Do-
mino Deo nostro seruiemus,& obedientes erimus præceptis eius. 25. Percussit er-
go Iosue in die illo fœdus : & proposuit populo præcepta atque iudicia in Sichem.
26. Scripsit quoque omnia verba hæc in volumine legis Domini : & tulit lapidem
pergrandem,posuitque eum subter quercum,quæ erat in Sanctuario Domini: 27. &
dixit ad omnem populum:En lapis iste erit vobis in testimonium,quòd audierit om-
nia verba Domini quæ locutus est vobis : ne forte postea negare velitis , & mentiri
Domino Deo vestro. 28.Dimisitque populum,singulos in possessionem suam. 29.Et
post hæc mortuus est Iosue filius Nun seruus Domini, centum & decem annorum :
30. sepelierunt que eum in finibus possessionis suæ in Thammathsare,quæ est sita in
monte Ephraim , à Septemtrionali parte montis Gaas, 31. Seruiuitque Israel Do-
mino cunctis diebus Iosue,& seniorum qui longo vixerunt tempore post Iosue,& qui
nouerunt omnia opera Domini quæ fecerat in Israel. 32. Ossa quoque Ioseph , quæ
tulerant filij Israel de Ægypto,sepelierunt in Sichem,in parte agri,quē emerat Iacob
à filijs Hemor patris Sichem,centum nouellis ouibus,& fuit in possessionem filiorum
Ioseph.33. Eleazar quoque filius Aaron mortuus est & sepelierunt eum in Gabaath
Phinees filij eius , quæ data est ei in monte Ephraim.

VERS.1. IN SICHEM.] Ita Hebr.Chald,Roman.Dices: A Septuag.habent *in Silo* ibi enim erat sanctuariū, puta tabernaculum repræsentans Deum , coram quo Iosue fœdus hoc iniit.Resp.Serar.hæc contigisse in Silo, sed Silo fuisse in agro Sichem. Verum Sichem decem milliaribus distabat à Silo,teste S.Hier. in locis Hebr. Dico ergo, in LXX. legendum esse *in Sichem* , vti legunt LXX. in Biblijs Compl. & Reg.

Causa,cur Iosue in Sichem potiùs quàm in Silo hac concione fœdus renouauerit,fuit,quòd Deus per Mosen iusserat in Sichem ad Garizim & Hebal montes sanciri hoc fœdus , repetique primum fœdus initum in Sina Exod. 19. idque Iosue executus erat c.8.30.Ibidem ergo hoc fœdus iam renouat, vt prius fœdus ibidem,æquè ac in Sina initum populo in memoriam reuocet , ad illudque eum prorsus astringat.In Sichem enim Abraham Chananæam ingrediens primum Deo sacrificium B obtulit,Gen.12.v.6.& 7.In Sichem quoq; Ioseph cæteriq; Patriarchæ eius fratres sepulti sunt,vt patet hic vers.32.& Actor.7.16. Voluit ergo Iosue eodem loco , paulò ante mortem, legis & fœderis cum Deo repetitione suis Israelitis vltimùm valedicere;qua in re imitatus est suum magistrum Mosen,qui idem fecerat toto Deuter.maximè cap.32. idque in Sichem,vt vbi Abraham hæres Chananææ à Deo institutus est Gen.12. ibi posteri eius,hæreditate eius adita,in Dei legem solemniter iurarent, ibique æternum religionis & iuramenti sui haberent monumentum, de quo plura v.26.

IN CONSPECTV DOMINI] Id est coram arca quæ erat quasi scabellum Dei sedentis supra alas Cherubim in Propitiatorio. Arcam enim Iosue ex Silo transferri fecit in Sichem,vt coram eo fœdus hoc sanciret, vt patebit v.23.

VERS.2. TRANS FLVVIVM (Euphratem in Mesopotamia) HABITAVERVNT PATRES VESTRI AB INITIO, THARE PATER ABRAHAM ET NACHOR, (frater Abrahæ)SERVIERVNTQVE DIIS ALIENIS,] scilicet Thare & Nachor,hi enim coluerunt idola,non verò Abraham,qui semper extitit verus vnius Dei cultor,vti ex S.August. Abulens.Pererio & alijs ostendi Genes.11.31.

ESAV DEDI MONTEM SEIR] Puta Idumæam. VERS.4.

ET VENISTIS AD MARE]rubrum,siue ad Sinum Arabicum, qui Arabiam ab Ægypto diuidit. VERS.6.

SVRREXIT AVTEM BALAC FILIVS SEPHOR REX MOAB, ET PVGNAVIT CONTRA ISRAELEM] VERS.9. *Pugnauit* , non effectu & armis, vtpote qui se videns Hebræis inferiorem & imparem,bello abstinuit, sed affectu, conatu, & consilijs, magicisque artibus Hebræis exitium per Balaam ariolum intentando. Nam Balaam,rogante Balac,maledicere volebat Hebræis, quæ maledictio si euentum suū sortita fuisset, Balac eos inuasisset & deleuisset;sed videns Deum maledictiones Balaam in benedictiones conuertere , exterritus Hebræos aggredi non est ausus. Vide Num.22.11. Paulò aliter S. August. *Pugna* , ait, *fuit armata defensio.*

Vide hic vt Hebræorum verba sæpè significent actum non perfectum , sed inchoatum, imò affectum & conatum dumtaxat,non effectū.Sic v.11. dicuntur Ierichuntini pugnasse , id est parasse se ad pugnā contra Hebræos.Sic Amos 9.3.dicitur: *Si se celauerint ab oculis meis*,id est,si se celare tentarint. nam reipsa nemo ab oculis Dei lucidissimis se abscondere potest.Ps.33.4. *Magnificate Dominum mecum.* Lucæ 1.47. *Magnificat anima mea Dominum*, id est magnificare gestit & optat,nam reuera Deū magnificare vel exaltare non possumus.

MISIQVE ANTE VOS CRABRONES ET EIECI EOS DE LOCIS SVIS. DVOS (Septuag. Roman.habent δώδεκα, id est duodecim,sed Complut. & Regia habent δύο,id est duos, puta Schon VERS.12.

&

& Og) REGVM AMORRHÆORVM, NON IN GLADIO NEC IN ARCV TVO] Id est, non viribus & virtute gladij & arcus tui, sed crabronum à me præmissorum. Crabrones enim ita attriuerunt Amorrhæos, vt eos sequentes Hebræi facilè ipsos suis gladijs trucidarint, & sagittis confixerint. Vide dicta Exodi 23. 28. & Sapient. 12. 8.

Vers. 15. OPTIO VOBIS DATVR: ELIGITE HODIE QVOD PLACET, CVI SERVIRE POTISSIMVM DEBEATIS] q.d. In vestro arbitrio est eligere Deum verum, vel deos falsos gentium: sed si hos eligatis, certa acerrimaque vos excipiet Dei vltio & vindicta; sin autem Deum eligatis, omnibus bonis ipse vos cumulabit. Quare non veram optionem eligendi Deum vel deos hic Iosue concedit Hebræis, qui c. præcedēti eos adegit ad verum vnius Dei cultum, sed artificio Rhetorico vtitur, ac tot commoda affert cultus veri Dei, tot incommoda verò cultus idolorū, vt non nisi amens sit, qui neglecto Deo vero, sibi deos falsos sibi colendos eligat.

Vers. 16. NON POTERITIS SERVIRE DOMINO.] Aggrauat difficultatem seruiendi Deo, vt magis Hebræos incitet ad seruiendum q.d. Deus vult solus coli, sibique seruiri exactè & constanter ex toto corde; vos autem propensi estis in idola ac vitia, estisque animo vario & inconstanti, quare non poteritis ei seruire, nisi nouos, magnosque & constantes animos induatis ad idola vitiaque respuendum, ac ad Deum toto corde sanctè amandum, iugiterque colendum, illos ergo induite. Id patet ex ratione quam subdit;

DEVS ENIM SANCTVS] Hebr. כִּי אֱלֹהִים קְדֹשִׁים הוּא *ki elohim kedoshim hu*, id est, *quia Dij sancti ipse*. τὸ *sancti* est numeri pluralis. Vtitur autem plurali adiectiuo, tum ad innuendam personarum in Deo & S. Trinitate pluralitatem, vt multi volunt: tum quia nomen Dei *elohim*, apud Hebræos est plurale; tum quia numerus pluralis hoc loco ad comparationem cum multis dijs gentium est opportunior; q.d. Dij gentium sunt impuri & scelerati, at nostri sunt puri & sancti (amat enim Deus noster, puta Pater, Filius & Spiritus sanctus sanctitatem, odit scelera,) tum denique ad omnigenam & absolutissimam Dei sanctitatem significandam. Sanctitas enim Dei omnem sanctitatem omnium Angelorum & hominum complectitur, & in immensum transcendit. Vide Ribera Michææ 5. n. 37.

Vers. 23. AVFERTE DEOS ALIENOS DE MEDIO VESTRI.] S. August. q. 24. putat nulla tunc fuisse idola inter Hebræos, idque colligit ex v. 31. vbi dicitur: *Seruiuitque Israel Domino*: quare per deos alienos siue idola S. Aug. accipit cogitationes à Deo Deique maiestate alienas, puta vana phantasmata, quæ quis sibi de Deo fingit, cùm Deum alium esse imaginatur, quàm reuera sit. Sic Tropol. idolum auari est aurum, superbi honor, gulosi deliciæ, luxuriosi Venus. Verū Iosue omnino videtur loqui de idolis propriè dictis, siue quæ tum in populo fuerint, siue quæ paulò pòst posteri erecturi erāt: nam ad posteros quoque sua hæc verba dirigit Iosue. Denique licet tempore Iosue nullum publicum fuerit idolum, quod significatur v. 31. verbis iam citatis, tamen priuatim Hebræos idola coluisse etiam in deserto, patet Amos 5. 26. & Actor. 7. 43. Vide ibi dicta. Ita Masius, Serarius, & alij.

Vers. 25. PERCVSSIT ERGO IOSVE IN DIE ILLO FOEDVS] Fœdus hoc erat, quòd populus promitteret se vnum Deum culturum, eiusque leges à Mose latas seruaturum, vti audiuimus v. 21. Iosue verò vicissim ex parte Dei promitteret populo, quòd Dominus ipsi foret Deus, id est protector, prouisor, promotor, eumque in terra promissa conseruaret, aleret, exaltaret.

Porrò ritum sanciendi fœderis recensui Gen. 15. vers. 17. & 18. Exodi 24. v. 6. & sequ. Sanciebatur enim fœdus per victimas fœderales; quæ tunc cædebantur & immolabantur, indeque dicebantur icere vel percutere fœdus, quia percutiebant victimam, tacitè imprecantes similem percussionem illi qui fœdus violaret. Vnde illud;

Stabant, & cæsâ firmabant fœdera porcâ,

Quare omnino videntur in hoc fœdere victimæ illæ fuisse immolatæ, erat enim hoc solemne fœdus, quo Iosue moriturus populum vniuersum Deo astrinxit.

ET PROPOSVIT POPVLO PRÆCEPTA ATQVE IVDICIA.] Id est, curauit per sacerdotes legi ex Deuteronomio præcepta Dei tam moralia & cæremonialia, quàm iudicialia, vt eorum memoriam populo refricaret & inculcaret.

SCRIPSIT QVOQVE OMNIA VERBA HÆC IN VOLVMINE LEGIS DOMINI.] q.d. Ad perpetuam memoriam Iosue scripsit ritum & rationem huius fœderis verbis conceptis vtrimque sanciti, in libro Deuteronomij, puta ad calcem libri: hunc enim librum Moses iusserat in latere arcæ collocari Deuter. 31. v. 24. & 26. eò quòd hic liber contineat omnia Dei præcepta, quæ sunt conditio fœderis inter Deum & populum per Mosen initi, & per Iosue hic renouati. Vers. 26.

ET TVLIT LAPIDEM PERGRANDEM] vt eum erigeret in signum & perenne monumentum fœderis initi, quod Hebræos iugiter moneret, eorumque oculos verberaret, vt sanctè hoc fœdus colerent, & præcepta Dei obseruarent.

POSVITQVE EVM SVBTER QVERCVM, QVÆ ERAT IN SANCTVARIO DOMINI] quæ erat in atrio Tabernaculi, quod cum arca Iosue ex Silo in Sichem per Sacerdotes & Leuitas transferri curauerat, vt coram eo, quasi coram Deo in eo residente, fœdus hoc sanciretur. Hebræi quos sequitur Masius putant hanc ilicem siue quercum esse eandem cū illa, sub qua Iacob defodit idola, Gen. 35. 4. imò eandem esse cum ea, iuxta quam Deus primò apparuit Abrahæ, eique terram istam promisit Gen. 12. 6: vt vbi Abraham heres terræ à Deo fuerat institutus, ibi Hebræi iam terram possidentes fœdus cum Deo renouarent, ideoque locum hunc hic vocari sacrarium, siue sanctuarium Domini; quia scilicet in eo Abraham primus Deo aream sacrauerat, in quo Iacob & alij posteà Deum inuocarunt.

Dices: Quercus illa non poterat tam diu viuere & esse superstes, nam ab Abraham vsque ad Iosue fluxere anni 545. quercus autem communiter tantum trecentos annos viuunt: primis enim centum annis crescunt in iustam altitudinem & crassitiem, secundis centum annis in ea & robore suo se firmant & durant, tertijs centum annis sensim deficiunt & emoriuntur. Resp. Hoc cōmuniter verum est, sed tamen nonnullæ quercus sunt annosiores, & diutiùs viuunt: lignum enim habent durissimū, vnde & robora appellantur. Adde, quercum hanc fuisse quercetū, vt vertit Chald. quod semper durat, dum vna quercus emoriens per glandes in ter-

ram decidentes sese progerminat, vt ex ijs alia quercus enascatur, & ex hac alia & alia, ita vt semper perennent.

Septuag. pro *quercum* vertunt *terebinthum*, quia Hebr. vox אלה *alla*, vel אלון *elon*, quamuis arborem glandiferam significat. Vnde S. August. per eam accepit crucem Christi, per quam nouum Testamentum & foedus sancitum est. Audi eum sic quæst. vlt. *Iam vero quod sub terebintho statutus est lapis, hoc significat quod virga ad petram vt aqua profluerat, quia neque hic sine ligno statutus est lapis. Ideò autem subter, quia non fuisset salutaris exaltatus, nisi humilitate subiectus: vel quod illo tempore quo illud agebat Iesus Naue, adhuc obumbrandum mysterium fuit. Terebinthus enim liquorem medicinalem lachrymam exsudat, quæ arbor à Septuag. Interpretibus hoc loco posita est, quamuis secundum alios interpretes quercus legatur.*

Dices Deus iussit Deut. 16. 21. dicens: *Non plantabis lucum & omnem arborem iuxta altare*, quomodo ergo hæc quercus fuit in tabernaculo iuxta altare? Resp. vetat Deus plantari arborem, nō autem erigi tabernaculum & aram iuxta arborem iam antè plantatam. Adde, vetari arborem, id est arbores quæ faciunt lucum siue syluam more Gentilium. Vnde Hebr. & Septuag. habent: *Non facies ex omni arbore*, id est ex omni arborum genere.

Vers. 27. Et lapis iste erit vobis in testimonium, quod audierit omnia verba Domini, quæ locutus est vobis.] *Audierit.* Ita legendum cum Hebr. Septuag. & Roman. Malè ergo quidam scioli scripserunt *audierunt*. Est prosopopœia: tribuitur enim lapidi insensibili, quasi testi propter inscriptionem, auditus ad nexum orationis: reuerà autem non aliud significatur, quàm lapidem, coram quo hæc acta sunt, esse testem & memoriale fœderis initi. Sensus ergo est, q. d. Si lapis sensum haberet, fœdus hoc audisset & testari posset, nunc cùm sensum non habeat, testis erit inanimis q. d. Si vos non audieritis verba Dei, hic lapis erit testis mutus, vos hæc pacta audisse & violasse. Vnde Chald. vertit: *Ecce lapis iste erit nobis vt duæ tabulæ lapidis fœderis, non eum fecimus ad testimonium: nam verba quæ scripta sunt super ipsum, ex oculo omnium verborum Domini, quæ locutus est nobiscum, & erit vobis in memoriale.* Hinc patet, lapidi inscripta, siue incisa fuisse verba vel signa huius fœderis.

Simili modo ad pathos, vt Iudæos duros & insensibiles confundat, pungat & exstimulet, Moses Deuter. 32. 1. inuocat cælum & terram, vt ipsa, licet insensibilia, sentiant & audiant verba Dei, quæ populus sensu & ratione præditus audire nō volt. *Audite cæli*, inquit, *quæ loquor, audiat terra verba oris mei.* Et Isaias c. 1. 2. *Audite cæli, & auribus percipe terra quoniam Dominus locutus est. Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.* Et Ierem. cap. 2. 12. *Obstupescite cæli super hoc & portæ eius desolamini vehementer, dicit Dominus: duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ*, &c.

Vers. 29. Et post hæc mortuus est Iosue filius Nun, seruus Domini, centum et decem annorum.] Quoto anno principatus sui mortuus sit Iosue, incertum est, variant enim Chronologi. Serarius hic duodecim eorum sententias recenset, è quibus duæ sunt probabiliores & probatiores, pluresq; habent Auctores. Prior dat Iosue ducatui 17. vel 18. annos posterior 27. & vtraq; conciliari potest, si quis dicat, Iosue præcisè præfuisse annis 18. dumtaxat, illoq; anno mortuum, sed librum Iosue extendi ad gesta post mortē ipsius, scilicet hic vers. 31. narrare quòd Israel multis annis seruierit Domino, quādiu scilicet vixit Eleazar, & seniores qui viderant opera & prodigia Dei pugnantis pro Israele, ac tandem mortuum esse Eleazarum, quod fortè contigit sub annum 27. ab incboato principatu Iosue: quamquam hi anni seniorum post mortem Iosue excurrentes continentur in annis Othonielis, qui successit Iosue, vt patebit Iudic. ca. 1. & seq.

Centum et decem annorum.] Hinc patet Chronologia gestorum Iosue. Si enim ponamus eum præfuisse popolo 18. annis, hæc erit annorū series. Moses mortuus est ab exitu Hebræorum ex Ægypto anno 40. qui fuit mundi 2494. Eodem anno Mosi successit Iosue, populumq; deduxit in terram promissam, ac deinde septem annis bellando Chananæā subiugauit: vixit posthæc adhuc vndecim annos, scilicet ad annum 18. sui ducatus. Mortuus est ergo ab exitu Hebræorū ex Ægypto anno 58. mundi 2512. post mortē Ioseph (cui fuit ætate par: nam & Ioseph vixit 110. annos) 184. *Chronologia ætatis Iosue.*

Hinc sequitur, Iosue natum esse anno mundi 2402. qui fuit post mortem Ioseph 92. quare Mose fuit iunior 27. annis. Nam in exitu Hebræorum ex Ægypto Moses erat 80. annorum, Iosue verò 53. Calebo verò Iosue fuit senior 25. annis: nam Caleb post septennium belli, quo subacta est Chananæa, erat 85. annorum, vt ipse ait ca. 14. 10. tunc autem Iosue erat centum annorum.

Nota tres partes, totidemque status annorum vitæque Iosue. Ipse enim in Ægypto natus, ibidem vixit annos 53. deinde in deserto annos 40. vbi anno secundo debellauit Amalec, Exodi 17. 10. item Og, Sehon, cæterosq; hostes Israëlis. Denique terram promissam ingrediens subiugansque, in ea vixit annos 17. vel 18. Primos egit in seruitute, secūdos in peregrinatione, tertios in principatu, è quibus priores septem in bellis, vltimos decem in pace & ordinanda Republica exegit, in quo diem obiit anno ætatis 110. qui fuit ante Christi natalem annus 1448.

Sepelieruntque eum in finibus possessionis suæ in Thamnath sare.] Hebr. *in Thamnath sarath*, sed vltimum *cheth*, quia asperæ pronunciationis, Septuag. & noster solent omittere, vnde pro *Noach* vertunt *Noë*, pro *Corach Core*, pro *Terach Thare*. Vers. 29.

Iam Hebræi in Seder Olam tradunt, *Thamnat serath*, per Metathesin poni pro *Thamnat cheres*, id est תמונת חרס *temuna cheres*, id est *imago* vel *statua solis*, eò quòd illam Israëlitæ collocarint super sepulchrum Iosue, ad conseruandam memoriam illius prodigij, quo solem sisterat. Idem asserunt R. Salomon, Masius, Arias, Caiet. Magalianes, Serarius, Adrichom. & alij. *Iosue sepulchrum posita imago solis.*

Vnde & Iudic. 2. 8. *Thamnat serath*, in Hebr. Septuag. & Latinis nōnullis vocatur *Thamnat chares*, id est imago solis. Plinius lib. 34. cap. 7. præ omnibus colossis celebrat colossum solis. *Ante omnes*, inquit, *in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lyndius, Lysippi supradicti discipulus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulachrum post quinquagesimum sextum annum terræ motu prostratū, sed iacens quoque miraculo est. Pauci pollicem eius amplectuntur. Maiores sunt digiti quàm pleraque statuæ. Vasto specus hiant defractis membris. Spectantur intus magnæ molis

mollo saxa quorum pondere stabiliuerat constituens. Duodecim annis tradunt effectum ccc. talentis, quæ contulerant ex apparatu Regis Demetrij rebello more regio.

Sed hic colossus nihil est, si comparetur cum statione solis & colosso hoc Iosuano.

Adduut Septuag. in edit. Romana: *Illic posuerunt cum eo in monumento, in quo sepelierunt eum, gladiolos saxeos, quibus circumciderat filios Israel in Galgalis Iesus, cùm educeret eos ex Ægypto, sicut mandarat Dominus; & illic sunt vsque ad hodiernam diem.* Quam narrationem expendens Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Ioannem cap. 5. *Non absque causa,* inquit, *cultri sunt illo eodem in loco positi sunt, verùm vt nos discamus circumcisionis spiritualis gratiam (quæ bonorum cælestium nobis est pronuba) Saluatoris morti esse affixam.*

Duo miracula Iosue defuncti.

Addit Gregor. Turon. lib. 1. Mirac siue de gloria Martyrum, cap. 28. duo alia mira, imò miracula Iosue, *Primò sunt, ait, ad Leuidam ciuitatem aquæ calidæ, in quibus Iesus Naue lauare solitus, vbi similiter lepri si mundantur. Est autem ab Hiericho 12. millibus. Secundò propè Hiericho habentur arbores quæ lanas gignunt. Exhibent enim poma in modum cucurbitarum, testas in circuitu habentia duras, intrinsecus autem plena sunt lanæ. Et de his enim ferunt ipsi Iesu Naue solere fieri indumenta. Sed & hodie tales exhibent lanas: ex quibus nos à quibusdam delatas vidimus, & admirati sumus vel candorem vel subtilitatem earum.*

A SEPTENTRIONALI PARTE MONTIS GAAS]. S. Hieron. Masius, Adriebom. & alij asserunt montem Gaas esse partem vel appendicem montis Ephraim. Hinc & Hebræi in Seder Olam tradunt Iosue defunctum esse 26. Nisan, quæ quasi coincidit cum die 25. Martij, qua Iesus Christus eius antitypos in cruce pro mundi salute mortem obijt: quanquam in Romano Martyrologio Iesus Sanctis adscriptus legatur die prima Septembris.

Tradunt Hebræi in Seder Olam, & in Midras Ruth, magnom, cùm sepeliretur Iosue in monte Ephraim, extitisse terræ motum ex eoq; montem vocatum *Gaas*, id est commotionis ac tremoris: געש *gaas* enim commoueri & tremere significat. Ridet hoc Masius vt fabulam, sed vt historiam defendit Serarius, aitq; hac in re Iosue fuisse typũ Iesu Christi, in cuius morte *terra mota est, & petræ scissæ.* Matth. 27. 51.

Porrò Hebræos mortem Iosue æquè ac Mosis planxisse solemni pompa, non est dubium, nulla tamen hic planctus fit mentio, quod ad mysteriũ referunt Patres, scilicet eo significari, in veteri lege sub Mose plãgendos fuisse defunctos, eò quòd in infernum ad limbum patrum descenderent; in noua verò lege in morte fideliũ esse gaudendum, quòd IESVS moriendo eis cælum reserarit, vt ipsi eò conscendant, quò ipse primus introiuit, viamq; præiuit.

Denique liberorum Iosue nulla fit mentio, quia ipse fuit cælebs &, virgo, vt ex S. Ignatio, Chrysost. est & alijs dixi in proœmio. Audi S. Hier. li. 1. contra Iouin. *Iesus,* ait, *sepelitur in Thamnot Sare, id est in perfectissimo principatu, siue in numero operimenti noui, vt virginum significaret greges Saluatoris auxilio coopertos: in monte Ephraim, hoc est in monte frugifero, ab Aquilone montis Gaas qui interpretatur commotio. Mons enim Sion, latera Aquilonis, ciuitas Regis magni, quæ opposita semper inuidiæ est, per singulas tentationes dicit: Mei verò penè moti sunt pedes.* Et inferiùs: *Quamobrẽ & Moyses moritur plangitur à populo Israel, Iesus autem* Cornel. in Iosue.

A *si victurus non plangitur. Nuptiæ enim finiuntur in morte, virginitas post mortem incipit coronari.*

Porrò mira & lepida narrant Rabbini in libro suo *Iothesin*, de bello quod Iosue gesserit cum 45. regibus Armeniæ, Persidis & Mediæ, quæ hic ad longum recenset Serarius, ac deinde vt fabulosa confutat q. 13 pag. 474.

SERVIVITQVE ISRAEL DOMINO CVNCTIS DIEBVS IOSVÆ,] quia sciebat Iosue eum verbo & exemplo in Dei cultu & pietate continebat. Audi Tullium lib. 1. epist. ad Lentulum: *Sunt hæc apud Platonem nostrum scripta diuinitus: Quales in Republ. Principes essent, tales reliquos solere esse ciues.* Vers. 31.

ET SENIORVM, QVI LONGO VIXERVNT TEMPORE POST IOSVE.] Seniores hi erant Eleazar Pontifex, Caleb, cæterique qui tempore exploratorum terræ sanctæ necdum annum vigesimum B ætatis attigerant, nec murmurarant: cæteri enim omnes ob murmur in deserto mortui sunt, nec Chananæam viderunt, Num. 13. & 14.

OSSA QVOQVE IOSEPH, QVÆ TVLERANT FILII ISRAEL DE ÆGYPTO, SEPELIERVNT IN SICHEM.] Id enim iusserat Ioseph, vt non in Ægypto inter infideles & impios, sed in Chanaan inter fideles & pios, cum auis & abauis suis Patriarchis sepeliretur; præsertim quia sciebat Christum in Chanaan nasciturũ, passurum, resurrecturum, ac se cum eo & per eum resurrecturum sperabat, quod & contigisse est verisimile. Fuit & alia causa vt scilicet Ioseph animaret Hebræos ad exitum ex Ægypto, & ad ingressum in terram à Deo promissam. Vide dicta Gen. 23. in fine, & Genes. 50. 23. & Exodi 13. 29. vbi Moses votis vltimis Ioseph satisfaciens eius ossa egrediens ex Ægypto C secum extulit. Vers. 32.

Simili modo Noë ossa Adami in arcam religiosè suscepit, & post diluuium illa inter tres filios suos distribuit, ac Sem, quem cæteris duobus anteferebat, dedit Adæ cranium, cum eoque Iudæam, vti narrat Iacobus Otto Harta, siue Edessenus qui fuit magister B. Ephrem, & ex eo Masius, qui eius librum in Latinum transtulit. Tanta in priscis fuit cura honorque sepulchri, ob fidem quam habebant de animæ immortalitate, & ob spem Resurrectionis ex meritis Christi, in Chanaan victuri & morituri.

IN PARTE AGRI QVEM EMERAT] Vide dicta Genes. 33. 19.

ET FVIT IN POSSESSIONEM FILIORVM IOSEPH.] Id est cessit Ephraimitis, qui ex Ephraim D filio Ioseph prognati sunt. Vide dicta Genes. 48. 22.

ELEAZAR QVOQVE FILIVS AARON MORTVVS EST, ET SEPELIERVNT EVM IN GABAAT PHINEES FILII EIVS, QVÆ DATA EST EI IN MONTE EPHRAIM] An Gabaa primitus sit data Eleazaro, vt vult Masius & Abulens. an verò eius filio Phinees, vt vult Vatab. & insinuat S. Hieron. in Epitaph. S. Paulæ, incertum est. Certum est, *Gabaa* cognominatam esse *Phinees*, siue quòd is diutissime in ea habitarit, siue alia de causa. Porro Eleazar Pontifex dirigebat Iosue, per eoque Deum in rebus ambiguis consulebat, vt iusserat Deus per Mosen Num. 27. 21. vnde *Eleazar* Hebr. idem est quod Dei *auxilium*, hoc enim ipse exhibuit Principi Iosue, totisque Castris Hebræorum. Successit Eleazaro patri in Pontificatu Phinees, filius magni vir zeli, vt patet Num. 25. 11. Vers. 33.

IN MONTE EPHRAIM] Hinc patet. Gabaa fuisse A in tribu Ephraim; mirum ergo est, quòd S. Hier. vel potiùs Euseb. in locis Heb. eam ponat in tribu Beniamin: licèt enim pleræque vrbes Leuitis assignatæ c. 21. essent in tribu Iuda vel Beniamin; tamen Gabaa extra ordinem data est Eleazaro & Phinees, tum ob eorum merita, tum vt Eleazar Pontifex vicinus esset Principi Iosue in sua tribu Ephraim habitanti, ac eum consilijs omnique ope adiuuaret & dirigeret.

Deniq; Septuag. in editione Romana nonnulla addunt, quæ etiam agnoscit Theodor. & Syrus (vnde colligas Syrum ex Græco Septuag. translatum esse, non ex Hebræo, vti aliàs monui) teste Masio. Ea sunt hæc: *In illa die sumentes filij Israel arcam Dei circumdederunt in se ipsis (Syrus, in Israele) & Phinees functus est sacerdotio pro Eleazaro patre suo quoadusque mortuus est, & defossus in Gabaa, quæ ipsius. Filij autem Israel abierunt vnusquisque ad locum suum, & ad suam ciuitatem. Et coluerunt filij Israel Astarten & Astaroth, & deos gentium, quæ in circuitu ipsorum. Et tradidit eos Dominus in manus Eglon regis Moab, & dominatus est eorum annos decem & octo.*

Verùm hæc huc transcripta videntur ex libro Iudicum, vbi ea audiemus. Vnde & Syrus ait, hæc notari obelisco, quasi addititia. Nam in Hebr. Chald. Latino, Septuag. Complut. & Reglo desunt hoc loco.

COMMENTARIA IN LIBRVM IVDICVM.

ARGVMENTVM.

DICITVR hic Liber Iudicum, populi Israël, qui scilicet eum à Philisthinis, Moabitis, Ammonitis, Madianitis &c. afflictum, & seruitute oppressum, ab eorum iniurijs vindicarent, & in libertatem assererent. Deus enim ob idololatriam aliaq; scelera populum his gentibus castigandum tradebat, vt is ad eos & ad Deum rediret: quod dum faceret, submittebat eis Iudicem qui eos à tyrannide & tyrannis opprimentibus liberaret. Vnde cap. 3.9. dicitur: *Suscitauit saluatorem eis, & liberauit eos, Othoniel videlicet.* Quocircà iudicare in hoc libro, vti & alibi sæpè, significat punire, defendere, vindicare. Hebraicè hic liber dicitur שופטים *sophetim*, id est Iudices. Inde magistratus summus apud Pœnos nomen accepit, qui *Suffetes* dicitur, vt ait Liuius lib. 8. Decade 3. Pœnos enim & Phœnices multas ab Hebræis voces accepisse, docet S. August. lib. contra Epist. Petilian. c. 104. Fuit vero inter Iudices & Reges differentia, quam assignat Lactant. li. 4. de Sapientia c. 10: *Primò, ait, non dominis regum subiecti fuerunt Iudæi, sed populis ac legi ciuiles Iudices præsederunt. Non tamen in annuum constituti sunt, sicut Romani consules, sed perpetuâ iurisdictione subnixi.*

Iudices populi vindices.

Horum ergo populi Iudicum, id est vindicum gesta liber hic prosequitor, idque hoc fine, vt pateat Dei liberalitas in fideles & pios, ac eiusdem vindicta in infideles & impios. Vnde notat Procopius, ex hoc libro clarè perspici, quòd è vera fide ac religione retenta, diligenterq; culta, omnis Rerumpublicarum salus & amplitudo pendeat: contrà verò quemadmodum ex ea deserta & neglecta fœdum earumdem sequatur exitium, ruina & dedecus. D. Aug. lib. 16. de Ciuit. c. 43. *Temporibus, ait, Iudicum sicut se habebant peccata populi, & misericordia Dei, alternauerũt prospera & aduersa bellorum.* Et l. 18. c. 13. *Post mortem Iesu Naue, populus Dei iudices habuit, quibus temporibus alternauerũt apud eos & humilitates laborum pro eorum peccatis, & prosperitates consolationum propter miserationem Dei.* S. Cælestinus Epist. ad Theodos. Imper. *Maior, ait, vobis fidei causa esse debet, quàm regni, ampliusq; pro pace Ecclesiarum clementia vestra debet esse sollicita, quàm pro securitate omnium terrarum. Subsequuntur enim omnia prospera, si primitus quæ Deo sunt chariora seruentur.*

Quæres primo. Quænam Iudicum horum fuerunt officia? Resp. Primum fuit, populum è seruitute liberare, vti iam dixi. Secundũ, bello præesse, erãt enim hi Iudices quasi belli Duces & Imperatores. Vnde Iosephus eos vocat στρατηγὺς, id est imperatores, & ὑποστρατηγὺς, id est subimperatores, sub Deo videlicet summo populi belliq; Duce. Tertium, propriè iudicare, id est ius populo dicere, eorumque lites iusta sententia dirimere, vti fecit

Officia.

A Samuel & Heli. Vnde nonnulli Iudices, vt Thola, Abesan, Ahialon, Abdon, nulla leguntur gessisse bella, sed tantùm populo præfuisse & ius dixisse. Hinc licet ipsi non haberent absolutum ius necis & vitæ, reos tamen iuxta legem morti adiudicabant & plectebant.

Quæres secundò: Quale fuit horum Iudicum regimen? Scitum est, triplex esse Reipubl. regimen, scilicet Democraticum, cùm δῆμος, id est populus, seipsum regit, in quo pluralitas vocum præualet, remque dubiam definit, vti fit apud Heluetios; Aristocraticum, in quo ἄριστοι, id est optimates imperant, vti erant olim Romæ Consules & Senatores, ac etiamnum sunt Venetijs, Genuæ, & alijs in locis; Monarchicum, in quo μόνος, id est vnus solus imperat, vti Monarchæ in regnis suis sunt Reges & Principes absoluti, ac Cæsares.

Dico ergo, Iudices hos habuisse regimen non
B Democraticum, nec Aristocraticum, sed Monarchicum. Vnus enim solus Iudex suo tempore præerat populo: Monarchiam ergo obtinebat, at non regiam regum: nam nec nouas leges condere, nec tributa populo imponere poterat, vti possunt reges, nec diademate & sceptro vtebatur, nec satellitio regio vtebatur, nec vngebatur vti vnguntur reges, nec hereditario iure succedebat, vt faciunt filij regum, sed electione Dei vel populi creabatus. Electus tamen per omnem vitam manebat Iudex, id est princeps: quare non erat Dominus, sed conseruator dumtaxat & curator Reipub. Ita Abulens. Erat ergo potestas Iudicum valdè limitata & restricta. Fuit igitur hic magistratus apud Hebræos similis magistratui Dictatorum apud Romanos; in eo tamen dissimilis, quòd hic temporaneus esset, ille verò perpetuus. Porrò monarchia
C hæc Iudicum mixta erat Aristocratiæ. Nam Iudices in rebus difficilioribus supremi Consilij, quod Sanhedrim dicebatur, sententiam exquirere, eiusque decretis stare debebant: in cæteris verò legem Dei sequi, ac iuxta eam populum gubernare: vnde non tam ipsi, quàm Deus Deiq; lex populum regebat. Hoc est quod Deus dixit Samueli Iudici: *Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* 1. Reg. 8. Iudicibus similes erant ἄρχοντες apud Athenienses, & nunc sunt Duces apud Venetos.

Quæres tertiò. Quot fuerunt Iudices, quot annis regnarũt? Resp. fuisse quindecim, ac imperasse per annos 356. si Samueli demus annos 18. dũtaxat, iuxta chronologiam quam Pentateucho præfixi, sin cum Saliano & alijs Samueli des annos 22. fient anni Iudicum 360. Primus enim Iudex fuit Othoniel, qui imperauit annis quadraginta: secundus Aod annis 80. tertius Samgar per paucos mẽses: quartus Barac cum Debbora annis 40. quin-

Anni Iudicum 356. vel 360.

tus Gedeon pariter 40. sextus Abimelech annos A tres: septimus Thola annis 23. octauus Iair annis 22. nonus Iephte annis sex: decimus Abesan annis 7. vndecimus Ahialon annis 10: duodecimus Abdō annis octo: decimus tertius Samson annis 20. decimus quartus Heli annis 40. decimus quintus Samuel annis 22. Vltimus ergo Iudex fuit Samuel, nam pōst eum populus petijt regem, ac Dei iussu Samuel Saulem eis regem creauit. Hoc tamen libro duorum vltimorum, scilicet Heli & Samuelis acta non narrantur, sed in libro primo Regum, eò quòd filij Heli petendi regis & regni occasionem sua improbitate populo dederint, ac Samuel reipsa regem ei dederit. Quare restant tredecim priores quorum gesta hoc libro narrantur. Complectitur ergo hic liber Chronologiam gestorum ipsorum per 298. annos, scilicet ab anno mundi 2512. quo mortuus est Iosue, & mox successit ei Othoniel Iudicum primus, vsque ad annum mundi 2810. quo mortuus est Samson, cui successit Heli & Samuel, quorum duorum gesta non hoc libro, sed in primo Regum recensentur.

Iudices Sancti. Quæres quartò: An omnes hi Iudices fuerunt Sancti? Resp. fuisse, excepto Abimelech, qui non fuit Iudex, sed tyrannus: ipse enim principatum vi inuasit, occisis fratribus omnibus qui erant filij Gedeonis. Iudex enim cōstituebatur à Deo, quòd si id nō fieret, populus sibi eligebat & creabat Iudicem, modò ex vna, modò ex alia tribu. Porrò Iudices hos esse Sanctos patet ex S. Paulo, qui eos vt Sanctos celebrat Hebr. 11. *Deficiet me tempus,* inquit, *enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Iephte, Dauid, Samuel & Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterūt exterorum.* Et Ecclesiasticus c. 46. v. 13. *Et iudices,* inquit, *singuli suo nomine, quorum non est corruptum cor: qui non auersi sunt à Domino, vt sit memoria eorum in benedictione, & ossa eorum pullulent de loco suo, & nomen eorum permaneat in æternum permanens ad filios illorum virorum sanctorum gloria.*

B Quæres quintò. Quis hunc librum conscripsit? *Auctor.* Resp. Id incertum est. Verisimile est Esdram, vel Prophetam aliquem posteriorem, aut potiùs Samuelem, cum ex antiquis diarijs & annalibus, quæ Iudex quisque aut alius eius tempore conscribebat, collegisse, & in hunc librū scribendo redegisse. Ita Theodor. hic q. 1. Idem dico de libro Ruth, & simile dixi de libro Iosue.

Denique Auctores qui in librum Iudicū commentaria scripserunt, sunt hi: Origen. S. August. Theod. Procopius, Isidor. Hugo de S. Victor. Lyra. Hugo Card. Dion. Carth. Abul. Caiet. Ioannes Ferus, Arias Montanus, & è nostra Societate Nicolaus Serarius, & Cosmas Magalianes, & Iacobus Bonfrerius.

CANONES
LIBRO IVDICVM PROPRII.

PRIMVS. Crebrò hic numerantur variis temporibus varij seruitutis & oppressionis Hebræorum anni, quibus scilicet ipsi ab Eglon, Iabin, Madianitis, Philisthinis, alijsque regibus & gentibus vexati & oppressi fuere. Verùm omnes hi anni non seorsim in Chronologia ponendi computandi sunt, sed intra tempora & annos proximè præcedentium vel sequentium iudicum includuntur. Id ita esse, ostendam c. 4. v. 3.

SECVNDVS. S. Script. annorum numerum consignans subinde intelligit eorum terminum, non quòd integrè in tali loco vel actione exacti sint, sed quòd actio ibidē sit terminata. Sic Exodi 12. 40. dicitur: *Habitatio filiorum Israel in Ægypto fuit 430. annorum*, id est 430. anno terminata est, ait S. August. libr. 16. de Ciuit. cap. 24. in Ægypto enim habitarunt tātum 215. annos. Sic Iudith ca. vlt. 28. dicitur permansisse in domo viri sui 105. annos, id est vsque ad annum vitæ suæ 105. nam puellares annos egit in domo parentum, non viri. Sic Iudic. 14. 17. dicitur Dalila septē dies conuiuij, fleuisse, id est vsque ad septimam diem: nam flere cœpit post tertium conuiuij diem.

TERTIVS. Respubl. Hebræorum (vt & multæ aliæ) post singulos 400. annos mutauit suum statum & formam ex Aristocratia in Monarchiā vel Democratiam; hæc enim est periodus multarum Rerumpubl. Id liquet ex tabula Chronol. quam Pentateucho præfixi.

QVARTVS. In hoc libro nonnulla narrantur, quæ à Iudicibus non sunt gesta, sed tempore Iudicum contigerunt. Quocircà duæ sunt libri huius C partes. Priore gesta Iudicum narrantur, additis initio eorumdem præambulis. Id fit à c. 1. vsq; ad cap. 16. inclusiuè: posteriore recensentur historiæ quædam, quæ sub Iudice quopiam, qui non nominatur, euenerunt. Id fit à cap. 16 ad finem libri. Nam ca. 17. & 18. narratur historia Michæ & idoli collocati in Dan; tribus verò vltimis capitibus recensetur historia vxoris Leuitæ, ob cuius violationem tota tribus Beniamin pænè ad internecionem cæsa.

QVINTVS, Omnes hi Iudices fuere typi & figura Christi. Sicut enim ipsi fuere saluatores Israelis, sic Iesus Christus est Saluator mundi, de quo plura c. 3. 9.

SEXTVS, Spiritus Domini dicitur induisse Gedeonē, & irruisse in Samsonē, quoties aliquid ardui D aggressurus erat? qua phrasi significatur primò, spiritū Dei illū præuenisse, & ad tantū opus impulisse: secundò significatur copia & abūdantia spiritus & fortitudinis illi indita, qua rem omnem supra vires naturæ facilè & feliciter confecit.

SEPTIMVS. Sunt in hoc libro nonnulla insignia symbola & hieroglyphica, vti est ros in vellere Gedeonis cap. 6. & stratagema milium Gedeonis lagenas complodentium facibus emicantibus, quo perculsi & prostrati fuere Madianitæ c. 7. & septē cincinni Samsonis c. 16.

Item Apologi, vti est ille arborum in regem sibi Rhamnum eligentium c. 9. 8.

Item Ænigmata, quale est illud Samsonis de leone habente fauum mellis: *De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo*, c. 14. v. 14.

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

POst Iosue, tribus Iuda prima bellum init, & reliquas Chananaeorum vrbes expugnat. Secundò, v. 12. Caleb Othonieli ob captam Cariath Sepher vxorem dat Axam filiam suam, eique postulanti dat irriguum superius & inferius. Tertiò, v. 21. seq. cæteræ tribus non exterminant Chananæos, vti iusserat Deus, sed eos faciunt tributarios, ideoque ab eis afflictæ fuere.

1. POst mortem Iosue consuluerunt filij Israël Dominum, dicentes: Quis ascendet
ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? 2. Dixitque Dominus: Iudas
ascendet: ecce tradidi Terram in manus eius. 3. Et ait Iudas Simeoni fratri suo:
Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananæum, vt & ego pergam te-
cum in sortem tuam. Et abijt cum eo Simeon. 4. Ascenditque Iudas, & tradidit Do-
minus Chananæum ac Pherezæum in manus eorum: & percusserunt in Bezec decem
millia virorum, 5. Inueneruntque Adonibezec in Bezec, & pugnauerunt contra
eum, ac percusserunt Chananæum & Pherezæum. 6. Fugit autem Adonibezec:
quem persecuti comprehenderunt, cæsis summitatibus manuum eius ac pedum. 7. Di-
xitque Adonibezec: Septuaginta reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus,
colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Ad-
duxeruntque eum in Ierusalem, & ibi mortuus est. 8. Oppugnantes ergo filij Iuda
Ierusalem, ceperunt eam, & percusserunt in ore gladij, tradentes cunctam incendio ci-
uitatem. 9. Et posteà descendentes pugnauerunt contra Chananæum, qui habitabat
in montanis, & ad Meridiem, & in campestribus. 10. Pergensque Iudas contra Cha-
nanæum, qui habitabat in Hebron, (cuius nomen fuit antiquitus Cariath Arbe) per-
cussit Sesai, & Ahiman, & Tholmai: 11. atque inde profectus abijt ad habitatores
Dabir, cuius nomen vetus erat Cariath Sepher, id est, ciuitas literarum. 12. Dixit-
que Caleb: Qui percusserit Cariath Sepher, & vastauerit eam, dabo ei Axam filiam
meam vxorem. 13. Cumque cepisset eam Othoniel filius Cenez frater Caleb minor,
dedit ei Axam filiam suam coniugem. 14. Quam pergentem in itinere monuit vir
suus vt peteret à patre suo agrum. Quæ cùm suspirasset sedens in asino, dixit ei Caleb:
Quid habes? 15. At illa respondit: Da mihi benedictionem, quia terram arentem
dedisti mihi: da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius & irriguum
inferius. 16. Filij autem Cinæi cognati Moysi, ascenderunt de ciuitate palmarum,
cum filijs Iuda, in desertum sortis eius, quod est ad Meridiem Arad, & habitauerunt
cum eo. 17. Abijt autem Iudas cum Simeone fratre suo, & percusserunt simul Chana-
næum qui habitabat in Sephaath, & interfecerunt eum. Vocatumque est nomen vr-
bis, Horma, id est, anathema. 18. Cepitque Iudas Gazam cum finibus suis, & As-
calonem, atque Accaron cum terminis suis. 19. Fuitque Dominus cum Iuda, &
montana possedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abunda-
bant. 20. Dederuntque Caleb Hebron, sicut dixerat Moyses, qui deleuit ex ea tres
filios Enac. 21. Iebusæum autem habitatorem Ierusalem non deleuerunt filij Benia-
min: habitauitque Iebusæus cum filijs Beniamin in Ierusalem, vsque in præsentem diem.
22. Domus quoque Ioseph ascendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis. 23. Nam
cum obsiderent vrbem, quæ priùs Luza vocabatur, 24. viderunt hominem egre-
dientem de ciuitate, dixeruntque ad eum: Ostende nobis introitum ciuitatis, & facie-
mus tecum misericordiam. 25. Qui cùm ostendisset eis, percusserunt vrbem in ore
gladij: hominem autem illum, & omnem cognationem eius dimiserunt. 26. Qui
dimissus, abijt in Terram Hetthim, & ædificauit ibi ciuitatem, vocauitque eam Luzam:
quæ ita appellatur vsque in præsentem diem. 27. Manasses quoque non deleuit
Bethsan, & Thanac cum viculis suis, & habitatores Dor, & Ieblaam, & Mageddo cum
viculis suis, cœpitque Chananæus habitare cum eis. 28. Postquam autem confor-
tatus est Israel, fecit eos tributarios, & delere noluit. 29. Ephraim etiam non inter-
fecit Chananæum, qui habitabat in Gazer, sed habitauit cum eo. 30. Zabulon non
deleuit habitatores Cetron, & Naalol: sed habitauit Chananæus in medio eius, factus-
que est ei tributarius. 31. Aser quoque non deleuit habitatores Accho, & Sidonis,

Ahalab,

Ahalab, & Achazib, & Helba, & Aphec, & Rohob: 32. habitauitque in medio Cha-
nanæi habitatoris illius terræ, nec interfecit eum. 33. Nephthali quoque non de-
leuit habitatores Bethsames, & Bethanath: & habitauit inter Chananæum habitato-
rem Terræ fueruntque ei Bethsamitæ & Bethanitæ tributarij. 34. Arctauitque Amor-
rhæus filios Dan in monte, nec dedit eis locum vt ad planiora descenderent: 35. ha-
bitauitque in monte Hares, quod interpretatur testaceo; in Aialon & Salebim. Et ag-
grauata est manus domus Ioseph, factusque est ei tributarius. 36. Fuit autem termi-
nus Amorrhæi ab Ascensu Scorpionis, petra, & superiora loca.

Vers. 1. POST MORTEM IOSVE CONSVLVERVNT FILII ISRAEL DOMINVM, &c. QVIS ERIT DVX BELLI?] q. d. Cùm mortuo Iosue Duce nostro nullum habeamus, qui ei in ducatu succedat, sed principes tribuum & Concilium Sanedrim Rempublicam administrent, iamque tribus omnes succreuerint, vt sufficiant reliquam Chananæam expugnare, incolere & excolere, quod antè eis ob paucitatem non licuit, iuxta decretum Domini Exod. 23. 29. quis nobis erit dux belli, hoc est, quæ tribus prima bellum à Iosue contra Chananæos cœptum prosequetur, vt eos qui in sorte sua reliqui sunt expugnet, ac cæteris tribubus exemplum, & initium det Chananæos in sorte sua residuos exterminandi? Patet ex Hebræo. Non enim quæsunt ducem, qui toto exercitui omnibusque tribubus præsit, sed qui partiale bellum inchoet in sua tribu cuius victoria, fama & gloria cæteros Chananæos consternet, vt cæteræ tribus singulæ partiali bello Chananæos in terra & sorte sua adhuc residentes, similiter adorientes facilius superent & extrudant.

Vers. 2. CONSVLVERVNT.] Dei oraculum & responsum per Pontificem, siue Eleazarum, siue, si is mortuus erat, per Phinees, vt ait Iosephus li. 5. c. 1. filium & successorem eius, Rationali ac *Vrim & Tummim* indutum, vti iusserat Deus Num. 27. 21. Id factum est in Silo, ibi enim adhuc residebat Tabernaculum cum arca. Ita Iosephus, qui & addit, post Iosue Israelem caruisse principe per octodecim annos, post quos ob inuasionem Regis Mesopotamiæ, Deus principem designauit Othonielem. Tunc ergo maiores, scilicet Principes tribuum, & Concilium Sanedrim gubernabat Rempub. Idem tradunt Hebræi in Seder Olam. Hi tamen 18. anni interregni in annis 40. Othonielis includuntur, vt ostendam c. 4. 9. Ita Salianus & alij.

Tropol. Discant hic Principes cæterique, nec bellum, nec quid aliud arduum aggredi, nisi priùs C consulto Deo, vti fecere Dauid, Iosaphat, Iudas Machabæus, ac inprimis Moses & Iosue, vti dixi Iosue c. 2. 2. & 9. à Deo enim pendet victoria, felixque rei cuiuslibet progressus & exitus.

DIXITQVE DOMINVS: IVDAS ASCENDET] *Iudas* hic est nomen proprium non viri & ducis, vti nonnulli autumant, sed tribus. q. d. Tribus Iuda incipiet præliari. Ipsa enim erat omnium fortissima, generosissima, nobilissima & famosissima, ac in castris Israel primam tenebat aciem: vnde Iacob ei promiserat sceptrum & regnum. Genes. 49. 10. idque quia ex ea nasciturus erat Christus Dux, Rex, triomphator & debellator dæmonum, peccatorum, mortis & inferni. Porrò tribus Iuda sibi ducem belli creauit Caleb, vt videtur, cuius nota erat fortitudo, prudentia, virtus, auctoritas.

Vers. 3. ET AIT IVDAS SIMEONI FRATRI SVO.] Id est Iudæi dixere Simeonitis, siue, tribus Iuda dixit

A tribui Simeonis. Vocantur autem hic fratres, peculiari ratione, quia scilicet tribus Simeon intra tribum & sinum Iuda sortem acceperat, Iosue 19. v. 1. alioqui omnes duodecim tribus erant fratres, quia prognatæ ex duodecim Patriarchis filijs Iacob, qui inter se erant fratres.

ADONIBEZEC.] Alius est hic ab Adonisedec: Vers. 5. hic enim erat rex Ierusalem, ille rex Bezec vrbis in tribu Iuda; hic cæsus à Iosue, ille a Iudæis; hic Heb. significat Dominum iustitiæ, ille Dominum fulguris בזק *bezec* enim est fulgur, coruscatio. Appositè ergo Adonibezec instar fulgoris omnes præcellebat suo robore & sæuitia, adeoque 70. regibus summitates manuum & pedum truncarat. Sic Poëta ait de vtroque Scipione:

— Duo fulmina belli Scipiadas.

Sic Iacobus & Ioannes à Christo vocantur *Boanerges*, id est filij tonitrui, puta fulmina, hæc enim ex
B tonitruo, quasi filij ex patre, nascendo prosiliunt.

CÆSIS SVMMITATIBVS MANVVM EIVS AC Vers. 6.
PEDVM] Pro *summitatibus* Hebr. est בהנות *behonoth*, id est *pollicibus*, vt vertunt Chald. Lyran. (Vatabl. Pagnin. Caiet. & noster Exodi 29. 20. & alibi passim. Noster & Septuag. hic vertunt summitates, quòd pollices in manu summi & potissimi sint. Vnde pollex dictus a pollendo, *quod inter cæteros digitos virtute polleat*, ait Isidor. Hinc & Græcè ἀντίχειρ dicitur, quod oppositus cæteris manus digitis, illis quasi æquipolleat. Iudæi ergo pollices manuum pedumq; amputarunt Adonibezec, iusto Dei iudicio & instinctu, ad pœnam talionis eius superbiæ & crudelitati reddendam, ipse enim 70. regibus pollices amputarat.

Porrò in hoc supplicio præter dolorem duo inerant, ait Serarius. Primum, vt qui mutilati sic erant, neque arma deinceps tractare possent, neque pedibus effugere, quemadmodum ostendit in Augusto c. 24. Suetonius, dum refert *Equitem Romanum duobus adolescentibus, causâ detrectati sacramenti,*
C *pollices amputasse.* Cicer. lib. 3. Offic. dum ait, Athenienses Æginetis pollices præcidisse: *Vt classe*, inquit Valerius Maximus lib. 9. c. 2. *potens populus in certamen maritimarum virium secum descendere nequiret*, atque, vt addit lib. 2. historiæ variæ Ælianus, *ne hastam ferre posset.*

Secundum, vt ijs ignauiæ quædam velut exprobratio esset, quòd manu ignaui, pedibus verò fugaces extitissent. Vnde poltroni apud Italos, Gallos, & Belgas vocantur homines viles, desides, ignaui, quasi pollice trunci siue truncati. Audi Pierium Hierogl. 36. c. 10. *Id potiùs referemus, robur validasque vires per pollicem significari, si surrigatur quatuor reliquis ad volam oppressis. Nam ea de causa ἀντίχειρ à Græcis dicitur, quod pars cum reliqua tota manu robore contendat, alteriusque manus vice fungatur, vt Galenus interpretatur. Apud Latinos autē, quod præcipuè polleat, nomen habetis cuius dominatur in manu, nec in sinistra cessat.*

cessat, quamuis ea tota sit ignauia, neq; minùs quàm tota manus semper in officio est. Quem & veteres hunc præstare alijs intelligentes, Hallum eum appellabant, quid in reliquorum dorso vnus omnium insisteret: aspirationem enim loco s litteræ positam ab antiquis inuenias, & vice versa l pro h. Sed simplicius est hallum ab ἄλλω, vel ἀλλομαι, deducere, id enim salire est. Hominem bello inutilem ostendere qui volunt, manum abscisso pollice faciunt: digitus enim hic summotus hominem actionibus & præsertim bello inutilem reddit. Eaque de causa legem grauiter animaduersam in nonnullos, qui bellum detrectandi causa, sponte sibi pollices amputassent, vt à Senatu in C. Vectienum, vel vt alibi loquitur Vetienum. Hos prisci murcos vocabant, ait Ammian. lib. 15. Itali poltronos. Sic Marcus Eremita (non Euangelista, vt quidam falsò putant) pollicem sibi amputauit, ne cogeretur fieri Sacerdos, vti legimus in Vitis
B Patrum.

Notant Thalmudici in Sutha c. 10. quinque viros, qui in illa re qua excellebant, plexi punitique sunt; scilicet primus Samson in suo robore; secundus, Saul in collo altiori; tertius, Absalon in capillo; quartus Sedecias rex in oculis; quintus, Asa rex in pedibus. Sic diues epulo arsit in lingua, quæ arserat gulâ.

Simili modo fœdifragis, & falsarijs, qui litteras Regias aut monetam manibus suis vitiant, manus præciduntur. Vnde Tertull. libro quinto contra Marcion. *De manibus*, ait, *hæretici præcidendis, non miror si syllabas subtrahat, cùm paginas totas subducit.* S. Valerianus ser. de bono disciplinæ, cùm ait: *Nemo cùm sanā dexterā videt falsitatis reo, debito iure supplicia iudices fuisse concessa*, In militia desertores eadem abscissione mulctati. Nam de Auidio Cassio Vulcatius Gallicanus; *Multis, ait, desertoribus manus excidit:*
C *alijs crura incidit ac poplites: dicens maius exemplum esse viuentis miserabiliter criminosi, quàm occisi.* Et posteà ex Æmilio Parthenoiano: *Manus multis amputauit.*

Vers. 7. Septuaginta Reges, (reguli, id est Principes; quæque enim vrbs suum habebat Regem, vt vidimus Iosue c. 12. v. 9. & seq. amputatis manuum ac pedum summitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliquias] Scilicet pollices eis amputarat, ne rebellare vel effugere possent: ex fastu verò eis quasi canibus ciborum reliquias sub mensa proijciebat, ideóque ei pœnam talionis irrogarunt Hebræi. Sic Valerianus Imperat. dum Christiana sacra conculcat, à Sapore Persa comprehensus, & quoties in equum ascenderet conculcatus fuit, teste Eusebio libro 7. Histor. c. 9. Idem contigit Baiazeto Turcarum Imperatori, qui Tamerlani sella canisque fuit. Cùm enim eum iam captum interrogaret Tamerlanes, Si in tuam potestatem venissem, quomodo tu in
D meam venisti, quid fecisses mihi? Ille, Fecissem, inquit, caueam ferream, & in ea te posuissem. Tu aduersus teipsum sententiam pronunciasti, inquit Tamerlanes. Itaque illi accidit quod ipse fecisset, & in cauea fuit ad diem vsque mortis.

Alexander Imperator, teste Lampridio, quemdam impostorem fumo ex stipulis vstulari iussit, præcone clamante: *Fumo punitur qui vendidit fumum.*

Sicvt feci, ita reddidit mihi Devs.] Hoc est quod sancitur Sap. 11. 7. *Per quæ peccat quis, per hæc etiam torquetur.* Eò pertinet illa Christi sententia Matth. 26. 52. *Omnes qui acceperint gladium gladio peribunt.* Et Apocal. 13. 10. *Qui in captiuitatem*

A *duxerit, in captiuitatem vadet: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.* Et Genes. 9. *Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius*, &c. Et Abacuc 2. 8. alloquitur Deus regem Babylonis. *Quia*, inquit, *spoliasti gentes multas, spoliabunt te omnes qui reliqui fuerunt de populis Israel.* Denique lex talionis extat Exodi 21. 24. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, &c.* Sic Constantino Imper. ab Irene matre oculi eruti sunt eadem die, qua ipse ante quinquennium Nicephorum patruum quasi imperium affectantem excæcauerat, vti narrat Zonaras tomo 3. qui & simile addit de Leontio Imper. ipsum scilicet naso fuisse truncatum & Imperio depulsum ab Absimaro, eò quòd ipse Iustinianum Rhinotmetum truncato naso Imperio exuisset.

B Porrò videtur Adonibezec hac pœna humiliatus in se reuersus animum mentemq; mutasse, nam & priorem suam crudelitatem confessus est, & Dei æquitatem prædicauit. Agnouit ergo pœnitens iustam Dei in se vindictam, ideoque vocat eum Elohim, id est iustum iudicem & vindicem, eumque vnum & solum, non plures, vnde & ductus fuit in Ierusalem, id est in agrum suburbanum Ierusalem, ait Iosephus, ideoque in ipsam vrbem Ierusalem, postquam eam expugnarunt Iudæi, ait Hugo Victor, ibique mortuus: idque apto symbolo, quasi à peccatis ad pœnitentiā, ab impietate ad veri Dei cultum, ex idololatriæ cæcitate ad fidei pacisque visionem, à fastu ad demissionem, à blasphemia ad Dei laudem traductus fuerit, ideóque Hebræi ei vitam condonarunt, ait Magalianea. Quare Adonibezec, id est Dominus fulguris, itaq; fulgureæ factus est Adonisedec, id est Dominus iustitiæ,
C iustæque patientiæ & pœnitentiæ.

Symbolicè dæmon, ait Serarius, est verè Adonibezec, seu fulguris dominus: primò, quia de eo Saluator Luc. 10. 18 *Videbam*, ait, *satanam sicut fulgur de cælo cadentem.* Secundò, quia fulgur rectè superbiam vanamque gloriam significat, quæ claritatis aliquantulum spargit, sed ita vt sobitò pertranseat, momento euanescat sæpeq; fulminum & grauissimarum tempestatum initium sit. Est verò *satan rex super vniuersos filios superbiæ*, Iob. 41. 25. Iste Adonibezec reges capit, & quidem 70. id est quàm plurimos. Ij verò sunt qui alijs potentia, dignitate, auctoritate, doctrina præstant.

Opvgnantes ergo filii Ivda Iervsalem ceperunt eam] Priùs Ierusalem capta fuerat à Vers. 8.
Iosue cap. 10. 1. qui & regem eius Adonisedec occiderat; sed posteà Iebusæi arcem Sion tenentes vrbem recuperarunt. Vnde hic rursum eam expugnauere Iudæi, excepta arce Sion, quam diu pòst
D primus Iebusæis extorsit Dauid, 2 Regum 5. 7.

Porrò Ierusalem propriè pertinebat ad tribum Beniamin, hìc tamen dicitur expugnata à tribu Iuda, quia hæc in vrbe partem habebat, & quia Beniaminitæ viribus suis diffidentes eam expugnandam tradiderunt Iudæis, vti dixi Iosue capit. 10.

Tradentes cvnctam incendio civitatem.] Eò quòd à Iosue & Iudæis subacta eis rebellasset, & quia Deus incendio volebat ab idololatria & sceleribus purgari vrbem, totamque renouari, in qua templum, & Reipubl. æquè ac Ecclesiæ caput collocare statuerat. Sic iussu incendi Iericho, Hai, aliasque nonnullas Chananæorum vrbes.

Cariath-

Vers. 11. CARIATHARBE] Hæc & sequentia vsque ad v. 16. audiuimus Iosue 14. 12. & c. 15. 13 & sequent. vbi ea explicui.

Vers. 16 FILII AVTEM CINÆI COGNATI MOYSI, ASCENDERVNT DE CIVITATE PALMARVM, CVM FILIIS IVDA IN DESERTVM SORTIS EIVS, QVOD EST AD MERIDIEM ARAD, ET HABITAVERVNT CVM EO]

Cinæi qui? *Filii Cinæi*, id est filij Hobab, qui erat filius Iethro soceri Mosis: Moses enim Sephoram filiam Iethro duxerat vxorem, inde Hobab Sephoræ frater (alio nomine dictus Cin & Cinæus, ait Hugo Victor. & Serarius) eiusque posteri Cinæi, cognati, id est affines Moysis, Mosi quasi cognato adhæserunt, factique proselyti secuti sunt castra Hebræorum per desertum, & cum eis ingressi sunt in terram promissam. Ad hoc enim eos inuitarat Moses, promittens eis id quod in ea erat optimum. Num. 10. 32. Quocircà Cinæis data est ab Hebræis ciuitas palmarum, id est Iericho, palmis & palmetis, æque ac balsamo omnium rerum copia abundans, non quasi Iericho à Iosue solo æquata tam citò reædificata fuerit, sed quòd ciuitas hic æquè ac cap. 3. capiatur pro area ciuitatis & agro ciuitati vicino.

Sed cur Cinæi relicta Ierichunte adeò amœna & fertili, inde migrarunt in sterile desertum Iudæ? Rabbini causam dant, vt iungerent se tribui Iuda & Othonieli Principi, ac ab eo legem discerent; sed hæc discenda potiùs erat à Phinees Pontifice & Leuitis. Quare verisimiliùs censuit Serarius, & ex eo Salianus, eos diuinitus solitudinis desiderio *Fuere viri religiosi.* monasticæ vitæ atque anachoreticæ rudia quædam fundamenta iecisse, quæ deinde in Rechabitis aliquo modo propagata sit Ierem. 35. vbi inter alia sine domo in tabernaculis dicuntur habitasse, quod de Haber Cinæo cap. 4. Iudicum etiam dicitur. Cinæi ergo fuere viri pij & religiosi, vnde eorum posteri fuere Rechabitæ, adeò laudati à Ieremia cap. 35. ac deinde Esseni, primi ferè monastices professores, tantoperè celebrati à Philone, Iosepho, Eusebio & S. Hieronymo, vti docui Num. 10. 29. Hi ergo delicias carnis in Ierichunte, quasi mentis spiritusque rigorem & vigorem eneruantes aspernati, paupertatis amantes loca deserta & solitaria captarunt, vbi liberiùs & commodiùs contemplationi, virtutum exercitio & rebus diuinis vacarent. Hinc Cinæi Hebr. קינים. *Kinim* sunt *lamentantes*, scilicet ab hoc exilio ad cęlū suspirantes. Vnde Threni Ieremiæ Hebr. vocantur *Kinoth*. Præluserunt ergo ipsi Eliæ, Eliséo & filijs Prophetarum, qui ante Christum; Anachoretis & Monachis, qui post Christum ijsdem in locis vitam solitariam vel monasticam egerunt, versantes cum Deo & Angelis, velut Angeli terrestres & homines cælestes.

Vers. 18. CEPITQVE Iudas (tribus Iuda) GAZAM CVM FINIBVS SVIS, ET ASCALONEM ATQVE ACCARON] Sic quoque habent Hebr. & Septuag. Complut. habent *Azotum*. Quare mirum est in Septuag. Romæ emendatis contrariè legi, *Et non possedit Iuda Gazam, neque Ascalonem, neque Accaron*. Porrò Iosephus lib. 5. Antiq. ait Iudæos cepisse Ascalonem & Azotum, non verò Gazam & Accaron, eò quòd hæ duæ in planitie sitę curribus bellicis pollerent, contrarium enim hic asserit Script. Quare Iudæi hic vrbes has & satrapias Philisthinorum ceperunt, sed mox Philisthini eas recuperarunt, & perpetua cum Iudæis bella gesserunt, vt audiemus cap. 3. Porrò Accaron pertinebat ad tribum Dan, Iudas tamen hic illam expugnauit conniuentibus Danitis, eò quòd sorti suæ contermina esset ac infesta, vt nisi eam caperet, quietè in sua sorte habitare non posset.

QVIA FALCATIS CVRRIBVS ABVNDABANT.] Vers. 19. qui scilicet falcibus armati obuios & obuia quæque demetebant, vt dixi Iosue 17. 16. Sic quoque habent Septuag. Complut. Vnde mirum in Roman. legi, *quia Rechab obstitit eis*, itaque legit Theodor. qui sic explicat. q. d. Hobab filius Iethro, alio nomine dictus Rechab, persuasit Iudæis ne vallis huius mari adiacentis incolas bello appeterent, eò quòd timeret, Iudæos, si maritima possiderent, per commercium nauale cum gentibus ab eis peruersum iri. Nimirum legit ipse pro רכב *recheb*, id est currus alio puncto רכב *Rechab*, quasi nomen proprium viri. Porrò non peccarunt Iudęi sic Chananæos abos permittendo, quia eos ita videbant armatos, vt eos debellare se posse diffiderent; cæteræ verò tribus peccarunt, quod cùm Chananæos debellassent, eos non occiderent, vti iusserat Dominus sed tributarios facerent.

IEBVSÆVM AVTEM HABITATOREM IERVSALEM NON DELEVERVNT FILII BENIAMIN HABITAVITQVE IEBVSÆVS CVM FILIIS BENIAMIN IN IERVSALEM] Vers. 21. q. d. Beniaminitæ cum Iudæis socijs & ducibus suis vrbem Ierusalem ceperunt quidem & incenderunt, vti dictum est v. 8. exceptâ arce Sion, quam tenuerunt Iebusæi vsque ad Dauidem, 2. Reg. 5. sed Iebusæi ex arce descendentes, vrbem quoque vnà cum Beniaminitis, ipsis permittentibus, sopito iam bello incolere cœperunt.

Tropol. S. Bernar. ser. 58. in Cant. *Quantumlibet*, inquit, *in hoc corpore manens profeceris, erras si vitia putas emortua, & non magis suppressa. Velis nolis, intra fines tuos habitat Iebusæus, subiugari potest, sed nō exterminari*. Mox remedium suggerit: *Vnum*, inquit, *in tanto discrimine consilium est, obseruare diligenter, & mox vt renascentium capita apparebunt, prompta seueritate succidere. Non potest virtus cum vitijs pariter crescere; ergo ut illa vigeat ista crescere non sinantur. Tolle superflua, & salubria surgunt, vtilitati accedit, quidquid cupiditati demis, Demus operam putationi. Putetur cupiditas, vt virtus roboretur. Nobis, fratres, putationis semper est tempus sicut semper est opus*.

DOMVS QVOQVE IOSEPH (puta tribus Ephraim, qui fuit filius Ioseph) ASCENDIT IN BETHEL.] Vers. 25. Putat Adrichom. duas fuisse Bethel, vnam in tribu Ephraim, alterā in tribu Beniamin, vti dicitur Iosue 18. v. 13. 22. Meliùs Masius & alij censent vnam eandemque esse Bethel, eò quòd illa quæ hic vers. 23 prius vocata dicitur Luza, Luza quoque appellata dicatur Iosue 18. 13. Fuit sita in confinio tribus Ephraim & Beniamin, ideoq; nūc vni nunc alteri tribuitur. Adde, videntur fuisse hęc duo loca vicina, scilicet Luza vrbs, quæ postea Bethel, vel Bethel Luza dicta est à visione scalæ quā ibidem habuit Iacob, & locus ipse visionis Iacob, quæ nomen dedit Luzæ vrbi vicinæ; hic enim locus erat in tribu Beniamin, vrbs verò Luza erat in tribu Ephraim. Hæc ergo est Bethel, vbi Iacob vidit Deum scalæ innixum, adeoq; Ieroboam postea in ea vitulum aureum quasi idolum collocauit. Vnde Bethel, id est domus Dei dicta est Bethauen, id est domus idoli. Vide dicta Genes. 28. 19.

VIDERVNT HOMINEM EGREDIENTEM DE CIVITA-

VITATE, DIXERVNTQVE AD EVM: OSTENDE NOBIS INTROITVM CIVITATIS] Rabbini tradunt, Luzam non habuisse portam, sed introitum quendam occultum: fuisse enim ipsam instar nucis vndique clausam: לוז *luz* enim Hebr. nucem significat: sed hæ sunt fabulosorum næniæ, dicta est enim Luza, quòd *nux*, id est nucibus & amygdalis abundaret, ait S. Hieron. Per *introitum* hîc ergo non portam, sed aditum in vrbem facilem, ob muros humiliores vel disruptos, intellige.

ET FACIEMVS TECVM MISERICORDIAM] Id est, vitam tibi condonabimus. Poterant id licitè facere Hebræi, etsi enim Deus iussisset Chananæos omnes occidi, tamen ob tantum beneficium patefacti introitus in vrbem parcere ei poterant, vti pepercerunt Rahab excipienti exploratores Iosue c. 2. Adde, Hebræos non permisisse vt hic proditor vrbis in ea remaneret, hoc enim dumtaxat vetuerat Deus, ne Chananæi inficerent Hebræos suis idolis & vitijs.

B QVI CVM OSTENDISSET EIS, PERCVSSERVNT VRBEM IN ORE (in acie) GLADII] Peccauit hic proditor ostendendo Hebræis aditum in vrbem, quia patriam suam eis prodidit; hoc enim est contra pietatem: licet enim patriam impiam & noxiam in bello iniusto propugnare non liceat, tamen eam hosti prodere pietas vetat; sicut patrem meum iustè à magistratu inuasum armis defendere nequeo, sed tradere & prodere non possum sine insigni nota impietatis. Minuit tamen proditionis crimen hic metus mortis illi ab Hebræis imminens. Quocirca Aurelianus Imperator, audiens eum qui sibi locum capiendæ Thyanæ vrbis indicarat, ea capta cum alijs incolis cæsum esse, lætatus est dixitque: *Ego enim proditorem amare non potui, & libenter tuli quòd eum milites occiderent; neque enim mihi fidem seruare potuisset, qui patriæ non pepercit*. Ita Vopiscus in Aureliano.

Vers 26. ABIIT IN TERRAM HETTHIM] id est in Cyprum, ait Procop. Cyprus enim Hebr. dicitur Cethim. Isaiæ 23. 1. Verùm tunc Cethim scribitur per *Caph*, hîc autē scribitur per *Chet*, quare alius est locus Hetthim à Cethim, quis autē ille sit ignoratur.

Vers. 27. MANASSES QVOQVE NON DELEVIT BETHSAN] Septuag. addunt, *quæ est Scytharum vrbs*, vnde & Scythopolis dicta est.

Vers 34 ARCTAVITQVE AMORRHÆVS FILIOS DAN IN MONTE, NEC DEDIT EIS LOCVM, VT AD PLANIORA DESCENDERENT] Danitæ præ alijs tribubus ab Amorrhæis fuere arctati, vt sortis suæ montes steriles dumtaxat occuparent, non verò valles frugiferas: qua de causa alias terras quærere sunt coacti, vti audiemus capite decimo octauo.

A

HABITAVITQVE (non Dan, sed Amorrhæus, vt patet ex Hebr. & Septuag.) IN MONTE HARES, QVOD INTERPRETATVR TESTACEO, IN AIALON ET SALEBIM] q. d. Amorrhæus Danitis non tantùm ademit vrbes vallium, sed & tres in monte sitas, scilicet Hares, Aialon & Salebim. Vers. 35.

TESTACEO, Sic legendum, non *testaceo*, vt legunt nonnulli; nam *Hares* Hebr. est *testa*: mons ergo hic vocatus est testaceus, vel quòd in eo vasa testacea à figulis formarentur, vel quòd illorum ruptorum fragmenta ibidem proijcerentur, vti Romæ factum videmus in monte ad portam S. Pauli, qui inde mons testaceus nominatur. Septuag. vertunt. *In monte Hares, vbi vrsi & vulpes*, scilicet abundant. quare pro Aialon nonnulli videntur legisse דבים *dubbim*, id est vrsi; & pro *salabim* siue *salebim* legisse שועלים *sualim*, id est vulpes. Licet enim vrsi maiores & plures sint in regionibus frigidis & Septentrionalibus, tamen reperiuntur quoque in calidis & Meridionalibus, vt Iudæa: nam ibi Dauid occidit vrsum 1. Reg. 17. 34. & Elisæus per duos vrsos occidit 42. pueros sibi illudentes in Bethel, 4 Reg 2. 24. Fortè Samson, qui fuit Danita, ex hoc loco tribus suæ, scilicet ex *Salebim* vulpibus abundante, trecentas suas vulpes collegit, ad quarum caudas alligans faces, Philisthiorum segetes succendit, vt audiemus c. 15. 4.

ET AGGRAVATA EST MANVS DOMVS IOSEPH, FACTVSQVE EST EI TRIBVTARIVS] q. d. Ephraimitæ posteri Ioseph vicini Danitis, grauiter oppresserunt Amorrhæos in sorte tribus Dan habitantes, eosque iure belli quasi à se subactos sibi fecerunt tributarios. Igitur omnes ferè tribus peccarunt in hoc, quod Chananæos à se subiugatos non occiderint, vti iusserat Dominus, sed fecerint sibi vectigales, vti patebit initio cap. sequ.

AB ASCENSV SCORPIONIS] Septuag. & alij *super acrabbim*, id est, super locum scorpionum. Est nomen loci ita dicti, quòd *acrabbim*, id est scorpionibus abundaret, ait Lyran. Abulen. Dionys. Arias Vers 36.

C & alij. Ab hoc *acrabbim*, id est loco scorpionum, dicta est Acrabatena vrbs, & Acrabatenæ regio, quæ fuit vna ex vndecim Iudææ toparchijs, eratque terminus Samariæ, & confinium Amorrhæorum. Vide de ea S. Hier. in locis Hebr. Iosephum lib. 2. belli c. 11. Adrichom. & alios Chorographos Terræ sanctæ.

PETRA] Est nomen vrbis in petra sitæ, in confinio Iudææ & Amalec. Alia fuit Petra in Arabia quæ inde petræa est cognominata.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ARguuntur Hebræi ab Angelo, quòd idola colant. Inde v. 11. recensetur causa institutionis Iudicum scilicet quòd Hebræi post mortem Iosue coluerint idola, ideoque Deus eos tradiderit Idumæis alijsq; hostibus: vnde ipsi pœnitentes ad Deū redierint, eiusq; opem implorârint: qui proinde misit eis Iudices, vt ipsi Hebræos à seruitute & tyrannide gentium liberarent.

1. AScenditque Angelus Domini de Galgalis ad Locum flentium, & ait: Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in Terram, pro qua iuraui patribus vestris & pollicitus sum, vt non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum:

2. ita dumtaxat vt non feriretis fœdus cum habitatoribus Terræ huius, sed aras eo-
rum subuerteretis: & noluistis audire vocem meam: cur hoc fecistis? 3. Quam ob
rem nolui delere eos à facie vestra: vt habeatis hostes, & dij eorum sint vobis in rui-
nam. 4. Cumque loqueretur Angelus Domini hæc verba ad omnes filios Israel: ele-
uauerunt ipsi vocem suam, & fleuerunt. 5. Et vocatum est nomen loci illius: Locus
flentium, siue lacrymarum: immolaueruntque ibi hostias Domino. 6. Dimisit ergo
Iosue populum, & abierunt filij Israel vnusquisque in possessionem suam vt obtinerent
eam: 7. seruieruntque Domino cunctis diebus eius, & seniorum qui longo post
eum vixerunt tempore; & nouerant omnia opera Domini quæ fecerat cum Israel.
8. Mortuus est autem Iosue filius Nun, famulus Domini, centum & decem annorum,
9. & sepelierunt eum in finibus possessionis suæ in Thamnathsare in monte Ephraim,
à Septemtrionali plaga montis Gaas. 10. Omnisque illa generatio congregata est
ad patres suos: & surrexerunt alij, qui non nouerant Dominum, & opera quæ fece-
rat cum Israel. 11. Feceruntque filij Israel malum in conspectu Domini, & seruie-
runt Baalim. 12. Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxerat eos
de Terra Ægypti: & secuti sunt deos alienos, deosque populorum, qui habitabant in
circuitu eorum, & adorauerunt eos: & ad iracundiam concitauerunt Dominum, 13.
dimittentes eum, & seruientes Baal & Astaroth. 14. Iratusque Dominus contra
Israel, tradidit eos in manus diripientium: qui ceperunt eos, & vendiderunt hostibus,
qui habitabant per gyrum: nec potuerunt resistere aduersarijs suis: 15. sed quo-
cumque pergere voluissent, manus Domini super eos erat, sicut locutus est, & iurauit
eis: & vehementer afflicti sunt. 16. Suscitauitque Dominus iudices, qui libera-
rent eos de vastantium manibus: sed nec eos audire voluerunt, 17. fornicantes
cum dijs alienis, & adorantes eos. Citò deseruerunt viam, per quam ingressi fuerant
patres eorum: & audientes mandata Domini, omnia fecere contraria. 18. Cum-
que Dominus iudices suscitaret, in diebus eorum flectebatur misericordiâ, & audiebat
afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium. 19. Postquam autem
mortuus esset iudex, reuertebantur, & multò faciebant peiora quàm fecerant patres
eorum, sequentes deos alienos, seruientes eis, & adorantes illos. Non dimiserunt ad-
inuentiones suas, & viam durissimam, per quam ambulare consueuerunt. 20. Ira-
tusque est furor Domini in Israel, & ait: Quia irritum fecit gens ista pactum meum,
quod pepigeram cum patribus eorum, & vocem meam audire contempsit: 21. &
ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue, & mortuus est: 22. vt in ipsis experiar
Israel, vtrùm custodiant viam Domini, & ambulent in ea, sicut custodierunt patres eo-
rum, an non. 23. Dimisit ergo Dominus omnes nationes has, & citò subuertere
noluit, nec tradidit in manus Iosue.

Vers. 1. ASCENDITQVE ANGELVS DOMINI DE GALGALIS AD LOCVM FLENTIVM] Primò ergo Angelus hic apparuit in Galgalis, vt ex loco Hebræos memores redderet professionis & obedientiæ Deo præstandæ, à se susceptæ & promissæ. In Galgalis enim se sacro Circumcisionis ritu initiauerant, & professi erant se legem Dei à Mose latam seruaturos, sicut nos in Baptismo profitemur legem Christi. Ex Galgalis verò transtulit se Angelus ad locum, qui posteà v. 5. ab euentu dictus est flentium, quò Israelitæ, hostium & miseriarum suarum sensu pressi, suam calamitatem deplorantes conuenisse videntur, vel communi consilio, vt ibi de remedio inter se consultarent, vel potiùs monitu Angeli, qui apparens in Galgalis videtur innuisse B Hebræos, vt ad Locum flentium se conferrent: habere enim se quod eis ibidem diceret, quodque calamitatis remedium suggereret.

Porrò Rabbini censent hunc Angelum fuisse Phinees Pontificem; sed certum est fuisse propriè dictum Angelum: probabile est fuisse S. Michaëlem, tum quia ipse erat præses & tutor Synagogæ, vti iam est Ecclesiæ, tum quia idem apparuit Iosue c. 5. v. 13. initio gubernationis suæ docens & dirigens eum. Vnde videtur idem hic apparuisse, mo-

A dumque suggessisse Hebræis impetrandi à Deo Iudices qui eos à seruitute liberarent. Quocircà hic Angelus loquitur in persona Dei, sicut legatus loquitur in persona sui Regis, ac populus putabat eum esse Deum, non Angelum. Ait enim: *Eduxi vos de Ægypto*, &c. Denique apparuit hic Angelus, atque hæc Hebræis dixit, non viuente adhuc Iosue, vt volunt Abul. & Torniellus; nam viuente Iosue Hebræi coluerunt Deum verum, sed post eius mortem, cùm noua progenies succresceus, ac cum vicinis gentibus, præsertim Tyrijs & Sidonijs, conuersans, ab ijs vtpote diuitibus didicit colere eorum idola, Baalam & Astaroth. Ita Procop. Caiet. Serarius, & fauet S. August.

B ITA DVMTAXAT, VT NON FERIRETIS FOEDVS CVM HABITATORIBVS TERRÆ] ne ipsi vos ad sua idola & scelera conuersando pellicerent. Vetuit ergo Deus hæc fœdera: quare illa Hebræis fuêre illicita, at non statim irrita. Hebræi enim ineuntes fœdus cum Chananæis, licet illicitè, post contractum tamen de eo initum tenebantur illud seruare, præsertim si iuramento id confirmassent: tum quia hoc exigit ius naturæ & gentium, alioqui enim tolleretur omne commercium, omnisque hominum societas, si fœdera & pacta violare liceret; Vers. 2.

tum

tum quia hoc exigebat reuerentia nominis diuini in iuramento inuocati, ne peierare viderentur si illud nolverent, tum denique quia Chananæi nesciebant Deum vetuisse, multò minùs irritasse hæc cum eis fœdera: quare valdè scandalizati fuissent si Hebræi ea violassent, ac tam ipsos quàm Deum & religionem eorum blasphemassent. Postquam tamen eis palàm constitit Deum hæc fœdera vetuisse, scandalizari non potuerunt, si Hebræi Deo obedientes illa rescinderent. Vnde Esdras lib. 1. cap. 9. Irritauit & separauit matrimonia Hebræorum cũ gentibus contra legem Dei contracta. Etsi enim vera erant, rataque, tamen in ea lege erant solubilia per libellum repudij à Deo eis concessum, si iusta subesset causa, vt hic erat disparitas cultus, & periculum peruersionis ab infideli, quod subibat coniux fidelis.

Vers. 3. QVAMOBREM NOLVI (& etiamnum nolo, itaque statuo & decerno) DELERE EOS A FACIE VESTRA, VT HABEATIS HOSTES (qui vos puniant, affligant, & ad Deum redire compellant) ET DII EORVM SINT VOBIS IN RVINAM] τὸ *vt* in hac posteriore parte consecutiuè accipiendum est, non causaliter. Nec enim Deus sanctissimus poterat intendere hanc Hebræorum ruinam, lapsumque in idololatriam, sed tantùm permittere ad puniendum præcedentia eorum peccata. q. d. Permisi vos à gentibus, quas contra meum iussum tolerastis, deduci ad colendos eorum deos, vt deinde vos castigarem & exterminarem: ruinam enim in culpam permittit Deus ob ruinam in pœnam: hac enim culpam castigare intendit. Non enim permittit Deus malum culpæ, nisi hoc fine, vt ex eo eliciat bonum, vel miserendi, vel si nolint vti misericordia, puniendi, puta ostendendi suam clementiam in condonando, vel iustitiam & vindictam in castigando, vt docet S. August. S. Thomas, cæterique Theologi.

Vers. 4. AD OMNES FILIOS ISRAEL] Ad totum cœtum Israëlitarum, siue ad omnes qui conuenerant.

Vers. 5. ET VOCATVM EST NOMEN LOCI ILLIVS LOCVS FLENTIVM SIVE LACRYMARVM] Septuag. κλαυθμών, id est *locus plangentium*, ab eiulatu iam dicto, quia, vt dixi v. 4. filij Israel audita comminatione Dei per Angelum, *leuauerunt voces suas & fleuerunt*.

Quæres, Quis & vbi fuit hic locus flentium, siue κλαυθμών? Resp. Adirhonim, fuisse iuxta Galgala, inde enim ascenderat Angelus. Alij putant fuisse in Silo, ibi enim erat Arca, vnde eò confluebat populus ad sacrificandum, quod & hic fecit. Hoc sequitur: *Immolaueruntque ibi hostias Domino*.

Verùm dico, locum flentium fuisse in tribu Iuda, iuxta Ierusalem à parte Occidentali, in sylua, sita vltra vallem Raphaim, quæ à tergo habebat Philisthinos. Id ita esse, liquet ex eo, quòd Dauid in hac eadem sylua latuerit, cum Philisthæos in valle Raphaim, ad motum cacuminum arborum syluæ, aggressus cecidit, 2. Reg. 5. 24. Hunc enim locum fuisse *in syluis, quæ loca flentium appellata sunt*, disertè ait Iosephus l. 7. Antiq. 4. & clarè Septuag. 2. Reg. 5. v. 23. *Accedes*, inquiunt, *ad eos prope Clauthmona*, id est locum flentium: *& erit cùm audieris vocem collisionis à sylua Clauthmonis, tunc descendes ad eos*.

Nimirum voluit Deus hunc locum flentium esse exemplum perpetuum Hebræis, ad agendam pœnitentiam in fletu & lacrymis, quoties ipsi ex lege quotannis Ierosolymam ad templum oraturi & sacrificaturi pergerent.

Tropol. κλαυθμών, siue locus flentium est terra & vita hæc hominum, à Deo ob Adæ peccatum exulantium. Adam enim, & nos in eo è paradiso eiecti sumus in hanc vallem lacrymarum, vt pœnitentia peccatum omne expiemus, ideoque damnati sumus ad mille labores, dolores, ipsamque mortem. Genes. 3. & Psal. 83. 6.

Rursum locus flentium est pœnitentia & compunctio, ad quam concionator instar Angeli huius populum excitare debet, *vt moueat planctum non plausum*, ait S. Bernard nam vt idem ait serm. 39. in Cant. *lacrymæ pœnitentium vinum sunt Angelorum, quod in illis vitæ odor, sapor gratiæ fit, indulgentiæ gustus, reconciliationis iucunditas, sanitas redeuntis innocentiæ, serenata suauitas conscientiæ.* Vide Climacum Gradu 5. de pœnitentia, vbi miram priscorum compunctionem & lacrymas recenset in loco flentium, quem carcerem vocabant. B. Antiochus 107. *Rorulentæ*, ait, *ad pergimus lacrymarum, vt dulcor mellis sunt verbi, aut suauè fragrans thymiama apud Deum*. S. Chrys. hom. 6 in Matth. *Sicut*, inquit, *post vehementes imbres mundus aer ac purus efficitur; ita etiam lacrymarum pluuiam serenitas mentis sequitur atque tranquillitas, omnisque illa de peccatorum tenebris effusa caligo dissoluitur. Et sicut ex aqua & spiritu, sic rursus ex lacrymis & confessione purgamur.*

Locus flentium est pœnitentia.

IMMOLAVERVNTQVE IBI HOSTIAS DOMINO] Licet enim propriùs immolandi locus esset in Templo & ante Templum in Tabernaculo, quod tunc erat in Silo; tamen graues ob causas Iudæi subinde alibi immolabãt, vti fecit Samuel in Bethlehem, 1. Reg. 16 v. 4. & 5. ac Dauid in area Areunæ Iebusæi, 2. Reg. 24. 25. Nam eo ipsò quòd ibi apparebat Angelus, & populum ad Deum propitiandum hortabatur, videbatur locum sanctum indicare, simulque potestatem ibi sacrificia offerendi facere. Addunt correcti Septuag. ascendisse Angelum istum etiam ad Bethel & domum Israel: quo significatur, eum varias Israelitarum vrbes peruolasse, & incolas Siluntem coëgisse; vel per Bethel & domum Israel intelligendi Bethelitæ & Israelitæ, qui eò luci conuenerant. Ita Serarius.

DIMISIT ERGO IOSVE POPVLVM] Est hic Hysteron proteron: repetit enim ex fine præcedentis libri Iosue, gesta eius quædam, vt inde commodè & ordinatè ad Iudicum, qui ei successere, institutionem & originem transeat. Hic enim liber connexus est libro Iosue, & historia Iudicum pendet ex historia Iosue, quasi à sui principio. Altiùs ergo à primo sui exordio, putà à Iosue, accersit hic Iudicum primordia. Vers. 6.

IN THAMNATH SARE] Hebr. & Septuag. *In Thamnath cheres*, id est in imagine solis, quæ sepulchro Iosue insculpta est, eò quòd ipse stiterit solem ideoque vrbs eius *Thamnat sare* per Metathesin dicta est *Thamnat cheres*. Vide dicta Iosue 24. 30. Vers. 9.

ET SERVIERVNT BAALIM] id est idolis, siue Vers. 10
dijs Gentium; nam per *Baalim* significantur omnes dij masculi, sicut per *Astaroth* omnes deæ fœminæ. Porrò *Baal* in singulari Heb. significat Dominum, vnde Antonomasticè Deum suum vocarunt *Baal*, id est Dominum absolutè. Primus autem Baal fuit Nemrod, quem coluere Assyrij: Nemrod autẽ fuit Baal, siue Belus pater Nini mariti Semiramidis Idem ergo sunt Baal, Bal, Beel, Bel, Belus, &c. Ab Assyrijs idolum & cultus Beli transijt ad

Babylonios, vt patet Danielis decimo quarto 2. à Babylonijs ad Sidonios & Phœnices: inde omnia idola & dij Gentium, nomine dilatato, dicti sunt Baal, Bel, Baalim. Vnde à Deorum, vel à locorum & euentuum varietate dicti Beelphegor, id est Priapus; Beelzebub, id est Deus musca; Beelsephon, id est Deus Aquilonis, vel Deus absconditus putà Mercurius Baal; gad, id est Deus fortunæ; Baal semes, id est Deus sol, &c. Vide dicta Gen. 30. 10. Inde à Baal composita sunt nomina Punica (hæc enim lingua affinis est Hebrææ) Hannibal, id est Gastrorum Dominus; Haldrubal, id est villarum vel atriorum Dominus; Muthumbal, id est mortis Dominus, Adherbal, Maharbal, Ithobal, Ierobaal, &c. Ita S. August. hic quæst. 16.

Vers. 13. *Astaroth quid.* Servientes Baal et Astaroth] *Astaroth.* Quæres primò, cuius linguæ sit hæc vox vndeque dicta. Suidas in Astarte censet esse vocem Græcam, dictam ab astro: *Ab astro*, inquit, *cognomen fecerunt: ipsi enim esse luciferum fabulantur.* Et Phauorinus in Astarte: *Astarte*, ait, *astri simulacrum; ipsum astrum Lucifer*, quod Venerem nuncupant. Sic & Etymologicus, qui & caulam addit: Præses enim astrorum est Dea hæc. Vnde nonnulli censent Astartem esse Asteriam Deam, filiam Phœbi & Cei, quam Perses in vxorem duxit, de qua Hesiodus in Theogonia.

Verùm errant. Astaroth enim est vox Syra, non Græca significans oues, præsertim feminas, cùm mammis turgent, & agnos suos lactant, ita dictæ ab עתר *athar*, id est multiplicare, quòd sint fœcundæ, & in Syria multos per annum pariunt agnos; atque ab עשר *ascar*, id est ditare, quòd caseo, lana, lacte, fœtu heros suos ditent. vnde veterum opes erant in ouibus, non in auro & argento.

[...]mus est. Quocircà multi censent Astartem esse *Venerem* cognomento πολύμαστον, id est *multimammeam*, vel potiùs μεγαλόμαστον, id est *magnimammeam*, quòd magnas haberet mammas, quod symbolum erat fœcunditatis, qualis est in ouibus feminis. Inde ergo hæc Dea ab ouibus effecta est à Tyrijs & à Sydonijs, vt ab ea ouium fœcunditatem impetrarent, itaque ditarentur & bearentur. Hebr. enim עשר *ascar* tam beare quàm ditare significat, quia diues à mundo æstimatur beatus. Vnde Cicero lib. 3 de Natura Deorum, *Quarta*, inquit, *Venus Syria, Tyroque concepta, quæ Astarte vocatur quam Adonidi nupsisse traditum est.* Sic & Herodot. libro primo. Diodor. li. 2. cap. 2 Theodor. lib. 1. Reg. 4. 14. ibique Procopius, Aquila & Scholastes Græcus capite septimo. Audi & S. Hieron. in vita S. Hilarionis: *Cum infinito agmine monachorum peruenit Elusam eo fortè die, quo anniuersaria solemnitas omnem oppidi populum in templum Veneris congregauerat. Colunt autem illam ob Luciferum, cuius cultui Saracenorum natio dedita est.* Scribit Epiphan. hæresi 55. matrem Melchisedech dictam Astaroth siue Asteriam. Quid si hæc à posteris culta fuerit à Dea, indeque Deæ dictæ sint Astaroth?

Porrò *Astaroth* est numeri pluralis, tum ad emphasim, & honoris causa, vt hanc Deam plurium, imò omnium rerum dominam esse, significarent, quòd rebus omnibus homines ditare possit, indeque Deus Hebraicè vocatur Adonai, & Adonim, Elohim in plurali; tum quia Astartes nomen ad quaslibet Deas feminas translatum est. Erat enim Astarte Babyloniorum, quam S. Epiphan. hæresi decima nona, Dianam vocat: alia Carthaginensium quam S. August. hic quæst. decima sexta, asserit fuisse Iunonem. alia Edessenorum, quam Lucianus ait fuisse Lunam. Hæc enim fœtus piscium, auium, ouium, dum plena est multiplicat, itaque homines ditat. Primitus enim prisci gentiles ignorantes Deum verum adorabant Solem & Lunam, à quibus omnis in terra fertilitas manat; vnde eos Romani vocabant Iouem & Iunonem; Ægyptij Osiridem & Isidem; Syri Baalim & Astaroth. Quia enim ipsi videbant in terra fœcunditatem prouenire præsertim à Sole & Luna, per calorem & pluuiam, quibus terram humectant & fœcundant, hinc eos vt Deos coluere: hæc enim sunt duo primaria astra in terram influentia. Accessit & tertium, scilicet stella Veneris siue Luciferi, quæ post Lunam cæteris stellis clariùs emicat. Vnde veteres dixere Venerem esse Lunam minorem, Lunam verò esse Venerem maiorem. Quocirca Herodianus libr. 5. Astartem vocat Ἀστροάρχην *Astroarchen*, id est astrorum primatem & principem.. Et Philo Bibliensis, Astarte, ait, imposuit proprio capiti regni insigne tauri caput, vt corniculatam Lunam significaret. Hinc est *Astaroth*, vrbs in qua Astarte colebatur, cognominata קרנים *carnaim*, id est *bicornis*, ob duo Lunæ cornua, quare nonnulli suspicantur hanc esse illam vrbem, quam Plinius libro quinto, capite vigesimo, *Carne* nominat. Alludit quoque hoc nomen *Carnaim* ad cornua arietum & ouium, vt significetur cornuti gregis copia, ait Marinus in Lexico. Hebr. enim קרן *Keren*, id est *cornu* æquè ac שק *sac*, id est *saccus*, in plurimas gentium linguas manauit.

Porrò *Astaroth* propriè quidem significat oues, vt dixi; si tamen per diæresin legas עש תורת *as toroth*, significat *tineam legum*, ait Pagnin. quia idola & idololatria instar tineæ consumunt omnes hominis facultates, leges, virtutes, opes & vires. Diabolus enim ita sui cultores ludificat, vt eis temporalia promittat, æterna adimat, sed temporalia modica quibus eos lactauit auferat. Ipse enim est tyrannus, ac sicut Deum odit pessimè, sic & Dei creaturas, præsertim homines, vt non nisi eorum damnum, noxam, exitium tam corporis quàm animæ sitiat.

Tropol. *Astaroth* cuique est sua concupiscentia, nam vt ait Origen. hom. 2. *Vnusquisque quod præ cæteris colit, quod super omnia miratur & diligit, hoc ei Deus est.* Sic guloso *Deus venter est*, ait Paulus Philip. 3. 19 & Virgil. 9. Æneid.

Sua cuique Deus fit dira cupido,

Et alter:

Ambitiosus honos, & opes, & blanda voluptas.
Hæc tria pro trino numine mundus habet.

Et vendiderunt hostibus] Hebr. & Sept. *Et vendidit*, scilicet Deus. q. d. Deus Israelitas quasi idololatras vendidit, id est tradidit hostibus, vt vt eos vexarent spoliarent, in seruitutem redigerent, occiderent. Noster pro וימכרם *vaiimkerem*, id est *vendidit eos*, legit וימכרום *vaiimkerum*, id est *vendiderunt eos.* Vers. 14.

Manus Domini super eos erat] *Manus*, scilicet vindex, vindicans & flagellans. q. d. Vindicta Dei vbique eos insequebatur, exagitabat & malè mulctabat. Vers. 15.

Viam durissimam] Quia erant inobedientes & duræ ceruicis: via ergo durissima erat eorum impia & obstinata, colendi idola, aliaque scelera patrandi consuetudo. Vers. 16.

Vt

Vers. 22. Vt in ipsis experiar Israel] Vt scilicet per experientiam ostendam & palàm faciam an Israëlitæ me colant, meamque legem custodiant, an verò Chananæorum idola. Nam Deus ipse, vtpote cui omnia sunt præsentia, quique omnia, etiam futura vnà mentis cernit in ictu, non eget experientiâ, quia ipse omnia præscit & prænoscit antequàm fiant. Porrò hæc Dei experientia consistebat in permissione occasionis & tentationis, quæ hic Hebræis obijciebatur. Nam Iudæi simul viuentes cũ Chananæis vicinis, cum eisque conuersantes, ab eis sollicitabantur, vt secum sua idola colerent. Ita Abulen. Secundò, *vt experiar*, hoc est vt omnibus notum fiat, Israëlitas me colere, quando subtrahentes se à communione & vita Chananæorum, me opitulante eos superabunt: & vice versa quòd me non colant, quando eis adhærentes, ab eis superabuntur & dirè affligentur. Ita Lyran. & Dion. Tertiò & germaniùs, *vt experiar*, Hebr. נסות *nassot*, id est, *vt tentem eos*, hoc est vt eos stimulem, pungam, affligam, atq; hoc stimulo & afflictione probem & experiar (hoc est ita me geram ac si vellem experiri, & per experiẽtiam ignoti alicuius cognitionem exquirere. Est Catachresis, Deus enim omnia nouit ab æterno, sed experiri dicitur anthropopathῶς, cùm rem occultam probando vel tentando manifestam facit) *vtrùm ipsi custodiant*, hoc est vtrùm ipsi custodire velint *viam* (legem) *Domini*: hactenus enim custodierunt viam, id est legem Baalim, id est idolorum quæ coluerunt, vti paulò antè dixit. Τὸ *custodiant* ergo significat actum non perfectum vel proficientem, sed inchoantem, ac mutata mente destinatum & incipientem. q. d. Israëlitæ hactenus me relicto coluerunt idola, permittam ergo eos à Chananæis affligi, vt experiar an per hanc afflictionem ad cor redeant, & ad me meique cultum reuertantur, itaque, incipiant custodire meas leges à Mose sancitas. Quod si fecerint, ego eos à Chananæorum tyrannide & oppressione liberabo: si non fecerint, permittam eos grauius ab illis affligi, contundi & opprimi. Porrò multi inter Israëlitas erant sani in fide, nec deflexerant ad colendum Baal, sed persistebant in auita patrum religione, veroque vnius Dei cultu: hos Deus per Chananæos probare & experiri voluit, *vtrùm custodiant*, id est custodire pergãt *viam* (id est legem) *Domini*: vtrùm scilicet minis & plagis Chananæorum territi, vel prosperitate, opibus & commodis eorumdem allecti, à Deo vero ad eorum idola desciscerent, eum eisque commercia & connubia contraherent; an verò constanter hæc omnia contemnerent, solique Deo suo fideliter firmiterque adhærerent: quod si facerent, à iugo Chananæorum eos liberarem; sin autem, eos illo duriùs premi permitterem; sicque eos erudirem, doceremque mihi seruire, non idolis. Vnde Noster Hebr. *nossot*, mox cap. sequenti v. 1. vertit, *vt erudiret in eis Israelem*, per Chananæos enim Iudæi experti sunt, quàm Deus flagellet apostatas à Deo ad idola desciscentes, quamque liberet & tueatur, prosperetque eos, qui in sui cultu firmiter persistunt, aut ab idolorum cultu pœnitentes ad Deum redeunt.

Huic sensui aptè insistit Tropologia, quam affert S. Gregor. l. 3. Dialog. c. 14. in fine: *Dominus*, inquit, *Chananæos diutiùs reseruauit, vt in eis experiretur Israel: quia nonnumquam, vt dictum est, eis etiam quibus magna dona tribuit, parua quædam reprehensibilia* A *relinquit: vt semper habeant contra quod bellum gerant & deuictis magnis hostibus mentem non erigant, quando eos adhuc aduersarij etiam minimi fatigant. Fit itaque vt miro modo vna eademque mens & virtute polleat, & ex infirmitate lassescat, quatenus & ex parte constructa sit, & ex parte conspiciat esse destructam: vt per bonum quod quæris & habere non vales, illud serues humiliter quod habet.* Hinc & S. Bernard. *Iebusæus*, inquit, *velis nolis in terra tua habitat* (scilicet concupiscentia in carne) *subiugari potest, exterminari non potest*.

Permisit ergo Deus Chananæos nonnullos, noluitque omnes à Iosue excindi à Chananæa varijs de causis. Primò, vt ipsi Hebræorum apostasiam & idololatriam sua oppressione castigarent. Secundò, vt Deus experiretur an hac afflictione ad se redirent, imò eos redire quasi compelleret. Erant enim Chananæi quasi stimuli pungentes Hebræos cogentesque ad Deum colendum, eiusque opem im- *Chananæi aliqui relicti. Cur? Causa 1.* 2.
B plorandam, vt hostium oppressione ipsos liberaret. Tertiò, quia non sufficiebant Hebræi ad omnem terram Chananæorum incolendam & excolendam. Chananæis ergo eius partem permisit, vt ipsi eam colerent, ne à lupis & feris illa occuparetur cum damno & noxa Hebræorum. Hanc rationem dat Deus Exodi 23.29. *Non eijciam*, inquit, *eos à facie tua anno vno, ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiæ*. Quartam causam dat cap. sequenti v. 2. *Vt postea discerent filij eorum certare cum hostibus & habere consuetudinem præliandi*, vt scilicet vitarent otium, quod ignauiæ omnisque malitiæ est causa, vtque bellis assuescerent, quæ crebra habituri erant cum vicinis gentibus, vti habuit Dauid. 3. 4.

C Simili de causa olim cùm ventilaretur Romæ in Senatu, an delenda esset Carthago iam quasi subacta, ac Cato suaderet, vrgeretque delendam, vtpote Romanis tam periculosam & infestam; Scipio Nasica suasit & persuasit non esse delendam ob belli & bellandi exercitium, vt scilicet Carthago esset eos iuuentutis Romanæ, qua Romani discerent bella gerere, militiæ assuescerent, corda & corpora ad frigoris, æstus, famis, omnisque incommodi tolerantiam obdurarent, idque rectè & sapiẽter; nam deleta Carthagine virtus Romanorum otio, inertia & luxu elanguit & defluxit. Vide Iuuenalis Satyra sexta causam cur prisci Romani fuerint casti, sobrij, vigiles, hanc dat:

——Proximus vrbi
Hannibal, & stantes Collina in rupe mariti.
Nunc patimur longæ pacis mala; sæuior armis
D *Luxuria incubuit, totumque vlciscitur orbem.*

Hinc & Spartani non permiserunt suo regi delere vrbem hostilem, dicentes: *Noli abolere cotem iuuentutis nostræ.*

Hinc vicissim Lycurgus, teste Plutarch. in eius Vita, sanxit ne Lacedæmones cum ijsdem hostibus diu sæpeque bellarent; ne videlicet docerent eos arma tractare, itaque sua militari arte & industria tandem Lacedæmones superarent & subiugarent. Idem principium & militare & politicum habet & obseruat Turca. Quocirca Agesilao Spartæ Regi assiduè cum Thebanis bella gerenti, & in pugna quadam vulnerato falsè dixit Antalcidas: *Pulchram à Thebanis mercedem reportas quos inuitos & nescientes pugnare docuisti.* Nam numquam bellicosiores fuere Thebani, quàm dum à Spartanis siue Lacedæmonijs bello crebro fuere impetiti.

Tropologicam causam dat Abbas Daniel apud Cassian collat. 4. c. 6. dicens: *Quam vtique pugnam non inuidens Deus quieti Israelis, nec malè eidem consulens, sed sciens esse vtilissimam, reseruauit, vt dum gentium semper illarum impugnatione deprimeretur, num-* A *quam se sentiret auxilio Domini non egere, & ob id semper in eius meditatione & inuocatione persistens, nec intertid solueretur, nec bellandi vsum & exercitia virtutis amitteret. Frequenter enim quos superare non potuerunt aduersa, securitas & prosperitas deiecerunt.*

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hebræi ob coniugia cum Chananæis inita, indeque secutum idolorum cultum, tyrannorum seruitute pressi, pœnitentes inuocant Dominum, qui eos liberat primò à Chusan Rege Mesopotamiæ per Othonielem, qui proinde fuit primus eorum Iudex & Princeps. Secundò, v. 12. ab Eglon Rege Moab per Aod, qui fuit secundus Iudex. Tertiò, v. 31. à Philisthinis per Samgar, qui fuit tertius Iudex.

1. HÆ sunt gentes quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & omnes
qui non nouerant bella Chananæorum: 2. vt postea discerent filij eorum
certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi: 3. quinque satrapas
Philisthinorum, omnemque Chananæum, & Sidonium, atque Heuæum, qui habita-
bat in monte Libano, de monte Baal Hermon vsque ad introitum Emath. 4. Dimi-
sitque eos, vt in ipsis experiretur Israelem, vtrùm audiret mandata Domini quæ præ-
ceperat patribus eorum per manum Moysi, an non. 5. Itaque filij Israel habitaue-
runt in medio Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebu-
sæi: 6. & duxerunt vxores filias eorum, ipsique filias suas filijs eorum tradiderunt,
& seruierunt dijs eorum. 7. Feceruntque malum in conspectu Domini, & obliti
sunt Dei sui, seruientes Baalim & Astaroth. 8. Iratusque contra Israel Dominus,
tradidit eos in manus Chusan Rasathaim Regis Mesopotamiæ, seruieruntque ei
octo annis. 9. Et clamauerunt ad Dominum: qui suscitauit eis saluatorem, & li-
berauit eos, Othoniel videlicet filium Cenez, fratrem Caleb minorem: 10. fuit-
que in eo Spiritus Domini, & iudicauit Israel. Egressusque est ad pugnam, & tradidit
Dominus in manus eius Chusan Rasathaim, regem Syriæ, & oppressit eum. 11. Quie-
uitque terra quadraginta annis, & mortuus est Othoniel filius Cenez. 12. Addi-
derunt autem filij Israel facere malum in conspectu Domini: qui confortauit aduer-
sum eos Eglon regem Moab: quia fecerunt malum in conspectu eius. 13. Et co-
pulauit ei filios Ammon, & Amalec: abijtque & percussit Israel, atque possedit Vrbem
palmarum. 14. Seruieruntque filij Israel Eglon regi Moab decem & octo annis:
15. & posteà clamauerunt ad Dominum: qui suscitauit eis saluatorem vocabulo Aod,
filium Gera, filij Iemini, qui vtraque manu pro dextera vtebatur. Miseruntque filij
Israel per illum munera Eglon regi Moab. 16. Qui fecit sibi gladium ancipitem,
habentem in medio capulum longitudinis palmæ manus, & accinctus est eo subter
sagum in dextro femore. 17. Obtulitque munera Eglon regi Moab. Erat autem
Eglon crassus nimis. 18. Cumque obtulisset ei munera, persecutus est socios, qui
cum eo venerant. 19. Et reuersus de Galgalis, vbi erant idola, dixit ad Regem:
Verbum secretum habeo ad te, ô Rex. Et ille imperauit silentium: egressisque omni-
bus qui circa eum erant, 20. ingressus est Aod ad eum: sedebat autem in æstiuo
cœnaculo solus, dixitque Verbum Dei habeo ad te. Qui statim surrexit de throno.
21. Extenditque Aod sinistram manum, & tulit sicam de dextero femore suo, infi-
xitque eam in ventre eius. 22. tam validè, vt capulus sequeretur ferrum in vul-
nere, ac pinguissimo adipe stringeretur. Nec eduxit gladium sed ita vt percusserat, re-
liquit in corpore: statimque per secreta naturæ alui stercora prorupuerunt. 23. Aod
autem clausis diligentissimè ostiis cœnaculi, & obfirmatis sera, 24. per posticum
egressus est. Seruique regis ingressi viderunt clausas fores cœnaculi, atque dixerunt:
Forsitan purgat aluum in æstiuo cubiculo, 25. Expectantesque diu donec erube-
scerent, & videntes quòd nullus aperiret, tulerunt clauem: & aperientes inuenerunt
Dominum suum in terra iacentem mortuum. 26. Aod autem, dum illi turbaren-
tur, effugit, & pertransiit locum idolorum: vnde reuersus fuerat. Venitque in Seirath:
27. & statim insonuit buccina in monte Ephraim: descenderuntque cum eo filij
Israel, ipso in fronte gradiente. 28. Qui dixit ad eos: Sequimini me: tradidit
enim

enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras. Descenderuntque post
eum, & occupauerunt vada Iordanis quæ transmittunt in Moab: & non dimiserunt
transire quemquam: 29. Sed percusserunt Moabitas in tempore illo: circiter de-
cem millia, omnes robustos & fortes viros. Nullus eorum euadere potuit. 30. Hu-
miliatusque est Moab in die illo sub manu Israel: & quieuit Terra octoginta annis.
31. Post hunc fuit Samgar filius Anath, qui percussit de Philisthiim sexcentos viros
vomere: & ipse quoque defendit Israel.

VERS. 1. VT ERVDIRET] Vt scilicet doceret eos tractare arma, modumque pugnandi cum hostibus per assiduum cum Chananæis bellandi exercitium. Rursum, vt doceret colere Deum, non idola: ob hæc enim traditi sunt Chananæis, à quibus eos Deus liberauit. Hebr. est נסות *nassot*, id est, *vt tentaret*, de quo dixi c. præcedenti v. 22. vbi noster vertit, *vt experiar*. Porrò addit: *vt erudiret Israelem, & omnes qui non nouerant bella Chananæorum.* Vbi τὸ *&* est exegeticum significans, id est, q. d. Voluit Deus per Chananæos erudire Israelem, hoc est omnes iuniores Israelitas, qui non nouerant bella, quæ patres eorum Duce Iosue gesserant contra Chananæos, itaque bellorum erant inexperti: quare vt per experientiam discerent pugnare cum hostibus, idcircò Deus reliquit Chananæos quasi antagonistas, cum quibus assiduè bellarent. Vnde explicans subdit.

VERS. 2. VT POSTEA DISCERENT FILII EORVM CERTARE CVM HOSTIBVS, ET HABERE CONSVETVDINEM PRÆLIANDI] Iuxta sensum iam datum, qui clarus est & obuius, quem proinde tradunt Latini plerique, licet Rabbini aliter explicent. q. d. Vt discerent iuniores Israelitæ bellorum inexperti quid sit præliari cum Chananæis; quàm scilicet noxia sint bella, vtpote per quæ suis opibus, libertate, & sæpè vitâ ab eis spoliabantur; ideoque cauerent peccata, ob quæ Deus hæc cum eis bella permittebat. Scilicet dulce bellum inexpertis, expertis autem amarum. Sic Adam, comedendo pomum vetitum, per experientiam didicit bonum & malum, quàm scilicet bonum sit obedire Deo, & quàm malum non obedire, vtpote per quod mortem & tot ærumnas ipse cum omnibus posteris incurrit.

VERS. 3. QVINQVE SATRAPAS PHILISTHINORVM] Id est, quinque Præfectos siue Principes Philisthinorum. Erant enim quinque vrbes eorum, scilicet Ascalon, Accaron, Azotus, Geth & Gaza, quæ cum suis vicis & pagis singulas constituebant satrapias siue Præfecturas, quibus totidem præerant Satrapæ siue præfecti. Repete ex vers. 1. τὸ *Dominus dereliquit*, &c. *quinque satrapas Philisthinorum omnemq; Chananæum.* Iosue plurimos Chananæos deleuerat. Hic ergo per Chananæum accipe Phœnices. hi enim ex Chanaan oriundi sæpè etiam à profanis scriptoribus vocantur Chananæi, vti dixi in Iosue, & Prou 31. 24. Vnde & mulier Chananæa, Matt. 15. 22 à Marco vocatur Syrophœnissa, quia oriunda ex Phœnicia, puta ex finibus Tyri & Sidonis: Phœnices enim nunquam ab *Hebræis* fuere subacti, multò minùs exacti, etsi eorum regio comprehenderetur terminis terræ promissæ. Vnde explicans subdit: *Et Sidonium.* Sidon enim erat caput Phœniciæ: hæc autem vrbs, nomen accepit à Sidone filio Chanaan, Genes. 10. 15.

VERS. 7. SERVIENTES BAALIM ET ASTAROTH] Ita legit Noster in *Hebr.* Alij cum Septuag. legunt אשרות *asiaroth*, id est *lucis*. Luci erant syluæ dijs dicatæ, in quibus erexerant aras ad ijs sacrificandum. Seruiebant ergo *lucis*, id est idolis quæ colebant in lucis. Est metonymia.

VERS. 8. TRADIDIT (Hebr. וימכרם *imcherem*, id est vendidit eos. *Vendidit*, id est tradidit, perinde ac si eos ipsis vendidisset. Est catachresis, significans plenam traditionem, talis enim est rei venditæ) EOS IN MANVS CHVSAN RASATHAIM REGII MESOPOTAMIÆ, SERVIERVNTQVE EI OCTO ANNIS] Hæc prima *Hebræorum* fuit seruitus, primaque idololatriæ eorum in Terra sancta castigatio, qua traditi sunt Regi Mesopotamiæ. Ita dicitur regio, quæ in medio duorum ποταμῶν, id est fluminum, scilicet Tigris & Euphratis, sita est, ijsque ambitur, & circumdatur. Vnde *Hebr.* vocatur ארם נהרים *Aram naharaim*, id est Syria duorum fluminum, siue duobus fluminibus iam dictis intercepta; erat enim multiplex Syria.

Porrò *Chusan Rasathaim* Hebr. idem est quod *Æthiops* (Chusim enim sunt Æthiopes, ita dicti à Chus filio Cham, Genes. 10.) *duarum impietatum*, ait Pagnin. qua'is erat hic tyrannus, quia *Hebræos* tyrannide opprimebat, & quia eos ad suos deos colendos alliciebat.

Talis Tropol. est diabolus, ait Origen. cui Deus vexandos tradit homines, dum contra eum superbiunt, vt eos humiliet, affligat & conterat, donec resipiscant, & sub Deo se humilient. Talis quoque est Turca, & quilibet hostis, ait Serarius. Dupliciter verò improbus est, qui nec Deum timet, nec homines veretur, qui & in animam & in corpus suum peccat; qui iuxta superbus est & libidinosus, qui susque deque fert mortales & veniales culpas. Duplici nos malo afficit, qui animum religione, corpus libertate solitisque commodis spoliat: qui spiritalia & temporalia eripit, qui à timore Dei nos abducit, & vitijs nos seruire facit, qui & in præsentis sæculi ærumnas, & in æterna futuri sæculi supplicia nos conijcit.

Audi Anastasium Nicænum post qu. 92. p. 268. *Quomodo* ait, *ciuitates nutriunt lictores, vt homicidas & sepulchrorum effossores, & qui alia huiusmodi scelera admittunt, per eos puniant, non laudantes quidem, sed valdè etiam odio habentes eorum instituta, ferentes tamen propter vsum eorum ministerij: ita etiam mundi administrator concedit vt sint tyranni tanquam quidam lictores, vt per eos puniat sumas de impijs & sceleratis. Posteà autem eos quoque extremo tradit supplicio, quoniam non tanquam Deo ministrantes, sed suæ improbitati seruientes, grauia illa & intoleranda fecerunt. Sic Israelem, cùm peccasset, Assyriorum tradidit crudelitati; postquam autem isti ne agnouerunt quidem fructum supplicij, vel potiùs scopum & institutum, tunc eorum quoq; fracta potentia coegit eos seruire alijs, vt docent etiam Prophetæ. A quibus Plato, vt arbitror, sufforatus occasionem, dicit eos qui sunt incurabiles castigare ad aliorum vtilitatem.*

VERS. 9. ET CLAMAVERVNT AD DOMINVM, QVI SVSCITAVIT EIS SALVATOREM, ET LIBERAVIT EOS, OTHONIEL VIDELICET] Aduertendum, ait S. August. qu. 18. *Saluatorem etiam dici hominem, per quem*

Deus saluos faciat. Simile est 4. Reg. 13. 5. *Dedit*, ait, A
Dominus Saluatorem Israeli. Et 2. Esdræ 9. 27. Sic Plato lib. 5. de Republ. Principes vocari vult *Reipubl. Saluatores.*

Fuere ergo Iudices Israelis saluatores, ideoque figuræ & typi Iesu Christi Saluatoris mundi. Vnde S. Hier. ad Paulinum epist. 103. *In Iudicum libro*, ait, *quot principes populi, tot figuræ sunt.* Iudices saluarunt populum in corpore, Iesus sanat fideles in animis; Iudices profligarunt tyrannos, Iesus dæmones mundum opprimentes. Quocirca nomen Iesus formidabile est dæmonibus, adeò vt eo audito diffugiant. Audi S. Chrys. hom. 8. in Epist. ad Rom. *Sunt nobis incantationes spirituales, ipsum nomen Domini Iesu Christi, tum ipsius crucis potentia. Huiusmodi incantatio non solum draconem de speluncis abigit, atque ita in ignem conijcit, sed & vulneribus quoque medetur. Hoc tamen & dæmonibus terribile est, & perturbationibus & ægritudinibus salutare. Hoc igitur ornemur ipsi: hoc tanquam muro nos muniamus.* Et Orig. lib. 1. contra Celsum: *Tanta*, ait, *vis nominis Iesu inest contra dæmones, vt nonnunquam à malis nominatum sit efficax. Quod docens Iesus dicebat: Multi mihi dicent in die illa: In nomine tuo dæmonia eiecimus.* Et Theod. in epist. ad Philemonem. *Sufficit*, ait, *nobis nominis mentio ad efficiendum vt reuereatur vel maximè aduersarius*, &c. Mirum, sed multis comprobatum exemplis, quod Thyræus noster ait in libro de Dæmoniacis cap. 42. num. 22. *Sagæ*, inquit, *& ij qui se diabolo deuouerunt mandari & seriò præcipi scimus, vt si quando nocturnos conuentus habent, prorsus à nomine Iesu abstineant: quanquam Iesum abiurauerint. Scimus subitò & diabolum & præsentem turbam disparuisse, si quando collegarum alicui etiam præter intentionem nomen Iesu excidisset*, &c. B

Tropol. Saluatores Iesum Saluatorem imitantes sunt ij, qui animas in viam salutis dirigere satagunt. Audi Rupertum: *Si ergo illos dixit Saluatores*, C
nempe Scriptura, *per quos Deus temporaliter liberauit Israel; quantò magis rectè illi dicuntur saluatores, quorum labor saluatori nostro Deo ad nostram æternam salutem cooperatus est*, &c.

Idcircò S. Ignatius fundator Societatis nostræ noluit nos vocari Ignatianos, sed Societatis Iesv, vt hoc nomine nos extimularet ad strenuè procurandam animarum salutem. Valentinianus Imper. teste Vopisco, laudauit Probum (qui & postea Imperator extitit) quòd esset *vir sui nominis*, scilicet bonus & probus. Simus & nos viri nominis nostri, vt quasi socij Iesu saluare omnes contendamus. Militi adolescentulo, qui Alexander vocabatur, dicebat magnus Alexander in Tyri expugnatione: *Ammoseò commilito, fac facinus nomine quod geris dignum*, &c. Huc spectat quod de Diadumeno puero narratur, cùm & imperio & Antonini nomine donaretur: *Ego*, inquit, *elaborabo ne desim nomini Antoninorum. Scio enim me Pij, me Marci, me Veri suscepisse nomen, quibus satisfacere perdifficile est.* D

Præclarè S. Aug. tract. 5. in Epist. 1. S. Ioannis: *Quomodo*, inquit, *te gloriaris esse Christianum? Nomen habes, & facta non habes. Si autem nomen secutum fuerit opus, dicas te quisque paganum tu factis te ostende Christianum: nam si factis non ostendis te Christianum, quid prodest nomen, vbi res non inuenitur?*

Denique audi S. Hieron. in Abdiam sub finem: *Ipsa*, inquit, *Petra Petro donauit vt petra sit. Pastor quoque bonus Apostolis pastorum largitus est nomina, & quodcumque dicitur de eo, seruis tribuit vt dicantur. Sic ipse Saluator Apostolos suos mundi esse voluit saluatores.*

A Fratrem Caleb] Vide dicta Iosue 15. 17. Porrò Philo Biblicus asserit Iosue morienti in principatu successisse Cenez, eumque præfuisse Israeli 57. annis, & multa miraque eius gesta dictaque enarrat. Post Cenez verò præfuisse Israeli Zebul per 25. annos, post hunc Debboram & Barac. Verùm hæc repugnant S. Script. quæ post Iosue primum Iudicem assignat Othoniel, secundum Aod, tertium Samgar, quartum Barac. Quare Philo iste non Biblicus est, sed errorũ & nugarum Bibulus.

Fvitqve in eo spiritvs Domini, et ivdicavit (id est vindicauit & ab oppressione Chusan Rasathaim liberauit) Israel] *Spiritus Domini*, id est fortitudo, prudentia, & maximè impetus ad bellandum, ardorque & zelus ad vindicandum suos populares in libertatem, à Deo Othonieli aspiratus & inspiratus. Omnis enim virtus & qualitas, siue naturalis siue supernaturalis, omnisque gratia, tam gratum faciens, quàm gratis data, vti est fortitudo bellica in Script. vocatur spiritus, vt rectè aduertit Abul. Sic peritia fabricandi tabernaculum à Deo indita Beseleëli, vocatur spiritus, Exodi 31. 3. Vide ibi dicta. Vnde sequitur: *Et iudicauit Israel*, tum moribus & legibus bellicis Israëlitas instruendo, tum potiùs sumendo de hostibus Mesopotamis vindictam, eosque supprimendo. Simili phrasi dicitur spiritus Domini induisse Gedeonem, id est eum incitasse & direxisse ad bellum Madianiticum. Sic sæpè dicitur spiritus irruisse in Samson cap. 14. 6. & seq. quotiescumque eum impulit ad heroica fortitudinis opera generosè aggrediendum. Sic spiritus Domini dicitur insiliisse in Saul, cùm eum incitauit ad liberandum Hebræos à tyrannide Naas Regis Ammon, 1. Reg. 11. 6. Vers. 10.

Qvievitqve terra qvadraginta annis, Vers. 11.
et mortvvs est Othoniel] *Quadraginta annis*, id est vsque ad annum quadragesimum, quo officio Iudæis perfunctus & defunctus est Othoniel, primus Israelis post Iosue Princeps. Hebræi enim sæpè numeros cardinales pro ordinalibus sumunt, vti ostendi Canone 1. & 2. ac Exodi 12. 40. Adde, terram Israel quieuisse (id est cessasse à prælijs, vti explicatur Iosue 14. 15.) per 40. annos, quia videlicet sub Othoniele pauca fuerunt bella: nam initio Hebræi à Chusan fuere suppressi deinde post victoriam de eo ab Othoniele habitam ita erecti & eleuati, vt hostes eorũ omnino quiescerent, nec eos inuadere auderẽt. Ita Ribera lib. 1. de Templo c. 6.

Porrò Othonielis 40 in imperio annos ita probabiliter coniectando distribuit noster Salianus, vt primis 17. eius annis, quibus adhuc post Iosue vixere seniores Israel Deo vero seruierit, inde deflexerit ad colendum Baalim & Astaroth per annos circiter quinque: quocircà traditus Regi Mesopotamiæ ei seruierit per annos octo, scilicet ad annum trigesimum Othonielis, qui vltimis decẽ vitæ suæ annis eum debellauit, pacemque & quietem Israeli reddidit. Vnde appositè *Othoniel* Hebr. significat *tempus Dei*, vel *tempus meum Deus*, ait Pagnin. fuitque typus Christi Saluatoris, ait Rupert. qui tẽpore à Deo præfixo in mundum per incarnationem descendit, vt eum à Chusan, id est Æthiope, puta diabolo oppressum liberaret & redimeret.

Qvi confortavit adversvm eos Eglon Vers. 12.
Regem Moab] Dices: Ergone Deus excitauit Eglon ad bellum iniustum contra Hebræos, vt tyrannicè eos opprimeret, ac consequenter ad peccatum & tyrannidem? Resp. Deus dicitur excitasse

Eglon,

Deus confortat tyrannos. Eglon, Nabuchodonosor, Cyrum, Alexandrum, &c. ad bellandum contra Iudæos, aliasque gentes, quia ipsorum scelera per illos castigare destinabat.
1. Fecit autem idipsum primò, augendo Eglon, Cyro, &c. vires & animos, consilium & dexteritatem prælandi, item socios fœderatos, arma, milites, quibus confortati inuaserunt Iudæos vel alias gen-
2. tes. Secundò, ex aduerso infirmando vires, milites, arma Hebræorum, eisque animum eripiendo, ac terrorem & pauorem immittendo. Ita S. Aug. de gratia & lib. arbitr. c. 20. idque probat ex illo Iosue c. 7. 12. *Non poterit Israel stare ante hostes suos, eosque*
3. *fugiet.* Tertiò, immittendo Eglon Regi cogitationem quòd terra Israel fertilis foret & diues, æquè ac inermis & à Deo deserta, Deumque velle grauia eorum scelera punire. Quartò, omnia belli im-
4. pedimenta submouendo, danduque ei prosperos præliorum successus & victorias, quibus omnibus benè vel malè vti poterat Eglon. Sunt enim hæc bona adiaphora siue indifferentia, quibus, quis benè vel malè vti potest pro suo arbitrio: præuidebat tamen Deus Eglon Regem ex mala sua voluntate & imperij ambitu dominandique cupidine ijs malè vsurum, bellumque imperandi libidine Hebræis iniustè allaturum & prosecuturum, quod ipse permittere decreuit, vt per eum Hebræos peccatores castigaret. Vide dicta Exodi cap. 7. vers. 3. & capit. 11. 2.

Vlteriùs non poterat Deus directè Eglon Regem incitare ad bellum Hebræis inferendum, nisi iustam belli causam haberet Rex, quæ nulla hic liquet; vel nisi ipse Regi suam indicaret voluntatem, scilicet velle se punire scelera Hebræorum, ac ad hoc Rege vti quasi administro & castigatore, quod Nabuchodonosori Deum indicasse opinatur Abul. ex illo Isaiæ 5. 26. *Eleuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ:* cui Dei voluntati & instinctui si Eglon se conformasset, vtique bellum iustum auctoritate diuina contra Hebræos gessisset, fuisset enim quasi lictor, carnifex, & executor vindictæ & iustæ sententiæ à Deo contra Hebræos latæ. Verùm quia tyrannorum animi magis ad opes, gloriam, dominatum, quàm ad Dei voluntatem attendunt, hinc bella eorum plerumque sunt iniusta; nec Deus eis suam voluntatem reuelat, vt eis tribuat potestatem fideles inuadendi, sed eorum superbia & tyrannide vtitur, permittendo illam ad fidelium castigationem.

VERS. 13. ET COPVLAVIT (scilicet Deus vindex, vt patet ex Hebr. & Septuag.) EI FILIOS AMMON.]

POSSEDIT VRBEM PALMARVM] Puta Iericho: hæc enim erat fertilissima & opulentissima, eratque iuxta Iordanem, vt ex Moab sita trans Iordanem, facilis in Iericho esset transitus; vtque occupato Iordane separaret tres tribus trans Iordanem sitas à cæteris nouem cis Iordanem sitis, ne sibi mutuò opem ferre possent.

VERS. 14. SERVIERVNTQVE FILII ISRAEL EGLON REGI MOAB DECEM ET OCTO ANNIS] Nota: In hoc libro sæpiùs recensentur plures oppressionis & seruitutis Hebræorum anni; sed hi omnes intra præcedentium vel sequentium Iudicum annos includuntur. Negat id Melchior Canus lib. 1. de lo-*Anni seruitutis intra annos Iudicum includi.* cis ad 12. argum. sed constanter vno ore affirmant Hebræi, Græci, Latini, ac nominatim Eusebius. S August. Orosius, Isidor. Beda in Chron. Lyran. Abulens. Dionys. Adrichom. Genebrard Salianus, Torniellus, Ribera lib. 1. de Templo cap. 1. & alij

A passim; idque satis colligitur ex cap. 15. vers. vlt. vbi Samson dicitur iudicasse Israel viginti annis in diebus Philisthiim, quibus scilicet Philisthini oppres- *Prob. 1.* serunt Hebræos per 40. annos, vti dictum est c. 13. 1. Ergo eodem tempore quo Hebræi à Deo traditi sunt Philisthinis, saltem posterioribus annis Samson fuit excitatus à Deo, vt eos ab illis libe[illegible] vti cap. 13. vers. 2. & seq. narratur. Quare [illegible] illis annis viginti posteriores continentur [illegible]inti annos Samsonis, viginti autem prio[illegible] annos Iudicum, qui Samsonem præcesse[illegible].

Secundò, idipsum liquet ex 3. Reg. 6. v. 1. vbi ab 2. Ingressu Hebræorum ex Ægypto vsque ad annum quartum Salomonis, quo ipse cœpit fabricare templum, numerantur præcisè anni 480. ergo seruitutis anni non sunt computandi. Si enim illos com-
B pures, inuenies centum & vndecim plures, puta 591. non 480. & licet id concedat Melchior Canus, ac noster Serarius eòdem inclinet, quasi 480. illi anni tantùm sint anni quibus præfuerunt Iudices, non quibus oppressi à tyrannis Hebræi eis seruierunt; hos enim fuisse 591. tamen hoc directè aduersatur Script. quæ totum tempus ab exitu ex Ægypto vsque ad annum quartum Salomonis numerans, præcisè consignat annos 480. Audi eius verba: *Factum est ergo quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Ægypti, in anno quarto mense Zib (ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israel, ædificari cœpit domus Domino.* Sic enim vniformiter habent Hebr. Chald. Græca & Latina. Quare errat Iosephus, vel certè mendum est in
C Iosepho, dum ipse numerat annos 592.

Porrò hos 480. annos licet varij variè numerent, verisimillimus tamen est computus Ariæ Montani in Daniele, quem ferè sequuntur Adrichom. Salianus, Torniellus & alij: nimirum Hebræi ab egressu ex Ægypto tendentes in Chanaan peregrinati sunt in deserto annis 40.

Inde à Iosue vsque ad Othonielem primum Iudicem fluxere anni 17.

Othonieli Scrips. hic assignat annos 40.

Aod qui successit Othonieli hic v. 30. attribuit annos 80.

Samgar qui Aod secutus est omnes dant pauculos menses, idque v. 31. sat indicatur.

Barac & Debboræ cap. 5. vlt. memorantur anni 40.

Gedeonis pariter cap. 8. vers. 28. recensentur
D anni 40.

Abimelech Gedeonis filio cap. 9. 22. dantur anni 3.

Tholæ cap. 10. vers. 2. dantur anni 23.

Iair cap. 10. vers. 3. anni 22.

Iephte cap. 12. vers. 7. anni 6.

Abesan cap. 12. vers. 9. anni 7.

Ahialon cap. 12. vers. 11. anni 10.

Abdon cap. 12. vers. 14. anni 8.

Samson cap. 15. vlt. anni 20.

Heli 1. Reg. 4. 18. anni 40.

Samueli & Sauli Actor. 13. vers. 21. tribuuntur anni 40.

Dauidi 3. Reg. 2. 11. anni 40.

Salomoni 4.

Adde omnes hos annos, & inuenies præcisè numerum prædictum 480. annorum.

Porrò de omnibus his res certa est, excepto Iosue, cui nonnulli dant annos non 17. sed 27. & Samsone,

sone, cuius annos viginti aliqui includunt in 40. annis Heli, sed perperam: constat enim Samsonem fuisse Iudicem (dicitur enim cap. 15. 20. iudicasse Israël) distinctum ab Heli qui ei successit, quare cùm Script. Samsoni assignat annos 20. ca. 15. vlt. & c. 16. vlt. hi vtique eo seorsim ab Heli dandi sunt. Ex hoc computu collige, Iosue dandos esse annos 17. non 27.

Quæres, Quotnam sint seruitutis Hebr[...] anni hoc libro recensiti, siue quoties, qu[...] quamdiu Hebræi seruierunt aliis gentibus [...] seruisse annis centum & vndecim, vt patet ex enumeratione quam subiungo. Hebræi seruierunt Chusan Regi Mesopotamiæ, vt patet c. 3. 8 annis 8

Eglon Regi Moab, vt patet c. 3. 14. annis 18.

Iabin Regi Chanaan, vt patet c. 4. 3. annis 20.

Madianitis, vt patet cap 6. 2. annis 7.

Philisthæis & Ammonitis, vt patet cap. 10. 18. annis 18.

Rursum Philisthæis, vt patet cap. 13. 1. annis 40.

Adde hos omnes annos, inuenies annus seruitutis centum & vndecim, qui in Chronologia non sunt computandi, quia in annis Iudicum includuntur, vti dixi.

Vers. 15. Et postea clamaverunt ad Dominum] Vide hic quàm afflictio sit vtilis: docet enim imò cogit Deum prope inuocare, ideoque Deus illam immittit, vt compellat nos per creaturas vagantes ad se redire. Rursum tribulationes & flagella, sicut bonis & rectis corde sunt consolationes & materia cælestium præmiorum, sic malis sunt primitiæ gehennalium tormentorum, ait B. Petrus Damiani lib. 8. epist. 6. qui proinde addit: *Dum ergo verberibus urgeris, dum castigaris, non mentem desperatio deprimat, non querela murmurationis erumpat, non tristitiæ mæror absorbeat, non impatientem pusillanimitas reddat, sed semper serenitas in vultu, hilaritas in mente, gratiarum actio resultet in ore.* Quia sicut signum est amoris & prædestinationis diuinæ si peccatorem castiget, quòd scilicet vel sic eum saluare; sic vice versa signum iræ & reprobationis diuinæ est, quòd eum impunè agere sinat, quia scilicet vult eum perdere & cruciare in gehenna, vt ostendi Prou. 3. vers. 11. & seq.

Qui suscitavit eis Salvatorem vocabulo Aod] Fuit hic secundus Israelis Iudex; primus enim fuit Othoniel. *Aod* Hebr. idem est quod *gloriabor* vel *gloriosus*: הוד *hod* enim est *gloria*; talis fuit Aod, quia Eglon, id est de vitulo (hunc enim Hebr. significat *Eglon*) hoc est de vitulante & petulante Rege, magna cum gloria triumphauit.

Filii Iemini] Hugo Victor. per Iemini accipit Beniamin. Meliùs alij accipiunt virum illustrem oriundum ex Beniamin: nam & Semei, qui maledixit Dauidi, fuit filius Iemini de tribu Beniamin æquè ac Saul, vt patet 1. Regum 16. 5. & cap. 19. 18. & lib. 3. Regum 3. 8.

Qui vtraque manu pro dextera vtebatur] Quem proinde Septuag. tam hic quàm cap. 20. 16. vocant *ἀμφοτεροδέξιον*, id est ambidextrum. Hebr. enim est אטר יד ימיני *itter iad iemino*, quod Vatabl. Arias, Pagnin. Caiet. & alij Hebraizantes vertunt, *clausum* siue *captum manu dextra*, qui scilicet manum dexteram habebat mancam, vel contractam & impotentem, ideoque sinistra pro dextra vtebatur, qualem Latini vocant scæuam, id est sinistram (*σκαιὰ* enim est sinistra) Vnde Mutius ille Romanus, qui dexteram coram Porsena rege Hetruriæ animosè exussit, ideoque deinceps sinistra vsus est pro dextera, cognominatus est Scæuola, id est sinister, quem Itali appellant *mancino*, Franci *gauchier*, Flandri *slinks*.

Verùm S. Hieron. & Septuag. tam hic quàm c. 20. 16. constanter vertunt *ambidextrum*, quibus vtique magis credendum est. Ambidexter ergo dicitur clausus, id est septus, conclusus & cinctus manu dextera, quia vtraque manu vtens pro dextra, vndique ab vtroque latere, dextrâ quasi propugnatrice cingitur & protegitur. Vnde S. Hieron. illud Psal. 68. 16. *Neque vrgeat super me puteus os suum* vertit, *Nec coronet super me puteus os suum*; os enim putei rotundi dum operculo circulari tegitur, eo quasi coronatur, vt Hebr. אטר *atar*, per *aleph* affine sit & cognatum cum עטר *atar*, per *ain*, id est *coronauit*; Chald. verò, & ex eo Marinus contrariè vertunt: *Non aperiat super me puteus os suum*, vt scilicet me absorbeat. Sic hoc loco iuxta illos, *apertus dextrâ* dicitur, qui dexteram ex vtroque latere habet apertam & expeditam ad pugnam, siue quia tam sinistra quàm dextera operatur & præliatur. Vnde Syrus vertit, *theri iemino*, id est, *qui duas habet dexteras*; Iosephus verò, *manu sinistra melior & ab ea omnem virtutem habens*. Sæpè enim ambidextri, qui sinistra pollent, minus pollent dextera. Porrò magna commoditas æquè ac laus præsertim militi, est, esse ambidextrum: vtraque enim manu pugnat in hostem, qui vna duntaxat præliatur. Vnde ab Homero Iliade 2. laudatur Asteropæus, quòd esset ambidexter; signum enim est magnæ virilitatis & fortitudinis. Nam vt ait Galenus in Aphoris. 7. Hippocratis, *viri quidem ambobus manibus vt dextris vtentes sæpè visi sunt, femina vero hactenus nulla.* Et Plinius l. 7. c. 17. *Obseruatum est*, inquit, *viris dextra parte* (ob calorem cordis & iecoris) *maiores, quibusdam aquas vtraque, aliquibus læua manu præcipuas, nec id vnquam in feminis.* Vnde documentum fuit Platonis, quod recitat Arist. lib. 2. Polit. in fine, in Politica viros debere studere vt ambidextri euadant, quò aptiores reddantur bello. Id fit assuetudine: si quis enim sinistram exerceat, aptabit eam quasi dexteram. Vidi Romæ Patrem Societatis nostræ, qui sinistra assueuerat scribere, idque tam commodè quam dextra. Hinc est illud Hipponactis apud Galenum: *Ambidexter sum, nec aberro percutiens*, sicut sæpè aberrant qui sola dextrâ feriunt. Vnde optimi milites vtraque manu digladiantur, & in orbem præliantur.

Ambidextri sunt fortes.

Tropol. vir sanctus est ambidexter: nouit enim vti tam aduersis quàm prosperis, tam desolatione quàm consolatione, tam tentatione & humiliatione, quàm honore & exaltatione, ad suum commodum, vti fecit Iob, Dauid, & Paulus dicens: *Per arma iustitiæ à dextris & à sinistris*, 1 Corinth. 6. Vide Cassian. coll. 6. v. 10. vbi post multa hac de re dicta ita concludit: *Erimus igitur ambidextri, quando nos quoque rerum præsentium copia vel inopia non mutarit, & nec illa nos ad voluptatis noxiæ remissionem repulerit, nec ista ad desperationem attraxerit & querelam, sed similiter Deo grates in vtroque referentes, parem fructum de secundis aduersisq; capiemus, qualem se ille verus ambidexter doctor gentium fuisse testatur, dicens: Ego enim didici in quibus sum sufficiens esse, scio & humiliari, scio & abundare: vbique & in omnibus institutus sum, & saturari & esurire, & abundare & penuriam pati omnia possum in eo qui me confortat.*

Qui

VERS. 16. QVI FECIT SIBI GLADIVM ANCIPITEM] Hebr. *Habentem duo ora*, id est duas acies, quem Septuag. vocant δίστομον, id est vtrimque acutum, vt vtrimque secare queat. Qualis hic fuerit, iam dicam.

HABENTEM IN MEDIO CAPVLVM] Nil de hoc capulo habent Hebr. Chald. & Septuag. nec tamen id finxit aut temerè addidit S. Hieron. sed, vt aduertit Abulens. solerter, vidit hoc includi in τῷ *ancipitem*, siue *duorum orum*, hoc est acierum. Habuit enim hic gladius siue pugio duas acies siue mucrones, vt vtrimque Regem quomodocumque situm ferire posset; volebat enim eum ferire non apertè & cæsim, sed occultè & punctim, vt ictum declinare non posset. Quare necesse fuit vt gladius hic haberet capulum in medio, quo vtrimque, si opus esset, sua acie & mucrone Regem pungere & transfigere valeret.

Aliter Serarius: Fuit, ait, gladius iste latior, & in latitudinis huius medio fuit capulus, scilicet in longitudinis extremo, vt aliàs esse consueuit: sed si erat latior, ergo ad cædendum erat, hic autem fuit ad pungendum: erat ergo strictior, & acutus instar cuspidis & pugionis. Vnde noster vers. 21. vocat *sicam*, à qua dicti sicarij. Fuit ergo hæc noua species & forma gladij, id est gladioli siue pugionis, ideoque fortè Aod ipse fuit faber, eumque sibi fabricauit. Sic Marius Romanus Dux fuit faber, vnde cùm ex insidijs interimeretur, dixit interemptor: *Hic est gladius quem ipse fecisti*, vti narrat Trebellius Pollio libro de triginta tyrannis cap. 7.

LONGITVDINIS PALMÆ] Refer hoc non ad *capulum*, sed ad *gladium*, vt patet ex Hebr. Chald. & Septuag. Per palmam accipe palmum siue spithamam, vt vertunt Septuag. alioqui palma propriè est mensura exigua quatuor digitorum transuersim positorum, palmus verò siue spithama est spatium quod distentâ manu inter pollicem & vltimum digitum interiacet, continetque duodecim digitos transuersos. Hebr. est גומד *gomed*, quod passim Hebraizantes vertunt cubitum. Vnde *gammadim*, id est cubitales vocantur pygmæi, Ezech. 27. 11. Cubitus est sesquipes, continet vigintiquatuor digitos, siue duas spithamas: quare hic cubitus minor debet intelligi, qui æquatur spithamæ, continetque duodecim digitos. Ita Serarius. Sed sicut olim digiti erant maiores modernis, sic & spithamæ: nisi quis dicat, palmum hic non simplicem, sed duplicem accipi; hic enim æquatur cubito, & solent gladioli siue pugiones esse cubitales, alioqui cultri sunt potiùs quàm gladij.

Palmus & palma quomodo differant.

ET ACCINCTVS EST EO SVBTER SAGVM (nota est hæc militum vestis) SVB DEXTRO FEMORE] Sium vt gladium siue gladiolum & machinationem cædis occultaret: gladio enim solemus ad sinistrum femur accingi, non ad dextrum; tum vt eum faciliùs educeret manu sinistra, qua percussurus erat Regem incautum.

VERS. 17. ERAT AVTEM EGLON CRASSVS NIMIS] Instar vituli; *Eglon*, enim Hebr. vitulum significat. Dicit hoc, vt eum ex multo adipe suo oppressum & suffocatum significet, vt explicat vers. 22. Septuag. vertunt ἀστεῖος, id est festiuus, quia pingues solent esse festiui, hilares & Iouiales. Fortè pro ἀστεῖος, Sept. verterunt παχύς, id est pinguis, obesus, vel στιβαρός, id est ponderosus grauis. Vide hic vt gulosis obsit sua gula; gula enim occidit gulosum & obesum Eglon. Obesus enim nec se ab ictu surripere, nec eum inhibere potest, ictusque suo adipe suffocatur: macilentus verò sua gracilitate & agilitate ictum declinare vel infringere potest, ac læsus facilè curatur. Porrò, vt ait S. Hier. epist. 2. ad Nepotian. *Pulchrè dicitur apud Græcos & nescio an apud nos æquè resonet: Pinguis venter non gignit mentem tenuem.* His ait Amos Propheta cap. 4. 1. *Audite verbum hoc vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ, quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes; quæ dicitis Dominis vestris, Afferte, & bibemus.* De his Moyses Deuter. 32. v. 15. *Incrassatus est dilectus & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.*

ET REVERSVS DE GALGALIS, VBI ERANT IDOLA] Aod post oblata Eglon regi munera, vt facinus tegeret, ab eo & aula regia discessit cum socijs, eosque comitatus est vsque ad Galgala inde solus reuersus est ad Regem; idque tum vt solus subiret discrimen vitæ sociosque ab illo eximeret; tùm vt secretior esset cædes, & minùs suspicioni obnoxia; quod non fuisset, si statim oblatis muneribus eam attentasset, ait Abulens. Vnde legatis Cæsaris & Regum ad Turcam, dum ei munera offerunt; à Bassis honoris specie ducuntur, itáque brachijs constringuntur, vt gladium ferrumue stringere, Turcamque ferire nequeant: adeò tyrannis est formidolosa, & omnia tuta timet. VERS. 19.

DE GALGALIS VBI ERANT IDOLA] Masius, vt dixi in libro Iosue, opinatur alia hæc esse Galgala à Galgalis in quibus circumcisi sunt filij Israel. Iosue 5. eò quòd ibi non essent idola. Dici tamen potest, illa à Moabitis ibi posita fuisse, tum vt Galgala & Circumcisionem Iudæorum profanarent, tum vt ipsi ibi deos suos inuocarent ad Terram promissam sibi subigendam; in eius enim ingressu erant Galgala: tum vt Iudæos, initiari suis sacris idololatricis cogerent eò loci, vbi olim patres eorum initiati fuerant sacris Iudaicis.

VERBVM SECRETVM HABEO AD TE Ô REX] Fingit se habere oraculum à Deo siue dijs acceptum in Galgala ad Regem perferendum vel certè secretum aliquod in itinere à se cognitum, quod Regi indicandum foret; Mentitur ergo, sed olim tali casu & necessitate mentiri licitum esse censebant non tantùm plebeij, sed & Philosophi ac Theologi, vti iam sæpè monui. S. Aug. tamen Aod excusat à mendacio, quòd per verbum intellexerit factum phrasi Hebræa. q. d. Habeo quod tibi dicam, hoc est faciam, scilicet vt te occidam, hoc enim mihi suggerit iubetque Deus. Ita loquitur, vt Rex ex Galgalis idolorum suorum sibi ab Aod oraculum afferri putet, itaque consurgat, accedatque ad reuerentiam verbo Dei exhibendam, vt stans stantem & vicinum silentissimè transfigat.

Hinc Anast. Nicænus q. 71. in S. Script. docet, licere subinde vti artificiose simulatione, nò tamen mendacio, atque id probat Sanctorum exemplis. *Primum*, inquit, *exemplum sit Moyses: quoniam iussu Dei, apud Regem præ se tulit, quod viam trium dierum abducturus esset populum ad Deum colendū.* Exod. 3. 18. & Exod. 5. 3. *quanquam eius esset propositū omnino Israeliticum populū liberare, & traducere ex Ægypto in Iudæā. Tale est & quod fecit, qui ad vngendum Dauidem in Regē missus est à Deo præ se ferre quod esset sacrificaturus, ne Saul cognosceret, quod Regē pro se constitueret, & ne periculum*

lum venerit Samuel, 1. Regû.16.2. Et Paulò post alijs exemplis commemoratis, *Iam verò*, inquit, *ad sumendum iustam de inimicis vltionem sæpè doli sunt probati, cuiusmodi sunt Aod, qui interfecit Eglon, & Iahel, quæ occidit Sisaram, & Iudith, quæ interemit Holofernem. Propter hos ergo dolos non sunt sancti appellandi mendaces, sed sapientes quidem ad bonum, sinceri autem ad malum.* Nec aliud vult S. Thom. 2.2. quæst. 40. art. 1 dicens omnem dissimulationem esse peccatum; quia loquitur de illa simulatione, quæ ex intentione ipsius dissimulantis falsum significat, non autem de illa, quæ ex acceptione audientium tantùm ad falsum significandum detorquetur.

ET ILLE IMPERAVIT SILENTIVM.] Non famulis aulicis, sed ipsi Aod. Hebr. enim est, *tace*. q. d. tace secretum quod habes, ne illud aulici audiant, sed expecta donec omnes astantes emittam, itaque solus illud à te excipiam. Ita Interpretes. Abulensis tamen per silentium accipit secessum stipatorum.

Vers. 20. VERBVM DEI HABEO AD TE.] Quia scilicet iubet mihi Deus, vt te Israelis oppressorem occidam. Ita S. August. Dicit hoc vt rex è throno surgat, quasi reuerenter excepturus Dei oraculum & mandatum, itaque faciliùs & occultiùs eum lethaliter ferire & occidere possit, vt dixi. Itaq; factum; nam Eglon *statim surrexit de throno*, vt reuerentiam exhiberet Deo, eiusque legato Aod, sicut nos assurgimus Euangelio dum legitur. Sic Balaam ait Balac Regi, *Sta Balac, & ausculta*. Numer. 23. 22. Sic viator, ait Plinius li. 18. c. 3, *Cincinnato nudo & aranti* dixit *Vela corpus, vt proferam Senatus populiq; Romani mandata*. Porrò Deus castigauit Valentinianû Imperatorem, quòd Arrianæ vxoris improbitate ac suasu S. Martino non assurrexisset venienti. *Regiam enim sellam operuit ignis, ipsumque Regem ea parte corporis, quâ sedebat, afflauit incendium. Ita*, inquit Sulpitius Dialog 2. cap. 6. *solio suo superbus excutitur, & Martino inuitus assurgit: multumque complexus, quem spernere antè decreuerat, virtutem sensisse diuinam emendatior fatebatur.*

Vers. 21. INFIXITQVE EAM IN VENTRE EIVS.] Punctim ergo eum ferijt, non cæsim, vt dixi. Fecit hoc Aod Dei instinctu, eoque hostem potiùs interemit, quàm populi rectorem tyrannum, ait S. Thom. lib. 1. de regim. Principum, cap. 6.

Troia condita sub Aod. Eusebius in Chron. tradit, tempore Aod Troëm condidisse Troiam, regnasse Athenis Erichthonium, in Creta Minoëm, in Lycia Rhadamanthum, apud Argos Pelopem, Thebis Cadmum, eiusque nepotem Bacchum in India. Quare tunc fuit Deorum ætas; tunc enim floruere duodecim viri & feminæ illustres, ideoque inter Deos relatæ, quos Cicero Tuscul. 1. ex Ennio bis versibus comprehendit:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iupiter, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Tunc quoque floruit *Zamolxis* Gothorum in Scythia Legislator & Deus: Elysa Sibylla Lybica, ex Ioue & Lamia Neptuni filia. Danaus quinquaginta suarum filiarû operâ totidem Ægypti fratris filios interfecit, solo Lynceo, qui post eum regnauit, euadente: Crassus Argiuorum Rex, sub quo sacerdotio primùm functus est Callipias Pyrantis primi filius. Apud eosdem Hypermnestra, Danai filia sacerdotio fungitur.

Vers. 22. STERCORA PRORVPERVNT.] Naturale enim est, vt dum violenter mors infertur, ex angore animæ fugiente venter soluatur, & sordes per alūum vel vesicam egerantur, vt patet in ijs qui suspenduntur.

PER POSTICVM EGRESSVS EST.] Perperam Lyran legit, *per porticum*; Septuag. vertunt, *ordinatos*; S. August. quæst. 22. *milites obseruantes*; qui scilicet excubare solent ante Regis cubiculum. Chal. vertit *exedram*, quales esse solent in Anticamera Regum & Principum, quò conueniunt aulici cæteri Regem adituri, expectantes donec à Rege euocentur. Verum sequentia planè indicant, Aod non per Anticameram, ibi enim ab omnibus visus, notatus & captus fuisset, sed per posticum latenter fuisse egressum. Vers. 24.

OCCVPAVERVNT VADA IORDANIS QVÆ TRANSMITTVNT IN MOAB] Vt scilicet præsidium Regis Moab, quod erat cis Iordanem in Iericho, trucidarent, ne per Iordanem in Moab effugere posset. Vers. 28.

ET QVIEVIT TERRA OCTOGINTA ANNIS.] Vers. 30.
Id est, vsque ad octogesimum annum à morte Othonielis, quo mortuus est Aod eius successor. Quare in his 80. annis includuntur 18 anni, quibus Hebræi subacti seruierunt Moabitis. Quis enim credat Aod 80. annis præfuisse Israeli, totidemque annis nullum in Israele fuisse bellum? Vide dicta vers. 11.

POST HVNC FVIT SAMGAR]. Hic ordine tertius Vers. 31.
fuit Iudex, sed modici temporis, & paucorum mensium. Hinc *Samgar* Hebr. idem est quod *peregrinus est*, ait Origen. vel *admiratio peregrinantis*, ait Pagnin. Vnde in eo liquet, quòd verum sit illud Eccles. 10. 11. *Omnis potentatus vita breuis*. Sic de Mario Imper. ait Trebellius: *Vna die factus est Imperator, alia die visus est imperare, tertia die interemptus est*: nimirum: *Rex hodie est, & cras morietur*, ait Eccles. ibidem vers. 12. Idem Marius Viconsul, sex pomeridianis horis consulatum suffectum tenuit, vnde à Cicerone tali aspersus est ioco: *Consulem habuimus tam seuerum, tamque censorium, vt in eius magistratu nemo pranderit, nemo cœnauerit, nemo dormierit*. Ita Trebellius lib. de 30. Tyrannis cap. 7.

QVI PERCVSSIT (per se solus, ait Abulens. non per socios, vt vult Lyran) DE PHILISTIIM SEXCENTOS VIROS VOMERE.] Sic & Septuag. Origen. & S. August. vertunt *vomere*, Chald. verò; Pagnin. Vatabl. & Rabbini vertunt *stimulo boum*. Vomer est ferrum siue cuspis aratri, quo terra finditur & proscinditur, quodque liras facit, & vtrimque terram subruendo quasi vomit, indeque dicitur vomer vel vomis. Videtur ergo Samgar fuisse agricola, & irruentibus Philisthæis ab aratro arrepto vomere subitò prosiliisse ad pugnam, vti etiamnum faciunt Hungari irruentibus Turcis, & olim fecerunt Hispani ingruentibus Mauris: in cuius rei signum etiamnum rustici Hispani, dum arant, gladiati incedunt, quasi parati ad resistendum hosti repentè inuadenti. Sic Samson maxilla asini occidit mille Philisthæos cap 15. v. 16. nimirum in re subitanea, obuia quæque arripiuntur, cùm furor arma ministrat, iuxta illud Claudiani:

Pro telo geritur quidquid suggesserit ira.

Simili modo ab aratro ad Dictaturam vocati fuere prisci Romanorum Heroes, vt Camillus, Curius, Cincinnatus, Fabricius, &c. qui Romam à Gallis, Samnitibus, alijsque hostibus liberarunt. *Fortissimi*, ait Plinius lib. 18. cap. 5, *viri & milites strenuissimi ex agricolis gignuntur, minimeq; malè cogitãtes*,

Agri-

Agricola, inquit Maximus Tyrius orat. 24 *continuo labore exercetur, sub dio degit, amicus soli, domesticus nimibus, compactis membris discalceatus, manu promptus, peruigil, pedibus pernix, ad ferendum robustus: quem si pugnare oporteat, mihi videas exercitatum in laboribus veris, qualis expertus est Darius in Marathonia pugna.*

Hinc vetus prouerbium: *Infige plagam ab aratro*, siue *impinge vomerem*, dici solitum, cùm quis iubet strenuè pugnare, licet sine arte. Cuius originem recenset Paulan. lib. Eliæ 2. Glaucus, inquit, quidã Caristius, cum terram aratro proscindenti vomer fortè fortunâ excidisset ab aratro, sublatum aptauit manu vice mallei. Quod vbi conspexisset pater Demylus, iuuenem produxit in Olympia ad pugilum certamen. Verùm vbi iam artis imperitus plagis afflictus penè deficeret, pater acclamauit: *Impinge vomerem*, admonens vt sic peteret hostem, sicut vomere solebat vulnerare terram. Hac voce rediit animus iuueni, vicitque. Idem postea bis vicit Pythia, octies Nemenia, item octies Isthmia: nimium validi & duri sunt rusticorum ictus; olim enim non scloperis, sed lacertis certabatur.

Vomeris symbola. Tropolog. Glossa: Vomer, inquit, est Confessio; quia sicut vomere aperitur scinditurque terra, vt semen recipiat & fructificet; sic confessione re- A scinditur terra cordis nostri, vt semen verbi & gratiæ Dei recipiat, per illudque fructus bonorum operum producat. Hac ergo percutiuntur Philisthæi, id est cadentes, id est peccata & vitia, quæ nos cadere faciunt in profundum inferni. Origen. per vomerem accipit simplicem monitionem, quę etiã conuertit animas. Vomer quoque significat vim verbi Dei in anima, quo eradicantur spinæ vitiorum, & cordis duritia mollitur. Ita S. Hieron. in Isaiæ cap. 2. Vomer tertiò designat linguam prædicantium, Isaiæ 2. 4. Vomeres ergo Dei sunt prædicatores virique zelosi, qui agrum Domini operibus charitatis verboque & exemplo scindunt & B arant; quique, vt ait Tertull. mox citandus, sunt bonæ frugis operarij. Vomer denique significat affectum geminę charitatis, vel sensum & animum probum. Ita Tertullian. lib. 4. contra Marc. cap. 1. Item studium pacis, modestiæ, concordiæ. Vomere enim terra aratur tempore pacis, non belli. Ita Tertull. lib. 3. contra Marc. c. 21.

Allegor. Samgar fuit typus Christi, qui vomere Euãgelicæ prædicationis percussit Philisthæos, id est dæmones, idololatras & impios, dum idololatriam & impietatem ex mentibus hominum sustulit.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Debbora & Barac Sisaram Ducem Jabin Regis profligant in monte Thabor. Sisara fugit, ac dormiens clauo per tempora adacto à Iabel occiditur. Quartus ergo Israelis Iudex fuit Barac, cuius gesta hic recensentur.

1. ADdideruntque filij Israel facere malum in conspectu Domini post mortem Aod. 2. & tradidit illos Dominus in manus Iabin Regis Chanaan qui regnauit in Asor: habuitque ducem exercitus sui nomine Sisaram, ipse autem habitabat in Haroseth gentium. 3. Clamaueruntque filij Israel ad Dominum: nongentos enim habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer oppresserat eos. 4. Erat autem Debbora prophetis vxor Lapidoth, quæ iudicabat populum in illo tempore. 5. Et sedebat sub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rame & Bethel in monte Ephraim ascendebantque ad eam filij Israel in omne iudicium. 6. Quæ misit & vocauit Barac filium Abinoem de Cedes Nephthali: dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Israel, vade & duc exercitum in montem Thabor, tollesque tecum decem millia pugnatorum de filijs Nephthali, & de filijs Zabulon: 7. ego autem adducam ad te in loco torrentis Cison Sisaram principem exercitus Iabin, atque omnem multitudinem, & tradam eos in manu tua. 8. Dixitque ad eam Barac: Si venis mecum, vadam: si nolueris venire mecum, non pergam. 9. Quæ dixit ad eum: Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Sisara. Surrexit itaque Debbora, & perrexit cum Barac in Cedes. 10. Qui, accitis Zabulon & Nephthali, ascendit cum decem millibus pugnatorum, habens Debboram in comitatu suo. 11. Haber autem Cinæus recesserat quondam à ceteris Cinæis fratribus suis filijs Hobab, cognati Moysi: & tetenderat tabernacula vsq; ad vallem, quæ vocatur Sennim, & erat iuxta Cedes. 12. Nuntiatumq; est Sisaræ, quòd ascendisset Barac filius Abinoem in montem Thabor: 13. & congregauit nongentos falcatos currus, & omnem exercitum de Haroseth gentium ad torrentem Cison. 14. Dixitque Debbora ad Barac: Surge, hæc est enim dies, in qua tradidit Dominus Sisaram in manus tuas: en ipse ductor est tuus. Descendit itaq; Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo. 15. Perterruitque Dominus Sisaram, & omnes currus eius, vniuersamque multitudinem, in ore gladij, ad conspectum Barac; in tantum, vt Sisara de curru desiliens, pedibus fugeret. 16. & Barac persequeretur fugientes currus, & exercitum, vsque ad Haroseth gentium, & omnis hostium multi-

tudo vsque ad internecionem caderet. 17. Sisara autem fugiens peruenit ad tentorium Iahel vxoris Haber Cinæi. Erat enim pax inter Iabin Regem Azor, & domum Haber Cinæi. 18. Egressa igitur Iahel in occursum Sisaræ, dixit ad eum: Intra ad me domine mi: intra, ne timeas. Qui ingressus tabernaculum eius, & opertus ab ea pallio, 19. dixit ad eam: Da mihi, obsecro, paululum aquæ, quia sitio valde. Quæ aperuit vtrē lactis & dedit ei bibere, & operuit illum. 20. dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi: & cùm venerit aliquis interrogans te, & dicens: Numquid hîc est aliquis? Respondebis Nullus est. 21. Tulit itaque Iahel vxor Haber clauum tabernaculi, assumens pariter & malleum, & ingressa abscondité & cum silentio, posuit supra tēpus capitis eius clauum, percussumque malleo defixit in cerebrum vsque ad terram, qui soporē morti consocians defecit, & mortuus est. 22. Et ecce Barac sequens Sisarā veniebat: egressaque Iahel in occursum eius, dixit ei: Veni, & ostendam tibi virum quem quæris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram iacentem mortuum, & clauum infixum in tempore eius. 23. Humiliauit ergo Deus in die illo Iabin Regem Chanaā coram filijs Israel. 24. qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin Regem Chanaan, donec delerent eum.

VERS. 2. IABIN REGIS CHANAAN, QVI REGNAVIT IN ASOR.] Iosue c. 12 v. 61. & sequ: cepit & succendit Asor, sed mox Chananæi eam restaurarunt, adeo que in ea regnauit Iabin.

HABVITQVE DVCEM EXERCITVS SVI NOMINE SISARAM.] Iosephus libr. 5. Antiq c. 6. eum vocat Sisares & Sisares, Sysares Hebr. idem est quo equum videns. סוס enim est equus, Sisara est intuentem videns. Græcè enim σις, est tinea. Alcinius li. 6. c. 15. asserit Sisaram fuisse gigantem, ac Regem, id est regulum siue principem.

Tropol. Origen homil 4. Sisara, inquit, interpretatur Visio equi: haec est enim animalis, nō spiritualis, qui non videt nisi ea quæ animalis sunt: ipse est eius visio, ipse eius intuitus: donec animæ Deum inuocanti suscitetur Debbora, vt fecundùm prophetiæ gratiam gubernetur, discatque sapere non ea quæ carnis, sed quæ spiritus sunt.

IPSE (Sisara potiùs quàm Iabin) AVTEM HABITABAT IN HAROSETH GENTIVM.] Vbi scilicet erat concursus & confluxus gentium, tum illarum quæ à Iosue sedibus suis pulsæ fuerant, ait Arias: tum aliarum quarumlibet, ait Serarius. הרשת Haroseth. Hebr. fabricam vel syluam (vti vertit Nostri 1. Reg. 23. 15. & 2. Paral 27. 4) significat. Vnde Adrichom. eam censet à sylua vicina ita dictam, eamque collocat ad Samochinitem lacum, qui valdè syluosus & amœnus erat. Alij verisimiliùs, ita dictam censent à fabris & fabrefactione (חרש charas enim fabricare significat) quòd in ea fabricati fuerint nongenti currus falcati Sisaræ, illeque in ea suum habuerit armamentarium. vnde Chald. vertit, in munitione atrium gentium.

VERS. 3. NONGENTOS ENIM HABEBAT FALCATOS CVRRVS.] de quibus dixi Iosue 7. 16.

VERS. 4. ERAT AVTEM DEBBORA PROPHETIS VXOR LAPIDOTH, QVÆ IVDICABAT POPVLVM IN ILLO TEMPORE.] Debbora Hebr. idem est quod apis, quia ipsa vt apis erat casta, industria, operosa, diuina. Sic de S. Cæcilia canit Ecclesia: Cæcilia famula tua Domine tibi quasi apis argumentosa deseruit. fudit enim mella piorum sermonum, quibus Valerianum sponsum, Tiburtium, Max mum, aliosque 400. infideles ad Christum conuertit. Porrò apis symbolū est sapientiæ, vt ostēdi Prou. 24. v. 14 & seq.

Audi S. Hieron. epist. 10. ad Furiam: Nobis ad hoc nominabitur quid Prophetissa fuerit, & in ordine iudicum supputetur. Et quia dicere poterat: Quam dulcia gutturi meo eloquia tua: super mel & fauum ori meo: apis nomē accepit, quia arum floribus pasta, Spiritus sancti odore perfusa, & dulces ambrosia succos prophetali ore componens.

Porrò Debbora fuit apis suis mellea, sed hostibus aculeata & fulminea, quia per Baracum quasi fulmen in eos insiliens occidit. Sic S. Iacobus Episc. Nisibis, Persas Nisibin obsidētes oratione sua, immissis à Deo apibus fugauit & perdidit, vt refert Theodor. in Philotheo: apes enim irritatæ in furorem aguntur, & instar fulminis in hostes inuolant; suis ergo bombis quasi tonant, alis verò & aculeis fulminant. Ita hic Debbora fulminedis bellatores indidit Barac, quibus ipse fulminaret in Sisaram. nimirum, Accendis facules amulas solis apis.

B PROPHETIS. Præstat hoc, ait Origen. hom. 5. consolationem sexui feminarum, vt non desperent propheticæ gratiæ capaces se fieri posse sed intelligant & credant, quid meretur haud gratiā puritas mentis, non diuersitas sexus. Sic prophetiæ spiritum habuit Holda vxor Sellū, 4. Reg. 22. 24 Maria soror Mosis, Exod. 15. Elizabeth vxor Zachariæ & mater S. Ioannis Baptistæ; Lucæ 1. Anna filia Phanuel, Lucæ 2. S. Brigida, S. Hildegardis, S. Machtildis, & plures aliæ. Existimo, inquit quæst. 11. Theod. Debboram in tam multitudinem virorum prophetiæ donum adeptam esse. Nam cùm ex viris nullus inueniretur dignus, qui Spiritum sanctum promereretur, hoc donum sanctissimi Spiritus est consecuta. In probris, inquit Cicero lib. 1. Offic maximè in promptu est id quod tale dici poteil:

Vos etenim iuuenes animum geritis muliebrem,
Illaque, virgo viri.

VXOR LAPIDOTH.] Hoc erat nomen mariti Debboræ. Rabbini & Arias vertūt, mulier Lychnaria, quæ scilicet cōcinnabat elychnia tabernaculi; C לפידות Lapidoth enim, & לפידים lappidim, Hebr. significat lampades, faces, tædas: indeque deducta est Græca & Latina vox lampas, ait Arias, qui vertit, mulier lampadarum, siue splendorum, eò quòd Debbora diuinis illuminaretur splendoribus & oraculis. Alij putant Lapidoth fuisse ipsum Barac Iudicem. Verius Serarius & alij censent, Lapidoth fuisse maritum Debboræ, eumque alium à Barac: si enim idem fuisset, hoc non tacuisset hic Script.

Porrò S. Ambros. lib. de Viduis, censet Debboram fuisse viduam. Vidua, ait, populos regit, vidua ducit exercitū, vidua duces eligit, vidua bella ipsa disponit, mandat triumphos. Negat hocS. Hier. Epist. 10. quia hîc vocatur vxor. Vtrumque conciliant Abul. Arias, & Serarius, dicendo, Debborā eo tempore quo gratiam propheticā accepit separasse se à thoro mariti, sicque fuisse vxorem quoad vinculum coniugii viduā verò quoad continentiā & thori separationē.

QVÆ

A Qvæ ivdicabat popvlvm,] Ius dicebat populo. Quæres, An ergo Debbora fuerit iudex,& princeps populi. Affirmãt S. Ambros.&S. Hieron. locis iam citatis. Meliùs Abulẽs. Arias, Genebrard. Caietan. Serarius & Rabbini censent eam abusiuè vocari iudicem, propriè tamen nō fuisse, nec enim id permisisset Iabin & Sisara dominãtes Hebræis. Iudicauit ergo, id est ius dixit Debbora, ait Serarius, litesq; nonnullas composuit absq; iurisdictione vlla, sed ex prophetia tantùm, & auctoritate quã hæc illi pariebat, sicut Deioces initio, antequã Rex fieret, ex sola sapientia, & auctoritate hinc subsecutã, Iudicem apud Medos egit, vt narrat libro primo Herodotus: & sicuti de occultis dubiisque rebus ijs qui eum consulerent respondebat Samuel 1.Reg.9. Et sic quòd Scriptura, quòd Patres dicunt eam iudicasse, rexisse, populumque gubernasse, intelligendum, *Iudicabat*, inquit S. August.

B lib.18. Ciuitatis c.15. *Apud Hebræos fœmina Debbora, sed per illam Dei spiritus id agebat nam & Prophetissa erat.* Iudex ergo tunc iussu Dei per Debboram factus est Barac, non verò ipsa Debbora.

Vers.5. Et sedebat (habitabat) svb palma, qvæ nomine illivs vocabatvr.] Palma Debboræ. Appositè, quia ipsa palmam victoriæ de Sisara suis oraculis plectebat Barac & Hebræis: & quia *iustus vt palma florebit*, ait Origenes.

Inter Rama et Bethel] *Rama*, ait Origen. homil.5. *Interpretatur excelsa, Bethel, domus Dei. Videte in quibus locis residere dicitur prophetia, inter excelsa & domum Dei. Nihil enim humile, nihil deiectum, nihil vile erga prophetiæ sedem reperiri potest. Prophetia quæ nunc in Debbora describitur, inter excelsa & domum Dei dicitur habitare: non enim nos docet quæ super terram sunt quærere, sed quæ in cælis sunt & in excelsis, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Illuc nos prophetia hortatur ascendere, illuc discipulos molitur traducere.*

C In omne ivdicivm] Ad omnes lites Debboræ sententiã & iudicio decidendas & terminandas.

Vers.6. Qvæ misit et vocavit Barac filivm Abinoem] S. Ambros. lib. de Viduis opinatur, Barac fuisse filium Debboræ, בר *bar* enim filium significat, quia Debbora c.5.v.7. vocatur mater in Israel. Geneb. censet Barac fuisse patrem, Rabbini nonnulli fuisse maritum Debboræ. Sed planè hic innuit Scriptura eum fuisse externum, non consanguineum Debboræ. Nam Debbora fuit ex tribu Ephraim, Barac verò ex tribu Nephthali, vt patet vers.5.&6 Barac Hebr. significat fulmen, quia ipse instar fulminis insiliens, cælesti vi prostrauit Sisaram eiusque castra validissima, vt patebit vers.15. iuxta illud de vtroque Scipione Asiatico & Africano dictum: *Duo fulmina belli Scipiadæ.*

Pater Barac fuit *Abinoem*, qui Hebr. idem est quod *pater pulchritudinis*, aut *pater pulcher*, amœnus, gloriosus. Audi Rupertum cap 4. *Barac idem qui &* *Lapidoth* (quod iam refutaui) *vir Debboræ prophetes fuisse traditur. Interpretatur autem Lapidoth fulgur. Barath quoque fulmen. Fulgur idcircò, quia antequam vlcisceretur Israel de Chananæis, quasi fulgur splendebat in populo meritis scilicet & prærogatiuis operum. Postquàm verò vltus est Israel de Chananæis fulmen, id est percutiens vocatus est.*

Dvc exercitvm in monte Thabor] Thabor mons est altissimus & amœnissimus, in quo transfiguratus est Christus, cuius Barac vt sit fulgur fuit typus Visa enim est tunc Christi facies fulgurea, & vestis eius fulgens. Græcè ἐξαστράπτων, id est fulgurans; ait Lucas cap.9.29 Hinc *Thabor* Hebr. idem est quod *puritas*, vel *electio*, vel *lumen veniens*, siue *adueniens luminis*.

Dixitqve ad eam Barac: Si venis mecvm, vadam: si nolveris venire mecvm, non pergam.] Causam addunt Septuag. qui ex se addunt, vti legimus apud S. August. q.26. *Nescio diem in qua prosperat Dominus Angelum mecum.* Apud S. Ambros. lib. de Viduis: *Non noui diem, in qua dirigit Dominus Angelum suum mecum.* Quod explicat S. Aug. q.d. *Nescio an Dominus faciet mecum prospera per Angelum.* Nescio an Dominus Angelorum mecum diem fasti fortunet, seu, an pet cum mihi affuturus cœptumque fortunaturus sit. Vers.8.

Fuit Barac initio, audiens sibi à Deo tantum tamque arduum munus debellandi Sisaram imponi, tardus in credendo & obediendo, vnde Debboram comitem poposcit: mox tamen resumens animos, & à Debbora confortatus, magna fide & spe rem aggressus est, & feliciter confecit. vnde eius fidem celebrat Apost. Hebr.11.32.

Qvæ dixit ad evm: Ibo qvidem tecvm, sed in hac vice victoria non repvtabitvr tibi, qvia in manv mvlieris (Debboræ, vel potiùs Iahel, vt patet v.21.) tradetvr Sisara.] Hebr. *Eundo ibo tecum; veruntamen non erit gloria tua in via, seu ob viam qua graderis. In manu enim fœminæ vendet Dominus Sisaram*, pro *victoria* etiam Hebr. est תפארת *tiphartecha*, id est decus, laus, gloria tua. Septuag. vertunt προτίμημα, id est *præstantiam* siue *primas*, q.d. quia non statim credidisti, nec obedisti Deo, sed instar feminæ trepidasti, hinc gloriam victoriæ futuræ transferet à te Deus, facietq; vt non tu, sed Iahel femina occidat Sisaram. Vide quàm citò & fortiter sibi obediri velit Deus, in rebus etiam arduis & naturam superantibus. Audi S. Ambros. lib. de Viduis: Debbora ducem Barac: *quasi mater erudit, quasi Iudex proposuit, quasi fortis instituit, quasi Prophetes victoriæ certa transmisit. Denique in mulieris manu summam fuisse victoriæ docet Barac filius, dicens: Nisi tu veneris mecum, non ibo, quia non noui diem, in qua dirigit Dominus Angelum suum mecum. Quanta ergo fœmina illius virtus, cui dux dicit exercitus: Nisi tu veneris non ibo?* Vers.9.

En ipse dvctor est tvvs] Chald. *Nónne Angelus Domini exiet ad prosperandum ante te?* Septuag. *Nonne Dominus ibit ante te?* Sic Angelus præcessit Iudam Machabæum, cumque fecit victorem. Vers.14.

D Perterrvitqve (Hebr. המם *hamam*, id est conturbauit, contriuit, perdidit) Dominvs Sisaram, et omnes cvrrvs eivs vniversamqve mvltitvdinem.] Iosephus, & ex eo Abul. asserit fuisse trecenta millia peditum & decem millia equitum; Sisaram enim omnes Reges non tantùm subditos, sed & socios amicosque ad hoc prælium coëgisse & conflasse. Fauet Chald. qui c.5.8. numerat 250. millia militum Sisaræ, præter nongentos currus falcatos. Addit Iosephus, partē eorum telis gladiisque Israeliticis cæsam, partem à suomet ipsorum equitatu & peditatu terrore panico in eum à Deo immisso protritam, partem à Deo procellis, tonitribus & fulminibus sideratam, ita interisse, vt ne vnus quidem cladi superfuerit, vt habent Hebræa vers.16. Hoc est quod dicitur cap.seq.vers.20. *De cælo dimicatum est contra eos stellæ manentes in ordine & cursu suo aduersus Sisarã pugna-* Vers.15.

uerunt. Addit Iosephus. Barac ducentem exercitum ad Asor vrbem Iabin Regis, ipsum Regem obuium factum interfecisse, ipsamque vrbem solo æquasse.

Simili modo Deus Pharaonem procellis, tonitribus & fulminibus percussit & siderauit in mari rubro Exodi 14. 24. & Chananæos, Iosue 10. 10. & Philisthæos sub Samuele 1. Reg. 7. 10. hi enim sunt currus, hæc arma quibus impios ferit, vti docet Psaltes Psalm. 17. 14. *Et intonuit de cælo Dominus*, & Psal. 143. 6. *Fulgura*, inquit, *coruscationem, & dissipabis eos: emitte sagittas tuas, & conturbabis eos*. Sic exercitu M. Aurelij Imper. ab hostibus circumsesso, Christiani milites oratione sua à Deo impetrarunt pluuiam, fulgura & tonitrua cum grandinibus, quibus hostes perculsi in fugam versi sunt. Vnde legio illa dicta est [illegible], id est fulminatrix, teste Tertul. Apolog. c. 5. & Eusebio lib. 5. histor. c. 5. — Legio fulminatrix.

B

Idem accidit Theodosio Imperatori contra Eugenium tyrannum pugnanti, quod pulchrè hisce versibus describit Claudianus in Panegyr. de tertio Consulatu Honorij:

Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduersas acies reuolutaque tela
Vertit in auctores & turbine reppulit hastas.
O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Idem recitat & celebrat S. August. lib. 5. de Ciuit. c. 26.

Vers. 16. OMNIS HOSTIVM MVLTITVDO VSQVE AD INTERNECIONEM CONCIDERET.] Hebr. *Vt ne vnus quidem superfuit*. Rara ergo, & nouo miraculo prodigiosa fuit hæc victoria, Philo Biblicus asserit è

C

castris Sisaræ cæsa esse 997. millia, quod vix videtur credibile.

Vers. 17. SISARA AVTEM FVGIENS PERVENIT AD TENTORIVM IAHEL VXORIS HABER CINÆI. ERAT ENIM PAX INTER IABIN REGEM AZOR ET DOMVM HABER CINÆI.] *Erat enim pax*, vel coacta, metu videlicet potentissimi tyranni Iabin vicini, vt vult Abulens. quæst. 24. vnde non obstante hac pace, Iahel iustè occidit Sisaram, velut hostem Reipublicæ. Vel certè erat pax non pacto certo inita, nec iuramento confirmata, sed quia Iabin Rex vexans Hebræos sinebat Cinæos intactos in pace viuere, eò quòd ipsi à bellis rebusque politicis abstinerent, sibique & Deo vacantes vacarent orationi & contemplationi: quare Iabin Regi fuere in veneratione, amore & honore. Fecit id Deus

D

vt Hebræi discerent quantum valeat pietas, cùm viderent Cinæos pios pace frui, adeoque apud tyrannum auctoritate pollere, se verò ob idololatriam assiduè ab eo vexari & affligi.

Dices: Si pax erat inter Haber & Iabin, ergo Iahel occidens Sisaram Ducé Iabin violauit pacem, fuitque fœdifraga. Resp. Arias, pacem inter viros sanciri, quare eâ non comprehendi feminas. Solidiùs alij respondent, pacé hanc vel fuisse coactam, vel liberam, vt vtrique parti pro suo commodo liberum esset eam violare. Adde, etiamsi fuisset pacta & iurata, potuisse tamen à Iahel violari, tum quia Deus per Debboram vers. 6. iusserat id fieri, bellumque contra Sisaram à Barac & Hebræis capessi. Cinæi autē qualis erat Iahel, esto non essent Hebræi sanguine, erant tamen affinitate, quia Iethro filiam suam dederat vxorem Mosi. Quocircà Iahel cum alijs Cinæis in Hebræorum coloniam,

A

hæreditatem & Rempubl. ac vt verisimile est, fidem & religionem transierat, vt dixi Numer. 10. 29. Poterat ergo imò debebat ipsa quasi membrū Reipublicæ Hebræorum Sisaram, velut communem & publicum eorum hostem, imò iam actu inuasorem populi sui, prodere aut perdere. Quisque enim tenetur patriam & Rempubl. defendere, eiusque inuasorem publicum, talemque vel à Deo vel a Republica proclamatum & proscriptum arcere & tollere, vel aperto marte si potest, vel occulta arte, dolo & stratagemate, vti fecit Iahel simulans amicitiam cum Sisara, eique pallium & lac porrigens. Denique non est dubium, quin Iahel femina arcano Dei instinctu ad tantum facinus audendum acta & impulsa sit, vt populum suum tyrannide Sisaræ oppressum liberaret. Ita Abulen. Arias, & alij, quin & Iosephus.

B

NE TIMEAS.] q.d. Nulli hic sunt armati, nulli hostes, quorum gladios extimescas. Non mentitur, quia hoc erat verum. Vers. 18.

OPERTVS AB EA PALLIO.] Veste longiore, vel stragulo, vt eum absconderet, ne si quis Hebræorum domum ingrederetur, eum inueniret & occideret. Fecit astutè id Iahel, vt suspicionē fraudis, quam ipsa machinabatur, Sisaræ adimeret, vtque faciliùs eum sub stragulo iacentem occideret.

QVÆ APERVIT VTREM LACTIS, ET DEDIT EI BIBERE.] Iahel Sisaræ poscenti aquam, præbuit lac, tū vrbanitatis causa, tum vt Sisara faciliùs obdormiret, itaq; secretò & securè ab ea necari posset: lac enim si à sitibundo largè bibatur, vapores & fumos excitat, qui ad caput ascēdentes illi graue- Vers. 19.

C

dinem somnumque conciliant, vt videre est in infantibus, qui lac sugētes vel comedentes crebrò dormiunt, atque idcircò biliosis & febre laborantibus lac à Medicis negari solet, vti docet Hippocrates. & ex eo Arias & Abul. quin & Origen. Homil. 8. Vnde Iosephus ait: *Cùm Sisara lac auidiùs ingurgitasset, in somnum solutus est*, hinc & c. 5. 25. Iahel benedicitur, *quia aquā petenti lac dedit*. Forte etiam ipsa lacti miscuit opium, mandragoram, vel aliam herbam succúmve soporiferū, vti olim, & hoc etiam sæculo factū scimus ab ijs, qui hostem somno vinoque vel lacte sepultum perdere destinabant.

TVLIT ITAQVE IAHEL VXOR HABER CLAVVM TABERNACVLI.] Vnum scilicet è paxillis ferreis, quibus in terra tabernaculum funibus extentum figitur, eumq; malleo per tempora & cerebrum Sisaræ adegit, itaque dormientem occi- Vers. 21.

D

dit: in temporibus enim & cerebro est vitalitas sensus & motus: quare illa si vulnerentur & transfigantur, statim homo deficit & emoritur. Verè S. Ambr. lib. de Viduis, *Debbora*, ait, *prælij prophetauit euentum, Barac iussus produxit exercitum, Iahel cepit triumphum.*

Dices: Cur Iahel manu sua occidit Sisaram, & non expectauit Barac, vt eum illi traderet? Resp. quia periculum erat in mora, ne scilicet Sisara, si viueret, experrectus fugeret & effugeret, rursumque bellum renouaret. Prudenter ergo occasionem cædis arripuit, ne illa elapsâ frustrà eam requireret. *Sæpè in bello paruis momentis magni*, ait Cæsar lib. 1. Belli ciuil. *casus interueniunt. Itaque armatus intentusque sis*, ait lib. 22 Liuius, *vt neque tuæ occasioni desis, neque suam hosti des.*

QVI SOPOREM MORTI CONSOCIANS DEFECIT ET MORTVVS EST.] Septuag. *Et ipse stupefactus*

(Basi-

(Basilkens. Codex habet *palpitans (obtenebratus & mortuus est.* Philo, vel potius Pseudophilo, quem aliqui putant Ioannem Annium Viterbiensem, in Tradit. Biblicis addit: *Et cùm moreretur dixit Sisara ad Iahel: Ecce dolor accepit me Iahel, & morior tanquam mulier. Et dixit ad eum Iahel. Vade gloriare apud patrem tuum in inferis, & dicito, quoniam incidisti in manus mulieris.* Sed hæc ad verisimilitudinē dicta efficta que, potiùsquàm à priscis historicis accepta videntur, imò repugnant Hebræo & versioni vulgatæ quæ ait: *Soporem morti consocians:* dormiens ergo Sisara in sopore suo mortuus est. A

Allegor. Debbora & Iahel repræsentant Dei Ecclesiam, & Tropol. animam sanctam, fortem & pro Deo zelantem, Barac Synagogam, Sisara diabolum, lac orationem, quâ diabolus, quasi consopitur & eneruatur. Audi S. Ambros. lib. de Viduis post medium: *Et ideò Sisaræ sitis, lactis poculo restinguitur, quia oratione superatur. Quod enim nobis salutare ad escam, hoc aduersariæ potestati letale ad infirmitatem.* B *Arma Ecclesiæ fides, arma Ecclesiæ oratio est, quæ aduersarium vincit. Ergo secundùm historiam ad prouocandos animos feminarū, femina iudicauit, femina disposuit, femina prophetauit, femina triumphauit, & præliaribus intermixta copiis, imperito viros docuit militare femineo. Secundum mysterium verò, fidei militia, Ecclesiæ victoria est. Non ergo habetis quod per naturam vos excusetis feminæ. Non habetis viduæ quod ad infirmitatē sexus, aut ad amissionem subsidij maritalis mobilitatē vestram referre possitis. Satis vnicuique præsidij est, si virtus animi non desit.* Et S. August. lib. 12. contra Faustum c. 33.

A *Quæ, inquit, est illa mulier plena fiducia, hostis tempora ligno transfigens, nisi fides Ecclesiæ cruce Christi regna diaboli perimens?*

Audi & Origen. Hom. 5. *Iahel interpretatur ascensio* (à rad. עלה *ala*, id est ascendit, alioqui *Iahel* Heb. idem est quod *dámula* aut *ceruus*, ait Pagnin.) *quia reuera non est alia ascensio qua ascendatur ad cælū, nisi per Ecclesiam multiformis sapientiæ Dei. Ipsa est ergo, quæ dum à corporalibus ad spiritualia, & à terrenis ascendit ad cælestia, interfecit Sisarā, qui carnalium vitiorum, & animalis vel stolidi hominis tenet figuram: quia Sisara interpretatur visio equi, de quo ait Psal. 31. 9 Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intellectus. Palo* (paxillo siue clauo ferreo) *ergo eum interfecit, id est ligni crucis acumine & virtute eum prosternit, idq; in maxilla, quia illud os quod de carnalibus loquebatur, ligno crucis confoditur & terebratur.* Crux enim docet carnis mortificationem æquè ac linguæ.

B Deniq; Iahel fuit typus B. Virginis: de ipsa enim dicitur Cant 8. 5. *Quæ est ista quæ ascendit de deserto delicijs affluens, innixa super dilectum suum:* Ipsa est damula gratiosa, imò omni gratia plena, ipsa est quæ contriuit caput serpentis, hoc est diaboli, Genes. 3. Audi S. Bernard. serm. 2. *Super missus est: Cui hæc seruata victoria, nisi Mariæ? ipsa procul dubio caput contriuit venenatum, quæ omnimodam, maligni suggestionem tam de carnis illecebra, quàm de mentis superbia deduxit ad nihilum.* Et post pauca: *Hanc requirebat Salomon, cùm vehementer admirans dicebat: Mulierem fortem quis inueniet? & ita videbatur congruere, vt qui vicerat per feminam, vinceretur per ipsam.*

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Debbora cum Barac de prostrato Sisara canit Epinicium.

Canticum hoc non tantùm poëticum, sed & propheticum spiritum redolet; quare à Debbora prophetissa compositum videtur, quæ deinde cum Barac illud publicè cecinit. Ita Abulens. Dion. Arias, Caiet. Serarius, Salianus & alij.

Quinque eius sunt partes. Prima, v. 3. laudat Deum velut primum tantæ victoriæ auctorem. Secunda. v. 9. laudat Nephthalitas, Zabulonitas, Issacharitas & alios, omnesque creaturas, quæ Deo victori cooperatæ sunt. Tertia, v. 17. culpat Galaaditas. Danitas & cæteros, qui à bello hoc metu Sisaræ se subduxerunt. Quarta, v. 24. benedicit Iahel, quæ Sisaram occidit. Quinta, v. 28. poëticè repræsentat vlulatum Matris Sisaræ.

1. CEcineruntque Debbora & Barac filius Abinoem in illo die, dicentes. 2 Qui
sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite Domino.
3. Audite Reges, auribus percipite principes: Ego sum, ego sum quæ Domino ca-
nam, psallam Domino Deo Israel. 4. Domine cùm exires de Seir, & transires per
regiones Edom, terra mota est, cælique ac nubes distillauerunt aquis. 5. Montes
fluxerunt à facie Domini, & Sinai à facie Domini Dei Israël. 6. In diebus Samgar
filij Anath, in diebus Iahel, quieuerunt semitæ: & qui ingrediebantur per eas, ambula-
uerunt per calles deuios. 7. Cessauerunt fortes in Israel, & quieuerunt: donec sur-
geret Debbora, surgeret mater in Israel. 8. Noua bella elegit Dominus, & portas
hostium ipse subuertit: clypeus & hasta si apparuerint in quadraginta millibus Israel.
9. Cor meum diligit principes Israel: qui propria voluntate obtulistis vos discrimi-
ni, benedicite Domino. 10. Qui ascenditis super nitentes asinos, & sedetis in iu-
dicio, & ambulatis in via, loquimini. 11. Vbi collisi sunt currus, & hostium suffoca-
tus est exercitus, ibi narrantur iustitiæ Domini & clementia in fortes Israel: tunc des-
cendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum. 12. Surge, surge Deb-
bora, surge, surge, & loquere canticum: Surge Barac, & apprehende captiuos tuos fili

Abinoem. 13. Saluatæ sunt reliquiæ populi. Dominus in fortibus dimicauit. 14. Ex
Ephraim deleuit eos in Amalec, & post eum ex Beniamin in populos tuos ô Ama-
lec: de Machir principes descenderunt, & de Zabulon qui exercitum ducerent ad
bellandum. 15. Duces Issachar fuere cum Debbora, & Barac vestigia sunt secuti,
qui quasi in præceps ac barathrum se discrimini dedit: diuiso contra se Ruben, mag-
nanimorum reperta est contentio. 16. Quare habitas inter duos terminos, vt audias
sibilos gregum: diuiso contra se Ruben, magnanimorũ reperta est contentio. 17. Ga-
laad trans Iordanem quiescebat, & Dan vacabat nauibus: Aser habitabat in littore ma-
ris, & in portubus morabatur. 18. Zabulon verò & Nephthali obtulerunt animas
suas morti in regione Merome. 19. Venerunt reges & pugnauerunt, pugnauerunt
reges Chanaan in Thanach iuxta aquas Mageddo, & tamen nihil tulere prædantes.
20. De cælo dimicatum est contra eos. stellæ manentes in ordine & cursu suo, ad-
uersus Sisaram pugnauerunt. 21. Torrens Cison traxit cadauera eorum, torrens Ca-
dumim, torrens Cison: conculca anima mea robustos. 22. Vngulæ equorum cecide-
runt, fugientes impetu, & per præceps ruentibus fortissimis hostium. 23. Maledicite
terræ Meroz, dixit Angelus Domini: maledicite habitatoribus eius, qui non venerunt
ad auxilium Domini, in adiutorium fortissimorum eius. 24 Benedicta inter mulie-
res Iahel vxor Haber Cinæi, & benedicatur in tabernaculo suo. 25. Aquam petenti
lac dedit, & in phiala principum obtulit butyrum. 26. Sinistram manum misit ad
clauum, & dexteram ad fabrorum malleos, percussitq; Sisaram quærens in capite vul-
neri locum, & tempus validè perforans. 27. Inter pedes eius ruit: defecit, & mortuus
est: voluebatur ante pedes eius, & iacebat exanimis & miserabilis. 28. Per fenestram
respiciens, vlulabat mater eius: & de cœnaculo loquebatur: Cur moratur regredi cur-
rus eius? quare tardauerunt pedes quadrigarum illius? 29. Vna sapientior cæteris
vxoribus eius, hæc socrui verba respondit: 30. Forsitan nunc diuidit spolia, & pulcher-
rima feminarum eligitur ei: vestes diuersorum colorum Sisaræ traduntur in prædam,
& suppellex varia ad ornanda colla congeritur. 31. Sic pereant omnes inimici tui
Domine: qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent. 32. Quie-
uitque Terra per quadraginta annos.

Vers. 1. QVI SPONTE OBTVLISTIS DE ISRAEL ANIMAS VESTRAS AD PERICVLVM, (eundo ad prælium formidolosum contra Sisaram potentissimum) BENEDICITE DOMINO,] qui nobis illustrem hanc de Sisara victoriam, Hebr. est בפרע פרעות *biphroa peraboth*, quod Primò Pagnin. Caiet. Arias. & alij vertunt, *dum vlciscitur vltiones in Israel, dum sponte se offert populus benedicite Domino*. Ita Complut. Verùm, Romani Codices Septuag. habent: *Reuelata est reuelatio in Israel dum sponte offerret se populus, benedicite Dominum.*

Chaldæus more suo paraphrasticè: *Quando rebellarunt domus Israel, venerunt super eos gentes, & expulerunt eos de vrbibus suis: & quando redierunt ad faciendum legem fortificati sunt super eas: & a super vltione fractus est Zizzara, & super signum & liberationem, quæ facta est Israeli, &c.*

Genuinè tamen sic ex Hebræo vertas: *In liberando libertatem in Israel, in spontanè offerendo se populum*, hoc est, qui liberastis & plenè libertati restituistis Israel, spontaneè vos offerendo certamini cum Sisara, *Benedicite Dominũ*, qui vos de eo triumphare fecit. Hebr. enim פרע *para* significat nudare, soluere, liberare.

Vers. 3. AVDITE REGES.] Mirabilia hæc Dei prælia, vt cum agnoscatis, timeatis, & colatis.

Tropol. Origen. hom. 6. *Exulta popule Dei audiens tua nobilitatis insignia. Tu vocaris ad audiendum verbũ Dei, & non vt plebs, sed vt rex vocaris Tibi enim dictum est: Genus regale & sacerdotale, populus in acquisitionem. Ideo quia vos reges estis, meritò Rex noster Christus Dominus Rex dicitur regum, & Dominus dominantium.* Modum deinde quo rex fias docet: *Regem te om-*

A *nium esse facit si regnet Christus in te. Rex namque à regendo dictus est. Si ergo & in te animus regnat & corpus obtemperat, si concupiscentias carnis sub iugum imperij tui mittas, si vitiorum gentes sobrietatis tua frenis arctioribus premas meritò rex diceris, qui te rectè regere noueris. Cùm ergo talis fueris effectus, dignè vt rex ad audienda diuina verba vocaberis.*

DOMINE CVM EXIRES DE SEIR, ET TRANSIRES PER REGIONES EDOM, TERRA MOTA EST, CÆLIQVE AC NVBES DISTILLAVERVNT AQVIS.] Seir idem est quod Edom, puta Esau, qui habitans in Idumæa, illi nomen suum indidit. Vers. 4.

MONTES FLVXERVNT A FACIE DOMINI, ET SINAI A FACIE DOMINI DEI ISRAEL.] *Et Sinai* Vers. 5.
hò & significat *id est*, tantùm enim in Sina legimus vita fulgura, tonitrua, pluuias, terræ motus. Vide
B dicta Exod. 19. 18. Vnde & Poëtica elegantia mõtes fluxisse dicuntur, quia mons Sina fumans, & quasi tremens ex reuerentia & metu Dei ibidem legem dantis, Mosi & Hebræis videbatur quasi fugere, solui & colliquescere. Est Catachresis: Eadẽ phrasis est Ps. 67. 8. quæ ex hoc loco sumpta est.

Alludit ad Numer. 10. 35. vbi Moses, cùm mouenda essent castra orabat Dominum supra arcam in propitiatorio residentem: *Surge Domine, & dissipentur inimici tui*, & Deuteron. 32. 2. *Dominus de Sina venit, & de Seir ortus est nobis*. Vide ibi dicta.

Sensus ergo est, q. d. Quando nobiscum ô Domine, cum arca, super eam quasi solium tuum præsidens, perambulabas in deserto, cui adiacet Seir siue Edom, hoc est Idumæa, ac præsertim in monte Sina, tunc ibidem tuam Mosi & Hebræis patribus nostris præsentiam, potentiam, prouiden-
tiam

tiam & magnificentiam ostendisti per procellas, tonitrua, terræ motus & fulmina, quibus Idumæos, aliasque gentes vicinas ita perculisti, vt non auderent nobis resistere, eò quòd cernerent te pro nobis pugnasse contra Pharaonem in mari rubro, ac in dies pro nobis pugnare & nos protegere. Refricat Debbora pristina Dei beneficia, & portenta Israëli per Mosen exhibita, vt ostendat Deum illa nunc in hac victoria portentosa, renouasse, ideoque continuare suam erga Israelem curam & beneficentiam; quare dignum esse, vt ipse à se & à cæteris Israelitis omni æuo laudetur & glorificetur. Ita Lyran. Serarius, & alij, Abulen. tamen q. 2. hæc propriè vt sonant accipit, censetque illa ita prorsus vt hîc dicitur contigisse, licet in Pentateucho non sint scripta. Vide dicta Numer. 21. v. 14.

VERS. 6. IN DIEBVS SAMGAR FILII ANATH, IN DIEBVS B IAHEL, QVIEVERVNT SEMITÆ, ET QVI INGREDIVNTVR PER EAS AMBVLAVERVNT PER CALLES DEVIOS.] q. d. Ante hoc bellum cum Sisara feliciter confectum, omnia itinera erant ab hostibus infessa & infesta, ideoque per obliquas inuias & occultas semitas proficisci oportebat, ne quis in eorum manus incederet. Licet enim Samgar dicatur fuisse Iudex, tamen exiguo is fuit tempore, & liberationem Israelis tantùm orsus est, sed eam perfecerunt Debbora & Barac hoc prælio & victoria. Vnde & tempus quo præfuit Samgar sub annis Barac complectitur hîc v. vlt.

Sed cur Iahel iungitur cum Samgar? Suspicantur aliqui Iahelem fuisse vxorem Samgar, qui idem sit cum Haber: vnde eo mortuo Iahelem fuisse viduā, & præfuisse toti domui. Samgar enim videtur fuisse Cinæus, qualis erat Iahel. Vnde *Samgar* Hebr. C idem est quod *aduena illic*, quales erant Cinæi.

Verùm hoc planè incertum est. Vnde certius dicas, Iahelem hîc induci, eò quòd primaria inter Cinæos erat femina, ad quam proinde Cinæi confluerent, sed difficulter & occultè ob vias ab hostibus infestas, vt dixi. Significat ergo, Iahelem nō potuisse vias securas facere, & mala populi auertere, donec Debbora Prophetissa instinctu Dei Barac & Hebræos, ac consequenter Iahelem ad bellum hoc, & ad occidendum Sisaram excitauit. Ita Hebræi, Serarius & alij.

VERS. 7. CESSAVERVNT FONTES.] Recentiores vertunt, *cessauerunt villæ*, scilicet rusticorum, ob grassationem hostium desertæ.

DONEC SVRGERET DEBBORA, SVRGERET MATER IN ISRAEL.] Hinc S. Ambros. lib. de Viduis censet Debboram fuisse matrem Barac Iudicis. *Quem*, inquit, *quasi mater erudiuit, quasi iudex præ-* D *posuit, quasi fortis instituit, quasi prophetes victoriæ certa transmisit.*

VERS. 8. Verùm dico Debboram hîc vocari matrem Israelis ob charitatem maternam, qua quasi mater populum tanquam prophetissa curabat, dirigebat, tutabatur & liberabat, vti mater solet facere filio.

NOVA BELLA ELEGIT DOMINVS.] τὸ *bella* non est in Hebræo. Vnde Septuag. Theodor. August. Caiet. & alij vertunt, *Nouos deos elegit Israel*, ideoque à Deo traditus fuit Sisaræ. Hebr. enim *Elohim* tam Deum quàm Deos significat, est enim plurale. Verùm hîc non est locus commemorandi deos, vbi Deo vero canitur epinicium. Quare melius & aptiùs Noster, subaudiens *bella*, vertit, *Noua bella elegit Dominus*; quia scilicet ipse per Hebræos paucos & inermes, vt sequitur, plurimas & armatissimas profligauit Sisaræ copias, & quia de cælo pro eis pugnauit, vt dicitur vers. 20. Denique quia non per viros, sed per imbelles feminas Debboram & Iahelem bellum hoc confecit.

Allegor. Debbora fuit typus B. Mariæ Virginis. *Debbora typus B. Virginis.*
1. Primò, quia *Debbora* Hebr. idem est quod *apis*, ita dicta à דבר *dabar*, id est *verbum, sermo*, eo quòd apis continuè susurrum quasi sermonem edat, ait Marinus in Lexico, q. d. *apis est debora*, id est, *eloquens*. Sic B. Virgo edidit nobis Verbum diuinum, dum illud in visceribus suis carne humana corporauit peperitque. Rursum ipsa est Debbora, quia edidit illud Canticum sanctissimum, sonantissimum, suauissimum: *Magnificat anima mea Dominum*, &c. cui Debbora hoc suo Cantico præluſit. Ad hæc ipsa quasi prophetissa assiduè eructabat Dei verba & oracula. Hinc licet Hebræi moderni vocent eam Deboram per simplex b. Septuag. tamen & S. Hieron. vocant eam Debboram per duplex b. Dicitur ergo ipsa non Debora (vt quidam volunt) sed Debbora, quasi *debbera*, id est loquens & eructans continuò magnalia Dei, quod præ illa fecit B. Virgo.

Insuper *apis* dicitur *Debora* à דברה *dibra*, id est consuetudo, series, ordo, eò quòd ipsa suos fauos ordine pulcherrimo, mirā arte & industria componat. Quid ordinatius B. Virgine, de qua ait Sapiens Prouerb. 8. 23. *Ab æterno ordinata sum*? Vnde tota eius vita fuit speculum ordinatissimæ virtutis, charitatis, omnisque perfectionis, adeoque ipsa, vt ait S. Ambr. fuit *norma probitatis, forma virtutis.*

Secundò, apis est castissima, manensque virgo generat suas apiculas. Sic B. Maria est Virgo virginum, quæ proinde non hominem, sed Deum generare meruit. Id de ape tradit Aristot. l. 9. Histor. anim. c. 4. & S. Ambros. lib. 1. de Virgin. *Digna*, ait, *Virginitas quæ apibus comparetur; sic laboriosa, sic pudica, sic continens. Rore pascitur, nescit concubitus, mella componit.* 2.

Tertiò, apis est sedula & operaria, conficitque duas res præstantissimas, ceram quā ad lumina in Ecclesia ad Deum colendum vtimur, & mel quod est suauissimum & sanissimum. Vnde *Debbora*, id est apis alludit ad דבש *debas*, id est *mel*, quod producit. Quocirca Prouerb. 6. 6. & seq. *Vade ad formicam ô piger*, &c. Septuag. addunt, *Vade ad apim, & disce quomodo operaria est, operationem quoque quam venerabilem facit.* Vide ibi dicta. Sic B. Virgo operatur assiduè opera religionis, pietatis, charitatis, vnde ab Ecclesia vocatur & inuocatur *mater misericordiæ, mater pulchræ dilectionis, vita, spes, & dulcedo nostra*. Nam, vt ait S. Bernard. nullus, quantumuis miser vel sceleratus, ad eam confugit, qui non dulcissima eius misericordiæ viscera experiatur. 3.

Quartò, Debbora fuit prophetissa. Sic & B. Virgo Prophetarum est regina. Rursum Debbora peperit victoriam de Sisara: B. Virgo de diabolo. Vnde Isaias c. 8. 3. *Accessi*, ait, *ad prophetissam* (B. Virginem) *& concepit & peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen eius, Accelera, spolia detrahe, festina prædari.* 4.

Quintò, Debbora iussit Barac ire in montem Thabor, id est puritatis, ibique confligendo prostrauit Sisaræ copias. Sic B. Virgo genuit Christū, qui quasi Barac, id est fulmen in eodem monte Thabor transfiguratus deiicit impietatem & impuritatem, hominesque docuit non carnales & 5.

spurcas, sed puras & cælestes voluptates ambire.

6. Sextò, Barac noluit ire ad conflictum nisi comite, imò duce Debbora. Vnde, S. Alcimus li. 6. c. 15. ait ipsam castra præiuisse: sic enim de ea canitr

Et memori nunc mente tenes, vt Debbora quondam
Duceret instructas post fortia classica turmas,
Et mulier sumpto præcederet agmina signo,
Mirantes hortata viros: quos ipsa ferocem
Exemplo, verbóq; monens accendit in hostem.
Quas postquam ducens Princeps animosa cateruas
Impulit accendens vegetata furoribus arma,
Barbarica cecidere manus.

Sic B. Virgo quasi Virginum, Apostolorum, Martyrum, Sanctorumque omnium antesignana omnes præit, verbóque & exemplo hortatur ad generosè cum carne, mundo & dæmone certandum, Quare illa longè præstantior est *Victorina*, siue *Victoria*, quæ olim mater castrorum dicebatur, vt ait Trebellius Pollio lib. de 30 Tyrannis. Hæc sunt noua bella, quæ elegit Dominus.

7. Septimò, Debbora fuit missa ad curandum legis Doctores, vti ex Chaldæo audiemus vers. 9. Sic B. Virgo est patrona, imò doctrix Apostolorum & Doctorum omnium.

PORTAS HOSTIVM IPSE SVBVERTIT.] *Portas*, id est omnê robur, hoc enim solet esse in portis Hebr. est או לחם שערים *az latham searim*, id est *tunc comedit vel deuorauit portas*. Septua. vertunt: *tunc pugnauerunt ciuitates Principū*, quia *latham* significat deuorare & pugnare: sicut enim os deuorat panem, sic gladius deuorat hominem. Rursum Septuag. τὸ *searim* acceperunt, vt τὸ *se* sit relatiuum significans, *qui*, deinde, *arim* significet vrbes. q. d. *pugnarunt qui erant vrbium*, scilicet Principes. Porrò S. Aug. qu. 30 & Theodor. ex alia versione Septuag. legunt *Elegerunt Deos nouos vt panem hordeaceum*, id est deteriorem; hordeum enim deterius est tritico sic Dij noui deteriores sunt Deo vero: quia *lathem* quoque est nomen significans panem; & si pro *searim* alijs punctis legas שעורים *seorim*, significat hordeum. Vnde *lachem seorim* significat *panem hordei* siue hordaceum.

C CLYPEVS ET HASTA SI APPARVERVNT IN QVADRAGINTA MILLIBVS ISRAEL.] *Si*, id est *non*. q. d. Non erant in 40. millibus, id est in vniuerso (numerus enim certus ponitur pro incerto) exercitu Israel clypei & hastæ, sed fundis, fustibus, vomeribus (vt Samger) ligonibus armati cæterique inermes Israelitæ, hostes armatissimos Deo duce profligarunt. Nimirum Chananæi æquè ac Philisthæi astutè eripuerant Hebræis arma, imò curabant vt non esset faber ferrarius in Israel qui ea fabricare posset, vt patet 1. Reg. 13. 59. Porrò Septuag. hic D vti & in seq. variant & sunt corrupti, habent enim contrarium delendo τὸ *si*, sed illud restituerunt Romani in correct. Septuag.

VERS. 9. COR MEVM DILIGIT PRINCIPES (Hebr. מחוקקי *chokeke*, id est Principes, Legislatores, Doctores, Scribas) ISRAEL, quia eum regunt docentque legem Dei, præsertim eos qui vt sequitur PROPRIA VOLVNTATE OBTVLISTIS VOS DISCRIMINI, ideoque iam triumphantes BENEDICITE DOMINO.] Disce hic pro Deo nullum detrectare periculum, cùm ipse ad illud vocat: nam vt ait S. Leo, *iuste instat præcepto, qui præuenit auxilio*: tunc enim Deus tacitè spondet felicem exitum & victoriam si periculum vltro & generosè capessamus. Porrò Chald. more suo paraphrasticè hæc accipit de do-

A ctoribus & Scribis, *Dixit*, inquit, *Debbora in prophetia: Ego missa sum ad laudandum Scribas Israel, qui quando fuit tribulatio illa, non cessarunt ab interpretanda lege: & sic pulchrum illis, quod sedentes in domo congregationis in capite aperto; & docentes populum verba legis, & benedicentes & confitentes populum.*

QVI ASCENDITIS SVPER NITENTES ASINOS, ET SEDETIS IN IVDICIO, ET AMBVLATIS IN VIA, LOQVIMINI] Est Periphrasis virorum honoratorum, & magistratuum & iudicum. Hi enim apud Iudæos vehebantur asinis vice equorum, vt patet c. 10. 4. tum quia Deus eis vetuerat copiam equorum, tum quia asini ibidem sunt fortes, eximij & *nitentes*, Hebr. צחרות *tsechorot*, ἐπιλαμπομένων, id est *fulgentes*. Sensus est. q. d. Vos ô primores & iudices æquè ac plebei, qui per vias Israëlis olim pe- B riculosas, nunc securas inceditis, loquimini magnalia Dei, quæ ipse nobis exhibuit in hoc prælio. VERS. 16.

Tropol. Origen. ascendit super asinam, qui corporis sui motus & desideria fræno rationis moderatur, vt veniant sub iugum verbi Dei, tuncque asina, id est caro refulgere dicitur, cùm castitatis & pudicitiæ splendore fuerit decorata.

VBI COLLISI SVNT CVRRVS, nongenti falcati Sisaræ, ET HOSTIVM SVFFOCATVS EST EXERCITVS, in torrente Cison. Clarè vertit interpres Hebræa, quæ obscura sunt, & ad verbum sic habent: *A voce sagittantium inter haurientes aquas*, cùm scilicet Sisariani sagittarij præcipitari in aquas Cison eas hauserunt, & ab eis hausti suffocatiq; sunt. Ita Arias, Caiet. Vatabl. & alij: IBI NARRENTVR IVSTITIÆ, id est iusta vindicta, quam Deus sumpsit de tyranno Sisara, ET CLEMENTIA IN FORTES ISRAEL.] Quibus victoriam de eo dedit. VERS. 11.

C TVNC DESCENDIT POPVLVS DOMINI AD PORTAS, ET OBTINVIT PRINCIPATVM.] q. d. quando occisus est Sisara, Israel obtinuit portas & vrbes hostium.

SVRGE.] Hebr. עורי *uri*, id est expergiscere, euigila Barac, & apprehende captiuos quos in prælio cepisti, eosq; & eorum spolia diripe, & inter commilitones distribue. Tu inquam ô Barac. VERS. 12.

FILI ABINOEM] *Abinoem*, Heb. idē est quod *pater decoris* vel *pulchritudinis* aut *pater meus pulchritudo vel decor*, aut *pater meus delectatio vel iucunditas*. Noam enim est decor, pulchritudo, delectatio, iucūditas. Huius ergo filius fuit victor & triūphator Barac.

SALVATÆ SVNT RELIQVIÆ POPVLI, DOMINVS IN FORTIBVS (cum fortibus, vel fortes Israelitas) DIMICAVIT] Hebr. neruosiùs ad verbum sic habent: *Tunc dominabitur reliquus, vel residuus illustribus populi, dominus dominabitur mihi in fortibus.* VERS. 13.

EX EPHRAIM DELEVIT EOS IN AMALEC, ET D POST EVM EX BENIAMIN IN POPVLOS TVOS Ô AMALEC.] Hebr. *De Ephraim radix eorum in Amalec post te Beniamin in populis tuis*, Sed Noster melius pro שרשם *shoresham*, id est *radix eorum*, quæ nullum hic habet sensum, alio puncto legit שרשם *sheresham*, id est *eradicauit*, siue *deleuit eos*. Nam & Septuag. vertunt ἐξεῤῥίζωσεν, id est *eradicauit*. Rursum Noster subaudit τὸ ô *Amalech* ex eo quod præcessit, ac pro אחריך *acharecha*, id est *post te*, legit אחרין *acharan*, id est *post eum*. VERS. 14.

Sensus hic est difficilis & obscurus ob historiæ tum peractæ ignorantiam, ac ob phrasis & styli poëtici inuolutam obscuritatem. Primò, communiter exponunt de bello, quo Iosue prostrauit Amalec, Exodi 17. q. d. Iosue qui erat ex tribu

Ephraim

Ephraim prostrauit Amalecitas, & futuro tempore surget alius dux ex tribu Beniamin, puta Saul, qui amplius populos tuos affliget, ô Amalec. Vide historiam 1. Reg. 15. Ita Chald. Rabbini, Hugo de S. Victore, Abulens. Lyran. Dionys. Caietan. Arias, Vatab. & alij. Verùm quid Iosue facit ad Barac, & Amalec ad Sisaram, de quo hic epinicium canitur?

Secundò ergo magis apposite, q.d. Barac cum suis fugientes Sisaræ copias ex monte Thabor, persecutus est vsque ad tribum Ephraim, & ei vicinam Beniamin: quare id videntes Ephraimitæ, & post eos beniaminitæ, iunxerunt se Barac, & Sisarianos cum eo persecuti sunt vsque ad vltimos Iudææ fines, imò vsq; ad Amalec illis contiguum, itaque planè omnes ceciderunt & deleuerunt, vt nemo superesset.

Tertiò & planè, q.d. Amalecitæ quasi veteres Iudæorum hostes, audientes Sisaram tantis copijs Iudæos inuadere, decreuerunt ei mittere suppetias, quod intelligentes Ephraimitæ & Beniaminitæ eis vicini, eos inualerunt & trucidarunt. Hoc exigere videtur τὸ *in Amalec*, & τὸ *in populos tuos ô Amalec.*

Porrò Septuag. hîc variant: Complut. enim & Regij Codices habent: *Ex Ephraim vlti sunt eos in valle* (pro *Amalec* enim videntur legisse עמק *emec*, id est valle) *frater tuus* (pro אחריך *acharecha*, id est *post te*, legerunt אחיך *achicha*, id est, *frater tuus*) *Beniamin in populis tuis.* Verùm Codices Romæ emendati habent vt Vulgatus: *Ex Amalec eradicauit eos in Amalec, post te Beniamin in populis tuis.*

DE MACHIR PRINCIPES DESCENDERVNT.] Machir fuit filius vnicus Manasse. Sensus ergo est, q.d. Manassensium priores cum suis popularibus vicini monti Thabor, audientes in eo à socijs confligi contra Sisaram, accurrerunt, eisque opem tulerunt. Laudat enim hîc Manassenses, Zabulonitas & Issacharianos, quòd Nephthalitis opem contra Sisaram animosè tulerint, cùm id Rubenitæ, Galaaditæ & Gaditæ sibi metuentes facere detrectarent, quos proinde carpit & perstringit.

Septuag. pro *principes* vertunt *perscrutantes*, quod Procopius sic explicat, q.d. Manassenses fugientes Sisarianos, seseque in speluncis & cauernis abscondentes perscrutati sunt eosque extraxerunt & mactarunt.

ET DE ZABVLON (repete, *principes descenderunt*) QVI EXERCITVM DVCERENT AD BELLANDVM] cum Barac contra Sisaram. Septuag. vertunt. *Et de Zabulon potentes in sceptro scribæ*; Hebr. *trahentes in virga* vel *sceptro*, per quos significantur magistratus, primores & principes. Alij intelligunt Scribas & Doctores, quasi tantus fuerit feruor concurrentium ad bellum, vt etiam Doctores suos calamos & stylos scriptorios in arma & gladios commutarint, & ad prælium descenderint.

VERS. 15. DVCES ISSACHAR FVERE CVM DEBBORA, ET BARAC VESTIGIA SVNT SECVTI.] Laudantur Issachariani, quòd cum Barac & Debbora aleam prælij tam ardui & formidolosi generosè subierint.

QVI (Barac) QVASI IN PRÆCEPS AC BARATHRVM SE DISCRIMINI DEDIT.] Videbatur enim cum paucis & inermibus ruere in innumeras & armatissimas Sisaræ copias, quasi in certum exitium, sed Deus eius fidem & fortitudinem remuneratus, exitium vertit in triumphum. Heb. *In vallem missus cum fortibus suis.* Septuag. *in valle misit pedites suos.* q.d. Barac dans se suosq; prælij periculo,

A se cum eis videbatur præcipitare in vallem, & profundam exitij sepulchrique fossam.

DIVISO CONTRA SE RVBEN, MAGNANIMORVM REPERTA EST CONTENTIO] Hebr. *In diuisionibus Ruben magnorum* vel *magnæ cogitationes cordis.* Vatab. *discrepationes cordis.* Videtur laudari Ruben, ait Serarius, quòd gregum bonorumque suorum omissa cura, bello interfuerit. Verùm alij passim censent vituperari hic Rubenitas, quòd studijs proprijs & commodis vacantes inter se diuisi fuerint, nec consentientes in illo bello, sed inter ouium suarum balatus & caulas desidere maluerint: vel quòd belli euentum expectarint, vt si vinceret Sisara, ei dicerent, Tui sumus, sin vinceret Barac, ei se iungerent, ait Chald. Sensus ergo est, q.d. Cùm Rubenitæ inter se disceptant, an bello Barac socios se iungere velint, an verò domi se cōtinere,
B ac proinde nullas Baraco suppetias mittūt magnanimi illi milites, qui se Baraco ad discrimen socios obtulerunt, id vidētes mirati sunt, ac inter se disceptarunt, dixeruntque: Cur Rubenitæ domi se cōtinent? cur nobis auxiliares copias non mittunt? cur periculum commune, quod nos subimus, ipsi detrectant? Id magis patebit ex vers. sequenti. q.d. Rubenitæ ob suam desidiam facti sunt fabula & probrum Nephthalitis militibus & victoribus.

QVARE HABITAS INTER DVOS TERMINOS, VT AVDIAS SIBILOS GREGVM?] q.d. Cur, ô Ruben, habitas & desides in terra tua, quæ sita est inter duos terminos, id est inter Moab & Chanaan cis Iordanem? Vel potiùs vt Chald. Quare, ô Ruben, tam mecum quàm cum Sisara pacem habere voluisti, ac, vt vulgò dicitur, cur inter duas aquas na- VERS. 16.
C tas, vt audias sibilos gregum, q.d. mauis greges tuos pascere, eorumque balatus & pastorum sibilos audire, quàm buccinæ meæ sonitum: mauis quietem prædij, quàm laborem & discrimen prælij. Culpat ergo eorum inertiam, timorem & pusillanimitatem, quòd maluerint vacare rusticationi quàm præliationi.

DIVISO CONTRA SE RVBEN, MAGNANIMORVM REPERTA EST CONTENTIO.] Iam explicata v. 15. Repetitur hoc hemistichium velut carmen intercalare, ad elegantiam, mutata vna dumtaxat littera, nam v. 15. habetur חקקי *chikkeleb*, id est cogitationes, vel disceptationes cordis, hîc verò dicitur חקרי *chicre leb*, id est inuestigationes vel perscrutationes cordis. Sed eòdem redit sensus.

GALAAD TRANS IORDANEM QVIESCEBAT, ET DAN VACABAT NAVIBVS, ASER HABITABAT IN VERS. 17.
D LITTORE MARIS.] Taxantur Galaaditæ, Danitæ, & Aseritæ, quòd sua priuata commoda sectantes in terra sua desidere maluerint, in eaque quietè vacare agriculturæ, nauigationi & mercimonijs, quàm commune belli periculum pro patria contra Sisaram subire; ignauia enim hæc erat non ferenda.

ZABVLON VERÒ ET NEPHTHALI OBTVLERVNT ANIMAS (vitas) SVAS MORTI, mortis periculo, IN REGIONE MEROME.] Quæ adiacet monti Thabor, vbi commissum est prælium contra Sisaram. Ita Adrichom. Septuag. appellatiuè accipiunt τὸ *Merome*, vertuntque *super altitudines agri*; quia scilicet in alta latàque planitie montis Thabor gestum est hoc bellum. VERS. 18.

VENERVNT REGES (reguli & principes confœderati Sisaræ & Iabin regi Asor) ET PVGNAVERVNT: PVGNAVERVNT REGES CHANAAN IN THA- VERS. 19.

THANACH IVXTA AQVAS MAGEDDO] Hæc enim loca vicina sunt Thabor, suo loco prædicti.

VERS. 20. DE CÆLO DIMICATVM EST CONTRA EOS: STELLÆ MANENTES IN ORDINE ET CVRSV SVO ADVERSVS SISARAM PVGNAVERVNT.] Rupert. Glossa Vatab. & alij per stellas accipiunt Angelos, quasi hæc Poëticè dicantur, nilque aliud significent, quàm quod Deo & Angelis pro Hebræis pugnante etiam stellę Deo obedientes & lucentes cum eo & pro eo pugnasse videantur. Sic & Franciscus Valesius sacræ Philos. ca. 31. per stellas accipit Angelos, quorum cursus dicitur assidua illa & continuens operatio, qua homines custodiũt & gubernant. Sic Apoca. 12. 4. dicitur draco caudâ suâ traxisse tertiam partem stellarum, id est Angelorum, & misisse eas in terram. Planiùs accipias ipsas stellas, sed à suis Angelis motas, impulsas & directas. Sensus est q. d. Stellę è cęlis pro Hebręis contra Sisarianos pugnauerunt, eiaculando in eos grandinem, ventos, procellas, fulgetra, tonitrua, ignes, & stellas cadentes, quæ eos perculerunt & interemerunt, vti contigit Iosue contra Chananæos pugnanti c. 10. 11. Angeli enim per stellas in nubes per se congregatas & ritè dispositas more suo influentes, causarunt procellas & fulmina, quę Angeli ita direxerunt, vt non in Hebræos, sed in Sisarianos ferrentur. Philo Biblicus ait Deũ orante Debborâ præcepisse astris: *Descendite astra, & incendite inimicos meos, vt sciant virtutem meam. Et descenderunt astra, & expugnauerunt castra eorum.* Et anteriùs: *Cùm, inquit, Debbora & Barac iuerunt ad præliandũ cum hostibus, Deus conturbauit motum stellarum suarum, & dixit ad eas: Festinate & ite, & conturbate brachia hostium, & conterite virtutem cordis eorum, quoniam veni vt dominetur populus meus; & profecta sunt astra sicut præceptum erat eis, & incenderunt inimicos eorum.* Intellige astra non descendisse de cælo motu locali, sed virtute & efficientia sua, quia scilicet è cælis ignes & fulgura vibrarunt in Sisarianos.

Pulchrè hîc alludit nomen Ducis. Barac enim Hebr. fulgur significat fulmineo ergo Barac Deus fulminans subministrabat sua fulmina. Sic Mars à Poëtis dicitur fulminare, & Ptolemęus vocatus est Ceraunus, id est fulmineus. Consentit Iosephus lib. 5. c. 6. *Commissâ, ait, pugnâ vehemens imber mixtus grandine superuenit, quem ventus in aduersos Chananęorum vultus inferens, & prospectum adimens, inutiles eorum iaculatores & funditores reddidit, atque etiam scutati manibus rigentibus præ frigore gladios vix retrahebãt.*

Sic de Clodoueo multa reperies similia apud Gregorium Turonicum lib. 2. histor. Franc. c. 30. Honorij exercitum diuino miraculo victoriam incredibilem de Gothis retulisse scribit B. August. lib. 5. de Ciuit. Dei c. 23. Ariulphum ducem S. Sabinus martyr propè Spoletum suo clypeo muniuit, & in bello protexit, ait Paulus Diaconus li. 4. cap. 17. Robertus Monachus l. 5. & 7. de Bello sacro refert sæpè S. Georgium, Mauritium, & Demetriũ, visos sub nostris castris militasse. S. Georgius Arragonensibus in bello Ostensi maximum Agarenorum exercitum prostrauit, vt narrat Carbonellus libr. 1. & in bello Valentino sæpè nostris auxilium tulit. S. Iacobus Apostolus Hispaniarum patronus Ramiro Regi Legionis, propè victo atque prostrato eius exercitu, in colle, qui Clauijus nominatur, Hispanicè Clauijo, apparuit, & victoriam pollicitus est, quam postero die à Mauris obtinuit, vt cõstat ex Regio priuilegio eiusdem Ramiri 9. Kal. Iunij. Era 972. & refert Calixtus II. lib. de Miraculis D. Iacobi, & Vincentiũs Bellouacensis lib. 27. Speculi historialis, cap. 31. Plura vide apud Thomam Bozium tom. 2. de signis Ecclesiæ l. 17. Signo 79.

STELLÆ MANENTES IN ORDINE ET CVRSV SVO, ADVERSVS SISARAM PVGNAVERVNT.] q. d. Stellæ, quæ imperante Iosue cum sole & luna steterunt in ordine, vt ad exitum Israelitarum victoria perduceretur, nunc iuuerunt Barac cursu non intermisso. *Stellæ pugnant pro Israele.*

At quomodo pugnauerunt contra Sisaram? Respondet Rabbi Salomon, stellas de cælo incanduisse, lutumque itinerum ita calefecisse, vt vngulæ equorum Sisaræ nimio calore deciderent solutæ, quo illo incommodo affectus, pugnare haud potuit.

Secundò, Rab. Dauid Kimchi, ait stellas ita calefecisse milites Sisaræ, vt cùm refrigerari vellent in torrente Cison, in eo perierint, quod significari putat illis verbis: *Torrens Cison traxit cadauera eorum.* 2.

Tertiò, Abulen. putat stellas manentes in ordine suo propterea dici contra Sisaram pugnare, quia fortè sidera videbantur inflammata cadere super Sisaræ exercitum, cometis nimirum & fulguribus in eum iactatis. Sic enim & currus turbati in præerupta ferebantur, & militibus de cælo tactis mors Chananæorum oculis oberrabat. Hebræis nullo interim lætis detrimento. 3.

Quartò, plenè & germanè, q. d. *Stellæ manentes in ordine suo.* Hebr. *in semitis suis*, Vatab. *è stationibus suis*, hoc est ordinata acie incedentes pugnauerunt contra Sisaram, quia in eum eiusque castra iaculatæ sunt ventos, procellas, fulgetra, quibus ea afflarunt & prostrarunt. Tò ergo *manentes in ordine & cursu suo*, significat Primò stellas ordinate more suo incessisse, vti incedit acies militum. Nam in Script. stellæ, vocantur militia siue acies Dei: in acie autẽ maximè spectatur ordo militũ: hic enim si seruatur, vincit; si turbetur, vincitur. Secundò, stellę non cominus, sed eminus è cælo pugnasse contra Sisaram. Tertiò, Angelos qui ordinem & cursum stellarum moderantur, per eas contra Sisaram certasse. Quartò, solem & stellas hîc non constitisse, vti constiterunt sub Iosue Solis stationem imperante c. 10. 12. sed motum suum ordinarium continuasse, itaque produxisse procellas & fulmina, eaq; in Sisarianos vibrasse. Ita Lyran. Caiet. & alij. Quintò, stellas è suis stationibus in cęlo facilè perdidisse Sisarianos in terra; quia ex alto facile est perdere hostem infrà in valle consistentem. Faciliùs enim, fortiùs & certiùs tela ex alto in imum, quàm ex imo in altum iaciuntur. Vnde Duces præliaturi solent captare locum excelsum, illudq; est omen & causa victorię: tum quia hostis ex imo in eum magno nisu scandere debet, eaq; vires exhaurit, antequàm cum antagonistis suis; qui quieti integris sunt viribus, confligat; tum quia efficacius tela ex monte in vallem, quam ex valle in montem vibrantur: tum denique quia ex alto omnes hostium acies, iter, machinationes, &c. conspiciuntur, vt eis occurratur. Addunt Rabbini in Seder Olam, *Omnia quæ in cælis & quæ in terris sunt pugnasse contra Sisaram* pro Barac & Hebræis. 4.

TORRENS CISON TRAXIT CADAVERA EORVM.] Pro *traxit*, Hebr. est גרף *garaph*, id est *voluit*, *deuoluit*, *conuoluit*, *volutauit*. Septuag. *euerrit*. Chald. *fregit*.

fregit. Vatabl. *scopauit*, id est instar scopæ euertit. A Torrens Cison fluit ad radices montis Thabor, vbi contritus est Sisara: quare milites eius fugientes per torrentem Cison, eo per Dei prouidentiã aquis redundante & tumido hausti mersique sunt; quare torrens deuoluit eorũ cadauera. Vnde Iosephus ait Deum tunc ingentem immisisse imbrem, quo vtiq; auctus valdè intumuit torrens Cison. Festiuè R. Eliezer c.42. narrat voluisse Deũ, vt in mari rubro submersi Ægyptij, sepelirentur; sed deprecatam hoc terram, quòd qui ab aquis interempti essent, ab aquis etiam absorberi deberent: Deum verò dixisse: *O terra hac vice suscipe istos, alia vice eos qui super te interfecti fuerint proyciam in mare. Dicitur enim: Torrens Cison traxit cadauera eorum.* Ethopœia est Rabbinica, qua significatur omnes res etiam inanimes Deo ad nutum morem gerere, omnesq; ab illo suauiter & ipsarum naturis conuenienter gubernari. Ita Serarius.

Cadumim quid? Resp. 1. TORRENS CADVMIM, TORRENS CISON,] Torrens Cadumim idem est cum torrente Cison, vt habet Chald. *Ipse*, inquit, *est torrens Cisone* sed cur dictus est *Cadumim*? Primò Septuag. in Codice Roman. Pro *Torrens Cadumim*, vertunt, *torrens antiquitatum*: קדם *kedem* enim significat antiquum, priscum, primum, quod Marinus simpliciter explicat. q.d. Cison est torrens antiquus, licet enim sit torrẽs, tamen ab antiquo fluit, nec fluere cessat, vti alij torrentes sæpè siccantur in æstate, & fluere desinunt. Sublimiùs Chald. sic explicat: *Fluuius in quo facta sunt signa & fortitudines Israeli ab antiquo* R. Ralbag verò; Dicitur Cison, inquit, Cadumim, id est antiquus, quòd in eo renouatum sit antiquum prodigium maris rubri; quia sicut Deus illo mersit Pharaonem, sic in Cison mersit copias Sisaræ. Sic & Rupertus, qui censet Cadumim esse mare rubrum, itaque vocari ob antiquum mersi in eo Pharaonis prodigium.

Optimè Arias & Vatab. sic explicant, q.d. ab antiquo, ab olim, ab initio torrens Cison à Deo factus & ordinatus est ad hoc, vt in eo pugnante Barac mergerentur Sisariani.

2. Secundò, Serarius torrentem, *Cadumim* vertit *torrentem Orientalium*: *kedem* enim Orientem quoque significat. Torrens enim Cison labitur partim versus mare Mediterraneum, quod est ad Occidẽtem, partim in mare Galilææ, quod est ad Orientem: quare *Cadumim* hic notare partem hanc Orientalem torrentis, qua mersi fuere Chananæi.

3. Tertiò alij *Cadumim*; quod est participium passiuum, propriè vertunt *præuentorum, præoccupatorum*; vbi scilicet Sisariani ex inopinato aquis præuenti & suffocati. קדם *kedem* enim significat præuenire, præoccupare. Omnes hæ expositiones probabiles sunt coniecturæ, nil enim certi hic statui potest. Vnde S. Hier. in locis Hebr. *Cadomi*, inquit, *torrens, iuxta quem Debbora bellum gessit.* Addit Adrichom. riuulum quemdam procedentem ex torrente Cison vocari *Cadumim*, sed an ab vrbe quapiam ita dictus sit, an aliunde, non explicat.

Allegor. B. Petrus Damiani ser. 40. qui est de S. Cassiano martyre, totum hoc prælium applicans Ecclesiæ, per torrentem Cison accipit Baptismum. *Nam cum Catechumenus*, inquit, *lauacro sacri fontis immergitur, tanquam Sisarà cum suo exercitu, sic nequissimus spiritus cum his quæ sibi militant vitijs omnibus necesse est perimatur.*

Porrò huius victoriæ, vtpote illustris & cælestis, subinde fit mentio in Script vt Psal. 82. 10. *Fac illis sicut Madian & Sisaræ, sicut Iabin in torrente Cison*, id est, perde nostros hostes, sicut perdidisti Madianitas per Gedeonem, ac copias Sisaræ Ducis & Iabin regis in torrente Cison. Nec enim ipse Sisara perijt in Cison, vtpote occisus à Iahel; multò minus eo perijt Iabin rex, qui prælio non interfuit. Rursum Elias Sacerdotes Baal iussit occidi ad torrentem Cison, 3. Reg. 18. 40. idque appositè, vt scilicet vbi Sisariani gentiles mersi fuerant, ibi & Baalitæ idololatræ mergerentur. Hinc *Cison* Heb. idem est quod duritia, vel induratus, vel stipula: torrens enim hic eos quasi stipulas durè abripuit, eò quòd ipsi in suo scelere & idololatria essent obdurati.

CONCVLCA ANIMA MEA ROBVSTOS.] Poëticè B hoc ait Debbora. q. d. gaude, exulta, triumpha ô anima mea, quia Deus Sisarianos quantumlibet armatos & robustos cecidit, tibique calcandos subiecit.

Aliqui vertunt: *calcabas anima mea fortiter*, q.d. torrẽtem qui mersit Sisarianos, tu ô Debbora forti sicco que pede calcasti, sicut mare rubrum quod hausit Pharaonem se diuidens, siccũ dedit alueum & transitum Hebræis. Fauent Septuag. Roman. qui habent *Conculcauit eum* (torrentem Cison) *anima mea potens*. Ita Serarius. Quod si verum est, nouum est & prodigiosum miraculum. Verùm Complut. Regij & alij pro *eum* habent *eos*, scilicet milites Sisaræ. Vnde & Chald. vertit: *Ibi conculcauit anima mea occisos eorum in robore.*

Aliò prorsus abit Caietan. qui vertit: *Anima mea*, id est populi mei, *diriget fortitudinem*, hoc est in C Deo fortitudinem suam locabit.

VNGVLÆ EQVORVM CECIDERVNT FVGIENTIBVS IMPETV, ET PER PRÆCEPS RVENTIBVS FORTISSIMIS HOSTIVM] Solent enim vngulæ in vehementi cursu, ex collisione ad saxa, equis ex pedibus excidere. Significatur ergo hac plurali ingens hostium pauor, indeque impetus in fuga. Septuag. Roman. vertunt: *Quando impediti sunt calcanei equi, festinatione festinauerunt.* Complut. verò & Regij habent: *Tunc abscissa sunt crura equorum hinnitibus potentium illius.* VERS. 22.

FORTES EIVS.] Aquila, inquit Procopius, Heb. מדהרות *midaroth*, *exposuit Dehis irruentium, hoc est vngulæ equorum in acie agillimorum inutiles factæ sunt*: Chald. *Tunc eductæ sunt vngulæ equorum à fremitu.*

MALEDICITE TERRÆ MEROZ, DIXIT ANGELVS DOMINI.] Quæ sit terra *Meroz*, ignoratur. VERS. 23. Probabiliter Pagnin. in Nom. Hebr. opinatur *Meroz*, esse *Merom*, tum quia litteræ penè sunt eædem; D tum quia Iosue, c. 11. 7. ante annos 120. ibi cecidit Iabin regem Azor, antecessorem huius Iabin, cuius Dux Sisara cæsus fuit à Barac. Porrò *Merom*, inquit Adrichom. ex S. Hier. lacus est triginta stadijs latus & sexaginta longus, qui inter Cæsaream Philippi & Mare Galilææ quasi in medio situs est, quem Iordanis fluuius medius perfluit. Qui quidem lacus tempore resolutionis niuium à Libano monte defluentium valdè accrescit, ac dilatatur, ac æstiuo tempore ex maiori parte exsiccatur. Quo fit, vt diuersi generis herbæ, arbusta & arbores in syluam eo loci accrescant, quæ leonibus, vrsis, pardisque feris maximè abundat, ac Regibus Principibusque viris gratam & iucundam præbet venationem.

Maledicuntur ergo hic præ cæteris accolæ lacus Merom, quòd suppetias non tulerint Nephthali in contra Sisaram, sed potiùs occultè fauerint Sisaræ, ideoq; pro terra *Merom*, id est excelsa, hic vocatur *Meroz*, id est secretum, quòd secreta contra Hebræos cum Sisara consilia agitârint; alioqui enim ob negatas suppetias dumtaxat non eis malediceret Angelus, cùm easdem negarint Rubenitæ, Danitæ, Aseritæ v. 16. 17 quibus tamen idcirco non maledicit: Quocirca maledicit terræ *Merom*, vt fiat terra *Meroz*, id est macilenta & sterilis (רז *raz* enim maciem significat) atque hoc ipsa voce innuat pro *Merom*, id est celsitudo vocat eam *Meroz*, id est maciem & sterilitatem, quam hac maledictione ei induxit, sicut Dauid eandem imprecatus est montibus Gelboë, ob cæsum in ijs Saulem & Ionatham. 2. Reg. 1. 21. Vnde Septuag. hic vertunt: *Maledictus omnis inhabitans eam.*

DIXIT ANGELVS DOMINI.] Quæres, quis hic Angelus? Primò, Chald. censet esse Barac, qui dicatur Angelus, quòd a Deo sit missus ad parandam Israeli de Sisara victoriam. Secundò, Procopius censet esse Pontificem. Sacerdos enim, præsertim summus, Angelus Domini exercituum est, vt ait Malach. c. 2. Tertiò, Caietan. censet esse Debboram. Quartò, planè & genuinè Abulens. censet fuisse verum Angelum, scilicet Michaëlem, qui bello huic præfuit tanquam Israelis princeps ac protector. Daniel. 10. Sic & Rupert. Arias verò censet fuisse Angelum, qui hoc Canticum Debboræ suggessit & dictauit: sed hunc verisimile est fuisse eundem qui bello præfuit, puta S. Michaëlem.

QVIA NON VENERVNT IN AVXILIVM DOMINI] Per suos fideles Hebræos pugnantis contra impios Chananæos. Vnde explicans subdit: *in adiutorium fortissimorum eius*, militum Hebræorum. Septuag. in Codice Regio habent: *Quia non venerunt in auxilium, Dominus auxiliator noster, Dominus in pugnatoribus potens.*

VERS. 24. BENEDICTA INTER MVLIERES IAHEL.] Hebr. מנשים *minnasim*, id est ex *mulieribus*, vel *præ mulieribus Iahel*. Hinc Gabriel Archangelus sumpsit suam salutationem, qua B. Virginem salutauit Lucæ 1. dicens: *Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*. Iahel enim fuit typus B. Virginis, vti dixi c. 4. 28.

VERS. 25. AQVAM PETENTI (Sisaræ) LAC OBTVLIT, ad eum somno consopiendum, vt dormientem occideret, ET IN PHIALA PRINCIPVM, hoc est in phiala præclara & præstanti, ex quali bibere solent principes, vti erat Sisara, OBTVLIT BVTYRVM] Hoc est lac pingue & spissum: ex hoc enim lactis pinguedine agitata coagulatur & fit butyrum. Nec enim Iahel butyrum, sed lac dedit sitienti, potumque petenti Sisaræ. Est Catachresis.

VERS. 26. SINISTRAM MANVM MISIT AD CLAVVM.] Quasi ad instrumentum in tabernaculo suo obuium. Videtur hic clauus fuisse ferreus; hic enim acutior est, faciliusque incutitur & penetrat vsque ad terram. Aliqui tamen censent clauum fuisse ligneum, vt fuerit typus crucis Christi, quæ fuit ex ligno. Verùm aptius clauus hic fuit typus, imò idæa clauorum ferreorum, quibus Christus fixus in cruce in eadem confixit Sisaram, id est diabolum, omnes ei vires adimendo, vt superiùs dixi ex Origene. Audi Rupertum hic c. 7 *Clauus tabernaculi [illegible] est stigma passionis Christi, Clauum tulit, qua [illegible] mortificare membra sua super terram, crucem suam baiulantis,*

A *crucifigens carnem suam cum vitiis & concupiscentiis. Hoc tunc valide fit, quando non pro vanitate humanæ laudis, sed pro gloria assumitur Dei afflictio carnis; non inquam in ambitione auræ popularis, sed in timore Domini. Idcirco Psalmista postulat: Confige timore tuo carnes meas.* Psal. 118.

VOLVEBATVR ANTE PEDES EIVS] Non capite, vtpote quod Iahel clauo iam terræ affixerat, sed motitando & agitando pedes & latera, cum expiraret Sisara. Ita Abulens. VERS. 27.

VLVLABAT MATER EIVS.] Sisaræ. Vatabl. *eiulabat*, scilicet quòd Sisara filius more suo ad se triumphans & spolijs onustus non reuerteretur. Vnde ex hac eius mora & tarditate suspicans quid sinistri ei contigisse, augurans q; eius cædem (hanc enim ei mens praesaga præsagiebat) lamentabatur Poëticè hic inducitur matris lamentum, vt fit in tragœdiis, vt tragicus Sisaræ interitus meliùs repræ- VERS. 28.

B sentetur.

VNA SAPIENTIOR CETERIS VXORIBVS EIVS (scilicet Sisaræ) HÆC SOCRVI (matri Sisaræ eiulanti quòd Sisara non rediret) VERBA RESPONDIT] Vt eius dolorem leniret, & suspicionem sinistram in opinionem meliorem conuerteret, quod scilicet spolia hostium ampla diriperet, ideoque redire tardaret. VERS. 29.

SIC PEREANT OMNES INIMICI TVI DOMINE] Vti perijt Sisara impius cum omnibus suis, licet plurimis & fortissimis. VERS. 31.

QVI AVTEM DILIGVNT TE, SICVT SOL IN ORTV SVO SPLENDET, ITA RVTILENT.] Sol oriens spargit iubar suum aureum, splendoremq; suum pulcherrimum & gratissimum, qui sensim vsque ad meridiem crescit, & pulchrior fit ac robustior. Sic pariter Israëlitæ ceteriq; diligentes te,

C ò Domine omni decore, gratia, robore, lætitia, virtutibus, prosperitate, victoria, felicitate & triumpho resplendeant, iisque semper te benedicente increscant & proficiant, vt nemo eis audeat vel possit resistere, donec iisdem donis planè impleantur & abundent, quod fiet in cælo cùm videbunt Deum Deorum in Sion, ac eius gloriam, omneq; bonum participabunt, iuxta illud Prouer. 4. *Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectam diem.* Vide ibi dicta.

Pro *In ortu suo.* Hebr. est בגבורתו *bigburatho*, id est *in virtute sua*, hoc est *in fortitudine sua*. Ita Chal. *Misericordia*, inquit, *eius (Dei) splendescent sicut exire solet sol in fortitudine sua.* Sept. ἐν δυναστείᾳ αὐτοῦ, id est *in potentatu suo*, cùm scilicet sol claro manè exoriens apparet auricomus, ac fortiter suos splendoris radios longè lateque totis quasi viribus eiaculatur,

D iisque omnes tenebras dispellit, omniaque suis fulgoribus superat & collustrat, vt nil ei obsistere valeat. Hoc est quod ait Malachias cap 4. 2. *Orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ.* Et Sapient. 3. 7 *Fulgebunt iusti sicut sol.* Et Eccles. c. 27. 12. *Homo sanctus in sapientia manet sicut sol.* Vide quæ illis locis annotaui, æque ac Isaiæ 45. 1. ad illa: *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro.* Cyrus enim Persicè idem est quod sol.

QVIEVITQVE TERRA PER QVADRAGINTA ANNOS.] Sub his 40. annis continentur viginti anni quibus Iabin oppressit Hebræos cap 4. v. 3. Vide dicta c. 3. v. 11. & 30 Minùs ergo rectè Iosephus. *Postquam*, inquit, *solo tenus vrbem Asor æquasset (Barac) ducem Israelitarum egit ad annos* 40. VERS. 32.

Addit Philo Biblicus in Antiquit. Debboram morien-

morientem conuocasse populum, eique hæc vltima dedisse monita: *Ecce ego moneo vos tanquam mulier Dei, & illumino vos tanquam ex feminco genere, & obaudite mihi quasi matri vestræ, & intendite verbis meis tanquam morituri & ipsi. Ecce ego proficiscor mori viam totius carnis, quo venietis & vos: tantum cor vestrum dirigite ad Deum Dominum vestrum tempore vitæ vestræ, quoniam post mortem vestram in his in quibus vixistis,*

A *pœnitere non poteritis. Nunc ergo filij mei vos obaudite vocis meæ, donec habetis tempora vitæ & legis lumen, dirigite vias vestras. Et dum loqueretur Debbora verba hæc leuauerunt omnes populi vocem vnanimiter & plorantes dixerunt: Ecce nunc mater morieris, & relinquens filios tuos, cui commendas eos? Ora itaque pro nobis, & post recessum tuum erit anima tua memor nostri in sempiternum.*

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

HEbræos rursus idololatrantes oppriment Madianitæ; quare pœnitentes Deum inuocant, qui liberatorem eis per Angelum designat Gedeonem. Vnde Angelus v 18. Deo sacrificat. Mox Gedeon v. 25. iussu Dei aram Baal subuertit, ideoque Ieroboal, id est vltor Baal vocatur: inde v. 34. classico milites conuocat, ac signum victoriæ à Deo petens accipit rorem in solo vellere, & mox siccitatem in solo vellere. Quintus ergo Israelis Judex fuit Gedeon cuius acta hic enarrantur.

1. FEcerunt autem filij Israel malum in conspectu Domini: qui tradidit illos in ma-
nu Madian septem annis. 2, & oppressi sunt valdè ab eis. Feceruntque sibi an-
tra & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum loca. 3. Cumque se-
uisset Israel, ascendebat Madian & Amalec, cæterique Orientalium nationum: 4. &
apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis, cuncta vastabant vsque ad introitum
Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israel, non oues, non bo-
ues, non asinos. 5. Ipsi enim & vniuersi greges eorum veniebant cum tabernacu-
lis suis, & instar locustarum vniuersa complebant, innumera multitudo hominum, &
camelorum, quidquid tetigerant deuastantes. 6. Humiliatusque est Israel valdè in
conspectu Madian. 7. Et clamauit ad Dominum postulans auxilium contra Ma-
dianitas. 8. Qui misit ad eos virum prophetam, & locutus est: Hæc dicit Domi-
nus Deus Israel: Ego vos feci conscendere de Ægypto, & eduxi vos de domo seruitutis,
9. & liberaui de manu Ægyptiorum, & omnium inimicorum qui affligebant vos: eie-
cique eos ad introitum vestrum, & tradidi vobis Terram eorum. 10. Et dixi: Ego
Dominus Deus vester, ne timeatis deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et
noluistis audire vocem meam. 11. Venit autem Angelus Domini, & sedit sub quer-
cu, quæ erat in Ephra, & pertinebat ad Ioas patrem familiæ Ezri. Cumque Gedeon fi-
lius eius excuteret atque purgaret frumenta in torculari, vt fugeret Madian, 12. ap-
paruit ei Angelus Domini, & ait: Dominus tecum, virorum fortissime. 13. Dixitque
ei Gedeon: Obsecro, mi domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos
hæc omnia? vbi sunt mirabilia eius, quæ narrauerunt patres nostri, atque dixerunt: De
Ægypto eduxit nos Dominus? Nunc autem dereliquit nos Dominus, & tradidit in
manu Madian. 14. Respexitque ad eum Dominus, & ait: Vade in hac fortitudine
tua, & liberabis Israel de manu Madian: scito quòd miserim te. 15. Qui respondens
ait: Obsecro, mi domine, in quo liberabo Israel: ecce familia mea infima est in Ma-
nasse, & ego minimus in domo patris mei. 16. Dixitque ei Dominus: Ego ero te-
cum: & percuties Madian quasi vnum virum. 17. Et ille: Si inueni, inquit, gra-
tiam coram te, da mihi signum quod tu sis qui loqueris ad me. 18. Nec recedas
hinc donec reuertar ad te, portans sacrificium, & offerens tibi. Qui respondit: Ego
præstolabor aduentum tuum. 19. Ingressusque est itaque Gedeon & coxit hæ-
dum, & de farinæ modio azymos pánes: carnesque ponens in canistro, & ius carnium
mittens in ollam, tulit omnia sub quercu, & obtulit ei. 20. Cui dixit Angelus Do-
mini: Tolle carnes & azymos panes, & pone supra petram illam, & ius desuper funde.
Cumque fecisset ita, 21. extendit Angelus Domini summitatem virgæ, quam te-
nebat in manu, & tetigit carnes & panes azymos, ascenditque ignis de petra, & carnes
azymosq; panes consumpsit: Angelus autem Domini euanuit ex oculis eius. 22. Vi-
densque Gedeon quòd esset Angelus Domini, ait: Heu mihi Domine Deus: quia vidi
Angelum Domini facie ad faciem. 23. Dixitque ei Dominus: Pax tecum: ne ti-
meas, non morieris. 24. Ædificauit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocauitque il-

Iud, Domini pax, vſque in præſentem diem. Cumque adhuc eſſet in Ephra, quæ eſt
familiæ Ezri, 25. nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, &
alterum taurum annorum ſeptem, deſtruéſq; aram Baal, quæ eſt patris tui: & nemus,
quod circa aram eſt ſuccide: 26. & ædificabis altare Domino Deo tuo in ſummitate
petræ huius, ſuper quam ante ſacrificium poſuiſti: tolleſque taurum ſecundum, & of-
feres holocauſtum ſuper ſtruem lignorum quæ de nemore ſucciderıs. 27. Aſſumptis
ergo Gedeon decem viris de ſeruis ſuis, fecit ſicut præceperat ei Dominus. Timens
autem domum patris ſui, & homines illius ciuitatis, per diem noluit id facere, ſed
omnia nocte compleuit. 28. Cumque ſurrexiſſent viri oppidi eius mane, viderunt
deſtructam aram Baal, lucumque ſucciſum, & taurum alterum impoſitum ſuper al-
tare, quod tunc ædificatum erat. 29. Dixeruntque ad inuicem: Quis hoc fecit?
Cumque perquirerent auctorem facti, dictum eſt: Gedeon filius Ioas fecit hæc om-
nia. 30. Et dixerunt ad Ioas: Produc filium tuum huc, vt moriatur: quia deſtru-
xit aram Baal, & ſuccidit nemus. 31. Quibus ille reſpondit: Numquid vltores
eſtis Baal, vt pugnetis pro eo? qui aduerſarius eſt eius, moriatur antequam lux craſti-
na veniat: ſi Deus eſt, vindicet ſe de eo, qui ſuffodit aram eius. 32. Ex illo die voca-
tus eſt Gedeon, Ierobaal, eò quòd dixiſſet Ioas: Vlciſcatur ſe de eo Baal, qui ſoffodit
aram eius. 33. Igitur omnis Madian, & Amalec, & Orientales populi congregati
ſunt ſimul: & tranſeuntes Iordanem, caſtrametati ſunt in valle Iezrael. 34. Spiri-
tus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccina conuocauit domum Abie-
zer, vt ſequeretur ſe. 35. Miſitque nuntios in vniuerſum Manaſſen, qui & ipſe ſecu-
tus eſt eum: & alios nuntios in Aſer & Zabulón & Nephtali, qui occurrerunt ei.
36. Dixitque Gedeon ad Deum: Si ſaluum facis per manum meam Iſrael, ſicut lo-
cutus es, 37. ponam hoc vellus lanæ in area: ſi ros in ſolo vellere fuerit, & in
omni terra ſiccitas, ſciam quòd per manum meam, ſicut locutus es, liberabis Iſrael.
38. Factumque eſt ita. Et de nocte conſurgens, expreſſo vellere, concham rore im-
pleuit. 39. Dixitque rurſus ad Deum: Ne iraſcatur furor tuus contra me, ſi adhuc
ſemel tentauero, ſignum quærens in vellere. Oro vt ſolum vellus ſiccum ſit, & omnis
terra rore madens. 40. Fecitque Deus nocte illa vt poſtulauerat: & fuit ſiccitas
in ſolo vellere, & ros in omni terra.

Vers. 1. FECERVNT AVTEM FILII ISRAEL MALVM IN CONSPECTV DOMINI] id eſt fecerunt idola & idololatriam. Hæc enim antonomaſticè dicitur malum, quia ſummum ſcelus, idque in conſpectu Domini, quia Deo videnti & indignanti opponit alium Deum, eumque creatum, & ſæpè factum fictumque ex lapide, auro, argento vel ære, quæ ſumma Dei iniuria, vilipenſio & offenſio.

QVI (iratus, iuſteque tantum ſcelus, tantamque ſui iniuriam vindicans) TRADIDIT ILLOS IN MANV MADIAN SEPTEM ANNIS.] Madian fuit filius Abrahæ ex Cethura. Geneſ. 25. 2. à quo eius poſteri dicti ſunt Madianitæ, & regio eorum Madian. Duplex autem fuit regio Madian, vna iuxta mare rubrum ad Orientem, in quam fugit Moſes, pauitque oues Iethro, eiuſque filiam Sephoram vxorē duxit, Exodi 2. Altera vicina Moabitis iuxta Arnon & Areopolim, cuius incolæ maſculi omnes occiſi & exciſi ſunt à Moſe Num. 31. 7. eò quòd Hebræos prouocaſſent ad fornicationem & cultum Beelphegor Numer. 25. Verùm plures tunc hanc cladem metuentes, iam antè ad vicinas gentes profugerunt, qui poſtea in Madian redierunt: alij quoque vicini, in Madian incolis hac cæde vacuatam, ingreſſi, illam occuparūt, qui pariter dicti ſunt Madianitæ. Hi ergo Iudæam inuaſerunt, & à Gedeone cæſi ſunt. Porrò Madian abundat camelis, ouibus & capris. Philo Biblicus aſſerit Iſraelitas traditos Madianitis ſub Gedeone, eò quòd incitati à quodam Madianita mago, cui nomen Aod, conſuluiſſent Deos Madianitarum.

MADIAN.] Hebr. *Midian* idem eſt quod litigium, iurgium, contentio, ait Pagnin. quia licet

A Madianitæ fratres eſſent Hebræorum, æquè ac Iſmaelitæ ſiue Saraceni, atque Idumæi poſteri Eſau, vtpote ex eodem Patre Abraham & Iacob reſpectiuè prognati, tamē eorum perpetui fuere hoſtes. Rurſum *Madian* Hebr. *Midian* idem eſt quod *Middin*, id eſt ex iudicio, ait Pagnin. quia iuſto Dei iudicio inuaſerunt Hebræos ad caſtigandum eorum ſcelera, Origen. verò *Madian* interpretatur *extra iudicium*, quia Madianitæ iniuſtè, quantum eſt ex parte ipſorum, licet iuſtè ex parte Dei, expilarunt Hebræos: hi enim nullam eis iniuriam intulerant. Vnde.

Tropol. Madianitæ ſunt Turcæ, Hæretici, Tyranni, cæteriq; impij, qui pios iniuſtè affligunt, ſed Deo id permittente vel ad peccatorum caſtigationem, vel ad patientiæ probationem.

Vers. 3. CVMQVE SEVISSET (ſeminaſſet triticum, hor-B deum, auenam, piſa, fabas, &c.) ISRAEL, ASCENDERAT MADIAN ET AMALEC (id eſt *populus lingens* Hebr.) CETERIQVE ORIENTALIVM NATIONVM.] Hebr. *Filij Orientis*, ex Abraham & Cethura progeniti, habitantes ad Orientem, qui proinde vocantur filij Orientis. Geneſ. 25. 6. Tales quoque dici poſſunt Iſraëlitæ, Moabitæ, Ammonitæ, &c.

Vers. 4. ET APVD EOS (filios Iſrael) FIGENTES TENTORIA, SICVT ERANT IN HERBIS CVNCTA VASTABANT.] paſcentes in eis ſuos camelos, boues, oues, nec permittentes vt ſata in grana & meſſem creſcerent & maturteſcerent, quare omne frumentum omnemque annonam ſuccidebant, vt Iſraelitæ fame perirent.

Tropol. Madianita eſt dæmon, eiuſque affe-

clæ, qui bona virtutis semina vel à Deo, vel à concionatore aliove simili mentibus hominum immissa disturbant, suffocant & auferunt, ne in opus bonum adulescant.

Vers 5. Instar locvstarvm.] Hæ enim innumera sua copia, æquè ac edendi rodendique auiditate omnia germina radicitus succidunt & depascuntur, vt nihil frugis succrescere & nasci queat. Vnde grandis hæc fuit plaga octaua Ægypti Exodi 10.13.

Vers. 6. Hvmiliatvsqve est Israel.] Hebr. *attenuatus est*. Septua. *depauperatus & ad mendicitatem redactus.*

Vers. 7. Et (id est, idcirco, quia scilicet fames cogebat) clamavit ad Dominvm] Nimirum fames docet homines Dei oblitos illius recordari; imò ad eum clamare vt eam leuet. Sic sæpè superiores qui subditos habent rebelles, adimendo eis cibum humiliant, & ad obedientiam officiumque reducunt. B Qui enim alium pascit, ius in eum acquirit iubendi quæ velit. Homines enim sunt animales & instar animalium escâ ducuntur. Venter enim latrans quiduis subit, vt se satiet.

Vers. 8. Qvi misit ad eos virvm Prophetam] S. August. suspicatur fuisse Angelum illum, qui mox v. 11, apparuit Gedeoni. Verùm alij passim censent fuisse hominem prophetiæ spiritu à Deo donatum, missumque ad Hebræos more cæterorum prophetarum. Quisnam hic fuerit ignoratur, quia Script. eum non nominat. Rabbini diuinant fuisse Phinees Pontificem, sed temerè; ille enim iam pridem erat vita functus. Si enim hoc tempore vixisset, fuisset ducentorum annorum, quæ ætas illo æuo erat insolens & insueta. Porrò Deus volens exaudire clamorem Hebræorum eosque à Madianitis liberare per Gedeonem, præmisit hunc prophetam, qui eorum ingratitudinem, idola & scelera acriter perstringeret, vt ad eos redirent, ac deinceps soli Deo seruirent. Deū imitetur Prælatus, qui subditis offensas condonare statuit, vt priùs aceto correctionis eos perfundat & compungat, ne ad vomitum redeant.

Vers. 10. Ne timeatis Deos Amorrhæorvm,] id est ne colatis eos, ne eos reuereamini. Timor enim in Script. omnem cultum Dei significat, tum quia *primus in orbe Deos fecit timor*; tum quia Deus maximè colitur metu & reuerentia, iuxta illud: *Si Dominus ego sum, vbi est timor meus?* Malach. 1.6. Dominus enim à seruo poscit timorem, ab eoque timeri & coli vult.

Vers. 11. Venit avtem Angelvs Domini, et sedit svb qvercv qvæ erat in Ephra,] vrbe ita dicta, quæ fuit patria Gedeonis, ad quem hic Angelus mittebatur. Alia est ergo Ephra ab Ephrata; hæc enim erat in tribu Manasse, ex qua erat Gedeon, vt patet v. 15. Rursum Ephrata Hebr. scribitur per *Aleph*: Ephra verò per *Ain*. Ad hæc *Ephrata* Hebr. idem est quod *incrementum*: *Ephra* verò idem quod *puluerulenta*, vel *damula*, vel *cerua*. Porrò Angelus hic sedit sub quercu appositè, quasi Gedeoni robur ad bellandum contra Madian additurus. Quercus enim robusta symbolum est roboris. Vnde eum salutans ait: *Dominus tecum virorum fortissime*. Sic Debbora sedebat sub palma, quia suis oraculis texebat palmam victoriæ Barac & Hebræis contra Sisaram.

Et pertinebat (quercus sub qua degebat Angelus) ad Ioas patrem familiæ Ezri,] ex qua erat Gedeon. Ioas enim erat pater, id est princeps, siue primus & caput familiæ Ezri, ex qua prognatus est Gedeon. Tales alibi vocantur principes domorū, id est familiarum. Hebr. est אבי עזרי *abiezri*, quod Vatabl. & alij vt nomen proprium accipiunt, vertuntq; *ad Ioas* oriundum ex *Abiezri*: fuit enim familia *Abiezri* celebris, vt patet v. 34. Porrò *Abiezri* Hebr. idem est quod *pater auxilij*: ex hoc ortus est Gedeon, qui destinabatur à Deo in auxilium Israelis, ad liberandum eum à Madianitis.

Cvmqve Gedeon filivs eivs (Ioas) excvteret atqve pvrgaret frvmenta in torcvlari, vt fvgeret Madian.] *Excuteret* scilicet flagello, vti Belgæ & alij flagellando segetes excutiunt grana ex aristis. Alioqui in Palæstina (vti etiamnum fit in Italia) boues triturabant segetes eas vngulis calcando, itaq; grana excutiendo: vnde illud; *Non alligabis os bouis triturantis*, Deut. 25.4. Sed & Gedeon hìc flagello triturauit, quia secretò & festinanter id fecit, ne à Madianitis appropinquantibus comprehenderetur: eâdemque de causa id fecit in torculari, vbi vuæ solent exprimi, ex eisque vinum elici; torcular enim hoc erat in loco plano, & fortè in horreo, vt vult Vatabl. vbi solent segetes flagellari & triturari.

Tropol. S. Gregor. 3. Moral. 17. *Quid est*, inquit, *frumentum virga cædere, nisi rectitudine iudicij à vitiorum paleis virtutum grana separare? sed hæc agentibus Angelus apparet: quia tantò magis Dominus interiora denuntiat, quantò se studiosiùs homines ab exterioribus purgant.*

Allegor. S. August. ser. 108. de Tempor. *Torcular*, inquit, *vbi messem terebat, propter assiduas tribulationes Ecclesiæ typum gessit. Messis quæ cædebatur Christianum populum significauit, quem adueniens Christus* C *virgâ disciplinæ vel baculo crucis suæ à paleis, id est à peccatis omnibus separauit. Nam & Angelus ille qui venit ad eum, & ipse in typum Domini Saluatoris accipitur. Arborem sub qua sletit, & virgam quam tenuit crucem significasse manifestum est. Petra illa super quam Gedeon obtulit holocaustum, Christus erat. Sic enim ait Apostolus: Petra autem erat Christus: Hædus ille qui oblatus est, humanum genus peccatis obnoxium designauit. Quod Angelus virga sua tetigit petram & exijt ignis, & consumpsit hædum illum, crux tetigit Christum, & de petra quæ erat Christus, ignis exijt charitatis qui humani generis peccata consumpsit. De ipso enim verus Gedeon Christus in Euangelio dixit: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur?*

Et S. Ambros. proœm. libr. 1. de Spiritu sancto. *Non otiosè*, ait, *vellus non in campo posuit, vel in prato,* D *sed in area, vbi messis est tritici (messis enim multa, operarij autem pauci) eo quod per fidem Domini futura esset messis fœcunda virtutum.*

Et ait (Angelus) Dominvs tecvm (sit) virorvm fortissime.] Hebr. גבור החיל *gibbor hechail*, id est *fortis robore vel strenuitate* Septuag. *Potens fortitudine* Chald. *Vir Virtutis*. Vatabl. *Vir fortissime*: *Gibbor* enim significat virum fortem, potentem, robustum, quales erant gigantes: *chail* verò significat robur, industriam, strenuitatem, vires. Vnde Serarius suspicatur pro *virorum* legendū *virium*, sed nil cogit hoc dicere: nam τὸ *virorum* respondet Hebr. *gibbor*: *gibbor* autem & fortem & virum significat; viri enim sunt fortes. Vnde *Gabriel* dictus est quasi *fortis Dei*, vel *vir Dei*. Adde qui viribus est fortissimus, hic virorum est fortissimus. Vers. 12.

Porrò Gedeon fuit fortis non tantùm corpore, sed magis animo, quo tantum bellum generosè

aggressus est. Rursum fuit fortis non solùm naturali, sed & supernaturali, quam Deus hîc illi indebat, & deinceps illi inditurus erat ad opus tam arduum capessendum, fortitudine. Cùm enim Deus cuipiam nomen aliquod attribuit, simul & rem dotemq; nomine significatam illi indit. Sic cùm B. Virgo salutata est à Gabriele Dei legato, *gratia plena*, tunc simul Deus nouam gratiæ copiam & plenitudinem illi indidit: Salutatio enim Dei (& sanctorum eius, vt S. Pauli, ait Chrysost.) est efficax, ac Dei dicere est facere. Sic Deus Simoni nomen commutans, eumque vocans *Kepha* (Cephas) id est *Petrum*, petrinam fortitudinem, qua foret Ecclesiæ basis, illi indidit. Idem dicendum de Ioanne & Iacobo, cùm eos vocauit Boanerges, id est filios tonitrui, & de Abram, cùm eum vocauit Abrahani id est patrem multarum gentium, &c.

B Dicitur ergo Gedeon virorum fortissimus, ait Serarius, quia corporis viribus excellebat, animiq; robore præstabat. Secundò, quia ob Dei præsentiam & opem multò magis deinceps iisdem corporis animique viribus valiturus, magnaq; ad populi sui salutem gesturus erat, eaque ipsi tam corporis quàm animi, tam præsens quàm futura ideo proponebatur fortitudo, vt magna cum fiducia & alacritate ad Israelitici populi vindicias aggrederetur, neque sese nimium despiceret, imparemque oneri & operi huic duceret. Sic enim & lucta mirabili ac diuturna confirmatus est Iacob, dum in præfectocis, ac periturus Esau conspectum venire deberet Genes. 22.

Porrò Septuag. vertunt in nominatiuo *δυνα-μὶς τῇ ἰσχύι*, vt habent Complut. id est, *potens vi*, vel *ἰσχυρὸς τῶν δυνάμεων*, id est *fortis virtutum*, vt

C habent Roman. Vnde S. Aug. hic quæst 32. censet hoc esse Epithetum non Gedeonis, sed Dei. q.d. Dominus tecum est, ô Gedeon, Dominus inquam, qui est fortis virtutum. Verùm meliùs Noster, Chald. & alij vertunt in vocatiuo, vt Gedeon ab Angelo salutetur, voceturque virorum fortissimus? Nam causam huius tituli dat Angelus v. 14. cùm ait: *Vade in hac fortitudine tua & liberabis Israel de manu Madian.*

VERS. 14. RESPEXITQVE AD EVM DOMINVS.] puta Angelus legatus Domini, eiusque personam repræsentans *Respexit* oculis benignis, sed acribus, Gedeonem timidum erigens ad fiduciam eique suam opem blando vultu nutuque promittens, ideoque eum extimulans ad capessendú munus Iudicis & Ducis contra Madianitas, quod ipse illi offerebat. Rectè *τὸ respexit* respondit *τὸ obsecro*, Hebr. בי *bi*, id

D est *in me*, scilicet obsecro vt respicias hoc est mihi meisque sis propitius, quod dixerat Gedeon vers. præced. Respiciendo ergo in eum Angelus petitioni & votis eius satisfecit.

VADE IN HAC FORTITVDINE TVA] Hebr. בכוחך *becochacha*, id est in robore quod tibi olim indidi, & nunc adauxi, ac deinceps magis augebo & amplificabo. Vnde Abul. sic exponit: *Vade in fortitudine tua*, hoc est *in fortitudine adiutorij, quod tibi iam promisi*. Audi Theod. quæst. 12. *Memor erat Gedeon mirabilium Dei firmamque de Deo tenebat opinionem, &c. Et meruit vt audiret ab Angelo: proficiscere in robore fidei huius & vinces.*

VERS. 16. EGO ERO TECVM, ET PERCVTIES MADIAN QVASI VNVM VIRVM] q.d. Ne timeas ô Gedeon tot millia Madianitarum; ego enim te ita roborabo, adeoque eis potentiorem efficaciam, vt omnes

A tam facilè cædas, perinde ac si omnes essent vnus dumtaxat vir; siue quàm facilè cæditur vnus vir, tàm facilè tu mea ope cædes tota castra Madian. Sic enim vnus Angelus pro Ezechia pugnans cecidit vna nocte in castris Sennacherib 185. millia Assyriorum, 4 Reg. 19. 35. Tam potens est Deus, imò vnus Dei Angelus.

DA MIHI SIGNVM, QVOD TV SIS, QVI LOQVERIS AD ME.] Non peccauit Gedeon petendo signum, quia nesciebat an is qui secū loquebatur esset homo propheta, an Angelus Dei vel diaboli. Satanas enim se transfigurat in Angelum lucis. Ita Abulens. Ait ergo: *Da mihi signum quod tu sis*, scilicet talis, cui diuinam opem victoriamque tam admirabilem de Madian pollicenti fidem habere possim & debeam. Videbat Gedeon Angelum instar iouenis pulcherrimi, vultu, habitu & moribus VERS. 17.

B elegantissimum, ac miram ex eius præsentia & alloquio sentiebat consolationem, alacritatem & lætitiam; sed necdum certò quis esset, & vnde veniret, ei constabat. Idipsum ergo signo petiit sibi declarari & confirmari. Porrò signum hoc poscenti Gedeoni dedit Angelus v. 21. cum virga tangens panem & carnes, illico ex eis ignem elicuit, quo illa Deo in sacrificium obtulit, eoq; facto disparuit. Licet aliqui putent Gedeonem pro signo postulasse id quod proximè subijcit: *Ne recedas hinc donec reuertar ad te*: quibus fauent Septuag. sed planiùs, dicemus duo petijsse Gedeonem, primo, signum iam dictum, secundò, ne Angelus abiret antequàm munus aliquod ei honoris ergo attulisset.

NE RECEDAS HINC DONEC REVERTAR AD TE, PORTANS SACRIFICIVM ET OFFERENS TIBI.] VERS. 18.

C Quæres, an verè Gedeon hic obtulerit sacrificium? Affirmat S. August. quæst. 31. Voluit, inquit, Gedeon coram Angelo sacrificium esse velut adiuuandus præsentia eius sanctitatis. Sic & Theod. q. 12. & Abul. qu. 16. Probant primò, quia id disertè asserit Noster dicens: *Portans sacrificium, offerensq; tibi*. Secundò, quia Septuag. vertunt *ἐξοίσω θυσίαν & θύσω ἐνώπιόν σου*, id est, *Feram sacrificium, & sacrificabo coram te*. Sic & Vatabl. Tertiò, quia hoc signum petijt Gedeon ab Angelo, vt ipse se à Deo missum ostenderet per ignem à se miraculosè productum, quo panem & carnes à Gedeone allatos cremaret & sacrificaret: qua ratione Elias se verū Dei esse Prophetam contra sacerdotes Baal demonstrauit, ignem è cælo eliciendo, qui bouem suū inflammaret, & quasi holocaustum Deo adoleret, 3. Reg. 18. Et Manue Pater Samsonis iubente Angelo cap. 13. 16. holocaustum obtulit. Non *An Gedeon sacrificarit? Asserunt nonnulli.*

D ergo Gedeon, qui sacerdos non erat, obtulit sacrificium, sed materiam sacrificij detulit Angelo sine igne, vt is igne miraculoso illud cōsummaret, itaque sacrificaret, atq; hoc signo ostēderet se à Deo cui sacrificabat esse missum. Vnde pro eo quod Noster vertit: *Offerens tibi*, Hebr. est *dimittam*, vel *deponam coram te*, vt scilicet tu ea inflammes, & per ignem cælestem Deo in sacrificium offeras & cōsumas. Coxit verò Gedeon carnes sacrificij, quia simul volebat prandium ferre vel Angelo in corpore humano apparenti quasi homini, vel Prophetæ (nesciebat enim an esset Propheta, an Angelus, sed de eo dubitabat, & alterutrum esse suspicabatur) vt pars illi in cibum cederet, si esset Propheta, pars verò altera in sacrificium Dei. Angelus verò vt ostenderet se esse Angelum, nec cibo vesci, vtque euidentius esset miraculum,

omnia

A omnia etiam ius ipsum Deo concremauit, & concremando sacrificauit. Nec enim Angelus legibus sacrificiorum in Leuitico latis, quæ non permittunt carnem coctam sacrificari, tenebatur. Ita Abulens. Hæc sententia est probabilis, illique fauent Septuag. qui signum hoc Gedeonis in hoc sacrificio Angeli constituere videntur.

Melius negant alij. Verùm contrarium est verius, scilicet Gedeonem panem & carnes attulisse Angelo, non ad sacrificium, sed ad prandium; vt videlicet Angelus specie humana apparens quasi homo ea comederet: nesciebat enim Gedeon esse Angelum, sed dubitabat an homo esset, an Angelus.

Prob. 1. Prob. Primò, quia nullus hic erat sacerdos qui sacrificaret. Gedeon enim non erat ex tribu sacerdotali puta ex Leui, sed ex Manasse. Angeli etiam non solent sacrificare. Et Gedeon nesciebat eum qui apparebat esset Angelum. B

2. Secundò, quia hœdus ex lege non poterat sacrificari, nisi pro peccato Principis. Leuit. 4. 2.

3. Tertiò, Gedeon coxit panes & carnes; ergo ad prandium. Nā ad sacrificium debebant afferri carnes crudæ, imò animal viuum, quòd à sacerdote mactabatur, coquebatur, & comburebatur in honorem Dei.

4. Quartò, extra tabernaculum sacrificare non licebat: ergo nec in area Gedeonis.

5. Quintò, quia Angelus hic apparebat specie viatoris, ideoque virgam siue scipionem viatorium manu gestabat, iamque quasi de via fessus, & vmbram quietemq; captans sedebat sub quercu. Videtur ergo Gedeon hospitale officium ei exhibere voluisse, ac panes & carnes ad eum refocillandum attulisse. Sic enim fecit Abraham, Angelis quasi peregrinis de via ad se diuertentibus prandium parando, Genes. 18. & Manue c. 14. v. 15. C

6. Sextò, quia pro *sacrificium*: Hebr. est מנחה *mincha*, id est munus vel donum, vt vertit Chald. Sic Aod obtulit Regi *mincha*, id est munus c. 3. 15. Fateor *mincha*, speciatim quoque significare munus, quod ex farre vel pane Deo offertur, puta sacrificium farreum. Leuit. 2. Verùm *mincha* nunquam significat sacrificium carneum: carnes autem hic attulit Gedeon.

Ad primū ergo respondeo: pro *sacrificium*, Heb. est *mincha*, id est donum. Noster tamen vertit *sacrificium*, quia Angelus paulò pòst donum Gedeonis noluit sibi vsurpare, sed illud conuertit in sacrificium, quod Deo obtulit: & quia epulæ per catachresin sæpè vocantur θυσία, id est sacrificium & victimę, vt patet Prou 9. 2. 1. Reg. 25. in Septuag. Matth 22. 4 θυσία enim dicitur à θύω, id est occido, vnde *tuer* Gallicum. Idem dico ad secundum. D Addo pro θύσω, id est *occidam*, in Septu. legendum videri θήσω per η, id est *ponam*; ita enim legit S. August. qu. 35. Ad tertium patet responsio ex iam dictis. Adde nescisse Gedeonem an is qui apparebat esset sacerdos, qui posset sacrificare. Denique Gedeonem nō cogitasse de sacrificio patet ex eo, quòd non erexit altare, nō attulit ligna & ignem, quibus hostia cremaretur; vnde nullam Angelo sacrificij fecit mentionem; multò minùs præsciuit Angelum virga sua ignem eliciturum, quo carnes ab eo allatę sacrificarentur. Ita Theod. Procopius. Caiet. Arias, Serarius. Audi Procopium: *Sacrificium id dicit, quod ad epulum destinatum erat. Victima enim non coquebatur iuxta legem. Cæterùm sub quercu ponit Abrahamū imitatus, at ratus hunc fercula absumpturū.*

A AZYMOS PANES,] non quòd esset tempus Paschale, [quo Iudæis non nisi azymo vesci licebat, sed quòd Gedeon festinaret, metueretque ne Angelus ob moram abiret: quare cùm non haberet tempus farinam fermentandi, ex ea infermentata azymos panes festinanter coxit. VERS. 19.

PONE SVPRA PETRAM ILLAM.] Petram ergo illam Angelus statuit pro altari, in quo omnia hęc Deo per ignem sacrificare destinabat. Petra hæc erat typus Christi. 1. Corinth. 10. 4. qui simul est altare, sacerdos & victima, quā Deo in Eucharistia offerimus. Aliud signum enarrat Philo Biblicus, scilicet Angelum iussisse Gedeoni, vt aquam super petram effunderet, ac Gedeonem ab Angelo petijsse hoc signum, dixisseque; *Fiat medium sanguis & medium ignis. Et effudit Gedeon aquam super petram, & factum est cùm effudisset, ut fieret media pars flamma, media autem pars sanguis, & commixta sunt vtraque, id est ignis & sanguis, & non extinxit ignem sanguis, nec sanguinem ignis exussit.* Addit Philo per Gedeonem cæsa] esse centum & viginti Madianitarum millia, & cæteros fugisse. Verùm hic Philo est suspectæ fidei. VERS. 20.

B

EXTENDIT SVMMITATEM VIRGÆ, &c. ET TETIGIT CARNES ET PANES AZYMOS, ASCENDITQVE IGNIS DE PETRA, ET CARNES AZYMOSQVE PANES CONSVMPSIT.] Ecce hoc est signum quod Gedeoni poscenti Angelus exhibuit, quo primò ostendit se esse Angelum à Deo missum. Secundò, se non vesci cibo. Tertiò, se hæc omnia à Gedeone allata, sibique oblata Deo per ignem sacrificare. Ignem autem produxit ex valida collisione petræ per virgam cuspide ferrea, vt videtur armatam; sicut silicem collidendo ad ferrum, ex eo elicimus ignem, aut alio simili modo applicando actiua passiuis, eo modo, quo ex secretis naturæ causis sciebat producendum ignem. Angelus ergo hic sacerdotis officio functus est. Gedeon verò ministri. Ita Theod. Abul. Lyran Dion. & alij. VERS. 21.

C

Mysticè, caro hœdi est culpa, ius sunt illecebræ cupiditatum. Quòd ergo Angelus extendit virgam, & tetigit petram, de qua exiuit ignis, ostendit quòd caro Christi repleta spiritu cælesti igneque diuino, peccata omnia hominum exureret. Ita S. Ambros. proœmio libr. 1. de Spiritu sancto, quem audi: *Iam tunc igitur in mysterio declaratum est: quia Dominus Iesus in carne sua totius mundi peccata crucifixus aboleret, nec solum delicta factorum, sed etiam cupiditates animorum: caro enim hœdi ad culpam facti refertur, ius ad illecebras cupiditatum, sicut scriptum est: quia concupiuit populus cupiditatem pessimam: & dixerunt quis nos cibabit carne? Quòd igitur extendit Angelus virgam & tetigit petram, de qua ignis exiuit, ostendit quod caro Domini spiritu repleta diuino peccata omnia humanæ conditionis exureret. Vnde & Dominus ait; Ignem veni mittere in terram.*

D

Eadem ad verbum extant in S. August. ser. 108. de Temp. Quare ex alterutro in alterum transcripta sunt. Audi & S. Gregor. 3. Moral. 17. *Angelus occidi hœdum præcipit, id est omnem appetitum carnis nostræ immolari, carnesq; supra petram poni, & ius carnium desuper fundi. Quem alium signat petra, nisi eum de quo per Paulum dicitur: Petra autem erat Christus? carnes ergo super petram ponimus, cùm corpus nostrum in Christi imitatione cruciamus. Ius etiam carnium desuper fundit, qui in conuersatione Christi ipsas etiam à se carnales delectationes exinanit. Quasi enim ius ex carne liquidum in petram funditur, quando mens à cogi-*

tationum carnalium fluxu vacuatur. Quæ tamen mox Angelus virga tangit, quia intentionem nostram nequaquam potestas diuini adiutorij deserit. De petra autem ignis exit, & ius carnesq; consumit, quia afflatus à redemptore spiritus tanta cor nostrum flamma compunctionis concremat, vt omne quod in eo illicitum est & operis & cogitationis exurat.

ANGELVS AVTEM DOMINI EVANVIT EX OCVLIS EIVS.] Ascendens in cælum, ait Caietan. vnde veneiat. Vnde Chald. vertit: *Ascendit è regione oculorum eius.* Inde quoque agnouit Gedeon hunc esse Angelum Dei. Vnde sequitur.

Vers. 22. VIDENSQVE GEDEON, QVOD ESSET ANGELVS DOMINI AIT: HEV MI DOMINE DEVS (moriendum mihi est) QVIA VIDI ANGELVM DOMINI FACIE AD FACIEM.]

Vers. 23. DIXITQVE EI DOMINVS (Angelus legatus Dei) PAX TECVM, NE TIMEAS, NON MORIERIS.] Ex hoc Gedeonis dicto, & ex illo Manue cap. 13. 22. *Moriemur, quia vidimus Deum*, liquet communem vulgi opinionem tunc fuisse moriturum eum, qui Deum vel Angelũ vidisset. Vnde Iudæi hanc colligunt regulam: *Quicumq; manifestè Angelum viderit, huic statim consequetur mors.* Orta videtur ista opinio ex eo quòd Angeli sint subtilissimi spiritus ac familiares Deo, quare cùm hominibus apparent, videntur eos velle à carne ad spiritum secum traducere ad Deum, ac subinde citare eos ad iudicem Deum. Adde quod Angeli subinde morituris apparent, vt eos ad aliam vitã traducant. Vnde Iacob viso Angelo admirans se non mori ait: *Vidi Dominũ facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* Gen. 32. 30. Tanta enim est Angelorum lux, gloria, maiestas, vt hominẽ exanimare videatur. Aucta est hæc opinio ex illo Dei ad Mosen oraculo. Exodi 33. 20. *Non videbit me homo & viuet*, ait S. Aug. hic qu. 54. Item ex aliquorum punitione, qui ob scelera ab Angelis occisi sunt, vti ab eis cæsi sunt primogeniti Ægyptiorum. Exodi 12. & Sodomitæ Gen. 19. Her & Onan Gen. 38. Sic etiamnum de spiritibus, eorumque apparitionibus multi multa imaginantur & narrant, quæ vana & fabulosa sunt.

Opinio moriturum eum qui viderit Angelum. Vnde?

Verùm hunc eorum timorem vanum fuisse, liquet ex visionibus Angelorum factis Abrahæ, Iacob, Mosi, Iosue, Gedeoni, & alijs. Hi enim viderunt Angelos, nec tamen mortui sunt. Vnde Angelus hic ait Gedeoni: *Ne timeas, non morieris.* Etsi enim hic Angelus iam euanuisset ex oculis Gedeonis, tamen hanc vocem formauit in aëre vicino auribus Gedeonis, vt ipsi metum mortis adimeret, ait Abulens.

Vers. 24. ÆDIFICAVIT ERGO IBI GEDEON ALTARE DOMINO, VOCAVITQVE ILLVD: DOMINI PAX.] Eò quòd Angelus ei dixerat: *Pax tecum ne timeas, non morieris.* Erexit ergo hoc altare non ad sacrificandum; hoc enim vetitum erat erigi extra Tabernaculum siue templum Leuit. 17. 4. sed in monumentum incolumitatis & pacis sibi ab Angelo viso præstitæ, salutisq; & liberationis Israelis à Madianitis ab eodem sibi promissæ. Vnde vocauit illud: *Domini pax.* Simile altare ædificarunt Rubenitæ, Iosue 22. v. 10. Ita Abul. nisi malis cum Caiet. Lyrano, Aria, & Serario, hoc altare idem esse cum eo quod iussu Dei ædificauit Gedeon v. 26. idque pariter est probabile.

Vers. 25. DIXIT DOMINVS AD EVM: TOLLE TAVRVM PATRIS TVI, ET ALTERVM TAVRVM ANNORVM SEPTEM, DESTRVESQVE ARAM BAAL, &c.] Chald.

A *Taurus qui pinguefactus fit annos septem.* Vnde Arias & Rabbini, quin & Theodor. putant hunc taurum vel à ciuitate, vel à patre Gedeonis Deo dicatum fuisse in sacrificium ab initio persecutionis Madianitarum, vt ea cessante Deo in sacrificium offerretur, ideoque tot annis quot duraret persecutio fuisse saginatum, ac pluribus saginandum fuisse, si persecutio diutiùs durasset.

ET ÆDIFICABIS ALTARE DOMINO DEO TVO IN SVMMITATE PETRÆ HVIVS, SVPER QVAM ANTE SACRIFICIVM) victimam panum & carnium) POSVISTI: TOLLESQVE TAVRVM SECVNDVM, ET OFFERES HOLOCAVSTVM.] Vnde Arias putat vtrumque taurum fuisse immolatum & sub secundo priorem intelligi. Fieri tamen potest, ait Serarius, vt è duobus vnus hic tantùm luce oriente, vt Abulensi videtur quæst. 40. vel alia quapiam de causa immolari potuerit, & hic prius immolatus sit, quia septennis pinguissimus, seruitutique finiendæ accommodatissimus, ideoq; vel altero iam cremato penitus, vel adhuc postea cremando, hunc solum aræ superpositum, & adhuc ardentem inuenerunt Ephræi, v. 28. Vers. 26.

B

Hic ergo Gedeonem, licet non ex tribu sacerdotali scilicet Leui, sed ex Manasse Deus creauit sacerdotem, iussitque ei sacrificiare sibi, vt esset typus Christi, qui fuit sacerdos.

Allegor. S. Ambr. proœmio in lib. 1. de Spiritu, *S. Gedeon*, inquit, *occidit vitulum à patre suo idolis deputatum, & ipse septennem alium vitulum immolauit Deo. Quo facto manifestissimè reuelauit, post aduentum Domini omnia gentilitatis abolenda sacrificia, solumque sacrificium Deo Dominicæ Passionis pro redemptione populi deferendũ. Etenim vitulus ille erat in typo Christus, in quo septem spiritualium plenitudo virtutum, sicut Esaias dixit, habitabat. Hunc vitulum & Abraham obtulit, quando diem Domini vidit, & gauisus est. Hic est qui nunc in hædi typo, nunc in ouis, nunc in vituli offerebatur. Hædi, quod sacrificium pro delictis sit, ouis, quod voluntaria hostia, vituli, quod immaculata sit victima. Prætendit ergo mysterium S. Gedeon.* Eadem habet August. ser. 108. de Temp. sed phrasis magis redolet stylum sancti Ambros.

C

NVNQVID VLTORES ESTIS BAAL, VT PVGNETIS PRO EO? QVI ADVERSARIVS EST EIVS, MORIATVR ANTEQVAM LVX CRASTINA VENIAT. SI DEVS EST, VINDICET SE DE EO, QVI SVFFODIT ARAM EIVS.] Significantiùs habent Hebr. *Num vos litigabitis pro Baal? num vos eum seruabitis?* Apparenti argumento Ioas pater liberat filiũ Gedeonem, aræ Baal euersorem à morte, q.d. Si Baal Deus est, sentit vtiq; hanc iniuriam in succisione aræ suæ sibi irrogatam; quare si ipse Deus est omnipotens & impietatis vindex, seruet se suumque cultum, ac vindicet se de eo, qui euertit aram eius ante crastinum diem, vt omnibus appareat eum esse Deum, ab omnibus timendum colendumque. Vers. 31.

D

EX ILLO DIE VOCATVS EST GEDEON IEROBAAL, EO QVOD DIXISSET IOAS VLCISCATVR SE DE EO BAAL, QVI SVFFODIT ARAM EIVS.] *Gedeon*, Hebr. idem est quod *succisor iniquitatis & idoli*, item *succisor doloris*: hic enim comitatur iniquitatem, sicut lictor reum. Idem dictus est *Ierobaal*, quasi ירוב בעל *iarub baal*, id est litigans, contendens, certans cum Baal. Vnde pro *vlciscatur se de eo*, Hebr. est ירב בו *iareb bo*, id est litiget cum eo, litem illi intendat, contendat & certet cum Vers. 32.

eo,

eo, ac si potentior est vlciscatur se de eo, eumq; castiget & puniat. q. d. Vt quid vos litigatis cum Gedeone filio meo, eò quod euerterit aram Baal? litiget ipse Baal si Deus est, cum eo. Si enim Deus est potens est & iustus, is iniuriam hanc suam puniat: quare non eget vobis actoribus & litigatoribus. Est argumentū in speciem probabile, & ad hominem. Ciues enim & incolæ Ephra cultores Baal, hanc de suo Baal opinionem & sensum habebant: sed reuera ipsum in se est imbecillum & inualidū. Simili enim modo liceret dicere Hæreticis iconoclastis: Si Deus & sancti ægrè ferunt imaginum suarum confractionem, vindicet se de nobis, nosq; castiget. At hoc dicere non licet, nec sufficit ad facti excusationem: tum quia Deus vltionem suæ iniuriæ sæpè in hac vita dissimulat, differtque in alteram vitam, vt sit acrior & æterna: tum quia constituit Reges & Magistratus, qui iniurias sibi illatas iudicent & vindicent; quare illi ex officio idipsum facere obligantur.

Porrò pro *Ierobaal*, per crasin Gedeon vocatus est *Arbel*, vt patet Osee 10. 14. Vide ibi dicta.

Tropol. Vis esse Gedeon, id est succisor iniquitatis? Succide ex corde tuo & proximorum omnes cupiditates noxias; hæc enim sunt idola & aræ Baal, quæ quisque sibi in mente pingit & fingit, quæ si succidat, facilè Madianitas, id est dæmones superabit.

Aliter nomen Gedeon (nescio à qua radice Hebræa) interpretatur explicatque S. Greg. 30. Moral. 17. *Gedeon*, inquit, *interpretatur circumiens in vtero. Dominus enim noster per maiestatis potentiam omnia complectitur, & tamen per dispensationis gratiam intra vterum Virginis humilitatem sumens venit. Quis est ergo circumiens in vtero, nisi omnipotens Deus sua dispensatione nos redimens, diuinitate cuncta complectens, & humanitatem intra vterum sumens? In quo vtero & incarnatus est, & clausus non est, quia & intra Vterum fuit per infirmitatis substantiā, & extra mundum per potentiam maiestatis. Madian verò interpretatur de iudicio. Vt enim hostes eius expellendi destruendiq; essent, non de vitio repellentis, sed de iudicio iuste iudicantis fuit.*

Vers. 34. Spiritvs avtem Domini indvit Gedeon] Septuag. *Et Spiritus Domini fortificauit Gedeonem.* Chald. *Et Spiritus fortitudinis ab ante Dominum vestiuit Gedeon:* q. d. Gedeon à Deo plenitudinem, & abundantiam spiritus & fortitudinis accepit, ad instruendum prælium cōtra Madianitas innumeros. Hoc enim significat verbum *induo*, vt patet Iob 7. 5. *Induta est caro mea putredine*, hoc est plena est putredine, & tota quasi putida & putrida. Et ca 8. 22. *Qui oderunt te, induentur* (id est replebuntur) *cōfusione.* Psal. 34. 26. *Induantur* (repleantur) *confusione & reuerentia qui magna loquuntur super me.* Psal. 108. *Induit maledictionem sicut vestimentum*, quo vndique ambitur & cingitur. *Fiat ei sicut vestimentū quo operitur, & sicut zona qua semper præcingitur. Induantur qui detrahunt mihi pudore, & operiantur sicut diploide confusione sua* 1. Cor. 15. oportet *corruptibile hoc induere incorruptionem.* Ephes 6. *Induite* Iesvm Christvm, vt eius spiritu pleni, vndique eo quasi ambiamini, ipsumque intuentibus repræsentetis, vt qui vos viderit & audierit, ipsum Christum in vobis se videre & audire existimet.

Vers. 36. Dixitqve Gedeon ad Devm: Si salvvm facis Israel per manvm meam sicvt locvtvs es.]

Vers. 37. Ponam hoc vellvs lanæ in area: Si ros in solo vellere fverit, et in omni terra siccitas, sciam qvod per manvm meam, sicvt locvtvs es, liberabis Israel] Gedeon iam certa habuerat indicia Angelum Dei sibi apparuisse, per ignem miraculosè ab eo è petra elicitum, Deumq; velle vt ipse prælium contra Madian capesseret; cur ergo de nouo petijt eius rei signum, puta rorē in vellere? S. Tho. 2. 2. q. 97. art. 2. ad 3. Abul. hic, & nonnulli alij censent Gedeonem peccasse infidelitate, vel mortali, vel saltem veniali, eò quòd dubitarit de promissis Dei, ac ab eo ex debilitate fidei nouum signum petierit.

Mitius meliusq; Origen. hom. 8. S. Ambros. loco citato, Isidorus, Lyran, Caiet. Arias, Serarius & alij asserunt eum nō peccasse, quia Apostolus Hebr. 11. Gedeonem inter sanctos veteris Testamenti annumerat, eumq; à fide eximia collaudat; & quia Deus hic tam facilè petitioni vtriq; Gedeonis obsecutus est.

Videtur ergo Gedeō ex magna in Deum fiducia, animoque lætitia gestiente (iam enim spiritus Domini eum induerat) ad Dei gloriam hæc duo signa petijsse, non tam ad suam, quàm ad suorum commilitonum, quos ad se & prælium hocce suū iussu Dei conuocabat, fidem & spem erigendam; vt scilicet ipsos sensim ad se confluentes his signis diuinis cōfirmaret, & in certam victoriæ spem accenderet, vnde & coacto iam exercitu signum hoc petijt. Ita Caiet. Salianus & Suarez. Rursum videtur Gedeon à Deo motus & instinctus hæc signa petijsse, ad mysterij, quod ijs de Christo figurabatur, significationem, de quo mox plura. Simili de causa Moses petijt à Deo signum missionis suæ ad Pharaonem Exodi 3. & Ezechias sanationis suæ è morbo. Isaiæ 38. 22. Ita Suarez tom. 1. de Relig. li. 1. de irreligiositate cap. 2. & Lessius lib. 2. de virtut. Card. c. 45. dub. 1. Tertiam excusationem Gedeonis affert Suarez, eamque præ ceteris probat, ipse æquè ac Serarius, quòd scilicet Gedeon petierit hoc signum, vt omnē dubitationis motum etiam inuoluntarium ex animo tolleret; licet enim ipse firmiter crederet Dei promittenti victoriam, tamē sentiebat in re tam ardua aliquos dubitationis motus & diffidentiæ tentationes, quas vt eximeret, fidemque omnino solidaret & augeret, petit hoc signū. Quartam affert Dion. Carth. quòd scilicet crederet quidem Deo promittenti victoriam, sed metueret, ne promissio hæc esset conditionata, si scilicet Hebræi toto corde Deo seruirent, nō absoluta: quare petit hoc signum, quo Deus declaret promissionem hanc esse absolutā: petijt ergo Gedeon geminum signum, siue vnum idemq; inuersum. Priùs enim petijt, vt ros solùm esset in vellere ouis, in reliqua verò terra esset siccitas: posteriùs verò petijt, vt solum vellus esset siccum, reliqua verò terra esset rorulenta & humida.

Sed cur hoc signum potiùs quàm aliud quoduis postulauit Gedeon? Ad litteram Arias censet, quòd ipse per vellus indicarit suam vilitatē & abiectionem, ac ineptitudinem ad bellum hoc conficiendum; vnde petierit rorem, id est gratiam, misericordiam, spiritum & fortitudinem à Deo sibi ad hoc infundi. Hebr. enim גזה *gizza*, id est *vellus*, alludit ad גזז *gazaz* (littera enim *zain* continet *de*, ideoque continet *dalet*, quæ est in nomine *Gedeon*) id est detondere, succidere, excidere. q. d. Ego ô Domine sum quasi vellus ouile detonsum, *Ros in vellere ad litteram quid.*

& omni robore viribusque succisum; tu ergo rore tuæ gratiæ & fortitudinis illud imple, vt illo roboratus tantum prælium capessere audeam, illudque feliciter conficiam.

E contrario id posteriore signo Arias opinatur, rorem in terra fuisse sudoris, & anxietatis symbolum, quasi Gedeon per hoc edoceri voluerit, an sine labore magno magnaque suorum cæde, ingens futura esset Madianitarum hostium strages & excidium, quasi sic oraret: Esto ô Domine velleri, id est mihi siccitas, quies & amplitudo. (Huc enim Hebr. חורב *choreb*, id est *siccitas*, per Metathesin in symbolis vsitatam alludit, vt *choreb* sit רוחב *rocheb*, id est dilatans & dilatatio) terræ autem omni hostili reliquæ, puta Madianitis, esto sollicitudo, anxietas, pauor, commotio, deiectio. Et huc alludit Hebr. טל *tal*, id est ros, quòd alludit ad טיל *til* & טלל *talal*, id est *proijcere, deijcere*. Arias ergo censet Gedeonem per vellus intellexisse se ac suos, per terram circumiacentem Madianitas, & in priori signo per rorem victoriam; in posteriori verò sudorem, lacrymas & calamitatem portendi.

Verùm durum videtur eundem rorem hic duo contraria significare, scilicet victoriam & calamitatem. Quare congruentiùs tum ad sensum litteralem, tum mysticum, dicemus rorem vtrobique idem significare, nimirum Dei gratiam & misericordiam, opem, victoriam; vt scilicet Gedeon in priori signo velleri, id est sibi petierit rorem diuinæ opis & fortitudinis ad Madianitas superandos, cùm reliqua Iudæa esset illius expers, sicca, afflicta & sterilis: in posteriori petierit eundem rorē fortitudinis sibi in priori signo postulatum, etiam cæteris Iudæis suis popularibus, præsertim suis cōmilitonibus infundi, vt ipsi se socios Gedeoni ad pugnam cum Madianitis tam arduam animosè offerrent.

Porrò in vellere hoc signum petijt. Primo quia vellus hoc velut ouium pastor habebat obuium & ad manum. Secundò, quia vellus aptum erat symbolum huius victoriæ. Vellus enim est lana ab ouibus euulsa & detonsa. Olim enim lanam ab ouibus vellebant, cui vulsioni postea successit detōsio. Hæc ergo, vt ait Varro l. 2. de re rustica c. 11. *Vellera alij vellumina appellant, ex quorum vocabulo animaduerti licet prius lanæ vulsuram quàm tonsuram inuentā. Qui etiam nunc vellunt, ante triduo habent ieiunas, quod languidæ minus radices lanæ retinent.* Idem libr. 4. de lingua Latina: *Velæ*, inquit, *Vnde essent plures accipi causas, in quis quòd ibi pastores Palatini ex ouibus ante tonsuram inuentam vellere lanam sint soliti, ex quo vellera dicuntur.* Varroni consentit Isidor. libr. 19. Originum c. 27. *Lana*, inquit, *à laniendo, id est vellendo dicta. Hinc & velius dictum, quòd prius lanæ vellerentur, non tonderentur.*

Velleris symbolo ergo tacitè innuit Gedeon, Madianitas totondisse omnia sata & germina Iudææ, sicut vellus hoc detonsū erat ab oue, ac proinde petere se vt vicissim ipse simili modo Dei ope detondeat, & ab Israële abradat Madianitas. Hinc nomen *Gedeon* Hebr. significat succisorem, excisorem, detonsorem, ac alludit ad גזה *gizza*, id est vellus ab oue detonsum.

Quæres secundò, quid mysticè significet ros in vellere, & mox in terra?

Ros in vellere est Christus in Virgine.

Resp. Allegor. ros in vellere est Christus in Virgine. Ros enim significat Verbi in Virginem illapsum & incarnationem instar roris fore secretum,

A tranquillum, castum, suauem, spiritalem, fœcundū, sine virginitatis corruptione, & sine partus dolore. Vellus enim est tam vterus Virginis, quam humanitas Christi Virginis vtero concepta, in quā diuinitas se vt ros cælestis insinuauit. Vnde S. Ambr. S. Ephrem, S. Sophronius, Proclus & alij, B. Virginem vocant & inuocant: *Vellus Gedeonis.* Audi S. Ambr. serm. 9. *Maria, ait, rectè velleri comparatur, quæ ita concepit Dominum, vt toto eum corpore hauriret, nec eius discissuram corporis pateretur sed esset mollis ad obsequium, solida ad sanctimoniam.* Et S. Hieron. in Epitaph. Paulæ. *Pastores nocte vigilantes, audire meruerunt: Gloria in excelsis Deo, & super terrā pax hominibus bonæ voluntatis, dumq; seruant oues, inuenerunt Agnum Dei puro & mundissimo vellere, quod in ariditate totius terræ cælesti rore compluitum est.* Hinc S. Bern. serm. 2. super Missus est: *Quid, ait, Gedeonis vellus significat, quod vtique de carne tonsum, sed sine vulnere carnis in area ponitur, & nunc quidem lana, nunc verò area rore perfunditur, nisi carnem assumptam de carne Virginis absque detrimento virginitatis? cui vtiq; distillantibus cælis tota se infudit plenitudo diuinitatis: adeo vt ex hac plenitudine omnes accepimus, qui verè sine illa non aliud quàm terra arida sumus: Huic quoque Gedeonico facto propheticum dictum pulchrè satis conuenire videtur, vbi legitur, descendet sicut pluuia in vellus.*

Idem serm. in Natiuit. Mariæ: *Intuere ô homo consilium Dei, agnosce consilium sapientiæ, consilium pietatis. Cælesti rore aream rigaturus, totum vellus priùs infudit; redempturus humanum genus, pretium vniuersum contulit in Mariam.* Ecclesia denique in ipsa primarum Circumcisionis vesperarum Antiphona secunda, ita canit: *Quando natus es ineffabiliter ex Virgine, tunc impletæ sunt scripturæ: sicut pluuia in vellus descendisti, vt saluum faceres genus humanum.*

Deniq; B. Petrus Chrysol. serm. 3. de Annunt. *Cælestis imber*, ait, *Virgineum in vellus placido se fudit illapsu, & tota diuinitatis vnda bibulo se nostræ carnis celauit in vellere; donec per patibulum crucis expressum, terris omnibus in pluuiam salutis se effunderet*, &c.

Plura hac de re dixi Isaiæ 45. 8. ad illa: *Rorate cæli desuper*, vbi nouem analogias roris & Christi recensui.

Porrò prius signum impletum est in Conceptione Virginis; tunc enim ipsa sola rorem cælestem, id est Verbum diuinum vtero suo concepit, reliqua terra, id est feminis cæteris manentibus siccis, & huius roris expertibus: posterius in eiusdem partu, tunc enim pariens Christum rorem hunc in terram effudit, ipsaque mansit quasi vacua & quasi sicca.

Mysticè, Ros fidei & gratiæ Dei primò depluit in vellus Gedeonis, id est in Iudæos Gedeonis contribules vsque ad Christum: at eo prædicante hic ros apud Iudæos ob eorum incredulitatē in Christum exaruit, & deriuatus est ad reliquam terrā, id est ad omnes gentes, quæ fidem & gratiam Christi auidè susceperunt. Ita Origen. Theod. Procop. Rupert. hîc & S. Aug. serm. 108. de Temp. S. Ambros. lib. de Viduis & proœm. l. 1. de Spiritu S. ac Chrysost. in Psal. 71. ad illa: *Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.* Significatur ergo hic electio Gentium, & reprobatio Iudæorū, qui priùs rore diuinæ legis & electionis irrigati fuerant. *Inde est quòd nūc fidei rore totus orbis humescit*, ait S. Ambros. Audi S. Hieron. ad Paulinum: *Postquam siccato vellere vniuersus orbis cælesti rore perfusus est, & multi de Oriente & Occidente venientes recubuerunt*

Mysticè.

tunc in sinu Abrahæ, desijt esse notus tantùm in Iudæa Deus & in Israel magnum nomen eius, sed in omnem terram exiuit sonus Apostolorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Vberiùs D. August. lib. de vnitate Ecclesiæ c. 5. *Non video,* inquit, *quid hic aliud figuratum & prænuntiatum sit, nisi vt aream intelligamus orbem terrarū, locum velleris populum Israel. Erat autem apud illum populum hoc munus in vellere, id est in velamine, & quasi in nube secreti quia nondum fuerat reuelatum. Nunc autem videmus orbem terrarum iam reuelato rore saginari per Euangelium Domini nostri, quod erat in illo tegmine figurabatur; Illam vero gentem amisso sacerdotio quod habebat, quia in scripturis non intelligit Christum, tanquam in sicco vellere remansisse.*

Symbol. Symbol. S. Ambros. libr. de Viduis post initium, per vellus accipiens humanitatem Christi, quę rorem vitæ diuinę in Incarnatione excepit: *Vellus hoc,* inquit, *in morte desiccatum expresso sanguine seu rore, eodem per gratiam suam totum mundum irrigauit.* Idem proœm. libr. 1. de Spiritu S. *Venit,* ergo, inquit, *iam Dominus, venit & pluuia. Venit Dominus stillicidia secum cælestia diferens, & ideo iam nos bibimus, qui ante sitiebamus, & diuinum illum spiritum haustu interiore potamus. Hoc ergo prauidit S. Gedeon, quia verum & spiritualem rorem etiam gentes nationesq; erant fidei perceptione bibituræ & ideo diligentiùs explorauit.*

Et S. Iren. lib. 3. c. 19. *Quapropter, ait, necessarius est nobis ros Dei, vt non comburamur* (igne tentationis & concupiscentiæ) *neque infructuosi efficiamur.* Rorem hunc verbi diuini specialiter excipimus per conciones, lectiones, orationes, inspirationes Dei, realiter verò per Eucharistiam, in qua ipsam carnem Christi agni immaculati manducamus, nobisque vnimus, eaq; quasi vellere purissimo vestimur, inde rorem omnē gratiæ cælestis exugimus, ac præsertim eius humilitatem & mansuetudinē (cuius symbolum est vellus laneum & molle) induimus.

Tropolog. Tropol. P. Berthonius, & ex eo Serarius: *Ecclesiastici, ait, qui more velleris Domino sunt commendati, & esse debent molles, humiles, & benigni, solebant esse rore diuinæ gratiæ præ cæteris madefacti, area verò, id est populi sæculares, respectu eorum erant indeuoti, aridi & duri, sed verè hodie videmus contrarium, area magis est rorida quàm vellus, sæculares deuotiores sunt quàm regulares, laici quàm clerici, subditi quàm Prælati, vt compertum est.*

Mimeticè, velleris ab humore circumciso defensi miraculum renouatum fuit in S. Bernardo, qui scribens primam Epistolam ad Robertum Nepotem sub dio, cùm circumcirca plueret, chartam tamen non madefecit, ait Baron. tom. 12. anno Christi 1125.

Nuper superior cuiusdam prisci & numerosi Ordinis suos ad primæuum virtutis feruorem exhortans, argutè sic orsus est: *Primitus in nobis vigebat conscientia: ex conscientia detruncata secuta est scientia, inde vtraq; praes[illegible]era facti sumus* entia, *hoc est stipites & lapides. Red*[illegible] *ergo nobis est ad pristinam conscientiam, vt eam primo patrum nostrorum spiritu & sanctitate repleamus:* Vitium hoc est commune rerū creatarum, vt sensim degenerent, arescant, deficiant, & senescentes in suum nihilum ex quo venerunt recidant: quare viri Ecclesiastici & religiosi crebrò se renouent oportet, vt primæuum vocationis suæ spiritum fugientem reuocent, cōseruent & adaugeant, vti eos facere conspicimus. Sanè hoc sæculo, quo Lutherus quasi nouus Madianita, imò Madianitarum Dux Ecclesiam Dei, sua hæresi, crapula & luxuria deformauit, atque quasi *Zeb*, id est lupus, oues agnosque Christi diripuit & laniauit. Deus quoq; illi S. Ignatium de Loyola fundatorem Societatis Iesv, quasi nouum Gedeonē opposuit, per gratiam Christi magno omnium gaudio cernimus, omnes Ecclesiæ ordines magno studio sese reformare, & ad primæuum instituti sui vigorem rigoremq; ingentibus animi passibus contendere. Deo sit laus & gloria. Pergamus omnes strenuè hac via qua cœpimus, vt quisq; suæ religionis vellus exarescens rore diuinæ sapientiæ & gratiæ imbuere satagat, vt vitam Angelorum, ad quā vocati sumus, æmulemur, simulque homines cælestes & Angeli terrestres; vt nimirum ardeamus amore cum Seraphim; diuinorum scientia fulgeamus cū Cherubim: spirituales facti omnia iudicemus cum Thronis: nobis ipsis dominemur cū Dominationibus: fortiter resistamus inordinatis motibus nostris, malignorumq; spirituum suggestionibus cum Virtutibus: regnum animæ in iustitia & pace gubernemur cum Potestatibus: subditis nostris debitè prouideamus cum Principatibus: magna, si habemus, proximis nostris communicemus cum Archangelis: minora subsidia indigentibus impertiamur cum Angelis.

Secundò idem roris vellerisq; miraculum quasi renouatum fuit in S. Arnulpho Metensi Episcopo, à quo omnis familiæ Pipini & Caroli Magni prosapia, æquè ac nobilitas & sanctitas, quasi à fonte deriuata descendit. Hic enim anno Christi 485. peccatorum veniam à Deo poscens, annulum proiecit in Mosellam dicens: *Tunc me putabo culparum nexibus absolutum, quando istum quem proijcio recepero annulum,* ac post aliquod tempus annulum hunc in pisce sibi à piscatore allato inueniens, peccata sibi remissa cognouit, Deoque gratias egit. Ita narrat Paulus Diaconus in eius vita, idque ea Caroli Magni ore se accepisse profitetur, additque: *Nec dissimiliter pater hic venerabilissimus Gedeone illo signum à Domino poposcit, ille etenim indutum per vellus in area positū capere voluit, vtrùm in bello victoriam de inimicis habere potuisset; iste annulum in profundissimum fluminis gurgitem proijciens, experiri cupit vtrum de inimicis iam victoriam cepisset. Fortes quidem erant quos ille deuicerat, sed hi quos iste superauerat fortiores.*

Deniq; ex hoc Gedeonis vellere orta est historia vel fabula Argonautarum, qui sexaginta annis post Gedeonem sub Abesan Iudice floruisse dicuntur ab Eusebio, Geneb. & alijs in Chron. Hi enim fuere 54. Heroës, qui in naui dicta Argo nauigarunt in Colchum, vt vellus aureum auferrent: quorum duces & primores fuere Iason, Castor, Pollux, Hercules, Orpheus, de quibus Virgil. Eclog. 4.

Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat Argo
Delectos Heroas.

Vide Diodorum lib. 5. c. 3. & Hyginium Fab. 14.

Rursum ad vtrumq; hoc vellus, scilicet Gedeonis & Iasonis respiciens Philippus cognomento *Bonus* Burgundiæ Dux, Caroli audacis pater, anno Domini 1430. die tertia Idus Ianuarij instituit Ordinem celeberrimum equitum aurei velleris, constantem heroibus nobilissimis ac fortissimis, qui collapsam Christianæ fidei dignitatem erigerent, ac Baalis aras, id est Turcicas Mosqueas, ait Serarius, atque Hæreticorum conuenticula quasi noui Gedeones deijcerent & succiderent. Ita Pontus Heuterus lib. 4. Burgund. Guilielmus Menneus l. 1. de

de Aureo vellére ca 1. & 2. Hadrianus Barlandus, Aluarus Gometicus, Iacobus Meyerus, & alij qui res Belgicas & Burgundicas scripserunt.

VERS. 38. EXPRESSO VELLERE CONCHAM RORE IMPLEVIT,] vt certò sciret vellus esse rorulentum, imò rore turgidum; hoc enim signum sibi à Deo dari petierat. Mysticè, quomodo mens nostra debeat esse concha, primò seipsam implens rore & aqua gratiæ & virtutis, antequàm illam in alios deriuet, non canalis, qui omnem aquam, quam recepit emittit, nihil sibi retinens, pulchrè docet S. Bernard. serm. 18. in Cant. *Disce*, inquit, *& tu non nisi de pleno effundere, nec Deo largior esse velis. Concha imitatur fontem: non manat ille in riuum, nec in lacum*

A *extenditur, donec suis satietur aquis, &c. Implere prius, & sic curato effundere. Benigna prudensque charitas affluere solet, non effluere.* Vnde S. Ambros. proœm. lib. 1. de Spiritu sancto. *Aqua*, inquit, *est ros gratia cælestis. Veniat igitur Domine Iesu hæc aqua in meam animam, in meam carnem, vt huius humore pluuiæ nostrarum conualles mentium, atque intimi cordis arua viridescant. Veniant in me stillicidia tua, gratiam immortalitatemque rorantia. Dilue gressus mentis meæ, ne iterum peccem. Ablue animi mei calcaneum, vt possim abolere maledictum, ne morsum serpentis interiore pede sentiam, sed sicut ipse iussisti sequentibus te, vt serpentes & scorpiones illæso possim calcare vestigio.*

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

GEdeon iussu Dei è triginta duo millibus militum formidolosos dimittit ad viginti duo millia, mox eos qui prono ore biberant aquam fluminis: quare solos trecentos sibi reseruat. Secundò, v. 9. descendens in castra Madian audit Madianita somnium de pane subuertente castra Madian, illumque panem esse gladium Gedeonis. Vnde certam victoriæ spem concipit. Tertiò, vers. 16 cum trecentis irruit in Madianitas innumeros, ac clangens tubis, lagenarum complosione, & inde lampadibus effulgurantibus, Madianitas perculit, vt ipsi mutua se cæde trucident.

1. IGitur Ierobaal qui & Gedeon, de nocte consurgens, & omnis populus cum eo,
venit ad fontem qui vocatur Harad. erant autem castra Madian in valle ad Sep-
temtrionalem plagam collis excelsi. 2. Dixitque Dominus ad Gedeon: Multus te-
cum est populus, nec tradetur Madian in manus eius: ne glorietur contra me Israel,
& dicat: Meis viribus liberatus sum. 3. Loquere ad populum, & cunctis audienti-
bus prædica: Qui formidolosus & timidus est, reuertatur. Recesseruntque de monte
Galaad, & reuersi sunt de populo viginti duo millia virorum, & tantùm decem millia
remanserunt. 4 Dixitque Dominus ad Gedeon: adhuc populus multus est, duc eos
ad aquas, & ibi probabo illos. & de quo dixero tibi vt tecum vadat, ipse pergat: quem
ire prohibuero, reuertatur. 5. Cumque descendisset populus ad aquas, dixit Domi-
nus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas, sicut solent canes lambere, separabis
eos seorsum: qui autem curuatis genibus biberint, in altera parte erunt. 6. Fuit ita-
que numerus eorum qui manu ad os proijciente lambuerant aquas, trecenti viri: om-
nis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat. 7. Et ait Dominus ad Gedeon:
In trecentis viris qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian:
omnis autem reliqua multitudo reuertatur in locum suum. 8. Sumptis itaque
pro numero cibarijs & tubis, omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad taber-
nacula sua: & ipse cum trecentis viris se certamini dedit. Castra autem Madian erant
subter in valle. 9. Eadem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, & descende in ca-
stra: quia tradidi eos in manu tua. 10. sin autem solus ire formidas, descendat
tecum Phara puer tuus. 11. Et cùm audieris quid loquantur, tunc confortabun-
tur manus tuæ, & securior ad hostium castra descendes. Descendit ergo ipse & Pha-
ra puer eius in partem castrorum, vbi erant armatorum vigiliæ. 12. Madian au-
tem & Amalec, & omnes Orientales populi, fusi iacebant in valle [illegible] locustarum
multitudo: cameli quoque innumerabiles erant, sicut arena quæ iacet in littore ma-
ris. 13. Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo: &
in hunc modum referebat quod viderat: Vidi somnium, & videbatur mihi quasi
subcinericius panis ex hordeo volui, & in castra Madian descendere: cumque perue-
nisset ad tabernaculum, percussit illud, atque subuertit, & terræ funditus coæqua-
uit. 14. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeo-
nis filij Ioas viri Israelitæ: tradidit enim Dominus in manus eius Madian, & omnia
castra eius. 15. Cumque audisset Gedeon somnium, & interpretationem eius,
adorauit: & reuersus est ad castra Israel, & ait: Surgite, tradidit enim Dominus in
manus nostras castra Madian. 16. Diuisitque trecentos viros in tres partes,
&

& dedit tubas in manibus eorum, legenasq; vacuas ac lampades in medio lagenarum.
17. Et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite: ingrediar partem castro-
rum, & quod fecero sectamini. 18. Quando personuerit tuba in manu mea, vos quo-
que per castrorum circuitum clangite & conclamate, Domino & Gedeoni. 19. In-
gressusq; est Gedeon, & trecenti viri qui erant cum eo, in partem castrorum, incipien-
tibus vigilijs noctis mediæ, & custodibus suscitatis, cœperunt buccinis clangere, & cō-
plodere inter se lagenas. 20. Cumque per gyrum castrorum in tribus personarent
locis, & hydrias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades, & dextris sonan-
tes tubas, clamaueruntque: Gladius Domini & Gedeonis: 21. stantes singuli in lo-
co suo per circuitum castrorum hostilium. Omnia itaque castra turbata sunt, & voci-
ferantes, vlulantésque fugerunt: 22. & nihilominùs insistebant trecenti viri buccinis
personantes. Immisitq; Dominus gladium in omnibus castris, & mutua se cæde trun-
cabant, 23. fugientes vsque ad Bethsetta, & crepidinem Abelmehula in Tebbath.
Conclamantes autem viri Israel de Nephthali, & Aser, & omni Manasse persequeban-
tur Madian. 24. Misitque Gedeon nuntios in omnem montem Ephraim, dicens:
Descendite in occursum Madian, & occupate aquas vsque ad Bethbera atque Iorda-
nem. Clamauitque omnis Ephraim, & præoccupauit aquas atque Iordanem vsque
Bethbera. 25. Apprehensosque duos viros Madian, Oreb, & Zeb, interfecit Oreb in
Petra Oreb. Zeb verò in Torculari Zeb. Et persecuti sunt Madian, capita Oreb & Zeb
portantes ad Gedeon trans fluenta Iordanis.

Vers. 1. AD FONTEM QVI VOCATVR HARAD.] *Harad.* Hebr. significat timorem, vt discamus quòd *initium sapientiæ sit timor Domini.* Nam *beatus homo qui semper est pauidus.* Prouerb. 28. 14. Fons hic typus est Baptismi & pœnitentiæ, quā milites prælio præmittere debēt, vti fecēre iussu Constantini Imper. pugnaturi contra Maxentium, qui idcirco de eo victoriam retulēre, vti narrat Theodor. libr. 3. cap 3.

Vers. 2. NE GLORIETVR CONTRA ME ISRAEL ET DICAT: MEIS VIRIBVS LIBERATVS SVM.] *Ne opus cælestis dexteræ virtuti assignetur humanæ.* &c. *Vt sibi de parata diuinitus belli opere paucitas vsurpare nihil posset*, ait Saluian. lib. 7. de Prouidentia. q. d. Volo vt trecentos tantùm, eosque inermes ad prælium hoc adhibeas, vt omnibus constet victoriam non militum, sed meis viribus esse partam. Hac de causa Deus elegit infirma mundi, vt confundat fortia, 1. Corinth. 1. scilicet viles & indoctos piscatores, vt per eos quasi Apostolos orbem conuerteret: horū enim typus fuere hi Gedeonis milites.

Vers. 3. QVI FORMIDOLOSVS ET TIMIDVS EST REVERTATVR,] ne alijs militibus hanc suam formidinem afflicet, idq; iuxta legem Deuter. 20. 8. Sic Christus timidos à sua militia reijcit, dicens: *Qui non accipit Crucem suam & sequitur me, non est me dignus.* Matt. 10. 38. Dicat ergo animosus Christi miles: *Dominus illuminatio mea & salus mea quem timebo? Dominus protector vitæ meæ à quo trepidabo?* Psalm. 26.

RECESSERVNTQVE DE MONTE GALAAD] Alius est hic mons Galaad à Galaad, in quo Iacob cum Laban fœdus iniit Genes. 31. 48. qui erat trās Iordanem: hic enim erat cis Iordanem, ibi enim castra sua habebat Gedeon. Serarius putat montem Gelboë hic vocari montem Galaad, Fauet Adrichom.

Vers 5. QVI LINGVA LAMBVERINT AQVAS, SICVT SOLENT CANES LAMBERE (vt manu aquam ex flumine haustam in os inijciant, vti explicat vers. sequenti, sicut canes lingua lambentes aquam in os inijciunt, non autem os aquæ applicant, vt aquam sugant, sicut faciunt equi & boues) SEPARABIS EOS SEORSVM, vt eos in militiam & expeditionem tuam contra Madian cooptes, QVI AVTEM CVRVATIS GENIBVS BIBERINT IN ALTERA PARTE ERVNT.] vt eos à castris suis domū ableges. Iosephus putat à Gedeone hic electos eos, qui erant ignaui, fortes verò reiectos. Audi eū: *Vt ergo scirent rem istam pendere à Dei auxilio, iussit vt circa meridiem, cùm æstus ferueret maximè, exercitum duceret ad flumen, & quotquot procumbentes biberent, eos viros fortes crederet: quotquot autem trepidè & tumultuariè potum sumerent, sic existimaret eos metu hostium hoc facere, & cum his iussit hostem inuadere.* Vnde Abulensis colligit lambentes aquas, tanquam timidiores, ignauos & cōtemptibiles fuisse à Gedeone & Deo electos, vt maior Dei virtus in hac victoria eluceret. Sic & Theod. q. 15. & S. Aug q. 37.

Verisimiliùs Lyran. Arias, Serarius & alij censent electos qui lambuerant aquas præ illis, qui curuato genu biberant, quasi temperantiores, tolerantiores sitis, & expeditiores, vtpote qui toti ad certamen imminens intenti, obiter & cursim more canum aquam lambendo sitim restinguerent, ideoq; ad prælium aptiores. Nam primò, hi stantes bibebant, cæteri verò genu flexi vel proni in terram. Secundò, hi aquam modicam ad os manu inijciebant, cæteri verò ore flumen sorbebant, vt totum ventrem implerent, quod magnæ gulæ erat indicium.

Tropol. qui ad res terreas & corporeas flecti nescit, qui vitijs non indulget, neq; ob peccati sitim sternitur pronus, ille probabilis, ille electus est. Hoc tandē desiderium nos à possessione Dei, boni in infinitum melioris excludit. Egregiè namq; Prosper ait: *Qui vult Deū possidere, renuntiet mundo, vt sit illi Deus beata possessio. Nec renuntiat mundo is, quem terrenæ possessionis adhuc delectat ambitio, quia quamdiu sua non relinquit, mundo, cuius bona retinet, seruit. Et utique non potest mundo seruire simul & Deo: ac sic propterea voluit Deus cultores suos omnibus renuntiare, propter quæ diligitur mundus, vt exclusa cupiditate mundi, diuina in eis charitas possit augeri vel perfici.* Huc vsque Prosper libr. 2. de vita contemplatiua capit. 16. Rursum S. Gregor. 30. Moral. 33. *Aquis,* inquit, *doctrina sapientiæ, stante autem genu recta operatio designatur. Qui ergo dum aquas bibunt genu-*

flexisse

fluxisse perhibentur; à bellorum certaminis prohibet recessisse: vna cum illis Christo contra hostes fidei pergit ad prælium, qui cum doctrinæ flumenta bauriunt, rectitudinē operum non inflectunt.

VERS. 6. FVIT ITAQVE NVMERVS EORVM, QVI MANV AD OS PROIICIENTES LAMBVERANT AQVAS, TRECENTI VIRI.] Ecce hic explicat quid sit lambere aquas more canum, scilicet manu aquam in os injicere, sicut canis injicit lingua. Nam alioqui stantes non poterant lingua aquam contingere, vti faciunt lambendo canes: in eo ergo erant canibus, qui manus nō habent, sed lingua pro manu vtuntur, dissimiles: *Manu*, ait, S. August. q. 27. *Aquam raptam in os proiiciebant, & hoc erat simile bibentibus canibus, qui non ore apposito, sicut boues, aquam ducunt, aquam bibunt, sed lingua introrapiunt, sicut etiam isti intelliguntur fecisse sed cum manu in os aquam proiicerent, quam lingua exciperent.*

Mysticè ait Origen. homil. 9. *Ille probabilis, ille electus est qui postea quàm ad aquas baptismi ventum est, flectit ad necessitates terrenas & corporeas infesti, qui vitiis non indulget, neq; ob palati sitim sternitur pronus.* Addit deinde Origen. *Sed & quòd dicit eos manu vel lingua aquam lambere non absque sacramenti quadam significantia hoc mihi videtur scriptū, scilicet quòd & manu & lingua operari debent milites Christi, hoc est opere & verbo; quia qui docet & facit hic magnus vocabitur in regno cælorum. Quod autem etiam similitudinem canis lambentis Script. posuit, videtur mihi illud animal hoc in loco propterea nominatum, quod super omnia cætera animalia amorem dicitur proprij domini seruare, nec tempore nec iniurijs obliterari in eo fertur affectus.*

VERS. 10. DESCENDAT TECVM PHARA PVER TVVS.] id est famulus tuus. Puer hic animosus Gedeonis metum dispellens fuit typus Christi, ait Leo Castrius in Isaiæ, cap. 10. *Phara* enim idem est quod *frugifer*, vel *ramificans*, & exaltatus in arbore crucis; hic enim Christus martyribus fidelibusq; metum ademit.

Mysticè S. Gregor. 30. Moral c. 33 Trecenti repræsentant mysteriū S. Trinitatis, inquit, additq;: *Iste trecentenorum numerus in Tau littera continetur, quæ crucis speciem tenet. Cui si super transuersam lineam, id quod in cruce eminet adderetur, non iam crucis species, sed ipsa crux esset. Quia ergo iste trecentenorum numerus in Tau littera continetur, & per Tau litterā sicut diximus, species crucis ostenditur, non immeritò in his trecentis Gedeonem sequentibus illi designati sunt, quibus dictum est:* Lucæ 9) *Si quis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucē suam, & sequatur me. Qui sequentes Dominum tantò veriùs crucē tollunt, quantò acriùs & se edomant, & erga proximos suos charitatis compassione cruciantur. Vnde & per Ezechielem (cap 9) Prophetam dicitur: signa Tau super frontes virorum gementium & dolentium.* Sic & S. Aug. serm. 108. de Temp.

VERS. 13. VIDI SOMNIVM, ET VIDEBATVR MIHI QVASI SVBCINERICIVS PANIS EX HORDEO, VOLVI ET IN CASTRA MADIAN DESCENDERE.] Pro *subcinericius*, Hebr. est צליל *tselil*, quod R. Dauid & similes vertunt *strepitum*, vel *tinnitum edens*, à צלל *tsalal*, id est strepere, tinnire. Meliùs Noster, Sept. Chald. & alij vertunt tostum vel assatum sub cinere, hoc est subcinericium à rad. צלה *tsala*, id est assauit, torruit: sic ab הגה *haga*, id est meditari, loqui fit הגיון *higgaion*, id est meditatio.

Congruè Deus in somnio hoc Madianitæ militi primario immisso, per panem hunc hordeaceum & subcinericium significabat Gedeonem in specie abiectum & contemptibilem, qui tumultuariè & subitò, quasi ex cinere hunc exercitum exiguum trecentorum militum collegerat. Ita S. August. q. 37. Lyran. Abul. Arias & alij, idque allusione pulchra, Hebræi enim bellum vocant מלחמה *milhama*, id est comestionem, siue deuorationem hominum, ducto nomine à לחם *lechem*, id est panis. Vnde ad hoc appositè dicitur Num 14. 9 *Sicut panem deuorare eos possumus*, significat ergo hæc visio Gedeonem & Hebræos, qui hactenus fuerant panis Madianitarum, vtpote ab eis deuorati, vt deuoratus panis, deinceps fore gladios percussores & occisores Madianitarum se deuorantium.

Coniectauit igitur optimè Madianita hic ex ambigua nominis significatione, nam לחם *lechem* & panem & bellum significat. Ex hac ergo coniunctione & affinitate, non naturæ (quæ enim est
B affinitas panis ad gladium?) sed significationis, cōficit, per panem significari gladiū & bellum, quod à Gedeone iam imminente Madianitarum castris imminebat. Ita Arias, & noster Gaspar Sanchez in Isaiæ c. 14. nu. 29. Appositè Gedeoni in area grana ad panem excutienti, & panes Angelo liberaliter offerenti, in præmium hospitalitatis Deus panem dedit omen & signum victoriæ, vt ostenderet quàm efficax sit beneficentia & hospitalitas, vtpote quæ panes vertat in gladios, quibus hostes quoslibet prosternat.

Allegor. hic panis fuit typus Eucharistiæ, quæ Madianitas, id est dæmones, cæterosque hostes quasi gladius ferit & deijcit: hic enim est panis, qui de cælo descendit, & castra hostium subuertit, sicut panis hic videbatur ex alto descendere in castra Madian, quasi à Deo in illa demissus vt eadem di-
C sturbaret.

CVMQVE PERVENISSET AD TABERNACVLVM PERCVSSIT ILLVD.] *Tabernaculum* intellige Principis, siue ducis, indeque cæterorum militum. Tabernaculum ergo, id est tabernacula, quę in medio castrorum esse solent, vt sint tutiora ab hoste. Vnde mox vers. sequenti tabernaculum hoc interpretatur omnia castra Madian. Ita Caiet. Arias & alij.

RESPONDIT IS CVI LOQVEBATVR,] putà commilito, siue socius Madianitæ, qui somnium quod viderat sibi narrarat: *Non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis*, ob analogias iam recensitas. Dixit hoc vtique instinctus à Deo, vnde subdit: *Tradidit enim Dominus in manus eius Madian & omnia castra eius.* Ita Abulens. VERS. 14.

D CVMQVE AVDISSET GEDEON SOMNIVM (linguam enim Madianiticam intelligebat, siue quia illa vicina erat Hebrææ, siue quòd à Madianitis Iudæam iam per septennium occupantibus eam didicisset) ADORAVIT] Deum quòd sibi hoc omen diuinum victoriæ prænuntium præbuisset. VERS. 15.

DIVISITQVE TRECENTOS VIROS IN TRES PARTES (quasi in tres acies, vt ternis turmis Madianitas cingeret) ET DEDIT TVBAS IN MANIBVS EORVM, LAGENASQVE VACVAS, AC LAMPADES IN MEDIO LAGENARVM] *Vox lampades*, Hebr. לפדים *lappadim*, in genere significat lucentem flammam, in quacumq; re vel materia illa sit. Chald. vertit *begurata*, id est *accensa vel ignita*. Vnde non est verisimile lāpades has fuisse nostrates vulgares, quæ oleo ardent & aluntur: hæ enim inclusæ lagenis ijs complosis fuissent extinctæ, sed VERS. 16.

vt

vt ait Arias, ligni erant torres ex pino, cupresso, cedro aut simili oleaginosa & pingui arbore; qui ignem accipere, fouere, ac diutius seruare possent, vento obluctante excitandum augendumque potiùs quàm extinguendum; præsertim si insuper pice, cera, oleo, bitumine, &c. obliti, vndique fuerint. Itaq; omnia hic ad terrorem comparata perculerunt Madianitas, quia inopinata & nocturna scilicet multitudo trecentarum tubarum clangentium ad prælium, fragor lagenarum, quarum quisque suam commilitonis lagenæ allidebat, indeque subitò emicantes vicinæ circumquaq; lampadum, id est torrium siue titionum flammæ, hostem insequentes. Simili stratagemate Hannibal à Q. Fabio Max ad Casilinium obsessus, eum elusit & eusit: Nam duobus boum millibus ad cornua singulorum faces accensas alligauit, itaque eos stimulando impulit in montes à Romanis infessos, *ac motus ipse velut ensis flāma ex capite.* sit Liuius Decade 3. lib. 2. *calorq; iam ad viuum ad imaq; cornuum adueniens, velut stimulatos furore agebat boues, quo repētè discursu haud secus quàm syluis montibusque accensis omnia circum ignis ardere; capitumq; inquietatio excitans flammam hominum passim discurrentium speciem præbebat. Qui ad transitus saltus insidendos locati erant: vbi in summis montibus ac super se quosdam ignes conspexerunt, circumuentos se esse rati præsidio excessere: qua ingens emicabat flamma velut tutissimum iter petentes summa montium iuga tum in quosdam boues palantes à suis gregibus inciderunt: & primò cum procul cernerent, veluti flammas spirantium miraculo attoniti constiterūt, deinde vt humana apparuit fraus, tum verò insidias esse rati cum multo maximoque strepitu concitant se in fugam, leuique armaturæ hostium incurrere.*

Hannibalis stratagema.

& aliorum.

Huic similia sunt quæ recenset Iulius Frontius li. 2. de stratagem. cap. 4. *Hispani*, inquit, *contra Hamilcarem boues vehiculis adiunctos in prima fronte constituerunt, vehiculaq; tæda & sebo & sulphure plena signo pugnæ dato incenderunt, actis deinde in hostem bobus consternatam aciem perruperunt.*

Phalisci & Tarquinienses compluribus suorum in habitu sacerdotum subornatis faces & angues furiali habitu præferentibus aciem Romanorum turbauerunt. Idem Veientes & Fidenates facibus arreptis fecerunt.

Atheas rex Scytharum cum aduersus ampliorem Triballorum exercitum confligeret, iussit à feminis & pueris omniq; imbelli turba greges asinorum ac boum ad postremam hostium aciem admoueri, & erectas hastas præferre: famam deinde diffudit, tanquam auxilia sibi ab vlterioribus Scythis aduentarent, qua asseueratione auertit hostem.

Idem lib. 3. c. 8. *Cyrus*, inquit, *rex Persarum incluso Sardibus Crœso, qua præruptus mons nullum aditū præstabat, ad mœnia malos exæquātes altitudinem iugi subiexit: quibus simulachra hominum armata Persici habitus imposuerat, noctuq; eos monti admouit. Tum prima luce ex altera parte muros aggressus est; vbi orto sole simulachra illa armatorum referentia habitum refulserunt; Oppidani captam vrbem à tergo credentes, & ob hoc in fugam dilapsi, victoriam hostibus concesserunt.*

Idem lib 3. c. 5. *Alexander Macedo*, inquit, *cùm hostis in saltu editiore castra communisset, seducta parte copiarum, præcepit his quos relinquebat, vt ex more ignes excitarent, speciemq; præberent totius exercitus: ipse per auias regiones circumducta manu hostem superiore aggressus loco depulit.*

Alleg. Procop & S. August. ser 108. de Temp. Milites Gedeonis, inquit, sunt discipuli Christi, qui

A miraculorum faces præ se tulerunt & prædicationis tubam, quibus Madian, id est gentilitium & idolorum cultum prostrauere.

Tropol. Rupert. lagenæ, ait, sunt fragilia & quasi testea martyrum corpora, quibus per mortē fractis cœperunt coruscare miracula, per quæ in fugam acti sunt persecutores, & conuersi ad Christum infideles. Sic ferè & S. Ambros. lib. 1. de Spiritu sancto, c. 16. ac fusè S. Greg. 30. Moral. c. 23. quem audi: *Designatur in tubis clamor prædicantium: in lampadibus claritas miraculorum: in lagena fragilitas corporum. Tales quippe secum dux noster ad prædicationis prælium duxit, qui despecta salute corporum hostes suos moriendo prosternerent, eorumq; gladios non armis, non gladijs, sed patientia superarent. Armati enim venerunt sub duce suo ad prælium martyres nostri; sed tubis, sed*

Tropolog. de Martyribus.

B *lagenis, sed lampadibus. Qui sonuerunt tubis dum prædicant; confregerunt lagenas, dum soluenda in passione sua corpora hostilibus gladijs supponunt; resplenduerunt lampadibus, dum post solutionem corporum, miraculis coruscarunt. Moxque hostes in fugam conuersi sunt; quia dum mortuorum martyrum corpora miraculis coruscare conspiciunt, luce veritatis fracti, quod impugnauerunt, crediderunt.*

Idipsum clariùs explicat dum subdit: *Cecinerunt ergo tubis, vt lagenæ frangerentur lagenæ fractæ sunt, vt lampades apparerent. apparuerunt lampades, vt hostes in fugam verterentur: id est prædicauerunt martyres, donec eorum corpora in morte soluerentur: corpora eorum in morte soluta sunt vt miraculis coruscarent, coruscauerunt miraculis, vt hostes suos ex diuina luce prosternerent: quatenus nequaquam Deo erecti resisterent, sed eum subditi formidarent.* Eadem ad verbum habet, & ex S. Greg. transcripsit Beda.

C Rursum Origen. hic homil. 9. sub finem: *Vide*, ait, *quia electi milites Dei cum lampadibus pugnant. Sic enim eos Christus armauerat dicēs: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ vestræ ardentes. Et iterum: Sic fulgeat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Talibus ergo lampadibus accensis pugnare decet milites Christi, luce operum refulgentes & splendore gestorum. Quæ sunt autem buccinæ corneæ in quibus tuba canunt? Qui de cœlestibus loquitur, qui de spiritualibus disserit, qui mysteria regni cœlorum enodat, ille buccina concinit, ille de tuba loquitur, qui de magnis & maximis loquitur, qui scientiam Christi humanis auribus pandit. Sed cur & cornea dicitur buccina? Quia & de sancto dicitur, cornu eius exaltabitur in gloria. Vnde & vnaquæque buccina dicitur cornea, in eo quod multiplicem scientiam Christi, & sanctis eius, quæ in cornu designatur, disserit sacramenta. Cum has ergo buccina mulcemus, & cum has pugnantes vincimus alienigenas, & hostes in fugam vertimus, etiamsi*

D *fuerit multitudo eorum sicut locustæ. Locustis enim comparata est dæmonum multitudo, quibus neque in cœlo neque in terris est sedes. Præcedat ergo & nos hoc bello operum lux, scientia virtus, diuini verbi prædicatio.*

QVOD ME FACERE VIDERITIS, HOC FACITE] nimirum hæc sex ait Serarius: Primò, *me tuba clangente clangitote & vos: secundò, me clamante, Domino & Gedeoni clamatote & vos: tertiò, me lagenam meam frangente frangitote & vos vestras: quartò, me leua manu lampadem tenente tenetote & vos: quintò, me manu dextera tubam tenente, eamque porrò inflante, tenetote similiter & inflatote etiam vos: sextò, me meo in loco stante, state & vos in vestro singuli.* VERS. 17.

Tropol. discat hic prælatus subditos præire exēplo, eosq; illos magis docere, quàm verbo. Exem-

 pla

pla enim fortiora sunt verbis, magisq; persuadent. A Pudet enim militem cessare, vbi imperatorem laborare & certare videt. Ita fecit Christus, de quo Lucas Act. 1. *Cœpit Iesus facere* primò & secūdò *docere: Discite*, ait ipse, *à me, quia mitis sū & humilis corde.* Matt. c. 11 v. 29. Vnde S. Ephrē epist. ad Ioan. Monachum: *Rectè*, inquit, *agis exemplum bonorum operum teipsū præbens, & potissimùm fratribus, qui tecū habitant, secundùm eum qui habet. A me videbitis & sic facietis.*

Moraliter igitur disce hic, ducem militibus, patrem filijs, superiorem inferioribus ad ardua præcedere debere, primumq; manum rei difficili admouere, si illam citò rectèque confectam velit. Ita fecit Cato, qui apud Lucanum lib. 9. sui exemplo milites ad omne discrimen impellit, dicens:

Ingredior primusq; gradus in puluere ponam.
Me calor æthereus feriat: mihi plena veneno
Occurrat serpens, fatoq; pericula vestra
Prætentate meo: sitiat quicumque bibentem
Viderit, aut vmbras nemorum quicumque petentem
Æstuet, aut equitem peditum præcedere turmas
Deficiat, si quo fuerit discrimine notum
Dux aut miles eam, &c.

VERS. 18. CONCLAMATE DOMINO ET GEDEONI.] scilicet sit hoc prælium & victoria. Vnde v. 20. dicitur eos conclamasse: *Gladius Domini & Gedeonis*, scilicet hic est qui vos ô Madianitę persequitur, cædit & sternit. Vnde Chal. *Gladius à facie Domini procedit, & victoria per Gedeonis manus est*, quem vos ô Madianitę velut antagonistam formidatis, ac per somnium de vobis triumphaturum iam cognouistis. q.d. Deus est, Deus inquam est, qui Madianitas vlciscitur. suum in eos gladiū vibrat, ipsos neci dat; Gedeon verò hac in re illius minister est, ab illo vltorem accipit gladium, suisq; ipsum in hostes defigit manibus. Audi S. August. q. 40 *Hoc significat quòd gladius id erat operaturus, quod Domino placeret & Gedeoni.*

Hinc laudandi Poloni & Hungari, qui instar Gedeonis prælium adoriuntur inclamato nomine Iesu, & Hispani nomine S. Iacobi, ideoque sæpè victoriam de hostibus reportant.

VERS. 19. INCIPIENTIBVS VIGILIIS NOCTIS MEDIÆ ET CVSTODIBVS SVSCITATIS COEPERVNT BVCCINIS CLANGERE.] Nox ipsa & tot tubarum clangor perculit Madianitas, vt putarent maximum Israelitarum exercitum in se irruere, cui se posse resistere diffiderent. Vnde in fugam versi se inuicem protriuere & confecere. Hoc stratagema imitantur callidi belli duces: cùm enim paucos habent milites multas tubas inflari curant, vt ex ijs hostes suspicentur, maximas contra se venire copias, itaque de fuga cogitent. Sic fecit Pompeius contra Mithridatem pugnaturus. Audi Dionem lib. 36. *Stratagema Pompeij.* *Primùm*, ait, *tubicines omnes ex composito simul bellicum cecinerunt, tum milites & reliqua omnis turba conclamarunt: & illi quidem hastas aut pila ad scuta concutiebant: isti* (calones & lixæ) *lapides etiam ad ærea vasa.* Simile fecit Fredegundis Regina Franciæ, pro Clothario filiolo suo pugnans: nam iussu Landerici Ducis, milites eius singuli præcisis arborum ramis tecti, & tintinnabula pulsantes intempesta nocte hostes perterrefecerunt, & in fugam compulerunt, vti narrat Aimoinus lib. 3. c. 81.

ET COMPLODERE INTER SE LAGENAS,] vt partim fragore huius complosionis partim coruscatione tot tædarum siue titionum inde emicantium & effulgurantium, Madianitæ consternerentur. Simili stratagemate Octauium Cæsarem, postra Augustum, Salonas obsidentem fugarunt Salonitani, vti narrat Dio lib. 42. *Mulieres*, inquit, *dimissis capillis, vestitu nigro induta, acceptis facibus, denique quàm maximè terribilis habitu composita media nocte ad castra oppugnantiū accesserunt: metuq; exanimatis excubitoribus (quippe dæmonum speciem illis exhibebant) omnibus simul locis castrorum ignem iniecerunt, eas subsecuti viri multos eo tumultu excitatos, multos etiam dormientes occiderunt: ita & castra & stationem nauium, quam Octauius tenebat, confestim occupauere.*

Tropol. Auctor homil. de Virgin. apud S. Bernar. *Exierunt*, ait, *cum lampadibus lumbos habentes præcinctos, & lucernas in manibus ardentes, vt & castitatis cingulum astringatur in corpore, & ad vtilitatem proximi & gloriam patris lux exempli clareat in operatione. Sic Gedeon in lagunculis lampades occultans, sed in hora certaminis fractis vasculis demonstrās, repentina luce hostes terruit & vertit in fugam: terrentur enim principes* B *tenebrarum visa luce bonorum operum, quia stare ante lucē tenebræ non possunt.* Et Isaias Abbas orat. 17. *Qui corporis*, ait, *timet infirmitatē, ad id quod secundum naturam est non peruenit; qui supplex ad Deum confugit, in eo quietem inueniet: nisi Gedeon hydrias confregisset, non aspexisset lampadum splendorem. Itidem homo nisi corpus contempserat, diuinitatis lumē nō intuebitur. Etenim Iahel vxor Aber Cinei nisi tulisset clauum Tabernaculi, Sisara superbiā non oppreßisset. Si mens igitur se confirmauerit, decreueritq; charitatē sequi, omnia carnis vitia superabit.*

TENVERVNT SINISTRIS MANIBVS LAMPADES, ET DEXTRIS SONANTES TVBAS,] vt firmiùs tenerent, ideoq; maiori vi sonoq; eas inflarent: maior enim vis est in dextera. Mysticam significationem & causam dat S. Greg. 30. Moral. c. 34. *Pro dextero*, inquit, *habere dicimur quidquid pro magno pensamus; pro sinistro verò quod pro nihilo ducimus. Benè ergo illic* C *scriptum est, quod in dextera tubas, lagenas autem in sinistra tenuerunt: quia Christi martyres pro magno habent prædicationis gratiam, corporum verò vtilitatem pro minimo. Quisquis enim plus facit vtilitatem corporis, quàm gratiam prædicationis, in sinistra tubam atque in dextera lagenam tenet. Si enim priori loco gratia prædicationis attenditur, & posteriori vtilitas corporis, certum est quia in dextris tuba, & sinistris lagena teneantur.* VERS. 20.

STANTES SINGVLI IN LOCO SVO PER CIRCVITVM CASTRORVM HOSTILIVM.] *Stantes*, vt scilicet stando fingerent se transitum dare copijs suis maximis Madianitas inuadentibus, quasi quælibet tuba, & quilibet tibicen suam duxisset armatorum cohortem; quælibet enim turma equitum suum habet tubicinem: Erat enim nox cùm nihil videtur, ideoque multa quæ non sunt, videri videntur, D præsertim pauidis & consternatis. VERS. 21.

OMNIA ITAQVE CASTRA TVRBATA SVNT,] non tam ob linguarum diuersitatem, vt vult Iosephus, quàm quòd in castris suis putarēt esse Israelitas, seque mutuò non agnoscerent, & diuina quadam cæcitate ac rabie per obuios omnes grassarentur. Sic Tropol. Hęretici, qui sunt nostri Madianitæ, contra se inuicem digladiantur, sesēque conficiunt. Vide S. Hier. in Ezech *Hæreticorū compugnatio*, inquit, *nostra victoria est.* Et S. Hilar. li. 7. de Trinitate *Bellum Hæreticorum*, ait, *pax est Ecclesiæ.*

INMISITQVE DOMINVS GLADIVM IN OMNIBVS CASTRIS, ET MVTVA SE CÆDE TRVNCABANT:] nimirum immisit Deus in Madianitas terrorem & cæcitatem, vt putantes Hebræos in medijs castris stragem edere, præ pauore, præ somni impotentia, præ mœrore & ira quisque sibi VERS. 22.

vicinum

vicinum hostem esse existimans gladio feriret, quique fugiebant sequentes se pariterque fugientes, crederent esse Israelitas hostes insecutoresque suos; quare dum eos putant ferire & cædere, ceciderunt se mutuò, eò quòd Israelitæ continuo clangore tubarum & fulgore lampadarum, siue titionum ardentium eos insequerentur. Hoc meruit fides & spes excelsa Gedeonis, qua Deo obediens cum trecentis militibus, qui ludicris armis lagenarum & lampadarum armabantur, animosè inuasit innumeros Madianitas armatissimos, ideoque eos prostrauit, & vt ait Sidonius Apollin. in Panegyr.

Solo venit victoria cantu.

Simili modo perculit & percussit Deus hostes Iosaphat regis Israel. 2. Paral. 20. Ex Gentilibus Gedeonem imitatus est Leonides, qui cum tre-

A centis Lacedæmonijs animosè ad Thermophylas obiecit se Xerxi eiusque copijs innumeris, easque cecidit & fugauit, qui proinde ab omnibus Historijs celebratur.

In his omnibus Gedeon fuit typus Christi, vti per sedecim analogias ostendi Isaiæ 9. v. 4. ad illa prædicta de Christo: *Sceptrum exactoris eius superasti sicut in die Madian.*

Deniq; exercitus Madian erat vt minimùm 135 millium, è quibus hic cæsa sunt 120. millia, reliqua quindecim millia fugientia persecutus Gedeon cecidit trans Iordanem, vt audiemus c. seq. v. 10. Atq; hæc omnia perfecit cum trecentis dumtaxat militibus; sed per stratagemata Deo pro eo pugnante & hostes percellente. Verè Iudas Machabæus alter Gedeon: *Non in multitudine exercitus*, ait, *victoria belli, sed de cælo fortitudo est.* 1. Macbab. 3. 19.

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

GEdeon Ephraimitas iurgantes, quòd ad bellum vocati non essent, leni responso placat. Secundò, v. 10. cædit reliquias Madian. Inde v. 15. ciues Soccoth & Phanuel, eò quòd superbè panes sibi negassent conterit. Tertiò, v. 21. Principes Madian trucidat. Quartò, v. 22. regnum sibi ab Hebræis oblatum recusat. Quintò, v. 27 ex manubijs hostium fabricat Ephod quod eius posteris fuit in ruinam idololatriæ & excidij. Denique v. 30. eius filij mors, & sepultura locus recensetur, ac eo mortuo relapsus Hebræorum ad cultum Baal.

1. DIxeruntque ad eum viri Ephraim: Quid est hoc quod facere voluisti, vt nos non vocares, cùm ad pugnam pergeres contra Madian? iurgantes fortiter, & propè vim inferentes. 2. Quibus ille respondit: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? nonne melior est racemus Ephraim vindemijs Abiezer? 3. In manus vestras Dominus tradidit principes Madian, Oreb & Zeb: quid tale facere potui, quale vos fecistis? quod cùm locutus esset, requieuit spiritus eorum, quo tumebant contra eum. 4. Cumque venisset Gedeon ad Iordanem, transiuit eum cum trecentis viris qui secum erant: & præ lassitudine, fugientes persequi non poterant. 5. Dixitque ad viros Soccoth: Date, obsecro, panes populo qui mecum est, quia valdè defecerunt: vt possimus persequi Zebee & Salmana reges Madian. 6. Responderunt principes Soccoth: Forsitan palmæ manuum Zebee & Salmana in manu tua sunt, & idcirco postulas vt demus exercitui tuo panes. 7. Quibus ille ait: Cùm ergo tradiderit Dominus Zebee & Salmana in manus meas, conteram carnes vestras cum spinis tribulisque deserti. 8. Et inde conscendens, venit in Phanuel: locutusque est ad viros loci illius similia. Cui & illi responderunt, sicut responderant viri Soccoth. 9. Dixit itaque & eis: Cùm reuersus fuero victor in pace, destruam turrim hanc. 10. Zebee autem & Salmana requiescebant cum omni exercitu suo. Quindecim enim millia viri remanserant ex omnibus turmis Orientalium populorum, cæsis centum viginti millibus bellatorum educentium gladium. 11. Ascendensque Gedeon per viam eorum qui in tabernaculis morabantur, ad Orientalem partem Noba & Iegbaa, percussit castra hostium, qui securi erant, & nihil aduersi suspicabantur. 12 Fugeruntque Zebee & Salmana, quos persequens Gedeon comprehendit, turbato omni exercitu eorum. 13. Reuertensque de bello ante solis ortum, 14. apprehendit puerum de viris Soccoth: interrogauitque eum nomina principum & seniorum Soccoth, & descripsit septuaginta septem viros, 15. Venitque ad Soccoth, & dixit eis: En Zebee & Salmana, super quibus exprobrastis mihi dicentes: Forsitan manus Zebee & Salmana in manibus tuis sunt, & idcirco postulas vt demus viris, qui lassi sunt & defecerunt, panes. 16. Tulit ergo seniores ciuitatis & spinas deserti ac tribulos, & contriuit cum eis, atque comminuit viros Soccoth. 17. Turrim quoque Phanuel subuertit, occisis habitatoribus ciuitatis. 18. Dixitque ad Zebee & Salmana: Quales fuerunt viri, quos occidistis in Thabor? Qui responderunt: Similes tui, & vnus ex eis quasi filius regis. 19. Quibus ille respondit: Fratres mei fuerunt, filij matris

mec, viuit Dominus, quia si seruassetis eos, non vos occiderem. 25. Dixitque
Iether primogenito suo: Surge, & interfice eos. Qui non eduxit gladium: timebat
enim, quia adhuc puer erat. 21. Dixeruntque Zebee & Salmana: Tu surge, &
irrue in nos: quia iuxta ætatem robur est hominis. Surrexit Gedeon, & interfecit
Zebee & Salmana: & tulit ornamenta ac bullas, quibus colla regalium camelorum
decorari solent. 22. Dixeruntque omnes viri Israël ad Gedeon: Dominare nostri
tu, & filius tuus, & filius filij tui: quia liberasti nos de manu Madian. 23. Quibus
ille ait: Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabi-
tur vobis Dominus. 24. Dixitque ad eos: Vnam petitionem postulo à vobis: Date
mihi inaures ex præda vestra. Inaures enim aureas Ismaelitæ habere consueuerant.
25. Qui responderunt: Libentissimè dabimus. Expandentesque super terram pal-
lium, proiecerunt in eo inaures de præda. 26. Et fuit pondus postulatarum inau-
rium, mille septingenti auri sicli, absque ornamentis, & monilibus, & veste purpu-
rea, quibus reges Madian vti soliti erant, & præter torques aureas camelorum.
27. Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & posuit illud in ciuitate sua Ephra. Fornica-
tusque est omnis Israel in eo, & factum est Gedeoni & omni domui eius in ruinam.
28. Humiliatus est autem Madian coram filijs Israel, nec potuerunt vltrà ceruices
eleuare: sed quieuit terra per quadraginta annos, quibus Gedeon præfuit. 29. Abijt
itaque Ierobaal filius Ioas, & habitauit in domo sua: 30. habuitque septuaginta
filios, qui egressi sunt de femore eius: eò quòd plures haberet vxores. 31. Con-
cubina autem illius, quam habebat in Sichem, genuit ei filium nomine Abime-
lech. 32. Mortuusque est Gedeon filius Ioas in senectute bona, & sepultus est
in sepulchro Ioas patris sui in Ephra de familia Ezri. 33. Postquam autem
mortuus est Gedeon, auersi sunt filij Israel, & fornicati sunt cum Baalim. Percusse-
runtque cum Baal fœdus, vt esset eis in Deum: 34. nec recordati sunt Domi-
ni Dei sui, qui eruit eos de manibus inimicorum suorum omnium per circuitum.
35. Nec fecerunt misericordiam cum domo Ierobaal Gedeon, iuxta omnia bona
quæ fecerat Israeli,

VERS. 1. DIXERVNT AD EVM VIRI EPHRAIM, &c. IVRGANTES FORTITER] Erant enim Ephraimitæ arrogantes, vt patet Isaiæ 11.13. ob numerosam & potentem suam tribum, quodque illa à Iacob prælata esset tribui Manasse, ex qua erat Gedeon. Iurgantur ergo contra eum, quòd ipsos ad bellum non vocarit, præsertim quia Ephraimitæ arctiori cognationis vinculo coniuncti erant Manassensibus, quàm cæteris tribubus, eò quòd Ephraim & Manasse patres harum tribuum fuissent immediati filij Ioseph, qui frater erat Iudæ, Ruben, Gad, &c. è quibus prognatæ sunt cæteræ vndecim tribus. Ioseph enim vnus è duodecim patriarchis non vnam, vt cæteri eius fratres, sed duas tribus constituit.

VERS. 2. QVIBVS ILLE RESPONDIT: QVID ENIM TALE FACERE POTVI QVALE VOS FECISTIS] qui fugientes Madianitas ad Iordanem cecidistis plurimos & quasi innumeros, eorumque Principes Oreb & Zeb, vt dictum est cap. præcedenti v. 24. Sapienter id dixit Gedeon, vt iurgium modesto placidoque responso sopiret, iuxta illud: *Responsio mollis frangit iram.* Prouerb. 15. 1.

Docet ergo hic Gedeon, superbiam, & litem aduersarij nulla re magis placari, quàm si te sub eo humilies, eumque laudes & tibi præferas. Qui hoc facit sapiens est & magnanimus. Verè enim Philemon in Eedicazomeno: *Nihil*, ait, *neque iucundius, neque docto viro dignius est, quàm posse contumeliam ferre.* Et Ouidius lib. 3. Tristium:

Quo quisque est maior, magis est placabilis ira.
Et faciles motus mens generosa capit.

Quocirca Iosephus li. 5. c. 8. *Plus*, ait, *profuit hæc mansueta Gedeonis responsio, quàm Madianitica victoria.*

NONNE MELIOR EST RACEMVS EPHRAIM A VINDEMIIS ABIEZER?] Est prouerbium idem significans. q. d. vt explicat Chald. Infirmissimi tribus Ephraim præstantiores sunt robustissimis familiæ meæ Abiezer. Aut meliùs, q. d. paucæ personæ cæsæ ab Ephraimitis, scilicet Oreb & Zeb Principes Madian, pluris æstimandæ sunt, quàm omnes Madianitæ, quos nos Manassenses cecidimus. Tertiò & optimè, Gedeon Metaphoricè suam victoriã vocat vindemiam, reliquias verò victoriæ racemationem, quæ vuæ post vindemiam reliquæ colliguntur. q. d. mea victoria fuit quasi vindemia colligens vuas ex vinea plenas: sic enim ego cecidi & turbaui omnia castra Madian: vestra verò persecutio, qua turbatos à me fugientes insecuti estis & cecidistis, fuit quasi racematio post vindemiam, id est victoriam, sed hæc vestra racematio pluris est mea victoria; tum quia cecidistis ipsos principes B Madian, tum quia plurimos gregarios trucidastis. Ita Arias, Abulen. & alij.

Posset quoque neruosè ex Hebræo sic verti: *Pueriles conatus Ephraim maiores sunt forti irruptione Abiezer*, hoc est mea. Hebr. enim עוללות *Olaloth* significat pueriles cogitationes, conatus, opera, ab *Olel*, id est puer. Porrò Gedeon ortus erat ex familia Abiezer, qui erat pronepos.

CVMQVE VENISSET GEDEON AD IORDANEM, TRANSIVIT EVM CVM TRECENTIS VIRIS.] Est Hysterologia: iã antè enim Gedeon transierat Iordanem, ibi enim delata sunt ad eum capita Oreb & Zeb, vt dictum est v. vlt. cap. præcedenti. Hic tamen eius transitum per Iordanem enarrat vt recenseat vbi, & qua ratione persecutus sit fugientes, eosque ceciderit, nimirum trans Iordanem. VERS. 4.

DIXITQVE AD VIROS SOCCOTH.] Locus siue vrbs ita dicta, quòd ibi Iacob veniens è Meso- VERS. 5.
pota-

potamia fixisset tabernacula. Hæc enim Hebr. significat *Socoth*. Gen. 33.17. Hinc patet Gedeonem transiuisse Iordanem iuxta mare Galilææ, eò loci vbi Iordanis è mari illo emergit, ideoque est maior, quàm sit anterius vbi in mare hoc primum influit. ibi enim ad egressum Iordanis ex mari sita est Socoth in tribu Gad.

VERS. 6. FORSITAN PALMÆ MANVVM ZEBEE ET SALMANA IN MANV TVA SVNT, ET IDCIRCO POSTVLAS VT DEMVS EXERCITVI TVO PANES.] *Palmæ*, id est volæ manuum, hoc est manus ipsæ. Est Sarcasmus. q.d. Videris ô Gedeon imperiosè nobis loqui, quasi iam victor de Zebee & Salmana euaseris, eosque manibus post terga reuinctis captiuos ante te abducas: at nondum illos vicisti, vt audeas à nobis panes petere. Nimirum frustra præsumis te cum trecentis dumtaxat, quindecim millia, quæ ipsi secum ducunt, cæsurum. Vide hîc vt opera heroica subeant calumniam & inuidiam ab ijs, qui illa laudare & promouere deberent. Hanc enim subit hîc Gedeon à Gaditis, sicut paulò antè subiuit ab Ephraimitis. Fuit hæc barbara Gaditarum inhumanitas, qua Gedeoni Iudici, principi & liberatori suo, pro se contra Madianitas pugnanti, adeoque postulanti non carnes, sed panes denegarunt, vnde ipse eam acriter castigauit.

VERS. 7. CONTERAM (דשתי *dasti*, id est *triturabo*) CARNES VESTRAS CVM SPINIS TRIBVLISQVE.] Pro *tribulis* Hebr. est ברקנים *barkanim*, quod significat spinas siue tribulos acerrimos, qui vt fulgur oculos penetrant ac lædunt, ita illi corpus: ברק *barac* enim significat fulgur. Rursus *barkanim* per Metathesin alludit ad עקרבים *acrabbim*, id est Scorpiones. Ita sunt dictæ spinæ magnæ & acutæ, quę martyrum carnes discerpebant & laniabant instar Scorpionum, animalium venenatorum. Audi Isidorum lib. 6. Etymol. c. vlt. *Virgæ sunt extremitates frondium arborumq;: si lenis, virga est; si autem nodosa vel aculeata, Scorpio rectissimè nomine vocatur, quia arcuato vulnere in corpus infligitur.*

His ergo tribulis siue Scorpionibus percutiebant reos vsque ad necem, ideoque subinde eos humi sternebant, ibique flagellando quasi triturabant, sicut trituratur frumentum. Aliqui hanc triturationem censent factam, quòd ferrata carpenta (his quoque triturabant, & grana excutiebant) super eos induxerint, vt fecit Dauid Ammonitis 2. Reg. 12. v. vlt. sed nulla carpentorum horum fit hîc mentio. Dicitur enim dumtaxat quòd tribulis eos triturarit, sicut flagellis triticum triturant Belgæ.

VERS. 8. VENIT PHANVEL.] Locus iuxta Socoth, ita dictus à Iacob, eò quòd ibi luctans cum Angelo dixisset: *Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* Genes. 32. 30. *Phanuel* enim Hebr. idem est quod *facies fortis*, hoc est *Dei*.

VERS. 9. DESTRVAM TVRRIM HANC,] quam Phanuelitæ ædificarant, vt ad eam confugerent ingruente hoste, putantes in ea se fore tutos. ideoque superbè Gedeoni respondentes, negabant ei panem pro alimonia exercitus. Addit Abulens. quæst. 11. Phanuelitas Gedeoni mortem minitanti respondisse se ipsius minas nihili facere, sibi aduersus illas turrim istam stare, tum Gedeonem subiunxisse, se non ipsos tantùm, sed & turrim excisurum.

VERS. 10. ZEBEE AVTEM ET SALMANA (Duces Madian) REQVIESCEBANT CVM OMNI EXERCITV TRANS

A IORDANEM,] ideoque Gedeonem, à quo cis Iordanem cæsi erant, non formidantes, sed securi, ideoque securos & imparatos ex inopinato adortus Gedeon cecidit. Addunt Septuag. Hebr. & Chald. eos requieuisse in *Carcar*, de quo ita scribit S. Hieron. in locis Hebr. *Carcar vbi erant filij* (τὸ *filij* irrepsisse videtur, ideoq; delendum) *Zebee & Salmana, & est vsque hodie castellum cognomento Carcaria, vnius diei itinere à Petra distans.* Petra est ciuitas Arabiæ, à qua cognominata est Arabia Petræa in Moabitica regione, cui confinis erat tribus Ruben.

QVINDECIM ENIM MILLIA VIRI REMANSERANT, qui effugerant stragem Madianitarum editam à Gedeone cap. præcedenti, CÆSIS CENTVM VIGINTI MILLIBVS BELLATORVM.] Hinc patet ca-
B stra Madian habuisse 135. millia bellatorum, pręter calones, lixas, famulos, cæteramque imbellem turbam, è quibus à Gedeone & socijs cæsa fuere 120. millia, quindecim verò millia effugerunt, quæ hîc ab eodem trucidata sunt. Perperam Iosephus pro *quindecim* habet *octodecim millia*.

ASCENDENSQVE GEDEON PER VIAM EORVM, VERS. 11.
QVI IN TABERNACVLIS MORABANTVR,] hoc est Arabum, qui exinde Scenitę vocantur: nam σκηνὴ est tabernaculum, ita dictum ab Hebr. שכן *sachan*, id est habitauit; quia Arabes hi non habent domos fixas, sed vagantes ex vna regione, quam depasti sunt, transeunt cum suis tabernaculis in aliam viciniam, illamque similiter depascuntur; abundant enim camelis, equis & vaccis. Vnde & Nomades (νέμειν enim est pascere) appellantur, de quibus Plinius li. 6. c. 28. & Strabo lib. 16. Vnde Gedeon non rectà via, sed à tergo per Arabes hosce Sceni-
C tas inuasit castra Zebee & Salmana, vt eos nil tale cogitantes ex improuiso inuaderet & opprimeret, qua in re se rei bellicę & stratagematum egregiè peritum ostendit.

ANTE SOLIS ORTVM] Hebr. ad verbum est: *ab* VERS. 13.
ascensu solis, vt vertit Pagnin. in Lexico. hoc est *ante ascensum* (id est ortum) *solis*, vt vertit Vatabl. quare minus rectè Lyran. Arias, Caietan. & alij vertunt: *desuper existente sole*, quasi iam ortus fuerit sol, vt vult Arias, aut quasi fuerit meridies, quo compleretur ascensus solis, vti putat Caiet. aut quasi fuerit vespera ante occasum solis, vt coniicit R. Dauid & Lyran. Licet enim Daniel. 6. 20. *Ascensio solis* vocetur *occasus solis*, tamen hæc est phrasis Chaldaica, qua lingua scriptus est liber Danielis. Nam Hebræa Græca & Latina phrasi ascensus solis significat ortum solis, quo scilicet sol ascendit super horizontem, ait Vatabl. Nota hic rursum stratagema Gedeonis, quo noctè ante ortum solis hostes
D somno vinoque sepultos adoritur & trucidat.

CONTRIVIT.] Hebr. est ידע *iada*, id est, *scire fe-*
cit, scilicet per flagella & verbera, hoc est castiga- VERS. 16.
uit, puniuit. Sic Magister discipulo petulanti minans virgas ait: Hisce docebo te, id est castigabo te, quamquam Serarius putet pro *ioda* legendum ידוש *iadus*, id est triturauit. Sic enim legitur v. 9.

DIXITQVE (Gedeon) AD ZEBEE ET SALMA- VERS. 18.
NA: QVALES FVERVNT VIRI QVOS OCCIDISTIS IN THABOR] Audierat Gedeon fratres suos vterinos ex eadem matre natos, imminentibus Madianitis de more fugisse in montem Thabor; audierat pariter ibidem nonnullos cæsos esse à Madianitis; suspicatus est ergo cæsos esse suos fratres Et vera fuit eius suspicio, vt patet v. 19.

QVI RESPONDERVNT: SIMILES TVI: fratres enim non raro fratribus, æquè ac parentibus assimilantur. ET VNVS EX EIS QVASI FILIVS REGIS.] Sensus planus est & clarus, scilicet vnum ex eis insigniorem habuisse vultum eximium & regium. Nonnulli tamen sic explicant: *vnus*, id est quilibet *ex eis* erat forma tã eleganti, vt videretur esse filius regis. Vnde Septuag. in Codice Romano habent: *Sicut tu, sic illi, vt similitudinem filij regis.* Complut. & Regij: *Sicut tu, sic illi, similis tu similis illis, qualis species filiorum regum.*

VERS. 22. DOMINARE NOSTRI TV, ET FILIVS TVVS, ET FILIVS FILII TVI, QVIA LIBERASTI NOS DE MANV MADIAN.] Erat Gedeon iam populi iudex & princeps a Deo constitutus: non ergo Israelitæ hic eum Iudicem creare volunt, sed plenum imperium, hoc est regnum illi offerunt, illudque hereditarium vsque ad secundam generationem. B Hoc enim significat τὸ *dominare*, scilicet mero & pleno iure, quasi rex. Iudex enim illo æuo populo Israel dominari non poterat, sed iuxta leges eum iudicare & regere debebat. Rex enim est absolutus omnium Dominus, ideoque quasi Deus terrestris; vnde & multi reges voluerunt haberi colique vt Dij, vt Caligula, & Domitianus, quem proinde Martialis siue adulando siue corripiendo vocat Dominum Deumque: *Edictum*, inquit, *Domini Deique nostri.* Porrò Augustus Cæsar audiens natum regem Messiam, puta Christum, noluit vocari Dominus.

VERS. 23. QVIBVS ILLE AIT: NON DOMINABOR VESTRI, &c. SED DOMINABITVR VOBIS DOMINVS.] Modestè titulum Domini, regiique ius recusat Gedeon, illudque in Deum transscribit, qui propriè erat Israelitarum rex & Dominus, ideoque posteà ægrè tulit eos à Samuele petere regem: C instantibus tamen dedit Saulem: quia rex videbatur decerpere aliquid tum nomini, tum iuri Dei in suum populum, poteratque impunè leges & iussa Dei violare, imò nouos Deos inducere, vti fecit Ieroboam, Manasses, Salomon, alijque Reges Israelis.

VERS. 26. MILLE SEPTINGENTI AVREI SICLI.] qui faciunt 6800. coronatos Francicos, siue libras auri ferè 70. Siclus enim est semiuncia. Quare non est verisimile totum hoc aurum expensum fuisse in solum Ephod. Quis enim Pontifex, imò quis homo ferret Ephod, siue vestem ponderantem 70. libras? Quare pars huius auri in alia ornamenta fuit expensa. Simili modo dicitur Dauid 1. Paral. 20. 2. fecisse sibi diadema ex corona imposita Idolo Melchom, quod ponderabat talentum auri 2. Reg. 12. 30. Quia scilicet partem coronæ aptauit D in diadema, non verò totam. Quia enim talentum auri capite suo gestare posset?

VERS. 27. FECITQVE EX EO GEDEON EPHOD.] id est superhumerale. Exodi 28. v. 6. Quæritur, quale hoc fuit Ephod, & an Gedeon illud faciendo peccarit?

Ephod Gedeonis, quale 1.
Resp. 1. Primò, Procopius & alij apud Abulens. censent Ephod hoc fuisse idolum, vnde pro *posuit*, hebr. est יצג *iatseh*, id est *statuit*, sicut solent statui idolorum statuæ. Hinc & Israel *fornicatus est*, id est idololatrauit in eo; *Hinc quoque factum est Gedeoni & omni domui eius in ruinam.* Verùm quis credat virum sanctum, imò Deo familiarem, & ab eo dilectum & electum, qualis fuit Gedeon, post tantam victoriã à Deo acceptam, à Deo ad idola deflexisse, & ido- A lolatriæ fuisse auctorem, sicut fuit Ieroboam primus rex Israel conflando vitulos aureos, eosque quasi Deos colendos statuendo in Dan & Bethel?

Secundò, Arias censet hoc Ephod, vtpote aureum, diuersum fuisse ab Ephod Pontificis facto ex cocco, purpura, bysso & hyacintho, Exodi 28. 6. ac factum à Gedeone hoc fine duntaxat, vt esset perpetuum victoriæ tam admirabilis monumentum. Vnde Caiet. censet Ephod hoc fuisse loricam ex auro ductilem, vt esset signum militiæ, pugnæ & victoriæ. Lorica enim humeros & pectus regit munitque, æquè ac Ephod siue superhumerale. Huic sententiæ satis fauent Hebræa, quæ habent: *Et fecit illud in Ephod, & statuit in Ephra*; quæ verba innuũt ex auro spoliorum factum esse hoc Ephod, ideoq; fuisse quasi loricam auream, quam proinde posteri quasi idolum coluerunt, Hæc expositio valde est accommoda. 2.

Tertiò, Lyran. per Ephod propriè accipit Ephod Pontificale, & sub eo intelligit cęteras vestes sacerdotales, quasi Gedeon illas fecerit, vt ipse ijs sacrificaret domi suę, ideoque *peccarit mortaliter*, sed de eo ante mortem pœnituerit. Verùm nec hic, nec alibi quidquam legimus de hac eius pœnitentia. 3.

Quartò. verisimiliùs S. August. q. 41. Theodor. q. 16. Dionys. Serarius & alij censent Gedeonem fecisse Ephod Pontificale, cæterasque Pontificias vestes: hę enim sub Ephod quasi veste primaria intelliguntur, ait S. August. tam hic quam c. 17. 5. & c. 18. 14. & 18. Vnde Osee 3. 4. Septu. *Ephod* vertũt τὴν ἱερατείαν, id est sacerdotium omneque instrumentum sacerdotale. Sic ergo per Ephod hic accipe omnem supellectilem ad sacrificium necessariam. Hoc igitur Ephod fecit Gedeon primò, ad perenne victoriæ monumentum: hanc enim consecutus erat per sacrificium, in altari à se iussu Dei erecto oblatum. Vnde & postquam recusasset regnum sibi ab Hebræis oblatum, illudq; in Deum resignasset fecit hoc Ephod, vt se profiteretur religiosum esse Dei ministrum, eiusque iussa æquè ac curam populi se in humeros suos excipere, vt ea eorumque infirmitates humeris suis ferret, ac mediator ac sequester sit inter Deum & populũ. Hoc enim repræsentabat Ephod siue superhumerale. Hinc & ex spolijs hostium efficit hoc Ephod. Vnde Hebr. est: *Fecitque illud* (scilicet totum hoc spoliorum ex auro donum) *in Ephod*, id est ex eo eiusque pretio confecit Ephod. 4.

Secundò, fecit hoc Ephod Pontificale splendidum auroque fulgens, quia in eo erant Rationale Vrim & Tummim, per quæ Deus à Pontifice cõsultus dabat oracula Principi & Reipubl. Exo. 28 non vt ipse Gedeon eo vteretur, sed vt Pontifex, qui non longè à sua vrbe Ephra habitabat in Silo, vbi erat tabernaculum cum arca, ab eo in Ephra euocatus, hoc Ephod indutus pro se consuleret Dominum, sicut eum consulebat Dauid per Abiathar Pontificem; Gedeon enim erat Iudex populi, ac in rebus dubijs ac perplexis sæpè occurrentibus responso & oraculo Dei indigebat.

Tertiò, videtur Gedeon Ephod hoc fecisse, vt Põtifex eo indutus pro se & populo sacrificaret in altari, à se iussu Dei erecto in Ephra c. 6. v. 26. Ad quid enim altare, nisi vt in eo sacrificetur? Addit Serarius, Gedeonẽ ipsum per se in eo sacrificasse. Cum enim ipse iussu Dei in eo immolasset taurũ c. 6. 26. existimasse videtur quòd Deus secũ dispẽsasset, vt licet non esset sacerdos ex tribu Leui, ta-

men

men quasi præter ordinem auctoratus à Deo in eo sacrificaret. Idcirco enim videtur Deus iussisse illi vt hoc altare erigeret. Altare enim essentialiter respicit sacrificium, nam vt ait Aristot. 1. de cælo c. 4. *Frustra est calceus, cuius non est vsus.*

Non peccauit Gedeon faciendo Ephod.

Igitur non peccauit Gedeon faciēdo hoc Ephod. Probatur primò, quia dicitur hic quieuisse in senectute bona. Secundò, quia à S. Paulo Hebr. 11. collocatur in Catalogo Sanctorum & heroum veteris testamenti, qui fide eximia & operibus fidei heroicis excelluerunt. Tertiò, quia viuente Gedeone eius ductu Israel seruiuit Deo, post mortem verò eius deflexit ad Baalim, vt dicitur v. 33.

Fauet S. August. q. 41. dum ait: *Deus illud factum Gedeonis patienter tulit, vt pax in terra perseueraret, quia licet factum erat quod prohibuerat, non tamen longè recessum ab eo, qui tale aliquid in Tabernaculo in suum honorem fieri iusserat*: imò non prohibuerat Deus vspiam fieri tale Ephod, vti nec tale Tabernaculum simile illi Mosaico, vt rectè aduertit Serarius. Nam tale Tabernaculum fecit Salomon 2. Paral. 1. v. 4. & 5.

Peccarunt tamen posteri Gedeonis, qui memoriâ miraculosæ victoriæ, tanquam per splendidum hoc Ephod adeptæ, impulsi diuinos ei honores detulerunt. Vnde sequitur:

FORNICATVSQVE EST OMNIS ISRAEL IN EO.] Hebr. אחריו *acharau*, id est *post eum*, scilicet post mortem Gedeonis. Ita Septuag. Chald. & alij. Noster tamen τὸ *post eum* refert ad Ephod, quòd in illo & cum illo Israel fornicatus sit mysticè, id est idololatriam commiserit, illud vt idolum & Deum adorando, vel certè illo ad cultum Baalim abutendo; scilicet quòd sacerdos Baal illi sacrificaret, hoc Ephod indutus & ornatus. Gaudet enim dæmon si Deo res suas surripiat, ac illa quibus colitur Deus ad sui cultum traducat.

ET FACTVM EST GEDEONI AC DOMVI EIVS IN RVINAM. Hebr. למוקש *lemokes*, id est in laqueum, tum culpæ idololatriæ, tum pœnæ eiusdem: ob illam enim culpam tota posteritas Gedeonis excisa est, vt audiemus cap. sequenti. Atque pœnam hanc subijt etiam Gedeon ipse, qui incautè Ephod hoc, quod posteris in idola adeò procliuibus futurum erat occasio idololatriæ fabricauit. Gedeon enim ob hoc perdidit omnem suam posteritatem. Culpam verò idololatriæ commisit non ipse Gedeon, sed eius posteri. Id non præuidit Gedeon; vnde à culpa saltem mortali excusandus est, venialis enim imprudentia & inaduertentia in eo admitti potest. Vnde hoc sensu cùm dicitur: *Gedeoni & domui eius*, τὸ *&* accipiendū est expositiuè per Exegesin, vt significet *id est*, q.d. *Gedeoni*, hoc est domui siue posteritati eius: hæc enim Ephod hoc adorauit, æquè ac Israëlitæ adorarunt serpentem æneum à Mose erectum. Num. 21. qui proinde ab Ezechia rege confractus est. 4. Reg. c. 18. 4.

Moraliter hic discant Principes, quàm periculosum & exitiale sit immiscere se rebus sacris. Ecce tibi Gedeon faciens Ephod bona licet mente, perdidit omnem suam progeniem. Sic Ozias rex volens thus adolere Deo, lepra percussus est. 2. Paralip. 26. 17. Idem tentantes Core, Dathan & Abiron viui à terra absorpti sunt. Numer. 16.

Vers. 18. QVIEVIT TERRA PER QVADRAGINTA ANNOS,] id est vsque ad annum 40. Gedeonis; vnde sub his 40. annis complectitur Script. septem annos, quibus Israël seruiuit Madianitis, vt dixi c. 3.

Vers. 29. ABIIT ITAQVE IEROBAAL,] id est litigator & excitor Baal fastu Dei, puta Gedeon.

Vers. 30. HABVITQVE SEPTVAGINTA FILIOS] præcisè incluso quoque Abimelech, de quo vers. sequenti, inquit Serarius, licet alij 70. filios accipiant quos habuit ex vxoribus, excluso quem habuit ex concubina, ita vt cum Abimelech habuerit 71. filios.

Porrò hi filij mortuo Gedeone videntur coluisse idola, ac præsertim Ephod à Gedeone fabricatum, ideoque Deo vindice occisi & exciti. Hoc enim est quod iam dixit: *Et factum est domui* (id est familiæ, puta filijs) *eius in ruinam*. Disce hic quàm vana sit in filijs parentum spes & gloria: nemo enim ex tot filijs Patri Gedeoni in principatu successit, imò omnes mox interempti sunt, nimirum *Heroum filij noxæ*. Sic *Artoxerxi*, ait Iustin. lib. 10. *Regi Persarū ex Pellicibus centum quindecim filij fuere, sed tres tantùm ex iusto matrimonio suscepti, Darius, Ariarates & Ochus, qui omnes inglorij periêre.*

Vers. 31. CONCVBINA AVTEM ILLIVS.] nomine *Druma*, ait Iosephus lib. 5. c. 9. Concubina erat secundaria vxor, quæ erat quasi ancilla, ac proinde eius filius non succedebat cum filijs vxorum in hereditatem patris. Quare Abimelech non fuit nothus siue spurius, vti eum vocat Iosephus, sed legitimus Gedeonis filius.

IN SICHEM.] Id dicit vt indicet occasionem, qua Abimelech affectauit regnum; quia scilicet à suis ciuibus Sichimitis ad illud prouectus.

GENVIT EI FILIVM NOMINE ABIMELECH.] *Abimelech* Hebr. idem est quod *pater rex*, vel *pater regis*, vel *pater regius*. Indidit hoc ei nomen mater, ad dignitatem sibi & filio suo conciliandam, vtpote quòd esset filius Gedeonis, qui erat iudex & quasi rex Israëlis: fortè etiam hoc nomen voluit esse omen regni, quòd scilicet ipse aliquando regnaret, vt ipsa optabat. Sic Agrippina consulens diuinos, an Nero filius suus esset futurus Rex & Imperator, audiensque fore, sed eum matrem suam occisurum; regni filij sui auida respondit: *Occidat dum imperet*, ac verè ab eo occisa temerarij sui voti meritas dedit pœnas.

Audi quid de Regilliano lib. de Tyrannis scribat Trebellius: *Mirabile fortasse videatur, si quæ origo imperij eius fuerit, declaretur. Militari enim ioco regna promeruit. Nam cùm milites cum eo quidam cœnarent, affuit Valerianus Tribunus, qui diceret: Regilliani nomen vnde credimus dictum? Alius continuo: credimus quod à regno. Tum is qui aderat Scholasticus, cœpit quasi grammaticaliter declinare & dicere, Rex, regis, regi, Regillianus. Milites vt est hominum genus pronum ad ea quæ cogitant, dixerunt: Ergo potest rex esse. Item alius: Ergo potest nos regere. Item alius: Deus tibi regis nomen imposuit. Quid multa? His dictis cùm alia die manè processisset, à principibus Imperator est salutatus. Ita quod alijs vel audacia vel iudicium detulit, huic iocularis astutia.*

Vers. 32. MORTVVSQVE EST GEDEON FILIVS IOAS IN SENECTVTE BONA.] *Bona*, id est primò prouecta, grandi, annosa. Secundò, *bona*, id est quieta & tranquilla. Tertiò, *bona*, id est gloriosa, quam omnes venerarentur, colerent & suspicerent. Quartò, *bona* bonitate virtutis ex bona conscientia, probitate & sanctitate: hæc enim cæterarum bonitatū omnium est fons & origo. Vidit hoc quoque Cicero, qui l. de Senect. *Aptissima, inquit, omnino sunt arma senectutis artes exercitationesque virtutum, quæ in omni ætate cultæ, cùm diu multumque vixeris, mirificos afferunt fructus, non solum nunquā deserunt, ne extremo quidē tempore ætatis*

(quanquam id quidē maximum est) Verùm etiam quia A *conscientia bene actæ vitæ, multorumq; benefactorum recordatio iucundissima est.*

Sic in senectute bona mortuus est Abrâham. Gen. 25. 8. Dauid 1. Paral. 29. 28. Tobias c. 14. 15. Nam *senectus non annis sed moribus veneranda, superioris vitæ portus debet esse, non vitæ superioris naufragium,* ait S. Ambrosius lib. de Iacob & vita beata c. 10. Idem lib. 2. de Abel. cap. 1. *Cogitationes nostra,* inquit, *bonorum operum processibus expleantur, ut nihil imperfectum finis noster inueniat, nihil inexplicatum terminus vitæ nostræ offendat, nihil tanquam inde positum usus nostri operis derelinquat.* Et paulò pòst: *Partus noster fides sit, nutrimenta nostra præcepta doctrinæ sint.* B *His quadam cordis nostri imbuatur infantia, instituatur pueritia, iuuenilescat adolescentia, senecta canescat. Ætas enim senectutis vita est immaculata. Itaq; eo demum bona est anima senectus, quam nulla perfidia inquinamenta maculauerint.*

Idem lib. 1. Hexam. c. 8. *Sed senectus,* inquit, *ipsa in bonis moribus dulcior, in consilijs vtilior, ad constantiā subeundæ mortis paratior, ad reprimendas libidines firmior. Infirmitas quoq; corporis sobrietas mentis est. Vnde ait Apostolus: Cùm infirmor tunc potens sum. Itaq; non in virtutibus, sed in infirmitatibus gloriabatur. Responsum quoque diuinum refulsit oraculo salutari: quia vir-* A *tus in infirmitate consummatur.*

POSTQVAM AVTEM MORTVVS EST GEDEON, Vers. 33.
AVERSI SVNT FILII ISRAEL à Deo Deique cultu, ET FORNICATI SVNT CVM BAALIM (idolis Dijs gentium) PERCVSSERVNTQVE CVM BAAL FOEDVS, VT ESSET EIS IN DEVM.] Hebr. *Præfecerunt sibi Baalem fœdere in Deum,* id est fœdus inierunt cum Baal, vt esset eis in Deum: Chald. *Posuerunt sibi fœdere ad errorem.* Septuag. *Posuerunt sibi Baal berith in fœdus, vt esset eis ipse in Deum.* Sic quoque legit S. Aug. Vnde ex Hebr. & Septuag. liquet Hebræos pro Deo coluisse *Baalberith,* id est *Baalem fœderis,* quem scilicet quasi præsidem fœderum, B hoc fœdere sibi quasi Deum confœderarunt: ברית *berith* enim est fœdus.

NEC FECERVNT MISERICORDIAM CVM DOMO Vers. 35.
IEROBAAL (qui proprio nomine dictus) GEDEON] quia permiserunt eius domum, id est filios omnes occidi à tyranno Abimelech, imò in occidendo iuuerunt, vt patebit cap. sequenti. *Misericordia,* Hebr. חסד *chesed* significat omnem virtutem, quæ in proximum se exserit, scilicet beneficentiam, pietatem, gratitudinem, iustitiam, fidelitatem, &c. Israelitæ ergo Deo infideles in Gedeonem quoque fuêre infideles, malefici, impij, ingrati, iniusti, vt patebit ex cap. 9.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ABimelech filius Gedeonis cæsis 70. fratribus, imperium Israelis per Sichimitas cognatos suos inuadit & obtinet. Quare Ioatham eius frater v. 8. & seq. per Apologum rhamni ipsi, æquè ac Sichimitis exitium intentat & prænuntiat, quod deinde rei euentus comprobauit, vti narratur vers. 23. & seq. per spiritum dissentionis, quem Deus inter vtrosque immisit. Abimelech ergo fuit sextus Israelis non tam Iudex quàm tyrannus.

1. ABijt autem Abimelech filius Ierobaal in Sichem ad fratres matris suæ, & lo-
cutus est ad eos, & ad omnem cognationem domus patris matrisque suæ, di-
cens: 2. Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis est melius, vt dominen-
tur vestri septuaginta viri omnes filij Ierobaal, an vt dominetur vnus vir? simul-
que considerate, quòd os vestrum & caro vestra sum. 3. Locutique sunt fratres
matris eius de eo ad omnes viros Sichem vniuersos sermones istos, & inclinaue-
runt cor eorum post Abimelech, dicentes: Frater noster est. 4. Dederuntque
illi septuaginta pondera argenti de fano Baalberit. Qui conduxit sibi ex eo viros
inopes & vagos, secutique sunt eum. 5. Et venit in domum patris sui in Ephra,
& occidit fratres suos filios Ierobaal septuaginta viros, super lapidem vnum. re-
mansitque Ioatham filius Ierobaal minimus, & absconditus est. 6. Congregati
sunt autem omnes viri Sichem, & vniuersæ familiæ vrbis Mello: abieruntque &
constituerunt regem Abimelech, iuxta quercum quæ stabat in Sichem. 7. Quod
cùm nuntiatum esset Ioatham, iuit, & stetit in vertice montis Garizim: eleuataque
voce, clamauit, & dixit: Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus. 8. Ierunt
ligna, vt vngerent super se regem: dixeruntque oliuæ: Impera nobis. 9. Quæ
respondit: Numquid possum deserere pinguedinem meam, qua & dij vtuntur &
homines, & venire vt inter ligna promouear? 10. Dixeruntque ligna ad arborem
ficum: Veni, & super nos regnum accipe. 11. Quæ respondit ei: Numquid pos-
sum deserere dulcedinem meam, fructusque suauissimos, & ire vt inter cætera li-
gna promouear? 12. Locutaque sunt ligna ad vitem: Veni, & impera nobis.
13. Quæ respondit eis: Numquid possum deserere vinum meum, quod lætificat
Deum & homines, & inter ligna cætera promoueri? 14. Dixeruntque omnia
ligna ad rhamnum: Veni, & impera super nos. 15. Quæ respondit eis: Si verè
me regem vobis constituitis, venite, & sub vmbra mea requiescite: si autem non
vultis, egrediatur ignis de rhamno, & deuoret cedros Libani. 16. Nunc igitur si
rectè & absque peccato constituistis super vos regem Abimelech, & bene egistis
cum

cum Ierobaal, & cum domo eius, & reddidistis vicem beneficijs eius, qui pugnauit
pro vobis, 17. Et animam suam dedit periculis, vt erueret vos de manu Madian,
18. qui nunc surrexistis contra domum patris mei, & interfecistis filios eius septua-
ginta viros super vnum lapidem, & constituistis regem Abimelech filium ancillæ
eius super habitatores Sichem, eò quòd frater vester sit: 19. si ergo rectè, & absque
vitio egistis cum Ierobaal, & domo eius, hodie lætamini in Abimelech, & ille læte-
tur in vobis. 20. Si autem peruersè: egrediatur ignis ex eo, & consumat habita-
tores Sichem, & oppidum Mello: egrediatúrque ignis de viris Sichem, & de oppido
Mello, & deuoret Abimelech. 21. Quæ cùm dixisset, fugit, & abijt in Bera: habi-
tauitque ibi ob metum Abimelech fratris sui. 22. Regnauit itaque Abimelech super
Israel tribus annis. 23. Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech &
habitatores Sichem: qui cœperunt eum detestari, 24. & scelus interfectionis septua-
ginta filiorum Ierobaal, & effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fra-
trem suum, & in cæteros Sichimorum principes, qui eum adiuuerant. 25. Posue-
runtque insidias aduersum eum in summitate montium: & dum illius præstolaban-
tur aduentum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus: nuntia-
tumque est Abimelech. 26. Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, &
transiuit in Sichimam. Ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem, 27. egressi
sunt in agros, vastantes vineas, vuasque calcantes: & factis cantantium choris egressi
sunt fanum Dei sui, & inter epulas & pocula maledicebant Abimelech, 28. claman-
te Gaal filio Obed: Quid est Abimelech, & quæ est Sichem, vt seruiamus ei? num-
quid non est filius Ierobaal, & constituit principem Zebul seruum suum super viros
Emor patris Sichem? Cur ergo seruiemus ei? 29. vtinam daret aliquis populum
istum sub manu mea, vt auferrem de medio Abimelech. Dictumque est Abimelech:
Congrega exercitus multitudinem, & veni. 30. Zebul enim princeps ciuitatis, au-
ditis sermonibus Gaal filij Obed, iratus est valde, 31. & misit clàm ad Abimelech
nuntios, dicens: Ecce, Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus suis, & op-
pugnat aduersum te ciuitatem. 32. Surge itaque nocte cum populo qui tecum est,
& latita in agro: 33. & primo mane oriente sole, irrue super ciuitatem, illo autem
egrediente aduersum te cum populo suo, fac ei quod potueris. 34. Surrexit itaque
Abimelech cum omni exercitu suo nocte, & tetendit insidias iuxta Sichimam in
quatuor locis. 35. Egressusque est Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ ciui-
tatis. Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de insidiarum loco.
36. Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo
descendit. Cui ille respondit: Vmbras montium vides quasi capita hominum, & hoc
errore deciperis. 37. Rursumque Gaal ait: Ecce populus de vmbilico terræ descen-
dit, & vnus cuneus venit per viam quæ respicit quercum. 38. Cui dixit Zebul: Vbi
est nunc os tuum, quo loquebaris: Quis est Abimelech vt seruiamus ei? Nonne hic
populus est, quem despiciebas? Egredere, & pugna contra eum. 39. Abijt ergo Gaal,
spectante Sichimorum populo, & pugnauit contra Abimelech, 40. qui persecutus
est eum fugientem, & in vrbem compulit: cecideruntque ex parte eius plurimi, vsque
ad portam ciuitatis: 41. Et Abimelech sedit in Ruma: Zebul autem, Gaal & socios
eius expulit de vrbe, nec in ea passus est commorari. 42. Sequenti ergo die egressus
est populus in campum. Quod cùm nuntiatum esset Abimelech, 43. tulit exerci-
tum suum, & diuisit in tres turmas, tendens insidias in agris. Vidensque quòd egre-
deretur populus de ciuitate, surrexit, & ruit in eos. 44. cum cuneo suo, oppu-
gnans, & obsidens ciuitatem: duæ autem turmæ palantes per campum aduer-
sarios persequebantur. 45. Porrò Abimelech omni die illo oppugnabat vr-
bem: quam cepit, interfectis habitatoribus eius ipsaque destructa, ita vt sal in ea
dispergeret. 46. Quod cùm audissent qui habitabant in turre Sichimorum, in-
gressi sunt fanum dei sui Berith, vbi fœdus cum eo pepigerant, & ex eo locus no-
men acceperat, qui erat munitus valde. 47. Abimelech autem audiens viros
turris Sichimorum pariter conglobatos, 48. ascendit in montem Selmon cum
omni populo suo: & arrepta securi, præcidit arboris ramum, impositumque fe-
rens humero, dixit ad socios: Quod me videtis facere, citò facite. 49. Igitur cer-
tatim ramos de arboribus præcidentes, sequebantur ducem. Qui circumdantes
præsidium, succenderunt: atque ita factum est, vt fumo & igne mille homines ne-
carentur, viri pariter & mulieres, habitatores turris Sichem. 50. Abimelech au-
tem, inde proficiscens venit ad oppidum Thebes, quod circumdans obsidebat exer-
citu. 51. Erat autem turris excelsa in media ciuitate, ad quam confugerant simul

viri

viri ac mulieres, & omnes principes ciuitatis, clausa firmissimè ianua, & super turris tectum stantes per propugnacula. 52. Accedensque Abimelech iuxta turrim, pugnabat fortiter: & appropinquans ostio, ignem supponere nitebatur: 53. & ecce vna mulier fragmen molæ desuper iaciens illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius. 54. Qui vocauit citò armigerum suum, & ait ad eum: Euagina gladium tuum, & percute me: ne forte dicatur quòd à femina interfectus sim. Qui iussa perficiens interfecit eum. 55. Illoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israel, reuersi sunt in sedes suas: 56. & reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech contra patrem suum, interfectis septuaginta fratribus suis. 57. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est, & venit super eos maledictio Ioatham filij Ierobaal.

Vers. 2. QVID VOBIS EST MELIVS VT DOMINENTVR VESTRI SEPTVAGINTA VIRI OMNES FILII IEROBAAL.] Fingit tyrannus omnes 70. fratres suos ambire regnum, ac fore inter eos de regno continuam concertationem, vt sibi vni illud attribuant. Nam filij Iudicum parentibus in Principatu non succedebant, sed vno moriente alius ex alia familia & tribu à Deo vel populo eligebatur. Et esto aliquis filiorum hic Gedeon successisset, is fuisset vnicus, videlicet primogenitus, non 70. Vnde patet Abimelech hæc confingere & mentiri, vt sibi vni regnum deferatur.

Vers. 4. DEDERVNTQVE ILLI SEPTVAGINTA PONDO ARGENTI DE FANO BAALBERIT.] vt ijs milites conscriberet, per quos regnum Israelis inuaderet, & occuparet. Hebr. non habent *Tò pondo*, sed tantùm 70. *argenti*, scilicet siclos, inquiunt Varabl. Arias & alij. Verum 70. sicli argenti sunt 70. floreni Brabantici, quorum quisq; continet quatuor Iulios Romanos siue quatuor regales Hispanicos, B quibus vix vnum alterùmve militem conscribere potuisset. Quare Arias ex Rabbinis asserit nomine argenteorum in Pentateucho intelligi siclum, in Prophetis (qualis apud Hebr. est hic liber Iudicũ) libras, in Hagiographis talenta. Hoc etsi vbique non sit verum huic tamen loco congruere potest, Nam libra argenti cõtinet 24. siclos siue florenos Brabanticos: quare 70. libræ argenti faciunt 1680. siclos siue florenos Brabanticos, hoc est coronatos Francicos 560. quibus illo æuo plures conscribi poterant milites, saltem ad inchoandum bellum. Alij minas intelligunt, mina autem cõtinebat 60. siclos. Ezech. 42. 12. quare 70. minæ continent 4200 siclos. Alij talenta subaudiunt: talentum autem Hebræum continebat tria millia siclorum, hoc est vncias 1500. Atticum verò siclos 1500. hoc est vncias 750. quare 70. talenta ingentem C faciunt argenti vim. Noster vertit *pondo*, quæ vox propriè libram significat, licet pondo subinde idẽ sit quod pondus siue sicli, siue vnciæ seu alterius rei, quæ pondere mensuratur.

DE FANO BAALBERIT,] hoc est *Baal*, qui præerat *berit*, id est fœderi, quale iam Sichimitæ cum Abimelech inierant. Sic enim Romani, teste Dion. Halicarnasseo li. 4. colebant Deum Pistium & Fidium, quasi fidei & fœderum tutorem & vindicẽ, ac Iouem fulmen manu continentem, quod scilicet in eos, qui fidem & fœdus violarent torqueret; Et Iouem lapidem: nam fœdus ineuntes illud sanciebant mactando porcum, dicendo: *Si fidem fallam Iuppiter me ferias, sicut ego lapide porcum hunc feriam & immolabo*. Ita Liuius lib. 1. Vide quomodo tyranni Sichimitæ tyrannicum suum imperium ordiantur à scelere & sacrilegio Expilant enim ærarium Dei sui, vt illud tyranno suo tribuant. Mox A sacrilegio addunt parricidium. Vnde sequitur:

QVI CONDVXIT EX EO SIBI VIROS INOPES ET VAGOS.] Hebr. *vacuos & leues*. Arias, *perditos & vagos*. Pagnin. *cerebro vacuos & instabiles*. Lyran. *ceruicosos*. Chald. *vacuos & libertinos*. Septuag. *vacuos & stolidos*.

ET OCCIDIT FRATRES SVOS FILIOS IEROBAAL (Gedeonis) SEPTVAGINTA VIROS SVPER LAPIDEM VNVM.] Erant præcisè tantùm 69. nam Ioatham septuagesimus effugerat, imò tantùm 68. si Abimelechum inter 70. filios Gedeonis annumeres. Sed Script. more suo rotundum perfectumque numerum assignat, etiamsi illi aliquid desit vel supersit; computat enim per denarios, centenarios & millenarios. Ita Serarius & alij. Vers. 5.

SVPER LAPIDEM VNVM] Arias censet lapidem hunc fuisse altare, ab Abimelech tyranno dicatum idolo suo Baalberit, erectumq; eodem loco, quo ante Gedeon pater eius aram Baal destruxerat c. B 6. ideoq; dictus est Ieroboal, quasi ipse vlcisci voluerit iniuriam à patre factam Deo Baal, ideoque ad sarciendam hanc iniuriam illi eodem loco occiderit, & quasi immolarit 70. Gedeonis filios & fratres suos. Hinc & Sichimitę pro restituto eis suo Baal, videntur in singula cæsorum fratrum capita numerasse ei pondo argenti, scilicet 70. pondo pro 70. filijs Gedeonis ab eo cæsis.

Simili barbarie & parricidio Phraartes Herodis Parthorum regis ex pellice filius, vt regnaret, patrem senem & 30. fratres occidit, teste Iustino lib. 42. qui & lib. 10. narrat Ochum Persarum regem 80. fratres interemisse. sic Amurathes, Selimus, Baiazetes & alij Turcarum Imper. fratres suos occidunt, ne ab eis imperio priuentur. Patrum memoria ad Carolum Quintum confugit Muleasses rex Tunetanus à proprio filio nomine Amida regno C pulsus, & ferro candenti exoculatus, idq; iusto Dei iudicio, eò quòd ipse Muleasses priùs 18. fratres partim mactasset, partim exoculasset. Ecce quò agit homines cæca & furens dominandi libido. *Fratricidæ exempla.*

Hinc patet Abimelech non fuisse verè Israelis Iudicem & Principem, vtpote nec à Deo, nec à populo, sed à paucis Sichimitis ciuibus suis electũ & vi intrusum, sed tyrannum: Vnde nec tribus Iuda, nec ceteræ eum acceptasse leguntur. Hinc & ipse ferè in Sichem dumtaxat regnauit, vt patet ex v. 6. & seq.

CONSTITVERVNT (Sichimitæ) REGEM ABIMELECH IVXTA QVERCVM QVÆ STABAT IN SICHEM.] Andreas Masius in Iosue cap. vlt. v. 26. & Serarius hic opinantur & probabiliter coniectant hanc quercum esse *Elon more*. vbi Abraham veniẽs ex Chaldæa in Chanaan primũ altare Deo erexit. Genes. 12. 6. & sub qua Iacob idola domus suæ defodit. Genes. 35. 4. indeq; vocari hic *elo mutsab*, id Vers. 6.

est

est *quercum statam*, vbi scilicet patriarchæ stato
more solebant Deum inuocare. Quercus ergo
hæc annosa fuit,

Religione patrum multos seruata per annos.

scilicet quingentorum annorum: tot enim fluxe-
sunt ab Abraham vsque ad Abimelech. Verùm vt
dixi Iosue vlt.26. hæc res incerta est, & commu-
nem quercuum (quæ communiter ad trecentos
annos viuunt) ætatem superat.

Porrò vocatur hæc quercus מצב *mutsab*, id est
stationis, vt vertunt Septuag. quòd ad eamdem
conuenire solerent Sichimitæ, ibique stationes &
conuentus suos agere.

VRBIS MELLO.] Hæc vrbs Mello diuersa est à
voragine Mello quæ erat inter Sion & Ierusalem.
Hæc enim erat vrbs sita iuxta Sichem, eique sub-
iecta quasi eius colonia vel municipium.

VERS.7. QVOD CVM NVNTIATVM ESSET IOATHAM
(qui erat minimus Gedeonis filius, & cædem fra-
trum effugerat) IVIT ET STETIT IN VERTICE
MONTIS GARIZIM (qui imminet vrbi Sichem)
ELEVATAQVE VOCE CLAMAVIT ET DIXIT: AV-
DITE ME VIRI SICHEM, ITA AVDIAT VOS DEVS.]
q.d. Adiuro vos ô Sichimitæ per Deum, vt me
audiatis. Aut q. d. audite me recta iustaque lo-
quentem, vt & Deus vos exaudiat. Ex aduerso
Caiet. Hæc verba, inquit, sunt imprecatio vltionis
diuinæ in impios Sichimitas. q.d. Opto & impre-
cor vobis vt ad vestram iniquitatem attendat, eam-
que audiat & videat, & puniat ac vindicet Deus
iustus iudex, & scelerum vindex.

VERS.8. IERVNT LIGNA VT VNGERENT SVPER SE RE-
GEM, DIXERVNTQVE OLIVÆ: IMPERA NOBIS,]
&c. Hic est primus, elegantissimus, & cæterorum
omnium antiquissimus Apologus. Gedeon enim
& Ioatham, multis sæculis antecesserunt Phæ-
drum, Anienum, Æsopum, aliosque fabularum &
apologorum scriptores. De Apologorum origine,
elegantia, vsu, &c. multa dixi in Ecclesiastico.

Porrò vt Apologum hunc totum paucis expli-
cem & oculis subijciam, notandum est primò, il-
lum hîc induci à Ioatham, vt ostendat Sichimitis,
quàm iniquè & impiè egerint tyrannum Abime-
lech in Regem extollendo, cæsis 70. eius fratribus,
ipsosq; dignos esse, vt qui parricidam, quia cogna-
tum, sibi Ducem constituerint, ipsum pariter parri-
cidam sentiant. Vnde diras illis non tãtùm impre-
catur, sed & ex solita Dei in tales vindicta denũtiat.

Nota secundò, in Apologis, Parabolis & simili-
tudinibus quædam ad decorem & elegantiam
Apologi vel parabolæ adijci, quæ rei per ipsum si-
gnificatæ adaptare non est necesse, imò subinde
est impossibile. Quare hîc non est necesse, quæ de
oliua, fico & vite iterantur, sigillatim applicare:
pleraque tamen applicari possunt.

Apologi arborum explicatio. Nota tertiò, arborem hîc esse hominem, sed in-
uersam (arbor enim habet radices deorsum, ra-
mos sursum; homo verò radices sensus & motus
habet in capite sursum, pedes verò quasi ramos
deorsum) ac consilij rationisque capacem. Oliua,
ficus & vitis quæ recusant oblatum sibi ab arbo-
Oliua, ficus, vitis, rhamnus qui? ribus regnum, sunt Othoniel, Debbora & Ge-
deon, ait Lyran. qui priores fuere Iudices, ijque
optimi, quia inuitè & coacti quasi à Deo princi-
patum capessiuêrunt. Audi Lyran. Dicunt Hebræi,
Explic. 1. quòd per oliuam significatur Othoniel, qui fuit
de tribu Iuda, vt dictum fuit suprà c.1. Tribus au-
tem Iuda vocatur oliua Ierem.11.16. *Oliuam vberẽ,*

A *pulchram fructiferã, speciosam vocauit Dominus nomen
tuum.* Per ficum, quæ habet fructum dulcem, in-
telligitur Debbora: quæ in Hebræo scribitur Deb-
bora, & interpretatur apis quæ facit mel dulce, &
sicut ficus fructum dulcem, ita quod proprietas
huius arboris respondet interpretationi nominis.
Per vitem verò intelligitur Gedeon, qui erat de
filijs Ioseph, eò quòd Ioseph vocatus est filius ac-
crescens Genes. 49. vitis autem ramus crescit no-
tabiliter in vna æstate. Hucusque Lyran.

Rursum aptiùs idem Lyran. per oliuam, inquit, 2.
de qua exprimitur oleum, & ficum, quę habet dul-
cem fructum; & vitem, quæ facit fructum pluri-
mum, intelliguntur alij filij Gedeonis, qui erant
pingues in diuitijs, dulces in mansuetudine, &
multiplicati in prole. Per rhamnum autem, quæ
est arbor vilis, intelligitur Abimelech, qui erat de
ignobili matre, qui regnauit alijs occisis.

B Pleniùs & vniuersaliùs: oliua, ficus & vitis de- 3.
notant homines qualibet ratione ad imperandum
idoneos & aptos: & Arias quidem per oliuam sa-
pientes, per ficum diuites, per vitem lenes mode-
stosque accipit: Rhamnum verò (qui licet adeò
inter arbores non excellat, vt ne arbor vel lignum
quidem sit, sed frutex, sed spinæ tantùm exiles,
acutæ & pungentes, statim tamen imperium inter
ligna oblatum capessit) significare imperio inep-
tos & tyrannos.

Rursum aptiùs per ficum accipias viros mites, 4. *genuina.*
blandos, suaues; per vitem feruentes, acres & effi-
caces in agendo: hi enim apti sunt ad regendum:
imitantur enim Dei sapientiam omnia gubernan-
tem, quæ *attingit à fine vsque ad finem fortiter, & dis-
ponit omnia suauiter.* Sapien.8.1. Rege ergo suauiter,
sed fortiter, & sapienter reges. Oliua notat viros
misericordes & bonitate pingues, ac charitate
C quasi adipatos. Charitas enim vti est regina virtu-
tum, sic est hominum. Qui ergo charitate sunt co-
piosi, optimè regunt. Obiurga, puni, castiga; sed
ostende te id facere non ex odio, sed ex amore, &
placebis ijs quos obiurgas & castigas. Vnde Chri-
stus Petrum præfecturus Ecclesiæ. *Simon Ioannis,*
inquit, *diligis me plus his?* eoque respondente: *Do-
mine tu scis quia amo te,* subiecit: *pasce oues meas.* Ioan.
21.v.15 qui igitur regit, sit ficus per suauitatem, sit
vitis & vinum per fortitudinem, sit oliua & oleum
per compassionem & charitatem.

Nota quartò: quòd oliua, ficus & vitis vno ore
consonè respondent, non conuenire sibi vt dese-
rant pinguedinem, dulcedinem & vinum suum,
quibus tribus & homines in epulis, & Dij in sacri-
ficijs delectantur, vt in reges promoueantur, hoc
D tantùm significare, quòd personæ priuatæ sibi suę-
que perfectioni & commodis vacare possint: at pu-
blicæ quæ alijs præsunt, ita publicis rebus & curis
distineantur; si quidem vt par est rebus non po-
tiri, sed consulere velint, vt sibi suisque vix vacare
liceat; quod qui amet, imperio abstineat. Rursum
reges & principes debere omnem suam pinguedi-
nem, dulcedinem & lætitiam transfundere in sub-
ditos, ac se quasi depauperare, vt eos ditent, si ve-
rè reges boni & euergetæ, hoc est benefici esse ve-
lint. Causam aliam dat Arias: *Nulla,* inquit, *ex omni
plantarum genere auaritiæ studium aptiùs refert, quàm
ficus: tantus ad exsugendum vndiq; humorem & frequen-
tissimæ radices & nonnullæ adeò longè deprehenduntur,
vt ad puteos & fontes ac paludes longo interuallo distan-
tes pertineant, adeò etiam sagaces, vt intra domos loca
quærere*

quærere, sabire atque obtinere didicerunt, in quibus lagenæ, hydriæ, ceteraque aquaria vasa statuuntur, ubi solent diutius hærere. Non aliter & reges auari, alienas opes ardentes sitiunt, ad easque corripiendas in mille manus & brachia dilatantur, in publicas & priuatas ædes se insinuant, loculos, crumenas, thesauros, quidquid abditum & repositum est sentiunt, palpant, adsumuntur. Verùm hæc causa hoc loco impertinens est.

Quod verò rhamnus insolenter respondet: *sub umbra mea requiescite*, tantumdem est ac si dicat Tyrannus: sub meam protectionem, quæ nulla, vel non nisi aculeata, pungens, affligens & periculosa est (quia si semel ignem concipit, ille totum peruadet, omniaque vicina comburet) concedite, totosque vos mihi regendos tradite. Rhamnus enim exilis est, vnde vix vmbram iacit quæ protegat, ac sub se delitescentes pungit & stimulat: Sin autem, *egrediatur ignis de rhamno & comburat cedros Libani.* Sensus est q.d. Tyrannus in suos etiam nobilissimos, si qua in re eî aduersentur litemque moueant, exitium per suos lictores & milites immittet, quo tamen ipse quoque afficitur & intereat, vti in plerisque tyrannis contigisse narrant historiæ. Vtcumque ergo res cadat, à tyranno nulla vtilitas, maxima verò pernicies expectanda est. Æquum ergo & in promptu est, vt & ipsum vobis ô Sichimitæ eueniat, vtpote qui non viros aptos imperium detrectantes, sed Abimelech tyrannum illud ambientem elegistis, vt idem inquam, eodem modo vobiscum & cum rege vestro Abimelech sacrilego & parricida agatur, vtque discordia, lis & bellum inter vos concitetur, quo vtrique pereatis. Ita ferè Arias.

Allegor. Allegoriam habet Beda in quæst. hic: ligna syluæ, ait, sunt homines: his meritò noluit imperare oliua, ficus & vitis, quia minimè id merebantur: oliua enim gratiam Spiritus sancti, & vnctionem pacis significat: ficus sacræ legis habet imaginem; vnde Paterfamilias in vinea plantat ficum, id est legem: vitis significat Christum, vt ait Christus Ioan. 15. 1. rhamnus notat Antichristum, qui omni asperitate & feritate humanum genus vastabit, sed exibit ignis de rhamno, id est iniquitas de Antichristo, & omnes qui in eo confidunt pariter deuorabit.

Rursum S. Hieron. in cap. 2. Aggæi, per ligna accipit homines, impios, per oliuam, ficum & vitem tres personas S. Trinitatis, per rhamnum verò diabolum.

Symbol. Symbol. S. Methodius tract. de Castitate apud Photium in Bibliotheca p. 345. per ficum accipit legem status innocentiæ in paradiso: ibi enim ficum comedit Adam quæ nos omnes perdidit; per vitem accipit legem naturæ sub Noë: hic enim inuenit vitem & vinum: per oliuam, legem Mosis & prophetarum: hi enim vngebantur oleo: per rhamnum, legem Christi; hæc enim pungit instar rhamni, quia ipsa est lex mortificationis, castitatis & crucis (vnde & spinas, quibus coronatus est Christus fuisse è rhamno censet Gretserus, Bellonius & alij primæ notæ tract. de cruce) quæ sola potuit vulnera nostræ concupiscentiæ sanare, ac ijs qui sanari nolunt, eò quòd ad crucem nolint accedere, minatur ignem æternum. Vnde S. Methodius ibidem censet Eliam fugientem Iezabelem quieuisse *sub rhamno*, pro quo nos habemus *sub Iunipero.* 3. Reg. 19. v. 4. Sic ergo hunc Apologum

A symbolicè explicat, q.d. postquam ficus, id est lex naturæ in paradiso, & vitis, id est lex naturæ data Noë post diluuium, & olea, id est lex Mosis fœtentia humanæ naturæ vulnera curare non potuissent, *misit quartò Deus rhamnum*, id est crucē & *castitatem, quæ illis imperaret, quæque voluptatibus superatis, etiam in reliquum tempus illis interminata est, quod nisi sibi parerent omnes, & sincerè ad se accederent, futurū vt omnes flammis gehennæ absumerentur.* Hæc ingeniosè dicta sunt, sed minùs huic loco appositè ad litteram. Rhamnus enim hic notat tyrannum Abimelech, ac proinde aptè repræsentare nequit Christum, Christique crucem & castitatem, sed potiùs Antichristum. Noster tamen Gretserus lib. 1. de Cruce c. 12. censet ideò dici hic delatum fuisse regnum Israelis rhamno, vt significaretur B Christum regem Iudæorum coronandum rhamno, sub quo fideles placidè conquiescunt, ibique quietem inter medias spinas inueniunt: *Hoc diadema ex rhamno*, inquit Clemens Alex. *inimicum ijs qui insidiantur, eos prohibet, ijs autem qui in Ecclesia simul versantur amicum, eos circumsepit & munit. Hæc corona est flos eorum qui crediderunt in eum, qui fuit glorificatus: vulnerat autem & castigat eos qui non crediderunt. Nam iuxta votum rhamni, ignis è rhamno, hoc est Christo coronato egreditur, qui omnes cedros Libani consumit, & tunc maximè cōsumet cùm audient illud: Ite in ignem æternum.* De spinis coronæ Domini hæc refert Gregor. Turonensis: *Ferunt ipsas coronæ sentes quasi virides apparere, quæ tamen si videantur aruisse folijs, quotidie tamen reuirescere virtute diuina.* Huc vsque Gretserus.

Tropolog. Tropol. Glossa: per oliuam, ficum, vitem, signi- C ficantur tria genera hominum dignitatem regiminis refugientium. Primi sunt deuoti, quærentes in oratione & diuino obsequio occupari, à quibus retrahit cura regiminis, quæ causat distractionem mentis; & isti significantur per oliuam. Psal. 15. 10. *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei.* Secundi sunt homines in sacra Scriptura studiosi, de qua dicitur Eccles. 24. 27. *Spiritus meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & fauū.* Et ideò in ea studiosi refugiunt per curam regiminis, à dulcedine eius separari, & isti signantur per arborem ficum, quæ respondit: *Numquid possum deserere dulcedinem meam*, &c.? Tertij sunt homines verè humiles, qui non reputant se dignos promotione ad regimen aliorum, propter quod hæc refugiunt quantum possunt, & isti signantur per vitem; quæ licet non possit se sustinere, sed ab alio fulcitur, tamen D ex ea fructus optimus producitur: sic verè humilis per alium regi & sustentari quærit, & fructum optimum facit dicens: *Numquid possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum & homines, & inter cetera ligna, &c.* Humilitatis enim fructus est valdè placens Deo & hominibus: propter quod beata Virgo Maria propter humilitatem ad concipiendum Dei filium fuit electa, sicut ipsa dicit Lucæ 1. 48. *Respexit humilitatem ancillæ suæ*, &c. Hucusque Glossa.

Rursum S. Clemens lib. 8. Const. Apost. cap. 46. Apologum rhamni Episcopis, qui à spiritualibus ad sæcularia curanda animum deflectunt, accommodat. Audi eum: *Ierunt ligna vt vngerent super se regem*, &c. *Hactenus parabola, quæ in Episcopos planè conuenit: hi enim sunt qui relicto verbo Dei dulci, vitali & illuminante, ad spineta litium siue rerum sæcularium, vt in eacum inde regnent, se transferri patiuntur,*

tur, ex arbore fici, olea & vitis facti arbores rhamni, id est confringitiora & spinosa: siue potius dicendum est, in arborem fici, olea & vitis rhamnum inserentes: non intelligentes cùm vtrumque facere volunt alterum eorum, quod præcipuum est, planè deserere, sicut sancti Apostoli docuerunt, cùm aiunt in Actis Apostolorum: Non est æquum nos relinquere verbum Dei & ministrare mensis.

Vers. 9. Qvæ (oliuæ) respondit: Nvmqvid possvm deserere pingvedinem meam, qva et dii vtvntvr et homines? Oleum enim hominibus est cibus, medicina, lux; Deo verò quotidie accendebatur in septem lampadibus Candelabri. Exodi 25. Insuper oleum erat libamen in sacrificio mincha, siue farinæ & farris, Leuit. 2. Oleo quoque vngebantur Sacerdotes, Pontifices & vasa Tabernaculi.

Vers. 10. Ficvm] Ficus non floret, nec vlla se speciosa ornamentorum luxurie ostentat, sed fructum edit dulcissimum. Vnde repræsentat eos, qui pauca dicunt, sed multa magnaque faciunt iuxta illud Pythagoræ: *Magna noli promittere, sed facere.*

Vers. 13. Nvmqvid possvm deserere vinvm mevm qvod Devm lætificat et homines] Quod scilicet est res optima, ait Valesius S. Phil. c. 27. Nam Deus Genes. 1. creans omnia vidit bona, sed quædam optima, vti & vinum, quod ipsum & homines lætificat: quò enim res quæque in se est melior, eò illius intuitu magis delectatur Deus: vinum ergo quod est optimum mirè lætificat tam Deum, quàm homines. Hoc verius est in vino consecrato Eucharistiæ quod Ioatham ignorabat, qui fortè etiam putabat Deum esse corporeum, ac verè delectari vino, vti Gentiles putabant Deos vesci nectare & ambrosia. Vinum enim Deum lætificat; quia vinum erat libamen quod cum hostia libabatur, id est effundebatur Deo ad cornu altaris. Sacrificium enim erat quasi conuiuium, quo cum hominibus epulabatur Deus. Vnde in eo erat farina loco panis, carnes loco epularum, sal pro condimento, vinum vice potus, oleum pro vnctione. Porrò vinum, ait Valesius, lætificat, quia citissimè abit in vitales spiritus, ac satis citò in sanguinem calidum, quæ enim citò nutriunt, præstant alacritatem refectione illa facili spirituum, ac reuocant ab exolutione & deliquio, itaque exhilarant; robur verò ad sustinendos labores non ita præstant; quia facilè dissipantur. Quare vinum facit hominem obliuisci dolorum & molestiarum, vt curas omnes deponat. Vide dicta Eccles. 31. ad illa, *Vinum in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatem.* Iucunditatem enim hanc parit cita, vt dixi, spirituum vitalium refectio, quorum penuria quia laborant melancholici, hinc tristes sunt. Rursum vinum calefacit, laxat, funditque cor, ideoque lætificat, lætitia enim est cordis laxatio & diffusio, quam facit calor; tristitia verò eiusdem contractio & torpor, quam causat frigus. Quare indicibilem sympathiam vinum habet cum corde.

Porrò in Apologo hoc regni arborum proponi poterat palma, cedrus, laurus, quercus, cypressus, &c. Sed maluit Ioatham proponere oliuam, ficum, & vitem, quia hæc magis sunt in hominum vsus ac apud plures gentes, vt Syros, Indos, Italos sunt communia, atque fructus ferunt omnibus communes, obuios & vtilissimos.

Vers. 14. Ad rhamnvm] *Rhamnus*, ait S. Hieron. in Aggæi c. 2. *spinosus frutex, & arbuscula sentibus vncinisque contexta, quæ teneat quidquid attigerit & retentum vulnerat, & vulneratorum sanguine delectatur.* Isidor. lib. 17. Orig. c. 7. *Rhamnus*, inquit, *genus est rubi, quem vulgò senticem vrsinam appellant, asperum nimis & spinosum.*

Cornel. in Iudicum.

Egrediatvr ignis de rhamno] Rhamnus enim facilè concipit ignem, ait Abul. Non ex agitatione, collisione & attritu ramorum, vti fit in silice alliso ad ferrum; sed ex stipula similiue materia illi subiecta, quæ facilè ardente sole, aut aliquo accendente ignem concipiens eodem rhamnum succendit.

Ignis hic notat discordiam: hæc enim exardescens inter tyrannum & subditos, vtrosque flagranti bello quasi incendio consumit. Sic Valens Imp. Arrianus à Gothis, quos Arrianos fecerat, concrematus est: *Iusto quippe Dei iudicio*, inquit lib. 2. Epist. 3. Petrus Damianus, *ab eisdem consumptus est flamma vindictæ, quos ipse percusserat igne perfidiæ. Sic enim iuxta Scripturæ sententiam: Egressus est ignis de rhamno, & deuorauit cedrum Libani.*

Allegoriam deinde subiungens Damianus, asserit Gedeonem esse typum Christi Saluatoris: *Per plurimas eius vxores diuersas debere nationes intelligi, quæ sibi cohæsere per fidem: Per septuaginta filios, totidem linguarum populos. Per concubinam, synagogam: Per Abimelech, Antichristum qui synagogæ filius erit. Vnde & in Apocalypsi his qui credituri sunt dicitur. Qui dicunt se Iudæos esse, & non sunt sed sunt synagoga satanæ. Et sicut ille peremit septuaginta fratres, sic iste persecuturus est omnes quæ sibi non consentient nationes.*

Idem deinde Tropologiam subnectens ait, *Quid per Ioatham, qui interpretatur consummatus siue perfectus, nisi sanctum & doctum quempiam prædicatorem debemus accipere? Hic in montem Garizim ascendit & voce magna clamauit. Prius ascendit, & postmodùm clamauit. Antè consurgit in montem, & sic eleuat vocem, quia nisi Doctor virtutum priùs culmen ascendat, inaniter clamat.* Pergit Damianus cætera enodãdo, cuius verba fusa in pauca contraham: *Per Garizim sancta designatur Ecclesia, quæ est virtutum omnium schola, & cælestium segetum vbertate fœcunda. Per oliuam significantur ij, qui Spiritus S. pinguedine delibuti, euangelizando pacem reconciliant homines Creatori. Per ficus qui sanctæ legis eruditione sunt sufficienter instructi. Per vitem, qui triumphum Dominicæ Passionis prædicare non cessant itaq; per doctrinæ suæ botros arentia corda nostra vino beati cruoris inebriant. Cùm igitur oliua, ficus ac vitis, hoc est spirituales viri ligni præesse syluestribus, id est terrenis hominibus atque carnalibus nullatenus acquiescant, offert se rhamnus, & ab eis consumendus, & eosdem vel prauæ conuersationis exemplo vel erronei dogmatis incendio consumpturus. Rhamnus enim spinis crebrescentibus horret, per quem scilicet quilibet peruersus innuitur; qui se peccatorum tanquam veprium asperitate densatur.* Ex quibus tandem concludit: *Lignis itaque petentibus regem, id est prauis quibusque carnaliter eligentibus præsulem; rhamnus accedit in medium, quilibet videlicet reprobus, qui & ignem damnationis in se ex eorum prauitatibus augeat, & eos peruersè viuendi vel docendi reciproca combustione consumat.*

Edrediatvr ionis ex eo, et consvmat habitatores Sichem] *Ignis*, scilicet iræ, vindictæ & furoris egrediatur ex Abimelech, & consumat Sichimitas. Est hæc propriè execratio & imprecatio, quia Ioatham impijs Sichimitis imprecatur diras, puta iustam Dei vindictam & exitium, illisque fuit efficax; nam reuera excisi sunt. Sic efficax fuit maledictio Iosue ca. 6. 26. Vers. 20.

quâ ipse diras imprecatus est ei qui reædificaret Iericho. Et Elisæi, qua maledixit pueris sibi per ludibrium inclamantibus: *Calue, Calue*; nam mox ab vrsis lacerati fuere. 4. Reg. 2. 24. Deus enim vlciscitur impiorum in pios iniurias, eorumque gemitus, preces & imprecationes exaudit.

EGREDIATVR IGNIS DE VIRIS SICHEM, &c. ET DEVORET ABIMELECH] Ita factum est, vt patet v. 57. licet enim mulier, quæ tegula occidit Abimelech, non fuerit ex Sichem, sed ex Thebes; tamen Thebes erat in finibus Sichem, ait S. Hier. in locis Hebr. Adde Sichimitas fuisse occasionem cur à muliere occisus sit Abimelech. Denique Thebes videtur fuisse Sichimorum colonia æquè ac Mello

VERS. 21. ET ABIIT IN BERA] Audi S. Hieron. in locis Hebr. Distat vicus Bera ab Eleutheropolis octo millibus ad Aquilonem. Eleutheropolis vrbs erat tunc celebris in tribu Iuda non longè dissita à Ierusalem.

VERS. 23. MISITQVE DOMINVS SPIRITVM PESSIMVM, INTER ABIMELECH ET HABITATORES) Hebr. בעלי *baale*, id est viros vel dominos & principes) SICHEM] *Spiritum*, odij scilicet & discordiæ, qua se mutuo exitio confecerunt. Fecit hoc Deus non tantùm permissiuè, sed & positiuè, objiciendo eis occasionem discordiæ, nimirum inijciendo scrupulum Sichimitis de parricidijs Abimelech, quorum ipsi causa fuerant, quodque ipsi hominem, tam impium & fratricidam sibi regem creassent: inde enim eum detestari cœperunt; quod sentiens Abimelech vicissim eos detestatus est: atque hic fuit fons belli mutui, quo vtrique se confecerunt. Ita Abul. Licet enim Deus positiuè nequeat esse causa peccati, v. g. odij & discordiæ sed ad illud se habeat permissiuè dumtaxat; tamen potest positiuè aliquid indifferens facere bono fine ex quo præscit multa peccata secutura. Scrupuli ergo iam dicti Deus positiuè fuit causa; peccatum vero & odium inde secutum permisit dumtaxat. Secundo, S. August. quæst. 44. Caiet. & Arias per spiritum hunc pessimum accipiunt diabolum: huic enim volenti turbare eorum pacem & bellum concitare, Deus non tantùm permisit id facere, sed & positiuè eum quasi tortorem immisit, ad ipsos tam impios diuexandum & castigandum, vt sui sceleris & parricidij, ob quod castigabantur, recordarentur & pœnitentiam agerent: turbare ergo pacem impiorum pios vnanimi vi opprimentium, ob finem iam dictum, est virtus, non vitium: in diabolo verò est vitium, quia ipse malo fine id facit; vt scilicet odia, cædes, aliaque peccata suscitet. Sic Deus spiritum exitij immisit in impium Achab ad eum in bello occidendum. 3. Reg. vlt. Hinc Poëtæ dicunt Iouem id facere per Alecto cæterasque furias; de qua ita canit Virgil. 7. Æneid.

Deus quomodo immittat spiritum discordiæ?

Luctificam Alecto dirarum ab sede sororum
Infernisque ciet tenebris, cui tristia bella,
Iræque, insidiæque, & crimina noxia cordi.

Et mox.

Disjice compositam pacem, sere crimina belli;
Arma velit, poscatque simul rapiatque iuuentus.

Denique iustè hæc omnia direxit Deus ad castigandum parricidia Abimelech, & idololatriam Sichimitarum.

Sapienter S. August. lib. 22. de Ciuit. c. 1. *Multa quidem*, inquit, *fiunt à malis contra voluntatem Dei: sed tantæ est ille sapientiæ tantæque virtutis, vt in eos exitus fine fines, quos bonos & iustos ipse præsciuit, tendant om-*

A *nia, quæ voluntati eius videntur aduersa.* Et Enchirid. cap. 100. *Non sineret bonum fieri malè, nisi omnipotens etiam de malo facere posset benè.*

Nota hunc locum pro pœna vermis conscientiæ, qua castigauit hic Sichimitas, & castigat in æternum improbos in gehenna, qui sanè magnum eis est tormentum. Torquet enim eos acerrimè hæc cogitatio: Tu tua culpa & stultitia te coniecisti in has pœnas, tu facillimè poteras culpam & tormenta hæc vitare. Cur tam demens fuisti vt ob modicam voluptatem in æterna hæc incendia te conijceres? ô stoliditas! ô malitia! ô cupiditas quò me duxisti! ô irreuocabilis error meus:

——Manet, æternumque manebit
Supplicium sceleris, spretæque iniuria legis.

QVI COEPERVNT EVM DETESTARI] Sic & Septuag. Hebræi vero habent יבגדו *ibgedu*, id est *præuaricati sunt, rebellarunt, mentiti sunt.* VERS. 24.

B ET SCELVS INTERFECTIONIS SEPTVAGINTA FILIORVM IEROBAAL, &c. CONFERRE IN ABIMELECH] Hebr. Septuag. & Chald. hæc recensent vt ad Deum pertinentia: sic enim habent: *Et immisit spiritum malum inter Abimelech & habitatores Sichem, qui rebellarunt ei, vt veniret iniuria 70. filiorum Ierobaal, & sanguis eorum, vt poneret super Abimelech fratrem illorum, qui occiderat eos, & super Dominos Sichem, qui fortificauerunt manus eius vt necaret fratres suos.* Noster tamen Interpres hæc tribuit Sichimitis, non Deo quia solerter & profundè vidit Deum hunc discordiæ spiritum immisisse in Sichimitas, per immissam à se conscientiam & remorsum parricidij, cuius auctorem faciebant ipsum Abimelech, ideo-

C que eum vt parricidam & patriæ perditorem auersabantur ac contra eum bellum parabant. Nulla enim alia hic odij causa probabilis afferri potest.

VENIT AVTEM GAAL] Fuit hic Gaal hostis & æmulus Abimelech, qui eo velut vili & indigno deiecto, ambiebat fieri Princeps Sichimitarum, vt colligitur ex v. 28. VERS. 26.

VASTANTES VINEAS] vuas colligendo, & in torculari exprimendo. Vineæ hæ erant principum Sichem, qui Abimelech in regem euexerant: fortè etiam erant vineæ ipsius Abimelech. ita Abul. VERS. 27.

INGRESSI SVNT FANVM DEI SVI] puta Baalberit v. 4.

CLAMANTE GAAL FILIO OBED: QVIS EST ABIMELECH ET QVÆ EST SICHEM, VT SERVIAMVS EI? NVMQVID NON EST FILIVS IEROBAAL, ET CONSTITVIT PRINCIPEM ZEBVL SERVVM SVVM

D SVPER VIROS EMVR PATRIS SICHEM? CVR ERGO SERVIEMVS EI? VERS. 28.

Quatuor rationibus Gaal concitat Sichimitas ad rebellandum regi Abimelech à se electo. Prima est: *Quis est Abimelech?* q. d. Abimelech est vilissimus Sichimitarum, vtpote filius concubinæ parricida, tyrannus. Ergo indignum est pati, vt ipse Sichimitis & Israeli dominetur. Secunda: *Quæ est Sichem?* quasi dicat: Sichem est nobilis, antiqua, potens diuesque ciuitas, in qua sunt multi sapientes & præstantes viri digni imperio. Quis ergo ferat infamem Abimelech illi dominari? Tertia: *Numquid non est filius Ierobaal*, id est Gedeonis, qui vestrum Deum Baal profanauit, eiusque aram euertit? q. d. Gedeon vestrum Deum Baal euertit, Abimelech autem est filius Gedeonis. Quid ergo à filio hoc exspectandum, nisi similia paternæ audaciæ exempla, vt Baalem & numina vestra pessumdet? Quarta: *Et constituit Principem Zebul*

seruum

seruum suum super viros Emur patris Sichem. Quasi dicat: Abimelech super Sichimitas Principem & Vicarium suum constituit Zebul, ignobilem & exosum seruum: indignum ergo est vt ei pareamus. Quis enim patiatur vilem seruum liberis & nobilibus capitibus dominari? Sichimitas appellat *viros Emur patris Sichem*, eò quòd ciues essent vrbis Sichem, in qua ante 500. annos regnarat celebris ille in Genesi princeps Emur, pater Sichem, qui nomen suum dedit vrbi. Gen. 33. & 34. Vnde Sichimæ antiquitas & dignitas æstimari potest, vt non ferendum sit Zebul vile mancipium illam regere & gubernare. Hisce rationibus Gaal persuasit Sichimitis, vt rebellare pergant regi Abimelech, eumque regno expellant, ac ad illud ipse se eis Ducem obtulit vnde subdit:

VTINAM DARET ALIQVIS POPVLVM ISTVM SVB MANV MEA, VT AVFERREM DE MEDIO ABIMELECH] vt ego ipse pro eo regnarem.

Porrò Septuag. Zebul. vocant *Episcopum*, id est superintendentem & præsidem Sichem. Sic Cicero vocat se Episcopum, id est Præsidem Campaniæ.

Denique Hebræa ex alijs punctis, quæ substituerunt Massaretæ, iam aliter habent: Nimirum sic: *Numquid filius Ierobaal & Zebul præpositus eius? Seruite viris Emur patris Sichem; & cur seruiemus ei nos?* Quæ verba obscura sunt, & vix apertum habent sensum. Quare interpunctio & versio S. Hieron. vti planior, ita est & verior, præsertim quia ei consentiunt Septuag.

Vers. 31. ET OPPVGNAT ADVERSVM TE CIVITATEM] *Oppugnat*, id est obsidet, occupat, opprimit ciues & ciuitatem. Erat enim Gaal in ipsa ciuitate Sichem sollicitans ciues ad rebellandum Abimelech, & in ea contra ipsum se armans & fortificans: Hebr. est צרים *tsarim*, id est vt Chald. *arctat*. Septuag. *obsidet*, Vatabl. *occupat*.

Vers 37 RVRSVMQVE GAAL AIT: ECCE POPVLVS DE VMBILICO TERRÆ DESCENDIT] *De vmbilico*, id est de summitate montium, vt dixit vers. præced. Sicut enim vmbilicus in homine extat, sic montes eminent in terra. Ita Abulen. Arias, Vatabl. Rursum sicut vmbilicus est quasi centrum siue mediũ in homine, vt si circini pedem vnum figas in vmbilico quasi in centro indeque alterum pedem per extensas hominis manus æquè ac pedes circumagas, perfectum circulum circa hominem sis descripturus: Sic pariter montes sunt quasi in medio terræ circumcirca adiacentis & aspectabilis, vt homo in monte quasi in centro consistens, circumcirca terram subiacentem in orbem quasi oculis aspicere & circumlustrare possit. Sic Ierusalem Ezech. 38. v. 12. vocatur vmbilicus terræ, quia ipsa erat medium & quasi centrum terræ tunc habitatæ & cognitæ. Sic Plinius lib. 3. c. 12. lacum Reatinum appellat vmbilicum Italiæ; Liuius Ætolorum regionem vocat vmbilicum Græciæ; Cicero Act. 6. in Verrem Ennensem sy uam nuncupat vmbilicum Siciliæ.

Montes terræ vmbilici. Curt

ET VNVS CVNEVS VENIT PER VIAM QVÆ RESPICIT QVERCVM] Hebr. additur, *quercum* מעוננים *meonenim*, id est, *præstigiatorum*. Septuag. *aspicientium*. Vatabl. *augurum*. Chald. & Pagnin. nomen Hebr. *Meonenim* vt proprium retinent. Certa ergo hic quercus designatur ex voce *Meonenim* tunc nota, nunc ignota.

Vers. 42 SEQVENTI ERGO DIE EGRESSVS EST POPVLVS IN CAMPVM] non ad reliquum vindemiæ peragendum, vt volunt Iosephus & Procopius, sed ad pugnandum contra Abimelech. Vnde sequitur:

QVOD CVM NVNTIATVM ESSET ABIMELECH, TVLIT EXERCITVM SVVM ET DIVISIT IN TRES TVRMAS], nimirum vnam turmam sibi asciuit, eaque ciuitatem Sichem ciuibus in campum egressis vacuam oppugnauit & cepit, duabus verò cæteris iussit prosequi Sichimitas vrbe egressos, omnesque mactare, atque hac ratione vniuersos ciues cum ciuitate disperdidit. Ita Abul. & Arias.

IPSAQVE DESTRVCTA VT SAL IN EA DISPERGERET] non tam vt vrbem desiccaret redderetque sterilem: sal enim quia igneum omnia germina erodit, adurit & siccat Psal. 106. v. 33. & 34. Deut. 29 v. 22. & 23. Ierem. 17. 6. Sophon. 2. 9. Sic Vesuuius mons iuxta Neapolim nuper eructans cineres, omnes circumcirca agros siccauit, sed ad tempus duntaxat: cineres enim sunt salsi. Verùm hoc in agris fieri subinde solet ab hostibus, non in vrbe, tempore quæ non colitur, nec seritur, sed incolitur & habitatur. Fecit id ergo Abimelech ad significandam summam suam in Sichem iram & indignationem. Putat Abul. veterem illum morem fuisse puniendi vrbes per aspersum in ijs sal, in crimine læsæ maiestatis. Vers. 45.

Addit Abul. Abimelech iustè sic Sichimitas puniuisse, eò quòd ipsi sponte eum in regem susceperant, & paulò pòst grauissimas ei iniurias intulerant. Sic enim iustè punit rex subditos sibi rebellantes. Verùm Abimelech non fuit legitimus rex, sed tyrannus & inuasor regni: nec enim Deus, nec ceteræ tribus eum regem crearant, sed pauci Sichimitæ, qui non habebant potestatem & ius creandi regem totius Israelis.

IN TVRRE SICHIMORVM] Verisimiliter Serarius & alij censent turrim hanc esse oppidum Mello, quod cum Sichimitis rebellarat regi Abimelech. Hoc dicitur turris, quia in eo erat arx excelsa & munita instar turris. Dicitur *Sichimorum*, quia erat eorum colonia. Mellonitæ enim audità clade Sichimorum, malè sibi conscij eamdem sibi metuentes, confugerunt ad hanc turrim, vt in ea contra Abimelech se tutarentur. Vers. 46.

DEI SVI BERITH] Decurtatè, nam integrè vocabatur *Baalberith*, vt patet v. 4.

ASCENDIT IN MONTEM SELMON] Sichimæ & Mello vicinum, de quo Psal. 67. 15. Vers. 48.

THEBES] Vrbs erat in Iudæa, *in finibus Neapoleos pergentibus Scythopolin, quasi in decimo tertio eius lapide, quam oppugnans Abimelech fragmine molæ ictus interijt*, ait S. Hieron. in locis Hebr. Euseb. Adrichom. & alij. Quare alia hæc est ab vrbe Thebes in Ægypto, ex qua oriundi fuere milites & martyres Thebæi, quorum dux fuit S. Mauritius: alia quoque fuit Thebe in Græcia à qua dicti fuere Thebani, quorum Dux fuit Epaminondas. Porrò Thebes hæc Iudææ alia est à Thesba, ex qua oriundus Elias Propheta cognominatus est Thesbites, vti contra Lyran. docent S. Hier. Euseb. Adrichom. Borchard. & alij. Porrò *Thebes* Hebr. idem est quod *ovalis*, vel *cœnosus*, ait Pagnin. idque hic est appositum: ibi enim Abimelech capite, quod ovalis est figuræ, confracto, in cœnum & terram prolapsus occubuit. Vers. 50.

FRAGMEN MOLÆ] fragmen lapidis molaris. Vers. 53.

VERS. 54. NE FORTE DICATVR QVOD A FEMINA INTERFECTVS SIM] Ita Abimelech, qui tota vita gloriam regni quæsierat, iustè in gloriâ morte punitus est, occisus à femina. Iustè lapide percussus interijt, qui super lapidem 70. fratres occiderat. Sic tegula à muliere deiecta miserè Argis perijt Pyrrhus rex Epirotarum teste Plutar. Et orbis terror, flagellum Dei Attila Hunnorum rex à femina percussus cultro est, ait Marcellinus. Et Hermannus Saxonum rex arcem vnam mutato habitu oppugnans, saxo à femina deiecto interemptus est, teste A Auentino lib. 5. Quocirca Gentilis ille apud Virgil. Æneid. 10. ita cadentem solatur;

Reges occisi à feminis.

Hoc tamen infelix miseram solabere mortem;
Æneæ magni dextrâ cadis.

Moral. Theod. q. 16. *Ex his, ait, quæ contigerunt Abimelech & Sichimitis, discimus improbã cõsensionẽ interitũ afferre vtentibus ea, & tandẽ in dissensionẽ desinere; siquidẽ qui liberos Gedeonis interfecerãt, mutuis plagis perierũt.*

Denique in Abimelech verum fuit illud: *Ingressus est vt vulpes, regnauit vt leo, mortuus est vt canis,* non baculo, sed lapide à femina percussus.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SEptimus Iudex Thola eligitur: octauus Iair v. 3. mox v. 6. Hebræi ad sua idola redeuntes castigantur à Deo per Philisthæos & Ammonitas octodecim annis. Vnde v. 10. seriò pœnitentes Deum inuocant, qui eos increpans tandem v. 16. eorum miseretur.

1. POst Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua patrui Abimelech, vir
de Issachar, qui habitauit in Samir montis Ephraim: 2. & iudicauit Israelem
viginti & tribus annis, mortuusque est, ac sepultus in Samir. 3. Huic successit Iair
Galaadites, qui iudicauit Israelem per viginti & duos annos, 4. habens triginta filios
sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta ciuitatum, quæ ex nomine eius sunt appellatæ Hauoth Iair, id est, oppida Iair, vsque in præsentem diem, in
Terra Galaad. 5. Mortuusque est Iair ac sepultus in loco cui est vocabulum Camon.
6. Filij autem Israel peccatis veteribus iungentes noua, fecerunt malum in conspectu
Domini, & seruierunt idolis, Baalim & Astaroth, & dijs Syriæ ac Sidonis & Moab &
filiorum Ammon & Philisthiim: dimiseruntque Dominum, & non coluerunt eum.
7. Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philisthiim & filiorum Ammon. 8. Afflictique sunt, & vehementer oppressi per annos decem & octo, omnes
qui habitabant trans Iordanem in Terra Amorrhæi, qui est in Galaad. 9. in tantùm,
vt filij Ammon, Iordane transmisso, vastarent Iudam & Beniamin & Ephraim: afflictusque est Israel nimis. 10. Et clamantes ad Dominum, dixerunt: Peccauimus tibi,
quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, & seruiuimus Baalim. 11. Quibus locutus est Dominus: Numquid non Ægyptij & Amorrhæi, filijque Ammon & Philisthiim, 12. Sidonij quoque & Amalech & Chanaan, oppresserunt vos, & clamastis
ad me, & erui vos de manu eorum? 13. Et tamen reliquistis me, & coluistis deos
alienos: idcircò non addam vt vltrà vos liberem: 14. ite, & inuocate deos quos elegistis: ipsi vos liberent in tempore angustiæ. 15. Dixeruntque filij Israel ad Dominum: Peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet: tantùm nunc libera nos.
16. Quæ dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola proiecerunt, &
seruierunt Domino Deo: qui doluit super miseriis eorum. 17. Itaque filij Ammon
conclamantes in Galaad fixere tentoria: contra quos congregati filii Israel, in Maspha
castrametati sunt. 18. Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos: Qui
primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad.

VERS. 1. POST ABIMELECH SVRREXIT DVX IN ISRAEL THOLA, FILIVS PHVA PATRVI ABIMELECH] Erat ergo Thola consobrinus Abimelech, vtpote filius Phua, qui erat frater Gedeonis patris Abimelech. Videtur Thola electione populi creatus Iudex, nam Dei hic nulla fit mentio. Ita Abul. Sic à populo Iudices electi fuere Iephte, Abesan, Ahialon & Abdon c. 12. 8. *Surrexit* ergo electus à populo ad corrigendum scandalum, & abolendum tyrannidem Abimelech, ne quis deinceps illam imitaretur, & simile quid attentaret. Vnde Hebr. & Septuag. addunt, *surrexit ad saluandum Israel,* scilicet vt liberaret Rempubl. à tyrannide & idololatria Baal berith inducta ab Abimelech, vtque eam ab hostibus vicinis, si more suo Israelem in- B uaderent, defenderet: & fortè reipsa defendit, etiamsi Script. factum non commemoret. Erant enim Iudices Israelis saluatores, vt dictum est c. 2. 16. & c. 3. 9.

Pro *patrui Abimelech* Hebr. est בן דודו *ben dodo,* id est filius patrui eius, scilicet Abimelech, supple: erat Thola nouus hic Iudex. Sic & Septuag. quin & Chald. nisi quod hic vertat in genitiuo: *filij patrui eius*: quasi non Thola, sed pater eius Phua fuerit filius patrui Abimelech. Rabbini vero, & ex ijs Pagnin, Arias, Vatabl. Caiet. τὸ *dodo* retinent vt nomen proprium, vertuntque: *Thola filius Phua, filij Dodo*; quasi Dodo fuerit pater Phua, & Auus Thola Iudicis. Sed magis credendum S. Hieronymo, Septuag. & Chald. qui *dodo* vertunt *patrui eius,*

A *eius.* Nimirum Hebræi ob merita Gedeonis voluerunt ex eius prosapia creare Iudicem, qui ei succederet; eumque filij Gedeonis omnes ab Abimelech essent occisi, acceperunt filium fratris eius, scilicet Thola, eumque crearunt Iudicem.

Vir de Issachar] Dices, Gedeon fuit de tribu Manasse, quomodo ergo frater eius Phua, eiusque filius Thola fuit de tribu Issachar? Resp. S. Aug. & alij Gedeonem & Phua fuisse fratres vterinos dumtaxat, ita vt mater eorum nupserit primò Ioas Manassensi, ex eoque genuerit Gedeonem, deinde nupserit alteri viro è tribu Issachar, ex eoque genuerit Phua patrem Thola. Poterant enim feminæ extra tribum suam viris alterius tribus nubere, quando illæ habebant fratres, qui patrum suorum erant heredes, eorumque hereditatem in tribu eorum seruabant, ne illa ad virum alterius tribus per feminam (si deficiente prole mascula ipsa fuiret heres) illi nubentem transiret. Numer. vlt.

B Qui habitavit in Samir (vrbe) montis Ephraim] Licet ergo esset ex tribu Issachar, tamen habitauit in tribu Ephraim, vt habitans quasi in medio magis numerosarum tribuum, eas velut Iudex faciliùs regeret. Regem enim decet esse in centro regni, vt facilè ab omnibus regni partibus adiri & conueniri possit.

Alleg. *Thola* Hebr. idem est quod *vermiculus* vel *coccineus*. Vnde typus fuit Christi, qui ait: *Ego sum vermis & non homo*. Psal. 21. 7. idem sanguine æquè ac charitate fuit coccineus, quia sanguine suo pro nobis purpuratus, & charitate ignea flagrans fuit filius *Phua*, id est Anguli, quia ipse est lapis angularis Ecclesiæ. Sedes eius fuit *Samir*, id est custodia, fæx, sentes, adamas Magna enim nobis in tot periculis & insidijs opus custodia, magna fæcis nostræ cognitione atque contemptu, magna carnis animique compunctione, magna denique constantia & adamantino robore.

C Vers. 3. Hvic svccessit Iair Galaaditès] ac proinde è tribu Manasse: hæc enim habitabat trans Iordanem in Galaadite iuxta montem Galaad; vnde & oppida, quibus filij eius 30. præfuerunt, erant in tribu Manasse. Fuit hic octauus Iudex Israelis.

Iair Hebr. idem est quod *illuminans*, quia Israelem sua iustitia, virtute & religione illustrauit. Omnes Iudices ad hoc à Deo dati sunt Israeli, vt eum in vera Dei fide & cultu continerent, ideoque omnes sancti fuere, atque vt tales laudantur ab Ecclesiastico c. 46. 13 & ab Apostolo Heb. 11. 32. Hinc Iair typus fuit Christi, qui quasi lux mundi *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Ioan. 1. 9.

D Tropol. Prælatus & fidelis quilquis sit *Iair*, id est illustrator aliorum, iuxta illud Christi: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.* Matt. 5. 16

Vers. 4. Habens triginta filios sedentes (Hebr. *equitantes*. Septuag. *conscendentes*, Iosephus equitandi peritissimos) svper triginta pvllos asinorvm] Caiet. vult pullos hos fuisse equinos, non asinos; quia, inquit, hoc affertur hîc ad ostendendam principum horum gloriam: gloria autem est equitare super equum, non asinum: sed errat Caiet. Hebr. עירים *aiarim* pullos asini, non equi, significat hîc & alibi, teste S. Hieron. Sept. Pagnino & alijs passim. Sic & Lyran. Arias, Vatabl. & Abul. qui per pullos asini accipiunt mulos, qui ex asino & equa gignuntur: nobiles enim mulis vehuntur. Simplicius accipias meros asinos, quia hos significat Hebr. *aiarim*, atque hi in Palæstina vegetiores & fortiores sunt nostris: vnde ibi asinis pro equis vtebantur, præsertim quia Deus Hebræis vetuerat vsum & copiam equorum, vti ostendi in Pentateucho Deut. 17. 16 ad illa: *Non multiplicabit sibi equos.* Huc facit etymon asini, de quo Isidor. lib. 12. Etymol. *Asinus*, inquit, *& asellum à sedendo dictus quasi assedus: sed hoc nomen, quod magis equis conueniebat, ideo hoc animal sumpsit, quia priusquam equos caperent homines huic præsidere cœperunt. Animal quippe tardum & nulla ratione renitens statim vt voluit sibi homo substrauit.*

Et principes triginta civitatvm] In Hebr. est pulchra paranomasia in voce *aiarim*, quæ & pullos & ciuitates significat. Similis est in Græco Πῶλους & Πόλεις.

Qvæ ex nomine eivs svnt appellatæ Havoth Iair, id est oppida Iair] Iam pridem hæ triginta ciuitates, & insuper aliæ triginta, hoc est sexaginta, ab alio antiquiore Iair nuncupatæ erant ciuitates Iair, vt patet Num. 32. 41. hic tamen illud nomen eis confirmatum est, & quasi de nouo inditum ob nouam rationem; quia scilicet 30. his vrbibus præerant 30. principes filij Iair Iudicis, cæterarum verò 30. hic non fit mentio, quia illæ ad hos 30. Principes non spectabant.

Oppressi per annos decem et octo] Hi 18. Vers. 8.
anni comprehendi nequeunt annis Iudicis sequentis, puta Iephte, hic enim tantùm sex annis præfuit. Quocirca Serarius vult eos omnino addendos in Chronologia annis cæterorum Iudicum. Verùm c. 3. ostendi id fieri non posse. Quare hi 18. anni comprehendi debent annis præcedentis Iudicis, scilicet Iair qui præfuit 22. annis. Licet enim Iair omni studio contenderet Israelitas continere in cultu vnius veri Dei; tamen ipsi partim ex innata malitia & procliuitate ad idola, partim ex commercio & connubijs vicinarum Gentium idololatrarum, partim ex continuo 23. annorum pace sub Thola Iudice opibus epulisque abundantes & lasciuientes deflexerunt ad idola & vitia Gentium quare Deus iustus perfidiæ vindex statim illos castigauit, immittendo in eos Philisthæos & Ammonitas, quia eos spoliarent & opprimerent, idque per 18. annos, donec ipsi tot flagellis fracti, seriò idolis abiectis pœnitentes ad Deum redirent, qui proinde hac pœnitentia reconciliatus liberauit eos per Iephte, vt patet ex sequent. Hoc est quod prædixit Script. c. 2. 16. *Suscitauitque Dominus Iudices, qui liberarent eos de vastantium manibus, sed nec eos audire voluerunt, fornicantes cum Dijs alienis.*

Et Chanaan] Sic quoque vertunt Septuag. Vers. 12.
Hebr. מעון *maon*, quod alij retinent quasi nomen proprium loci. Vide S. Hier. in locis Hebr. *Maon*, ait, *regio Moabitarum iuxta Ieremiam* c. 48. 23. iuxta Septuag. Marinus in Lexico & alij putant Maon idem esse cum Bethmaon & Baalmaon, quæ erat vrbs Moabitarum iuxta torrentem Arnon in tribu Ruben. Hinc incolæ Maon 1. Paral 4. 41. & 2. Paral. 26. 7. vocantur *Meonenim*, vbi Septuag. vertunt *Minæos*. Vnde & Septuag. Iob c. 2. vers. 11. Sophar amicum Iob constituunt regem *Minæorum*. S. Hieron. verò 2. Paral. 26. 7. vertit *Ammonitas*. Vnde videtur ipse *Meonenim* per *Metathesin* accepisse pro *Ammonim*, id est Ammonitis. Priore verò loco 1.

Paral. 4. 41. vertit *habitatore*, hoc enim significat τὰ *meouenim*. Vt vt est, certum est hos fuisse Chananæos. Sic enim vertunt Septuag. & Noster, qui commune Chananæorũ nomen eis appropriant, quasi ipsi illo æuo præ cæteris vocati sint Chanaan & Chananæi.

Vers. 14. ITE ET INVOCATE DEOS QVOS ELEGISTIS] Est Sarcasmus similis illi Deut. 32. *Vbi sunt Dij eorum, in quibus habebant fiduciam?* &c. *Surgant & opitulentur vobis & in necessitate vos protegant.*

Vers. 16. IDOLA PROIECERVNT] Ecce hoc est signum serij doloris & pœnitentiæ, idola & vitia sua abijcere: ideoque mox Deus eorum misertus est.

A

QVI DOLVIT SVPER MISERIIS EORVM] Hebr. קצר *Katsar*; id est, *angustata est anima eius in labore Israelis.* Septuag. ὠλιγώθη, id est *imminuta* vel *contracta est*. Dicitur hoc Anthropopathos: nec enim angustia cadit in Deum, sed figura è significat magnum in Deo commiserationis affectum. Sic Deus ait Ierem. 18. 7. *Repentè loquar aduersus gentem & aduersum regnum, vt eradicem & destruam & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei. Et subitò loquar de gente & de regno, vt ædificem & plantem illud.* Videatur S. Chrysost. hom. 5. ad populum, & 25. in Genes. ac 65. in Matth.

B

Vers. 17. ITAQVE FILII AMMON CONCLAMANTES, id est suos ad bellum conuocantes, IN GALAAD FIXERE TENTORIA] Nam regio Ammon vicina est Galaad & Galaaditis, puta Manassensibus, qui proinde primi eis irruentibus se opposuere.

CONTRA QVOS CONGREGATI FILII ISRAEL IN MASPHA CASTRAMETATI SVNT] Duplex est Maspha, vna in Tribu Gad, altera in Tribu Manasse; quæ hîc intelligitur; tum quia Ammonitæ tribum Manasse sibi vicinam inuaserant; tum quia eis quasi dux appositus fuit Iephte, qui erat ex Manasse, vt audiemus cap. sequenti. Porrò *Maspha* Hebr. idem est quod *specula*. quia erat loco alto, ex quo Ammonitarum aliorumque vicinorum hostium aduentum speculabantur, vt contra eum sibi prospicerent.

Vers. 18. QVI PRIMVS EX NOBIS CONTRA FILIOS AMMON COEPERIT DIMICARE, ERIT DVX POPVLI GALAAD] Ita tum quidem tumultuario consilio decreuerunt, sed non satis recto. Vnde paulò pòst sanius consilium eis in mentem venit de accersendo Iephte viro bellicoso, vt audiemus cap. sequenti. Ita Abul.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IEphte Iudex nonus Israelis à populo constituitur, qui primùm ratione agit cum rege Ammon, vt ab inuasione Israelis cesset, sed frustra: quare v. 29. irruente in eum Spiritu Dei Israelitas ad bellum conuocat facitq; votum, vt si ipse victor redeat, eum qui primus sibi è domo sua occursurus sit, Deo immolet: victori redeūti occurrit filia; quare illā quasi voti reus Deo sacrificat.

1. FVit illo tempore Iephte Galaadites vir fortissimus atque pugnator, filius mulie-
ris meretricis, qui natus est de Galaad. 2. Habuit autem Galaad vxorem de
qua suscepit filios: qui postquam creuerant, eiecerunt Iephte, dicentes: Heres in do-
mo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es. 3. Quos ille fugiens
atque deuitans, habitauit in Terra Tob: congregatique sunt ad eum viri inopes, & la-
trocinantes, & quasi principem sequebantur. 4. In illis diebus pugnabant filij Am-
mon contra Israel. 5. Quibus acriter instantibus, perrexerunt maiores natu de Ga-
laad, vt tollerent in auxilium sui Iephte de Terra Tob. 6. Dixeruntque ad eum: Ve-
ni & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon. 7. Quibus ille respondit:
Nónne vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei, & nunc venistis ad me
necessitate compulsi? 8. Dixeruntque principes Galaad ad Iephte: Ob hanc igitur
causam nunc ad te venimus, vt proficiscaris nobiscum, & pugnes contra filios Am-
mon, sisque dux omnium qui habitant in Galaad. 9. Iephte quoque dixit eis: Si ve-
rè venistis ad me, vt pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Do-
minus in manus meas, egoero vester princeps? 10. Qui responderunt ei: Dominus,
qui hæc audit, ipse mediator ac testis est, quòd nostra promissa faciemus. 11. Abiit
itaque Iephte cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui.
Locutusque est Iephte omnes sermones suos coram Domino in Maspha. 12. Et mi-
sit nuntios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: Quid mihi & ti-
bi est, quia venisti contra me, vt vastares terram meam? 13. Quibus ille respondit:
Quia tulit Israel terram meam, quando ascendit de Ægypto, à finibus Arnon vsque
Iaboc atque Iordanem: nunc ergo cum pace redde mihi eam. 14. Per quos rursum
mandauit Iephte, & imperauit eis vt dicerent regi Ammon. 15. Hæc dicit Iephte:
Non tulit Israel Terram Moab, nec Terram filiorum Ammon: 16. sed quando de
Ægypto conscenderunt, ambulauit per solitudinem vsque ad Mare rubrum, & venit
in Cades. 17. Misitque nuntios ad regem Edom, dicens: Dimitte me vt transeam
per terram tuam. Qui noluit acquiescere precibus eius. Misit quoque ad regem
Moab,

Moab, qui & ipse transitum præbere contempsit. Mansit itaque in Cades, 18. &
circuiuit ex latere Terram Edom, & Terram Moab: venitque contra Orientalem pla-
gam Terræ Moab, & castrametatus est trans Arnon: nec voluit intrare terminos
Moab: Arnon quippe confinium est Terræ Moab. 19. Misit itaque Israel nuntios
ad Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, & dixerunt ei: Dimitte
vt transeam per terram tuam vsque ad fluuium. 20. Qui & ipse Israel verba de-
spiciens, non dimisit eum transire per terminos suos: sed infinita multitudine con-
gregata, egressus est contra eum in Iasa, & fortiter resistebat. 21. Tradiditque eum
Dominus in manus Israel cum omni exercitu suo, qui percussit eum, & possedit om-
nem Terram Amorrhæi habitatoris regionis illius, 22. & vniuersos fines eius, de
Arnon vsque Iaboc, & de solitudine vsque ad Iordanem. 23. Dominus ergo Deus
Israel subuertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo suo Israel, & tu nunc vis
possidere terram eius? 24. Nonne ea quæ possidet Chamos Deus tuus, tibi iure
debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent pos-
sessionem: 25. nisi fortè melior es Balac filio Sephor rege Moab: aut docere po-
tes, quòd iurgatus sit contra Israel, & pugnauerit contra eum, 26. quando habi-
tauit in Hesebon, & viculis eius, & in Aroer, & villis illius, vel in cunctis ciuitatibus
iuxta Iordanem, per trecentos annos. Quare tanto tempore nihil super hac repetitio-
ne tentastis? 27. Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me malè agis, indicens
mihi bella non iusta. Iudicet Dominus arbiter huius diei, inter Israel, & inter filios
Ammon. 28. Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis Iephte, quæ per
nuntios mandauerat. 29. Factus est ergo super Iephte Spiritus Domini, & circuiens
Galaad, & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens ad filios Ammon.
30. votum vouit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas,
31. quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihique occurrerit
reuertenti cum pace à filijs Ammon, eum holocaustum offeram Domino. 32. Tran-
siuitque Iephte ad filios Ammon, vt pugnaret contra eos: quos tradidit Dominus in
manus eius. 33. Percussitque ab Aroer vsque dum venias in Mennith, viginti ci-
uitates, & vsque ad Abel, quæ est vineis consita, plaga magna nimis: humiliatique
sunt filij Ammon à filiis Israel. 34. Reuertente autem Iephte in Maspha domum
suam, occurrit ei vnigenita filia sua cum tympanis & choris. 35. Qua visa scidit
vestimenta sua, & ait: Heu me, filia mea, decepisti me, & ipsa decepta es: aperui enim
os meum ad Dominum, & aliud facere non potero. 36. Cui illa respondit: Pater
mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es, concessa
tibi vltione atque victoria de hostibus tuis. 37. Dixitque ad patrem: Hoc solum
mihi præsta quod deprecor: Dimitte me vt duobus mensibus circumeam montes, &
plangam virginitatem meam cum sodalibus meis. 38. Cui ille respondit: Vade.
Et dimisit eam duobus mensibus. Cumque abiisset cum sociis ac sodalibus suis, flebat
virginitatem suam in montibus. 39. Expletisque duobus mensibus, reuersa est ad
patrem suum, & fecit ei sicut vouerat, quæ ignorabat virum. Exinde mos increbuit in
Israel, & consuetudo seruata est: 40. vt post anni circulum conueniant in vnum
filiæ Israel, & plangant filiam Iephte Galaaditæ diebus quatuor.

Vers. 1. Fvit illo tempore Iephte Galaadites (ideoque ex tribu Manasse, non Gad, vt vult Caiet. Manassenses enim passim vocantur Galaaditæ, non Gaditæ, etsi & ipsi partem regionis Galaad occuparent) vir fortissimvs] Hebr. גבור חיל *gibbor chail*, id est, *vir virtutis, vel roboris, vel strenuitatis*.

Filivs mvlieris meretricis] non publicè expositæ, sed concubinæ priuatæ. Hebr. est זונה *zona*, quæ vox & meretricem, vt vertunt Septuag. & Noster, & tabernariam, vt vertit hic Chald. significat. Fuit ergo Iephte spurius, quales nunc legibus arcentur à principatu, æquè ac sacerdotio, ob infamiam & mores subinde minùs honestos, eò quòd neglectim educentur. Verùm Iephte hæc omnia aboleuit sua fortitudine & virtute, quare Deo dispensante in lege Deuter. 23 2. quæ sancit ne mamzer, id est spurius admittatur in Ecclesiam A Dei ad iura populi Israel, Iephte admissus factus est dux populi. Similia spuriorum ad principatus euectorum exempla recenset Plutar. Athenæus & Serarius hic.

Qvi natvs est de Galaad] Pater ergo Iephte vocabatur Galaad. Ita Septuag. idque patet ex v. sequenti.

Eiecervnt Iephte dicentes: Heres in domo patris nostri esse non poteris, qvia de altera matre natvs es] id Vers. 2.
est quæ esset alterius tribus, scilicet diuersæ à sua, inquit Matthæus Galenus Cancellarius Duacensis scribens in cap. 11. ad Hebr. Nemo enim, inquit ipse, poterat vxorem non suæ tribus honestè ducere: si quis tamen illectus forma id tentasset, mulier *zona* vocabatur. Vnde Septuag. eam vocant ἑταίραν, id est amicam: defuncto autem marito hæc sine dote & hereditate ad propriã

tribum redibat: filius tamen si quis natus fuisset in patris tribu sortiebatur hereditatem, quod modo fratres Iephte negabant, vt ipse ijs exprobrat v. 7. non aufurus hiscere, si scorto natus fuisset. Ita Gaietius. Verùm falsum est, quòd Israelitides fœminæ sine nota & infamia non possent nubere in alia tribu. Nam principes Iuda sæpè ducebant filias Sacerdotum ex tribu Leui, idque sibi honori ducebant, vti Aaron duxit Elizabeth filiam Aminadab, Principis tribus Iuda. Exod. 6. 23. Et Zacharias duxit Elizabeth cognatam B. Virginis, quæ erat ex tribu Iuda. Lucæ 1.

Porro *mulier altera* hic non intelligitur ea quæ sit alterius tribus, sed quæ sit alia à legitima vxore, id est quæ sit meretrix & concubina, quam Septuag. honestè vocant ἑταίραν, vti nos, vocamus amicam: vel quæ sit vxor alterius viri, ideoque adultera, qualem matrem Iephte fuisse innuat Iosephus.

EIECERVNT] iniustè spurio enim à patre & domo iure communi debentur alimenta, non tamen hereditas, vti docet Sylu. ster & alij Doctores Casuum.

VERS. 3. HABITAVIT IN TERRA TOB] quæ sita erat in terra Galaad, ait Iosephus & Adrichom. Serarius putat esse Tubin, de quo 1. Machab. 6. 13. Porro *Tob* significat bonum: sanè terra hæc Iephte fuit bona eminenter, id est optima, quia benignè fugientem excepit & aluit.

CONGREGATIQVE SVNT AD EVM VIRI INOPES ET LATROCINANTES] τὸ *latrocinantes* non est in Hebræo, Græco & Chald. quare videtur ex margine in textum irrepsisse, intrulum ab aliquo volente explicare τὸ *inopes*: inopes enim milites sæpè rapinis & latrocinijs viuunt. Porrò rapinæ hæ iustæ sunt, si rapiantur ab hoste bello iusto: iniustæ, si ab amicis vel ab hostibus in bello iniusto. Quare latrones hi, quibus præfuit Iephte, fuere milites & prædones, qui fortè antea iniustè rapiebant aliena, sed postquam Iephte secuti sunt, non nisi iustas, puta ab Ammonitis & Philisthæis prædas egerant vti fecere illi qui Dauidem à Saule profugum secuti sunt. 1. Regum 22. 2.

Latro enim priscis idem erat quod miles, qui dictus est latro quasi latero, quòd lateri Ducis adhæreret, eumque stipasset; vel à latendo, quòd latenter & ex insidijs ad prædandum irrueret. Ita Varro, Festus, Nonius Marcellus & alij.

VERS. 8. SISQVE DVX OMNIVM QVI HABITANT IN GALAAD] Sed post victoriam de Ammonitis cæteræ quoque tribus Iephte in ducem suum acceptarunt.

VERS. 11. LOCVTVSQVE EST IEPHTE OMNES SERMONES SVOS CORAM DOMINO IN MASPHA] *Coram*, id est publicè, pro concione & audiente populo, in cuius medio censebatur esse Deus, ait Vatabl. Secundò, *coram Domino*, id est inuocando Deum in testem pacti, quod cum legatis de Ducatu inibat. Ita Abul. Tertiò, *coram Domino*, id est coram Pontifice, Ephod & Rationali, in quo erant Vrim & Tummim, induto: hic enim repræsentabat Deum, eumque consulens pro Principe oracula accipiebat. Quartò, *coram Domino*, id est coram altari, quod ibi vt videtur exerexerunt, vt sanctè hoc fœdus sancirent. Porro sermones quos ibi locutus est Iephte, fuit promissio, quia promittebat legatis se fideliter & strenuè bellum populi administraturum, ac vicissim illi promittebant se constanter eius quasi Ducis sui imperium & iussa secuturos. Atque ad hoc inuocauit Deum, tum in testem, tum in auxilium, vt imperium hocce suum & bellum secundaret, vti fecit Iosue, Iudas, Machabæus, Constantinus, Theodosius, alijque Duces, qui proinde Dei ope victoriam adepti de hostibus triumpharunt.

QVIA TVLIT ISRAEL TERRAM MEAM QVANDO ASCENDIT DE ÆGYPTO, A FINIBVS ARNON VSQVE IABOC ATQVE IORDANEM] Casus hic est: Sebon rex bello occupauit vrbes aliquas Moab & Ammon: Moses vero & Hebræi Sehon regem occiderunt, omniaque quæ eius erant occuparunt. Quæritur ergo nunc rex Ammon de iniuria sibi facta, terramque suam à Sehon occupatam ab Hebræis, qui Seboni illam bello extorserunt, repetit & reposcit. VERS. 13.

TVLIT, scilicet iniustè per vim & bellum iniustum, TERRAM MEAM] hanc enim iniustè inuasit & occupauit Sehon rex Amorrhæorum; vos vero ô Hebræi Sehon inuadentes & occidentes omnia, quæ ipse tam iustè quàm iniustè occupabat; vobis vsurpastis, excluso me, qui eram primus & iustus heres, cui proinde ea reddere debebatis, non vero ea vobis vindicare. Historia narratur Numer. 21. 25. & seq. & licet ibi tantùm terræ Moabitarum à Sehon subactæ, ac eo occiso à Iudæis occupatæ, fiat mentio; tamen Ammonitidis quoque partem tunc fuisse ab eis occupatam liquet ex hoc loco. Aut certè dicendum cum Lyrano, Caiet. Dionys. & alijs eundem fuisse olim, vel tunc regem Moabitarum & Ammonitarum: Moabitæ enim Ammonitis erant coniuncti, vtpote à duobus fratribus Moab & Ammon à Lot progeniti. Genes. 19. Rex ergo Ammon agit pro Moabitis, vel vt subditis, vel vt socijs & fœderatis, qui ius suum per eum ab Hebræis repetunt.

NON TVLIT ISRAEL TERRAM MOAB, NEC TERRAM FILIORVM AMMON] quam scilicet actu tunc possidebant Moabitæ & Ammonitæ, vetuerat enim Deus Hebræis, ne eos quasi sibi ex Lot & Abraham cognatos inuaderent. Numer. 21. & Deuter. 2. & 3. illam vero Moabitidis & Ammonitidis partem quam bello siue iusto siue iniusto (res enim hæc incerta est & dubia) occupauit Sehon rex Amorrhæorum, Hebræi eo prostrato iussu Dei occuparunt, vt in sequenti narrat Iephte, quia illa iam non erat Moabitarum, sed Sebonis regis hostis Hebræorum, quam ab eo recipere & bello repetere nequiuerant Moabitæ: quare illam vt Sebonis, non vt Moabitarum, iure belli, annuente Deo occuparunt Hebræi. Est hæc prima ratio, qua Iephte probat regem Ammonitarum falsò queri de terra sua ab Hebræis sub Mose occupata, ideoque iniustè cum Ammonitas in Iudæâ immisisse ad eam opprimendam. Verùm hæc ratio sola non sufficiebat, nec satisfaciebat regi Ammon, hinc alias subiungit Iephte, quibus eam corroborat. VERS. 15.

NONNE EA QVÆ POSSIDET CHAMOS DEVS TVVS TIBI IVRE DEBENTVR; QVÆ AVTEM DOMINVS DEVS NOSTER VICTOR OBTINVIT, IN NOSTRAM CEDENT POSSESSIONEM] Est hæc secundaratio, q. d. Tu occupas regiones illas, quas Deus tuus Chamos tibi dedit: ergo pari iure nos occupamus terram Sehon regis (in qua erant aliquæ vrbes ab eo Moabitis & Ammonitis ereptæ) quam pro nobis pugnans victor Deus nobis dedit. Hæc ratio Iephte non quaquauersum est solida. Deus enim Turcis alijsque tyrannis dat victorias, & regiones VERS. 24.

giones Christianorum subiugat; & tamen Turcæ & Tyranni iniustè eas inuadunt & detinent ex ambitione & cupidine dominandi. Impia enim est Alberici Gentilis lib. 1. de iure belli c. 22. sententia, iustè à Turca possideri omnia quæ ipse Christianis eripuit, eò quòd ipse ex voluntate Dei volentis castigare Christianos id faciat: Neque verum erat Chamos dedisse terram illam Moabitis.

Erat tamen hæc ratio appositè ad hominem, q. d. Tu ô rex Ammon edicito à quo & quo iure obtineas omnes tuas regiones & vrbes. Sanè nihil splendidius dixeris dederisque, quàm Dei tui Chamos voluntatem & voluntariam dominationem. At ego similiter assero Deum nostrum terram illam, quam repetis, nobis per victoriam suam nobis concessam donasse: Deus autem est omnium regnorum Dominus, qui proinde transfert regna de gente vna in aliam prout ei libuerit.

Verus autem titulus iuris Hebræorum ad occupandas hasce regiones erat, quòd ipsi è Dei mandato inuaserant regna Sehon & Og regum Amorrhæorum, eodemque mandato occupabant & possidebant omnia, quæ eis fuerant subiecta, vt patet Numer. 21. & Deuter. 2. Hunc titulum insinuat, sed expressè non allegat Iephte, quia illum Gentili regi Ammon vix probare potuisset. Ita Abul.

Vers. 25. NISI FORTE MELIOR ES BALAC FILIO SEPHOR REGE MOAB] q. d. cùm Hebræi cæso Schon occuparunt eius ditiones, tunc Balac erat rex Moab, isque sapiens & potens. Atqui hic tunc ne verbulo quidem ditiones hasce ab Hebræis repetijt. Ergo nec tu, qui illo trecentis ferè annis posterior es, illas repetere debes aut potes. Est hæc ratio tertia. Sequitur quarta.

Vers. 26. PER TRECENTOS ANNOS] q. d. trecentis annis occupauimus has regiones, quas nunc postliminio repetis. Ergo longissima temporis præscriptione eas occupamus, præsertim cùm per tot annos nullus illas à nobis repetierit.

QVARE TANTO TEMPORE NIHIL SVPER HAC REPETITIONE TENTASTIS] sed siluistis, ac silentio vestro vos contentos significastis: & vt eas possideremus tacitè consensistis? Nota hic à Mose ad Iephte præcisè non fluxisse trecentos annos, sed 266 dumtaxat; sed Iephte more vulgi annos adauxit ad magis roborandam præscriptionem, atque vsus est numeris rotundis & perfectis, scilicet centenarijs. q. d. iam agitur tertius annorum centenarius, agitur tertium præscriptionis & possessionis sæculum: ergo frustra laboras vt nos ea tam serò deturbes. Porrò Melchior Canus & Serarius, qui annos oppressionis Hebræorum ab annis Iudicum separant & separatim numerant, computant à Mose ad Iephte annos 340. vt minimùm. Abulensis opinatur illo æuo præscriptionem per longum tempus, etiam cum mala fide, iure gentium valuisse, & rem tamdiu possessam confirmasse possidenti: alioqui enim, inquit, replicasset rex Ammon hanc Hebræorum possessionem initam fuisse cum mala fide, ideoque præscriptionis tempus hic non valere. Verùm hoc ei probandum fuisset. In dubio enim melior est conditio possidentis. Et actori si possessorem è sua possessione deturbare velit, incumbit malæ fidei probatio. Quilque enim præsumitur esse bonus & bonæ fidei possessor, nisi contrarium probetur.

Solymani malâ fide ambitio. Sic nuper Solymanus Turcarum Imp. post annos mille omnia sibi iura reddi volebat, quæ olim Magni Constantini fuissent, teste Iouio lib. 30. Hoc est Turcicum.

Porrò simili modo quo Iephte, responderunt olim Lacedæmonij apud Isocratem in Archid. *Hanc colimus terram ab Herculis posteritate datam, Delphico oraculo confirmatam, & incolis eius bello superatis. Non vos latet possessiones siue priuatas siue publicas præscriptione longi temporis confirmari. Messanam tenuimus ampliùs 400. annos.*

IVDICET DOMINVS ARBITER HVIVS DIEI] id est huius litis, quam hoc die agimus. Sic dies pro iudicio sumitur 1. Corinth. 4. 3. & Ierem. 17. 16. Est Metonymia. Vers. 27.

FACTVS EST ERGO SVPER IEPHTE SPIRITVS DOMINI] Hoc est, immisit Deus Iephte Spiritum fortitudinis, ardoris, & zeli ad capessendum bellum contra iniquum regem Ammon: eoque impulsus conuocauit ad illud incolas Galaad, & tribus Manasse, & *Maspha Galaad*, id est Maspha, quæ est in extremis terminis Galaad versus montes Libanum & Hermon: hisce enim maximè & proximè imminebant vicini hostes Ammonitæ. Vers. 29.

VOTVM VOVIT DOMINO DICENS: SI TRADIDERIS FILIOS AMMON IN MANVS MEAS, QVICVMQVE PRIMVS FVERIT EGRESSVS DE FORIBVS DOMVS MEÆ, MIHIQVE OCCVRRERIT REVERTENTI CVM PACE A FILIIS AMMON, EVM HOLOCAVSTVM OFFERAM DOMINO] Huic simile est quod scribit Aldrouandus in Asino: Alexandro Macedoni, inquit, cùm reddita sors esset: eum qui primus occurrisset interimere; vbi quemdam præ se agentem asellum vidit, arripi hominem confestim ex oraculo imperauisse tradunt. At cum iam iam iugulandum intellecta mortis ratione proclamauisse: anteambulonem suum, non se peti ex responso, quando is obuiam occurrisset prior, puta asinum suum. Vers. 30.

Quæres primò. Quàm victimam hic vouerit Iephte? Primò, aliqui censent eum vouisse primum hominem sibi è domo sua occursurum Deo immolare. Ita S. August. *Quid vouit Iephte? Resp. 1.*

Secundò, Rabbini & Abul. putant eum vouisse pecus immolabile primo occurrens, siue is bos esset, siue vitulus, siue hircus, siue aries, Deo sacrificare; sed postea Iephte de mente & materia hac voti sui dubitasse, quia verba eius erant generalia: quare primò occurrente filia, censuisse se ad illam immolandam obligari. 2.

Tertiò & optime intendit Iephte primum viuens, siue primum animal è domo sua sibi occursurum Deo mactare. Vnde ex Hebræo verti potest in genere neutro: *quodcumque*, scilicet animal primò mihi è domo obuium immolabo. Ita Chald. Vatab. Pagnin. & alij. Id patet ex euentu: nam cùm prima ei è domo occurreret filia, putauit se voto ad illam immolandam obligari & cogi. 3.

Quæres secundò: An hoc votum fuerit licitum, an illicitum? Primò, multi censent illud fuisse impium, stultum & parricidale. Ita S. Ambr. 1. Offic. c. vlt. S. Aug. q. 49. Tertul. lib 3. contra Marcion. Nazianz. orat. de Machabæis, Theod. & Procop. hic, Chrysost. hom. de Iephte. Et S. Thomas citans S. Hieron. 2. 2. q. 88. art. 2. *In vouendo*, ait, *fuit stultus, quia discretionem non habuit, & in reddendo impius.* Impium enim est filiam occidere, impium est Deo homines immolare, & humano sanguine litare. Vnde S. Hieron. lib. 1. contra Iouin. *Votum Iephte multi censent impium.*

ante

ante medium : *Reprehenditur pater voti temerarij*, &c. *Si enim canis, inquiunt, si asinus occurrisset, quid faceret?* Lege enim vetitum erat offerre canem vel asinum. Pergit S. Hieron. *Ex quo volunt* (Hebræi) *Dei dispensatione esse factum, vt qui improuisè voueras, errorem votorum in filiæ morte sentires*, vt temeritas vouentis castigaretur, ait S. August. quæst. 49.

Si dicas Iephte laudari ab Apostolo Hebr. 11. respondet Abul. eum laudari ex merito fidei; quòd scilicet ipse confidens Deo exposuit se periculo mortis in prælio pugnans contra tam potentes Ammonitas, non autem à voto, satis autem constat quòd Iephte, & quilibet virorum illorum, quos in illo suo fidei Catalogo posuit Apostolus grauiter peccarit, ait Abul. Vnde & Gentiles vituperarunt & damnarunt eos, qui homines Saturno immolarunt. Quis Creonti, ait Serarius, vitio non dat, quòd Menœceum filium Thebis Erichtheo, quod B Praxitheam filiam Athenis immolarit? Nonne suū regem expulerunt Idomeneum Cretenses quod à Troiano bello reuersus, nostri huius Iephte instar, Deorum aris obuium filium ex voto imponere voluerit? De Agamemnonis Iphigenia quàm Poetæ multa? & in Suasoria Seneca: Nonne & hoc nomine infames olim Scythæ, Tauri, Pontici & Afri? de quibus in Scorpiaco Tertull. in Octauio Minucius, In Protreptico Clemens & Euripides.

Quocircà Procopius ait victoriam hanc à Deo concessam fuisse Iephte non ob votum, sed vt iniurias Israëli ab Ammonitis factas esse, manifestum fieret.

Alij pium. Secundò, alij ex aduerso censent hoc votum Iephte fuisse pium & sanctum, eò quòd factum sit ex impulsu Spiritus S. Ita S. Anselm. & Ambrosiaster in cap. 11 ad Hebr. Serarius & Salianus C hîc, ac fauet hîc S. August. & S. Hieron. Epist. ad Iolian. vbi ait Iephte obtulisse virginem filiam, & idcirco in enumeratione Sanctorum ab Apostolo collocari.

Probant. 1. Probant primò, quia hîc dicitur irruisse in eum Spiritus Dei, quod licet ad pugnam referri debeat, tamen ad votum quoque, quod pugnæ & victoriæ fuit medium, imò principium, referendum videtur.

2. Secundò, quia Ecclesiasticus c. 46. & Apostolus Hebr. 11. Iephte ponit in Catalogo Sanctorum, quare non videtur peccasse hîc: aut certè si peccauit, mox pœnituit.

3. Tertiò, quia Deus per votum hoc videtur ei concessisse tantam victoriam. Ergo illud ratum gratumque habuit.

4. Quartò, quia filia eius offerens se immolandam D ad satisfaciendum voto patris, a Patribus mirè laudatur, & Isaaco comparatur.

5. Quintò, quia immolatio hæc filiæ fuit typus immolationis filij Dei in cruce, vt docent Patres: nullus enim illius expressior fuit typus & figura, quàm hæc filia immolata à patre pro salute Israelis. Videtur ergo Deus voluisse hunc typum dare, qui præluderet, & præsignificaret immolationem Christi.

Tertij sunt medij. Tertia sententia est media & verisimilior, scilicet votum hoc quidem in se fuisse illicitum & impium, eò quòd per hoc hominem, imò filium, Deo mactarit, quod omni iure naturæ, diuino & humano est vetitum. Iephte tamen excusari vel à toto, vel à parte per ignorantiam & religionis zelum, quòd simplici, candido & pio animo putaret se hoc voto obligari ad filiam immolandam, eò quòd ipsa prima sibi occurrisset. Erat enim rude hoc sæculum, & casuum conscientiæ ignarum. Ac Iephte erat homo militaris; milites autem putant se suis iuramentis & votis etiamsi perperam factis, obligari ex religione & veneratione, quam Deo debent. Ita S. Hieron. in c. 7. Ierem. sub finem excusat Iephte per ignorantiam inuincibilem, quòd intentio offerētis esset bona, etiamsi oblatio mala, eò quòd illo æuo rudi non esset propheta, imò nec summus sacerdos, ait Abul. hîc q. 48. qui sciret hunc casum resoluere. Audi Serarium. Extenuatur Iephte factum primò, quia cùm Dei veri cultus tam sæpè & tam diu collapsus esset; etiam apud Israelitas, obtinuerat opinio è Gentilium erroribus petita, Deo istiusmodi sacrificium gratum esse. Secundò, exemplum Abrahami aspiciebat, sicque illum rectè imitari putabat, & fortasse, vt inquit D. August. sperabat si sacrificium Deo gratum non esset, impeditum iri instar illius Abrahami, Genes. 22. Tertiò, magna etiam in eo fidei laus fuit, quòd vt idem notat August. quantumuis molestum sibi esset, maluerit votum reddere, quàm suo ipsius dolori obsequi. Quartò, credebat inquit idem August. bonæ virginis animam bene recipi, seu in cælum euolare, quæ non seipsam vouerat immolandam, sed voto & voluntati non restiterat patria, & Dei secura fuerat iudicium. Quintò, boni communis publicæque salutis erat peramans; ideoque verebatur ne, si votum non expleret, indignaretur Dominus, ac se populumque totum calamitate afficeret aliqua. Sextò, valdè ipsum mouebat, quòd tam nobilem de tam ferocibus ac superbis hostibus, statim post votum adeptus esset victoriam, vt certò sibi persuaderet suum Deo haud displicuisse votum, ideoque ipsi à se iam satisfaciendum.

Hinc Iephte à nullo propheta vel Pontifice legitur reprehensus, sed ab Apostolo & Ecclesiastico laudatur. Cur ergo nos eum damnemus?

Porrò S. Iustinus quæst. 99. ad Orthodoxos, ait diabolum fecisse, vt filia eum cythara gratulans patri victoriam prima occurreret, hoc fine, vt Iephte filiæ vnicæ amantissimus votum violaret. Iephte verò tentationem hanc vicisse, ac filiam votam immolasse ad testandam suam erga Deum pietatem, ideoque eum Catalogo Sanctorum esse adscriptum.

Quocircà Patres in hac immolatione filiæ Iephte magna agnoscunt mysteria. Mysteria filiæ Iephte.

Nam primò S. August. quæst. 49. ait per illam significatum fuisse humano sanguine litandum esse Deo Patri.

Secundò, S. Chrysost. hom. de Iephte tom. 1. ait hîc adumbratum fuisse, quòd Christus filiam suam, id est Ecclesiam quasi virginem Deo esset oblaturus in holocaustum, præsertim per immolationem martyrum tempore persecutionis. Audi S. Chrysost. *Iephte existimo esse Dominum nostrum Iesum Christum victorem mundi, qui obtulit filiam suam vnicam ipsam Ecclesiam tempore persecutionis malis Pontificibus, non agnorum, sed luporum, dicente ipso: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Obtulit ergo Ecclesiam per immolationem martyrum tempore persecutionis, & victima vnica oblata est Deo, vt sacrificium acceptabile esset patri ex lucro vnigeniti. Offert vnicus vnam, sponsus sponsam, pater filiam. Quid enim immensi potest fortius integritate & virginitate Ecclesiæ, quæ concipit in corruptione,*

ptione, creas eo integritate? Virgo est ista quæ virum non nouit.

Anagog. S. Aug. significabatur, inquit, nos per immolationem mortis transituros ad beatam immortalitatem, vti transijt filia Iephte.

Tropol. Iubebatur quemque suam filiam, id est animam debere Deo offerre per mortificationem cupiditatum & passionum, *occidendam in malis, vuificandam in bonis*, ait S. Chrysost. & August.

VERS. 35. FILIA MEA DECEPISTI ME, ET IPSA DECEPTA ES] *Decepisti*, quia cùm tu vnica mihi sis proles & hæres, sperabam ex te posteritatem; at iam omnem eius spem mihi tuo occasu sustulisti. *Decepisti* ergo *me*, quia meam spem fefellisti. *Decepta es*, quia putabas mihi lætitiam, tibi gloriam mihi victori occurrendo afferre, at iam mihi tristitiam, tibi mortem peperisti. Hebr. est: *Incuruando incuruasti me, vel humiliando humiliasti me, & tu fuisti inter turbantes me.* Est pulchra allusio per Metathesin inter כרע *cara*, id est humiliare, & עכר *achar*, id est turbari. q.d. turbasti me, quia me measque spes humiliasti & prostrauisti. Septuag. Roman. *Perturbatione perturbasti me, & tu fuisti in perturbatione mea.* Videtur Septuag. vtroque modo legisse עכר *achar*, id est turbare. Complut. verò & Regij habent: *Impedisti me; & scandalum facta es in oculis meis*, S. Ambr. li. 1. Offic. c. 12. legit: *Heu mea filia impedisti mihi, in stimulum dolorum facta es mihi.* Idem lib. de Virgin. *Heu me filia perdidisti me.*

APERVI ENIM OS MEVM AD DOMINVM, vouendo me eum qui primò occurreret illi immolaturum, ET ALIVD FACERE NON POTERO] q.d. votum iam editum retractare nequeo, quare ex illo te, vt porè primò occurrentem Deo immolare debeo. Hinc patet Iephte non intendisse vouere solum animal immolabile, sed & hominem, imò filiam, si primò occurreret. Sic enim ipse illud hic interpretatur. Nemo autem melior est mentis & voti sui interpres, quàm ipse vouens. Hinc & aptè vocatur *Iephte*, id est aperiens, scilicet os ad vouendum, aperiens inquam nimis amplè & improuidè.

VERS. 36. CVI ILLA RESPONDIT: PATER MI SI APERVISTI OS TVVM AD DOMINVM (id est, si vouisti me immolare Deo) FAC MIHI QVODCVMQVE POLLICITVS ES, CONCESSA TIBI VLTIONE ATQVE VICTORIA DE HOSTIBVS TVIS] Vide & admirare in hac filia animos, obedientiam, religionem & amorem patriæ, quibus se morti & immolationi generosè & alacriter offert. Potuisset enim ipsa patri replicare: Ego non voui me Deo immolare: nec tu ô pater es vitæ meæ Dominus, vt me inuitam deuouere & mactare possis. Nolo ergo adolescentula & illiberis mori, volo florem iuuentutis meæ læta peragere: volo stirpem meam & tuam propagare. Quare votum tuum irrito & dissoluo: atque ita se morte, patrem voto & mœrore liberasset. Sed noluit, vt suam erga Deum religionem, erga patrem obedientiam, erga Rempubl. charitatem testaretur. Fecit ergo seipsam victimam, imò holocaustum Deo pro patre & patria. Timebat enim, ne si ipsa mortem recusaret, pœna violati voti in patrem & patriam recideret, ac victoria accepta in cladem conuerteretur. Audi S. Ambros. *Quod in spectatis & eruditis viris plenum miraculi est, hoc in virgine multò magnificentius, multoque illustrius deprehenditur.* Et paulo post: *Nec fletus*, inquit *æqualium mouit puellam, nec dolor inflexit, nec gemitus retardauit, nec dies præterijt, nec fefellit hora. Rediit ad patrem quasi ad votum rediret, & voluntate propria cunctantem impulit, fecitque arbitratu spontaneo, vt quod erat impietatis fortuitum fieret pietatis sacrificium.*

Porro Deus id fieri permisit, ait Serarius grauibus de causis. Prima est, vt mortis quam Christus Dominus causa nostra, non voluntate tantùm ac desiderio, sed effectu etiam ac reipsa perlaturus erat, figura esset clarissima. Deinde, vt splendesceret magis Iephte fides, & summa erga Deum religio; à qua eum neque rei tam caræ amissio, neque posteritatis amor, neque præsentis futurique temporis tam acerbum vulnus deducere potuissent. Tertio, vt similiter eximia tenerrimæ virgunculæ fides, erga Deum religio, erga patrem patriamque totam pietas & præcellens animi magnitudo, velut speculum, in quod orbis terrarum totus posset intueri, publicè statueretur. Quarto, vt intelligeret mundus vniuersus, quàm accuratè, diligenter & inuiolatè, quæcumque vel consilio bono, vel diuino monitu ac instinctu vota essent, Deo reddi deberent, etiamsi mille grauissimæ occurrerent difficultates.

DIMITTE ME VT DVOBVS MENSIBVS CIRCVMEAM MONTES, ET PLANGAM VIRGINITATEM MEAM CVM SODALIBVS MEIS] quod scilicet virgo sine prole & herede moriar; hoc enim illo æuo erat triste ac dedecorosum, iam autem per Christum virginitas summæ laudi & gloriæ ducitur, quasi cælestis conuersatio & imitatio vitæ Angelicæ. VERS. 37.

Fleuit ergo hæc filia virginitatem suam, id est ætatem suam virginalem nuptijs opportunam, sed sterilitate ex voto patris damnatam. Huiusmodi denicales feriæ (ita à nece appellatæ) fuere quoque apud Romanos, inquit Arias.

Formulam planctus, siue threnum filiæ Iephte Philo Biblicus asserit hunc fuisse: *Audite montes threnum meum, & intendite colles lachrymas oculorum meorum, & testes estote petræ in planctu animæ meæ. Ecce quomodo accusor, sed nō in vano recipiatur anima mea. Proficiscantur verba mea in cælis, & scribantur lachrymæ meæ ante conspectum firmamenti, vt pater non repugnet filiam, quam deuouit sacrificare, vt princeps illius vnigenitam audiat in sacrificio promissam. Ego autem non sum saturata thalamo meo, nec repleta sum coronis nuptiarum mearum.* Et post nonnulla: *Inclinate arbores ramos vestros, in plangite iuuentutem meam; venite feræ syluarum, & conculcate supra virginitatem meam quoniam abscissi sunt anni mei & tempus vitæ meæ in tenebris inueterauit*, &c. Hæc ipse more suo. *Threnus filiæ Iephte.*

Porro Iephte imitati sunt Gentiles. Ita enim Erichteus bellum contra Eumolphum gerens, doctus victorem se fore, si filiam victimæ loco immolasset, re cum vxore communicata, filiam hostiæ in morem mactauit. Ita Plutarch. in parallelis. Idem ibidem sub finem: *Pestilentiâ*, inquit, *Lacedæmonem vrgente, diuinitus significatum est cessaturam luem, si pro more generosam immolarent virginem. Helena autem cùm esset aliquando sorte ducta, & ornata produceretur, aquila deuolans gladium abripuit, & in armentum deferens buculæ imposuit, quo factum est vt cæde virginis abstineretur.* Idem prorsus contigit Valeriæ Lupercæ, quæ aræ destinata, cùm aquila gladium rapuisset, & buculæ cuidam iniecisset. Valeria buculâ mactata rem sacram fecit, inquit Plutar.

Quæritur, Cur cupit circumire montes in hoc suo planctu? Causas tres dat Arias. Prima est, vt *clamor & lamentatio in sublimi loco edita longius ac la-* *Cur filia Iephte circumit montes.*

tius *Resp. 1.*

tius ad circummunitiorum aures pertingeret. Namque hæc A
est vocis natura & vis Ieremiæ 31. *Vox in Rama audita est, ploratus atque vlulatus multus.* Altera, *vt longiùs montium prospectus monumentum rei tam incolis, quàm hospitibus & viatoribus frequentiùs repræsentaret*, Tertia, *vt è solitarijs à se visis & peragratis locis pluribus, vnum aliquem vbi intra claustri parietes inclusa vitam perageret solitariam, optaret.* sed hanc causam superiùs confutaui & mox pleniùs confutabo.

Causa litteralis & proxima fuit, quòd tota illa regio montosa sit. Habitabat enim in Malpha, id est in alta montis specula, ex qua in subiectos montes descenditur, vt habent Hebræa.

VERS. 39. *Rabbini dicunt eã factam religiosam.* ET FECIT EI SICVT VOVERAT] Rabbini, & ex eis Lyran. Pagnin. Vatabl. tradunt Scribas & Sapientes Hebræorum, intellecto hoc Iephte voto consultos respondisse, posse mortem filiæ natura- B lem à patre voto promissam commutari in mortẽ ciuilem, videlicet in vitam religiosam & castam: itaque factum esse. Quare filiam hanc non fuisse occisam à patre, sed fecisse se Nazaræam, id est religiosam & quasi monialem. Sicut S. Bern. occurrens reis à Prætore ob delicta suspendendis, eos liberauit, monachosque effecit dicens: Vos breui morte vultis eos occidere, ego longa morte mortificationis assiduè in monasterio eos consumam & perimam.

Confutantur. Verùm hæc sententia falsa est, & planè repugnat huic versui. *Fecit ei*, inquit, *sicut vouerat*. Atqui vouerat eam Deo non tantùm mactare, sed & in holocaustum offerre, id est iugulatam totam cremare & comburere in honorem Dei (hoc enim exigebat holocaustũ) ergo reuera eam iugulauit & cre- C mauit. Hic est communis Patrum sensus, vt Theodor. S. August. Bedæ, Procopij, Rupert Abul. Hugonis Victor. Dionysij, Serarij, Saliani, Tornielli hic, & S. Ambros. l. 1. Offic. c. vlt. Tertul. l. 3. contra Marcion. c. 4. S. Hier. epist. 34. ad Iulian. S. Chrysost. hom. de Iephte, Origen. tom. 9. in Ioan. Nazian. Orat. de Machabæis, D. Thom. 2. 2. quæst 88. art. 2. ad 2. Suarez, Lessij, Azor. & aliorum passim.

Denique Philo ait nomen huius filiæ fuisse Seilam, vtique æterna memoria dignum.

VERS 40. ET PLANGANT FILIAM IEPHTE] Hebr. לתנות *letannot*, quod Septuag. vertunt *ad plorandum*. Chald. *ad lamentandum* filiam Iephte. Alij *ad enarrandum*. Alij *ad donandum*, scilicet laudem filiæ Iephte. Porrò Rabbini, Pagnin. & Vatabl. vertunt: *ad alloquendum vel consolandum filiam Iephte*, quòd ex voto patris debeat manere innupta. Putarũt enim ipsi mortem naturalem in ciuilem, siue in cœlibatum fuisse commutatam. Vnde quatuor diebus in anno patebat ad eam accessus, ait Vatabl. vt eam alloquerentur & solarentur, sicut ad moniales in claustro reclusas subinde in anno patet aditus. Verùm hoc iam refutaui.

Iephte typus Christi. Denique S. August. quæst. 49. & ex eo Hugo Victor. ostendit Iephte per omnia fuisse typum Christi. Nam primò, inquit *Iephte*, Hebr. idem est quod *ianua* quæ aperitur. Et sic Christus ait: *ego sum ostium.* Ioan. 10. per quod patet aditus ad cælum: *ipse enim aperit, & nemo claudit.* Apoc. 3. 7. 1.

Secundò, fratres Iephte domo eiecerunt quasi filium fornicariæ: Sic Christum è Synagoga sua eiecerunt Scribæ quasi violatorem legis, nec legitimum Synagogæ filium. 2.

Tertiò, Iephte exulans habitauit in terra Tob, id est bonitatis, hoc est optima: sic Christus a Iudæis vita expulsus, iuit ad vitam beatam in cælum. 3.

Quartò, Ad Iephte colligebantur inopes & latrones: sic ad Christum meretrices & publicani, ac inter eos latro in Cruce, atque mystici prædones, qui sua pœnitentia & virtute vim faciunt cælo, rapiuntque regnum cælorum. 4.

Quintò Galaaditæ requisierunt exulem Iephte vt eis esset dux belli contra Ammonitas: sic Gentiles requisierunt Christum à Iudæis spretum, vt à peccati & diaboli iugo liberarentur. Huc vsque S. August. 5.

Sextò, Iephte ante prælium votum vouit Domino: sic Christus ante passionis & mortis duellum orauit in horto, seque hostiam Deo deuouit dicens: *Non mea voluntas sed tua fiat.* 6.

Septimò, Iephte immolauit filiam suam; Christus carnem & humanitatem suam. 7.

Octauò, Israelitæ planxerunt quotannis mortem filiæ Iephte. Sic Christiani quotannis in hebdomada sancta plangunt mortem Christi, eique Threnos Ieremiæ lamentando decantant: tum quoque Ecclesia quasi virgo plangit fidelium suorum peccata. Audi S. August. q. 49. *Per sex mundi ætates, tanquam per 60. dies fleuit sancta Virgo Ecclesia virginalia sua, quia licet virginalia, tamen fuerunt peccata deflenda, propter quæ vniuersa ipsa virgo toto orbe diffusa quotidie dicit: dimitte nobis debita nostra. Eosdem autem sexaginta dies duos menses maluit appellare, quantum existimo, propter duos homines vnum per quem mors, alterum per quem resurrectio mortuorum, propter quos etiam duo testamenta dicuntur.* 8.

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IEphte Ephrathæos ob rebellionem & conuicium cædit. Mox v. 7. sexto anno sui principatus moritur, eique succedit decimus Iudex Abesan, ac post eum vndecimus Abialon, quo vitâ functo suffectus est duodecimus Abdon.

1. ECce autem in Ephraim orta est seditio. Nam transeuntes contra aquilonem, dixerunt ad Iephte: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos noluisti, vt pergeremus tecum? Igitur incendemus domum tuam. 2. Quibus ille respondit: Disceptatio erat mihi & populo meo contra filios Ammon vehemens: vocauique vos, vt præberetis mihi auxilium, & facere noluistis. 3. Quod cernens posui animam meam in manibus meis, transiuique filios Ammon, & tradidit eos Dominus in manus meas. Quid commerui, vt aduersum me consurgatis in prælium? 4. Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad, pugnabat contra Ephraim:

Ephraim: percusseruntq; viri Galaad Ephraim, quia dixerat Fugitiuus est Galaad de
Ephraim, & habitat in medio Ephraim & Manasse. 5. Occupaueruntque Galaaditæ
vada Iordanis, per quæ Ephraim reuersurus erat. Cumque venisset ad ea de Ephraim
numero fugiens, atque dixisset: Obsecro vt me transire permittatis: dicebant ei Ga-
laaditæ Numquid Euphratæus es? quo dicente. Non sum, 6. interrogabant eum Dic
ergo Scibboleth, quod interpretatur Spica. Qui respondebat, Sibboleth: eadem lit-
tera spicam exprimere non valens. Statimque apprehensum iugulabant in ipso Ior-
danis transitu. Et ceciderunt in illo tēpore de Ephraim quadraginta duo millia. 7. Iu-
dicauit itaque Iephte Galaadites Israël sex annis: & mortuus est, ac sepultus in ciui-
tate sua Galaad. 8. Post hunc iudicauit Israël Abesan de Bethlehem: 9. qui habuit
triginta filios, & totidem filias, quas emittens foras, maritis dedit, & eiusdem numeri
filijs suis accepit vxores, introducens in domum suam. Qui septem annis iudicauit
Israel, 10. mortuusque est, ac sepultus in Bethlehem. 11 Cui successit Ahialon Za-
bulonites: Et iudicauit Israël decem annis: 12. Mortuusque est, ac sepultus in Zabu-
lon. 13. Post hunc iudicauit Israël Abdon, filius Illel, Pharathonites: 14. qui habuit
quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, ascendentes super septuaginta pullos
asinarum, & iudicauit Israël octo annis: 15. mortuusque est, ac sepultus in Pharathon
terræ Ephraim in monte Amalec.

Vers. 1. ECCE AVTEM IN EPHRAIM ORTA EST SEDITIO,] Similis illi, qua ijdem eadem de causa murmurarunt contra Gedeonem cap. 8. vers. 1. Erant enim Ephraimitæ siue Ephrathæi homines arrogantes, ac se Manassensibus (qualis erat Iephte) superbè præferebant, vt dixi c. 8. v. 1.

NAM TRANSEVNTES (Iordanem) CONTRA AQVILONEM DIXERVNT AD IEPHTE.] Ephraimitæ cum dimidia tribu Manasse habitabant cis Iordanem: hi ergo transeunt Iordanem ad alteram dimidiam tribum Manasse habitantem versus Aquilonem, puta versus montem Libanum & Hermon, vt cum Iephte ibidem in Maspha habitante expostulent, quòd ipsos ad belli societatem non vocarit.

IGITVR INCENDEMVS DOMVM TVAM,] ac te in ea: hebr. enim & Septuag. addunt *tecum* vel *super te*.

Vers. 3. POSVI ANIMAM MEAM IN MANIBVS MEIS.] hoc est, exposui vitam meam periculo & discrimini in pugna ancipiti contra Ammonitas. q. d. Ego vobis ad belli aleam vocaris, sed periculum detrectantibus, illud solus pro vobis subiui, illudque à vobis & toto Israële victos depuli. Mihi ergo non obstrepere, sed gratias agere debetis. Sic Iob ait cap. 13. & 14. *Animam meam porto in manibus meis*. Et Dauid: *Anima mea in manibus meis semper*. Psal. 118. 109. *Et posui animam meam in manu mea*. 1. Reg. 28 21. Qui enim aurum, oleum, vinum similéme rem pretiosam non recondit vt seruet, sed in manu portat, certo periculo, ne illa ei eripiatur, vel in terram cadat & dilabatur, eandem exponit.

Vers. 4. FVGITIVVS EST GALAAD DE EPHRAIM] C ET HABITAT IN MEDIO EPHRAIM ET MANASSE.] Hæc est vis & significatio huius conuicij, q. d. Tu ô Iephte, æque ac tui Manassenses trans Iordanem in Galaad te habitantes, es homo ignobilis & vilis, quia quasi spurius è domo patris eiectus fugisti in Galaad, æquè ac tui Manassenses exclusi à communi habitatione tribus Ephraim & dimidiæ tribus Manasse, cōmorantium cis Iordanem cum cæteris omnibus tribubus Israels: quare ab ijs videmini quasi expulsi & reiecti tanquā fugitiui, in extremitatem & angulum istum Galaaditis trans Iordanem retrusi, velut indigni qui cum cæteris tribubus in terra cis Iordanē promissa habitetis q. d. Vos estis meri miseriq. Galaaditæ, vos estis quisquiliæ Israelis: vos estis ex Ephraim & A Manasse cis Iordanem habitātis: quare esto iactetis vos in medio duarum harum nobilissimarum tribuum habitare & ad eas pertinere, eò quòd iuxta eas habitetis, tamē reuera estis earum reiectamentum, quia non inter eas, sed quasi fugitiui ab eis expulsi habitatis in Galaad remota, quasi in extremo terræ promissæ termino, talesque ab Ephraimitis & cæteris Manassensibus cis Iordanem habemini & æstimamini. Secundò, propriè: *Fugitiuus est Galaad de Ephraim*, q. d. Nos Ephraimitas subitò & inopinatò inuadentes vastantesq; Galaaditem, fugerunt è pagis ad suas vrbes Galaaditæ. Fugitiui ergo sunt, nec nobis resistere valent vel audent. Ita ipsi superbè. Verùm mox vires suas colligentes Galaaditæ ostenderunt se non esse fugitiuos, sed ipsos Ephraimitas ceciderunt & fugere compulerunt. Vide hîc petulantiam & damna B linguæ intemperantis. Ob hoc enim verbum & conuicium cæsa sunt ex Ephraim à Iephte 42. millia vers. 6.

NVMQVID EPHRATHÆVS ES?] Hoc est, oriundus ex tribu Ephraim, quæ nobis hanc litem & pugnam mouit. Vers. 5.

DIC ERGO SCIBBOLETH, &c. QVI RESPONDEBAT SIBBOLETH] Galaaditæ fugientes Ephrathæos hostes persecuti, cùm illi se Ephrathæos negarent, ne ab eis occiderentur, veritatem explorant per pronuntiationem vocis *Scibboleth*. Ephrathæi enim *Scibboleth* aspiratè pronuntiare nequibant, sed pro ea leniter & quasi blæsè sibilando dicebant *Sibboleth*, nimirum non valentes pronun- Vers. 6.
C tiare literam *schin*, sed pro ea dicentes *sin* indeque agnoscebantur esse Ephrathæi & hostes, ideoque iugulabantur. Simili prorsus modo in pronuntiatione eiusdem aspirationis, Flandri explorant an quis Gallus sit necne: Pronuntia, inquiunt *achi en tachentich* (id est 88.) Galli enim aspirationem *ch* efferre non valentes, dicunt leniter *ast en tastentic*, indeque Galli esse dignoscuntur.

QVOD INTERPRETATVR SPICA.] Potest quoque *Scibboleth* verti *flumen*, *fluxus*, *aluens* vel *inundatio*, vti vertunt Pagnin. Vatabl. & alij, idque appositè ad locum. Fiebat enim hoc examen Ephrathæorum ad vada fluxumque Iordanis, quasi inde è re præsenti hoc nomen præ alijs, velut nationis & gentis indicium tesseramque acceperint.

Septuag. vertunt: *Dicite iam spica tesseram*, id est pronun-

pronuntiare tesseram, scilicet vocem *Scibboleth*, id A
est *spica*. Milites enim habent suam tesseram noctu, ex qua cognoscant an quis amicus sit an hostis: amici enim illam norunt, hostes eamdem ignorant.

Vers.7. SEPVLTVS IN CIVITATE SVA GALAAD,] hoc est in Maspha, quæ erat ciuitas Galaaditiæ regionis: patet ex Hebræo: in eo enim Galaad est genitiui casus. Ita Serarius & alij.

Vers.8. ABESAN DE BETHLEHEM.] Maldon. in c. 2. Matth. vers. 1. accipit Bethlehem, quę erat in tribu Zabulon, ideoq; censet Abesan fuisse Zabulonitam; sed alij passim accipiunt Bethlehem, quæ est B
in tribu Iuda, asseruntque ex ea oriundum fuisse Abesan. Porrò Rabbini coniectant Abesan esse Booz maritum Ruth, sed non probant; cesto temporum series ferè consentiant.

Vers.11. CVI SVCCESSIT AHIALON.] Septuag. *Aelom*. Mirum est hunc omitti ab Eusebio in Chronico. Tempore Ahialon euersa à Græcis est Troia, occisus Priamus, Æneas fugit in Latium ibique regnauit; cùm ante eum ibidem regnassent Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus annis 150. Aeneæ successit Ascanius, & post eum alij, à quibus tandem prognati Romulus & Remus Romam condidere sub tempora Achaz Regis Iuda. Tunc etiã contigêre errores Vlyssis, gesta Pyladis & Orestis, cæterorumque Troianorum & Græcorum Principum qui post Troiæ excidium floruere, vel floruisse à Poëtis finguntur. Ita Euseb. Bellarm. Salianus, Torniellus & alij in Chron.

ABDON FILIVS ILLEL PHARATHONITES.] Vers.13.
Hinc patet Abdon fuisse è tribu Ephraim: in hac enim erat Pharathon, vt patet vers. 15. & ex Iosepho lib. 13. Antiq. qui & addit sepulturam eius fuisse splendidam.

IN MONTE AMALEC.] Mons hic, ait Abul. no- Vers.15.
minatus fuit Amalec, siue à viro, cuius nomẽ proprium erat Amalec, cuius hic mons fuerit, vt vult Dion. siue quòd olim ad Amalecitas pertinuerit.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

NOua Hebræorum idololatria noua Philisthinorum oppreßione à Deo castigatur. Quare Angelus matri & patri Manue prænuntiat ortum Samsonis, qui eos liberet, iubetq; eum fieri Nazaræum. Mox Manue v. 14. Immolat hædum, in cuius flamma Angelus in cælum redit. Denique vers. 24. nascitur Samson, & Spiritu Dei imbuitur, fitq; decimus tertius Israëlis Iudex & vindex.

1. RVrsumque filij Israel fecerunt malum in conspectu Domini: qui tradidit eos
in manus Philisthinorum quadraginta annis. 2. Erat autem quidam vir de Sa-
raa, & de stirpe Dan, nomine Manue, habens vxorem sterilem. 3. Cui apparuit Ange-
lus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & absque liberis: sed concipies & paries filium:
4. caue ergo ne bibas vinum ac siceram, nec immundum quidquam comedas: 5. quia
concipies, & paries filium, cuius non tanget caput nouacula: erit enim Nazaræus
Dei ab infantia sua, & ex matris vtero, & ipse incipiet liberare Israel de manu Phi-
listhinorum. 6. Quæ cùm venisset ad maritum suum, dixit ei: Vir Dei venit ad me,
habens vultum angelicum, terribilis nimis. Quem cùm interrogassem, quis esset,
& vnde venisset, & quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere: 7. sed hoc respon-
dit: Ecce concipies & paries filium: caue ne vinum bibas, nec siceram, & ne aliquo
vescaris immundo: erit enim puer Nazaræus Dei ab infantia sua, ex vtero matris suæ
vsque ad diem mortis suæ. 8. Orauit itaque Manue Dominum, & ait: Obsecro
Domine, vt vir Dei, quem misisti, veniat iterum, & doceat nos quid debeamus fa-
cere de puero, qui nasciturus est. 9. Exaudiuitque Dominus deprecantem Manue,
& apparuit rursum Angelus Dei vxori eius sedenti in agro. Manue autem maritus
eius non erat cum ea. Quæ cùm vidisset Angelum, 10. festinauit, & cucurrit ad vi-
rum suum: nuntiauitque ei dicens: Ecce apparuit mihi vir, quem antè videram.
11. Qui surrexit, & secutus est vxorem suam: veniensque ad virum, dixit ei: Tu
es qui locutus es mulieri? Et ille respondit: Ego sum. 12. Cui Manue: Quando,
inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis vt faciat puer? aut à quo se obseruare de-
bebit? 13. Dixitque Angelus Domini ad Manue: Ab omnibus quæ locutus sum
vxori tuæ, abstineat se: 14. & quidquid ex vinea nascitur, non comedat: vinum &
siceram non bibat, nullo vescatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque
custodiat. 15. Dixitque Manue ad Angelum Domini: Obsecro te, vt acquiescas
precibus meis, & faciamus tibi hædum de capris. 16. Cui respondit Angelus: Si
me cogis, non comedam panes tuos, si autem vis holocaustum facere, offer illud
Domino. Et nesciebat Manue quòd Angelus Domini esset. 17. Dixitque ad
eum: Quod est tibi nomen, vt, si sermo tuus fuerit expletus, honoremus te? 18. Cui
ille respondit: Cur quæris nomen meum, quod est mirabile? 19. Tulit itaque

Manue

Manue hœdum de capris, & libamenta, & posuit super petram, offerens Domino, qui facit mirabilia: ipse autem & vxor eius intuebantur. 20. Cumque ascenderet flamma altaris in cælum, Angelus Domini pariter in flamma ascendit. Quod cùm vidissent Manue & vxor eius, proni ceciderunt in terram. 21. & vltrà eis non apparuit Angelus Domini. Statimque intellexit Manue Angelum Domini esse, 22. & dixit ad vxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Deum. 23. Cui respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum & libamenta non suscepisset; nec ostendisset nobis hæc omnia, neque ea quæ sunt ventura dixisset. 24. Peperit itaque filium, & vocauit nomen eius Samson. Creuitque puer, & benedixit ei Dominus. 25. Cœpitque Spiritus Domini esse cum eo in castris Dan inter Saraa & Esthaol.

VERS. 1. *Anni 40. seruitutis cœperunt ante Samsonem, & in eius morte finiuntur.*

TRADIDIT EOS IN MANVS PHILISTHINORVM QVADRAGINTA ANNIS.] Hos quadraginta vt & cæteros seruitutis Hebræorum annos, ab annis Iudicum separant Melchior Canus & Serarius. Verùm in illis illos includi ostendi c. 3. idem liquet ex hoc cap. & sequenti, vbi narratur quòd tempore Samsonis Iudicis, Philisthæi oppressetint Hebræos. Ergo cum annis Samsonis concurrunt, in iisque includuntur anni oppressionis Hebræorum. Licet enim Samson in vita sæpiùs Philistheos ceciderit: non tamen eorum iugum ab Hebræis prorsus abstulit nisi in morte, cùm principes eorũ secum ruina domus occidit & sepeliuit. Vnde Angelus signãter de eo hîc ait v. 5. *incipiet liberare Israël de manu Philisthinorum*. Et rursum cap. 15. 20. de eo dicitur: *Iudicauitque Israël in diebus Philisthijm* (quibus scilicet Philisthini dominabantur Israëli) *viginti annis*.

B

Ex dictis liquet hos 40. annos cœpisse viginti annis antequàm Samson esset Iudex, ac durasse per 20. annos, quibus Samson fuit Iudex, atque finiri in eius morte. Moriens enim secum oppressit omnes Philisthinorum Principes cum tribus Philisthinorũ millibus: quare tunc planè vires eorum infregit, ac iugum eorum ab Israele abstulit. Cœperunt ergo hi 40. seruitutis anni anno sexto Abesan, ac sequenti anno septimo eiusdem natus est Samson; nam post cœptam, imò propter cœptam seruitutem natum esse Samsonem liquet ex verbis Angeli v. 5. *Ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum*. Ergo Samson factus est Iudex anno decimo nono seruitutis, ac viginti annis fuit Iudex: quare mortuus est anno ætatis 39. qui seruitutis Hebræorum fuit quadragesimus & vltimus. Ita Salianus, Torniellus & alij, licet Serarius Samsoni det annos vitæ dumtaxat 34. vel 35. scilicet totidem quot vixit Christus, cuius ipse erat figura & typus.

C

Quare minus verè Eusebius in Chron. Lyran. Abul. & Genebr. hos 40. annos ita numerant, vt cœperint cum principatu Samsonis, ac toto eius tempore durarint per 20. annos, atque deinde per alios viginti annos durarint sub Heli Pontifice & Iudice, qui Samsoni successit. Nam vt dixi hi quadraginta anni cœperunt ante natiuitatem Samsonis. Ideò enim ipse natus est vt seruitutem hanc excuteret. Adde annos vitæ eius 19. exactos antequàm ipse fieret Iudex, & 20. quibus fuit Iudex, habebis annos 40. seruitutis, quos quærimus.

D

VERS. 2. DE STIRPE DAN.] Hæc enim tribus contermina erat Philisthæis inuasoribus, ideoque prima eorum rapinas sentiebat: quare ex ea à Deo electus fuit Iudex & vindex Samson: fuit ergo ipse Danita. Vnde de eo vaticinans Iacob Genes. 49. 17. ait: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò*. Vide ibi dicta.

A

MANVE.] Hic fuit pater Samsonis Iudicis, ad hoc à Deo electus ob suam & vxoris virtutem, religionem & pietatem; vnde meruit cum Angelo colloqui, atque ex sterili vxore hunc filium Israelis liberatorem virtute diuina procreare. Sic alij Prophetæ virique magni nati sunt ex parentibus sterilibus, vt Isaac, Ioseph, Samuel, Ioannes Baptista, &c. vt ostenderetur eos à Deo datos mundo ad ipsius salutem; vt essent typus Christi ex Virgine nasciturі: quare hi non tam parentum, quàm Dei fuere proles & filij: Hinc *Manue* Hebr. מנוח *Manoah*, idem est quod *Noah* siue *Noë*, id est requies: sicut enim Noë requiem dedit mundo ab vniuersali cataclysmo siue diluuio, iuxta illud Genes. 6 29. *Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuum nostrarũ in terra, cui maledixit Dominus*. Sic Manue per Samsonem filium consolatus est Israelem, dans ei quietem à vexatione Philisthinorum. Ex nomine ergo videtur Manue fuisse vir quietus, placidus, bonus & benignus. Audi Iosephum lib. 5. c. 10. *Manoches quidam vir inter Danitas optimus, & patriæ suæ sine controuersia princeps, vxorem habuit eximia pulchritudine suspiciendam supra omnes eius ætatis fœminas: ex qua cùm nihil liberorum susciperet, ægrè ferens orbitatem in suburbanum suum, quod erat in campo magno, cum vxore ventitans, crebris precibus sollicitabat Deum, vt daret sibi liberos*. Falsum ergo est, quod idẽ subdit, Manue fuisse vxoris suæ valde zelotypum.

Viri magni ex sterilibus nati, cur?

Manue idem quod Noe.

Et S. Ambros. epist. 70. *Pater*, inquit, illi (Samsoni) *erat de tribu Dan, timens Deum, haud ignobili genitus loco, præstans cæteris. Mater verò sterilis, sed virtutibus animi haud infœcunda, quæ propriæ hospitis mentis recipere meruit visionem Angeli*. R. Abraham in l. Iuchasin ait, nomen matris fuisse *Hatselelponith*, eamque prognatam ex tribu Iuda.

CAVE ERGO NE BIBAS VINVM AC SICERAM,] id est omne quod inebriare potest. Causam subdit: VERS. 4.

QVIA CONCIPIES ET PARIES FILIVM, CVIVS NON TANGET CAPVT NOVACVLA, ERIT ENIM NAZARÆVS (id est separatus & consecratus) DEI AB INFANTIA SVA, ET EX MATRIS VTERO, ET IPSE INCIPIET LIBERARE ISRAEL.] q. d. Deus destinat Samsonem filium ex te nasciturum liberatorem Israelis, ideoque vult iubetque eum esse Nazaræum, id est sibi dicatum ab vtero per omnem vitam: quare pariter iubet tibi, quæ es mater eius futura, vt vino & sicera abstineas quamdiu eum vtero gestabis, & iam natum lactabis; ne scilicet ipsum alas & lactes, inficiasque vino & sicera à te hausto, cum velit ipsum esse Na- VERS. 5.

zaræum, qui ijs omnino abstinere debet. Vide dicta Numer. 6. Samson ergo fuit Nazaræus per omnem vitam, mater verò eius non fuit Nazaræa, sed tantùm vino & sicera abstinere debuit toto tempore conceptionis & lactationis eius, ne Nazaræatum eius infringeret. *Samuel & Samson*, inquit S. Hieron. l. 2. contra Iouin. *vinum & siceram non biberunt. Erant enim filij repromissionis, & per abstinentiam ieiuniumq; concepti.* S. Basil. homil. de ieiunio: *Quid fortissimum Samsonem inexpugnabilem reddidit? Nonne ieiunium, per quod in matris vtero conceptus est? Ieiunium concepit, ieiunium nutriuit; ieiunium fortem effecit: Quod sanè Angelus matri præcepit, monens, quæcumque ex vite procederent, ne attingeret, non vinum, non siceram biberet.*

Cuius non tanget caput novacula.] Dices: id non videtur verum, nam Dalila totondit capillos Samsonis mariti sui. Respondeo hoc
B fecit Samsoni dormienti & inuito fraudulenter & hostiliter, vt eum capillis æquè ac viribus spoliatum proderet & traderet Philisthæis: hic autem iubet Angelus, vt nec Samson, nec parentes tondeant vel radant caput Samsonis, eò quòd Deus velit eum esse Nazaræum, cuius consecratio & sanctitas consistebat in coma integra & intonsa. Mandatum ergo hoc est rei faciendæ, non oraculum rei futuræ. Causa fuit, quòd prolixi capilli signum sint pulchritudinis, maiestatis, venerationis, terroris, austeritatis, consecrationis, vti hîc in Samsone liquet.

Erit enim Nazaræus Dei ab infantia sua, et ex matris vtero.] Hinc nonnulli putant Samsonem fuisse sanctificatum in vtero. Nazaræus enim idem est quod separatus & cõsecratus Deo. Sed perperam. Nam iubetur Sam-
C son esse Nazaræus ab vtero, ita vt in vtero non sugat succum ex vino & sicera à matre haustum ac proinde vt mater ijs abstineat, vt hac ratione Deo dicetur quasi Nazaræus legis veteris, non autem sanctificatur in vtero. Fuit ergo Samson Nazaræus, hoc est primò separatus à cæteris Iudæis. Secundò, coronatus coma sua. Tertiò, consecratus Deo; vnde fuit typus Christi & religiosorum noui testamenti, vt fusè ostendit Hieron. Platus lib. 2. de bono status religiosi ca. 19. Tropol. discant hîc parentes filios quos à Deo acceperunt ipsi reddere. *Videns*, ait ad Lætam S. Hieron. *loquor acceperam te filios, quæ primum fœtum Domino reddidisti. Ista sunt primogenita, quæ offeruntur in lege. Sic natus est Samuel: Sic ortus Samson est: Sic Ioannes Baptista ad introitum Mariæ exultauit & lusit.*

Samson Nazaræus tripliciter.

Et (id est *quia*) ipse incipiet liberare Is-
D rael de manu Philisthinorum.] Ideo volo eum esse Nazaræum, id est mihi dicatum, quia per eum quasi meum volo liberare Israel à seruitute Philisthinorum. Hinc disce abstinentiam à vino & sicera facere, homines non tantùm sanctos, sed & sanos & robustos, vti fecit Samsonem; hic enim robur suum hausit à Nazaræatu, cuius præcipua lex erat abstinere vino, & alere comam. Quocirca Samson fuit typus Christi, de quo scriptum est? *Quoniam Nazaræus vocabitur.* Vnde & Christi ortus ab Angelo Gabriele fuit prænuntiatus, sicut & ortus Samsonis. Nota τὸ *incipiet*, quia plenè & perfectè Samson in vita nõ liberauit Israelitas, sed tantùm inchoatè. Nam nõ vno prælio Philisthæos planè prostrauit, vti fecere alij iudices, sed pluribus minutis cladibus eos cecîdit & debilitauit, donec
A in morte Principes eorum secum ruina domus oppressit; tunc enim plenè videtur eos eneruasse, sed ita vt paulò post, resumptis viribus, rursus sub Samuele Hebræos afflixerint.

Vir Dei venit ad me.] Nesciebat esse Angelum, sed putabat esse Prophetam. Porrò sicut Angelus hic primò apparuit matri Samsonis, deinde patri; sic Gabriel Archangelus primò apparuit B. Virgini, nuntians ei Verbi Incarnationem, vtpote quæ virgo paritura erat, deinde Iosepho eius coniugi.

Quem cum interrogassem.] Chald. & Recentiores contrariè vertunt: *Non interrogaui eum*, Vers. 6.
quia legunt לא *lo* per *Aleph*, id est *non*. Noster autem meliùs cum Septuag. legit לו *lo* per *vau*, idque notatur in margine, quod Hebræi vocant *Keri vketib*, id est *lectio & scriptio*, scilicet differens & di-
B uersa. Nam matrem interrogasse Angelum de nomine patet ex eo quod subdit: *Noluit mihi dicere.*

Faciamus tibi hoedum de capris] pro- Vers. 15.
genitum, id est hœdum caprinum tenerum & iuuenculum. τὸ *faciamus* est ambiguum: significat enim & cibos epulasque parare, & sacris operari, siue hostiam Deo cædere & incẽdere. Quare Manue per τὸ *faciamus* explorare volebat, quis esset qui secum loquebatur, homóne an Deus, vel Angelus *Dei*. Si enim permitteret sibi sacrificium offerri, certum erat ipsum esse Deum; sin id abnueret, & cibum tantùm sibi apponi cuperet, certũ erat eum esse hominem. Vnde Angelus vtrumque recusans respondit: *Si me cogis*, inuitando & vrgendo, *non comedam panes tuos*, quia sum Angelus, qui cibo nõ visibili, sed inuisibili vescor, vt aiebat Raphael Tobiæ c. 12. 19. *Si autem vis holocaustum facere, offer*
C *illud Deo*, non mihi, qui Dei sum Angelus.

Cur quæris nomen meum, quod est Vers. 18.
mirabile?] Hebr. פלאי *peli*, quod & *mirabile* significat, & *arcanum*, vt vertit Chald.

Nonnulli putant nomen Angeli huius fuisse *pele*, id est admirabilis. Verùm falluntur: Angelus enim recusat nomen suum edicere, eò quòd sit admirabile & dictu ineffabile. Ita Noster. Septuag. & alij.

Porrò S. August. hic quæst. 52. 53. 54. opinatur Angelum hunc dictum *pele*, hoc est admirabilem esse Christum. Hic enim est *magni consilij Angelus* vt vertunt Septuag. Isaiæ 9. v. 6. ideoq; *admirabilis*, vt ait ibidem Isaias: hinc in flamma cum victima sacrificij ascendit in cælum, quia significabat Christum hominem factum non accepturum sacrificium, sed ipsummet fore victimam, & sacrificium. Verùm certum est Angelum hunc propriè fuisse
D Angelum, typicè autem repræsentasse Christum, Vnde & in *pele* additur *Iod*, diciturque *peli*, vt significetur Christi nomen fore *Iesus*, cuius prima littera est *Iod*, ait Leo Castrius in Isaiæ c. 9.

Quæres, Cur Angelus hic ait suum nomen esse *pele*, id est admirabile? Resp. primò, quia Angeli cùm sint puri spiritus non habent nomina vocalia & corporalia, sed mentalia & spiritualia, quæ homini sunt incognita & noua, ideoque admirabilia. Loquuntur enim Angeli sibi inuicem, & se mutuò compellant appellantq; per signa spiritualia, putà per conceptus mentis, quos ei cui loqui volunt ostendunt & patefaciunt. Quare Angeli dum apparent & nomina assumunt, vt vocentur Michaël, Gabriel, Raphaël, non ea assumunt quasi ea sint ipsis propria, quibus in cælo vocentur & compellen-

Nomen Angeli mirabile.

pellentur, sed vt per ea inotescant hominibus, eisque suggerant nomen, quo ab eis vocari & inuocari possint. Hinc *Raphael* vocatur quasi medicus Dei, quia Tobiam curauit à cæcitate; *Gabriel* quasi fortitudo Dei, quia pro populo Dei fortiter pugnauit Daniel. 10.

Secundò, nomen Angeli est admirabile significatione, quia significat Angeli naturam ac dotes, præsertim gratiæ & gloriæ, quæ hominum captum superant, ideoque eis sunt admirabilia.

Tertiò, nomen Angeli huius fuit admirabile efficacitate, quia ipse efficax fuit in operãdo magna, stupenda & admirabilia, vnde explicans subdit, *qui facit mirabilia.* Angelus enim hic mira vi & quasi miraculo ex petra elicuit ignem, quo hœdus Manue Deo sacrificaretur. Rursum mira nuntiauit de Samsone ex sterili matre nasciturо, quodque ipse futurus esset Nazaræus, ideoque iudex & vindex Israelis; ipse quoque admirandam istam fortitudinem procurauit Samsoni ad patrandum opera heroica, quæ mox audiemus. Denique ipse in flamma illius ascendit in cęlum, & corpore suo in elementa (è quibus illud compegerat & assumpserat) resoluto euanuit, quæ omnia Manue & vxuri eius erant admiranda. Quartò, nomen Angeli fuit admirabile repræsentatione. Angelus enim hic primò repræsentabat Deum, eius erat nuntius; sicut legatus repræsentat personam sui Principis, à quo mittitur. Deus autem, Deique nomen est admirabile, vtpote significans admirabilem eius Deitatem, virtutem potentiam & gloriam, iuxta illud Psal. 8. 1. *Domine Dominus noster quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra?* Mirabilis enim est, omnemque Angelorum & hominum intellectum superat Dei essentia, maiestas, sapientia, bonitas, operatio, ceteraque eius attributa, vtpote immensa & infinita.

In Christo omnia mira. Secundò, Angelus hic repręsentat Christũ, cuius admirabilis fuit incarnatio, natiuitas, vita, sanctitas, doctrina, opera, miracula, mors, resurrectio, ascensio, missio Spiritus Sancti, qui proinde admiranda per Apostolos operatus est, adeoque totum mundum ad se conuertit, ac indies per fideles suos similia operatur. Quare qui magna & mira ad Dei gloriam animo destinat, inuocet Angelum *pele*, inuocet Christum, cuius nomen est *admirabilis*, vt per se operetur magna & mirabilia. Ita S. Aug vide dicta Isaiæ 9. 6. Hinc & B. Virgo Christi genitrix vocatur & inuocatur à fidelibus *Mater admirabilis*, hicque titulus ipsi est gratissimus, vti ipsamet cuidam viro sancto reuelauit: quia ipsa fuit mater & virgo, mater Dei & hominis, mater creatoris, adeoque mater sui Patris, quia genuit eum, à quo genita est, &c. Quæ omnia sunt stupenda & admirabilia.

Porrò Dauid Chytræus opinatur quòd à *Pele* dicta sit *Pallas* Dea sapientiæ apud Gentiles. A Pele, inquit, *Græcorum Palladem Deam sapientiæ & doctrinæ, ex cerebro Iouis natam, nomen accepisse magis consentaneum est, quàm à πάλλειν seu vibranda hasta. Non enim dubium est, doctrinam Ecclesiæ de filio Dei, æterna sapientia, ex Iehouæ mente ab æterno genita, & caput Gorgonis seu draconis diaboli à se contritum ostentante. Coloss. 2. ab Ethnicis depravatam & in Palladis idolum conuersam esse.* Verùm hæc noua Nouatoris sunt commenta, si non figmenta, esto enim res in se non sit absona, nomen tamen dissonat, A *Pele* enim dicenda fuisset *Pelia*, non Pallas.

A Denique probabiliter opinatur Serarius hunc Angelum Pele, id est admirabilẽ fuisse S. Michaelem (hic enim olim erat Protector Synagogæ Hebræorum, cui præfuit Samson, sicut nunc est Ecclesiæ Christianorum) qui cum superbo Lucifero confligens, Dei maiestatem & nomen admirans, humiliter dixit מיכאל *mi ca el*, id est, *quis sicut Deus*, ideoque eum cælo deturbans eius locum occupauit, sua humilitate factus omnium Angelorum Princeps, sicut Lucifer sua superbia factus est dæmonum caput, & imus in inferno, nec tantùm Angelorum, sed & hominum. Audi Serarium docentem Michaëlis nomen & inuocationem mirè valere contra omnes tentationes. Age, inquit, proponatur tibi flagitium quodlibet, statimque animo succurrat, Deum illud vetare: Numquid tu illud admittes? Nonne te ab eo statim hæc abducet B cogitatio: *Quis sicut Deus?* Titillet te voluptas & illecebra quælibet. At *quis sicut Deus?* Terreat te potens ac formidabilis quispiam. At *quis sicut Deus?* Tibi parentes, propinqui, & sodales cordi sint. At *quis sicut Deus?* in omnibus denique peccatorum occasionibus, inuitamentis ac lenocinijs prodest semper plurimũ Michaëlis nomen, id est *Dei* prohibentis, benignitate tanta nos prosequentis, præmia æterna promittentis, gehennam perpetuam minitantis, omnia semper & vbiq; intuentis, omnium ab omnibus rationem reposcentis, comparatio cum fructo & delectatione, quæ inanis & fallax è peccato quæritur; & cum quolibet, aut dæmone aut homine, nos ad ambitionem, superbiam, iracundiam, vindictam, ebrietatem aliudue quodcumque scelus aut flagitium hortante ac pelliciente.

Angelus hic fuit S. Michael.

C TVLIT ITAQVE MANVE HOEDVM DE CAPRIS] **VERS. 19.** id est hœdum tenerum, adhuc lactentem & sugentem vbera capræ matris suæ (hoc enim significat τὸ de capris) eumque mactauit, excoriauit, coxit, & ad Angelum attulit, vt is si Propheta esset inde comederet; sin esset Angelus Deo offerret, vt ipse dixerat v. 16.

ET LIBAMENTA.] Hebr. מנחה *Mincha* (quod alludit ad nomen *Manoach*, id est Manue: omnes enim vtrobique litteræ sunt eædem: Manue enim hic obtulit Deo *Mincha*) id est vinum, oleum, panem vel farinam, quæ homini in conuiuio, æquè ac Deo in sacrificio libari, id est ad cornu altari effundi vel cremari solebant.

Angelus hic sacrificat.

ET POSVIT SVPER PETRAM OFFERENS DEO QVI FACIT MIRABILIA, *Offerens*, non tam per se, quàm per Angelum. Angelus enim hic functus est officio sacerdotis, & sacrificauit dum ignem è D petra elicuit, quo hædi caro Deo sacrificaretur & combureretur. Vnde Vatab. & Rabbini pro *qui facit mirabilia*, vertunt *mirificabat facere*, scilicet Angelus, hoc est fecit miraculum, quia ex petra elicuit ignem Manue verò fuit quasi eius minister, & diaconus, dum hœdum mactauit, coxit, & cum libamentis in petra posuit, vt ab Angelo Deo cremarentur. Vnde sequitur.

IPSE AVTEM ET VXOR EIVS INTVEBANTVR.] Simile prorsus fecit Angelus cum Gedeone, carnes ab eo allatas & petræ impositas miraculoso igne à se producto consumens, Deoque sacrificans, vti audiuimus cap 6. Deo enim dispensante non tantùm Angelus, sed & Manue laicus ex tribu Dan, non Leui, sacrificare poterat, etiam extra Tabernaculum.

Vers. 20. CVMQVE ASCENDERET FLAMMA ALTARIS (ab Angelo è petra, quæ erat hic loco altaris, tactu baculi siue scipionis, quem manu gerebat, elicita ad comburendum holocaustum) IN CÆLVM, ANGELVS DOMINI PARITER IN FLAMMA ASCENDIT,] vt se non hominem Prophetam, sed Angelum esse ostenderet, ideoque à flamma illæsum in cælum, è quo venerat, redire, seque mysticè repræsentare Christum, qui immolans se in ara crucis per flammam tum amoris tum doloris, tertio die à morte surrecturus & 40. die in cælum gloriosè erat ascensurus. Ita S. August. Rursum quòd ipse in sacrificio Eucharistiæ per flammam charitatis iugiter incruentè immolandus, & manducandus foret sub speciebus panis & vini, sed ita vt speciebus in stomacho consumptis, ipse viuus & illæsus euanescat, & in cælum quasi ascendat. Vnde S. Andreas Apostolus ad Ægeam Tyrannum: *Ego*, inquit, *omnipotenti Deo, qui vnus & verus est, immolo quotidie non taurorum carnes, nec hircorum sanguinem; sed immaculatum Agnum in altari, cuius carnem postquam omnis populus credentium manducauerit, Agnus qui sacrificatus est, integer perseuerat & viuus.* B

Vers. 22. MORTE MORIEMVR QVIA VIDIMVS DEVM,] id est angelum Domini, vt præcessit. Angelus enim repræsentabat Dominum, sicut legatus repræsentat Principem, à quo mittitur, videbant ergo Deū in Angelo, vel certè Angelum esse Deum putabant, ait S. Aug. hebr. enim *Elohim* & Angelum & Deum significat. Porrò illo æuo communis hominum sensus & timor (licet inanis & vanus) erat, eum qui vidisset Deum vel Angelum illicò moriturum, ob causas, quas recensui cap 6.22.

Vers. 24. ET VOCAVIT NOMEN EIVS SAMSON,] *Vocauit*, scilicet mater pariens, vt patet ex Hebræo, sed inspirata à Deo; Nam Samsoni nomen hoc inditum fuisse à Deo docet S. Chrys. hom. 18. in Ioannem. C *Samson* Hebr. idem est quod *Sol lætitiæ*. שמש *scemes*, id est Sol, & ששון *Sason*, id est gaudium, lætitia: vel potiùs *Samson*, id est paruus sol, soliculus, solillus. Est enim nomen diminutiuum à *Scemes*, id est sol, sicut ab איש *isch*, id est vir, diminutiuè dicitur אישון *ison*, id est virunculus, & à שבת *sabbat*, שבתון sabbathon, id est sabbatulum, hoc est paruum sabbatum. Vocauit ergo filium *Samson*, id est soliculum, vt hoc nomine quasi omine qualis futurus esset indicaret. q. d. Israeli in tenebris luctus & mœroris ob seruitutem & oppressionem Philisthinorum constituto Deus oriri fecit nouum solem, putà Samsonem, qui sua virtute & fortitudine has tenebras dispellat, & noua nos libertatis, lætitiæ & felicitatis luce perfundat & recreet. D Hinc Samson fuit typus Christi, qui est sol iustitiæ iuxta illud Zachariæ: *Visitauit nos oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent.* Lucæ 1. & illud Malach. 4.2. *Orietur vobis timentibus nomen meū sol iustitiæ & sanitas in pennis eius.* Et Isaias c. 9.2. ac ex eo Matth. c. 4. *Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnā, & sedentibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis.* Ita S. Aug. Beda, Arias, Serarius, & alij. Porrò Arias: Samson, ait, idē est quod sol diruens, vastans & populans, scilicet Philistheos, שמם *samam* enim est diruere, populari. Denique Talmudici in Sota c. 1. asserunt Samsonem à Deo nominatum, illum siquidem Psalmo 83. vers. 12. vocari *Scemes & magen*: id est *solem & scutum*. Nam liquet Samsonem etiam in generatione temporeque suo fuisse Israëli scutum.

Samson idem quod paruus sol.

A Sic Cyrus fuit sol Persidis, vti ostendi Isaiæ 41. 5. Et S. Columbani matri visum est se parere solem, cùm ex eo esset grauida.

Chaldaicè verò *Samson* idem est quod *ministerium* vel *minister*, scilicet Dei ad magna miraq; operа patrandum: *scemes* enim est *ministrare*, ait Pagnin.

ET BENEDIXIT EI DOMINVS,] suis bonis & donis eum cumulando, ac præsertim heroica animi & corporis fortitudine eum donando, vt quotidie in ea cresceret ad Philisthæos profligandos.

Vers. 25. COEPITQVE SPIRITVS DOMINI ESSE CVM EO IN CASTRIS DAN INTER SARAA ET ESTHAOL,] id est in loco, qui postea c. 18. v. 12. ab euentu vocatus est *castra Dan*, situsque erat inter Saraa & Esthaol, nam Hebræi tunc non habebant castra, vtpote oppressi à Philisthæis Hebr. est. *Cœpit spiritus Dei* לפעמו *lepaamo*, id est per vices eum agitare, B excitare & impellere, scilicet ad ardua audenda & molienda. Vnde deinceps quotiescumq; narratur Samson aliquid eximium aggredi, præmittitur: *Spiritus Domini irruit in Samson.* Hinc notat S. Ambros. in illud Lucæ 1.17. *Ipse præibit in spiritu & virtute Eliæ*, hæc duo, scilicet spiritum & virtutem siue fortitudinem semper esse coniuncta. Nam omnis fortitudo tam ad ardua agendum & aggrediendum, quàm ad dura patiendum, est à spiritu, quem nobis aspirat Spiritus S. Ille ergo assiduè nobis inuocandus est. Sic Ioannes Baptista dicitur habuisse spiritum & virtutem Eliæ; & Gabriel dixit B. Virgini: *Spiritus S. superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi*, Lucæ 1. & Christus Apostolis Act. 1. ait: *Accipietis virtutem Spiritus S. superuenientis in vos.* Vbi vides semper virtutem iungi & tribui Spiritui S. Quocirca Septu. hoc loco vertunt: *Cœpit* C *cum eo spiritus proficisci*, eum comitari, & quasi pædagogus deducere, atque ad actus heroicos extimulare. Chald. *Mansit spiritus fortitudinis à Domino ad roborandum eam* R. Radac. *Incepit prophetia illi venire vice prima.* Idem rursum sic: *Cœpit prophetiæ spiritus eum pulsare, & quasi tinnitum ei facere, quasi ante ipsum aliquod foret tintinnabulum.* Caietan. *Cœpit enim spiritus agitare signo aliquo sensibili, quod tamen quale fuerit scriptum non est.* Arias: *Cœpit spiritus Domini impellere eum, ita scilicet vt feliciorum temporum fortasse memor, & præsentium pertæsus, animo diuinitus excitato, de Israelitarum rerum correctione & restitutione, deq; hostium damno & labefactatione cogitare cœperit.*

Denique audi S. Ambros. epist. 24. ad Vigilium: *Cùm diuturna iniuria lege subiectionis ita essent depressa Hebræorum pectora, vt nullus virili ingenio ad liber-* D *tatem animos tollere auderet, ortus est illis Samson diuino oraculo prædestinatus, magnus vir, nec in pluribus numerandus, sed in paucis præstantissimus & quod sine vlla cōtrouersia sit, viribus corporis omnium facilè primus; eoque ingenti admiratione nobis spectandus à principio; non illa quæ temperantiæ & sobrietatis iam inde à pueritia vini abstemius præclara insignia dedit; nec illa quæ intonso capite Nazaræus sacra diu seruauit custodia; sed ab adolescentia, quæ in alijs ætas mollior, in hoc egregia atque supra humanum modum perfecta virtutis stupenda facinora effecit, quibus diuini oraculi mox aperuit fidem quòd non perfunctoriè tanta eum antecesset gratia, vt ascenderet Angelus, per quem ortus eius præter spem parentibus annunciaretur, futuri regimen & præsidium suis. Nam grauibus iam diu Palæstinorum imperijs afflictabantur.* Et initio li. de Spiritu S. *Samson diuina promissione generatus spiritum comitantem habebat. Sic enim legimus: Quia benedixit eum Dominus, & cœpit Spiritus Domini*

comitari

comitari cum eo in castra. Sic verò Aug. de Temp. serm. 107. *Vbi erat potentissima illa fortitudo nisi in eo quod Scriptura dixit: Incedebat cum illo spiritus Domini. Ad Domini spiritum pertinebat illa fortitudo. In Samson vas erat. In spiritu plenitudo erat. Vas impleri & exinaniri potest.*

Porrò Samson, ait Euseb. in Chronico, similia vel eadem fecit quæ Hercules, imò non aliũ fuisse Gentilium Herculem, quàm Hebræorum Samsonem docet noster Gaspar Sanchez in Minores Prophetas pag. 805. ac fabulas de heroicis gestis Herculis ex Samsonis historia esse petitas, de

A quo plura capite decimosexto in fine.

Inter Saraa et Esthaol:] R. Ase in tract. Sutah. cap. 1. asserit hos duos esse magnos montes, quos Samson euulserit, & manibus suis contriuerit instar molæ, sed hæc ridicula sunt Rabbini figmenta: Sunt enim hæ duæ vrbes (non montes) terminales, quæ tribum Dan à tribu Iuda disterminant, vt patet Iosue 15. 33. 2. Esdræ 11. 29. ac inter eas natus & sepultus est Samson.

Porrò *Saara*, Hebr. idem est quod *lepra*, *Esthaol* idem quod *postulatus*, aut *ignis*, vel *vxor stultitiæ*, ait Pagnin. in nomin. Hebr.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Samson impulsu Dei postulat vxorem Philisthæam, ad quam vadens leonem obuium discerpit, in cuius ore post aliquot dies reperit examen apum & fauum mellis. Inde vers. 10. in nuptiali suo conuiuio, sodalibus proponit hoc ænigma. De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. *Quod cum illi soluere nequirent, per vxorem à Samsone solutionem extorquent, eamq; Samsoni edicunt. Quare ille triginta sindones triginta Ascalonitis occisis ereptas eis ex pacto persoluit, ac iratus domum redit.*

1. DEscendit ergo Samson in Thamnath, vidensque ibi mulierem de filiabus Philisthijm, 2. ascendit, & nuntiauit patri suo, & matri suæ dicens: Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philisthinorum: quam quæso vt mihi accipiatis vxorem. 3. Cui dixerunt pater & mater sua: Numquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & omni populo meo, quia vis accipere vxorem de Philisthijm, qui incircumcisi sunt? Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe: quia placuit oculis meis. 4. Parentes autem eius nesciebant quòd res à Domino fieret, & quæreret occasionem contra Philisthijm, eo enim tempore Philisthijm dominabantur Israëli. 5. Descendit itaque Samson cum patre suo & matre in Thamnatha. Cumque venissent ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis sæuus, & rugiens, & occurrit ei. 6. Irruit autem Spiritus Domini in Samson, & dilacerauit leonem, quasi hœdum in frusta discerpens, nihil omnino habens in manu: & hoc patri & matri noluit indicare. 7. Descenditque & locutus est mulieri, quæ placuerat oculis eius. 8. Et post aliquot dies reuertens vt acciperet eam, declinauit vt videret cadauer leonis, & ecce examen apum in ore leonis erat ac fauus mellis. 9. Quem cum sumpsisset in manibus, comedebat in via: veniensque ad patrem suum & matrem, dedit eis partem, qui & ipsi comederunt, nec tamen eis voluit indicare quòd mel de corpore leonis assumpserat. 10. Descendit itaque pater eius ad mulierem, & fecit filio suo Samson conuiuium. Sic enim iuuenes facere consueuerant. 11. Cùm ergo ciues loci illius vidissent eum, dederunt ei sodales triginta vt essent cum eo. 12. Quibus locutus est Samson: Proponam vobis problema: quod si solueritis mihi intra septem dies conuiuij, dabo vobis triginta sindones, & totidem tunicas: 13. sin autem non potueritis soluere, vos dabitis mihi triginta sindones, & eiusdem numeri tunicas. Qui responderunt ei: Propone problema, vt audiamus. 14. Dixitque eis: De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. nec potuerunt per tres dies propositionem soluere. 15. Cumque adesset dies septimus, dixerunt ad vxorem Samson: Blandire viro tuo, & suade ei vt indicet tibi quid significet problema. quod si facere nolueris, incendemus te, & domum patris tui. an idcirco vocastis nos ad nuptias vt spoliaretis? 16. Quæ fundebat apud Samson lachrymas, & querebatur dicens: Odisti me, & non diligis: idcirco problema, quod proposuisti filijs populi mei, non vis mihi exponere. At ille respondit: Patri meo & matri nolui dicere: & tibi indicare potero? 17. Septem igitur diebus conuiuij flebat ante eum: tandemque die septimo cùm ei esset molesta, exposuit. Quæ statim indicauit ciuibus suis. 18. Et illi dixerunt ei die septimo ante solis occubitum: Quid dulcius melle, & quid fortius leone? Qui ait ad eos: Si non arassetis in vitula mea, non inuenissetis propositionem meam. 19. Irruit itaque in eum Spiritus Domini, descenditque Ascalonem, &

percussit ibi triginta viros, quorum ablatas vestes dedit ijs qui problema soluerant. Iratusque nimis ascendit in domum patris sui: 20. vxor autem eius accepit maritum vnum de amicis eius & pronubis.

Vers. 1. DESCENDIT ERGO SAMSON IN THAMNATHA.] *Thamna*, inquit Adrichomius pag. 24. Thamnas, Thamnata, & Thenina est in via inter Ptolemaidam & Gazam, & eadem via progrediendo venitur in Accaron & Geth. Hic oues suas tondit Iudas. Ciuitas Philisthinorum, iuxta quam Samson discerpsit & lacerauit leonem, atque inibi duxit vxorem ex Philistæis, quam ceperunt Philisthæi. Munita est postea hæc vrbs à Bacchide.

Thamnata ergo erat oppidum in confinio trium tribuum, scilicet Iuda, Dan & Ephraim, versus mare Mediterraneum, inter Ptolemaidam de Gazam in finibus Diospoleos, ait S. Hieron. quod in sortem suam accepit tribus Iuda Iosue 15. 17. sed Iudæis eripuerunt Philisthæi, vt patet ex hoc capite, idque disertè asserit Iosephus: recuperarunt illud postea Iudæi, vt patet 2. Paral. 28. 18. Iudæis iterum illud extorserunt Philisthæi tempore Achaz Regis Iuda, vt ibidem dicitur.

Vers. 3. HANC MIHI ACCIPE, QVIA PLACVIT OCVLIS MEIS;] non tantùm quia pulchra, sed & quia occasio mihi erit inuadendi Philisthæos, itaq; ordiendi meum liberatoris Hebræorum officium, ad quod me Deus destinat, vt patet ex seqq.

Vers. 4. QVOD RES A DOMINO FIERET.] Hinc patet Samsonē non peccasse, quòd contra legē petierit vxorem Philisthinam, quia id fecit Deo impellēte, ac proinde in lege sua dispēsāte: alioqui matrimonia hæc cum infidelibus, æquè ac cum hæreticis communiter sunt periculosa & noxia, vti fusè docet S. Ambros. epist. 24. idque suo malo expertus est Samson qui hîc, vti & in alijs, fuit typus Christi, qui Ecclesiam ex Gentibus sibi despondit repudiatis Iudæis. Vnde S. Ambr. epist. 70. iuxta editionem veterem, quæ in editione Romana extat li. 3. epist. 24. ad Vigilium, & lib. 1. de Abraham cap. vlt. habet per insignia axiomata hæc: *Primò in connubio religio quæritur. Secundò, non potest congruere charitas, si discrepat fides. Tertiò sæpè illecebra mulieris decepit etiam fortiores maritos, & à religione fecit discedere.* Vnde concludit: *Caue Christiane gentili aut Iudæo filiam tuam tradere: Caue gentilem, aut Iudæam aut alienigenam, hoc est hæreticam, & omnem alienam à fide tua vxorem accersas tibi.*

Vide Apostolum 2. Cor. 6. 14. vbi multis hæc matrimonia cum infidelibus dissuadet. Vnde S. Iuliana Gentili diuiti eam coniugem ambienti generosè respondit: *Tuum matrimonium est societas cum inferis, & sepulchrum positum in oculis.* Quocirca Ecclesia matrimonia disparis cultus irritauit, & nulla decreuit.

ET QVÆRERET OCCASIONEM CONTRA PHILISTHIIM.] Samson enim faciebat hoc dilemma. Philisthæi vel mihi dabunt Philisthinam vxorem, quam peto, vel negabunt: si negent, arripiam occasionem inuadendi eos, eò quòd vxorem negando dedecore me afficiant. Si dent, debebunt mihi meisque Hebræis esse benigniores, vtpote iam eis affinitate coniuncto; quod si nō præstent, erit mihi hæc occasio nouæ litis; occasio inquam, eos persequendi & dānis afficiendi. Ita S. Ambros. ep. 24. *Ignorantes*, inquit, *parentes, quod in eo intentio vergeret vt Philistæis aut negantibus infestior foret, aut acquiescentibus affectus inferenda in subditos iniuria deme-*

A *retur, tùm ex coniunctione æqualitas par, & gratia consortij iure accresceret; aut si quid offensum esset, longius vltionis studia procederent, quasi alienigenam destinandam arbitrabantur.*

Addit S. Ambros. Samsonem ineunte iuuentute duxisse vxorem, vt periculum fornicationis, quod iuuenes ob feruorem ætatis subeunt, effugeret. *Talibus*, inquit, *commendatus insignibus, vbi primùm adoleuit, coniugio intendit mentem, siue quòd vagam ac familiarem adolescentulis abhorreret animo lubrica libidinis consuetudinem: siue quia iam causa quærebatur, quemadmodum à seruitiis plebis suæ amoueret Palæsthinorum potentiam, duraq; imperia.*

APPARVIT CATVLVS LEONIS SÆVVS ET RVGIENS.] Catuli enim leonis grandibus sunt sæuiores; tum quia magis fament latrante stomacho; tum quia iuuentus facit eos petulantiores, animo- Vers. 5.
B siores & ferociores. Ita Plinius lib. 8 cap. 16. *Leoni*, ait, *præcipua generositas tunc cùm colla armosq; vestiunt iubæ. Id enim ætate contingit à leone conceptis.*

IRRVIT Septuag. (*insiluit*) AVTEM SPIRITVS DOMINI IN SAMSON.] eum animans & roborans ad inuadendum & occidendum leonem. Vnde sequitur: *Et dilacerauit leonem.* Audi S. Ambr. ep. 24. *Occurrit ei leo ferus de sylua, agresti libertate sæuior. Comes nullus, telum in manibus haudquaquam suppeditabat: cedere pudor, & conscia virtus fiduciam dare. Tunc irruentem in se brachijs amplexus necat, & lacertorum nodo exanimatum præter aggerem supra syluestria germina proiecit, ac dereliquit. Locus erat lætus pabuli herboso gramine, vinetis consitus.* Vers. 6.

Hinc patet robur & vires Samsonis non fuisse naturales, sed supernaturaliter illi à Deo inditas: vnde & à capillis eius, Deo ita ordinante, pende-
C bant, vti audiemus cap. sequenti.

Tropol. Leo est res ardua, vt grauis tentatio, quā instar Samsonis inuocato Dei spiritu animosè inuadere & superare debemus: occide hunc terroris leonem, occisus ampliùs te non vexabit; sicque fiet vt qui priùs videbatur leo inuincibilis, iam videatur formica debilis. Talis enim animosus est dæmon. Vnde à Iob cap. 4. v. 10. & 11. iuxta Sept. vocatur *myrmicoleon*, id est formica leo, si enim eum timeas, sæuiet vt leo; sin contemnas, erit debilior formica. Hinc Salomō ait Prou. 22. 13. *Dicit piger: Leo est foris, in medio platearū occidendus sum.* Ex aduerso dicebat Alexandro Magno festiuè Craterus: *Macte Alexander, pro regno cum leone pugna.* Idipsum quisq; sibi cum dæmone pro regno cælesti pugnanti, à Deo dici putet. Sæpè, ait Seneca, nos
D terrent non res ipsæ, sed rerum vmbræ & phantasmata, scilicet nimia difficultatis apprehensio & ponderatio. Quare cæcis quasi oculis inuadenda sunt ista imaginationis terriculamenta, vti facit leæna, de qua Plinius lib. 8. cap. 16. *Cum pro catulis*, inquit *feta dimicat leæna, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expauescat.*

Leo est res ardua quam inuade vt Samson leonem.

Porrò primus hic fuit fortitudinis Samsonis actus, quo cæteris maioribus præludit, ac Philistæis terrorem incussit: qui enim leonem animalium fortissimum lacerarat, quem non laceraret? Tradit Plinius & alij leonis animos viresque infringi, si quis in oculos vultumq; eius pallium vestémve aliam inijciat. Ardor enim & vis eius consistit in

oculis,

oculis, qui si velo obducantur, ipse se cæcum & captiuum putat, itaque se capi & feriri permittit: Atq; hoc modo nonnulli leones superantur & mactantur. At Samson nil tale hîc fecit, sed leonem videntem & oculatissimum sine gladio vel fuste inermis aggressus, sola manu apprehensum lacerauit, vt ostenderet se esse leonibus fortiorem, ac plusquam leonem irruiturum in Philisthæos.

Et hoc patri et matri noluit indicare] tum modestiæ caussa; tum quia Dei destinatione & instinctu, ex leone hoc occiso, & melle in eius ore reperto facturus erat ænigma, quod propositurus erat Philisthæis, cuius solutionem illi facilè inuenissent, si leonem ab eo occisum, & fauum in eo repertum inaudissent ab eius parentibus. Docet hîc Samson, quòd qui secretum seruare vult, illud nullis, nec amicissimo vel parenti indicet, dicatq; cum Isaia cap. 24. 16. *Secretum meum mihi.* Aristoteles interrogatus, *quid omnium esset difficillimum?* respondit: *Tacere quæ loqui non oportet.* Faciliùs enim ignitum carbonem ore continuerit quis, quàm arcani quidpiam, vt olim dixit Socrates, quem in iocis imitatus l. 2. de Oratore Tullius. Magno igitur opere laudandum ac imitandum Samsonis in leonina cæde, mellificijque noui monstratione, silentium.

Vers. 8. Et ecce examen apum in ore leonis erat ac fauus mellis.] Chald. *In corpore.* Meliùs Noster in Sept. & alij: *in ore.* Solent enim apes ore animalium siue viuorum siue mortuorum delectari; ita tamen vt aliquibus ore sedentibus cæteræ corpori leonis insiderent, vel illud circumuolitarent. Hinc apes visæ sunt insidere ori Pindari, Platonis & S. Ambrosij, vt melleam eorum facundiam præsignificarent. Quin & ad Iouem puerum, qui postea factus est Rex Cretæ, ac post mortem Deus & Deorum Princeps, apes aduolasse eiusq; os melle impleuisse, itaq; eum nutriuisse narrat, vel potiùs fabulatur Virgil. in fine Georg. Porrò solent apes, teste Plinio, Virgilio, Plutarcho, Columella alijs, quos citat & sequitur Vlysses Aldrouandus & tract. de apibus, è corpore boum mortuorũ naturaliter nasci, ac Rex apum ex ipso bouis capite, cæteræ ex reliquo corpore. Cur non & nasci possint ex cadauere leonis? Quanquam hîc non dicuntur natæ ex leone, sed ori eius insedisse, nimirum circumuolitantes per flores cãpi, in quo erat cadauer leonis, os eius ingressæ in eodem fauum construxere, in eoq; mel suum de more condiderunt. Denique Deus per Angelum dirigens Samsonem effecit, vt apes ex cadauere leonis nascerentur, vel alibi natæ in os leonis inuolarent, ibique mellificarent, ob gesta Samsonis, quæ exinde secuta sunt, & ob mysteria, quæ per hoc Deus repræsentare volebat, de quibus mox. Sic in Hippocratis Medicorum Principis (vt habet eius vita) sepulchro inuentum est examen apum ad multum tempus mellificantium, item in capite Onesili iam exinanito teste Herodoto.

Apes hominum ori insidentes.

Allegor. Leo significabat Christum, ipse enim est Leo de tribu Iuda. Gen. 49. & Apocal. 4. & 5. qui sua morte deuicit mortem, peccatum, dæmonem & gehennam. Vnde ex eo post mortem prodijt mel Eucharistiæ, & examen apum, id est innumera fidelium & sanctorum copia. Ita S. August. cuius verba mox citabo.

Porrò Abul. & Lyran. has apes è leone natas censent fuisse sordidiores & viliores, quia leonis

A grauis est odor & halitus, quem apes mundæ fugiunt. Sicut in Sardinia mel est amarum, eò quòd ibi apes pascantur absinthio, quod est amarum, teste Plinio lib. 21. 13. Verùm contrarium censet Serarius & alij: viui enim leonis grauis est halitus, non mortui. Num vile famulo suo mel dedit Dominus? Num suis Samson parentibus, sociæque, vt Iosephus vult, sponsæ? in animalium generosissimo generosissimas quoque apes fuisse arbitror, & generosissimum à Deo Samsoni datum mel, quod non falsò lauderit infrà vers. 14.

Proponam vobis problema.] Hebr. חידה chidda, id est ænigma; propriè enim fuit hoc ænigma, id est obscura, arcana & inuoluta propositio. Vers. 12.

De comedente exivit cibus, et de forti egressa est dulcedo. Ecce hoc est problema, id est ænigma à Samsone propositum Philisthæis Vers. 14.
B iuuenibus in conuiuio. Veterum enim mos erat ænigmata & gryphos similes conuiuis in conuiuio, promisso soluenti præmio, proponere, vti ostendi Ecclesiastici 32. v. 4. & 5. Idem patet ex Plutarch. & Athenæo de cœnis sapientum: *Non minus*, ait lib. 7. saturn. c. 1. Macrobius, *quàm dulcedo vini hilarant verba conuiuium: Et crateri liquoris ad lætitiam nati adhibenda non modò Nympharum, sed musarum quoque admistione, temperies.*

In Hebræo est pulchra Paronomasia: sic enim habet: *De comedente exiuit comestibile.* Sensus est. q. d. De leonis ore, qui alia animalia vorare solet, prodijt fauus, qui est cibus suauissimus; ac de forti, id est de eodem leone, qui animalium est fortissimus, egressa est dulcedo, id est mel dulcissimum, nimirum leo à me occisus præbuit mihi mel vt significetur actus heroicos meæ fortitudinis parituros
C mihi & cuilibet alteri mirificam voluptatem, gaudium, felicitatem & gloriam.

Alleg. S. August. serm. 107. de Temp. *De edente*, ait, *exiuit cibus, & de forti est egressa dulcedo. Quid aliud significat quàm Christum à mortuis resurgentem? De edente vtique, id est de morte, quæ cuncta deuorat atque consumit exiuit cibus ille qui dixit: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi, quem humana exacerbant iniquitas, eique aceti & fellis amaritudinem propinans, atque ab eo plebs gentium vitæ dulcedinem conuersa suscepit, ac sic de mortui leonis ore, id est de Christi morte, qui accubans dormiuit vt leo, apum, id est Christianorum processit examen.*

Tropol. S. Ambros. l. 1. de Elia & ieiunio c. 11. legens cum nonnullis codicibus Græcis (qui pro ἰσχυροῦ habent πικροῦ) *de tristi exijt dulce*, subdit, *sed*
D *& forte laboriosum est, exit enim dulcedo de tristitia vel labore* (vnde & Hebr. עז az significat durum, acerbum) nam in tentationibus & laboribus superatis, quasi in leonibus interfectis, suauissimi consolationum, gaudiorum & præmiorum faui inueniuntur: quocirca *Christus, fauos post fella gustauit*, ait Tertul. idem fecere Martyres, quorum expressum hîc typum exhibet Samson. Sic Paulus gaudet se liberatum de ore leonis, id est Neronis 2. Timoth. 4. 17. Nimirum *bonorum laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidat radix sapientiæ.* Sapien. 3. 15. Hoc est *sugere mel de petra oleumque de saxo durissimo.* Quocirca S. Ambros. loco iam citato docet amara esse præoptanda dulcibus, ipsique dulcia esse temperanda, ac præsertim epulas ieiunio: *Ipsa* ait, *corpora dulcibus frequenter inflantur & melle vertur tenduntur: idem tamen ejus amaritudine temperatur. Ideò non mediocris, sed laudata quæstio: De manducante exiuit esca,*

esca, & de forti dulcedo. Alij habent: Et de tristi dulce, Græci Codices maximè, sed & forte laboriosum est. Exit enim dulce de tristitia vel labore.

Idem Ambros. lib de Tobia cap. 15. hoc ænigma explicat de eleemosyna. *De manducante, inquit, exivit esca, & de forti exivit dulce. Gratius & de tristi habes. Sic invenimus. Tamen de forti hoc intelligitur, quia leo fortis est feritate: & qui ferus tristis. Et de vobis, qui pecuniam devorastis & avaritiam, exeat misericordia. Hæc est enim esca egenorum. Et de tristi exeat dulce, vt dimittatis qui non habet vnde soluat.*

Analogia apis & leonis. Porro inter leonem & apem multæ sunt analogiæ. Prima, in colore, qui vtrique est fuluus, & in complexione, quæ vtrique est ardens & cholerica.
1. Secundò, in fortitudine; apis enim licet parua suo
2. aculeo omnes fugat. Tertiò, in generositate; apis
3. enim generosa est, nec quid impurum patitur.
4. Quartò, in industria, qua apis superat leonem: assiduè enim laborat conficitque fauos, & in ijs mel
5. ac ceram. Quintò, in pariendo: Leo enim primò parit quinque catulos, deinde pauciores, ac tandem vnum, inde nullum: sic & apis initio plures parit apiculas, deinde pauciores & minores, ac tandem nullas. Ita Aldrouandus in ape.

VERS. 14. NEC POTVERIT PER TRES DIES PROPOSITIONEM SOLVERE.]

VERS. 15. CVMQVE ADESSET DIES SEPTIMVS.] Videntur hi Philisthæi sodales Samsonis prima die submisisse vxorem Samsonis, quæ ab eo ænigmatis solutionem exquireret, interim & ipsi cogitarunt, sperantes se eius solutionem inuenturos: sed cùm per tres dies cogitando illam non inuenissent, rursum viserunt vxorem cum minis, vt à Samsone solutionem eliceret: quod cùm Samson facere abnueret, tandem die septimo & vltimo totis viribus aggressi sunt vxorem, vt à Samsone rem expiscaretur, quod ni faceret, minabantur se eam cum domo combusturos. Fecit vxor suorum ciuium postulata per septem dies flens, ac tandem die septimo lachrymis & lamentis omnia miscens Samsonis animum expugnauit, vti dicitur vers. 17.

VERS. 17. AN IDCIRCO VOCASTIS NOS AD NVPTIAS VT SPOLIARETIS?] Sindonibus & tunicis nostris, quas Samson tollet, nisi ænigma eius soluerimus. Pro *vt spoliaretis*, Septuag. & Vatabl. vertunt: *vt pauperes faciatis*. Chald. *Vt possideatis nos*, id est vt nostras vestes aucupemini & occupetis.

SEPTEM IGITVR DIEBVS CONVIVII FLEBAT ANTE EVM: TANDEMQVE DIE SEPTIMO, CVM EI ESSET MOLESTA, EXPOSVIT.] Hunc versum exposui v. 15. quibus adde alteram expositionem solidiorem; scilicet *septem diebus*, hoc est durantibus septem diebus in certamine hoc propositis, putà die septimo antequàm is finiretur, flebat ante eum assiduè: vnde tandem victus Samson eodem die septimo ante solis occasum, ei rem totam exposuit. Non enim primis huius septenarij diebus, sed vltimo & septimo viserunt eam Philisthæi cum minis incendij, vt solutionem ænigmatis à Samsone expiscaretur: nam ante diem septimum sperabant ipsi se, cogitando, solutionem illius inuenturos, & adueniente die septimo, quo mulcta indicta soluenda erat si ante vesperam ænigma non exponerent, desperantes de eius solutione vxorem stimularunt, vt omni ratione & modo illam à Samsone extorqueret. Hoc est enim quòd paulo antè dictum est v. 15. *Cumq; adesset dies septimus dixerunt ad vxorem, &c. Septem diebus* ergo *flebat*, id est in fine

A septem dierum, siue die septimo & vltimo flebat. Cùm enim spatium temporis nominatur, cuius nulla pars designatur, significatur eius plenitudo siue complementum, vti dixi in Canonibus proœmij. Idipsum docet noster Gaspar Sanchez in Habacuc pag. 1202. litt. B. & Vatab. *Septem diebus*, inquit, *id est vsque ad septimum diem: nam inceperat quarta die flere.* Vide hic quam insidiosæ sint lachrymæ mulieris. Verè Cato:

Coniugis iratæ noli tu verba timere,
Instruit insidias lacrymis dum femina plorat.

QVÆ STATIM INDICAVIT CIVIBVS SVIS. Vide hic vt vxor prodat maritum Samsonem. Verè Menander: *Mulier, ait, etiam cùm dicis optima & suauissima, formidanda est vel maximè.* Et Antiphanes: *Vnum hoc se dicebat mulieri credere; fore vt mortua cùm fuerit non reuiuiscat: in alijs omnibus, quamdiu viuit, ei nihil credere.* R. Iose celebris illius Antigoni disci-

B pulus in Pirke Auoth c. 1. *Ne*, inquit, *sermonis multũ cum muliere habeas: nequidem vt dixerunt Rabbini cum vxore propria, quantò minus cum aliena? Vnde & dixerunt sapientes: Quotiescumque cum femina sermonis plus habet vir, sibi ipsi malum accersit, & à studio legis impeditur, tandemque in gehennam descendit.*

QVID DVLCIVS MELLE? ET QVID FORTIVS LEONE?] q. d. Ænigmatis tui, *De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo*, hæc est solutio, quòd tu in ore leonis voracis & fortis inueneris fauum mellis: *Quid enim dulcius melle, & quid fortius leone?* S. Ambros. epist. 24. quæ in veteri editione est 70. ex Iosepho addit Samsonem tum illicò subiecisse: *Quid muliere perfidiosius?* VERS. 18. Quid dulcius melle.

Alleg. hæc omnia Christo eleganter & multi- Allegor.

C pliciter applicat S. Paulinus epist. 4. Primò: *Christus, inquit, ipse nobis leo est, in cuius mortui ore cibum mellis inuenimus. Quid enim dulcius Dei verbo? Et quid fortius Dei dextera? Aut in cuius mortui ore fauus & apes nisi in cuius verbo salutis nostræ bonum & congregatio gentium?*

Secundò, *Quarum* (Gentium) *potiùs figuram plerique in hoc leone posuerunt, quia populus gentium, qui credidit corpus feritatis erat antè, nunc Christi est in quo Apostoli velut apes à rore cæli & diuinarum floribus gratiarum mella sapientiæ condiderunt, vt sit esca ab ore edentis exierit, quia priùs efferæ à Deo nationes receptum Dei verbum fideli corde sumentes fructum salutis ediderint.*

Tertiò, *Qui veri Christum magis in eodem sibi leone proponunt, Samsonem Iudæorum figuram accipiunt, videlicet vt illum leonem quasi Christum Iudæis occideret,*

D *id quoque assignantes mysticæ præparationi, quòd eo potissimum tempore, quo coniugium petebat optatam potentis bellua egerit cædem: quia videlicet non posset firmari coniugium, quod in Christo & Ecclesia pactum est, nisi occiso leone de tribu Iuda. Idem enim Dominus & Leo ille qui vicit & catulus leonis est, sua sponte sopitus, & à semetipso resuscitatus, de quo scriptum est: Quis suscitabit eum? Voluntariè enim sacrificans pro nobis Patri hostiam sui corporis; Idem summus in æternum sacerdos animam suam, sicut ipse testatur, eadem resumpsit potestate quâ posuit.*

Quartò: *Hic leonis catulus, quia Filius Dei, & idem Leo, quia æqualis patri, quare vt mihi videtur, huic aptius est leoni: De edente exiuit esca, & de potente dulcedo. A quo enim nisi à Saluatore nostro, cuius sermo vita est, & qui hanc nobis escam simul & cibum dedit docens & promptè impertiens; & si placet alter, vt de edente esca sic exeat, quia hic leo de tribu Iuda pro nobis victor, ex ore*

non

nos aduersi leonis eripiens, ideo venatur vt seruet; capit vt absoluat, frangit vt solides, mandit vt integret, hoc in nobis edens, quo corrumpimur. Quamobrem optemus huius leonis præda fieri, ne simus præda leonis inimici; efficiamur esca Dei, ne simus esca serpentis; edat nos Christus, ne diabolus voret.

Anagog. Anagog. *Edente enim Christo in nobis absumitur, quo consumitur, Christus etenim vita est, & mortale hoc non poterimus deponere nisi absorbeamur, quia mortem nostram deuorat Christus.*

Tropolog. Tropol. *Cibus enim Christi esse non possumus, nisi faciamus voluntatē eius, vt vicissim & ipse cibus nobis fiat, in quo semper viuimus, si ad eius præcepta viuamus. Sic ergo de potente exit dulce, cùm amaritudine malitiæ nostræ per ipsum in dulcedinem bonitatis commutata, dulcis à verbo eius esca procedimus, qui nos edendo consumpsit peccato, reparauit ad vitam. Solus hic potens, dulciter potens, qui liberauit pauperem ab auaro potente, qui feritatem mei corporis per mysterium pietatis suæ in mortem sui corporis perimens, ibi cibum vitæ edit, vbi miseræ fames mortis arebat, qui mihi offensionem gratia, peccatum iustitia, infirmitatem virtute, mortem vita, confusionem gloria, regno mutauit exilium, quia audiebamus: Terra es, & in terram ibis: Nunc iam audimus: Conuersatio vestra in cælis est.*

Quid dvlcivs melle?] Resp. saccharum; sed saccharum illo æuo & pluribus sequentibus fuit incognitum. Vnde in Scriptura nulla eius fit mentio. Legi totam S.Script. & nusquam inueni vocem *saccharum*; imò primi qui sacchari mentionem faciunt fuêre Dioscorides, Plinius & Galenus, qui tamen tantùm cannarum sacchari meminerunt, modum verò illud per ignem liquandi, ac ad candorem, spissitudinem, & eximium dulcorem miro modo excoquendi nō attingunt, ita ex Matthiolo & Cardona nostri Conimbr. in Meteora lib.7. cap.10. Audi Plinium lib.12. cap.8. *Saccharum & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in arundinibus collectum gummium modo candidum, dentibus fragile. Amplissimum nucis auellanæ magnitudine ad medicinæ tantum vsum.* Hæc Plinius, nec plura habet de sacchar o.

Saccharum priscis incognitum.

Mysticè: *Quid dulcius melle?* Audi Sapientiam: *Spiritus meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & fauum.* Ecclesiast 24.27.

Qvid fortivs leone?] Audi Zorobabel: *Forte est vinum, fortior Rex, fortiores sunt mulieres, super omnia autem vincit veritas.* 3. Esdræ 3.10. Veritas ergo est fortior leone, adeoque rerum omnium fortissima. Tropologiam dedi v.13. & 14, cui adde in leonum ore inueniri mel, cum in ore superborum, in quo priùs erat pinor arrogantiæ & blasphemiæ, postea pœnitentium & humilium inuenitur dulcedo laudis & gratiæ Dei.

Qvi ait ad eos: Si non arassetis in vitvla mea, non invenissetis propositionem (ænigma) meam.] Nonnulli per arationem intelligunt fornicationem Philisthinorum cum vxore Samsonis, vtpote pariter Philisthæa: τὸ enim *vitula* notat eam fuisse petulantem, procacem & lasciuam. Verùm nulla hic fornicationis facta est mentio, sed potiùs minarum, quibus Philisthæi coēgerunt illam à Samsone exquirere ænigmatis solutionem. Dico ergo Hebr. חרש *charas* significat excogitare, vestigare, & insuper arare itaque arare hic ponitur pro vestigare, scrutari, rimari, quia sicut arando aperitur terra tecta, sic rimando aperitur & inuenitur rei occultæ veritas.

A Sensus ergo est q. d. nisi fraudulenter per vxorem meā perfidam exquisissetis solutionem mei ænigmatis, numquam illud vestro acumine inuenissetis. Porrò vxorem vocat vitulam ob iuuenilem eius leuitatem, imprudentiam & inconstantiam, qua marito Samsoni hoc onus soluendi triginta sindones sua perfidia imposuit, ac suos Philisthæos licet nec consanguineos, nec affines illi antetulit. Decem mulierum formas, ait Serarius, depinxit olim Simonides. Alias enim dixit sues, alias vulpes, alias canes, quasdam verò terræ similes, quasdam mari, nonnullas cineri asinoque clitellario, mustellæ, iubato equo, simiæ, demum verò apibus etiā hasq. vnas, sicuti & Phocylides, laudauit. Samson verò noster mōstrat, quasdam etiam esse vitulas, quæ lasciuæ, loquaces, infidæ, iugiq; impatientes, ac Domino coniugato suo molestæ ac noxiæ.

Decem formæ mulierum.

Mysticè S. Ambros. lib.2. de Spiritu sancto in

B proēmio, docet per vxorem Samsonis, hoc est per Ecclesiam è Gentibus collectam, quærendam à Christo reuelationem arcanorum Dei, fidei & salutis: *Quid dulcius melle, quid fortius leone? Ad quæ ille respondit: Si non domuissetis vitulam meam, non inuenissetis quæstionem meam. O diuinum mysterium! ô euidens Sacramentum! Euasimus interemptorem, potentem vicimus. Ibi nunc cibus vitæ est, vbi erat antè in fera fames mortis. In salutem periculum, in suauitatem amaritudo conuertitur. Gratia ex offensione processit, potentia ex infirmitate, vita de morte. Sunt tamen qui è contrario putent fundari non potuisse coniugium, nisi occiso leone de tribu Iuda. Et ideo in corpore eius, hoc est Ecclesia apes repertas, quæ condunt mella sapientiæ, quia post Domini Passionem magis Apostoli crediderunt. Hunc igitur leonem Samson, quasi Iudæus occidit, & in eo mel in figura*

C *redimendæ hereditatis inuenit, vt reliquiæ saluæ fierent secundùm electionem gratiæ.*

Irrvit itaqve in evm Spiritvs Domini, impellens eum ad heroicam Ascalonitarum hostium Israelis stragem; descenditqve Ascalonem, et percvssit ibi triginta viros, qvorvm ablatas vestes dedit iis qvi problema solverant.] Ita nimirum hostibus promissum hostium præmium ex hostium eorumdem cæde & spolijs persoluit. Iustè ergo hoc fecit Samson; tum quia iustum erat Israeli cum Philisthæis bellum; tum quia ad hoc eum agebat irruens Spiritus Domini, qui pariter effecit, vt Thamnatenses Philisthæi & Oedipi, qui ænigma hoc soluerant, vel nescirent Ascalonitas hos sibi confœderatos à Samsone cæsos; vel si scirent, in eum insurgere, & sociorum necem vlcisci non

Vers. 19.

D auderent.

Dices, Numer. 6. vetitum erat ne Nazaræi tangerent quid immundi, v.g. cadauer, quomodo ergo Samson, qui erat Nazaræus, cadauera occisorum à se tetigit, vt eis tunicas adimeret? Resp. à peccato, æquè ac ab immunditia legali excusat eum necessitas soluendi debitum paranymphis promissum, Adde Samsonem, hæc omnia fecisse impulsu irruentis in se Spiritus Dei, vt hic dicitur. Deus enim eum quasi magister dirigebat, ac proinde in lege cum eo dispensabat. Id patet ex eo, quòd Deus parauerit ei cibum faui & mellis in ore leonis mortui, ac potum in maxilla asini pariter mortui c.15. Quis autem non viatus escis & potibus sibi à Deo paratis?

Iratvsqve nimis ascendit in domvm patris svi.] *Iratus*, tum vxori suæ, quæ secretam

ænigma-

ænigmatis solutionem à Samsone acceptam reuelauerat & prodiderat Philisthæis, ideoque causa fuerat cur ipse iisdem pendere deberet triginta tunicas & sindones, quæque magis amabat iuuenes Philisthæos, quàm sponsum suum Samsonem. Vnde & ipsa à Samsone fecit diuortium, alteri, scilicet Philisthæo cuidam è pronubis Samsonis nubens; indeque Samson nouam malefaciendi Philisthæis sumpsit ansam.

IRATVS] quoque paranymphis suis Philisthæis, qui fraude per vxorem Philisthæam ænigmatis so- A lutionem, indeque præmium triginta sindonum à se extorserant. Iratus denique toti vrbi Philistinæ, quæ tam fraudulentos paranymphos sibi assignauerat.

VXOR AVTEM EIVS ACCEPIT MARITVM VNVM DE AMICIS EIVS ET PRONVBIS.] Septuag. eum vocant *nymphagogum*, alij *paranymphum*. Christus Matth. 9. vocat eos *amicos sponsi*: alibi vocantur *filij sponsi*, *vel filij nuptiarum*, qualis Christo fuit Ioannes Baptista, dum eius cum Ecclesia nuptias sua prædicatione honestauit, & quasi conciliauit. VERS. 20.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SAmson, ob vxorem sibi ademptam & alteri traditam, per 150. faces ad caudas trecentarum vulpium alligatas segetes Philisthinorum succendit; quare Philisthæi eius vxorem cum patre comburunt. Mox v. 8. Samson ingenti plaga eos percutit. Quare ipsi conflato exercitu Samsonem sibi à Iudæis dedi postunt: hi illum ligatum dedunt, sed ille ruptis funibus mille Philisthæos maxilla asini occidit v. 15, Deinde sitiens orando ex eadem maxilla aquam elicit, sitimque restinguit v. 18.

1. POst aliquantulum autem temporis, cùm dies triticeæ messis instarent, venit
Samson, inuisere volens vxorem suam, & attulit ei hœdum de capris. Cumque
cubiculum eius solito vellet intrare, prohibuit eum pater illius dicens: 2. Putaui
quòd odisses eam, & ideò tradidi illam amico tuo: sed habet sororem, quæ iunior &
pulchrior illa est, sit tibi pro ea vxor. 3. Cui Samson respondit: Ab hac die non erit
culpa in me contra Philisthæos: faciam enim vobis mala. 4. Perrexitque & cepit
trecentas vulpes, caudasque earum iunxit ad caudas, & faces ligauit in medio: 5. quas
igne succendens, dimisit, vt huc illucque discurrerent. Quæ statim perrexerunt in segetes Philisthinorum. Quibus succensis, & comportatæ iam fruges, & adhuc stantes
in stipula, concrematæ sunt, in tantum, vt vineas quoque & oliueta flamma consumeret. 6. Dixeruntque Philisthijm: Quis fecit hanc rem? Quibus dictum est: Samson gener Thamnathæi: quia tulit vxorem eius, & alteri tradidit, hæc operatus est.
Ascenderuntque Philisthijm: & combusserunt tam mulierem quàm patrem eius.
7 Quibus ait Samson: Licet hæc feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam vltionem,
& tunc quiescam. 8. Percussitque eos ingenti plaga, ita vt stupentes suram femori imponerent. Et descendens habitauit in spelunca petræ Etam. 9. Igitur ascendentes
Philisthijm in terram Iuda, castrametati sunt in loco, qui postea vocatus est Lechi, id
est maxilla, vbi eorum effusus est exercitus. 10. Dixeruntque ad eos de tribu Iuda:
Cur ascendistis aduersum nos? Qui responderunt: Vt ligemus Samson, venimus, &
reddamus ei quæ in nos operatus est. 11. Descenderunt ergo tria millia virorum de
Iuda, ad specum silicis Etam, dixeruntque ad Samson: Nescis quod Philisthijm imperent nobis? quare hoc facere voluisti? Quibus ille ait: Sicut fecerunt mihi, sic feci eis. 12. Ligare, inquiunt, te venimus, & tradere in manus Philisthinorum. Quibus
Samson, Iurate, ait, & spondete mihi, quòd non occidatis me. 13. Dixerunt: Non te
occidemus, sed vinctum trademus. Ligaueruntque eum duobus nouis funibus, & tulerunt eum de petra Etam. 14. Qui cùm venisset ad locum Maxillæ, & Philisthijm
vociferantes occurrissent ei, irruit Spiritus Domini in eum: & sicut solent ad odorem ignis lina consumi, ita vincula quibus ligatus erat, dissipata sunt & soluta. 15. Inuentamque maxillam, id est, mandibulam asini, quæ iacebat, arripiens, interfecit in ea
mille viros. 16. & ait: In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum, deleui eos &
percussi mille viros. 17. Cumque hæc verba canens complesset, proiecit mandibulam de manu, & vocauit nomen loci illius, Ramathlechi, quod interpretatur eleuatio
maxillæ. 18. Sitiensque valdè, clamauit ad Dominum, & ait: Tu dedisti in manu
serui tui salutem hanc maximam atque victoriam: en siti morior, incidamque in manus incircumcisorum. 19. Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla
asini, & egressæ sunt ex eo aquæ. Quibus haustis, refocillauit spiritum, & vires recepit. Idcircò appellatum est nomen loci illius, Fons inuocantis de maxilla, vsque in
præsentem diem. 20. Iudicauitque Israel in diebus Philisthijm viginti annis.

Vers. 3. AB HAC DIE NON ERIT CVLPA IN ME CONTRA PHILISTHÆOS; FACIAM ENIM VOBIS MALA.] q. d. vlciscar iniuriam in vxoris meæ ablatione mihi illatam: quare vobis imputate clades à me inferendas, non mihi. Ego enim vobis iniuriam non intuli, sed vos mihi intulistis. Vestra ergo est culpa, vestra erit & pœna. Porrò Samson maximè intendebat vlcisci publicas iniurias toti populo à Philisthæis illatas, sed ijs tacitis suas priuatas eis obijcit, ne Philisthæi iras & arma in totum populum, sed in se solum conuertant. Ipse

Vers. 4. enim omnes quasi ad duellum prouocabat, quod erat opus heroicæ fortitudinis, æquè ac prudentiæ & charitatis in suos populares & ciues, vt eos à Philisthæorum vindicta faceret immunes.

CEPIT TRECENTAS VVLPES. Hinc patet Samsonem æquè callidum ac fortem fuisse, vtpote qui vulpes adeò dolosas dolo superarit & ceperit. Tritum est illud: *Annosa vulpes non capitur laqueo*, sed norat ipse vulpinari cum vulpibus, fecitque quod Lysander aiebat: *Si leonis exuuiæ non sufficiunt, vulpis pellem eis assue*, hoc est quod robore conficere nequis, confice astutia. Et illud Pindari de Melisso Ode 4. *Ille animositate similis audacia grauiter frementium leonum, ad venandum cum labore: solertia autem est vulpes, quæ supina cohibet impetum Aquilæ; oportet autem quodlibet faciendo labefactare aduersarium.* Adde Deum per Angelum secundantē actus Samsonis, has vulpes collegisse eo loco & modo, quo sciebat illas facilè à Sasone capiendas, sicut animalia omnia adduxit ad Noë tempore diluuij, vt ipse ea, eorumque stirpem seruaret in arca, aut certè artem & rationem has vulpes capiendi Samsoni suggessisse. Porrò Iudæa, ac præsertim tribus Dan abundat vulpibus, vnde in tribu Dan erat locus *Salebim, in quo erant vulpes* c. 1. 35. vt vertunt Septuag. Hinc & illud Cant. 2. *Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas.* Sic Iulius Cæsar Romæ spectaculū dedit leonum 400. Probus Imper. mille, item mille leopardorum, mille ceruorum, mille aprorum, mille ibicum, mille struthionum: Heliogabalus collegit mille mustelas, totidem sorices, decem millia murium, decem millia pondo araneарum & muscarum, teste Lampridio & Vopisco in eorum vita, ac Plinio l. 8. c. 16. Quid mirum si Sāson trecentas collegerit vulpes? Collegit autē eas, tum ne vineas ciuium suorum vastarent, tum vt segetes Philisthinorum succenderent. Ita ciuibus suis tantùm profuit, quantùm hostibus nocuit.

CAVDASQVE EARVM IVNXIT AD CAVDAS.] Noluit Samson singulis vulpibus alligare faces, licet id opinetur Abul. ne singulæ in antra sua se abderent, & faces extinguerent, sed binis vulpium caudis singulas faces alligauit, vt dum vna huc, altera illuc conatur faces effugere, in campos segetum plenos profugiant, illasque succendant. Rursum vt moram ad succendendum segetes omnes necessariam eis iniiceret, dum vna vulpe fugiente altera sistit, vel aliò se proripere satagit.

ET FACES LIGAVIT IN MEDIO.] Pro *faces* Hebr. est לַפִּידִים *lappidim*, id est torres, tædas, tiriones ex pino, cedro, cupresso aliaq; pingui materia, quæ facilè ignem concipiunt, diuque fouent & retinent. Hebr. est. *Conuertit caudam ad caudam & facem posuit in medio duarum caudarum.* Non ergo implexæ vel astrictæ à Samsone fuere vulpium caudæ: hoc enim difficile fuisset, & impedimento vulpium cursui, sed vtriusque vulpis caudæ fortiter adnexo, quin & longius tracto fune Samson mediū titionem vel facem alligauit, vt à binis fortius traheretur, minùsque obiectis stipulis vel impedimentis retineretur: sicubi verò implicaretur, acuto astutoq; vulpium ingenio expediretur. Porrò vulpes hæ ignem ad caudas se insequentē continuò fugientes (valde enim ignem horrent vulpes) ad segetes, vt in ijs latitarent, putātes se ignē effugere posse, receperunt; illasque succensas à se rursum fugientes, in alias & alias segetes profugerunt, eisque pariter ignem immiserunt, quocirca plurimas non tantùm segetes, sed & vineas & olíueta succenderunt. Ingens ergo damnum hic Philisthæis intulit Samson.

Serarius opinatur ex hoc facto Samsonis orta esse vulpinalia Romæ. Romani enim quotannis Aprili mense, quando in Circo celebrabant Equiria, id est ludos equestres, simul solebant vulpem ardenti tæda exurere, cuius ritus originem Ouidius. lib. 4. Fastor. refert ad rusticum quemdā, qui Carseolis vulpem, eò quòd gallinas suas comedisset, exurere cœpit; sed vulpes ex rogo elapsa in vicinas segetes, eas succendit. Verùm hoc videtur esse fabula, vera autem est hæc vulpium historia à Samsone edita. Vnde videntur Romani illam, vt & multa alia ab Hebræis accepisse. Omnium enim gentium ritus & superstitiones Roma in se transtulit. *Vulpinalia à Samsone.*

Tropol. S. Ambros. in Psal. 118 serm. 11. in fine, S. Aug. serm. 107. de Temp. hom. 4 in Cantica per vulpes accipiunt hæreticos: primò, quia vtrisque ingenio inest dolus & ars fallendi. Hinc S. Isidor. lib. 12. Etymol. c. 2. vulpi hoc dat etymon: *Vulpes*, inquit, *dicitur quasi volupes; est enim volubilis pedibus, & nunquam rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currit fraudulentum animal, insidijsque decipiens. Nam dum non habuerit escam, fingit mortem: sicque descendentes quasi ad cadauer volucres rapit & deuorat.* *Vulpes sunt hæretici.* 1.

Audi S. Ambros. loco iam citato: *Per hanc figuram* (vulpium) *significans quod improbi ac fraudulenti homines, & maximè hæretici liberam linguam habeant ad latrandū, sed exitus impeditos: aut religiosa principia, finem vero fraudis suæ incendio deputatum, ideoq; & trecentas vulpes dimisit, eò quòd perfidi crucis quidem se prædicatione commendare desiderant, sed mysteriū eius tenere non possunt, qui hac prædicatione composita & falsa atq; simulata, vrere magis conantur fructus alienos: cùm vtique vera crux Domini non exurat aliena merita, sed fœcundet.* Idem in cap. 9. 5. Lucæ: *Hæretici*, inquit, *fructus succendere conantur alienos. Ad præsens ore liberi, sed in futurum ignem iam vincti, cauda facibus significantes sui finis incendium.*

Secundò, vulpes hæ capitibus dissociantur sed caudis sociantur; quia apud Hæreticos tot sunt sententiæ, quot capita, omnes tamen in fine conspirant ad fidem orthodoxam impugnandam. 2.

Tertiò, hæretici instar vulpium Samsonis suis litibus, bellis, cædibus, incendijs omnia deuastant. 3.

Quartò, Philisthæis, id est aliena dogmata sectantibus nocent, non fidelibus in fide constantibus. 4.

Quintò, *quid sibi volunt caudæ vulpium*, ait S. August. *nisi posteriora Hæreticorum, qui prima habent blanda, magna decipientia opera, quasi capita; posteriora verò ligata, id est damnata, & ignem in fine trahentia, vt eorum fructus & acta consumant, quæ suis seductionibus acquisiuit.* 5.

6\. Sextò, vulpes cicurari nequit, nec vlla arte mores & dolosam indolem mutat; sic nec Hæretici. Vnde nullus hæresiarcha (excepto Berengario, cuius dubia est salus) legitur ad fidem Orthodoxam rediisse. Vidi Louanij vulpeculam recens natam, quæ iuncta catulis felis cum ijs lacte felis alebatur, sed ipsa illico catulos felis occidit: vidi aliam cum catulo canis grandiore educari, sed ita vt vulpes non caninos, sed canis vulpinos à socio vulpe mores indueret.

7\. Septimò, vulpes cùm vult imitatur latratum canis & vlulatum lupi; sic Hæretici alios se simulant, & Orthodoxam vocem fidemque imitari se iactant.

8\. Octauò, vulpes nunquam rectis itineribus, sed tortuosis semper anfractibus currit. Sic apud Hæreticos omnia sunt praua, vafra, distorta, nec aliud nisi dolos, cædes, proditiones Catholicorum machinantur.

9\. Nonò, vulpes in spelæum vna via intrat, alia exit, ait S. August. in Psal. 80. Sic hæretici dum vna ratione premuntur, alia elabuntur. Rursum per blanditias irrepunt, at cùm dominium assecuti sunt, feroces euadunt, exeuntque per rapinas, strages & funera ciuium.

10\. Decimò, vulpes callida est, quia calida, indeque fœtens est. Hæretici ardent inuidia, ira & libidine, indeque putent.

11\. Vndecimò, vulpes vbi minxerit, illico terram efficit sterilem, vt germinare nequeat: sic vbi Hæretici suam hæresim effuderint, omnia virtutum germina exarescunt. Ipsi igitur.

Astutam vafro gestant sub pectore vulpem.

Samson ergo capiens vulpes, est doctor reuincens hæreticos, ac per eos hæresum libros & Synagogas comburens. Ita Origen. hom. 4. in Cant. & S. August. in Psal. 70.

Vers. 5. ET COMPORTATÆ IAM FRVGES, ET ADHVC STANTES IN STIPVLA,] id est segetes iam demessas & in aceruum comportatas, quàm non demessas & in agro adhuc stantes. Hebr. *Succendit ab aceruo vsque ad segetem.* Septuag. *arserunt ab area vsque ad spicas rectas.*

Vers. 6. ET COMBVSSERVNT TAM MVLIEREM QVAM PATREM EIVS, eo quòd secundis suis nuptijs occasionem dederit Samsoni succendendi suas segetes. Addit Ioseph. cognatos quoque eius fuisse exustos. Ecce mulier hæc volens effugere cremationem à Philisthæis sibi comminatam, sua perfidia in eundem ignem recurrit. Rursum disce hîc adulteras (qualis erat hæc mulier) olim punitas morte, eaque ignis & incendij. Vnde & Iudas Thamar nurum suam ob adulterium iussit comburi. Genes. 38. 24. vide ibi dicta. Audi S. Bonifacium Epist. 19. ad Ethibaldum Merciorum Regem: *Saxones adulteram cogunt per laqueum suspensam vitam finire, & super bustum illius incensæ & concrematæ corruptorem eius suspendunt.*

Vers. 8. PERCVSSITQVE EOS INGENTI PLAGA, (obuios quosque passim feriendo, sternendo & mactando) ITA VT STVPENTES SVRAM FEMORI IMPONERENT,] quod incertæ & anxiæ cogitationis signum est: tunc enim quasi stupentes solemus suram pedis vnius alteri femori imponere. Ita Sanctus Augustinus & Hugo Victor. Hebr. *Percussit eos tibia super femur plaga magna.* Varabl. *Percussit eos in crure vnà cum tibia*; hoc est percussit eos in cruribus simul & femoribus. Chaldæus. *Percussit equites cum peditibus.* Rabbi Dauid: *Percussit eos circumagendo se super pedes*, id est circumgyrando omnes circumcirca occidebat, ne à tergo lædi posset. Sic Lusitani pauci in India contra multos barbaros pugnantes, circumgyrando se, pugnant in orbem. Hebræi & Burgensis: *Percussit eos sura id est calcibus femora Philisthinorum.* q. d. Non armis feriendo, sed calcibus calcitrando eorum femora illisit. Ita varij variè. Verùm optimè & plenissimè vertit Noster iuxta sensum quem dedi, cui consentiunt Septua. qui vertunt: *Percussit eos tibiam super femur* (præ stupore ponentes) *plagam magnam.*

Est hæc secunda huius capitis plaga à Samsone Philisthæis inflicta, tertiam per maxillam irrogatam audiemus à 15.

HABITAVIT IN SPELVNCA PETRÆ ETAM,] quæ sita erat in tribu Iuda, habebatque vicinum torrentem, ait Adrichom. Innuit hîc Script. præcedentem Samsonis pugnam in vicinis Iuda montibus contigisse, indeque victorem Samsonem ad speluncam Etam demigrasse, vbi propter locorum angustias, vnus aliquis miles plurimis bellatoribus par esse posset, tantoque magis Samson, qui solus in medio campo pluribus centurijs præstabat. Neque tamen eò secessit metu, sed vt ait Dionys. quò ibi quietiùs vacaret Deo, quo impulsore ista patrabat. Et ne vrbs, quam adijsset, ipsius causa periclitaretur; cùm ille vellet suo se tantùm periculo ac virtute tutari. Ita Salianus.

LIGAVERVNTQVE EVM] Potuisset Samson ciuibus suis resistere ac dicere: Ego vestri causa percussi Philisthæos, vt eorum vires infringam ne vobis dominentur, cur ergo me liberatorem vestrum eis traditis: sed noluit, vt eos immunes & indemnes à Philisthæis redderet, qua in re illustre dedit exemplum iustitiæ legalis, æquè ac ciuicæ charitatis, quia ipse vitam suam pro publica ciuium & Reipub. salute periculo mortis exposuit. Audi S. Ambrosium paraphrasticè hunc locum & sensa Samsonis graphicè describentem epist. 24. quæ in cæteri edit. est 70. *Et quæ iustitiæ forma est genus Abrahamidarum, vt circumscriptæ primò coniuges, deinde abductæ perniciosa mihi vindicta sit, & sine periculo domesticam iniuriam non licuerit vlcisci? Tantumne inclinatis animos ad turpe vernularum obsequium, vt executores vos alienæ præbeatis insolentiæ, atque in vosmetipsos vertatis manus? Si pereundum est, quia dolorem habui, liberum tamen peream manibus Palæstinorum. Tentata domus, sollicitata vxor. Si non licuit mihi viuere sine eorum fraude, saltem liceat mori sine meorum scelere. Retuli ego acceptam iniuriam, non intuli. Vos æstimate an digna vindicando fuerit. Illi damno fructuum queruntur, ego coniugis amissione. Conferte manipulos messis & sociam thori. Dolorem meum ipsi probarunt, cuius iniurias vindicauerunt. Videte quo vos ministerio dignos putant. A vobis enim morte affici volunt, quem ipsi vltione dignum, de ijs qui me læserant, iudicauerunt, & qui vindictæ præbuere ministerium. Sed si adeo subdita superbis colla geritis, tradite me hostium manibus, vos nolite occidere. Non mortem abnuo, sed vestrum fugio contagium. Verùm si formidine ceditis, insolentibus alligate vinculis manus inermes, licet inueniunt sibi arma nobis soluta. Certè conditionem impositæ satis fuisse iam arbitrati sunt, si viuentem in potestatem daretis.*

Allegor. Samson hîc fuit typus Christi, qui à ciuibus suis Iudæis ligatus & traditus est Pilato & Romanis, vt ab eis crucifigeretur. ita S. Aug.

ET SICVT SOLENT AD ODOREM IGNIS LINA CON- Vers. 14.

CONSVMI, id est facillimè Samson rupit funes, perinde ac lina, quæ sicca, mox vt calorem ignis senserint, comburuntur. Metaphoricè sensus caloris vocatur odor. Vnde Septuag. *Sicut stuppa cùm olfecerit ignem.* Perperam ergo nonnulli Codices pro *odorem* legunt *ardorem*, & pro *lina ligna.*

INVENTAMQVE MAXILLAM, ID EST MANDIBVLAM ASINI, QVÆ IACEBAT.] Hebr. maxillam טריה *teria*, id est virentem, id est humentem & tabo adhuc fluentem. Ita Chald.

INTERFECIT IN EA MILLE VIROS.] Asini enim vti magna habent duraque capita, sic & maxillas, præsertim in Syria, vbi sunt grandiores & fortiores nostratibus; quanquam naturaliter vix fieri poterat, vt vnâ maxillâ occideret mille viros; nam percutiendo tot viros maxillam sæpius confregisset; sed Dei virtus ei adfuit, quæ & maxillam in suo robore conseruauit, vt tot ictibus allisa duris corporibus non rumperetur, ac Samsoni vires dedit, vt per illam mille viros necaret. Hic impletum illud Psal. 3. 8. *Percussisti omnes aduersantes mihi sine causa*, vbi pro *sine causa* Hebr. est לחי *lechi*, id est *maxilla.*

Symbol. in maxilla asini Samson percussit mille Philisthæos. Homo enim carni, gulę & luxuriç deditus (vti erant Philisthæi) nihil est aliud quàm bucca aut maxilla, ait Clemens Alexand. lib. 2. Pædag. c. 1. sub initium. Mala ergo siue maxilla asini percussit asinos, id est Philisthæos asininos & carnales. Sicut ergo Hercules non telo, sed claua tot monstra cecidit, sic Samson maxillam vertit in clauam, eaque hostes prostrauit.

Mysticè S. Ambros. lib. 2. de Spiritu S. in Proœmio per maxillam accipit patientiam, quæ omniû est victrix: *Inuictus Samson*, inquit, *Atque ita insuperabilis, vt in maxilla asini viros mille perimeret: ita plenus gratia cælestis, vt etiam aquam in maxilla asini sitiens reperiret: siue ad hoc miraculum conferas, siue ad miraculum vertas, quod in populi forte humilitate gentilis*

Matth. 5. *& requies & triumphos, iuxta quod scriptum est. Qui te percusserit in maxillā & præbe ei & alteram. Per hanc enim iniuriarum patientiam, quam erudimur sacramento baptismatis, & de quibusdam stimulis iracundiæ triumphamus; vt morte obita resurrectionem sequentem consequamur.*

C

Hinc Cabalistæ tradunt חמר *chamor*, id est asinus, per Anastrophen idem esse quod רחם *rechē*, id est misericordia, qua Christus pro nobis pugnans dæmones, omnesque nostros hostes profligarit.

Vers. 16. ET AIT: IN MAXILLA ASINI, IN MANDIBVLA PVLLI ASINARVM DELEVI EOS.] in Hebræo pulchra est Paranomasia: בלחי חמור חמר חמרתים *Bilchi chamor chamorathaim*, quod Pagnin. Caiet. Vatab. & Rabbini vertunt: *In maxilla asini acervum acervorum duorū percussi* q. d. duos aceruos vel cumulos Philisthinorum cecidi. Ludit in voce *chamor*, id est asini, quæ deducta est à *chomer*, id est aceruus siue mensura quę corus dicitur continetque triginta modios; hæc enim erat asinarium onus, quod asinus in Palæstina baiulat. Ita Vilalpando parte 2. de templo lib. 3. c. 9.

D

Porrò Iosephus & S. Ambros. epist. 70. opinatur Samsonem hæc ex arrogantia dixisse, ideoque sitì à Deo afflictum. Audi S. Ambros. *Vtinam quàm fortis in hostem, tam moderatus in victoria fuisset. Verùm quod facilè vsu venit, insolens rerum secundarum animus qui debuit euentum pugnæ diuino fauori & præsidio defer-*

Cornel. in Iudicum.

A *re, sibi arrogauit dicens: in maxilla asini deleui mille viros. Nec aram statuit Deo, nec hostiam immolauit, sed negligens sacrificij, assumptor gloriæ, vt triumphum suum perpetuo consecraret nomine, vocauit locum maxillæ interfectionem.*

Verùm meliùs Abulen. Serarius & alij censent Samsonem hoc cantico gratias Deo egisse, quòd eius ope solus per vnam maxillam ceciderit exercitum Philisthinorum. Addunt Lyran. Abul. Caiet. & Arias (idq; colligitur ex v. sequenti) Samsonem proliatim carmē hic Deo cecinisse: v. g. illud quod postea cecinit Dauid Psal. 143. *Benedictus dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum*, &c. ac post singulos versus iterasse *In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum deleui eos*, quasi carmen intercalare.

SITIENSQVE VALDE,] ex labore tum itineris, tum mactandi tot Philisthæos. Vers. 18.

B

APERVIT ITAQVE DOMINVS MOLAREM DENTEM (Septuag. *locum qui in maxilla.* Perperam Chald. *petram quæ in maxilla*, nisi per petram accipias os dentis durū vt petram. Hebr. enim מכתש *machtes*, dentem molarem significat) IN MAXILLA ASINI, ET EGRESSÆ SVNT EX EO AQVÆ] S. Ambros. epist. 70. *Dei misericordia*, inquit, *cùm proiecisset ille maxillam, aperuit scissuram eius, & fons erupit ex ea.* D. Hieron. in Epitaph. Paulæ *Fontem de molari maxillæ dente produxit.* Prudentius in Enchiridio. Vers. 19.

ab ore leonis.

Mella fluunt: maxilla asini fontem vomit vltro.
Stultitia exundat lymphis: dulcedine virtus.

Et S. Ephrem. tom. 1. pag. 128. *Tantæ*, inquit, *erat Samson sanctimoniæ, vt etiam quandoque sitiens eo, & in inopia aquæ orante, ex arrepta mandibula asini emortua aquæ scaturirent.* S. Chrysost. hom. 15. ex varijs in Matthæum locis: *Sanctus erat Samson, atqui tantum sanctus, vt cum sitisset post laborē pugnæ in loco sicco depressus in defectu animæ suæ Dominū statim ex ipsa maxilla, quam in manu tenebat, erumpente aqua biberit, atque inde sitis æstum ex eodem mortui pecoris osse quo vicerat, effectus extinxerit.*

C

Nota quod ait Chrysost. *quam in manu tenebat*, hoc est manu tenuerat; nam iam ante eam in terram proiecerat, ibique eo orante ex illa fons erupit. Porrò erupit hic fons ex terra in maxillam, indeque scaturijt, vt maius appareret miraculum, idq; congruè ad meritum Samsonis & præmium: quia enim ipse per mandibulam fortissimè pugnans & cædens Philisthæos ingentem contraxit sitim; hinc Deus per eandem maxillam sitis remedium præbuit, eliciens ex illa fontem aquæ perennem. Disce hic quàm magnus Deus per res viles & paruas, vti per maxillam, magna operetur, quare nemo desperet se eius ope magna facturum, dummodo ei strenuè cooperetur.

D

IDCIRCO APPELLATVM EST NOMEN LOCI ILLIVS: FONS INVOCANTIS DE MAXILLA.] τὸ *de maxilla* refert ad τὸ *fons*, non ad τὸ *inuocantis*, vt patet ex Hebræo. q. d. fons inuocantis (Samsonis) qui est in *lechi*, hoc est in loco dicto *Ramath lechi*; id est eleuatio maxillæ, eò quòd ibidem Samson orans ex maxilla fontem hunc elicuerit.

VSQVE IN PRÆSENTEM DIEM.] Fontem hunc perdurasse ad sua tempora tradit S. Hieron. in Epitaph. Paulæ imò & Glycas par. 2. annalium disertè: *Hic fons*, inquit, *in hodiernum vsq; diem in Eleutheropolis suburbio conspicitur, & fons maxillæ nuncupatur.*

Vnde Serarius fontem istum adhuc extare, & aquas fundere opinatur. Nam Glycas, inquit, vix 500. annis nostrum sæculum antecessit, cùm vsque ad Ioannem Comnenum Imperatoris Alexij filium suos protulerit annales. Nam quis ex eo tempore illum vel arefecisset æstus, vel obstruxisset lutum, vel dissipasset manus?

Maxilla Ecclesiæ est prædicator.

Tropol. S. Gregor. lib. 13 Moral. cap. 6. *Maxilla*, inquit, *Ecclesiæ sancti prædicatores sunt, sicut sub Iudææ specie per Ieremiam dicitur: plorans plorauit in nocte, & lachrymæ eius in maxillis eius: quia in aduersitate Ecclesiæ illi amplius plangunt, qui vitã carnalium confringere prædicando nouerunt. Per ipsos quippe sancta Ecclesia innocuos à vitijs comedit, & quasi glutiens in sua membra conuertit. Vnde ipsi quoque primo prædicatori, velut maxillæ Ecclesiæ dicitur: Occide & manduca. Hinc est etiam quod Samson maxillam asini tenuit, & hostes peremit; quia redemptor noster simplicitatem atque patientiam prædicantium sua manu virtutis tenens, à vitijs suis* A *carnales interfecit. Et maxilla in terram proiecta postmodum aquas fudit, quia data morti prædicatorum corpora magna populis monstrauere miracula*, Appositè in Martyrol. die 24. Febr. Baronius: *Babylas, inquit, mortuus velut rediuiuus contra Gentiles pugnas aggressus est maiores Nam more Samsonis, ossibus pugnans in fugã vertit Philisthæos.*

IVDICAVITQVE ISRAEL IN DIEBVS PHILISTIIM VIGINTI ANNIS] quibus scilicet Philisthini opprimebãt Hebræos. Hinc patet primò, annos Samsonis concurrere cum 40 annis seruitutis, quibus Hebræi seruierunt Philisthæis, vt dixi c. 13. 1. Patet secundò, Samsonem verè fuisse Iudicem Israelis, quia *iudicauit*, id est vindicauit & liberauit eum à seruitute Philisthinorum. Fuit tamen ipse dispar & dissimilis cæteris Iudicibus, qui per exercitus pugnarunt: ipse enim solus contra exercitus præliatus est, eosque fudit & occidit. Patet tertio, eum iudicasse per 20. annos. VERS. 20.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Samson Gazæ à Philisthæis circumcessus ablatis vrbis portis egreditur: Mox v. 4. amans Dalilam, ab ea vrgentibus Philisthinis variè tentatur, vt aperiat in quo sita sit sua fortitudo: cuius assidua importunitate victus v. 17. indicat eam sitam in capillis: hos ergo ei dormienti abscindit Dalila, itaq; eum Philisthæis prodit & tradidit. Hi eum vinciunt, exoculant, incarcerant, dieſq; festos & ludos agunt. Tandem v. 26. Samson recrescentibus capillis & viribus, concutiens duas columnas domus, eius ruina Principes & tria millia Philisthinorum, secum obruit & sepelit, pluresq; occidit moriens quàm viuens.

1. ABijt quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem, ingressusque est ad eam. 2. Quod cum audissent Philisthijm, & percrebuisset apud eos intrasse vrbem Samson, circumdederunt eum, positis in porta ciuitatis custodibus: & ibi tota nocte cum silentio præstolantes, vt facto manè exeuntem occiderent. 3. Dormiuit autem Samson, vsque ad medium noctis: & inde consurgens apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis & sera, impositasque humeris suis portauit ad verticem montis, qui respicit Hebron. 4. Post hæc amauit mulierem, quæ habitabat in valle Sorec, & vocabatur Dalila. 5. Veneruntque ad eam principes Philisthinorum, atque dixerunt: Decipe eum, & disce ab illo, in quo habeat tantam fortitudinem, & quomodo eum superare valeamus, & vinctum affligere, quod si feceris, dabimus tibi singuli mille & centum argenteos. 6. Locuta est ergo Dalila ad Samson: Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo, & quid sit quo ligatus erumpere nequeas? 7. Cui respondit Samson: Si septem neruiceis funibus, necdum siccis & adhuc humentibus, ligatus fuero, infirmus ero vt cæteri homines. 8. Attuleruntque ad eam satrapæ Philisthinorum septem funes vt dixerat: quibus vinxit eum, 9. latentibus apud se insidijs, & in cubiculo finem rei exspectantibus, clamauitque ad eum: Philisthijm super te Samson. Qui rupit vincula, quomodo si rumpat quis filum de stuppæ tortum putamine, cùm odorem ignis acceperit: & non est cognitum in quo esset fortitudo eius. 10. Dixitque ad eum Dalila: Ecce illusisti mihi, & falsum locutus es: saltem nunc indica mihi quo ligari debeas. 11. Cui ille respondit: Si ligatus fuero nouis funibus, qui numquam fuerunt in opere, infirmus ero, & aliorum hominum similis. 12. Quibus rursum Dalila vinxit eum, & clamauit: Philisthijm super te Samson, in cubiculo insidijs præparatis. Qui ita rupit vincula quasi fila telarum. 13. Dixitque Dalila rursum ad eum: Vsquequo decipis me, & falsum loqueris? ostende quo vinciri debeas. Cui respondit Samson: Si septem crines capitis mei cum licio plexueris, & clauum his circumligatum terræ fixeris, infirmus ero. 14. Quod cùm fecisset Dalila, dixit ad eum: Philisthijm super te Samson. Qui consurgens de somno extraxit clauum cum crinibus & licio. 15. Dixitque ad eum Dalila: Quomodo dicis quod amas me, cùm animus tuus non sit mecum? Per tres vices mentitus es mihi

mihi, & noluisti dicere in quo sit maxima fortitudo tua. 16. Cumque molesta esset
ei, & per multos dies iugiter adhæreret, spatium ad quietem non tribuens, defecit
anima eius, & ad mortem vsque lassata est. 17. Tunc aperiens veritatem rei, dixit
ad eam: Ferrum numquam ascendit super caput meum, quia nazaræus, id est, con-
secratus Deo sum de vtero matris meæ: si rasum fuerit caput meum, recedet à me
fortitudo mea, & deficiam, eroque sicut cæteri homines. 18. Vidensque illa quod
confessus ei esset omnem animum suum, misit ad principes Philisthinorum ac
mandauit: Ascendite adhuc semel, quia nunc mihi aperuit cor suum. Qui ascende-
runt, assumpta pecunia quam promiserant. 19. At illa dormire eum fecit super
genua sua, & in sinu suo reclinare caput. Vocauitque tonsorem, & rasit septem
crines eius, & cœpit abigere eum; & à se repellere: statim enim ab eo fortitudo
discessit. 20. Dixitque Philisthijm super te Samson. Qui de somno consurgens,
dixit in animo suo: Egrediar sicut ante feci, & excutiam, nesciens quod recessisset
ab eo Dominus. 21. Quem cùm apprehendissent Philisthijm, statim eruerunt
oculos eius, & duxerunt Gazam vinctum catenis, & clausum in carcere molere fe-
cerunt. 22. Iamque capilli eius renasci cœperant. 23. & principes Philisthi-
norum conuenerunt in vnum, vt immolarent hostias magnificas Dagon deo suo &
epularentur, dicentes; Tradidit deus noster inimicum nostrum Samson in manus
nostras. 24. Quod etiam populus videns, laudabat deum suum, eademque dice-
bat: Tradidit deus noster aduersarium nostrum in manus nostras, qui deleuit ter-
ram nostram, & occidit plurimos. 25. Lætantesque per conuiuia, sumptis iam
epulis, præceperunt vt vocaretur Samson, & ante eos luderet. Qui adductus de
carcere ludebat ante eos, feceruntque eum stare inter duas columnas. 26. Qui
dixit puero regenti gressus suos: Dimitte me, vt tangam columnas, quibus omnis
imminet domus, & reclinet super eas, & paululum requiescam. 27. Domus au-
tem erat plena virorum ac mulierum, & erant ibi omnes Principes Philisthinorum,
ac de tecto & solario circiter tria millia vtriusque sexus spectantes ludentem Sam-
son. 28. At ille inuocato Domino, ait: Domine Deus memento mei, & redde
mihi nunc fortitudinem pristinam Deus meus, vt vlciscar me de hostibus meis, &
pro amissione duorum luminum vnam vltionem recipiam. 29. Et apprehendens
ambas columnas, quibus innitebatur domus, alteramque earum dextera, & alteram
læua tenens. 30. ait: Moriatur anima mea cum Philisthijm, concussisque fortiter
columnis, cecidit domus super omnes principes, & cæteram multitudinem quæ
ibi erat: multoque plures interfecit moriens, quam antè viuus occiderat. 31.
Descendentes autem fratres eius & vniuersa cognatio tulerunt corpus eius, & se-
pelierunt inter Saraa & Esthaol in sepulchro patris sui Manue: Iudicauitque Israel
viginti annis.

VERS. 1. VIDIT IBI MVLIEREM MERETRICEM, INGRESSVSQVE EST AD EAM,] nõ vt cum ea fornicaretur, sed alterius negotij vel mysterij causa, ait S. August. serm. 107. de Temp. Verùm ingredi ad meretricem in Script. significat fornicari & meretricari. Quare fornicatus est hîc Samson.

VERS. 3. IMPOSITASQVE (portas Gazæ) HVMERIS SVIS PORTAVIT AD VERTICEM MONTIS.] Peccauit mortaliter Samson fornicando cum meretrice, & tamen retinuit suam fortitudinem supernaturalẽ, qua portas vrbis impositas humeris tulit in montem; quia fortitudo hæc erat gratia gratis data, nõ gratum faciens, ac consistebat cum peccato mortali. Sita enim erat in eius Nazaræatu, id est in coma intonsa, ac abstinentia à vino & sicera: fornicatio autem non tollebat eius Nazaræatum, ac consequenter nec eius fortitudinem.

Samson tollens portas est Christus resurgens è limbo.

Allegor. Samson media nocte tollens portas Gazæ repræsentat Christum, post mediam noctem è sepulchro resurgentem, ac lapidem sepulchri amouentem, insuper portas mortis & gehennæ auferentem, indéq; patriarchas & prophetas sanctosque omnes cum triumpho educentem. Ita S. August. serm. 107 de Tẽp. S. Hieron. in c. 5. ad Ephes. S. Gregor hom. 21. in Euang quem audi: *Quem nisi redemptorem Samson ille significat? Quid Gaza ciuitas nisi infernum designat? Quid per Philisthæos nisi Iudæorum perfidia demonstratur? Qui cùm mortuum Dominũ viderent eiusq; corpus in sepulchro iam positũ, custodes illicò deputauerunt, & eum qui auctor vitæ claruerat, in inferni claustris retentum, quasi Samsonem in Gaza se deprehendisse lætati sunt. Samson verò media nocte non solum exijt, sed etiam portas tulit: quia videlicet redemptor noster ante lucem resurgens, non solùm liber de inferno exijt, sed & ipsa etiam inferni claustra destruxit. Portas tulit, & montis verticem subijt, quia resurgendo claustra inferni abstulit, & ascendendo cælorum regna penetrauit. Hanc ergo resurrectionis eius gloriam fratres charissimi; quæ & priùs demonstrabatur ex signo, & post patuit ex facto, tota mente diligamus, pro eius amore moriamur.*

HVMERIS SVIS.] R. Simeon Hacchasid in Suta c. 1. fol. 10. censet humeros Sãsonis tam fuisse latos, vt vnus ab altero distaret sexaginta cubitis: quare eum fuisse gigantem. Verùm omnes refutant vtrumque. Nec enim fortitudo Samsonis in gigantea corporis mole, sed in capillis sita erat.

POST HÆC AMAVIT MVLIEREM, QVÆ HABITABAT IN VALLE SOREC (vbi erant vites vuæ & vina præstantissima) ET VOCABATVR DALILA. VERS. 4.

Dalila Samsonis vxor.

Quæres, an hęc fuerit Samsonis vxor, an concubina & meretrix? Vxorem fuisse censet S. Chrysost. hom. 17. ex varijs in Matth. locis: *Hunc tantum,* in-

inquit, *& talem virum & pulchritudine, & veritate, & sanctitate, uxor sua sunt immunem despiciens, alligans Allophylis tradidit.* Et postea: *Subdola integrisit in praecordia mariti.* Et S. Ephrem serm. aduersus improbas mulieres tom. 1. *Tanta sanctitatis, pulchritudinis & fortitudinis virum propria mulier deturpauit, & veluti hostem vinctum in alienigenarum manus tradidit, & cui neque leones, neque alienigenae resistere quibant, hunc propria ramux deuicit.*

Idem sentit Abbas Ioseph apud Cassian. Collat. 17. c. 20. & Rabbini nonnulli, ac S. Prosper lib. de promiss. c. 22. & Pererius in c. 31. Genes. disp. 1.

Verùs eius concubina. Verùm alij passim opinantur Dalilam non fuisse vxorem Samsonis, sed concubinam; tum quia ipsa domi suae Philisthaeos Samsonem capturos abscondit inscio Samsone: si enim ipse eius fuisset maritus, peruiam habuisset totam domum, nec quis eo inscio in ea celari potuisset; tum quia si fuisset maritus Dalilae, duxisset eam in domum suam, non autem ad domum eius diuertisset: ac habuisset cognatos, famulos & ancillas, qui ei dolos Dalilae, aequè ac Philisthaeos ab ea domi absconditos detexissent.

Vnde Iosephus Dalilam vocat meretricem, aequè ac S. Ambros. epist. 70. S. Hieron. epist. 126 ad Euagrium Abul. quaest. 7. Serarius & alij, qui propter easdem rationes autumant Dalilam Philisthaeam fuisse, non Iudaeam.

Hinc appositè Hebr. vocatur *Dalila*, id est paupertas, tenuitas, infirmitas, exhaustio, ait Pagnin. in nom. Hebr. quia talis solet esse meretrix: & quia *debilitauit & infirmauit*, tum aliorú, tum *Samsonis* robur, ait, Elias in Thibi, *cor & opera.*

Mulier quã perniciosa. Verè Comicus in Trueulento: *Nos omnis aetas, inquit, ad perdiscendum sat est amanti, dum id perdiscat, quot pereat modis, quot indificetur exemplis, quotque exoretur ex arbulis. Ita disciplina in aedibus est lenonys. Priusquam vnum dederis, centum quae poscat parat.* Et verè ibidem Geta. *Meretricem*, inquit, *esse reor, mare vt est, quod des deuorat, nec vnquam abundat. Meretrix mecum herum miserum sua blanditia intulit in pauperiē. priuauit bonis, luce, honore atque amicis.*

Vide hic quàm perniciosa sit mulier. Quid fortius Samsone? quid sanctius Dauide? quid sapientius Salomone? & tamē hos viros perdidit mulier, aequè ac Eua Adamum omnesque eius posteros. Vide S. Chrysost. hom. 17. ex diuersis in Matth. & S. Ephrem sermone contra improbas mulieres, Audi S. Hieron. epist. 22 ad Eustoch. *Samson leone fortior & saxo durior, qui & vnus, & nudus mille persecutus est armatos, in Dalilae mollescit amplexibus.* Et S. Ambr. Apologia 2. Dauid c. 3. *Samson, inquit, validus & fortis leonem suffocauit: sed amorem suum suffocare non potuit. Vincula soluit hostium: sed suarum non soluit nexus cupiditatum. Messes incendit alienas: & vnius ipse mulieris accensus igniculo, messem sua virtutis amisit.*

Denique Dalila prodens Samsonem per capillos, fuit typus Iudae prodentis Christum per osculum, vti docent Patres.

VERS. 5. DABIMVS TIBI SINGVLI MILLE ET CENTVM ARGENTEOS.] Argēteus, supple Gelus, erat Florenus Brabanticus continens quatuor regales Hispanicos, siue quatuor Iulios Romanos; mille ergo & centum argentei faciunt totidem Florenos Brabanticos. Multiplica hos per quinq; (quinq; enim erant Satrapiae, & Satrapae siue Principes Philisthinorum, scilicet Accaron, Ascalon, Azotus, Gaza, & Geth) habebis quinq; millia & quingentos Florenos Brabanticos, quibus Dalila Sãsonem vendidit.

SI SEPTEM NERVICEIS FVNIBVS.] hoc est funibus confectis & contortis ex neruis boum, taurorum, vel aliorum animalium. Hebr. enim יתר *iether* & neruum & funem significat. Pagnin. hic vertit *virgas*. Arias *viminibus*. Ioseph *palmites vitis*. Septuag. Chald. & alij *funes*. Mentitur Samson, et Dalilam deludat & à se ablegat, ne secretum fortitudinis suae ei reuelet. VERS. 7.

QVI RVMPIT VINCVLA, QVOMODO SI RVMPAT QVIS FILVM DE STVPPAE TORTVM PVTAMINE.] VERS. 9.

hoc est de stuppae quisquilijs, quae putari & abijci solent, hoc est filum vilissimum & debilissimum; putamen enim est omne id, quod non tantùm à nucibus, sed ab alijs etiam rebus excutitur ac proijcitur, ait Nonius, Abulen. & Lyran. pro putamine legunt *sputamine*, id est sputo, puta filum sputaticium: nentes enim & nectentes funes solent crebrò conspuere stuppam, vt tantò faciliùs eam stringant & torqueant.

DEFECIT ANIMA EIVS, ET AD MORTEM VSQVE LASSATA EST,] id est, in maximos angores animiq; angustias redactus est, vt ferè mori mallet quàm contentissimam illam cum sua Dalila pugnam & importunitatem: ita multos vincit daemon & caro continuatione & prolixitate tentationis, qui primò fortissimè ei restiterant: sensim enim hac duratione animi cum viribus languescunt & enervantur, tandemque vinci se sinunt; cedunt & succumbunt, ni Dei auxilium assiduè imploratum adsit, & constantiam homini tribuat. VERS. 16.

SI RASVM FVERIT CAPVT MEVM, RECEDET A ME FORTITVDO MEA.] Hinc patet fortitudinem hanc admirabilem, & vires naturae superantem, fuisse qualitatem supernaturalem Samsoni inditam, sed cum pactò, si videlicet ipse Nazaraeus esse perseueraret & comam non tonderet, sed iugiter aleret. Vnde quia ipse sua culpa, indicando scilicet Dalilae suae hosti & proditrici causam fortitudinis suae, comam suam detonsione perdidit, idcirco fortitudinem hanc subduxit illi Deus: non subducturus illam, si sine culpa, alopeciâ, alioue morbo aut incendio, alioue casu, aut vi illatâ, illam perdidisset, vt rectè aduertit Abul. & Auctor. de Mirabil. S. Script. apud S. August. lib. 2. cap. 6. *Mandati*, ait, *Dominici obseruatio donum fortitudinis conseruabat.* Fuit ergo donum hoc qualitas non transiens, sed permanens quamdiu ipse Nazaraeus & coma coronatus permaneret, non quòd coma hanc fortitudinem causaret, nec quòd in capillis fortitudo haec consisteret (sita enim erat in lacertis, neruis, totoque corpore, ac magis in animo) sed quòd seruata coma esset conditio & signum Nazaraeatus, pactique diuini conseruatio, ideoque causa moralis huius fortitudinis ex Dei ordinatione. Quòd ergo Samsone opus aliquod heroicum aggrediente dicitur. *Irruit in eum Spiritus Domini*, non significat fortitudinem hanc in illo non fuisse permanentem, ac per singulos actus illi inditam, sed indicat nouum Dei instinctum, nouosque animos ad hoc illudue machinandum illi à Deo fuisse immissos. Spiritus enim notat inspirationem, instinctum, animos & impetum ad quippiam audendum. Ita Sanctus Paulinus epistola 4. ad Seuerum, & Sanctus Ambrosius lib. 2. de Spiritu sancto in Prooemio, quem audi. *Non ita est, vt tamen vim corporalium capillorum* VERS. 17. *Fortitudo Samsonis fuit in capillis.*

puto-

pusemus. A *Sunt quidem crines religionis & fidei : crines Nazaræi in lege, perfecti in parsimonia, & abstinentia consecrati : quibus illa in typo Ecclesiæ, quæ Domini pedes oleo perfuderat, verbi cælestis vestigia detergebat. Tunc enim & secundùm carnem mouerat Christum. Isti videlicet crines, de quibus dicitur capillatura tua greges caprarum : ex illa capite pullulantes, de quo dictum est Caput viri Christus. Et alibi: caput eius aurum Cephas & crines eius abietes nigra.*

Causa litteralis roboris Samsonis.

Causa ergo literalis cur durante coma Samsoni duraret & fortitudo, fuit, quòd durante coma permaneret ipse Nazaræus, hoc est Deo consecratus. Nazaræi enim consecratio maximè consistebat in coma, vt dixi Numer. 9. Deus enim Nazaræatui Samsonis hoc fortitudinis donum quasi præmium assignabat.

Allegor.

Alleg. causa erat, quòd per comam Nazaræi repræsentabat Christũ Nazaræum & Nazarenum, B à quo omnis fortitudo procedit: Christus enim est caput nostrum, & velamentum ac ornamentum capitis nostri. Vnde S. August. ser. 107. de Temp. Fortitudinem, ait, non in pede, non in manu habebat sed in coma, id est velamento: & in velamento Christus habebat virtutem, quando vmbræ legis veteris eum tegebant. Coma ergo Samson in velamento erat, quia in Christo aliud videbatur, aliud intelligebatur.

Tropolog.

Tropol. causa erat quòd capillus notat cogitationes & intentiones hominis; sicut enim à capite sano germinant sani capilli, sic ex mente bona oriuntur bonæ cogitationes, à quibus omnium virtutum fortitudo germinat.

Symbol.

Symbolica causa fuit, vt indicaret Deus hoc esse donum suum : qua ratione enim vilis & exilis capillus, id est capitis pilus, per se tantã fortitudinem causare potuisset? Rursum vt Deus moneret capillorum, C id est rerum minimarum nobis exactam curam esse habendam. A minimis enim pendent maxima. Minima ergo da Deo, & ab eo obtinebis maxima; sin illa Deo neges & des rebus terrenis, perdes maxima. Audi S. Ephrem in serm. ascetico de vita Religiosa. *O miraculum ingens, ô obstupescendum : sicut namque leo animal generosissimum vnico saltem capillo in terra vinctum tenetur; atq; humiliatur, ita profectò & ista virtus (quæ leoni comparatur) terrena qualibet cura, veluti capillo vno colligatur, & in terra marcescit atque vilescit. Quamobrem sobrium ac vigilem carissime te præbe: & teipsum vincens, manusque admouens, capillum in te illum exiguum ac vilem abscinde: vt non in derisum venias, quemadmodum Samson ille fortissimus, qui in vno momento & ictu oculi, sola asini maxilla armatus mille viros occidit, & quasi vnum capillum* D *septenos validissimos funes amputauit; & seipsum à vinculis liberans, inimicos occidit, & Deo victoriam dedicauit: orationi, eius maxillam asini in fontem aquæ conuertit : Hic autem licet tantus ac talis esset, adeoque multa præclara præstitisset, semetipsum tamen per imprudentiam hostibus vinctum tradidit; humiliatusque valde est postquam crines ei ablati sunt, terribilesque illos suos & admirabiles vires colligatas ac perdidit. Quare & in tibi ipsi attende, &c.*

Hinc S. Ambros. lib 1. Offic. c. 26. capillos Samsonis vocat *munitis crinis ornatum prærogatiuam virtutis.* Et S. Paulinus ad Cytherium; *Samson, ait, vi capillorum potens, virtute crinitus sacra : Et ille recepit robur recretis crinibus* S. Chrysost. ex varijs in Matth. locis hom. 17. capillos Samsonis appellat *arcanum virtutis suæ martyrium*, id est testimonium.

An in solis capillis fortitudo Samsonis.

Quæres, an Samsonis fortitudo in solis capillis, an etiam in reliquis cæremonijs Nazaræatus, ac præsertim in abstinentia à vino & sicera sita fuerit vt si vinum biberet, fortitudinem amitteret, esto capillũ intonsum seruaret? Affirmat Abul. S. Basil. & alij mox citandi, & ratio est, quia ob Nazaræatum datum fuit ei hoc robur. Atqui Nazaræatus tam consistebat in abstinentia vini & siceræ, quam in coma intonsa, ideoq; Deus abstinentiam hanc tam seuerè præceperat non tantùm Samsoni, sed & matri eius cap. 13. 4. ideoque vt doceret nos sanitatem & robur non consistere in vino, sed esse donum Dei, qui statuit vt abstinentia sit mater tã roboris & sanitatis, quàm sapientiæ & sanctitatis, vt patet in priscis Anachoretis. Negat Serarius & alij. Ratio est quòd Samson hic solùm capillorum meminerit, in ijsque suam fortitudinem sitam assereret. Porrò sciuit hoc Samson indicante hoc B matre, vel reuelante Angelo, vel inspirante Deo, Vtraque sententia est probabilis, sed prior probabilior.

AT ILLA DORMIRE EVM FECIT SVPER GENVA SVA.] Putat Noster Delrio lib. 3. Disquis. Magic. p. 1. q. 2. Dalilam papauer aliaque soporifera Samsoni in cibo vel potu dedisse, vt fortiùs dormiret, nec expergisceretur in detonsione capillorum, idque à similibus muliereulis factitatum docet ex Virgilio, Apuleio & Cæsario. Addunt alij propinasse ei vinum, quod in Sorec, vbi ipsa habitabat, erat præstantissimum: *sine Cerere & Baccho friget Venus, & in vino luxuria*, ait Apost. Ephes. 5. 18. *Et Venus in vinis, ignis in igne furit.* Vnde & Iosephus Samsonem vocat ebrium: idem insinuant S. Ambros. Epist 70. S. Basil. Orat. 1. & 2. de Ieiunio, & Theodor. quæst. 50. in l. 3. Reg. Quod si verum C est, iure meritoque Samson permissus est à Deo incidere in somnum, in eoque perdere comam, & cum ea fortitudinẽ, quia contra legem Nazaræatus vinum bibit, & contra legem temperantiæ plus æquo bibit. Negat tamẽ idipsum Abul. quia Script. nullam vini vel temulentiæ facit mentionem, facturã vtique, si ipse per eam Nazaræatum suum adeò à Deo commendatum infregisset. Sed audi S. Basil. hom. 1. de ieiunio; *Quæ res fortissimum virum Samsonem inexpugnabilem reddidit? An non ieiunium? Cum ieiunio in vtero matris conceptus est, cum ieiunio educatus est, ieiunio in virum adoleuit, quod ieiunium Angelus matri indixerat? Quidquid sequitur è vinea ne edat vinumque & siceram ne bibat. Ieiunium prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legum latoribus submimistrat sapientiam, bonæ animæ custodia, corporis tutus commilitor, armatura fortiter belligerantibus, athletis* D *exercitium.* Et hom. 2. exaggerat dicens. *Ieiunium magnum illum Samsonem educauit, idque quamdiu viro adfuit, singulis conflictibus milleni hostes prostrati sunt, vrbium portæ subruptæ sunt, leones robur manuum illius non sustinuerunt. At simul atque ebrietas ac scortatio corripuit hominem, captus est ab hostibus atque excæcatus, pro ludo expositus est pueris alienigenarum.* Ex quibus concludit S. Hieron. lib. 2. contra Iouinian. *Quàm pulchra res quæ placat Deum, leones mitigat, dæmones terret.*

Vers. 19.

ET RASIT SEPTEM CRINES EIVS,] hoc est septem cincinnos, quibus constabat, & in quos distincta erat Samsonis cæsaries, ne si tota sparsa diffluerit, oculos eius totamque faciem velaret. Ita Abulens. Alij per septem crines accipiunt omnes crines. Septenarius enim est symbolũ vniuersitatis.

Allegor. Sicut Dalila totondit crines Samsonis, sic Iudæi per noctem Passionis Christi, illudentes ei eius capillos vulserunt, vel raserunt, iuxta illud Isaiæ 50. v. 6. *Genas meas dedi vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus in me:* item cùm milites corona spinea comam eius lacerarent.

Mysticè S. Ephrem tom. 1. ser. aduersus improbas mulieres: *Septem crines in capite gestabat Samson, qui septiforme lumen designabant gratię.* Et postea: *Mysterium fortitudinis ipsius inter dormiendum noctu per dolum deprędans mulier, illum iam nudum atq; inermem circumuenit.* Et pluribus interiectis, hæc mulieri mala dat epitheta & malitiæ elogia: *Quid est mulier? Naufragium super terram; fons nequitiæ, thesaurus immunditiæ & malitiæ, mortifera conuersatio atq; confabulatio, oculorum pernicies, animarum exitium, cordis speculum, iuuenum perditio, sceptrum inferni & concupiscentia præceps. Quid est mulier? causa diaboli, requies serpentis, diaboli consolatio, dolor inconsolabilis, caminus succensus, eorum qui saluantur offensio, malitia incurabilis, diurna confabulatio, hospitium lasciuorum & officina dæmonum. Quid est mulier? amor flagitiosus, bestia impudens, incontinentissimus impetus, effrænatum os rerum arcanarū, triumphus tenebrarum, dux delictorum, oblectamentorum magistra, insatiabilis concupiscentia, nequitiæ & æterni supplicij conciliatrix. Quid mulier? prudentia terrena, vini socordia, concumbens incontinentia, excitata ira, vipera vestita, pugna voluntaria quotidiana calamitas, procella domus, viri naufragium, immanis bellua, adulterorum diuersorium, arma diaboli, expertus rabies, exornata mors, vt non immeritò dictum sit à Sapiente: Breuis omnis malitia super malitiam mulieris.*

Epitheta mulieris malæ.

Et coepit abigere eum et a se repellere: statim enim ab eo fortitudo discessit.] Tale est meretricum ingenium, vt virorum opes viresque exhauriant, mox inopes pauperesque repellant. En tibi vt tanta Samsonis virtus ab imbecilli muliercula prosternitur, & prostrata illuditur?

Nisi coma Samsonis.

Ex hoc facto Samsonis & Dalilæ orta est historia, vel potiùs fabula Gentilium de Nisi Megarorum regis sub idem hoc tempus regnantis, coma adeo cælesti, vt quamdiu eam seruaret, nec vinci, nec regno pelli posset; sed Scylla Nisi filia amore Minois vrbem obsidentis dementata, patri dormienti comam resecuit, itaque patrem & patriam hosti prodidit. Verùm Minos Scyllam vtpote tam infamem parricidam exhorruit, eamque pedibus colligatis in mare præcipitem dedit dicens:

Dij te submoueant, ô nostri infamia sæcli
Orbe suo, tellusque tibi pontusque negetur.

Ita ex Pausania, Seruio, Apollidoro & alijs Martinus de Roa lib. 5. Singul. c. 7. & Serarius q. 16. qui & addit: Alij, vt Ouidius, tradunt eam furijs correptam & agitatam seipsam in pelagus pręcipitem dedisse, ac ob Minois imprecationem, in auem migrasse, quã quia Græcis κείρειν est tondere, suo sibi perpetuum dedecus ac infamiam nomine conflaret.

Pluma fuit plumis in auem mutata vocatur
Ciris, & à tonso est hoc nomen adepta capillo.

Quibus omnibus quid significatur aliud, quàm funestus facinorum omnium exitus, propudiosum scelerum dedecus, infamis libidinum merces? Et nostra quidem Ciris Dalila est, cuius etsi extrema ignoramus, imò & depensas ei à Satrapis pecunias videmus vers. 18. nihil tamen dubitandum, quin & diris conscientiæ agitata furijs suorum pœnas dederit flagitiorum.

Qvem cvm apprehendissent Philisthiim statim erverunt oculos eius,] vt si fortitudo ipsi rediret, illam ei inutilem redderent, cùm non videret quem feriret, itaque immunes & securi ab eo forent. Samson excæcatus à Philisthęis fuit typus Christi oculis velati in Passione à Iudæis illi illudentibus, æquè ac excæcationis Iudæorum, quæ inde secuta est. Ita S. August. serm. 107. de Temp. *Vers. 21.*

Iustè, congruaque pœna Samson priuatur oculis, quia eis lasciuè aspexerat & concupierat Dalilam, quæ proinde iusto Dei iudicio eius captiuitatis & cæcitatis fuit causa. *Visu*, ait S. Hieron. in c. 28 Ezech. *quia malè fuerant abusi, Samson & Sedecias priuantur*; nimirum libido excæcat oculos tum corporis; quia spiritus visiuos exhaurit; tum potius mentis. Fuit tamen hæc pœna ei salubris: nam per cæcitatem oculorum corporis, aperti sunt oculi mentis, vt ex pœna agnosceret culpam, de eaque pœniteret, pœnitensque Deum inuocaret, itaque cum eo in gratiam rediens fortitudinem suam ab eo reciperet.

Tropol. audi S. Gregor. lib. 7. Moral. c. 13. *Plerumque*, ait, *priùs oculus contemplationis amittitur, & post, per carnis desideria, huius mundi laboribus animus subiugatur, prout testatur Samson ab Allophylis captus qui postquàm oculos perdidit ad molam deputatus est: quia nimirum maligni spiritus postquàm tentationum stimulis intus aciem contemplationis effodiunt, foras in circuitum laborum mittunt.* Et S. Brigitta lib. 4. c. 126. à tribus hostibus Episcopo cauendum monet. *Quorum secundus pungit oculos, vt est*, inquit, *pulchritudo mundi & possessiones terræ: apparatus rerum & vestium; fauores hominum & honores, Cùm enim omnia ista appetuntur & offeruntur; sic excæcant oculos animæ & rationis, quòd dulciùs videatur stare cum Samsone ad molam curæ mundialis, quàm cum sponsa Ecclesiæ ad dispensationem curæ Pastoralis.*

Audi S. Paulinum Epist. 4. *Cæcitate Samsonis, quàm corporeis tantùm captus oculis, spiritales non amisit, illuminor ad intellectum bonum, vt exemplo illius sciam, quos magis debeam oculos habere. Non enim inuocasset ille vir Dominum in suæ virtutis auxilium, nisi mentis oculos habuisset incolumes, quibus lumen est Christus in cuius lumine videbimus lumen.* Et postea: *Et mortem mihi Samsonis & cæcitatem volo, vt viuam & videam Deo; Nam forsitan ille receptis propter futurum mysterium in coma viribus, recipere simul, vt amiserat, oculos ideo non desiderauit, quia virtus illa cælestis gratiæ internis sana luminibus corporeo non egebat obtutu.* Vnde ex cęcitate hoc morale elicit documentum: *Hoc igitur exemplo & nos contentis ad Dominum sensibus, carnales oculos sæcularium rerum auersione cæcemus quibus orbari propheta desiderabat cùm diceret: Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Et Dominus ipse oculis Iudæorum cæcitatem præferens dicit: Si cæci essetis, peccatum non haberetis. Reminiscamur quâ pernicie illis in paradiso oculi sint aperti; quos tamdiu habuerunt illuminatos Deo, quamdiu clausos habuere peccato. Nam tum demum pubertatis vi ætatis suę hauserunt pudorē, cùm bonæ conscientiæ castitatem, cuius lumine vestiebantur, præuaricationis crimine perdiderunt. Et ideò veri luminis dānum est ad vsum tenebrarum vti luminibus, & oculos in terrena defixos cæcare cælestibus. Illuminatur autē anima tali cæcitate, qua despicit mundum, vt conspiciat Deum.*

Vin-

VINCTVM CATENIS ET CLAVSVM (Hebr. *ligarunt eum* נחשתים *nechuštaim*, id est *duobus aneis aut chalybeis vinculis*) IN CARCERE MOLERE FECERVNT.] *Molere*, id est molas trusatiles (quibus olim frumentum commolebant mancipia in pistrino) eum versare & circumagere coëgerunt.

Tropol. S. Paulin. epist. 4. ad Seuerum: *Qui peccatum operatur*, ait, *de mola vitæ suæ hostile triticum molit, vt Zabolum* (id est diabolum) *pascat, cui panis sit anima, quæ sibi fames est.*

Rabbini moderni & prisci, teste S. Hieron. in c. 47. Isaiæ v. 2. pro molere accipiunt actum venereum, quasi ad eum coëgerint Philisthæi Samsonem, vt ex eo simile semen, id est proles fortes elicerent, vt scilicet ipse eis gigneret nouos Samsones, qui Hebræis talionem redderent, eosque opprimerent, sicut Samson oppresserat Philisthæos.

Verùm apage hanc obscœnitatem: illa se pascant Rabbini obsceni, æquè ac Gentiles, qui teste Apollodoro lib. 2. Biblioth. tradunt Thestium Regem filias suas quinquaginta Herculi dormienti supposuisse, *summa ope adnitens vt Herculis semine repletæ omnes sibi nepotes procrearent.* Idem tentarunt Saracenæ feminæ apud Patrem Gasparem Barzeum, Armuzij Samsonem, sed frustra, vti refert Noster Trigautius in eius vita.

VERS. 22. IAMQVE CAPILLI EIVS RENASCI COEPERANT] Verisimile est, ait Abul. quòd tunc Samson ad cor reuersus, suæ fornicationis & imprudentiæ pœnitentiam egerit, ac rursum seruauerit regulam vitamque Nazaræorum, itaque se Deo reconciliarit, ac crescentibus capillis paulatim donum fortitudinis recuperarit & à Deo receperit. Idem asserit Auctor de Mirabil. S. Script. apud S. Aug. l. 2. c. 6. Arias, Serarius, & alij. Hinc etiam colligitur Samsonem non diu fuisse detentum captiuum, nam capilli secti illicò recrescunt.

Tropol. S. Paulinus epist. 4. *Illam*, ait, *speciem, quæ in illo Samsone vel resurgente vel moriente retexitur & in omnem Christi famulum conuenire arbitror: homo enim qui prauentus fuerit in aliquo peccato, & salubrior pœnitendo ad instaurationem gratiæ quasi capillis renascentibus reuertitur, ponens vt arcum æreum brachia sua, id est fidem spei veræ, & spem fidei non fictam, exercens idem ad prælium manus suas operibus pietatis, cuius exercitatio ad omnia vtilis est; tum vt quibusdam bonæ conscientiæ & fidei firmæ lacertis valens audebit inuadere, & poterit vertere inimicorũ columnas: quæ quidem sunt columnæ hostilis domus quibus nititur, in qua velut noster victor epulatur, illudens capiti, & membris nostris, vt armis suæ iniquitatis vtatur.*

VERS. 23. VT IMMOLARENT HOSTIAS MAGNIFICAS DAGON DEO SVO. Quis & qualis fuerit Dagon dicam 1. Reg. 5. 2.

VERS. 25. ET ANTE EOS LVDERET,] Saltando motum & motionem agendo. Ecce Philisthæi hic illudunt Samsoni quasi scurræ, vti Iudæi Christo patienti, dicentes: *Prophetiza, quis est qui te percussit?* Vide ad quàm indigna deductus sit Samson Israelis Iudex & princeps. Vnde Abul. eius sortem miserans quæst. 35. exclamat: *O admiranda Sãsonis calamitas: o Iudæis populi grauissima infelicitas & opprobriũ! fortissimus ille virorum, atque toti populo stupendus, ipsoque nomine terribilis Samson, qui leones sæuissimos facili manus ictu domuerat, magnos hostilis exercitus tumultus fundẽs inauditam omnibus sæculis stragem egerat, & quod mirabilius est tanta facilitate, vt facilius sibi agere quàm nobis cogitare foret. O nimis plangende vir, imò virorum flos, qui omnes viribus superans, sola prudentia caruisti & miserabilis mulierculæ pulchritudine tractus, & fallacibus lacrymis deceptus in extremã decidisti sortem, ita vt cunctorum quos legerim, miserior factus, turpiter ab hostibus vtroque priuatus lumine, in æternum totius populi Hebræorum opprobrium ad molam asinariam molere cogaris.*

Portò quomodo Samson fuerit typus Christi, audi docentem S. August. ser. 107. de Temp. *Samson Christum significabas. Verum mihi videor dicere, sed continuò occurris cogitantibus? Et Christus vincitur blanditijs mulieribus? Et Christus quomodo dicitur ad meretricem intrare potuisse? Deinde & Christus capite nudatur, capillo raditur, virtute spoliatur, alligatur, excæcatur, illuditur. Euigila fides, attende quid sit Christus, non solum quid fecerit, sed etiã quid passus est Christus. Quid fecit? Operatus est vt fortis, passus vt infirmus. In vno intelligo vtrumque, video fortitudinem filij Dei: video infirmitatem filij hominis.* Et paucis interiectis: *Quædam fecit Samson ex persona capitis, quædam ex persona corporis: totum tamen ex persona Christi. In eo enim quod virtutes & mirabilia operatus est Samson, caput Ecclesiæ Christum significabat: in eo autem quod prudenter fecit illorum qui in Ecclesia iustè viuunt imaginem gessit. Vbi fortè præuentus est & incautè egit, eos qui in Ecclesia peccatores sunt figurauit.*

VT TANGAM COLVMNAS, QVIBVS OMNIS IMMINET DOMVS.] Samson hic typus fuit Christi manus extendentis ad duo crucis extrema, quibus collisit & oppressit, dæmones, peccatum & gehennam. Sic ergo ipse suos interemptores interemptus oppressit, & illius passio facta est interfectio persequentium, ait S. August. serm. 107. de Temp. VERS. 26. *Samson moriens typus Christi in cruce.*

DOMVS.] Multi censent domum hanc fuisse sacram, siue Templum Dagon. Nam, v. 23. dicuntur Philisthæi immolasse hostias Deo suo Dagon, ibidemque epulati ob captum Samsonem: hostiæ autem immolabantur in domo sacra, puta in templo. Ita Iudas. Abul. Dion. Serarius. Salianus & alij. Hinc Philo li. de plantat. Noë. docet olim conuiuari solitos in templo, vt cum Deo modestè & religiosè conuiuari viderentur. Additque *ex hoc more natam aiunt vocem μεθύειν* (id est exhilarari, inebriari) *quasi μετὰ τὸ θύειν* (post sacrificium) *quia post sacra prisci demum indulgebant poculis.* Sic c. 9. 27. Sichimitæ in fano Dei Berith inter epula & pocula maledicebant Abimelech; Ibi ergo idolis suis immolabant, ibidemque idolothyta, id est idolis immolata comedebant, vt docet Apost. 1. Cor. 8. 10. Ibi quoque laudes Dijs suis canebant, & deinde omni luxus & luxuriæ genere lasciuiebant, vti fecere Hebræi adorantes vitulũ aureum, Exodi 32. & 2. Machab. 6. v. 4. Daniel. 5. 4. Idem testatur Virgil. Æneid.

Accedit quòd domus priuatæ non sint tam amplæ vt capiant tria millia spectantium, nec habeãt aulas tam amplas vbi Samson ludens à tribus millibus conspici potuisset: templa verò ad hoc capacia permulta sunt.

VERS. 27. AC DE TECTO ET SOLARIO CIRCITER TRIA MILLIA.] Tecta enim in Palæstina erant plana, habebantque fenestras ita dispositas vt per eas spectantes videre possent quidquid erat in infima domus parte, vt Samsonem hic saltantem. Ita Abul.

VERS. 30. MORIATVR ANIMA MEA CVM PHILISTHIIM] Est Synecdoche. Anima enim mori nequit, cùm sit immortalis. Anima ergo quasi pars præci-

præcipua ponitur pro toto homine, q. d. moriar ego. Aut certè anima mori dicitur non in se, sed in corpore, q. d. moriatur anima corpori, vt illud deserat, nec ampliùs viuificet. q. d. moriar ego, dummodo moriantur Philisth. i. Opprimam ruina domus Philisthæos hostes Israelis, etsi ego eadem opprimendus sim. Morte mea emam mortem hostium & vitam ciuium.

Samson non peccauit se occidendo.

Dices, Samson hic occidit seipsum, ergo fuit sui homicida; ergo peccauit mortaliter, cumq; in hoc peccato obierit, est damnatus. Resp. S. Aug. hic &
1. l. 1. de Ciuit. c. 21. Samsonem non peccasse, quia se occidit ex Dei instinctu: Spiritus, inquit, latenter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat, adeoque hic preces eius exaudiuit, & pristinam fortitudinem ad id faciendum restituit.

2. Resp. secundò: non peccauit hic Samson, quia columnas domus concussit hoc fine, vt eius ruina omnes Principes Philisthinorum, plurimosque è populo opprimeret, itaque insignem hostibus suis cladem inferret. Licet enim ipse hic priuatâ tantùm excæcationis suæ vltionem à Deo flagitet; tamen quia ipse publicus erat populi sui Iudex vindexque, & quia Apostolus Hebr. 11. eum à fide & fortitudine commendat, & quia Deus hic supernaturaliter eum ad hanc ruinam adiuuit, hinc omninò verisimile est ipsum omnem hanc vltionem retulisse ad Dei honorem & Reipub. suæ bonum, vtque laudes Idolo Dagon à Philisthæis ob se captum attributas adimeret, & Deo vero restitueret.

Itaque Samson hic propriè & Physicè seipsum non occidit, vti fecisset si gladio se transfodisset, vel caput ad columnam allisisset; sed permisit tantùm se communi cum hostibus ruina opprimi, sicut Eleazar videns Elephantem regium illi se supposuit eumque occidit, ac eius ruentis mole obrui se permisit, vt populum liberaret 1. Machab. 6. 46.

Nec etiam se occidit morali imputatione, quia directè intendebat Philisthæos occidere, se verò indirectè & permissiuè tantùm eadem clade, quā euadere nō poterat, inuoluere, quòd sicut magnæ fortitudinis fuit, sic & magna pro præteritis culpis fuit pœna & satisfactio. *Non eligitur*, inquit, Caiet. *in huiusmodi casibus mors propria in se ipsa, sed per se eligitur mors hostium, & concomitans propria mors tolleranda admittitur propter bonum vltionis. Sic Princeps exercitus prostraturus hostes, mortem propriam concomitantem non respuit*. Sic & Lyran. & Franc. Victoria Relect. 10. de Homicid. in fine, Dom Soto lib. 2. de Iust q. 9. art 8. Lessius lib. 2. de Iustit. c. 9. dub. 6. n. 33 Quin & S. Ambr. epist. 70. ait Samsonem in morte seipsum vicisse: *Etsi incomparabilis*, inquit, *in hac vita fuerit, tamen in morte seipsum vicit, & insuperabilem gessit animum, vt contemneret, & quasi pro nihilo haberet vitæ finem omnibus formidolosum. Victus igitur fuit quòd victoriarum numero diem clausit, nec captiuum exitum, sed triumphalem inuenit. Denique non telis, sed cadaueribus hostium pressus humatus est proprio tectus triumpho*. Hæc Ambr & S. Paulin. ad Cytherium: *Qui seruus gloriante vixeras hoste, obruto victor*

Samson non fuit martyr.

cadit. Denique Bachiarius epist. ad Ianuar. de recipiendis lapsis, Samsonem vocat martyrem, quòd pro Dei religione & honore vltrò occubuerit, sed abusiuè Sic enim milites contra hæreticos & Turcas pugnando occumbētes essent martyres, quod nemo dicet; martyr enim non pugnat, sed patitur.

Symbol. Disce hic quam vanæ sint vires, æquè ac opes omnesque res mundi. En tibi lacertosus Samsōn viribus suis periit. Sic & Milo Crotoniates qui pugno ferocem taurum occidebat, eumque humeris ferebat per milliare, suis viribus occubuit. Nam senex effectus per syluas vadens, volens experiri pristinas vires, cùm quercum diffingeret, partibus distractis vi sua rursus coëuntibus captus & collisus est. Sic pugnacissimi milites pugnando, peritissimi natatores natando occumbunt.

Denique multi censent ex historia Samsonis Gentiles mutuatos esse gesta fabulasque sui Herculis; cum reuera alius non fuerit Hercules, quàm Samson. Ita Philastrius lib. de Hæres. cap. 8. *Pagani*, ait, *fortes viros ex Samsonis figura vsurpantes, Hercules nuncuparunt*. D. August. lib. 18. Ciuit. Cap. 19 *Hebræorum Iudex Samson, cum mirabiliter fortis esset, putatus est Hercules*. Otho Frisingensis lib. 1. c. 25. *Fortissimum Samsonem, ob incredibilem fortitudinem Herculem putabant*.

Hercules est Samson.

Prob. 1. Pererius in Genes. cap. 49. prophetia 6. *Fuit talis reuera Samson robore corporis ac fortitudine animi, qualem fuisse Herculem, ambitioso mendacio finxerunt Græci*. Martinus de Roa lib. 5. Singularium cap. 7. *Herculis labores, vires & ærumnas ex Samsonis historia veteres depinxere*.

Probant primò, quia pleræque Gentilium fabulæ acceptæ sunt à SS. Script. vt fabulæ Titanum ex historia gigantum: diluuium Deucalionis ex diluuio Noë: incendium Phaëtontis ex incendio Sodomæ: campi hortiq; Elysij ex paradiso terrestri, &c. vti docet Origen. lib. 4. contra Celsum, S. Iustin. Apol. 1. Clemens Alex. 1. Strom. Tertul. in Apologet. Nazianz. orat. 20. S. Hieron. in cap. 5. Amos, S. August. 2. doctr. Christ. c. 28.

Secundò, quia Hercules dicitur vixisse eodē seculo quo Samson. Vnde Euseb. Præfat. Chron. *Mihi, ait, videntur Hercules & Samson non multum inter se distare tempore: siquidem ambo circa Troiæ captiuitatem fuerunt*. Sic & S. August. li. 18. de Ciuit. c. 12. *His, ait, temporibus Hercules in Tyria aliàs Syria clarus habebatur*. 2.

Tertiò, quia Hercules celebris erat, & colebatur quasi heros & Deus magnus à Tyrijs & Palæsthinis, teste Herodoto lib. 1. c. 20. Cicerone li. 3. de natura Deorum, Plinio li. 37. c. 5. & S August. loco iam citato. Atqui ibidem, putà in Iudæa, quæ Philisthinis Tyrijsq; contermina est, floruit Samson. Rursum Hercules non gladio, sed claua pugnabat, vnde cum claua pingitur. Sic & Samson non ense, sed maxilla asini, quasi claua Philisthæos mactauit. 3.

Quartò, quia Hercules Græcè ἡρακλῆς fuit symbolum solis; Samson autem Hebr. idem est quod paruus sol, vti dixi cap. 13 24. Audi Macrobium lib. 1. Satur. c. 20. *Et reuera Herculem solem esse vel ex nomine claret. Heracles enim quid aliud est nisi heras, id est aeris cleos, quæ porrò alia aeris gloria est, nisi solis illuminatio, cuius recessu, profunditate occulitur tenebrarum? Præterea sacrorum administrationes apud Ægyptios multiplici actu multiplicem Dei asserunt potestatem, significantes Herculem hunc esse*. Duodecim labores Herculis sunt duodecim signa Zodiaci; quæ sol quotannis percurrit & conficit. 4.

Quintò, & maximè, quia gesta Herculis similia & quasi eadem sunt cum gestis Samsonis Hercules enim leonem interfecit, vnde & pingitur 5.
cum

cum Leonis exuuijs, sic & Samson. Hercules vt se suosque liberaret, maximos subijt labores & agones; sic & Samson. Audi Serarium q.36. Herculis Nemæus leo, nonne Samsonis Thamnathæus leo est? Hydræ, Centauri, Stymphalides aues, aliaque id genus commentitia, nonne Ascalonitarum, Gazzæorum, Philistinorumque aliorum impetus innuunt, maioribusque omnia mendacijs cumulant? Quid duæ Herculis columnæ, nonne illæ duæ sunt, quas concussit, & per quas quemdam velut malorum Oceanum in Philisthæos immisit Samson? Fœda item Herculis apud Omphalem seruitus & effeminatio, de qua lib. 3. & 7. contra Celsum Origenes; cæteraque eis viiæ imporitas, ac libido nonne Samsonis in Gazza meretrice ac Dalila petulantiam acerbamque seruitutem clamat? Eiusdem verò Herculis post homicidia libidinesq; pœnitentia de qua idem Origenes lib. 3. contra eundem Celsum, & Plinius lib. 35. c. 11. iterataq; per Thæstium & Eumolphum expiationes, ac Eleusiniorum sacrorum initiationes, quid nisi Samsonis pœnitudinem, sacrique Nazaræatus religionem ac renouationem indicant? Mors in Oeta monte vitrò ac sponte suscepta, de volontario etiam Samsonis interitu non omninò nihil significat.

Denique in Samsonis vita planè cernitur illud Herculeum:

Melior mihi dextera lingua est.

Vers. 30. MVLTOQVE PLVRES INTERFECIT MORIENS, QVAM ANTE VIVVS OCCIDERAT. Occidit enim moriens omnes Principes Philisthinorum, & tria millia è populo. Minùs verè ergo Philo Biblicus asseris eum moriendo oppressisse 40. millia hostium. Hoc est quod intendebat Samson, scilicet Philisthinis ingentem cladem inferre, per quam Hebræos ab eorum seruitute liberaret, etiamsi sciret se eadem ruina opprimendum. Morte ergo sua peperit vitam & libertatem populi sui. Atque hac in re fuit typus Christi, qui plures occidit moriens quàm viuens; quia morte sua eneruauit vires dæmonum, peccati, mortis, gehennæ, nosque ab eorum iugo liberauit. Nam vt ait S. Paulinus Epist. 4. *In Christi passione Zaboli* (id est diaboli) *domus cecidit, & regnum mortis solutum est. Itaque mortem ipsam moriendo destruxit, soluens in semet in carne sua, & faciens vtramque vnum, id est hominem & Deum, quem in se ipso connexuit Deus & homo Christus Iesus.*

Sic Iudas Machabæus in vltima pugna cum paucis contra plurimos confligens, & occumbens, plures occidit moriens quàm viuens. Ita noster Edmundus Campianus Angliæ Samson, qui primus è Societate Iesu pro Orthodoxa fide generosè occubuit, plures conuertit moriendo sua pietate, modestia, fortitudine, hilaritate, quàm viuens prædicando, vti mihi narrarunt oculati testes, imò tunc ab eo conuersi. Ita Martyres plures occiderunt, imò viuificarunt moriendo quàm viuendo, quia plures conuerterunt, sua patientia, constantia alacritate in morte, quàm viuentes suis exhortationibus, vnde in vitis Martyrum legimus iam centum, iam trecentos, iam mille, iam tria vel quinque millia fuisse ad Christum conuersa: nimirum *sanguis martyrum semen est Christianorum*, ait Tertul. in Apologet.

Huic simile est quod narrant Græci de suo Achille. Achilles enim ab Apolline telis confixus & lethaliter sauciatus acriùs inuasit Troianos, pluresque cecidit, alios in fugam egit, ita vt Troiani etiam ad eius occisi cadauer, quasi adhuc spiraret cædes, non auderent accedere. Quin & moriens fugientes Troianos compellans: *Heu meticulosi Troiani*, inquit, *ne mortui quidem meæ hastæ vos fuga subtrahere poteritis, sed morte pœnas luetis vestris furtis. Vt dixit, illi exhorruerunt, perinde ac vbi in montibus hinnuli vocem rugientis leonis expauescunt formidolosi*, ait Q. Calaber. lib. 3. Paralipom.

Deniq; noster Salianus in Epitaphio Mausolæi Samsonis inter alia hæc ei dat elogia: *Samson heros mille prodigiis inclytus, imò totus ipse prodigium* &c. *Columnas ingentes multorum millium sedē quassas & concussit, & cum vniuerso Dagonis templo deiecit ac deuoluit in præceps, & suis moriens oppressus Trophæis, hostem ac seruitutem populi sui eodem sepulchro conclusit in quo sol rutilans (Samson enim Hebr. idem est quod Sol) & orbitam suam nullo remorante decurrens, & cursum amisit & lucem. Anno mundi* CIↃ CIↃ IC CCC IC. *ætatis* XXXIX. *ante veri Samsonis ortum* CIↃ CLIV.

ALTE-

ALTERA PARS LIBRI,

In qua post gesta Samsonis & Iudicum, aliæ quædam historiæ, quæ sub idem tempus contigerunt, attexuntur; nimirum cap.17. scelesta in tribu Ephraim idololatria. c.18. Danitarum expeditio, vrbisque Lais expugnatio, ac lapsus in idololatriam. c.19. tribus beniamin stuprum. c.20. eiusdem excidium. c.21. eiusdem restauratio.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Mater Michæ dat ducentos argenteos ad conficiendum idolum: quare Michas fecit Ephod & Theraphim, vnumq́; è filijs Sacerdotem creauit. Mox v.7. Leuitam peregrinantem in domum recipiens, eumdem sui idoli sacerdotem constituit.

1. FVit eo tempore vir quidam de monte Ephraim nomine Michas, 2. qui di-
xit matri suæ: Mille & centum argenteos, quos separaueras tibi, & super qui-
bus me audiente iuraueras, ecce ego habeo, & apud me sunt. Cui illa respondit: Be-
nedictus filius meus Domino. 3. Reddidit ergo eos matri suæ, quæ dixerat ei:
Consecraui & voui hoc argentum Domino, vt de manu mea suscipiat filius meus,
& faciat sculptile atque conflatile: & nunc trado illud tibi. 4. Reddidit igitur
eos matri suæ: quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, vt faceret ex
eis sculptile atque conflatile, quod fuit in domo Michæ. 5. Qui ædiculam quo-
que in ea Deo separauit, & fecit ephod: & theraphim, id est, vestem sacerdotalem,
& idola: impleuitque vnius filiorum suorum manum, & factus est ei sacerdos.
6. In diebus illis non erat rex in Israel, sed vnusquisque, quod sibi rectum vide-
batur, hoc faciebat. 7. Fuit quoque alter adolescens de Bethlehem Iuda, ex cog-
natione eius: eratque ipse Leuites, & habitabat ibi. 8. Egressusque de ciuitate
Bethlehem, peregrinari voluit vbicumque sibi commodum reperisset. Cumque ve-
nisset in montem Ephraim, iter faciens, & declinasset parumper in domum Mi-
chæ, 9. interrogatus est ab eo vnde venisset. Qui respondit: Leuita sum de Beth-
lehem Iuda, & vado vt habitem vbi potuero, & vtile mihi esse perspexero.
10. Dixitque Michas: Mane apud me, & esto mihi parens ac sacerdos: daboque tibi
per annos singulos decem argenteos, ac vestem duplicem, & quæ ad victum sunt
necessaria. 11. Acquieuit, & mansit apud hominem, fuitque illi quasi vnus de
filijs. 12. Impleuitque Michas manum eius, & habuit puerum sacerdotem apud
se, 13. Nunc scio, dicens, quòd benefaciet mihi Deus habenti Leuitici generis
Sacerdotem.

VERS. 1. FVIT EO TEMPORE VIR QVIDAM DE MONTE EPHRAIM NOMINE MICHAS] *Eo tempore*, quo videlicet gesta sunt quæ hoc libro Iudicum continentur, quæ quia potissimum erant huius libri argumentum, Auctor priùs ordine enarrare voluit, & tam longam quinq; sequentium capitum narrationem in finem libri reijcere. Ita Lyran. Abulen. Salianus. Carthus. Et alij.

Quando contigit idololatria Michæ. Quæres, Quando contigerunt ea quæ hisce capitibus sequen. recensentur? Resp. Serarius q. 14. contigisse paulò post mortem Samsonis, antequā Heli succederet, vti hic collocantur. Verùm alij passim censent contigisse ante tempora Iudicum, paulò post mortem Iosue, viuente Caleb, & maioribus illi coæuis, vt colligitur ex c.20 27. vbi dicitur hæc contigisse viuente Phinees Pontifice, qui A fuit filius Eleazari filij Aaron, ac penè coætaneus Iosue. Et c.18. 30. consecratus dicitur sacerdos Ionathan filijs Gersam filij Mosis: & ex eo quòd tunc ab Hebræis necdum expugnata esset Ierusalem, quæ tamen expugnata legitur Iudic. 1. 8. vt patet c. 19. 11. ita Abulens. q. 1. & 16. Lyranus Masius in Iosue c. 19. v. 47. Ribera in Osee c. 10. & alij. Rabbini verò hic inter se dissentiunt. Alij enim putant hæc accidisse sub Iosue adhuc viuente, sed præ senio languente, nec idololatris obsistente: alij vt Raschi & Seder Olam hæc collocant sub Othoniele; Alij sub Aod secundo Iudice: sed verius est hæc paulò ante Othonielem contigisse, nimirum paulò post mortem Calebi & Seniorum, qui Iosue vlt. v. 31. post Iosue dicuntur multo vixisse tempore, purà quindecim, vel vt Salianus, 17. annis: hi enim

si

si vixissent, non permisissent idololatriam publicã in Israelē induci. Vnde sub ijs Israel ibidem dicitur seruijsse Deo: ijs autem mortuis subintroijt idololatria, cuius origo & ingressus hic describitur; ob quam Deus illicò in Israelem misit Chusan regem Mesopotamiæ, qui eum affligeret. Vnde Israel afflictus, pœnitens ab idolis ad Deum redijt, Deusque misit Othonielem primum Iudicem, qui eum à seruitute Chusan liberauit; vti dictum est cap. 3. v. 8. Accedit, quòd Danitæ ideò quæsiuerunt nouas sedes in Lais c. 18. quia ab Amorrhæis arctabantur in montibus, cùm tribus Iuda duce Caleb, ac ceteræ tribus Chananæos suos debellassent, vti narratum est c. 1. 34. Vnde Iosephus l. 5. Antiq. c. 2 post mortem Iosue & bella Calebi, ac pacem à ceteris tribubus cum Chananæis initam, statim subiunxit hanc Danitarum contra Lais expeditionē. Quare historia quinque sequentium capitum recto temporis ordine ponenda fuisset ante caput secundum, scilicet, immediatè ante vers. 35. capitis primi. Ita Salianus, & alij, qui vrgent quoq; illud, quod hic dicitur, tunc non fuisse rex, id est Iudex & Princeps, ideoque quemlibet fecisse id quod ei libebat.

Objicit Abul. Hæc contigere ante Ierusalem ab Hebræis expugnatam, vt patet c. 17. 15. Atqui Ierusalem expugnata est Caleb adhuc viuente, imò ab ipso Caleb, vt dixi c. 1. 8. ergo hæc contigerunt ante mortem Caleb. Resp. Ierusalem à Caleb quidem expugnatam, sed paulò post rursum à Iebusæis fuisse receptam; vti & aliæ vrbes à Iosue expugnatæ rursum à Chananæis fuere occupatæ, æquè ac Gaza, Accaron & Ascalon à Philisthæis vt patet c. 18 Aliam responsionem adiungam c. 19. 11.

Hunc Micham videtur significare Sulpitius in Chron. cùm post Samsonem ponit Iudicem *Simmuhar*, quasi ab Hebræo aliquo audiuerit מִיכָה שְׁמוֹ *Semo Michah*, id est *cuius nomen Michah*. Et huc Samsonis etiam apud Cedrenum successor trahi posset *Sthamanes*, vel potiùs *Schamanes*, vel *Schamades*. Nam שׁמם *Schamam* Hebr. vastare ac desolare est, *Schamad* perdere ac euertere. Quis verò Israelitarum vastator, desolator, perditor euersorque maior & perniciosior, quàm qui à vera illos fide abstrahit, & ad idola pertrahit? Verùm errat vterq; nam Michas non fuit Iudex, sed potiùs hostis populi Dei; nec Samsoni alius successit quàm Heli.

QVI (Michas) DIXIT MATRI SVÆ.] Fuit hæc mater vidua & vetula, vtpote habens nepotem sacerdotem, ac cum filio suo Micha superstitiosa, & idolorum cultui addicta. Rabbini nonnulli asserunt, vel potius fingunt illam fuisse Dalilam, quæ mille & centum argenteos, quos pro proditione Samsonis à Philisthæis acceperat, ad idoli fabricam contulerit. Verùm hæc longè ante Samsonem & Dalilam contigerunt, vt dixi.

Vers. 2. MILLE ET CENTVM ARGENTEOS (scilicet siclos, id est totidem florenos Brabanticos) QVOS SEPARAVERAS TIBI, AT SVPER QVIBVS ME AVDIENTE IVRAVERAS, ECCE EGO HABEO ET APVD ME SVNT. CVI ILLA RESPONDIT: BENEDICTVS FILIVS MEVS DOMINO.] *Quos separaueras tibi*, id est quos sepolueras ad futuros casus, vel necessitates aut commoditates occursuras, Hebr. est. *Qui acceptierant tibi*, quod Vatab. Pagnin. Arias, Caiet. & alij exponunt: *Qui tibi furto erant sublati*. Meliùs Noster vertit: *Quos acceperas vt seponeres*, id est *quos separaueras tibi*.

IVRAVERAS,] id est iurando voueras te ijs fabricaturam idolum. Secundò, *iuraueras*, id est diris deuoueras eum, qui tibi mille & centū argenteos furto subduxerat. Tertio, & planiùs: *iuraueras*, id est adiuraueras me, vt si quid scirem de hisce argenteis quos perdideras, id tibi edicerem. Casus est hic. Mulier hæc sepoluerat ad futuros vsus mille & centum argenteos: inuenit eos & accepit imò vt multi iam citati volunt, furto surripuit filius eius Michas; mater non inueniens suos argenteos adiurauit filium, vt diceret, numquid de his argenteis sciret; Filius ingenuè confessus est se eos inuenisse, accepisse & habere. Vnde mater eius veracitatem collaudans ait:

BENEDICTVS FILIVS MEVS DOMINO.] Per *Dominum* intelligit Deum, non Israelis verum, sed falsum fictumque, cui mox parauit idolum, vt sequitur. Hic enim in ipsius sensu erat *Iehoua*, vt habetur in Hebræo. Nomen enim *Iehoua* datur non tantùm Deo vero, sed & falso; quem scilicet idololatræ habent, coluntque vt suum Deum, ideoq; nuncupant *Iehoua*, id est Deum verum, vt patet ex multis Script. locis. Nisi quis dicat mulierem hanc simul coluisse Deum verum Israelis, & idolū gentium, vti fecere Cuthæi siue Samaritæ 4 Reg. 17. Aut in honorem Dei veri fabricasse suum idolū, quasi minorem Deum; nimirum reipsa iungens Deum dæmoni, volensq; per cultū dæmonis honorare Deū: qui crassus & blasphemus fuit error, sed prius quod dixi est verius. En tibi origo idololatriæ in Israele fuit mulier. Sic hæreses omnes à mulieribus vel cœperunt, vel propagatæ sunt, vti ex S. Hieron. ostendi 2. Timoth. 3. v. 6.

CONSECRAVI ET VOVI HOC ARGENTVM DOMINO,] id est, vel Deo meo Baal, vel Astaroth, &c. vt illi ex argento hoc statuam siue idolum cōflari vel sculpi curem. Sic Græci & Romani colebant Iouem, Martem, Venerem, Mercurium, Saturnū, illisque multa idola statuebant, in quibus eos adorabant & consulebant, vti ostendi Baruch. c. 6.

ET FACIAT SCVLPTILE ATQVE CONFLATILE.] Vers. 3. Abulens. putat sculptile, idem esse quod cōflatile. Meliùs alij hæc distinguunt, censentque ex hoc argento facta esse duo idola, vnum arte fusoria conflatum; alterum sculpendo effigiatum, ideoq; illud conflatile, hoc sculptile dictum; nam hæc duo distinguuntur cap. 18. 18.

ET NVNC TRADO ILLVD TIBI.] *Trado*, id est mox tradam, vt patet ex Hebr. Mater vt filium ad reddendos 1100. argenteos, quos inuenerat & abstulerat, alliciat adigatque, asserit se illos vouisse Domino, ita tamen vt ipsa sua manu eosdem tradat filio, qui idolum, quod vouerat, fieri curet: sed mater argenteis omnibus à filio receptis, ducentos tantùm idolo fabricando impendit, reliquos omnes sibi seruauit. Vnde filius Michas è suis opibus Ephod, id est vestes sacerdotales, aliaque idola sibi fieri curauit. Ita Arias.

ET FECIT EPHOD ET THERAPHIM] Vers. 5. id est vestem sacerdotalem & idola. Nam per *Ephod*, id est superhumerale cum Rationali, velut præcipuam vestem sacerdotalem, ceteræ omnes significantur. *Theraphim* verò erant idola. Vnde Aquila vertit: μορφώματα, id est, *Figuras* vel figurationes: iam in his figuris vel figurationibus varia opera intellige opere sculptorio vel fusorio effigiata, sicut *opus Cherubim* Hebr. vocatur *varium* varieq; pictum. Ita S. Hieron. Epist. ad Marcellam de Ephod & theraphim — *Theraphim quid*

raphim tom. 3. Porrò Septuag. *Theraphim* nūc vertunt Εἴδωλα nunc κενοτάφια, nunc τὰ γλυπτά, nunc τὰ δῆλα, nunc ἀποφθεγγόμενος, Chald. Genes. 31. vertit *Silmanaia*, hoc *demum* id est *imagines & similitudines*. Erant ergo *theraphim* idola domestica, quæ domi colebant, & quasi oracula consulebant de rebus arcanis vel futuris, quos Romani Deos Penates & Lares vocabant. Audi quid de Alexandro Seuero scribat Lampridius: *Si facultas esset, id est si non cum vxore cubuisset, matutinis horis in Larario suo (in quo & diuos Principes, sed optimos, electos, & animas sanctiores, in quis & Apollonium, & quantum scriptor suorum temporum dicit, Christum, Abraham & Orpheum, & huiusmodi Deos habebat, ac maiorum effigies) rem diuinam faciebat.*

Addunt Arias, Caiet. Oleaster & Rabbini *theraphim* fuisse hominum imagines ad hoc factas, vt superiorum virtutum siue cælorum influxum reciperent, itaque futura pronuntiarent. Audi R. Eleazar: *Quare vocantur Hattheraphim? adducebant hominem primogenitum & mactabant, eiq; caput abscindebant, atque hoc sale & aromate condiebant, ac inscribebant super laminam auream nomen cuiusdam spiritus immundi. Supponebant porrò nomen illud sub lingua ipsius, eumq; exponebant in pariete, atque coram eo accendebant lucernas, & adorabant eum, ipse vero alloquebatur eos:* Mussitando.

Citat hæc Elias in Thisby, & Lyran. Verùm hæc incerta sunt, & locis Script. incongrua. Porrò dicuntur *theraphim* quasi *Seraphim*. Chaldæi enim Hebræam litteram ש conuertunt in t. aut vt R. Eleazar *theraphim* vocantur imagines probrosæ, turpes, putidæ, quales sunt idololatricæ, quia *theraph* Chaldæis significat *putrescere & probro afficere*, Vnde *beth hatturpa* est *domus turpitudinis*, indeque Latinum *turpe & turpitudo*. Vide quæ de theraphim fusè dixi Oseæ 3. 4.

Porrò Philo Biblicus asserit theraphim Michæ non vnum, sed multa fuisse idola, per quæ pro varijs varia ederentur oracula: Audi eum: *Fecit sibi effigies tres puerorum & vitulorum, & Leonum, aquilam & draconem & columbam. Et factum est, vt omnes qui seducebantur, venirent ad eum, & si quid voluissent pro vxore interrogare, per columbam interrogarent eum: si quis autem pro filijs, per effigies puerorum. Qui verò pro diuitijs, per speciem aquilæ. Qui pro fortitudine per Leonis effigiem consulebant eum. Si autem pro pueris & pro puellis, per species vitulorum interrogabant: Nam si pro longitudine dierum, per draconis effigiem interrogabant. Et erat iniquitas eius multiformis, & irreligiositas eius astuta.* Verùm hæc incerta sunt; nam Philo hic, qui scripsit antiquitates Biblicas est pseudophilo, multaque incerta & fabulosa continet.

IMPLEVITQVE VNIVS FILIORVM SVORVM MANVM, ET FACTVS EST EI SACERDOS.] q. d. Michas vnum è filijs suis v. g. primogenitum (huic enim olim competebat, ius sacerdotij) consecrauit Sacerdotem idoli à se fabricati. Implere enim manus alicuius, phrasi Hebræa significat consecrare eum sacerdotem: hoc enim fiebat implendo manus eius tum donis & victimis, tum vnctione olei, vt dixi Numer. 3. 3.

Vers. 7. FVIT QVOQVE ALTER ADOLESCENS DE BETHLEHEM IVDA (est enim alia Bethlehem in tribu Zabulon) EX COGNATIONE EIVS (scilicet Iuda q. d. oriundus ex Iuda) ERATQVE IPSE LEVITES,] scilicet pater eius erat ex tribu Leui, mater verò ex tribu Iuda: poterant enim Hebræi præterim Leuitæ, ex alia tribu vxorem ducere. Porrò Leuites hic fuit Ionathan ex parte Gersam nepos Moysis, vti audiemus c. 18. v. 30. Peccauit grauiter tam Michas, quàm Leuites, quod passus sit se à prophano Micha sacerdotem consecrari (Leuitæ enim erant dumtaxat ministri Sacerdotum, vti sunt iam Diaconi) idque idoli: sed hunc eum adduxit inopia, & spes alimoniæ ac honoris à Micha sibi promissi. Vnde sequitur.

ESTO MIHI PARENS AC SACERDOS.] Sacerdos enim vocabatur *Pater* reuerentiæ causa: ipse enim laicis erat quasi Pater spiritualis, id est sacrorum & salutis eorum curator, instructor, director, præpositus: simili modo discipulis *Patres* sunt præceptores, ciuibus senatores, iuuenibus senes, Reipub. Principes: Principibus consiliarij, religiosis superiores, pœnitentibus confessarij, populo prædicatores. Vnde S. August. vel potiùs Gennadius lib. de Ecclesiæ moribus c. 31. *Hi*, inquit, *patres non solùm sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, omnibusq; rebus excelsi, nulla superbia consulunt ijs, quos filios suos vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.* Vers. 10.

Hinc disce quanta apud idololatras quoque fuerit sacerdotum reuerentia. Audi quid de Tartaris feris & barbaris scribat Alexander Guagninus in sua Tartaria. *Seyd supremus sacerdos dicitur, qui apud Tartaros in tanta auctoritate & reuerentia habetur, vt reges ei aduenienti occurrant, stantesque equo insidenti manus porrigant, capiteque inclinato manum illius osculentur, idque ipsis regibus permissum est. Duces verò non manum sed genua. Nobiles pedes deosculantur. Plebei autem vestes tantùm aut equum manibus attingunt.*

VESTEM DVPLICEM.] Chald. & Septuag. *Par vestium.* Hebr. *ordinem vestium*, id est duas vestes, quibus ex ordine vteretur, scilicet vnam æstiuam, alteram hybernam. Aut vnam ferialem, alteram festam. Aut vnam domesticam, alteram forensem ita Rabbini. Vatab. Pagnin. Et alij.

ET HABVIT PVERVM SACERDOTEM;] scilicet Leuitam illum, de quo v. 7 qui puer, id est adolescens erat, sacerdotem constituit, & apud se detinuit. Patet ex Hebr. Vers. 12.

NVNC SCIO DICENS; QVOD BENEFACIET MIHI DEVS HABENTI LEVITICI GENERIS SACERDOTEM.] Imò maledicet tibi Deus; primò, eò quòd idolum fabricaris. Secundò, quòd Leuitam ad idololatriam tuo pretio illexeris. Tertiò, quòd idololatriæ in Israele sis fons & origo, quæ per multa durabit sæcula. Quartò, quòd tu cùm sis laicus ex tribu Ephraim, ausus sis Leuitam consecrare sacerdotem. En quot ibi sacrilegia? Vers. 30.

Hinc tamen disce, quanta olim fuerit opinio, & religio status Leuitici & Ecclesiastici. Vide S. Chrysost. hom. 18. in Acta Apost. vbi suadet vt fideles domi sacerdotem alant: sic enim Deum Benedicturum eis in bonis tam temporalibus quàm spiritualibus.

Verè Tertull. li. de Præscript. c. 41. *Ordinationes,* ait Hæreticorum *temerariæ, leues, inconstantes, &c. Apostatas nostros hæretici collocant, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquàm faciliùs proficitur quàm in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, promereri est.* Et S. Hieron. lib. 6. in cap. 16. Isaiæ: *falsa doctrina pro lucro cuncta facit.*

CA-

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Danitæ idola Michæ surripiunt, & Jonathan sacerdotem abducunt: inde ex inopinato irruentes in vrbem Lais, eam capiunt & succendunt: ibiq́ sedes figunt, vocantes nomine suo Dan, atque in eâ idola collocant.

1. IN diebus illis non erat rex in Israel, & tribus Dan quærebat possessionem sibi, vt habitaret in ea: vsque ad illum enim diem inter cæteras tribus sortem non acceperat. 2. Miserunt ergo filij Dan, stirpis & familiæ suæ quinque viros fortissimos de Saraa & Esthaol, vt explorarent terram, & diligenter inspicerent: dixeruntque eis: Ite, & considerate terram. Qui cùm pergentes venissent in montem Ephraim, & intrassent domum Michæ, requieuerunt ibi: 3. & agnoscentes vocem adolescentis Leuitæ, vtentesque illius diuersorio, dixerunt ad eum: Quis te huc adduxit? quid hîc agis? quam ob causam huc venire voluisti? 4. Qui respondit eis: Hæc & hæc præstitit mihi Michas, & me mercede conduxit, vt sim ei sacerdos. 5. Rogauerunt autem eum, vt consuleret Dominum, vt scire possent an prospero itinere pergerent, & res haberet effectum. 6. Qui respondit eis, Ite in pace: Dominus respicit viam vestram, & iter quo pergitis. 7. Euntes igitur quinque viri venerunt Lais: videruntque populum habitantem in ea absque vllo timore, iuxta consuetudinem Sidoniorum, securum & quietum, nullo ei penitus resistente, magnarumque opum, & procul à Sidone atque à cunctis hominibus separatum. 8. Reuersique ad fratres suos in Saraa & Esthaol, & quid egissent sciscitantibus responderunt: 9. Surgite, ascendamus ad eos: vidimus enim terram valde opulentam & vberem: nolite negligere, nolite cessare. Eamus & possideamus eam, nullus erit labor. 10. Intrabimus ad securos, in regionem latissimam, tradetque nobis Dominus locum, in quo nullius rei est penuria, eorum quæ gignuntur in terra. 11. Profecti igitur sunt de cognatione Dan, id est, de Saraa & Esthaol sexcenti viri accincti armis bellicis. 12. ascendentesq; manserunt in Cariathiarim Iudæ: qui locus, ex eo tempore, Castrorum Dan nomen accepit, & est post tergum Cariathiarim. 13. Inde transierunt in montem Ephraim. Cumque venissent ad domum Michæ, 14. dixerunt quinque viri, qui priùs missi fuerant ad considerandã Terram Lais, cæteris fratribus suis: Nostis quòd in domibus istis sit ephod, & theraphim, & sculptile, atque conflatile: videte quid vobis placeat. 15. Et cùm paululum declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Leuitæ, qui erat in domo Michæ salutaueruntque eum verbis pacificis. 16. Sexcenti autem viri ita vt erant armati, stabant ante ostium. 17. At illi qui ingressi fuerãt domum iuuenis, sculptile, & ephod, & theraphim, atq; conflatile tollere nitebantur, & sacerdos stabat ante ostium, sexcentis viris fortissimis haud procul expectantibus. 18. Tulerunt igitur qui intrauerant, sculptile, ephod, & idola, atque conflatile. Quibus dixit sacerdos: Quid facitis? 19. Cui responderunt: Tace, & pone digitum super os tuum: Veniq; nobiscum, vt habeamus te patrem, ac sacerdotem. Quid tibi melius est, vt sis sacerdos in domo vnius viri, an in vna tribu & familia in Israel? 20. Quod cùm audisset, acquieuit sermonibus eorum; & tulit ephod, & idola, ac sculptile, & profectus est cum eis. 21. Qui cùm pergerent, & ante se ire fecissent paruulos ac iumenta, & omne quod erat pretiosum, 22. & iam à domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in ædibus Michæ conclamantes secuti sunt, 23. & post tergum clamare cœperunt. Qui cùm respexissent ad Micham: Quid tibi vis? cur clamas? 24. Qui respondit: Deos meos, quos mihi feci, tulistis & sacerdotem, & omnia quæ habeo, & dicitis: Quid tibi est? 25. Dixeruntque ei filij Dan: Caue ne vltrà loquaris ad nos, & veniant ad te viri animo concitati: & ipse cum omni domo tua pereas. 26. Et sic cœpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas, quòd fortiores se essent, reuersus est in domum suam. 27. Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, ac quæ supra diximus: veneruntque in Lais ad populum quiescentem atque securum, & percusserunt eos in ore gladij: vrbemque incendio tradiderunt, nullo penitùs ferente præsidium, 28. eo quòd procul habitarent à Sidone, & cum nullo homi-

raphim tom. 3. Porrò Septuag. *Theraphim* nũc vertunt Εἴδωλα nunc κενοτάφια, nunc τὰ γλυπτά, nunc τὰ δῆλα, nunc ἀποφθεγγομένους, Chald. Genes. 31. vertit *Salmanaia*, hic *demasin*, id est *imagines & similitudines*. Erant ergo *theraphim* idola domestica, quæ domi colebant, & quasi oracula consulebant de rebus arcanis vel futuris, quos Romani Deos Penates & Lares vocabant. Audi quid de Alexandro Seuero scribat Lampridius: *Si facultas esset, id est si non cum vxore cubuisset, matutinis horis in Larario suo (in quo & diuos Principes, sed optimos, electos, & animas sanctiores, in queis & Apollonium, & quantum scriptor suorum temporum dicit, Christum, Abraham & Orpheum, & huiusmodi Deos habebat, ac maiorum effigies) rem diuinam faciebat.*

Addunt Arias, Caiet. Olealter & Rabbini *theraphim* f. ista hominum imagines ad hoc facta, vt superiorum virtutum siue cælorum influxum reciperent, itaque futura pronuntiarent. Audi R. Eleazar: *Quare vocantur Hatteraphim? adducebant hominem primogenitum & mactabant, eiq; caput abscindebant, atque hoc sale & aromate condiebant, ac inscribebant super Laminam auream nomen cuiusdam spiritus immundi. Supponebant porrò nomen illud sub lingua ipsius, eumq; reponebant in pariete, atque coram eo attendebant lucernas, & adorabant eum, ipse verò alloquebatur eos:* Mussitando.

Citat hæc Elias in Thisby, & Lyran. Verùm hæc incerta sunt, & locis Script. incongrua. Porrò dicuntur *theraphim* quasi *Seraphim*. Chaldæi enim Hebræam litteram ש conuertunt in ת. aut vt R. Eleazar *theraphim* vocantur imagines probrosæ, turpes, putidæ, quales sunt idololatricæ, quia *theraph* Chaldæis significat *putrescere & probro afficere*, Vnde *beth hatturpa* est *domus turpitudinis*, indeque Latinum *turpe & turpitudo*. Vide quæ de theraphim suse dixi Oseæ 3. 4.

Porrò Philo Biblicus asserit theraphim Michæ non vnum, sed multa fuisse idola, per quæ pro varijs varia ederentur oracula: Audi eum: *Fecit sibi effigies trespuerorum & vitulorum, & Leonum, aquilam & draconem & columbam. Et factum est, vt omnes qui seducebantur, venirent ad eum, & si quid voluissent pro vxore interrogare, per columbam interrogarent eum: si quis autem pro filijs, per effigies puerorum. Qui verò pro diuitijs, per speciem aquilæ. Qui pro fortitudine per Leonis effigiem consulebant eum. Si autem pro pueris & pro puellis, per species vitulorum interrogabant: Nam si pro longitudine dierum, per draconis effigiem interrogabant. Et erat iniquitas eius multiformis, & tergiuersatio eius astuta.* Verùm hæc incerta sunt, nam Philo hic, qui scripsit antiquitates Biblicas est pseudophilo, multaque incerta & fabulosa continet.

IMPLEVITQVE VNIVS FILIORVM SVORVM MANVM, ET FACTVS EST EI SACERDOS.] q. d. Michas vnum è filijs suis v. g. primogenitum (huic enim olim competebat, ius sacerdotij) consecrauit Sacerdotem idoli à se fabricati. Implere enim manus alicuius, phrasi Hebræa significat consecrare eum sacerdotem: hoc enim fiebat implendo manus eius tum donis & victimis, tum vnctione olei, vt dixi Numer. 3. 3.

VERS. 7. FVIT QVOQVE ALTER ADOLESCENS DE BETHLEHEM IVDA (est enim alia Bethlehem in tribu Zabulon) EX COGNATIONE EIVS (scilicet Iuda q. d. oriundus ex Iuda) ERATQVE IPSE LEVITES,] scilicet pater eius erat ex tribu Leui, mater verò ex tribu Iuda: poterant enim Hebræi præter tim Leuitæ, ex alia tribu vxorem ducere. Porrò Leuites hic fuit Ionathan ex parte Gersam nepos Moysis, vti audiemus c. 18. v. 30. Peccauit grauiter tam Michas, quàm Leuites, quod passus sit se à prophano Micha sacerdotem consecrari (Leuitæ enim erant duntaxat ministri Sacerdotum, vti sunt iam Diaconi) idque idoli: sed huc eum adduxit inopia, & spes alimoniæ ac honoris à Micha sibi promissi. Vnde sequitur.

ESTO MIHI PARENS AC SACERDOS.] Sacerdos enim vocabatur *Pater* reuerentiæ causa: ipse enim laicis erat quasi Pater spiritualis, id est sacrorum & salutis eorum curator, instructor, director, præpositus: simili modo discipulis *Patres* sunt præceptores, ciuibus senatores, iuuenibus senes, Reipub. Principes: Principibus consiliarij, religiosis superiores, pœnitentibus confessarij, populo prædicatores. Vnde S. August. vel potiùs Gennadius lib. de Eccl. siæ moribus c. 31. *Hi, inquit, patres non solùm sanctissimis moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, omnibusq; rebus excelsi, nulla superbia consulunt ijs, quos filios suos vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.* VERS. 10.

Hinc disce quanta apud idololatras quoque fuerit sacerdotum reuerentia. Audi quid de Tartaris feris & barbaris scribat Alexander Guagninus in suæ Tartaria. *Summus supremus sacerdos dicitur, qui apud Tartaros in tanta auctoritate & reuerentia habetur, vt reges ei aduenienti occurrant, flexisque equo insidenti manus porrigant, capitque inclinato manum illius osculentur, idque ipsis regibus permissum est. Duces verò non manum sed genua. Nobiles pedes deosculantur. Plebe autem vestes tantùm aut equum manibus attingunt.*

VESTEM DVPLICEM.] Chald. & Septuag. *Par vestium.* Hebr. *ordinem vestium*, id est duas vestes, quibus ex ordine vteretur, scilicet vnam æstiuam, alteram hybernam. Aut vnam ferialem, alteram festam. Aut vnam domesticam, alteram forensem ita Rabbini. Vatab. Pagnin. Et alij.

ET HABVIT PVERVM SACERDOTEM.] scilicet Leuitam illum, de quo v 7 qui puer, id est adolescens erat, sacerdotem constituit, & apud se detinuit. Patet ex Hebr. VERS. 12.

NVNC SCIO DICENS; QVOD BENEFACIET MIHI DEVS HABENTI LEVITICI GENERIS SACERDOTEM.] Imò maledicet tibi Deus; primò, eò quòd idolum fabricaris. Secundò, quòd Leuitam ad idololatriam tuo pretio illexeris. Tertiò, quòd idololatriæ in Israele sis fons & origo, quæ per multa durabit sæcula. Quartò, quòd tu cùm sis laicus ex tribu Ephraim, ausus sis Leuitam consecrare sacerdotem. En quot ibi sacrilegia? VERS. 30.

Hinc tamen disce, quanta olim fuerit opinio, & religio status Leuitici & Ecclesiastici. Vide S. Chrysost. hom. 18. in Acta Apost. vbi suadet vt fideles domi sacerdotem alant: sic enim Deum Benedictorum eis in bonis tam temporalibus quàm spiritualibus.

Verè Tertull. li. de Præscript. c. 41. *Ordinationes*, ait Hæreticorum *temerariæ, leues, inconstantes, &c. Apostatas nostros hæretici collocant, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquàm facilius proficitur quàm in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, promereri est.* Et S. Hieron. lib. 6. in cap. 16. Isaiæ: *falsa doctrina pro lucro cuncta facit.*

CA-

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Danitæ idola Michæ surripiunt, & Ionathan sacerdotem abducunt: inde ex inopinato irruentes in vrbem Lais, eam capiunt & succendunt: ibiq; sedes figunt, vocantes nomine suo Dan, atque in eâ idola collocant.

1. IN diebus illis non erat rex in Israel,& tribus Dan quærebat possessionem sibi, vt habitaret in ea: vsque ad illum enim diem inter cæteras tribus sortem non acceperat. 2. Miserunt ergo filij Dan, stirpis & familiæ suæ quinque viros fortissimos de Saraa & Esthaol, vt explorarent terram ,& diligenter inspicerent: dixeruntque eis: Ite,& considerate terram. Qui cùm pergentes venissent in montem Ephraim, & intrassent domum Michæ, requieuerunt ibi: 3. & agnoscentes vocem adolescentis Leuitæ, vtentesque illius diuersorio, dixerunt ad eum: Quis te huc adduxit? quid hîc agis? quam ob causam huc venire voluisti? 4. Qui respondit eis: Hæc & hæc præstitit mihi Michas, & me mercede conduxit, vt sim ei sacerdos. 5. Rogauerunt autem eum, vt consuleret Dominum vt scire possent an prospero itinere pergerent, & res haberet effectum. 6. Qui respondit eis, Ite in pace: Dominus respicit viam vestram, & iter quo pergitis. 7. Euntes igitur quinque viri venerunt Lais: videruntque populum habitantem in ea absque vllo timore, iuxta consuetudinem Sidoniorum, securum & quietum, nullo ei penitus resistente, magnarumque opum, & procul à Sidone atque à cunctis hominibus separatum. 8. Reuersique ad fratres suos in Saraa & Esthaol, & quid egissent sciscitantibus responderunt: 9. Surgite, ascendamus ad eos: vidimus enim terram valde opulentam & vberem: nolite negligere, nolite cessare. Eamus & possideamus eam, nullus erit labor. 10. Intrabimus ad securos, in regionem latissimam, tradetque nobis Dominus locum in quo nullius rei est penuria, eorum quæ gignuntur in terra. 11. Profecti igitur sunt de cognatione Dan, id est, de Saraa & Esthaol sexcenti viri accincti armis bellicis. 12. ascendentesq; manserunt in Cariathiarim Iudæ: qui locus, ex eo tempore, Castrorum Dan nomen accepit,& est post tergum Cariathiarim. 13. Inde transierunt in montem Ephraim. Cumque venissent ad domum Michæ, 14. dixerunt quinque viri, qui priùs missi fuerant ad considerandã Terram Lais, cæteris fratribus suis: Nostis quòd in domibus istis sit ephod,& theraphim,& sculptile, atque conflatile: videte quid vobis placeat. 15. Et cùm paululum declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Leuitæ, qui erat in domo Michæ salutaueruntque eum verbis pacificis. 16. Sexcenti autem viri ita vt erant armati, stabant ante ostium. 17. At illi qui ingressi fuerãt domum iuuenis, sculptile,& ephod,& theraphim, atq; conflatile tollere nitebantur, & sacerdos stabat ante ostium, sexcentis viris fortissimis haud procul expectantibus. 18. Tulerunt igitur qui intrauerant, sculptile, ephod,& idola, atque conflatile. Quibus dixit sacerdos: Quid facitis? 19. Cui responderunt: Tace,& pone digitum super os tuum: Veniq; nobiscum, vt habeamus te patrem, ac sacerdotem. Quid tibi melius est, vt sis sacerdos in domo vnius viri, an in vna tribu & familia in Israel? 20. Quod cùm audisset, acquieuit sermonibus eorum; & tulit ephod, & idola, ac sculptile, & profectus est cum eis. 21. Qui cùm pergerent, & ante se ire fecissent paruulos ac iumenta, & omne quod erat pretiosum, 22. & iam à domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in ædibus Michæ conclamantes secuti sunt, 23. & post tergum clamare cœperunt. Qui cùm respexissent ad Micham: Quid tibi vis? cur clamas? 24. Qui respondit: Deos meos, quos mihi feci, tulistis & sacerdotem, & omnia quæ habeo, & dicitis: Quid tibi est? 25. Dixeruntque ei filij Dan: Caue ne vltrà loquaris ad nos, & veniant ad te viri animo concitati: & ipse cum omni domo tua pereas, 26. Et sic cœpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas, quòd fortiores se essent, reuersus est in domum suam. 27. Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, ac quæ supra diximus: veneruntque in Lais ad populum quiescentem atque securum, & percusserunt eos in ore gladij: vrbemque incendio tradiderunt, nullo penitùs ferente præsidium. 28. eo quòd procul habitarent à Sidone, & cum nullo homi-

num haberét quidquam ſocietatis ac negotij. Erat autem ciuitas ſita in regione Ro-
hob: quam rurſum exſtruentes habitauerunt in ea, 29. vocato nomine ciuitatis
Dan, iuxta vocabulum patris ſui, quem genuerat Iſrael, quæ priùs Lais dicebatur.
30. Poſueruntque ſibi ſculptile, & Ionathan filium Gerſam filij Moyſi, ac filios
eius ſacerdotes in tribu Dan, vſque ad diem captiuitatis ſuæ. 31. Manſitque apud
eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo. In diebus illis non erat
rex in Iſrael.

Vers. 1. TRIBVS DAN QVÆREBAT POSSESSIONEM SIBI] A Tribus Dan, æquè ac ceteræ poſſeſſionem ſuam ſorte acceperat à Ioſue c. 19. v. 40. versùs mare & Philiſthinos; ſed his acriter reſiſtentibus, & Amorrhæis alia ex parte eos coarctantibus vt dictum eſt c. 1. 34. non potuerunt Danitæ totam ſortem ſibi à Ioſue attributam occupare: quare videntes ſe in ea nimis anguſtè habitare, nouas ſedes quæſierunt, ac coloniam duxerunt in Lais. Hoc eſt quod hic dicitur: *Sortem non acceperat*, id eſt armis capere & occupare non potuerat.

Vers. 6. DOMINVS RESPICIT VIAM VESTRAM.] *Dominum* vocat ſuum idolum, ſiue theraphim: huius enim erat ſacerdos; vnde illud conſulens hoc ab eo reſponſum accepit, vel certè accepiſſe ſe finxit.

Vers. 7. VENERVNT LAIS.] quæ Ioſue 19. 49. (vbi per Prolepſin ſiue Anticipationem hæc hiſtoria narratur, cùm poſteriùs contigerit) vocatur *Leſem*, alibi *Layſa*, poſtea à Dannis vocata eſt *Dan*, factaq; caput tribus Dan, & iuncto vtroque nomine *Leſem-Dan*, deinde *Paneas* eſt dicta à Paneade fonte, qui eam alluit. Deniq; à Philippo Tetrarcha in honorem Tiberij Cæſaris inſtaurata & ornata, appellata eſt *Cæſarea Philippi*, vbi Chriſtus Petro ſe filium, *Vrbs Dan eſt Cæſarea Philippi.* Dei con[illegible]nu dixit: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petrã ædificabo Eccleſiam meam.* Matth. 16. Erat vrbs hæc loco amœniſſimo ſita inter duos riuos Ior & Dan, ad radices ferè montis Libani. Vnde Ieroboam in ea, æquè ac in Bethel poſuit ſoos vitulos aureos. Erat enim ipſa terminus terræ Iſrael versùs Septẽtrionem, ſicut Berſabee versùs Auſtrum vnde C dicitur *à Dan vſque Berſabee*, id eſt per totum Iſrael. Hic oritur *Iordanus* fluuius, ita dictus, quòd conflatur ex confluxu duorum riuorum, ſcilicet *Ior & Dan*, aut quaſi יורד מדן *ioret middan*, id eſt *deſcendens ex Dan*. Ex hac vrbe oriunda fuit mulier illa ſanguinis fluxum patiens, quam Chriſtus tactu fimbriæ ſanauit. Matth. 9. 20. quæ ibidem proinde ſtatuam Chriſto erexit, ad cuius baſin herba quædam naſcebatur, quæ ſenſim creſcens vbi Chriſti fimbriam attigiſſet, quoſlibet morbos curabat, teſte Euſebio lib. 7. Hiſtor. c. 14. ita Chriſtus vrbem Dan, quæ tantorum monſtrorum & multiplicis idololatriæ fuerat ſedes, fidei quaſi cathedram thronumque ſuum effecit.

VIDERVNTQVE POPVLVM HABITANTEM IN D EA ABSQVE VLLO TIMORE.] Tres hic dantur illecebræ & cauſæ, cur Danitæ Lais inuaſerint. Primò, quòd ciues in ea habitarent ſecuri, ideoque inermes; ſecundò, quòd eſſent opulenti; tertiò, quòd ſeparati à cunctis hominibus, qui eis auxiliari potuiſſent.

ET PROCVL A SIDONE,] itinere ſcilicet vnius diei, ait Ioſephus.

Tropol. diſce hic quàm periculoſa ſit nimia ſecuritas: hæc enim allexit Hebræos vt perderent Lais. Rursùm noctu maximè eſſe excubandum contra hoſtes. Hinc Græci noctu ceperunt Troiam Audi Virgilium 2. Æneid.

Inuadunt vrbem ſomno vinoq́ue ſepultam.

Sic Cyrus Babylonios, eorumque regem Baltaſarem noctu inuaſit & occidit. Daniel. 5. 30. ſic Abraham ſuper hoſtes irruit nocte, eoſque percuſſit. Genet. 14. 15. ſic Niſus noctu cum Euria-lo inuadens caſtra hoſtium, ait apud Virgil. Æneid 9.

Euriale audendum dextrâ: nunc ipſa vocat res.

Ita quondam & Romani apud Athenæum lib. 3. noctem illunem obſeruantes, ebrios Athenienſes cooſopitoſque inuadunt & obtruncant. Ita denique & Gracchus apud Liuium lib. 23. ſilenti profectus agmine, caſtra campana vt in peruigilio B neglecta, ſimul omnibus portis inuadit, diripit & euertit.

MANSERVNT IN (id eſt iuxta, vt patet ex ſequentibus) CARIATHIARIM (id eſt vrbe ſyluarum; erat enim locus ſyluoſus) IVDÆ] Erat ergo hæc vrbs non in tribu Iuda, ſed in confinio tribus Dan & Beniamin. Minùs rectè ergo Adrichom. eam collocat in tribu Dan. Vers. 12.

THERAPHIM, ET (id eſt) SCVLPTILE ATQVE CONFLATILE.] *Theraphim* enim erant idola ſculpta, vel conflata ex auro, argento, vel ære. Adde *Theraphim*, id eſt idola non ſolùm fuiſſe ſculpta vel conflata, ſed picta quoque, malleo deducta, ex argilla à figulo effecta, aliáue arte & modo effigiata & efformata. q. d. erant in domo Michæ *theraphim*, id eſt idola varia variè effecta, ſed præſertim arte fuſoria conflata, & ſculptoris exſculpta; hoc enim videtur exigere v. 18. vbi dicitur: *Tulerunt ſculptile, Ephod, & idola atque conflatile.* Et v. 20. *idola ac ſculptile.* Denique *theraphim* propriè erant idola, à quibus diuinatio petebatur, vt dixi ſuperiùs. Vers. 14.

VIDETE QVID VOBIS PLACEAT:] ſuper hac re ſcilicet, an idola hæc Michæ accipere, an ei ſalua relinquere velitis.

PONE DIGITVM SVPER OS TVVM] q. d. *digito compeſce labellum*, ſile: ſymbolum enim ſilentij eſt digitus ori ſuperpoſitus. Vnde Harpocrates Deus *Harpocrates* ſilentij pingebatur quaſi puer oudus, imberbis, in- *Deus ſilentij.* dicem digitum dexteræ manus ori imponens, ſiniſtra verò cornu copiæ geſtans, mythra redimitus. Vide Pierium. Vers. 19.

POSVERVNTQVE SIBI SCVLPTILE, ET IONATHAM FILIVM GERSAM FILII MOYSI, AC FILIOS EIVS SACERDOTES IN TRIBV DAN.] *Filij Moyſi.* Ita conſtanter legunt Latina Romana, & cætera. Sed Septuag. Chald. & Hebræa moderna legunt: *filij Manaſſe.* Vers. 30.

Verùm germana lectio eſt: *filij Moyſi*, itaque habent vetera Hebræa, vt notarunt Rabbini, Caiet. & Vatab. *Gerſam* enim fuit filius Moyſi, vt patet Exodi 2. verſ. 22. Cęterùm Hebręi olim vt conſulerent honori Moyſi, ne infamia tã grauis à nepo-

te

te Ionathan vtpote sacerdote idolorum, illi quasi auo inureretur, ad marginem *Moysi* posuerunt *Manasse*, litera ר in vicinam נ conuersa, & mutatis punctis, itaque legere ceperunt: *filij Manasse*, quasi significantes quòd Ionathan, qui natura erat *filius*, id est nepos Moysis, tanto & tam sancto patre, hoc est auo indignus, potius dicendus esset filius Manassis regis idololatræ: filius inquam non natura, sed imitatione, aut potiùs impietatis similitudine. Nam alioqui Ionathan hic aliquot sæculis præcessit Manassen: quæ lectio marginalis tandem in textum Hebræum irrepsit, sed ita vt notetur circulo & littera נ eleuata & suspensa; nimirum vt alia vetus lectio quæ habet *Moysi*, vera & germana esse indicetur. Hinc patet hæc non diu post mortem Iosue contigisse; nam idoli huius sacerdos erat Ionathan nepos Moysi, qui tum erat adolescens. Ita Ioseph. & alij citati c. 17. v. 1.

Vide hic quàm *Heroum filij noxæ*, quamq; à parentum virtute degenerent, fiantque perditissimi, vt meritò parentibus optandum sit mori illiberes, quàm tam infames post se liberos relinquere. En tibi Moses legislator, dux, & propheta populi, fundator synagogæ & auitæ fidei, post se reliquit nepotem Ionathan, qui factus est idolorum sacerdos primus, & princeps cæterorum, qui eum in Israele deinde plurimi secuti sunt. En tibi tam sancti aui tã sacrilegus nepos. Sic Adam pius post se genuit parricidam Cain, Ezechias Manassen, Iosias Ioachim, Salomon Roboam, Abraham Ismaelem, Heli Ophni & Phinees, Samuel degeneres filios, ob quos populus petijt regem, quem Deus per Samuelem dedit Saulem.

Captiuitas Danitarum quando.

VSQVE AD DIEM CAPTIVITATIS SVÆ. Hebr. *vsque ad diem migrationis terræ.* Sic & Septuag. Quæres, quænam fuit hæc Danitarum captiuitas, in qua finita fuit eorum idololatria? Sunt tres sententiæ. Prima accipit captiuitatem Assyriacam, qua decem tribus, inter quas vna erat Dan, à Salmanasar abductæ sunt in Assyriam anno sexto Ezechiæ regis, 4. Reg. 17. 2. Ita Seder Olam & Raschi.

Secunda censet peculiarem hanc fuisse tribus Dan captiuitatem, quam alibi Script. non narrat. ita Caiet.

Tertia asserit fuisse eo tempore, quo arca Dei sub Heli Pontifice capta est, & Hebræi ingenti strage cæsi, & magna clade affecti fuere à Philisthæis (tunc enim multi ab eis bello capti in captiuitatem fuere abducti, tam ex tribu Dan, quàm ex cæteris tribubus. Ita Lyran. Abul. Vatab. Arias, Serarios Geneb. in Chronol. Ribera in Osee cap. 10. Probatur primò, quia id significant verba sequentia, quibus ait: *Mansitq; apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo.* Atqui hæc fuit in Silo vsque ad Heli & Samuelem. Vbi nota Iosue arcam cum Tabernaculo collocasse in Silo, quia Silo erat in tribu Ephraim, ex qua erat & Iosue, vt sic faciliùs in sua præsens tribu Iosue, seruaret purum Dei cultum. Addit Iosephus li. 5. Antiq. c. 1. id factum ob loci pulchritudinem. Mansit in Silo arca à sexto anno Iosue vsque ad vltimum Heli per annos 350.

Secundò, quia idolum hoc non fuit in tribu Dan, vsque ad Salmanasar. Quomodo enim publicam hanc idololatriam in regno suo permisisset Dauid rex pijssimus & potentissimus? quomodo Samuel? quomodo Iosaphat, Asa, Ezechias?

Tertiò, si in Dan fuisset idolum Michæ, Ieroboam ibidem non collocasset suos vitulos aureos quasi idola; suffecisset enim ipsi idolum Michæ ad populum à Ierusalem in Dan abstrahendum. Porrò vituli aurei ipsius substituti fuere huic idolo Michæ, vt faciliùs à populo reciperentur, vtpote qui iam pridem ibidem idolum Michæ, auctoritate Ionathan sacerdotis, qui erat nepos Moysi & posterorum eius, roboratum coluisset.

Minùs rectè ergo Caiet. putat hic duo tempora vocari. Vnum, quo Ionathæ sacerdotis durarit posteritas; & hoc esse vsque ad Daniticam captiuitatem, de qua dictum. Alterum quo steterit Michæ idolum; & hoc fuisse ad Philisthæam arcæ captiuitatem, Heliq; mortem, vti iam dixi. Nam vnum idemque tempus notari hic satis indicant ipsa verba textus, præsertim Hebraici, qui sic habet: *Et constituerunt sibi filij Dan sculptile & Iehonathan filium Gersan, filij Mosis. Ipse* (Iehonathan) *& filij eius fuerunt sacerdotes tribus Dan vsque ad diem migrationis terræ.*

Idem ergo fuit terminus & finis Danitarum, ac sacerdotis & sacerdotij idololatrici, [illegible]quenter idololatriæ apud eosdem Danit[illegible]nitum clades Israelis, & captiuitas arcæ sub Heli; tunc enim plurimi ex Danitis & cæteris tribubus à Philisthæis fuere in captiuitatem abducti, ac inter alios idola hæc Michæ cum suo sacerdote, vt satis colligitur ex 1. Reg. 4. 10. & Psal. 77. v. 61. vbi de hac strage agens ait: *Tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem* (arcam) *eorum in manus inimici.*

IN DIEBVS ILLIS NON ERAT REX IN ISRAEL.] qui suo imperio & potentia idololatriam hanc punire & euertere posset. Impunè ergo illa grassata est; & durauit per tempora Iudicum vsque ad Heli, quia Iudices non habebant tantam auctoritatem & imperium, quanta ad hoc malum tollendum requirebatur. Hinc videtur quod Samuel sanctissimus & zelosissimus propheta, creato rege Saule, omnibus modis apud eum egerit, vt ipse reliquias idololatriæ è domo Michæ a toto Israele cum suis sacerdotibus tolleret, quod ipsum fecisse non est dubium, & satis significat Script. 1. Reg. 28. v. 9. Vers. 13.

CAPVT DECIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

VXore Leuitæ ab incolis vrbis Gabaa, qui erant è tribu Beniamin, infanda libidine occisâ, maritus Leuita, cadauere vxoris in duodecim partes dissecto & ad duodecim tribus misso, omnes concitat ad tantum scelus vindicandum. Est hæc secunda appendix ad librum Iudicum, in qua recensetur historia stupri & belli Beniaminitici, quæ contigit eodem tempore quo præcedens Michæ, paulò post mortem Iosue & Seniorum illius æui. Nam vt dicitur cap.20. 28. contigit tempore Phinees, qui patri Eleazaro (hic enim pro Iosue consulebat Deum ex iussu Dei & Mosis Num. c.27. v.21.) in Pontificatu successit sub idem tempus, quo Othoniel successit Iosue. Videtur enim Eleazarus Iosue coæuus paulò post illum obijsse. Vnde Iosue cap.vlt.v.vlt.eius mors statim post mortem Iosue recensetur. Sicut ergo idololatria Michæ & Danitarum accidit sub Ionathan nepote Mosis, vt audiuimus c.18.30. sic hæc historia excidij tribus Beniamin accidit sub Phinees nepote Aaronis: Aaron autem fuit frater Mosis. Ita Rabbini, Iosephus, Abul. Lyran. Serar. & Genebr. in Chronol. Minus rectè ergo Sulpitius & Arias censent hanc historiam contigisse tempore Heli Pontificis; Suidas sub Samsone; & Masius sub Aod secundo Iudice; & alij sub Othoniele, qui fuit primus Iudex.

1. FVit quidam vir Leuites habitans in latere montis Ephraim, qui accepit vxorem
de Bethlehem Iuda: 2. quæ reliquit eum, & reuersa est in domum patris sui in
Bethlehem, mansitque apud eum quatuor mensibus. 3. Secutusque est eam vir suus,
volens reconciliari ei, atque blandiri, & secum reducere, habens in comitatu puerum & duos asinos: quæ suscepit eum, & introduxit in domum patris sui. Quod cùm
audisset socer eius, eumque vidisset, occurrit ei lætus, 4. & amplexatus est hominem.
Mansitq; gener in domo soceri tribus diebus, comedens cum eo & bibens familia-
riter. [illegible]ie autem quarto de nocte consurgens, proficisci voluit, quem tenuit socer,
& ai[illegible] eum: Gusta priùs paululum panis, & conforta stomachum, & sic proficisceris. 6. Sederuntque simul, ac comederunt & biberunt. Dixitque pater puellæ ad
generum suum. Quæso te vt hodie hîc maneas, pariterque lætemur. 7. At ille consurgens, cœpit velle proficisci. Et nihilominus obnixè eum socer tenuit, & apud se
fecit manere. 8. Manè autem facto, parabat Leuites iter. Cui socer rursum: Oro
te, inquit, vt paululum cibi capias, & assumptis viribus, donec increscat dies, posteà
proficiscaris. Comederunt ergo simul. 9. Surrexitque adolescens, vt pergeret cum
vxore sua & puero. Cui rursum locutus est socer: Considera quòd dies ad occasum
decliuior sit, & propinquat ad vesperum: mane apud me etiam hodie, & duc lætum
diem, & cras proficisceris, vt vadas in domum tuam. 10. Noluit gener acquiescere
sermonibus eius: sed statim perrexit, & venit contra Iebus, quæ altero nomine vocatur Ierusalem, ducens secum duos asinos onustos, & concubinam, 11. Iamque erant
iuxta Iebus, & dies mutabatur in noctem: dixitque puer ad dominum suum: Veni,
obsecro, declinemus ad vrbem Iebusæorum, & maneamus in ea. 12. Cui respondit dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filijs Israel, sed
transibo vsque Gabaa: 13. & cùm illuc peruenero, manebimus in ea, aut certè in
vrbe Rama. 14. Transierunt ergo Iebus, & cœptum carpebant iter, occubuitque
eis sol iuxta Gabaa, quæ est in tribu Beniamin: 15. diuerteruntque ad eam, vt
manerent ibi. Quo cùm intrassent, sedebant in platea ciuitatis, & nullus eos recipere voluit hospitio. 16. Et ecce, apparuit homo senex, reuertens de agro & de
opere suo vesperi, qui & ipse de monte erat Ephraim, & peregrinus habitabat in
Gabaa. Homines autem regionis illius erant filij Iemini. 17. Eleuatisque oculis,
vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis in platea ciuitatis: & dixit ad
eum: Vnde venis? & quò vadis? 18. Qui respondit ei: Profecti sumus de Bethlehem Iuda, & pergimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim, vnde ieramus in Bethlehem: & nunc vadimus ad domum Dei, nullusque sub tectum suum
nos vult recipere, 19. habentes paleas & fœnum in asinorum pabulum, & panem
ac vinum in meos & ancillæ tuæ vsus, & pueri qui mecum est: nulla re indigemus
nisi hospitio. 20. Cui respondit senex: Pax tecum sit, ego præbebo omnia quæ
necessaria sunt: tantùm, quæso, ne in platea maneas. 21. Introduxitque eum in
domum

domum suam, & pabulum asinis præbuit : ac postquam lauerunt pedes suos, recepit eos in conuiuium. 22. Illis epulantibus, & post laborem itineris, cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri ciuitatis illius, filij Belial, (id est, absque iugo) & circumdantes domum senis, fores pulsare cœperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes : Educ virum, qui ingressus est domum tuam, vt abutamur eo. 23. Egressusque est ad eos senex, & ait : Nolite fratres, nolite facere malum hoc : quia ingressus est homo hospitium meum, & cessate ab hac stultitia. 24. Habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, vt humilietis eas, & vestram libidinem compleatis : tantùm obsecro, ne scelus hoc contra naturam operemini in virum. 25. Nolebant acquiescere sermonibus illius. Quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam: quà cùm tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane. 26. At mulier, recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, vbi manebat dominus suus, & ibi corruit. 27. Manè facto, surrexit homo, & aperuit ostium, vt cœptam expleret viam : & ecce concubina eius iacebat ante ostium sparsis in limine manibus. 28. Cui ille, putans eam quiescere, loquebatur: Surge & ambulemus. Qua nihil respondente, intelligens quòd erat mortua, tulit eam, & imposuit asino, reuersusque est in domum suam. 29. Quam cùm esset ingressus, arripuit gladium, & cadauer vxoris cum ossibus suis in duodecim partes ac frusta concidens, misit in omnes terminos Israel. 30. Quod cùm vidissent singuli, conclamabant, Numquam res talis facta est in Israel, ex eo die quo ascenderunt patres nostri de Ægypto, vsque in præsens tempus : ferte sententiam, & in commune decernite quid facto opus sit.

VERS. 2. QVÆ RELIQVIT EVM.] Noster Interpres תזנח *tiznach*, id est *reliquit*, elongauit se, iam legunt תזנה *tizna* per ה, id est *fornicata est*. Vnde censent Rabbini eam à Leuita dimissam fuisse ob adulterium. Verùm huius criminis nec Septuag. nec Chald. nec Iosephus meminerunt. Septuag. vertunt : *irata est ei.* Chald. *contempsit eum.* Iosephus ait eam discessisse à marito ob eius zelotypiam. Verisimile est inter eos fuisse mores diuersos, indeque simultates, lites & iurgia, qualia inter coniuges crebra sunt, ideoque vxorem à marito secessisse ad suos parentes. Id colligitur ex illo v. 3. *secutusque est eam vir suus volens reconciliari ei.*

VERS. 10. ET CONCVBINAM] id est vxorem secundariam.

VERS. 12. NON INGREDIAR OPPIDVM GENTIS ALIENÆ.] puta Ierusalem, quæ tunc occupabatur à Iebusæis; licet enim illa expugnata sit à Caleb. Iudic. 1. 8. tamen posteà eam recuperarunt Iebusæi. Aut potiùs Caleb vrbem Ierusalem quidem expugnauit, sed non arcem Sion; hanc enim diu post expugnauit Dauid. Quare Iebusæi tenentes arcem dominabantur vrbi, in qua mixtim habitabant Iudæi & Iebusæi, puta Benjaminitæ, vti disertè dictum est cap. 1. 21. & Iosue c. 15. vers. vlt. Hac ergo de causa Leuita hic noluit pernoctare in Ierusalem, ne cum Iebusæis idololatris versari cogeretur.

VERS. 15. ET NVLLVS EOS RECIPERE VOLVIT HOSPITIO.] *Memor*, inquit, S. Ambros. lib. 5. Hexam. c. 16. *Si non Sodomitis hæc fuit causa supplicij, inhospitalitas* : imò Ezechiel. cap. 16. 49. *Hæc*, ait, *fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis & abundantia & otium, & manum egeno & pauperi non porrigebant.*

VERS. 16. FILII IEMINI,] id est *filij Beniamin*, hic enim per Aphæresin primæ syllabæ *ben* vocatur *Iemini.*

VERS. 18. VADIMVS AD DOMVM DEI,] ad tabernaculum & arcam fœderis in Silo, deuotionis gratia, vt ibidem inuocato & adorato Deo, inde incolumes redeamus domum in montem Ephraim.

HABENTES PALEAS ET FOENVM. Hinc liquet tum in Iudæa non fuisse publica hospitia, sed proficiscentes rerum annonam detulisse, ac apud amicum vel ciuem aliquem hospitium quæsiuisse, vti etiamnum fit in Turcia, Tartaria, Scythia, &c.

A

FILII BELIAL, ID EST ABSQVE IVGO.] scilicet homines effrænes, impij, scelesti. Vide quæ de Belial dixi 2. Corinth. 6. 15. VERS. 22.

HABEO FILIAM VIRGINEM, ET HIC HOMO HABET CONCVBINAM, EDVCAM EAS AD VOS.] Quæres, an peccarit hic vir offerendo libidini Gabaonitarum filiā suam, & maritus Leuita educendo vxorem suam ad euadendam Sodomiam? Resp. licitè eos potuisse volentibus inferre grauiorem iniuriam, offerre minorem ad redimendam grauiorem. Minor autem iniuria erat violari filiam vel vxorem, quàm virum libidine nefanda, cumque hospitem, violando simul ius hospitij, quod tum temporis sanctissimum erat & inuiolabile: sic volenti committere adulterium licet suadere fornicationem cum meretrice, ac volenti committere maius peccatum suadere minus. Hoc enim cōsilium prudens est & honestum, non enim suadetur hic minus malum absolutè, sed sub conditione hac: si vis planè committere maius peccatum, cōmitte potiùs minus; quod est obiectum huius consilij prudens, & viro cordato dignum. Ita S. Chrysost. hom. 27. ad populum & hom. 43. in Genes. illi qui assuetus est iurare per Deum, suadet vt iuret potiùs per caput suum. Et S. August. lib. 2. de Adulter. coniug. c. 15. *si facturus est*, ait, *quod non licet, iam faciat adulterium, & non homicidium*, id est faciat minùs peccatum, potiùs quàm maius. idem docet S. Ambros. lib. 1. de Abraham c. 6. S. Greg. lib. 32. Moral. c. 20. ac disertè Caiet. hic Barth. Fumus in Summula Casuum, Verbo Tyrannus, D. Soto lib. 6. de iustitia quæst. 1. art. 5. Adrian. quodlibet 1. q. 2. S. Thomas quæst. de Malo. Vide Nauarrum cap. 14. num. 40. in fine. Hoc in genere, iam in particulari. VERS. 24.

B

C

Resp. Secundò, videri virum hunc peccasse contra pietatem. Hæc enim dictat patri, vt filiæ suæ pudori

pudori & bono consulat, potiùs quàm hospitis A externi, etiamsi grauior iniuria inferenda sit; & contra iustitiam, si ea inuita & repugnante (vti fieri solet) violandam obtulit & contra charitatē, si in filia erat periculum consensus in delectationem veneream. Ita Lyran. Abul. Dion. & Pererius in c. 19. Genes. vers. 5. vbi simile dixi de Lot offerente filias Sodomitis ad liberandos hospites. Quòd si periculum consensus non erat in filia, ipsaque sponte patri sese submiserat, aut ad tantum nefas euitandum etiam obtulerat, & hoc probrum sustinendum, nullum omninò fuit peccatum.

Denique animi perturbatio, incogitantia, & inopia consilij culpam viri huius valde imminue- B runt.

Magis excusandus est Leuita, qui vt propriam iniuriam infandam euaderet, obtulit vxorem ad stuprum, si ipsa ad hanc sui oblationem (ad quam non obligabatur) consensit. Quisque enim potiùs à se prohibere debet iniuriam, præsertim tam nefariam, quàm ab alio, putà ab vxore. Charitas enim incipit à seipso.

VERS. 25. QVOD CERNENS EDVXIT,] vt obiecti præsentia & feminæ pulchritudine illecti abstinerent à viro, nec vlterius quid peterent, vti reipsa factum est. Ita Abul. & forte incolæ Gabaa petebant virū simulatè, vt femina, quam appetebant, & cuius per forum transeuntis miram pulchritudinem viderant, eis offerretur, vti asserit Iosephus.

Fuit hoc ingens scelus, quod proinde totius penè tribus excidio Deus vindicauit. Vnde de eo dicitur Osee 9. 9. *Profundè peccauerunt, sicut in diebus Gabaa. Recordabitur* (Dominus) *iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum.*

IN DVODECIM PARTES AC FRVSTA CONCIDENS, MISIT IN OMNES TERMINOS ISRAEL,] putà ad duodecim tribus, cuique tribui vnam partem. Non peccauit hic maritus, quia non concidit vxorem ad dehonestationem corporis ipsius, sed potiùs ad honorem illi restituendum per vindictam tanti flagitij, quæ paulò pòst reipsa secuta est; tam hâc concisione omnes excitauit ad vltionem. Ita Abul.

Hoc Leuitæ factum exemplumque citat S. Athanas. epist. ad Orthodoxos; similique modo Arrianorum nefanda scelera contra Catholicos commissa recensens, eosdem excitat, vt Arrianos detestentur,

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

VNdecim tribus bellum inferentes Beniaminitis ad vindicandum nefandam eorum libidinem, secundo ab eis cæduntur, tertio tandem aggressu eosdem cædunt vsque ad internecionem, sexcentis dumtaxat fuga in solitudinem elapsis.

1. EGressi itaq; sunt omnes filij Israel, & pariter congregati, quasi vir vnus, de Dan vsque Bersabee, & Terra Galaad, ad Dominum in Maspha: 2. Omnesq; anguli populorum, & vnctæ tribus Israel in Ecclesiam populi Dei conuenerunt, quadraginta millia peditum pugnatorum. (3. Nec latuit filios Beniamin, quòd ascendissent filij Israël in Maspha.) Interrogatusq; Leuita, maritus mulieris interfectæ, quomodo tantum scelus perpetratum esset. 4. respondit: Veni in Gabaa Beniamin cum vxore mea, illucq; diuerti: 5. & ecce homines ciuitatis illius circumdederunt nocte domum, in qua manebam, volentes me occidere, & vxorem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est. 6. Quam arreptam, in frusta concîdi, misique partes in omnes terminos possessionis vestræ: quia numquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israel. 7. Adestis omnes filij Israel, decernite quid facere debeatis, 8. Stansque omnis populus, quasi vnius hominis sermone respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquam intrabit domum: 9. sed hoc contra Gabaa in commune faciamus: 10. Decem viri eligantur è centum ex omnibus tribubus Israel, & centum de mille, & mille de decem millibus, vt comportent exercitui cibaria, & possimus pugnare contra Gabaa Beniamin, & reddere ei pro scelere, quod meretur. 11. Conuenitq; vniuersus Israel ad ciuitatem, quasi homo vnus, eadem mente, vnoque consilio. 12. Et miserunt nuntios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent: Cur tantum nefas in vobis repertum est? 13. Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, vt moriantur, & auferatur malum de Israel. Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israel audire mandatum. 14. sed ex cunctis vrbibus, quæ sortis suæ erant, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuersum populum Israel dimicarent. 15. Inuentique sunt viginti quinque millia de Beniamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa, 16. qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra, vt dextra præliantes: & sic fundis lapides ad certum iacientes, vt capillum quoque possent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur. 17. Virorum quoque Israel, absque filijs Beniamin, inuenta sunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. 18. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo: consulueruntque Deum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra

contra filios Benjamin?Quibus,respondit Dominus:Iudas sit dux vester. 19.Statim-
que filij Israel surgentes mane,castrametati sunt iuxta Gabaa. 20.& inde proceden-
tes ad pugnam contra Benjamin,vrbem oppugnare cœperunt.21.Egressiq; filij Ben-
jamin de Gabaa,occiderunt de filijs Israel die illo viginti duo millia virorũ.22.Rur-
sum filij Israel & fortitudine & numero cõfidentes,in eodem loco,in quo priùs cer-
tauerant,aciem direxeruot.23.ita tamen vt priùs ascenderent & flerent coram Do-
mino vsque ad noctem ; consulerentque eum,& dicerent:Debeo vltrà procedere ad
dimicandum contra filios Benjamin fratres meos,an non?Quibus ille respondit:As-
cendite ad eos,& inire certamen.24.Cumque filij Israel altera die contra filios Ben-
jamio ad prælium processissent,25.eruperunt filij Benjamin do portis Gabaa: & oc-
currentes eis tanta in illos cæde bacchati sunt,vt decem & octo millia virorum edu-
centium gladium prosternerent. 26.Quamubrem omnes filij Israel venerunt in do-
mum Dei,& sedentes flebant coram Domino:ieiunaueruntque die illo vsque ad ves-
peram,& obtulerunt ei holocausta,atque pacificas victimas,27.& super statu suo in-
terrogauerunt.Eo tempore ibi erat arca fœderis Dei.28.& Phinees filius Eleazari fi-
lij Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum atque dixerunt. Exire
vltrà debemus ad pugnam contra filios Benjamin fratres nostros,an quiescere?Qui-
bus ait Dominus:Ascendite,cras enim tradam eos in manus vestras. 29.Posuerunt-
que filij Israel insidias per circuitum vrbis Gabaa:30.& tertia vice,sicut semel & bis,
contra Benjamin exercitum produxerunt. 31.Sed & filij Benjamin audacter erupe-
runt de ciuitate.& fugientes aduersarios longiùs persecuti sunt,ita vt vulnerarent ex
eis sicut primo die & secundo,& cæderent per duas semitas vertentes terga,quarum
vna ferebatur in Bethel, & altera in Gabaa atque prosternerent triginta circiter vi-
ros:32.putauerunt enim solito eos more cædere.Qui fugam arte simulantes,inierunt
consilium vt abstraherent eos de ciuitate, & quasi fugientes ad supradictas semitas
perducerent.33.Omnes itaq; filij Israel surgentes de sedibus suis,tetenderunt aciem
in loco,qui vocatur Baalthamar. Insidiæ quoque,quæ circa vrbem erant,paulatim se
aperire cœperunt, 34. & ab Occidentali vrbis parte procedere. Sed & alia decem
millia virorum de vniuerso Israel,habitatores vrbis ad certamina prouocabant. In-
grauatumque est bellum contra filios Benjamin:& non intellexerunt quòd ex omni
parte illis instaret interitus. 35.Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum If-
rael,& interfecerunt ex eis in illo die viginti quinque millia & centum viros,omnes
bellatores & educentes gladium.36.Filij autem Benjamin.cùm se inferiores esse vi-
dissent,cœperunt fugere. Quod cernentes filij Israel,dederunt eis,ad fugiendum lo-
cum,vt ad præparatas insidias deuenirent,quas iuxta vrbem posuerant. 37.Qui cùm
repente de latibulis surrexissent, & Benjamin terga cædentibus daret, ingressi sunt
ciuitatem & percusserunt eam in ore gladij.38 Signum autem dederant filij Israel his
quos in insidijs collocauerant, vt postquam vrbem cepissent, ignem accenderent: vt
ascendente in altum fumo,captam vrbem demonstrarent. 39.Quod cum cernerent
filij Israel in ipso certamine positi (putauerunt enim filij Benjamin eos fugere, & in-
stantiùs persequebantur,cæsis de exercitu eorum triginta viris) 40.& viderent quasi
columnam fumi de ciuitate conscendere:Benjamin quoque aspiciens retrò,cùm ca-
ptam cerneret ciuitatem.& flammas in sublime ferri:41.qui priùs simulauerant fugam,
versa facie fortiùs resistebant.Quod cùm vidissent filij Benjamin in fugam versi sunt,
42. & ad viam deserti ire cœperunt, illuc quoque eos aduersarijs persequentibus,sed
& hi qui vrbem succenderant,occurrerunt eis.43.Atque ita factum est,vt ex vtraque
parte ab hostibus cæderentur , nec erat vlla requies morientium. Ceciderunt atque
prostrati sunt ad Orientalem plagam vrbis Gabaa. 44. Fueruntautem qui in eodem
loco interfecti sunt, decem & octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores.
45. Quod cùm vidissent qui remanserant de Benjamio,fugerunt in solitudinem ; &
pergebant ad Petram,cuius vocabulum est Remmon,In illa quoque fuga palantes,&
in diuersa tendentes , occiderunt quinque millia virorum. Et cùm vltrà tenderent,
persecuti sunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia.46.Et sic factum est,vt om-
nes qui ceciderant de Benjamin in diuersis locis, essent vigintiquinq; millia, pugna-
tores ad bella promptissimi. 47. Remanserunt itaque de omni numero Benjamin,
qui euadere, & fugere in solitudinem potuerunt, sexcenti viri, sederuntque in Petra
Remmon mensibus quatuor. 48. Regressi autem filij Israel,omnes reliquias ciuitatis
à viris vsque ad iumenta,gladio percusserunt,cunctasque vrbes & viculos Benjamin
vorax flamma consumpsit,

Vers. 1. EGRESSI ITAQVE SVNT OMNES (id est plurimi, omnes qui commodè domo abesse egredique poterant) AD DOMINVM IN MASPHA.] Quatuor erant vrbes in Iudæa dictæ *Maspha*, id est *specula*; ait Abul. qui Galaaditicam hic intelligit. Meliùs alij accipiunt illā, quæ erat in confinio tribus Iudæ & Beniamin; hæc enim erat vicina Gabaæ, quam punire volebant, æquè ac vrbi Silo, vbi erat Tabernaculum fœderis cum arca, quod ex Maspha videri poterat. Erat enim Maspha in loco alto quasi specula, vnde ibidem dicuntur *congregati ad Dominum*, eminùs in Tabernaculo supra arcam residentem. Adde in tota Synagoga simul collecta ad causam piam, vt hic erat, Deus aderat, illique præerat. Vnde ad eam conuenientes dicebantur *congregari ad Dominum*. Hinc & alias sæpiùs Hebræi comitia celebrarunt in Maspha, vt patet 1. Reg. 7. 10. Ierem. 40. 1. Machab 3. 47. vbi & causa additur cùm dicitur: *locus orationis erat in Maspha ante in Israel*. q. d. Esto in Silo esset Tabernaculum cum arca, tamen in Maspha erat Synagoga, siue locus orationis, ideoque eò quasi ad Synagogam siue proseucham conuenerunt Israelitæ. Vnde Rabbini Synagogarum originem referunt ad Synagogam celebrem & principem, quæ erat in Maspha.

Vers. 2. OMNESQVE ANGVLI POPVLORVM.] hoc est omnes populi habitātes in suis locis, quasi angulis. Sic hodie vocantur *Cantones*, id est Anguli Heluetiorum. Rursùm & potiùs *omnes anguli*, id est omnēs primores, Præfecti & Duces populorum, omnes Principes tribuum, ait Noster Salazar in Prouerb. c. 1. v. 21. n. 229. hi enim populū in vnione & officio continent, sicut anguli stringunt continētque totam domum. Hinc Angulus pro Principe sumitur, vt cùm Christus dicitur *factus in caput anguli*, & esse *lapis angularis*, id est columnā, basis & princeps Ecclesiæ Psal. 117. 22. Et Matth. 21. 42. & enim Isaias ait c. 19. v. 13. *Deceperunt Ægyptum angulū* (id est Principem) *populorum*. Et Zachar. cap. 10. v. 4. *Ex ipso angulus*, hoc est ex Iuda prodibit princeps putà Iudas Machabæus. Similia sunt Sophon. 3. 6. & 1. Reg. 14. 38.

Vers. 12. ET MISERVNT NVNTIOS AD OMNEM TRIBVM BENIAMIN] per vniuersas vrbes & cognationes Beniaminitarum.

Vers. 15. INVENTIQVE SVNT VIGINTI QVINQVE MILLIA DE BENIAMIN.] Hebr. & Chald. habent 26. *millia*, quibus consentit Lyran. & Abul. Sed Septuag. æquè ac Latina Romana constanter legunt 25. *millia*: atque his planè consentit numerus cæsorum & superstitum vers. 35. & 47. Denique facilè חמשה *chamissa*, id est *quinque*, deprauari potuit in ששה *vesissa*, id est *& six*.

Vers. 16. QVI (incolæ Gabaa) SAGITTARII ERANT VIRI FORTISSIMI, ITA SINISTRA VT DEXTRA PRÆLIANTES, ET SIC FVNDIS LAPIDES AD CERTVM IACIENTES, VT CAPILLVM QVOQVE POSSENT PERCVTERE.] Est hyperbole. q. d. peritissimi erāt fundæ, vt eā iacientes lapidē, certò scopum configerent. Ita Lyran Abul. Caiet. Tales quoque erant incolæ Balearium insularum, qui à teneris exercebantur in iactu fundæ, adeò vt pueri ientare non possent, nisi ientaculum eminùs positum funda deiecissent, teste Strabone. Audi quid de Commodo Imper. scribat Herodianus: *Ceruos & damas, item corrigera alia præter tauros, currens pariter ipse atque insequens impetebat, at præuenta fuga certissimis ictibus prosternebat. Leones verò & Pantheras, aliaque id genus nobilissima animalia, currens in orbem superne iaculis confodiebat sic vt nec telum quisquam secundum, nec vulnus viderit nisi lethiferum. Nam vt primùm se fera concitauerat, statim illam vel in fronte vel in corde sauciabat, nullo præterea vsus scopo, neque ad aliam corporis partem telo destinato, sic vt pariter cum vulnere ipso consisteretur.* Plura tam peritorum sagittariorum exempla recensui Thren. 3. v. 12.

IVDAS SIT DVX VESTER.] *Iudas*, id est tribus Iuda, eiusque Princeps. Vers. 18.

FRATRES MEOS.] Hostes vocant fratres, vt ostendant quòd licet vitia sint punienda, natura tamen est diligenda, ait Lyran. hinc hostis olim erat hospes, vnde Italicum *hoste*. Vers. 19.

QVIBVS ILLE RESPONDIT, ASCENDITE AD EOS ET INITE CERTAMEN.] Mira Dei ordinatio: Iubet enim vndecim tribus semel cæsas à Beniaminitis ad 22. millia v. 21. iterum eos aggredi, & ab eis rursùm cædi ad 18. millia v. 25. & tamen illæ bellum iustum piumque agebant.

Cur hoc? Prima causa fuit, vt præterita eorum peccata castigaret, ac nominatim quòd permisissent idolum Michæ: item cultum Baalim & Astaroth. c. 2. & 3. ita Hebræi, Lyran. & Abul. *Probi in bello caduntur ob tres causas.*

Secunda innuitur v. 22. quòd scilicet nimis in sua fortitudine & numero confiderent: vt discerent Dei esse victoriam, eamque ab eo dari sæpè paucis & debilioribus contra plures & potentes.

Tertia, vt castra vndecim tribuum, in quibus multi erant scelerati, à fæce expurgaret; itaque digna redderet, quibus victoriam largiretur: atque probaret & excitaret eorum fidem & obedientiā, quæ sanè hic magna fuit; nam licet secundò cæsi, tertiò tamen bellum Dei iussu instaurarunt, ideoque victores euaserunt. Audi S. Gregor. 14. Moral. c. 13. *Quid est quòd in vltionem sceleris inflammatur Israel, & tamen priùs ipse prosternitur: nisi quòd priùs ipsi purgandi sunt, per quos aliorum culpæ feriuntur: vt ipsi iam mundi per vltionem veniant, qui aliorum vitia corrigere festinant?* Confirmat exemplo adulteræ; cuius accusatoribus ait Christus Dominus: *Qui sine peccato est vestrûm primus in illam lapidem mittat.* Ioan. 8. 7. de quibus S. Greg. *Ad aliena*, inquit, *punienda peccata ibant, & sua reliquerant. Reuocantur itaque intus ad conscientiam, vt priùs propria corrigant, & tunc aliena reprehendant.*

Denique vt ostenderet se supremum esse necis & vitæ omnium Dominum, itaque omnes sacro sui metu & reuerentia percelleret, vti & factum est. Vide Origen. hom. 14. in Numer. S. August. l. 5. de Ciuit. c. 21. & 23. Saluian. lib. de Prouidentia S. Gregor. 21. Mor. c. 3. S. Ephrem. to. 1. serm. de patientia.

Similibus de causis Deus permisit in bello contra Pharaonem infidelem inito, occidi Iosiam piissimum regem Iudæ; & Ladislaum regem Hungarorum ab Amurathe Imper. Turcarum in clade Varnensi; ac S. Ludouicum Regem Franciæ volentem recuperare terram sanctam à Soldano Ægypti capi, & in secunda expeditione peste mori, vt miram eius patientiam acueret, eamque toti mundo ostenderet, & mox in cælis coronaret quam sanè præ alijs heroicis eius virtutibus ego admiror & veneror. Sic S. Bernard. ante S. Ludouicum, iussu Dei incitauit Christianos ad capessendam eandem in terram sanctam expeditionē, quæ tamen malè cessit cæsis Christianis. Vnde S. Bernard.

Bernard. à multis impostor audiuit: sed ipse se tutatus est, ostenditque per miracula hanc fuisse Dei voluntatem, vti ipse citans hanc Israelitarum geminam cladem narrat lib. 2. de Consid. ad Eugenium sub initium.

VERS. 26. IEIVNAVERVNTQVE DIE ILLO VSQVE AD VESPERAM. Ex hoc loco, & ex 2 Regum c. 1. & 9. liquet Hebræos in ieiunio solitos ieiunare vsque ad vesperam. Ex qua consuetudine fluxit superstitiosa obseruatio Saracenorum, Turcarum & Iudæorum posteriorum, qui cùm ieiunant, non antè cibum sumere solent, quàm stellam Veneris siue Hesperum (hanc enim colunt Saraceni) conspexerint, vt de Iudæis refert S. Hier. lib. 2. contra Iouin. & Tertul. lib. contra Psychicos sub finem. De Saracenis idem liquet ex c. 2. Alcorani.

Ad vesperam quoque olim ieiunabant Christiani: vnde in huius rei memoriam etiamnom vesperæ in ieiunio quadragesimæ ante prandium recitantur; quasi prandium, quod deinde sequitur, non iam prandium quàm cœna sit.

VERS. 37. QVI CVM REPENTE.] Intricatus est hic ordo & series historiæ, sed eum sic extrices & digeras cum Lyrano & Abul. Israelitæ se diuiserunt in tres turmas siue partes, inæquales tamen: vna fuit insidiarum, quæ positæ erant à tergo vrbis Gabaa, vt

A Beniaminitis ad Israelitas insequendum egressis, vrbem ipsam ingrederetur & incenderet. Altera turma erat decem millium, quæ Beniaminitas vrbe elicuit, vt prior turma insidiarum iam dicta vrbem intercipere posset, quæque eos ad tertiam turmam, siue aciem numerosissimam totius reliqui exercitus ad duas semitas consistentem, simulatè fugiendo deduxit, dum vrbis captæ signum à prima turma per fumum daretur: quo facto conuerterunt se, & omnes turmæ siue acies Beniaminitas aggressæ sunt, ex eisque interemerunt 25. millia & insuper centum viros.

A VIRIS VSQVE AD IVMENTA.] Hinc patet paruulos omnes feminasque fuisse occisos, tam in Gabaa, quàm in omnibus alijs vrbibus & viculis B Beniamin, idque clariùs liquet in Hebræo. Fecerunt ergo tribum Beniamin anathema, quale præcipitur faciendum in crimine publicæ idololatriæ Deut. 13. 15. Et quanquam hic legis illius & vindictæ metas modumque vndecim tribus excesserint occidendo mulieres & paruulos innocentes; diuina tamen prouidentia id permissum est, ad puniendam Sodomiticam, & effrænem Gabaanorum libidinem, simul & rebellionem audacem & temerariam vnius tribus Beniamin contra cæteras vndecim. VERS. 48.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IVrant vndecim tribus se non daturas Beniaminitis filias suas in vxores; Vnde mox dolentes de tribus illius interitu, sexcentis viris ex illa reliquis vxores dant 400. virgines ex clade Iabes Galaad reseruatas, & ducentas Siluntinas ex raptu.

1. IVrauerunt quoque filij Israel in Maspha & dixerunt: Nullus nostrum dabit filijs
Beniamin de filiabus suis vxorem. 2. Veneruntque omnes ad domum Dei in Silo,
& in conspectu eius sedentes vsq; ad vesperam, leuauerunt vocem, & magno vlulatu
cœperunt flere, dicentes: 3. Quare Domine Deus Israel factum est hoc malum in po-
pulo tuo, vt hodie vna tribus auferretur ex nobis? 4. Altera autem die diluculo con-
surgentes, extruxerunt altare: obtuleruntque ibi holocausta, & pacificas victimas, &
dixerunt: 5. Quis non ascendit in exercitu Domini de vniuersis tribubus Israel?
Grandi enim iuramento se constrinxerant, cum essent in Maspha, interfici eos qui de-
fuissent. 6. Ductique pœnitentia filij Israel super fratre suo Beniamin, cœperunt di-
cere: Ablata est tribus vna de Israel, 7. vnde vxores accipient? omnes enim in com-
mune iurauimus, non daturos nos his filias nostras. 8. Idcirco dixerunt: Quis est de
vniuersis tribubus Israel, qui non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inuenti
sunt habitatores Iabes Galaad in illo exercitu non fuisse. (9. Eo quoque tempore
cùm essent in Silo, nullus ex eis ibi repertus est.) 10. Miserunt itaque decem millia
viros robustissimos, & præceperunt eis: Ite, & percutite habitatores Iabes Galaad in
ore gladij, tam vxores quàm paruulos eorum. 11. Et hoc erit quod obseruare debe-
bitis; Omne generis masculini, & mulieres quæ cognouerunt viros interficite: vir-
gines autem reseruate. 12. Inuentæque sunt de Iabes Galaad quadringentæ vir-
gines, quæ nescierunt viri thorum, & adduxerunt eas ad castra in Silo, in Terram
Chanaan. 13. Miseruntque nuntios ad filios Beniamin, qui erant in Petra Rem-
mon: & præceperunt eis, vt eos susciperent in pace. 14. Veneruntque filij Beniamin
in illo tempore, & datæ sunt ex eis vxores de filiabus Iabes Galaad: alias autem non
repererunt, quas simili modo traderent. 15. Vniuersusque Israel valdè doluit,
& egit pœnitentiam super interfectione vnius tribus ex Israel. 16. Dixeruntque
maiores natu: Quid faciemus reliquis qui non acceperunt vxores? omnes in Ben-
iamin feminæ conciderunt, 17. & magna nobis cura, ingentique studio prouiden-
dum

dum est, ne una tribus deleatur ex Israel, 18. Filias enim nostras eis dare non possu-
mus, coustricti iuramento & maledictione, qua diximus: Maledictus qui dederit
de filiabus suis vxorem Beniamin. 19. Ceperuntque consilium, atque dixerunt. Ec-
ce solemnitas Domini est in Silo anniuersaria, quæ sita est ad Septentrionem vrbis
Bethel & ad Orientalem plagam viæ, quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad Me-
ridiem oppidi Lebona. 20. Præceperuntque filijs Benjamin, atque dixerunt: Ite,
& latitate in vineis. 21. Cumque videritis filias Silo ad ducendos choros ex more
procedere, exite repentè de vineis, & rapite ex eis singuli vxores singulas, & per-
gite in terram Benjamin. 22. Cumque venerint patres earum, ac fratres, & ad-
uersùm vos queri cœperint, atque iurgari, dicemus eis: Miseremini eorum: non
enim rapuerunt eas iure bellantium atque victorum, sed rogantibus vt acciperent,
non dedistis, & à vestra parte peccatum est. 23. Feceruntque filij Beniamin, vt
sibi fuerat imperatum: & iuxta numerum suum, rapuerunt sibi de his quæ ducebant
choros, vxores singulas: abieruntque in possessionem suam, ædificantes vrbes, &
habitantes in eis. 24. Filij quoque Israel reuersi sunt per tribus & familias in taber-
nacula sua. In diebus illis non erat rex in Israël: sed vnusquisque, quod sibi rectum
videbatur, hoc faciebat.

Vers. 4. *Altare hoc an licitum?* ALTARE.] Non peccarunt quia in sanctuario altare hoc erexerunt. Iam autem Deuter. 16. 2. tantùm vetatur ne extra sanctuarium hostias in altari immolent. Adde, illud præceptum latum esse à Deo ob periculum idololatriæ, hic autē nullum eius erat periculum. Vnde videtur hic in illa lege fuisse dispensatum. Ita Abul. Tertiò, Caiet. censet eos non aliud nouum altare fabricasse, sed istud, quod erat in tabernaculo restaurasse. Quartò & optimè dicas, hoc nouum altare erectum ob necessitatem. Cùm enim omnes tribus congregatæ essent, ac singulę plures vellēt Deo offerre hostias, vnum altare Tabernaculi ad eas capiendas nō sufficiebat. Quare necessum fuit aliud altare erigi, vt omnibus satisfieri posset. Hic autem casus necessitatis censebatur exceptus à lege illa communi vnius altaris. Vnde Salomon in simili necessitate aliud altare erexit 3. Reg. 8. 64. Aliàs vero ad hoc opus fuit peculiari Dei instinctu & dispensatione, per quam Samueli in Rama, Galgala & Bethlehem sacrificare licuit 2. Reg. 7. 11. & 16. Dauidi in Areâ Ornan. 2. Reg 24. Eliæ in monte Carmelo 3. Reg. 18.

Vers. 6. DVCTIQVE POENITENTIA.] non propriè dicta: nec enim peccarant occidendo Beniaminitas, sed *pœnitētia*, id est dolore, q. d. dolentes vnam tribum Beniamin penè extinctâ in Israel: Deus enim volebat omnes duodecim tribus conseruari, tum ad honorem Abrahæ, Isaac & Iacob Patriarcharum; tum ad robur & plenitudinem Synagogę, æquè ac Reipubl. Israelis; tum ob mysteria numeri duodenarij, præsertim quia duodecim tribus, & Patriarchæ earum capita & principes fuere typus duodecim Apostolorum; tum denique quia ex Beniamin nasciturus erat Saul, quem Deus destinauerat primum regem Israelis, & S. Paulus Doctor Gentium, ac duodecim millia signati, qui tempore Antichristi conuertentur, eique resistent Apocal. 7. 8 In *Gabaa*, inquit S. Hier. in Epitaph. Paulæ, *vrbe ad solum diruta paululum substitit Paula recordata peccati eius, & concubinæ in frusta diuisæ, & tribus Beniamin sexcentos viros propter Paulum Apostolum reseruatos, de quo prædixerat Iacob.* Genel. 49. 27. *Beniamin lupus rapax, manè comedet prædam, & vespere diuidet spolia.* De Paulo ergo rectè hic dicas, id quod de Fabio Maximo cecinit Ouid. lib. 1. de Ponto Eleg 2.

Qui nasci vt posses, quamuis cecidere trecenti (Fabij cæsi ab Hannibale)
Non omnes Fabios abstulit vna dies,

MISERVNT ITAQVE DECEM MILLIA.] Hebr. Chald. & Septuag. constanter habent: *duodecim millia.* Sic & Iosephus lib. 5. Antiq. ca. 2. vnde nonnulli suspicantur hic esse mendum. Vers. 10.

ET PERCVTITE HABITATORES IABES GALAAD.] iustè, quia à communi vndecim tribuum prælio & sceleris vindicta soli se subduxerunt: vnde ab vndecim tribubus, hoc est à toto populo iustam mortis sententiam acceperunt. Debebant enim ipsi in publica Reipubl. causa, conuentu & prælio comparere vt cæteri, ac Rempubl. adiuuare, & propugnare vt cæteri. Hoc enim iustitia legalis & aurea exigit.

VIRGINES AVTEM RESERVATE.] Virgines enim magis amant primos sponsos, quàm corruptæ. Virgines autem dignoscebant, non per explorationem matronarum, vt vult Abul. sed ex communi fama, quòd numquam fuissent nuptæ. Vide dicta Numer. 13 Porrò videntur hic vndecim tribus ex zelo nimio modum iustæ vindictæ excessisse, eò quòd paruulos quoque & mulieres innocentes occidi iusserunt. Vers. 11.

FILIAS ENIM NOSTRAS EIS DARE NON POSSVMVS CONSTRICTI IVRAMENTO.] Iuramentum hoc obligabat eo casu, quo Beniaminitis reliquis, de vxoribus, quæ essent Israelitides, alia ratione prouideri potuisset, vt ipsi non cogerentur ducere gētiles & alienigenas; vel cogerentur manere cælibes cum interitu totius tribus. Tunc enim nō obligabat hoc eorum iuramentum, eo casu scilicet, quo vna tribus perire debuisset, vel mulieres alienigenæ ex vicinis assumendæ fuissent, quod periculosum, & lege vetitum erat; tum quia sicut votum, ita & iuramentum factum de minori bono, quod maius bonum impediat, non obligat quatenus illud impedit; & iurans censetur tacitè maius bonum excipere voluisse cùm iuraret; nam alioqui illicitum fuisset iuramentum: quia promissio, licet iuramento firmata, non censetur infringi, quando in melius commutatur; hic autem melius erat non perire vnam tribum, quàm non dare illi filias suas vxores. Vide Syluest. verbo iuramentum, Quocirca peccassent Israelitæ, si iurassent se in tali necessitate & periculo non daturos vxores Beniaminitis, Vers. 18. *Iuramentum hoc obligabat?*

minitis, ait Abul. Putarunt tamen ipsi, cùm essent A simplices & rudes, se hoc iuramento teneri, vnde rationes quærunt, quibus & iuramento & conseruationi tribus caueatur: & quamuis Abul. fucatas eas fuisse putet & in fraudem iuramenti: meliùs tamen Lyran. Hugo. Caiet. Arias censent legitimas fuisse, & quoad Galaadites mulieres eis dictas patet, quia Galaaditæ bello non interfuerant (vnde & meritò excisi sunt; debuerant enim, vt rectè Abul. vocati ad communem vindictam tanti sceleris venire) iuramentum autem præsentes tantùm, qui scilicet iurarant, concernebat, non absentes.

VERS. 19. ECCE SOLEMNITAS] non nundinarum, vt vult Abul. sed festi alicuius. Videtur autem hoc festum fuisse Tabernaculorum, quod celebratur in Septembri; tunc enim collectis vuis, vites abundant B folijs & pampinis, sub quibus hi virginum raptores latitare potuerunt, vt dicitur v. 20. Ita Arias, Serarius & alij.

VERS. 21. *Raptus hic fuit licitus.* RAPITE EX EIS SINGVLI VXORES] Quæres: An licitè raptum hunc consulere potuerint, & an Beniaminitæ, consilium hoc exequendo, virgines Silontinas rapere? Resp. affirmatiuè; vnde dico nec maiores natu raptum hunc consulentes fuisse periuros; quia singuli tantùm particulatim iurarant se eis proprias filias non daturos, non autem non daturos aliorum filias communi decreto. Similiter nec parentes filiarum fuisse periuros, quia ipsi consilij raptus non erant conscij, nec dederunt filias suas, sed hæ illis abreptæ sunt; immò, vt textus innuit, parentes priùs Beniaminitis parentibus illas negarant. Vnde peccatum, siue inæqualitas ab eorum parte fuisse dicitur, quia scilicet eas petentibus iure suo Beniaminitis, in tali necessitate negarant C ob iurisiurandi religionem.

Denique non fuit hic peccatum raptus, vt rectè Lyran. Caiet. Dion. Arias, quia is tantùm misericordialis fuit non valde inuitis filiabus, nec etiam parentibus, nisi ob periurij periculum, quod hic nullum erat, & quia raptus hic factus est mandato illorum, ad quos spectabat cura totius populi, & communis boni, quorum erat in tali necessitate & prouidere iuramento, & determinare vxores, modumque eas accipiendi saluo iuramento; quas quiuis eorum alioqui Beniaminitis dare debuisset, ne tribus illa interiret, vel tardè nimis succresceret.

Simili modo Romulus & Romani instituerunt ludos, & aduentantes ad eos rapuerunt virgines Sabinas, vt eas haberent vxores. Id factum est post annos 700. tot enim Phinees, æquè ac Othoniel, antecessit Romam & Romulum. Romanorum raptus contigit 14. Kal. Septembris, ait Plutarch. Beniaminitarum verò eodem mense Septembris. Romani rapuerunt virgines 527. vel vt Halicarnassæus 689. Beniaminitæ verò 200. Beniaminitas ad raptum coëgit necessitas, Romanos libertas, vti docet S. August. lib. 2. de Ciuitate, cap. 17. & lib. 3. cap. 13. Vnde Romanorum raptus conciuit bella & strages, Beniaminitarum verò pacem & lætitiam. *Raptus Sabinarum.*

Hic finitur Historia duodecim Iudicum Israelis, qui fuere typus 12. Apostolorum, ac præfuere populo à Iosue vsque ad Heli, per annos 299. nimirum Othoniel annis 40. Aod 80. Barac 40. Gedeon 40 Abimelech tres, Thola 23. Iair 22. Iephte sex, Abesan septem, Aialon decem, Abdon octo, Samson viginti. De quibus ita scribit Rupertus lib 4. de Victoria verbi Dei cap. 6. *Erant vnici & veri Saluatoris* (Iesu Christi) *vicarij. Saluatio per illos duplici modo, videlicet iudicando, & præliando administrabatur, iudicando quippe populum ab idolorum seruitute prohibebant: præliando ipsi in fronte gradientes, de hostibus, quibus seruierant fortiter vindicabant. Erant ergo in disciplina Iudices, in prælio Duces, in vtroque Saluatores. Sacramenta victoriasque Saluatoris æterni gestis præclaris & victorijs mysticis præfigurantes. Sicut enim speculum oppositum soli, similem reddit imaginem; ita & Saluatorum & Iudicum illorum lucida fides, Saluatori & Iudici æterno, cuius erant Vicarij, similem prætulit in gestis suis pulchritudinem.*

Huc crux ducit Huc voluptas.

COMMENTARIA
IN LIBRVM
RVTH
ARGVMENTVM.

PERTEXITVR hic Genealogia Iudæ Patriarchæ à Phares filio eius vsque ad Dauidem, ex quo prognatus est Christus, hoc fine vt Christus (quẽ quasi scopum & finem tota S.Scrip. respicit) ostendatur natus ex Iuda, vti promiserat & prædixerat Iacob Iudæ filio suo, benedicens, Genes.49.10. Inducitur autem hic in hanc genealogiam Ruth Moabitis & Gentilis, sed mox facta fidelis & proselyta, quia miro casu vel potiùs Dei prouidentia in eam subintroiuit æquè ac Rahab Chananæa: *vt ostenderet*, ait S. Hieron. *non dedignatum ex peccatoribus nasci, qui venerat vt omnium peccata deleret, vtque gentium vocatio & electio Iudæis exclusis à Christo facienda, in Ruth gentili & auia Christi præsignificaretur*. Tropol. vt in Ruth idæa & exemplar piæ, modestæ & sanctæ vxoris daretur. Symbol. vt iudicaretur nobilitatem generis dari à Deo, vtpote qui Ruth gentilem, vilem & pauperem asciuit in familiam Abrahæ & Iudæ, eamque fecit genitricem Dauidis & posterorum, quin & ipsius Christi. Vnde Ruth à Rabbinis & S. Chrysost. & B.Petro Damiani vocatur *mater regni & regum*. Omnes enim reges Iuda ab ea descenderunt.

A Est hic liber appendix libri Iudicum; vnde & ab Hebræis illi annectitur: eius enim historia contigit sub Iudicibus, vt patet c.1.v.1. Estque præludium & quasi manuductio ad librum Regum? in eo enim gesta Dauidis & cæterorum regum ex Ruth prognatorum describuntur. Quocirca rectò ordine interijcitur hic liber inter lib. Iudicum & Regum. Porrò hic liber ab omnibus tam Catholicis quàm hæreticis (excipio Manichæos, qui totum vetus Testamentum, ac consequenter & librum Ruth, velut à Deo malo profectum reijciebant & blasphemabant, teste S. August. in libris contra Faustum) habitus fuit Canonicus S.Script. esto in nonnullis Arabicis, vtpote manuscriptis dumtaxat

B non extet.

Auctor libri est incertus, à nonnullis enim censetur fuisse Ezechias rex, ab alijs Esdras, à pluribus verò Samuel; idque verisimilius videtur; tum quia Samuel sub hoc tempus vixit; tum quia ipse lib. 1. Regum conscripsit, ad quem hic liber dirigitur.

Scripserunt in Ruth. Rupert. Abul. Lyran. Hugo. Dion. Caiet. Serarius, ac Feuardentius qui pulchra & plurima morum documenta ex hoc libro elicit.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELimelech Bethlemites vrgente fame, cum vxore Noëmi & duobus filijs peregrinatur in Moab: ibi omnibus defunctis, sola Noëmi vidua cum Ruth nuru sua in Bethlehem reuertitur.

1. IN diebus vnius iudicis, quando iudices præerant, facta est fames in Terra, Abiit-
que homo de Bethlehem Iuda, vt peregrinaretur in regione Moabitide cum vxo-
re sua ac duobus liberis. 2. Ipse vocabatur Elimelech, & vxor eius Noëmi: & duo
filij, alter Mahalon, & alter Chelion, Ephratæi de Bethlehem Iuda. Ingressique regio-
nem Moabitidem, morabantur ibi. 3. Et mortuus est Elimelech maritus Noëmi:
remansitque ipsa cum filiis. 4. Qui acceperunt vxores Moabitidas, quarum vna vo-
cabatur Orpha altera verò Ruth. Manseruntque ibi decem annis, 5. & ambo mortui
sunt, Mahalon videlicet & Chelion: remansitque mulier orbata duobus liberis ac ma-
rito. 6. Et surrexit vt in patriam pergeret, cum vtraque nuru sua de regione Moabi-
tide: audierat enim quòd respexisset Dominus populum suum, & dedisset eis escas.
7. Egressa est itaque de loco peregrinationis suæ, cum vtraque nuru: & iam in via re-
uertendi posita in Terram Iuda, 8. dixit ad eas: Ite in domum matris vestræ, faciat
vobiscum Dominus misericordiam, sicut fecistis cum mortuis & mecum. 9. Det vo-
bis inuenire requiem in domibus virorum, quos sortituræ estis. Et osculata est eas.
Quæ eleuata voce flere cœperunt. 10. Et dicere: Tecum pergemus ad populum
tuum. 11. Quibus illa respondit: Reuertimini filiæ meæ, cur venitis mecum? num
vltra habeo filios in vtero meo, vt viros ex me sperare positis? 12. Reuertimini filiæ
meæ,

meæ & abite : iam enim ſenectute confecta ſum, nec apta vinculo coniugali, etiam
ſi poſſem hac nocte concipere, & parere filios, 13. ſi eos expectare velitis, donec
creſcant, & annos pubertatis impleant, ante eritis vetulæ quam nubatis. Nolite, quæ-
ſo, filiæ meæ : quia veſtrâ anguſtia magis me premit, & egreſſa eſt manus Domini
contra me. 14. Eleuata igitur voce, rurſum flere cœperunt : Orpha oſculata eſt
ſocrum, ac reuerſa eſt : Ruth adhæſit ſocrui ſuæ. 15. Cui dixit Noëmi : En re-
uerſa eſt cognata tua ad populum ſuum, & ad deos ſuos, vade cum ea. 16. Quæ
reſpondit : Ne aduerſeris mihi vt relinquam te & abeam : quocumque enim perrexe-
ris, pergam : & vbi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus, populus
meus, & Deus tuus Deus meus. 17. Quæ te terra morientem ſuſceperit, in ea mo-
riar : ibique locum accipiam ſepulturæ. Hæc mihi faciat Dominus, & addat, ſi non
ſola mors me & te ſeparauerit. 18. Videns ergo Noëmi, quòd obſtinato animo
Ruth decreuiſſet ſecum pergere, aduerſari noluit, nec ad ſuos vltrà reditum perſua-
dere : 19. profectæque ſunt ſimul, & venerunt in Bethlehem. Quibus vrbem ingreſ-
ſis, velox apud cunctos fama percrebuit : dicebantque mulieres : Hæc eſt illa Noë-
mi. 20. Quibus ait : Ne vocetis me Noëmi (id eſt, pulchram) ſed vocate me Ma-
ra (id eſt, amaram) quia amaritudine valdè repleuit me Omnipotens. 21. Egreſſa
ſum plena, & vacuam reduxit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noëmi, quam Do-
minus humiliauit, & afflixit Omnipotens ? 22. Venit ergo Noëmi cum Ruth Moa-
bitide nuru ſua, de terra peregrinationis ſuæ ; ac reuerſa eſt in Bethlehem, quando
primùm hordea metebantur.

VERS. 1. *Quando vixit Ruth? Resp.* N DIEBVS VNIVS IVDICIS] Quæres; quis fuit hic Iudex, ſub quo hæc fames, & coniugium Ruth cum Booz contigit ? Primò, Ioſephus, Zonaras, & Magiſter Hiſtor. Scholaſticæ cenſent fuiſſe Heli Pontificem. Verùm id dici nequit, nam Heli iudicauit 40. annis, deinde Samuel & Saul annis totidem, his ſucceſſit ſtatim Dauid, anno ætatis trigeſimo. Iam Dauid genitus fuit à Ieſſe, hic ab Obed, hic à Booz quæ omnes generationes tam paucis annis, ſcilicet octoginta, quibus præfuere Heli, Saul & Samuel, fieri non potuere.

2. Secundò, Rabbini & Lyran. cenſent Iudicem hunc fuiſſe Abeſan, de quo Iudic. 12. adeoque Abeſan eſſe Booz. Litteræ enim vtriuſque nominis ferè ſunt eædem. Verùm obſtat ratio temporis; nam Abeſan factus eſt Iudex anno 272. à capta Ierichunte per Ioſue c. 6. quando Salmon duxit Rahab, quæ exploratores Ioſue exceperat, ex eaque genuit Booz, qui fuit maritus Ruth quare Booz, ſi eſt idem cum Abeſan, fuit circiter 272. annorum quod illo æuo erat inſuetum & impoſſibile; tunc enim nemo tamdiu vixit.

3. Tertiò, Seder Olam cenſet fuiſſe Aod ſecundum Iudicem.

4. Quartò, Abul. in cap. 4 Ruth q. 90. cenſet fuiſſe Barac, ſub cuius vltimis annis contigerit hæc fames. Accedit Torniellus, niſi quòd hic ſub annum vigeſimum Barac eam accidiſſe arbitretur.

5 Et verò. Quintò valdè appoſitè Noſter Salianus cenſet famem hanc contigiſſe ſub Abimelech, filio Gedeonis, coniugium verò Booz cum Ruth ſub eius ſucceſſore Thola, de quo plura c. 4 21.

FACTA EST FAMES IN TERRA] non vniuerſa, ſed Iſrael, vt habet Chald. ad illam enim euitandam Elimelech conceſſit in Moab, eò quod ibi non eſſet fames. Veriſimile eſt famem hanc ob peccata populi à Deo fuiſſe immiſſam; Deus enim ſolet publica ſcelera publica fame vel peſte caſtigare. Talia autem fuere parricidia & idololatria ab Abimelech & Sichimitis commiſſa.

Fabulantur Rabbini ſtationem aliam ſolis, qua-

A lis fuit ſub Ioſue, præiuiſſe hanc famem, eiuſque cauſam extitiſſe, atque hanc ſtationem Elimelech vtpote virum ſanctum precibus à Deo impetraſſe, ideoque ipſum eſſe, de quo dicitur 1. Paral. 4. 22. *Qui ſtare fecit ſolem.* Vbi fusè hac de re agam.

IPSE VOCABATVR ELIMELECH] Perperam Ioſephus, Zonaras & Theodor. eum vocant *Abimelech*, *Elimelech* Hebr. idem eſt quod *Deus meus rex*, vel *Dei mei rex*, aut *fortis mei rex*. Fuit hic vir primarius & diues, vtpote ex familia Salmon Principis tribus Iuda, eiuſque filio Booz propinquus. VERS. 2.

EPHRATÆI] id eſt oriundi ex Bethlehem quæ alio nomine dicebatur *Ephrata*. Sic & Dauid di-
B citur filius viri *Ephratæi*, id eſt Bethlehemitæ. 1. Reg. 12 12.

Alibi verò *Ephrathæus* vocatur is, qui erat ex tribu Ephraim, vt Iudic. 12. 5. & 1. Regum 1. verſ. 2. & 3.

ET VXOR EIVS NOEMI] *Noëmi*. Hebr. idem eſt quod *pulchra*, *ſuauis*, *amœna*, qualis hæc fuit tam dictis quam factis. R. Simeon ait eam dictam *Noëmi*, propter illud Pſal. 89. 17. *Sit ſplendor Domini Dei noſtri ſuper nos*; nam ibi pro *ſplendor*, Hebr. eſt *noam*.

Rabbini tradunt hanc fuiſſe filiam fratris Salmonis, ideoque neptem Nahaſſonis, qui fuit princeps tribus Iuda. Nahaſſon enim genuit Salmon *Quinque virtutes Noëmi.*
C eiuſque fratrem, qui fuit pater Noëmi. Porrò heroicas Noëmi virtutes has ex hoc libro colligit Serarius. Primò enim elucet hic eius in vero Dei cultu, etiam cùm in idololatrarum regionem extruſa eſſet, conſtantia. Secundò, zelus dum ad eundem cultum nurum ſuam Ruth adduxit. Tertiò, prudentia, dum tam peritè huius explorauit animum & confirmauit. Quartò, in aduerſis aſperiſque rebus tolerantia, maximè in fame, inopia, & quodam veluti exilio. Quintò, patriæ amor : dum ad illam vetula iam & decrepita redire voluit. Sextò, ſapientia in Ruth conſeruanda, dirigenda, & ad feliciſſimum tandem connubium prouehenda, è quo ſalus mundi, terræ gaudium, cælorum lætitia Chriſtus Ieſus prognatus eſt.

ET DVO FILII, ALTER MAHALON, ET ALTER CHELION] *Mahalon* Hebr. idem est quod *infirmitas* vel *thorus*: *Chelion* verò *defectus*, vel *deficientia*. Appositè, quia vterque præmaturè in Moab diem obijt. Rabbini tradunt hos duos esse eos, qui 1. Paral. 4. in Hebræo vocantur *Ioas & Saraph*, quod noster vertit *securus & incendens*, quia desperantes de Israelis à fame liberatione, securè nimis & remissè in Moab, id est, terra idololatrarum degebant, ibique duxerunt vxores Moabitides: ideoque aiunt eos à Deo addictos exitio & incendio. Sed hæc eorum de more sunt commenta, aut potiùs figmenta.

Vers. 4. QVI ACCEPERVNT VXORES MOABITIDAS] Rabbini, vt dixi, aiunt eos grauiter hac in re peccasse. Nec est quod cogat eos à peccato excusare, ait Abul. Excusari tamen possunt partim necessitate, quòd in Moab non inuenirent feminas Israelitides, quas ducerent; ac ipsis, vtpote iuuenibus, in feruore ætatis difficilis & periculosus esset cælibatus. Rursùm quòd Noëmi eorum mater pia femina videtur eos ad hoc coniugium direxisse ex Dei instinctu, qui per Ruth destinabat nasci Dauidem, & ex eo Christum. Addunt aliqui Orpham & Ruth fuisse ab idolis conuersas ad Deum verum, quare licitè potuisse duci à Mahalon & Chelion Hebræis, vti Salmon duxit Rahab Chananæam ad Iudaismum conuersam Iosue cap. 2. licitum enim Hebræis erat Chananæas ducere, si illæ ad Iudaismum conuerterentur.

Verùm hæc responsio hic non habet locum nam Orpha, ad idola sua redijt, & Ruth tunc demum conuersa est cum secuta Noëmi, cùm ea ex Moab migrauit in Bethlehem, vt patet ex sequent.

QVARVM VNA VOCABATVR ORPHA] Hanc Goliath Gigantis, quem Dauid prostrauit, fuisse matrem asserunt Thalmudici, & Philo, seu potiùs Pseudophilo in Antiquit. Biblicis ac Prudentius in Hamartigenia, dum ait, eam præ Noëmi sequela maluisse *semiferi stirpem nutrire Gothæ*. Ratio eorum est quòd mater Goliath vocetur *Rapha* vel *Harapha*. 1. Reg. 21. 19. & 22. ac 1. Paral. 20. v. 6. & 7. *Harapha* autem idem videtur quod *Orpha*. Verum errant; nam primò, Harapha erat Philisthæa, Orpha verò Moabitis. Secundò, Harapha erat ex Geth vrbe Palæstinæ, Orpha verò ex vrbe Petra. Tertiò, Harapha fuit tempore Saulis & Dauidis; Orpha verò longè anteriùs; scilicet tempore Ruth & Booz, qui fuit proauus Dauidis. Quartò, Orpha Hebr. per ע *Ain*, Harapha verò per ה *He* scribitur. Porrò *Orpha* Hebr. idem est quod *ceruicosa*, vel *ore nudata*. Vnde R. Samuel in Sutha c. 8. ait matrem Goliath fuisse meretricem, ideoque dictam *Horpham*, quia eam omnes deceruicabant, deprimebant, dedecore veluti scortum afficiebāt: *Harapham* vero; quia eam omnes granorum ac triticorum, quæ 2. Reg. 29. & Prou. 27. & 21. *harphoth* vocantur, instar contundebant.

An Orpha mater Goliath

Verùm alia est Orpha hæc ab Harapha matre Goliath vti iam ostendi: imò non mater, sed pater Goliath, 1. Paral. 20. v. 6. & 7. vocatur *Rapha* vel *Harapha*; ab eo enim posteri Gigantes dicti sunt Raphaim, vt ibi dicitur v. 4 de quo plura 1. Reg. 21. v. 19. & 22.

ALTERA VERO RVTH] Thalmudici tradunt Ruth fuisse filiam Eglon regis Moab, quem occidit Aod, Iudic. 3. vt sic Dauidi suo prosapiam regiam ex Moab concilient: sed nugantur. Quomodo enim rex Moab filiam suam dedisset exteris pauperibus & penè fame pereuntibus?

Porrò Ruth erat ex Moab quæ est pars Arabiæ Petreæ, cuius metropolis erat vrbs dicta *Petra*, eò quòd in rupe esset sita, (quam Bellonius li. 2. c. 53. opinatur esse *Mecham*, vbi extat sepulchrum Mahometis: sed errat) Id patet ex illo Isaiæ 16. *Emitte agnum Domine Dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion. Et intelligebatur de Messia qui futurus erat de filijs Dauid: & ipse Dauid futurus erat de stirpe Ruth qui venturus erat de vrbe Moab, quæ vocatur petra deserti*, ait Abul. hic qu. 16. Vide dicta Isaiæ 16. v. 1.

Porrò Ruth. Hebr. idem est quod *irrigua* vel *ebria*, à rad. רוה *raua*; id est *irrigare*. Aut potiùs *visio* vel *prophetia*, à rad. ראה *raa*, id est *vidit*; quasi *Ruth* idem sit quod *Rauth*. Aut *inspiratio* ait Auctor Imperfect. in Matth. cap. 1. à rad. רוח *rauach*, id est *spirauit*, inspirauit; quasi Ruth sit idem quod *Rachut*, quia sine Dei inspiratione nec dixisset, nec fecisset ea quæ dixit & fecit. Vnde in ea, ait idem Auctor, laudatur dilectio generis Israel, simplicitas, obedientia, fides. Cabalistæ aiunt *Ruth* per Anastrophen esse *Tur*, id est, *turtur*, quia ipsa vt turtur gemendo maritum suum defunctum luxit. Thalmudici dicunt eam vocatam *Ruth*, eò quòd ex ea prognatus sit Dauid, quem Deus præuiderat fore בשירות *beschiroth*, id est in canticis, psalmis & laudationibus.

Denique non videtur Ruth fuisse soror Orphæ nec consanguinea in gradu propinquo, sed per affinitatem cognata, vt dicam v. 15.

ITE IN DOMVM MATRIS VESTRÆ] Hebr. & Septuag. *Ite, redite, vnaquæque in domum matris suæ.* Vers. 8. Hinc liquet eas non fuisse sorores, nec eandem habuisse matrem, sed diuersam. Suadet Noëmi nuribus suis Orphæ & Ruth reditum ad suos Moabitas, vt commodiùs apud suos viuant, vtque ipsa earum curâ exoneretur; ac vt ipsas adhuc infideles non deducat ad populum fidelem in Israel: hoc enim fuisset scandalum. Quare tacitè (quod aliàs sæpè apertè fecerat) eas adhortatur, vt conuertant se ad fidem & religionem Israelitarum. q. d. Si vultis mecum pergere in Israel; Israeliticè in fide & cultu vnius veri Dei vobis viuendum est. Si id facere non vultis, redite ad vestros Moabitas infideles.

FACIAT VOBISCVM DOMINVS MISERICORDIAM SICVT FECISTIS CVM MORTVIS, ET MECVM] mortuus enim maritos vestros (qui mei erant filij) dum viuerent, coluistis ea obseruantia & amore, qua par est; mortuos verò decenter sepelistis, luxistis, memoriā conseruastis, celebrastis, & in eorum gratiam viduæ huc vsque mecum permansistis, me alendo, fouendo, iuuando. Vnde Chald. vertit: *Faciet Dominus bonum vobiscum sicut id quod fecistis cum maritis vestris dormientibus: quòd renuistis viros accipere post mortem eorum: & mecum, quòd aluistis & sustentastis me.*

Multò magis fideles amicis defunctis exhibent misericordiam, cùm pro animabus eorum orant & sacrificant vti fecit S. Ambros. Theodosio Imper. Sicut ipse narrat Orat. de obitu eius: *Dilexi*, inquit, *& prosequor eum vsque ad regionem viuorum donec fletu & precibus inducam virum, quò sua merita vocant, in montem Domini sanctum, vbi perennis vita, vbi corruptelæ nulla contagio, nullus gemitus, nullus dolor nulla consortia mortuorum, vera regio viuentium, vbi mortale*

morta'e hoc induat immortalitatem, & corruptibile hoc induat incorruptionem. Magna requies, quæ votum impleat diligentis, magna promissio.

Vers. 11. NVM VLTRA HABEO FILIOS IN VTERO MEO, VT MARITOS EX ME SPERARE POSSITIS?] Hinc colligitur præter legem Deuter. 20. quæ iubet Iudæis suscitari semen (id est prolem) fratri sine liberis defuncto, idipsum in vsu fuisse apud Gentiles. Vnde Thamar Chananæa ante legem & Mosen, suscitauit semen filijs Iudæ ipsique Iudæ, Genes. 38. Cùm enim femina in aliqua familia nupsisset, marito mortuo eidem familiæ adhærebat, ex eaque alium maritum, expectabat, nec transibat ad aliam; idque honestatis & affinitatis iam cum ea contractæ causa.

Porrò Caiet. & Serarius hinc colligunt suscitationem hanc seminis fratri defuncto, vsitatam in fratribus quoque vterinis dumtaxat. Nam si Noëmi vidua rursum alteri nupsisset, indeque natos filios dedisset maritos Orphæ & Ruth, illi mariti vtique fratres tantùm vterini fuissent Mahalon & Chelion, qui eorum priores fuerant mariti, quod intellige si fratres illi vterini patres habuissent quidem diuersos, sed ex eadem tamen tribu & familia, tunc enim vxor, marito suo sine prole defuncto, suscitabat semen ex eius fratre vel consanguineo eiusdem familiæ; ad quod faciendum non videtur fuisse obligata, si posterior frater vterinus ex patre alterius tribus vel familiæ fuisset progenitus.

Vers. 13. ANTE ERITIS VETVLÆ QVAM NVBATIS.] Hebr. est תעגנה *tragena*, quod alij עגן *og*, id est *vri, vstulari* deriuantes vertunt: *Nam aduremini absque marito?* quasi Apostolus huc alludat, dum ait: *Melius est nubere quàm vri*. 1. Corint. 7. Germaniùs, Septuag. Chal. Vatab. Pagnin. Marinus & passim recentiores vertunt: *Num detinebimini vel retardabimini, vt maneatis viduæ donec ego nouos vobis gignam?* q. d. Nú vos obligabitis (hoc enim significat κατέχεσθαι, vt vertunt Septuag.) ad manendum in viduitate, donec ego nouos filios procreem, qui vestri fiant mariti? Hebræa hic sunt obscura, sed ea planè & clarè sic vertas: *Si dicerem: est mihi spes: Etiam fui hac nocte cum viro: & genui etiam filios? An propterea expectaretis quousque magni fierent? an propterea differretis, vt non essetis cum viro?* iuxta hunc sensum explicandi sunt Septuag. pariter obscuri.

Vers. 15. EN REVERSA EST:] quia Orpha minùs amabat Noëmi quàm Ruth; hinc Ruth adhæsit Noëmi, Orpha verò ab eo ad suos recessit.

COGNATA TVA.] Orpha fratria tua: quæ scilicet maritum habuit fratrem mariti tui: vos enim duæ nupsistis duobus fratribus, ac proinde per nuptias cum ijs factas, estis cognatæ, hoc est affines. Hoc enim significat Hebr. יבמתך *iebama*.

AD POPVLVM SVVM ET AD DEOS SVOS.] Non quasi Noemi horreret nurum suam Ruth, vt instar Orphæ redeat ad Deos Gentium, quos hactenus in terra Moab coluerat; illud enim suadere fuisset peccatum; sed volens eam consolari, hortatur vt redeat ad populum suum, ibique rursum nubat: permittit verò, vt pergat Deos suos colere (quod connexum erat, quodque ipsam facturam sciebat si ad suos, qui erant idololatræ, rediret) idque facit vt sincerum & constantem Ruth nurus suæ animum exploret, qui necessarius erat ad religionem cum patria mutandam, constanterque retinendam; ne ipsa postea quereretur se Noemi socrus suæ artibus vel fraudibus impulsam, transisse in alienam ac minùs sibi gratam religionem. Ita Abul.

A

ET AD DEOS SVOS.] Hinc patet Orpham non fuisse ad Deum conuersam, sed patriæ religioni & idolis eiusdem semper adhæsisse; Ruth verò quia patriam cum Noëmi mutauit, mutauit & religionem, ac in Israelitarum coloniam & synagogam transijt. Disce hic quàm noxium sit, inter infideles hæreticos & impios degere; quàm bonum verò, inter fideles & pios: illi enim manent vel fiunt infideles, hæretici, impij; hi verò fideles, orthodoxi & pij, iuxta illud Psal. 17. *Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris*. Sic Orpha rediens ad suos infideles, mansit infidelis; Ruth verò transiens ad fideles, facta est fidelis.

NE ADVERSERIS MIHI VT RELINQVAM TE. Vers. 16.
Chald. *Ne me irrites, ne me cogas.* Hinc patet Ruth
B initiatam fuisse sacris Iudaicis per baptismum, non qui esset Sacramentum, sed qui esset ablutio corporis, sicut masculi initiabantur per circumcisionem. Audi Thalmudicos ritum huius initiationis describentes: Qui proselytus esse vult, tria ei, siquidem mas sit, necessaria; vt nimirum circumcidatur, baptizetur, & in holocaustum offerat vel pecudem, vel par turturum aut columbarum; si femina verò fuerit, duo tantùm posteriora faciat, baptizetur nimirum, & holocausti offerat victimam.

POPVLVS TVVS, POPVLVS MEVS: DEVS TVVS, DEVS MEVS.] Magnus fuit hic Ruth amor, obseruantia & fidelitas erga Noemi socrum suam, quâ patriam cum extera regione, & domesticam fidem cum peregrina Iudæorum religione com-
C mutare constanter decreuit: quia videbat eam tam sapientem & probam, totque virtutibus & gratijs præditam vt certò sibi persuaderet illam veram habere fidem & religionem, ac Deum eius esse Deum verum. Vnde hoc exemplum nuribus imitandum proponit Origen. lib. 1. in Iob, dicens: *Beata Ruth tantum detulit socrui suæ veteranæ vt vsque ad mortem non sit passa eam relinquere. Idcircò sanè in Scriptura perpetuò magnificatur: apud Deum verò in infinita secula beatificatur, Iudicabit nihilominùs atque condemnabit in resurrectione omnes malignas & impias nurus, quæ soceris vel socrubus suis contumeliam vel iniuriam ingesserint: Non reminiscentes, quòd ipsi eis viros genuerint atque nutrierint: & pro substantia & pro victu illis laborem acquisierint.* Ex quibus hanc conclusionem elicit: *Si igitur diligis virum tuum, ô mulier, dilige & eos qui genuerunt eum, & nutrierunt sibi filium, tibi verò maritum. Noli separare filium à patre vel matre. Noli compellere filium patrem, aut matrem inhonorare, ne in*
D *condemnationem incidas apud Dominum Deum in die terribilis inquisitionis atque iudicij. Sufficiat tibi ô mulier, quia possides virum, quem non nutristi, & substantiam tuam, quam non acquisijsti, quia venis in domum, quam non ædificasti, & eris Domina atque potestatem habens laborum alienorum, pro quibus tu nullatenùs laborasti. Noli ergo retribuere mala his, qui tibi præparauerunt, atque suo labore acquisierunt omnia siue virum, siue substantiam. O mulier ne ascendat super te maledictio à Domino Deo.*

Rursum S. Hieron. (vel quisquis est auctor, stylus enim dissonat, esto sit grandiloquus) tomo 9. tract. de vera Circumcisione, asserit Ruth hoc tam animoso ipsoque responso meruisse, vt fieret mater id est auia Christi; vnde exclamat: *O virtutem viris etiam*

etiam præferendam, Abrahæ fidem incircumcisa gentis mulier imitatur, quam virilis circumcisio dereliquit, & per aliena vestigia meritum iustificationis ingreditur, à quibus maiorum cæca hereditas demanat. Deos suos Moabita contemnit, cùm tu Israel desideres alienos: illa in vnum Deum, suorum iam oblita coniurat; & tu post multitudinem fornicaris idolorum: hinc eligitur à Domino, hinc fit Israelita mente, non genere; fide, non sanguine; virtute, non tribubus: vsque adeo benedicitur, vt prophetarum suorum mater vocetur & regum.

A

HÆC MIHI FACIAT DOMINVS ET HÆC ADDAT] scilicet immittat mihi morbum, paupertatem, persecutiones, & his peiora addat. Hæc enim in iuramento hoc Hebræorum subintelliguntur; ipsi enim per Euphemismum illa subticent boni ominis causâ, ne scilicet illa quæ sibi imprecantur, eueniant. Tale erat iuramentum Romanorum in fœdere, quod recenset Festus libro 1. *Iouem, inquit, lapidem iuraturi, silicem tenentes, his verbis vtuntur: Si sciens fallo, tum me Dieſpiter falua vrbe arceq́; bonis eijciat, vt ego hunc lapidem. Et lapidem tunc manu excutiebant.*

B

Alleg. Ruth, hic typum gessit Ecclesiæ è Gentibus ad Christum transeuntis. Audi S. Chrys. hom. 3. in Matth. *Considera ea quæ in Ruth facta sunt, nostris quadrare. Hæc enim erat & alienigena, & in extremam delapsa paupertatem: sed videns eam Booz, nec ipsius paupertatem despexit, nec generis ignobilitatem abominatus est: Sicut & Christus Ecclesiam suscipiens & alienigenam, & magnorum laborantem penuria bonorum, accepit eam consortem.* Subdit deinde modum. *Sed quemadmodum Ruth illa, nisi priùs reliquisset parentes, nisi domum contempsisset, & gentem, & patriam atque cognatos, nunquam tali fuisset iuncta connubio, ita Ecclesia etiam non antè amabilis efficitur sponso, quàm patrios mores ritusq́ue reliquerit. Quod propheta quoque ad ipsam loquens ait Psal. 44. Obliuiscere populum tuum & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum. Hoc Ruth etiam fecit, & idcirco atque ac Ecclesia mater regum effecta est. Ipsius enim ex stirpe est Dauid.*

C

Audi & S. Ambr. lib. 3. in Lucam post medium: *Quomodo intrauit (Ruth) in Ecclesiam, nisi quia sancta & immaculata moribus supra legem facta est? si enim lex impijs & peccatoribus posita est; vtique Ruth, quæ definitionem legis excessit, & intrauit in Ecclesiam, & facta est Israelitis, & meruit inter maiores dominici gregis computari, propter cognationem mentis electa, non corporis, magnum nobis exemplum est; quia in illa nostrûm omnium, qui collecti ex gentibus sumus, ingrediendi in Ecclesiam Domini figura præcessit. Hanc igitur æmulemur, vt quia hæc moribus hanc prærogatiuam meruit adsciscendæ societatis suæ, sicut historia docet: nos quoque propter morum electionem in Ecclesiam Domini, meritis suffragantibus adlegamur.*

Vers. 19. NE ME VOCETIS NOEMI (ID EST PVLCHRAM, item decoram, iucundam, suauem, hilarem) SED VOCATE ME MARA (ID EST AMARAM) QVIA

A AMARITVDINE VALDE REPLEVIT ME OMNIPOTENS] Priuauit enim me marito & vtroque filio, fecitque viduam & orbam. Idem dicere poterat B. Virgo, videns filium suum crucifixum & mortuum.

Tropol. cùm ob dotes aliquas laudamur, defectus nostros inspiciamus, itaque laudes in lamenta vertamus, vti Noëmi exemplo fecit S. Greg. lib. 2. epist. 64. cùm à Narse laudatus fuisset: *Multa mihi, inquit, dulcissima charitas vestra per epistolas suas in bona operationis laudibus est locuta; ad quæ omnia breuiter ego respondeo. Nolite me vocare Noemi, id est pulchrum sed vocate me mara, id est amarum, quia amaritudine plenus sum.* Et lib. 1. epist. 6. ad eumdem, dolens se è quiete monasterij euectum ad curam Pontificalem: *Simiam*, inquit, *Leonem vocas. Quod eo modo vos agere conspicimus, quo nos scabiosos sæpè catulos, pardos vel tygres vocamus. Ego enim, bone vir, quasi filios perdidi: quia per terrenas curas recta opera amisi. Nolite ergo me vocare Noëmi, id est pulchrum sed vocate me Mara, quia amaritudine plenus sum.*

B

Idem respondit S. Leandro lib. 7. epist. 125. Idem fecit S. Digna virgo & martyr in Hispania anno Domini 853. sub Mahomad Saraceno de qua ita scribit S. Eulogius illi coæuus, & in eadem persecutione martyr. in Memor. Sanct. lib. 3. cap. 7. *Hæc puella cùm pro summâ humilitate atque obedientia inter. conuirginales vltimam se iudicaret, essetq́; incomparabili apparatu obsecundatrix, nunquam tamen appellari se dignam patiebatur, dicebatq́; cum lacrymis: Nolite me dignam vocare, sed magis indignam, quia cuius meriti sum, etiam nomine debeo insigniri.*

Pro *omnipotens* Hebr. est *Saddai*, quod & cornucopiam, siue Deum omnibus bonis abundantem, mammosum, æquè ac castigantem & vastantem significat: vtrumque huic loco competit. q. d. Deus

C

qui quasi *Saddai*: id est *Mammosus*, olim me coniugio honorato & prolibus opibusque cumularat, nunc quasi *Saddai*, id est *vastans*. iisdem me spoliauit & vastauit. Idem tamen, vt spero, misertus mei, rursum vt prior *Saddai* benignè solabitur, ditabit & beabit. Ipse enim suos *mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit.* Vide quæ de *Saddai* dixi Genes. 17. 1.

REVERSA EST IN BETHLEHEM, QVANDO PRIMVM HORDEA METEBANTVR] scilicet in Paschate. Die enim secunda Paschatis Hebræi offerebant Deo primitias spicarum, ac deinde die tertia eas demetebant. Vnde Chald. vertit: *Illæ* (Noëmi & Ruth) *ascenderunt in Bethlehem in ipsis Paschæ ascensionibus*, seu cùm adesset Paschalis dies, *& in illo die cœperunt filij Israel metere gomer seu manipulum, qui eleuari, seu coràm Domino offerri solebat, & erat ex hordeis.* Vers. 22.

Simili modo Iosue reducens Hebræos ex Ægyptia seruitute, ingressus est in terram promissam in Paschate. Iosue c. 3.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ruth in agro Booz spicas colligit, ac benignè à Booz excipitur & pascitur, domum reuersa Noëmi socrui suæ reliquias affert, ab eaque audit Booz sibi esse affinem.

1. Erat autem viro Elimelech consanguineus, homo potens, & magnarum opum,
nomine Booz. 2. Dixitque Ruth Moabitis ad socrum suam: Si iubes, vadam in
agrum, & colligam spicas, quæ fugerint manus metentium, vbicumque clementis in
me patris familias reperero gratiam. Cui illa respondit: Vade filia mea. 3. Abiit ita-
que & colligebat spicas post terga metentium. Accidit autem vt ager ille haberet do-
minum nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech. 4. Et ecce, ipse veniebat de
Bethlehem, dixitque messoribus, Dominus vobiscum. Qui responderunt ei: Benedicat
tibi Dominus. 5. Dixitque Booz iuueni, qui messoribus præerat: Cuius est hæc puel-
la? 6. Cui respondit: Hæc est Moabitis, quæ venit cum Noëmi, de regione Moabiti-
de, 7. & rogauit vt spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia: & de ma-
nè vsque nunc stat in agro, & ne ad momentum quidem domum reuersa est. 8. Et ait
Booz ad Ruth: Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab
hoc loco: sed iungere puellis meis: 9. & vbi messuerint, sequere. Mandaui enim pueris
meis, vt nemo molestus sit tibi: sed etiam si sitieris, vade ad sarcinulas; & bibe aquas,
de quibus & pueri bibunt. 10. Quæ cadens in faciem suam & adorans super terram, di-
xit ad eum: Vnde mihi hoc, vt inuenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dig-
nareris peregrinam mulierem? 11. Cui ille respondit: Nuntiata sunt mihi omnia, quæ
feceris socrui tuæ post mortem viri tui: & quòd reliqueris parentes tuos, & terram in
qua nata es: & veneris ad populum, quem anteà nesciebas. 12. Reddat tibi Dominus
pro opere tuo, & plenam mercedem recipias à Domino Deo Israel, ad quem venisti, &
sub cuius confugisti alas. 13. Quæ ait: Inueni gratiam apud oculos tuos domine mi,
qui consolatus es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis vnius puel-
larum tuarum. 14. Dixitque ad eam Booz: Quando hora vescendi fuerit, veni huc,
& comede panem, & intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus,
& congessit polentam sibi, comeditque & saturata est, & tulit reliquias. 15. Atque in-
de surrexit, vt spicas ex more colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis, dicens: Et-
iamsi vobiscum metere voluerit ne prohibeatis eam: 16. & de vestris quoque mani-
pulis proiicite de industria, & remanere permittite, vt absque rubore colligat, & col-
ligentem nemo corripiat. 17. Collegit ergo in agro vsque ad vesperam: & quæ col-
legerat virga cædens & excutiens, inuenit hordei quasi ephi mensuram, id est, tres
modios. 18. Quos portans reuersa est in ciuitatem, & ostendit socrui suæ: insuper
protulit, & dedit ei de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat. 19. Dixitque ei so-
crus sua. Vbi hodie collegisti, & vbi fecisti opus? sit benedictus qui misertus est tui.
Indicauitque ei apud quem fuisset operata: & nomen dixit viri, quòd Booz vocaretur.
20. Cui respondit Noëmi: Benedictus sit à Domino: quoniam eamdem gratiam,
quam præbuerat viuis, seruauit & mortuis. Rursumque ait: Propinquus noster est ho-
mo. 21. Et Ruth, Hoc quoque, inquit, præcepit mihi, vt tamdiu messoribus eius
iungerer, donec omnes segetes meterentur. 22. Cui dixit socrus: Melius est, fi-
lia mea: vt cum puellis eius exeas ad metendum, ne in alieno agro quispiam resistat
tibi. 23. Iuncta est itaque puellis Booz: & tamdiu cum eis messuit, donec hordea
& triticum in horreis conderentur.

Vers. 1. Homo potens et magnarvm opvm] Hebr. איש גביר חיל *is gibbor chail*, id est vir potens vel fortis robore. Ita Septuag. hoc est robustus tam corpore, quàm animo: Aut vir potens opibus: has enim *chail* quoque significat, idque hic est aptius: Booz enim parabatur maritus ad coniugium cum Ruth, in quo maximè spectari solent opes.

Vers. 3. Colligebat spicas post terga metentivm] vti faciunt pauperes & famelici, qui post segetem demessam & in aceruos collectam, deciduas & reliquas spicas legendo faciunt spicilegium quod

A lege veteri non tantùm licitum erat, sed & commendatum à Deo, imò messoribus iussum vt de industria spicas aliquas pauperibus colligendas relinquerent. Leuit. cap. 19. 9. & cap. 23. 22. Sic Antigonus succedens Alexandro Magno aiebat: *Alexander messuit, ego spicas lego.* Sic & nos post messem tot Patrum & Doctorum, facimus sapientiæ spicilegium.

Nomine Booz] Hebr. בעז *Booz*, ait Pagnin. in Nom. Hebr. idem est quod *in fortitudine*, vel *in eo fortitudo*, hoc est *fortis*. Talis hic fuit, vt patet v. 1. Hinc Auctor Imperfecti hom. 1. in Matth. *Booz* inter- Vers. 4.

terpretatur, *praualens.* Hinc & duæ columnæ in templo Salomonis vocantur *Iachin & Booz* 3.Reg. 7.21. id est *directio & fortitudo*, vt exponunt Sept. 2.Paral.3.17.

Vers.4. DIXITQVE BOOZ, MESSORIBVS: DOMINVS VOBISCVM] q. d. Dominus vobis adsit, cooperetur, benedicat, vosque roboret & prosperet. A Deo enim bonitas messis & cuiuslibet rei expectanda & postulanda est. Hinc Varro li.1. de re rustica: *Quia Dij, ait, facientes adiuuant, prius inuocari vult XII. Deos Consentes, non vrbanos, sed agrestes, qui agricolarum Duces sunt, Iouem, Tellurem, Solem Lunam, Cererem, Liberum, Robigum, Floram, Mineruam, Venerem, Lympham ac bonum Euentum.*

Dominus vobiscum vnde? Hic primùm illa salutandi formula: *Dominus vobiscum*, inuenitur, quam post Booz alij vsurparunt, vt propheta missus à Deo ad Asa regem Iuda, dum victor cum exercitu reuerteretur; *Dominus vobiscum*, inquit, *quia fuistis cum Domino.* 2. Paralip. 15. & posteà Gabriel salutans B. Virginem dicendo: *Dominus tecum*: ac tandem Ecclesia eandem eduxit in Missæ sacrificium & officium Ecclesiasticum: De quo vide Bellarm. lib.2. de Missa c.16. & Ioannem Durantum de ritibus Ecclesiæ lib.2.c.15. & B. Petrum Damiani Opusc.11. Vnde lib 4. Ration. c. de salute ad populum, Guilielmus Mimatensis Episcopus: *Huiusmodi, ait, mutuæ salutationes notant, quod sacerdotis & populi vnus debet esse affectus. Et est sensus: Tu pro nobis facturus es preces ad Dominum; & quia Dominus Deus illas tantùm preces probat & exaudit, quæ ex bono corde procedunt, oramus & nos similiter pro te, vt ille sine quo nullum est bonum, sit cum Spiritu tuo, vt qui tecum est in ore, sit & in corde & maneat.* Et pergit: *Potest etiam dici, quòd in hac responsione populus se refert solum ad actionem immolationis, ad quam sacerdos procedit, in qua per spiritum totaliter eleuatus, & ab omni terrenitate prorsus abstractus esse debet.*

Et Isidor. Pelus. lib.1. Epist.22. *Illud autem quod à plebe respondetur: Et cum Spiritu tuo hanc habet sententiam; Pacem quidem nobis tribuisti Domine, hoc est mutuam inter nos concordiam. Pacem autem nobis da, hoc est eiusmodi tecum coniunctionem, quæ nullo modo diuelli possit; vt cum Spiritu tuo pacati, quem nobis in creatione initio indidisti, à tua charitate nequeamus diuelli.*

Denique in Con. Bracarensi can. vigesimo primo. *Placuit, inquit, vt non aliter Episcopi & aliter presbyteri populum, sed vno modo salutent dicentes: Dominus sit vobiscum, sicut in libro Ruth legitur.*

Herus visitet operas. Oeconomicè Booz visitans agrum & messores docet heros, vt sua sæpè prædia & operarios visitent: *Sub hoc enim metu, cum familia villicus erit in officio*, ait Cato de re rustica c.2. Vnde Plinius lib 8. cap.6. *Maiores, ait, fertilissimum in agro oculum Domini esse dixerunt.* Et Aristot. lib.1. Oeconom. *Optimum agrorum stercus*, inquit, *sunt Domini vestigia.*

QVI RESPONDERVNT EI: BENEDICAT TIBI DOMINVS] Disce hic priscam piamque salutandi & resalutandi formulam. Herus enim prior comiter salutans operarios ait: *Dominus vobiscum*, illi alijs verbis, sed idem significantibus officiosè eum resalutant: *Benedicat tibi Dominus*, hoc est Dominus pariter tecum sit, tibique benefaciat, bonisque suis te cumulet & fortunet.

Vers.7. ET ROGAVIT (Ruth præfectum messorum) VT SPICAS COLLIGERET] Ex lege spicæ hæ erant pauperum; quare Ruth eas legere poterat sine rogatu: maluit tamen rogare, vt messores sibi magis

A deuinciret, & liberaliores faceret ad plures sibi spicas relinquendum.

ET ADORANS] id est reuerentiam ei exhibens corporis demissione, vel capitis curuatione. Vers.10.

AD QVEM VENISTI ET SVB CVIVS CONFVGISTI ALAS] *Alas*, id est, curam, protectionem, prouidentiam; sic enim pulli confugiunt sub alas gallinæ, vt ab ea ab iniurijs aëris, æquè ac à miluis, rapacibus protegantur. Simili enim modo, *ad alas*, id est protectionem Dei confugere debemus, vt ab eo à malis omnibus corporis & animi, ac à dæmonibus defendamur iuxta illud Dauidis: *Sub vmbra alarum tuarum protege me.* Psal. 16.8 Et: *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis*, Psal. 90, 4. Hinc & Christus ait Ierosolymæ: *Quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?* Matth. 23.37. Vide ibi
B dicta. Hinc Chald. hoc loco vertit: *Quia venisti vt proselyta fieres & teipsam absconderes* (vel separares) *sub vmbra maiestatis gloriæ ipsius.* Vers.11.

INVENI GRATIAM APVD OCVLOS TVOS, DOMINE MI] quòd tam benignè me exceperis pauerisque. Hebr. & Septuag. habent in Optatiuo: *Inueniam gratiam*, idque appositum est: Optat enim petitque, vt Booz gratiam sibi exhibitam continuare & prorogare pergat. Vers.13.

QVI (Hebr. & Septuag. *quia*) CONSOLATVS ES ME, ET LOCVTVS ES AD COR ANCILLÆ TVÆ] Idem, vel quasi idem sunt *consolari*, & *loqui ad cor*, scilicet loqui placentia, grata, iucunda, solari, blandiri.

QVÆ NON SVM SIMILIS VNIVS PVELLARVM (Hebr. שפחות *sephacoth*, id est ancillarum) TVARVM] Ecce mira humilitas Ruth, quæ se facit ancillis o-
C mnibus Booz inferiorem, & ancillarum ancillam; ideoque meruit fieri eius vxor. Sic B. Virgo dicens: *Ecce Ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum*, meruit fieri mater Dei. Hinc Ordo Virginum, quæ vulgo Annuntiatæ vocantur, quem instituit B. Iohanna, filia Ludouici XI. & vxor Ludouici XII. Regum Franciæ, illam quæ præest cæteris monialibus nuncupat *Matrem Ancillam*, æque ac S. Franciscus sui Ordinis superiores appellari voluit *Ministros*, vt impleant illud Christi: *Qui maior est vestrum erit minister vester.* Matth. 23.11.

INTINGE BVCCELLAM TVAM IN ACETO] Notabile frugalitatem illius æui, quo operarij non aliud habebant embamma vel obsonium quàm acetum, quo intingentes panem faciebant offam. Acetum enim in æstu laborantes refrigerat, neruos astringit, vires corroborat, putredinem tollit. Vnde et- Vers.14.
D iamnum in Italia rustici panem aceto aqua diluto intinctum, quasi offam manducant. *Vini*, ait Plinius lib.23.c.1. *etiam vitium transit in remedia, Aceto summa vis est in refrigerando: non tamen minor in discutiendo.* Et posteà: *Per se haustum fastidia discutit, singultus cohibet, sternutamenta olfactus.* Et Ratchi: *Acetum, ait, iucundum in æstu.*

ET CONGESSIT] ipsa Ruth, dante & in sinum eius congerente ipso Booz, vt habent Septuag. & Hebr. quod enim ipse vel eius Vicarius dabat affatim, hoc ipsa congerebat. Vers.15.

POLENTAM SIBI] *Polenta* Hebr. קלי *cali*, ἄλφιτον, est tostum far siue hordeum. Fiebat autem sic, ait Cato lib. de re rustica c.108. *Perfusum aqua hordeum siccabant nocte vna, postero die frigebant, deinde molis frangebant seruabantque in multos dies.* Audi Senecam epist. 111. *Disce paruo esse contentus, & il-*

lam

lem vocem magnus atque animosus exclama: Habeamus, aquam, habeamus polentam. Ioui ipsi de felicitate controversiam faciamus. Idem epist. 18. *Non iniucunda*, ait, *res est aqua & polenta, aut frustum hordeacei panis, sed summa volupta est, posse capere etiam ex his voluptatem.*

A

ET TVLIT RELIQVIAS] cibi & polentæ domum ad Noëmi socrum suam, vt eam pasceret v. 18. Vide quàm officiosa sit Ruth, ideoque a Booz amata, euecta, & in coniugem ascita. Ita videmus eos qui officiosi sunt amari, eu:bique ad magna.

Vers. 20. QVONIAM EANDEM ORATIAM, QVAM PRÆBVERAT VIVIS, SERVAVIT ET MORTVIS] q.d. Booz sicut benefecit Elimelech marito meo, eiusque filijs Mahalon & Chelion, quasi sibi consanguineis, dum viuerent; ita nunc pergit benefacere ijs mortuis, dum eorum vxoribus, quæ superstites sunt, scilicet mihi Noëmi, & tibi Ruth beneficus est; nosque alit & pascit.

B

PROPINQVVS NOSTER EST HOMO] Additur in Hebræo: *è redemptoribus nostris ipse est*, seu à vindicibus, id est ex ijs ad quos pertinet ius liberandi nos ab orbitate, redimendi facultates nostras, vindicandi nomen filiorum meorum maritique tui ab interitu & obliuione, semen ijs ac posteritatem erigendo, vt habetur Leuit. 25. 25.

Vbi nota: *propinquus* vocatur Hebr. גואל *goel*, id est *redemptor*, tripliciter; scilicet agri, vxoris & hereditatis, famæ & iniuriæ. *Agri*, quia si à quopiam ager esset venditus alicui externo, propinquus venditoris habebat ius redimendi agrum, reddendo pretium eius emptori, qui agrum emerat. *Vxoris*, quia si quis sine liberis esset defunctus, propinquus eius habebat ius, imò debitum ducendi eius vxorem, vt ei liberos suscitaret, sicque eam cum sua hereditate quasi redimebat, sibique vendicabat. *Famæ & iniuriæ*, quia si quis ab alio fuisset occisus ad propinquum occisi spectabat cædem eius vindicare, & occisorem ad necem deposcere, eumque apud Iudices reum mortis peragere; vt hac ratione occiso quasi suum ius, id est suam famam & innocentiam restitueret.

MELIVS EST, &c. VT CVM PVELLIS EIVS EXEAS AD METENDVM] non vt tu metas, sed vt iungas te metentibus, vt spicas deciduas colligas, vti dictum est v. 15. & seq. Vnde in Hebræo non est τὸ *ad metendum*: Caret ergo fundamento expositio Abulens. qui sic explicat, q. d. Noëmi: suadeo tibi ô Ruth mea nurus dilecta, vt operam tuam impendas Booz, demetendo eius segetes, idque gratis & sine pretio, vt hoc officio faciliùs eum tibi concilies, & viam ad matrimonium cum eo ineundum sternas. Vers. 21.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

R*Vth suasu Noëmi matrimonium Booz iure affinitatis postulat; ille se eam ducturum promittit, ideoque hordeo onustam ad Noëmi remittit.*

1. POstquam autem reuersa est ad socrum suam, audiuit ab ea; Filia mea, quæram tibi requiem, & prouidebo vt benè sit tibi. 2. Booz iste, cuius puellis in agro iuncta es, propinquus noster est, & hac nocte aream hordei ventilat. 3. Lauare igitur, & vngere, & induere cultioribus vestimentis, & descende in aream. Non te videat homo, donec esum potumque finierit. 4. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat: veniesque & discooperies pallium, quo operitur à parte pedum, & proijcies te, & ibi iacebis: ipse autem dicet tibi quid agere debeas. 5. Quæ respondit: Quidquid præceperis faciam. 6. Descenditque in aream: & fecit omnia quæ sibi imperauerat socrus, 7. Cumque comedisset Booz, & bibisset, & factus esset hilarior, issetque ad dormiendum iuxta aceruum manipulorum, venit abscondirè, & discooperto pallio à pedibus eius se proiecit. 8. Et ecce, nocte iam media expauit homo, & conturbatus est: viditque mulierem iacentem ad pedes suos. 9. & ait illi: Quæ es? illaque respondit: Ego sum Ruth ancilla tua: expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es. 10. Et ille, benedicta, inquit, es à Domino filia, & priorem misericordiam posteriore superasti: quia non es secuta iuuenes, pauperes siue diuites. 11. Noli ergo metuere, sed quidquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ, mulierem te esse virtutis. 12. Nec abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior. 13. Quiesce hac nocte: & factò manè, si te voluit propinquitatis iure retinere, benè res acta est? sin autem ille noluerit, ego te absque vlla dubitatione suscipiam, viuit Dominus. Dormi vsque manè. 14. Dormiuit itaque ad pedes eius vsque ad noctis abscessum. Surrexit itaque antequam homines se cognoscerent mutuò, & dixit Booz: Caue ne quis nouerit quòd huc veneris. 15. Et rursum, expande, inquit, pallium tuum quo operiris, & tene vtraque manu. Qua extendente, & tenente mensus est sex modios hordei, & posuit super eam. Quæ portans ingressa est ciuitatem. 16. & venit ad socrum suam. Quæ dixit ei: quid egisti filia? Narrauitque ei omnia

omnia, quæ sibi fecisset homo. 17. Et ait: Ecce sex modios hordei dedit mihi, & ait: Nolo vacuam te reuerti ad socrum tuam. 18. Dixitque Noëmi: Expecta filia donec videamus quem res exitum habeat. Neque enim cessabit homo, nisi compleuerit quod locutus est.

Vers. 1. POSTQVAM AVTEM REVERSA EST peracta messe AD SOCRVM SVAM] Noëmi. Legit interpres חשב *tascab*, id est *reuersa est*: iam alij punctis legunt חשב *teseb*, id est *sedit*, commorata est.

A QVÆRAM TIBI REQVIEM] id est quæram tibi honestum & opulentum coniugium, in quo à paupertatis famisque laboribus, cæterisque libera, in mariti diuitis & placidi cura & prouidentia conquiescas, vitamque agas quietam, hilarem & iucundam, nimirùm quæram tibi maritum diuitem, æquè ac benignum, cum quo concorditer & hilariter viuas; nam cum maritis asperis & rixosis non est quies vxori. Porrò Aben Ezra: *Non solent puellæ quiescere*, inquit, *donec nupserint*. Est enim coniugium *quasi iuuentutis portus*, ait Plutar. ne per vagas libidines castitatis faciat naufragium.

Vers. 3. LAVARE ET VNGERE] oleo simplici, quasi pauper, sed honesta: tales enim tunc oleo vngebantur ad nitorem & lætitiam. Suadet Noëmi nurui suæ Ruth vt vngatur oleo, non Nardino, aut simili benèolenti & illecebroso, sed naturali & simplici; nec vt stibio, cerussa, alijsque pigmentis & fucis faciem suam coloret & immutet, sed vt facie lota & nitida, & cultioribus vestibus induta compareat coram Booz; vt scilicet ornata modestè eum inuitet ad matrimonium sibi quasi debitum. Ornatus enim modestus vestium, & magis morum & virtutum, decet matronam honestam & castam, vti docet S. Petrus epist. 1. c. 3 v. 4. Porrò quod de Cleopatra dixit Lucanus lib. 10.

Vultus adest verbis, facies formosa perorat,

in cæteris pariter verum est.

Vers. 4. ET PROICIES TE, ET IBI IACEBIS] non nudas hoc enim inuerecundum & illecebrosum fuisset, sed cultioribus vestibus induta, vt dixit v. 3. Quæ licet Lyran. & Dionys. imò S. Ambros. lib. 3. de fide cap. 5. hoc consilium Noëmi & factum Ruth accusent, quasi parùm honestum & illecebrosum, tamen vtramque excusant Theodor. Auctor Imperfecti, Abul. Salianus & Serarius & alij, tum quia totus hic ornatus & apparatus erat honestus & modestus: tum quia eo non aliud petebatur, quàm matrimonium debitum; tum quia tam Booz quam Ruth erant grandæui, probatæ, & castæ vitæ, vt eis de fornicatione non esset metuendum, tum quia hæc res dirigebatur à Noëmi, quæ sapiens & pia erat matrona, ac magis à Deo qui hoc coniugium contrahi volebat, vt ex eo nasceretur Dauid, & ex eo Christus. Vnde Auctor Imperfecti in c. 1. Matth. ait *Ruth* Hebr. idem esse quod *inspiratio*, eò quòd inspirata à Deo hoc egerit: *Nisi*, inquit, *inspiratio Dei fuisset in Ruth, non dixisset quæ dixit, nec fecisset quæ fecit*. Nã aliis feminis & viris hoc factum Ruth non est imitandum, quia periculosum, & ad fornicationem illiciens. Pergit Auctor Imperfecti: *Quid primùm laudatur in ea? dilectio generis Israel? aut simplicitas? aut obedientia? aut fides? Dilectio quidem generis Israel, quia sic desiderabat filios suscipere ex semine Israel, & vna fieri ex populo Dei. Si enim communicationem viri desiderasset quasi puella lasciua, aliquem iuuenum potius appetisset. Quoniam autem non lasciuiæ suæ, sed religioni satisfacere cupiens fuit, familiam potiùs sanctam elegit, quàm iuuenilem ætatem. Simplicitas autem, quia vlteriora sub pallium eius ingressa est; nec cogitauit ne fortè sperneret eam, quasi vir iustus lasciuam puellam, aut ne deluderet eam, & quod grauius erat, contemneret delusam, sicut faciunt multi: sed obaudiens facta socrus suæ consilijs fidenter credidit, quod prosperatiuus fuerat Deus actum ipsius, sciens conscientiam suam, quia non libido ad hoc eam compulerat, sed religio erat hortata.*

ET DISCOOPERTO PALLIO id est stragulo lecti, A PEDIBVS EIVS SE PROIECIT] scilicet vestitam, non ad latus Booz, sed transuersim ad pedes eius hoc enim honestas exigebat. Vers. 7.

VIDITQVE MVLIEREM] Licet enim esset nox, tamen quia sub dio in area dormiebat, ac lucente luna vel stellis, facilè videre poterat Ruth esse mulierem, non virum; etiamsi quænam esset ex facie dignoscere nequiret ob noctis caliginem. Vers. 8.

EXPANDE PALLIVM TVVM SVPER FAMVLAM TVAM, QVIA PROPINQVVS ES] hoc est duc me vxorem, quia ad hoc quasi propinquos teneris, vt suscites semen marito meo sine liberis defuncto. Vnde Chald. vertit: *Accedat quasi nomen tuum ancillæ tuæ, vt me vxorem ducas*, habeasque ethori consortem. Addit Lyran. sponsum solitum extremitatem pallij sui super sponsam ponere, vt hoc gestu significaret se eam in suam potestatem & tutelam accipere. Accusant nonnulli, vt dixi, hoc dictum factumque Ruth, quasi quæ nimis periculosè Booz castitatem tentarit, & suam exposuerit. Verùm alij passim excusant, quod confisa castitati Booz & suæ, vtpote per tot annos probatæ, censeret nil esse periculi, vti reuera ex euentu patuit nil fuisse. Vers. 9.

C Addit Abul. Ruth petijsse hac phrasi concubitum Booz. Verùm hoc non est verisimile; si tamen eum petijt, petijt vt actum coniugalem, non vt fornicarium: Tunc enim clandestina matrimonia non erant vetita: quare per consensum mutuum siue verbis expressum, siue copula carnali indicatum, contrahebatur matrimonium. Si ergo hoc petijt Ruth, non nisi debitum coniugale petijt, ac per illud petiit ipsum coniugium; idque fecit, tum vt suæ, ac socrus suæ Noëmi viduitati & paupertati per opes mariti diuitis prospiceret, tum vt nomini & memoriæ mariti sui sine liberis defuncti, suscitando ei semen ex alio marito, consuleret; qui erat actus charitatis & amoris coniugalis, tum vt Dei legi per consuetudinem extensæ, iubenti marito suscitari semen, satisfaceret, ipsumque Booz ad eidem satisfaciendum impelleret: qui erat actus obedientiæ & religionis.

D Alleg. S. Hieron. procemio in Osee, *Salmon*, ait, *virum iustum Booz de Raab meretrice generauit, qui Ruth Moabitem pinna pallij sui operiens, & iacentem ad pedes ad caput euangelij transtulit*. Et lib. 5. in Isaiæ c. 16. *Moab in quam desæuiturus est leo, & de qua ne reliquiæ quidem saluari poterunt, habeto solatium hoc: Egredietur de te agnus immaculatus, qui tollat peccata mundi, qui dominetur in orbe terrarum. De petra deserti hoc est de Ruth, quæ mariti morte viduata, de Booz genuit Obed, & de Obed Iesse, & de Iesse Dauid, & de Dauid Christum.*

ET PRIOREM MISERICORDIAM POSTERIORE SVPERASTI] Hebr. *meliorem fecisti gratiam* Vers. 10.

tiam posteriorem priore. Vatab. *Præstantiorem fecisti pietatem tuam posteriorem priore.* q.d. pia fuisti in virum tuum viuentem, sed pientior nunc es in mortuum, dum allaboras vt illi sine liberis defuncto suscites semen per matrimonium cum illius propinquo. Audi B. Petrum Damiani li. 8. epist. 14. ad sorores: *Ruth socrui reuerentiam dignam exhibuit, matronalem pudicitiam tenuit: defuncto viro fidem seruauit & idolis deditam patriam parentesq; deseruit, & ad cultum veri Dei sine vllo doctoris magisterio, nobilis proselyta transiuit. Ecce igitur Iudith prospera, quibus in vita fulciebatur abijciens; Ruth aduersa quibus premebatur amplectens. Vtraque scilicet mente vna, licet diuersa fortuna, vni Deo non immeritò placuit, quia nec aduersis ista succubuit, nec in prosperis summes oblinuisti sese illa detexit. Sed illa tolerabat quibus abundabat, ista fruebatur quæ patiebatur; vtraque nimirum de mundana inconstantiæ alternitatibus asserens: sicut tenebræ eius, ita & lumen eius.*

Vers. 11. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ] Hebr. *scit omnis porta populi mei*, quod Vatabl. & alij exponunt. q. d. Scit enim omnis Senatus populi mei. Iudices enim & Senatus olim in portis sedebant & iudicabant, vt à rusticis & exteris facilè adiri & conueniri possent. Pleniùs noster *portam populi* explicat per conuersionem *populum portæ*, hoc est populum intra portas habitantem.

Mulierem te esse virtutis] Hebr. חיל *Chail*, hoc est strenuitatis, fortitudinis, roboris, q.d. sciunt omnes te esse viraginem strenuam, sedulam, laboriosam. Vnde Septuag. vertunt: *γυναῖκα δυνάμεως*, id est, *mulierem potentem & ἀνδρείαν*, id est *virilem*, Chald. *Apertum est ante omnes, qui sedent in porta magna Sanhedrim* (id est Congregationis siue Concilij) *populi mei, te mulierem esse iustam, & in te robur sine vim esse ad suscipiendam præceptorum Dei lucernam.*

Vers. 12. Sed et alius me propinquior] Sciebat vtique hoc Noëmi, sed norat eius ingenium, quòd nollet paupereulam & extraneam Ruth vxorem accipere, vti euentus ostendit, ideoque non eum, sed Booz modestiorem & pientiorem ad matrimonium eius honestè inuitandum censuit. Ita Abul. Serarius & alij.

Vers. 13. Bene res acta est] טוב *tob*, id est *bonum est.* Rabbini nonnulli τὸ *tob*, accipiunt, quasi nomen proprium propinqui, quasi ille nuncupatus fuerit *Tob*, id est *bonus*, sicut *Tobias* dictus est quasi *bonus Dei*, vel *bonitas Dei*. Vnde Ralebi: *Salmon*, inquit, *Elimelech & Tob fratres fuerunt.* Verùm Septuag. Chald. Noster & alij τὸ *Tob* accipiunt vt nomen appellatiuum, vertuntque in genere neutro, *bonum est.*

Castitas mira Booz. Ego te absque vlla dubitatione suscipiam] in coniugem. Mirare hic insignem charitatem, æquè ac castitatem Booz, vtpote qui Ruth accubantem nec tangere voluerit; sed matrimonium præmiserit. Audi Auctorem Imperf. hom. 1.

A in Matth. *Quid in Booz prædicatur? humilitas, castitas & religio. Humilitas quidem & castitas, quia non contigit eam quasi lasciuam puellam: nec abhorruit eam quasi castus lasciuam: sed mox vt verbum eius de lege proximitatis audiuit, nihil horum omnium lasciuiæ imputauit, sed vniuersa religioni adscripsit. Nec despexit quasi diues pauperem: nec veritus est quasi maturus adolescentulam: sed paratior fide quàm corpore manè processit ad portam, & prouocauit quemdam ex genere, quem iure propinquitatis æstimabat propinquiorem, obtinuit, præualuit non tantùm iure proximitatis, quantùm Dei eligentis fauore. Ideircò fortè præualens dictus est.* Booz enim Heb. idem est quod *fortis.* Hinc Thalmudici Booz conferunt cum castissimo Ioseph. Vnde R. Eliezer c. 39. *Tres*
B *fuerunt*, ait, *qui coram creatore suo concupiscentiam domuerunt.* Ioseph, Booz & Phaltiel filius Lais, de quo 2. Reg. 3. v. 15. Audi & Abulen. *Profectò*, inquit, *admirandum est, etiamsi ferreus aut adamantinus esset, & ossa eius ænea, & caro lapidea. Tulit tamen ista incitamenta venerabilis Booz, virentis desiderio seipsum temperans.* Et inferiùs. *Sola ergo reuerentia honestatis, & iuris amor ipsum Booz tenuerunt, ne venereum expleret opus. Valde ergo laudabilis est vir ille, qui data tali opportunitate, tantis Venereis flammis resistere potuit; ideò nec à nobis sub silentio prætereundus est, sed aliquali laude canendus. Iure ergo de talibus parentibus Christus nasci voluit, quia tantæ virtutis extiterunt.*

Porrò castitatem Booz multùm adiuuit duri-
C ties lecti & frigus; quòd scilicet non in lecto plumeo, sed in area, sub dio in aëre frigido cubaret, duritics enim lecti & frigus valdè infringunt ardorem concupiscentiæ: qua de causa Pharisæi, vt alibi dixi, cubantes, laminam plumbi renibus (in quibus origo est seminis) admouebant ad eos refrigerandos, itaque euitandas nocturnas in somnis pollutiones. Hinc quoque multi Religiosi incedunt nudipedes. Nudi enim frigidique pedes valde restinguunt calorem naturæ æstumque luxuriæ vti experientia constat. Hinc denique S. Antonius S. Hilarion, & S. Macharius, cæterique Anachoretæ non in lectis, sed humi dormiebant. S. Franciscus teste S. Bonau. in domum Cardinalis cuiusdam inuitatus, cùm noctu in lecto molli decumberet acres sensit dæmonum infestationes; quare mox ex ea profugit, dictitans: *mollibus dæmones ad ten-*
D *tandum allici, asperis vero deterreri & fugari.*

Mansit est sex modios hordei] Poterat Ruth hos sex modios humeris portare. Nam siligo leuior est tritico, hordeum siligine, & auena hordeo. Erat enim ipsa *mulier virtutis*, vt dixi v. 11. id est virilis, fortis & robusta. Vers. 15.

Symbol. R. Salomon apud Lyran. per sex modios accipit sex dona Spiritus S. quia tot sunt in Hebræo Isaiæ 11. v. 1. & seq. Aben Ezra verò per sex modios accipit sex iustos, qui ex Ruth progignendi erant, scilicet Dauidem, Danielem, Ananiam, Misaëlem, Azariam & Messiam.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Booz coram Iudicibus, propinquiore, iure suo cedente, adit possessionem Elimelech defuncti eiusque nurum Ruth accipit vxorem, ex qua gignit Obed patrem Iesse, cuius filius fuit Dauid rex.

1. Ascendit ergo Booz ad portam, & sedit ibi. Cumque vidisset propinquum præte-
rire, de quo priùs sermo habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper & sede
hic: vocans eum nomine suo. Qui diuertit, & sedit. 2. Tollens autem Booz de-
cem viros de senioribus ciuitatis, dixit ad eos: Sedete hic. 3. Quibus sedentibus,
locutus est ad propinquum: Partem agri fratris nostri Elimelech vendet Noëmi, quæ
reuersa est de regione Moabitide: 4. quod audire te volui, & tibi dicere coram
cunctis sedentibus, & maioribus natu de populo meo. Si vis possidere iure propinqui-
tatis, eme, & posside: sin autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, vt sciam quid
facere debeam. Nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es; & me, qui secun-
dus sum. At ille respondit: Ego agrum emam. 5. Cui dixit Booz: Quando emeris
agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quæ vxor defuncti fuit, debes ac-
cipere: vt suscites nomen propinqui tui in hereditate sua. 6. Qui respondit: Ce-
do iuri propinquitatis: neque enim posteritatem familiæ meæ delere debeo, tu meo
vtere priuilegio, quo me libenter carere profiteor. 7. Hic autem erat mos antiqui-
tus in Israel inter propinquos, vt si quando alter alteri suo iuri cedebat, vt esset firma
concessio, soluebat homo calceamentum suum, & dabat proximo suo. Hoc erat testi-
monium cessionis in Israel. 8. Dixit ergo propinquo suo Booz: Tolle calceamen-
tum tuum. Quod statim soluit de pede suo. 9. At ille maioribus natu, & vniuerso
populo, Testes vos, inquit, estis hodie, quòd possederim omnia quæ fuerunt Elimelech,
& Chelion, & Mahalon, tradente Noëmi: 10. & Ruth Moabitidem, vxorem Ma-
halon, in coniugium sumpserim, vt suscitem nomen defuncti in hereditate sua, ne vo-
cabulum eius de familia sua ac fratribus & populo deleatur. Vos, inquam, huius rei
testes estis. 11. Respondit omnis populus, qui erat in porta, & maiores natu: Nos
testes sumus: faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, sicut Ra-
chel & Liam, quæ ædificauerunt domum Israel: vt sit templum virtutis in Ephrata, &
habeat celebre nomen in Bethlehem: 12. Fiatque domus tua, sicut domus Phares,
quem Thamar peperit Iudæ, de semine quod tibi dederit Dominus ex hac puella. 13.
Tulit vtique Booz Ruth, & accepit vxorem: ingressusque est ad eam, & dedit illi Do-
minus vt conciperet, & pareret filium. 14. Dixeruntque mulieres ad Noëmi: Bene-
dictus Dominus, qui non est passus vt deficeret successor familiæ tuæ, & vocaretur
nomen eius in Israel. 15. Et habeas qui consoletur animam tuam, & enutriat senе-
ctutem. De nuru enim tua natus est, quæ te diligit: & multo tibi melior est, quàm si
septem haberes filios. 16. Susceptumque Noëmi puerum posuit in sinu suo, & nu-
tricis ac gerulæ fungebatur officio. 17. Vicinæ autem mulieres congratulantes ei,
& dicentes: Natus est filius Noëmi; vocauerunt nomen eius Obed: hic est pater Isai,
patris Dauid. 18. Hæ sunt generationes Phares: Phares genuit Esron. 19. Esron
genuit Aram, Aram genuit Aminadab. 20. Aminadab genuit Nahasson, Nahas-
son genuit Salmon. 21. Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed. 22. Obed
genuit Isai, Isai genuit Dauid.

Vers. 1. Ascendit ergo Booz ad portam] In porta enim sedebant iudices, coram quibus hæc causa cessionis iuris propinquitatis legitimè agenda erat.

Vocans eum nomine svo] Hebr. vocans פלני אלמני *Peloni almoni*, quod Caietan vertit: *sede hic talis*, viduæ scilicet Ruth propinquus. Septuag. *Declina huc absconditè*. Chald. *vir qui absconditus est via sua*, id est, qui videri non vult.

Verius est *τὸ peloni almoni*, ad verbum significat *talis singularis*, vel *certus quidam*, q. d. tu talis &

A talis veni huc, & audi me, habeo enim negotium quod tecum tractem. Sic enim solemus aduocare exteros, quorum nomina non scimus; vel si scimus ea nominare nolumus. Vnde à *τὸ peloni* videtur deriuatum. Hispanicum *Fulano*, Græci vocant *δεῖνα*, Itali *vn tale*, Galli *vn quidam*.

Porrò videtur Booz eum nomine suo compellasse, sed noluit Script. eius nomen exprimere, eò quòd indignus esset nominari; vtpote qui nollet semen & nomen fratris sui defuncti suscitare. Ita Abul. iustè enim nomen eius æterna obliuione sepelitur,

pelitur, qui nomen fratris & propinqui sui eadem A sepeliri permittit.

Denique לפני *almoni* deriuatur à נאלם *neelam*, id est obmutuit, quia cuius nomen reticetur, illud quasi mutum non auditur, & vt sic dicam, obmutescit: talis ergo dicitur *almoni*: idem dicitur לפני *peloni*, à פלא *pele*, id est occultum & mirabile, quia ea quæ occulta, miramur. Ita Serarius.

Vers. 3. Partem agri fratris nostri Elimelech vendet Noemi] eius viri vxor, nunc vidua defuncti, vendet, inquam, tam pro se, quàm pro nuru sua Ruth alenda: ambæ enim erant pauperes. Licet enim vxores non succederent apud Iudæos in hereditatem maritorum, aut aliorum propinquorum vel affinium defunctorum, tamen ex hoc loco colligitur illas hereditatia maritorum vsumfructum habuisse ad vitam, adeoque eandem vendere potuisse, sed ita vt iure emendi proximè B spectaret ad propinquos mariti defuncti, ad quos post mortem vxoris viduæ deuoluenda erat hereditas. Vnde & qui è propinquis hæreditatem hanc, v. g. agrum emere volebat, debebat defuncti viduam relictam, vxorem ducere, vt illi, cuius hereditatem nactus erat, semen suscitaret. Porrò verisimile est agrum hunc Elimelech, eo tempore quo ipse peregrinabatur in Moab, alicui elocatum fuisse, qui quotannis ex eius fructibus annuum censum persoluerit. Ita Abul. Lyranus, Feuardentius & alij.

Vers. 6. Cedo ivri propinqvitatis: neqve enim posteritatem familiæ meæ delere (Hebr. *corrumpere*. Sic & Septuag.) debeo] q. d. Est mihi vxor, sunt filij & filiæ illos alere debeo, vt meam familiam & nomen propagent: quare nolo secundam vxorem Ruth mihi accersere, ne & illam cum C filijs alere, itaque meis, quoa iam genui, alimoniam detrahere vel minuere debeam, atque filios, saltem primogenitum, ex Ruth procreandos non mihi, sed alteri gignam, vt scilicet eius marito, qui propinquus meus fuit, semen & nomen suscitem. Vnde Chald. vertit: *Non possum mihi vindicare ob causam sui colorem hunc; quia vxor mihi est, ad quam assumere aliam mihi non facultas: ne fortè oriatur in domo mea iurgium, & corrumpam hereditatem meam. Vindicato tu tibi possessionem meam, quia tibi vxor nulla, & ego non potero mihi vindicare.*

Vers. 7. Solvebat homo calceamentvm svvm] Erat hæc excalceatio, ceremonia politica, scilicet erat signum quòd excalceatus cederet iure suo, ac sicut calceum, sic & ius suum tradebat alteri propinquo D ad emendum agrum sui propinqui defuncti, & ad eius viduam ducendam in vxorem. Porrò excalceatio hæc erat duplex, vna in pœnam: si enim frater germanus nollet fratris sui sine liberis vxorem ducere, itaque ei suscitare semen, lex iubebat Deuter. 25. 9. eum etiam inuitum excalceari, & in faciem eius conspui; quæ ingens erat pœna, contumelia & ignominia. Altera in signum cessionis iuris: Si enim quis non esset frater germanus defuncti, sed cognatus in secundo, tertio, vel quarto gradu, non tenebatur quidem ex lege Deut. 25 (hæc enim solos fratres germanos tangit) vxorem defuncti ducere ad suscitandum illi semen; tenebatur tamen ad id ipsum ex quadam honestate & consuetudine: si tamen id facere nollet, vel non posset, coram iudicibus excalceabat se, calceumque suum alteri propinquo tradebat, vt hoc signo significaret se ius suum illi resignare, tam ad agrum defuncti emendum, quàm ad viduam eius accipiendam in vxorem.

Allegor. S. Ambr. lib. 3. de fide c. 5. *Designabatur*, inquit, *futurus ex Iudæis, ex quibus Christus secundum carnem, qui proximus sit, hoc est populi mortui semen doctrinæ cælestis semine suscitaret, cui calceamentum nuptiale Ecclesiæ copulandæ præscripta legis formula deferebant. Non Moyses sponsus: illi enim dicitur Exodi 3. Solue calceamentum pedum tuorum vt Domino suo cedat. Non Iesus Naue filius sponsus. Nam & ipsi dicitur Iosue 5. Solue calceamentum pedum tuorum, ne ex similitudine nominis sponsus crederetur. Non alius sponsus, sed solus Christus est sponsus, de quo dixit Ioannes: Qui habet sponsam sponsus est. Illi igitur calceamentum soluitur, huic soli non potest, sicut dixit Ioannes: non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius. Solus ergo Christus est sponsus, cui illa veniens ex gentibus sponsa, antè inops atque ieiuna, sed iam Christi messe diues innubat, quæ manipulos fœcunda segetis, verbique reliquias gremio legat mentis interno, vt exhaustam illam viduam morte filij, atque inopem defuncti populi matrem nouis pascat alimentis, non relinquens destitutam viduam, & nouos quærens. Solus ergo Christus sponsus est, qui nec Synagogæ ipsi manipulos suæ messis inuidebat.*

Porro pro *calceamentum suum* Chald. vertit נרתקה *nartcke*, id est *vaginam*, vel potiùs *chirothecam suam*. Fortè vtrumque fiebat, vt scilicet cedens suo iure & possessione exueret calceum, & simul chirothecam, eamque alteri traderet significans hoc signo se ius suum illi tradere. Sic enim & nunc nonnullis in locis per chirothecam ius resignatur. Hoc enim signum resignationis appositum & quasi connaturale. Aut olim hæc resignatio fiebat per calceum, postea verò per chirothecam. Vnde Iudæi nunc suos contractus & resignationes faciunt per resignationem lintei, quam ipsi vocant *emptionem sudar*, id est sudarij, teste R. Elia. Fusè de his agit Abul. & Serarius. Christiani verò hereditatem domus adeunt per clauium acceptionem, agri verò per dominium possessionem.

Qvæ ædificavervnt domvm Israel] puta Vers. 11. genuerunt filios posteros & nepotes Iacobi Patriarchæ, qui alio nomine à Deo vocatus est *Israel*, id est *dominans Deo*, eò quòd luctans cum Angelo Dei illi præualuisset. Gen. 28. Rachel enim & Lia vxores Iacobo genuerunt 12. filios, à quibus tota *domus*, id est stirps & familia Israëlis propagata & mirè multiplicata fuit. Vnde Chald. addit: *in duodecim tribubus*, quia hi duodecim Iacobi filij fuere duodecim tribuum parentes, ideoque patriarchæ.

Tvlit itaqve Booz Rvth et accepit vxorem] Licitè id fecit, quia ipsa iam erat proselyta & conuersa ad Iudaismum. Nam lex illa Deuter. 23. iubens ne Moabites ingrediatur in Ecclesiam Dei, viros tantùm concernit, non feminas, vti docet Abulensis. Aliter respondet S. Aug. in Deut. Vers. 13. q. 55. *Quæstio est*, inquit, *quomodo intrauerit Ecclesiam Domini Ruth, quæ Moabitis fuerit, de qua etiam caro Domini originem ducit. Nisi fortè istam mysticè prophetaueris intraturam, quid ait vsque ad decimam generationem. Computantur enim decem generationes ex Abraham quando fuit & Lot, qui genuit Moabitas & Ammonitas Genes. 19. & 37.* Sunt autem istæ generationes: *Abraham, Isaac, Iacob, Iudas, Phares, Esron, Aram, Aminadab, Naasson, Salmon, tunc filius Booz.*

Hæc responsio est ingeniosa, sed non genuina. Nam in Deuter. additur: *in æternum*. Moraliter audi Auctorem Imperfecti hom. 1. in Matth. Ruth, ait,

pro merito fidei suæ nupsit Booz, quia propriam gentem contempsit & terram, & gentes, & elegit Israel, & non despexit socrum, viduam simul & peregrinam, desiderio ducta generis eius magis quàm sui, Deos patrum suorum repulit, & Deum viuentem elegit. Rursus Booz pro merito suæ fidei illam accepit in vxorem, vt ex coniugio tali sanctificato genus nasceretur regale. Nam Booz senior continentius non sibi vxorem accepit, sed Deo: non propter passionem corporis sui, sed propter iustitiam legis, vt suscitaret semen proximo suo: non magis amore quàm religione feruentior: ætate senex, iuuenis autem fide: & ideò forsan nominatus est in virtute, vel virtus in ipso præualens. Quoniam qui secundùm ætatem ad ineundum coniugium est in virtute, nominabilis laudandus, quia est in virtute, sed qui extra ætatem coniugalem iam factus, accepit ex religione virtutem ad coniugium ineundum, sicut iste Booz, ille laudabilis & nominabilis est, quia extitit in virtute: & illius tulit viri virtus in ipso est. D. Hier. ep. 25: *Vide,* ait, *quanti meriti sit desertæ præstitisse solatium. Ex eius semine Christus oritur.*

Vers. 16. SVSCEPTVMQVE NOEMI PVERVM POSVIT IN SINV SVO, ET NVTRICIS AC GERVLÆ FVNGEBATVR OFFICIO] docens puerum ambulare, loqui, colere Deum parentibus obedire, legem Dei audire, turpia fugere, honesta sequi, beneficentiam in omnes exercere, nulli nocere, cælum ambire, &c. A pueritia enim pendet adolescentia, vtilis ætas, totaque hominis vita. Quare puerorum recta institutio summi est momenti ad eorum salutem æquè ac ad Reipubl. bonum. Quocirca S. Hieron. epist. ad Lætam, de filiola eius Paula, quæ neptis erat S. Paulæ, ita scribit: *Ipse, si Paulam miseris, & magistrum & nutritium spondeo: Gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo: multò gloriosior mundi philosopho, qui non regem Macedonum Babylonio periturum veneno, sed ancillam & sponsam Christi erudiam regnis cælestibus offerendam.*

Vers. 17. VOCAVERVNT NOMEN EIVS OBED] *Obed* Hebr. idem est quod seruiens, sustentans, subleuans, ait Pagnin. Vocarunt ergo eum *Obed*, quasi optantes & augurantes vt hic filius parentibus iam labore & ætate grandæuis, obsequijs suis seruiret, eorumque senectam solaretur & sustentaret. Vnde vers. 15. dicunt de eo: *Qui consoletur animam tuam & enutriat senectutem.* Ita Iosephus, Serarius, & alij:

Obed Etymon. sic apud Romanos vocatus est *Scipio*, eò quòd ipse iunior parenti seni & cæcutienti, instar scipionis, cui incedens incumberet, subseruiret, *Obed* enim Hebr. idem est quod Latinè *scipio* siue sustentaculum. Vnde mater Tobiæ c. 5. 23. filium suum vocat *baculum senectutis*. Porrò Cornelius cognomento *Scipio*, à quo Scipionum gens patritia initium habuit, patrem luminibus carentem pro baculo gerebat, quem Grammatici *scipionem* appellant: hinc illi cognomen *Scipionis* inditum, quod deinde posteris eius adhæsit, ait Macrob. lib. 1. c. 4. Rursum: *Obed* Hebr. idem est quod *colens*, scilicet Deum, vt ex Chaldæo ait Feuardentius: fuit enim Obed pius tam in Deum, quàm in parentes, æquè ac Iesse eius filius, à quibus Dauid suxit suam virtutem & pietatem.

Dices; filius hic potiùs vocandus erat *Mahalon*, quia ei suscitabatur semen. Resp. Abul. qu. 85. *Oportuisset filium, qui è posteriori matrimonio primus nascebatur, defuncti nomine affici, siquidem qui defuncti vxorem duxeret, verus ac proprius illius frater esset, non autem, si frater impropriè, id est cognatus tantum esset.*

Alleg. Booz repræsentat Christum; Ruth, Ecclesiam è gentibus conuocatam. Lege Auctorem imperfecti hom. 1. in Matth.

Moraliter vide Hugonem, Dion. Feuardentium Serarium, ac præsertim Ludouicum de Puente in priore parte Ducis sui spiritalis; vbi ex dictis factisque Ruth pulchra & singularia elicit morum documenta.

SALMON GENVIT BOOZ; BOOZ AVTEM GENVIT OBED] Arias in Apparatu Bibl. Reg. tract. de nominibus Hebraicis censet *Salmon*, idem esse quod *Salomon*, sed fallitur: *Salmon* enim scribitur per *sin*; *Salomon* verò per *schin*. Rursùm *Salomon* Hebr. dicitur שלמה *Selomoh*, habetque vltimam litteram *He* שלמון *Salmon* verò habet vltimam *Nun*. Denique *Salmon* Heb. idem est quod *vestitus* aut *vestiens*, *Salomon* verò idem est quod *pacificus*. Ita Serarius. Vers. 21.

OBED GENVIT ISAI (qui est Iesse) ISAI GENVIT DAVID] *Iesse* Hebr. idem est quod *munus*, vel *existens* aut *debitor*.

Nota Salmon fuit maritus Rahab, quæ Ierichuntem prodidit Hebræis, Iosue 2. A Rahab autem & Salmon, id est ab ingressu Hebræorum in Chanaan vsque ad annum quartum Salomonis fluxere anni 440. vt colligitur ex 3. Reg 6. 2. ab annis enim 80. qui ibi numerantur demendi sunt 40. qui ab ingressu Hebræorum fluxere in peregrinatione per desertum, vsque ad ingressum in Chanaan. Ergo hic 440. annis tantùm quoque fuere generationes. Salomon enim genuit Booz, Booz genuit Obed, Obed genuit Iesse, Iesse genuit Dauid, Dauid genuit Salomonem. Vnde nonnulli censent singulos quatuor primos, scilicet Salmon, Boos, Obed & Iesse, genuisse anno ætatis centesimo, vt conflent 400 annos iam dictos. Ita Abul. Serarius, Dion. Caiet. hic Salmeron, Beradius & Maldon. in Matt. c. 1. Verùm hoc violentum videtur, & ex necessitate confictum. Planius Lyran. R. Salomon. Genebrardus, Catharinus, Iansen. & Salianus tres ponunt Booz, qui omnes vnico hoc nomine Booz contineantur; sicut Matt. 1. nomine Iechoniæ continetur tam Iuakim pater, quàm Ioachim filius, de quo mox plura. Sic ergo has generationum series distribuit Salianus tom. 2. anno Debboræ & Barac 21. Salmon in ingressu Chananitidis, quando duxit Rahab in vxorem, quartum circiter & trigesimum agebat annum; ipsa verò fermè 25. Post alios ex ea susceptos liberos genuit anno ætatis sexagesimo primum huius nominis Booz; de summa ergo 440. annorum, qui numerantur ab ingressu in Chananæam, vsque ad facta templi fundamenta, tollendi erunt 26. anni. Booz autem primus ac secundus genuerunt 65. ætatis anno, tertiùs autem septuagesimo, Obed, item & Isai 70. quibus adde 70. annos vitæ Dauidis, & quatuor de regno Salomonis, efficies omnino 440 annos. Vers. 22. *Series genealogiæ.*

Ex his autem probabiliter collectum vides primum Booz natum decimo Othonielis anno: secundùm 35. Aodi: Tertium 20. Baraci, duxisseque Rutham, ac genuisse Obed, septimo anno Tholæ; Isai autem natum primo Samsonis, & genuisse Dauidem anno vndecimo Samuelis ineunte.

Si quis tamen malit dicere Salmon, Booz, Obed & Iesse genuisse anno centesimo, potius quàm duos Booz vni Sacræ Script. adiungere audeat, dicat similia extare illius, imò posterioris æui exempla. S. Seruatius enim Traiectensis Episcopus & patronus vixit 373. annos, teste Sigeberto in Chron. Celebratur in Historijs Ioannes de temporibus

qui

qui vixit 300. annos. Maffeius lib. 11. hist. Indicæ trecentos pariter annos cuidam Indo assignat. Verum hæc portenta sunt & quasi miracula, quæ in vno dumtaxat contigerunt; hic autem oporteret asserere longæuitatem hanc contigisse quatuor hominibus sibi inuicem continua generatione succedentibus, quod est inauditum; præsertim cùm Dauid eorum filius vitam homini sua ætate circumscribat 70. annis: *Dies annorum nostrorum*, inquit, *in ipsis septuaginta anni.* Psal. 89. Porrò sæpè in Script. generationes & nomina aliquorum generantium subticentur, vt: Matth. 1. v. 8. vbi dicitur: *Ioram autem genuit Oziam.* Ioram enim genuit Ochoziam: Ochozias genuit Ioas, Ioas genuit Amasiam, Amasias genuit Oziam. Ibidem v. 11. *Iosias autem genuit Iechoniam*, vbi Iechonias ponitur pro duobus, scilicet pro Ioakim siue Ieconia, & Ioachim siue Iechonia; scilicet Iosias genuit Ieconiam, Ieconias autem genuit Iechoniam. Accedit ratio: nam hisce 440. annis, qui fluxere à Salmon ad Salomonem, in cæteris tribubus non quinque, sed longè plures fuere generationes.

Exemplum vnum è multis clarum accipe 1. Paralip 6. v. 33. ab Heman qui fuit Cantor tempore Dauidis, ascendendo ad Core qui vixit tempore Mosis, eique rebellans à terra absorptus fuit Numer. 16 numerantur octodecim generationes. Sic enim ait: *Heman Cantor filius Iohel, filij Samuel, filij Elcana, filij Ieroham, filij Eliel, filij Thohu, filij Suph filij Elcana, filij Mahath, filij Amasai, filij Elcana, filij Iohel, filij Azariæ, filij Sophaniæ. filij Thahat, filij Asir. filij Abiasaph, filij Core.* Numera τὸ *filij* decies octies repetitum, & videbis octodecim generationes hic recenseri.

Quare verisimile est hic pariter aliquas præteriri, & nonnullos filios intermedios quasi obscu-

A riores omitti, nominari vero tantùm illustriores, vti Naasson, quia ipse fuit princeps tribus Iuda in ingressu terræ sanctæ, duxitque Rahab vxorem; Booz, quia ipse fuit maritus Ruth, cuius historia hic texitur, Obed, quia ex eis natus est Isai, qui fuit pater Dauidis regis.

Denique Rabbini in Iuchasin p. 10. tradunt Ruth cùm nupsit Booz fuisse annorum 40. ac deinde diu admodum vixisse. *Nam fuit*, inquiunt, *adhuc tempore Salomonis, & ad eius latus vnà cum Bethsabea sedebat in throno regio.* Sic & filium eius Obed aiunt vixisse 400. annos, sed hæc incredibilia, adeoque conficta videntur.

Tropol. S. Chrysost. hom. 1. in Matth. *Talis*, inquit, *Booz ex tali coniuge Ruth, qualem filium genuit, Obed, qui interpretatur subditus. Nunc autem qui diuitias eligunt & non mores, pulchritudinem, & non fidem; & quod in meretricibus solent quærere, hoc in coniugibus optant, propterea non generant filios subditos vel sibi,*
B *vel Deo, sed contumaces & contra se & contra Deum, vt filij eorum non sint fructus iustæ coniunctionis eorum, sed pœna condigna irreligiositatis ipsorum. Iste autem Obed qui subditus dicebatur, quid genuit? Iesse, id est refrigerium, Iesse enim latino sermone refrigerium appellatur. Nam verè quicumque subditus est Deo & parentibus suis, tales filios generat Deo præstante, à quibus refrigeretur, quoniam qui honorat patrem honorabitur à filijs suis; qui autem contumaces existunt aut in Deum, aut in parentes, generantes non refrigeria sibi generant, sed dolores; vt à filijs suis recipiant quod fecerunt in parentibus.*

Addit Chrysost. fortè *Obed* sic appellatum quòd eo nascente Hebræi Philisthæis essent *subditi*, à quibus liberati fuere per Samuelem, sub quo vixit Iesse filius Obed; ideoque eum vocatum esse *Iesse*, id est *refrigerium.*

MOMENTVM
VNDE PENDET
ÆTER
NITAS
VITÆ
ET MORTIS.
ELIGE.
Huc crux ducit Huc voluptas.

COMMENTARIVS IN LIBRVM PRIMVM SAMVELIS, SIVE REGVM

ARGVMENTVM.

Ordo. LIBRI Regum recto temporum ordine proximè sequuntur librum Iudicum, cuius appendix est liber Ruth. Post Iudices enim in Israele regnarunt Reges, quorum gesta hic describuntur, ideoque libri Regum nuncupantur. Itaque liber Iudicum definit in Samsone, qui ante Heli vltimus fuit Iudex, iudicauitque annis 20. Iudic. 16. vlt. Samsoni proximè successit Heli Pontifex, qui quasi Iudex præfuit Israeli 40. annis: Heli successit Samuel & Saul totidem annis. Samuel ergo absolutè vltimus fuit Iudex: nam sub eo populus periit Regem, quem Samuel iussu Dei eidem primum dedit Saulem. Hic igitur mutauit statum Reip. ac Aristocratiam Iudicum conuertit in Monarchiam Regum. Heli autem licet Iudicis gesta, non in libro Iudicum, sed in hoc libro Regum præmittuntur, quia sub ipso floruit Samuel Propheta, qui principatum mutauit in regnum, de quo mox.

Materia. Hisce igitur quatuor Regum libris Spiritus Sanctus prosequitur historiam gentis Iudaicæ, & Ecclesiæ siue Synagogæ veteris proximè à Iudicũ exitu, quorum vltimus fuit Samuel, cuius hic gesta præmittuntur, quia ab eo facta est mutatio regiminis aristocratici in monarchicum & regale. Vnde Regum nomine hi libri inscribuntur. Nam in primo libro agitur de ortu, educatione & Principatu Samuelis, ac de regno, actis & morte Saulis; in secundo agitur de regno Dauidis, qui Sauli à Deo ob inobedientiam reiecto, à Samuele iussu Dei surrogatus est: quocirca hi duo primi Hebr. vocantur libri Samuelis siue quia à Samuelis gestis incipiunt, siue quòd gesta Saulis & Dauidis, gesta Samuelis censeantur, eò quòd Samuel eos reges constituit.

Sectio. Porrò hi duo primi libri complectuntur tempus quo Heli, Samuel, Saul, & Dauid præfuerunt Israeli, quod fuit 120. annorum. Nam vt dixi, Heli præfuit annis 40. totidem Samuel & totidem denique Dauid.

Duo verò posteriores libri, scilicet tertius & quartus Regum enarrant acta Salomonis, qui Dauidi patri successit, eiusque filiorum & nepotum, qui in Iuda à Salomone vsque ad vltimum Sedeciam regnarunt; item gesta Ieroboam & posterorum eius, qui schisma facientes à Roboam & Iuda, in Israele, id est in decem tribubus regnarunt

A vsque ad vltimum regem Osee, qui à Salmanasar captiuus abductus est in Assyriam anno sexto Ezechiæ regis Iuda. Igitur hi duo libri historiam omnem Regum tam Iuda quàm Israel à primo ad vltimum per annos 430. pertexunt. In qua ad litteram multa virtutum, multa etiam diuinæ prouidentiæ, Deique iustè infideles & impios punientis, & fideles piosque præmiantis exempla passim describuntur; multa quoque prophetice dicta intexuntur, quæ ad institutionem fidelium & mores dirigendos multum conferunt. Audi S. Gregor. hic in Procemio: *Historia Regum, quia eo Spiritu condita, quo & cætera Scripturæ sanctæ volumina cognoscuntur, non debet credi eis esse minor Sacramentis, quibus non est inferior titulo authoritatis. Nam omnes scriptores eius fuisse prophetæ referuntur, qui cùm historica* B *narrant, spiritalia signant, exteriora loquuntur, & intima innuunt; terrena proponunt, vt cælestia exequantur,* &c. Est post nonnulla: *Suauis est historia Regum in superficie litteræ, altior in typis Allegoriæ, moribus instruendis vtilis, lucida in exemplis exhibendis.* Et D. August. lib. 17. Ciuit. c. 1. *Ipsa Scriptura quæ per ordinem Reges eorumq; facta & euenta dirigens, videtur tamquam historica diligentia rebus gestis occupata esse narrandis, si adiuuante Spiritu Dei consideratа tractetur, vel magis, vel certè non minus prænuntiandis futuris, quàm præteritis enuntiandis inuenietur intenta.*

Porrò duo primi libri ab Hebræis vocantur libri Samuelis, imò ab eis æquè ac Syris vocantur *Prophetia Samuelis*; duo verò posteriores soli ab eis vocantur libri *regum* vel *regnorum*, quòd in eis plurium regum tam Iuda quàm Israel regna, id est regnationes modique regnandi recenseantur.

C Vbi nota quantum differat historia sacra à prophana: illa enim cùm spiritu diuino conscripta sit, narrat res humanas vt à diuina prouidentia gubernantur; hæc verò spiritu humano composita refert eas, vt hominum prudentia & industria proueniunt; itaque illa docet prudentiam diuinam, qua mens pio cultu Deo adhæreat, eiusque ope & religione potissimum nitatur; hæc verò prudentiam humanam & minutas quasdam cautiunculas hominum industria inuentas, quæ plerumque parum habent virium, & sæpè afferunt periculum. Quare nihil congruentius principum instructioni quàm sacræ historiæ, præsertim lib. Regum explicatio. Inde enim clarè intelligent fundamentum regni & politiæ, totiusque prosperitatis in vera religione & iustitia collocandum: Vtilitas.

Extra hoc nihil Christiano principi forè firmum aut tranquillum. Profuit id plurimum Carolo V. Imper. cui adolescenti Adrianus (posteà sextus eius nominis pontifex) institutor suasit lectitare libros Regum. Vnde ille ea hausit gubernandi documenta & principia, quæ illum non solùm Catholicum effecerunt, sed etiam in maximum & potentissimum principem successibus felicem euexerunt.

Pari modo refert Cicero ad Quintum fratrem, Scipionem Africanum assiduè lectitasse pædiam Cyri, indeque tantum in bello æquè ac pace Ducem & Principem euasisse. Lamprid. in Alex. Senero refert eum solitum legere Rempub. Platonis, Plutar. in Alex. Magno scribit eum sæpè ad manum habuisse Homerum, ex cuius lectione sentiebat sibi addi animos ad heroica facinora, quando in eo tanta Achillem patrasse cernebat. Porrò Religionem orthodoxam esse fundamentum imperij scribit, & inculcat Theodosio Imper. S. Cyril. lib. de recta fide sub initium. Denique S. Clemens lib. primo Apost. Const. ca. 6. docet Christiano lectitandos esse libros Regum, inde enim veras piasque historias petendas esse, non à libris Gentilium.

Allegor. Allegor. & Tropol. S. Hier. epist. 103. ad Paulinum: *Samuel*, inquit, *in Heli mortuo & in occiso Saul, veterem legem abolitam monstrat. Porrò in Sadoch atque Dauid. noui Sacerdotij nouique imperij Sacramenta testatur. Melachim id est Regum tertius & quartus liber à Salomone vsque ad Iechoniam; & ab Hieroboam filio Nabat vsque ad Osee, qui ductus est in Assyrios, regnum Iuda & regnum describit Israel. Si historiam respicias, verba simplicia sunt. Si in litteris sensum latentem inspexeris, Ecclesiæ paucitas, & hæreticorum contra Ecclesiam bella narrantur.*

Omnes enim reges Iuda fuere typi Christi ex eis nascituri, qui est rex regum & Dominus dominantium, vt ait hic S. Gregor. Vnde S. August. libr. 22. contra Faustum cap. 24. *Dico*, inquit, *illorum hominum non tantùm linguam, sed etiam vitam fuisse propheticam, totumque illud regnum gentis Hebræorum magnum quemdam, quia & magni cuiusdam, fuisse Prophetam.*

Author. Primum Regum librum scripsit Samuel Propheta (vnde duo primi libri ab Hebræis Samuelis vocantur) vsque ad mortem suam, quæ recensetur lib. 1. c. 25. Ita censent S. Greg. Theod. Procopius, Eucher. Hugo, Lyran. Abul. Caiet. Vatab. Serarius, & alij passim; mortem verò Samuelis & gesta post eam vsque ad finem libri secundi scripsit Dauid, ait S. Isidorus lib. 6. Orig. cap. 2. aut potiùs Nathan & Gad prophetæ, qui Dauidi erant à secretis & commentarijs, vt scilicet eius acta per singulos dies, quasi Diaria & Chronica siue Ephemerides conscriberent, vti disertè dicitur 1. Paralip. 29. in fine. Ita censet Bellar. & Sixtus Senensis lib. 1. licet Abulen. hic & quæst. 4. in ca. 17. libri Iudicum, eos ab Isaia vel Ieremia conscriptos putet, eò quòd cap. 27. v. 6. Siceleg. dicatur facta Regum Iuda *vsque ad diem hanc*: hoc enim non videtur dixisse Dauid, sed aliquis eo posterior, vt Isaias vel Ieremias. Verùm hæc particula libro iam composito addi potuit ab Isaia vel Ieremia, vti similia addita sunt in Pentateucho Mosis, Iosue, Iudicum & alijs libris.

Duos posteriores Regum libros vsque ad Ierosolymæ excidium, ex priscis singulorum Regum Annalibus à Ieremia scriptos esse censet Procopius, Isidorus, R. Moses Kimchi, quos citat Sixtus Senensis lib. 1. Item Abulen. Dion. & alij; idque confirmatur ex eo, quòd caput vltimum Ieremiæ idem sit cum capite vltimo libri quarti Regum. Isaias enim diu ante posteriorum regum tempora & captiuitatem Babylonicam, quæ hic enarrantur, mortuus fuit: ea verò vidit Ieremias. Vbi nota singuli reges suos habebant à commentarijs, qui acta eorum, siue Diaria quotidie conscriberent: Sic enim gesta Salomonis scripsit Ahias Silonites & Addo Propheta, vt dicitur 2. Paralip. 9. quæ 3. Reg. 11. vocantur *liber verborum*, id est factorum *dierum Salomonis*, ait Theodor. & Abulen. sic acta Roboam filij Salomonis, æquè ac Abiæ regis filij Roboam, scripsit idem Addo & Semeias propheta, vt dicitur 2. Paralip. c. 12. 15. & c. 13. 22. sic Oziæ regis gesta scripsit Isaias, vt ibidem dicitur c. 26. 22. æquè ac Ezechiæ, vt ibidem dicitur c. 32. vers. 32. vnde putant nonnulli Isaiam gesta regum scripsisse, vel ex Diarijs collegisse à Salomone vsque ad Manassem, à quo Isaias interfectus est; reliqua deinde vsque ad captiuitatem Babylonicam post Isaiam pertexuisse Ieremiam. Ita Sanchez. Favet quòd quatuor capita Isaiæ, scilicet 36. 37. 38. 39. prorsus eadem sint cum 4. Regum cap. 18. 19. & 20. Addit Sanchez viros Ezechiæ qui collegerunt Prouerbia Salomonis Prou. 25. fortè Diaria quoque collegisse. Vide Sixtum Senen. verbo *Ezechias*. Sic pariter Iehu filius Hanani scripsit verba dierum, id est Diaria, siue Commentarios & Annales Iosaphat regis, vt patet 2. Paralip. c. 20. v. 34. Hinc etiam à Sept. vocatur *liber Paralipomenon*, qui Hebr. Inscribitur *dibre haiamim*, id est *verba*, hoc est gesta *dierum* quasi dicat, hic liber continet ea quæ in libris Regum relicta & omissa sunt ex ijs, quæ in priscis regum Diarijs conscripta erant. Ergo hi Regum libri ex antiquis eorum Diarijs collecti sunt, partim ab Isaia, cæterisque viris ab Ezechia ad hoc deputatis, partim à Ieremia, partim ab Esdra, vti sunt ea quæ post Ieremiam sub Cyro contigerunt.

Libris Regum attexuntur duo libri *Paralipomenon*, id est *relictorum*, siue *residuorum*, & vt S. Hieron. epist. ad Domnionem; ait, *prætermissorum*, quia hi supplent ea, quæ in libris Regum de Regibus Iuda (nam gesta Regum Israel vix tanguntur in libr. Paralipomenon) prætermissa sunt, vnde eos hic intexam, vbi eadem narrant; peculiaria verò quæ addunt, in illis ipsis explicabo. Paralipomenon auctor non fuit Ieremias, quia capite vltimo narratur solutio captiuitatis Babylonicæ, ante quam mortuus est Ieremias (nisi quis dicat hanc illi postea additam, vti mors Mosis addita fuit Deuteronomio) vnde *Hebræi*, Lyran. Abulens. & Ioan. Driedo libr. 1. de Script. Eccles. & Sixtus Senen. lib. 1. Biblioth. probabiliter opinantur eos conscriptos ab Esdra, quia idem est finis Paralipomenon & initium Esdræ, vt patet intuenti; & quia cum eadem historia narratur in lib. Regum, Paralipomenon & Esdra, narratio Paralipomenon consentit cum Esdra, non cum lib. Regum. Rursum in fine Paralipomenon narrantur gesta Cyri, quæ narrare non potuit Ieremias, qui ante Cyrum, sed Esdras qui post Cyrum vixit.

Dices, 2. Paralip. 5. 9. dicitur: *Fuit arca ibi* (in templo) *vsque in præsentem diem* Hoc autem de tempore Esdræ dici nequit: Nam ante captiuitatem Iere-

mias

mias arcam extulerat & absconderat, vt patet 2. Machab. 2. v. 5. Resp. Abulensis τὸ *vsque in præsentem diem* intelligi de diebus Natban & Addo & Abiæ, qui primi Chronica & Diaria Paralip. conscripserunt, ex quibus Esdras ea descripsit & in ordinem redegit. Nam alioqui falsum esset quod in fine Paralip. de Cyro narratur. Constat enim diu ante Cyrum arcam ab Ieremia fuisse absconditam.

Porrò *Paralipomenon liber*, ait S. Hier. epist. 103, ad Paulinum, id est *instrumenti veteris epitome, tantus ac talis est, vt absque illo si quis scientiam Script. sibi voluerit arrogare se ipsum irrideat.* Et Cassiod. lib. de diuin. lect. c. 2. *In Paralip.* ait, *libris duobus, à patribus magna prædicatur vtilitas, qui veram gestorum notitiam breuiter quidem, sed plenissimè continere noscuntur.*

INTERPRETES,

1. AD litteram scripsit quæstiones in libros Regum & Paralip. S. Hieron. sed de ijs meritò dubitat Bellarm. & alij an sint S. Hier. quia S. Hieron. lib. de Script. Eccles. testatur se scripsisse traditiones siue quæstiones *Hebraicas* in Genesim, loca *Hebraica* & nomina *Hebraica*, sed de traditionibus siue quæstionibus *Hebraicis* in libros Regum & in libros Paralip. nihil dicit; præterea in quæstionibus *Hebraicis* in Genesim adscribit idem *Hiero.* passim verba *Hebraica*; in quæstionibus autem in libros Regum & Paralip. non nisi semel aut iterum id facit. Denique grauior videtur scriptio illa in Genesim, quàm ista in libros Regum & Paralipomenon; sed cuiuscumque sit hoc opus, non magni refert. Quare quæstiones has esse S. *Hier.* pernegat Serarius, sunt tamen antiqui auctoris; nam sæpè citantur ab Angelomo.

2. S. Augustinus scripsit librum ad Simplicianum, in quo quinque quæstiones ex libris Regum resoluit. Item in Canticum Annæ lib. 17. de Ciuit. c. 4. Adhæc in varios Regum locos sermones decem nimirum 196. 200. 201. 204. 206. 207. 210 211. de tempore, & primum inter *Homilias* 50.

3. S. Eucherius ex monacho Lugdunensis Episcopus, anno Domini 441. tempore Leonis primi Pont. & Theodosij iunioris Imperatoris, scripsit in libros Regum, quem hisce elogijs ornat Claudianus Mamertus Episcopus Viennensis illi coæuus lib. de statu animarum: *Eucherius viridis æui, maturi animi, terræ despiciens, cæli appetens, humilis spiritu, arduus merito, ingenio subtilissimus, scientia plenus, eloquio profluens, magnorum sui sæculi Pontificum longè maximus,* &c.

Verùm, vt rectè aduertit Bellarm. de scrip Eccles. in Eucherio. *Hi commentarij nequeunt esse Eucherij eò quòd auctor sæpè S. Gregorium citet, & ad finem expositionis libri primi Regum, lectorem inuitet ad moralia Sancti Gregorij perlegenda, Sanctus autem Gregorius plus centum annis fuerit Eucherio posterior. Fortasse qui hos libros Eucherio tribuerunt, ex eo permoti sunt, quod Gennadius testatur scripsisse Eucherium ad Salonium & Veranium de obscuris Sanctarum Scripturarum capitulis.*

Porrò auctor horum commentariorum videtur fuisse Anglus, & vixisse paulò post tempora S. Gregorij. *Nam in tertio libro Commentariorum in libros Regum* c. 22 *sic loquitur: Nostris*, inquit, *nuper temporibus Sanctus Gregor. Papa Euangelicis roboratus eloquijs, Romanam rexit Ecclesiam, & reuerendissimi Patres Augustinus, Paulus, & alij socij eorum iubente illo venerunt in Britanniam,* &c. *Atque ab hoc auctore multa ij-dem penè verbis descripsit Beda in suis quæstionibus super libros Regum*, ait Bellarm. loco citato. Vnde Doctores Louanienses, & Sixtus Senensis suspicantur hos commentarios non esse Eucherij, sed Bedæ.

Venerabilis Beda, qui floruit anno Domini 730. scripsit quæstiones in librum Regum, quæ incipiunt: *Post librum Iudicum.* 4.

Angelomus Gallus Monachus Ordi. D. Benedicti Congregationis Lexouiensis, vir in diuinis scripturis nobile sortitus ingenium, iussu Diogonis Episcopi Metensis, filij Caroli Magni Imp. collegit è Commentarijs veterum Patrum opus in 4. libros Regum, Claruit anno Domini 830. Porrò Angelomus primò sensum litteralem, deinde Allegoricum prosequitur, idque ferè ex quæst. S. *Hier.* in lib. Regum. 5.

Posterioribus sæculis scripsere in hos libros Ly- 6.
ran. *Hugo*, Dion. Abulens. fusè & exactè. Nuper 7.
Caiet. & Vatab. Nouissimè nostri Franciscus Mendoza, Gaspar Sanchez & Nicolaus Serarius.

Mysticum sensum horum librorum tradit Commentarius Eucherij iam citatus. S. August. nonnulla varijs in locis tetigit, quæ collegit Germanus quidam in opere lucubrationum. S. Aug. in Biblia, collegit etiam Godefridus Tilmannus Carthusianus Parisiensis in hos libros, æquè ac in cæteros biblicos sensus mysticos ex varij auctoribus, sed ferè ignotis, S. Gregor. Tropol. scripsit in sedecim capita lib. 1. Regum. Origenes homiliam vnam in prima capita. Extat V. Bedæ expositio allegorica in Samuelem Prophetam, in quatuor libros distincta ad Accam. Nonnulla quoque ex his libris Alleg. explicat S. Prosper lib. de promiss. & prædict. Denique in libros Regum & Paralipom. scripsit Procopius Gazæus, sed eius comment. needum vidi, & an impressi sint dubitat Bellarm. Noster Serarius hic testatur se eo manuscripto ex Bibliotheca Marci Velseri vsum fuisse. 8.

CHRONOLOGIA REGVM SACRA ET PROFANA.

POST Mosen Iosue præfuit Israeli 17. annis, deinde Iudices vsque ad Samsonem inclusiuè per annos 299. vti ostendi initio Iosue & Iudicum. Iudicibus, puta vltimo Samsoni immediatè successit *Heli* per annos 40. mox Samuel & *Saul* per totidem annos, inde Dauid per totidem annos, Dauidi Salomon tot pariter annis. Quocirca à morte Mosis & ingressu *Hebræorum* in Chanaan vsque ad *Heli*, à quo incipiunt libri Regum, fluxere anni 316. Quare cùm Moses mortuus sit anno mundi 2495. eodemque anno *Hebræi* duce Iosue ingressi sint terram promissam, sequitur *Heli* Israeli præesse cœpisse anno mundi 2811. Illo enim mortuus est Samson, eique successit *Heli*, qui fuit annus ante Christi natiuitatem 1357. Post captam Troiam (à qua Gentiles omnes suas computant historias) 29. *Hæc* omnia iuxta tabulam Chronologicam quam præfixi Pentateucho digessi. Porrò S. Cyrillus Alexand. Græcorum doctissimus, lib. 1 contra Iulianum hunc assignat syncbronismum, siue combinationem historiæ sacræ cum prophana: Troia, ait, expugnata est post Mosen anno 410. regnante apud *Hebræos* iudice Elebon, apud Ægyptios Vaphre, apud Assyrios Teutamo, apud Græcos Agamemnone. *Synchronismus.*

Quinto anno poſt captam Troiam apud Latinos regnauit Æneas, apud Hebræos Iudex Samſon.

Anno 65.poſt captam Troiam mortuus eſt Heli Pontifex, prophetat Samuel, regnat Saul.

Anno 165. poſt captam Troiam floruit Homerus & Heſiodus, apud Latinos Alba Syluius.

Anno 268. poſt captam Troiam vixit Elias & Eliſæus, regnante apud Hebræos Ioram.

Anno 265. poſt captam Troiam Lycurgus leges dedit Spartanis, Latinis rex Procax Syluius.

Anno 280. poſt captam Troiam prophetarunt Oſee, Amos, Iſaias.

A capta ergo Troia vſque ad primam Olympiadem anni 815.

Prima Olympiade naſcitur Romulus & Remus, regnante apud Hebræos Ioathan, in Iſrael Phacee.

Olymp.35.fuit Thales Mileſius,vixitque vſque ad Olympiadem 58.

Olymp. 36.prophetant Ieremias & Sophonias.

Olymp. 46. Solon leges dedit Athenienſibus, abrogans Draconis leges.

Olymp.49.cùm Iudæi eſſent in Babylone,prophetant Daniel & Ezechiel.

Olymp.50. floruerũt ſeptem Sapientes, & Anaximander.

Olymp.56.regnat Cyrus, prophetant Aggæus,

A Zacharias. Hæc omnia S Cyril. & plura.

Aduerte in hoc S.Cyrilli computu Iudicem Eſebon eſſe Abeſao. Hunc enim Sept. vocant Ebeſan,pro quo Cyrilli codex corruptè habet Eſebon ſub quo captam Troiam cenſet Cyrillus,licet Euſebius,Salianus & alij putent præcisè captam Troiam anno vltimo Ahialon Iudicis, qui proximè ſucceſſit Abeſan:ſed hoc in tanto numero & computu priſcorum annorum exigua eſt differentia, ac concordari poteſt dicendo, Troiam à Græcis obſeſſam fuiſſe per decem annos: Quare ſub Abeſan cœpiſſe obſideri, & hoc velle Cyrillum; ſub Ahialon verò fuiſſe expugnatam,& hoc velle Euſebium, Salianum & alios. Rurſum Cyrillus à B capta Troia vſque ad Samſonem numerat annos quinque: quare pro Eſebon in Cyrillo legendum videtur Abdon. Hic enim ſucceſſit Iudici Ahialon præfuitque per octo annos Iudic.12.8.& ſequent. Abdoni autem ſucceſſit Samſon. Hic enim fuit ordo: Abeſan præfuit Iſraeli ſeptem anois poſt hunc Ahialon, annis decem: poſt hunc Abdon annis octo,poſt hunc Samſon annos 20.Cyrillus ſuo Eſebon ſiue Abdon tantùm tribuit annos quinque. Hinc rurſum aſſerit anno 65.poſt captam Troiam mortuum eſſe Heli, eique ſucceſſiſſe Samuelem. cùm præcisè id contigerit anno 69. poſt captam Troiam, vt patet ex dictis.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nnæ ſterili ex voto naſcitur filius, vocaturque Samuel, qui ablactatus, ab ea offertur & dedicatur Deo per manus Heli Pontificis.

Samuel enim hoc libro eſt quaſi choragus,& Regni Regumque inſtitutor,vn- Samuel typus Christi.
de ipſe expreſſus fuit typus Chriſti. Nam primò, ſicut Samuel natus eſt ex An-
na ſterili; ſic Chriſtus ex B. Maria Virgine. Secundò, Anna nato Samuele ceci- 1.
nit Canticum Eucharisticum Deo; ſic B. Virgo concepto Chriſto cecinit Magnificat. *Tertiò,* 2.
Anna ex voto Samuelem obtulit Deo; ſic B.Virgo eidem obtulit ſuum Ieſum. Quartò, Annæ 3.
filius dictus eſt Samuel,*id eſt,*nomen eius Deus; *B. Mariæ Virginis vocatus eſt* Emmanuel, 4.
id eſt, nobiſcum Deus, *Matth.* 1. *Quintò, Samuel fuit propheta magnus & ſanctus; Chriſtus* 5.
fuit Prophetarum ſanctiſſimus & maximus. Sextò. Samuel fuit Iudex & vindex Iſraelis
contra Philiſthæos; Chriſtus fuit Iudex & vindex omnium fidelium & Sanctorum profli- 6.
gans dæmones, mortem & gehennam cæteroſque eorum hoſtes. Septimò, Samuel inſtituit re-
gnum ac primum regem Saulem, deinde Dauidem auctorauit & creauit: Chriſtus inſtituit 7.
regnum ſacerdotale & ſacerdotium regale, omneſq; Chriſtianos creauit reges, vt ſcilicet domi-
nentur ſuis cupiditatibus, itaque fiant ciues, imò reges cæli,iuxta illud 1. Petr.2.9.Vos au-
tem genus electum,regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, *&c. Deni-*
que Samuel omnibus ſuis dictis & factis prælnſit ijs,quæ dicenda & facienda erant à Chri-
*ſto, æquè ac cæteri Iudices & Reges. Vnde S. Hieron epiſt.*103. *ad Paulinum:* In Iudicum
libro, *inquit,* quot principes populi, tot figuræ ſunt *Ieſu Chriſti. Quocirca Clemens Alex.*
*lib.*1. *Strom. Iudices & Reges qui poſt Moſen Iſraeli præfuerunt, prophetas nuncupat, non*
quod omnes ore prophetarint,ſed quod factis & regia dignitate Chriſtum in æternum regna-
turum præfigurarint. Idem aſſerit S. Gregor. & S. Auguſtinus, quorum verba in Procemio
recitaui Finis enim & ſcopus legis,vt ait S. Paulus,& Prophetarum totiuſque ſacræ Script.
eſt Chriſtus. Ipſe enim eſt rex,Saluator,redemptor mundi:ipſe eſt honor,timor & amor noſter,
ipſe ſalus noſtra, ipſe centrum cordis noſtri, ipſe portus, quies & ſaties noſtrorum deſiderio-
rum, ipſe vita, gloria, felicitas omneque bonum noſtrum, ad quem proinde vt ſolem iuſtitiæ
omnes reges, omnes Patriarchæ, omnes Prophetæ, omnes fideles & Sancti, ſeu ſtellulæ ab eo
lumen gratiæ & gloriæ emendicantes reſpiciunt, ipſumque demiſſis ad pedes eius coronis ſuis
*proſtrati in terram reuerenter adorant, Apoc.*4. *&* 5.

1. FVIT

1. FVit vir vnus de Ramathaim Sophim, de monte Ephraim, & nomen
eius Elcana, filius Ieroham, filij Eliu, filij Tholu, filij Suph: Ephrathæus:
2. & habuit duas vxores, nomen vni Anna, & nomen secundæ Phe-
nenna. Fueruntque Phenennæ filij: Annæ autem non erant liberi.
3. Et ascendebat vir ille de ciuitate sua statutis diebus, vt adoraret &
sacrificaret Domino exercituum in Silo. Erant autem ibi duo filij Heli, Ophni & Phi-
nees, sacerdotes Domini. 4. Venit ergo dies, & immolauit Elcana, deditque Phe-
nennæ vxori suæ, & cunctis filijs eius, & filiabus partes: 5. Annæ autem dedit par-
tem vnam tristis, quia Annam diligebat. Dominus autem concluserat vuluam eius.
6. Affligebat quoque eam æmula eius, & vehementer angebat, in tantùm, vt expro-
braret quod Dominus conclusisset vuluam eius: 7. sicque faciebat per singulos
annos, cum redeunte tempore ascenderent ad templum Domini: & sic prouocabat
eam. Porrò illa flebat, & non capiebat cibum. 8. Dixit ergo ei Elcana vir suus: An-
na, cur fles? & quare non comedis? & quam ob rem affligitur cor tuum? numquid non
ego melior tibi sum, quàm decem filij? 9. Surrexit autem Anna postquam come-
derat & biberat in Silo. Et Heli sacerdote sedente super sellam ante postes templi
Domini. 10. cùm esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum, flens largiter:
11. & votum vouit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem
famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisque seruæ tuæ se-
xum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet
super caput eius. 12. Factum est autem, cùm illa multiplicaret preces coram
Domino, vt Heli obseruaret os eius. 13. Porrò Anna loquebatur in corde suo, tan-
tumque labia illius mouebantur, & vox penitùs non audiebatur. Æstimauit ergo eam
Heli temulentam. 14. Dixitque ei: Vsquequò ebria eris? digere paulisper vinum,
quo mades. 15. Respondens Anna, Nequaquam, inquit, Domine mi: nam mulier
infelix nimis ego sum, vinumque & omne quod inebriare potest, non bibi, sed effudi
animam meam in conspectu Domini. 16. Ne reputes ancillam tuam quasi vnam
de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris & mœroris mei, locuta sum vsque in
præsens. 17. Tunc Heli ait ei, Vade in pace: & Deus Israel det tibi petitionem
tuam, quam rogasti eum. 18. Et illa dixit. Vtinam inueniat ancilla tua gratiam in
oculis tuis. Et abijt mulier in viam suam, & comedit, vultusque illius non sunt ampliùs
in diuersa mutati. 19. Et surrexerunt manè, & adorauerunt coram Domino: reuer-
sique sunt, & venerunt in domum suam Ramatha. Cognouit autem Elcana Annam
vxorem suam: & recordatus est eius Dominus. 20. Et factum est post circulum
dierum, concepit Anna, & peperit filium, vocauitque nomen eius Samuel: eò quod à
Domino postulasset eum. 21. Ascendit autem vir eius Elcana, & omnis domus eius,
vt immolaret Domino hostiam solemnem, & votum suum. 22. & Anna non ascen-
dit: dixit enim viro suo: Non vadam, donec ablactetur infans, & ducam eum, vt ap-
pareat ante conspectum Domini, & maneat ibi iugiter. 23. Et ait ei Elcana vir suus:
Fac quod bonum tibi videtur, & mane donec ablactes eum: precorque vt impleat Do-
minus verbum suum. Mansit ergo mulier, & lactauit filium suum, donec amoueret eum
à lacte. 24. Et adduxit eum secum, postquam ablactauerat, in vitulis tribus, &
tribus modijs farinæ, & amphora vini, & adduxit eum ad domum Domini in Silo. Puer
autem erat adhuc infantulus: 25. & immolauerunt vitulum, & obtulerunt puerum
Heli. 26. Et ait Anna: Obsecro mi Domine, viuit anima tua Domine. Ego sum
illa mulier, quæ steti coràm te hic orans Dominum. 27. Prò puero isto oraui, &
dedit mihi Dominus petitionem meam, quam postulaui eum. 28. Idcircò & ego
commodaui eum Domino, cunctis diebus quibus fuerit commodatus Domino. Et ado-
rauerunt ibi Dominum. Et orauit Anna, & ait.

Vers. 1. FVit vir vnus (singularis, egregius, eximius, quasi vnus è multis) de Ramathaim Sophim] Patria hæc Elcanæ & Samuelis dicta fuit, *Rama*, id est *excelsa*, quia in monte sita, & Ramula, & Ramathia & Ramathaim, id est duæ Ramæ: est enim nomen duale, quia vrbs hæc erat bipartita & bicollis, vtpote in monte bicipiti siue bicolli sita. Ita Serarius, licet Sanchez putet Ramathaim in duali dici hanc vrbem, eò quòd vicina esset alteri Ramæ, quæ erat in tribu Beniamin, quasi duæ hæ vrbes ob vicinitatem in vnum corpus coaluisse videantur. Eadem addita littera A dicta est Arimathia, è qua oriundus fuit Ioseph nobilis Decurio, qui sepeliuit Christum, Matth. 27. vti asserunt S. Hieron. in locis Hebr. Beda, Angelomus, Rabanus, Hugo, Dion. & alij.

Porro Ramatha siue Ramathaim cognominata est *Sophim*, id est *speculantium*, quod in ea, vtpote in alto monte sitæ essent vrbis & regionis totius speculares turres, & in ijs excubiæ speculatorum.

Ita Vatab. Caiet. Sanchez & alij. S. Hier. (vel quisquis est auctor) in quæst. Lyran. & R. Salomon censent Rama fuisse oppidum speculatorum, id est contemplatiuorum, quòd in ea quasi Academia residerent Prophetæ, viriq; docti SS. Litterarum studio dediti. Vnde Chald. vertit: *Fuit vir vnus Ramathæus ex prophetarum discipulis.* Elias enim, Elisæus, eorumque discipuli degebant in Carmelo alijsque montibus, tum vt turbas fugerent, tum vt in solitudine Deo soli vocarent, tum vt è montibus meliùs cælum suspicerent, ad illudque anhelasent.

Rama quintuplex.

DE MONTE EPHRAIM] Tribus enim Ephraim habitabat in loco alto & montoso. Addit hoc, quia alia erat Rama in tribu Beniamin, alia in tribu Aser, alia in tribu Nephthalim; hæc verò sita erat in tribu Ephraim: imò Salligniacus, Adrich. & alij numerant quinque vrbes vel villas, quarum nomen erat Rama. Prima enim erat iuxta Thecuam, in via Hebron. Secunda, in Nephtalim, proxima castro Sephet. Tertia, iuxta Sephorim. Quarta, in Silo. Quinta, iuxta Gabaa, quæ omnes vocantur Rama, id est excelsa, quia in montibus sitæ.

Hinc S. Gregor. putat Samuelem in Rama natum, fuisse prognatum à tribu Ephraim; sed certum est eum fuisse oriundum è tribu Leui, adeoque à Leui per Caath & Isaar, non verò per Amram & Aaron fuisse progenitum, ideoque fuisse Leuitam non Sacerdotem, vt patet 1. Paralip. 6. 33.

Samuel origine fuit Leuita.

Dices: si Samuel erat ex tribu Leui, quomodo natus est in Rama, quæ erat tribus Ephraim? Resp. Causa est, quòd tribus Leui in diuisione Chananææ non acceperat sortem propriam, vti cæteræ tribus, sed per eas sparsa erat, adeoque in ijs sua habebat oppida, inter quæ erat Rama. Cuius dispersionis causas quatuor dat Lyran. in c. 21. Iosue, *Primam, ne cultus Dei ad vnam tantum tribum pertinere videretur: Secundam, ne vna tribus vel duæ de sustentatione Leuitarum nimis grauarentur. Tertiam, quia apud omnes gentes illi qui intendunt cultui diuino à toto populo sustentantur. Quartam quia Leuitæ tenebantur docere populum de his quæ ad cultum diuinum pertinebant, faciliùs autem docerent per omnes tribus dispersi, quàm in vnam congregati.*

Has Lyrani rationes ibidem oppugnat Abul. quæst. 8. sed frustra. Hinc patet Samuelem æquè ac Elcana, fuisse Leuitam, non Sacerdotem, quia ex Caath per Core, non per Aaron sacerdotem descendit; vnde dicitur Psal. 98. 6. *Moses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius.* Samuel tamen ex Dei dispensatione Sacerdotis officio functus est, & vt Sacerdos sacrificium Deo obtulit, vt audiemus in seq. ita Abul. & alij. Hinc & Heman & Asaph cantores fuere filij Ioal, filij Samuel, filij Elcana, vt dicitur 1. Paral. 6. 33 Cantores autem erant Leuitæ, non sacerdotes. Ex citato Paralip. loco pariter patet, pium Samuelem ex impio Core; quem Mosi rebellantem terra dehiscens viuum absorpsit Numer. 16. fuisse progenitum. Ita Deus ex spina rosam produxit.

Ex Dei dispensatione sacerdos.

ET NOMEN EIVS ELCANA] *Elcana* Hebr. idem est quod *Dei fortis possessio.* Talis est vir fidelis & iustus, qui per fidem, spem & charitatem in vno Deo recumbens fit *Elcana*, id est Dei possessio, vt nec homines, nec dæmones, nec minas, nec tormenta, nec mortem quamlibet timere debeat.

FILIVS IEROHAM] ita legendum cum Roman. Hebr. Chald. Septuag. Perperam ergo in Biblijs Regijs pro *Ieroham* legitur *Ieroboam.*

EPHRATHÆVS] Cur Elcana vocatur Ephrathæus? Resp. Primò Caiet. quia *Ephrathæus* Hebr. idem est quod *augustus, opulentus magnificus*: talis autem erat Elcana. Verùm hæc ratio est symbolica, non litteralis: nam ad litteram *Ephrati*, id est Ephrathæus est nomen Patronymicum, notans patrem vel patriam Elcanæ.

Ephrathæus quid.

Secundò, S. Hier. in quæst. Hebr. Angelomus, Ruper. Hugo, Glossa, Dion. dicunt Elcana dici Ephrathæum, eò quòd ab Ephrata vxore Caleb. 1. Paralip. 2. 19. prognatus sit, ita vt Elcana & Samuel per patrem descendant ex Leui, per matrem verò ex Caleb & Iuda, sicut versa vice Christus eorum antitypus, ac B. Virgo eius mater per patrem descendunt à Iuda, per matrem à Leui, vt tam regalem quàm sacerdotalem habeant prosapiæ suæ dignitatem.

Verùm obstat, quòd Script. non à matre, sed à patre soleat viris suum genus & nomen indere, indeque cognominare.

Tertiò ergo, genuinè S. Gregor. Beda, Lyran. Abul. Vatabl. & alij censent Elcanam dici Ephrathæum, quia ex Rama quæ erat tribus Ephraim erat oriundus, non quòd ex tribu Ephraim esset prognatus (fuit enim ipse ex tribu Leui, vt dixi) sed quod in eo habitaret. Ephratæus ergo idem est quod Ephraimita, vt patet Iudic. 12. 5. sic Iudæi Actor. 2. vocantur Medi, Persæ, Arabes, &c. quod ex parentibus non Medis, Persis, Arabibus, sed Iudæis in Media, Persia, Arabia essent nati.

Symbol. *Ephrathæus* Heb. idem est quod *frugifer*, Talis fuit Elcana, quia fructum nobilissimum, putà Samuelem prophetam celeberrimum produxit.

ET HABVIT DVAS VXORES NOMEN VNI ANNA, ET NOMEN SECVNDÆ PHENENNA] Id fuit more illius æui, quo polygamia Dei permissione erat licita & vsitata, ad citiùs magisque multiplicandum semen Israel populi fidelis. Porro primaria vxor Elcanæ erat Anna, secundaria Phenenna: vnde hæc ab eo ducta videtur non ex concupiscentia, sed eo quod Anna esset sterilis & illiberis, vt ex ea prolem suscitaret: Sicut Abraham duxit Agar ancillam Saræ primariæ vxoris, ipsa assentiente, imo rogante, vt cùm ipsa esset sterilis, saltem ex Agar ancilla filios marito daret, Phenenna Hebr. idem est quod *Margarita*, *Anna* idem quod *gratia*. Aptè; Phenenna enim margaritis & liberis, Anna verò gratia Dei ornabatur. Sic & hodie nonnullæ feminæ vocantur *Gratia*: Ita nuper Iaponia illa virgo, quæ cum omnibus filijs pro fide Christi constanter mortem oppetijt, vocabatur gratia.

Phenenna & Anna etymon.

Allegor. *Phenenna* fœcunda significat synagogam Iudæorum, quæ olim fidelibus filijs abundabat. Anna sterilis significat Ecclesiam gentium, quæ olim sterilis erat, sed per Christum omnes gentes Deo peperit. Ita S. Greg. Ruper. Hugo, Beda, Lyran. & Dionys.

Symbol. *Anna* significat vitam contemplatiuam Deo gratam; *Phenenna* vitam actiuam proximis vtilem. Ita S. Gregor. Hugo, & Dion. vtramque enim complecti debet Elcana, id est vir eximius possidens Deum.

ET ASCENDEBAT VIR ILLE DE CIVITATE SVA Vers. 3.
Ramatha, STATVTIS DIEBVS. Paschæ, Pentecostis & Tabernaculorum. Exodi. 23. Deut. 16. v. 16.

v.16. VT ADORARET IN SILO] vbi erat arca, altare & Tabernaculum, Iosue enim hæc collocauit in Silo, quia Silo, erat tribus Ephraim, ex qua erat Iosue: vnde mansit arca in Silo toto tempore Iosue & Iudic. per annos trecentos & ampliùs, donec capta fuit à Philisthæis. 1. Regum 5. Porò dicitur Elcana ascendisse in Silo, quia licet Ramatha in qua habitabat sita esset in monte tamen Silo eo erat altior, imò altissimus totius Iudææ, ait Adrichom.

Adde in Script. ascendere vel descendere idem est quod venire.

ERANT AVTEM IBI DVO FILII HELI OPHNI ET PHINEES] Heli primus fuit Pontifex ex stirpe Ithamar, Aaron enim duos habuit filios, seniorem Eleazarum, iuniorem Ithamar: quare Eleazar Aaroni vt senior in Pontificatu successit: Eleazaro successit filius Phinees, & ita consequenter vsque ad Heli. Tunc enim posteri Phinees segniter administrabant Pontificatum, ideoque ille ex familia Eleazari translatus fuit ad familiam Ithamar, putà ad Heli, in eaque mansit per 120. annos, scilicet toto tempore Heli, Samuelis, Saulis & Dauidis ad Salomonem, qui Abiatharo abnepoti *Heli*, eò quòd conspirasset cum Adonia regni sui æmulo, Pontificatum ademit, illumque transtulit in Sadoc, qui erat ex familia Eleazari. Rursum *Heli* successit Samsoni, ac post eum fuit Iudex Israëlis: quare vtrumque gessit magistratum siue principatum, scilicet Ecclesiasticum & sæcularem. Gesta eius fuere communia, & nil singulare continentia, vnde à Script. æque ac gesta Abesan, Ahialon & Abdon Iudicum c.12. omittuntur.

Etymon. Heli. Porò *Heli* Hebr. idem est quod *super me*, vel *ascensio mea*, vel *solium meum*. Aptè, quia ipse nimis lenis & lentus permisit filios sibi dominari, & impunè impièque viuere, ideoque ipse cum filijs ceu solium vento raptum, citò Pontificatu & vita priuatus est. Vnde *Ophni* Hebr. idem est quòd *volans* vel *auolans*, aut *tenebræ meæ*: *Phinees* idem est quod *os parcentis* vel *confidentis*.

VERS. 4. DEDITQVE PHENENNÆ VXORI SVÆ ET CVNCTIS FILIIS EIVS ET FILIABVS PARTES] Intellige non vestium, vt volunt Hebræi teste Angelomo, sed carnium Deo sacrificatarum. Ita Orig. Angel. Lyran. Abul. Vatabl. & alij: licet enim in holocausto tota victimæ caro cremaretur Deo, tamen in victima pacifica solus adeps cum renibus Deo adolebatur per ignem, reliqua caro cedebat offerenti, qui ex ea ante tabernaculum cum suis epulabatur, & ex ea quasi sacro epulo cuique suam dabat partem, vt patet Leuit. 3. Deut. 12.27.

Nota hic & imitare religionem & pietatem Elcanæ, qui ter in anno cum vxoribus & filijs omnibus ex Ramatha pergebat in Silo (à quo distabat septem milliaribus) ibique hostias Deo immolabat, indeque religiosè cùm suis vescebatur. Addit Abul. q. 10. eum sæpiùs ventitasse, sed sine vxoribus, & alia de causa, scilicet vt quasi Leuita per vices suas Leuitarum ministerium obiret in tabernaculo.

VERS. 5. ANNÆ AVTEM DEDIT VNAM PARTEM TRISTIS] Pro *tristis* Hebr. est אפים *appaim*, id est *faciei* vel *iras*. Vnde Septuag. vertunt *secundum faciem*. Chald. *partem electam*. R. Dauid *honorabilem*, quæ scilicet speciosa erat, & pulchram habebat faciem,

Hebr. appaim quid. *id est*, speciem, R. Ioseph vertit *partem irarum & tristitiæ*. Pagnin. *Partem cum ira vel furore*, eò quòd

A eùm Annam diligeret, indignaretur plures ei partes se dare non posse: quod secutus Noster vertit *tristis*. Hebr. enim *appaim* & faciem, & iram tristitiamque significat; vtraque enim passio maximè in facie ostenditur & elucet, atque vna alteri coniuncta & affinis est: tristis enim irascitur malo quod ipsum contristat: ac vicissim iratus tristatur de malo cui irascitur. Sic 2. Reg. 6.8. pro eo quod Noster vertit *contristatus est Dauid*. Hebr. est *iratus est Dauid*. Et hic v.18 facies sumitur pro tristitia in Hebr.

Addit Pagnin. Dabat Elcana partem super faciem prostratus, precans pro sua vxore sterili, vt Deus eam fœcundaret & prole donaret, vti fecit Isaac pro Rebecca. Genes. 25.21.

PORRO ILLA FLEBAT ET NON CAPIEBAT CIBVM] Dicitur Anna comedisse sed adeò parum, vt non comedisse videretur, ait Lyran. aut potiùs initio ex mœrore nil comedebat, postcà tamen mariti hortatu aliquid gustauit. Ita S. Grego. lib. 1. c. 2. *Quæ afflicta*, inquit, *comedere noluit, à viro cohortata manducauit*. Addit Phil. libr. de ebrietate, Annam per omnem vitam vino & sicera abstinuisse, quasi Nazaræam. Hac continentia & patientia meruit fieri mater Samuelis, Prophetæ eximij. Nā Phenennæ æmulæ suæ se calumnianti & irridenti nil respondit, sed flebat. Vnde S. Chrys. hom. 62. ad populum: *Tribulatio*, ait, *mater est Philosophiæ* (moralis, putà virtutis & patientiæ) *Anna suam habens æmulam contumeliâ eam perfecta non est*. Præclarè S. Ambros. in Psal. 33. 15. citans illud Thren. 3.29. de Christo patiente; *Ponet in puluere os suum si forte sit spes*, pro eoque legens: *Dabit in sepulturam os suum*: *Ostendit*, inquit, *quamdam supra modum patientiæ taciturnitatem, vt tamquam sepelias os proprium, ne loquatur: & velut quodam aggere virtutum obstruas, ne vocem doloris emittas: tantum pondus afferens patientiæ, quam spes foueat: vt vocem ipsam velut busto quodam & tumulo sepelias, ac includas, quam nulla extorquere, nulla excitare possit iniuria*.

VERS. 7.

B

Mor. de patientia.

C

Idem Ambr. lib. 2. de offic. c. 7. *Quantas*, inquit, *populo illatas Moysi absorbebat contumelias? quàm miti sermone post iniurias appellabat? quomodo consolabatur in laboribus, deliniebat oraculis, fouebat operibus? meritò æstimatus est super homines, & vt vultui eius non possent intendere*.

Appositam huic rei & loco similitudinem dat S. Chrys. hom. 11. in 1. ad Thessal. *Non vides*, inquit, *in ædibus quando ex aduerso & directè steterint duæ ianuæ sitq; ventus vehemens, si alteram clauseris, nihil potest ventus, sed magna pars eius virium præciditur. Ita nunc quoque duæ sunt ianuæ, os tuum, & eius qui te contumelijs afficit & conuitijs. Si tuam clauseris, extinguis totum spiritum; sin autem aperueris, non potest cohiberi*.

D

Aliam appositam dat Tertul. lib. de patientia c. 8 *Omnis*, inquit, *iniuria seu lingua, seu manu incussa cùm patientiam offenderit, eodem exitu dispungetur, quo telum aliquod in petra constantissimæ duritiæ libratum & obtusum. Concidet enim ibidem irrita opera & infructuosa, & nonnumquam repercussum in eum qui emisit reciproco impetu sæuiet, nempe idcirco quis te lædit, vt doleas: quia fructus lædentis in dolore læsi est, ergo cùm fructum eius euerteris non dolendo, ipse doleat necesse est amissione fructus sui*.

NVMQVID NON EGO MELIOR TIBI SVM QVAM DECEM (id est multi) FILII] Ego enim sum vir nobilis, opulentus pacificus, tui amans; VERS. 8.

vt

vt in me omnem consolationem omneque bonum habeas, quod ex multis filijs sperare potes. Tradunt Hebr. Phenennam genuisse decem filios, qui Elcanæ mensam circumdabant & ornabant, iuxta illud: *Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ.* Psal. 127. 3. Atque ad eos alludere hic Elcanã, vt soletur Annam flentem ex aspectu tot filiorum Phenennæ gementem, suamque sterilitatem lugentem. Sed hoc incertum est: decem enim hic sumitur pro multis.

VERS. 9. SVRREXIT AVTEM ANNA POSTQVAM COMEDERAT, &c.

VERS. 10. CVM ESSET ANNA AMARO ANIMO, ORAVIT AD DOMINVM FLENS LARGITER, ET VOTVM VOVIT] Tempus meridianum erat, ait S. Chrysost. hom. de Anna, post prandium scilicet, quod omnes faciunt tempus recreationis, ipsa verò fecit orationis: quod imitantur Franciscani, alijque Religiosi, qui mox à prandio orant, & psallunt. Hinc & S. Hieron. epist. 7. ad Lætam: *Sic, ait, comedat, vt statim à cibo possit legere, orare, psallere.* Et S. Chrysost. hom. 24. in epist. ad Ephes. *Vis, ait, discere vigiliam animæ, vade ad Annam.* Et hom. 79. ad populum: *Anna, ait, orare non potuisset, nisi circa mensam remanentibus fuisset similis, &c. Opus est itaque nos & mensam petentes & desistentes Deo gratias agere. Ad hoc enim paratus numquam in ebrietatem decidet aut insolentiam, numquam crapulâ disrumpetur, sed orationis expectationem pro fræno sensibus habens impositam, cum debita modestia ex omnibus appositis sumet, & multa quidem animam, multa verò benedictione corpus implebit. Mensa namque ab oratione sumens initium, & in orationem desinens, numquam deficiet, sed fonte largiùs omnia nobis afferet bona.*

A mensa orandum.

B

Rursum Anna *flens* orabat, intimi cordis compunctione & profusis lacrymis preces armabat, vti obseruat S. Greg. & Orig.

C

Tertiò, *votum vouit*: talis sit nostra oratio, sic Deum expugnabit, & ab eo obtinebit quæcunque petit, vt obtinuit Anna. Porrò votum hoc Annæ, erat se filium, si ei daretur, facturum Nazaræum id est Religiosum illius æui, qui scilicet comam non tonderet, & vinum siceramque non biberet, idque per omnem vitam, vti de Samsone dictum est Iudic. 13. 5. quique omnibus diebus vitæ Deo in tabernaculo ministraret, cùm cæteri Leuitæ per vices tantùm, quæ tandè ob eorum multitudinem in orbem ibant & redibant, ministrarent. Erant enim Leuitæ æquè ac Sacerdotes in suas ἐφημερίας id est classes distributi.

Porrò Anna vouendo Samuelem facere Nazaræum, vouit eum non iturum ad funem patris & matris, & reliquas cæremonias Nazaræorum obseruaturum, ait Abul. licet id neget Caiet. qui putat eam vouisse Nazaræatum Samuelis, quoad intonsum capillum & abstinentiam à vino & sicera dumtaxat. Idem dixi de Samsone Iudic. 13. 5.

D

VERS. 13. PORRO ANNA LOQVEBATVR IN CORDE SVO, TANTVMQVE LABIA ILLIVS MOVEBANTVR, ET VOX PENITVS NON AVDIEBATVR] Nimirum orabat corde feruido, ita vt verba ex corde in os resultarent, sed adeò silenter & demissè, vt vox non audiretur. Vnde S. Chrys. hom. 79. orationis Annæ feruorem exaggerat, quòd non fuerit resonans foris, sed attenta, quòd ex mente temperanti & penè ieiuna profecta, quòd ante fores templi, quòd contumeliam patienter tolerit, &c. Audi Cassian collat 9. c. 26. *Nonnumquam verò tanto silentio mens intra secretum profundæ taciturnitatis absconditur, vt omnem penitus sonum vocis stupor subitæ illuminationis includat, omnesque sensus attonitus spiritus vel contineat intrinsecus, vel emittat, ac desideria sua gemitibus inenarrabilibus effundat ad Deum. Interdum verò tanta compunctionis abundantia ac dolore suppletur vt aliàs eam digerere nisi lacrymarum euaporatione non possit.*

Oratio silens ex intimo corde.

Hinc S. Hier. ad S. Eustochium: *Esto*, inquit, *cicada noctium*: cicadæ enim noctu non ore quo carent, sed corde & pectore canunt, eodemque cibũ capiunt. Nam vt ait Plinius lib. 11. c. 26. *Vnum hoc, ex his quæ viuunt, sine ore est. Pro eo quiddam aculeatum linguis simile, & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum, hoc canunt.*

Audi rursum Chrys. hom. x. de Anna: *Illa*, inquit, *potissima est deprecatio, cùm ab intimis voces sursum feruntur, hæc præcipuè mentis est exercitata, non intentione vocis, sed animi feruore precationem absoluere. Sic orauit & Moses: cui, cùm nihil voce resonaret, Deus tamen, quid inquit, clamas ad me: Homines quidem externam hanc vocem tantùm audiunt, at Deus & ante hanc intus inclamantes audit. Itaque fieri potest, vt etiam qui non clamant audiantur, vt per forum ambulant ores accuratissimè, vt in consessu amicorum aliorum quidem aliud agens vehementi clamore inuocet Deum.*

Audi denique S. Cyprian. lib. de Oratione Dominica; *Anna Ecclesiæ typum portans Dominum non clamosa petitione, sed tacitè & modestè intra ipsas pectoris latebras precabatur. Loquebatur non voce, sed corde, quia sic Deum sciebat audire, &c.*

ÆSTIMAVIT ERGO HELI EAM TEMVLENTAM] puta ebriam. Ita Script. quia Anna ex ingenti mœrore afflictionis, æquè ac feruore orationis labia ita motitabat, vt instar ebriæ os distorquere, nimiumque deprauare videretur, ait S. Chrys. hom. 79. ad populum. Animus enim mœrore & afflictione æstuans in gestus inconditos & indecoros, quales sunt ebriorum erumpit. Heli verò nesciebat Annæ afflictionem, sed post prandium videns eam tales gestus edere, suspicatus est eam in prandio largiùs bibisse. Ad hæc Anna flebat: multi autem dum ebrij sunt flere solent, vel ex gaudio, vel ex recordatione suarum ærumnarum: vinum enim facilè lacrymas ciet, ipsumque in vapores & lacrymas resoluitur.

DIXITQVE EI: VSQVEQVO EBRIA ERIS?] Grauis fuit hæc obiurgatio, præsertim quia à Pontifice profecta. ad quam leniendam Septuag. vertunt. *Dixit ei puer Heli.* Vnde S. Chrys. hom. x. de Anna, & Philo lib. de ebrietate, censent Heli non per se, sed per seruum hæc Annæ obiecisse, tum ne eam nimis pudefaceret, tum quòd Pontificis dignitate indignum putaret cum femina ebria colloqui. VERS. 14.

RESPONDENS ANNA, NEQVAQVAM INQVIT, DOMINE MI] temulenta vel ebria sum, vti tu putas, mihique audacter nimis obijcis. Notat S. Chrysost. reuerentiam, humilitatem & modestiam Annæ, quæ conuitium ebrietatis, quod in femina est graue & pudendum, sibi ab Heli obiectum patienter tulit, & simplici negatione refellit, ac Heli Dominum vocat, eique vt sacerdoti afflictionem suam pandit, ideoque ab eo benedici, & voti filijque compos fieri meruit. Audi S. Gregor. *Dominum sacerdotem vocans ebriam se esse abnegat, vt superiori ordini ex humilitate se subderet, & falsæ obiectioni tum veritate contrairet.* VERS. 15.

SED EFFVDI ANIMAM MEAM IN CONSPECTV DOMINI] Animam, id est animæ meæ angustias, mœrores afflictiones, item desideria, vota &

&

& spes concipiendi prolem; hæc enim omnia, & consequenter totum quasi cor, totamque animam suam Anna orando Deo repræsentabat, & instar aquæ sincerè & candidè effundebat, nihil sibi reseruans, nil latens vel occultum tenens, sed omnia pandens & in sinum Dei effundēs. Vnde S. Chrys. hom. de fide Annæ: *Nequaquam*, inquit, *aberrauerit, qui hanc mulierem pueri simul & matrem & patrem appellarit; quamquam enim & vir addiderat semen; huius tamen deprecatio vim efficaciamq; seminis præbuit, effecitq; vt Samuel auspicatioribus exordiis nasceretur.*

Nonnulli apud Abulens. sic exponunt: effudi animam, id est bilem & iram animæ meæ in conspectu Domini, repræsentans ei motus iræ, quos conceperam contra Phenennam me subsannantem, eorumque remedium & solamen ab eo postulans, vt effusa tota coram Deo cordis mei ira, cor hoc felle liberarem, ne quid in eo remaneret, quod in Phenennam æmulam meam per os & verba iracunda effunderem. Atq; hinc præsens iræ & indignationis remedium esse, vt scilicet quis eam totam coram Deo per orationem effundat, docet Abulens. & alij.

Vers. 16. Ne reputes ancillam tuam quasi vnam de filiabus Belial.] putà ebriam, sceleratam & impiam. Vide quæ de Belial dixi 2. Corinth. 6. Nota, inquit S. Hieron. in quæst. quòd omnes qui ebrietatem sectantur filij Belial vocantur. Ita S. Hieron. & ex eo Angelomus.

Vers. 17. Tunc Heli ait ei: Vade in pace, et Deus Israel det tibi petitionem tuam.] Ecce fructus reuerentiæ & humilitatis est Pontificis benedictio & fausta precatio, quæ Annam voti compotem fœcundamque effecit. *Mulier*, ait S. Chrys. *ex accusatore suum patronum, nacta est intercessorem quem habuerat obiurgatorem.* Notat Theod. coniugibus ambiendam esse sacerdotis benedictionem, vt prolem suscipiant probam & sanctam, vti contigit hic Annæ. Samuel enim non tam Annæ, quàm Dei filius, Annæ ab eo per benedictionem Heli datus censeri debet.

Vers. 18. Et illa ait: Vtinam inveniat ancilla tua gratiam in oculis tuis.] Primò S. Chrysost. sic exponit: vtinā ex rei euentu discas me non ex ebrietate, sed afflictione & deuotione orasse. Secundò & meliùs quasi dicat: Inueniam apud te hanc gratiam vt pro me orare velis, vt Deus hac afflictione me liberet, soletur, & matrem efficiat. Ita Hebr. Vatab. Caietan. & alij: nam inuenire gratiam Hebræis idem est quod placere, gratum esse.

Vultusque illius non sunt amplius in diversa mutati.] Hebr. *Et non fuerunt ei amplius facies*, scilicet variæ & diuersę, vt nunc mœsta, nunc læta appareret, sed eadem semper facie, graui, modesta, serena lætaque apparuit. Aliqui vertunt: *& non fuit ei amplius facies*, scilicet mœsta; vel *facies*, id est tristitia faciei; quia scilicet per orationem se totam Deo resignans, ab eo donata fuit animi serenitate & confidentia, vt in Deo Deique prouidentia & voluntate conquiesceret. Deus enim tunc certam illi indidit fiduciam quòd oratio eius esset ab eo exaudita, quodque filium conciperet. Vnde spei plena, ait R. Ioseph & ex eo Serarius, abijt primò in suum Silonitinum hospitium, postero deinde die Ramatham, cibumque iam lætabunda sumpsit, nec tristi deiectoque vultu ampliùs fuit, sed æquali & constanti. *Vides*, inquit, Chrysost. *mulieris fidem? priusquàm acciperet quod postularat, perinde confisa est quasi iam accepisset: in causa erat, quòd oraret mulier eam seruare, &c.*

Porrò vultus serenus & constans, animi sereni & constantis est iudex, ab eo enim promanat. Nam vt ait Ambros. l. 1. Offic. c. 18. *Habitus mentis in corporis statu cernitur; vox quædam est animi corporis motus.* Et lib. de Helia c. 10. *Vultus*, inquit, *quidam cogitationis arbiter, & tacitus cordis interpres. Facies index plerumque est conscientiæ & tacitus sermo mentis.* *Vultus constans index animi constantis.*

Vtrumque autem est fructus orationis. Audi S. Chrysost. in Psalm. 129 loquentem de oratione: *Qui*, inquit, *ita precatur, etiam antequàm consequatur, quod postulat, ex oratione magna bona percipit, omnes animi perturbationes reprimens, iram sedans, inuidiam expellens, cupiditatem extinguens, rerum ad vitam pertinentium amorem diminuens & exsiccans, animum in magnam tranquillitatem redigens, in ipsum deinde cælum ascendens.*

Symbolicè Rupert. & S. Gregor. l. 33. mor. 25. Anna non mutauit vultum, quia oculos mentis semel per orationem in Deo defixos ab eo deinceps non auertit, sed constanter in eo tenuit, & in oratione perstitit, vt semper Deum haberet in mente.

Et surrexerunt mane, et adoraverunt coram Deo,] id est coram arca, Deum, super arcam in propitiatorio residentem adorauerunt. Tropolog. disce hic manè Deum inuocare, antequàm itineri, vel operi te accingas, vt Deus illud secundet & prosperet. *Egredientes de hospitio*, ait S. Hieron. epist. 22. *armet oratio, regredientibus de platea oratio occurrat antequàm sessio.* Exaudita igitur est Anna, & magno miraculo natus ei filius. Tertull. lib. de ieiunio cap. 7. *Anna impetrat facilè à Deo inanem cibo ventrem implere, & quidem propheta.* Vide quæ de manè orando dixi Deuteron. 6. 7. Vers. 19.

Vocavitque nomen eius Samuel, eo quod a Deo postulasset eum.] Hinc patet *Samuel*, Hebr. idem esse quod *Saal mel*, id est, *postulatus à Deo*. Ita Ioseph. Euseb. Serarius & alij: postulatus inquam, & postulatione matris impetratus; Hebræi enim in compositione nominum non seruant ordinem Grammaticæ, sed quasdam litteras traijciunt vel abijciunt; vocatus est ergo Samuel hoc fine, vt quoties puer hoc suum nomen audiret, recordaretur se à Deo per miraculum matri vouenti donatum, ideoque se totum quod esset & viueret, debere Deo quasi peculiarē Dei filium, ac proinde totum se ei traderet, imò redderet, ac Nazaræatus onera, quæ mater vouerat, libens capesseret, huius enim voti reddebatur memor, dum à matre compellaretur *Samuel Samuel*. Vers. 20. *Samuelis etyma.* 1.

Secundò nonnulli apud Abulens. censent *Samuel* idem esse quod *Ismael*, vt *Samuel* dicatur quasi *Scama el*, id est exaudiuit Deus Annæ matris orationem. 2.

Tertiò, S. Gregor. & Angelomus: *Samuel*, inquiunt, idem est quod *scemo el*, id est *nomen eius Deus*, vt *Samuel* sit ferè idem, quod *Emmanuel*, id est *nobiscum Deus*. Huc alludit nomen *Samuel*, licet hæc non sit ratio & etymon nominis. Sicut Moses à Deo constitutus fuit Deus Pharaonis Exodi 7. 1. Sic & Samuel Saulis & Israëlis. 3.

Quartò, Franc. Georg. tom. 1 Problem 442. *Samuel*, ait, idem quod *scamo el*, id est, *posuit eum Deus*. Accedit Philo, qui lib. *Quod Deus*, &c. & lib. de ebrietate: *Samuel*, ait, idem est quod *τεταγμένος Θεῷ*, id est, *positus vel ordinatus Deo*; quia scilicet Deus eum 4.

cum creauit, vt sibi esset dicatus & consecratus. A
Aliud Samuelis etymon postea addidit mater, de quo vers. vltimo.

Prima ratio maximè est propria & genuina, quam proinde sequuntur Ioseph. Theodor. Procopius & alij passim. Sic *Theodorus*, & inuersè *Dorotheus*, Græcè idem est quod Θεοῦ δῶρον, id est *à Deo donatus*, vnde Theodoretus scribit in Philotheo cap. 13. sibi hoc nomen esse impositum, eò quòd mater precibus Macedonij Anachoretæ eum à Deo impetrasset. *Theodorus* ergo Græcè idem est quod Latinè *A deo datus*, quo nomine S. Augustinus filium suum nuncupauit. vel *Deodatus*, quo nomine appellatus est Philippus II. Rex Franciæ, eò quòd pater Ludouicus iam senior desperata penè generatione, eum precibus à Deo impetrasset. Sic Demaratus dictus est filius Aristonis regis Spartæ, eò quòd omnis populus supplicasset, vt Aristoni regi optimo filius similis nasceretur, teste Herodoto B
lib. 6. *Demaratus* enim dicitur quasi δήμου ἀρὴ, id est, populi imprecatio, deuotio, votum.

Vers. 21. Ascendit autem vir eius Elcana, et omnis domus (familia) eius, vt immolaret Domino hostiam solemnem (quam in tribus anni solemnitatibus, putà Paschæ, Pentecostes & Tabernaculorum offerre solebat, vnde Hebr. est *hostiam dierum*, id est annuam) et votum suum.] Hinc patet quòd vouente Anna vxore votum, etiã Elcana vir eius votum proprium Deo pro Annæ fœcũditate & Samuele nascituro núcuparit, quod nunc eo obtento & nato persoluere velit. Nam mater repugnante patre non potest filium vouere Deo, quia filius magis pendet à patre quàm à matre, & maritus est caput vxoris totiusque familiæ. C
Ita docet Abulens. hic qu. 22. & Syluester verbo Relig. 1. qu. 13. Sic S Gregor. Nazianz. in carm. de vita sua, asserit se per votum natum, & à Deo datum matri, adeoque ei grauidæ obiectam fuisse physiognomiam & nomen filij nascituri, ideóq; se iam natum illicò à matre fuisse Deo oblatum. Sic S. Nicolaus Tolentinus natus est per votum parentum, nuncupatum S. Nicolao Myrensi Episcopo, ab eoque Nicolai nomen accepit. Sic S. Franciscus Assisias parentibus vouentibus obtinuit filium S. Franciscum de Paula, fundatorem Ordinis Minimorum, aliique plures similes.

Elcana votum.

Vers. 22. Non vadam donec ablactetur infans.] Dices, Anna hic videtur non seruasse legem purificationis puerperæ, implendam 40. die à partu Leuit. 12. quando parentes primogenitum offerebant Deo, & redimebant quinque siclis, Exod. 13. D

Respondet Abulens. q. 27. & seq. Leuitas (quales erat Anna & Elcana) hac lege non fuisse obligatos, eò quòd ipsi iam Deo erant dicati & consecrati. ac quòd in ipsorum vtilitatem sacrificia illa purificationis cederent; vnde primogenitos suos non redimebant quinque siclis, nec hostias cæteris præscriptas offerebant.

Vers. 23. Precorque vt impleat Dominus verbum suum.] Hinc videtur, quòd præcesserit aliqua reuelatio de Samuele, quæ hic non sit expressa, vti dixi de voto Elcanæ. Solet enim Scriptura multa tacere, quæ posteà suggerit & supplet. Ita Caietan. R. Nehemias asserit vocem in Silo auditam: *Puer nascetur nomine Samuel, qui liberabit Israël de manibus Philisthæum*: quare omnes matres tunc filios suos vocasse Samueles: cùm autem Anna filium suum quoque nominasset Samuelem, dixisse Elcanam: A
impleat Dominus votum suum, scilicet vt per Samuelem meum liberet Israël à Philisthæis. Verùm hæc fabellam olent Rabbinicam, vti fusè hic ostendit Abulen. Nec enim Anna filium vocauit Samuelẽ, ex vocis oraculo, sed quia illum per votum & lacrymas postularat, & impetrarat à Deo.

Lactavit filium suum.] S. Chrys. hom. de Samuele: *Ex eo tempore*, ait, *assumebat puerum non tantùm vt mater sed vt rem Deo consecratam, eumq; venerabatur. Si enim qui phialas poculaque aurea Deo dicata viderunt, posteaquam ea iam confecta acceperint, domiq; reposuerint, nequaquàm ea quasi profana vasa intuẽtur, sed tamquam Deo sacra, nec audent ea temerè vtraque manu sam attingere quemadmodum ab eo multò magis hæc mulier, &c.* Præsertim quia Samuel erat typus Christi, imò à nonnullis patribus nuncupatur *Nouus Israëlis Moses*. Porrò matres debere filios non nutricum, sed suo lacte lactare, exemplo Saræ & Annæ doB
cent S. Ambros. lib. 1. de Abraham cap. 7. S. Chrysost. homil. 1. in Psalm. 20. Clemens Alexan. lib. 3. Pædag. cap. 4. sic enim pueri fiunt validiores, matribus similiores, earumque dotes & virtutes sugendo imbibunt.

Et adduxit eum] iam recens, à lacte amotum, quod apud Hebræos fiebat anno ætatis tertio, vt colligitur 2. Mach. 7. 27. Ita S. Greg. Chrys. Procop. Theodor. Abulens. Caiet. Hugo, Dion. Porrò tempus triennij aptum esse lactandis pueris docet Galenus, & ex eo Franciſc. Valesius sacræ phil. cap 83. Vers. 24.

Tunc igitur Samuel infantulus vt vocatur v. 24 fuit Deo in templo oblatus. Perperam ergo Lyran. anno ætatis decimo, alij septimo, alij duodecimo Samuelem Deo oblatum censent. Sic B. C
Virgo trimula fuit Deo in templo præsentata, vti docent patres quos citat noster Canisius lib. 1. Marial. cap. 12. & Christ. à Castro in histor. Deiparæ cap. 3. Audi S. Chrysost. homil. de Samuele: *A mamma*, inquit, *diuulsus*. Et inferiùs, *Prima statim pueritia à mamma matris venit ad mammam spiritualẽ*. Et S. Hieron. ad Ruth: *Quid tam pium quàm sanctæ matri sanctum filium custodire? Anna Samuelem non sibi, sed tabernaculo genuit.* S. Augost. In Psalm. 98. *Natus Samuel fuit apud matrem tempore lactis, mox vt eum ablactauit dedit in templum, vt ibi cresceret, ibi roboraretur in Spiritu, ibi Deo seruiret.*

Mor. de educatione puerorum.

Hinc S. Gregor. Nazianz. Orat. 40. exemplo Annæ docet matres debere suos filios ab infantia Deo consecrare. Audi S. Hieron. epist. 7. ad Lætam de instit. filiæ: *Samuel nutritur in templo, Ioannes in soD
litudine præparatur, ille sacro crine venerabilis est, vinum & siceram non bibit: adhuc paruulus cum Domino sermocinatur. Hic fugit vrbes, zona pellicea cingitur, locustis alitur, et melle syluestri, & in typum pœnitentiæ prædicandæ tortuosissimi animalis vestitur exuuiis. Sic erudienda est anima quæ futura est templum Dei. Nihil aliud discat audire, nihil loqui, nisi quod ad timorẽ Dei pertinet. Turpia verba non intelligat, cantica mundi ignoret, adhuc tenera lingua psalmis dulcibus imbuatur.* Et pluribus interiectis: *Nutriatur in Monasterio sit inter Virginum choros: iurare non discat, mentiri sacrilegium putet: nesciat sæculum, viuat angelicè: sit in carne sine carne; Omne hominum genus sui simile putet.*

Sic S. Maurus, S. Placidus, aliique Senatorum & Principum filij à parentibus traditi sunt S. Benedicto, vt ab eo in pietate & timore Dei educarentur. In Monasterio S. Pachomij (vt habet eius vita) alebantur pueri adeò simplices, vt ne quidem suam

suam dextram vel sinistram noscent. S. Thomas Aquinas educatus fuit à Monachis in monte Cassino, sic & plurimi alij principum filij.

Denique S. Paulinus Epist. 10. Melaniam comparat Annæ. Eidem Dorotheus aptius comparat S. Annam matrem Beatæ Virginis, quæ non Samuelem, sed Christum ipsum genuit.

ET ADDVXIT EVM, &C. IN VITVLIS TRIBVS.] Ita Hebr. Chald. & alij. Mirum ergo Septuag. vertisse in singulari *in vitulo trimo suo spirituum.* Iam in, id est cum vitulis tribus, quos scilicet cum Samuele suo offerret Deo.

ET TRIBVS MODIIS FARINÆ.] Hebr. *in Ephá farina*, id est tribus modijs farinæ. Epha enim erat decima pars gomer siue cori, qui triginta modios continebat. Erat ergo Epha magnus modius, tres minores modios continens. Id responsum sit Auctori Quæst. in lib. Regum apud S. Hieron. & Angelomo, qui putant hunc locum esse corruptum, leguntque: *& vno modio*: Causam huius oblationis dat B. Petrus Damiani l. 6. epist. 37. quæ in ordine omnium est 105. *Samuel*, inquit, *puerulus tamquā tener agniculus cum tribus farinæ modijs & amphora vini mensa Domini, vt ita loquar apponitur, dum Heli sacerdoti & templo Dei à parentibus deducitur.*

PVER AVTEM ERAT ADHVC INFANTVLVS.] Hebr. *Et puer erat adhuc puer*, id est erat paruulus infantulus scilicet triennis.

Vers. 25. ET OBTVLERVNT PVERVM HELI.] vt iuxta votum suum eum quasi à sua domo abdicantes dedicarent Deo, vt ei iugiter seruiret in tabernaculo. Audi S. Chrysost homil. 1. de Anna dubitantem an Annæ an Samuelis virtutem magis mirari debeat. *Cùm soleant*, inquit, *indignari pueri, quoties à lacte depelluntur: nec ipse puer agrè tulit à matre diuulsus, sed ad Dominum respexit, qui matrem creauerat: nec ipsa mater doluit à puero seiuncta, propterea quòd naturalem affectum vicit interueniens gratia, & vterque se alteri commodo existimabat.*

Idipsum deinde apposita similitudine illustrat: *Sicut*, inquit, *eodem in loco fixa vitis in longam produxit palmites & vua multo interuallo pendens cum radice habet commercium. Itidem & in hac accidit femina quæ in vrbe manens vsque ad templum extendit suum palmitē atque illic vuam suspendit maturam: nec interuallum illud vnum attulit impedimentum, sūm charitas quæ secundum Deum est puerum matri copularet.*

Addit Chrysost. hom 3. Annam se ipsam quoq; cum Samuele Deo obtulisse, vbi enim erat Samuel ibi erat & Anna: Samuel enim secum viscera trahebat materna. *Dum talia*, inquit, *loquitur, se ipsam quoque dedicauit cum puero, quasi solido quodam naturæ affectu se ipsam templo alligans. Etenim si vbi est thesaurus hominis, illic est & cor eius; multò magis vbi puer habetur, ibi & mens illius erit.*

Denique vrget hoc Annæ exemplum S. Chrysost. lib 3 contra vituper. vitæ Monasticæ, docetq; debere parentes permittere, vt filij sui in cælesti ministerio famulentur, nōn in templum eos introducentes, vt Anna Samuelem; sed in ipsum cælum cum Angelis diuino ministerio dedicandos, religiosos enim vnà cum Angelis Deo ministrare: ex quo etiam illud sequatur, vt multò magis ad parentum suorum gloriam ac felicitatem conferant, quam si in sæculo permanserint.

Vers. 26. VIVIT ANIMA TVA,] id est iuro per animam & vitam tuam: vel tam verum est quod loquor quàm verum te viuere, vel me vitam tuam optare, Cornel in lib Regum.

Vers. 28. IDCIRCO ET EGO COMMODAVI (minùs rectè S. Greg. legit *commendaui*) EVM DOMINO CVNCTIS DIEBVS QVIBVS FVERIT COMMODATVS (erit) DOMINO.] *Commodaui*, id est *tradidi* vt vertit Chald. donaui, vt eum mihi Deus donauit, quasi dicat: Deus mihi eum dedit; quare ego illum Deo reddo & dedico, vt perpetim ministret illi in tabernaculo, Hebr. *scaal*, in Hiphil *hiscbil*, significat non tantùm rogare & postulare, sed & rogatum postulatumque commodare, dare, donare per Catachresim: verba enim Hebræorum actionem nunc inchoatam, nunc perfectam significant, præsertim in Hiphil. *Scaal* ergo significat & postulare, & postulationem exaudire, siue rem postulatam dare & donare. Vnde *Samuel* hic in Hebr. vocatur quasi *Saul leel*, id est datus vel commodatus traditusque Deo. *Saul* quoque dictus est primus rex Israëlis, quasi datus à Deo, vel postulatus à populo & vocatus à Deo. Vnde à *Saule* qui erat ex tribu Beniamin, dictus est Saulus Paulus Apost. ex eadem tribu Beniamin oriundus: hinc ipse initio epist. hunc sibi dat titulum: *Paulus vocatus Apostolus*, &c.

In Hebr. est pulchra Paronomasia. Ait enim Anna: Ego *scealti*, id est postulaui Samuelem à Deo & impetraui; ideirco ego vicissim *hiscilti*, id est commodaui & tradidi eum Deo, vt sit *Saul*, id est commodatus, datus & dicatus Deo per omnem vitam. *Parentes filios Deo offerant.* Alludit enim ad nomen Samuel, illique aliud dat etymon, quasi dicat: *Samuel* meus initio dictus est quasi *Saul meel*, id est postulatus à Deo: iam verò dicitur *Samuel*, quasi *Saul leel*, id est donatus & oblatus, imò redditus Domino. *Cunctis diebus quibus fuerit commodatus* (supple erit) *Domino*, quasi quamdiu fuerit superstes, erit commodatus, datus dicatusque Deo, vt is ipse eo vtatur ad libitum. Vnde Septuag. vertunt χρῆσιν κυρίῳ, id est, *vsum Domino*, quasi dicat: tradidi eum Domino vtendum ad quemlibet eius vsum. Vatabl. *Ego quoque mancipaui eum Domino cunctis diebus, quibus ipse mancipatus erit Domino*, quasi dicat. Ego eum dedi Domino, vt per omnem vitam sit mancipatus & addictus Domino. Audi S. Chrysost. hom. 2. de Anna: *Vide quàm sit modesta*: Ne putes, inquit, *magnam rem aut admirandam facere quod infantem dedico: non ego huius beneficij sum auctor, sed persoluo debitum: depositum accepi, & hoc ei restituo qui dedit.*

Idem homil. 21. in epist. ad Ephes. *Quoniam*, inquit, *primitias* (filiorum, scilicet Samuelem) *obtulit, aluus eius facta est fœcunda, & alios etiam fratres illi acquisiuit.* Imitentur hoc parentes, vt filios ad Religionem aspirantes non auocent, sed potiùs incitent: sic enim à Deo & filijs & opibus ditabuntur. Audi & S. Ambros. Exhort. ad Virgines, laudantem Iulianam nobilissimam Romæ matronam, eò quòd filium vnicum Deo dicasset exemplo Annæ nostræ; *Tu*, inquit, *fili impetratus meus & votiuus meus agnosce à quo donatus sis mihi. Ille tua ora plasmauit, ille tua membra distinxit, ille mea vota suscepit, cuius templo, cuius obsequio te antequam asciuerit, sacraui. Non parentibus, nō tibi, sed Deo natus es cuius antequàm de vulua matris exiras, esse cœpisti. Et omnes quidem illius sumus; sed tamen tu specialiter promissus Domino, redderis, ego quasi Anna promisi vt omnibus vitæ tuæ diebus ac noctibus à conspectu Domini non recedas. Tu exequere.* Concludit D. Ambros. *Egregia*, inquit, *femina quæ sibi nihil reliquit, totum quod habuit Deo obtulit: castitas vita, institutio disciplina est, & quædam formula castitatis, bono proposito & meliore magisterio.*

Audi & S. Bernard. epist. 110. parentes alloquentem, *Si filium vestrum Deus facit & suum, quid vos perditis? aut ipse quid perdit? fit de diuite ditior, de nobili generosior, clarior de illustri, & quod his omnibus maius est, sanctus de peccatore: sed vos non perditis eum, quin potiùs multos per eum acquiritis vobis filios, quotquot sumus in Claraualle, ipsum in fratrem, vos in parentes recepimus.*

CVNCTIS DIEBVS.] Lyran. censet Samuelem in templo ministrasse Deo vsque ad annum ætatis quinquagesimum dumtaxat: illo enim Leuitæ quasi emeriti libertate donabantur, nec ampliùs in tabernaculo seruire tenebantur, vt patet Num. 8. 25. Verùm id repugnat huic loco, vnde alij passim censent eum in templo seruijsse Deo per omnem vitam. Ita Philo lib. de Somnijs in fine, S. August. in Psalm. 98. S. Hieron. in cap. 44. Ezech. B. Petrus Damiani l. 5. epist. 9. Chrysost. homil. 4. in Acta, quem audi: *Considera Samuelem, qui post quadraginta annos cùm populi rem administrasset, tamen adhuc nutriebatur in templo.*

Hinc Patres docent summam curam parentibus adhibendam esse in educatione puerorum, ipsosque pueros à teneris se virtuti Deoque dicare debere. Audi inter alios S. Chrys. in Psal. 14 quærentem cur is & alij inscribantur *in finem*, ac respondentem: *Quoniam*, inquit, *docet de iustitia ac reliquis virtutibus: qui autem de his docet, non debet in finem vitæ suadere hæc, sed ab initio & ab ipsis incunabulis.* Et paulò pòst: *Si*, inquit, *nullus vestrûm vult possidere*

A *seruorum senem, quantò magis Deus vult adolescentiam, & tanquam intactam virginem eam sibi iungit: vt eius vita primitias ambiat, ne quis eam inuentutem peccato exhauserit, languidam & eneruatam senectutem virtuti reseruet, & vita sacem temperet sapientia.*

Et Clemens Alexandr. l. 1. pædag. c. 5. *Quemadmodum*, inquit, *patres & matres libentiùs vident equorum quidem pullos, boum vitulos, leonum catulos, ceruorum hinnulos, hominis puellum; ita & vniuersorum pater, eos recipit, diligit ac defendit.*

Plura in hanc rem congerit hic noster Mendoza. Denique quod dixit Plato, eos qui arte aliqua vel scientia eximij euadere volunt, à puero eam exercere debere, id verius est in studio virtutis & sanctitatis. Vnde Sancti eximij à puero sanctitati se dederunt, vti Samuel, S. Ioannes Baptista. S. Nicolaus, & alij.

B Porrò votum hoc matris non arctabat Samuelem, quin grandior factus liberè posset è templo discedere, locumque alium & statum vitæ deligere, vti docet Lessius tract. de voto, dub. 10. Voluit tamen Samuel matris votum seruare, & ratum facere per omnem vitam.

ET ORAVIT] gratias Deo agendo, & Canticum sequens c. 2. canendo: pars enim prima orationis debet esse Dei laus & gratiarum actio, vt docet Paulus. Hinc laus subinde sumitur pro oratione, vt Thren. 2. 19. *Consurge, lauda in nocte.* Et Ieremiæ 7. *Tu ergo noli orare pro populo hoc, neque assumas pro eo laudem.*

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ANna ob natum Samuelem exultans Deo hymnum concinit, simulque prophetat de Christo. Mox v. 12. narrantur peccata filiorum Heli. Inde v. 18. Samuelis ministerium, & Annæ ab Heli benedictæ partus quinque prolium. Denique v. 22. Heli corripit filios, sed nimis leniter: vnde v. 27. à Deo reprehenditur per prophetam, qui idcirco obuenturas, ei tam suas, quàm filiorum & posterorum clades denuntiat.

1. EXaltauit cor meum in Domino, exaltatum est cor meum in Deo meo: dilatatum est os meum super inimicos meos: quia lætata sum in salutari tuo. 2. Non est sanctus, vt est Dominus: neque enim est alius extra te, & non est fortis sicut Deus noster. 3. Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes: recedant vetera de ore vestro quia Deus scientiarum, Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes. 4. Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore. 5. Repleti prius, pro panibus se locauerunt: & famelici saturati sunt, donec sterilis peperit plurimos: & quæ multos habebat filios infirmata est. 6. Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. 7. Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & subleuat. 8. Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem: vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem. 9. Pedes sanctorum suorum seruabit, & impij in tenebris conticescent: quia non in fortitudine sua roborabitur vir. 10. Dominum formidabunt aduersarij eius: & super ipsos in cælis tonabit: Dominus iudicabit fines Terræ, & dabit imperium regi suo, & sublimabit cornu Christi sui. 11. Et abijt Elcana Ramatha, in domum suam: puer autem erat minister in conspectu Domini ante faciem Heli sacerdotis. 12. Porrò filij Heli, filij Belial, nescientes Dominum, 13. neque officium sacerdotum ad populum: sed quicumque immolasset victimam, veniebat puer sacerdotis, dum coquerentur carnes & habebat fuscinulam tridentem in manu sua. 14. & mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, aut in ollam, siue in cacabum: & omne quod leuabat fuscinula, tollebat sacerdos sibi, sic faciebant vniuerso Israëli venientium in Silo. 15. Etiam antequam adolerent adipem, veniebat puer sacerdotis, & dice-

diecbat immolanti : Da mihi carnem , vt coquam sacerdoti : non enim accipiam à
te carnem coctam, sed crudam. 16. Dicebatque illi immolans : Incendatur pri-
mùm iuxta morem hodie adeps , & tolle tibi quantumcumque desiderat anima tua.
Qui respondens aiebat ei : Nequaquam ; nunc enim dabis , alioquin tollam vi. 17.
Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino ; quia retrahebant ho-
mines à sacrificio Domini. 18. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini,
puer, accinctus ephod lineo, 19. Et tunicam paruam faciebat ei mater sua, quam
afferebat statutis diebus, ascendens cum viro suo, vt immolaret hostiam solemnem.
20. Et benedixit Heli Elcanæ & vxori eius ; dixitque ei : Reddat tibi Dominus se-
men de muliere hac , pro fœnore quod commodasti Domino. Et abierunt in locum
suum. 21. Visitauit ergo Dominus Annam , & concepit , & peperit tres filios, &
duas filias ; & magnificatus est puer Samuel apud Dominum. 22. Heli autem
erat senex valde , & audiuit omnia quæ faciebant filij sui vniuerso Israëli; & quomo-
do dormiebant cum mulieribus quæ obseruabant ad ostium tabernaculi. 23. &
dixit eis ; Quare facitis res huiusmodi , quas ego audio , res pessimas ab omni po-
pulo ? 24. Nolite filij mei ; non enim est bona fama , quam ego audio vt trans-
gredi faciatis populum Domini. 25. Si peccauerit vir in virum, placari ei potest
Deus ; si autem in Dominum peccauerit vir , quis orabit pro eo ? Et non audierunt
vocem patris sui ; quia voluit Dominus occidere eos. 26. Puer autem Samuel
proficiebat, atque crescebat, & placebat tam Domino quàm hominibus. 27. Ve-
nit autem vir Dei ad Heli, & ait ad eum ; Hæc dicit Dominus ; Numquid non aper-
tè reuelatus sum domui patris tui, cùm essent in Ægypto in domo Pharaonis? 28. Et
elegi eum ex omnibus tribubus Israël mihi in sacerdotem , vt ascenderet ad altare
meum, & adoleret mihi incensum, & portaret ephod coram me ; & dedi domui pa-
tris tui omnia de sacrificijs filiorum Israël. 29. Quare calce abiecisti victimam
meam, & munera mea quæ præcepi vt offerrentur in templo ; & magis honorasti fi-
lios tuos quàm me, vt comederetis primitias omnis sacrificij Israël populi mei? 30.
Propterea ait Dominus Deus Israël ; Loquens locutus sum , vt domus tua, & domus
patris tui , ministraret in conspectu meo , vsque in sempiternum. Nunc autem di-
cit Dominus : Absit hoc à me : sed quicumque glorificauerit me , glorificabo eum :
qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. 31. Ecce dies veniunt. & præcidam
brachium tuum, brachium domus patris tui, vt non sit senex in domo tua. 32. Et
videbis æmulum tuum in templo ; in vniuersis prosperis Israël ; & non erit senex in
domo tua omnibus diebus. 33. Verumtamen non auferam penitus virum ex te ab
altari meo : sed vt deficiant oculi tui, & tabescat anima tua : & pars magna domus tuæ
morietur, cùm ad virilem ætatem venerit. 34. Hoc autem erit tibi signum, quod
venturum est duobus filijs tuis, Ophni & Phinees; in die vno morientur ambo. 35.
Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum & animam meam faciet,
& ædificabo ei domum fidelem ; & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus.
36. Futurum est autem , vt quicumque remanserit in domo tua , veniat vt oretur
pro eo & offerat nummum argenteum , & tortam panis , dicatque: 37. Dimitte
me obsecro ad vnam partem sacerdotalem, vt comedam bucellam panis.

Vers. 1. EXVLTAVIT COR MEVM IN DOMINO.] Est hoc A Annæ canticum, vel vt S. August. vocat, *hymnus*, quo de præteritis & præsentibus beneficijs gratias agit, ac de futuris in Christo prophetat v. 5. & 10. Partim ergo est canticum Eucharisticum, partim prophetia, ait Theodor. Procopius, Abulens. licet S. Augustinus 17. Ciuit. 4. velit totum esse prophetiam de Christo & Ecclesia, quod in sensu Allegorico verum est. Anna enim, inquit Theodor. & Procopius, quia prophetam concepit, prophetiæ quoque gratiam participauit, sicut & Elizabeth & B. Virgo.

Vnde Canticum Zachariæ ob natum Ioannem Baptistam, & canticum B. Virginis ob conceptum Christum, *Magnificat anima mea Dominum*, &c. huic Annæ cantico persimilia sunt, ac subinde ad verbum cum eo consonant, vt patet ea inter se conferenti.

Audi quid de Cantico scribat S. Bern. serm. 1. in Cant. *Non est strepitus oris sed iubilus cordis, non sonus labiorum, sed motus gaudiorum; voluntatum, non vocum consonantia, non auditur foris, nec enim in publico personat ; sed sola quæ cantat audit, & cui cantatur, id est sponsus & sponsa.*

Ex dictis constat canticum hoc inspiratum fuisse Annæ à Spiritu S. esseque partem S. Scripturæ.

ET EXALTATVM EST CORNV MEVM IN DEO MEO.] *Cornu*, id est fortitudo & gloria mea : vtriusque enim symbolum est cornu : boues enim, cerui & rhinocerotes in cornibus habent suum robur, decus & gloriam : hinc & coronæ regiæ earumque radij cornua vocantur, vti ostendit Pier. Hierog. 7. Samuel enim coronam regiam dedit Sauli & Dauidi. Sensus est, quasi dicat : Deus me imbecillam & abiectam , imò ob sterilitatem infamem & conuitijs Phenennæ expositam fecit ro-

bustam & gloriosam, per miraculum me fœcundando, dandoque filium Samuelem, qui erit robur & gloria tam mea, quàm totius Israelis. Ita Abul. Vatabl. & alij. Vnde S. Hieron. in Quæst. per cornu accipit filium Samuelem, qui ex Anna prodierat, sicut cornu prodit ex capite rhinocerotis. Sicut enim rhinoceros suo cornu ventilat & configit feras, imò elephantes, sic Samuel ventilauit & dissipauit Philisthæos hostes Israëlis. Vnde S. Gregor. *Quia ergo*, inquit, *exaltatione cornu in Deo sublimitur, Deum suum singulariter fatetur: quia summa illa infusio diuinæ dulcedinis exaltatam mentem & sui susceptibilem, & valde familiarem facit.*

DILATATVM EST OS MEVM SVPER INIMICOS MEOS:] quasi dicat: Nunc habeo quod ore meo respondeam Phenennæ, eiusque filijs & cognatis, qui mei sunt æmuli, mihique sterilitatem exprobrant: ostentans enim meum Samuelem eis silentium imponam.

Sancti in solo Deo gaudent.

QVIA LÆTATA SVM IN SALVTARI TVO.] Hebr. *in salute tua*, qua me saluasti & liberasti à malo & probro sterilitatis. Ita Chald. Vatabl. Iansen. Caiet. Mysticè *in Christo*: hic enim est salus nostra: Vnde Septuag. vertunt, Σωτῆρσου Noster *salutare vel salutarem*, id est saluatorem mundi. Ita S. August. 17. Ciuit. 4. Hinc patet non esse verum gaudium in mundo, nisi in Deo & Christo. Audi S. Chrysost. hom. 3. de Anna: *Non quoniam saluata sum, sed quoniam per te saluata sum, propterea lætor & exulto. Tales sanctorum animæ de Deo qui dedit, magis quàm de donis gaudent; gratorum hoc est seruorum, omnibus suis suum præponere Dominum: cùm peccauerimus, non doleamus quia punimur, sed quoniam Dominum exacerbauimus; & si quid boni fecerimus, non gaudeamus propter regna cælorum, sed quoniam rem cælorum regi gratam gessimus; mentem enim habenti gehenna quoque formidolosius est Deum offendere: & omni regno desiderabilius Deo placere.* Et paulò pòst: *Talis erat & hæc mulier, ad Deum in omnibus confugiebat, & accepta gratia magis de Deo datore gaudebat.* Sic & Dauid: *Cor meum*, inquit, *& caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Psalm. 83. vers. 3.

Audi S. Bernard. Epist. 115. *Illud*, inquit, *verum & solum est gaudium, quod non de creatura, sed de creatore concipitur: & quod cùm possederis nemo tollet à te; cui comparata omnis aliunde iucunditas, mœror est, omnis suauitas mæror est, omne dulce, amarum, omne decorum fœdum, omne postremò quodcumque aliud delectare posset molestum.*

Addit Origenes de Elcana: *Quoties in Deo gaudemus, toties diabolum flagellamus.*

VERS. 2. NON EST SANCTVS VT EST DOMINVS.] Celebrat Anna, primò sanctitatem Dei, quia hæc est primum & nobilissimum attributum Dei, ob quod ipse adoratione, omnique veneratione, obsequio, victima & cultu dignissimus est. 2. quia Deus in Annæ partu suam sanctitatem declarauit; tum quia eius innocentiam & probitatem contra Phenennam inuidam defendit; tum quia fidem ei omnium tacitè datam de prole per miraculum nascitura sanctè præstitit; tum quia ei dedit Samuelem, quem facturus erat prophetam sanctissimum & sanctificatorem Israëlis: quæ omnia à Dei sanctitate manarunt, ceu radij à sole, eiusque fuerunt dona & beneficia.

NEQVE ENIM EST ALIVS EXTRA TE] Deus verus, per essentiam sanctus, ipsaque increata & immensa sanctitas, de qua in hymno S. August. *Tu solus sanctus*: Septuag. vertunt: *Non est iustus sicut Dominus*, vbi iustus accipi potest sanctus, vel potiùs iustus, quia iustè meam innocentiam à calumniantibus defendit.

ET NON EST FORTIS SICVT DEVS NOSTER.] Pro *fortis*, Hebr. est *tsur*, id est *petra*, in qua contra tempestates & venatores securi tutique consistimus, iuxta illud Psal. 103. 18. *petra refugium herinacijs.* A *tsur* dicta est *tor*, & Tyrus celeberrima vrbs Phœniciæ & munitissima, quia vndique mari circumdata, adeò vt à Nabuchodonosor fuerit obsessa per tredecim annos, & ab Alexandro Magno ægrè expugnata. *Tyrus* enim Hebr. dicitur *tsur* vel *tsor*. eò quòd in petra fuerit extructa, atque instar promontorij mari & tempestatibus maris fuerit opposita. Talis *petra*, talis *tsur*, talis Tyrus Annæ & pijs est Deus, vt proinde ijs nec homines, nec dæmones, nec leones, nec ignes, nec tormenta, nec mors metuenda sint. Audi S. Bern. serm. 61. in Cantic. *Stat martyr tripudians & triumphans, toto licet lacero corpore, & rimante latera ferro, non modò fortiter, sed alacriter sacrum è carne sua circumspicit ebullire cruorem. Vbi tunc anima martyris? nempè in tuto: nempè in petra, nempè in visceribus Iesu, vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si in suis esset visceribus, scrutans ea ferrum, profectò sentiret: nunc autem in petra habitans, quid mirum si in modum petræ durauerit? neq; mirum si exul è corpore, dolores non sentiat corporis. Neque hoc facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus, non amittitur.*

NOLITE MVLTIPLICARE LOQVI SVBLIMIA GLORIANTES:] scilicet tu ô Phenenna, tuique filij & cognati, qui de vestra fœcunditate & felicitate superbè gloriati estis, cum mei meorumque despectu & contemptu. Pro *sublimia* Hebr. est *gebohá gebohá*. Chald. *Magnalia Magnalia*. Regia, *altum altum*. Caiet. *Celsitudinem celsitudinem*, hoc est valde alta, celsa, magna & sublimia, quæ vestras vires transcendunt. Vnde alij vertunt: *Nolite loqui excelsa eminentia*, Theod. *ne loquamini sublimia ad factum.* Orig. lib. 1. in Iob. *Nolite loqui superba in superbia.* VERS. 3.

RECEDANT Hebr. exeant) VETERA DE ORE VESTRO] Scilicet veteres superbi sermones iam dicti, quibus consueueratis gloriari, mihique sterili insultare. Chald. pro *vetera* vertit *blasphemias*; Septuag. *magniloquium*; alij, *verbum durum* vel *superbum*, iuxta Prudentij in psychomachia:

Desine grande loqui frangit Deus omne superbum.
Alta cadunt, inflata crepant, tumefacta premuntur.

Et illud Nazianzeni: *vtres vacuos ventus distendit, fatuos sui existimatio.* Causam subdit dicens:

QVIA DEVS SCIENTIARVM DOMINVS EST] quasi dicat: Nolite superbè vos iactare & gloriari, quia Deus scit & præuidet omnia, tam futura quàm præterita & præsentia, illaque cum his connectit; quare ipse scit vestram gloriam in ignominiam, vestram felicitatem in infelicitatem, vestram copiam in inopiam se decernente & puniente conuertendam.

ET IPSI PRÆPARANTVR COGITATIONES] quasi dicat: Deo paratæ, id est apertæ, cognitæ & præsentes sunt vestræ insolentes, ambitiosæque cogitationes, vt illas ipse contrarijs suis cogitationibus, id est consilijs, iudicijs & decretis deprimat, obruat & castiget. Sic Deus Nabuchodonosorem gloriantem in sua Babylone conuertit in bestiam. Daniel. 4. ac Balthasarem eius filium in suo epulo gloriantem describens in pariete: *Mane tekel phares*,

phares, eadem nocte per Cyrum occidit. Daniel. 5.

Deus ergo scientiarum Dominus est, quasi dicat: Deus est scientissimus. *Deus omnia nouit*, ait Chald. quare ipse scit tam futura quàm præsentia scilicet me antea sterilem fore fœcundam, & Phenennam fore sterilem; ideoq; ipse est *arbiter conscientiarum*, ait S. August. l. 17. Ciuit. 4. vt superbas earum cogitationes videat, damnet, premat sternatque. Deus est ipsius solis sol, illustrans sensibilem intelligibilis, ait Philo lib. de offeren. vict. vnde rectè admonet S. August. serm. 46. de verb. Domini: *Ipse* inquit, *timendus est in publico, ipse in secreto. Procedis? videris: lucerna ardet? videt te: lucerna extincta est? videt te. In cubile intras? videt te. Ipsum time cui cura est vt videat te, & vel timendo castus esto, aut si peccare vis quære vbi te non videat, & fac.* Et Boëtius l. 5. de Consol. Phil. Prosa 6. *Auersamini igitur vitia, colite virtutes: magna vobis indicta est necessitas probitatis, cùm ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis.*

Mysticè S. Bernar. serm. 13. in Cantic. *Origo, inquit, fontium & fluminum omnium, mare est, virtutum & scientiarū Dominum Iesus Christus. Quis enim Dominus virtutum, nisi ipse est rex gloriæ, sed & iuxta Annæ canticum, idem ipse Deus scientiarum Dominus est, Continentia carnis, cordis industria, voluntatis rectitudo ex illo fonte manant, non solum autem, sed & si quis callet ingenio, si quis nitet eloquio, si quis moribus placet, inde est: inde scientia, inde sapientia sermo; thesauri si quidem sapientiæ & scientiæ ibi omnes absconditi sunt.*

Porrò Deus dicitur Græcè θεὸς à θεάομαι, quòd omnia videat; vnde Ægyptij Deum appellabant oculum mundi. Audi S. August. epist. 3. ad Fortun. *Deus totus oculus est, totus manus, & totus pes, quia omnes videt, omnia operatur & vbique est.* Vide dicta Eccles. 16. v. 16. & seq. & cap. 24. 19.

ET IPSI PRÆPARANTVR COGITATIONES.] quasi dicat; Deo cogitationes omnes hominum & Angelorum patent, ab eoque diriguntur, temperantur, adimplentur, vel erumpuntur & eliduntur. Deus est qui ea quæ cogitamus, cupimus, iactamus, dirigit atque perficit, vel discutit & euertit, vti mea fœcunditatis desideria adimpleuit, Phenennæ verò inuidas & arrogantes cogitationes dissipauit & disperdidit. Hebr. pro *præparantur* est נתכנו *nithkenu*, id est ponderantur, numerantur, appenduntur, mensurantur, quasi dicat, Deus mensurat cogitationes nostras, ac videt an nimiū magnæ vel paruæ, æquæ vel iniquæ, sapientes vel stultæ sint, vt sciat cuius cogitationes, quando & quomodo explere debeat, cuius non explere, v.g. Annæ desideria perficere, non Phenennæ; quasi dicat: laudo Deum qui perficit ea quæ ego cogitaui & cupiui; in illo ergo glorior, non in me, quia sterilitatem, quam ego superare meis viribus non potui, ipse sua diuina vi superauit & discussit. Hoc est quod ait Salomon Prouerb. 16. 2. *Omnes viæ hominum patent oculis eius: Spirituum ponderator est Dominus*; vbi multa hac de re dixi.

Possunt secundò hîc cogitationes non tantùm hominum accipi, sed & ipsius Dei, vti vertunt Septuag. *Deus*, inquit, *præparans adinuentiones suas*; & Chald: *Dominus*, inquit, *super omne factum suum extendens iudicium*, quasi dicat: Dei est perficere non tantùm ea quæ nos cogitamus & cupimus, sed etiam quæ ipse de nobis cogitat & cupit; sæpè enim ipse alia cogitat & volt, quàm nos cogitamus & velimus, tumque facit ea quæ ipse cogitat & vult, non quę nos; sicut hîc cogitauit fœcunda-

A re & exaltare Annam, non Phenennam. Vnde Chald. vertit: *Ipse vobis retribuet culparum vestrarum vltionem.* Theodor. *Deus præparās exercitationes suas*, id est, complens sua consilia. Symmachus: *non sunt apud Deum prætextus & excusationes.* Vatabl. *conatus eius perficiuntur.* Pagnin. *ipsi directa sunt opera*, id est, finem ad quem ab eo diriguntur attingunt. Deus enim suas cogitationes & voluntates mensurat sua omnipotentia, quæ tanta est quanta eius voluntas & intellectus: quare omnia quæ cogitat & vult perficere potest, & reipsa perficit; cùm nos multa velimus quæ perficere nequimus. Sensus ergo est, quasi dicat, *Scientiarum Dominus est*, quia scit tam futura quàm præsentia, imò ipse omnia rectè iusteque ordinat & disponit: ipse enim præparat cogitationes, vt scilicet insolentes & inflatos, qualis est Phenenna, deprimat; humiles verò & miseros, B qualis ego fui, soletur & extollat, sicut extulit Saram sterilem depressa Agar insolenti: quare nemo superbus confidat rebus præsentibus secundis, nemo humilis & miser in aduersis desperet, quia Deus vtriusque vices & sortes commutabit, vt hos faciat felices, illos verò infelices.

Hinc nonnulli pro לו *lo*, id est *ei*, legentes לא *lo* per *Aleph* vertunt: *non sunt* (hominibus vel Angelis) *mensurabiles cogitationes Dei*, iuxta illud Pauli Rom. 11. v. 33. *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei? Quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit?*

Tropol. Rupert. *Scientiarum*, inquit, *Domino cogitationes præparantur pro munere. Si vis ab illo promereri vel impetrare scientiæ donum, non multæ oblationes arietum & taurorum, sed sanctæ cogitationes eius rei* C *præparatoriæ sunt.*

Hinc vide quid cogites. Deus enim non solùm actiones & sermones, sed & intimas cogitationes & intentiones peruidet, easque in die iudicij toti mundo reuelabit & iudicabit. iuxta illud Hebr. 4. v. 12. *Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ ac Spiritus, compagum quoque ac medullarum & discretor cogitationum & intentionum cordis.*

Denique aliqui sic exponunt: *Deus scientiarum Dominus est*, hoc est Deus est scientissimus, quia ipse scit omnium hominum cogitationes & conatus conuertere ad id, quod ipse fieri voluerit; quare cogitationes hominum illi præparantur, sicut præparatur materia artifici, vt ex illa faciat id quod ipse voluerit. Sic cogitationes fratrum de Iosepho D vendendo conuertit in Iosephi bonum & exaltationem, vt scilicet fieret princeps in Ægypto: sic Phenennæ probra & maledicta conuertit in laudem & decus patientis Annæ.

ARCVS FORTIVM SVPERATVS EST (Septuag. Vers. 4. *infirmatus est*) ET INFIRMI ACCINCTI SVNT ROBORE.] Huic versui antistrophus est ille B. Virginis. *Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.*

Prædicat Anna omnipotentiam Dei ex eo quòd sæpè fortes fortitudine sua deiecerit, ac vice versa infirmos fortes effecerit. Vnde Chald vertit: *Et ij qui erāt debiles factæ sunt virilitates*, quasi dicat: Deus fortes quasi viros fecit debiles quasi feminas, & vice versa debiles quasi feminas, fecit fortes quasi viros, vti iam Phenennam, quæ in pariendo tot filios videbatur fortis, fecit infirmam, vt ampliùs non pariat; & me Annam sterilem ad pariendum fecit validam, vt pepererim Samuelem, & quinque

alias proles paritura sim: pendet enim hic versus à v. sequenti: *donec sterilis peperit*, &c. Arcum vocat robur, potentiam, fortitudinē, quia ante inuentas bombardas pugnabant arcubus, vti etiamnum pugnant Indi & Tartari. Propriè verò arcum vocat linguam mordacem Phenennæ, quæ scommata & sannas quasi sagittas in Annam iaculabatur, quas Anna quasi infirma & sterilis tacita audiebat. Sed Deus hanc linguam & has sannas infregit, dum Annam fœcundauit, itaque Phenennâ validiorem effecit. Ita Lyran. Hugo, Abul. & Glossa.

Arcus fortium superatus quis? Resp. 1. Porrò sententia hæc generalis est; vnde multis aptari potest. Primò ergo S. Gregor. eam adaptat S. Michaëli eiusque Angelis ac Lucifero eiusque asseclis dæmonibus, qui erant summi & potentissimi præ quibus Michael & Angeli videbantur esse minores minusque potentes: *Quos Deus*, inquit D. Gregor. *de cælo præcipitauit, vt in lapsis Angelis disceret homo quid timeret. Nam quid de luteo vase fiet, si Deus nec aureis superbiæ fœtore plenis ignoscit?*

2. Secundò, Origen. homil. de Elcana, hanc gnomam accommodat dæmonibus, qui potentissimi sunt spiritus, & hominibus qui carnei sunt ideoq; infirmissimi. *Et tamen tu*, inquit Origen. *si indutus sis armis Dei, si scuto fidei munitus, & galea salutis obtectus, & lorica charitatis, & gladio spiritus accinctus, arcus contra te potentium pro munimentis talibus infirmabitur.*

3. Tertiò, Beda & Orig. eam attribuunt Philosophis gentilibus & fidelibus plebeis ac simplicibus, de quibus ait Apost. 1. Cor. 1. *Stulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientes.*

4. Quartò, S. Hier. in Quæst. refert ad Pharaonem & Ægyptios, ac Mosen & Hebræos: Pharao enim potens in equis & curribus insequens Hebræos per mare rubrum eo mersus est, cùm Hebræi salui validique exirent. Simili modo attribuas Chananæis, quos licet gigantes & bellipotentes imbelles Hebræi duce Iosue profligarunt.

5. Quintò, S. August. 17. Ciuit. 4. S. Greg. Theodor. Angelomus & Beda referunt ad Iudæos & gentiles. Iudæi enim in lege validi per Christum infirmati sunt: gentiles verò per eumdem erecti, & Iudæis validiores effecti.

6. Sextò, Lyran. refert ad Pharisæos & Apostolos: illos enim nobiles, doctos & potentes per gratiam Dei deiecerunt rudes, pauperes & infirmi Apostoli: *Qui olim*, ait S. Gregor. *mulierum verba timuerunt, postea auctoritatem principum libertate frangebant.*

Denique Euthym. Caiet. & Dion. illam adaptant superbis & humilibus: potētes enim & fortes in sua fortitudine superbiunt: infirmi verò in sua infirmitate se humiliant, Deiq; potentis opem inuocant: vnde hi à Domino, cuius ope & robore se indigere sentiunt, roborantur: illi verò robore suo priuantur, quia non agnoscunt illud se à Deo accepisse, & ab eo pendere: *vt non glorietur coram Deo omnis caro*, sed omnem roboris gloriam Deo à quo datur, attribuat. Atque hæc est causa, cur Deus per infirmos maiora sæpè quàm per fortes operetur, vt qui *gloriatur, in Domino glorietur*, ait Apost. *Virtus* enim Dei *in* nostra *infirmitate perficitur.* 2. Corinth. 12. 9. Vide ibi dicta.

Repleti prius pro panibus se locaverunt, et famelici saturati sunt] Huic antistrophon est illud B. Virginis: *Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.* Lucæ 1. Vide ibi dicta. Ad literam Deus sæpè impios opibus & cibis repletos depauperat & fame affligit, vt cogantur operas suas pro panibus lucrandis elocare, & vires suas laborando exhaurire: Vnde Aquila vertit, *atriuerunt se*; vti fecit filio prodigo, qui præ fame coactus fuit pascere porcos, eorumque siliquis comedere. Lucæ 15. Sic Deus ob peccata sæpè sterilitatem & famem populis immittit, vti immisit Ægyptijs totique orbi tempore Abrahæ, Genes. 12. v. 10. & tempore Ioseph. Genes. 41. & tempore Mosis. Exodi 14. vers. 14. & tempore Ruth c. 1. pios verò famelicos Deus saturauit, imò alios per eosdem pauit, vt patet de Ioseph pascente Ægyptum totumq; orbem, de Abraham Gen. 12. de Hebræis quos per 40. annos aluit manna in deserto. Sic Iudæos à Tito obsessos fame confecit, adeò vt matres suos filios vorarent, cùm Christiani vrbe egressi cibis abundarent. Sic Anna hîc ob mœrorem sterilitatis non comedens ca. 1. v. 7. erat famelica, sed iam mœrore per generationem depulso comedens, saturata & exhilarata est, Phenenna verò priùs læta & saturata, nunc mœrens cœpit cibum fastidire, fortè etiam ipsa cum filijs ad tantam egestatem redacta est, vt cogerentur se suasque operas pro panibus congerendis elocare: hoc enim hîc innuit Anna.

Mysticè: Deus fideles pios satiat sapientia, prædicatione & doctrina verbi Dei, Eucharistia & Sacramentis, cùm Iudæos aliosque impios ijs priuat. Ita S. Ambros. serm. 12. in Psal. 118 *Diuites*, inquit, *eguerunt & esurierunt, quia qui antea abundabāt gratia, postea tamen propter perfidiam suam egere cœperunt: Qui autem pauperes erant populi nationum, iam per fidem Christi satiantur & abundant: Sicut scriptum est; edent pauperes & saturabuntur.* *Mysticè.*

Anag. Sanctos Deus hîc ieiunantes satiat delicijs æternis in cælo, improbos hîc se ingurgitantes torquet fame perenni in gehenna, iuxta illud Isaiæ 65. v. 13 *Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: Ecce serui mei bibent, & vos sitietis: Ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini.* Audi Tertull. lib. de spectac. cap. 28. *Vicibus res disposita est: nunc illi lætantur, nos constictamur.* Et pauló pòst: *Lugeamus ergo dum Ethnici gaudent, vt cùm lugere cœperint gaudeamus.* *Anagog.*

Idem lib. de Idolis c. 13 *Sæculo*, inquit, *gaudente lugeamus, & sæculo postea lugente gaudebimus. Sic & Lazarus in sinu Abrahæ refrigerium consecutus, contra diues in tormento ignis constitutus, alternas malorum & bonorum vices æmula retributione compensant.*

Et S. August. serm. 227. de Tempor. *Pauper*, ait, *beatitatem emit mendicitate, & diues supplicium facultate.*

Donec sterilis peperit plurimos] Pendet hæc sententia à v. 4. celebrat enim nunc Dei fortes infirmantis & infirmos fortificantis potentiam, eiusque quid eximium & quasi summum assignat. Idque significat τὸ *donec*; pro enim Hebr. est עד *ad*, pro quo Sept. vertunt *quia*, Chald. *etiam*, Vatab *adeo vt*. Sensus ergo est, quasi dicat: Deus potētissimus sæpè fortes infirmat, & infirmos corroborat, *donec*, id est *vsque adeò*, vt faciat sterilem, qualis ego eram, parere septem, id est multos filios; fœcundæ verò & filijs abundanti, qualis erat Phœnenna, deinceps partus sistat, vt fiat sterilis, imò proles iam genitas sensim auferat, aut pauperes miserasque & infirmas efficiat. Ita S. Hieron. in Quæst. Abul. Vatab. Iansen. Tradūt Hebræi, quòd Phenennæ tot moriebātur filij, quot nascebantur Annæ, ita vt nato Annæ Samuele primogenito moreretur primogenitus Phenennæ, & ita deinceps, *Anna peperit septem, quo sensu.*

ceps;sed hoc refutat S. Hieron.& alij. Sic τὸ *donec* significat rei extremum & summum 1. Reg. 30. v. 4. *Planxerunt donec deficerēt in eis lacrymæ*. Et 2. Reg. c. 23. v. 10. de Eleazaro: *Percussit Philisthæos donec deficeret manus eius*. Et 3. Reg. c. 18. 28. de Sacerdotibus Baal *Incidebant se iuxta ritum suum cultris & lanceolis, donec perfunderentur sanguine*. Sap. 10. 13. de Ioseph: *Non dereliquit eum, donec afferret illi sceptrum regni*.

Pro *plurimos* Hebr. est *septem*. Vnde Iosephus ait Annam peperisse septē filios; verùm v. 21. tantùm numerantur quinque, vt addito Samuele sint sex. Rabbini nonnulli pro Samuele substituunt duos eius filios, vt fiant septem proles Annæ. Rursum Rabbi Salomon duos Phenennæ filios Annæ assignat, vt septem habeat, idque quia quoties ipsa pareret, toties duo semper Phenenonæ filij morerentur. Cumque duo tantùm superessent, hos illa rogata suis precibus conseruauit: at hæ sunt illorum fabulæ, vt in homil. vocat Origen.

Dico ergo ad litteram: Anna peperit septem, id est multos filios. Septenarius enim est symbolum multitudinis. Prophetat Anna instincta à Spiritu sancto de filijs quos paritura erat v. 21.

Allegor. Alleg. Phenenna significat synagogam Iudæorum, quæ iam parere Deo filios desijt; Anna Ecclesiam Christianorum, quæ plurimos ex omnibus gentibus filios Deo gignit. Vnde Chald. vertit: *Sterilis implebitur prole*, scilicet plurima. Ita Origen. Theod. Procop. & S. Aug. 17. Ciuit. c. 4.

Symbol. Symbolicè Cabalistæ: Anna, inquiunt, peperit septem, quia Samuel & שבע *Sceba*, id est *septem*, suis characteribus eumdem exprimunt numerum, scilicet 377. Sublimiùs Philo lib. quòd Deus sit immutabilis: Septenarius, inquit, est perfectissimæ quietis & Sabbati symbolum, vnde significat animum in Deo recumbentē & quiescentem, qualis erat Samuelis: *Samuel enim*, inquit, *in solium Dei ministrorum ordinem adscitus nemini prætereà seruiens, ab vno & ente honestatur: quia status est Septenarij animæ in Deo requiescētis, & nullis mortalibus occupata negotijs*.

Tropolog. Tropolog. Eucherius: *Vir sanctus, ait, qualis erat Samuel est instar multorum, quia pluris est apud Deum, pluraq; ab eo impetrat quàm multi cæterorum*, iuxta illud Eccles. 16. 3. *Melior est vnus timens Deum, quàm mille filij impij*. Vide ibi dicta. Audi S. Chrysost. hom. 40. ad pop. *Helias*, inquit, *vnus erat; sed totus mundus non erat dignus qui rependeretur ei. Et mundus quidem innumera millia sunt, sed non sunt millia, cùm nec ad vnius mensuram perueniant*.

Et Philo lib. de Decalogo quærens, cur Deus in singulari dicat: *Non occides: non mœchaberis*, respondet: *Quia quicumque Deo paret ac legibus, æquatur frequentissimo populo, vel potiùs omnibus gentibus, imò mundo vniuerso*. Rursum: *Apud homines*, inquit, *iniusta multitudo pluris quàm vnus iustus æstimatur; apud Deum verò bonitas rara præfertur iniquis innumeris*.

Insuper anima peccatrix, ideoque bonorum operum sterilis parit plurimos cùm pœnitēs multos fidei, spei, pœnitentium, eleēmosynæ, charitatis, aliarumque virtutum actus producit: ac vice versa anima sancta quæ bonis operibus abundabat, dum in peccatum mortale prolabitur, sterilescit adeò, vt non tantùm nulla bona opera & merita pariat, sed & præterita dissipet & disperdat. Audi S. Basil. in cap. 1. Isaiæ ad illa: *regionem vestram alieni comedunt. Vide*, inquit, *iuuenem quempiam à puero intra ædes educatum, alacriter & studiosè ad orationem prodeuntem, nullum transmittentem beneficentiæ officium, aurem illius indeficienter memorem, libenter acquiescentem sermonis doctrinæ: talem denique mihi considera in fornicationem prolapsum. Quonam pacto miserabilem illum è proximo consequitur omnimoda conuersio priorum laborum. Conscientia commissi facinoris non iam eum comitatur, vt se conferat ad orationis locum: non idem in cœtu consistit eorum qui in arcano secessu deflent. Fit hinc ad orationem cunctantior. Denique subit illius mentis so inferre meditatio vt à proposito deficiat. Denique ad omnimodam perditionem per varios errorum anfractus adducitur*. Ad hæc Orig. hom. de Elcana: *Sterilis*, inquit, *erat in me anima mea nō afferebat fructus iustitiæ; nunc autem vbi per fidem Christo meruit gratiam Spiritus sancti, & impleuit eam spiritus timoris Domini, certum est quod sterilis peperit septem*. Et nonnullis interiectis: *Fœcunda*, inquit, *in propagine erat caro mea habens plurimos carnis fructus, fornicationem, immunditiam, impudicitiam, idololatriam &c. Hæc erat carnis nostræ numerosa progenies: sed cùm venimus ad fidem crucis Christi, & mortificationem Iesu cœpimus circumferre in corpore nostro, & mortificare membra nostra quæ sunt super terram & exhibere ea seruire iustitiæ & sobrietati, nunc fœcunditas probrosa huius generationis extincta est, & hoc modo fœcunda in filijs infirmata est*.

Denique, *Sterilis*, ait S. Franciscus, *est pauperculus, humilis sanctusq; religiosus qui generandi in Ecclesia filios non habet officium. Hic pariet in iudicio multos quia quos nunc priuatis orationibus & bonæ vitæ exemplo cōuertit ad Christum, illius gloriæ tum iudex ascribet. Quæ multos habet filios infirmabitur quia prædicator vanus & loquax, qui multis nunc quasi sua virtute genitis gaudet, cognoscet tunc se nihil proprij habere in eis*. Ita Annales Waddingi anno Christi 1220. num. 30. & S. Bonauen. in vita S. Francisci.

Vers. 6. DOMINVS MORTIFICAT ET VIVIFICAT, DEDVCIT AD INFEROS ET REDVCIT.] Primò, cùm mortuos ad vitam resuscitat: item cùm animas patrum ex inferis, id est ex limbo per Christum resurgentem eduxit, ait Theodor. ac dum animas plenè purgatas è purgatorio ad cælum traducit: vnde Chald. vertit: *ab inferis deducit ad vitas æternitatis*. Rursum cùm sanis morbum lethalem immittit, ac deinde ijs pœnitentibus & supplicantibus sanitatem vitamque restituit, vti fecit Ezechiæ regi, Isaiæ c. 38. Secundò, dum quem tot ærumnis affligi permittit, vt penè mori cogatur, ac deinde humiliatum ijs liberat & prosperat. Tertiò, cùm sterilem, qualis Anna erat, fœcundat, & in prolibus quasi viuificat. Sterilis enim est quasi lignum aridum & emortuum, iuxta illud Isaiæ 56. 3. *Non dicat eunuchus: Ecce ego lignum aridum*. Et Apostolus Rom. 4. 19. loquens de Abraham sene & Sara sterili: *Non*, inquit, *infirmatus est fide, nec considerauit corpus suum emortuum, cùm iam ferè centum esset annorum, & emortuam vuluam Saræ*. Et Ezech. c. 17. 24. *Siccaui lignum viride, & frondere feci lignum aridū*. Sic enim Deus arbores in hyeme defrondans & siccans mortificare videtur, in vere verò easdem frondere faciens rursus viuificare.

Deus mortificat & viuificat.

Alleg. Deus mortificat synagogam Iudæorum, viuificat Ecclesiam Christianorum, ait S. Gregor. Beda, Angelomus.

Tropol. S. Aug. l. 17. Ciuit. cap. 4. Dominus cùm in nobis carnales affectus mortificat, spirituales spiritumque viuificat: mortificatio enim carnis est viuificatio spiritus, vti docet S. Paulus. Vnde Orig. *Deus, ait, occidit Paulum persecutorem, eumq; viuificauit vt fieret Apostolus Christi*. Audi S. Ambros. serm. de

Ieiun.

leiun. *Occidit Deus primùm in nobis homicidia, adulteria, scelera, furta per baptismum. & sic nos tamquam nouos homines æternitatis immortalitate viuificat. Morimur ergo peccatis per lauacrum, regeneramur autem vitæ per Spiritum.* Et paulò pòst: *Occidimur*, inquit, *quodammodo cum desinimus esse quod sumus: nouo enim pietatis genere in vno eodemq; homine impius & adulter occiditur, vt misericors renascatur & castus. Interimitur idololatria, vt religio propagetur. Fornicator & ebriosus extinguitur, vt continens & sobrius procreetur. Sic ergo mortificat Dominus vt viuificare faciat: sic occidit vt prosit. sic verberat vt emendet. Hæc est igitur circa homines suos tota eius seueritas vt in his peccata puniantur, anima conseruetur, auferantur detestanda vitia, virtutes optimæ nutriantur.*

Audi S. Greg hîc: *Deum*, inquit, *ad inferos ducere, est peccatorum corda æternorum tormentorum consideratione terrere: reducere est territas pœnitentium mentes spe vitæ indeficientis attollere. Tunc quippe peccare desinimus, cùm futura tormenta formidamus.* B

VERS. 7. DOMINVS PAVPEREM FACIT ET DITAT, HVMILIAT ET SVBLEVAT] Deus enim hunc pauperem facit, illum diuitem; hunc humilem & abiectum, illum sublimem & eleuatum, imo vnum eumdemque pauperem & abiectum, mox diuitem & sublimem efficit, præsertim cùm superbum humiliat, & humiliatum exaltat.

VERS. 8. SVSCITAT DE PVLVERE EGENVM, ET DE STERCORE ELEVAT PAVPEREM] Pagnin. *Exaltat mendicum, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat.* Sic Iob bonis omnibus ipsaq; sanitate spoliatum, ac sedentem in sterquilinio eleuauit, & ad pristinam regni gloriam reduxit, imò eamdem duplicauit. Sic Saulem ab asinis euexit ad sceptrum; sic Dauid ab ouibus earumque fimo extulit ad gloriam regni Israëlis. Sic Ioseph è carcere euexit ad principatum Ægypti. Mysticè S. Gregor. Deus peccatorem suscitat è puluere, cùm è veniali culpæ stercore, cùm è mortali eum per pœnitentiam eleuat ad gloriam. C

Celebrat hîc Anna Dei potentiam per quinque antitheses, vt ostendat Deum posse quemlibet ex imo eleuare ad summum, & vicissim ex summo in imum deijcere, ac proinde nec sublimi ac felici vanè gloriandum esse in sua sorte, nec humili & misero in sua infelici fortuna desperandum; Deum enim posse vtriusque vices commutare, ac re ipsa sæpè commutare, cùm superbos deprimit & humiles extollit, vti hîc Annam extulit & Phenennam depressit.

DOMINI ENIM SVNT CARDINES (Vatabl. *columnæ*) TERRÆ, ET POSVIT SVPER EOS ORBEM] q. d. Deus mundi cardines in sua habet manu & potestate; quantò magis ea quæ iam dixi efficere potest? Per cardines terræ Angelom. Hugo, Abul. Dion. & Iansenius accipiunt quatuor terræ extremas partes siue climata, scilicet Orientem, Occidentem, Aquilonem & Meridiem. Secundò, noster Sanchez accipit duos cæli polos; super hos enim gyrantur cæli, omnesque orbes planetarum & elementorum circa terrã, quasi dicat: sicut Deus duos polos mundi Arcticum & Antarcticum constituit, quasi duos cardines cæli & terræ, vt circa eos assiduè moueantur & gyrentur omnes cæli & elementa, quò fit vt nunc eleuentur, nunc deprimantur; sic pariter Deus gyrat omnes homines omnesque creaturas, vt eas nunc eleuet & beet, nunc deprimat & affligat. Verùm hi propriè sunt poli

Cardines terræ qui? Resp. 1. D

2.

A cæli, non cardines terræ, vnde super eos positi sunt cæli, non terra. Tertiò, alij per cardines accipiunt centrum terræ; huic enim quasi basi incumbit terra totusque orbis. Quartò, alij accipiunt mare dicentes cum Thalete terram quasi ratem innatare aquis, iuxta illud Psalm. 23. *Ipse super maria fundauit eam.* Verum hoc refellit Arist. & Philosophi lib. 3. de cælo c. 1. Quintò, ergò genuinè pro *Cardines* Hebr. est מְצֻקֵי *Metsuke*, id est *fundamenta siue bases & columnæ terræ*; quare per Catachresin simpliciter per illa accipias ipsam terræ firmitatem & soliditatem, ipsi à Deo in creatione mundi inditam, & semper conseruatam ac conseruandam; in hac enim quasi in firmis cardinibus basibusque suffulta terra, stabilis, firma & immota consistit, vt non tantùm se, sed & orbes omnes cælestes & elementares quasi basis & columna solidissima fulciat & sustentet. Terra enim B nullos habet cardines vel bases, sed immutabilis Dei voluntas & potestas, quæ eam semper fulsit & firmat, vnica est eius basis, columna & cardo, ait S. Basil. homil. 1. Hexam. & Nazianz. Orat. 34. Terra enim in aëre est pendula, ibiq; Dei voluntate quasi cardine firma consistit.

3.

4.

5. genuinè.

Symbolicè, cardines terræ sunt principes & prælati; hi enim sunt quasi bases & columnæ Reipub. ita S. Hieron. in quæst. vnde Cardinales sunt dicti, quòd ipsi sua prudentia & sanctitate debeant esse cardines Ecclesiæ, & columnæ basesque fidelium. Ac Hebr. *Adon*, id est Dominus dicitur ab אדן *eden*, id est, basis, æquè ac Græcè Βασιλεὺς, id est, rex, à Βάσις, quòd rex sit regni basis & fulcrũ. Ita S. Gregor. Beda, Angelo. Iansen. & alij.

Rursum cardines Ecclesiæ, imo mundi sunt viri iusti & sancti ait S. Hier. Nam vt ait Ruffin. Præfat. in vitas Patr. *Quis dubitat mundum precibus stare sanctorum?* vnde pro *cardines terræ*, S. Hier. in quæst. vertit *afflicti*. (Radia enim *tsuc* significat arctare, angustiare, affligere) *terræ*, id est humiles & pauperes spiritu, super quos aiunt Hebræi Deum posuisse C orbem, quia eorum sanctitate & precibus stat & conseruatur, ne sicut Sodoma igne cælesti ob scelera sideretur, vel aquis mergatur, vti mersus est in diluuio tempore Noë. Ita ea Hier. Rupert. l. 1. de Sapientia c. 28 quem audi: *Et afflicti terræ qui sunt, nisi humiles & contriti corde super illos planè qui huiusmodi sunt. Dominus orbem posuit: quia super eos qui præteritam infirmitatem memoriter tenentes, humiles apud se in conscientia sunt, Dominus Ecclesiam suam collocauit; qui videlicet tantò clementius, tanto compatientius eumdem orbem portare possunt; quantò amplius clementis atque compatientes gratiæ se indiguisse meminerunt.*

Symb. cardines orbis sunt sancti.

Gomor.

D Idem Rupert. l. 3. in Matth. c. 4. *Afflictio hæc*, inquit, *humilitas est quæ ad portandum orbem constantes eos facit & fortes.* Vnde R. Ionathan apud Lyran. pro *afflicti terræ*, vertit *fortes terræ*: vir enim dũ se suaque membra coarctat, fit fortior, sic & humilis. Talis erat Abraham, de quo S. Ambros. lib. de Abraham c. 6. *Vnde discimus*, inquit Ambros. *quantus murus patriæ sit vir iustus, & quemadmodum non debeamus rumdere Sanctis nec temerè derogare. Illorum etenim fides nos seruat: illorũ iustitia ab excidio defendit. Sodoma quoque si habuisset viros decem iustos, potuit non perire.*

Et Philo lib. de migratione Abrahæ: *Nam reuera*, inquit, *fulcrum generis humani iustus est, suas dotes communicans & in publicum vsum conferens.* Et paulò pòst: *Oremus*, inquit, *vt ceu columna in domo, sic humano generi homo iustus permaneat ad calamitatum remedium*,

mediam. Nam hoc incolumi de publica salute desperandum non est.

Sic Deus ob S. Paulum in naufragio saluauit omnes qui cum eo erant in naui, numero 270. Actor. 27. 24. Sic Innocentius tertius Pontifex, cum S. Franciscum petentem Ordinis sui confirmationem repulisset, per visionem vidit Ecclesiam Lateranensem, quæ est sedes Pontificis, & mater matrixque omnium totius orbis Ecclesiarum, labantem & ruentem inniti & fulciri humeris pauperis S. Francisci: quare illicò eum quæri & aduocari iussit eiusque regulam & ordinem confirmauit. Ita habent Chronica S. Francisci. Sicut ergo Atlas rex (& ab eo mons) Mauritanæ, ob inuentam Astrologiam dicitur humeris sustinere cęlum: sic & S. Franciscus & Sancti sunt Atlantes orbis.

Anagog. Anagog. Chald. pro *Cardines orbis* accipit *cælum*, quod Deus pijs, *& gehennam*, quam impijs pręparauit. Sic enim vertit: *Ante Dominum reuelata sunt filiorum hominis opera: ab inferiori parte apparauit gehennam improbis verborum suorum transgressoribus, & in iustis voluntatem suam facientibus fundauit orbem.*

Porrò Septuag. & ex eis S. August. 17. Ciuit. 4. hic addunt: *Deus votum vouenti dat*, id quod per votum petit, vt hic Annæ dedit Samuelem.

Vers. 9. Pedes Sanctorum seruat Deus. PEDES SANCTORVM SVORVM SERVABIT [Hęc est posterior pars Cantici, qua Anna prophetat de futuris, sicut priori hucusque de præteritis Dei beneficijs Deum celebrauit. Prophetat autem promitque septem miracula. Primum est hoc: *Pedes Sanctorum suorum seruabit*, ne scilicet in culpam, indeque in gehennam corruant, ita S. Gregor. Vnde Chald. *Corpus seruorum iustorum custodiet Deus à gehenna.* Per *pedes* significantur gressus, motus, actiones iustorum, quas Deus dirigit, necubi offendant, cespitent, corruant. Vnde cum Psalte cuique fideli iugiter orandum, pręsertim dum domo vel cubiculo egreditur: *Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur vestigia mea.* Psalm. 10. 13. Nam vt idem ait Psalm. 90. 11. *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum*: quia vt ait hic Abul. *Nulla est pars in toto corpore humano, quæ magis lædi possit quàm pedes*: Et quia super eos tota moles corporis sustentatur.

Mysticè. Mysticè, pedes animæ sunt eius affectus, quos vt dirigat fulciatque Deus, ne ad terrena labantur, iugiter inuocandus est. Nam vt ait S. August. in Psal. 144. *Adimus Deũ animo, non vehiculo, affectionibus non pedibus*, passibus mentis, non corporis. Idem Præfat. in Psal. 121. *Ad Deum, ait, ascendit volendo, qui ascendit amando.* Porrò duo animę pedes, quibus ad Deum imus, sunt humilitas & fortitudo, ait S. Gregor. Denique S. Bonauent. in Psal. 118. v. 105. *Dictis pedibus, inquit, procedere debemus, ne inquinentur, ne illaqueentur, ne subuertantur, sed puri, liberi & firmi seruentur. Inquinantur autem per luxuriã; illaqueantur per auaritiam: subuertuntur per superbiam: sed seruantur per sanctimoniam. De primo: Laui pedes meos, scilicet per pœnitentiam Quomodo inquinabo illos, scilicet per luxuriam? Ecce pedum inquinatio. De secundo: Laqueos absconderunt pedibus meis. Ecce pedum illaqueatio. De tertio: calumniatores mei illi surrexerunt, pedes meos subuerterunt. Ecce pedum subuersio. De quarto, Pedes Sanctorum suorum seruabit. Ecce pedum seruatio.*

Nota Sept pro pedes verterunt *annos Benedixit*, inquiunt, *annos*, vel vt habent Sixtinæ *annos iusti*, dum eorum dies, menses & annos dirigit, prosperat, bonis donisque suis cumulat ac promouet, vt ad annos beatæ æternitatis perueniant. Et vt explicat S. August 17 Ciuit. c. 4. *Vt tum illo fine sine viuat, cui dictum: & anni tui non deficient.* Psal. 101. v. 28. *ibi enim stant anni: hic autem transeunt*, imò pereunt: antequam enim veniant non sunt; cùm autem venerint non erunt, quia cum suo fine veniunt.

ET IMPII IN TENEBRIS, tum corporis [vti Sodomitæ Gen. 19. 11. & Ægyptij Exod. 10. 21.] tũ potiùs mentis, scilicet imprudentiæ, cæcæ concupiscentiæ peccatorum, ac tandem vtrisque in gehenna CONTICESCENT,] ex vehementi horrore, pauore & consternatione, vt se mutuò alloqui solarique nequeant. Audi S. Greg. 1. part. Pastor. c. 11. *Cæcus, inquit, est qui supernæ contemplationis lumen ignorat; qui præsentis vitæ tenebris pressus, dum veram lucem nequaquam diligendo conspicit, quò gressus operis porrigat nescit. Hinc etenim prophetantis Anna dicitur: Impij in tenebris conticescent.*

Porrò *conticescent*, hoc est primò, obscuri erunt: sic enim lunam non lucentem & obscuram per Catachresin vocamus silentem, iuxta illud Virg. 2. Æneid. *tacitæ per amica silentia lunæ*. 2. *Conticescent*, id est immobiles erunt præ stupore, sicut Ægyptij in plaga tenebrarum pauidi & stupidi non audebant se loco mouere, quasi *vinculis tenebrarum compediti*. Sapient. 17. 2. Nam vt ibidem dicitur v. 17. *Vna catena tenebrarum omnes erant colligati.*

3. *Conticescent*, quia non habebunt quidquam excusationis, quod culpæ & gehennæ suæ obtendant (sed maledicent sibi, parentibus, omnibusque creaturis, quæ sibi peccati & damnationis fuere causa) hoc est *conuincentur & conuicti silebunt.* Vnde Chald. vertit: *Improbi transgressores dicti sui in gehennam in tenebris inducabuntur, ad ostendendum quòd non quisquam sit in quo sit fortitudo puritatis ad diem iudicij.*

Hinc gehenna vocatur Hebr. דומה *duma*, id est silentium & locus silentij. Hinc & Virgil. libr. 6. Æneid.

Et chaos & Phlegeton loca nocte silentia latè.

Et Ouid. 5. Fastor.

Mox etiam Lemures, animam dixere silentum.

Et Seneca in Hyppolito.

Adyt silentum nocte perpetua domum.

Est hoc secundum Annæ oraculum.

Impij ergo in tenebris conticescent, id est damnabuntur ad æternas gehennæ tenebras, qui hic se & sua superbè iactabant, & vbique gloriosè se magnificantes personabant.

QVIA NON IN FORTITVDINE SVA ROBORABITVR VIR,] vt Deo fortissimo prævaleat, vel resistere valeat. Refert hæc ad id quod præcessit. quasi dicat: Ideò Deus pedes Sanctorum suorum seruabit, quia ipsi cognoscentes infirmitatem suam confisi sunt in fortitudine non sua, sed Dei, eumque suppliciter inuocarunt; impios verò permisit labi in peccatum, & ruere in gehennam, quia ipsi in fortitudine sua confisi opem Dei inuocare neglexerunt. Audi S. Aug in Soliloquijs c. 25. *Sperabam aliquando in virtute mea, quæ tamen non erat virtus. Et dum sic volui currere, vbi magis stare credebã, ibi magis cecidi. Quod magis credidi posse per me, minùs semper potui. Dicebam enim: hoc faciam, illud perficiam; nec hoc, nec illud faciebam. Aderat voluntas, non erat facultas. Aderat facultas, non erat voluntas, quia de meis viribus confidebam. Nunc autem confiteor tibi Domine*

Deus

Deus meus, quia non in fortitudine sua roborabitur vir. Non est enim hominis velle quod possit, aut posse quod velit, vel scire quod velit & possit: sed potiùs à Deo gressus hominis diriguntur.

Causam dat idem S. August. 17. Ciuit. 4. *Cum enim*, inquit, *Dominus possidere nos coeperit; profectò aduersarius qui noster fuerat, ipsius fit & vincitur à nobis, sed non viribus nostris, quia non in virtute sua potens est vir.*

Vers. 10. DOMINVM FORMIDABVNT ADVERSARII EIVS.] tum tempore proximo, quo Philisthæi à Deo per meum Samuelem tonitruis & fulguribus exterriti diffugient, vti audiemus ca. 4. 7. & c. 7. v. 10. tum quolibet alio, præsertim tempore Christi, qui tum in hac vita dæmones, Pharisæos, infideles omnes vi spiritus sui percellet & prosternet; tum maximè in die iudicij, quo eos adiget in tartara: tunc enim adeo formidabilis eis apparebit, vt dicant *montibus: cadite super nos & collibus: operite nos, & abscondite nos a facie sedentis super thronum, & ab ira Agni, quoniam venit dies magnus iræ ipsorum, & quis poterit stare?* Apoc. 6. 17. Osee 10. 2. Lucæ 23. 30. ita S. August. S. Gregor. Lyran. Abul. & alij. Est hoc tertium Annæ vaticinium, sequitur quartum.

ET SVPER IPSOS IN CÆLIS TONABIT] Hoc fecit Deus primò, cùm per Samuelem oratione sua elicientem è cælo fulgura & tonitrua Philisthæos perculit, vt dicetur c. 7. v. 10. & c. 12. 18. Secundò, cùm super Christum intonuit in Baptismo, Transfiguratione, & alias, Ioan. 12. 28. *Hic est filius meus dilectus*, &c. ac rursum eùm in Pentecoste per tonitru & linguas igneas misit Spiritum sanctum in Apostolos (vnde Septuag. vertunt: *ipse ascendit in cælos & tonuit*) vt ipsi pariter voce tonarent, & vita fulgurarent, itaque Iudæos & gentes percellerent, eosque Christo subijcerent. Vnde S. Hier. S. Paulum vocat *tonitru gentium*. Et Christus Iacobum & Ioannem vocauit *Boanerges*, id est filios tonitrui.

Denique in die iudicij sententiam damnationis in impios detonabit & fulminabit dicens: *Ite maledicti in ignem æternum.*

Tonat Deus in peccatores. Mysticè, tonat in anima peccatrice Deus, cùm ei inijcit minas, metusque gehennæ, vt ex terrestri fiat cælestis, imò ex terra fiat cælum. Nam vt ait S. Ambros. in Psal. 118. serm. 12. *Cælum dicitur, qui vitam Angelorum custodia integritatis exercet, & corpus suum continenti sobrietate moderatur.* Audi S. Hiero. in Psalm. 133. v. 3. *Multi de terra cæli fiunt, & multi de cælo terra. Infelix Iudas cælum fuit, & factus est terra. Paulus Apostolus eo tempore quo persequebatur Ecclesiam terra erat, conuersus est, & cælum factus est.*

Et S. Bernard. serm. 27. in Cant. *Habet*, inquit, *Ecclesia cælos suos, homines spirituales vita & opinione conspicuos, fide puros, spe firmos, latos charitate, contemplatione suspensos. Et hi pluentes pluuiam verbi salutarem tonant increpationibus, coruscant miraculis.*

DOMINVS IVDICABIT FINES TERRÆ, ET DABIT IMPERIVM REGI SVO ET SVBLIMABIT CORNV CHRISTI SVI] Hebr. & Chald. *Messiæ suo*. Est hoc quintum, sextum & septimum Annæ oraculum de Christo post mille & trecentos annos nascituro, quo illi eminus quasi applaudit & gratulatur; vbi aduerte Annam esse primam in Scriptura quæ hic exprimat nomen Messiæ siue Christi. Hucusque enim in Pentateucho, Iosue & Iudic. nomen Christi non audiuimus.

Nota hęc tria proximè referri posse ad tempus Annæ & Samuelis, ac Saulis & Dauidis, quos Sa-A muel reges constituit & consecrauit; vnde Septua. pro מלכו *malcho*, id est *regi suo*, legentes in plurali מלכנו *melach-enu*, id est *regibus nostris*, vertunt: *Ipse dabit fortitudinem regibus nostris*: sed sub his omnibus præcipuè intelligit Christum, eorum antitypum: Christus enim solus iudicabit fines totius terræ. Simili modo Isaias c. 14. parabolicè per casum Luciferi de cęlo describit casum Nabuchodonosoris, vel potiùs Baltasaris: ac Ezechiel c. 28. per casum Cherubim describit casum & occasum Tyri.

Sensus ergo est quasi dicat: Deus per meum Samuelem *iudicabit fines terræ*, scilicet Sanctæ, siue Palęstinę. Samuel enim iudex Israël obibat celebriores vrbes iudicando, & lites quaslibet totius populi dirimendo, itaque totum Israelem in pace & religione conseruabat, vt patebit c. 7. v. 10.

Rursum Dominus per meum Samuelem *dabit* B *imperium* (Hebr. עז *oz*, id est *fortitudinem*) *regi suo*, primo, puta Sauli (Samuel enim vnxit Saulem in regem, qui proinde vnctus ab eo fortiter propugnauit Israelem, ac Philisthæos aliosq; eius hostes prostrauit. Denique Dominus per Samuelem sublimabit *cornu*, id est regnum, fortitudinem & gloriam *Christi sui*, puta Dauidis, vt Sauli succedens eum superet, ac in Israelis regnum longè lateque propaget. Dauid ergo fuit Christus, id est vnctus Domini, ac ab eo mirè dilectus & electus, vt ex eo nasceretur Christus.

Quocirca hæc omnia magis spectant ad Christum: Deus enim per Christum iudicauit fines terrę, non tantùm Sanctę, sed totius mundi, cùm omnes gentes per prędicationem Apostolorum Christi fidei & legi Euangelicæ subiecit, vt Christus omnium gentium sit princeps, rex & legislator, C iuxta illud Psalm. 2. *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terrę.* Et Psal. 71. 1. *Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis, iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio*, quod maximè de Salomone Dauidis filio, sed præcipuè de Christo vtriusque filio & antitypo dictum est. *Deus* ergo dedit fortitudinem & *imperium regi suo*, quando Christum omnium gentium regem & dominum constituit, illasque omnes per Apostolos illi subiecit: Quare tunc pariter *sublimabit cornu*, id est robor, regnum & gloriam *Christi sui*.

Rursum & magis id faciet Deus in die iudicij. Tunc enim per Christum Iudicem iudicabit omnes omnium terrarum temporumque gentes & homines, ac fideles sibi obedientes cælo, infideles sibi rebelles inferno adiudicabit. Quare tunc vt rex cæli & terræ absolutus, omnibus omnino An-D gelis & hominibus imperabit, ac tunc Deus cornu regni & gloriæ eius sublimabit vsque in cælum empyreum, vt ibi cum sanctis suis in omni felicitate regnet & triumphet in æternum. Vnde Chald. hæc referens ad tempora Antichristi, Gog, & Magog, sic vertit: *Faciet vltimum de Gog & Magog, & exercitu gentium raptorum qui venerunt ex finibus terræ, & dabit fortitudinem regi suo, & multiplicabit regnum Messiæ sui.*

Tropol. S. August. lib. 17. Ciuit. 4. hæc attribuit cuilibet fideli, sancto & beato: hic enim est Christus, id est vnctus, scilicet chrismate Christi in Baptismo & Confirmatione, ideoque quasi athleta, victor, rex & triumphator mundi, carnis, & diaboli, cum Christo regnabit in cælo per omnia sæcula.

Porrò

Porrò hæc aliter exponit R. Ionathan filius Vziel in translatione sua Chaldaica, eumq; sequentes Rabbini posteriores, qui negant Christum venisse, vnde hæc a Christo detorquent ad Leuitarum successum, potentiam, & victorias quas habituri erant sub Samuele, & deinde sub Machabæis, quasi illas Deo reuelante Anna præsciuerit, & hîc prædixerit. Vide Abulen. hîc q. vlt. & Lyran.

Vers. 11. PVER AVTEM ERAT MINISTER IN CONSPECTV DOMINI ANTE FACIEM HELI SACERDOTIS:] nimirum discebat legis rudimenta, ac canere (hoc enim erat officium Leuitarum: vnde filij Samuelis fuere Cantores, imò eorum præfecti. 1. Paral c. 6. & 25.) custodire tabernaculum, lucernas accendere, & cætera quæ ad officium Leuitarum spectabant obire, ait Abul ac vt ait S. Gregor. *erat fratribus vtilis, Deo deuotus.* Vnde S. Chrysost. homil. de Samuele: *Quanquam, ait, in puero ætas erat immatura, virtus tamen erat matura; omnibus enim in templum ascendentibus multæ pietatis ac religionis magister factus est.* Audi S. Aug. in Psal. 98. *Samuel quid fecit infans ad templū datus? omnes ætates suas inter sancta Sacramenta Dei peregit, ab ineunte ætate famulus Dei. Ipsius coma promittebatur, & potus aqua erat*, inquit Iosephus, *& quidem vsque ad eius mortem*, inquit Philo de Nazaræatu cap. r. 57. Audi S. Hieron. epistol. ad Lætam de instit. filiæ: *Anna filium quem Deo vouerat, postquam obtulit in tabernaculo, numquàm recepit; indecens arbitrata vt futurus propheta in eius domo cresceret, quæ adhuc alios filios habere cupiebat. Denique postquam concepit & peperit, non est ausa ad templum accedere, & vacua apparere coram Domino, nisi prius redderet quod debebat: talique immolato sacrificio reuersa domum, quinque liberos sibi genuit, quia primogenitum Deo pepererat. Miraris felicitatem sanctæ mulieris? imitare fidem, Ipse, si Paulam miseris, & magistrum me, & nutricium spondeo: gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo, multò gloriosior mundi philosopho, qui non regem Macedonum Babylonio periturum veneno, sed ancillam & sponsam Christi erudiam regnis cælestibus offerendam.*

Nota τὸ *ante faciem Heli* Magnus enim ad virtutem stimulus est, si quis videat se in conspectu viri magni, vt Pontificis vel Principis versari, ab eoque videri & notari. Audi Senecam lib. 1. ad Lucilium Epist. 10. *Sic viue cum hominibus, tanquam Deus videat; sic viue cum Deo, tanquam homines audiant.* Et eodem lib. Epist. 11. *Aliquis vir bonus nobis eligendus est, ac semper ante oculos habendus, vt sic tanquam illo spectante viuamus, & omnia tanquam illo vidente faciamus. Magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis assistat. Aliquem habeat animus quem vereretur, cuius authoritate secretum suum etiam sanctius faciat. O felicem qui sic aliquem vereri potest, vt ad memoriam quoque eius se componat atque ordinet. Elige itaque Catonem.*

Vers. 12. PORRO FILII HELI FILII BELIAL.] id est erant improbissimi & impiissimi, ideoque Deus per Samuelem Heli cum filijs castigauit, & morte puniuit, vt sequitur.

Vers. 13. NESCIENTES DOMINVM,] practicè, id est Domino non seruientes, legi eius inobedientes, sacra prophanantes, sacrificia sacrilegè violantes, carnes victimarum Deo eripientes, & sibi arrogantes: quia vt ait S. Gregor. *prauitatem exercebant operis, sed non errabant in fide conditoris.* Talibus Sacerdotibus intentat Deus per Osee cap. 4. vers. 6. *Quia tu scientiam repulisti, repellā te ne sacerdotio fungaris mihi.* Præ-

A clarè Nazian. Deum sic definit: *Deus est quem omnia nesciunt, omnia metuendo sciunt*: Porrò Philo lib. de Sacerdotum præmijs, docet Sacerdotes debere semper Dei sui, vtpote cuius Sacerdotes sunt, meminisse. *Dum enim*, inquit, *assuescunt semper alimenti partem Deo decidere, nunquam in eius obliuionē veniunt: qua in re nihil in vita potest contingere homini felicius.* Idem de Essæis ita scribit lib. de vita contempl. *Perpetuam habent Dei memoriam, vt ne in somnis quidem aliud eis obuerseiur, quàm imagines diuinarum pulchritudinum. Et sunt in his qui somniando prodant præclaras sacræ philosophiæ sententias.* *Deus sit semper in memoria.*

Imò de quolibet fideli ita scribit D. Gregor. Nazian Orat. 33. sub initium: *Nec enim*, inquit, *tam sæpè spiritum ducere, quàm Dei meminisse debemus. Imò, si dici hoc potest, aliud nihil quàm hoc faciendum.*

Causam dat S. Bernard. lib. de inter. domo cap.
B 9. *Nam sicut*, inquit, *nullum est momentū quo non fruamur Dei misericordia, sic nullum esse debet momentum, in quo illum præsentem non habeamus in memoria.*

NEQVE OFFICIVM SACERDOTVM AD POPVLVM.] Hoc est primum filiorum Heli peccatum, quòd scilicet nescientes Dominum, nescientes pariter officium suum, tum practicè, tum speculatiuè; quia enim non curabant Deum, Deique legem & officium suum obseruare, hinc nec curabant eam legere & scire, ne hęc scientia pareret eis conscientiam & remorsum peccati; atque hæc est causa cur multi suis libidinibus addicti fiant athei, vt scilicet eis liberè indulgeant sine metu numinis & vindictæ: hic enim metus eorum cupiditates vel frænaret, vel morderet, ac sensum voluptatis eorum magno pauoris dolorisque sensu mistum dilueret & infringeret: nolunt ergo scientiam & conscientiam suis cupedijs oblatrantem & occlaman-
C tem.

Taxantur hic quatuor scelera filiorum Heli ex gula manantia. Primum, ignorantia officij sui iam dicta. Secundum, rapina victimarum, nimirum quòd cùm ex victima tantùm pectusculum & armus dexter Sacerdoti deberetur, Leuit 7 v. 32. ipsi quaslibet victimæ partes, præsertim pinguiores & delicatiores sibi vsurparent. Rursum quòd id facerent vi, rapientes eas inuitis offerentibus. Denique quòd id facerent antequam victima Deo per cremationem ab ipsis esset immolata, & caro cocta lixaque. Primùm enim debebat Deo hostia pacifica offerri coquique, ac deinde pectusculum & armus dexter dabatur Sacerdoti, reliqua caro offerenti.

Sic & apud Gentiles non nisi peracto sacrificio eo vesci licebat. Vnde prouerbium: *haud immolata*
D *sacra sæpe deuorat*, quod iactabatur in intemperantes & ventri deditos, quales erant filij Heli.

ERAT ERGO PECCATVM PVERORVM GRANDE NIMIS, CORAM DOMINO, QVIA RETRAHEBANT HOMINES A SACRIFICIO DOMINI.] Regia legunt: *quia detrahebant homines sacrificio Domini* Hebr. est נאצו *niatsu*, id est vt Chald. & Septuag. *Spernebant*, despectui habebant, abominabantur sacrificium Domini, videntes illam irreligiosam auaritiam & gulam Sacerdotum. Vers. 17.

Vide hîc quàm graue sit peccatum Sacerdotum, ob scandalum quod datur laicis. Vnde Deus Osee cap. 3. *Audite*, inquit, *hoc Sacerdotes* &c. *quia vobis iudicium est quoniam laqueus facti estis speculationi, & rete expansum super Thabor.* Audi S. Gregor. homil. 17. in Euang. *Nullum fratres charissimi ab alijs maius* *Peccatum Sacerdotis grauius.*

maius præiudicium quàm à sacerdotibus tolerat Deus quando eos quos ad aliorum correctionem posuit, dare de se exempla prauitatis cernit: quando ipsi peccamus, qui compescere peccata debuimus. Plerumque, quod est grauius, Sacerdotes qui propria dare debuerant, etiam aliena diripiunt. Plerumque si quos humiliter si quos continenter viuere conspiciunt, irridet. Considerate ergo quid de gregibus agatur, quando pastores lupi fiunt. Et inferiùs: *Impleremus Hieremiæ lachrymam, consideres mortem nostram, & deplorans dicat: Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides Sanctuarii in capite omnium platearum? Aurum quippe obscuratum est; quia Sacerdotum vita quondam per gloriam virtutum clara, nunc per actiones infimas ostenditur reproba. Color optimus est mutatus, quia ille sanctitatis habitus per terrena & abiecta opera ad ignominiam despectionis venit.* Lege sequentia.

VERS. 18. SAMVEL AVTEM MINISTRABAT ANTE FACIEM DOMINI, PVER, ACCINCTVS EPHOD LINEO] Ephod polymitum & gemmatum continens Rationale cum 12. gemmis, in quibus insculpta erant nomina 12. tribuum Israël, erat propriũ Pontifici: at Ephod lineum, erat vestis Leuitarum, qualis erat Samuel, eratque simile superpellicio, quali vestiuntur pueri choraules canentes in templo. Ita duplex hoc Ephod distinguunt Sanct. August. quæst. 41. in lib. Iudic. & S. Hieron. contra Iouin. Minùs rectè ergo Procop. & Theodor. censent hoc Ephod Samuelis fuisse Sacerdotum, illi ab Heli Pontifice concessum ob admirabilem Dei gratiam in ipso resplendentem.

Ephod lineũ vestis Leuitarum.

Tropol. B. Petrus Damiani lib. 2. Epist. 10. *Linum,* ait, *laboriosè peruenit ad candorem. & clerici modò litterarum studiis insudando, modò quibusdam gradibus ascendendo, difficile promouentur ad sacri ordinis dignitatem.*

Et S. Gregor. hic: *Bene,* inquit, *Samuelis vestis linea fuisse perhibetur, vt noui Sacerdotii gloria apertè ostenderet, quod nouæ pudicitiæ moribus splenderet.*

VERS. 20. REDDAT TIBI DOMINVS SEMEN (prolem) DE MVLIERE HAC, PRO FOENORE QVOD COMMODASTI DOMINO] id est pro commodato vel dono quod obtulisti & dedisti Deo, puta pro tuo Samuele, quem mihi quasi Dei pontifici obtulisti.

VERS. 21. VISITAVIT ERGO DOMINVS ANNAM, ET CONCEPIT ET PEPERIT TRES FILIOS ET DVAS FILIAS] Ecce hic sunt fructus partim benedictionis Heli Pontificis, partim oblationis Annæ, quę suum Samuelem Deo obtulerat; nam pro vno Samuele quinque proles ei reddidit Deus. Discant hic parentes aliquos filiorum dicare Deo; hi enim eis benedictionem in bonis tam spiritualibus quàm temporalibus impetrabunt.

ET MAGNIFICATVS EST PVER SAMVEL APVD DOMINVM] hoc est creuit ætate, sapientia & gratia, non tantum apud homines, sed & apud Deum, vti explicat vers. 26. Vnde Samuel fuit typus Christi, de quo ait Lucas c. 2. vers. vlt. *Iesus proficiebat sapientia, & ætate & gratia apud Deum & apud homines.* Tropol. S. Gregor. *Notandum,* inquit, *est, quod puer Samuel dicitur, & magnificatus. Cur ergo puer, nisi quia humilis? Et cur magnificatus asseritur, nisi quia ad perfectionis celsitudinem erat sublimatus?* Et ad nouæ legis prædicatores idipsum adaptans: *Puer,* inquit, *& magnificatus in conspectu Domini Samuel dicitur, quia nouus ordo prædicatorum etsi ad magna conuersationis celsitudinem peruenit, humilitatis suæ virtutẽ non perdidit. Magnificari quippe non prodesset, si puer esse desisteret: quia*

A *humilitate amissa, placere omnipotenti Deo de conuersationis altitudine non valeret.*

DORMIEBANT CVM MVLIERIBVS, QVÆ OBSERVABANT AD OSTIVM TABERNACVLI] Chald. *Quæ veniebant ad orandũ in tabernaculi porta.* Ioseph. *Quæ ad Dei religionem accedebant, & in ea perseuerabant.* Erant enim hæ feminæ piæ, quæ se Deo ad ei in tabernaculo seruiendum dicarant, inter quas educata fuit B. Virgo, vti sunt nostræ moniales, de quibus dixi Exod. 38. Hæc verba iam desiderantur in Sept. Est hoc tertium filiorum Heli scelus, scilicet luxuria, puta adulterium & sacrilegium, quòd scilicet fœminas Deo dicatas violarent, idque in loco sacro & tabernaculo: Gulæ enim comes est luxuria, & venter vino æstuans despumat in libidines, ait S. Hieron. etiam sacrilegas. Vnde Chald. vers. 22. ait eos peccasse in domo Sanctuarii. Et S. Hieron. in quæst. *Locus tabernaculi,* ait, *sub-*
B *uersus est, & propter vitia Sacerdotum Dei Sanctuarium destitutum est.* Idem Hier. in cap. 8 Ezech. *In exemplum Ophni & Phinees,* inquit, *idolorum scelera operamur in tabernaculo Dei, & fornicamur cum his quæ se militiæ & ministerio Dei vouerunt.* Hebræi apud S. Hieron. in Quæst. hoc peccatum extenuant, dicendo filios Heli non concubuisse cum mulieribus, sed tantùm fuisse reis copulam cum maritis tempore menstrui; item ante tempus Purificationis 40 dierum à partu expletum: sed hæc sunt eorum figmenta, quibus verba S. Scripturæ inuertunt. Denique hæc scelera Sacerdotum commemorat Scriptura, vt indicetur cur Deus suscitarit Samuelem ad ea corrigendum.

Rursum, vt indicetur sanctitas Samuelis, qui inter tam improbos educatus tam probus tamẽ euaC sit. Audi S. Cyprian. lib. de singularitate Clericorum: *Mala,* inquit, *conuersatio corruptionem seminat, cupiditatem concipit, ignominiam parit, rabiem excitat, porrigit furiam, lasciuiam pascit, petulantiam nutrit, rursus exaltat, ruinas ædificat, perditione gaudet, interitum fouet, confusionem mercatur, thesaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, accusationes inflammat, & catervatim in semet glomerans numerosas indagines septionum, per insinuum dedecora simplices mores inuehit in perniciem perditorum.*

Et S. Bernard. Epist. 24. ad Hugon. *Inter bonos,* inquit, *bonum esse salutem habet; inter malos verò, & laudem: illud tantæ facilitatis est quantæ & securitatis; hoc tantæ virtutis quantæ & difficultatis.* Quale nempe est illud *tangere picem & non inquinari ex ea? in igne sine læsione versari, & in tenebris absque caligine esse?* vbi D alludit ad illa tria Scripturæ loca: *Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea.* Eccles. 13. v. 1. *In medio ignis nõ sum æstuatus.* Eccles. 51. 6. *Factæ sunt tenebræ horribiles in vniuersa terra Ægypti tribus diebus; vbicumque autem habitabant filii Israel lux erat.* Exodi 10. 22.

Porrò hæc filiorum Heli luxuria procedebat partim ex gula, partim ex inobedientia qua Deo & patri suo rebellabant. Nam vt ait S. Greg. 35. Moral. c. 13. *Adam quia auctori suo esse subditus noluit, ius carnis suæ, quam regebat, amisit, vt in se ipso inobedientiæ suæ confusio redundaret, & superatus disceret quid elatus amisisset.*

Luxuria filia gulæ & inobedientiæ.

Et S. Bernard. serm. 1 in festo omnium Sanctor. *Anima,* inquit, *si regnare desiderat super membra sua, necesse est, vt sit ipsa superiori suo subiecta, quoniam tale inueniet inferius suum, quale se exhibuerit superiori. Armatur enim creatura ad vlciscendum sui iniuriam creatoris, adeo vt sentiat anima quæ rebellem sibi inuenit carnem*

rem suam se quoque minùs quàm oportent superioribus potestatibus esse subiectam. Causam dat S. August. in Psalm. 143. *Agnosce*, inquit, *ordinem. Tu Deo: tibi caro* (scilicet obediat) *quid iustius, quid pulchrius? tu maiori, minor tibi. Serui tu ei qui fecit te, vt tibi seruiat quod est factum propter te. Si autem contemnis tu seruire Deo, numquam efficies vt tibi caro: qui non obtemperas Domino, torqueris à seruo.*

Vers. 24. Nolite filii mei] Reprehendit Heli filios, sed semel dumtaxat, & nimis leniter. Peccauit ergo primò, quia ob tanta flagitia debebat eos acriter & crebrò obiurgare. Secundò, obiurgatos, si se non emendarent, à sacrificijs amouere, & sacerdotio priuare, ait Theodor. 3. eos à se abdicare (exheredare) & verberibus afficere, ait S. Chrysost. lib. 3. de Monast. 4. & maximè peccauit, quòd eos à puero non magis ad meliora flexerit, castigarit & correxerit: puerorum enim animi ad quidlibet flexiles sunt, grandæuorum verò inflexiles, vtpote in praua consuetudine radicati & obdurati. Tritum est illud:

Modus corrigendi. *Blanda patrum segnes facit indulgentia natos.*

Porrò modum corrigendi, vt scilicet seueritas condiatur lenitate, docet S. Gregor. 2. part. Pastor. cap. 11. *Necesse est*, inquit, *vt cùm peccati vulnus in subditis corrigendo restringitur, magna se sollicitudine etiam districtor ipse moderetur quatenus sic iura disciplinæ contra delinquentes exerceat, vt pietatis viscera nō amittat.* Et mox: *Curandum est*, inquit, *vt rectorem subditis & matrem pietas, & patrem exhibeat disciplina.* Et paulò pòst *Solicita circumspectione prouidendum, ne vt districtio rigida, aut pietas sit remissa*, &c. *Erga subditos suos inesse rectoribus debet & iustè consolans misericordia, & piè sæuiens disciplina.* Exemplum dat Samaritanum, qui alligauit vulnera læsi infundens oleum & vinum. Luc. 10. vers. 34. *Vt per vinum*, inquit D. Gregor. *mordeantur vulnera, per oleum foueantur. Necesse quippe est vt quisquis sanandis vulneribus præest, in vino morsum doloris adhibeat, in oleo mollitiem pietatis, quatenus per vinum mundentur putrida, per oleum foueantur sananda. Miscenda ergo est lenitas cum seueritate, faciendum quoddam temperamentum ex vtroque, vt neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur.*

Vide de castigatione filiorum dicta Prouerb. 23. 14.

Non enim est bona fama] hoc est pessima est fama. Est Miosis.

Vers. 25. Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo?] *In Deum*, non tantùm eius legem transgrediendo (sic enim omnis qui peccat, in Deum peccat) sed eius sacerdotium, sacra & sacrificia, itaq; Dei sanctitatem violando & polluendo. Significat hoc peccatum non esse irremissibile, vt voluere Nouatiani, sed difficulter remitti. Quis enim pro publico Dei ministro tam scelerato orare audeat? Sanè Moyses aliquis sit oportet. Audi S. Gregor. *Quis ei intercessor remanet, cùm ille se transgrediendo præcipitet, qui ad intercedendum pro aliis ordinatus est?* Et Orig. hom. 10. in Numer. *Qui*, inquit, *meliores sunt, inferiorum semper culpas & peccata suscipiunt: Sacerdos autem si delinquat aut Pontifex, ipsum suum potest purgare peccatum, si tamen non peccet in Deum: de huiusmodi enim peccatis non facile remissionem aliquam videmus in leges litteris designari.* Et Nouella 123. Iustinianus: *Si, ait, illi quibus negotiū datū est orandi pro populo, indigni ministerio*

A *Dei inuenti fuerint, quomodo pro populi delictis placare Deum poterunt?* Hinc S. Leo epist. 90. ex Apostolica traditione probat, presbyteris aut diaconis pro crimine aliquo non esse per manus impositionem pœnitendi remedium concedendum, sed alia rigidiore ipsis satisfactione vtendum.

Pro *placari ei potest*, Hebr. est, פללו *pillelo*, id est *iudicabit vel causam eius cognoscet, Deus* (ita Pagnin.) vt si videat eū ab alio in quem peccauit priùs fuisse læsum, vel aliam peccati excusationem habeat, ei parcat.

Porrò Chald. Vatabl. & R. Dauid per Hebr. *Elohim* intelligentes non Deum, sed iudicem, sic vertunt & explicant: *Si peccauerit vir in virum, iudicabit illum iudex, leuemq; dimittet, & eum qui innocens est eripiet: Si autem in Deum, quis cum illo, vel pro illo disceptabitur? quis se iudicem interponet?*

B Et non audierunt vocem patris sui.] Quartum est hoc filiorum Heli scelus, scilicet contumacia & obstinatio. Causam subdit:

Quia voluit Dominus occidere eos] Nota: prima causa, eaque directa & propria, cur filij Heli non audierint patrem monentem, fuit eorum praua & peruersa voluntas in malo obstinata, ob quam noluerunt audire patris monita: S. tamen Script. hic more suo causam aliam indirectam assignat, scilicet in altissimam Dei prouidentiam & iudicium id refert; nimirum quòd Deus noluerit eorum ob tanta scelera toties iterata misereri, eisque dare gratiam efficacem, qua pœniterent, & mortem euaderent, sed permiserit eos in suis criminibus volutari & obfirmari, vt eos iustissimè toties meritè morte puniret, ad reparandum scan-

C dalum toti populo ab eis datum, & ad exemplum terroremque aliorum Sacerdotum. Solet enim Scriptura passim inculcare Dei attributa, præsertim misericordiam & iudicium, vt significet Deum omnium omnino rerum, tam bonarum quàm malarum exactam habere prouidentiam, vt illas præmiet, has castiget. Hoc enim facit homines Deum timere & colere, eosque a peccatis coercet. Nullum enim maius est peccatorum frænum, quàm Numinis metus, & Dei vindicis seria cogitatio.

Venit autem vir Dei (Propheta) ad Heli] Quis hic vir? Abul. q. 22. putat fuisse Angelum Vers. 27.
specie viri indutum: R. Salomon & Rabbini recentiores censent fuisse Elcanam patrem Samuelis. Rabbini antiquiores apud S. Hieron. in Quæst. arbitrantur fuisse Phinees Pontificem, qui vixit tem-

D pore Iosue & Othonielis: censent enim ipsi Phinees esse Eliam: quare ipsum adhuc viuere & victurum vsque ad Antichristum, à quo occidetur. Sed hoc refutaui Num. 25. 13. Incertum est ergo quis fuerit hic propheta, eò quòd Scriptura eius nomen, genus aut stirpem non exprimat.

Quando venerit ad Heli pariter incertum est. Videtur autem venisse cùm Samuel adhuc esset puer; tum quia id hic eius pueritiæ subnectitur; tū quia cùm Samuel factus est grandior, Deus eo vsus est ad Heli rursum commonendum, imò condemnandum. Ita S. Hier. in Quæst.

Porrò hæc prophetia continet primò, refricatque Dei beneficia in Heli collata deinde v. 29. eius & filiorum peccata exprobrat, demum v. 31. quintuplicem eis pœnam infligit.

Numquid non aperte revelatus sum domus (familiæ) patris tui (Aaronis) cum

ESSENT (ipse eiusque filij & Frater Moses) IN ÆGYPTO IN DOMO PHARAONIS?] Tunc enim ex omnibus filijs Israël elegi Moysen in eorum ducem, ac Aaronem in eius socium ac interpretem, æquè ac Pontificem, vt populum ex Ægypto educerent, ac per desertum deducerent in terram promissam.

VERS. 29. QVARE CALCE ABIECISTI (Hebr. *quare calcitrastis*, non tamen quàm filij tui, ac tu per filios tuos) VICTIMAM MEAM?] q.d. quare contempsistis mea sacra, proinde ac si calcibus ea abiecissetis?

ET MAGIS HONORASTI FILIOS TVOS QVAM ME,] quia non ausus fuisti eos reprehendere & castigare, ne eos offenderes, itaque permisisti vt ipsi me offenderent, ideoque tu pariter offendisti me. Ita S. Greg. *Magis*, ait, *Deũ quàm filios honorauit, quia dum aperta eorum peccata contemneret, lucra temporalia eisdem praudebat.*

VT COMEDERETIS PRIMITIAS OMNIS SACRIFICII ISRAEL POPVLI MEI?] vt scilicet primò comederetis carnes victimarum pacificarum (quæ propriè erant populi, quia pro eius pace & salute offerebantur, & ab eo comedebantur) antequàm mihi primitiæ adipis in altari adolerentur & cremarentur. v. 15 & 16. Rursum primitias vocat præcipuas victimarum partes: has enim fuscinas Deo eripiebat, sibiq; arrogabat seruus Sacerdotis vers. 13.

VERS. 30. LOQVENS LOCVTVS SVM (certè locutus sum, quasi dicat, firmiter decreueram) VT DOMVS TVA ET DOMVS PATRIS TVI MINISTRARET IN CONSPECTV MEO] Hinc patet Pontificatum à Deo datum fuisse Heli, ac ex familia Eleazar translatum fuisse ad familiam Ithamar, ex qua erat Heli, vt patet ex eo quòd Heli abnepos Abiathar 3. Regum 2. ex Ithamar prognatus dicitur 1. Paral. 24. Quare falsò aliqui censent Heli propria auctoritate inuasisse Pontificatum. Causa translationis ignoratur, sed videtur fuisse ignauia vel peccatum aliquod Eleazaritarum.

Series Pontificum Synagogæ. Porro hæc fuit series & successio Pontificum per filios: Aaroni successit Eleazar, huic Phinees, huic Abisue, huic Bucci, huic Ozi, vt patet 1. Paral. 6. vers. 4 & ex Iosepho lib. 5. Antiq. vlt. Ab Ozi translatus est Pontificatus ad Heli, qui erat ex Ithamar fratre Eleazari. Heli genuit Phinees, qui ante patrem occisus fuit in prælio, cùm arca à Philisthæis caperetur: loco Phinees successit filius Achitob, huic filius Achias, huic filius Achimelech, huic filius Abiathar. Addit Iosephus quòd Phinees patre Heli viuente functus sit pontificatu eò quòd Heli præ senio eo fungi non posset; quod intellige non quòd Phinees fuerit Pontifex, vt videtur velle Iosephus; sed quòd Heli senem manentem Pontificem, in administrando Pontificatu adiuuerit.

Ex hoc versu patet, quòd Deus Heli eiusque posteris promiserat continuam filiorum in Pontificatu successionem, si videlicet illi rectè eo fungerentur; sed his malè eo fungentibus, minatur & prædicit hic Deus se rursum illum eis ablaturum. Id fecit sub Salomone, qui Abiathar Pontificem descendentem ex Heli & Ithamar à Pontificatu amouit, eò quòd contra se cum Adonia conspirasset, eumque in regem vnxisset; ac Pontificem constituit Sadoc, qui oriundus erat ex Eleazar. Ita Abulen. Mansit ergo Pontificatus in familia Heli per quinque posteros, scilicet Heli, Phinees, Achitob, Achias, Achimelech, & Abiathar; inde rediit ad Sadoc & familiam Eleazari, in eaque mansit vsque ad Christum.

VSQVE IN SEMPITERNVM] non absolutè vt pater, sed respectiuè, scilicet toto tempore legis veteris, siue quamdiu duraret Iudaismus vsque ad Christum.

VERS. 31. PRÆCIDAM BRACHIVM TVVM] id est robur, dignitatem & auctoritatem tuam pontificiam, id est, auferam à te Pontificatum. Ita S. Gregor. Angelo. Rupert. Lyran. & Vatabl. Porrò Sept. vertunt: *disperdam semen tuum.* Chald. *extirpabo fortitudinem seminis tui.* q.d. filios & nepotes tuos faciam imbecilles, inualidos, infirmos, vt non diu viuant, nec ad senium perueniant, vt sequitur, ac tandem delebo omnem posteritatem tuam. Est hæc prima pœna à Deo inflicta Heli.

Symbol. nonnulli per fortitudinem intelligunt arcam testamenti, quæ capta fuit à Philisthæis sub Heli, iuxta illud Psal. 77. 61. *Tradidit in captiuitatem virtutem* (Heb. fortitudinem) *eorum*, id est, arcam, ait ibidem S. August. Theod. Euth. & Hugo. Arca enim erat robur & firmamentum Israëlis, quia Deum quasi vehebat.

VT NON SIT SENEX IN DOMO TVA] *Senex*, id est Pontifex, ait S. Hieron. Angelo. & S. August. Simpliciùs accipe τὸ *Senex* vt sonat. Sic enim se explicat v. 33. dicens: *morietur cùm ad virilem ætatem venerit.* Rursum aliqui apud Vatabl. *Senex*, inquiũt, id est Sapiens. Senum enim est sapientia; vnde à senibus dictus est Senatus, qui est cœtus sapientum Reipubl. consulentium. Pœna ergo impiorum præsertim parentibus rebellium (vti fuere hi filij Heli) congrua est vitæ breuitas, vt ante senium moriantur, iuxta illud: *Antequam dies eius impleantur, peribit: & manus eius arescent.* Iob. 15. vers. 32. Et illud: *Qui sublati sunt ante tempus suum, & fluuius subuertit fundamentum eorum.* Iob. 22. vers. 16. Vnde Dauid: *Viri*, inquit, *sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.* Psalm. 54 vers. 24. Et Salomon: *Noli*, inquit, *esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.* Eccles. 7. v. 18. Verè Seneca lib. de breuitate vitæ cap. 6. *Non accepimus*, ait, *breuem vitam, sed facimus: non inopes temporis, sed prodigi sumus.*

VERS. 33. VERVMTAMEN NON AVFERAM PENITVS VIRVM EX TE AB ALTARI MEO] quasi dicat: auferam quidem à tuis posteris pontificatum, permittam tamen vt sint minores Sacerdotes vel Leuitæ, sed in augmentum pœnæ tuæ & ipsorum; vt scilicet ipsi videntes se Pontificatu, tantisque eius opibus & emolumentis spoliatos, ingemiscant, ac præ amaritudine & dolore deficiant & tabescant. Hæc enim dicuntur Heli, non in persona sua, sed posterorum. Hæc est tertia pœna, sequitur quarta.

ET PARS MAGNA DOMVS (familiæ, puta posterorum) TVÆ MORIETVR CVM AD VIRILEM ÆTATEM VENERIT] quasi dicat, morientur iuuenes, non senes, idque violenta morte, scilicet *romphæa siue framea*, id est gladio, vt addunt Sept. & Chald. *Omnis*, inquit, *multitudo domus tuæ occidentur iuuenes.* Id factum audiemus capit. 22. 12. & sequent. vbi Saul occidit Abimelech Pontificem, ac nepotem Heli cum tota sua familia, eò quod panes dedisset Dauidi. Porrò τὸ *omnis multitudo*, vt habent Hebr. & Chald. idem est quod plerique, multi: nam aliquos seruatos fuisse & mortem euasisse patet ex sequente.

VERS. 34. HOC AVTEM ERIT TIBI SIGNVM] omnes has

has clades posteris tuis obuenturas; illas enim non vidit Heli, vtpote iam mortuus: vnde earum signum & certitudinem dat ei Deus, cædem Ophni & Phinees: hanc enim ipse viuens audiuit & ingemuit. Hæc est quarta Heli pœna; sequitur quinta.

VERS. 35. ET SVSCITABO MIHI SACERDOTEM FIDELEM.] Quis hic? nonnulli putant esse Samuelem, quem putant successisse Heli, non tantùm in principatu, quasi iudicem populi sed & in Pontificatu. Ita S. August. lib. 17. Ciuit. cap. 4. & Psal. 98. & 2. Retract. c. 55. & contra Faust. c. 33. Greg. Eucher. Angel. hic Hieron. ad illud 1. Corinth. 1. *Cum omnibus qui inuocant nomen Domini*, vbi sic de Samuele: *Quem Sacerdotem fuisse illa res probat, quia & Sacerdoti successit, & hostias offerebat. De quo etiam secundùm historiam dictum est: Suscitabo mihi Sacerdotem fidelem.* Quin & S. Ignat. Epist. ad Magnesianos: *Saul*, ait, *priuatur honore regio, non expectans summum Sacerdotem Samuelem.*

Samuel non fuit Pontifex.

Ratio est, quia Samuel cap. 7. vers. 9. dicitur sacrificasse & orasse pro populo, ac Saulem in Regem vnxisse, ac post eum, Dauidem. Hæc autem sunt munia Pontificis. Fauet Iosephus lib. 6. cap. vltim. dicens Samuelem à Pythonissa suscitatum esse cum Sacerdotali amictu, Nazian. quoq; orat. 40. Ephod Samuelis vocat stolam Sacerdotalem, sic & Theodor. & Procop. hic.

Prob. 1. Verùm contrarium videtur longè verius, scilicet Samuelem non fuisse Pontificem. Ratio est, quia Pontificatus à Deo addictus erat Aaroni eiusque posteris, ex quibus non erat Samuel.

2. Rursum, Heli moriente Samuel erat iuuenis, ac iuuenis post Heli iudicare cœpit Israel, vt ipse indicat cap. 12. v. 2. At Pontifex nemo creari poterat antequam esset vir triginta annorum, vt docet S. Hier. in c. 1. Ezech. Sed hæc ratio non euincit, vt ostendam cap. 12. 2.

3. Tertiò, quia tempore Samuelis Pontifex erat Achias abnepos Heli, vt patet c. 14. 3.

4. Denique in serie Pontificum, quam texit Iosephus & alij, non ponitur Samuel, nec Script. vsquā eum vocat sacerdotem, imò Dauid Psal. 98. *Moses*, inquit, *& Aarō in Sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius.* Ita censent Beda, Rabanus. Abul. hic in cap. 7. q. 30. Hugo, Lyran. Caiet. Dio. Geneb. ac S. Hier. l. 1. contra Iouin. *Samuel*, ait, *Leuita non Sacerdos, non Pontifex fuit.* Et S. August. fusè in quæstion. veteris & noui testamenti c. 46. (vel quisquis est earum auctor, nō enim videtur esse S. August.) Et S. Thom. in c. 7. ad Hebr. lect. 3. Serarius, Mendoza, Sanchez, Torniellus & alij.

Ad argumentum aduersæ sententiæ respondeo. Samuelem, etsi ex genere & prosapia dumtaxat esset, Leuita, subinde tamen ex dispensatione Dei sacrificasse, vt cùm Saulem & Dauidem vnxit in reges, ideoque Sacerdotem à multis (vt à Chrys. Ambr. Aug. Bern. Damiano & alijs, quos fusè citat hic Mendoza p. 395.) vocari; ac eos vnxisse in reges, non vt Pontificem, sed vt Prophetam, æquè ac Elias (qui non erat Pontifex) Propheta Azaelem vnxit in regem Syriæ. 3. Reg. 19. ac Elizæus per vnum è suis vnxit Iehu in regem Israel. 4. Reg. c. 9. Porrò Ephod Samuelis lineum & Leuiticum erat, non polymitum & Sacerdotale. Vnde S. Hier. in Psal. 98. 6. *Samuel*, inquit, *Leuitici ordinis regulam tenet: quod Ephod illud lineum atq; candidum figurauit, ostendens candidum effici posse, qui per pœnitentiam no-*

A *men Domini inuocans, nigredinem peccati diluerit.*

Cùm ergo hic dicitur: *Suscitabo mihi Sacerdotem fidelem*, intelligitur Sadoc, quem Salomon loco Abiathar creauit Pontificem, qui fideliter Deo in templo, & Christo, id est Dauidi & Salomoni regi à se vncto ministrauit.

Alleg. significatur hic translatio Sacerdotij ab Heli & Aarone ad Christum; hic enim est Sacerdos fidelis Deo. Ita S. Greg. Theod. Angel. Procopius & S. August. 17. Ciuit. c. 4. Videmus verò hodie Iudæos absque sacerdotio esse; *& inter eos*, inquit August. *quicumque est ex Aaronico genere, cùm videt sacrificium Christianorum toto orbe pollere, sibi autem honorem illum magnum esse subtractum, deficiunt oculi eius, & defluit anima eius tabe mœroris, mors verò illa filiorum significauit mortē ipsius Sacerdotij de filiis Aaron*, inquit August. *& Sacerdos ille fidelis v. 35. maximè &* B *principaliter est Christus Dominus*, inquit Procop. Theodor. & alij.

Porrò Christus non tantùm est Sacerdos & Pontifex, sed & Christianos quoslibet efficit sacerdotes & reges mysticos, iuxta illud Apoc. 1. 11. *Fecit nos regnum & Sacerdotes.* Vnde S. Leo serm. 3. in die anniuersario assumptionis suæ ad Pontificatum: *Omnes*, inquit, *in Christo regeneratos crucis signum efficit reges: Sancti verò Spiritus vnctio consecrat Sacerdotes.* Et mox ostendit qua in re hoc regnū & sacerdotium consistat. *Quid enim*, inquit, *tam regium quàm subditum Deo animum corporis sui esse rectorem: Et quid tam Sacerdotale, quàm vouere Domino conscientiam puram, & immaculatas pietatis hostias de altari cordis offerre?*

ET ÆDIFICABO EI DOMVM (familiam, posteri- C tatem) FIDELEM] quæ scilicet fideliter mihi ministrans in Pontificatu, fideliter, id est firmiter & constanter in eo perduret. Hoc de Samuele dici nequit: eius enim filij æquè ac Heli fuere degeneres & improbi, vt patet cap. 8. v. 3. *Declinauerunt*, inquit, *post auaritiam, acceperuntq; munera, & peruerterunt iudicium.* Posteri verò Sadoc fideles firmique perstiterunt in Pontificatu vsque ad captiuitatem Babylonicam, & euersum templum, imò & post eam, vt patet Ezech. 40. 46. & ex serie Pontificum, quam texit Iosephus lib. 10. c. 11. Et ex eo Sigonius de Repub. Hebr. lib. 5. c. 1.

FVTVRVM EST AVTEM VT QVICVMQVE MANSERIT IN DOMO TVA, VENIAT VT ORETVR PRO EO] Minores enim Sacerdotes ac Leuitæ, cùm quid peccassent, ex lege debebant, vt laici, offerre victimas pro peccato, & Pontifex debebat orare pro illis. VERS. 36.

ET OFFEREBAT NVMMVM ARGENTEVM, ET D TORTAM PANIS] Sacerdoti siue Pontifici vt gratiam eius captet, hoc fine vt ab eo ad partem Sacerdotalem admittatur. Ex Hebræo verti potest clariùs: *veniet ad orandum pro nummo argenti & torta panis*, orando scilicet vt detur sibi quasi pauperi & famelico nummus exiguus, & fragmen panis, quo latrantem ventrem satiet. Ita Caiet. & Vatabl. Vnde noster Serarius pro *offerat*, vel, vt alij legunt *afferat*, legendum putat, *auferat*, id est accipiat *nummum & tortam panis*; verùm Rom. habent, *offerat.*

DIMITTE ME OBSECRO AD VNAM PARTEM SACERDOTALEM, tum victimæ à me oblatæ, tum quarumlibet aliarum victimarum à populo Sacerdotibus oblatarum, VT COMEDAM BVCCELLAM PANIS.] Magna fuit hæc abiectio,

iectio, vilitas & mendicitas posterorum Heli.

Allegor. *Buccella panis*, significat sacrificium Eucharistiæ, quod è pane fit. Ita S. Gregor. Eucher. Theodor. Procop. Audi S. August. 17. Ciuit. 4. *Quod ergo addidit manducare panem, etiam* A *ipsum sacrificij genus eleganter expressit, de quo dicit Sacerdos ipse: Panis quem ego dedero caro mea est pro sæculi vita: ipsum est sacrificium non secundùm ordinem Aaron sed secundùm ordinem Melchisedech; qui legit intelligat.*

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Deus rursum per Samuelem prædicit exitium Heli; idque Samuel Heli, ab eodem adiuratus v. 16. candidè edicit.

1. PVer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli, & sermo Domini erat pre-
tiosus in diebus illis, non erat visio manifesta. 2. Factum est ergo in die quadam.
Heli iacebat in loco suo, & oculi eius caligauerant, nec poterat videre: 3. lucerna
Dei antequam extingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini, vbi erat arca Dei.
4. Et vocauit Dominus Samuel. Qui respondens, ait: Ecce ego. 5. Et cucurrit ad Heli,
& dixit: Ecce ego: vocasti enim me. Qui dixit: Non vocaui: reuertere, & dormi. Et abijt,
& dormiuit. 6. Et adiecit Dominus rursum vocare Samuelem. Consurgensque Sa-
muel, abijt ad Heli, & dixit: Ecce ego, quia vocasti me. Qui respondit: Non vocaui te
fili mi: reuertere, & dormi. 7. Porrò Samuel necdum sciebat Dominum, neque reue-
latus fuerat ei sermo Domini. 8. Et adiecit Dominus, & vocauit adhuc Samuelem
tertiò. Qui consurgens abijt ad Heli, 9. & ait: Ecce ego: quia vocasti me. Intellexit
ergo Heli, quia Dominus vocaret puerum: & ait ad Samuelem: Vade, & dormi: & si
deinceps vocauerit te, dices: Loquere Domine, quia audit seruus tuus. Abijt ergo Sa-
muel, & dormiuit in loco suo. 10. Et venit Dominus, & stetit, & vocauit, sicut voca-
uerat secundò, Samuel, Samuel. Et ait Samuel, Loquere Domine, quia audit seruus tuus.
11. Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Israel quod quicum-
que audierit, tinnient ambæ aures eius. 12. In die illa suscitabo aduersum Heli om-
nia quæ locutus sum super domum eius: incipiam, & complebo. 13. Prædixi enim ei
quòd iudicaturus essem domum eius in æternum, propter iniquitatem, eò quòd nouerit
indignè agere filios suos, & non corripuerit eos. 14. Idcirco iuraui Domui Heli, quòd
non expietur iniquitas domus eius victimis & muneribus vsque in æternum. 15. Dor-
miuit autem Samuel vsque manè, aperuitque ostia domus Domini. Et Samuel timebat
indicare visionem Heli. 16. Vocauit ergo Heli Samuelem, & dixit: Samuel fili mi?
Qui respondens, ait: Præsto sum. 17. Et interrogauit eum: Quis est sermo quem locu-
tus est Dominus ad te? oro te ne celaueris me. Hæc faciat tibi Deus, & hæc addat, si
absconderis à me sermonem ex omnibus verbis quæ dicta sunt tibi. 18. Indicauit ita-
que ei Samuel vniuersos sermones, & non abscondit ab eo. Et ille respondit: Dominus
est: quod bonum est in oculis suis faciat. 19. Creuit autem Samuel, & Dominus erat
cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis eius in terram. 20. Et cognouit vniuersus
Israel, à Dan vsque Bersabee, quòd fidelis Samuel propheta esset Domini. 21. Et ad-
didit Dominus, vt appareret in Silo, quoniam reuelatus fuerat Dominus Samueli in
Silo, iuxta verbum Domini. Et euenit sermo Samuelis vniuerso Israeli.

VERS. 1. PVER AVTEM SAMVEL] Ioseph. l. 5. c. 11. ait eum explesse annum duodecimum. Perperam Rabbini in Seder Olam, aiunt eum fuisse annorum 40. Iosephum sequuntur Suidas, Zonaras, Cedrenus, Abulens. Torniellus, Serarius, Salianus, Mendoza & alij. Porrò quot annorum tunc fuerit Heli incertum est. S. Ignatius epist. ad Magnesian. ait eum fuisse 90 annorum. Theod. 86. Serarius, 98. Salianus 72. ita vt deinde adhuc vixerit 26. annos. Mortuus est enim cùm esset 98. annorum, quando Samuel ei successit, agens annum 39. verùm nil certi de Heli anno hic statui potest.

CORAM HELI] id est instruente & dirigente eum Heli; cui Samuel ad nutum obediebat. Chald. *viuente Heli.*

B ET SERMO DOMINI ERAT PRETIOSVS] id est rarus: quæ enim rara, sunt cara & pretiosa, quasi dicat: rari tunc erant prophetæ per quos Deus loqueretur, idque ob scelera filiorum Heli Sacerdotum, æquè ac laicorum. Qualis enim est sacerdos, talis est & populus. Sic Prouerb. 25. 17. vbi dicitur: *Substrahe pedem tuum*: Hebr. est *pretiosum* (Sept. *rarum*) *fac pedem tuum in domo amici tui.*

NON ERAT VISIO (prophetia) MANIFESTA] Hebr. נִפְרָץ *niphrates*, id est rupta, id est latè diffusa vel sparsa. Varabl. *vulgaris.* Chald. *quæ publicè innotesceret.* Sept. *distinguens*, id est distincta & clara. Hæc dicuntur ad laudem Samuelis, quòd ipse in medijs scelerum & ignorantiæ tenebris propheta emicuerit, quasi nouus quidam sol Israelis.

Vers.2. Heli iacebat in loco svo] hoc est dormiebat in illa atrij parte, quæ vicina erat tabernaculo: cum in remotiore atrij parte dormiret Samuel, cæterique Leuitæ; ita Chald.

Vers.3. Lvcerna Dei antequam extingveretvr, Samvel dormiebat] Ita lege cum Roman. Hebr. Chald. Sept. Aquila & Symmacho. Est periphrasis noctis. Lucernæ enim Tabernaculi nocte ardebant, manè extinguebantur. Sensus est quasi dicat: cùm adhuc lucernæ Tabernaculi arderent, id est cùm adhuc esset nox, vel certè aurora incipiens & obscura, ideoque Samuel adhuc dormiret; apparuit ei Dominus. Ita S. Hier. Porrò Sept. vertunt: *Antequam lucerna Dei esset instructa*, quod aliqui exponunt quasi dicat: antequam esset media nox; tunc enim lucernę concinnabantur, vt reliqua nocte dimidia arderent. Planiùs exponas de noctis fine, quasi dicat, antequam diesceret: summo mane, ante solis ortum, quo lucernæ noctu consumpto oleo affuso instaurari solent, apparuit Samueli Dominus. Hinc disce mane & in aurora, cùm primùm euigilas orare, vt Dei vocem & instinctus haurias & audias. Nam summo mane apparuit hic Deus Samueli, non verò vespere, vti opinantur Theod. & Procop.

Porrò Raban. Angelo. Eucher. Abulens. & Caiet. aliter legunt & dispungunt, nimirum sic: *Heli videre non poterat Lucernam Dei antequam extingueretur*, quasi dicat: Heli cæcutiens videre non poterat in aurora, cùm adhuc lucernæ arderent, sed videre poterat clara die cum lucernæ essent extinctæ; verùm legendum est cum Roman. vt paulò antè dixi.

Vers.5. Et cvcvrrit ad Heli, et dixit: Ecce ego: vocasti enim me.] Hinc videtur quòd Samuel solitus manè à somno excitari ab Heli, putauerit se vocatum ab Heli, non à Deo, vtpote cuius vocem huc vsque non audierat. Videtur autem hæc Dei, siue Angeli vox fuisse similis voci Heli, ideoq; eâ auditâ ad Heli cucurrit Samuel. Ita S. Gregor. Caiet. & Mendoza. Vide hic prophetæ Samuelis obedientiam, ob quam meruit à Deo eligi in prophetam & principem populi. Rursum disce hic Deum loquentem Samueli remittere eum ad Heli, tum vt Heli oraculum hoc Dei diligentiùs consideraret & crederet; tum vt doceret oracula Dei examinanda & dirigenda esse à superioribus, vt seruetur debitus ordo & subditorum subordinatio, ac ne locus sit illusioni diabolicæ. Ita Cassian. collat. 3. cap. 14. *Vt puerum Samuelem*, inquit, *iudicio praelectum suo, nollet per semetipsum diuini colloquij disciplina Dominus erudire; sed recurrere semel & iterum pateretur ad senem, cumq́; quem ad suum vocabat alloquium, etiam illius qui offenderat Deum, dummodò senioris, doctrina vellet instituere; & quem sua vocatione dignissimum iudicarat, senioris mallet institutione formari; vt scilicet & illius, qui ad diuinum ministerium vocabatur, probaretur humilitas, & iunioribus forma subiectionis huius proponeretur exemplo.* Audi S. Greg. promptam & constantem Samuelis obedientiam dilaudantem: *Puer*, inquit, *humiliter homini subiectus atque obedientiæ ardua arce sublimatus, dum vocatus accessit, iussus rediit; quid aliud nobis præbet nisi altissimæ formam obedientiæ: Vera namque obedientia nec præceptorum intentionem discutit, nec præcepta discernit; nescit enim iudicare quisquis perfectè didicerit obedire.* Et paulò pòst: *Quis*, inquit, *nostrum sese à murmuratione compesceret? quis ab ira temperet si vocatum bis aut ter audiret.; & tamen ex vocantis responso perciperet, quia, vocatus minimè fuisset, nec repulsus offenditur quia vocantis aut repellentis animum videre noluit, qui in hoc solo gaudere nouerat, quod obediuit.*

Samuel per obedientiam meruit prophetiam.

Porro Samvel necdvm sciebat Dominvm] id est necdum expertus erat Dei vocem, necdum assuetus erat audire Dominum loquentem, vt eius vocem à voce Heli distingueret. Deumq́ue ex sua voce agnosceret. Ita S. Hier. in Quæst. vel quisquis est auctor: puto enim non esse S. Hier. sed passim putatur & citatur nomine S. Hier. ideoque & ego sic cito. Loquendum enim vt multi, sapiendum vt pauci. Vers.7.

Intellexit ergo Heli (vel instinctu Dei, vt vult Salianus, vel ratiocinatione humana; quia scilicet nemo alius eò loci erat, qui Samuelem vocaret; & quia Samuel Deo erat gratissimus ob suam virtutem & pietatem) qvia Dominvs vocaret pvervm.].

Loqvere Domine, qvia avdit servvs tvvs] vt iussa tua excipiat & exequatur. Hoc cuilibet fideli dicendum, cùm Deum quid interiùs menti suggerentem vel inspirantem audit. Hinc ait S. Bernard. sub finem serm. de septem spirit. *Felix*, ait, *& beata anima, quæ venas diuini susurri percipit in silentio, frequenter iterans illud Samuelis? Loquere Domine, quia audit seruus tuus.* Audi S. Ephrem li. de virt. cap. 2. tom. 2. f. 42. *Samuel per obedientiam quam Heli sacerdoti præstitit, dignus est qui vocem Dei audiret.* Et paręn. 13. f. 115. *Exemplum humilitatis in Samuele propheta habetis; non enim exaltatum est cor eius aduersus Heli sacerdotem, quamuis etiam à Deo audisset de viro isto.* Et Paræn. 21. *Vide frater ne negligas te sobrium ac vigilantem præbere in omnibus; nonne audisti quòd sæpius vocatus Propheta Samuel neque semel cunctatus sit surgere, quantumuis adhuc puer esset.*

Audi & Origen. hom. 1. in Cant. *Beatæ sunt illæ animæ, quæ dorsum suum curuauerunt, vt suscipiant sessorem Verbum Dei super se, & frena eius patiuntur, vt quocumque ipse voluerit flectat, & agat habenis præceptorum suorum; quia iam non propria voluntate incedunt, sed ad omnia ducuntur & reducuntur voluntate sessoris.*

Et venit Dominvs, et stetit] Hinc patet Deum, id est Angelum Dei vicarium hic non tantùm menti Samuelis hæc inspirasse, sed in corpore assumpto, corporali voce illi esse locutum. Vnde Chald. hic vertit: *Et reuelata est ei gloria Domini*, quasi dicat: Samuel vidit Angelum, Dei legatum in corpore splendido & glorioso, sed confusè; ita vt splendorem videret; sed corpus Angeli distinctè non videret; vocem tamen eius distinctè auribus audiret. Vnde cognouit tandem se non ab Heli, sed à Deo vocari. Ita S. Greg. Abulen. Dion. Caiet. & alij. Vers.10.

Porrò quòd Samuelem puerum ob puritatem & sanctitatem alloquitur Deus neglecto seniore Heli, ostendit *quantò canitie melior sit iuuentus, quæ virtute ornatur*; ait Theodor. quæst. 12. Nimirum *cum simplicibus* (Hebr. *cum rectis*) *sermocinatio eius*. Prouerb 1. 3.

Samvel, Samvel] Audi S. Gregor. *Nomen iteratur, cùm in magnam familiaritatem internæ maiestatis, mens videntis excipitur, & feruentibus desiderijs ad amorem se vocantis eleuatur; vt præter id quod audit, nihil libeat, atque in lætitia auditus sui immorari perpetuò concupiscat.* Talis fuit illa eiusdem Dei vocatio: *Saule, Saule*, Actor. 9. vers. 4. & illa: *Moyses, Moyses.* Exod. 3)

Exodi 3. n. 4. & illa; *Abraham, Abraham.* Genes. 22. v. 1 de quo D. Chrys. hom. 47. in Gen. *Quid,* inquit, *vult verbi duplicatio? magnæ beneuolentiæ erga Patriarcham argumentum est, & monstrabat ei, vocatione ipsa, quòd magnum aliquid effecturus esset. Vt igitur attentiorem redderet, vocationem geminabat.*

VERS. 11. FACIO VERBVM, id est rem & supplicium Heli comminatum, adeò dirum & horrendum, QVOD QVICVNQVE AVDIERIT, TINNIENT AMBÆ AVRES EIVS] scilicet vt totus percellatur & exhorrescat; putà arcæ captionem, ait Lyran. & filiorum cædem, ait Abul. & cætera recensita c. 2. ita Angelus, & S. Hier. in Quæst. Metaphora est, ducta ab eo qui repentè audit cymbalum tinniens, vel boatum bombardæ magnæ, vel tonitrui ingentis, cuius vehemens sonus percellit, & tinnitum diu durantem in auribus audientium excitat.

VERS. 13. PRÆDIXI ENIM EI, QVOD IVDICATVRVS (id est iustè punitur) ESSEM DOMVM (familiam & posteritatem) EIVS EO QVOD NOVERAT INDIGNE AGERE FILIOS SVOS, ET NON CORRIPVERIT EOS]. Corripuerat eos Heli, sed nimis lenitate paterna, non auctoritate & seueritate Pontificia, ait Angelo. Idcirco morte punitur: luit ergo filiorum scelus sua nece. Sic Deus populo fornicante cum filiabus Moab, iussit principes suspendi. Numer 25. Causam dat B. Petrus Damiani lib 4. epist. 15. *Quid est, inquit, quod populus in luxuriæ voraginem labitur, & in eorum præpositos vindicatur? Subditi delinquunt, & Principes in patibulis suspenduntur? Scilicet alius est qui peccat, alius ille qui vapulat. Cur hoc, nisi quia culpa subditorum in Præpositorum redundat opprobrium: & quod de ouibus erratur, negligentiæ Pastoris adscribitur, & videte quàm formidolosa sit conditio præsidentium, vt non modo pro suis, sed etiam subditorum puniantur offensis.*

VERS. 14. IDCIRCO IVRAVI DOMVI HELI, QVOD NON EXPIETVR INIQVITAS DOMVS EIVS VICTIMIS ET MVNERIBVS VSQVE IN ÆTERNVM] Hinc multi putant Heli esse damnatum, vt dicam c. 4. Verum id locus hic non euincit. Agit enim de domo Heli, non de ipso Heli, quasi dicat: supplicia quæ domui Heli ob eius peccatum prædixi & intentaui c. 2. nullis victimis reuocabuntur, sed certa & fixa me decernente perstabunt, certoque posteris eius obuenient; è quibus tamen multi probi fuere & salui videntur, vt Achias, Achimelech, Abiathar.

VERS. 17. HÆC FACIAT] Est formula adiurandi Hebr. quasi dicat: puniat te Deus, vel malè tibi cedat, si hæc me celaueris.

VERS. 18. DOMINVS EST, QVOD BONVM EST IN OCVLIS SVIS FACIAT] Vide hic responsum Heli dignum Pontifice pœnitente, æquanimi, & resignato ad omnem Dei voluntatem, & castigationem tam horrendam, ob quod Heli saluatus videtur. Ita Theodor. Procop. Lyran. Abulen. Dion. Caiet. Serarius, Mendoza hic & S. Chrys. lib. 3. contra vituper. vitæ monast.

Minùs aptè ergo S. Ephrem in Apologia de Hel. hoc responsum Heli tribuit eius pertinaciæ, quasi dicat: Dominus quod bonum est in oculis suis faciat? Ego verò filijs meis molestiam inferre non possum. Et S. Gregor. *Illa,* inquit, *responsionis humilitas si subtiliter inspiciatur, vera humilitas non est, verè esset humilis, si se ad emendationem culpæ, pro qua arguebatur obruisset. Dum ergo dicit: Dominus est: quod bonum est in oculis suis, faciat, potius elegit minarum*

A *Dei causas incurrere, quàm de perpetratis iniquitatibus filios condemnare.* Sic & Rupert.

Moral. hinc discamus aduersitates & afflictiones quaslibet à Deo immissas, vel permissas ad nostrum bonum æquanimiter tolerare, ac Deo flagellanti dorsum humiliter subijcere. Ita fecit David fugiens Absalonem & Saulem: *Iustus es,* inquit, *Domine & rectum iudicium tuum.* Psalm. 118. v. 137. Vbi Ambrosius citat simile Ieremiæ exemplum, qui cùm in luti voragine turpi necandus illuuie mergeretur, clamabat: *Iustus es Domine;* isto hæc verba iam in Ieremia cap. 38 & 45. non reperiuntur. Idem tamen Thren. 1. 18. *Iustus,* inquit, *est Dominus, quia os eius ad iracundiam prouocaui.* Sic tres pueri in fornace Babylonica, humili exultatione canebant: *Iustus es Domine in omnibus quæ fecisti nobis.* Daniel. 3

Deo flagellanti dorsum subijce.

Exempla.

B 27. ideoque ab Angelo in igne seruati sunt illæsi. Idem fecit Daniel in lacu leonum c. 6. 16. & c. 14. 30. Ac Ionas in ventre ceti c. 2. 10. *Ego,* inquit, *in voce laudis immolabo tibi.* Et Iobe. 1. v. 21. *Dominus,* inquit, *dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum.*

Sic Mauritius Imperator, qui S. Gregorium vexarat, cùm à Deo puniretur morte tam sua, quàm vxoris & filiorum suorum omnium, quos in sua præsentia cernebat à Phoca æmulo & successore imperij iugulari, pœnitens clamabat: *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum,* vti habent eius Acta, & ex eis Baron.

Causam dat S. Ambr. loco citato, *quia cùm nostra amittimus, Deo illa reddimus, non amittimus: Iustus ergo Dominus in periculis; iustus in damnis, iustus in vltionibus, est, non solùm quia vnusquisque iustæ pœnæ suæ culpas* C *luit, verùm etiam quia dum vnus punitur, plurimi corriguntur.*

Et Tertul. lib. de fuga in persecutione cap. 10. *Vbicunque,* inquit, *fuero, in manu eius sum: faciat quod vult, non discedo, & si perire me volet, ipse me perdat, dum me ego seruo illi.*

CREVIT AVTEM SAMVEL] Sept. ἐμεγαλύνθη, id est *magnificatus est,* tum ætate, tum potius sapientia, virtute, fama & gloria apud Deum & homines. Nam vt ait S. Gregor. *Crescit, qui in virum perfectum mentis ætate proficit.* Deinde subdit: *Nonnulli sunt qui dum virtutibus crescunt, elatione corruunt. Hi minorum crescere videntur; sed tamen iam eis Dominus non est: quia à se eum, alta sentiendo de se eijciunt: quem in profectu virtutum positi per humilitatem secum habere potuerunt.* Mox inuectus in eos qui ex dignitate euanescunt: *Plerique,* inquit, *in humi-* D *liori Ordine Religiosi sunt, sed cùm subitò ad culmen sanctitatis peruenerint prima opera cum humilitate derelinquunt. Samuel igitur proficit, & proficiens Dominum secum habuit. Vt profectò electorum prædicatorum morem præferret, qui cùm dona & dignitates quibus proficiunt alijs assequuntur, de semetipsis placere Deo non negligunt.*

VERS. 19.

ET NON CECIDIT EX OMNIBVS VERBIS EIVS IN TERRAM] Primò, quasi dicat; nihil a Samuele dictum fuit irritum, sed omnia ab eo dicta & prædicta, reipsâ fuere impleta. Est Metaphora a casu & ruina domorum, vel rerum pretiosarum liquidarum, in qua multa diffluunt, dissipantur, franguntur, perduntur, vt colligi nequeant. Ita Eucher. Abulens. Lyran. Dionyf. Caiet. Vatabl. & alij.

Secundò, quasi dicat: Sermo Samuelis non erat contemptibilis, sed apud omnes in magno bono-

honore & pretio: quę enim contemnimus, in terram abijcimus. *In terram*, ait S. Greg. *verbum prædicatoris cadit cum reproba eius conuersatione vilescit.* A

Symbol. Hugo quasi dicat: Samuel non loquebatur de terrâ, terrena; sed de cælo, cælestia: quia ipse erat cælestis, & velut Angelus inter homines. Vnde S. Dion. Cælest. Hier. ca. 2. *Tu autem*, inquit, *ô fili diuina loquendo diuinum efficere.* Nam vt ait S. Bernar. de Inter. domo. c. 43. *Vanus sermo vana conscientiæ est index.* Sicut enim Hispanus est, qui Hispanicè loquitur; Germanus, qui Germanicè; Polonus, qui Polonicè; sic cælestis est, qui cælestia promit; terrestris, qui terrestria. Nam vt ait Christus Matth. 15. *Ex abundantia cordis os loquitur.* B

Et cognovit vniversvs Israel a Dan vsqve Bersabee] hoc est per totam Iudæam; illius enim limes & terminus ad Aquilonem est Dan siue Cæsarea Philippi, ad Austrum verò limes est, Bersabee. *Cognouit* inquam, Samuelem esse *fidelem*, id est veracem prophetã, *non in ambitione vanitatis, sed in spiritu Dei, & sermonis Domini veritate inducantem*, ait Ruper. non enim hominum plausum spectabat, nec eorum minas metuebat, quia in vno Deo solidatus ei soli placere satagebat. Quare idipsum quod ore docebat, opere monstrabat. Nam C vt ait S. Gregor hom. 11. in Ezech. *Cui aliena cura committitur, speculator vocatur, vt in mentis altitudine sedeat atque vocabulum nominis ex virtute actionis trahat. Non est enim speculator, qui in imo est: Speculator quippe in alto debet stare per vitam, vt possit prodesse per prouidentiam.* *Nihil enim*, inquit D. Chrysost. hom. 1. in Act. *Doctore frigidius, qui verbis duntaxat philosophatur. Neque enim hoc Doctoris est, sed histrionis & hypocritæ: ideoque Apostoli priùs vitæ exemplis docebant quàm verbis. Quin potius nec verbis erat opus, cùm clamarent opera.*

Vers. 21. Et addidit Dominvs vt appareret in Silo. Sept. addunt: *ei*, scilicet Samueli, quasi dicat: Deus iterum apparuit Samueli in Silo: qvoniam revelatvs fverat Dominvs Samveli in Silo] quasi dicat: quia Dominus cœperat apparere Samueli in Silo: hinc eidem ibidem apparere perrexit ob sanctitatem tum Samuelis, tum arcæ fœderis, quæ erat in Silo. Deus enim est constans, ideoque constanter sua cœpta promouet & prosequitur: Quare vnius beneficij à Deo collatio, est ratio & stimulus alterius conferendi. Secùs fit apud homines, qui cùm sint arctæ mentis, cùm vnum beneficium dederint, alterum negant. Quid hic Samueli Deus dixerit Script. tacet; verisimile est B iterasse & confirmasse prius oraculum de supplicio Heli, deque Israelis strage, ac addidisse salutem eidem per Samuelem, post mortem Heli, afferendam. solet enim Deus tristibus læta subiungere, & vltimum hoc propriè tangebat Samuelem.

Tropol. Philo de migratione Abrahæ: *Fons*, inquit, *vnde bona promanent est, cùm benigno Deo familiaritas: Ideo quasi obsignans sua beneficia dicit: Ero tecum. Quid igitur boni defuerit præsente omnipotente Deo? Tunc proueniunt aceruatim cuncta commoda.*

Et S. Chrysost. homil. 46 in Genes. *Quando*, inquit, *amicum & beneuolum habemus Deum, etiamsi in C deserto fuerimus, multò securiores viuemus quàm ij, qui in ciuitatibus versantur, diuina gratia nobis omnia suppeditante.*

Idem Chrys. hom. 26. in Epist. ad Hebr. *Si*, inquit, *semper mente videmus Deum, si semper in recordationem eius conuertimus mentem nostram, omnia nobis facilia apparebunt, omnia portabilia; omnia sustinebimus, omnibus superiores efficiemur.* Et paulò pòst à minori idipsum confirmans: *Si quisquam*, inquit, *recordatus amici erigit animam suam delicians ex memoria illius; qui in mente habuerit eum qui nos diligere verè dignatus est, quando poterit aliquam sentire tristitiam, aut terribile aliquid, aut periculosum timere.*

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Narrat clades à Samuele prædictas reipsâ euenisse tam Heli & filijs, quàm toti Israeli, scilicet à Philisthæis cæsa fuisse 34. millia, captam arcam, Ophni & Phinees trucidatos; vnde Heli hæc audiens è sella corruens expirauit; & vxor Phinees partu ex dolore accelerato peperit Ichabod, dicens, Translata est gloria de Israel.

1. Et factum est in diebus illis, conuenerunt Philisthijm in pugnam: & egressus est
Israel obuiam Philisthijm in prælium, & castrametatus est iuxta Lapidem adiu-
torij. Porrò Philisthijm venerunt in Aphec, 2. & instruxerunt aciem contra Israel.
Inito autem certamine, terga vertit Israel Philisthæis: & cæsa sunt in illo certamine
passim per agros, quasi quatuor millia virorum. 3. Et reuersus est populus ad castra:
dixeruntque maiores natu de Israel: Quare percussit nos Dominus hodie coram Phi-
listhijm? Afferamus ad nos de Silo arcam fœderis Domini, & veniat in medium no-
strî, vt saluet nos de manu inimicorum nostrorum. 4. Misit ergo populus in Silo,
& tulerunt inde arcam fœderis Domini exercituum sedentis super Cherubim: erant-
que duo filii Heli cum arca fœderis Dei, Ophni & Phinees. 5. Cumque venisset ar-
ca fœderis Domini in castra, vociferatus est omnis Israel clamore grandi, & personuit
terra. 6. Et audierunt Philisthijm vocem clamoris, dixeruntque: Quænam est hæc
vox clamoris magni in castris Hebræorum? Et cognouerunt quòd arca Domini venis-
set in castra. 7. Timueruntq; Philisthijm, dicentes: Venit Deus in castra. Et inge-
muerunt dicentes: 8. Væ nobis; non enim fuit tanta exultatio heri & nudiuster-
tius

tius: væ nobis. Quis nos saluabit de manu Deorum sublimium istorum: hi sunt Dij, qui
percusserunt Ægyptum omni plaga, in deserto. 9. Confortamini, & estote viri, Phi-
listhijm: ne seruiatis Hebræis sicut & illi seruierunt vobis: confortamini & bellate.
10. Pugnauerunt ergo Philisthijm, & cæsus est Israel, & fugit vnusquisque in taberna-
culum suum: & facta est plaga magna nimis: & ceciderunt de Israel triginta millia pe-
ditum. 11. Et arca Dei capta est: duo quoque filij Heli mortui sunt, Ophni & Phi-
nees. 12. Currens autem vir de Beniamin ex acie, venit in Silo in die illa, scissa ve-
ste, & conspersus puluere caput. 13. Cumque ille venisset, Heli sedebat super sellam
contra viam spectans. Erat enim cor eius pauens pro arca Dei. Vir autem ille postquam
ingressus est, nuntiauit vrbi: & vlulauit omnis ciuitas. 14. Et audiuit Heli sonitum
clamoris, dixitque: Quis est hic sonitus tumultus huius? At ille festinauit, & venit, &
nuntiauit Heli. 15. Heli autem erat nonaginta & octo annorum, & oculi eius cali-
gauerant, & videre non poterat. 16. Et dixit ad Heli: Ego sum qui veni de prælio,
& ego qui de acie fugi hodie. Cui ille ait: Quid actum est, fili mi? 17. Respondens
autem ille, qui nuntiabat, Fugit, inquit, Israel coram Philisthijm, & ruina magna facta
est in populo: insuper & duo filij tui mortui sunt, Ophni & Phinees: & arca Dei capta
est. 18. Cumque ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum iuxta ostium,
& fractis ceruicibus mortuus est. Senex enim erat vir & grandæuus: & ipse iudicauit
Israel quadraginta annis. 19. Nurus autem eius, vxor Phinees, prægnans erat, vi-
cinaque partui: & audito nuntio quòd capta esset arca Dei, & mortuus esset socer
suus & vir suus, incuruauit se & peperit: irruerant enim in eam dolores subiti. 20. In
ipso autem momento mortis eius, dixerunt ei quæ stabant circa: Ne timeas, quia fi-
lium peperisti. Quæ non respondit eis, neque animaduertit. 21. Et vocauit puerum,
Ichabod, dicens: Translata est gloria de Israel, quia capta est arca Dei, & pro socero
suo, & pro viro suo; 22. & ait: Translata est gloria ab Israel, eò quòd capta esset
arca Dei.

Vers. 1. ET FACTVM EST IN DIEBVS ILLIS] Ecce hic A expletor propheria Samuelis ac minæ Dei, & clades ab eo intentatæ Heli & filijs, totique Israeli. Quantum temporis intercesserit à prophetia Samuelis, ad hanc eius expletionem, incertum est. Serar. & Abulens. putant eodem anno expletam; editam esse enim anno 98. & vltimo vitæ Heli, quo ipse audita arcæ captura, expirans corruit. Verius est aliquot annos intercessisse. Nam prædixit cladem hanc Samuel cùm esset puer, vt dictum est ca. 3. 1. clades autem hæc contigit cùm ipse esset vir, vel certè iuuenis: nam mortuo Heli illicò successit Samuel in præfecturam populi: erat ergo grandior & maturæ ætatis. Salianus, vt dixi, B putat intercessisse annos 26. vt Samuel factus sit iudex post Heli anno ætatis 39. Mendoza censet intercessisse annos 18. vel 28. alij plures, alij pauciores.

ET CASTRAMETATVS EST IVXTA LAPIDEM ADIVTORII] Erat locus ita pòstea appellatus à Samuele, quod in eo Hebræi in prælio Dei adiutorium sensissent, & victoriam obtinuissent, vt patet ca. 7. 12. Porrò *castra dicta sunt quasi casta, eò quòd ibi castraretur libido, quia nullæ eis mulieres intererant*, ait Isidor. lib. 9. Origin. cap. 2. Notent hoc Duces, & milites, sic enim erunt fortiores, & victoria potientur. C

Vers. 3. AFFERAMVS AD NOS DE SILO ARCAM FOEDERIS DOMINI] Dei enim super arcam residentis, & ex propitiatorio responsa dantis præsentiam & opem crebrò experti erant Hebræi, vt in transitu Iordanis, in expugnatione Ierichuntis, &c. multò maiorem fiduciam habẽt Christiani in Sacramento Eucharistiæ, & reliquijs Sanctorum, quas proinde in pericolo belli, famis, pestis cum litanijs in supplicationibus solenni pompa circumferunt, ac sæpè miram exinde opem experiuntur. Vide Abulens. hic q. 5. Audi S. Athan. de Interpr. Psalm. ad Marcellinum: *Si bellum, ait populo ingruerat, arca, in qua erant tabulæ legis, ante omnes præcedebat, & hoc sufficiebat illis pro quauis acie in subsidium: nisi in huiusmodi arca, aut in populo aliquod scelus, aut hypocrisis hæreret. Fide siquidem & sana affectione opus est, vt lex nostris precibus cooperetur.*

VENIT DEVS IN CASTRA] quia arca erat quasi solium Dei. Adde Philisthæos idolorum & simulachrorum adoratione & cultu assuetos, putasse arcam esse Deum, siue idolum Hebræorum; vel certè sapientiores ex eis existimasse Dei virtutem, ac diuinum quid arcæ esse inclusum: tale enim quid opinabantur de suis idolis. Ita Abulen. præsertim quia videbant Deum per arcam tam mira operari. Vnde ca. 6. 19. Deus percussit quinquaginta millia plebis, eò quòd vidissent arcam. Vers. 7.

Allegor. arca fœderis est humanitas Christi, præsertim in Eucharistia, ob plures vtrimque analogias, quas recenset S. Bonauent. Serm. 2. in Dominica 4. Aduentus: *Arca*, inquit, *Dei velo inuolui iubetur Num. 4. vers. 5. in velo ergo Arca, in Arca vrna, in vrna manna fuit. Per velum species Sacramentales, per Arcam corpus Christi, per vrnam anima, per manna Deitas significatur. Hanc Arcam timent Philisthijm, id est C dæmones, imò etiam guttam sanguinis Christi timent.* Et citat D. Chrysostom. qui ait: *Vbicumque viderint sanguinem, fugiunt quidem dæmones, accurrunt autem Angeli.*

HI SVNT DII QVI PERCVSSERVNT ÆGYPTVM OMNI PLAGA IN DESERTO] id est mari rubro, quod vicinum est deserto Arabiæ, ait Vatab. Nam in mari hoc Deus mersit Pharaonem cum totis Ægyptiorum castris. Vers. 8.

Serarius & alij subaudiunt copulam &. Vnde Sept. habent: *& in deserto*. Et Chald. *Percussit Ægy-*

tios

prios, omni percussione, & populo suo fecit multa mira-bilia in deserto.

Et ceciderunt de Israel triginta millia peditum] Hebræi enim pedites pugnabant, vix equites, eò quòd Deus Deuter. 17. eis si non vsum, certè copiam equorum vetuisset, ne in eis, non in Deo spem victoriæ reponerent. Ex hac cōmuni tot millium strage patet, non solos Heli filios sacerdotes, sed & populum, Deum offendisse neglectu templi, victimarum, oblationum, alijsque sceleribus. Sacerdotes enim imitatur populus. Ita Abulens. q. d. Audi S. Hiero. epist. 3. ad Heliodor. post clades Romani Imperij recensitas, earum causam suggerentem: *Nostris peccatis barbari fortes sunt, nostris vitijs Romanus superatur exercitus.* Et paulò post: *Infelices nos qui tantùm displicemus Deo, vt per rabiem Barbarorum illius in nos ira desæuiat,*

Vers. 11. Et arca Dei capta est] Cur permisit id Deus? Procop. duas dat causas. Prior est, vt doceret Hebræos rectè viuentes Dei prouidentiæ confidere; peccantes verò neque arcæ, nec ipsi Deo fidere. *Legis transgressores*, ait Auctor mirab. S. Scrip. lib. 2. c. 7. (extat tom. 3. August.) *nequaquam legis arca tuetur; sed quæ in ea lex erat, arguit*, ait Theod. Posterior, vt Philisthæi arcam capientes eius vim & potestatem agnoscerent ex plagis ab ea immissis, quas audiemus c. sequ. itaque Deum Hebræorum timerent & colerent.

Tertiam causam adde, vt Deus castigaret impietatem filiorum Heli, qui arcâ & altari ad suas rapinas & scelera abutebantur.

Sic Deus permisit terram Sanctam capi à Chaldæis, & postea à Romanis, ac demum à Turcis, vt ostenderet se *non propter locum, gentem; sed propter gentem, locum elegisse.* 2 Machab. 5. 19. ita Theod. q. 1. in Daniel.

Tropol. arca ab alienigenis capta indicabat testamentum Dei transiturum ad gentes, ait Eucher. & S. Greg.

Hæc clades Israelis, mors Heli, & captura arcæ contigit anno mundi 2850. & ab exitu Hebræorū ex Ægypto anno 397. Id patet ex eo, quòd ab hoc exitu vsque ad ædificationem templi, quæ contigit anno quarto Salomonis, fluxerunt anni 480. vti dicitur 3. Reg. 6. v. 1. Annus autem hic 480. cōditi templi incidit in annum mundi 2933. inde ascende & tolle tres annos regni Salomonis, 40. Dauidis & 49. Samuelis & Saulis, inuenies Heli, qui immediatè præcessit & iudicauit populum ante Samuelem, mortuum esse anno mundi 2850. hoc est ante templum cōditum anno 83. iam cùm mortuus sit Heli anno ætatis 98. vt dicetur v. 15 hinc sequitur eum natum esse anno mundi 2752. ab exitu ex Ægypto anno 299. ante templum 181. cùmque ipse iudicarit Israel 40. annis, sequitur illum principatum hunc inijsse anno mundi 2810 ab exitu ex Ægypto 357. ante templū 123. cùm ageret annum ætatis 58. Hæc iuxta chronologiam quam præfixi Pentateucho.

Nota: Magis puniti sunt Hebræi post adductam in castra arcam, quàm ante adductam: nam ante, cæsa sunt dumtaxat quatuor millia, post adductam verò triginta millia; quia scilicet propter arcæ & templi à Sacerdotibus & populo violati scelus, à Deo irato & iam in arca præsente acriùs puniebantur; præsertim quia scelus hoc a inque plura teriâ pœnitentiâ non corrigebant. Alleg. significabatur plures Iudæos à Deo damnandos fore post Christum, quàm ante Christum quia scilicet ipsi Christum spreuerunt, eumque occiderunt, & eorum posteri parentum Christicidium descendentes in Christum credere noluerunt. Ita Beda. Sic acriùs à Deo puniuntur qui coram eo in templo peccant, quàm qui foris: sacra enim sacrilegos non tuentur, sed vindicant & castigant.

Cumque ille nominasset arcam, Dei cecidit de sella retrorsum iuxta ostium (*Templi*, ait Tertul. lib. de ieiunijs c. 10. & S. Chrysost. lib. 3. contra vituper. vitæ monast. *vel vrbis Silo*: in portis enim sedebant iudices, qualis erat Heli, præsertim quia ipse auidè expectabat ab aduenientibus ad portam vrbis, cognoscere euentum prælij) et fractis ceruicibus mortuus est] Hinc notat Abulen. Caiet. & alij virum pium fuisse Heli, vtpote quem non filiorum, nec populi, ita tangeret cura, vt arcæ & sacrorum religio. Cecidit ergo retrorsum, eò quod planè consternatus, ac præ angore, pauore & stupore, spiritu deficiente iam se in alta sede continere non posset. Retrorsum autem, quia cathedra hæc erat vacua, & carens fulcris quibus nostræ sedes dorsum sedentis suffulciunt. Ita Abulen. Monet ergo nos Heli, ait Dion. quàm nos de terræ sanctæ, ac tot Ecclesiarum & animarum captione ab hostibus dolere debeamus.

Audi B. Petrum Damiani lib. 1. epist. 6. ad Nicolaum Pontificem Prælatos percellentem: *Si Heli propter duos dumtaxat filios, quos non eâ qua dignierant inuectione corripuit, tum eis simul & cum tot hominum multitudine perijt; qua arbitramur dignos esse sententia, qui in aula Ecclesiasticæ & in sellis iudicantium præsident, & super non ignotis prauorum hominum criminibus tacent? Qui dum dehonestare homines in publico metuunt, ad contumeliam superni Iudicis diuinæ legis mandata confundunt; & dum perditis hominibus amittendi honoris officium seruant, ipsum Ecclesiasticæ dignitatis auctorem crudeliter inhonorant.*

Quæres, an Heli sit damnatus? Affirmat S. Greg. hic & 2. parte Past. c. 6. *Quia, inquit, falsâ pietate superatus ferire Heli delinquentes filios noluit, apud districtum iudicem semetipsum cum filijs crudeli damnatione percussit: Hinc namque diuinæ voce ei dicitur: Honorasti filios tuos magis quàm me.* — *Nonnulli putant Heli damnatum.*

Et Eucherius; *Heli sacerdos*, inquit, *pro filiorum iniquitate damnatus est, quia eos peccantes minùs seuerâ animaduersione plectebat. Equidem increpauit, equidem corripuit, sed lenitate & mansuetudine patris, non seueritate & auctoritate Pontificis. Quo sententia discant sacerdotes, quomodo filiorum etiam propter scelera puniantur quoque; & quamuis sancti sint, culpa tamen subditorum eisdem, si non coerceant, imputatur.*

Sic & Beda idem videtur sentire S. Hier. lib. 1. contra Iouin. S. Chrysost. hom. 59. in Gen. & alibi sæpius, & S. Cæsarius Arelat. hom. 15. B. Petrus Damiani tom. 3. epist. 16. c. 18. Quirin & S. August. lib. Ciuit. 4. ait Heli reprobatum eodem modo quo Saul.

Contrarium censent Theod. Lyran. Dion. Abulen. Caiet. Serarius, Sanchez, Mendoza. Idque probatur Primò, quia Heli fuit vir probus & pius, ideoque ad eum translatus fuit Pontificatus æquè ac principatus; rursum auditâ arcâ expirans maximum dolorem, ex eoque maximum religionis zelum ostendit. Secundò, quia licet peccarit nimia lenitate & indulgentia erga filios, tamen ex parte — *Verius est eum esse saluatum. Prob. 1.* … 2.

eum

eum excuſat, quòd præ ſenio non ita poterat eos
ſeuerè corrigere, præſertim cùm illi iam eſſent vi-
ri, & patris ſenis iuſſa dictaque contemnerent.
Tertiò, quia eſto demus eum lethaliter peccaſſe:
3. tamen videtur pœnituiſſe, ac duram pœnitentiam
à Deo iniunctam humiliter acceptaſſe, cùm dixit
c. 3. 8. *Dominus eſt; quod bonum eſt in oculis ſuis faciat.*
Quid ampliùs pœnitens dicere poſſet? Quartò,
4. quia Deus ideò tam durè eum puniuit in hac vita,
vt ei parceret in futura: ideò enim vltimus mortuus
eſt, vt tam multas ſuorum mortes audiendo mul-
toties moreretur. *Deus enim non punit bis in idipſum*,
vt ait Sophon. Porrò quo ſenſu dicatur c. 3. *iniqui-
tas eius non delenda in æternum*, ibidem explicui. De-
nique Heli culpam omnem reſiduam in purgato-
rio luiſſe & expiaſſe videtur, ait Dionyſ. & ex eo
Mendoza. Porrò multi Patrum iam citatorum aſ-
ſerentium Heli damnatum, exponi poſſunt de
damnatione ad mortem temporalem, aliaſque
pœnas illi, id eſt poſteris eius inflictas.

ET IPSE IVDICAVIT ISRAEL QVADRAGINTA ANNIS] ait Hebr. Chald. Ioſeph. Theod. perperàm ergo Sept. pro 40. habent viginti. Porrò S. Chryſ. lib. 3. de Prouidentia ante medium: *Samuel*, inquit, *cùm intueretur magiſtrum in mortem miſerabilem detru-ctum, ita confuſus atque turbatus eſt, vt decebat gratum amabilemque diſcipulum.*

INCVRVAVIT SE ET PEPERIT] quia dolor &
Vers. 19. angor accelerarunt ei partum, adeoque peperit
fœtum ſeptimeſtrem, ait Ioſephus, cùm commu-
niter grauidæ parere ſoleant nono vel decimo mé-
ſe à conceptu. Porrò partus ſeptimeſtres eſſe vita-
les docet Galenus lib. Iſagogico de definit. medi-
cis, & alij quos citat & ſequitur Pineda lib. 1. de re-
bus Salom. cap. 30 imò Philo, vel potiùs Pſeudo-
philo in Antiq. Biblicis, ait Iſaac natum ſeptimo
menſe, ideoque diu vixiſſe: ſed hoc videtur ficti-
tium. Denique matrem hanc paulò pòſt reipſa ex-

A piraſſe, docent Ioſephus, S. Gregor. Eucher. Angel. Don. & alij paſſim.

ET VOCAVIT PVERVM ICHABOD, DICENS: Vers. 21.
TRANSLATA EST (Hebr. *gala*, id eſt migrauit, transmigrauit ab Iſraele ad Philiſthæos) GLORIA DE ISRAEL] *Ichabod* Hebr. dicitur quaſi אי־כבוד *è chabod*, id eſt *vbi gloria*? ſcilicet euanuit. Ioſephus vertit ἀδοξία, id eſt *ingloria, ignobilitas, vilitas*: q.d. vocetur hic puer Hebr. Ichabod, Græcè ἄδοξος, Latinè inglorius: quia eo naſcente occidit Iſraelis gloria, quaſi dicat:

Fuimus Troes, fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum, &c.
B *Nunc tantùm cinis, & ſtatio malè fida carinis.*

Licet enim Ichabod ſucceſſurus videatur patri ſuo Phinees & auo Heli in Pontificatu, tamen capta iam arca & tranſlata in Philiſthæam, omnis eius, æquè ac totius Iſraelis gloria concidit & corruit.

Nota. Heli morienti in principatu ſucceſſit Samuel, in Pontificatu non Phinees vel Ophni, vtpote iam occiſi, nec Ichabod vtpote infans; ſed Achitob nepos Heli ex filio, vt patebit cap. 14. 3. ita Mendoza. *Samuel ſuccedit in principatu Heli: Achitob in Pontificatu.*

ET PRO SOCERO SVO ET PRO VIRO SVO] Primò, *pro*, id eſt *de*, quaſi dicat: tranſlata gloria regni
C de Iſrael, & gloria Pontificatus de ſocero ſuo Heli, & marito Phinees.

Secundò, id referri poteſt ad τὸ *vocauit*, quaſi dicat: vocauit mater filium Ichabod, tum ex ſe, tum pro ſocero & viro ſuo, cuius erat nomen filio imponere. Aut ad τὸ *dicens*, quaſi dicat: *pro*, id eſt propter virum ſuum cæſum, & ſocerum ſuum mortuum dixit: *Tranſlata eſt gloria de Iſrael*, quia ſcilicet Iſraelis Principes & Pontifices, ſcilicet Heli & Phinees occubuere cum arca capta. Ita Chald. & Vatabl.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ARca à Philiſthæis capta & collocata in templo Dagon, proſternit & mutilat Dagonem. Mox Deus v. 6. pudendis morbis & muribus affligit Azotios; inde v. 9. Gethæos, & v. 10. Accaronitas: quare decernunt ipſi arcam in Iſrael eſſe remittendam.

1. PHiliſthijm autem tulerunt arcam Dei, & aſportauerunt eam à Lapide adiutorij in Azotum. 2. Tuleruntque Philiſthijm arcam Dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & ſtatuerunt eam iuxta Dagon. 3. Cumque ſurrexiſſent diluculo Azotij altera die, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante arcam Domini: & tulerunt Dagon, & reſtituerunt eum in locum ſuum. 4. Ruſumque manè die altera conſurgentes, inuenerunt Dagon iacentem ſuper faciem ſuam in terra coram arca Domini, caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum eius abſciſſæ erant ſuper limen: 5. Porrò Dagon ſolus truncus remanſerat in loco ſuo. Propter hanc cauſam non calcant Sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum eius, ſuper limen Dagon in Azoto, vſque in hodiernum diem. 6. Aggrauata eſt autem manus Domini ſuper Azotios, & demolitus eſt eos: & percuſſit in ſecretiori parte natium Azotum, & fines eius. Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati ſunt mures, & facta eſt confuſio mortis magnæ in ciuitate. 7. Videntes autem viri Azotij huiuſcemodi plagam, dixerunt: Non maneat arca Dei Iſrael apud nos: quoniam dura eſt manus eius ſuper nos, & ſuper Dagon Deum noſtrum. 8. Et mittentes congregauerunt omnes ſatrapas Philiſthinorum

rum ad ſe,& dixerunt: Quid faciemus de arca Dei Iſrael: Reſponderuntque Gethæi; Circumducatur arca Dei Iſrael. Et circumduxerunt arcam Dei Iſrael. 9. Illis autem circumducentibus eam, fiebat manus Domini per ſingulas ciuitates interfectionis magnæ nimis:& percutiebat viros vniuſcuiuſque vrbis, à paruo vſque ad maiorem ,& computreſcebant prominentes extales eorum. Inieruntque Gethæi conſilium & fecerunt ſibi ſedes pelliceas. 10. Miſerunt ergo arcam Dei in Accaron. Cumque veniſſet arca Dei in Accaron, exclamauerunt Accaronitæ, dicentes: Adduxerunt ad nos arcam Dei Iſrael , vt interficiat nos & populum noſtrum. 11. Miſerunt itaque & congregauerunt omnes ſatrapas Philiſthinorum, qui Dixerunt: Dimittite arcam Dei Iſrael,& reuertatur in locum ſuum,& non interficiat nos cum populo noſtro. 12. Fiebat enim pauor mortis in ſingulis vrbibus,& grauiſſima valde manus Dei, viri quoque qui mortui non fuerant, percutiebantur in ſecretiori parte natium , & aſcendebat vlulatus vniuſcuiuſque ciuitatis in cælum.

Vers.2. STATVERVNT EAM IVXTA DAGON] idolum, ſiue Deum ſuum, tum vt eum hoc dono honorarent, ait S. Auguſt. 17. Ciuit. ca. 4. tum vt ei quaſi victoriæ auctori nobiliſſima hæc ſpolia deferrent, ait Ioſeph. lib. 6. ca. 1. Theod. & Procop. quaſi dicat: ecce Dagon noſter vicit Deum Hebræorum, noſque eorum victores effecit. Subdatur ergo arca Dei pedibus Dagonis. Hac de cauſa iniuriam ſuam tantam vleiſcens Deus Dagonem deiecit, ac Philiſthæos plurimos morte mactauit. Audi Theodor. & Procop. *Dum Philiſtini arca apparente & Hebræis vociferantibus extimuiſſent , virtutem & auxilium acceperunt, cùm vero poſt victoriam, arcam eamdem contempſiſſent, ipſa experientia, quanta Dei virtus eſſet, didicerunt.*

Dagon quis? Quæres: Quis & qualis fuit Dagon? Reſp. fuiſſe præcipuum, Philiſthinorum Deum. Litius Gyraldus de Dijs Gentium Syntag. 2. p. 109. cenſet Dagon fuiſſe Iouem Aratrium, quem colebant Phœnices, vt frumenti & aratri inuentorem, ideoque

Reſp. 1. dictum Dagon à דגן *dagan*, id eſt *frumentum.* Sic quoque Euſebius lib. 1. de præparat. Arias, Pagnin. & alij, qui cenſent Dagon fuiſſe Deum frumentarium , ſiue frumenti præſidem , qui ſcilicet meſſis copiam, & frumenti abundantiam ſuis cultoribus daret.

Alij paſſim *Dagon* deriuant à דגה *Daga* , id eſt *piſcis*, quòd idolum hoc piſcis formam haberet: Cùm enim Philiſthæi eſſent accolæ maris, piſcationi dabant operam , ideoque fabricarunt & coluerunt Dagon, quaſi piſcium & piſcationis præſidem. Vnde S. Hieron. in Quæſt. *Dagon* , inquit, *idem eſt Hebr. quod piſcis triſtitiæ.* Porrò idolum hoc erat quidem ſpecie piſcis, ſed homine miſti. Erat ergo compoſitum ex homine & piſce, ita vt caput (licet Lyran. Abulenſ. Adrichom. & alij cenſent Dagon habuiſſe caput piſcis) & manus eſſent hominis , cæteris deinde membris ab vmbilico deorſum , in piſcem piſciſque caudam deſineret. Id patet ex eo , quòd manus illi coram arca præciſæ fuerint v. 4. ita Vatabl. Caiet. & alij mox citandi. Dagon ergo fuit inſtar Nereidum, Tritonum & Sirenum , quæ faciem habent mulierem, & in piſcem deſinunt; de quibus Horat. in arte Poët.

Deſinit in piſcem mulier formoſa supernè.

Confirmatur, quia Syri & Palæſtini piſces coluerunt quaſi Deos & numina. *Syri*, inquit, Xenophon lib. 1. expedit. Cyri, *piſces habent ſacroſanctos.* Cicero li. 3. de nat. Deorum: *Syri*, inquit, *piſcem venerantur*, Clemens Alexandrinus in exhortatione ad gentes: *Qui Phœniciam incolunt Syri, columbas &*

Cornel. in lib. Regum.

A *piſces impensè colunt.* Diodorus Siculus lib. 3. c. 2. *Vnde & Syri*, inquit, *ad hæc vſque tempora his piſcibus abſtinentes eos pro Dijs colunt.*

Inſuper Ioſephus & alij aſſerunt Dagon eſſe Dercetem (quã alij Atergatim vocant) ſiue Deam Syriam , quæ à Syris creditur in piſcem mutata, ideoque ſpecie piſcis colitur, ita vt infernè habeat caudam piſcis, ſupernè faciem hominis , putà feminæ.

Quocircà Diodorus Siculus loco iam citato, Anton. Nebriſſen. in quinquag. c. 6. Sanchez, Lyran. Abulenſ. Scaliger, Serarius & alij cenſent Dagon ſiue Dercetem eſſe Venerem. Piſces enim inſtar veneris luxuriant & mirè prolificant. Vnde Venus dicitur nata è mari , indeque nuncupatus Aphrodite , ac à Poëtis fingitur in piſcem transformari. B

Audi Ouid. 4. Metamor.

Dercete quam verſâ ſquamis velantibus artus, *Fuit Venus.*

Stagna Palæſtini credunt celebraſſe figura.

Et Manil. lib 4.

In piſcem ſeſe Cytheræa nouauit;

Cùm Babylonicas ſubmerſa profugit in vndas.

Fauet quòd Herodot. lib. 1. tradat Venerem ab Aſcalonitis mirè coli in templo ſuo antiquiſſimo, indeque Cyprios eidem ſimile templum dicaſſe.

Porrò Gentes ſuos Deos nominabant & colebant tam ſpecie feminea, vti erat Venus & Dercete , quàm viruli , imò vnum eumdemque nunc pingebant vt virum, nunc vt feminam, teſte Macrobio li. 3. Satur. 8. Horat. lib. 1. Apol. 12. & Am- C mon. lib. de Interpr. Vide Serarium in c. 16. Iudic. q. 23. Audi & Rhodiginum li. 25. c. 5. *Semiramidem*, inquit, *deæ cuiuſdam Dercetûs fuiſſe filiam fabuloſa prodit hiſtoria. Eius templum fuerat ad Aſcalonem Syriæ ciuitatem apud ſtagnum piſcibus plenum. Eamdem Plinius vocat prodigioſam Atergatim, quòd eſſet facie hominis, & corporis reliqua in piſcem deſinerent, ferunt Venerem factam deæ illi obuiam, quandoq; adoleſcentis ſpecioſi amorem iniecisse, cui permixta Dercetæ filiam conceperit, &c. At dolore percita Derceto ex facti turpitudine in lacum ſe præcipitem dedit, deformataq; in piſcem eſt.*

Tropol. *Philiſthiym* Hebr. idem eſt quod *conſperſi* aut *conſpergentes*, aut *cuinam ponentes*, aut *ruinam potantes* ait Pagnin. hi ſunt homines animales, terreni & carnales, qui colunt Dagon, id eſt Venerem & ventrem, de quibus ait Apoſtolus Philipp. 3. *Quorum Deus venter eſt*: hi ſordibus gulæ & luxuriæ ſe alioſque conſpergunt , ac ruinam potant , quia mortem præſentem ac æternam ſibi accerſunt, iuxta illud Pauli: *Qui ſeminat in carne ſua de carne & metet corruptionem*, 1. Gal. 6. 18. Vnde S. Bonauent.

Psal. 28. 1. *Dagonem* vocans *idolum Veneris. Philisthæi,* ait, *posuerunt arcam Domini iuxta idolum Veneris Dagonem, sic mali Sacerdotes, quando ponunt filium Virginis iuxta filium Veneris in altari.* Quàm atrociter ergo puniet eos Deus, cùm tam atrociter punierit Philisthæos?

Vers. 3. Ecce Dagon iacebat pronus in terra ante arcam Domini,] quasi ab illa prostratus, illi subiectus, illamque adorans. Nota: Deus hic iniuri. m arcę, id est sibi super arcam residenti illatam graui pœna vlciscitur, eaque triplici. Prima, in Dagonem, qui arcam quasi deuictam sibi subditá habebat, prosternendo ante arcam vt illam adorare videretur. Secunda, in Philisthæos, eos partim morte, partim morbo ani pudendo mulctando. Tertia, in ipsam regionem, mures immittendo, qui omnia sata & germina depascerent. Vnde prudēter Theodoret. serm. 10. de Prouident. *Deus,* inquit, *tradita arcæ maiestatem tuetur allophylos docens quòd non Deum vicissent, sed hominum iniquitatem.* Tropol. S. Chrys. citatus à Glossa Exodi 23. v. 23 *Non possunt,* inquit, *virtutes cum vitiis morari, sed cùm à virtutibus vitia fuerint superata, locum quem concupiscenciæ spiritus possidebat, charitas obtinebit; quem furor ceperat, patientia vindicabit; quem tristitia mortem operans occupauerat, salutaris & plena gaudio lætitia possidebit: quem acedia vastauit, excolet fortitudo; quem superbia conculcabat, humilitas honestabit; singulis vitijs expulsis eorum loca virtutes contrariæ possidebunt.* Quasi dicat: Non possunt simul habitare arca & Dagon, id est virtus & vitium, Deus & diabolus. Rursum arca est Eucharistia, quæ ab energumenis expellit dæmones. Audi Cassian. Collat. 7. 30. *Communionem,* inquit, *eis sacrosanctam à senioribus nostris nunquam meminimus interdictam: quin imò si possibile esset etiam quotidie eis impartiri eam debere censebant.* Et paulò pòst: *Quæ ab homine percepta, eum, qui in membris eius insidet spiritum, seu in ipsis latitare cognoscitur, velut quoddam exurens fugat incendium.*

Vers. 4. Caput autem Dagon et duæ palmæ manuum (hoc est ambæ manus extensæ. hæ enim vocantur volę siue palmę: hoc ligno Dagon fatebatur se victum ab arca, nam si manus in pugnum contraxisset, visus fuisset arcæ minari, illamque velle percutere) eius abscissæ erant super limen.

Priori plaga v. 3. Dagon sua sede & solio erat deiectus in terram dumtaxat: at cùm illum in suum solium restituere Philisthęi, peius mulctatus est, capite scilicet & pedibus, vt quasi truncus iaceret in pauimento. Lucifer pro ἕκαστον, id est vna quæque, legens ἑκατὸν, id est centum in Sept. vertit: *& ambo vestigia manus eius ablata erant per partes centum.*

Porrò videntur alij etiam Philistæorum Dij in cæteris eorum vrbibus eâdem vel simili qua Dagon, pœna mulctati, vti insinuatur c. 6. 5. per quod mysticè significabatur idololatriæ interitus per arcæ dominicæ, id est Christi & Apostolorum eius aduentum, ait S. Gregor. Angelom. & Beda. Rursum Hugo Victor. lib. 5. Allegor. c. 8. *Caput,* ait, *Dagon significat superbiam diaboli: duæ palmæ operationem idololatriæ, limen finem impiæ culturæ.*

Vers. 5. Propter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon, &c. super limen.] Tropol. S. Greg. *Sacerdotes Dagon,* ait, *vsque in hodiernum diem remanent, quia qui per immunda desideria antiquo hosti sacrificet, adhuc est. Qui profectò super templi limen*

A *calcare refugiunt, quia neque immundis suggestionibus, nec malis operibus resistunt. Dagon itaq; Sacerdotes sunt, quia etsi manufactis se idolis non humiliant, concupiscentiarum tamen simulacris per nefaria opera se incuruant.*

Porrò Gentiles limina templorum Deorum suorum osculatos esse, ex historijs clarum est. Audi Tertull. lib. de corona militis ca. 13. *Christianus,* inquit, *nec ianuam suam laureis infamabit, si norit quātos Deos etiam ostijs diabolus affinxerit. Ianuam à ianua, Limentinum à limine, Forculum & Cardam à foribus & cardinibus.*

Sic Christiani limina templorum olim osculabantur, & limina S. Petri etiamnum Romæ osculantur.

Et demolitus est eos] id est excidit, occidit, perdidit eos, vt patet v. 9. & sequentibus. Prima Dei plaga fuit in Deum Dagonem: hæc verò secunda fuit in ipsos Philisthæos: multos enim ex eis Deus subita morte percussit, alios morbo fœtido afflixit. Nam: Vers. 6.

B

Percussit in secretiore parte natium Azotum.] Fuit hic morbus alui & ani, ita vt intestina eorum computrescerent & per anum foras prominerent. Vnde Vatabl. vertit vocatque *mariscas.* Est enim marisca ficus insipida, quæ hiando aperitur, & sua interna rubenda ostentat, de quibus Martial. lib. 11. *Purpureæque Chelidoniæ, vilesque mariscæ.* Inde morbus hic ani marisca dicitur, quia fici iam dictæ habet similitudinem. Vnde Iuuenal. Satyra 2. *Caduntur tumidæ medico vidente mariscæ.* Congrua est hæc pœna ventri deditorum, quales erant Philisthæi, quorum, vt ait S. Bern. *Non alia est cura quam cibum ingerere, digerere & egerere.* Nam vt ait Christus Matth. 15. 17. *Omne quod in os intrat in ventrem vadit & in secessum emittitur.* *Marisca quid?*

C

Iosephus, & ex eo Theodor. Procop. Dion. Lyran. hunc morbum vocant dysenteriam, non vulgarem, sed propriam & peculiarem. Theodor. ex Aquila vertit phagedænam, id est cancrum, siue vlcus excedens. Alij apud Franc. Lucam in notis hic vocant cirinnium vel fratigium. Alij luem venereā, Rabbini Abul. & Genebr. vocant hæmorrhoidas. Sidonius p. 592. *Obscænum turgenti podice morbum.* Videtur hic morbus fuisse peculiaris & nouus, adeoque non vnus, sed multiplex, singulariter à Deo vindice Philisthæis immissus: nam præter dolores acres, pariebat intestinorum putrefactionem & egestionem.

Porrò hic morbus grassabatur per omnes Philisthæorum vrbes, pagos & villas; vt patet v. 6. nec vlli dignitati ætati vel sexui parcebat; nec vllo remedio curari poterat v. 9. durauitque per septem menses c. 6. v. 1. Meminit Herodotus li. 1. sub medium, huius morbi, sed more Gentilium res Iudaicas deprauantium vera falsis admiscet, vt notat Iosephus lib. 10. Antiq. c. 1. ait enim, Ascalone esse templum Veneris, quod nonnulli expilarint, ideoque mariscis perculsi sint. *Plaga murium quanta?*

D

Et nati sunt mures.] Tertia fuit hæc plaga murium, qui, vt ait Iosephus, hortos, agros, vineas, omnesque segetes, fruges & fructus depascebantur, vti fecit plaga ranarum in Ægypto, Exodi 8. Hebræi nonnulli addunt, mures hos è mariscis sanguinem suxisse. Addit S. Gregorius lib. 3. cap. 3 momordisse ventrem Philisthinorum, cùm eum in secessu exonerare vellent. Causam dat Auctor mirab. sacræ Scriptur. apud S. Augustinum libr. 2. cap. 7. *Qui misera,* inquit, *animalia diuino cultu*

tulit venerabantur, per miserrima animalia in aduentu dominica legis castigantur; qui tabernaculi domini interiorem, id est arcam extra limites suos protraxerunt, hi interiorum suorum foras prominentium fœdu affliguntur clade.

Alia causa erit, si cum Eusebio, Gyraldo & alijs iam citatis dicamus Dagonem fuisse Deum frumenti: quia ergo hunc colebant Philisthæi, hinc iuste à Deo muribus puniuntur, vt illi frumentum Dagonis rodant & vorent.

Porrò hinc nata est hæresis eorum qui à muribus dicti sunt Musoritæ, de quibus Philastrius lib. de Hæres. *Musoritæ*, ait, *sunt quidam nomine qui sorices colunt, qui sub Belo* (ego sub Helo seu Heli lego) *Sacerdote, cum fuisset capta arca testamenti ab Allophylis, atque ex ira Dei produxisset terra sorices, vt eorum fruges deperirent, admoniti à suis fecerunt aureos mures.*

Porrò mures hos Philisthinorum supernaturales fuere, ait Abulens. quia nulla causa naturalis eos tam subitò & in tanto numero producere potuisset.

Denique audi Anton. Magirum in Palæstina fol. 241. *Nonnullis*, ait, *in locis Palæstinæ agri sunt penè deserti ob murium & soricum abundantiam, quos nisi quædam aues deuorarent, nullum sementem possent facere incolæ.*

Similes clades à muribus sæpè illatæ sunt. Vnde *M. Varro* ait Plinius li. 8. cap. 29. *Auctor est à cuniculis suffossum in Hispania oppidum, à talpis in Thessalia, à ranis ciuitatem in Gallia pulsam, ab locustis in Africa, ex Gyaro Cycladum insula incolas à muribus fugatos.* Idem lib. 10. cap. 68. ait mures è Troade fugasse incolas, ac rationem addit quòd mus sit fœcundissimus, adeò vt ex vno geniti sint 120. Sic Popielus Poloniæ princeps à muribus est comestus, quòd patruos suos veneno necasset; ex eorum enim cadaueribus mures enati ipsum cum vxore & filijs corroserunt, vti narrat lib. 2. rerum Polonic. Martinus Cromerus.

Idem Harroni Archiepiscopo Moguntiç contigisse scribit Trithemius Chron. Hirsaug. ad annum 967. & Genebr. anno Domini 970. sed id refutat Serarius in sua Moguntia.

Vers. 8. OMNES SATRAPAS,] id est præfectos & principes, *Satrapæ*, ait S. Thom lib. 3. de regim. Princip. c. 22. *dicti quasi sat parati ad munus suum & ad bellum*, vel quasi *sat rapientes*, hoc est diripientes subditos: Ingeniosa est hæc allusio & lusus ingenij. Nam constat *Satrapas* esse nomen Persicum. Esther. 3. 12. Daniel. 3. 2. Hinc & Herodotus li. 3. ait Darium regem Persarum Babylonem diuisisse in 28. Satrapias siue præfecturas.

CIRCVMDVCATVR ARCA,] Hoc consilium dant Gethæi, quia putabant cladem hanc Azotijs accidisse, non ex arca, sed ex natura loci, v.g. ex infecto & pestilenti aëre, vel influxu maligno astrorum, ait Theodor. & Procop. vnde & capite sequenti post circumductæ arcæ plagas, adhuc explorant per sortes vaccarum an ab arca, an casu hæ plagæ eis obuenerint. Hinc & Septuag. vertunt: *Transeat arca ad nos*, quasi dicat: non timemus arcam arcęque vindictam; veniat illa ergo ad nos.

Prauum & infidele fuit hoc Gethæorum consilium, quod proinde Deus in ipsos eorumque stragem retorsit. Sic Iudæi occiderunt Christum, vt eius nomen delerent, & correptiones effugerent; sed per hoc magis eius nomen auxerunt, & vltimum per Titum excidium incurrerunt. Præclarè Nazianz. Orat. de fuga sua sub finem: *Solus*, inquit, *ex omnibus rebus Deus est qui nec fuga vitari nec superari potest; cùm aliquem arripere ac sub manum & potestatem redigere voluerit, celeres antevertit, prudentes decipit, fortes subuertit, sublimes contrahit, audaces mitigat, potentiam premit.*

MANVS DOMINI,] id est plaga & percussio Dei, hæc enim apud homines fit manu: manus autem Dei est immensa eius potentia. Vers. 9.

ET COMPVTRESCEBANT PROMINENTES EXTALES EORVM] id est exta siue intestina & viscera putida per anum defluebant, vti contigit Ario Hæresiarchæ.

Hebr. est *laeserunt ipsis* עפלים *ophelim*, id est morbi occulti ani. q.d. percussi sunt occultis & pudendis hisce morbis Septuag. *percussi sunt in natibus*, Chald. *in constrictionibus*. Huc respexit Dauid canens Psal. 77. 66. *Percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis.*

Porrò Abulen. quæst. 15. ait nonnullos censere, non tantùm Philisthęos percussos fuisse in secretiori parte natium, sed etiam Hebræos recentiores, qui frequentem sanguinis fluxum seu hæmorrhoidem patiuntur in pœnam illius sacrilegij, quo postularunt Christi Domini mortem, exclamantes: *Sanguis eius super nos & super filios nostros.* Et in hunc sensum interpretantur illud: *Percussit inimicos suos in posteriora* Psal. 77. v. 66. sed prudenter opinatur illos errare, cùm nullo Scripturæ testimonio fulciantur.

ET FECERVNT SIBI SEDES PELLICEAS] Biblia Regia, item Hebr. & Chald. S. Gregor. Lyran. & alij hęc omittunt (vide Franc. Lucam in notis hic) habent tamen Sept. correcti, nisi quòd τὸ *pelliceas* omittant; sed morbus hic sedes molles exigebat: tales autem sunt pelliceæ. Vnde & Theodor. id videtur legisse. Ait enim eos fecisse sibi *sedes* χρυσᾶς, id est *aureas*; sed pro χρυσᾶς, legendum videtur βυρσᾶς, id est *pelliceas*. Ad quid enim aureæ hoc loco, nisi ad mali & doloris augmentum? Porrò Lyran. Dion. Caietan. Mendoza & alij sedes hic propriè dictas accipiunt, has enim aiunt fecisse pelliceas, vt molliùs sederent. Verùm noster Sanchez per *sedes* appositè per Metonymiã intelligit *vestes*, ad partes illas malè affectas fouendum, ac ad viscera defluentia & emplastra eis imposita cõtinendum. Palæstini enim femoralibus non vtebantur. *Sedes* ergo, inquit, sumitur pro *vestes*, id est natium integumenta, sicut pes sumitur pro calceo & corpus pro corporis veste. Sic & Abulens. qui & tertiam causam addit, ne mures partes illas inuaderent & roderent. Huc facit quod Septuag. & Aquila hoc versu vertant: *Percussit eos in sedibus eorum: in sedibus*, id est in natibus quibus sedetur; pari enim modo hic natium tegumenta vocari possunt sedes.

Porrò congrua hæc fuit culpæ Philisthæorum pœna; quia enim ipsi suum Dagonem ab arca, solio, sedeque sua deiectum in illud restituerant, iustè ipsi morbo puniti sunt in eo membro quo sedere solebant, vt sedere non possent nisi in sedibus pelliceis, eò quòd Deo verò solium diuinitatis abnegassent, illudque suo Dagoni assignassent. Ita Theodor. *Sedis*, inquit, *morbum passi sunt, qui arcam diuinam impiè locauerunt, nempe apud Deum falsò appellatum.* Sic & Procop. Huic simile est quod de

Arriano quodam scribit S. Athanas. in epist. ad Solitar. *Vt olim*, inquit, *Azoti incolæ ausi arcam attingere, quam illis vel oculis conspicere nefas fuit, sedium tormentis excruciati peribant: sic Arrianus quidam iuuenis ausus sellam ligneam templi Alexandrini* (ex qua docebat S. Athanasius) *conuellere, fragmento ligni inde in ventrem resiliente intestina sua perforauit, & eadem vt qua solium disrumpere conabatur, rupta aluo intestina effudit, celeriusque quàm ipse thronum auferret, thronus ei vitam sustulit.*

Aliam rationem dat Auctor de mirabil. S. Scrip. l. 2. c. 7. *Quatenus*, inquit, *qui tabernaculi Domini interiora (id est Arcam) extra limites suos protraxere, intraneorum suorum* (alias interiorum suorum) *foras prominentium fœda affligerentur clade.*

Simili viscerum dolore punitus fuit Antiochus ob direpta vasa templi 2. Mach. 9.

Tertiam causam dat Rupert. & Glossa, scilicet Philisthinos fuisse pæderastas & masculorum concubitores, ideoque eo membro quo peccarant fuisse punitos. Insinuat idipsum Isaias cap. 2. 6. dicens: *Augures habuerunt vt Philisthijm, & pueris alienis adhæserunt.*

Symb. Mendoza: *In posterioribus*, inquit, *Philisthini percutiuntur, vt in tota sua posteritate feriendi significentur, hoc est, non solum in hac vita, sed etiam in futura,*

A *nec solum in suis corporibus, sed etiam in suis filiis ac nepotibus.* Sic Petrus Blesensis epist. 48. con parans improbos Prælatos ac Principes cum Philisthinis: *Nónne*, inquit, *isti in posteriora percussi sunt quorum finis interitus, quorum posteritas damnata est: vt successor eorum in Ecclesia Dei de cætero non resurgat*, iuxta illud Psal. 77. 66. *Opprobrium sempiternum dedit illis.* Huc facit illud Amos 1. 6. *Et conuertam manum meam super Accaron, & peribunt reliqui Philisthinorum.*

Simili modo Deus puniuit irrisores S. Thomæ Cantuariensis, qui amputatâ equi quo vehebatur, caudâ eum subsannabant, sed Deus caudam eis rependit. Nam omnes in posterioribus caudati effecti sunt, nec tantùm ipsi, sed omnes eorum posteri vsq; in hodiernum diem: vti refert Polydor. Virgil. lib. 13. Histor. Anglicanæ.

B GRAVISSIMA VALDE MANVS DEI] *manus*, id est vltio, percussio, interfectio. Philo in Antiq. Biblicis numerum cæsorum ita distinctum assignat: *Mulierum in vtero habentium septuaginta quinque millia. Puerorum adhuc infantium & lactentium sexaginta quinque millia. Mulierum nutrientium & lactantium quinquaginta quinque millia. Virorum iam adultorum viginti quinque millia. Omnium simul collectorum ducenta & viginti millia.* Verùm hic non est Philo, sed Pseudophilo.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Philisthæi remittunt arcam in Israel cum quinque anis & totidem muribus aureis, vt supplicium anorum & murium euadant. Plaustro ergo eam imponunt, non ab equis, sed à duabus vaccis protracto, explorantes an vaccæ rectà tendant in Israel, an aliò deflectant, vt sciant an à Deo Israel, an casu hæc plaga eis acciderit. Vaccæ cum arca rectà pergunt in Israel ad terminos Bethsames. Bethsamitæ eam excipiunt, & vaccas in holocaustum offerunt: sed ex eis Deus percussit 50. millia, eò quòd curiosius arcam aspexissent. Quare Bethsamitæ arcam in Cariathiarim mittere destinant.

1. FVit ergo arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus. 2. Et
vocauerunt Philisthijm sacerdotes, & diuinos, dicentes: Quid faciemus de
arca Domini? indicate nobis quomodo remittamus eam in locum suum. Qui dixe-
runt: 3. Si remittitis arcam Dei Israel, nolite dimittere eam vacuam, sed quod
debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini: & scietis quare non recedat ma-
nus eius à vobis. 4. Qui dixerunt: Quid est quod pro delicto reddere debeamus
ei? Responderuntque illi: 5. Iuxta numerum prouinciarum Philisthinorum quin-
que anos aureos facietis, & quinque mures aureos: quia plaga vna fuit omnibus vo-
bis, & satrapis vestris. Facietisque similitudines anorum vestrorum, & similitudines
murium, qui demoliti sunt terram, & dabitis Deo Israel gloriam: si fortè releuet ma-
num suam à vobis, & à dijs vestris, & à terra vestra. 6. Quare aggrauatis corda
vestra, sicut aggrauauit Ægyptus, & Pharao cor suum? nónne postquam percussus
est, tunc dimisit eos, & abierunt? 7. Nunc ergo arripite & facite plaustrum nouum
vnum: & duas vaccas fœtas, quibus non est impositum iugum, iungite in plaustro,
& recludite vitulos earum domi. 8. Tolletisque arcam Domini, & ponetis in
plaustro, & vasa aurea, quæ exsoluistis ei pro delicto, & ponetis in capsellam ad latus
eius: & dimittite eam vt vadat. 9. Et aspicietis: & si quidem per viam finium
suorum ascenderit contra Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande: sin autem,
minimè: sciemus quia nequaquam manus eius tetigit nos, sed casu accidit. 10. Fe-
cerunt ergo illi hoc modo: & tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, iunxe-
runt ad plaustrum, vitulosque earum concluserunt domi. 11. Et posuerunt ar-
cam Dei super plaustrum, & capsellam, quæ habebat mures aureos & similitudi-
nes anorum. 12. Ibant autem in directum vaccæ, per viam quæ ducit Bethsa-
mes, & itinere vno gradiebantur pergentes & mugientes: & non declinabant ne-

que

que ad dexteram, neque ad finiſtram: ſed & ſatrapæ Philiſthijm ſequebantur vſque ad terminos Bethſames. 13. Porrò Bethſamitæ metebant triticum in valle: & eleuantes oculos ſuos, viderunt arcam, & gauiſi ſunt cùm vidiſſent: 14. Et plauſtrum venit in agrum Ioſue Bethſamitæ, & ſtetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus, & conciderunt ligna plauſtri, vaccaſque impoſuerunt ſuper ea holocauſtum Domino. 15. Leuitæ autem depoſuerunt arcam Dei, & capſellam quæ erat iuxta eam, in qua erant vaſa aurea & poſuerunt ſuper lapidem grandem. Viri autem Bethſamitæ obtulerunt holocauſta, & immolauerunt victimas in die illa Domino. 16. Et quinque ſatrapæ Philiſthinorum viderunt, & reuerſi ſunt in Accaron in die illa. 17. Hi ſunt autem ani aurei, quos reddiderunt Philiſthijm pro delicto, Domino. Azotus vnum, Gaza vnum, Aſcalon vnum, Geth vnum, Accaron vnum: 18. & mures aureos ſecundùm numerum vrbium Philiſthijm, quinque prouinciarum, ab vrbe murata vſque ad villam quæ erat abſque muro, & vſque ad Abel magnum, ſuper quem poſuerunt arcam Domini, quæ erat vſque in illum diem in agro Ioſue Bethſamitis. 19. Percuſſit autem de viris Bethſamitibus, eò quòd vidiſſent arcam Domini: & percuſſit de populo ſeptuaginta viros, & quinquaginta millia plebis, Luxitque populus, eò quòd Dominus percuſſiſſet plebem plaga magna. 20. Et dixerunt viri Bethſamitæ: Quis poterit ſtare in conſpectu Domini Dei ſancti huius? & ad quem aſcendet à nobis? 21. Miſeruntq; nuntios ad habitatores Cariathiarim, dicentes: Reduxerunt Philiſthijm arcam Domini, deſcendite, & reducite ad vos.

Vers.1. SEPTEM MENSIBVS.] Ita Hebr. Chald. & cæteri. Perperam ergo Ioſephus habet *quatuor menſibus. In regione Philiſth.* Sept. *in agro*, quod Theod. ſic explicat: *Cùm*, inquit, *nulla ciuitas auderet arcam excipere, eam foris reliquerunt ſub dio; ſic enim docuit Hiſtoriographus: Fuit enim*, inquit, *Arca Domini in agro Alienigenarum menſes ſeptem; poſtquam autem exiſtimarunt foris manente Arca ſe eſſe liberos à plagis à Deo immiſſis; intulit Deus ſupplicia etiam rebus inanimis. Immiſit enim murium multitudinem in vites & ſegetes, qui omnes eorum fructus perdiderunt.* A

Sic & Procopius: quod ſic intellige, non quòd plaga murium tum cœperit, ſed quod tum confirmata ſit & aucta. Hinc colligitur arcam à Philiſthæis fuiſſe captam in Septembri, qui menſis apud Hebræos erat ſolemnis & magna ex parte ſacer. Eo enim præter feſtum Neomeniæ, celebrabant feſtum Tubarum, & Tabernaculorum per octo dies, item feſtum Expiationis, ac Cœtus ſiue Collectæ, vt patet Leuit. 23. Quare illo menſe omnia erant plena oblationibus & victimis quas, quia violarant & prophanarant filij Heli, ac multi è populo eos imitantes, hinc eodem menſe voluit Deus capi arcam, vt eodem menſe puniretur quo grauiùs in eam peccarunt. Id ita eſſe liquet ex eo quòd arca capta fuerit in Philiſthæa per ſeptem menſes, quibus exactis remiſſa in Bethſames cùm meteretur triticum, vt dicitur verſ. 13. Hæc autem meſſis in Palæſtina fit in fine Aprilis: iam computa retrogrado ordine ſeptem menſes ab Aprili, & incides in Septembrem iam dictum.

Vers.3. QVOD DEBETIS REDDITE PRO PECCATO.] C Peccatum intellige ablatæ arcæ, ideoque irreuerentiæ Deo Hebræorum illatæ, præſertim in Philiſthinorum opinione & conſcientia, ait Abulenſ. Nam alioqui ſi Philiſthini iuſtum contra Hebræos gerebant bellum, non erat graue peccatum, cum reliquis ſpolijs arcam quoque religiosè transferre. Peccatum autem verum & graue, ob quod à Deo flagellabantur, erat, quòd ipſi arcam cum ſuo idolo Dagon collocaſſent, imò eam Dagoni ſubieciſſent, & quaſi trophæum dicaſſent: ſed ipſi, vtpote idololatræ, & cultores Dagon non æſtimabant hoc eſſe peccatum; ideoque Deus eos percuſſit, vt inde diſcerent hoc peccatum æſtimare, arcamque eſſe maiorem Dagone.

QVINQVE ANOS AVREOS, ET QVINQVE MVRES AVREOS,] quaſi piaculum plagæ anorum & murium, quo Deus Iſrael vos percuſſit. Sic ſolent offerri ſanctis effigies membrorum, quorum ſanitatem ab eis recipimus, quaſi anathemata. Vers.5.

Tropol. docemur hic peccata noſtra licet pudenda coram Deo confiteri, vt hac confeſſione quaſi deaurentur. Audi S. Gregor. *Quia ad pretium æternæ ſalutis peccatorum turpitudines atterũtur, flendo deaurantur.* Et poſt pauca: *Dum*: inquit, *commiſſa attentiùs lugemus, in iuſtitiæ ſplendorem membra deauramus.* Et mox: *Membra*, inquit, *deaurantur, cùm corpus terrena & cœnoſa concupiſcentiarũ fœditate deforme in ſplendorem cõmutatur æternę vitæ; cùm videlicet per ſanctæ conuerſationis pulchritudinem radiat, quod in appetitum mundanę dilectionis peccatorũ fœtore ſordebat*, iuxta B illud Apoſtoli: *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibeatis membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.*

SI FORTE RELEVET MANVM SVAM A VOBIS, ET A DIIS VESTRIS] Hinc patet non ſolum Dagonem, ſed & cæteros Philiſthinorum Deos à Deo per arcam fuiſſe proſtratos & afflictos.

ET RECLVDITE VITVLOS (adhuc lactantes) EARVM DOMI,] retrahentes eos à matribus, ſcilicet à vaccis in itinere, ac in ſtabulum recludentes, vt indicant Hebr. & Sept. vt videatis an vaccæ ad vitulos ſuos lactentes recurrant, an verò cum arca pergant in Iſrael. Hinc vaccæ erant *mugientes*, eò quòd à vitulis ſuis auellerentur. Vers.7.

ET POSVERVNT DEI ARCAM SVPER PLAVSTRVM,] in triuio, ait Ioſephus, abſque aurigâ, quinque Satrapis Philiſthinorum ſpectantibus, & conſiderantibus, quam viam ſponte ſua vaccæ inirent, an eam quæ ducebat in Iſrael, an aliam. Erant hæ ſortes diuinatoriæ, nec à Deo ſuggeſtæ, ideoq; ſuperſtitioſæ & illicitæ (Philiſthini enim vacabant augurijs & ſortilegijs, vt patet ex illo Iſaię 2.6. *Augures habuerunt vt Philiſthijm*) ſed Deus eas direxit, vel per Angelos, vel per diabolos, vt ex Orig. vult Mendoza, ſortilegij huius inſtigatores, incitauit vaccas vt viam in Iſrael capeſſerent, vt Philiſthæi Vers.11.

ex suis sortibus cognoscerent à Deo Israel sibi has plagas fuisse immissas. Sic Deus direxit Necromantiam Pythonissæ suscitantis Samuelem, fecitq; vt nō dæmon ab ea inuocatus, sed Samuel prodiret, & Sauli mortem meritam prænuntiaret, 1. Reg. 28.

Peccarunt ergo hic Philisthæi, tum quia tentarunt Deum Israelis, quem ex tot plagis agnoscere & revereri debebant; tum quia vtuntur augurio vaccarum, vt explorent an à Deo, an à casu hæ plagæ acciderint. Prius negat Abulens. q. 18. posterius silet; sed vtrumque asserit Suarez de Relig. tract. 3 lib. 2 c. 10. § 11. Legimus in Sanctorum historijs, eorum reliquias ab equis deuectas certo quopiam loco constitisse, vt hoc signo indicarent se ibidem humari & coli velle; sed illa fiebant Dei ductu & instinctu.

Mysticè vaccæ mugientes & vitulos suos relinquentes, ac portantes arcam rectà versùs Bethsames, id est domum solis, significant prædicatores & Sanctos, qui spiritu Dei acti rectà per mortificationem carnalis affectus erga filios & parentes, & bona opera in cęlum concorditer contendunt. Ita S. Greg. Eucher. Raban. Rupert. Hugo, Lyran. Dion. & alij. Audi S. Greg. *Pergunt vaccæ quia sancti viri bona incessanter faciunt; mugiunt verò, quia carnalia desideria in semetipsis extinguere sine magna quotidie tribulatione non possunt. Mugire namq; ad laborem edomandæ carnis pertinet: pergere autem ad perseuerantiam bonæ voluntatis. Nam dum contra naturam caro carnales motus comprimere cogitur, velut mugit, dum graditur, quia propria desideria adimplere prohibetur.* Et mox: *Bene*, inquit, *duo hæc in Sanctorum profectione describuntur, pergere, & mugire, quia etsi eis ad supernam patriam festinantibus magna est instantia desiderij; est nihilominus immutabilis patientia laboris.* Probat id exemplo Apostoli dicentis: *Ad destinatum persequor ad brauium supernæ vocationis.* Phil. 3. 14. Et tamen mugiebat dicens: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Rom. 7. v. 23. & 24. Sic igitur ait S. Gregor. *Mugiunt vaccæ, sed pergunt quia sancti viri, etsi magna sunt tentamenta, quæ perferunt, viam tamen supernæ patriæ non relinquunt.* Plura in hanc rem congerit hic noster Mendoza.

Vers. 12. IBANT AVTEM IN DIRECTVM VACCÆ PER VIAM QVÆ DVCIT BETHSAMES.] Voluit Deus arcam Bethsames potiùs quam ad aliam vrbem à vaccis duci, quia Bethsames erat vicina Philisthææ, ex qua reducebatur arca (vt patet ex Chorographia Adrichomij) eratque vrbs Sacerdotalis: Sacerdotes autem decebat arcam custodire & curare. *Bethsames* Hebr. idem est quod *domus*, id est sedes & ciuitas *Solis*. Fuit a Iudæis ædificata instar Heliopolis Ægypti, Sicut enim vitulos aureos quasi Deos ab Ægyptijs, ita & cultum solis Iudæi acceperunt, ait noster Sanchez Ierem. 43. in fine capitis. Porrò Bethsames hæc non erat in tribu Beniamin, vti scribit S. Hieron. in locis Hebr. nec in tribu Dan, vt vult Adrichom. sed in tribu Iuda, vti diserte dicitur 4. Reg. c. 14. v. 11. Erat alia quoque Bethsames in tribu Issachar, vt liquet Iosue 19. 38. Et alia in tribu Issachar, vt liquet Iosue 19. 22. Vide dicta Ierem. 43. v. 13.

Vers. 14. ET PLAVSTRVM VENIT IN AGRVM IOSVE] siue Iesu, qui erat typus Iesu Christi; hic enim est Bethsamita, id est incola domus solis, quia ipse vt sol diuinus radios suos sapientiæ & gratiæ in fideles suos circumquaq; diffundit. Audi S. Iust. Dialog. contra Tryphon. *Non ad eum venere locum, vnde arca abrepta fuerat: sed in agrum hominis cuiusdam Iesu, seu Iosue dicti, illi cognominis, qui Iesu nomine transnominatus fuerat: quiq; populum in terram introduxit, & hereditatem iure ipsis eam diuisit: in quem agrum cùm venissent, constiterunt. Quo facto indicatur, virtute nominis ductas esse: haud aliter quàm prior populus per eum qui nomen Iesu recepit, in terram est deductus.*

VACCASQVE IMPOSVERVNT SVPER EA HOLOCAVSTVM DOMINO.] Disputat hic Abulens. an hæc immolatio fuerit licita; multaque affert, quæ probant fuisse illicitam: scilicet 1. quòd vaccas feminas sacrificarint, cùm ex lege victima deberet esse mascula. 2. quòd extra tabernaculum, & sine altari. 3. quòd à laicis: verùm extraordinarius hic casus tam mirabilis reductionis arcæ extraordinarium poscebat sacrificium & gaudium, ait Beda, vt vaccas arcæ baiulas Deo immolarent, idque coram arca, quæ tabernaculo erat sanctior; verùm nonnisi à Sacerdotibus: erat enim *Bethsames* ciuitas Sacerdotalis. Porrò altare, erat hic lapis in quo sacrificasse Abrahamum tradunt Hebræi. Lapis autem erat typus Christi, qui est lapis angularis Ecclesiæ.

Vers. 17. HI SVNT ANI AVREI.] Hos aureos anos & mures, sit Abulens. q. 13. Hebræi vel in vasa quædam sacra conflauerunt; vel quasi anathemata, ad diuinæ huius potentiæ, iustæque vindictæ memoriam conseruarunt in tabernaculo, æquè ac serpentem æneum, Num. 21. & thuribula Core, Dathan, & Abiron, Num. 16.

Vers. 18. ET MVRES AVREOS SECVNDVM NVMERVM VRBIVM PHILISTHIIM QVINQVE PROVINCIARVM (quinque Satrapiarum Philisthinorum quæ porriguntur, seseque extendunt) AB VRBE MVRATA, VSQVE AD VILLAM QVÆ ERAT ABSQVE MVRO, ET VSQVE AD ABEL MAGNVM.] Sicut ergo quinque fuerunt dumtaxat ani aurei, sic & totidem mures aurei dumtaxat à Philisthæis oblati: quia tot erant eorum Satrapæ, & Satrapiæ. Minùs rectè ergo Hebræi apud S. Hier. Caiet. & Magister hist. scholast. sic interpretantur; quasi tot mures aureos obtulerint quot erant vrbes & vici in Philisthæa. Vnde Isidor. Clarius. *Aliarum*, inquit, *ciuitatum & locorum homines, audientes consilium Sacerdotum, voluerunt & ipsi offerre Deo Israel anos & mures aureos, timentes quinque præcipuarum ciuitatum oblationem, sibi minimè suffragaturam.*

ET VSQVE AD ABEL MAGNVM, SVPER QVEM POSVERVNT ARCAM] *Abel magnus* erat lapis magnus, vt vertit Chald. & Septuag. & patet ex vers. 14. & 15. Hic lapis dictus est *Abel*, id est luctus, ex luctu Philistinorum, sicut *area Atad* cognominata est *Abel* ob luctum, quem ob mortem Iacob in ea fecerunt Hebræi Genes. 50. 11. ita Beda, Lyran. Abul. Hugo, Dion. Vatab. Sera. Mariana, Salianus & alij. Secundò Caiet. ex R. Dauid *Abel magnum* interpretatur planitiem magnam, sic enim *Abel* pro valle & planitie capitur Iudic. 7. 23. Tertiò, S. Hieron. in Quæst. Procop. Angelom. Rupert. per *Abel magnum* intelligunt ciuitatem magnam, puta *Bethsames*, de qua paulò antè actum est: hæc enim dicta est *Abel*, inquiunt, ob luctum ciuium ciuium qui arcam inspexerant. Prima sententia vti communior, ita & verior est.

Vers. 19. PERCVSSIT (id est occidit) AVTEM DE VIRIS BETHSAMITIBVS EO QVOD VIDISSENT ARCAM

cam Domini,] intectam & nudam: hoc enim sub pœna capitis vetitum erat Num. 4. ita Abul. q. 26. imò quòd introspexissent, vt viderent num Philisthæi tabulas legis ex ea sustulissent, vel quid aliud ei imposuissent: vnde ex Hebræo vertas, *eò quod inspexissent in arcam.* Ita Serar. Vatabl. Clarius, R. Salomon asserit *Bethsamitas arcam spreuisse*: Hugo Victor. *in agro reliquisse, nec in vrbem inuexisse.* Lyran. tres alias causas addit: *Prima: quòd in eam lætitia gestierint. Secunda: femellas sacrificarint: Tertia nullis arcam luminibus ante ipsam ardentibus venerati sint.* Sed harum prima ficta est. Secunda, eorum tantùm Sacerdotum fuisset qui sacrificarunt. Tertia nulla est, cùm nec in deserto lumina huiusmodi prælata sint, tantumque in tabernaculo candelabrum fuerit. Exod. 26. 27.

Bethsamitæ occisi. Cur?

Vera ergo causa percussionis fuit, quòd Bethsamitæ arcam quæ ex Philisthæa redierat velamentis suis cooperta, ijs nudarint, nudamque intuiti sint; quod ne Leuitis quidem licebat sub pœna mortis, vt patet Num. 4. v. 5. & 20. Tanta erat arcæ religio, quia ipsa erat Dei quasi sedes & solium, qui in ea quasi inuisibilis degere, & occultari volebat.

Allegor. Arca continens manna repræsentabat Eucharistiam, quam qui irreuerenter aspiciunt & indignè sumunt, morte præsenti sæpè puniti, & semper æterna punientur, vti docet Apost. 1. Corinth. 11. v. 30. ita Dion. Hac de causa Sacerdos in Missa externas digitorum partes abluit: *Vt qui iam antea lotus est*, ait S. Dionys. Eccles. hierar. c. 3. *nullam aliam nisi tantùm summitatum extremitatumq; suarum lotionem adhibeat. Per quam profectò supremam munditiam illud consequitur, vt castissimo in habitu diuinæ speciei constitutus, ad diuinæ bonitatis imaginē prodeat, vinculis omnibus mortalium affectionum liber atque expeditus.* Et paulò pòst. *Eos, inquit, qui ad sacramenta cælestia conficienda accedunt, ea oportet esse munditia, vt ipsas quoque animæ extremas imagines purgatas habeant.*

Audi Chrysost. hom. 60. ad pop. *Quo non oportet esse puriorem tali fruentem sacrificio? quo solari radio non splendidiorem manū, carnem hanc diuidentem? Os quod igne spirituali repletur? Linguā quæ tremendo nimis sanguine rubescit? Cogita quali sis insignitus honore; quali mensa fruaris: quod Angeli videntes horrescunt, neque liberè audent intueri propter emicantem inde splendorem; hoc nos pascimur: huic nos vnimur, & facti sumus vnum Christi corpus & vna caro.*

Denique B. Petrus Damiani lib. 1. epist. 6. *Si, inquit, Redemptor noster tantoperè dilexit floridi pudoris integritatem, vt non modò de virgineo vtero nasceretur, sed etiam à nutritio virgine tractaretur; & hoc cùm adhuc puerulus vagiret in cunis; à quibus nunc obsecro tractari vult corpus suum cùm iam immensus regnat in cælis? Si mundis attingi manibus volebat in præsepio positus; quantam corpori suo nunc vult adesse munditiam, iam in paterna maiestatis gloria sublimatus?*

Et percussit de populo septuaginta viros] primarios, eò quòd septem mensibus reliquissent arcam in potestate hostium, nec quid periculi bellici, ait Theodor. & Procop. pro ea suscipere voluissent. Hoc incertum est: certiorem causam iam dedi. S. Gregor. Angelo. & Rabbini dicunt eos fuisse Iudices, vel nobiles, Chald. *Senes populi.*

Et qvinqvaginta millia plebis] Ita & Sept. & Chald. Sed cur ob tam leuem aspectum & culpam, tot millia percussa? Iosephus, Hebræi, S. Hieron. in Quæst. Rupert. Dion. Isidor. Clarius, Lyran. & Abulens. aiunt 70. tantùm fuisse percussos: quare hic mendum irrepsisse, ac tollendum τὸ *& 50. millia plebis*, ait Abulens. vel ita exponendum quasi dicat illos septuaginta viros adeò eximios fuisse, vt æquiparentur 50. millibus plebis ait Lyran. Sicut l. 2. 18. vnus Dauid dicitur esse instar decem millium. Denique ex Hebr. sic vertas. *Et percussit de populo 70. viros ex quinquaginta millibus virorum*, qui præsentes erant, vt quod Noster vertit, *& 50. millia plebis*, explices in nominatiuo, q. d. & 50. millia plebis aderant, videbantque hanc 70. stragem. ita Serarius.

Verùm 50. millia plebis percussa fuisse à Deo, clarè indicat nostra versio, æquè ac Sept. & Chald. Fuit enim plaga hæc magna, vt dicitur vers. 19. Quare mirare & admirare hic iudiciorum Dei seueritatem, æquè ac in clade Sodomæ & diluuij sub Noë. Ita S. Greg. Theod. Eucher. Angelo. Rupert. Dion. Mariana, Mendoza & Salianus. Arca enim repræsentabat Deum, eiusque erat thronus & solium.

Mysticè S. Gregor. *Qui sunt, ait, Bethsamitæ percussi nisi falsa contemplatione decepti hæretici? dum arcam videre in lapide præsumerent, percussi sunt: qui cùm Domini ac Redemptoris nostri sacramenta indigni discuterent, æternæ damnationis laqueis, per fallaciam sunt depressi erroris.*

Rursum disce hic qua veneratione & cautela sacra vasa tractare debeamus.

Miseruntque nuntios ad habitatores Cariathiarim.] Siue quia erant viciniores ad quos proinde citius posset Arca transferri: siue quia fortiores, qui proinde Arcam à Philisthinis, si eam repetere vellent, facilius tuerentur: siue quia nobiliores, apud quos proinde Arca maiori cultu ac veneratione seruaretur. Ita Mendoza. Vers. 21.

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Arca Bethsames transfertur in Cariathiarim: anno à translatione vigesimo. Samuel Israëlem renouato fœdere planè ab idolis purgat, & vni Deo astringit. Inde ingruentibus Philisthinis orans & sacrificans per tonitru eos percellit; vnde perculsos cadunt Hebræi, adeò vt toto tempore Samuelis fuerint humiliati. Quare Samuel quietè iudicauit Israëlem per omnem vitam suam.

1. Venerunt ergo viri Cariathiarim, & reduxerunt arcam Domini, & intulerunt eam in domo Abinadab in Gabaa, Eleazarum autem filium eius sanctifi-

cauerunt, vt custodiret arcam Domini. 2. Et factum est, ex qua die mansit arca
Domini in Cariathiarim, multiplicati sunt dies (erat quippe iam annus vigesimus) &
requieuit omnis domus Israël post Dominum. 3. Ait autem Samuel ad vniuer-
sam domum Israel, dicens: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte
deos alienos de medio vestri, Baalim & Astaroth: & præparate corda vestra Domino:
& seruite ei soli, & eruet vos de manu Philisthijm. 4. Abstulerunt ergo filij Israël
Baalim & Astaroth, & seruierunt Domino soli. 5. Dixit autem Samuel: Congre-
gate vniuersum Israel in Masphath, vt orem pro vobis Dominum. 6. Et conuene-
runt in Masphath: hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiu-
nauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino. Iudicauitque Samuel
filios Israël in Masphath. 7. Et audierunt Philisthijm quod congregati essent filij
Israël in Masphath, & ascenderunt Satrapæ Philisthinorum ad Israël. Quod cùm au-
dissent filij Israël, timuerunt à facie Philisthinorum. 8. Dixeruntque ad Samuelem:
Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu
Philisthinorum. 9. Tulit autem Samuel agnum lactentem vnum, & obtulit illum
holocaustum integrum Domino: & clamauit Samuel ad Dominum pro Israël, & ex-
audiuit eum Dominus. 10. Factum est autem, cùm Samuel offerret holocaustum,
Philisthijm inire prælium contra Israël: intonuit autem Dominus fragore magno in
die illa super Philisthijm, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israel. 11. Egressique
viri Israel de Masphath, persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos, vsque ad lo-
cum qui erat subter Bethchar. 12. Tulit autem Samuel lapidem vnum, & posuit eum
inter Masphath & inter Sen: & vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorij. Dixitque:
Hucusque auxiliatus est nobis Dominus. 13. Et humiliati sunt Philisthijm, nec ap-
posuerunt vltrà vt venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super
Philisthæos, cunctis diebus Samuelis. 14. Et redditæ sunt vrbes, quas tulerant Phi-
listhijm ab Israel, Israeli, ab Accaron vsque Geth, & terminos suos: liberauitque Israel
de manu Philisthinorum, eratque pax inter Israel & Amorrhæum. 15. Iudicabat
quoque Samuel Israelem cunctis diebus vitæ suæ: 16. & ibat per singulos annos
circuiens Bethel & Galgala & Masphat, & iudicabat Israel in supradictis locis. 17. Re-
uertebaturque in Ramatha: ibi enim erat domus eius, & ibi iudicabat Israelem: ædifi-
cauit etiam ibi altare Domino.

VERS. 1. VENERVNT ERGO VIRI CARIATHIARIM ET REDVXERVNT ARCAM.] Audi Adrichom. pag. 22. *Cariathiarim* 1. *vrbs Syluarum, quæ, & Cariath baal, & Bala, Baala, interdum Baal & Pharasim, & coniunctim Baalpharasim. Hieronymo etiam Iarim. Est de Ierusalem ad quatuor milliaria, & dimidium contra occidentem euntibus Diospolim Hieron ait milliario vno. Vrbs prius Gabaonitarum postea tribus Iudæ, estque terminus tribus Iuda & Beniamin, sita in colle. In hac mansit Arca Domini annis 20. in domo Abinadab, quæ erat in Gabaa, id est in excelso, donec à Danide transferretur Hierosolymam. De hac fuit Zacharias F. Ioiada, quem occiderunt inter templum & altare. De hac fuit Vrias propheta, quem interfecit Ioachim rex in Ierusalem.*

A

IN DOMVM ABINADAB IN GABAA.] *Gabaa*, hæc non erat vrbs Gabaa in tribu Beniamin. Iosue 18 vt vult Angelom. Ruper Lyran. & Rabbini: sed erat collis siue locus excelsior in vrbe Cariathiarim (in qua sita erat domus Abinadab) ad illam enim arcam translatam patet v. 1. & 2. Gabaa enim Hebr. collem siue locum altum significat; vnde Noster & Sept. 1. Paralip. 13. collem vertunt. Ita Ioseph. lib. 6. Antiquit. ca. 1. Beda, Dion. Caiet. Vatab. Torniellus, Serarius, Salianus, & alij. Addit Beda illum collem fuisse arcem totius ciuitatis: Ille ergo locus, vtpote celsus, honoratus, munitus, congruebat arcæ, quæ erat quasi arx totius Israëlis. Hinc arca erat typus B. Virginis, quæ super omnes cælos exaltata omnibus se inuocantibus patrocinatur.

B

ELEAZARVM AVTEM FILIVM EIVS SANCTIFICAVERVNT.] id est consecrauerunt per Achitob Pontificem in vrbe Silo degentem; vel in Leuitam, vt vult Abulens. Theodor. Procop. & Caiet. vel in Sacerdotem, vt censet Angelo. Hugo & Dion. Erat enim vir iustus, ait Iosephus: Aut sanctificarunt, id est, elegerunt, destinarunt, aptarunt, & præfecerunt eum custodiæ Arcæ, ita & Chald. Ioseph, Abulens. Clarius, Vatabl.

ERAT QVIPPE IAM ANNVS VIGESIMVS,] translationis, & commutationis arcæ in Cariathiarim, & consequenter erat annus vigesimus à morte Heli, & à principatu Samuelis, qui Heli successit. Nam eodem circiter anno quo capta est arca, & reducta, ac à Bethsames translata in Cariathiarim, mortuus est Heli, ac Samuel ei successus est: ita Lyran. Abulens. Silianus, Mendoza, & alij licet Caiet. Genebr. & Melchior Canus l. 11. de locis c. 5. & ex eis Serarius, censeant Samuelem post hos 20. annos exactos demùm cœpisse iudicare Israëlem, & concionabundum obire prouinciam vt omnes ab idolis ad Dei cultum traduceret. Vnde & S. Hieron. (vel quisquis est Auctor) in Quæst. *A tempore*, inquit, *quo reprobatum est sacerdotium Heli, vsque ad Samuelis ducatum, viginti fuerunt anni miseriarum & seruitutis.* Verùm Samuelé statim à morte Heli iniisse principatum, patet ex Chronologia quam assignaui Iudic. 3. & 4. Porrò mansit deinceps arca in Cariathiarim vsque ad septimum annum regni Dauidis, qui illá inde, vt dicitur 1. Par. 13. v. 5. claré & expressè, transtulit in domum Obededom; inde in montem Sion; inde traducta est

VERS. 2. *Arca quotus & quò translata.*

in

in templum à Salomone fabricatū. Licet S. Hieron. Angelom. & Lyran. arbitrentur arcam è Cariathiarim post annum vigesimum translatam fuisse in Maspha; inde in Galgala; inde in Nobe; inde in Gabaa; inde in domum Obededom; eò quòd hisce in locis sacrificatum legamus. Verùm hoc non euincit arcam ibidem fuisse. Nam extra locum Tabernaculi & arcæ, sæpè ob causas extraordinarias & peculiares sacrificarunt Hebræi. Ita Abulen. alias ordinariè sacrificia immolabant non vbi erat arca, sed vbi erat Tabernaculum; in eo enim erat altare holocaustorum sacrificijs deputatum. Tabernaculum ergo fuit separatum ab arca, ac à Silo translatum in Nobe, & inde in Gabaa ante tempora Saulis, cùm arca esset in Cariathiarim. Vnde arca educta fuit à Saule ad prælium c. 14. & post prælium reducta.

ET REQVIEVIT OMNIS ISRAEL POST DOMINVM.] Legit Interpres cum Chald. *iannuchu* à נוח *noach*, id est quiescere. Iam legunt *iinnahu* à נהה *naha*, id est lamentari. Vnde Vatabl. vertit: *Et lamentatione quadam post Dominum vniuersa domus Israel anhela fuit.* Abulens. *Et festinauit post Dominum.* Idem est sensus, sed neruosior, q.d. totus populus, Israel territus clade Heli & plagis à Deo per arcā illatis, per 20. annos quieuit in vero cultu vnius Dei, idque hortante & instigante Samuele, vt sequitur: etiamsi nonnulli adhuc non publicè, sed priuatim colerent Baalim & Astaroth, hæc enim v. seq. abstulit Samuel, vt simul auferret ab eis iugum Philisthinorum, quod à tempore Heli hucusque subierant in cultu idolorum, vt miserijs fatigati, ab ijs ad Dei veri fidem cultumque redirent. Ita Lyran. Caiet. Dion. Salian. Torniellus, Mendoza, & alij. Audi Iosephum 6. Antiq. c. 2. *Cùm populus toto hoc vicennio votis & sacrificiis operam daret, magnamq; religionis & cultus diuini curam præ se ferret; Samuel animo aduersa eorum promptitudine, putās se nactū occasionem adhortandi ad libertatem, & bona quæ illam consequantur, orationem & tempori accommodans, & negotio, verba in hanc fermè sententiam ad eos facit.*

Contrarium tamen censent Hebræi apud S. Hieron. scilicet hos 20. annos fuisse idololatriæ, miseriæ & seruitutis, quâ Hebræi ob idola oppressi fuerunt à Philisthinis: Sic & Abulens. & Serarius.

Tropol. Disce hîc in orbe vniuerso non esse veram quietem nisi in Deo Deique amore & cultu. Hic enim parit quietem conscientiæ, quietem cum proximis, quietem cum hostibus, quietem à tentationibus. Audi Dion. Carthus. *Conquiescere studeamus in Deo, ipse est enim finis noster, ad quem semper respicere & adspirare debemus, in quo solo vera & salutaris quies consistit, & in ipso per fidem, sapientiam & virtutes defigimur.* *Optimū est enim gratia stabilire cor.* Hebr. 13. v. 9. *Impij autem in circuitu ambulant.* Ps. 11. v. 9. *Quoniā rebus vanis, caducis & variabilibus, magis quàm summo & incommutabili bono inhærent. Et hæc ipsa vagatio tam inordinata peccatum est, & agitatio mentis. Nam sicut virtutes mentē in Deo stabiliunt & quietant, sic passiones & vitia inquietam & nutantem & gyrouagam reddunt.*

VERS. 3. PRÆPARATE CORDA VESTRA DOMINO] Audi S. Gregor. *Cor Domino præparat qui mentem non solum ab immunda cogitatione separat; sed etiam cogitationum sanctarum ac virtutum fulgoribus illustrat, vt velut abiectis & comminutis idolis, se Dei templum efficiat; dum illic diuinæ gratiæ sedem erigit, vbi reprobos*

A *spiritus manere per praua desideria non permisit.*

Et Theodor. in Psal. 9. 1. *Proprium*, inquit, *est perfectorum hominum totum cor Deo dedicare & omnem mentem ipsi consecrare. Qui enim partitur cogitationes in mammonam, & Deum, in Christum & in aurum, in præsentem vitam, & in futuram, non potest verè dicere: Confitebor tibi Domine in toto corde meo.*

CONGREGATE VNIVERSVM ISRAEL IN MASPHATH, VT ORAM PRO VOBIS DOMINVM.] Erat enim Maspha locus editus, regni sedes, vtpote in quo Samuel iudicabat, id est ius dicebat, ideoque conuentu hominum celebris ac proinde comitijs, concioni & orationi aptus. Vnde *Maspha* Hebr. idem est quod, *specula*, qualis solet esse in monte vel turri. Hîc ergo Samuel renouat & instaurat fœdus populi cum Deo. VERS. 5.

HAVSERVNT AQVAM ET EFFVDERVNT IN CONSPECTV DOMINI,] in signum pœnitentiæ qua VERS. 6.
B perfectè idololatriæ & peccatis renunciabant, q.d. Sicut aquam hanc, sic & cor nostrum, omniaque eius vota effundimus coram Domino, profitentes, nos ea detestari, pœnitere, & aquam hanc vice lacrymarum fundere. Vnde Chald. *Effuderunt cor suum in pœnitentia.* Rabbini. *Hauserunt lacrymas è puteo cordis sui. Quid est*, ait S. Gregor. *aquam haurire, nisi de profunda animi pœnitentis confusione, lacrymarum fluenta producere? velut enim aquam haurimus, dum quàm profunda iniquitate cecidimus, considerantes plangimus.* Aquam ergo pro lacrymis effundebant, q. d. optaremus pro peccatis tot lacrymas fundere, quot sunt guttæ in situla, sed quia id facere nequimus, nec lacrymas in manu habemus, hinc pro eis aquam effundimus.

C Sic & Abulens. Caiet. Vatab. Sanchez & alij, qui sic exponūt q.d. Sumus coram te quasi aqua effusa. Fuit hæc ergo aquæ effusio, signum candidæ & sinceræ contritionis, q.d. Nos terram totā nostris sceleribus maculauimus; optamus ergo illam hac aqua abluere, significantes nos optare tantam vim lacrymarum è corde contrito profundere, quę toti terræ humectandæ & purgandæ sufficiat. Sic David ait Psalm. 6. 7. *Lauabo* (Hebr. אשחה *ascheh*, id est *natare faciam*) *per singulas noctes lectum meum, & lacrymis meis stratum meum rigabo.* *Aqua effusio quid notet*

Rursum aquæ huius effusione significat se optare, vt peccata ipsorum planè deleantur & pereant sicut perit aqua effusa, ita vt ne gutta quidem culpæ vel pœnæ in ijs remaneat.

Perperàm ergo Rabbini nonnulli censent Hebræos aquam hanc libasse, id est sacrificasse Deo.
D Alij, hanc aquam fuisse certis execrationibus maledictam, vt ea hausta, labia idololatrarum sibi adhærescerent, nec diuelli possent, indeque Samuelem agnouisse idololatras, eosq; morte puniuisse; vt hæc aqua fuerit similis aquæ Zelotypiæ. Numer. 5. Alij censent Hebræos aqua hac abluisse cinerem capiti inspersum in signum luctus & pœnitentiæ.

ET IEIVNAVERVNT.] Ecce hîc tres actus pœnitentiæ, scilicet *contritio* significata in effusione aquæ: *Confessio*, cùm dicunt, *peccauimus Domino: Satisfactio*, cùm ieiunant. Hoc enim ieiunium non erat *Onasin*, id est coactiuum, siue à lege præceptum, sed *Conasin*, id est voluntarium & sponte à pœnitentibus susceptum. Nam vt ait S. Greg. *Dum mens flendo compungitur, necesse est etiam vt caro, quæ delectationibus subiacuit, affligatur.* Audi S. Hier. li. 2. contra Iouin. *Congregatum*, inquit, *Samuel populum in Maspha*

Ieiunij commoda.

phath indicta ieiunia roborauit, & fecit hostibus fortiorem. Et S. Leo serm. 1. de Quadragesima, vbi agens de Hebræis hoc loco ieiunantibus: *Vt superare, inquit, hostes suos possent, vires animi & corporis indicto sibi cœperunt ieiunio.* Et post pauca: *Abstinentes ergo à cibo & potu, seueræ sibi castigationis adhibuere censurã, & vt hostes suos vincerent, gulæ illecebram in se ipsis antè vicerunt.*

Et Tertull. lib. de Ieiunio c. 7. *In æquatione apud Masphatam,* inquit, *congregatus à Samuele populus ita statim ieiunio delictum deleuit, vt periculū prælij simul fugerit,* imò victoriam obtinuerit. Nam vt subdit Tertull. *Ceciderunt pastos impastis, armatos inermes: hæ erāt vires ieiunantium Deo, talem præ huiusmodi militia habes formam prælij etiam spiritualibus bellis necessariam.* Audi rursum S. Leonem serm. de Ieiunio decimi mensis: *Ieiunia,* inquit, *nos contra peccata faciunt fortiores, concupiscentias vincunt, tentationes repellūt, superbiam inclinant, iram mitigant, & omnes bonæ voluntatis affectus ad maturitatem totius virtutis enutriunt.*

Porrò S. Athanas. lib. de Virgin. *Vide,* inquit, *quid faciat ieiunium: morbos sanat, distillationes exsiccat, dæmones fugat, malasq; cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus salubrius, & ad thronum Dei hominem sistit.*

Denique S. Ambros. de Elia & Ieiunio cap. 3. *Quid est,* inquit, *ieiunium, nisi substantia & imago cælestis? Ieiunium refectio animæ, cibus mentis est. Ieiunium vita est Angelorum: Ieiunium culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum castitatis.*

PECCAVIMVS DOMINO] Præclarè S. Ambros. li. 2. de Pœnit. c. 8. *Nouit,* ait, *omnia Dominus, sed expectat vocem tuam, non vt puniat, sed vt ignoscat: non vult vt insultet tibi diabolus, & celantem te peccata tua arguat. Præueni accusatorem tuum: si te ipse accusaueris, accusatorem nullum timebis: si te detuleris ipse, etsi mortuus fueris, reuiuisces.*

Idem lib. 2. de Abel cap. 9. *Confessio,* ait, *pœnarum compendium est.* Idem in Psal. 35. *Iustus,* inquit, *nouit quemadmodum peccatorum suorum vincula dissoluat, nec expectat accusatorem, sed præuenit; vt confitendo suum alleuet omne delictum, nec habeat quod aduersarius criminetur. Vocem enim eripit aduersario, & quasi dentes quosdam paratos ad prædam comminationes infestæ, peccatorū suorum confessione constringit.*

IVDICAVIT SAMVEL FILIOS ISRAEL IN MASPHATH] *Iudicauit,* id est iudicandi potestatem exercuit; lites iuridicè definiendo, dissolutos arguendo, reos puniendo, dissidia componendo, dubia resoluendo, &c. Vnde Hebræi apud S. Hiero. *Iudicauit,* inquiunt, id est, *idololatras morte puniuit.*

Quatuor vrbes nominatæ Masphath.

Porrò vrbes dictæ Masphath, fuere quatuor. Prima in tribu Gad. Iosue 13. 26. Secunda in dimidia tribu Manasse ad radices Hermon; quæ fuit patria Iephte. Iudic. 11. Tertia trans Iordanem in terra Moab, de qua 1. Reg. 22. 3. Quarta hæc nostra in confinio tribus Iuda & Beniamin, in qua erat orationis locus, ideoq; ad eam crebrò conueniebant Hebræi. Alibi *Maspha,* vel *Masphe* vocatur. Hanc posteà ædificijs muniuit Asa rex Iuda, & in ea habitauit Godolias. 4. Reg. 25. Et Ieremias Propheta c. 40. 41. Nota arca non erat in Masphath, vti nonnulli coniiciunt ex hisce Samuelis comitijs ibidem peractis, sed in Cariathiarim, vti ostendi initio Capitis.

Mysticè S. Greg. *In Maspha,* ait, *Sacerdos iudicat, cum non humanum arbitrium sequitur, sed diuinū,* &c.

Et anterius: *Afflictio pœnitentiæ ad delenda peccata tū demum idonea est, cùm Sacerdotis fuerit iudicio imperata, cùm ab eo confitentium actibus discussis, pro modo criminis onus ei decernitur afflictionis.*

ASCENDERVNT SATRAPÆ PHILISTHINORVM AD ISRAEL] id est contra Israel, nimirum cum valido exercitu ad eum profligandum, & comitia dissipandum, quia suspicabantur Hebræos sibi velle rebellare, & iugum excutere; vti re vera per Samuelem excusserunt. Ita Dion. & Caiet. Vers. 7.

Tropol. S. Gregor. *Ablatis,* inquit, *Dijs alienis, peracto ieiunio exhibita à Prædicatore censura examinis, ad Israel Philisthinorum Principes ascendunt; quia cùm alteri vita proficimus, maligni spiritus, qui semper bene agentibus inuident, nobis infestiores sunt.* Quocirca S. Bernard. in serm. de Conuers. ad Clericos c. 18. *Quotidianis,* inquit, *discimus experimentis, eos qui conuerti ad Deum deliberant, tentari acriùs à concupiscentia carnis; & vrgeri grauiùs in operibus luti, & lateris, qui Ægypto egredi, & Pharaonis imperium effugere moliuntur.*

TVLIT AVTEM SAMVEL AGNVM LACTENTEM, ET OBTVLIT ILLVM IN HOLOCAVSTVM INTEGRVM DOMINO.] Hinc patet Samuelem, licet ex stirpe duntaxat esset Leuita, ex Dei tamen dispensatione extraordinarium fuisse Sacerdotem, non tamen summum Pontificem, licet id velit Serarius. Vide dicta c. 2. 35. Eodem modo dispensauit cum Samuele Deus, vt extra Tabernaculum & altare holocaustorum, sacrificaret in Maspha. Vers. 9.

Sed cur dicitur hoc *holocaustum integrum*? Resp. *integrum,* id est indissectum: solebat enim victima in partes dissecari, itaq; in altari comburi: hoc verò ob ingruentes hostes Philisthinos dissecari non potuit: sed integrum fuit aræ impositum. Alioqui in omni holocausto tota & integra hostia debebat Deo comburi. Ita Salianus.

FACTVM EST AVTEM, CVM SAMVEL OFFERRET HOLOCAVSTVM, PHILISTHIIM (& principes Tyriorum, vti addit Eccles. cap. 46. v. 21.) INIERE PRÆLIVM CONTRA ISRAEL: INTONVIT AVTEM DOMINVS FRAGORE MAGNO IN DIE ILLA SVPER PHILISTHIIM, ET EXTERRVIT EOS;] *cùm adhuc agni victima arderet,* inquit Ioseph. *perterruit Dominus hostes fulmine, tonitru & terræ motu.* Sic Deus per fulmina contriuit exercitum Pharaonis in mari rubro, vt dixi Exodi 14. Et Chananæos per Iosue cap. 18. 11. & barbaros, per legionem fulminatricem sub Antonino Imper. teste Eusebio lib. histor. 5. c. 5. Et Eugenium tyrannū per Theodos. Imper. de quo audi Orosium lib. 7. histor. c. 35. *Dominum Christum solus solum corpore humi fusus, mente cælo fixus orabat Deum, postquam insomnem noctem precum continuatione transegit, & testes propemodum, quas in pretium præsidij cælestis appenderat, lacrymarum lacunas reliquit, fiducialiter arma corripuit.* Hinc felix pugnæ successus. *Continuò,* inquit, *magnus ille & ineffabilis turbo ventorum, in ora hostium ruit: ferebantur per aërem spicula missa nostrorum, atq; vltra mensuram humani iactus, manu in aëre portata nusquam propemodum cadere, priusquam impingerent, sinebantur. Tela etiam quæ hostes vehementer intorserant, excepta ventis, impetu supinata ac retrorsum coacta, infeliciter configebant.* Vers. 10.

Tropol. S. Greg. *Tonitrua nubium,* ait, *sunt feruentia electorum desideria, quibus suggestiones maligni spiritus expellunt. Imperfecta enim Christianorum desideria dæmonibus terribilia non sunt. Fragor magnus ergo tonitrui perfectum est vniuscuiusque desiderium electi.* Cùm

igitur

igitur fragore magno super Philisthaeos Dominus intonat, tunc a filiis Israel caduntur, quia dum electorum mentem perfecta deuotio ad superna gaudia erigit, omne quod aduersa parte militat, à se penitus abscindit. Benè quoque prius terrere Philistaeos, deinde à filiis Israel caesi memorantur: nam terrentur electorum deuotione, caduntur opere: & quia opere deuotio prior est, terrere prius, postea verò cadi rectè perhibentur. Nam prius donum bonae voluntatis à Domino accepimus, vt consilia malorum spirituum postmodum confutare valeamus. Bene etiam Dominus super Philisthaeos intonare, & exterrere eos dicitur, filii autem Israel illos cadere perhibentur; quia bona desideria nobis per diuinam gratiam ministrantur; sed nos dona gratiae per conatum liberi arbitrii ad virtutum victorias promouemus.

Vers. 11. PERCVSSERVNT EOS VSQVE AD LOCVM QVI ERAT SVBTER BETHCHAR.] *Bethchar* erat vicus ita dictus à copia agnorum. *Car* enim agnum significat: nisi dicas ab agno à Samuele hic immolato locum ita nominatum: agnus enim hic fuit causa victoriae.

Porrò *Bethchar* erat in tribu Iuda, vicinus Bethsames, ait S. Hieronymo Abenezer, nec longè ab Aphese, & lapide adiutorii.

Mysticè S. Gregor. *Bethchar*, id est domus agni, notat vitam & conuersationem Christi, ad quam omnes contendere debemus, etiam si ad illam pertingere non possumus. *Quia*, inquit, *per indefinentem conatum certaminis, contendere debemus ad arcem perfectionis, vbi iam tantò simus hostibus nostris terribiliores, quantò redemptori nostro viciniores.*

Vers. 12. LAPIS ADIVTORII.] S. Cypr. l. 2. Testimon. vertit *lapis auxiliator*. Hic lapis fuit perenne monumentum victoriae, Hebraeis per preces Samuelis à Deo concessae. Sic locus caelestis victoriae à Deo Carolo Magno datae appellatus fuit *Mons adiutorii*, teste Crantzio lib. 2. Saxoniae c. 4.

Vers. 14. ERATQVE PAX INTER ISRAEL ET AMORRHAEVM.] hoc est intèr Iudaeos & Philisthinos: hi enim vocantur hic Amorrhaei, quia ipsi occupauerant ista loca Amorrhaeorum, vnde censebantur Amorrhaei, hoc est esse è septem gentibus incolentibus terram Iudaeis à Deo promissam.

Vers. 15. IVDICABAT QVOQVE ISRAELEM CVNCTIS DIEBVS VITAE SVAE.]

Vers. 16. ET IBAT PER SINGVLOS ANNOS CIRCVIENS BETHEL ET GALGALA ET MASPHAT.] Ideam hic perfecti Iudicis & Principis exhibet Samuel circumeundo vrbes Israëlis, totumque se subditorum commodis impendendo, nec vlli labori parcendo, sed continuè iudicando, id est lites decidendo, dissidia componendo, pacem & concordiam inter omnes redintegrando firmandoque, regendo, iubendo, castigando malos, bonos praemiando toto tempore vitae suae, ita tamen vt in senio filii eum adiuuarent, ac tandem ipse Saul cùm à Samuele rex creatus est. Nā quamdiu Saul fuit probus & Deo obediens, Samuelē quasi in principatu socium, imò prophetam coluit, vt patet c. 11. v.

A 7. Improbus verò & inobediens effectus, permisit tamen Samuelem in sua vrbe Ramatha degere, & omnium qui ad eum recurrerent, ibidem lites dirimere. Hinc patet Samuelem tempore Saulis regis iudiciariam potestatem retinuisse, ac cum Saule iudicasse populum, vsque ad finem vitae. Porrò Samuel, & Saul simul praefuerunt populo per annos 40. Actor. 13. Quos annos varii variè distribuunt. Noster Salianus censet Samuelem solum iudicasse populum per annos 23 deinde anno 24. regem creasse Saulem, ac cum eo perrexisse iudicare per annos sedecim, tumque vita functum ita vt Saul post mortem Samuelis solus regnarit annos dumtaxat duos, de quo rursum inferiùs agendum. Deniq; quomodo Princeps rectè Rempub. iudicare & gubernare debeat, paucis, sed neruosis indicat Politicus: *Curet*, inquit, *vt in foro sit fides, in*

B *ciuitate iustitia, equitas in iudiciis, auctoritas in magistratibus, in senatu maiestas, & in iudiciis grauitas. Discordiā à curia summoueat, omnibus rectè faciendi, aut incutiat voluntatem, aut imponat necessitatem; dominium à latrociniorum metu seruet immune, fortunā non ciuium tantummodo, sed vrbium damna munificentiā vindicet, honor dignis, paratissimus sit.*

Tropol. S. Gregor. *Qui sunt*, inquit, *dies vniuscuiusque Doctoris, nisi virtutum spiritualium claritates. Omnibus namque diebus vitae suae Israelem iudicat, qui lucem iustitiae quam loquendo asserit, ad subditorum, fidelium exemplum perfectione repraesentat bonae conuersationis. Qui autem virtutum spiritualium lucem non habet, quia ad docendum assumit bona conuersationis extranea, diebus profectò iudicat vitae alienae.*

Denique Samuelem imitentur Principes & Praelati, vt prouincias obeant & visitent. Vnde

C Concil. Tridentin. sess. 24. cap. 3. de reformat. ita sancit: *Patriarchae, Primates, Metropolitani, & Episcopi propriam Dioecesim per se ipsos, aut si legitimè impediti fuerint, per suum generalem Vicarium, aut visitatorem; si quotannis totam propter eius latitudinem visitare non poterunt, saltem maiorem eius partem, ita tamen vt tota biennio per se vel visitatores suos compleatur; visitare non praetermittant.*

Sic Iosaphat rex obibat vrbes Iuda, omnes adhortans ad pietatem, & vbiq; incorruptos Iudices constituens, maximè verò in Ierusalem. *Dicebat enim*, inquit Ioseph. lib. 9. Antiq. c. 1. *rectum iudicium constitutum esse debere in ea ciuitate, in qua & templum Dei, & habitaculum erat regis.* Sic Paulus cum Barnaba visitabat Eccles. Actor. 13. v. 36.

AEDIFICAVIT ETIAM IBI (in Ramatha vbi ha- Vers. 17.

D bitabat) ALTARE DOMINO.] vt in eo crebrò sacrificaret, Deumque toti Israëli placaret. Licet enim Samuel nō ex stirpe, sed ex Dei dispensatione extraordinarius esset Sacerdos, tamen potestas haec Sacerdotii fuit in eo, non ad vnum alterúmve dumtaxat sacrificandi actum, sed constans, stabilis & perpetua per omnem vitam, vt quoties vellet, & vbilibet sacrificaret: vnde à multis Patribus Samuel vocatur Sacerdos, vt dixi c. 2. v. 35.

CAPVT

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hebrai à Samuele sene ob filiorum eius improbitatem postulant Regem. Hæc postulatio displicuit Deo, & Samueli: vnde Samuel iura & onera Regalia iussu Dei eis enarrat, & prænuntiat v. 11. Sed Hebræis in postulatione regis persistentibus v. 19. iubet Deus, vt eis acquiescat, regemque constituat.

1. FActum est autem cùm senuisset Samuel, posuit filios suos iudices Israel. 2. Fuit-
que nomen filij eius primogeniti Ioël: & nomen secundi Abia, iudicum in Ber-
sabee. 3. Et non ambulauerunt filij illius in viis eius: sed declinauerunt post auari-
tiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium. 4. Congregati ergo vniuer-
si maiores natu Israel, venerunt ad Samuelem in Ramatha, 5. Dixeruntque ei: Ec-
ce tu senuisti, & filij tui non ambulant in viis tuis: constitue nobis regem, vt iudicet
nos, sicut & vniuersæ habent nationes. 6. Displicuit sermo in oculis Samuelis, eò
quòd dixissent: Da nobis regem, vt iudicet nos. Et orauit Samuel ad Dominum. 7. Di-
xit autem Dominus ad Samuelem : Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur
tibi; non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. 8. Iuxta omnia opera
sua, quæ fecerunt à die qua eduxi eos de Ægypto vsq; ad diem hanc: sicut dereliqu-
runt me, & seruierunt diis alienis, sic faciunt etiam tibi. 9. Nunc ergo vocem eorum
audi: verumtamen contestare eos & prædic eis ius regis, qui regnaturus est super eos.
10. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat à se regem,
11. & ait: Hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis: Filios vestros tollet, & po-
net in curribus suis, facietque sibi equites & præcursores quadrigarum suarum, 12. &
constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores sege-
tum, & fabros armorum & curruum suorum. 13. Filias quoque vestras faciet sibi
vnguentarias, & focarias, & panificas. 14. Agros quoque vestros, & vineas, & oliueta
optima tollet, & dabit seruis suis. 15. Sed & segetes vestras, & vinearum reditus
addecimabit, vt det eunuchis & famulis suis. 16. Seruos etiam vestros & ancillas,
& iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. 17. Greges quoque ve-
stros addecimabit, vosque eritis ei serui. 18. Et clamabitis in die illa, à facie regis
vestri, quem elegistis vobis: & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis
vobis regem. 19. Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt: Ne-
quaquam: rex enim erit super nos, 20. & erimus nos quoque sicut omnes gentes: &
iudicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.
21. Et audiuit Samuel omnia verba populi, & locutus est ea in auribus Domini.
22. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem eorum, & constitue super eos
regem. Et ait Samuel ad viros Israel: Vadat vnusquisque in ciuitatem suam.

VERS. 1. FACTVM EST AVTEM CVM SENVISSET SAMVEL, POSVIT FILIOS SVOS IVDICES ISRAEL,] Hebræi tradunt Samuelem fuisse 52. annorum, tumque mortuum: sed errant. Erat enim senex, & post hæc multos adhuc annos vixit cum Saüle. Quare melius Abulens. Salianus & alij, censent Samuelem fuisse hoc tempore, circiter 60. annorum, ac post hæc primum regem Saulem creasse, cum eoque adhuc sedecim annis vixisse, & Israëlem iudicasse, ac defunctum esse anno ætatis 77. atque eo vita functo, Saulem solum regnasse per biennium dumtaxat.

POSVIT FILIOS SVOS IVDICES.] quasi vicarios suos, ait Abulens. ita tamen; vt ipse Samuel summus esset iudex, & princeps populi, ac præcipua per se definiret, cætera filijs definienda committeret. Constituit autẽ Iudices filios suos non ex carnali affectu, sed quia eos optimè erudierat, & præ cæteris dignos iudicabat, ait Dion, & fortè initio tales erant, sed postea dignitate noua superbientes & muneribus corrupti, praui euaserunt. Honores enim mutant mores, sed rarò in meliores. Audi A nunc S. Gregor. *Ecce qui prophetiæ spiritu plenus fuerat, quos Iudices Israëli ponebat, non cognouit. Quid ergo mirum, si falli in disponendis ordinibus possunt, qui prophetiæ gratiam non accipiunt, si ij qui prophetiæ spiritum habent, eumdem spiritum ad disponenda cuncta non habent.*

IVDICVM IN BARSABEE.] Erat hic terminus Australis Iudææ, quem filijs suis regendum tradidit Samuel; partem verò Septemtrionalem gubernandam sibi reseruauit, ita Abulens. Perperá ergo Ioseph. addit, filios Samuelis iudicásse tam in Bethel, quàm in Bersabee. VERS. 2.

ACCEPERVNT (filij Samuelis) MVNERA, ET PERVERTERVNT IVDICIVM.] Munera enim excæcant oculos etiam sapientũ, vti alibi sæpè ostendi. VERS. 3.

Vide hic quàm filij Samuelis à patris probitate degenerarunt, æquè ac filij Heli, nimirum: *Heroüm filij noxæ.* Sed cur Deus propter filios impios non puniuit Samuelem, sicut puniuit Heli? *Filij sæpè degenerant.* Respondent Theodor. & Procop. scelera filiorum Samuelis, fuisse minora & Samueli incognita: occultè enim accipiebant munera, idque modico

dico tempore. Nam populus id aduertens illicò à Samuele pro ijs petijt Regem.

Moral. Disce hìs non esse gloriandum in filijs quia hi sæpè sunt degeneres. Sic enim Abraham genuit Ismaelem; Isaac, Esau; Moses, Gersam; Heli, Ophni & Phinees; Samuel, Ioel, & Abia impios; Dauid, Absalonem; Salomon, Roboam; Ezechias, Manassem; Iosias, Ioachim: enim dignitas impèsandi fuit eis occasio delinquendi: *Steterunt subditi*, ait S. Greg. *Sed in culmine prælationis positi, prophetæ filij ceciderunt*, nimirum, sicut fumus in altum ascendit, ibique euanescit, sic & homo. Audi S. Basilium hom. 7. in diuites auaros. *Velut flumina*, inquit, *ex paruis initijs exeuntia, deinde paulatim incrementum intolerabile in processu accipientia, impetu deinde violento quidquid obijcitur, secum trahunt; sic & ij qui in magnam proueheuntur potestatem, eo quod iam aliquos oppresserunt, ad maiorem continuo facinoru, maioresq́; iniustias progrediuntur. Potentiæ incrementum fit eis sceleris occasio maioris.*

Vers. 5. CONSTITVE NOBIS REGEM, VT IVDICET NOS, SICVT ET VNIVERSÆ HABENT NATIONES] Causa ergo stimulans Hebræos ad petendum regem prima, fuit senectus Samuelis, & iniquitas filiorum eius. Secunda, vt regni seguitque splendorem haberent, quem videbant apud vicinas gentes. Tertia, quia sperabant se à rege meliùs defensum iri contra Philisthæos, ait Ioseph. Quarta quia metuebant regem Ammonitarum, qui contra Israel graue parabat bellum, vt patet cap. 12. 12.

Vers. 6. DISPLICVIT SERMO IN OCVLIS SAMVELIS] tum quia displicebat ei filiorum improbitas quam audiebat, & huculque ignorarat, ita Lyran. & Abulens. tum quia iustitiam & aristocratiam diligebat, ait Ioseph. Licet enim Monarchia siue regnum sit regimen optimum, teste Arist. in Polit. illudque Deus concesserit Hebræis Deut. 17. imò fore prædixit Genes. 17. 49. Peccauerunt tamen Hebræi hic regem petendo. Primò, quia petunt eum inconsulto, imò inuito Deo. Deus enim instituerat Iudicum Aristocratiam, hanc ergo ipsi in Monarchiam mutare non debebant, nisi volente, & mutante Deo. Quare Deus nouitatem hanc (studiumque nouandi regiminis) habuit exosam ait S. Gregor. Peccarunt ergo, quia magistratum Iudicum à Deo institutum repudiarunt, aliumque Regum postularunt, cùm potiùs debuissent petere à Samuele, vt filios suos corrigeret, aut eorum loco alios æquos Iudices Israeli præficeret.

Secundò, quia volebat Deus esse proprius rex & immediatus Dominus Hebræorum, qui eos partim per se, partim per Iudices à se excitatos gubernaret, vnde ægrè tulit, quòd pro se alium regem peterent quasi Deum suo Israelis regno spoliare vellent; ipse enim dixerat Exodi 19. 5. *Eritis mihi in peculium de cunctis gentibus*; & mox: *Eritis mihi in regnum sacerdotale*; vnde Ioseph, lib. 2. contra Appionem significanter ait, Deum in Israele non tam *monarchiam* quàm *theocratiam*, id est, *Dei archiam*, instituisse. Videbantur ergo Hebræi petitione hac regem suum abijcere; vnde Deus indignans ait Samuel v. 7. *Non enim te abiecerunt, sed me ne regnem super eos.* Ita Theodos. Procop. Rupert. Lyran. Abulen. Dion. Caiet. & alij. Vnde Dauid: *Lætetur*, inquit, *Israel in eo qui fecit eum; & filiæ Sion exultent in rege suo.* Psalm. 149. vers. 2. vbi Theodoretus: *Omnium quidem Deus, vniuersitatis est Deus,*

Hebræi perperam petunt Regem. Cur?

propriè autem Israelitarum Rex nuncupabatur, cùm primùm igitur ingrati animi morbo laborarunt, alium regem, vt esset eis petierunt.

Tertiò, quia hac petitione abijciebant Samuelem suum iudicem, quasi is principatu indignus esset, nec posset aut vellet pro filijs improbis alios Iudices probos surrogare: quæ insignis erat iniuria & ingratitudo in prophetam tam benè de eis meritum, vtpote qui totam vitam ipsorum commodis impenderat.

Quartò, quòd peterent Regem talem qualem habebant Gentiles, puta Persæ, Ægyptij, Medi, Chaldæi, qui vt ait Aristot. 3. Polit. potestatem regiam tyrannidi proximam obtinebant, ideóque eorum regnum vocat *barbaricum*, & παμβασιλείαν. Duplex enim, ait Serarius, est regia potestas. *Vna finita certisq́; legum & conuentorum vinculis astricta: Altera vero absoluta & quodammodo infinita, vbi pro arbitrio penè suo quidlibet Reges faciunt in subditos, & leges ipsa, sic volo, sic iubeo, &c. Est deinde magna satellitij copia, rerum omnium luxuria, successio continua, tributorum impositio*, &c. Et hanc apud Asiaticos istos populos maximè viguisse docet ibidem Aristot. de qua Christus Luc. 22. Matth. 20. Marc. 10. *Reges gentium dominantur*, &c.

Denique Reges excluso Dei cultu, in Israelem inuexerunt cultum idolorum; vti fecit Salomon, Manasses, Ieroboam cæterique reges Israel. Vnde S. Gregor. *Illi quidem*, inquit, *contra Domini voluntatem Regem petierunt; sed à regia dignitate posteà actum est, vt populus qui Deum abiecerit, idola coleret, simulacra adoraret. Quàm reuerenda ergo sint maiorum consilia cernimus, si hoc sollicitè consideramus: quia qui ea despicere ausi sunt, hoc se non prouiderunt agere, vnde tam profundo erroris pelago demergi potuissent.*

Quocirca ipsimet Hebræi hoc agnoscentes posteà dixerunt c. 12. 19. *Addidimus vniuersis peccatis nostris, vt peteremus nobis Regem.*

NON TE ABIECERVNT, SED ME, NE REGNEM SVPER EOS] sicut hactenus regnaui, ita particulatim, sollicitè & exactè eos regens, eorumque curam gerens, ac si proprius & immediatus fuissem eorum rex. Cur ergo alium regem quasi meliorem me postulant? Vers. 7.

Moral. disce hic quòd qui Prælatum spernit, Deum spernit; & qui illum honorat, Deum honorat. Audi S. Ignatium Epist. 6. ad Magnes. *Decet*, inquit, *& vos obedire Episcopo, & in nullo illi refragari. Terribile namque est tali contradicere. Nec enim hunc fallit, qui videtur; sed inuisibilem fallere mititur, qui non potest à quoquam falli. Nam, si id fit, non ad hominem, sed ad Deum cedit contumelia. Samueli namque dicit Dominus: non te spreuerunt, sed me.*

Et S. Cyprian. Epist. 18. *Quomodo*, inquit, *possunt censuram Dei vltoris euadere, qui talia ingerunt non solum fratribus, sed & Sacerdotibus, quibus honos tantus de Dei dignatione conceditur, vt in ipsis contemptis, Deus ipse contemptus censeatur*, iuxta hunc locum: *Non te abiecerunt, sed me.* Porrò S. Cyrillus Alexand. lib. 10. in Ioan. cap. 30. *Apostolorum*, inquit, *vexatio in eum ostendit qui illos in Apostolatus apicem euexit. Sic enim etiam ad Samuelem de filijs Israel dictum esse didicimus: Non te inquit, sed me contempserunt. Periculosum igitur nimium est, conuenientem honorem sanctis non attribuere, cum eorum contemptus in illum transeat, à quo missi sunt.* Præclarè Saluianus lib. 8. de prouidentia. *Sacrilegij*, inquit, *genus est Dei odisse cultores. Sicut enim si seruos nostros quispiam cadat in nos seruorum nostrorū*

cedit iniurias; & si à quoquam filius verberetur alienus, in supplicio filij, pietas paterna torquetur; ita & cùm seruus Dei à quocumque læditur, Maiestas diuina violatur: dicente ipsum ad Apostolos suos Domino: Qui vos spernit, me spernit.

Allegor. Angelomus: Sicut Iudæi hic abiecerunt Samuelem Iudicem, sic posteà abiecerunt Christum Samuelis antitypum, regem & Messiam suum, clamantes coram Pilato: *Non habemus regem nisi Cæsarem.*

Vers. 9. Prædic eis ius regis] Deus vt dissuadeat & deterreat Hebræos a sua postulatione Regis, recenset onera grauia quæ sub eo subituri sunt. Audi S. Gregor. *Iura hominum proponuntur contemnentibus iura Dei: & his qui mitia & salubria diuinitatis consilia spreuerunt, dura & importabilia humanæ seruitutis onera praedicuntur: vt ex his saltem rationem faterent, quàm intolerabilia essent imperia hominum eo, qui non tam imperantis, quàm monentis Dei consilijs obedire noluissent.*

Vers. 11. Hoc erit ius Regis, &c. filios vestros tollet, &c.

Quæres: An ius hoc æquum & iustum sit, an verò iniquè & quasi tyrannicè à regibus vsurpatum? Primò S. Gregor. lib. 4. cap. 2. & S. Thomas lib. 3. de regim. Princip. c. 11. & lib. 2. c. 9. censent hoc ius esse iustum non absolutè, sed respectu hominum, adeò ad mala procliuium vt non tam politicè, quàm despoticè & tyrannicè eos regi iustum sit vt hoc regimen sit iugum eorum, frænum, ac cupiditatis pœna & castigatio.

Secundò, alij plures meliùs censent ius hoc non esse iustum, sed iniquè à Regibus vsurpatum. Iniquum enim est, vt rex filios subditorum, & filias à parentibus ad libitum abripiat, eosque sua faciat mancipia, vt eorum vineas, agros & olíueta optima auferat, illaque det seruis suis: vt seruos, ancillas, asinos, & iuuenes optimos heris adimat, eosque operi suo admoneat. Vnde culpantur & morte puniuntur Achab & Iezabel, quòd vineam

Ius regis iniquum. Naboth vsurparunt, lib. 3. Regum capite 21. versicul. 9. Quare Deus hoc ius non sancit nec approbat, sed tantùm prædicit, eiusque acerbitatem proponit graphicéque coram oculis Hebræorum depingit; vt eos petitione regis auellat. Describit ergo ius regale, non quale est apud fideles, sed quale est apud Ethnicos, verbi gratia Chaldæos, Turcas, Tartaros, vbi Reges subditis vtuntur quasi seruis & mancipijs. Hoc enim ius sibi ipsi vsurpat. Audi S. Augustinum libro quarto de Ciuitate capite 4. *Remota*, inquit, *iustitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia, quia ipsa latrocinia quid sunt nisi parua regna?* Scitum est illud: *Regum est dimidium totius, tyrannorum verò totum auferre*, qui ignorant illud Platonis lib. 3. de Legibus: *dimidium plus toto.* Et illud: *Vt serues totum, dimidium, sine dimidium saluo.* Hebr. enim משפט *mispat*, id est, iudicium hic ius, significat non ius proprium, sed vsurpatum, puta morem, & consuetudinem, licet iniquam, vt patet Num. 9. 14. & 29. 6. & Exodi 21. 9. & alibi. Denique nonnullos reges Israel hac reg. à potestate vsos vel potiùs abusos esse, patet ex magnificentia curruum, equorum & mensæ Salomonis, vnde de tributis ab eo impositis, questus apud Roboam eius filium populus pelus ab eo acceptus est, ideoque fecit schisma. 3. Reg. 12.

Porrò verum, æquumque ius Regis fidelibus imperaturi describit Deus per Samuelem inferiùs cap. 10. 25. & per Mosen Deut. 17. vbi docet quid rex Deo, quid populo, quid sibi ipsi præstare debeat. Vide S. Thomam, Bellarmin. Lipsium, Scribanium & alios qui de Principe Christiano scripserunt.

Vnde Clemens Alexandrinus. *Deus, ait, petenti Regem populo, non humanum pollicetur Dominum, sed insolentem daturum minatur tyrannum, libidini & voluptatibus deditum.* Ita Clemens pag. 261. Sic & Abulen. Caiet. Serarius, Mendoza, Salianus & alij. Quin & Philosophi idem censent, vnde Xenophon in memorabil. Socratis lib. 3. *Rex*, inquit, *eligitur non vt se molliter curet, sed vt per ipsum ij qui elegerunt bene beatéq; agant*, Seneca Phil. lib. 1. De Clement. cap. 18. docet, *non tantum seruitutem Regi traditam, sed tutelam.* Et cap. 19. Addit: *Rempublicam non esse Principis, sed principem esse Reipublicæ.* Hinc Homerus Regem appellauit *Pastorem populorum.* Et Claudianus ad suum Honorium:

Tu ciuem patremque geras, tu consule cunctis,
Non tibi, nec tua te moueant, publica damna.

Denique Romani non ferentes Tarquinij superbi insolens regnum, Reges vrbe expulerunt. Audi S. Aug. lib. 5. de Ciuit. cap. 12. *Romani*, inquit, *regalem dominationem non ferentes, annua imperia binosq; Imperatores sibi fecerunt: qui Consules appellati sunt à consulendo, non Reges, aut Domini, à regnando, atque dominando.* Et paulò pòst: *Falsus*, inquit, *Regius non disciplina putata est regentis, vel beneuolentia consulentis; sed superbia dominantis.*

Filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias (vnguentorum, id est odorum & pigmentorum confectrices) et focarias (id est *coquas*, ait Chald. quæ circa focum versantur. Vatabl. *cupedinarias*, feminæ enim præ viris norunt ad delicias coquere) et panificas, id est, vt Chald. *pistrices*, quæ panem delicatum pinsent. Præclarè Clemens Alexand. lib. 2. Pædagogi. cap. 8. *Oportet*, inquit, *viros imprimis apud nos vnguenta non olere; sed vitæ probitatem. Spiret autem femina Christum, qui est regalis vnctio, non vnguenta.* Ita ille. Et S. Hier. lib. 2. aduersus Iouinian. *Odores*, inquit, *& diuersa thymiamata & amomum, & mirsinus & peregrini muris pellicula, quid dissolutis & amatoribus conueniant, nemo, nisi dissolutus negat.* Suffragatur D. Ambros. lib. de Helia & ieiunio cap. 10. *Vnguento*, inquit, *se vngunt, qui corpori odoris gratiam quærunt; sed & illa vnguenta, libidinis illecebras mouere consueuerunt.* Nervosius S. Chrysost. Concione 1. de Lazaro. *Te*, inquit, *non oportet olere vnguentum, sed spirare virtutem. Nihil immundius anima, quoties corpus talem habet fragrantiam. Corporis enim ac vestium fragrantia arguit intus latere animum graueolentem atque immundum. Cùm enim diabolus aggressus delicijs enerauerit animam, omnique vitiorum genere compleuerit, tum in corpore sua corruptionis lectum oblinit vnguentis.* Denique Diogenes Cynicus: *Caue*, ait, *ne capitis odor sit vitæ fœtor.* Porrò de focarijs & panificis ita disserit Clemens Alexand. lib. 3. Pædagog. cap. 7. *Quin etiam facilem & parabilem cibum, nempe panem effeminant: quod frumenti est nutriens, excribrantes: vt quod est alimenti necessarium, sit probrum voluptatis.* Et paucis interiectis: *Nullum*, inquit, *habet terminum delicata ingluuies. In liba enim & placentas & bellaria prouecta est: merendarum & cœna appendicum multitudinem inueniens. At mihi quidem videtur homo qui est huiusmodi, nihil esse aliud, quàm bucca & maxilla.*

Eunuchis] Audi de his S. Basilium epist. 87. Vers. 15.

Igno-

ignominiosum, inquit, *illud, ac modis omnibus perniciosum Eunuchorum genus nec femineum nec masculinũ, insaniens in mulieres, inuidiosum, vilis pretij, animo feroci effeminatum, ventri deditum, auri cupidum, saeuum, inconstans, illiberale, flabularium, insatiabile, fure ipsum, & quod amplius dicendum est, eum ipsa statim generatione ferro damnandum.* Et paulò post fictam eorum continentiam, & apertam lasciuiam exprimens sibi inquit, *frustra quidem casti manent per ferrum; infamiam verò absque fructu propter suam turpitudinem.* Hinc illud Claudiani in Eutropium Eunuchum & Consulem:

Omnia cesserunt Eunucho Consule monstra.

Et:

Tu telas, non tela pati potes.

Et:

Eunuchi quis sceptra ferat?

Vers. 19. Noluit autem populus audire vocem Samuelis] Nouum est hic populi peccatum contumaciae; cuius proinde postea poenas luit, ait S. Gregor. *Magna*, inquit, *temeritas extitit, contra Dei voluntatem, Regem petere; magna dementia consilijs prophetae vinci non posse.* Et paulò pòst loquens de hac iterata Regis petitione: *In eo*, inquit, *mali propositi consummatio est & inconuertibilitas voluntatis.*

Vers. 21. Locutus est ea in auribus Domini] Audi S. Gregor. *In eorum auribus loquimur, apud quos magnae familiaritatis gratiam habemus: Sancti autem viri, quia omnipotenti Deo in magno amoris vinculo coniuncti sunt, & in auribus loquuntur: quia diuinae propitiationis eius auditum tanto fiducialius exposcunt; quantò apud eius misericordiam impetrandi locum sublimius acceperunt.*

Vers. 22. Audi vocem eorum, et constitue super eos Regem] Sed non talem qualem ipsi petunt, qualemque eis depinxisti, sed qualem ego descripsi Deuter. 17. qui scilicet fidelibus subditis politicè imperet, non despoticè; quique non suis, sed Reip. commodis studeat. Deus enim inquam Hebraeorum petitionem regis ita resecat, vt quod in ea aequum est, concedat; quod iniquum, neget, id est, non concedat, sed fieri permittat, & fore praedicat.

Quaerit S. Gregor. lib. 4 c. 1. Cur Deus concedat id quod malè petitur? Resp. quia potenti irascitur, cumque vult sua petitione, quasi iusta congruaque vindicta plectere, & castigare. Sic & S. August. in Psal. 51. *Rex*, ait, *non ad permanendum electus est à Domino sed secundùm populi cor durum & malum datus ad eorum correptionem, non ad vtilitatem secundum illam sententiam: qui regnare facit hominem hypocritam propter peruersitatem populi.* Iob. 34. v. 30. Idem August. lib. 5. contra Iulianum cap. 3 vocat Saulem *poenam peccantium*. Et S. Cyprian. epist 38 ad Rogatianum: *Vt hoc*, inquit, *vlcisceretur Dominus, excitauit eis Saul regem, qui eos iniurijs grauibus affligeret, & per omnes contumelias & poenas, superbum populum calcaret & premeret, vt contemptus sacerdos de superbo populo, vltione diuina vindicaretur.*

Id duobus exemplis confirmat Anastasius Nicenus quaest. 15. in Script. Prius est Phocae Imperatoris & tyranni, qui cùm innocentes opprimeret, vir quidam pius Deo conquestus: *Cur*, inquit, *Domine eum fecisti Imperatorem?* ab eo hoc responsum tulit: *quia non inueni peiorem.* Alterum monachi cuiusdam, qui sceleratae ciuitatis creatus Episcopus; cum hoc honore insolesceret; ab Angelo correptus audiuit: *Cur superbis & magnificè tibi places ô infelix? Non es creatus Episcopus quòd dignus Sacerdotio sis, sed quòd ciuitas talis tali digna erat Episcopo.* Denique audi S. Gregor. *Iratus rex pro vindicta conceditur; magna etenim vindicta est, quae ex districtione procedit interni examinis, quando reproba mens sic proijcitur, vt quod malè deliberat, agere permittatur. Qui ergo in petendo rege Dominum abiecisse conuicti sunt, dum id eis permitteretur agere, per quòd à se Dominum abijcerent, grauior poena non erat, quâ hic plecti debuissent.*

Et constitue super eos regem] Hic patet Saulem in regem fuisse electum, & euectum non à Repub. nec ab optimatibus, sed immediatè à Deo per Samuelem; ac proinde potestatem regiam non à Repub. sed à Deo immediatè accepisse: (perinde ac Pontifex, licet eligatur à Cardinalibus, tamen non ab ipsis nec ab Ecclesia, sed immediatè à Christo potestatem pontificum accipit) Quare eum hac potestate Reip. nulla ratione priuare poterat, sed solus Deus; vti de facto ipse eum ob inobedientiam regno & vita priuauit eique suffecit Dauidem. Idem dico de Dauide. Hic enim non à Rep. sed à Deo per Samuelem creatus est rex, ab eoque omnem regendi potestatem accepit. Secùs est de posteris Dauidis. Hi enim non à Deo, sed Repub. creati sunt reges. Dauid enim consentiente Repub. ex filijs vnum, putà Salomonem ex Dei voluntate successorem in regno sibi delegit, regemque constituit. Salomoni deinde successit Roboam, quasi primogenitus; huic Abia, huic Asa eodem iure.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Saul quaerens asinas, reperit regnum. De ijs enim consulens Samuelem, ab eo conuiuio excipitur, poniturque in capite mensae, qui postero mane Sauli oraculum regni à Deo acceptum annuntiat.

Hic igitur finiuntur gesta Iudicum (nam Heli & Samuel fuere Iudices, ijque vltimi) & incipiunt gesta Regum: Hic enim status reip. Aristocraticus mutatur in Monarchicum; quare haec est secunda pars libri, adeoque hic propriè incipiunt libri Regum.

1. Et erat vir de Beniamin nomine Cis, filius Abiel, filij Seror, filij Bechorath, filij Aphia, filij viri Iemini, fortis robore. 2. Et erat ei filius vocabulo Saul, electus & bonus: & non erat vir de filijs Israel melior illo, ab humero & sursum emine-

bat super omnem populum. 3. Perierant autem asinæ Cis patris Saul: & dixit Cis
ad Saul filium suum: Tolle tecum vnum de pueris, & consurgens vade & quære asi-
nas. Qui cùm transissent per montem Ephraim: 4. per terram Salisa, & non in-
uenissent, transierunt etiam per Terram Salim, & non erant: sed & per Terram Iemi-
ni, & minimè repererunt. 5. Cum autem venissent in Terram Suph, dixit Saul ad
puerum qui erat cum eo: Veni & reuertamur, ne forte dimiserit pater meus asinas,
& solicitus sit pro nobis. 6. Qui ait ei: Ecce vir Dei est in ciuitate hac, vir no-
bilis: omne quod loquitur, sine ambiguitate venit. Nunc ergo eamus illuc, si fortè
indicet nobis de via nostra, propter quam venimus. 7. Dixitque Saul ad pue-
rum suum: Ecce ibimus: quid feremus ad virum Dei? panis defecit in sitarcijs no-
stris: sportulam non habemus, vt demus homini Dei, nec quidquam aliud. 8. Rur-
sum puer respondit Saul, & ait: Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris
argenti, demus homini Dei, vt indicet nobis viam nostram. 9. (Olim in Israel
sic loquebatur vnusquisque vadens consulere Deum: Venite & eamus ad Videntem.
Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.) 10. Et dixit Saul ad
puerum suum: Optimus sermo tuus. Veni, eamus. Et ierunt in ciuitatem, in qua
erat vir Dei. 11. Cumque ascenderent cliuum ciuitatis inuenerunt puellas egre-
dientes ad hauriendam aquam, & dixerunt eis: Num hic est Videns? 12. Quæ
respondentes, dixerunt illis: Hic est: ecce ante te, festina nunc: hodie enim venit
in ciuitatem, quia sacrificium est hodie populi in excelso. 13. Ingredientes vr-
bem, statim inuenietis eum antequam ascendat excelsum ad vescendum; neque enim
comesturus est populus donec ille veniat, quia ipse benedicit hostiæ, & deinceps co-
medunt qui vocati sunt. Nunc ergo conscendite, quia hodie reperietis eum. 14. Et
ascenderunt in ciuitatem. Cumque illi ambularent in medio vrbis, apparuit Samuel
egrediens obuiam eis, vt ascenderet in excelsum. 15. Dominus autem reuelaue-
rat auriculam Samuelis ante vnam diem quàm veniret Saul dicens: 16. Hac ip-
sa hora, quæ nunc est, cras mittam virum ad te de Terra Beniamin, & vnges eum du-
cem super populum meum Israel, & saluabit populum meum de manu Philisthino-
rum: quia respexi populum meum, euenit enim clamor eorum ad me. 17. Cum-
que aspexisset Samuel Saulem, Dominus dixit ei. Ecce vir quem dixeram tibi, iste do-
minabitur populo meo. 18. Accessit autem Saul ad Samuelem in medio portæ;
& ait: Indica, oro, mihi, vbi est domus Videntis. 19. Et respondit Samuel Sauli
dicens: Ego sum Videns, ascende ante me in excelsum, vt comedatis mecum hodie,
& dimittam te mane: & omnia quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi. 20. Et de
asinis, quas nudiustertius perdidisti, ne solicitus sis, quia inuentæ sunt. Et cuius erunt
optima quæque Israel, nonne tibi & omni domui patris tui? 21. Respondens au-
tem Saul, ait: Numquid non filius Iemini ego sum, de minima tribu Israel: & cogna-
tio mea nouissima inter omnes familias de tribu Beniamin? quare ergo locutus es
mihi sermonem istum? 22. Assumens itaque Samuel Saulem, & puerum eius,
introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite eorum qui fuerant inuitati.
Erant enim quasi triginta viri. 23. Dixitque Samuel coco: Da partem, quam de-
di tibi, & præcepi vt reponeres seorsum apud te. 24. Leuauit autem cocus armum,
& posuit ante Saul. Dixitque Samuel: Ecce quod remansit, pone ante te, & comede:
quia de industria seruatum est tibi, quando populum vocaui. Et comedit Saul cum Sa-
muele in die illa. 25. Et descenderunt de excelso in oppidum, & locutus est cum
Saule in solario: strauitque Saul in solario, & dormiuit. 26. Cumque mane surre-
xissent, & iam elucesceret, vocauit Samuel Saulem in solario, dicens; Surge, & dimit-
tam te. Et surrexit Saul; egressique sunt ambo, ipse videlicet, & Samuel. 27. Cum-
que descenderent in extrema parte ciuitatis, Samuel dixit ad Saul: Dic puero vt an-
tecedat nos, & transeat: tu autem subsiste paulisper, vt indicem tibi verbum Domini.

VERS. 1. NOMINE CIS] Hic fuit pater Saul. *Cis*, Hebr. significat *durum*; quod licet initio S. Gregor. in malam, partem de duritia cordis Saulis interpretetur, posteà tamen in bonam partem accipit. *Pater*, inquit, *Regis*, *Cis*, *id est*, *durus*, *dicitur: quia profecto ij quorum sancti Prædicatores imitatores sunt, vita & zelo remissi non sunt: duri namque sunt, quia peccatoribus mollia non loquuntur; duri etiam sunt, quia vt alios* A *bene corrigant, dura quæ illis præcipiunt, in sua conuersatione demonstrant.*

VIRI IEMINI] id est de tribu Beniamin, ait Vatabl. *Beniamin* enim per aphæresin decurtatum est *Iamin*, & *Iemin*. Simili enim modo ex *Ben ammi* deductum & decurtatum est nomen Ammon. Genes. 19. Ita Chald. Caietan. Mariana, Salianus. Aut potiùs quia paulò antè dixit: *Erat vir de Beniamin*

mini Hic *Iemini* fuit celebris ex tribu Beniamin, A cuius posteri dicti sunt viri Iemini; vnde ad hunc Iemini, quasi virum famosum deducitur hic Genealogia Saulis, in eoque sistit quasi per illum sit nota & clara. Ita Abulen. Mendoza & alij.

FORTIS ROBORE] Sept. *potens robore*. Vatabl. *heros fortis*, id est bellicus & disciplina militari clarus. Talis ergo fuit Cis pater Saulis, & consequenter ipse Saul: talem enim decebat eligi in regem Israelis, vt eum contra Philisthæos aliosque hostes propugnaret, vti reipsa fecit Saul.

Tropol. *fortis robore* est ait S. Greg. qui virtutem quam monstrat in opere bono, habet à Spiritu S. Vnde Apostolis ait Christus: *Sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto*, Lucæ 24. 49.

Vers. 2. ET ERAT EI FILIVS VOCABVLO SAVL] Hebr. *Saul* idem est quod *postulatus*. Nomen ergo hoc ei inditum videtur omine diuino, & quasi præsagio; quòd ipse populo postulante regem à Deo euocandus foret ad regnum.

A Saule quasi primo Israelis rege ex tribu Beniamin creato, nomen accepit *Saul* siue *Saulus* (*eo quod ad vexandam Ecclesiam à diabolo esset postulatus*, ait S. Hieron. in epist. ad Philem.) qui erat ex eadem tribu, sed ex Saulo à Deo factus est Paulus, id est ex Iudæo, Christianus; ex persecutore, prædicator; ex Pharisæo, Apostolus; ex Iudæorum fiscali, doctor gentium.

Minus genuinè ergo Ambrosiaster in c. 1. ad Roman. *Saul*, vel *Saulus*, deriuat à Græco σάλος, id est maris commotio, & inquietudo, vt *Saulus* sit idem, quod inquietus & turbator, qualis initio fuit Paulus.

Minùs quoque aptè alij *Saul* deriuant à שׁוּעָל *Sual* id est vulpes: *Saul* enim per א scribitur, *Sual* per ע. Allusio pariter est non etymon, quod recenset Georgius Venetus sect. 8. Problem. 453. *Saul* dici quasi שְׁאוֹל *Seol*, id est infernus; nam sicut infernos nullis malis satiatur, sic Saulus erat barathrum vitiorum.

Alleg. Saul fuit typus Christi regis regum. Nam vt ait Beda, nomen *Saul* quod dicitur *expetitio*, Christi aptissimè congruit, qui fuit desiderium gentium, & magno desiderio semper imploratur & adesse rogatur. Vnde Christus à Iacob Genes. 49. 26. vocatur *desiderium collium æternorum*; & à sponsa Cant. 5. 16. *totus desiderabilis*. Hebr. *totus desideria*, S. Hier. lib. 1. contra Iouin. *totus concupiscentia*.

ELECTVS ET BONVS, tum physicè, quasi dicat, Saul erat insigni corporis forma & specie: quæ, vt ait Euripides, digna est imperio. Vnde Chald. vertit, *iuuenis pulcher*. Ita Procopius & Serarius. Vnde Seuerus Sulpitius lib. 1. Sacræ Hist. *Saul*, inquit, *modestus animi forma excellenti erat, vt merito dignitas corporis dignitate regia conueniret*: tum Ethicè & moraliter, quia erat vir probus & virtute præditus. Ita Ioseph. S. Greg. Abul. & alij.

Porrò *bonitas Saulis*, ait Abulen. *maximè erat circa humilitatem, quod erat valde in eo admirabile: nam ipse erat vir in virtutibus excellens, corporis statura admirabilis, quod solet homines superbos efficere: ipse autem hæc omnia habens, erat valde humilis*.

Tropol. S. Gregor. *Quid*, inquit, *in Saul electo, & bono significatur, nisi Sanctorum Patrum electi imitatores, qui per doctrinam alijs vtiles sunt, & per conuersationem sibi? qui sic alios possunt regere, vt sibimetipsis nequaquam desinant prouidere? Electi namque & boni sunt:*

Cornel. in lib. Regum.

quia sic lucra aliorum expetunt, vt sui nulla damna patiantur. Pleni quippe in se ipsis sunt, affluentes alijs, & de abundantia sua sic alijs tribuunt, vt suæ plenitudinis aliquid non amittant.

ET NON ERAT VIR DE FILIIS ISRAEL MELIOR ILLO] puta è populo; nam Samuel Iudex & propheta vtique melior & sanctior erat Saule. Hinc c. 13. 1. dicitur; *Filius vnius anni erat Saul*, id est erat tam innocens & purus, ac si fuisset infans vnius anni. Vnde Chald. *Vnius anni, ait, in quo non sunt peccata*. Sic & S. Gregor. Angelo. Procop. Theod. Ruper. Abul. & alij.

Causam dat S. Gregor. 2. p. Pastoralis c. 1. *Tantùm, ait, debet actionem populi actio transcendere præsulis, quantùm distare solet à grege vita pastoris: vt scilicet tantùm præcellat subditis, quantùm homo præcellit brutis*; ait S. Chrys. lib. 2. de Sacerd.

B Videiam, & miserere lapsum Saulis, qui ex tam bono, tam malus euasit, vt à Deo reprobatus, vita sit spoliatus & regno. Audi S. Gregor. Nazian. Oration. 7. *Quid de Saule existimamus? nam & vnctus, & Spiritus factus est particeps; at tunc spiritualis tractationem eum de eo secus dixerim*. S. Hieron. in c. 20. Ezech. *Eliguntur*, inquit, *præsentia: nec statim qui eligitur tentari non potest, nec perire: quia & Saul electus in Regem, & Iudas in Apostolum suo postea vitia corruerunt*.

Causam lapsus assignat S. Cyprian. epist. 7. *Salomon*, inquit, *& Saul quamdiu in vijs Domini ambularunt, datam sibi gratiam tenere potuerunt: Recedente ab eis disciplina dominica, recessit & gratia*. Cyrillus Alexand. in Ioan. cap. 21. probat quòd *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*, exemplo Saulis: *Saul*, inquit, *cum paruus esset in oculis suis, dux super Israel constitutus est; cum vero in superbiam elatus est,*

C *à Deo abiectus & reprobatus: cum Dauid vilis in oculis suis saltaret coram arca ludens cythara, mirum in modum Deo placuit; cum vero tumore animi inflatus populum iussit numerari, vindicem manum Dei sensit.*

QVÆRE ASINAS] Asini in Syria sunt præstantiores Europæis; vnde filij Principum vehebantur Vers. 3.
asinis. Iudic. c. 10. 4. & c. 12. 14. Asinus ergo apud Hebræos erat iumentum regale. Hebræi enim equis vix vtebantur, idque ex Dei monitu Deuter. 17. 16. Hoc ergo Sauli fuit quasi omen regni vt quærens asinas, repetiret regnum, ijsque rex insideret. Hinc & Christus dum quasi Messias rex Israelis inaugurandus, cum ramis palmarum perrexit Hierosolymam, vehebatur asina. Matth. 21. 5.

D Moral. Vide hic quàm omnis nobilitas ex vilitate sit orta. Nam ab asinis Saul euectus est ad regnum, & ex Agasone factus est Rex. Sic Dauid ex opilione creatus est rex. Vnde S. Chrys. hom. 59. in Matth. *Tu, inquit, qui magna de nobilitate maiorum iactas, vltra proauos atque atauos tuos si progrediaris, inuenies multos è genere tuo Agasones forsan aut Caupones fuisse.*

PER TERRAM SALISA] quæ & *Bale*, & *Segor* dicta est. Audi S. Hier. in trad. Hebr. Genes. *Bale*, inquit, Vers. 4
lingua Hebræa deuoratio dicitur. Tradunt igitur Hebræi, hanc eamdem in alio scripturarum loco Salisam nominari, dictique rursum vitulam conternantem; quod scilicet, tertio motu terræ absorpta est, & ex eo tempore quo Sodoma & Gomorrha, Adama & Seboim diuino igne subuersa sunt, illa paruula nuncupatur: siquidem Segor transfertur in paruam.

Allegor. Saul est Christus, ait Beda ob quinque analogias & typos. *Prima quia Saul diuinus electus: sic & Christus Isai. 42. Ecce puer meus quem elegi. Secundus, quia Saul super omnes eminebat: & ita Christus; de quo sponsa.* Can. 2. v. 3. *Sicut malus inter ligna syluarum sic dilectus meus inter filios, quia Saul missus est, à patre ad quærendas asinas, Christus ad quærendas animas. Quartus, quia Saul secum duxit puerum; Christus chorum Apostolorum. Quintus, quia Saul quærens asinas, inuenit Regnum; Christus quærens animas, constitutus est Rex ab eo super Sion montem sanctum eius.* Psal. 2.

Vers. 7. *Sitarcia quid.* IN SITARCIIS NOSTRIS] *Sitarcia*, sunt peræ vel sacculi, quibus panes reliquique cibi ad viaticum imponuntur. Græcè enim σιταρχία vocatur annona militaris, quasi σῖτος ἀρκῶν, id est frumentum, vel cibus sufficiens. Inde metonymicè peræ hunc cibum continentes vocantur sitarcia. Malè ergo nonnulli legunt *cistarcys*, quod nomen deriuant à Latino *cista*, & Græco ἄρτος, q. d. cista vel sporta panis.

ET SPORTVLAM NON HABEMVS, VT DEMVS HOMINI DEI] Sportulæ vocantur munuscula cibaria, vel etiam nummaria, ait Budæus in Pand. Hæc enim sportulis, id est paruis sportis ad asportandum imponi solebant, vti fieri videmus Romæ in sportulis, quarum frequens est vsus ad cibaria transmittenda. Hebr. enim est תשורה *tesura*, id est munus, xenium, donum: hæc enim in iure vocantur sportulæ, eò quòd in sportulis offerrentur. Iudicibus à litigatoribus. Hæc igitur Saul volebat offerre Samueli pro oraculo asinorum, non vt mercedem, hoc enim fuisset peccatum simoniæ scilicet emere & vendere prophetiam, quæ est res spiritualis, pretio temporali, sed vt munus gratitudinis, vel sustentationis causa, vltrò oblatum: putabat enim Saul ex honestate prophetæ deberi, sed ignorabat virtutem Samuelis, munera quælibet respuentis. Ita Ioseph. Procop. Theodor.

Vers. 9. QVI ENIM PROPHETA DICITVR HODIE, VOCABATVR OLIM VIDENS] à visione prophetica, quam à Deo accipiebat. Prophetia enim dicitur *visio*, vnde *visio Isaiæ* inscribitur eius prophetia, æquè ac aliorum prophetarum.

Vers. 13. ANTEQVAM ASCENDAT EXCELSVM AD VESCENDVM, nimirum Samuel quasi Sacerdos obtulit hîc sacrificium: hoc enim loco excelso, v. g. in colle, aut monte offerri solebat. Fuit autem hoc sacrificium pacificum: ex tali enim instruebatur conuiuium, quale hîc instruxit Samuel, cùm eodem excepit Saulem.

Tropol. S. Gregor. 2. part. Pastor. *Quicumque*, inquit, *ad celsitudinem curæ pastoralis assumitur, in eadem ordinis sui sublimitate habere debet & vitæ propria altitudinem, & alienæ infirmitatis compassionem.* Et paulò pòst. *Samuel ergo Saul ad excelsum tulit, & in oppidum deposuit: quia summi viri cùm sanctæ Ecclesiæ culmen ordinant, illos quos in eodem culmine ponunt, docent sublimiter viuere, plana prædicare, sibi esse rigidos, sed subditis temperatos; sic attendere propriæ saluti, vt cum infirmis possint infirmari: infirmari dixerim, per affectum mentis non per languorem interna ægritudinis, nam si per mentis languorem Doctor iacet, curare ægros, & iacentes erigere non potest.*

Vers. 15. DOMINVS AVTEM REVELAVERAT AVRICVLAM SAMVELIS, quasi dicat; Dominus occultè reuelauerat Samueli postridie ad eum venturum Saulem, quem ipse regem designaret, perinde ac si id in aurem ei dixisset. Sic enim in aurem dicimus, quod occultum esse volumus.

Vers. 19. ASCENDE ANTE ME] Quare inquit Dion. Carthus. *Non dixit sequere me: vel perge mecum in excelsum: sed ascende ante me: ante ad præfigurandum, quod Saul erat sibi & aliis præficiendus in Regem? Samuel quoque erat senex: nec potuit pariter illud montuosum celeriter ascendere.*

Tres alias causas dat noster Mendoza. *Mihi*, inquit, *videtur Samuel hac in re & humilitatis, & obedientiæ, & temperantiæ exemplum præbuisse. Humilitatis quidem, quia priores partes tribuit Sauli, pone, sequens præeuntem. Obedientiæ verò: quia non solum Regi electo sed etiam eligendo debitam reuerentiam deferebat. Temperantiæ denique: quia qui ad labores ocyor præuolabat, ad prandium tardior sequebatur.*

ET OMNIA QVÆ SVNT IN CORDE TVO, INDICABO TIBI] id est; quidquid scire volueris, *indicabo tibi*. Hebræi teste S. Hier. tradunt Saulem habuisse omen regni per visionem, qua vidit se in summitate palmæ collocari, quæ visio regalis erat; de hac voluisse consulere Samuelem. Verùm sequentia Saulis verba, quibus Samueli ei regnum denuntianti adeò se humiliat, & quasi obstupescit, significant eum planè huius rei fuisse inscium, nec quidquam de regno cogitasse.

Vers. 20. ET CVIVS ERVNT OPTIMA QVÆQVE ISRAEL, NONNE TIBI] *Optima*, id est Regnum siue potestas & dignitas regia: hac enim in Rep. nihil est præstantius Hebr. est כל חמדה *col chem da*, id est *omne desiderabile*, siue quod omnes desiderant, regnum; siue quod Hebræi desiderabant, regem; q. d. ait Isidor. Clarius: *Totus Israel desiderat habere regem & tu es ille in quem omnium vota nutu diuino conspirant.*

Vers. 21. NVMQVID NON FILIVS IEMINI EGO SVM DE MINIMA TRIBV ISRAEL?] *minima* tum quia tribus Beniamin ob stuprum penè fuit excisa, & ad sexcentos viros redacta. Iudic. 20. 35. Ita Abulens. Lyran. Dion. tum quia ob stuprum hoc valde fuit diffamata & deformata, ideoque videbatur principatu & regno Israelis ob tantam infamiam indigna, æquè ac fuit Ruben licet primogenitus Iacobi.

QVARE ERGO MIHI LOCVTVS ES SERMONEM ISTVM] Intellexit Saul quòd Samuel per optima sibi promitteret regnum, quo ipse per humilitatem se indignum censebat, præsertim quia tunc communis omnium erat rumor & expectatio de nouo rege creando. Ita Angelo. & Abulen. Somnium est ergo Hebræorum, quòd Saul per palmæ somnium cognouerit se fore regem.

Porrò Saul humilitate hac sua meruit exaltari euehique ad regnum, quod posteà per superbiam perdidit. Audi S. Hier. epist. ad Heliodorum, de eius nepote Nepotiano, qui se sacerdotio indignum asserebat: *Quanto magis repugnabat, tantò magis in se studia omnium concitabat, & merebatur negando quod esse nolebat, eoque dignior erat, quo magis se clamabat indignum.*

Idem humilitatem S. Paulæ in eius Epitaphio ita celebrat: *Fugiendo gloriam, merebatur, quæ virtutem quasi vmbra sequitur, & appetitores sui deserens, appetit contemptores.*

Vers. 22. INTRODVXIT EOS IN TRICLINIVM] Ad conuiuium hoc sacrum, puta instructum ex sacrificio pacifico, vt dixi v. 13. Vnde Hebr. Græca, & noster illud vocant *sacrificium*. Chald. *oblationem sanctam*, ideoque non in vrbe & in domo Samuelis, sed foris in excelso monte celebratum est.

Pro

A Pro *triclinium* Hebr. הלשכתה *lischata*, id est *cœnaculum*: necdum enim erat vsus accumbendi mensæ, sed prisci ei assidebant, vti nunc facimus; vnde fratres Ioseph mensæ eius assedisse dicuntur. Genes. 43. 33. sic in deserto *sedit populus manducare, & bibere.* Exodi 32. v. 6. imò etiam multò pòst Dauid: *Ego,* inquit, *ex more sedere soleo iuxta Regem ad vescendum.* 1. Reg. 20. v. 5. & Salomon: *Quando sederis vt comedas cum Principe,* &c. Prouerb. 23. vers. 1.

TRICLINIVM] autem propriè significat tres ordines lectulorum (κλίνη enim est lectus) mensalium, in quibus conuiuæ semiiacentes & semisedentes accumbebant, mensæ. Ergo hoc propriè non erat triclinium, sed cœnaculum: vocatur tamen à nostro interprete triclinium, quia posteri vsi hisce lectulis, cœnaculum quodlibet vocarunt triclinium, vti etiamnum vocatur, etsi vsus accumbendi lectulis cessarit, & vsus priscus sedendi in mensa sit reductus.

B DEDIT EIS LOCVM IN CAPITE] Vt indicaret Saulem ex Dei decreto fore caput & Principem Israelis. Porrò Deus elegit Saulem in regem, quia tum erat optimus, etsi postea superbiens reciderit. Præsciebat Deus hunc casum, sed eum permittere decreuit; tum quia eum suæ libertati permittere voluit; tum vt puniret Hebræos, qui regem se inuito petierant; tum vt daret nobis exemplum eligendi Præpositos pro tempore dignissimos, ac tolerandi eorum lapsus, si postea à primæua bonitate deficiant.

Aliam causam dat S. Gregor. *Et fortasse,* inquit, *idcirco reprobus rex eligitur, vt electus successor eius Rex Dauid in eo cognosceret, quid cauere debuisset. Sic nimirum & de illa Angelorum curia legimus, quia de apostata primo Angelo scribitur: Ipse est principium viarum Dei,* Iob 40. v. 14. *Sed quia ante omnia conditus est per superbiam cecidit, & in eius ruina sancti Angeli didicerunt, qua virtute stare potuissent,* &c.

Vers. 24. LEVAVIT AVTEM COCVS ARMVM, ET POSVIT ANTE SAVL. Dices; Armus dexter victimæ pacificæ (qualis hæc erat) cedebat Sacerdoti, puta Samueli; nec nisi ab eo eiusque seruo comedi poterat, vti sancitur Leuit. 22. 11. Quomodo ergo eum Samuel tradit Sauli? Resp. Abulen. armum hunc fuisse non dextrum, sed sinistrum, qui à laicis comedi poterat. Si malis fuisse dextrum, dicito armum hunc non fuisse victimæ, sed animalis communis. Cum victimis enim, si illæ numero conuiuarum non sufficerent, poterant comedi aliæ carnes communes, quæ non erant Deo sacrificatæ.

Frugalitas priscorum. Moral. Disce hic frugalitatem prisci æui. En Samuel Sauli regi non perdices, non phasianos, non varia fercula, sed vnum armum apponit. Audi qualia fuerint primorum Christianorum conuiuia, describentem Tertul. in Apol. c. 39. *Non priùs discumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur, editur, quantum esurientes capiunt: bibitur, quantum pudicis est vtile: ita saturantur, vt qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse; ita fabulantur, vt qui sciant Dominum audire. Post aquam manualem, & lumina, vt quisquis de scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, prouocatur in medium Deo canere. Hinc probatur quomodo biberit. Æquè oratio conuiuium dirimit. Inde disceditur ad eamdem curam modestiæ & pudicitiæ: vt qui non tam cœnam cœnauerint, quàm disciplinam.*

S. Antonius teste S. Athan. solo pane, sale & aqua vixit ad annum ætatis 105. S. Paulus primus Eremita teste S. Hieron. pane & aqua ad annum ætatis 113. S. Hilarion herbarum succo & paucis carycis post triduum ad annum 80. Idem fecere cæteri Anachoretæ teste Theodor. Palladio, Cassiano. Audi S. Bern. epist. 1. ad Robertum: *Prudenti,* inquit, *sobrieque conuersanti satis est ad omne condimentum, salcum fame. Surge, præcingere, tolle otium, exere vires, moue brachia, complosas explica manus, exercitare in aliquo, & statim senties sola te appetere quæ famem tollant, non fauces demulceant. Reddet quippe sapores rebus exercitium, quos tulit inertia: fames miro modo dulcia reddit, quæ fastidium facit insipida. Olus, faba, pultes, panisque cibarius cum aqua, quiescenti quidem fastidio sunt, sed exercitato magnæ videntur deliciæ.*

B Denique prisci Romani pultibus pro pane vescebantur teste Valer. Max. lib. 2. c. 5. Vnde & pultiphagi sunt appellati, erantque sani & validi, vt totum ferè orbem sibi bello subiecerint. Medici enim, docent multum ad sanitatem & vires conferre, si quis vno dumtaxat, eoque simplici cibo vescatur, cruditatis enim, indeque febrium & morborum causam esse ciborum varietatem. Idem docet experientia.

QVIA DE INDVSTRIA SERVATVM EST TIBI] Causam dant Sept. dum vertunt: *In testimonium positum est tibi à populo,* id est, *præter alios,* vt habent Roman. *è populo*: quasi dicat: hic armus tibi seruatus est, vt te quasi futurum regem discriminet à cætero populo. *Armus,* inquit Theod. & Procop. *seruatur Sauli, quasi regnaturo, & pro populo periculum adituro, ideoque vocatur testimonium.* Vnde Iosephus lib. 6. c. 4. hunc armum vocat *regalem*, Armus enim

C symbolum est fortitudinis bellicæ, quæ in rege, præsertim Saule hoc tempore pro Israele à Philisthæis oppresso, pugnaturo requirebatur. Audi S. Gregor. *Quid in armo pectoris nisi fortitudo signatur actionis?* Hæc autem in quouis Rege, sed maximè in Saule ad subigendos hostes requirebatur.

Hac de causa sacerdoti ex victima cedebat armus dexter separatus, ait S. Gregor. 2. par. Pastor. c. 3. *Vt non solum sit eius operatio vtilis, sed etiam singularis. Nec inter malos tantummodò quæ recta sunt faciat; sed bene quoque operantes subditos, sicut honore ordinis superat, ita etiam morum virtute transcendat. Cui in esu quoque pectusculum cum armo tribuitur, vt quod de sacrificio præcipitur sumere, hoc de semetipso, auctori discat immolare; & non solum pectore, quæ recta sunt cogitet, sed spectatores suos ad sublimia, armo operis inuitet.* Hinc armus hic à Iosepho vocatur *portio regalis*: voluit e-

D nim eo facto insinuare Samuel, Reges ac Duces præcipuè eminere debere in fortitudine & magnanimitate, quam armus significat, quem comedere debent, vt in ipsam animam fortitudinem traijciant, non magni facientes illam quæ est corporis.

Sed Sauli cessit armus sine pectusculo, quia fuit in eo armus fortitudinis, sed defuit ei pectus sapientiæ, compassionis & charitatis in Dauidem, aliosque suos ciues.

Duas alias causas dat Auctor Antiq. Conuiual. lib. 1. cap. 33. Primam, *Quod,* inquit, *armus in sacrificijs pars esset sacerdotum propria, Samuel hoc symbolo id admonere voluit, vt Rex factus cum sacerdotibus coniunctè viueret: ita enim beatum & florens futurum ipsius regnum.* Secundam, *quod cum armus maximè valeat ad onera ferenda, Saul cogitaret, se non ad otium, ad lusum, ad voluptates, sed ad maxima onera ferenda atque sustinenda vocari.*

VERS. 25 ET LOCVTVS EST CVM SAVLE IN SOLARIO] Quid? Rabbini apud Lyranum & Abulensem: *De timore*, inquiunt, *Dei & custodia legis* Carthusianus: *De pertinentibus*, inquit, *ad salutem, admonendo eum ad meliora.* Abulens. *De pertinentibus ad instructionem Regis, qualiter iste se deberet habere ad subditos, & qualiter ad Deum.*

STRAVITQVE (Samuel lectum, putà culcitram, aut saccum stramineum, vti faciunt Hungari & Poloni) SAVL (Sauli, vel vt Gregor. strauit Saul sibi ipsi) IN SOLARIO] putà in tecto soli exposito. In A Palæstina enim tecta sunt plana, vt in ijs ambulare, cœnare, dormire queant, vti dixi Deuter. 22. 8. Audi S. *Hier.* ad Suniam & Fretelam in Psal. 101. *In Palæstina & Ægypto, vbi, vel scripti sunt diuini libri, vel interpretati sunt, non habent in tectis culmina, sed domata, quæ Romæ vel solaria vel mœniana vocant, id est plana tecta quæ transuersis trabibus sustentantur.*

Hæc verba desunt in *Hebræo* & Chald. & Latinis Regijs, verùm habent Septuag. *Strauerunt*, inquit, *Sauli in solario.* Vide Franc. Lucam in notis hic.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Samuel secreto vngit Saulem in regem, idque Dei iussu se facere triplici signo Sauli dato confirmat. 1. Est repertarum asinarum. 2. Trium virorum euntium in Bethel. 3. Chori prophetarum, cum quibus & Saul actus Dei spiritu prophetat, Mox v. 17. Samuel palàm in Maspha coram toto populo Saulem per sortem regem à Deo electum designat.

1. TVlit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput eius, & deosculatus est eum, & ait: Ecce, vnxit te Dominus super hereditatem suam in principem & liberabis populum suum de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt. Et hoc tibi signum, quia vnxit te Deus in principem. 2. Cùm abieris hodie à me: inuenies duos viros iuxta sepulchrum Rachel in finibus Beniamin, in Meridie, dicentque tibi: inuentæ sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas: & intermissis pater tuus asinis, solicitus est pro vobis, & dicit: Quid faciam de filio meo? 3. Cumque abieris inde, & vltra transieris, & veneris ad quercum Thabor, inuenient te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Bethel, vnus portans tres hœdos, & alius tres tortas panis, & alius portans lagenam vini. 4. Cumque te salutauerint, dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum. 5. Post hæc venies in collem Dei, vbi est statio Philisthinorum: & cùm ingressus fueris ibi vrbem, obuium habebis gregem prophetarum descendentium de excelso, & ante eos psalterium & tympanum, & tibiam, & cytharam, ipsosque prophetantes. 6. Et insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium. 7. Quando ergo euenerint signa hæc omnia tibi, fac quæcumque inuenerit manus tua, quia Dominus tecum est. 8. Et descendens ante me in Galgala (ego quippe descendam ad te) vt offeras oblationem, & immoles victimas pacificas, septem diebus expectabis, donec veniam ad te, & ostendam tibi quid facias. 9. Itaque cùm auertisset humerum suum vt abiret à Samuele, immutauit ei Deus cor aliud, & venerunt omnia signa hæc in die illa. 10. Veneruntque ad prædictum collem, & ecce cuneus prophetarum obuius ei: & insiluit super eum Spiritus Domini, & prophetauit in medio eorum. 11. Videntes autem omnes qui nouerant eum heri & nudiustertius, quod esset cum prophetis, & prophetaret, dixerunt ad inuicem: Quænam res accidit filio Cis, num & Saul inter prophetas? 12. Responditque alius ad alterum, dicens: Et quis pater eorum? propterea versum est in prouerbium: Num & Saul inter prophetas. 13. Cessauit autem prophetare, & venit ad excelsum. 14 Dixitq; patruus Saul ad eum, & ad puerum eius: Quo abistis? Qui responderunt? Quærere asinas: quas cùm non reperissemus, venimus ad Samuelem. 15. Et dixit ei patruus suus: Indica mihi quid dixerit tibi Samuel. 16. Et ait Saul ad patruum: indicauit nobis, quia inuentæ essent asinæ. De sermone autem regni non indicauit ei, quem locutus fuerat ei Samuel. 17. Et conuocauit Samuel populum ad Dominum in Maspha: 18. & ait ad filios Israel: Hæc dicit Dominus Deus Israel; Ego eduxi Israel de Ægypto & erui vos de manu Ægyptiorum, & de manu omnium regum qui affligebant vos. 19. Vos autem hodie proiecistis Deum vestrum, qui solus saluauit vos de vniuersis malis & tribulationibus vestris: & dixistis: Nequaquam: sed regem constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, & per familias: 20. Et applicuit Samuel omnes tribus Israel, & cecidit sors tribus Beniamin. 21. Et applicuit tribum Beniamin & cognationes eius, & cecidit cognatio Metri: & peruenit vsque ad Saul filium Cis.

Quæ-

Quæsierunt ergo eum, & non est inuentus. 22. Et Consuluerunt post hæc Dominum vtrumnam venturus esset illuc. Respondítque Dominus: Ecce absconditus est domi. 23. Cucurrerunt itaque & tulerunt eum inde: stetítque in medio populi, & altior fuit vniuerso populo ab humero & sursum. 24. Et ait Samuel ad omnem populum: Certè videtis quem elégit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamauit omnis populus, & ait: Viuat Rex. 25. Locutus est autem Samuel ad populum legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino: & dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam. 26. Sed & Saul abiit in domum suam in Gabaa: & abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda. 27. Filij verò Belial dixerunt: Num saluare nos poterit iste? Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera: ille verò dissimulabat se audire.

VERS. 1. *Vnctionis regum antiquitas.*

TVLIT AVTEM SAMVEL LENTICVLAM OLEI, A ET EFFVDIT SVPER CAPVT EIVS] Hic primus est Rex Israelis qui vnctione consecratur: nam apud gentes vngi iam erat in vsu, vt colligitur ex illo Iudic. 9. 8. *Ierunt ligna vt vngerent super se Regem.* Sic Cyrus vocatur *Christus*, id est vnctus, Isaiæ 45. 1. Vnctio hæc ordinariè fiebat à Pontifice; subinde tamen à propheta, vt hic. Causæ cur vngerentur variæ.

Causa 1. Prima, vt significaretur summa regis dignitas in temporalibus, æquè ac Pontificis in spiritualibus. Hac enim de causa vngebatur, ait Abul. Audi S. Cyprian. (vel quisquis est Auctor) de Cardinal. Christi operibus, tract. de Chrismate: *Sicut oleum* inquit, *fluitat & humidis quibuslibet superfertur: ita excellentia sacerdotalis & regiæ dignitatis, secundùm formam Dei & Christi sub se omnia continens, regimen* B *& munimen tam actiuæ quàm contemplatiuæ vitæ obtinet.*

2. Secunda, vt significaretur nouo regi à Deo infundi nouas vires & spiritum, ad populum Dei in vero eius cultu continendum, & contra infideles defendendum.

3. Tertia, vt admonerent reges lenitatis, benignitatis, clementiæ, misericordiæ, charitatis & beneficentiæ (horum enim symbolum est oleum) exercendæ in subditos. Ita S. Greg. *Oleum*, inquit, *liquoribus alijs superfertur: oleum ignem fouet: oleum vul-* C *nera curare consueuit. Vngatur ergo caput Regis, quia spirituali gratia mens est replenda Doctoris. Habeat in vnctione sua oleum. habeat misericordiam abundantem, quæ virtutibus alijs præferatur. Habeat oleum, vt dum ardorem sancti Spiritus in se nutrit, lucere vehementer alijs per verbum possit. Habeat oleum medicinæ, vt sapienter disponat, qualiter peccatorum fœtores tergat, & ægras mentes saluti restituat.* Ita S. Greg. Trop. adaptaus Doctori, quod ad litteram dicitur de rege.

4. Quarta, vt esset typus Christi qui est summus sacerdos, rex & propheta, Christus enim vnctus est à Deo oleo gratiæ, tum habitualis copiosissimæ D tum vnionis hypostaticæ, quæ in se est eminentissima. Quocirca reges vncti in Script. vocantur *sancti* imò *Christi* siue *Messia*, vt patet c. 24. 16. & lib. 2 cap. 1. 1.

Hinc mos hic ad Christianos deriuatus est, vt eorum imperatores & Reges vngantur, imò de iure Canonico sancitum est, vt patet ex cap. *Venerabilem. Extra. de electione.* Et Cap. *Cùm venisset, extra. de sancta vnctione*, quê morem Deus miraculo confirmauit. Nam cùm S. Remigius Clodouæum in Regem Franciæ vngeret, columba è cælo detulit ampullam olei, quo eum vngit; quæ etiamnum Rhemis asseruatur, indeque reges Franciæ vncti à Deo nanciscuntur facultatem curandi strumas, siue scropulas; vti asserunt rerum Gallicarum A scriptores, & testantur qui præsentes fuerunt, & idipsum viderunt.

Porrò hæ ceremoniæ non ex lege, sed ex consuetudine, apud Hebræos in vnctione regis adhibebantur, ait Serarius. *Prima, rex inaugurandus in sede collocabatur. Secunda, diademate ornabatur, 2. Paral. 23. 4. Reg. 11. Tertia, vngebatur. Quarta, ei dabatur in manus liber legis, id est Deuteronom. Quinta, iurabant in ipsius obseruationem. Sexta, sacrificia fiebant omnis generis 3. Reg. 1. & hic infrà c. 11. quemadmodum apud Herodianum l. 2. Septima, edebantur varia lætitiæ & approbationis signa, 3. Reg. & hic v. 25. 27.*

LENTICVLAM OLEI] Oleo sacro vngebantur Pontifices; reges verò nunc sacro, vt cùm à Pontifice vngebantur; nunc communi, vt cùm à pro- B pheta quopiam. An Saul vnctus sit ab eo sacro ex tabernaculo accepto, an communi, incertum est. Hebræi teste Vatabl. tradunt, solos reges descendentes ex Iuda & Dauide, sacro oleo vnctos fuisse; Saulem verò communi, eò quòd reprobandus foret.

Porrò, *lenticula*, erat vasculum siue lagunculа lenticulari figura, siue instar lentis, qualem habet cornu (vnde & cornu vocatur) Minùs aptè ergo Abulens. putat *lenticulam*, à liniendo dictam. Idem C vasculum Festo & Varroni guttus siue gutturnium eò quod propter colli angustiam liquor ex eo guttatim effluat. Paruum erat hoc, tum quia parùm olei in caput regis effunditur, tum quia secreta & priuata erat hæc vnctio.

Symbol. S. Gregor. *Lenticula*, ait, *est paruum vas: quid ergo est, quòd lenticula Saul vngitur, nisi quia in fine reprobatur? velut enim lenticula, olei parum habuit, qui spiritualem gratiam proiiciendus accepit.* Et inferiùs: *è contra autem, cùm electus rex* (Dauid) *vngi præcipitur, eidem prophetæ Dominus ait, imple cornu tuum oleo* 1. Reg. 16. 1. Et Rupert. lib. 2. in Ioannem ca. 1. *Deus* D inquit, *cùm Samuelem misit, vt in Regem vngeret electum suum Dauid non lenticulam, sicut ad inungendum Saul, sed cornu olei tollere iussit; verisimiliter significans, doni sui magnitudinem, simul & fortitudinem, id est thronis eius firmitatem & propheticalis gratiæ celsitudinem.*

ET DEOSCVLATVS EST EVM] Osculum hoc significabat gratiæ communicationem, inquit Procop. ac regalis & sacerdotalis officij mutuam concordiam & operam, scilicet Reges debere cum sacerdotibus & Pontificibus esse concordes, ac mutuò se inuicem adiuuare protegere & propugnare. Osculum enim amicitiæ & pacis est symbolum. Tunc enim optimum est regimen, cùm potestas ciuilis Ecclesiasticæ, siue cum regnum Ecclesiæ, & rex pontifici subseruit & opitulatur. Audi Theodor. q. 16. causam huius osculi litteralem & allegoricam assignantem: *Gratia*, inquit, *quæ sibi inerat cum*

imper-

impertijt. Nam Deus quoque cùm insufflasset in Apostolos, dixit: Accipite Spiritum sanctum. Etenim ex plenitudine eius omnes accepimus. Sic Propheta deosculatus est Regem cui imposita erant manus.

Addit Abulens. Osculum æquè ac vnctionem fuisse ceremoniam, qua Saul constitutus fuit rex. Sic enim cùm qui creatur Doctor, inter alios ritus solet accipere osculum à Doctore qui ipsum creat, & quasi osculo sibi æquat, & in cæterorum Doctorum numerum adsciscit: sic Samuel Iudex & Princeps osculatur Saülem, quasi illũ sibi æquans, & inter Principes constituens, imò Regem efficiens. Sic Isaac osculatus est Iacob conferens ei benedictionem primogenituræ, & ex ea principatũ super fratres. Genes. 27. 27. Osculum ergo erat signum primogenituræ & delati principatus.

ECCE VNXIT TE DOMINVS SVPER HEREDITATEM SVAM] id est super populum suum, vti explicatius subdit iuxta illud: *Hereditas mea Israel*; Israel enim erat quasi synagoga. Respub. & Regnum Deo peculiare & proprium, iuxta illud Exodi 19. 5. *Eritis mihi in peculium de cunctis gentibus.*

Moral. S. Greg. *Doctor*, inquit, *eligitur, vt de prælatione sua non suum, sed Domini lucrum quærat, Vnctionis fructus, est cultus diuinæ hæreditatis.*

ET HOC TIBI SIGNVM, QVIA (quòd) VNXIT TE DEVS IN PRINCIPEM] Dat Samuel signum, quòd iussu Dei eum vnxerit, ac Deus per eum liberaturus sit Israelem de manu hostium, vt Saulis humilis & trepidantis, tam nouum arduumque opus & onus subire, animum eleuet, roboret & confirmet. Ita Theod. Procop. Hugo, Dion. & alij. Hinc S. Gregor. *Cùm*, inquit, *sancti viri ad primatum sanctæ Ecclesiæ sustolluntur, vehementer expauescũt; ne onus tanti ordinis sibi iudicio hominum sit impositum, non ordinatione conditoris. Ad robur ergo humilium dantur signa, quibus se à Deo, non ab hominibus electos sciant.*

Vers. 2. INVENIES DVOS VIROS IVXTA SEPVLCHRVM RACHEL IN FINIBVS BENIAMIN] Hoc sepulchrum erat in Bethlehem, ideoque in tribu Iuda. Genes. 35. 19. sed tribus Beniamin erat confinis tribui Iudæ. Ita Lyran. Abulen. & Serarius. Alienum enim est sic cum nonnullis dispungere, quasi dicat: *duos viros* qui nunc, dum hæc loquor, sunt *iuxta sepulchrum Rachel, inuenies in finibus Beniamin*, cùm eò veneris.

Tropol. Rachel, ait S. Gregor. monet regem debere vacare contemplationi, præsertim de sepulchro & morte sua, indeque progredi ad actiones suas, & functiones regias.

IN MERIDIE] Refer hoc non ad locum, sed ad tempus, quasi dicat: Inuenies eos in tempore meridiano. Hoc enim significat Hebr. צלצח *tselitsach*, id est *clara vmbra*: talis enim est in meridie. Sept. vertũt: *salientes grande*, siue *grãditer*, à rad. צלח *tselisach*, id est saltare. Quasi dicat: Inuenies duos viros saltantes, id est alacres & lætos, ac præ lætitia exilientes. S. Greg. Dion. Hugo, Abulen. legũt: *Salientes magnas*, vel *claras foueas*: per quos S. Greg. Tropol. prædicatores accipit: *In meridie*, inquit, *magnas foueas saliunt, quia per feruorem perfectæ charitatis, cuncta quæ videntur sæculi, alta despiciunt. Quidquid enim in hoc sæculo altum cernitur, non est vera altitudo sed fouea quæ omnes quos in sua ambitione recipit, ad inferna deponit.* Aliter S. Bonau. *In meridie*, inquit, *id est in spirituali prosperitate magnas foueas saliunt, qui lætitiam magnam quam habent in corde, exteriùs ostendunt: quia inuentæ sunt asinæ, id est animæ Christi sanguine redemptæ.*

A ET VENERIS AD QVERCVM THABOR] montis in quo transfiguratus est Christus. Ita Abul. licet Hugo putet τὸ *Thabor*, esse nomen viri cuius erat hæc quercus. Mysticè, *Thabor*, Hebr. idem est quod *veniens lumen*, vnde typus est vitæ contemplatiuæ, ita S. Greg. *Huius*, inquit, *conuersationis viri, dum ad exteriora opera actiuæ vitæ non exeunt, quasi in vmbra sunt: quia incendia tentationum sentire non possunt. Quia enim in cælesti desiderio requiescũt, quò longiùs amoti sunt ab amore mũdi, eò quietiores manent in vmbra refrigerij.*

INVENIENT TE IBI TRES VIRI ASCENDENTES AD DEVM IN BETHEL. VNVS PORTANS TRES HOEDOS] Deo sacrificandos in Bethel. *In Bethel*, id est, vbi Iacob vidit Deum innixum scalæ per quam ascendebant & descendebant Angeli. Genes. 28 inde locus dictus est *Bethel*, id est *Domus Dei*. Hinc Bethel quasi hac visione Dei, consecratus fuit lo-

B cus orationis, æquè ac immolationis: tum quia necdum fabricatum erat in templum, extra quod sacrificare Iudæis vetuerat Deus; tum quia tabernaculum, quod erat quasi templum mobile & portatile iam erat separatum ab arca, quæ Deum repræsentabat, & arca à tabernaculo, qui erat proprius arcæ locus. Tabernaculum enim erat in Silo, Iudic. 18. 1. Arca in Cariathiarim, vt audiuimus c. 7. 2. Quare tunc licitum erat in alio loco, præsertim à Patriarchis culto qualis erat *Bethel*, sacrificare, Deo id permittente. Hinc & Ieroboam in *Bethel* collocauit vitulum aureum, quasi idolum; ideoque ex *Bethel*, id est *domo Dei*, fecit *Betauen*, id est *domum idoli*, vti eam vocant Prophetæ.

POST HÆC VENIES IN COLLEM DEI] id est in Cariathiarim, vbi erat arca Dei, ait R. Salomon. Vers. 5.
Vnde Chald. vertit: *Ad collem in quo arca Domini.* Sic

C & Isidor. Clarius, Vatabl. & alij: sed errant; nam Cariathiarim erat in tribu Iuda, Saul autem iam egressus erat limites Iudæ; eratque in tribu Beniamin. Lyran. Glossa, Hugo, Dion. per collem Dei accipiunt locum in quo degebant Prophetæ Dei, de quibus sequitur. Meliùs Abul. Sanchez, & alij accipiunt Gabaa, quæ erat patria Saulis, eratque in colle: vnde & Gabaa est dicta. *Gabaa* enim Hebr. est collis. Adde, in Gabaa erat statio Philisthinorum, de qua sequitur, & patet cap. 23. 18. Philisthini enim, vt Israelitas sub iugo suo continerent, & ab eis tributa exigerent: certis locis munitis, vti erant colles, habebant sua castra & præsidia. Ita Abulen. Lyran. Hugo, & Caiet. *Gabaa* autem vocatur *collis Dei*, quia in ea Prophetæ diuinas laudes concinentes morabantur.

D OBVIVM HABEBIS GREGEM PROPHETARVM] *Prophetæ erant Religiosi Dei laudes canentes.*
Prophetæ hi non erant propriè dicti, qui futura prædicerent, sed erant viri religiosi, qui à turba secedentes vacabant Deo, illique hymnos & laudes concinebant, tum voce, tum instrumentis musicis: vnde secum ducebant psalterium, citharam, tympanum & tibiam, vt sequitur. Hoc videtur instituisse Samuel, qui multis annis Eliam & Elisæũ antecessit. Vnde c. 19. 20. Chald. vertit: *Et Samuelẽ stantem docentem super eos.* Hi igitur sunt quasi primi Religiosi, quos in sacra Scriptura inuenimus. Pro quibus postea Dauid Psalmos composuit. Vnde Chaldæus hos prophetas vocat *scribas*, qui scilicet sacræ Scripturæ describendæ, legendæ, discendæ & meditandæ vacabant, vti tempore Christi fecerunt Essæi. Ita Lyran. Abul. Hugo, Caiet. Sanchez Serarius, Torniellus, Magister Hist. Schol. Genebr. in Chronico, & alij. Hi ergo sunt Prophetæ, qui in

sequent.

sequent. vocantur *filij*, id est, *discipuli Prophetarum*, scilicet Samuelis, Eliæ, Elisæi, &c. Erant tamen inter eos aliqui veri Prophetæ, qui futura prænuntiarent, vt patet ex eo, quod illi ipsi prænuntiarint Elisæo raptum Eliæ in cælum, 4. Regum 2. 3. Pluribus id probat Abul. c. 19. q. 31.

IPSOSQVE PROPHETANTES] id est hymnos Deo canentes. Cantores ergo hic vocantur prophetæ, præsertim ij qui ex afflatu Dei hymnos hos eructabant, vti fecit Saul de quo sequitur. Sic filij Asaph dicuntur prophetasse, id est Dei laudes cecinisse in cytharis, 1. Paralip. 25. 1. Vide quæ de significatis nominis prophetæ dixi 1. Corint. 14. Caussam & fructus huius cantus dat S. Iust. quæst. 107. *Excitat*, inquit, *Ecclesiasticus cantus cum voluptate quadam animam ad flagrans eius quod carmine celebratur, desiderium. Affectiones & concupiscentias carnis sedat: cogitationes malas inimicorũ, quos cernere non est, suggestione oborientes amolitur: pietas decertatores generosos & fortes per constantiã in rebus aduersis efficit: omniũ rerũ, quæ in vita tristes & luctuosæ accidunt, pijs affert medicinã.*

Et S. Isidorus lib. 7. Sent. c. 7. *Psallendi*, inquit, *vtilitas tristia corda consolatur, gratiores mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes excitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quamuis dura sint carnalium corda, statim vt psalmi dulcedo insonuerit, ad affectum pietatis animũ eorum inflectit.* Et paulo post: *Nescio quo pacto modulatione canentis, maior nascitur compunctio cordis: multi enim reperiuntur, qui cantus suauitate commoti, crimina plangunt, atque ex ea parte magis flectuntur ad lacrymas ex qua psallentis insonuerit dulcedo suauissima.*

ET INSILIET IN TE SPIRITVS DOMINI, ET PROPHETABIS CVM EIS] hoc est afflatus Dei spiritu, & quasi enthusiasmo actus hymnos dictabis & canes Deo. *Hoc verbo (insiliet) tamquam ex abdito diuinitatis secreto repentinus significatur afflatus*, ait S. August. lib. 2. ad Simplician. q. 2.

Vers. 6. ET MVTABERIS IN VIRVM ALIVM] maiorem à Deo infusam accipies sapientiam & magnanimitatem, ex rusticano agasone fies ciuilis, politicus, regalis, quia indues animum liberalem & regium. Fies ex rude sapiens, ex duro mitis, ex agresti vrbanus, ex priuato regius. Addit Nazian. dubitandum non esse, quin Saul per inhabitantem Spiritũ sanctum fuerit in spiritualem virum commutatus.

Vers. 7. QVANDO ERGO EVENERINT SIGNA HÆC OMNIA TIBI, FAC QVÆCVMQVE INVENERIT MANVS TVA] Quasi dicat: Ex hisce signis intellige certissimè te esse regem à Deo electum, & facultatem regiam adeptum cum ope Dei tibi assistente, vt possis perficere quæ velis, quæcumque in regimine agenda tibi occurrent. Regaliter ergo age & pugna intrepidè pro populo Dei & tuo.

QVIA DOMINVS TECVM EST] tamquam tuus director & gubernator. Ita Angelom. Abul. & alij. Audi S. Hieron. in quæst. *His signis noscere poteris, quia Deus te regem fore voluit: & ideircò ad omnia quæ tibi agenda sunt, regaliter age, quia Dominus tecum est.* Et Chald. *Quando venient hæc signa tibi, parato tibi vasa (instrumenta) regni, quia dictum (verbum) Domini in auxilio tuo.* Lyran. *Dispone*, inquit, *te quantum poteris ad decenter & potenter regnandum.*

Vers. 8. ET DESCENDES ANTE ME IN GALGALA] Videtur Samuel vel rumore populi, vel instinctu Dei præcognouisse machinationes bellicas Naas regis Ammon contra Iabes Galaad. Hac de caussa præmittit Saulem in Galgala, quæ vicina erat Iabes Galaad, seque eò secuturum promittit, vt voluntatem Dei de hoc bello illi indicet; sed cùm vrgeret hostis Samuelem, expectare Sauli non licuit, ait Caiet. & Lyran.

Aliter Abulen. qui generalem hic regulam dari Sauli à Samuele censet, vt quandocumque in periculis belli & hostium sit constitutus, se recipiat in Galgala, eoque se euocet, & expectet quasi de voluntate Dei ibidem sciscitaturum; idque innuitur c. 13. 8. sic quoque Angelom. & Mendoza. *Optimè*, inquit Serarius, *suggeritur expositio Lyrani & Abul. vt & tunc temporis id factum sit, & postea semper de compacto fieri debuerit in difficilioribus negotijs, vti ex Iosepho intelligitur, & infrà cap. 13. v. 8. & 13.*

Porrò in Galgala iubet descendere Saulem; tum quia Galgala erat vicina Iordani, ad eum contra hostes, ne per eum transirent in Iudæam, defendẽdum; tum quia Galgala erat locus dicatus orationi & sacrificio, ex quo Hebræi transeuntes Iordanem sicco pede, prima in Galgala posuissent castra, Iosue 4. 20. tum vt huius beneficij & transitus memorem redderet Saulem, eumque magis Deo obligaret.

VT OFFERAS OBLATIONEM ET IMMOLES VICTIMAS] quasi dicat: afferes victimas per sacerdotem immolandas. Nam eas per se Sauli immolare non licebat, quia ipse non erat Sacerdos.

Vers. 9. IMMVTAVIT EI DEVS COR ALIVD] q. d. Deus cor Saulis, quod, cùm esset priuatus, erat pusillum, abiectum, agreste, seruile; iam eo rege facto fecit magnanimum; sublime, amplum & regale; vt nullis periculis cederet, nullos hostes metueret, nullum onus sibi difficile arbitraretur. Sic S. Catharina Senensis petijt à Christo aliud cor conforme cordi Christi & obtinuit. Ita Abul. *Mutauit*, inquit, *ei cor quod antea erat paruum & seruile, in cor Regale.* Hugo Cardin. *Altius*, inquit, *& audacius cor habuit.* Carthusianus: *Dedit Sauli cor virtuosius & specialiter magnanimius.* Varabl. *Immisit illi mentem aliam, & cor regium siue regias spiritus.* Theod. *Quoniam*, inquit, *erat rusticus solum sciens terrã colere, cùm ei manus imposuisset, dedit ei spiritum regiũ.* D. Greg. *Cor*, inquit, *immutatũ habebat: quia qui asinas quæsierat, iã de regni dispositione cogitabat.*

Deus dedit cor aliud Sauli.

Idem tamen Gregor. rursùm in malam partem hæc verba explicat. *Si*, inquit, *aliud cor tunc recepisse cognoscitur, coram propheta humilis fuit, sed vt cœpit discedere pariter, & cœpit superbire: in mente sua iam non esse paruulum; sed Regem se cogitabat: adhuc non erat sublimis ordine, sed erat sublimis æstimatione.*

Propriè tamẽ hic mutauit Deus cor Saulis, quia fecit *prophetare*, id est Deo laudes canere, vti præcessit. Ita Tertul. l. de anima c. 11. *Saulem*, inquit, *tã Dei Spiritus anteà vertit in alium virum, id est prophetã, quàm & malus spiritus postea euertit in alium virum, in apostatam scilicet.* Sic & alij interpretes exponunt.

Vers. 10. ET PROPHETAVIT IN MEDIO EORVM] afflatus numine easdem laudes Deo cecinit, quas cæteri prophetæ canebant. Modum explicat Auctor de mirabil. S. Scriptur. l. 1. c. 51. agens de cantico Hebræorũ post trãsitũ maris rubri, Exodi 15. *Admiratione*, inquit, *dignũ miraculum, vt infantes pariter simul cũ pueris & omnes ætates, eodem inspirati Numine, vno quasi ex ore, nulla præmonitione edocti, easdem sententias & litteras decantarent in vnum. Vbi nõ consuetudine humani ingenij sed diuino spiritu cantorũ pectora & ora suspirantur. Dominus qui populo antè in profundo terrã eis apparuerat, ipse postmodũ in tali cantica, eorũ linguas & ingenia gubernabat.*

Addunt Hebræi apud S. Hier. Saulem verè prophetasse de futuro sæculo, de præmijs iustorum, & pœnis improborum.

NVM

Vers. 11. NVM ET SAVL INTER PROPHETAS] ex subita mutatione tanta Saulis hæc vox astantium erupit, quæ versa est in prouerbium simile illi quo dicimus : *anser inter olores, asinus inter apes, coruus inter Musas.* Simili modo dixere tempore Christi de Saulo facto Paulo : *Numquid Saulus inter Apostolos?* Numquid ille Iesum prædicat, qui Iesum persequi solebat? ait S. Gregor. Hoc prouerbium quoque vsurpes, cùm promiscuè quilibet sibi magnificam aliquam functionem solitus suis viribus maiorem vsurpat : vt hoc æuo nemo non tractat sacras litteras, de ijsque disputat. Ita S. Greg. Nazianz. Apolog. de fuga sua ad Pontum: *Pro eo,* inquit, *quod deberent esse dociles Dei, prophetant omnes, adeo vt & Saul sit inter Prophetas iuxta priscā historiam & prouerbium.* Acutè Epictetus c. 20. can. 20. *Philosophari,* inquit, *desideras? para te ipsum, quasi irridendus sit, quasi te subsannaturi multi sint, quasi dicturi : de repente hic nobis philosophus euasit? & vnde nobis hoc supercilium?*

Moral. Disce hîc quàm vtilis sit societas bonorum : hæc enim alijs suam bonitatem afficiat. En tibi Saul in societate Prophetarum, fit propheta & prophetat. Deus enim suum spiritum afflans prophetis, etiam Sauli inter eos constituto eum afflabat.

Mysticè S. Bernard. serm. 2. ad fratres, de altitudine cordis: *Magnum,* inquit, *prophetandi genus, cui vos deditos esse conspicio : magnum prophetiæ studium, cui vos conspicio mancipatos. Quod illud? Nempe iuxta Apostolum non considerare quæ videntur, sed quæ non videntur sine dubio prophetare, est. Ambulare in spiritu, ex fide viuere, quæ sursum sunt quærere, non quæ super terram; obliuisci quæ retro sunt, & extendi in anteriora, ex magnâ parte prophetare est.*

Vers. 12. ET QVIS PATER EORVM] ita legunt Rom. quod primò aliqui sic explicant, quasi dicat : Mirum non est Saulem prophetare, quia Prophetæ donum prophetiæ non habent à parentibus, quasi ex traduce, sed à Deo : sicut ergo Deus illis idipsum gratis communicauit, sic & Sauli. Ita Lyran. Hugo, Dion. Vatabl. Sanchez, & alij.

Aliter explicant nonnulli per Auxesin, quasi dicat: Quomodo Saul subitò factus est propheta? imò pater eorum, scilicet & cæterorum prophetarum? illis enim Saul canendo eminet, quasi pater id est magister discipulis. Quomodo tam subitò factus est prophetarum magister, qui paulo antè necdum eorum erat discipulus? Ita Hebræi apud S. Hieron. in Quæst.

Porrò Sept. legunt, *& quis pater eius?* quasi dicat: Nonnè Cis est pater Saulis? Cis autem est homo amusus; quomodo ergo filius eius Saul illicò tam canorus euasit Musicus? Quis eum docuit adeò melodicè canere? vtique non pater Cis, nec quis alius præter Deum. Verùm legendum cum Hebr. Chald. & Roman. *Et quis pater eorum?*

Vers. 13. ET VENIT AD EXCELSVM] scilicet collem vnde prophetæ descenderant v. 5. in excelso enim erat locus orationis & sacrificij. Eò ergo ascendit Saul antequam ad suos rediret, vt animum colligeret, & Deo pro tot donis sibi collatis gratias ageret, ait Abulen. Hugo, & Dion. Mysticè S. Gregor. *Ad excelsum,* inquit, *post prophetiæ ministerium venit, qui ad cælestia gaudia, quæ prædicat, mentem erigit, & ad ea amando, se sublevat, quæ loquendo monstrat. Doctores quidem cum minoribus plana prædicant, quasi in plano sunt : & quia post verba prædicationis, ad promerenda ea quæ prædicant, se bonis operibus præparant, ad excelsum venire perhibentur.*

Vers. 14. DIXITQVE PATRVVS SAVL] Patruus hic Saulis fuit Ner pater Abner principis militiæ Saulis, inquiunt Beda, Hugo, Abul. Dion. & alij. Ner ergo fuit frater Cis patris Saulis.

Vers. 16. DE SERMONE AVTEM REGNI NON INDICAVIT EI] Cur tam altum de regno suo Saul tenuit silentium? Respond. Lyran. *Vt euitaret iactantiam, & humilitatem seruaret.* Vatabl. *hoc tribuitur,* inquit, *modestiæ Saulis.* Abul. *Erubuit,* inquit, *de se hoc dicere, ne videretur se iactare, si hoc crederet esse verum.* Addit, Carthus. *Quo exemplo,* inquit, *quorumdam iactantia vanitas, insipientia arguuntur, qui nihil norunt celare, & præsertim si quid gloriæ & honoris eis exhibitum fuerit, aut exhibendum, silere non valent, & propriam pandunt stoliditatem.* Porrò S. Greg. *Verbum,* inquit, *non indicat, qui magnitudinem sanctitatis per vanam gloriam non reuelat. Nam qui magna dignitate, magnaque sanctitate radiat, multa viuendo ostendit, quæ loquendo non dicit.*

Secunda causa fuit, ne secretum propalaret: ita Lyran. *Nam Samuel,* inquit, *vnxerat eum secretè, propter quod patruum Saulis fecit præire, ne audiret verba eius, vt suprà dictum est : & ideo voluit tenere secretum, & debuit quousque Samuel negotium publicaret,* Regi enim ad regia negotia summè opus est secreto.

Tertia, ne patrui inuidiam sibi concitaret, vti concitauit Ioseph narrans somnium fratribus de suo principatu: ita Ioseph. 6. Antiq. cap. 4. Hugo, Abulen. & alij.

Vers. 17. ET CONVOCAVIT SAMVEL POPVLVM AD DOMINVM IN MASPHA] non quod *in Maspha* esset arca Domini, vt vult Lyran. sed *ad Dominum,* id est ad comitia Domini, ad conuentum & Ecclesiam Domini, ad Synagogam Domini: vbi enim est Ecclesia Dei, ibi est præestque ipse Deus. Rursum *ad Dominum,* id est ad Domini sortes & iudicium, quo scilicet Dominus publicè erat designaturus regem Israeli à se electum : ita Caiet. vide dicta de *Maspha* c. 7. v. 5. & Iudic. 20. v. 1. Noluit enim Deus suspectum populo esse Samuelem, quasi humano non diuino iudicio rem tantam peregisset.

Vers. 18. EGO ADVXI ISRAEL, &c.] Verè S. Bern. Serm. de septem misericordijs, de se ipso fatebatur: *Sic,* inquit, *onerat me miserationibus suis Deus, sic obruit beneficijs, vt nunc aliud sentire non possim.*

Vers. 19. NVNC ERGO STATE CORAM DOMINO] *Religiosus,* inquit Caiet. *sortium vsus significatur, per stare coram summo Deo : vt non ex casu, sed ex diuina prouidentia expectaretis effectum sortis, eleuatis mentibus in Deum & deuotè commendando causam Deo.*

Vers. 20. ET APPLICVIT (Hebr. בקרב *iacreb,* id est appropinquare vel accedere fecit) OMNES TRIBVS ISRAEL] ad sortem, hoc est dedit vel iecit sortem duodecim tribubus vt per eam videret, quam ex illis Deus eligeret, vt ex eâ regem designaret. *Applicuit eas* Samuel, ait Abul. ponendo sortes pro illis, vel Deum interrogando pro singulis. Quales fuerint hæ sortes, nescimus, quia eas S. Scriptura non explicat.

Nota, Samuel iam antè ex Dei iussu Saulem vnxerat in regem, sed secretò; nunc vt eumdem à Deo electum toti populo ostendat, sortem iacit instinctu Dei, qui Samueli suggessit, se ita sortes has directurum, vt non in alium quam in Saulem caderent. Prudenti consilio id fecit Deus, ne quis à Samuele non à Deo electum Saulem ob priuatā ami-

amicitiam, spes & commoda arbitraretur; aut se A vel alios è Iuda, vel alijs nobilioribus tribubus, ait Lyran. regno digniores esse iudicaret. Sors hæc fuit diuinatoria, sed à Deo suggesta, ideoq; licita. Vide quæ de sorte triplici partim licita, partim illicita, dixi Actor. 1. Et Ionæ 1.

VERS. 21. ET CECIDIT COGNATIO METRI.] Inter filios Beniamin qui exactè numerantur 1. Paral. 8. v. 1. & seq. nominatur *Metri*. Quare Hebræi, Lyran. Abulens. Hugo, Dion. & alij censent aliquem ex posteris Beniamin, qui nominantur 1. Paralip. 8. cognominatum fuisse *Metri*, id est *iaculatorem*, quod in arte sagittandi, scopum scilicet configendi excelleret; in hac enim eminuisse Beniaminitas patet Iudic 20. 16.

VERS. 22. ET CONSVLVERVNT POST HÆC DOMINVM,] per Pontificem indutum Rationali in quo erant Vrim & Tummim, vti dixi Exodi 28. 30. B

ECCE ABSCONDITVS EST DOMI,] in vasis quibusdam, vt habent Hebr. & Græca, putà in populi qui conuenerat, sarcinis, ait Vatab. vel in latebram aliquam fugerat, vt ait Iosephus, idque ex humilitate qua se regno indignum iudicabat, & onus regendi formidabat, ait Lyran. Hugo, Abulen. & Caiet. Vide hic quomodo honor sequitur fugientes, sequentes fugit, vti secutus est Saulem.

VERS. 23. ALTIOR FVIT VNIVERSO POPVLO AB HVMERO ET SVRSVM,] vt sicut corpore, sic & mente, virtute & dignitate regia subditis omnibus emineret. Fuit ergo Saul procerus, & quasi gigas. Sic Anchises Æneid. 8. ait Virgil. *cunctis altior ibat*, & Turnus lib. 7. *toto vertice supra est*. Sic procerus fuit Salomon Cant. 5. 15. Carolus Magnus, Iulius Cæsar, Romulus. Suum Traianum laudat Plinius in Panegyrico: *Quòd non humeris hominum, vt alij superbi Imperatores, veheretur: sed sola corporis proceritate elatior & excelsior, non de patientia ciuium, sed de superbia Principum triumphasset.*

Audi Theod. *Ideò Deus elegit omnium maximum, quia Hebræi non animi virtutem, sed corporis magnitudinem mirabantur.*

Tropol. S. Gregor. *Rex*, inquit, *præcellit collo, præcellit & capite. Quid enim in collo, nisi loquutio? quid in capite, nisi mentis contemplatio designatur? Capite ergo & collo subditorum omnium capita excellit, si contemplationis altitudine mirabilis est, & sublimitate doctrinæ.* Et paulò inferiùs: *Emineat*, inquit, *Rex collo, emineat capite, sit humero sublimis, vt conuersatione perfectus sit, eloquio mirabilis, præ cæteris arduus in arte contemplationis.*

Saul typus Christi tripliciter. Alleg. Saul fuit typus Christi, idque ob tres analogias, quas recenset Beda lib. 2. in Samuel c. 3. *Primò*, inquit, *quia Saul de tribu Beniamin, id est filij dexteræ, descendit: ita Christi Domini familia, quæ ab eo pascitur ac regitur, tota dextera est: nam eius charitas in eis solùm, qui ad dexteram regni partem pertinent, perfectè generatur. Secundò quia Saul altior fuit vniuerso populo, seu eminebat super omnem populum: ita Christus Dominus suæ sanctitatis & potestatis gloria cunctos facilè superabat. Quis enim similis erit Deo, inter filios Dei?* Et iterum: *Qui de cælo venit: super omnes est. Tertiò, quia Saul in Regem vngendus absconditus est domi; ita & Christus Dominus cùm venturi essent vt raperent eum & constituerent sibi Regem, fugit.* Nec sine mysterio Saul domi absconditur: *quia Christus Dominus*, inquit Beda, *intus se quæri debere, intus inueniri posse, intus esse quæ docet; intus, quò ducit, ostendit.*

VERS. 25. LOCVTVS EST AVTEM SAMVEL LEGEM REGNI.] id est, præscripsit leges seruandas tam Regi circa populum, quam populo circa Regem, quid scilicet Rex populo, ac vicissim quid populus Regi præstare deberet. Hinc liquet ius regis à Samuele recensitum c. 8. v. 11. non esse legitimum, sed iniquè vsurpatum.

ET EXPOSVIT CORAM DOMINO,] puta coram arca Domini. Hic ergo Samuel publicè coram toto populo Saulem ex Dei iussu pronuntiauit Regem, ideoque publicè rursum eum vnxit, & diademate cæterisque regijs insignibus decorauit. Ita Abulen. & sat colligitur ex innouatione regni quæ facta dicitur cap. sequen. v. 14. VERS. 26.

SED ET SAVL ABIIT IN DOMVM SVAM IN GABAA.] Mysticè S. Gregor. *Domus*, inquit, *Regis in Gabaa sita perhibetur. Gabaa quippe sublimis dicitur. Domus ergo Regis in Gabaa esse ostenditur, quia electus Doctor non ima & terrena cogitando incolere; sed alta & cælestia meditari studet.*

FILII VERO BELIAL (homines indomiti, superbi, proterui, inobedientes, rebelles) DIXERVNT NVM SALVARE NOS POTERIT ISTE?] *Iste*, scilicet vilis, plebeius, ignobilis, incognitus, inexpertus; Quid faciet hic longolius? Quid præstabit turris hæc carnea? *Non est in tanto corpore mica salis.* Ad quid tantum gigantis supercilium, nisi vt capita nostra despiciat, eaque suis brachijs premat, & tundat? Hic erit noster Cacus, de quo Ouidius. VERS. 27.

Dira viro facies, vires pro corpore, corpus.
Grande, pater monstri Mulciber huius erat.

ILLE VERO DISSIMVLABAT SE AVDIRE,] Hebr. *obsurdescebat*, gerebat se quasi surdum: *Noluit enim*, C ait Dion. *regnum suum à turbatione, lite & sanguine inchoare. Si enim ostendisset se verba illa audire, nec vindicasset, pusillanimis videretur: si verò vlcisceretur, ferocitati & arrogantiæ adscriptum fuisset.* Ergo rectè dissimulauit, finxitque se non audire, iuxta illud Eccles. 32. 12. *In multis esto quasi inscius.* Sapienter S. Isidor. libr. 3. Sentent. c. 50. *Plerumque*, inquit, *Princeps iustus etiam malorum errores dissimulare nouit, nō quòd iniquitati eorum consentiat: sed quòd aptum tempus correctionis expectet, quando eorum vitia vel emendare valeat, vel punire.* Et Seneca lib. 1. de Clementia: *Regibus*, inquit, *certior est ex mansuetudine securitas: quia frequens vindicta paucorum odium reprimit, omnium irritat.* Et paulò inferiùs: *Clementia ergo non tantùm honestiores; sed tutiores præstat: ornamentumq; imperiorum est, simulcertissima salus.* S. Bernard. ad Eugenium Pontificem: *pauca*, inquit, *castiges; multa dissimules.* Theodosij Imper. in iniurijs clementiam ita dilaudat S. Ambros. epist. 17. *Antiochenis*, inquit, *iam donasti iniuriam; inimici tui filias reuocasti, nutriendas apud affinem dedisti matri hostis tui misisti de ærario tuo sumptus.* Et August. lib. 5. de Ciuit. c. 26. *Inimicorum suorum*, inquit *filios, quos non ipsius iussus, sed belli abstulerat impetus, Christiana charitate dilexit; nec priuauit rebus, sed auxit honoribus.* *Sapiens multa dissimulat.*

D Causam dat S. Ambros. Serm. 20. *Quò enim quis fuerit ad iniuriam patientior, eò potentior constituitur in regno.* Sapienter S. Ambros. li. 2. de Interpellat. Iob. cap. 3. *Tacere*, inquit, *debet qui recognoscit obiectum, ne vulnus exasperet & fundatur cicatrix, tacere, & qui non recognoscit: audit enim alterius, non suum crimen: quod si referat, suum facit: si taces, retorquet, & conuitiantem vulnerat.*

Sapientiùs Tertul. lib. de patientia cap. 8. docet, claudendas esse aures ne iniurias audiant. *Si parū*, inquit,

inquit, *æquanimiter audiam dictum aliquod in me protervum aut nequam, reddam & ipse amaritudinis vicē, necesse est, aut cruciabor impatientia muta. At qui huiusmodi dictis aures obfirmaverit, ab vtroque incommodo eripietur: neque loquens maledicet, neque tacens affligetur.* Ita David suas aures obstruebat. *Ego autem, inquit, sicut surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum; & factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.*

Fructum huius patientiæ subijcit Tertul. *Omnis*, inquit, *iniuria seu lingua, seu manu incussa, cùm patientiam offenderit, eodem ictu dispungetur, quo telum aliquod in petra constantissima duritia libratum, & obtusum. Concidet enim ibidem irrita opera & infructuosa: & nonnumquam repercussum in eum qui emisit reciproco impetu saeviet. Nempe idcircò quis te lædit, vt doleas: quia fructus lædentis in dolore læsi est. Ergo tùm fructum eius euerteris non dolendo, ipse doleat necesse est amissione fructus sui.*

Regium ergo, imo diuinum est, iniurias contemnere, despicere, indulgere, & beneficijs obruere.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Naas rex Ammon vult viris Iabes Galaad eruere oculos dextros. Audit id Saul, cogitq; exercitum, quo cædit castra Naas ad internecionem. Quare v. 12. Hebræi applaudunt, eiq; regnum confirmant in Galgala.

1. ET factum est quasi post mensem, ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit
aduersum Iabes Galaad. Dixeruntque omnes viri Iabes ad Naas, Habeto nos
fœderatos, & seruiemus tibi. 2. Et respondit ad eos Naas Ammonites: Ad hoc feriam
vobiscum fœdus, vt eruam omnium vestrûm oculos dextros, ponamque vos opprobrium in vniuerso Israel.
3. Et dixerunt ad eum seniores Iabes: Concede nobis
septem dies, vt mittamus nuntios ad vniuersos terminos Israel: & si non fuerit qui defendat nos, egrediemur ad te.
4. Venerunt ergo nuntij in Gabaa Saulis: & locuti
sunt verba hæc, audiente populo: & leuauit omnis populus vocem suam, & fleuit. 5. Et
ecce Saul veniebat sequens boues de agro, & ait: Quid habet populus quòd plorat?
Et narrauerunt ei verba virorum Iabes. 6. Et insiluit Spiritus Domini in Saul, cùm
audisset verba hæc, & iratus est furor eius nimis. 7. Et assumens vtrumque bouem,
concidit in frusta, misitque in omnes terminos Israel per manum nuntiorum dicens:
Quicumque non exierit, & secutus fuerit Saul & Samuel, sic fiet bobus eius. Inuasit
ergo timor Domini populum, & egressi sunt quasi vir vnus. 8. Et recensuit eos in Bezech: fueruntque filiorum Israel trecenta millia: virorum autem Iuda triginta millia.
9. Et dixerunt nuntijs, qui venerant: sic dicetis viris, qui sunt in Iabes Galaad: Cras
erit vobis salus, cùm incaluerit sol. Venerunt ergo nuntij, & annuntiauerunt viris Iabes: qui lætati sunt.
10. Et dixerunt: Mane exibimus ad vos: & facietis nobis omne quod placuerit vobis.
11. Et factum est, cùm dies crastinus venisset, constituit
Saul populum suum in tres partes, & ingressus est media castra in vigilia matutina, &
percussit Ammon vsque dum incalesceret dies: reliqui autem dispersi sunt, ita vt
non relinquerentur in eis duo pariter. 12. Et ait populus ad Samuelem: Quis est
iste qui dixit: Saul non regnabit super nos? Date viros, & interficiemus eos. 13. Et
ait Saul: Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in
Israel. 14. Dixit autem Samuel ad populum: Venite, & eamus in Galgala, & innouemus ibi regnum.
15. Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi regem
Saul coram Domino in Galgala, & immolauerunt ibi victimas pacificas coram Domino. Et lætatus est ibi Saul, & cuncti viri Israel nimis.

Vers. 1. HABETO NOS FOEDERATOS,] quasi dicat: *Pange nobiscum fœdus*, vt vertunt Sept. Chaldæus verò: *Decerne nobis pactum, & seruiemus tibi*; quasi dicant: subditi & serui tui erimus, sed fœderati, non bello victi & manu capti, quasi mancipia.

Vers. 2. IN HOC FERIAM VOBISCVM FOEDVS, VT ERVAM OMNIVM VESTRVM OCVLOS DEXTROS.] tum ad ignominiam & opprobrium, vt sequitur; tum vt vos semicæcos & bello inutiles reddam. *Milites enim oculum sinistrum scuto tegunt, dextro verò in pugna rem gerunt.* Ita Abul. Audi Iosephum lib. 6. Antiq. c. 5. *Hic (Naas) Iudæis vltra Iordanem habitantibus infestus, cum magno & forti exercitu regionem ingressus, vrbes eorum subiugare cœpit: nec contentus libertatem in præsens abstulisse, vt omnem rebellandi materiam in futurum adimeret, tam vltrò deditis, quàm vi subactis, dextrum oculum eruebat: vt quoniam scutum sinistro prospectum negat, omninò inutiles bello fierent.*

Tertiam causam addit Dion. scilicet voluisse Naas hac exoculatione Iabesitarum, terrorem sui omnibus Hebræis incutere, ne quis deinceps similis supplicij metu, sibi rebellare auderet.

Tropol. *Naas* Hebr. idem est quod *serpens*, putà diabolus, *qui dextros oculos suorum eruit, quando abstinentibus à se delictis, sic per gulam præualet, vt carnalis*

A *lia sola cupiant, & spiritualia, quæ amare solebant, non attendant*, ait S.Greg. Beda & Angelom. spiritualia enim sunt dextra, id est potiora & meliora; ideoque dextro & meliori oculo intuenda: Carnalia verò sunt sinistra, id est viliora, ideoque sinistro & viliori oculo obiter aspicienda. Dextro ergo suspicimus cælum & cælestia; sinistro despicimus terram & terrestria.

Audi S. Nilum in Ascetico: *Naas Ammonites, qui serpentem significat, Israeli perspicaci omnem oculum dextrum effossurum se minitatur, vt nulla dextera cogitatio, ad vllam dexteram actionem dirigatur: eos enim qui à contemplatione ad actionem se conferunt, valdè proficere non ignorat: nam illi in actionibus suis sine reprehensione se gerunt, qui mentis oculis acutissimis, quid agendum sit, antea meditati sunt.*

VERS. 3. CONCEDE NOBIS SEPTEM DIES,] ad petendum à cæteris Hebræis consilium & auxilium. Concessit eis hoc Naas superbus non ex pietate, sed ex animositate, ait Dion. æstimans neminem ausurum eis succurrere, vel sibi in prælium occurrere. Putabat enim tam paucis diebus tantum exercitum, qui suo par foret, cogi non posse.

VERS. 4. VENERVNT ERGO NVNTII IN GABAA SAVLIS:] Gabaa enim erat patria Saulis, ideoque in ea rex factus residebat.

VERS. 5. ET ECCE SAVL VENIEBAT SEQVENS BOVES DE AGRO.] *Veniebat*, inquit Hugo, *sequens boues de agro; non vt custos boum, quia hoc esset inconueniens, vt Rex esset bubulcus: sed casu accidit, vt idem rediret Saul de agro boues præcederent eum in via.* Sic & Lyran. & Dion.

Verùm hic sensus contortus videtur & violentus: sequi enim boues de agro, est aratorum, boues ab aratro reducentium ad stabulum. Fuit ergo C Saul arator, ait Abulen. & licet iam foret rex creatus, ad solitam tamen agriculturam, cùm alia regni negotia non occurrerent, rediit. Sic & Dauid postquam à Samuele vnctus esset in Regem, rediit ad pascendum suas oues. Vnde vers. 7. vtrumque hunc bouem suum quo arabat Saul, concidit, in frusta. Erant ergo hi proprij eius boues, non alieni. Ita Abulen. Caietan. Sanchez, Mendoza, & alij. Causam dat S. Gregor. lib. 19 mor. c. 17. quia *perit omne quod agitur, nisi sollicitè in humilitate custodiatur.* Et hoc, ait Hugo Card. *est contra Religiosos, qui quando fiunt Episcopi, dimittunt regulam suam.* Vide & mirare hic simplicitatem & modestiam primorum Regum, Saulis & Dauidis, ac agriculturæ dignitatem & præstantiam; vtpote quam olim Reges, & Principes exercuerint. Sic Romulus, Remus, Curius, Fabricius, primique Romani Senatores & principes erant aratores & agricolæ. Audi Propert. lib. 4.

Saul rex & bubulcus.

Curia, prætexto quæ nunc nitet alta senatu,
Pellitos habuit, rustica corda, Patres.
Buccina cogebat priscos ad verba Quirites.
Centum illi in prato sæpè Senatus erat.

Sic & prisci Senatores Romani.

Plinius lib. 18. histor. c. 3. *Ipsorum*, inquit, *manibus Imperatorum colebantur agri; gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore.* Valerius Maximus lib. 4 c. 4. *Illi*, inquit, *prædiuites, qui ab aratro accersebantur, vt consules fierent voluptatis causa solum versabant imò quos pericula Reipub. Imperatores accersebant, angustiæ rei familiaris, bubulcos fieri cogebant.* Causam dat S. Chrys. hom. 15. in 2. ad Corinth. Quòd Deus primis parentibus agriculturam vt necessariam, artemque innocentissimam & præstantissimam indixerit, iuxta illud Genes. 2. 15. *Posuit eum in pa-*

Curii

Agricultura laus.

A *radiso voluptatis, vt operaretur & custodiret illum.* Et mox à diluuio cœpit, *Noë vir agricola exercere terram, & plantauit vineam.* Genes. 9. 20. Audi Philonem lib. de Abel. & Cain: *Moyses*, inquit, *præclaram existimans artem pastorum, ipse tractauit hoc negotium.* Et lib. de Agricultura: *Tanta* inquit, *curæ pastoralis honestas creditur & vtilitas vt Poetarum gens reges soleat vocare pastores populi.* Et lib. de Ioseph agens de cura pastoritia: *Quæ disciplina*, inquit, *cum ciuilis conuenit. Et hoc est opinor cur Poetæ reges vocant pastores populi. Nam qui summus est in arte priuata, facilè bonus rex euadet, pulcherrimo hominum gregi præpositus, approbata industria in minore negotio.* Denique libr. 1. de vita Moysis tom. 2. de Moyse: *Præfuit*, inquit, *gregibus, ad principatum se præparans. Nam pastoralis ars ad regnum est præludium, hoc est ad regimen hominum, gregis mansuetissimi.* Clemens Alexand. l. Strom. *Moy-* B *ses*, inquit, *oues pascit, vt qui ad principatum pastoralem priùs erudiretur. Et enim qui hominum gregi est præfuturus, est præexercitatio, omnium pascendarum scientia. Ab ea autem ducit Deus, vt esset Dux Hebræorum exercitus.* Et D. Ambros. eleganter idipsum notat lib. 1. Epist. epist. 4. *Abraham*, inquit, *& Iacob & posteà Moyses & Dauid pastores fuerunt, regalem, quamdam in hoc munere disciplinam induentes.* Deniq; S. Basil. hom. 26. de Martyre Mamante: *Ne contemnas*, inquit, *virum vbi pastorem audis: Qui Deo primus placuit, Abel pastor fuit. Moyses magnus ille Legislator, pecudes pauit in monte Horeb: & per pasturam, ad colloquium Dei peruenit. Iacob Patriarcha pecudes pascendo, pro veritate patientiam ostendit, & in modica imagine vniuersam vitam suam, quasi quodam charactere obsignauit: Dauid à pecudum pastura peruenit ad regnum. Sorores quædam* C *sunt pastura & regni administratio. Quapropter Dominus vtraque complexus, & pastor est & rex.*

ET IRATVS EST FVROR EIVS NIMIS.] Acuit VERS. 6. Saul iram iustam in Naas idololatram & tyrannum tam indigna poscentem ab Israelitis: Deo & sibi quasi Regi ia subditis, vt illa ipsi esset cos virtutis, eumque stimularet ad iustam de eo vindictam, & subditorum defensionem, ad hoc enim opus erat animo heroico & excelso, præsertim in re tam subita, cùm nullum haberet militem, & hostis, tempusque angustum vrgerent. Audi S. Basil. hom. 10. de ira: *Neruus*, inquit, *est animæ indignatio, fortitudinem constantiamq; præbens ad res bene gerendas; quæ animam voluptate delinitam ac lassescentem, velati ferro quodam cohibens, austeriorem, fortioremq; ex molli ac remissa dedit.* Et paulò post: *Ira*, inquit, *velut armis vtamur. Ideò Moyses omnium hominum mansuetissimus vituli idololatriam damnans, Leuitarum manus in cædem fratrum armauit. Quid Phinees* D *iustum reddidit? Nonne contra fornicantes ira, qui alioqui mitis ac mansuetus existens, protinus virumque trucidauit? Samuel autem, Regem Amalec nonne iusta ira in medium trahens occidit? Sic ita ne fit ira sæpenumero bonarum actionum administra. Helias verò Zelotes turpitudinis Sacerdotes iusta indignatione in totius Israel vtilitatem, vt morte mulctarentur, effecit.*

Ira cos virtutis.

Quocirca S. Ambros. lib. 1 Offic. c. 21. *Irascimini*, ait, *vbi est culpa, cui irasci debeatis: non potest enim fieri, vt non rerum indignitate moueamur: alioqui non virtus, sed lentitudo & remissio indicatur. Irascimini ergo; ita vt, à culpa abstineatis.*

Tropol. S. Greg. *Ecce*, inquit, *Saul vt irasci nimis potuerit, priùs in eum spiritus Domini insiliit. Quàm metuenda sit ergo Sanctorum ira cernimus, si insilientem in eos Domini Spiritum cogitamus: si dum illos foris ira-*

scentes aspicimus, commouentes spiritum intus pariter attendamus. Quoties ergo maiorum Zelo corrigimur, sub eorum indignatione vehementer possumus pauere, si eorū impetum, motum sancti Spiritus credimus.

Vers.7. Et assvmens vtrvmqve bovem, concidit in frvsta.] Imitatus est Saul exemplum Leuitæ, qui vxorem stupro occisam conscindens in frusta, illa per totum Israelem dispersit, itaque omnes ad stupri vindictam accendit. Iudic. 19. 92. Sic nouitas concisionis, noui regis minantis, se idem facturum bobus eius, qui se a bello subduxisset, omnes impulit, ad commune periculum communibus animis armisque propulsandum. Timebant enim Tyrannum Naas, ne subiugatis & exoculatis Galaaditis, victoria insolescens, pergeret trans Iordanē, ibiq; pari cæteros feritate omnes Hebræos sub iugum mitteret & exocularet. Timebant quoq; iras & minas sui Regis Saulis. Timebant deniq; Deum vindicem, ne si regem suum ab eo constitutum desererent, ab eo in manus Naas traderentur.

Qvicvmqve non exierit et secvtvs fverit Savl et Samvel, sic fiet bobvs ejvs.] Hinc patet Samuelem Dei monitu adfuisse Sauli, & interfuisse castris & prælio, vt omnes ad illud animaret, & suis precibus meritisque, eis à Deo victoriam impetraret. Vnde & eâ partâ v. 12. ait populus ad Samuelem. *Quis est iste qui dixit, Saul non regnabit super nos?* Et v. 14. *Dixit Samuel ad populum, &c.* toti ergo huic belli tam periculosi negotio interfuit, imò præfuit cum Saule Samuel, quasi iudex vindexque Israelis. Nota hic: tam diu bonus fuit Saul, quamdiu Samuelem directorem secutus est: quando verò eius monita iussaq; neglexit, factus est malus & reprobus. Rursùs Saul præponit se hic Samueli, quasi Rex totius Israelis, ideoque dignior; licet Samuel eo esset sanctior.

Sic fiet bobvs eivs.] Sed cur idipsum hominibus ipsis non comminatur? Respondit R. Salomon apud Lyranum & Abulens. *Noluit*, inquit, *comminari pœnam mortis, vel detruncationis membri, ne in principio regni sui, à magno rigore incipere videretur.* Astipulatur Dionysius: *Comminabatur*, inquit, *Saul pecorum ablationem, non hominum trucidationem; vt temperatè inciperet suam exercere iurisdictionem.*

Nouelli ergo Principes, si sapiunt, sequantur illud Claudiani: *Mitissimâ sors est regnorum, sub rege nouo.*

Vers.8. Fvervntqve filiorvm Israel trecenta millia, virorvm avtem Ivda triginta millia.] Mendaciter Iosephus, vt vires suorum Israelitarum, Vespasiano & Romanis ostentet, ait, ex Israele fuisse septingenta millia, ex Iuda verò septuaginta. Quanquam Sept. hic numerent sexcenta millia Israelis, & septuaginta ex tribu Iuda. PorròSaul *recensuit eos in Besech*, qui erat locus iuxta Iordanem, cuius rex erat Adoni Besec, Iudic. 1. 5. quam Iosephus *Balam* vocat, Sept. *Bama.*

Mysticè, *Besec* Hebr. idem est quod *fulgur* vel *egestas*, quod Beda ad mysterium traducens asserit, *fideles omnes, æternæ patriæ ciues, in Christo Domino, qui fulguri comparatur*, Lucæ 17. vers. 24. *numerandos esse & colligendos.* Et rursùs, *qui relictis omnibus sequuntur Dominum, describendos esse & recensendos, vt regno cælorum potiantur, quod pauperes spiritu consequuntur*, Matth. 5. v. 3.

Porrò numeris 300. & 30. millium, idem Beda hoc mysterium assignat: *Ternarius*, inquit, *propter confessionem sanctæ Trinitatis ad fidem: denarius, & centenarius propter dexteræ mercedis electionem, & denariū diurnum bonis vinitoribus dandum, referuntur ad spem. Porrò millenarius ad immobilem stabilemq; perfectæ dilectionis respicit operationē.* Et statim: *In filijs Israel, qui est videns Deum*, intelligit *speculantium perfectionem: in viris autem Iuda, qui interpretatur confessio confitentium fortitudinem:* suo vtrisque nomine optimè accommodato. Nam *contemplatores* mitiori vocabulo *filij: Confessores*, solidiori nomine *viri* nuncupantur.

Cras erit vobis salvs.] Mirare hic prudentiam & celeritatem Saulis, qui vno die tantas copias conflauit, disposuit, magnis itineribus in hostē contendit, pugnauit, vicit, triumphauit: vt cum Iulio Cæsare dicere posset: *Veni, vidi, vici.* Hinc patet minùs verè Iosephum, & ex eo Magistrum hist. schol. pro *cras*, supponere, *tertio die. Credibile est*, ait Dion. *quòd Samuel diuina reuelatione cognouit, quòd Saul cum suis triumpharet.* Vers.9.

Cvm incalverit sol.] Mysticè B. Petrus Damiani lib. 6. epist. 5. *Cùm*, inquit, *mens per desidiā primitùs tabefacta, iam in se reuersa, ad Conditoris sui desiderium recalescit; cùm torporem negligentiæ deserit, & frigus insensibilitatis pristinæ flamma sanctæ amoris accendit: tunc velut incalescente sole, victoria de hostibus sumitur, & obsessa ciuitas de superbi Regis manibus liberatur. Hinc est quod de Abraham scriptū est: quia apparuit ei Dominus in conualle Mambre in ipso feruore diei.* Genes. 18. v. 1. *Hinc est quod de Lot dicitur: Sol ortus est super terram, & Lot ingressus est Segor.* Genes. 19. v. 23. *Rectè igitur mundi, siue principis eius amicitias dedignamur, & cum eis simul societatis fœdus habere contemnimus, ne dum tenebris iungimur, luce priuemur.*

Mane exibimvs.] Audi S. Gregor. *Qui*, inquit, *iam de diuino auxilio securi sunt, quamdam spem hostibus tribuunt, quos promittendo illudunt. Voce quidē debilitatem simulant; sed fortitudinem promissi auxilij intùs seruant. Aliud ergo promittunt, aliud credunt.* Et paulò pòst: *Dabant*, inquit, *hostibus credere, quòd se in eorū manibus traderent, vt facere de eis possent quæcumq; voluissent. Sed qui in diem sequentem venturum Regem in suum auxilium nouerant, exire cum eo non ad hostium manus, sed ad interfectionem cogitabant.* Vers.10.

Constitvit (diuisit) Savl popvlvm in tres partes,] vt tribus ordinibus & locis, in hostium castra ex inopinato irruerent; itaque eos percellerent & occuparent, ne quis eorum euaderet. Rursùm, vt si vna turma deficeret vel succumberet, altera ei succurreret. Vers.11.

Mysticè, B. Petrus Damiani lib. 6. Epistolarum Epist. 5. *Quid est*, inquit, *quòd populū in tres constituit partes, nisi quia tres sunt principales animæ virtutes, fides scilicet, spes & charitas? in trifarijs itaq; bellatorum partibus victoria certaminis obtinetur, quia tribus his virtutibus, duce Christo, omnis diabolica tentatio vincitur.*

Et ingressvs est media castra in vigilia matvtina,] vt somno sopitos vel semisomnes inuaderet & opprimeret. Simili stratagemate vsus Iosue c. 10. 9. cecīdit Amorrh. vide ibi dicta.

Et percvssit Ammon.] putà Ammonitas. Addit Iosephus ipsum eorum regem Naas fuisse occisum. Vers.13.

Et ait Savl: non occidetvr qvisqvam in die hac:] quia hęc dies est gaudij: victoriæ & triūphi; quam non decet cæde luctuq; ciuium funestare, fœdare, maculare, ait Ioseph. Abul. & Dion.

Eamvs in Galgala, et innovemvs regnvm.] Elegit Samuel Galgala; tū quia hic locus erat vicinus Iordani, iuxta quem commissum erat prælium, & victoria parta: tum quia Galgala locus Vers.14.

erat

erat celebris ob castra Iosue c.5. tum quia Samuel in Galgala populum iudicare solebat. Ibi ergo fiebat conuentus populi & comitia publica; in quibus proinde Samuel voluit innouare regnū Saulis, id est nouâ populi de tanta eius victoria gratulatione confirmari. Vnde verisimile est Samuelem hic rursùm vnxisse Saulem in regem, cæterisque regis insignibus eum ornasse. Hinc Ioseph. l.6.c.4. asserit Saulem vnctum in *Masphe & in Galgala*. Ter ergo vnctus est Saul, à Samuele primò secretò, & priuatim cap. 10. 1. Secundò, publicè *in Maspha*. Tertiò post victoriam publicè pariter *in Galgalis*. Ita Abulen. Sanchez, Serar. & alij. Sic &

A David ter fuit vnctus in regem, primò: priuatim in domo patris cap. 16. 13. Secundò, publicè in Hebron *super tribum Iuda*, 2. Reg. 2. 4. Tertiò, c. 5. 3. ibidem *super totum Israel*.

ET OBTVLERVNT IBI VICTIMAS PACIFICAS,] in gratiarum actionem pro pace, Israëli per victoriam Saulis parta; & in postulationem, vt illa pax tam Israeli quàm Sauli foret firma & cōstans. In noua enim tantæ victoriæ exultatione ac noui regis & triumphatoris Saulis inauguratione, par erat, hæc sacrificia ad publicam gratulationem offerri *in Galgalis*; esto ibi non esset arca fœderis, nec tabernaculum, vel altare holocaustorum.

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Samuel sui principatus iustè sanctéq; gesti testimonium poscit à plebe: Mox v. 7. refricans Dei in populum beneficia ac populi ingratitudinem, grauiter eum contestatur, vt soli Deo seruiat; alioqui Dei vindictam experturum: in cuius rei signum, Deo quasi è cœlo dicta sua confirmantis vocem elicit per tonitruum, v. 18. Igitur hoc capite populus Samuelis innocentiam probat, sapientiam audit, patientiam videt, potentiam admiratur.

1. DIxit autem Samuel ad vniuersum Israel: Ecce audiui vocem vestram, iuxta omnia quæ locuti estis ad me, & constitui super vos regem. 2. Et nunc rex graditur ante vos: ego autem senui, & incanui: porrò filij mei vobiscum sunt: itaque conuersatus coram vobis ab adolescentia mea vsque ad hanc diem, ecce præsto sum. 3. Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius, vtrum bouem cuiusquam tulerim, aut asinum: si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi: & contemnam illud hodie, restituamque vobis. 4. Et dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam. 5. Dixitq; ad eos: Testis est Dominus aduersum vos, & testis Christus eius in die hac, quia non inueneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt: Testis. 6. Et ait Samuel ad populum: Dominus, qui fecit Moysen & Aaron, & eduxit patres nostros de terra Ægypti. 7. Nunc ergo state, vt iudicio contendam aduersum vos corā Domino, de omnibus misericordijs Domini, quas fecit vobiscum, & cum patribus vestris: 8. quo modò Iacob ingressus est in Ægyptum, & clamauerunt patres vestri ad Dominum: & misit Dominus Moysen & Aaron, & eduxit patres vestros de Ægypto & collocauit eos in loco hoc. 9. Qui obliti sunt Domini Dei sui, & tradidit eos in manu Sisaræ magistri militiæ Hasor, & in manu Philisthinorum, & in manu regis Moab, & pugnauerunt aduersum eos. 10. Postea autem clamauerunt ad Dominum, & dixerunt, Peccauimus, quia dereliquimus Dominum, & seruiuimus Baalim & Astaroth: nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & seruiemus tibi. 11. Et misit Dominus Ierobaal & Badan, & Iephte, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorū per circuitum, & habitastis confidenter. 12. Videntes autem quòd Naas rex filiorum Ammon venisset aduersum vos, dixistis mihi: Nequaquam, sed rex imperabit nobis: cùm Dominus Deus vester regnaret in vobis. 13. Nunc ergo præsto est rex vester, quem elegistis & petistis: ecce dedit vobis Dominus regem. 14. Si timueritis Dominum, & seruieritis & audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os Domini: eritis & vos, & rex qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum: 15. si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaueritis sermones eius, erit manus Domini super vos, & super patres vestros. 16. Sed & nunc state, & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. 17. Numquid non messis tritici est hodie? inuocabo Dominum, & dabit voces & pluuias: & scietis, & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem. 18. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluuias in illa die. 19. Et timuit omnis populus nimis Dominum & Samuelem, & dixit vniuersus populus ad Samuelē: Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, vt non moriamur, addidimus enim vniuersis peccatis nostris malum, vt peteremus nobis regem. 20. Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere, vos fecistis vniuersum malum hoc: verumtamen nolite recedere à tergo Domini, sed serui-

te Domino in omni corde vestro. 21. Nolite declinare post vana, quæ non prode-
runt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt. 22. Et non derelinquet Dominus popu-
lum suum, propter nomen suum magnum: quia iurauit Dominus facere vos sibi po-
pulum. 23. Absit autem à me hoc peccatum in Dominum, vt cessem orare pro vobis,
& docebo vos viam bonam & rectam. 24. Igitur timete Dominum, & seruite ei in veri-
tate, & ex toto corde vestro: vidistis enim magnifica quæ in vobis gesserit. 25. Quod
si perseueraueritis in malitia: & vos & rex vester peribitis.

VERS. 1. REX GRADITVR ANTE VOS.] Chald. *Ecce rex ductor in capite vestro.* Hoc enim petierat populus cap. 8. 20. Rursum Samuel hic quasi se abdicat principatu, quasi dicat: ego officio meo perfunctus sum, regem quem petistis dedi vobis Saulem: ille ergo deinceps erit rex, dux & princeps vester. Vnde mox v. 3. Samuel coram Saule toti populo administrationis suæ rationē reddit, vti solent facere ij, qui magistratu abeunt, vel eo se abdicant: quia in se tum reuerentiam & obedientiam Sauli detulit, tum suam integritatem ostendit; adeo Saulis & totius populi iudicio se supposuit, si quis aliquid aduersus eum haberet, ait Caiet.

EGO SENVI ET INCANVI; PORRO FILII MEI VOBISCVM SVNT.] Ne me mortuo insultent vel damnum, si quod alicui vestrûm intuli, ex bonis meis præstent & faciant: dummodo læsus illud nunc palàm edicat, & de eo me conuincat. ita Lyran. Secundò, Dion. quasi dicat: ego abeo, sed filij mei pro me, si qua in re opus erit, vobis, nouoque regi seruient. Tertiò, Mendoza, quasi dicat: *Filij mei vobiscum sunt. Optimè illos nostis; & ab illis in meam vitam facile inquiretis: an ego illorum malitiam fauerim, aut iuuerim, aut aliquo patrocinio ad tyrannidem exercendam incitarim. Quare cùm hæc inquisitis facilis sit; omnes quæso ad hoc iudicium concurramus.*

Ex *Senui & incanui*, patet Samuelem hoc tempore fuisse valde senem; scilicet circiter sexaginta annorum; ita vt natus anno 2. Heli, qui 40. annis præfuit, cùm ei morienti successit, fuerit 38. annorum, ac deinde 22 præfuerit Israeli. Sic enim his 22 annis additis conflabuntur anni sexaginta senectutis eius, quæ in eo citior & grauior fuit, ob labores assiduos, quos in iudicando subierat. Dices, quomodo ergo subdit Samuel: *Conuersatus coram vobis ab adolescentia mea?* Nam qui 38. est annorum non est adolescens, sed vir. Respon. Samuel adhuc viuente Heli, cum iunior esset, multa loco Heli iam grandæui administrabat; exercebat enim eum Deus per Heli, vt idoneus fieret eius successor: huc enim eum ipse destinabat.

VERS. 3. CORAM CHRISTO EIVS,] id est coram Saule, qui est *Christus*, id est *vnctus Dei*, eò quòd Deus eum per me regem crearit, & vnxerit. Samuel ergo coram Saule & coram Deo suam integritatem enuntiat, ad Saulis & populi exemplum, vt illud imitentur; simul tacitè innuens, se Deo illam acceptā referre. Nam vt ait D. August. lib. 9. Confess. c. 13. *Quisquis*, inquit, *tibi Domine enumerat vera merita sua, quid tibi enumerat nisi munera tua?* Et Epist. 105. ad Sixtum: *Cùm*, inquit, *Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronat, quàm munera sua.*

VTRVM BOVEM CVIVSQVAM TVLERIM] Sic & S. Paulus. *Argentum*, inquit, *& aurum, aut vestem nullius concupiui; ipsi scitis.* Actor. 20. v. 33. Et iterum Capite, inquit, n[illegible] *neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumuenimus*, & c. 2 Cor. 7. v. 22.

Hinc B. Petrus Damiani li. 1. Epist. 12. coarguit Episcopos, qui nolunt se suosque actus à ciuibus examinari: *Quis*, inquit, *est hic arrogantiæ tumor: quis elationis fastus? Quæ denique tanta superbia, vt liceat Episcopum ad propriæ voluntatis arbitrium viuere; & quod insolenter excessum est, à subiectis suis, dignetur audire.* Et paulò pòst, hunc fastum per exempla proborum contraria exaggerans: *Beatus*, inquit, *Iob dicit: Si contempsi subire iudicium cum seruo meo.* Iob. 31. v. 13. *Et tu dicis: Absit, vt digner ad examen venire cum Clericis meis. Deus omnipotēs per Isaiam clamat: venite & arguite me.* Isai 1. v. 18. *Is qui iudicat omnia non dedignatur à seruis argui: tu seruus vtique cum seruo in iudicium venire fastidis? Samuel vltrò se arguendum nullis accusantibus obtulit; & vtrū vos in aliquo violenter oppresserit, inquisiuit. Ecce præsto sum*, inquit, *loquimini de me*, &c.

SI OPPRESSI ALIQVEM.] Samuelis iustitiam & modestiam affectatus S. Greg. Nazian. Orat. 32. se populi iudicio submittit. *Quid*, inquit, *populum hunc per auaritiam circumuenimus? numquid priuatis vtilitatibus consuluimus? numquid Ecclesiam molestia affecimus? Nihil profectò, quantùm mihi conscius sum. Purum nummis adulterinum sacerdotium custodiui.* Mox graui contentione idipsum perurget dicens: *quod si Principatus, aut sublimium thronorum studio ductus sum, aut Imperatorum aulas calcare appetij, nunquam aliud quidquam splendoris consequi mihi contingat; aut si consequutus fuero, statim illud proijciam, atque amittam.*

Porrò Samuel hæc de se recenset coram nouo rege Saule, vt eum suo exemplo doceat subditos non opprimere, sed subleuare. Ita S. Chrysost. hom. 24 in Epist 2. ad Corinth. qua in re vide & imitare prudentiam Samuelis.

SI DE MANV CVIVSQVAM MVNVS ACCEPI,] etiam vltrò & sponte oblatum. Magnæ integritatis, magnanimitatis & sanctitatis indicium est, munera refutare. Sic Daniel ad Baltasar c. 5. 17. *Rex*, inquit, *munera tua alteri da.* Quærit S. Chrysost. in Psal. 95. *Et quod erat interpretationis suæ Danieli præmium?* ac respondet: *A Deo merces veniet: quin potiùs hoc ipsum mihi veritatis præmium, interpretari veritatem, ac puritatem, quæ infamatur, vindicare.* Sic Abraham respuit munera regis Sodomæ, quem ab hostibus liberarat. Gen. 14. 22. & Eliseus munera Naaman, quem à lepra curarat. 4. Reg. 5. 14. Et Moses Num. 16. 15. & Iobe. 31. 7. S. Hilarion Orionis, à quo legionem dæmonum expulerat, ampla dona refutans, cùm ille instaret, vt saltē illa accipiens erogaret in pauperes, respondit: *Tu meliùs potes tua distribuere, qui per vrbes ambulas, & nosti pauperes: Ego, qui mea reliqui, cur aliena appetam? Multis nomen pauperum occasio auaritiæ est: misericordia verò artem non habet. Nemo melius erogat, quàm qui sibi nihil reseruat. Tristi autem & in terra iacenti: Noli*, inquit, *contristari fili: quod facio pro me & pro te facio: Si enim hæc accepero, & ego offendam Deum, & ad te legio reuertetur.*

Prælati munera spernant munera.

Hinc S. Bernard. lib. 4. de Consid. mirè laudat Gaufridum Legatum Apostolicum, quòd omnia omninò etiam exigua munera spreuerit. *Non fuerunt*, inquit, *qui possēt Legato dicere: Ditauimus Abraham.*

braham. Ipse verò cum Samuele liberè concionabatur ad omnes, loquimini de me, &c. Addit S. Bern. exemplum Cardinalis Martini, cui cùm Episcopus quidam equum donasset, ac mox eius quadam in re suffragium flagitasset ab eo hoc responsi tulit: *Decepisti me, nesciebam tibi imminere negotium. Tolle equum tuum, ecce in stabulo est.*

Tropol. Quisque debet quotidie iudicium hoc sui peragere per rigidum conscientiæ examen. Audi S. Bern. ad fratres de monte Dei: *Disce tibi præesse, vitam ordinare, mores componere, te ipsum iudicare, & te apud te ipsum accusare, sæpe etiam condemnare, nec impunitum dimittere. Sedeat accusans iustitia, stet rea & temetipsum accusans conscientia, nemo te plus diligit, nemo fideliùs iudicabit. Post à te ipso rationē præteritæ noctis, & venturæ diei tu tibi canonem præscribito, & supervenienti noctis regimen indicito. Sic districtò nunquam abunde lasciuire vacabis.*

Vers. 4. Non es calumniatus nos, &c. neque tulisti de manu alicuius quippiam.] Magnū hoc est & mirabile totius populi de integritate Samuelis testimonium pariter & iudicium. Quocirca S. Greg. Nyssen. Meletium Episcopum Antioch. virum integerrimum confert Samueli in Orat. habita in eius funere: *Cùm primùm, inquit, illa Ecclesia Meletium vidit; vidit mansuetudinem atque clementiam qualis in Dauide fuit; qualis in Salomone, intelligentiam atque prudentiam; qualis in Moyse, bonitatem; qualis in Iosepho, continentiam pudicitiamq́; qualis in Daniele, sapientiam; qualis in Samuele perfectionem.*

Integritas Samuelis. Porrò Samuel suæ integritatis testimonium poscit à populo, vt deinde liberius eum de suis sceleribus redargueret. Nam vt ait S. Gregor. lib. 7. mor. c. 16. *Mūdus esse à vitijs debet, qui curat aliena corrigere: quia nequaquam purè maculam in membro considerat oculus, quem puluis grauat: & superpositas sordes tergere non valet manus, quæ lutum tenet. Dauid vir sanguinū, templum Deo ædificare prohibetur.* 1. Paral. 22. vers. 8. *Quia qui adhuc actibus carnalibus incumbit, necesse est, vt instruere spiritualiter mentes proximorum erubescat.* Et Tertul. lib. de Patientia c. 1. *Oportet, ait, constantiam commouendi, propria conuersationis auctoritate dirigere, ne dicta factis deficientibus erubescant.* Et S. Ambros. lib. 5. in Lucam c. 6. *Nisi tu, inquit, prius interiora tua vacua feceris ab omni labe peccati, non potes alijs ferre medicinam. A te igitur pacem suscipe, vt cùm fueris ipse pacificus, pacem alijs feras. Quomodo enim potes aliorum corda mundare, nisi tuum antè mundaueris?*

Quocirca Ferrandus Diaconus Carthag. hoc Samuelis exemplum, Belli Ducibus imitandum proponit. Sic enim scribit Regula 1. Innocentiæ militaris: *Dux, ait, in sua administratione, non præesse diligat, sed prodesse; imitetur bonis actibus Samuelem, vt comparet sibi liberam fiduciam verecunda & honesta libertatis, vt ingenuā fronte dicere valeat subiectis sibi, sicut dixit Samuel: Ecce adsum ego, &c. aut de manu alicuius accepi pro exhortatione vel sacramentum, &c. Et respondeatur etiam ei, quod dixerunt ad Samuel: Neminem nostrum misisti, &c. O quam gloriosus dixerit ante faciem Principis, qui ista audire meruerit,* &c.

Vers. 11. Et misit Dominus Ierobaal.] Hic est *Gedeon* successor aræ Baal. Iudic. 6. v. 32.

Et Badan: hic est *Samson*, vt vertit Chald. Sic & S. Hier. in quæst. Hebr. Angelo. Lyran. Abulen. Caiet. Vatab. & passim Interpretes. Nam *Samson* dictus est *Badan*, quasi בדן *bedan*, hoc est *in Dan habitans*. Fuit enim ipse ex tribu Dan: vel quasi *bendan*, id est *filius Dan siue Danita*, ait Clarius, Pagnin.

A A-bulen. & alij. Vnde nonnulli codices addunt *Samson*, quod explicationis *Badan* causâ additum in margine, posteà irrepsit in textum; vnde ex eo illud deleuere Romani. Rursùm *Badan* Hebr. idem est quod *vestis & fortitudo eorum* ait Pagnin. talis enim Hebræis fuit Samson. Denique per Anagramma & Alphabeticam reuolutionem quam Hebræi vocant *Athbas*, qua vltimæ litteræ cum primis retrogrado ordine commutantur, v.g. Aleph prima commutatur cùm vltima Tau; ac Beth secunda à principio, cum Schin quæ secunda est à fine, ac Daleth quarta à principio, commutatur cum Mem, quæ quarta est à media. Iuxta hanc inquā litterarum cōmutatione *Badan* est *Samson*, sic enim per idem Anagramma *Sesach* est *Babel*, Ierem. c. 25. vers. 26. vide ibi dicta. Vtitur Scriptura hac littera-

B rum reuolutione, vt significet fortis Samsonis cōmutationem, qua vir fortissimus post capillorum resectionem factus est infirmissimus, ac captus à Philisthæis exoculatus est.

Videntes autem quod Naas, &c. dixistis: Rex imperabit nobis.] Hinc patet, causam cur Hebræi petierint regem, fuisse metum imminentis Naas, vt superiùs dixi. Vers. 12.

Si timueritis Dominum,] eum reuerendo, amando, colendo, obediendo, & cauendo ne qua in re legem eius transgrediendo eum offendatis. Nam vt ait S. Chrysost. in Psa. 127. *Nullum est malum quod non extinguat Dei metus. Quemadmodum ignis, quodcumque ferrum ceperit contortum vel rubigine confectum, id clarum reddit ac pulchrum, ferruginem abstergens & quod in eo erat peruersum & inflexum, perfectissimè corrigit: ita Dei metus vel exiguo tēpore facit omnia, & eos qui ab ipso tacti sunt, nulla re humana frāgi sinit.* Vers. 14.

C Eleganter & neruosè Tertul. lib. de Præscript. cap. 43. *Vbi, inquit, Dei metus, ibi grauitas honesta, & diligentia attonita, & cura sollicita, & adlectio explorata, & communicatio deliberata, & promotio emerita, & subiectio religiosa, & apparitio deuota, & processio modesta & Ecclesia vnita, & Dei omnia.*

Eritis, &c. sequentes Dominum.] quasi dicat: ostendetis re ipsa vos ex toto corde sequi Dominum, sicut filij sequuntur per omnia patrē, milites Ducem, subditi Regem. Atque hinc consequemini magnum decus: *Gloria enim magna est sequi Dominum*, vt ait Eccles. c. 23. 38. ac magnum pariter emolumentum. Deus enim vos quasi sequaces cultoresque suos proteget, prosperabit & beabit. Vnde Sept. addunt: *& liberabit vos.*

Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaueritis sermones eius.] Primò, aliqui cum Hugone sic exponunt: *Si præcepta Dei æstimaueritis esse aspera & difficilia, vel impos-* Vers. 15.

D *sibilia seruatu.* Nam vt ait S. Gregor. *Bona opera in dilectione suauitatis habenda sunt, non in æstimatione asperitatis: nam quibus semper dura & aspera videntur, quæ à Domino præcipiuntur, paulatim decidunt & deficiunt.* Et paulò pòst: *Si non exasperaueritis, inquit, os Domini; quasi dura [illegible], quæ carnalibus aspera sunt, præcepta charitatis, vsq; ad vitæ finem cum suauitate deducitis.* Piger enim & nequam seruus est, *qui fingit laborem in præcepto.* Psal. 93. 20. Secundò, item Hugo; quasi dicat: *si feceritis Deum asperè loqui propter peccata vestra*, vt scilicet dicat: *Ite maledicti in ignem æternum.*

Tertiò & genuinè, Hebr. est: *Sed amaricaueritis*, vel *amarū feceritis os Domini*, hoc est, si irritaueritis, & ad iram prouocaueritis Dominum; ira enim ostendi solet ama[illegible] & vultu, indeq; prodeuntibus

 tibus

tibus sermonibus amaris & asperis ; vnde Chaldæus vertit: *Et rebellaueritis dictis Domini.* Rursū per *os & sermones Domini*, possunt accipi leges & præcepta Dei, quæ ipse ore suo edixit, quasi dicat *si offenderitis legē, eamq́; ad iram prouocaueritis.* Est prosopopœia, tribuitur enim legi inanimæ anima, sensus & ira: Lex enim videtur irasci impijs, dū ab ijs violatur & contēnitur, ideoq; ipsa quasi irata sui violatoribus minas & pœnas in se sancitas intentat. Verùm per legē intelligitur Deus legislator, qui præuaricatoribus irascitur, eisque pœnas in lege statutas infligit. Hic ergo sensus in idē cū priore redit.

ERIT MANVS DOMINI SVPER VOS, ET SVPER PATRES VESTROS.] Primò, Chaldæus sic exponit: *Erit plaga Domini in vobis, vt hæc quæ fuit in patribus vestris, cùm in deserto Deo rebellarunt.* Sic & Vatab. *Affliget, inquit, vos vt afflixit maiores vestros, quando fuerunt inobedientes.* Accedit Lyran. *Manus, inquit, Domini erit super vos de futuro, sicut fuit super patres vestros de præterito.* Et Carthusianus: *Quidam, inquit, sic exponunt. Ita erit super vos in posterum, sicq; puniemini, sicut iam antè fuit, & sicut puniti fuerunt patres vestri transgressores.* τὸ enim *&*, quando copulat similia, idem valet quod *sicut*, vt patet in Prouerbijs.

Secundò, Dion. quasi dicat: *Tam vos, inquit, quàm patres vestri, qui vos ad mala inducunt, seu à vitijs non refrænant incurretis debitas pœnas Dei, vel super patres vestros defunctos condemnatos; quorum damnatio seu tormentum augebitur ex iniquitatibus & condemnationibus vestris; in quantum præbuerunt vobis occasionem & exemplum peccandi: & pœna vnius damnati redundat in alium.* Hic sensus si de viuis accipiatur planissimus est; si de mortuis, remotior videtur, & altiùs, quàm Hebræorum crassa mens se porrigeret, longiusq; petitus.

Tertiò, *Erit manus Domini super vos & super patres*, id est principes vestros: princeps enim est pater patriæ teste Aristotele lib.8. Ethic.c.11. vnde Homerus Agamemnonem regem vocat *patrem & pastorem populorum.* Et Romani, Senatores suos qui omnia regebant, vocabant, *patres conscriptos*: ac sæpè in Scriptura principes vocantur *patres*. Ita S.Gregor. Abulen. Caiet. vnde Sept. vertunt; *super vos, & super Regem vestrum.* Audi Senecam lib.1. de Clementia cap.14. *Hoc, inquit, quod parenti, etiam Principi faciendum est, quem appellauimus patrem patriæ, vt sciret datam sibi potestatem patriam, quæ est temperatissima liberis consulens, suaq; post illos reponens. Tardè sibi pater membra sua abscindat, & cùm absciderit reponere cupiat, & in abscindendo gemat, cunctatus multum diuq;.*

VERS.17. NVMQVID NON MESSIS TRITICI EST HODIE? INVOCABO DOMINVM, ET DABIT VOCES (tonitrua) ET PLVVIAS.] Fuit hoc miraculum, vt docet S.Gregor. Lyran. Hugo, Abulen. Vatabl. Dion. Caiet. & cæteri. Nam vt scribit S.Hier. testis oculatus in Amos 4.v.7. *Nūquid in fine mensis Iunij, siue in mense Iulio in his prouincijs, maximeq; in Iudæa, pluuias vidimus? Denique in Regum libris, pro signo magno atque portento, diebus æstatis & messis orante Samuele pluuiæ concitatæ sunt.*

Tonitru miraculosum.

Rursùm, quia cùm serenum esset cælum, Samuel per preces suas subitò hæc tonitrua & pluuias è cælo elicuit, & à Deo miraculosè fieri impetrauit. Audi Auctorē de mirabil. S.Script.li.2.c.9. apud S.August.tom.3. *Samuele, inuocante Dominum, cùm populus sibi Regem peteret, Dominus per pluuias & horribiles voces intonuit, quibus plebs quæ audierat, se Dominum repulisse ne regnaret sibi intelligeret. Quos fragoris per Samuelis iterum Dominus deprecationem compescuit, postquam populi de hac re pœnitudinē intus aspexit.*

Addit idem Auctor Samuelem pœnitenti populo mox stitisse pluuias, & cælum serenasse; quod nouum fuit miraculum. Hinc Clemens Alexand. lib.6. Stromat. culpat Græcos, quòd hanc Samuelis historiam detorserint ad Æacum, fingentes ipsum suis precibus à Deo impetrasse pluuiam, qua segetes siccitate emortuæ reuiuiscerent.

Tropol. S.Gregor. *Dominus, inquit, vocem dat* (hoc est tonitruum) *quia peccatorum corda excitat, vt prauitatis suæ nequitiam recognoscant. Dat pluuias, quia excitata corda per infusionem supernæ gratiæ adiuuat, vt non solum deserat mala quisq;, quæ fecit, sed etiam bona fortiter agat, quæ appetit.* Et paulòpòst: *Non est, inquit, minus miraculum immutatio cordis, quàm perturbatio aëris. Non minus miraculū est, arentia corda reuiuiscere, quàm æstiuis ardoribus, insolito more pluuias inundare. Maius quippe Miraculum est, intimo sonitu insensibilem mentem concutere; quàm collisis per ventum nubibus tonitruum insonare.*

ET VIDEBITIS QVAM GRANDE MALVM FECERITIS VOBIS IN CONSPECTV DOMINI, PETENTES SVPER VOS REGEM.] tum quia Deus per tonitru, iratum se fuisse vobis testabitur: ipse enim in peccata & peccatores detonat: tū quia, vt ex R. Salomone ait Lyran. *Deus excitauit ista tonitrua, vt confutaret pertinaciā populi: nam si tantæ erant vires Samuelis vt posset cælum commouere & tonitrua deuocare, quomodo non potuit hostem profligare & Reipublicæ præesse?*

ET DOMINVS DEDIT VOCES,] tonitrua mixta fulguribus & grandinibus, ait Iosephus l.6. Ant.6. VERS.18.

Porrò S.Gregor. hom.27. in Euang. citans illud Ierem.15.1. *Si steterit Moses & Samuel coram me, non est anima mea ad populū istum. Quid est, inquit, quòd Moyses & Samuel cæteris Patribus in postulatione præferuntur; nisi quòd hi duo tantummodo in cuncta Testamenti veteris serie etiā pro inimicis suis leguntur exorasse? Vnus à populo lapidibus impetitur.* Exod.17.v.4. *& tamen pro lapidatoribus suis Dominū deprecatur. Alter ex principatu eijcitur, & tamen petitus, vt exoraret fatetur dicens: Absit à me hoc peccatū in Domino, vt cessem orare pro vobis.*

NOLITE RECEDERE A TERGO DOMINI.] Hebr. *de post Dominum.* Chald. *de post cultū eius*, quasi dicat: Ne destiteritis sequi Dominum, eumq; amare & colere. Moral. S.Greg. *Pœnitentis, inquit, mens tunc benè dirigitur, si diuina iudicia metuat, & de Dei omnipotentis miseratione confidat. Timor quidem sine spe, in desperationē præcipitat: sed cùm spei coniungitur, salutem mentis operatur. Quare summo studio optimus Doctor inuigilare debet, vt peccantē terreat, & territū ad veniæ spem reducat. Quatenus per metum peccare desinat, & per spē impetrandæ indulgentiæ, diuinæ misericordiæ portum quærat.* VERS.20.

Tropol. idem S.Gregor. *Iusti, inquit, stant in conspectu Domini, quia testimonio bonæ conscientiæ de amore Conditoris præsumunt. Peccatores autem cùm mala committunt à facie Domini fugiunt: cùm verò redire pœnitendo deliberant, quasi post tergum Domini sunt; quia & discedere longiùs nolunt, & tamen præsumere de Deo quasi amici non possunt. Hinc est quòd peccatrix mulier retrò stetisse dicitur,* Luc.7.v.38. *Retrò etiam illa stetit, quæ fimbrias eius tetigit,* Matt.9.v.20. *Retrò quidem stat pro verecundia peccati, sed tangit per virtutem spei. Quia ergo pro commissis iniquitatibus semper erubescere debemus; & in quibus confundimur, deuitare; Samuel peccatoribus imperat, vt à tergo Domini non recedant.*

NOLITE DECLINARE POST VANA,] hoc est *idola*, quæ falsa sunt Numina, ideoque vanissima VERS.21.

&

& mendacissima, quæ opem se inuocanti præstare non possunt. Porrò vanitatem idolorum argutè ostendit & irrisit Dionysius Tyrannus, qui, vt ait S. Ambr. li. 2. de Virg. *Cùm venisset in templum Iouis amictum aureum, quo operiebatur simulacrum eius, detrahi iussit, & imponi laneum, dicens, aurum hyeme frigidum, æstate onerosum esse. Sic Deum irrisit suum, vt nec onus ferre posse nec frigus putaret. Item, cùm Æsculapij barbam vidisset auream, tolli imperauit, incongruum esse appellans, vt filius barbam haberet, cùm Apollo pater eius adhuc non haberet. Item simulacris tenentibus aureas pateras ademit allegans, occupere se debere, quod Dij darent. Ita ludibrio habiti sunt, vt neque Iupiter vestem suam defendere potuerit, nec barbam Æsculapius, neque omnes qui dicuntur Dij retrahere potuerint pateras, quas tenebant, nõ tam furti reatũ timentes, quàm sensum non habentes.*

Idolorum vanitas.

Tropol. S. Greg. *In comparatione*, inquit, *æternorum bonorum vana sunt omnia etiam bona temporalia. Quidquid enim in hoc sæculo lætum, delectabile, sublime, aut prosperum cernitur, vanum profectò est: quia difficilè habetur, & citò amittitur. Repentè quidem alta sæculi corruunt, pulchra trãseunt, læta & prospera euanescunt. Nam iam stare in his floribus suis mundus blandiens cernitur, repentinã fortunã turbatur, aut festina, & omnia deturbante morte concluditur. Vana ergo sunt gaudia sæculi, quæ quasi manentia blandiuntur, sed amatores suos citò transeundo decipiunt.* Et inferiùs: *Declinare post, est in eorum appetitum defluere: amorem illorum diuino amori præferre. Meritò ergo his vana non proderunt; quia ea eo ordine, quo condita sunt, habere noluêre.*

Vers. 22. Et non derelinqvet popvlvm svvm propter nomen svvm magnvm.] Primò, *nomen Dei*, est fama Dei, quæ magna erat apud omnes gentes: quòd scilicet Deus Israelem suum populum à Pharaone alijsque hostibus, per tot prodigia liberasset & propugnasset. ita Abul. Vatab. Dion.

Secundò *nomen Dei*, est eius omnipotentia, misericordia & fidelitas.

Tertiò, *nomen Dei*, est ipse Deus nominatus & inuocatus, Deus enim est optimus & maximus.

Mysticè, *propter nomen suum magnum*, id est propter *Christum*, hic enim est *nomen Patris*, quia loquitur, id est manifestat ipsum mundo, ait Hugo. Hic quoque, *Iesus* id est *saluator mundi*. *Nomen magnum* ergo est *Iesus*. Audi S. Bern. ser. 15. in Cant. *Aridus est omnis animæ cibus, si non oleo isto infunditur. Si scribas, non sapit mihi, nisi legero ibi Iesum: si disputes, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Iesus. Iesus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus.* Et paulò pòst huius nominis fructus eximios demonstrans: *Ira*, inquit, *impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanat liuoris vulnus, restringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat auaritiæ, ac totius dedecoris fugat pruriginem.*

Absit a me hoc peccatvm in (id est contra) Dominvm, vt cessem orare pro vobis.] Prælati enim & prophetæ (qualis erat Samuel) officium & debitum est, orare pro populo sibi subdito, præsertim in periculo offensæ iræque Dei constituto, qualis erat hîc Israel. Addit S. Gregor. *Si secundùm legis præceptum hoc discutitur, peccatum non esset, si pro abijcientibus se, non oraret: nam lex Moysis præcipit, dicens: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Quid est ergo, quod dicit? Absit à me peccatum; nisi quia vir sanctus ad charitatis verticem sublimatus, non solùm diligebat amicos, sed ipsos etiam amplectebatur inimicos? legis quidem veteris mandato instructus; sed noua gratiæ fulgoribus illustratus, sicut iam vetustatis, euangelica perfectione reprehendit.* Vers. 23.

Prælatus oret pro populo sibi subiecto.

Porrò Patres hanc Samuelis vocem, vt charitate in sibi aduersos æstuantem miris laudibus extollunt: imò vt benignitatis & charitatis speculum, omnibus imitandum proponunt. Audi S. Gregor. hom. 15. in Ezech. *Cupimus animum in benignitate dilatare? Samuel in cogitationem deducatur, qui de principatu deiectus à populo, cùm idem populus peteret, vt pro eo Domino preces effunderet, respondit, dicens: Absit à me hoc peccatum in Dominum, vt cessem orare pro vobis. Culpam quippe vir sanctus perpetrare se credidit, si eis, quos aduersarios pertulerat vsque ad erectionem, benignitatem gratiæ non reddidisset in prece.*

Samuel charitatis speculum.

S. Chrysost. homil. 1. de cæco & latrone: *Samuel*, inquit, *qui exordinatus fuerat, qui contemptus*, ait, *Mihi absit peccare, intermittendo orare pro vobis Dominum, Peccatum arbitratus, minùs pro inimicis orare.*

B. Antiochus hom. 72. Samuelem vocat virum admirabilem, quòd pro ijs, qui eum principatu deiecerant, orauerit. Hinc infert S. Greg. hom. 27. in Euang. *Virtus ergo vera orationis est, celsitudo charitatis. Et tunc quisque, quod rectè petit, adipiscitur, cùm eius animus in oratione nec inimici odio fuscatur.*

Qvod si perseveraveritis in malitia et vos, et rex vester pariter peribitis.] quia rex & populus politicè sunt quasi vna persona: quare sicut vnum quid fiunt in culpa, sic & vnum quid fient in pœna. Vers. 25.

Rex & populus sunt quasi vna persona.

Porrò sagaciter S. Gregor. lib. 6. *Ita*, inquit, *sibi regentium merita connectuntur & plebium, vt sæpè ex culpa præsidentium, deterior fiat vita subiectorum; & sæpè ex merito plebium, delinquat vita Pastorum.*

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Saul adsciscit sibi & Ionathæ filio tria millia militum. Ionathas percutit stationem Philisthinorum. Illi ingentem redintegrant exercitum, parantq́ue prælium. Saul pauidus offert sacrificium, vt Dei opem imploret. Interuenit v. 10. Samuel, eumq́ue obiurgat, quòd se, vti iusserat, non expectarit; ideoq́ue v. 14. Deum, regnum ab eo quasi inobediente ad Dauidem traducturum edicit. Philisthini v. 19. vt arma Hebræis eripiant, cauent ne apud eos sit faber ferrarius.

1. Filius vnius anni erat Saul cùm regnare cœpisset, duobus autem annis regnauit
super Israel. 2. Et elegit sibi Saul tria millia de Israel: & erant cum Saul duo
millia in Machmas, & in monte Bethel: mille autẽ cum Ionatha in Gabaa Beniamin,
porrò cæterum populum remisit vnumquemque in tabernacula sua. 3. Et percussit
Ionathas

Ionathas ſtationem Philiſthinorum, quæ erat in Gabaa. Quod cùm audiſſent Philiſthijm, Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant Hebræi. 4. Et vniuerſus Iſrael audiuit huiuſcemodi famam. Percuſſit Saul ſtationem Philiſthinorum: & erexit ſe Iſrael aduerſus Philiſthijm. Clamauit ergo populus poſt Saul in Galgala. 5. Et Philiſthijm congregati ſunt ad prælíandum contra Iſrael, triginta millia curruum, & ſex millia equitum, & reliquum vulgus, ſicut arena quæ eſt in littore maris plurima. Et aſcendentes caſtrametati ſunt in Machmas ad Orientem Bethauen. 6. Quod cùm vidiſſent viri Iſrael ſe in arcto poſitos, (afflictus enim erat populus) abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in abditis, in petris quoque, & in antris, & in ciſternis. 7. Hebræi autem tranſierunt Iordanem in terram Gad & Galaad. Cumque adhuc eſſet Saul in Galgala, vniuerſus populus perterritus eſt, qui ſequebatur eum. 8. Et exſpectauit ſeptem diebus iuxta placitum Samuelis, & non venit Samuel in Galgala, dilapſuſq; eſt populus ab eo. 9. Ait ergo Saul: Afferte mihi holocauſtum, & pacifica. Et obtulit holocauſtum. 10. Cumque compleſſet offerens holocauſtum, ecce Samuel veniebat: & egreſſus eſt Saul obuiam ei vt ſalutaret eum. 11. Locutuſque eſt ad eum Samuel: Quid feciſti? Reſpondit Saul: Quia vidi quòd populus dilaberetur à me; & tu non veneras iuxta placitos dies, porrò Philiſthi in cõgregati fuerant in Machmas, 12. dixi: Nunc deſcendent Philiſthijm ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui. Neceſſitate compulſus, obtuli holocauſtum. 13. Dixitque Samuel ad Saul: Stultè egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod ſi non feciſſes, iam nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſrael in ſempiternum: 14. ſed nequaquam regnum tuum vltra conſurget. Quæſiuit Dominus ſibi virum iuxta cor ſuum: & præcepit ei Dominus, vt eſſet dux ſuper populum ſuum, eò quòd non ſeruaueris quæ præcepit Dominus. 15. Surrexit autem Samuel, & aſcendit de Galgalis in Gabaa Beniamin. Et reliqui populi aſcenderunt poſt Saul obuiam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa in colle Beniamin. Et recenſuit Saul populum, qui inuenti fuerant cum eo, quaſi ſexcentos viros. 16. Et Saul & Ionathas filius eius, populuſque qui inuentus fuerat cum eis, erat in Gabaa Beniamin: porrò Philiſthijm conſederant in Machmas. 17. Et egreſſi ſunt ad prædandum de caſtris Philiſthinorum tres cunei. Vnus cuneus pergebat contra viam Ephra ad Terram Sual. 18. Porrò alius ingrediebatur per viam Beth horon: tertius autem verterat ſe ad iter termini imminentis valli Seboim contra deſertum. 19. Porrò faber ferrarius non inueniebatur in omni Terra Iſrael, cauerant enim Philiſthijm, ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam. 20. Deſcendebat ergo omnis Iſrael ad Philiſthijm, vt exacueret vnuſquiſque vomerem ſuum, & ligonem, & ſecurim, & ſarculum. 21. Retuſæ itaque erant acies vomerum, & ligonum, & tridentum, & ſecurium, vſque ad ſtimulum corrigendum. 22. Cumque veniſſet dies prælij, non eſt inuentus enſis & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule & Ionatha, excepto Saul & Ionatha filio eius. 23. Egreſſa eſt autem ſtatio Philiſthijm, vt tranſcenderet in Machmas.

VERS. 1. FILIVS VNIVS ANNI ERAT SAVL CVM REGNARE COEPISSET, IN DVOBVS AVTEM ANNIS REGNAVIT SVPER ISRAEL.] Impoſſibile videtur, quòd Saul filius vnius anni, creatus ſit rex, & reipſa regnarit. Quocirca Melchior Canus lib. 11. de locis c. 5. ad argum. 12. legendum vult, *Filius viginti & vnius anni erat Saul cùm regnare cœpiſſet.* Scholiaſtes Græcus verò legit: *Filius triginta annorum erat Saul, cùm regnare cœpiſſet.* Verùm huic lectioni repugnant Hebræi, Chald. Septuag. Roman. Aquila, Symmach. Theod. & cæteri, qui conſtanter legunt: *Filius vnius anni erat Saul.* Adde, Saul hoc tempore plurium quàm 20 aut 30. erat annorum: iam enim genuerat Isboſeth, qui hoc tempore erat 20. annorum; & Ionatham eo ſeniorem, vtpote qui eſſet Dux belli contra Philiſthæos, vt patet cap. ſeq. At quo ſenſu ergo dicitur hic fuiſſe *filius vnius anni?*

Saul filius vnius anni Expoſ. 1. Primò, Rabanus in Gloſſa τὸ *Saul* accipit in caſu Datiuo, q.d. *Sauli initio regni ſui natus erat filius vnius anni*, puta Isboſeth: verùm hoc tam violentum eſt, quàm falſum. Violentum, quia *Saul* eſt hic Nominatiui caſus, vt patet ex eo quod ſequitur: *& duobus annis regnauit ſuper Iſrael*: quod licet Rabanus referat pariter ad Isboſeth, qui mortuo Saule patre, duobus annis regnauit, vt patet 2. Reg. 2. 10. tamen ad Saulem referendum eſſe, patet ex anteced. & ſequent. quæ omnia ad Saulem ſpectant, non ad Isboſeth. Falſum, quia Isboſeth hoc tempore non erat vnius, ſed viginti annorum, vt minimum. Nam Saul poſt Samuelem regnauit dumtaxat viginti vel 18. annis, quibus exactis mortuus eſt, ſucceſſitque ei filius Isboſeth, qui tum erat 40. annorum, vt patet 2. Reg. 2. 10. Deme à 40. annis, 20. remanebunt 20.

2. Secundò, alij paſſim ſic exponunt, q.d. Saul cùm regnare cœpit adeò erat ſimplex, & innocens, ac ſi fuiſſet puer vnius anni: & in hac innocentia perſiſtens regnauit duos annos, quibus exactis ab ea defecit per inobedientiam, ideoque à Deo & Samuele reprobatus eſt. Vnde Chald. vertit: *Sicut filius vnius anni, in quo non ſunt culpæ, Saul erat quando regnauit.* Ita S. Greg. Angel. Eucher. S. Hieron. in Quæſt.

Quæst. (vel quisquis est Auctor) Theod. Rupert. Procop. Hugo, Lyran. Abul. Dion. Caiet. & S. August. lib 7. Locutionum in Iudices. Audi B. Petrū Damiani lib. 2. epist. 20. *Sic erat innocens, tamquam puer vnius anni cùm regnare cœpit; & duobus annis in eiusdem innocentiæ simplicitate permansit: sed qui tunc erat ex humilitate filius, postmodum per superbiam factus est seruus.* Audi & Rupertum in c. 2. Apoc. pag. 21. *Saul duobus annis eadem humilitate regnauit: ab hac excidit, quando contra legem, holocaustum obtulit, cùm non esset Sacerdos de stirpe Aaron, pepercit Agag. &c.*

Porrò dicit hoc Script. Primò, vt demonstret optimam fuisse Dei electionem; vtpote qui non nisi Saulem virum optimum & dignissimum ad regnum euexerit; vt idem nos facere doceat: ita S. Greg. Secundò, *vt ostendatur*, ait Dionys. *Prouidentia Dei ita semper se habentis, nisi nostra iniquitas obsistat, vt quò maiorem confert dignitatem, maiorem etiam inferat sanctitatem: & propterea in Saule cum suprema præsidentia, supremam innocentiam coniunxisse.*

Tertiò, vt omnes metu sacro percellat, ne quis sibi præfidat, & in sua sanctitate sit securus, videns ex ea excidisse Saulem adeò innocentē, ait Abulens. Quartam causam dat Lyran. vt indicet quàm tetet & profundus fuerit lapsus Saulis: sicut enim lutum bysso candidæ, ita peccatum animo innocenti fœdiùs adhærescit. Hinc Tropol. S. Gregor. *Licet*, inquit, *multis annis regnauerit, illis solis regnasse dicitur, in quibus innocens ac humilis fuisse perhibetur.* Et paulò pòst: *Illo ergo*, inquit, *solùm tempore nos vixisse gaudeamus, quo innocenter & humiliter viximus. Nam illa tempora, quæ in sæculi vanitate, & fluxâ carnis vita consumpsimus, quasi perdita, minimè memorantur.*

Quocirca Iosaphat Barlaamum suum Catechistam interrogans, quot annorum esset? ab eo audiuit, *Natus sum annos* 45. miranti Iosaphat, quòd cum canum videret, respondit: *Si annos meos ab ipso vitæ ortu nosse quæris, rectè sanè eos plusquā septuaginta esse coniecisti. At mihi quidem nullo omninò modo inter vitæ annos censentur, qui in huius mundi vanitate consumpti sunt.* Præclarè Philo lib. de præmijs & pœnis, sub finem: *Eorum*, inquit, *qui nec de disciplinis instituti sunt, nec legibus, nec numerus initur, nec habetur ratio.* Et paulò pòst: *Virtus*, inquit, *& honestas in qualitate consistit, non in quantitate: vnde vel vnus dies sine culpa transactus, integræ vitæ sapientis æquiparatur.* Quamobrem cordatè & neruosè Eusebius Emissenus (vel potiùs Gallicanus) homil. 9. ad Monach. *Illum*, inquit, *diem tantum vixisse te computa, in quo voluntates proprias abnegasti, in quo malis desiderijs restitisti; quem sine vlla regulæ transgressione duxisti: illum diem vixisse te computa, qui puritatis, & sanctæ meditationis habuit lucem.*

Hic sensus communis est & commodus; sed tropologicus potiùs videtur, quàm literalis. Nam sicut duo anni, quibus dicitur regnasse Saul, simpliciter pro annis propriè dictis accipiendi sunt; sic & vnus ille annus, de quo immediatè antè dicitur: *Filius vnius anni erat Saul.*

3\. Tertiò, ergo nonnulli sic exponunt, quasi dicat: *Saul electus in regem vno anno quieuit, & domi priuatā vitā egit, sed exactò hoc anno regnare cœpit.* Ita Euches. *Vno*, inquit, *anno postquam Rex electus est à Samuele, in domestica domo sedens, dissimulauit se esse Regem: reliquis duobus annis publicè iudicauit omnem Israelem, tenens obedientiam cum humilitate.* Et Beda: *Postquam*, inquit, *electus est Saul, & oleo sancto perunctus in Regē, toto anno primo humilis & priuato similis mansit, nec regio habitu indutus, tantum regni insignia curauit.* Sic quoq; Genebr. in Chronol. Verum hoc non videtur verùm: nā mox ab electione sua Saul, quasi rex, gessit bellum contra Naas, regem Ammon vt audiuimus c. præced. Adde Iosephum asserere, quòd Saul electus rex, vno tantùm mense à regio munere abstinuerit. Denique aliud est esse filium vnius anni, aliud priuatam vitam agere.

4\. *Optimè.* Quartò ergo & planissimè, sensus est, q. d. Saul parta victoria de Naas, ideoque comparata sibi auctoritate & gratia populi, rursum in regem à Samuele vnctus c. 11. v. vlt. agebat, & fortè exigebat primum regni sui annum, ac inchoabat secundū; quo exacto elegit tria millia militum præsidiariorum, vt sequitur. Ita R. Dauid, Vatabl. Brixianus, Serarius & alij.

Hunc sensum exigit phrasis Hebr. quæ ad verbum sic habet: *Filius vnius anni Saul in regnare ipsum*, quasi dicat: Iam regnabat Saul vnum annum: iam agebat primum regni sui annum. Secundò, ex eo quòd Naas septimo mense à creatione Saulis inuasit Galaaditas, ac tum Saul ei occurrens eum cecîdit, & regnum suum confirmauit & innouauit, vt patet ex dictis cap. 11. vnde hæc omnia fuere acta anni primi regni Saulis.

Est Hebraismus, Hebræi enim tempori, diei, mensi ex anno tribuunt nomen *filius*, vt *filius huius anni, diei, vel temporis* dicatur, qui hoc anno, die vel tempore natus est. Tempus enim, annus & dies dicuntur, quasi patres, generare eos, qui illo tempore, anno & die nascuntur: quia scilicet annus & dies adducit causas secundas, puta parentes, qui hunc filium generant. Est Metonymia. Sic Ionæ 4. 10. hedera in Hebr. vocatur *filia noctis*, quia illa nocte orta & nata erat. Sic *filius auroræ* est Lucifer, siue stella Veneris, quæ in aurora nascitur. Isaiæ 14. 13. Sic *filij prunæ* sunt scintillæ, quæ ex prunis eliciuntur. Iob 5. 7. Sic *filij Orientis* vocantur in Oriente nati Iudic. 6. 33. Sic *filij terræ* vocantur terrigenæ. Sic *filij arcus* sunt sagittæ. Iob. 41. 20. quia ex arcu violenter emittuntur, & quasi parturiuntur. Sic *filij areæ* est frumentum, vel palea. Isaiæ 21. 10. Sic Exodi 12. 3. sancitur vt agnus Paschalis sit *anniculus*. Hebr. בן שנה *ben scana*, id est *filius anni*. Sic quoties in Leuit. & Numer. iubetur immolari ouis vel agnus *anniculus*, Hebr. est, *ben scana*, id est *filius anni*. Simili tropo dicitur veritas *filia temporis*, quia tempus latentem veritatem sensim educit & aperit.

DVOBVS AVTEM ANNIS REGNAVIT SVPER ISRAEL.] Præter expositiones iam recensitas, nonnulli ex hisce verbis censent, Saulem per biennium dumtaxat fuisse regem, ac in fine biennij in prælio occubuisse. Ita Hebræi in Seder Olam. c. 13. Arias apud Lorinum cap 15. Actor. Adrichom. & Gerardus Mercator in sua Chronol. verùm difficile creditu est Saulem biennio gessisse omnia, quę deinceps vsque ad finem libri, a. præsertim c. 14. sub finem narrantur: illa enim plures annos exigunt. Adde S. Paulum asserere Saulem regnasse 40. annis Actor. 13. 21.

Secundò, alij sic exponunt, quasi dicat: *Saul post mortem Samuelis tantùm regnauit duobus annis.* Id verum esse patet ex Iosepho lib. 6. Antiqu. cap. vlt. & Clemente Alexand. lib. 1. Strom. Abulense & alijs passim. Verum cur huius biennij dumtaxat meminit hic Script. cùm per plura capita sequentia recenseat acta Saulis viuente adhuc Samuele?

Ter-

A Tertiò, alij sic explicant; quasi dicat: *Saul per biennium dumtaxat regnauit, quia post biennium à Samuele exauctoratus, regnum eius imperium abijt in tyrannicum.* Ita Lyran. Hugo, Abulen. Vatab. & Pineda lib. 8. in procemio Salom. c. 2. Verùm plures quàm duos hic intercessisse annos, liquet ex sequent. & demonstrat Mendoza.

Quartò ergo genuinè, τὸ *duobus annis regnauit*, iunge cum sequentibus, *& elegit tria millia*, quasi dicat, ait Genebr. anno mundi 3106. *Cùm*, inquit, *Saul regnasset duobus annis, elegit sibi tria millia: nempe duobus primis regni annis satis habuit vitare inuidiam, & se aduersùs malignas linguas modestia & authoritate Samuelis tueri. Posteà dum se satis confirmasset, cœpit more regio, sese stipare satellitibus. Non quod alioqui duobus tantùm annis regnarit.* Sic & Torniellus, Baradas, Abul. Hugo, Dion. & Mendoza. B

Quot annis regnauit Saul? Quæres, quot annis regnauit Saul? Respondent aliqui per 40. annos; hoc enim videtur asserere Paulus Actor. 13. 21. ita Auctor apud S. Hieron. in Quæst. Hebr. Serarius in libr. 3. Reg. 6. Propos. 2. & Melchior Canus loco superiùs citato. Verùm cæteri omnes censent, Paulum illis 40. annis quos assignat Sauli, complecti quoque annos Samuelis, quibus ipse præfuit. Ita Eusebius, Iosephus, Seuerus Sulpitius, Beda, Freculphus, Torniellus, Bellarminus, Gordonus, Genebr. Gerardus Mercator & alij in suis Chronicis, Lyran. & Abul. hic S. Aug. l. 17. de Ciuit. c. 7. Ribera lib. 1. de Templo cap. 1. Pineda lib. 8. de rebus Salom. c. 2. nu. 2. Lorinus in cap. 13. Actor. Porrò hos 40. annos varij variè inter Saulem & Samuelem partiuntur. Nam Clemens Alexand. lib. 1. Strom. c. 21. Sauli cum Samuele tribuit annos 27. deinde mortuo Samuele, soli Sauli alios viginti: sic vniuersim fierent anni 47. C cùm Apostolus dumtaxat 40. assignet: Rursùm Iosephus lib. 6. Antiq. cap. 14 ait: *Samuelem solum præfuisse Respublicæ annis 12. deinde cum Saule annis 18. Saulem verò post mortem Samuelis annis* 20. vt habet idem Iosephus in fine eiusdem libri sexti, & iterum lib. 10 cap. 11. In textu tamen Græco libri sexti habet annos viginti duos, sicut & Zonaras qui Iosephum de more sequitur. Verùm sic fierent anni 52. cùm fuerint tantùm 40. vt dixi. Alij Samueli dant annos 30. Sauli decem. Alij aliter. Veriùs Salianus & alij censent Samuelem solum præfuisse Israeli per annos 22. deinde creato rege Saule cum eo præfuisse annis sedecim, mortuo verò Samuele, solum Saulem regnasse biennio dumtaxat. Iunge enim hos annos, & inuenies 40. Hic computus confirmatur ex eo quòd Arca capta à Philisthæis in morte Heli, indeque post septem menses seducta in Cariathiarim, ibi manserit per 20. D annos, quibus, iam mortuo Heli, præerat eius successor Samuel, vt patet cap. 7. 2. ac deinde nonnulla Samuelis & filiorum eius gesta recensentur vsque ad creationem regis Saulis, quæ biennium facilè requirunt.

Adde, quòd Scriptura cap. 8. ait, Samuelem valde senem, pro se filios suos constituisse Iudices. Atqui natus est, inquiunt nonnulli, Samuel iudicante Heli sub annum eius quartum; Heli autem iudicauit 40. annis. Adde 20. annos Samuelis, quibus Arca fuit in Cariathiarim; ac deme 4. annos Heli ante natum Samuelem, habebis annos Samuelis 50. quæ non est tanta senectus, quanta à Script. tribuitur Samueli. Ergo pluribus annis iudicauit Samuel; ac facilè fuit sexaginta annorum, cùm præ senio filios constituit Iudices. A Quare ipse tùc 22. annos videtur expresse in principatu, ac natus anno Heli secundo; sic enim additis hisce quatuor annis, conflabuntur Samuelis anni 60. quæ iusta est eius senectus, ita Salianus.

Et elegit sibi Saul tria millia de Israel.] Vers. 2.
Quæres, quando illa elegit? Resp. Abulen. & Caiet. anno primo regni sui, postquàm cecidit Naas, & regnum Innouauit in Galgalis, c. 11. 15. Meliùs Beda, Hugo, Dionys. Genebrard. Pineda loco citato. Mendoza, & alij, id Saulem fecisse censent anno secundo regni scilicet postquam *duobus annis regnauit*, vti præcessit; eò enim hæc verba pertinent: vnde Vatab. vertit: *tum elegit*. Causam cur elegerit dedi vers. 1. cui adde, Saulem B elegisse hæc tria millia, vt irruentibus more suo repentè Philisthinis, Ammonitis, alijsque hostibus vicinis, haberet ea ad manum, quæ illis statim opponeret, ne Israelis agros vrbesque vastarent.

Addunt nonnulli: Saulem post biennium regni, à primaria innocentia & fiducia in Deum defecisse; ideoque ad humana præsidia respexisse, & hæc tria millia conscripsisse: verùm defectus & lapsus Saulis posteà contigit, vt audiemus vers. 10.

Mysticè, Beda per *tria millia*, accipit tres virtutes Theologicas, quæ nos contra omnes tentationes & hostes defendunt. *Populus fidelium*, inquit, *sibi de Israel tria millia elegit, quia dum vnitati fidei sociandam spem & dilectionem cognouerit, mox sibi Doctores, qui eamdem fidem, spem & charitatem diligentiùs se suosque docerent, atque ab hostili irruptione tuerentur, elegit.* D. Greg. refert ad tres Ecclesiæ status. *Tria*, inquit, C *millia esse perhibentur: quia in summâ perfectione sancte, virgines proferunt, iuxta quos, & continentes & veritatis defensores ponunt? dum enim exemplo virginum ad summam incorruptionis alios accendunt; dum continentium vitæ, alios à sæculi corruptionibus auferunt; dum hominum debilitatem per auxilio potentium defendunt; contra hostes sanctæ Ecclesiæ boni Doctores, quasi tum tribus electorum virorum millibus veniunt.*

Porrò solerter S. Greg. vrget τὸ *tria millia virorum*, quod habent Scpr. *Quia prædicatores*, inquit, *veritatis, ad defensionem sanctæ Ecclesiæ, non infirmos & debiles, sed robustos & validos bellatores ducunt.* Et paulò pòst. *Viri*, inquit, *dicuntur pro fortitudine. de Israel esse referuntur, pro diuina contemplatione. Israel*, enim Hebr. idem est quod *videns Deum*, aut potiùs, *prævalens Deo.*

Cum Saul duo millia in Machmas.] *Machmas*, ait Adrichom. *Magmas, & Magmas ciuitas magna satis, cuius multa in scripturis mentio, terminus* D *tribus Ephraim contra Austrum. In hac Ionathas Machabæus habitauit: atque hic B. Virgo percepit, puerum Iesum non esse in comitatu, sed remansisse in Ierusalem: quamobrem regressa est in Ierusalem ad quærendum eum. Vsque hodie, ait Hieronymus, ostenditur vicus grandis in finibus Aeliæ, antiquum nomen retinens, ab eâ nouem millibus distans, iuxta villam Rama. Nunc Byra dicitur, & est in dominio fratrũ militiæ templi, vt Brocard. & Breid. tradunt.*

Mysticè S. Greg. *Machmas*, inquit, *id est humilitas, quid aliud, quàm continentium ruborem significat? Nam dum præterita carnis oblectamenta recolunt, erubescunt.* Et paulò pòst: *Dum recolunt quales fuerunt in sæculo, superbire non possunt de eo, quòd magnos se vident esse in Deo.*

Iam

Iam *Bethel*, id est *domus Dei*, est Ecclesia, quam Sancti præsules & prædicatores, contra dæmonum & tyrannorum incursus, quasi validi bellatores propugnant, ait S. Greg.

MILLE AVTEM CVM IONATHA IN GABAA BENIAMIN] *Ionathas* Hebr. idem est, quod *columbæ donum*, vnde puritatem, purosque denotat, qui in *Gabaa*, id est *in colle sanctitatis* degunt. Audi Bedam: *Ionathas, columbæ donum, insinuator virginum dicitur: quia incomparabili gratia Spiritus sancti efficitur, vt à manentibus in carne, carnis corruptio nesciatur. Bene & in sublimi virgines esse dicuntur, quia quod naturam humanam supergreditur, in altissimo virtutum culmine situm est. Vnde & virgo ille dilectus Iesu, locum virginum insinuans ait: Vidi supra montem Sion Agnum stantem & cum eo centum quadraginta quatuor millia. &c. Virgines enim sunt.* Apoc. 14. v. 1. *In monte quidem esse cum Agno dicuntur, quia per meritum incorruptionis, quo à terrenis & carnalibus delectationibus se diuidunt, in suprema Redemptoris gloria sublimantur.*

PORRO CÆTERVM POPVLVM REMISIT VNVMQVAMQVE IN TABERNACVLA SVA] Mysticè S. Greg. *In tabernacula*, inquit, *sua cætera plebs remittitur, ne de altioris vitæ temeritate damnetur, & velut debilis, & infirma in bello pereat, dum altæ conuersationis fidem spondet, quæ altæ virtutis robur non habet.*

Vers. 3. ET PERCVSSIT IONATHAS STATIONEM PHILISTHINORVM QVÆ ERAT IN GABAA] *Gabaa*, erat patria & sedes Saulis ac Ionathæ, ideoque Ionathas Iuuenis animosus & audax illicò ex ea exturbauit Philisthinorum stationem, id est, vt Sept. Aquila & Theod. vertunt ὑπόστημα, id est, *præsidium*. Philisthæi enim tempore Samsonis & posteà dominantes Hebræis, vt eos sub iugo continerent, ne rebellare auderent, locis Iudææ altioribus & munitioribus (qualis erat Gabaa) erigebant arces, siue loca munita, quæ vallo cingebant (Itali vocant *fortezze*) in quibus constituebant milites præsidiarios; ideoque illa vocabant *stationes*, siue *præsidia militum*. ita Ioseph. Theod. Procop. Abulens. Caiet. Dion. & alij, Chald. vertit: *Percussit Ionathas plantationem Philisthinorum*: hæ enim stationes erant quasi *plantationes* non arborum, sed hominum & militum: vnde etiamnum Angli, dum Anglorum suorum colonias in Hyberniam traducunt, dicunt se in ea facere plantationem.

Quæres. Quibus armis Ionathas percussit Philisthæos? Nam ferrea eis ademerant Philisthæi, vt patet vers. 19. Resp. arma priscorum erant brachia: *Nam pugnis rem agebant, à quibus pugna dicitur. Inter ipsos aduersarios*, inquit Cassiodorus l. 1. c. 30. *non erant priùs armata certamina, sed pugnis se, quamuis feruida lacessebat intentio, vnde & pugna nomen accepit.* Hinc Lucret. li. 4. p. 188.

Arma priscorum quæ?

Arma antiqua, manus, vngues &c.

Posteà Belus ferreum gladium primus produxit, à quo & bellum placuit nominari. Ante Belum vtebantur fundis, arcubus, baculis, fustibus, perticis, sudibus præustis. Audi Virgil. 7. Æneid.

Hic torre armatus obusto
Stipitis hic grandi nodis, quod cuique repertum
Rimantis telum ira facit.

Et paulò pòst:

Stipitibus duris, agitur, sudibusque præustis,

Potuit quoque Ionathas ignem in stationem inijcere, itaq; eam comburere: potuit insuper incautos, vel dormientes Philisthæos noctu inuadere, eorumq; arma occupare, iisque ipsosmet obtruncare.

Mysticè, S. Gregor. *Ionathas*, inquit, *stationem Philisthinorum percutit, quia electa virginitas de carne, continentiæ arce sublimata, motus turpes extinguit. Bene autem statio Philisthinorum dicitur; quia in corpore virginali, carnales motus non habent requiem delectationis, sed statum certaminis. Stant quippe, quia impugnant; sed requiescere non possunt, quia mentem sanctam minimè oblectant.*

QVOD CVM AVDISSENT PHILISTHIIM] id est Philisthini non iam cæsi à Ionatha, sed cæteri qui in Iudæa degebant. Aliqui subaudiunt: *conturbati sunt*: ita S. Hieron. Hugo & Caiet. sed id licet verum sit, non tamen est necesse hic supplere; nam sensus expletur per id quod subditur: *Saul cecinit*, quasi dicat: Cùm audissent Philisthini suorum stragem factam à Ionatha, ideoque consternarentur, Saul misit circumquaque buccinatores, qui intonantes buccinâ, vndique conuocarent Hebræos, vt Philisthæos hac clade consternatos inuaderent & mactarent: ita Abul. Dion. & alij. Audi S. Hieron. in Quæst. *Hæc buccina signum victoriæ & exhortationis fuit: vt audirent & noscerent Hebræi, conturbatos & superatos esse Philisthæos.* D. Gregor. *Buccina*, inquit, *canere est, & victoriam nuntiare, & exemplo victorum, aliorum mentes ad spiritualis belli propositum excitare.*

Mysticè S. Gregor. *Ionathas stationem Philisthinorum percussit; sed Saul tuba canens, se percussisse perhibuit: quia, minorum, electorum Prædicatorum triumphis adscribitur, quod à subditis occultis aduersarij superantur.*

AVDIANT HEBRÆI] cæsa esse castra Philisthinorum, seque hac buccina euocari ad cœptam victoriam prosequendam, vt planè Philisthæos è nostra Iudæa eijciamus. Sept. pro עברים *ibrim*, id est *Hebræi*, legentes, אברים *abadim*, id est *serui*, vertunt: *inobedientes fuerunt serui.* Vers. 4.

ET EREXIT SE ISRAEL ADVERSVS PHILISTHIIM] Hebr. *& fœtidus* (id est odibilis, exosus) *factus est Israel in Philisthijm.* Vatabl. *Palæstini abhorrebant ab Israelitis, tamquam à re male olente & putido.* Caiet. *Fastidierunt Israelem Palæsthini.* Noster sensum reddidit. Ideò enim *fœtidus*, id est odibilis, *Palæsthinis erat Israel*; quia contra eos *se erexerat*, eisque rebellauerat. Vnde Sept. vertunt. *Et contempsit Israel Philisthijm.*

Porrò, Septuaginta Romæ correcti habent: *Et puduit Israel in alienigenas*; vnde aptiùs ex Hebræis vertas; *Et fœtorem contraxit Israel à Philisthijm*, hoc est fœtuere Palæsthini Israelitis; Palæsthini fuerunt Israelitis fœtori, id est pudori, & abominationi; fœtuit & puduit Israelitas, quòd tam imbellibus & vilibus Philisthinis seruirent; quodque iugum eorum tam inerme & vile non excuterent. Quare indignitate hac & pudore excitati, animos erexerunt, vt eos è finibus suis eijcerent.

Denique mihi magna suspicio est, nostrum pro נבאש *nibas*, id est *fœtuit*, putidus fuit, legisse נכעש *nichas* (litteræ enim vtrimque sunt similes) id est *iratus est*, excanduit, spreuit, abominatus est: sic enim videtur legisse Chald. nam vertit: *Et concitatus est Israel in Philisthæos.* Et Sept. *Contempsit*, inquiunt, *Israel Philisthijm.* Irati enim sunt, & excanduerunt Israelitæ, quòd tam diu tolerassent iugum & tyrannidem Philisthinorum, cùm viderent eos tam facilè à Ionatha cæsos. Quare ità hac excitati erexerunt animos, & in prælium contra eos conuolarunt. Ita enim est cos fortitudinis. Vnde milites præ-

prœliaturi acuunt iras in hostem, vt contra eum generosè decertent, eumque prosternant.

CLAMAVIT ERGO POPVLVS POST SAVL IN GALGALA] Dicendo: sequamur Saulem regem nostrum ad prælium contra Philisthæos, cœptam eius de illis victoriam, cum eo communibus animis & viribus prosequamur, eliminemus Philisthæos è terra Israel. Sic enim milites Gedeon, in prælio contra Madianitas acclamarunt: *Gladius Domini & Gedeonis.* Iudic. 7. 20. Porrò *in Galgala*, id factum, quia *Galgala* locus erat religiosus, ob circumcisionem à Iosue c. 5. ibidem peractam, vt piè & religiosè in eodem loco inuocata Dei ope ad prælium animosè pergerent.

Moraliter, disce hic illud Iob. c. 7. 1. *Militia est vita hominis super terram*, id de corporali militia sæpè verum, de spirituali semper. Nam Hebræi victo Naas, illicò a Philisthæis lacessiti acrius cum eis bellum gesserunt. Vnde S. Greg. *Quoties*, inquit, *alios hostes vincimus necesse est, vt ad aliorum deuincenda certamina præparemur. Omnipotens enim Deus quia electos suos copiosiùs remunerat, eos semper vult in pugna consistere, vt ipsi semper possint sibi æterni muneris dona præparare.* Et inferiùs: *Deus*, inquit, *magna prælia permittit, quæ vincant: leuia excitat, in quibus cadant: vt victoria fortium magna sit, casus innoxius, vt cadentes, se facilè erigant: & eos fortia, in quibus victores steterant, non extollant.*

VERS. 5. ET PHILISTHIIM CONGREGATI SVNT TRIGINTA MILLIA CVRRVVM] Olim enim Syri, Arabes & Asiatici è curribus depugnabant. Mysticè, Beda: *Crescente*, inquit, *in bonis ardore virtutis agendæ, crescit & immundis spiritibus ardor eiusdem impediendæ ac refringendæ virtutis; qui videntes fidelium contra se amicos erectos, hos colles, insidiarum deceptionumq́; variarum copijs expugnare contendunt.*

VERS. 6. ABSCONDERVNT SE IN SPELVNCIS] quibus abundat Iudæa, teste Iosepho l. 1. de bello c. 12. Vnde & Dauid fugiens Saulem, abdidit se in spelunca. 1. Reg. 24. & Iosue c. 10. occidit quinque reges latentes in spelunca.

IN ABDITIS] Hebr. & Chald. *in munitionibus*, Vatablus: *inter spineta.* Caietanus: *in scissuris montium.* Abulensis explicat, hæc *abdita*, esse loca secreta tam vrbium, quam domorum. Tales sunt Romæ criptæ & cœmeteria S. Priscillæ, S. Sebastiani, S. Laurentij, S. Pancratij, &c. in quibus tempore persecutionum se abdebant Christiani, quæ ego sæpiùs subintrans, vidi subterraneam ciuitatem & Romam, vidi, & obstupui. Mysticè Dion. Carth. *Sic*, inquit, *aliqui Christiani cernentes se vndique à diabolo, mundo & carne tentari, in foramine petræ, in fossa humo, id est in Christi vulneribus, & in Dominicæ passionis memoria salubriter se occultant: & in proprio humiliationis profundo se celant, atque in tantum parui pendunt, & quasi nihil se reputant quòd à dæmonibus nequeunt tangi.* Et Beda: *Cùm viderint*, inquit, *fideles antiqui hostis insidias, &c. Præsidia mox necesse est lectionum spiritualium, ieiuniorum, eleemosynarum, orationum, cæterarumq́; virtutum, quibus defendantur, adeant, abscondanturque in eis à contradictione linguarum; vt pater, qui videt in abscondito, misereatur & adiuuet.*

VERS. 7. HEBRÆI AVTEM TRANSIERVNT IORDANEM] Est Paranomasia in Hebr. עברם *ibrim*, id est *Hebræi*, & עברו *aberu*, id est *transierunt*: עברי *ibri* enim, id est *Hebræus*, dicitur ab עבר *abar*, id est *transiuit*, eò quòd Abraham veniens ex Chaldæa in Palæ-

A sthinam transierit Euphratem: vt dixi Genes. 14. 13. vbi Abraham vocatur *Hebræus*, id est *transitor* Euphratis, indeque eius posteri vocati sunt *Hebræi.* Sicut Romæ omnes Germani, Galli, Hispani, &c. vocantur: *Transmontani*, siue *Transalpini.*

Probabiliter censet Abulens. hos Hebræos qui transierunt Iordanem fuisse Rubenitas, Gaditas & Manassentes, qui trans Iordanem habitabant quasi dicat: hi audito aduentu Philisthinorum ex Galgalis, transito Iordane domum redierunt, quasi suo Iordane tuti, & à Palæsthina separati.

Addit Auctor. Quæst. apud S. Hier. ac S. Greg. Rabanus, Hugo Victor. & alij, eos ad Philisthæos transfugisse: id enim innui videtur v. 21. c. 14. licet id negent Lyran. Abulen. & Dion.

ET EXPECTAVIT SEPTEM DIEBVS IVXTA PLACITVM (id est, constitutum & decretum) SAMVELIS] Iusserat Samuel Sauli c. 10. vt ingruente hoste vel periculo, iret in Galgala, ibique nuntio ad se misso, suum aduentum præstolaretur per septem dies integros; vt inuocato Deo, ab ipso audiret, quid agendum foret. Paruit Saul, misitque nuntium ad Samuelem, eiusque aduentum expectauit per septem dies; sed septimo die inchoato, & necdum exacto, videns populum metu Philisthæorum diffluere; non expectato vlteriùs Samuele, sacrificium obtulit, vt Deo propitiato, ab eo disceret quid facto foret opus, ab eoque robur ad præliandum acciperet. Atque hac in re peccauit, quòd scilicet non expectarit finem diei septimæ, vti iusserat Samuel. Nam ante eius finem Samuel aduenit, qui videns Saulem sacrificasse, acriter eum de inobedientia reprehendit. Ita S. Greg. Lyran. Abulen. Caiet. Serarius. Audi S. Gregor. *Idcircò per inobedientiam cecidit, quia integris septem diebus sicut iussus fuerat, non expectauit.* Et posteà: *Esse septem diebus prophetam sustinuit, sed dum præstolari eum in fine diei desijt, gloriam tantæ dignitatis amisit.*

VERS. 8.

B

Saul peccauit, quia Samuelem non expectauit.

C

Minùs rectè ergo nonnulli Saulem excusant, quòd integros septem dies Samuelem expectarit; sed quòd non rectè eos computarit: computasse enim eos à die, qua misit nuntium ad Samuelem accersendum; cùm à postero die eos computare debuisset.

ET OBTVLIT HOLOCAVSTVM] Putant aliqui Saulem per se sacrificasse, ideoque regno priuatum esse. Grauiter ergo peccauit, quòd cùm esset laicus, sacerdotalem functionem vsurpare præsumpserit; sicut fecit Ozias rex thurificando, ideoque à Deo percussus est lepra 2. Paral. 26. 16. ita Rupert. Lyran. Dion. & fauet Iosephus. Addit R. Leui, Saulem hæc sacrificia obtulisse, vt à Deo spiritum prophetiæ impetraret, quo deinceps sine Samuele regeretur. Vnde & à Tertul. lib. 2. contra Marc. c. 23. vocatur, *despector Samuelis prophetæ.*

VERS. 9.

D

Verùm nil tale indicat Script. alioqui enim hoc illi exprobrasset Samuel acerrimè; atque habebat Saul sacerdotes in castris, per quos sacrificia offerre poterat: cur ergo illud sibi vindicaret, sciens id à Deo vetitum: ita Abulen. Serarius, Sanchez, & alij.

CVMQVE COMPLESSET OFFERRE HOLOCAVSTVM, ECCE SAMVEL VENIEBAT] Vide quid faciat præcipitatio & impatientia. Si vel ad horam expectasset Saul, ecce Samuel aderat pro eo sacrificaturus, & Deum consulturus. Iam autem defe-

VERS. 10.

defectu patientiæ & perseuerantiæ horariæ, temporale regnum amisit, ac paulatim eo decidit, vt tandem amitteret quoque æternum. Volebat enim Deus, vt Saul dirigeretur à Samuele, ac rex à Sacerdote & propheta, vt doceret temporalem potestatem & principatum debere dirigi à spirituali & Ecclesiastica. Vnde S. Ignatius epist. 6. ad Magnes. *Saul*, inquit, *honore priuatur regio, non expectans summum sacerdotem Samuelem: oportet itaque & nos reuereri præstantiores; decetque non modò vocari Christianos, sed esse. Nec enim dici sed esse, beatos facit. Si qui Episcopum appellant, & sine eo omnia faciunt; huiusmodi dicet, ipse, qui verus & primus Episcopus est: Quid me vocatis, Domine, & non facitis, quæ dico? Tales enim non bona conscientia mihi præditi esse videntur, sed esse simulatores & personati.*

Et egressvs est Savl obviam ei] Causas dat Dion. *Honorauit*, inquit, *Samuelem propter eius senectutem & sanctitatem, propheticamque gratiam; & quoniam ante eum Iudex fuerat populi, & suis orationibus ac meritis multa bona à Deo obtinuit populo; sed & hac vice sperauit iuuari per Samuelem.*

Vers. 11. Et tv non veneras ivxta placitos dies] Hebr. *ad statutos dies*, quibus scilicet te venturum promiseras & constitueras, siue *ad constitutum diem* quem nimirùm constituere tibi placuit. Hinc putant aliqui Saulem expectasse Samuelem per septem dies integros, sed malè eos computasse, vt dixi v. 8. Melius alij dicunt, hanc excusationem ab eo obtendi, quòd expectarit vsque ad septimum diem inchoatum, sed non perfectum. Quasi dicat: expectaui te vsque ad septimum diem, & videns te non venire iuxta tua promissa, putabam te non venturum; ideoque instante hoste, & dilabente exercitu, obtuli holocaustum, vt Deum mihi facerem propitium. Auxit peccatum Saul, quòd culpam non agnouerit & veniam petierit, sed illam excusarit, & quasi in ipsum Samuelem retorserit. Causam dat S. Greg. *Quia*, inquit, *ex radice superbiæ, ipsa culpa inobedientiæ nascitur; solent inobedientes reatus sui magnitudinem audire, sed non humiliter confitendo fateri. Nam, dum sublimes videri appetunt, lapsus suos ostendere dedignantur, & ideò dum excusationes præferunt, iustitiam prætendunt, quia apparere peccatores erubescunt.*

Auget peccatum suum Saul excusando.

Porrò quàm graue sit & exosum Deo, culpam excusare, docet S. Bern. tract. de præcepto & dispens. loquens de Adæ peccato & excusatione: *Antiqua illa*, inquit, *tam nota, & tam noxia præuaricatio, facile vt credimus indulgentiam consequeretur, dummodò confessio, & non defensio sequeretur. Neque enim tantùm nocuit simplicis actionis quamuis ex deliberatione, transgressio, quantùm adiuncta excusationis, cum præmeditatione obstinatio.*

Vers. 12. Necessitate compvlsvs] *Saul*, inquit Dion. *mendosè se excusans: quia non erat necessitas vera absoluta sufficiens, talisque vsurpata oblatio fuit magis offensiua Dei, quàm placatiua.* De hoc enim sacrificio dici potest, quod D. Bernar. serm. 24. in Cant. dixit de sacrificio Caini: *Munus*, inquit, *mortuum offers Deo, sed peccas.*

Vers. 13. Dixitqve Samvel ad Savl, stvlte egisti (Hebr. נסכלת *niscalta*, id est *stultus factus es*) nec cvstodisti mandata Domini Dei tvi, qvæ præcepit tibi] vt scilicet expectares meum aduentum per septem integros dies, ac per me sacrificares, & consuleres Deum, vti tibi Deus per me præceperat. Ita Angelum. Abulens. Caiet. & alij.

A Stultissimum enim est, mandatis Dei non obedire, itaque eius offensam, iram & vindictam in se prouocare. Singula verba habent auxesim & emphasim peccatum Saulis aggrauantem. Nam & solerter expendit S. Greg. *Huius magna transgressionis esset, si ille, cuius mandata despicis tantùm Dominus tuus, non etiam Deus existeret. Quantum ergo est quod committitur, cùm Dei, ac Domini mandata negliguntur.*

Secundò vrget S. Gregor. τὸ *Dei tui*, quasi dicat: *Eius præceptum contempsisti, qui, dum te de imo extulit; dum super alios te constituit; dum Regem fecit; per impositionem tantorum munerum, velut specialiter tuus esse.*

Tertiò premit τὸ *quæ præcepit* non omnibus generatim, sed *tibi* speciatim, quasi dicat: *Illa Dei, & Domini tui mandata contempsisti, quæ non velut com-* B *munia omnibus, sed velut propria, & soli tibi singulariter credita, obseruare debuisti.*

Tropol. S. Chrysost. ostendit peccatorem esse *stultum*, quia ex homine rationali se facit quasi bestiam irrationalem. Audi eum hom. 12. in Genes. *Homo mansuetum animal & rationale, mores suos in ferinos vertit. Idcircò Scriptura interdum canes vocat, ob impudentiam. Isai. 59. vers. 10. equos ob libidinem Ier. 5. vers. 8. asinos, ob stupiditatem & ruditatem Psalm. 48. vers. 13. Leones & pardos, ob rapacitatem & habendi auiditatem. Osea 13. v. 7. & 8. aspides ob fraudulentiam. Psal. 13. v. 2. Serpentes & viperas, ob latens venenum & malitiam. Psal. 129. v. 4. & Matth. 3. v. 7. & alia affectionibus respondentia nomina imponit, vt sic vel tandem confusi ad suam aliquando redeant nobilitatem, & suo generi confœderentur.*

C Qvod si non fecisses, iam nvnc præparasset Dominvs regnvm tvvm svper Israel in sempiternvm] *Præparasset*, Hebr. הכין *hechin*, id est *firmasset, stabiliuisset*. Sic sæpè in Script. *præparare*, sumitur pro *confirmare*, vt Psal. 88. *In æternum præparabo semen tuum*, id est confirmabo posteris tuis regnum, vt in eo continuâ generationum serie tibi succedant. *In sempiternum*, non absolutè, sed respectiuè; quamdiu scilicet durabit Respubl. & regnum Israelis. Dices, quomodò hæc sententia concordat cum illa Genes. 49. 10. *Non auferetur sceptrum de Iuda*: ibi enim Deus promittit regnum perpetuum Iudæ; hic verò Sauli, qui non erat è tribu Iuda, sed Beniamin? Respond. Deus primò decreuerat Sauli & posteris eius perpetuare regnum, si illi per omnia sibi fuissent obedientes: Verùm quia præuidebat id Saulem non facturum, D hinc decreuit ab eo transferre Sceptrum ad Iudam, & Dauidem. Prophetia ergo illa Iacobi de regno Iudæ, præsupponit præuisionem culpæ & reiectionis Saulis, licet post aliquot sæcula futuræ. Hoc enim euincit hæc Samuelis de regno Saulis continuando assertio.

Sed neqvaqvam regnvm tvvm vltra consvrget] vt post te in filios tuos transeat: transibit enim ad Dauidem. Nam alioqui Saul non fuit priuatus regno: imò tota vita sua mansit rex, sed eo moriente Deus regnum à filijs Saulis transtulit ad Dauidem. Vnde ex hoc loco euinci non potest, Saulem hic peccasse mortaliter, eò quòd priuatus sit regno; poterat enim Deus sine omni eius culpa regnum ab eius posteris transferre ad Dauidem. Ergò multò magis id facere poterat ob venialem eius culpam; quia scilicet non plenè obediebat Deo & Samueli. Sic *Angelus*, id Vers. 14.

est Episcopus Ephesi, putà S. T[illegible] audiuit à Christo Apoc. 2. 4. *charitatem tuam primam reliquisti &c. Prima opera fac. Sin autem venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo*, hoc est amouebo te à tuo candelabro, id est priuabo te tuo Episcopatu. Vide ibi dicta.

Saul regno priuatur ob inobedientiam.

Appositè ergo priuatur Saul regno, quia Deo regi suo, à quo rex erat constitutus, non obediuit. Sic Vice-rex officio spoliatur, si regi suo non obtemperet. Homo ergo: *vt possit imperare, debet Deo esse subiectus*, ait S. Ambr. in Psal. 118. serm. 10. Et S. August. in Psal. 143. ad illa: *Qui do et manus meas ad prælium. Expedit*, inquit, *vt ille qui sibi subijci vult quod est inferius, se subiciat superiori suo. Agnosce ordinem. Tu Deo, tibi caro; quid iustius? quid pulchrius? Tu maiori, minor tibi: serui tu ei, qui fecit te vt tibi seruiat, quod factum est propter te. Si autem contemnis tu seruire Deo, numquam efficies vt tibi caro. Qui non obtemperas Domino, torqueris à seruo.*

Et S. Gregor. l. 1. Dialog. c. 1. *Vsus quidem*, inquit, *rectæ conuersationis est, vt præesse non audeat, qui subesse non didicerit: nec obedientiam subiectis imperet, quam Prælatis non nouit exhibere.*

Vir secundum cor Dei quis?

QVÆSIVIT DOMINVS SIBI VIRVM IVXTA COR SVVM] scilicet iuxta suum gustum & votum: iuxta suum placitum & desiderium; qui scilicet *cor*, id est *mentem & voluntatem suam*: planè & plenè conformet *cordi*, id est *menti & voluntati suæ; qui scilicet faciat omnes voluntates meas*, vt explicat S. Paulus Actor. 13. 22. Hic est Dauid: quod enim vult cor meum, hoc vult & cor Dauidis; ac proinde in eo *cor*, id est *mens mea* se planè oblectat & conquiescit: cùm in te, ô Saul, non conquieuerit; eò quòd mea præcepta non plenè, sed ex parte duntaxat expleueris. Ita S. Gregor. *Per Dei cor*, inquit, *in sacro eloquio, intima eius voluntas designatur, iuxta eam verò sumus, quando hanc & per intellectum agnoscimus, & per amorem custodimus.* Et paulò pòst: *Potest*, inquit, *intelligi vir, pro fortitudine, secundum cor Dei, pro interna charitate. Quando igitur necessitas exigit, ad curam sanctæ Ecclesiæ quæratur vir, vt sit conuersatione fortis: quæratur secundum cor Dei; ut per affectum magni amoris quasi vnitus sit diuina voluntati.* Et inferiùs: *Ideo eum quæsiuit, quia tu iuxta cor suum esse noluisti.* Vnde meritò exclamat S. Chrys. hom. de Dauide & Goliath: *O beatum Dauidis felicissimum meritum, quod laudat Deus, prædicat Dominus, Iudex profert summus: dum enim Dauid sanctissimus, homo secundum cor Dei, quidquid Deus cogitat, gerit; quidquid mente concipit, perficit; Dum inquam, Dauid cordi Dei, cor proprium iungit, & menti eius, mentem suam adnectit, hoc est, vt quæ vult Deus velit, & quæ non vult similiter nolit? sic eum Dominus indiuiduo amore & coniuncta charitate dilexit.*

Hinc morale dogma vtilissimum & sanctissimum elicit B. Petrus Damiani lib. 9. epist. 3. quæ in ordine est 72. *Vnum*, inquit, *est, quod mens vniusque fidelis debet solerter attendere, & intra semetipsam sollicitâ semper inquisitione versare, scilicet, vtrum placeat Deo quod agit; & an eius vitâ Deus, vel operibus delectetur. Quid enim prodest, quidquid homo faciat, si hoc non placeat Deo? sic de Dauid dicitur, Quæsiuit sibi Deus virum iuxta cor suum. Nam, si nunc Conditor non delectatur in homine, homo postmodum delectari non poterit in Conditore.*

Porrò S. Hilar. in Psal. 59. & S. Bern. serm. 34. in Cant. docent Dauidem maximè fuisse *virum secundum cor Dei*, eò quòd in inimicos fuerit adeò

A beneuolus. Sic & Dion. epist. 8. ad Demophilum: *Quid*, inquit, *Dauidem illum Dei parentem fecit diuinâ amicitiâ dignum: Nempe, cùm esset bonus atque in hostes benignus: Inueni, inquit ille summè bonus ac benignitatis amator, hominem secundum cor meum.*

ET PRÆCEPIT EI DOMINVS VT ESSET DVX SVPER POPVLVM SVVM] *Præcepit*, id est ordinauit, apud se constituit, in corde suo edixit & quasi præceptum sanxit; sed illud necdum promulgauit. Sic Deus ait Eliæ: *Coruis præcepi*, id est statui, ordinaui *vt pascant te*. 3. Reg. 17. 4. Causam dat S. Gregor. *Ille*, inquit, *alijs vtiliter præcipit, qui obedire Deo perfectè iam nouit; qui solùm hoc præcipit, quod ex consilio procedit intimæ veritatis.*

Addit S. Gregor. Prælatum non debere ambire imperium, sed ad illud præcepto quasi cogi. *Quia*, inquit, *electi viri ad honorem primatus non ex ambitione*
B *veniunt; sed coacti perducuntur, bene dictum: Et præcepit ei vt esset dux, quasi dicat: In honorem prælationis, non per ambitionem subijt, sed coactus ascendit.* Deinde iubens, vt ad publicum honorem perfectissimus quisquis diligenter quæratur, subiicit: *Præcipiatur ei, vt sit dux: quatenus sublimitatis ordinem conscendere ex cupiditate non ambiat; sed ex humilitate pertimescat; sed sibi humilis metuat, vt subditis præcepta Dei deuotius agnoscat.*

EO QVOD NON SERVAVERIS QVÆ PRÆCEPIT DOMINVS] Tota ergo causa, cur Deus à Saulis stirpe abstulerit regnum, fuit, quòd Saul non planè & plenè accommodasset cor & voluntatem suam, cordi & voluntati Dei, quam ei explicuerat Samuel, vt scilicet se expectaret, & per se sacrificaret, Deumque consuleret. Volebat enim Deus, vt
C Saul honoraret Samuelem, quasi suum sacerdotem & prophetam; vt is internuntius esset inter Saulem & Deum: sicut Deus iusserat Iosue nil agere, nisi ex Eleazari pontificis consilio, & oraculo. Num. 34. v. 13.

Moraliter, disce hìc primò, quàm plenè & perfectè Deus, vt omnium Dominus, sibi suisque velit obediri ad litteram, sine excusatione & interpretatione. Vnde tam grauiter puniuit Saulem, qui id non fecit: eò quòd ipse esset primus Rex Israelis à se constitutus, priuando eum regno: vt Dauid & cæteri deinde reges eius exemplo saperent, discerentque Deo & Pontifici per omnia plenè obedire.

In primis Deus statuit exempla.

Sic primus homo, Adam, comedens pomum vetitum, punitus fuit morte sua & posteriorum; vt
D illi eius exemplo discerent, Deo planè obtemperare. Sic primus Angelus Lucifer, nolens Deo se humiliare & obedire, cecidit in tartara. Vide ergo hic quàm primatus sit periculosus; disceque eum non ambire. In primis enim Deus statuit exempla posterorum: quare primos vult esse exactos, vt sint speculum sequentibus; speculum, inquam, virtutis, aut castigationis tuæ. Nam vt ait Poëta,

Principijs obsta: serò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuere moras.

Non ergo primo loco, at *medio tutissimus ibis*. Primogenitus Abrahæ Ismael, vexans iuniorem Isaac, domo Abrahæ expulsus fuit. Primogenitus Isaac fuit Esau, qui iure primogenituræ spoliatus est à fratre Iacobo. Primogenitus Iacobi fuit Ruben, qui ob incestum, gradu suo deiectus est. Primogenitus Adæ fuit Cain, qui Abelem fratrem occidens, factus est vagus & profugus. Primogenitus Dauidis fuit Ammon, qui ob incestum

cum

cum forore fua Thamar, ab Abfolone fratre occifus occubuit. 2. Reg. 23, 21. & fequent.

Pontificatus est onus onerum. Sic primatus Ecclefiafticus, fiue pontificatus, eft, *onus onerum*, ait S. Leo, & ex eo B. Petrus Damiani lib. 1. epift. 20. qui fcribens ad Cadalouo ambientem Papatum, imò Antipapam (qui fe Honorium II. vocabat) *Enimuerò*, inquit, *cum religiofus quifque vir, fubire tam laboriofæ Sedis onus abhorreat; illusq; vex vllis hominum precibus conftitui acquiefcat; cur tu onus onerum, vt fanctus Leo Papa dicebat, non modo non paras aufugere, fed vltro etiam preces & pretium offerendo, anxiè te conaris intendere.*

S. Gregorius hîc lib 4. cap. 4. loquens de Saule electo in regem, & fe dumi abfcondente: *Videat*, inquit, *facerdos, qua mente fugiendum fit culmen fanctæ Ecclefiæ, fi culmen fæculi confcendere tam cautè Reges fugerunt.* Ita fugit ipfe S. Gregorius, fefeque abfcondit, donec columnâ igneâ cælitus proditus, raptus fuit ad Pontificatum. Sic de S. Cornelio Pontifice fcribit S Cyprian. lib. 4. epift. 2. *Qui Epifcopatum ipfum, nec poftulauit nec voluit, nec vi, vt cæteri, quos arrogantiæ & fuperbiæ fuæ tumor inflat, inuafit; fed quietus & modeftus, & quales effe confueuerunt, qui ad hunc locum diuinitùs eliguntur, vim paffus eft, vt Epifcopatum coactus exciperet.*

Porrò *onus onerum*, quod fubit Pontifex, ita declarat S. Bernard. l. 2. de Confid. ad Eugen. Pontif. *Tu es, cui claues traditæ, cui oues creditæ funt. Sunt quidem & alij cæli ianitores, & gregum Paftores. Habent illi fibi affignatos greges, finguli fingulos: tibi vniuerfi crediti, non vni, vnus. Nec modo ouium fed & paftorum, tu vnus omnium paftor. Quod fi ita eft, quanta erit farcina, quantum onus totum, vt ita dicam, orbem terrarum humeris fuftinere.*

Idem lib. 4. *Teipfum*, inquit, *confidera: formam iuftitiæ, fanctimoniæ fpeculum, pietatis exemplar, afferorem veritatis, fidei defenforem, Doctorem gentium, Chriftianorum ducem, amicum fponfi, Cleri ordinatorem, Paftorem plebium, Magiftrum infipientium, refugium oppreffforum, pauperum aduocatum, fpem miferorum, tutorem pupillorum, iudicem viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum fenum, vltorem fcelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentem, malleum tyrannorum, regum patrem, legum moderatorem, canonum difpenfatorem, fal terræ, orbis lumen, facerdotem Altiffimi, Vicarium Chrifti. Quis non timeat & tremat hæc audiens*, vt Pontificatus onus Angelicis humeris formidabile ambire audeat?

Denique S. Chryfoft, (vel quifquis eft auctor) in opere imperfecto in Matth. homil. 35. *Primatum*, inquit, *Ecclefiafticum concupifcere neque ratio eft, neque caufa; quia neque iuftum eft, neque vtile. Quis enim fapiens vltro fe fubijcere feftinat feruituti, labori, dolori, & quod maius eft periculo tali, vt det rationem pro omni Ecclefia, apud iuftum iudicem, nifi fortè qui nec credit iudicium Dei, nec timet illud, abutens primatu fuo Ecclefiaftico, vt fæculari, & conuertat eum in fæcularem.*

Vers. 15. SVRREXIT AVTEM SAMVEL, ET ASCENDIT DE GALGALIS, IN GABAA BENIAMIN] Eodem pergebat Saul cum exercitu, vt fequitur; fed Samuel præceffit, & fe à Saule ob culpam admiffam feparauit, vt fe iratum oftenderet, & Saulem ad culpæ agnitionem & pœnitentiam flecteret. *Quia fcilicet*, vt ait S. Gregorius, *in rege quem arguerat, humilitatem pænitentiæ, qua manere cogeretur, minimè cognouit, &c. Rex in minifterio relinquitur, vt ipfa Prophetæ feparatione corrigatur: quia plerumque quos Prædicatoris verba non corrigunt, diuidi à Prædicatorum familiaritate; vel à fanctæ Ecclefiæ vnitate pertimefcunt. Iuxta Prædicatores duri funt, fed feparati refipifcunt.*

Iuit autem Samuel in Gabaa vt fe iungeret Prophetis ibidem habitantibus, vt dictum eft cap. 10. 5. cum ijfque Dei laudibus vacaret, ac pro Ifraele oraret, ac populum cum Saule eodem pergentem ad prælium contra Philifthæos, fua faltem præfentia ad fortiter pugnandum animaret. Myfticè, S. Gregor. *Quid eft*, inquit, *quod de Samuele dicitur: furrexit & afcendit, nifi quod in perfectioribus viris afpicimus, qui fic noftra inquinamenta refpiciunt, vt ab eis nequaquam fordidentur? fic nobis irafcuntur, vt quieti intus, fecretè fua alta confcendere velociter poffint. Fortes namque & potentes funt, & qui magna & fortia fua leniter ferunt, noftris infirmitatibus non grauantur.*

ET RELIQVI POPVLI] id eft è populo reliqui: τὸ enim *populi*, non eft nominatiuus pluralis, fed genitiuus fingularis, ait Abulenf. Hæc verba defunt in Hebr. Chald. & Septuag. Regijs & Comp. funtque obfcura & implexa: fenfus tamen eorum hic effe videtur, quafi dicat: Reliqui, qui cæteris metu Philifthinorum diffugientibus manferant in caftris, hi cum Saule afcenderunt de Galgalis in Gabaa, quæ erat vrbs fita in colle tribus Beniamin.

OBVIAM POPVLO Philifthinorum hoftium, qui è vicino oppido *Machmas* (vt dicitur v. fequenti) excurfiones faciebant, & EXPVGNA. ANT EOS] fcilicet Hebræos, venientes de Galgala in Gabaa. Ionathas enim expugnauerat ftationem Philifthinorum in Gabaa, vt dictum eft v. 3. Quare multi Hebræorum è Galgalis pergebant in Gabaa: hos è latere inuadebant & cædebant Philifthini, degentes in vicina vrbe *Machmas*: vt ergo hoc iter fuis fecurum redderet Saul, cum fuis contra eos afcendit; ac fimul vt fe cum Ionatha degente in Gabaa coniungeret, vti de facto ibi fe coniunxit, vt fequitur.

ET EGRESSI SVNT AD PRÆDANDVM DE CASTRIS PHILISTHINORVM TRES CVNEI] Hebr. *tria capita*. Vers. 17.
Chald. *tres turmæ*. Septuag. *tria principia*. Vatabl. *tria agmina*. *Cuneus*; propriè eft ferrum acutum, quod fenfim craffefcit, quo in fiffuras inferto ligna finduntur. Vnde illud; *Malo nodo malus quærendus eft cuneus*. Hinc per Metaphoram, cuneus fignificat peditum multitudinem in cunei formam redactam, quæ in acie anguftior & quafi acutior, deinde latior denfiorque procedit. ait Vegetius lib. 2. de re milit. Vnde Virgil. 12. Æneid.

Denfi, cuneis fe quifque coactis
Agglomerant.

PORRO FABER FERRARIVS NON INVENIEBATVR IN OMNI TERRA ISRAEL: CAVERANT ENIM Vers. 19.
PHILISTHIIM NE FORTE FACERENT HEBRÆI GLADIVM AVT LANCEAM] vt eos fub fuo iugo continerent, ne rebellare poffent. Sic feruis à Romanis olim vetita fuêre arma ne heros fuos inuaderent; nifi in extrema neceffitate qualis fuit, poft Cannenfem cladem: tunc enim contra Hannibalem armarunt feruos, tefte Valer. Max. lib 7. cap. 6. Sic adimenda effe feruis arma docet Arift. 2. Polit. 2. Sic Syrus Lydis contra fe rebellantibus ademit arma. tefte Iuftino lib. 1.

tibus sermonibus amaris & asperis; vnde Chaldæus vertit: *Et rebellaueritis dictu Domini.* Rursū per *os & sermones Domini*, possunt accipi leges & præcepta Dei, quæ ipse ore suo edixit, quasi dicat, *si offenderitis legē, eamq́ ad iram prouocaueritis.* Est prosopopœia, tribuitur enim legi inanimæ anima, sensus & ira: Lex enim videtur irasci impijs, dū ab ijs violatur & contemnitur, ideoq́; ipsa quasi irata sui violatoribus minas & pœnas in se sanctas intentat. Verùm per legē intelligitur Deus legislator, qui prævaricatoribus irascitur, eisque pœnas in lege statutas infligit. Hic ergo sensus in idē cū priore redit.

Erit manus Domini super vos, et super patres vestros.] Primò, Chaldæus sic exponit: *Erit plaga Domini in vobis, vt hæc quæ fuit in patribus vestris, cum in deserto Deo rebellarunt.* Sic & Vatab. *Affliget, inquit, vos vt afflixit maiores vestros, quando fuerunt inobedientes.* Accedit Lyran. *Manus, inquit, Domini erit super vos de futuro, sicut fuit super patres vestros de præterito.* Et Carthusianus: *Quidam, inquit, sic exponunt. Ita erit super vos in posterum sicq́ puniemini, sicut iam ante fuit, & sicut puniti fuerunt patres vestri transgressores.* Et enim &, quando copulat similia, idem valet quod *sicut*, vt patet in Prouerbijs.

Secundò, Dion. quasi dicat: *Tam vos, inquit, quàm patres vestri, qui vos ad mala inducunt, seu à vitijs non refrenant, incurretis debitas pœnas Dei, vel super patres vestros defunctos condemnatos; quorum damnatio seu tormentum augebitur ex iniquitatibus & condemnationibus vestris, in quantum præbuerunt vobis occasionem & exemplum peccandi: & pœna vnius damnati redundat in alium.* Hic sensus si de viuis accipiatur planissimus est; si de mortuis, remotior videtur, & altiùs, quàm Hebræorum crassa mens se porrigeret, longiusq́; petitus.

Tertiò, *Erit manus Domini super vos & super patres*, id est principes vestros: princeps enim est pater patriæ teste Aristotele lib. 8. Ethic. c. 11. vnde Homerus Agamemnonem regem vocat *patrem & pastorem populorum.* Et Romani, Senatores suos qui omnia regebant, vocabant, *patres conscriptos*: ac sæpè in Scriptura principes vocantur *patres.* Ita S. Gregor. Abulen. Caiet. vnde Sept. vertunt: *super vos, & super Regem vestrum.* Audi Senecam lib. 1. de Clementia cap. 14. *Hoc, inquit, quod parenti, etiam Principi faciendum est, quem appellauimus patrem patriæ, vestitet datam sibi potestatem patriam, quæ est temperatissima liberis consulens, suaq́ post illos reponens. Tardè sibi pater membra sua abscindat, & tum absciderit reponere cupiat, & in abscindendo gemat, cunctatus multum diuq́.*

Vers. 17. Numquid non messis tritici est hodie? Inuocabo Dominum, et dabit voces (tonitrua) et pluvias.] Fuit hoc miraculum, vt docet S. Gregor. Lyran. Hugo, Abulen. Vatabl. Dion. Caiet. & cæteri. Nam vt scribit S. Hier. testis oculatus in Amos 4. v. 7. *Nūquid in fine mensis Iunij, siue in mense Iulio in his prouincijs, maximeq́ in Iudæa, pluuias vidimus? Denique in Regum libris, pro signo magno atque portento, diebus æstatis & messis orante Samuele pluuiæ concitatæ sunt.*

Tonitru miraculosum.

Rursùm, quia cùm serenum esset cælum, Samuel per preces suas subitò hæc tonitrua & pluuias è cælo elicuit, & à Deo miraculosè fieri impetrauit. Audi Auctorē de mirabil. S. Script. li. 2. c. 9. apud S. August. tom. 3. *Samuele, inuocante Dominum, tunc populus sibi Regem peteret, Dominum per pluuias & horribiles voces intonuit, quibus plebs quæ audierat, se Dominum repulisse ne regnaret sibi intelligeret. Quos fragoris per Samuelis iterum Dominus deprecationem compescuit, postquam populi de hac se pœnitudinē intus aspexit.*

Addit idem Auctor Samuelem pœnitenti populo mox sistisse pluuias, & cælum serenasse; quod nouum fuit miraculum. Hinc Clemens Alexand. lib. 6. Stromat. culpat Græcos, quòd hanc Samuelis historiam detorserint ad Æacum, fingentes ipsum suis precibus à Deo impetrasse pluuiam, qua segetes siccitate emortuæ reuiuiscerent.

Tropol. S. Gregor. *Dominus, inquit, vocem dat* (hoc est tonitruum) *quia peccatorum corda excitat, vt prauitatis suæ nequitiam recognoscant. Dat pluuias, quia excitata corda per infusionem supernæ gratiæ adiuuat, vt non solum deserat mala quisq́, quæ facit, sed etiam bona fortiter agat, quæ appetit.* Et paulò pòst: *Non est, inquit, minus miraculum immutatio cordis, quàm perturbatio aëris. Non minus miraculū est, arentia corda compungere, quàm æstiuis ardoribus, inusitato more pluuias mandare. Maius quippe Miraculum est, intimo sonitu insensibilem mentem concutere, quàm collisis per ventum nubibus tonitruum insonare.*

Et videbitis, quam grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem:] tum, quia Deus per tonitru, iratum se fuisse vobis testabitur: ipse enim in peccata & peccatores detonat: tū quia, vt ex R. Salomone ait Lyran. *Deus excitauit ista tonitrua, vt confutaret pertinaciā populi: nam si tantæ erant vires Samuelis vt posset cælum commouere & tonitrua deuocare, quomodo non poterit hostem profligare & Reipublicæ præesse?*

Vers. 18. Et Dominus dedit voces,] tonitrua mixta fulguribus & grandinibus, ait Iosephus l. 6. Ant. 6.

Porrò S. Gregor. hom. 27. in Euang. citans illud Ierem. 15. 1. *Si steterit Moses & Samuel coram me, non est anima mea ad populū istum. Quid est, inquit, quòd Moyses & Samuel cæteris Patribus in postulatione præferuntur, nisi quòd hi duo tantummodo in cuncta Testamenti veteris serie etiā pro inimicis suis leguntur exorasse? Vnus à populo lapidibus impetitur.* Exod. 17. v. 4. *& tamen pro lapidatoribus suis Dominū deprecatur. Alter ex principatu ejicitur, & tamen petitus, vt exoraret fateter dicens: Absit à me hoc peccatū in Domino, vt cessem orare pro vobis.*

Vers. 20. Nolite recedere a tergo Domini.] Hebr. *de post Dominum.* Chald. *de post cultū eius*, quasi dicat: Ne destiteritis sequi Dominum, eumq́; amare & colere. Moral. S. Greg. *Pœnitentis, inquit, mens tunc benè dirigitur, si diuina iudicia metuat, & de Dei omnipotentis miseratione confidat. Timor quidem sine spe, in desperationis præcipitat. sed cùm spei coniungitur, salutem mentis operatur. Quare summo studio optimus Doctor inuigilare debet, vt peccantē terreat, & territū ad veniæ spem reducat. Quatenus per metum peccare desinat, & per spē impetrandæ indulgentiæ, diuinæ misericordiæ portum quærat.*

Tropol. idem S. Gregor. *Iusti, inquit, stant in conspectu Domini, quia testimonio bonæ conscientiæ de amore Conditoris præsumunt. Peccatores autem cùm mala committunt, à facie Domini fugiunt: cùm verò redire pœnitendo deliberant, quasi post tergum Domini sunt; quia & discedere longiùs nolunt, & tamen præsumere de Deo quasi amici non possunt. Hinc est quòd peccatrix mulier retrò stetisse dicitur,* Luc. 7. v. 38. *Retrò etiam illa steterit, quæ fimbrias eius tetigit,* Matt. 9. v. 20. *Retrò quidem stat pro verecundia peccati, sed tangit per virtutem spei. Quia ergo pro commissis iniquitatibus semper erubescere debemus; & in quibus confundimur, deuitare, Samuel peccatoribus imperat, vt à tergo Domini non recedant.*

Vers. 21. Nolite declinare post vana,] hoc est idola, quæ falsa sunt Numina, ideoque vanissima

&

Idolorum vanitas.

& mendacissima, quæ opem se inuocanti præstare non possunt. Porrò vanitatem idolorum argutè ostendit & irrisit Dionysius Tyrannus, qui, vt ait S. Ambr. li. 2. de Virg. *Cùm venisset in templum Iouis amictum aureum, quo operiebatur simulacrum eius, detrahi iussit, & imponi laneum, dicens, aurum hyeme frigidum, æstate onerosum esse. Sic Deum irrisit suum, vt nec onus ferre posse nec frigus putaret. Item, cum Æsculapij barbam vidisset auream, tolli imperauit, incongruum esse appellans, vt filius barbam haberet, cùm Apollo pater eius adhuc non haberet. Item simulacris tenentibus aureas pateras ademit allegans; accipere se debere, quòd Dij darent. Ita ludibrio habiti sunt, vt neque Iupiter vestem suam defendere potuerit, nec barbam Æsculapius, neque omnes qui dicuntur Dij retrahere potuerint pateras, quas tenebant, nõ tam furti reatũ timentes, quàm sensum non habentes.*

Tropol. S. Greg. *In comparatione*, inquit, *æternorum bonorum vana sunt omnia etiam bona temporalia. Quidquid enim in hoc sæculo lætum, delectabile, sublime, aut prosperum cernitur, vanum profectò est: quia difficilè habetur, & citò amittitur. Repentè quidem alta sæculi corruunt, pulchra trãseunt, læta & prospera euanescunt. Nam cùm stare in his floribus suis mundus blandiens cernitur, repentinâ fortunâ turbatur, aut festina, & omnia deturbante morte concluditur. Vana ergo sunt gaudia sæculi, quæ quasi mansura blandiuntur, sed amatores suos citò transeundo decipiunt.* Et inferiùs: *Declinare post, est in eorum appetitum defluere: amorem illorum diuino amori præferre. Meritò ergo his vana non prodesunt; quia ea, eo ordine, quo condita sunt, habere noluere.*

Vers. 22. Et non derelinquet populum suum propter nomen suum magnum.] Primò, *nomen Dei*, est fama Dei, quæ magna erat apud omnes gentes: quòd scilicet Deus Israelem suum populum à Pharaone alijsque hostibus, per tot prodigia liberasset & propugnasset. ita Abul. Vatab. Dion.

Secundò *nomen Dei*, est eius omnipotentia, misericordia & fidelitas.

Tertiò, *nomen Dei*, est ipse Deus nominatus & inuocatus, Deus enim est optimus & maximus.

Mysticè, *propter nomen suum magnum*, id est propter *Christum*; hic enim est *nomen Patris*, quia loquitur, id est manifestat ipsum mundo, ait Hugo. Hic quoque, *Iesus* id est *saluator mundi. Nomen magnum* ergo est *Iesus*. Audi S. Bern. ser. 15. in Cant. *Aridus est omnis animæ cibus, si non oleo isto infundatur. Si scribas, non sapit mihi, nisi legero ibi Iesum: si disputes, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Iesus. Iesus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus.* Et paulò pòst huius nominis fructus eximios demonstrans: *Iræ*, inquit, *impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanat liuoris vulnus, restringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat auaritiæ, ac totius dedecoris fugat pruriginem.*

Absit a me hoc peccatum in (id est contra) Dominum, vt cessem orare pro vobis.] Prælati enim & prophetæ (qualis erat Samuel) officium & debitum est, orare pro populo sibi subdito, præsertim in periculo offensæ iræque Dei constituto, qualis erat hic Israel. Addit S. Gregor. *Si secundùm legis præceptum hoc discutitur, peccatum non esset, si pro abijcientibus se, non oraret: nam lex Moysis præcipit, dicens: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Quid est ergo, quod dicit? Absit à me peccatum; nisi quia vir sanctus ad charitatis verticem sublimatus, non solùm diligebat amicos, sed ipsos etiam amplectebatur inimicos? legis quidem veteris mandata transcendit; sed nouæ gratiæ fulgoribus illustratus, licentiam vetustatis, euangelica perfectione reprehendit.* Vers. 23. *Prælatus oret pro populo sibi subiecto.*

Porrò Patres hanc Samuelis vocem, vt charitatem in sibi aduersos æstuantem miris laudibus extollunt: imò vt benignitatis & charitatis speculum, omnibus imitandum proponunt. Audi S. Gregor. hom. 15. in Ezech. *Cupimus animum in benignitate dilatare? Samuel in cogitationem deducatur, qui de principatu deiectus à populo, cùm idem populus peteret, vt pro eo Domino preces effunderet, respondit, dicens: Absit à me hoc peccatum in Dominum, vt cessem orare pro vobis. Culpam quippe vir sanctus perpetrare se credidit, si eis, quos aduersantes pertulerat vsque ad eiectionem, benignitatem gratiæ non reddidisset in prece.* *Samuel charitatis speculum.*

S. Chrysost. homil. 1. de cruce & latrone: *Samuel*, inquit, *qui exordinatus fuerat, qui contemptus, ait, Mihi absit peccare, intermittendo orare pro vobis Dominum, Peccatum arbitratus, minùs pro inimicis orare.*

B. Antiochus hom. 72. Samuelem vocat virum admirabilem, quòd pro ijs, qui eum principatu deiecerant, orauerit. Hinc infert S. Greg. hom. 27. in Euang. *Virtus ergo vera orationis est, celsitudo charitatis. Et tunc quisque, quod rectè petit, adipiscitur, cùm eius animus in oratione nec inimici odio fuscatur.*

Quod si perseveraveritis in malitia et vos, et rex vester pariter peribitis.] quia rex & populus politicè sunt quasi vna persona: quare sicut vnum quid fiunt in culpa, sic & vnum quid fient in pœna. Vers. 25. *Rex & populus sunt quasi vna persona.*

Porrò sagaciter S. Gregor. lib. 6. *Ita*, inquit, *sibi regentium merita connectuntur & plebium, vt sæpè ex culpa præsidentium, deterior fiat vita subiectorum; & sæpè ex merito plebium, delinquat vita Pastorum.*

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Saul adsciscit sibi & Ionathæ filio tria millia militum. Ionathas percutit stationem Philisthinorum. Illi ingentem redintegrant exercitum, parantque prælium. Saul pauidus offert sacrificium, vt Dei opem imploret. Interuenit v. 10. Samuel, eumque obiurgat, quòd se, vti iusserat, non expectarit; ideoque v. 14. Deum, regnum ab eo quasi inobediente ad Dauidem traducturum edicit. Philisthini v. 19. vt arma Hebræis eripiant, cauent ne apud eos sit faber ferrarius.

1. Filius vnius anni erat Saul cùm regnare cœpisset, duobus autem annis regnauit super Israel. 2. Et elegit sibi Saul tria millia de Israel: & erant cum Saul duo millia in Machmas, & in monte Bethel: mille autẽ cum Ionatha in Gabaa Beniamin, porrò cæterum populum remisit vnumquemque in tabernacula sua. 3. Et percussit Ionathas

Quæst. (vel quisquis est Auctor) Theod. Rupert. Procop. Hugo, Lyran. Abul. Dion. Caiet. & S. August. lib. 7. Locutionum in Iudices. Audi B. Petrũ Damiani lib. 2. epist. 20. *Sic erat innocens, tamquam puer vnius anni cùm regnare cœpit; & duobus annis in eiusdem innocentia simplicitate permansit: sed qui tunc erat ex humilitate filius, postmodum per superbiam factus est seruus.* Audi & Rupertum in c. 2. Apoc. pag. 21. *Saul duobus annis eadem humilitate regnauit: ab hac excidit, quando contra legem, holocaustum obtulit, cùm non esset Sacerdos de stirpe Aaron, pepercit Agag. &c.*

Porrò dicit hoc Script. Primò, vt demonstret optimam fuisse Dei electionem; vtpote qui non nisi Saulem virum optimum & dignissimum ad regnum euexerit; vt idem nos facere doceat: ita S. Greg. Secundò, *vt ostendatur*, ait Dionys. *Prouidentia Dei ita semper se habentis, nisi nostra iniquitas obsistat, vt quò maiorem confert dignitatem, maiorem etiam conferat sanctitatem: & propterea in Saule cum suprema præsidentia, supremam innocentiam coniunxisse.*

Tertiò, vt omnes metu sacro percellat, ne quis sibi præfidat, & in sua sanctitate sit securus, videns ex ea excidisse Saulem adeò innocentẽ, ait Abulens. Quartam causam dat Lyran. vt indicet quàm teter & profundus fuerit lapsus Saulis: sicut enim lutum bysso candidæ, ita peccatum animo innocenti fœdiùs adhæresćit. Hinc Tropol. S. Gregor. *Licet*, inquit, *multis annis regnauerit, illis solis regnasse dicitur, in quibus innocens ac humilis fuisse perhibetur.* Et paulò pòst: *Illo ergo*, inquit, *solùm tempore nos vixisse gaudeamus, quo innocenter & humiliter viximus. Nam illa tempora, quæ in sæculi vanitate, & fluxâ carnis vita consumpsimus, quasi perdita, minimè memorantur.*

Quocirca Iosaphat Barlaamum suum Catechistam interrogans, quot annorum esset? ab eo audiuit, *Natus sum annos* 45. miranti Iosaphat, quòd cum canum videret, respondit: *Si annos meos ab ipso vitæ ortu nosse quæris, rectè sanè eos plusquà septuaginta esse computasti. At mihi quidem nullo omninò modo inter vitæ annos censentur, qui in huius mundi vanitate consumpti sunt.* Præclarè Philo lib. de præmijs & pœnis, sub finem: *Eorum*, inquit, *qui non de disciplinis instituti sunt, nec legibus, nec numerus initur, nec habetur ratio.* Et paulò pòst: *Virtus*, inquit, *& honestas in qualitate consistit, non in quantitate: vnde vel vnus dies sine culpa transactus, integræ vitæ sapientum æquiparatur.* Quamobrem cordatè & neruosè Eusebius Emissenus (vel potiùs Gallicanus) homil. 9. ad Monach. *Illum*, inquit, *diem tantum vixisse te computa, in quo voluntates proprias abnegasti, in quo malis desiderijs restitisti; quem sine vlla regulæ transgressione duxisti: illum diem vixisse te computa, qui puritatis, & sanctæ meditationis habuit lucem.*

Hic sensus communis est & commodus; sed tropologicus potiùs videtur, quàm literalis. Nam sicut duo anni, quibus dicitur regnasse Saul, simpliciter pro annis propriè dictis accipiendi sunt; sic & vnus ille annus, de quo immediatè antè dicitur: *Filius vnius anni erat Saul.*

3. Tertiò, ergo nonnulli sic exponunt, quasi dicat: *Saul electus in regem vno anno quieuit, & domi priuatã vitã egit, sed exacto hoc anno regnare cœpit.* Ita Eucher. *Vno*, inquit, *anno postquam Rex electus est à Samuele, in domestica domo sedens, dissimulauit se esse Regem: reliquis duobus annis publicè iudicauit omnem Israelem, tenens obedientiam cum humilitate.* Ex Beda: *Postquam*, inquit, *electus est Saul, & oleo sancto perunctus in Regẽ, toto anno primo humilis & priuato similis mansit, nec regio habitu indui, cæteraq; regni insignia curauit.* Sic quoq; Genebr. in Chronol. Verum hoc non videtur verùm: nã mox ab electione sua Saul, quasi rex, gessit bellum contra Naas, regem Ammon vt audiuimus c. præced. Adde Iosephum asserere, quòd Saul electus rex, vno tantùm mense à regio munere abstinuerit. Denique aliud est esse filium vnius anni, aliud priuatam vitam agere.

Quartò ergo & planissimè, sensus est, q. d. Saul parta victoria de Naas, ideoque comparata sibi auctoritate & gratia populi, rursum in regem à Samuele vnctus c. 11. v. vlt. agebat, & fortè exigebat primum regni sui annum, ac inchoabat secundũ; quo exacto elegit tria millia militum præsidiariorum, vt sequitur. Ita R. Dauid, Vatabl. Brixianus, Serarius & alij. 4. *Optimè.*

Hunc sensum exigit phrasis Hebr. quæ ad verbum sic habet: *Filius vnius anni Saul in regnare ipsum*, quasi dicat: Iam regnabat Saul vnum annum: iam agebat primum regni sui annum. Secundò, ex eo quòd Naas septimo mense à creatione Saulis inuasit Galaaditas, ac tum Saul ei occurrens eum cecidit, & regnum suum confirmauit & innouauit, vt patet ex dictis cap. 11. vnde hæc omnia fuere acta anni primi regni Saulis.

Est Hebraismus, Hebræi enim tempori, diei, mensi ex anno tribuunt nomen *filius*, vt *filius huius anni, diei, vel temporis* dicatur, qui hoc anno, die vel tempore natus est. Tempus enim, annus & dies dicuntur, quasi patres, generare eos, qui illo tempore, anno & die nascuntur: quia scilicet annus & dies adducit causas secundas, purà parentes, qui hunc filium generant. Est Metonymia. Sic Ionæ 4. 10. hedera in Hebr. vocatur *filia noctis*, quia illa nocte orta & nata erat. Sic *filius auroræ* est Lucifer, siue stella Veneris, quæ in aurora nascitur. Isaiæ 14. 13. Sic *filij prunæ* sunt scintillæ, quæ ex prunis eliciuntur. Iob 5. 7. Sic *filij Orientis* vocantur in Oriente nati Iudic. 6. 33. Sic *filij terræ* vocantur terrigenæ. Sic *filij arcus* sunt sagittæ. Iob. 41. 20. quia ex arcu violenter emittuntur, & quasi parturiuntur. Sic *filij areæ* est frumentum, vel palea. Isaiæ 21. 10. Sic Exodi 12. 3. sancitur vt agnus Paschalis sit *anniculus*. Hebr. בן שנה *ben sciana*, id est *filius anni*. Sic quoties in Leuit. & Numer. iubetur immolari ouis vel agnus *anniculus*, Hebr. est *ben sciana*, id est *filius anni*. Simili tropo dicitur veritas *filia temporis*, quia tempus latentem veritatem sensim educit & aperit.

DVOBVS AVTEM ANNIS REGNAVIT SVPER ISRAEL.] Præter expositiones iam recensitas, nonnulli ex hisce verbis censent, Saulem per biennium dumtaxat fuisse regem, ac in fine biennij in prælio occubuisse. Ita Hebræi in Seder Olam. c. 13. Arias apud Lorinum cap. 13. Actor. Adrichom. & Gerardus Mercator in sua Chronol. verùm difficile creditu est Saulem biennio gessisse omnia, quę deinceps vsque ad finem libri, ac præsertim c. 14. sub finem narrantur: illa enim plures annos exigunt. Adde S. Paulum asserere Saulem regnasse 40. annis Actor. 13. 21.

Secundò, alij sic exponunt, quasi dicat: *Saul post mortem Samuelis tantùm regnauit duobus annis.* Id verum esse patet ex Iosepho lib. 6. Antiqu. cap. vlt. & Clemente Alexand. lib. 1. Strom. Abulense & alijs passim. Verum cur huius biennij dumtaxat meminit hic Script. cùm per plura capita sequentia recenseat acta Saulis viuente adhuc Samuele?

Ter-

Tertiò, alij sic explicant, quasi dicat: *Saul per biennium dumtaxat regnauit, quia post biennium à Samuele exauctoratus, regum suum imperiũ abijt in tyrannicum.* Ita Lyran. Hugo, Abulen. Vatab. & Pineda lib. 8. in prœmio Salom. c. 2. Verùm plures quàm duos hic intercessisse annos, liquet ex sequent. & demonstrat Mendoza.

Quartò ergo genuinè, τὸ *duobus annis regnauit*, iunge cum sequentibus, *& elegit tria millia*, quasi dicat, ait Genebr. anno mundi 3106. *Cùm*, inquit, *Saul regnasset duobus annis, elegit sibi tria millia: nempe duobus primis regni annis, satis habuit vitare inuidiam, & se aduersùs malignas linguas modestia & authoritate Samuelis tueri. Posteà dum se satis confirmasset, cœpit more regio, sese stipare satellitibus. Non quod absque duobus tantùm annis regnarit.* Sic & Torniellus, Baradas, Abul. Hugo, Dion. & Mendoza.

Quot annis regnauit Saul?

Quæres, quot annis regnarit Saul? Respondent aliqui per 40. annos; hoc enim videtur asserere Paulus Actor. 13. 21. ita Auctor apud S. Hieron. in Quæst. Hebr. Serarius in libr. 3. Reg. 6. Propos. 2. & Melchior Canus loco superiùs citato. Verùm cæteri omnes censent, Paulum illis 40. annis quos assignat Sauli, complecti quoque annos Samuelis, quibus ipse præfuit. Ita Eusebius, Iosephus, Seuerus Sulpitius, Beda, Freculphus, Torniellus, Bellarminus, Gordonus, Genebr. Gerardus Mercator & alij in suis Chronicis, Lyran. & Abul. hic S. Aug. l. 17. de Ciuit. c. 7. Ribera lib. 1. de Templo cap. 1. Pineda lib. 8. de rebus Salom. c. 2. nu. 2. Lorinus in cap. 13. Actor. Porrò hos 40. annos varij variè inter Saulem & Samuelem partiuntur. Nam Clemens Alexand. lib. 1. Strom. c. 11. Sauli cum Samuele tribuit annos 27. deinde mortuo Samuele, soli Sauli alios viginti: sic vniuersim fierent anni 47. cùm Apostolus dumtaxat 40. assignet: Rursùm Iosephus lib. 6. Antiq. cap. 14 ait: *Samuelem solum præfuisse Reipublicæ annis 12. deinde cum Saule annis 18. Saulem verò post mortem Samuelis annis* 20. vt habet idem Iosephus in fine eiusdem libri sexti, & iterum lib. 10 cap. 11. In textu tamen Græco libri sexti habet annos viginti duos, sicut & Zonaras qui Iosephum de more sequitur. Verùm sic fierent anni 52. cũ fuerint tantùm 40. vt dixi. Alij Samueli dant annos 30. Sauli decem. Alij aliter. Veriùs Salianus & alij censent Samuelem solum præfuisse Israeli per annos 22. deinde creato rege Saule cum eo præfuisse annis sedecim, mortuo verò Samuele, solum Saulem regnasse biennio dumtaxat. Iunge enim hos annos, & inuenies 40. Hic computus confirmatur ex eo quòd Arca capta à Philisthæis in morte Heli, indeque post septem menses reducta in Cariathiarim, ibi manserit per 20. annos, quibus, iam mortuo Heli, præerat eius successor Samuel, vt patet cap. 7. 2. ac deinde nonnulla Samuelis & filiorum eius gesta recensentur vsque ad creationem regis Saulis, quæ biennium facilè requirunt.

Adde, quod Scriptura cap. 8. ait, Samuelem valde senem, pro se filios suos constituisse Iudices. Atqui natus est, inquiunt nonnulli, Samuel iudicante Heli sub annum eius quartum; Heli autem iudicauit 40. annis. Adde 20. annos Samuelis, quibus Arca fuit in Cariathiarim; ac deme 4. annos Heli ante natum Samuelem, habebis annos Samuelis 50. quæ non est tanta senectus, quanta à Script. tribuitur Samueli. Ergo pluribus annis iudicauit Samuel; ac facilè fuit sexaginta an-

A notum, cùm præ senio filios constituit Iudices. Quare ipse tùc 22. annos videtur explesse in principatu, ac natus anno Heli secundo; sic enim additis hisce quatuor annis, conflabuntur Samuelis anni 60. quæ iusta est eius senectus, ita Salianus.

ET ELEGIT SIBI SAVL TRIA MILLIA DE ISRAEL.] Vers. 2. Quæres, quando illa elegit? Resp. Abulen. & Caiet. anno primo regni sui, postquàm cecidit Naas, & regnum innouauit in Galgalis, c. 11. 15. Meliùs Beda, Hugo, Dionys. Genebrard. Pineda loco citato. Mendoza, & alij, id Saulem fecisse censent anno secundo regni scilicet postquam *duobus annis regnauit*, vti præcessit; eò enim hæc verba pertinent: vnde Vatab. vertit: *tam elegit*. Causam cur elegerit dedi vers. 1. cui adde, Saulem

B elegisse hæc tria millia, vt irruentibus more suo repentè Philisthinis, Ammonitis, alijsque hostibus vicinis, haberet ea ad manum, quæ illis statim opponeret, ne Israelis agros vrbesque vastarent.

Addunt nonnulli: Saulem post biennium regni, à primaria innocentia & fiducia in Deum defecisse, ideoq; ad humana præsidia respexisse, & hæc tria millia conscripsisse: verùm defectus & lapsus Saulis posteà contigit, vt audiemus vers. 10.

Mysticè, Beda per *tria millia*, accipit tres virtutes Theologicas, quæ nos contra omnes tentationes & hostes defendunt. *Populus fidelium*, inquit, *sibi de Israel tria millia elegit, quia dum vnitati fidei sociandam spem & dilectionem cognouerit, mox sibi Doctores, qui eamdem fidem, spem & charitatem diligentiùs se sufque doceant, atque ab hostis irruptione tueantur, elegit.* D. Greg. refert ad tres Ecclesiæ status. *Tria*, inquit,

C *millia esse perhibentur: quia in summã perfectionis facie, virgines proferunt, iuxta quos, & continentes & veritatis defensores ponunt? dum enim exempla virginum ad summam incorruptionis alios accendunt; dum continentium vitæ, alios à sæculi corruptionibus auferunt; dum humilium debilitatem per auxilia potentium defendunt; contra hostes sanctæ Ecclesiæ boni Doctores, quasi cum tribus electorum virorum millibus veniunt.*

Porrò solerter S. Greg. vrget τὸ *tria millia virorum*, quod habent Sept. *Quia prædicatores*, inquit, *veritatis, ad defensionem sanctæ Ecclesiæ, non infirmes & debiles, sed robustos & validos bellatores ducunt.* Et paulò pòst. *Viri*, inquit, *dicuntur pro fortitudine. de Israel esse referuntur, pro diuina contemplatione. Israel*, enim Hebr. idem est quod *videns Deum*, aut potiùs, *præualens Deo.*

CVM SAVL DVO MILLIA IN MACHMAS.] *Machmas*, ait Adrichom. *Magmas, & Magmas ciuitas magno satis, cuius multa in scripturis mentio, terminus*

D *tribus Ephraim contra Austrum. In hac Ionathas Machabæus habitauit: atque hic B. Virgo percepit, puerum Iesum non esse in comitatu, sed remansisse in Ierusalem: quamobrem regressa est in Ierusalem ad quærendum eum. Vsq; hodie, ait Hieronymus, ostenditur vicus grandis in finibus Aeliæ, antiquum nomen retinens, ab eâ nouem millibus distans, iuxta villam Rama. Nunc Byra dicitur, & est in dominio fratrũ militiæ templi, vt Brocard. & Breid. tradunt.*

Mysticè S. Greg. *Machmas*, inquit, *id est humilitas, quid aliud, quàm continentium ruborem significat? Nam dum præterita carnis oblectamenta recolunt, erubescunt.* Et paulò pòst: *Dum recolunt quales fuerunt in sæculo, superbire non possunt de eo, quòd magnos se vident esse in Deo.*

Iam

Iam *Bethel*, id est *domus Dei*, est Ecclesia, quam Sancti præsules & prædicatores, contra dæmonum & tyrannorum incursus, quasi validi bellatores propugnant, ait S.Greg.

MILLE AVTEM CVM IONATHA IN GABAA BENIAMIN] *Ionathas* Hebr. idem est, quod *columbæ donum*, vnde puritatem, purosque denotat, qui in *Gabaa*, id est *in colle sanctitatis* degunt. Audi Bedam: *Ionathas, columbæ donum, institutor virginum dicitur: quia incomparabili gratia Spiritus sancti efficitur, vt à manentibus in carne, carnis corruptio nesciatur. Bene & in sublimi virgines esse dicuntur, quia quod naturam humanam supergreditur, in altissimo virtutum culmine situm est. Vnde & virgo ille dilectus Iesu, locum virginum insinuans ait: Vidi supra montem Sion Agnum stantem & cum eo centum quadraginta quatuor millia. &c. Virgines enim sunt.* Apoc. 14. v. 1. *In monte quidem esse cum Agno dicuntur, quia per meritum incorruptionis, quo à terrenis & carnalibus delectationibus se diuidunt, in suprema Redemptoris gloria sublimantur.*

PORRO CÆTERVM POPVLVM REMISIT VNVMQVEMQVE IN TABERNACVLA SVA] Mysticè S. Greg. *In tabernacula*, inquit, *sua cætera plebs remittitur, vt de altioris vitæ temeritate damnetur, & velut debilis, & infirma in bello pereat, dum altæ conuersationis fidem spondet, quæ altæ virtutis robur non habet.*

Vers. 3. ET PERCVSSIT IONATHAS STATIONEM PHILISTHINORVM QVÆ ERAT IN GABAA] *Gabaa*, erat patria & sedes Saulis ac Ionathæ, ideoque Ionathas iuuenis animosus & audax illicò ex ea exturbauit Philisthinorum stationem, id est, vt Sept. Aquila & Theod. vertunt ὑπόστημα, id est, *præsidium*. Philisthæi enim tempore Samsonis & posteà dominantes Hebræis, vt eos sub iugo continerent, ne rebellare auderent, locis Iudææ altioribus & munitioribus (qualis erat Gabaa) erigebant arces, siue loca munita, quæ vallo cingebant (Itali vocant *fortezze*) in quibus constituebant milites præsidiarios; ideoque illa vocabant *stationes*, siue *præsidia militum*. ita Ioseph. Theod. Procop. Abulens. Caiet. Dion. & alij, Chald. vertit: *Percussit Ionathas plantationem Philisthinorum*: hæ enim stationes erant quasi *plantationes* non arborum, sed hominum & militum: vnde etiamnum Angli, dum Anglorum suorum colonias in Hyberniam traducunt, dicunt se in ea facere plantationem.

Quæres. Quibus armis Ionathas percussit Philisthæos? Nam ferrea eis ademerant Philisthæi, vt patet vers. 19. Resp. arma priscorum erant brachia: *Nam pugnis rem agebant, à quibus pugna dicitur. Inter ipsos aduersarios*, inquit Cassiodorus l. 1. c. 30. *non erant priùs armata certamina, sed pugnis se, quamuis feruida lacessebat intentio, vnde & pugna nomen accepit.* Hinc Lucret. li. 4. p. 188.

Arma priscorum quæ?

Arma antiqua, manus, vngues &c.

Posteà Belus ferreum gladium primus produxit, à quo & bellum placuit nominari. Ante Belum vtebantur fundis, arcubus, baculis, fustibus, perticis, sudibus præustis. Audi Virgil. 7. Æneid.

Hic torre armatus obusto;
Stipitis hic grauidi nodis, quod cuique repertum
Rimanti telum ira facit.

Et paulò pòst:

Stipitibus duris, agitur, sudibusque præustis,

Potuit quoque Ionathas ignem in stationem inijcere, itaq; eam comburere: potuit insuper incautos, vel dormientes Philisthæos noctu inuadere, eorumq; arma occupare, ijsque ipsosmet obtruncare.

Mysticè, S. Gregor. *Ionathas*, inquit, *stationem Philisthinorum percutit, quia electa virginitas de carne, continentiæ arce sublimata, motus turpes extinguit. Bene autem statio Philisthinorum dicitur; quia in corpore virginali, carnales motus non habent requiem delectationis, sed statum certaminis. Stant quippe, quia impugnant; sed requiescere non possunt, quia mentem sanctam minimè oblectant.*

QVOD CVM AVDISSENT PHILISTHIIM] id est Philisthini non iam cæsi à Ionatha, sed cæteri qui in Iudæa degebant. Aliqui subaudiunt: *conturbati sunt*: ita S.Hieron. Hugo & Caiet. sed id licet verum sit, non tamen est necesse hic supplere; nam sensus expletur per id quod subdicitur: *Saul cecinit*, quasi dicat: Cùm audissent Philisthini suorum stragem factam à Ionatha, ideoque consternarentur, Saul misit circumquaque buccinatores, qui intonantes buccinà, vndique conuocarent Hebræos, vt Philisthæos hac clade consternatos inuaderent & mactarent: ita Abul. Dion. & alij. Audi S.Hieron. in Quæst. *Hæc buccina signum victoriæ & exhortationis fuit: vt audirent & noscerent Hebræi, conturbatos & superatos esse Philisthæos.* D. Gregor. *Buccina*, inquit, *canere est, & victoriam nuntiare, & exemplo victorum, aliorum mentes ad spiritualis belli propositum excitare.*

Mysticè S.Gregor. *Ionathas stationem Philisthinorum percussit; sed Saul tuba canens, se percussisse perhibuit: quia, nimirum, electorum Prædicatorum triumphis adscribitur, quod à subditis occulti aduersarij superantur.*

Vers. 4. AVDIANT HEBRÆI] cæsa esse castra Philisthinorum, seque hac buccina euocari ad cœptam victoriam prosequendam, vt planè Philisthæos è nostra Iudæa eijciamus. Sept. pro עברים *ibrim*, id est *Hebræi*, legentes, אברים *abadim*, id est *serui*, vertunt: *inobedientes fuerunt serui.*

ET EREXIT SE ISRAEL ADVERSVS PHILISTHIIM] Hebr. *& fœtidus* (id est odibilis, exosus) *factus est Israel in Philisthym.* Vatabl. *Palæstini abhorrebant ab Israelitis, tamquam à re male olente & putido.* Caiet. *Fastidierunt Israelem Palæstini.* Noster sensum reddidit. Ideò enim *fœtidus*, id est odibilis, *Palæsthinis erat Israel*; quia contra eos *se erexerat*, eisque rebellauerat. Vnde Sept. vertunt. *Et contempsit Israel Philisthym.*

Porrò, Septuaginta Romæ correcti habent: *Et puduit Israel in alienigenas*; vnde aptiùs ex Hebræa vertas: *Et fœtorem contraxit Israel à Philisthym*, hoc est fœtuere Palæsthini Israelitis; Palæsthini fuerunt Israelitis fœtori, id est pudori, & abominationi; fœtuit & puduit Israelitas, quòd tam imbellibus & vilibus Philisthinis seruissent, quodque iugum eorum tam inerme & vile non excuterent. Quare indignitate hac & pudore excitati, animos erexerunt, vt eos è finibus suis eijcerent.

Denique mihi magna suspicio est, nostrum pro נבאש *nibas*, id est *fœtuit*, putidus fuit, legisse נכעש *nichas* (litteræ enim vtrimque sunt similes) id est *iratus est*, excanduit, spreuit, abominatus est: sic enim videtur legisse Chald. nam vertit: *Et concitatus est Israel in Philisthæos.* Et Sept. *Contempsit*, inquiunt, *Israel Philisthym.* Irati enim sunt, & excanduerunt Israelitæ, quòd tam diu tolerassent iugum & tyrannidem Philisthinorum, cùm viderent eos tam facilè à Ionatha cæsos. Quare irâ hic excitati erexerunt animos, & in prælium contra eos conuolarunt. Ira enim est cos fortitudinis. Vnde milites

prœliaturi acuunt iras in hostem, vt contra eum generosè decertent, eumque prosternant.

Clamavit ergo popvlvs post Savl in Galgala] Dicendo: sequamur Saulem regem nostrum ad prœlium contra Philisthæos, cœptam eius de illis victoriam, cum eo communibus animis & viribus prosequamur, eliminemus Philisthæos è terra Israel. Sic enim milites Gedeon, in prælio contra Madianitas acclamarunt: *Gladius Domini & Gedeonis.* Iudic. 7. 20. Porrò *in Galgala*, id factum, quia *Galgala* locus erat religiosus, ob circumcisionem à Iosue c. 5. ibidem peractam, vt piè & religiosè in eodem loco inuocata Dei ope ad prælium animosè pergerent.

Moraliter, disce hic illud Iob. c. 7. 1. *Militia est vita hominis super terram*, id de corporali militia sæpè verum, de spirituali semper. Nam Hebræi victo Naas, illicò à Philisthæis lacessiti acrius cum eis bellum gesserunt. Vnde S. Greg. *Quoties*, inquit, *alios hostes vincimus necesse est, vt ad aliorum deincenda certamina præparemur. Omnipotens enim Deus quia electos suos copiosiùs remunerat, eos semper vult in pugna consistere, vt ipsi semper possint sibi æterni muneris dona præparare.* Et inferiùs: *Deus*, inquit, *magna prælia permittit, quæ vincant: leuia excutat, in quibus cadant: vt victoria fortium magna sit, casus innoxius, vt cadentes, se facilè erigant: & eos fortia, in quibus victores steterant; non extollant.*

Vers. 5. Et Philisthiim congregati svnt triginta millia cvrrvvm] Olim enim Syri, Arabes & Asiatici è curribus depugnabant. Mysticè, Beda: *Crescente, inquit, in bonis ardore virtutis agendæ, crescit & immundi spiritibus ardor eiusdem impediendæ ac refrangendæ virtutis; qui videntes fidelium contra se amicos erectos, hos colles, insidiarum deceptionumq; variarum copijs expugnare contendunt.*

Vers. 6. Absconderunt se in spelvncis] quibus abundat Iudæa, teste Iosepho l. 1. de bello c. 12. Vnde & Dauid fugiens Saulem, abdidit se in spelunca. 1. Reg. 24. & Iosue c. 10. occidit quinque reges latentes in spelunca.

In abditis] Hebr. & Chald. *in munitionibus*, Vatablus: *inter spineta*. Caietanus: *in scissuris montium.* Abulensis explicat, hæc *abdita*, esse loca secreta tam vrbium, quam domorum. Tales sunt Romæ criptæ & cœmeteria S. Priscillæ, S. Sebastiani, S. Laurentij, S. Pancratij, &c. in quibus tempore persecutionum se abdebant Christiani, quæ ego sæpiùs subintrans, vidi subterraneam ciuitatem & Romam, vidi, & obstupui. Mysticè Dion. Carth. *Sic*, inquit, *aliqui Christiani cernentes se vndique à diabolo, mundo & carne tentari, in foramine petræ, in fossa humo, id est in Christi vulneribus, & in Dominicæ passionis memoria salubriter se occultant: & in proprio humiliationis profundo se celant, atque in tantum paruì pendunt, & quasi nihil se reputant quòd à dæmonibus nequeunt tangi.* Et Beda: *Cùm viderint*, inquit, *fideles antiqui hostis insidias, &c. Præsidia mox necesse est lectionum spiritualium, ieiuniorum, eleemosynarum, orationum, cæterarumq; virtutum, quibus defendantur, adeant, abscondanturque in eis à contradictione linguarum; vt pater, qui videt in abscondito, misereatur & adiuuet.*

Vers. 7. Hebræi avtem transiervnt Iordanem] Est Paranomasia in Hebr. עברים *ibrim*, id est *Hebræi*, & עברו *aberu*, id est *transierunt*: עברי *ibri* enim, id est *Hebræus*, dicitur ab עבר *abar*, id est *transiuit*, eò quòd Abraham veniens ex Chaldæa in Palæ-

A sthinam transierit Euphratem: vt dixi Genes. 14. 13. vbi Abraham vocatur *Hebræus*, id est *transitor* Euphratis, indeque eius posteri vocati sunt *Hebræi.* Sicut Romæ omnes Germani, Galli, Hispani, &c. vocantur: *Transmontani*, siue *Transalpini.*

Probabiliter censet Abulens. hos Hebræos qui transierunt Iordanem fuisse Rubenitas, Gaditas & Manassenses, qui trans Iordanem habitabant quasi dicat: hi audito aduentu Philisthinorum ex Galgalis, transito Iordane domum redierunt, quasi suo Iordane tuti, & à Palæsthina separati.

Addit Auctor. Quæst. apud S. Hier. ac S. Greg. Rabanus, Hugo Victor. & alij, eos ad Philisthæos transfugisse: id enim innui videtur v. 21. c. 14. licet id negent Lyran. Abulen. & Dion.

Et expectavit septem diebvs ivxta placitvm (id est constitutum & decretum) Samvelis] Iusserat Samuel Sauli c. 10. vt ingruente hoste vel periculo, iret in Galgala, ibique nuntio ad se misso, suum aduentum præstolaretur per septem dies integros; vt inuocato Deo, ab ipso audiret, quid agendum foret. Paruit Saul, misitque nuntium ad Samuelem, eiusque aduentum expectauit per septem dies; sed septimo die inchoato, & necdum exacto, videns populum metu Philisthæorum diffluere; non expectato vlteriùs Samuele, sacrificium obtulit, vt Deo propitiato, ab eo disceret quid facto foret opus, ab eoque robur ad præliandum acciperet. Atque hac in re peccauit, quòd scilicet non expectarit finem diei septimæ, vti iusserat Samuel. Nam ante eius finem Samuel aduenit, qui videns Saulem sacrificasse, acriter eum de inobedientia reprehendit. Ita S. Greg. Lyran. Abulen. Caiet. Serarius. Audi S. Gregor. *Idcircò per inobedientiam cecidit, quia integris septem diebus sicut iussus fuerat, non expectauit.* Et posteà: *Ecce septem diebus prophetam sustinuit, sed dum præstolari eum in fine diei desijt, gloriam tantæ dignitatis amisit.* Vers. 8.

B

Saul peccauit, quia Samuelem non expectauit.

C

Minùs rectè ergo nonnulli Saulem excusant, quòd integros septem dies Samuelem expectarit; sed quòd non rectè eos computarit: computasse enim eos à die, qua misit nuntium ad Samuelem accersendum; cùm à postero die eos computare debuisset.

Et obtvlit holocavstvm] Putant alij qui Saulem per se sacrificasse, ideoque regno priuatum esse. Grauiter ergo peccauit, quòd cùm esset laicus, sacerdotalem functionem vsurpare præsumpserit; sicut fecit Ozias rex thurificando, ideoque à Deo percussus est lepra 2. Paral. 26. 16. ita Rupert. Lyran. Dion. & fauet Iosephus. Addit R. Leui, Saulem hæc sacrificia obtulisse, vt à Deo spiritum prophetiæ impetraret, quo deinceps sine Samuele regeretur. Vnde & à Tertul. lib. 2. contra Marc. c. 23. vocatur, *despector Samuelis prophetæ.* Vers. 9.

D

Verùm nil tale indicat Script. alioqui enim hoc illi exprobrasset Samuel acerrimè; atque habebat Saul sacerdotes in castris, per quos sacrificia offerre poterat: cur ergo illud sibi vindicaret, sciens id à Deo vetitum: ita Abulen. Serarius, Sanchez, & alij.

Cvmqve complesset offerre holocavstvm, ecce Samvel veniebat] Vide quid faciat præcipitatio & impatientia. Si vel ad horam expectasset Saul, ecce Samuel aderat pro eo sacrificaturus, & Deum consulturus. Iam autem defe- Vers. 10.

defectu patientiæ & perseuerantiæ horatiæ, temporale regnum amisit, ac paulatim eo decidit, vt tandem amitteret quoque æternum. Volebat enim Deus, vt Saul dirigeretur à Samuele, ac rex à Sacerdote & propheta, vt doceret temporalem potestatem & principatum debere dirigi à spirituali & Ecclesiastica. Vnde S. Ignatius epist. 6. ad Magnet. *Saul*, inquit, *honore priuatur regio, non expectans summum sacerdotem Samuelem : oportet itaque & nos reuereri præfectos tuos ; decetque non modò vocari Christianos, sed esse. Non enim dici sed esse, beatos facit. Si quis Episcopum appellant, & hunc eo omnia faciunt : huiusmodi duces, ipse, qui verus & primus Episcopus est : Quid me vocatis, Domine, & non facitis, qua dico? Tales enim non bona conscientia mihi prædisti esse videntur sed esse simulatores & personati.*

ET EGRESSVS EST SAVL OBVIAM EI] Caussas dat Dion. *Honorauit*, inquit, *Samuelem propter eius senectutem & sanctitatem, propheticamque gratiam; & quoniam ante eum Iudex fuerat populi, & cuius orationibus ac meritis multa bona à Deo obtinuit populus; sed & hac vice sperauit iuuari per Samuelem.*

VERS. 11. ET TV NON VENERAS IVXTA PLACITOS DIES] Hebr. *ad statutos dies*, quibus scilicet te venturum promiseras & constitueras, siue *ad constitutum diem*, quem nimirùm constituere tibi placuit. Hinc putant aliqui Saulem expectasse Samuelem per septem dies integros, sed malè eos computasse, vt dixi v. 8. Meliùs alij dicunt, hanc excusationem ab eo obtendi, quòd expectarit vsque ad septimum diem inchoatum, sed non perfectum. Quasi dicat: expectaui te vsque ad septimum diem, & videns te non venire iuxta tua promissa, putabam te non venturum, ideoque instante hoste, & dilabente exercitu, obtuli holocaustum, vt Deum mihi facerem propitium. Auxit peccatum Saul, quòd culpam non agnouerit & veniam petierit, sed illam excusarit, & quasi in ipsum Samuelem retorserit. Caussam dat S. Greg. *Quia*, inquit, *ex radice superbia, ipsa culpa inobedientia nascitur; solent inobedientes reatus sui magnitudinem audire, sed non humiliter confitendo fateri. Nam, cùm sublimes videri appetunt, lapsus suos ostendere dedignantur, & ideò dum excusatione proferunt iustitiam prætendunt, quia apparere peccatores erubescunt.*

Auget peccatum suũ Saul excusando.

Putrò quàm graue sit & exosum Deo, culpam excusare, docet S. Bern. tract. de præcepto & dispens. loquens de Adæ peccato & excusatione: *Antiquo illa*, inquit, *tam nota, & tam noxia præuaricatio, facile vt credo ut indulgentiam consequeretur, dummodò confessio, & non defensio sequeretur. Neque enim tamen nocuit simplicis actionis, quantum ex deliberatione, transgressio, quantùm adiuncta excusationis, cum præmeditatione obstinatio.*

VERS. 12. NECESSITATE COMPVLSVS] *Saul*, inquit Dion. *mendaciter se excusauit : quia non erat necessitas vera absoluta suffuens, talisque, usurpata oblatio fuit magis offensiua Dei, quàm placatiua.* De hoc enim sacrificio dici potest, quod D. Ber nar. serm. 24. in Cant. dixit de sacrificio Caini : *Munus*, inquit, *mortuum affert Deo, sed peccat.*

VERS. 13. DIXITQVE SAMVEL AD SAVL STVLTE EGISTI (Hebr. נסכלת *nisealta*, id est *stultus factus es*) NEC CVSTODISTI MANDATA DOMINI DEI TVI, QVÆ PRÆCEPIT TIBI] vt, scilicet expectares meum aduentum per septem integros dies, ac per me sacrificares, & consuleres Deum, vti tibi Deus per me præceperat. Ita Angelum. Abulens. Caiet. & alij. Stultissimum enim est, mandatis Dei non obedire; itaque eius offensam, iram & vindictam in se prouocare. Singula verba habent auxesim & emphasim peccatum Saulis aggrauantem. Nam & solerter expendit S. Greg. *Aucius magna transgressionis esset, si ille, cuius mandata despexit tantùm Dominus esset, nunc etiam Deus existeret. Quantum ergo est quod committitur, cùm Dei, ac Domini mandata negliguntur.*

Secundò vrget S. Gregor. τὸ *Dei tui*, quasi dicat: *Eius præceptum contempsisti, qui, dum te de imo extendendum super alios te constituit ; dum Regem fecit ; per impensionem tantorum munerum, velut spiritualiter tuus est fuit.*

Tertiò premit τὸ *qua præcepit* non omnibus generatim, sed tibi speciatim, quasi dicat : *Illa Dei, & Domini tui mandata contempsisti, qua non velut communia omnibus, sed velut propria, & soli tibi singulariter credita, observare debuisti.*

B Tropol. S. Chrysost. ostendit peccatorem esse stultum, quia ex homine rationali se facit quasi bestiam irrationalem. Audi eum hom. 12. in Genes. *Homo mansuetum animal & rationale, mores suos in feritatem vertit. Idcircò Scriptura interdum canes vocat, ob impudentiam. Isai. 59. vers. 10. equos ob libidinem Ier. 5. vers. 8. asinos, ob stupiditatem & ruditatem Psalm. 48. vers. 13. Leones & pardos, ob rapacitatem & saeuendi audaciam. Osea 13. v. 7. & 8. aspides ob fraudulentiam. Psal. 13. v. 2. Serpentes & viperas, ob latens venenum & malitiam. Psal. 129. v. 4. & Matth 3. v. 7. & alia affectionibus respondentia nomina imponit, vt sit vel tandem confusi ad suam aliquando redeant nobilitatem, & suo generi consideretur.*

C QVOD SI NON FECISSES, IAM NVNC PRÆPARASSET DOMINVS REGNVM TVVM SVPER ISRAEL IN SEMPITERNVM] *Præparasset*, Hebr. הכין *hechin*, id est *firmasset, stabiliisset*. Sic sæpè in Script. *præparare*, sumitur pro *confirmare*, vt Psal. 88. *In æternum præparabo semen tuum*, id est confirmabo posteris tuis regnum, vt in eo continuâ generationum serie tibi succedant, *In sempiternum*, non absolutè, sed respectiuè: quamdiu scilicet durabit Respubl. & regnum Israelis. Dices, quomodò hæc sententia concordat cum illa Genes. 49. 10. *Non auferetur sceptrum de Iuda*: ibi enim Deus promittit regnum perpetuum Iudæ: hic verò Sauli, qui non erat è tribu Iuda, sed Beniamin? Respond. Deus primò decreuerat Sauli & posteris eius perpetuare regnum, si ipsi per omnia sibi fuissent obedientes: Verùm quia præuidebat id Saulem non facturum, D hinc decreuit ab eo transferre Sceptrum ad Iudam, & Dauidem. Prophetia ergo illa Iacobi de regno Iudæ, præsupponit præuisionem culpæ & reiectionis Saulis, licet post aliquot sæcula futuræ. Hoc enim cuincit hæc Samuelis de regno Saulis continuando assertio.

SED NEQVAQVAM REGNVM TVVM VLTRA CONSVRGET] vt post te in filios tuos transeat : transibit enim ad Dauidem. Nam aliòqui Saul non fuit priuatus regno : imò ipsa vita sua mansit rex, sed eo moriente Deus regnum à filijs Saulis transtulit ad Dauidem. Vnde ex hoc loco euinci non potest, Saulem hîc peccasse mortaliter, eò quòd priuatus sit regno : poterat enim Deus sine omni eius culpa regnum ab eius posteris transferre ad Dauidem. Ergò multò magis id facere poterat ob venialem eius culpam ; quia scilicet non plenè obediebat Deo & Samueli. Sic *Angelus*, id VERS. 14.

est Episcopus Ephesi, putà S. Timotheus eius audiuit à Christo Apoc. 2. 4. *charitatem tuam primam reliquisti &c. Prima opera fac. Sin autem venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo*, hoc est amouebo te à tuo candelabro, id est priuabo te tuo Episcopatu. Vide ibi dicta.

Appositè ergo priuatur Saul regno, quia Deo regi suo, à quo rex erat constitutus, non obediuit. Sic Vice-rex officio spoliatur, si regi suo non obtemperet. Homo ergo: *vt possit imperare, debet Deo esse subiectus*, ait S. Ambr. in Psal. 118. serm. 10. Et S. August. in Psal. 145. ad illa: *Qui docet manus meas ad prælium. Expedit*, inquit, *vt ille qui sibi subijci vult quod est inferius se subijciat superiori suo. Agnosce ordinem. Tu Deo, tibi caro; quid iustius? quid pulchrius? Tu maiori, minor tibi: serui tu ei, qui fecit te vt tibi seruiat, quod factum est propter te. Si autem contemnis tu seruire Deo, numquam efficies vt tibi caro. Qui non obtemperas Domino, torqueris à seruo.*

Saul regno priuatur ob inobedientiam.

Et S. Gregor. l. 1. Dialog c. 1. *Vsus quidem*, inquit, *rectæ conuersationis est, vt præesse non audeat, qui subesse non didicerit: nec obedientiam subiectis imperet, quam Prælatis non nouit exhibere.*

QVÆSIVIT DOMINVS SIBI VIRVM IVXTA COR SVVM] scilicet iuxta suum gustum & votum: iuxta suum placitum & desiderium; qui scilicet cor, id est *mentem & voluntatem suam*: planè & plenè conformet *cordi*, id est *menti & voluntati suæ*; qui scilicet *faciat omnes voluntates meas*, vt explicat S. Paulus Actor. 13. 22. Hic est Dauid: quod enim vult cor meum, hoc vult & cor Dauidis; ac proinde in eo *cor*, id est *mens mea* se planè oblectat & conquiescit: cùm in te, ô Saul, non conquieuerit; eò quòd mea præcepta non plenè, sed ex parte dumtaxat expleueris. Ita S. Gregor. *Per Dei cor*, inquit, *in sacro eloquio, intima eius voluntas designatur, Iuxta eam verò sumus, quando hanc & per intellectum agnoscimus, & per amorem custodimus.* Et paulò pòst: *Potest*, inquit, *intelligi vir, pro fortitudine, secundùm cor Dei, pro interna charitate. Quando igitur necessitas exigit, ad curam sanctæ Ecclesiæ quæratur vir, vt sit conuersatione fortis: quæratur secundùm cor Dei; vt per affectum magni amoris quasi vnitus sit diuinæ voluntati.* Et inferius: *Ideò eum quæsiuit, quia tu iuxta cor suum esse noluisti.* Vnde meritò exclamat S. Chrys. hom. de Dauide & Goliath: *O beatum Dauidis sanctissimi meritum, quod laudat Deus, prædicat Dominus, Iudex præfert summus: dum enim Dauid sanctissimus, homo secundùm cor Dei, quidquid Deus cogitat, gerit; quidquid mente concipit, perficit; Dum inquam, Dauid cordi Dei, cor proprium iungit, & menti eius, mentem suam adnectit; hoc est, vtquæ vult Deus velit, & quæ non vult similiter nolit? sic eum Dominus indiuiduo amore & coniunctâ charitate dilexit.*

Vir secundum cor Dei quis.

Hinc morale dogma vtilissimum & sanctissimum elicit B. Petrus Damiani lib. 5. epist. 3. quæ in ordine est 72. *Vnum*, inquit, *est, quod mens cuiusque fidelis debet solerter attendere, & intra semetipsam sollicitâ semper inquisitione versare, scilicet, vtrùm placeat Deo, quod agit; & an eius vitâ Deus, vel operibus delectetur. Quid enim prodest, quidquid homo faciat, si hoc non placeat Deo? sic de Dauid dicitur, Quæsiuit sibi Deus virum iuxta cor suum, Nam, si nunc Conditor non delectatur in homine, homo postmodum delectari non poterit in Conditore.*

Porrò S. Hilar. in Psal. 59. & S. Bern. serm. 34. in Cant. docent Dauidem maximè fuisse *virum secundum cor Dei*, eò quòd in inimicos fuerit adeò

A beneuolus. Sic & Dion. epist. 8. ad Demophilum; *Quid*, inquit, *Dauidem illum Dei parentem, fecit diuinâ amicitiâ dignum: Nempe, cùm esset bonus atque in hostes benignus: Inueni, inquit ille summè bonus ac benignitatis amator, hominem secundùm cor meum.*

ET PRÆCEPIT EI DOMINVS VT ESSET DVX SVPER POPVLVM SVVM] *Præcepit*, id est ordinauit, apud se constituit, in corde suo edixit & quasi præceptum sanxit; sed illud necdum promulgauit. Sic Deus ait Eliæ; *Coruis præcepi*, id est statui, ordinaui *vt pascant te*. 3. Reg. 17. 4. Causam dat S. Gregor. *Ille*, inquit, *alijs viuiter præcipit, qui obedire Deo perfectè iam nouit; qui solùm hoc præcipit, quod ex confessio procedit intimæ veritatis.*

Addit S. Gregor. Prælatum non debere ambire imperium, sed ad illud præceptò quasi cogi. *Quia*, inquit, *electi viri ad honorem primatus non ex ambitione* B *veniunt, sed coacti perducuntur, bene dictum: Et præcepit ei vt esset dux, quasi dicat: In honorem prælationis, non per ambitionem subijt, sed coactus ascendit.* Deinde iubens, vt ad publicum honorem perfectissimus quisquis diligenter quæratur, subiicit: *Præcipitur ei, vt sit dux: quatenus sublimitatis ordinem conscendere ex cupiditate non ambiat; sed ex humilitate pertimescat; sicque sibi humilis metuat, vt subdi præcepto Dei deuotius agnoscat.*

EO QVOD NON SERVAVERIS QVÆ PRÆCEPIT DOMINVS] Tota ergo causa, cur Deus à Saulis stirpe abstulerit regnum, fuit, quòd Saul non planè & plenè accommodasset cor & voluntatem suam, cordi & voluntati Dei, quam ei explicuerat Samuel, vt scilicet se expectaret, & per se sacrificaret, Deumque consuleret. Volebat enim Deus, vt C Saul, honoraret Samuelem, quasi suum sacerdotem & prophetam; vt is internuntius esset inter Saulem & Deum: sicut Deus iusserat Iosue nil agere, nisi ex Eleazari pontificis consilio, & oraculo. Num. 34. v. 13.

Moraliter, disce hîc primò, quàm plenè & perfectè Deus, vt omnium Dominus, sibi suisque velit obediri ad litteram, sine excusatione & interpretatione. Vnde tam grauiter puniuit Saulem, qui id non fecit: eò quòd ipse esset primus Rex Israelis à se constitutus, priuando eum regno: vt Dauid & cæteri deinde reges eius exemplo saperent, discerentque Deo & Pontifici per omnia plenè obedire.

Sic primus homo, Adam, comedens pomum vetitum, punitus fuit morte sua & posteriorum; vt D illi eius exemplo discerent, Deo planè obtemperare. Sic primus Angelus Lucifer, nolens Deo se humiliare & obedire, cecidit in tartara. Vide ergo hic quàm primatus sit periculosus; discique eum non ambire. In primis enim Deus statuit exempla posterorum: quare primos vult esse exactos, vt sint speculum sequentibus; speculum, inquam, virtutis, aut castigationis iustæ. Nam vt ait Poëta.

In primis Deus statuit exempla.

Principijs obsta: serò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuere moras.

Non ergo primo loco, at *medio tutissimus ibis*. Primogenitus Abrahæ Ismael, vexans iuniorem Isaac, domo Abrahæ expulsus fuit. Primogenitus Isaac fuit Esau, qui iure primogenituræ spoliatus est à fratre Iacobo. Primogenitus Iacobi fuit Ruben, qui ob incestum, gradu suo deiectus est. Primogenitus Adæ fuit Cain, qui Abelem fratrem occidens, factus est vagus & profugus. Primogenitus Dauidis fuit Ammon, qui ob incestum

cum

cum forore fua Thamar, ab Abfolone fratre occifus occubuit. 2. Reg. 23, 21. & fequent.

Pontificatus est onus onerum.

Sic primatus Ecclefiafticus, fiue pontificatus, eft *onus onerum*, ait S. Leo, & ex eo B. Petrus Damiani lib. 1. epift. 20. qui fcribens ad Cadaloum ambientem Papatum, imò Antipapam (qui fe Honorium II. vocabat) *Enimuerò*, inquit, *cum religiofus quifque vir, fubire tam laboriofæ Sedis onus abhorreat; illudq; vix vllis hominum precibus conftitui acquiefcat; cur tu onus onerum, vt fanctus Leo Papa dicebat, non modo non paras aufugere, fed vltro etiam preces & pretium offerendo, anxiè te conaris ingerere.*

S. Gregorius hic lib 4. cap. 4. loquens de Saule electo in regem, & fe domi abfcondente: *Videat*, inquit, *facerdos, qua mente fugiendum fit culmen fanctæ Ecclefiæ, fi culmen fæculi confcendere tam cautè Reges fugerunt.* Ita fugit ipfe S. Gregorius, fefeque abfcondit, donec columnâ igneâ cælitus proditus, raptus fuit ad Pontificatum. Sic de S. Cornelio Pontifice fcribit S. Cyprian. lib. 4. epift. 2. *Qui Epifcopatum ipfum, nec poftulauit nec voluit, nec vi, vt cæteri, quos arrogantiæ & fuperbiæ fuæ tumor inflat, inuafit; fed quietus & modeftus, & quales effe confueuerunt, qui ad hunc locum diuinitùs eliguntur, vim paffus eft, vt Epifcopatum coactus exciperet.*

Porrò *onus onerum*, quod fubit Pontifex. ita declarat S. Bernard. l. 2. de Confid. ad Eugen. Pontif. *Tu es, cui claues traditæ, cui oues creditæ funt. Sunt quidem & alij cæli ianitores, & gregum Paftores. Habent illi fibi affignatos greges, finguli fingulos: tibi vniuerfi crediti, non vni, vnus. Nec modo ouium fed & paftorum, tu vnus omnium paftor. Quod fi ita eft, quanta erit farcina, quantum onus totum, vt ita dicam, orbem terrarum humeris fuftinere.*

Idem lib. 4. *Teipfum*, inquit, *confidera: formam iuftitiæ, fanctimoniæ fpeculum, pietatis exemplar, afsertorem veritatis, fidei defenforem, Doctorem gentium, Chriftianorum ducem, amicum fponfi, Cleri ordinatorem, Paftorem plebium, Magiftrum infipientium, refugium oppreffforum, pauperum aduocatum, fpem miferorum, tutorem pupillorum, iudicem viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum fenum, vltorem fcelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentum, malleum tyrannorum, regum patrem, legum moderatorem, canonum difpenfatorem, fal terræ, orbis lumen, facerdotem Altiffimi, Vicarium Chrifti. Quis non timeat & tremat hæc audiens*, vt Pontificatus onus Angelicis humeris formidabile ambire audeat?

Denique S. Chryfoft. (vel quifquis eft auctor) in opere imperfecto in Matth. homil. 35. *Primatum*, inquit, *Ecclefiafticum concupifcere neque ratio eft, neque caufa; quia neque iuftum eft, neque vtile. Quis enim fapiens vltro fe fubijcere feftinat feruituti, labori, dolori, & quod maius eft periculo tali, vt det rationem pro omni Ecclefia, apud iuftum iudicem, nifi fortè qui nec credit iudicium Dei, nec timet vti, abutens primatu fuo Ecclefiaftico, vt fæculari, & conuertat eum in fæcularem.*

Vers. 15 Svrrexit avtem Samvel, et ascendit de Galgalis, in Gabaa Beniamin] Eodem pergebat Saul cum exercitu, vt fequitur; fed Samuel præceffit, & fe à Saule ob culpam admiffam feparauit, vt fe iratum oftenderet, & Saulem ad culpæ agnitionem & pœnitentiam flecteret. *Quia* fcilicet, vt ait S. Gregorius, *in rege quem arguerat, humilitatem pœnitentiæ, qua monere cogeretur, mini-*

A *mè cognouit*, &c. *Rex in minifterio relinquitur, vt ipfa Prophetæ feparatione corrigatur: quia plerumque quos Prædicatoris verba non corrigunt, diuifa à Prædicatorum familiaritate; vel à fanctæ Ecclefiæ vnitate pertimefcunt. Iuxta Prædicatores duri funt, fed feparati refipifcunt.*

Iuit autem Samuel in Gabaa vt fe iungeret Prophetis ibidem habitantibus, vt dictum eft cap. 10. 5. cum ijfque Dei laudibus vacaret, ac pro Ifraele oraret, ac populum eum Saule eodem pergentem ad prælium contra Philifthæos, fua faltem præfentia ad fortiter pugnandum animaret. Myfticè, S. Gregor. *Quid eft*, inquit, *quod de Samuele dicitur: furrexit & afcendit, nifi quod in perfectioribus viris afpicimus, qui fic noftra inquinamenta refpiciunt, vt ab eis nequaquam fordidentur? fic nobis irafcuntur, vt quieti intus, fecreti fui alta confcendere velociter* B *poffint. Fortes namque & potentes funt, & qui magna & fortia fua leniter ferunt, noftris infirmitatibus non grauantur.*

Et reliqvi popvli] id eft è populo reliquis τὸ enim *populi*, non eft nominatiuus pluralis, fed genitiuus fingularis, ait Abulenf. Hæc verba defunt in Hebr. Chald. & Septuag. Regijs & Comp. funtque obfcura & implexa: fenfus tamen eorum hic effe videtur, quafi dicat: Reliqui, qui cæteris metu Philifthinorum diffugientibus manferant in caftris, hi cum Saule afcenderunt de Galgalis in Gabaa, quæ erat vrbs fita in colle tribus Beniamin.

Obviam popvlo Philifthinorum hoftium, qui è vicino oppido *Machmas* (vt dicitur v. fequenti) excurfiones faciebant, & expvgnabant eos] C fcilicet Hebræos, venientes de Galgala in Gabaa. Ionathas enim expugnauerat ftationem Philifthinorum in Gabaa, vt dictum eft v. 3. Quare multi Hebræorum è Galgalis pergebant in Gabaa: hos è latere inuadebant & cædebant Philifthini, degentes in vicina vrbe *Machmas*: vt ergo hoc iter fuis fecurum redderet Saul, cum fuis contra eos afcendit; ac fimul vt fe cum Ionatha degente in Gabaa coniungeret, vti de facto ibi fe coniunxit, vt fequitur.

Et egressi svnt ad prædandvm de castris Philisthinorvm tres cvnei] Hebr. *tria capita*. Vers. 17.
Chald. *tres turmæ*. Septuag. *tria principia*. Vatabl. *tria agmina*. *Cuneus*; propriè eft ferrum acutum, quod fenfim craffefcit, quo in fiffuras inferto ligna finduntur. Vnde illud; *Malo nodo malus quærendus* D *eft cuneus*. Hinc per Metaphoram, cuneus fignificat peditum multitudinem in cunei formam redactam, quæ in acie anguftior & quafi acutior, deinde latior denfiorque procedit. ait Vegetius lib. 2. de re milit. Vnde Virgil. 12. Æneid.

Denfi, cuneis fe quifque coactis
Agglomerant.

Porro faber ferrarivs non inveniebatvr in omni terra Israel: caverant enim Philisthiim ne forte facerent Hebræi gladivm avt lanceam] vt eos fub fuo iugo continerent, ne rebellare poffent. Sic feruis à Romanis olim vetita fuêre arma ne heros fuos inuaderent; nifi in extrema neceffitate qualis fuit, poft Cannenfem cladem: tunc enim contra Hannibalem armarunt feruos, tefte Valer. Max lib 7. cap. 6. Sic adimenda effe feruis arma docet Arift. 2. Polit. 2. Sic Syrus Lydis contra fe rebellantibus ademit arma. tefte Iuftino lib. 1. Vers. 19.

A Verùm Deus elusit cautionem & prudentiam Philisthinorum dum per Samuelem Hebræis dedit victoriam sine ferro & armis ferreis. Vnde S. Gregor. *Armati*, inquit, *ab inermibus victi sunt, ut totum quod vincitur, omnipotentis Dei laudibus tribuatur.*

Faber est meditans mysticè. Mysticè *faber*, est orans & meditans, qui folle discursus sui in officina ferraria, id est in meditatione excitat ignem deuotionis, charitatis, iuxta illud. *In meditatione mea exardescet ignis.* Audi F. Barthol. de Martyr Archiep. Braccarensem in insigni suo doctrinæ spiritualis compendio cap. 27. p. 285. *Faber ferrarius ignitum ferrum de igne extrahens, ictibus mollire satagit, sed antequàm penitus frigescat, ad ignem reducit, ut iterùm faciliter ignescat: sic etiam spiritus noster à feruore deuotionis extractus & occupationis terrenæ ictibus percussus ne omninò frigescat atque induretur, ad fornacem deuotionis est reducendus. Nam qui studiosè* B *curant deuotionem nutrire quotidie, facilè conseruant atque tenentur si verò, licet paucissimis diebus, ab officio recedant, difficulter ad exercitij intensioris feruorem redire solent. Quapropter illud maximè curandum est, ut orationis assiduitate cor semper Deo pateat.*

Tropol. faber est prædicator. Tropol. *Faber ferrarius*, est prædicator, præceptor, & quiuis alius castigator vitiorum: hunc tollere conantur *Philisthæi*, id est dæmones; ut homines inermes, eorum tentationibus resistere nequeant. Audi Beat. Petrum Damiani lib. 1. Epistol. 18. quæ ordine est 106. *Spiritualis quisquis conuentus, si fraterni Zeli frequenti correptione non vtitur, Israelitica plebs mystica laborat inopia; quæ, videlicet incipiente Saul Regis imperio. Fabrum ferrarium non habebat.* Et paulò post; *Philisthæi*, inquit, *de terra Israel Fabros ferrarios tollunt: cùm maligni spiritus. falsa pietatis obtentu Zelum correptionum de fratrum labijs auferunt.* C Causam subijcit: *Sicut ferrum reliqua metalla fortiter edomat, ita correptionis malleus vitia delinquentium reprimit, & quasi cudendo rigidæ mentis duritiam frangit.* Ex quibus concludit: *si de sacro conuentu correptionum censura subtrahitur, disciplinæ vigor funditùs eneruatur, & Religio tota destruitur? quia, dum vnusquisque propriæ sequitur voluntatis arbitrium, ad sæcularia rediens spiritualis obseruantiæ violat institutum.* Deinde ad praxim cuique hoc pium dat monitum: *Vnde quisquis est, cui regularis vitæ feruor inæstuat, correptiones, libenter amplectitur: & tunc etiam, cùm innocens est, suis reprehensionibus delectatur: non, ut eum conscientia peccasse remordeat. sed quoniam hoc prodesse cæteris audientibus sperat ut vnde ipse innocens, & mundus arguitur, alij qui vel lapsi, vel lapsuri fortè sunt, corrigantur.*

Nam ut ait Eccles. c. 12. v. 11. *Verba sapientum, sicut stimuli, & quasi claui in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt à pastore vno.* D Hinc & illud Ieremiæ 23. 29. *Numquid non verba mea, sunt quasi ignis & quasi malleus conterens petram?* Sic & S. Greg. Eucher. Beda, Hugo, qui & addunt, dæmonem adimere fidelibus *Fabros ferrarios*, id est bonos prædicatores, vitiorum castigatores, cùm facit ut ipsi subtilia, philosophica, poëtica, vana, elegantia & placentia populo prædicent, ac plausum populi quærant non planctum, ut ait S. Bern.

Rursùm *Fabri ferrarij*, sunt magistri & doctores qui docent Philosophiam, Rhetoricam, Mathesin, Poesin, &c. quæ fidei & doctrinæ sacræ subseruiunt, ut eam contra Hæreticos, Gentiles & impios defendant. Hos aufert Sathanas, dum satagit ut Religiosi, Clerici & Sacerdotes ijs non studeant; sed indocti otio torpeant: inde enim orta fuit hæresis Lutheri & posterorum eius, æquè ac priscorum Hæreticorum. Ita S. Gregor. & Cyril. Alex. lib. 7. contra Iulian.

Denique, *arma ferrea*, sunt mortificationes & pœnitentiæ, quibus concupiscentia carnis retunditur & contunditur.

RETVSÆ ITAQVE ERANT ACIES VOMERVM] Vers. 21.
quia continua oratione sulcando terram, eius resistentiâ & renitentiâ retundebantur & hebetabantur; ac Hebræis difficile erat, ad eas acuendas, toties ire in Philisthijm.

VSQVE AD STIMVLVM CORRIGENDVM] quasi dicat: adeò retusæ erant acies instrumentorum suralium, ut ne exiguus quidem stimulus quo boues pungerent, superesset, qui non esset hebetatus; ideoque corrigi & acui deberet. Ita Lyran. Aut cum Abulensi refer hæc superiùs ad v. 20. *Descendebat ergo omnis Israel ad Philisthijm, ut acueret vnusquisque vomerem suum & ligonem*, &c. *vsque ad stimulum corrigendum.* quasi dicat: non tantùm ad maiora instrumenta acuenda, sed etiam ad minimos stimulos corrigendos & acuendos, oportebat ire in Philisthæam; quia in Israel non erat faber, qui eos acueret.

CVMQVE VENISSET DIES PRÆLII, NON EST INVENTVS ENSIS] Vers. 22.
Populus ergo & milites sequentes Saulem, armabantur arcubus, fundis (Gabaaitæ enim erant optimi fundibularij, ut patet Iudic. 20. 16.) perticis, fustibus, ut dixi v. 3. hæc enim sunt arma rusticana & prisca: ita ligonibus, falcibus, tridentibus, stimulis, malleis, securibus, ferris, baculis siue flagellis, quibus triturantur & excutiuntur frumenta, cæterisque instrumentis rusticanis: C ac fortè ea igne liquando conflabant in perticas, pugiones & gladios, sed rudes & impolitos, iuxta illud Virg. *Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.* Sic Samgar Iudex vomere aratri, occidit sexcentos Philisthæos. Iudic. 3. 31. Et Samson carens ense, mandibula asini occidit mille viros. Iudic. 15. 15. Ex quibus liquet, antiquam fuisse hanc Philisthinorum cautionem, ne Israelitæ haberent arma & fabros ferrarios.

EXCEPTO SAVL ET IONATHA] Mysticè, Dion. Carthus. *Prælati*, inquit, *& eius Vicarij, debent tantæ esse perfectionis, quod quantumcumque subditi spiritualibus armis priuentur, & passionum immoderantijs agitentur; ipsi tamen in omni virtute, in rationis splendore in luce sapientiæ perseuerent firmissimè & mala vincant in bono, suaq; probitate, aliorum defectuositates reprimant, ac reforment: quoniam ipsi sunt velut mensura, & regula subditorum.*

D Porrò Hebræi dicuntur vel fingunt, Sauli & Ionathæ allatos esse hos enses cælitùs ab Angelis. Planiùs dicas, ipsos hos enses occultasse, vel occultè sibi è locis vicinis comparasse.

EGRESSA EST AVTEM STATIO PHILISTHINORVM, VT TRANSCENDERET IN MACHMAS] Vers. 23.
Iam ipsa erat *in Machmas*, ut dictum est v. 5. τὸ ergo *in Machmas*, vel referendum est ad *statio*, non ad *transcenderet*, quasi dicat, statio Philisthinorum, quæ erat in Machmas, transcendit Machmas ilúque vlteriùs obuiàm Sauli & Hebræis ad præliandum cum eis: vel certè *in Machmas*, id est *vltra Machmas* ut vertunt Sept. Hebr. *egressa est statio Philisthinorum ad transitum* (Chald. *vadum*) *Machmas.* Vatab. *in vlteriorem partem, quæ erat inter Machmas & Gabaa, stationem siue præsidium transtulerunt.*

CAPVT

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOnathas solus cum armigero inuadit castra Philisthinorum: Deus illis terrorem & perturbationem inijcit: vnde ipsi mutua se cæde trucidant. Audit eorum tumultum Saul. v. 19. edicitque ne quis vsque ad vesperam comedat, donec hostes fugientes persequatur, & conficiat. Jonathas edictum ignorans, mel in sylua repertum comedit. Milites defatigati & esurientes v. 32. contra legem comedunt carnem cum sanguine. Unde Saul statutâ petrâ iubet, vt in ea sanguinem effundant. Mox v. 36. Saul noctu irrupturus in castra hostium, consulit Dominum: sed Dominus non respondet. Quare Saul iacit sortem, vt cuius culpâ iratus sit Deus exquirat. Sors denotat Ionatham v. 42. Ille fatetur semel comedisse. Quare à patre morti addicitur, sed populus eum liberat. Inde v. 47. Saul debellat Ammonitas, Moabitas, Idumæos, aliosque per circuitum hostes. Denique v. 49. filij Saul recensentur.

1. ET accidit quadam die vt diceret Ionathas filius Saul ad adolescentẽ armigerum
suum: Veni, & transeamus ad stationem Philisthinorum, quæ est trans locum il-
lum. Patri autem suo hoc ipsum non indicauit. 2. Porrò Saul morabatur in extrema
parte Gabaa, sub malogranato, quæ erat in Magron: & erat populus cum eo quasi sex-
centorum virorum. 3. Et Achias filius Achitob fratris Ichabod filij Phinees, qui ortus
fuerat ex Heli sacerdote Domini in Silo, portabat ephod. Sed & populus ignorabat
quò isset Ionathas. 4. Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Ionathas transi-
re ad stationem Philisthinorum, eminentes petræ ex vtraque parte, & quasi in mo-
dum dentium scopuli hinc & inde prærupti, nomen vni Boses, & nomen alteri Sene.
5. vnus scopulus prominens ad Aquilonem ex aduerso Machmas, & alter ad Meridiem
contra Gabaa. 6. Dixit autem Ionathas ad adolescentem armigerum suum: Veni,
transeamus ad stationem incircumcisorum horum, si fortè faciat Dominus pro nobis:
quia non est Domino difficile saluare, vel in multis, vel in paucis. 7. Dixitque ei ar-
miger suus: Fac omnia quæ placent animo tuo: perge quò cupis, & ero tecum vbicum-
que volueris. 8. Et ait Ionathas: Ecce nos transimus ad viros istos. Cumque appa-
ruerimus eis, 9. si taliter locuti fuerint ad nos, manete donec veniamus ad vos: ste-
mus in loco nostro, nec ascendamus ad eos. 10. Si autem dixerint: Ascendite ad
nos: ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris: hoc erit nobis sig-
num. 11. Apparuit igitur vterque stationi Philisthinorum: dixeruntque Phili-
sthijm: En Hebræi egrediuntur de cauernis, in quibus absconditi fuerant. 12. Et
locuti sunt viri de statione ad Ionatham, & ad armigerum eius, dixeruntque: As-
cendite ad nos: & ostendemus vobis rem. Et ait Ionathas ad armigerum suum:
Ascendamus, sequere me: tradidit enim Dominus eos in manus Israel. 13. Ascen-
dit autem Ionathas & manibus & pedibus reptans, & armiger eius post eum. Itaque
alij cadebant ante Ionatham, alios armiger eius interficiebat sequens eum. 14. Et
facta est plaga prima, qua percussit Ionathas & armiger eius, quasi viginti viro-
rum, in media parte iugeri: quam par boum in die arare consueuit. 15. Et fa-
ctum est miraculum in castris, per agros: sed & omnis populus stationis eorum, qui
ierant ad prædandum, obstupuit, & conturbata est terra, & accidit quasi miracu-
lum à Deo. 16. Et respexerunt speculatores Saul, qui erant in Gabaa Beniamin,
& ecce multitudo prostrata, & huc illucque diffugiens. 17. Et ait Saul populo,
qui erat cum eo: Requirite: & videte quis abierit ex nobis. Cumque requisissent,
repertum est non adesse Ionatham, & armigerum eius. 18 Et ait Saul ad Achiam:
Applica arcam Dei. (Erat enim ibi arca Dei in die illa cum filijs Israel.) 19. Cum-
que loqueretur Saul ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Phi-
listhinorum: crescebatque paulatim, & clariùs resonabat. Et ait Saul ad sacerdo-
tem: Contrahe manum tuam. 20. Conclamauit ergo Saul, & omnis populus qui
erat cum eo, & venerunt vsque ad locum certaminis: & ecce versus fuerat gladius
vniuscuiusque ad proximum suum, & cædes magna nimis. 21. Sed & Hebræi
qui fuerant cum Philisthijm heri & nudiustertius, ascenderantque cum eis in ca-
stris, reuersi sunt vt essent cum Israel, qui erant cum Saul & Ionatha. 22. Om-
nes quoque Israelitæ qui se absconderant in monte Ephraim, audientes quod fugis-

ſent Philiſthæi, ſociauerunt ſe cum ſuis in prælio. Et erant cum Saul,quaſi decem millia virorum. 23. Et ſaluauit Dominus in die illa Iſrael. Pugna autem peruenit vſque ad Bethauen. 24. Et viri Iſrael ſociati ſunt ſibi in die illa : adiurauit autem Saul populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem vſque ad veſperam, donec vlciſcar de inimicis meis. Et non manducauit vniuerſus populus panem. 25. omneque terræ vulgus venit in ſaltum, in quo erat mel ſuper faciem agri. 26. Ingreſſuſque eſt itaque populus ſaltum & apparuit fluens mel, nulluſque applicuit manum ad os ſuum. Timebat enim populus iuramentum, 27. Porrò Ionathas non audierat, cùm adiuraret pater eius populum : extenditque ſummitatem virgæ, quam habebat in manu,& intinxit in fauum mellis: & conuertit manum ſuam ad os ſuum, & illuminati ſunt oculi eius. 28. Reſpondenſque vnus de populo, ait: Iureiurando conſtrinxit pater tuus populum : dicens: Maledictus vir,qui comederit panem hodie.(Defecerat autem populus.) 29. Dixitque Ionathas : Turbauit pater meus terram: vidiſtis quia illuminati ſunt oculi mei, eò quòd guſtauerim paululum de melle iſto : 30. Quantò magis ſi comediſſet populus de præda inimicorum ſuorum, quam reperit? nonne maior plaga facta fuiſſet in Philiſthijm? 31. Percuſſerunt ergo in die illa Philiſthæos à Machmis vſque in Aialon. Defatigatus eſt autem populus nimis : 32. & verſus ad prædam, tulit oues, & boues, & vitulos, & mactauerunt in terra : comeditque populus cum ſanguine. 33. Nuntiauerunt autem Sauli dicentes, quòd populus peccaſſet Domino, comedens cum ſanguine Qui ait : Præuaricati eſtis: voluite ad me iam nunc ſaxum grande. 34. Et dixit Saul : Diſpergimini in vulgus, & dicite eis, vt adducat ad me vnuſquiſque bouem ſuum & arietem,& occidite ſuper iſtud, & veſcimini, & non peccabitis Domino comedentes cum ſanguine. Adduxit itaque omnis populus vnuſquiſque bouem in manu ſua vſque ad noctem : & occiderunt ibi. 35. Ædificauit autem Saul altare Domino, tuncque primùm cœpit ædificare altare Domino. 36. Et dixit Saul : Irruamus ſuper Philiſthæos nocte, & vaſtemus eos vſquedum illuceſcat manè, nec relinquamus ex eis virum. Dixitque populus: Omne quod bonum videtur in oculis tuis fac. Et ait ſacerdos : Accedamus huc ad Deum. 37. Et conſuluit Saul Dominum : Num perſequar Philiſthijm? ſi trades eos in manus Iſrael? Et non reſpondit ei in die illa. 38. Dixitque Saul : Applicate huc vniuerſos angulos populi : & ſcitote, & videte, per quem acciderit peccatum hoc hodie. 39. Viuit Dominus ſaluator Iſrael, quia ſi per Ionatham filium meum factum eſt, abſque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo. 40. Et ait ad vniuerſum Iſrael : Separamini vos in partem vnam. & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera. Reſponditque populus ad Saul; Quod bonum videtur in oculis tuis, fac. 41. Et dixit Saul ad Dominum Deum Iſrael: Domine Deus Iſrael da indicium : quid eſt quòd non reſponderis ſeruo tuo hodie ? Si in me, aut Ionatha filio meo eſt iniquitas hæc, da oſtenſionem : aut ſi hæc iniquitas eſt in populo tuo,da ſanctitatem. Et deprehenſus eſt Ionathas & Saul, populus autem exiuit. 42. Et ait Saul : Mittite ſortem inter me & inter Ionatham filium meum. Et captus eſt Ionathas. 43. Dixit autem Saul ad Ionatham : Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei Ionathas, & ait : Guſtans guſtaui in ſummitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior. 44. Et ait Saul : Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha. 45. Dixitque populus ad Saul : Ergóne Ionathas morietur, qui fecit ſalutem hanc magnam in Iſrael? hoc nefas eſt; viuit Dominus, ſi ceciderit capillus de capite eius in terram,quia cum Deo operatus eſt hodie. Liberauit ergo populus Ionatham, vt non moreretur. 46. Receſſitque Saul, nec perſecutus eſt Philiſthijm : porro Philiſthijm abierunt in loca ſua. 47. Et Saul, confirmato regno ſuper Iſrael, pugnabat per circuitum aduerſum omnes inimicos eius, contra Moab, & filios Ammon, & Edom, & reges Soba, & Philiſthæos : & quocumque ſe verterat, ſuperabat. 48. Congregatoque exercitu, percuſſit Amalec : & eruit Iſrael de manu vaſtatorum eius. 49. Fuerunt autem filij Saul, Ionathas, & Ieſſui,& Melchiſua : & nomina duarum filiarum eius,nomen primogenitæ Merob, & nomen minoris Michol. 50. Et nomen vxoris Saul, Achinoam filia Achimaas : & nomen principis militiæ eius Abner, filius Ner, patruelis Saul. 51. Porrò Cis fuit pater Saul, & Ner pater Abner, filius Abiel. 52. Erat autem bellum potens aduerſum Philiſthæos omnibus diebus Saul. Nam quemcumque viderat Saul virum fortem, & aptum ad prælium, ſociabat eum ſibi.

VERS. 1. *Ionathas ex Dei instinctu inuadit castra Philisthijm.*

VENI ET TRANSEAMVS AD STATIONEM PHILISTHINORVM] Dixit hoc, & fecit ea quæ sequuntur Ionathas peculiari instinctu Dei, vt patet ex victoria miraculosa, quam ab eo obtinuit: alioqui temerarius fuisset, si solus cum vno armigero, inuasisset tota hostium castra. Deus ergo illi, vt id faceret, suggessit, animosque illi addidit ac fiduciam victoriæ tam miræ consequendæ. Ideoque id Ionathas patri non indicauit, ne is illud impediret. Qui enim à Deo regitur, regis alterius regimine nuo eget. Ita Theod. Procop. Abul. Caiet. & alij.

Mira eius fortitudo. Mira ergo hic celebratur Ionathæ fortitudo qui Deo nixus, tantum periculum solus adiit, certus aut vincere, aut vinci & pro patria mori gloriosè. Vnde S. Bernard. serm. ad Milites templi c. 1. eos comparat cum Martyribus, vt si vincant, coronentur corona triumphantis; si vincantur, martyrij laurea. *Quàm gloriosi, ait, reuertuntur victores de prælio, quàm beati moriuntur martyres in prælio!* Et c. 3. *Securi, inquit, præliantur, nequaquam metuentes, aut de hostium cæde peccatum, aut de sua nece periculum. Miles Christi securus interimit, securior interit; sibi præstat, cùm interit; Christo, cum interimit. Cum occidit malefactorem, non homicida; sed vt ita dixerim malicida reputatur. Cum occiditur ipse; non perijsse, sed peruenisse cognoscitur. Mors ergo quam irrogat, Christi est lucrum, quam excipit suum.* Et c. 4. eorum armis recensitis. *Imminente bello, ait, fide intus, foris ferro non auro muniuntur: quatenus armati, & non ornati, hostibus metum incutiant, non prouocent auaritiam, Equos habere cupiunt fortes & veloces, non coloratos, aut phaleratos; pugnam quippe non pompam; victoriam non gloriam cogitantes, & studentes magis esse formidini, quàm admirationi.*

VERS. 2. PORRO SAVL MORABATVR IN EXTREMA PARTE GABAA SVB MALOGRANATO, QVÆ ERAT IN MAGRON] Ita Hebr. Chald. & alij: sed Sept. pro ר l gentes affine ד vertunt in *Magdon.* Erat locus hic iuxta Gabaa, quæ erat patria & sedes Saulis; cuius meminit & Isaias c. 10. 28. non ergo erat in ipsa vrbe Gabaa, sed *in agro Gabaa*; vti hic legunt Biblia Regia, Glossa, Hugo, Abulen. Dion. Vatabl.

Pro *malogranato*, Hebr. est *Remmon*, quod, vt nomen proprium loci, retinet Vatab. qui alibi vocatur *collis*, vel *petra Remmon*; in quem, vt locum munitum & tutum, se receperunt sexcenti è clade tribus Beniamin superstites, & reliqui. Iudic. 20. 27. ideoque & Saul ibidem castra locauit. Sic nobilis illa Hispaniæ ciuitas, regnique caput, dicta est *Granata*, à malogranatorum copia vel figura. Sic hic locus Hebr. dictus est *Remmon*, à malogranatorum præstantia & abundantia. Sic Iericho dicta est, *ciuitas palmarum*, ab earum fertilitate, pluresque aliæ ciuitates dictæ sunt *Thamar*, id est *palma*, à palmetis quibus abundant. Sic Bethel prius dicta est *Luza*, à nucibus, corylis, & amygdalis Genes. 28. 19.

Malogranatum speciem habet regis. Appositè Saul rex consedit sub malogranato; quia hoc speciem habet regis & regni. Nam vt aduertit Mendoza, primò, malogranatum in suo flore elegantem purpuream coronam; in pomo autem, purpuram; in granis, coronam in vertice ostentat: vt planè videatur regem purpuratum & coronatum repræsentare. Secundò, *quia dum multa grana sub vno cortice complectitur, vel significat multitudinem negotiorum & consiliorum, quæ à Regibus fido silentio occultantur*, vt S. Ambrosius lib. 3. Hexam. c. 13. insinuat; *vel significat concentum omnium virtutum, quibus æquum est, vt Regum animi exornentur*; vt S. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum explicat; *vel significat prudentiam gubernatricem, qua Reges suos subditos, & moribus & honoribus dissidentes in officio continet, & in gyrum rationis circumuersunt*, vt Theodoretus lib. 3. in Cant. indicat; *vel significat animorum charitatem, quam Reges suo in regno curare & conseruare debent*, vt idem Theodoretus clariùs significat. Qua de re multa dixi Cant. 4. v. 3. & 13.

Tertiò; *Quia sicut malum granatum pulchrius apparet, cum fatiscit; nam tunc interna grana, quæ sub viridi cortice latebant, Pyropos imitata expanduntur: ita Reges quo maioribus difficultatibus scinduntur ac distrahuntur in suorum præsidium ac tutamen populorum; eò clariora præbent omnium oculis suorum spectacula virtutum.*

Quocirca Henricus IV. Hispaniæ Rex malogranatum pro insigni regio delegit cum epigraphe, *Acre dulce: vt significaret in optimo Rege ita seueritatem & humanitatem temperandas, vt numquam Rex, aut sine seueritate ignauus, aut sine humanitate crudelis videretur: Non immeritò igitur Saul sub malogranato morabatur vt ab ipsa arbore admoneretur regiæ dignitatis & potestatis, aut sanctitatis quam in rebus arduis, difficilibusque temporibus exercere oportebat.*

ET ERAT CVM EO POPVLVS, QVASI SEXCENTORVM VIRORVM] præter mille qui erant cum Ionatha: Nam duo millia, quæ sibi delegerat Saul cap. 13. 2. metu Philisthinorum defluxerant & fugerant; ita vt cum Saule ex iis tantùm remanserint sexcenti, iique viri fortes & constantes, qui proinde licet pauci, tantas tamen victorias contra Philisthæos plurimos obtinuerunt, quantæ in sequ. narrantur.

Moraliter, Disce hic quantùm valeat virtus paucorum generosorum. Sic Gedeon cum trecentis prostrauit numerosissima castra Madian. Caussam dat Iosephus lib. 5. Antiq. c. 8. vel iuxta aliam editionem 10. *Imbellem, inquit, naturam hominum sibi Dominus placere declarauit, vt populus victoriam non sibi, sed Deo deputaret.* Iudas Machabæus cum paucis superauit copias Antiochi, Dauid superauit Goliath, omnesque Philisthæos, Duodecim Apostoli sua virtute subiugarunt Christo totum orbem, S. Bern. S. Dominicus, S. Franciscus, & nuper S. Ignatius fundator Societatis Iesu cum paucis sociis, quanta vbique terrarum effecere? virtus ergo non in numero, sed paucitate generosa consistit. Nam vt ait Isaias c. 9. 3. *Multiplicasti gentem, non magnificasti lætitiam.* Vide ibi dicta. Tritum est illud: *Virtus vnita fortior diuisa.* Et illud: *Infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia.* 1. Corinth. 1. Et illud: *Virtus Dei in nostra infirmitate perficitur.* 2. Corinth. 12.

ET ACHIAS FILIVS ACHITOB FRATRIS ICHABOD, FILII PHINEES, QVI ORTVS FVERAT EX HELI SACERDOTE (Pontifice) DOMINI IN SILO PORTABAT EPHOD] id est pontificalem amictum quasi Pontifex secum deferebat ad pontificatum fungendum; vt per Vrim & Tummim, quæ erant in Rationali & Ephod, pro Saule consuleret Dominum, quid in bello tam ancipiti & periculoso agendum foret. Hinc patet Samuelem non fuisse Pontificem, vt vult Serarius & alij, sed Achiam: hic enim portabat vestem pontificalem, & recta linea descendebat ab Heli pontifice. Heli enim genuit VERS. 3.

Achias fuit Summus Pontifex, non Samuel.

genuit Phinees, Phinees genuit Achitob & Ichabod, Achitob genuit Achimelech ita Iosephus.

Dices, cap. 21. vers. 9. Dicitur Achimelech filius Achitob, fuisse Pontifex; ergo Achias nondum Pontifex Resp. Achiam fuisse binominem, & alio nomine dictum Abimelech. Achias enim Hebr. idem est, quod frater Dei. Abimelech idem, quod pater Regis. Deus autem est Rex Regum, vel certè Achiæ semori fuisse liberis mortuo, in Pontificatu successit Achimelech, qui erat frater Achiæ iunior.

Achias fuit binominis.

Vers. 4. Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Ionathas transire ad stationem Philisthinorum, eminentes petræ, &c. Nomen uni Boses, et nomen alteri Sene] Chald. Nomen unius lubricatio, & nomen alterius conculcatio. Philisthini, ait Ioseph. posuerunt castra in rupe prærupta & quasi inaccessa, ideoque eo ca securi degebant, neminem metuentes: idcirco Ionathas eos hac via inuasit. Sic Alexander Magnus hostes in rupe altissima commorantes ideoque eum deridentes, rogauit, sique, an volare possit? à tergo per saxa illuaimmittens trecentos iuuenes generosos, rupem inscijs hostibus occupauit, eosque trucidauit: En, inquit, ostendit me posse volare. Ita Curtius.

Porrò, Bojes Hebr. idem est, quod humescens, vel florescens, vel emparum, ait Pagnin. Sene idem est, quod rubus: quæ mysticè explicans Beda: Quia, inquit, non minùs florente, quàm aduersante & pungente mundo, Sanctorum ascensus impeditur, & vt vel corpore vel corde diluat, ab infatigabili hoste pulsatur.

Hoc est quod aiunt Sancti Psalm. 65. 12. Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Nam & ait S. Bern. serm. de S. Malachia: Transiuimus per ignem & aquam, quem nec tristia frangere, nec detinere mollia potuerunt.

Vers. 6. Dixit autem Ionathas ad adolescentem armigerum suum] Dixit hoc impulsus à Deo, tacitè promittente suam opem & victoriam, vt patet ex euentu & victoria tam mira & felici.

Quia non est Domino difficile salvare vel in multis vel in paucis] Hebr. non est מעצור matsor, id est restrictio, detentio, vel prohibitio, quasi dicat: nil est quod Deum arctet, detineat, restringat ad paucos vel multos, vt vincant. Nam vt ait S. Aug. serm. 119. de tempore. Omnipotens est Deus ad facienda maiora, & minora. Omnipotens ad facienda cælestia, & terrestria; Omnipotens ad facienda immortalia, & mortalia: Omnipotens ad faciendo spiritualia, & corporalia; Omnipotens ad faciunda visibilia, & inuisibilia, magnus in magnis, nec paruus in minimis.

Hoc Ionathæ exemplum imitatus Iudas Machabæus, eum paucis contra plurimos decertans: Facile, inquit, est concludi multos in manus paucorum: & non est differentia in conspectu Dei cæli, liberare in multis & in paucis. Mach. 3. 18. Et c. 4. 30. Benedictus, inquit, Saluator Israel, qui contriuisti impetum potentium in manu serui tui David: & tradidisti castra alienigenarum, in manu Ionathæ filij Saul, & armigeri eius. 1. Mach. 4. v. 30. Idem dixit Asa rex Iuda, pugnans contra decies centena millia Æthiopum 2. Paral. 14. 11.

Vers. 9. Si taliter locuti fuerint] Omen hoc captat Ionathas, instinctu & inspiratione Dei, vt patet ex tanta animositate Ionathæ potius diuina quàm humana, & ex tam felici euentu eius. quare

Omen a Ionatha captatum instinctu Dei.

A non superstitiosum fuit, nec Dei tentatiuum, sed religiosum æquè ac animosum, eò quòd solus ipse cum armigero præruptam hostium arcem conscenderit, hostes inuaserit, fugarit, occiderit. Ita Lyran. Hugo, Abul. Dion. Caiet. Serarius, & alij. Vide Sanchez li. 2. de superstitione c. 10. n. 10 qui & addit eum Serario & Abulens. Ionatham huic omini orationem ad Deum præmisisse, in eaque à Deo animatum ad hoc audendum. Simile omen Rebeccæ, in vxorem Isaaco accipienda, accepit Eliezer Genes. 24.

Omini Ionathæ simile fuit omen Pæonum, de quo ita scribit Herodot. initio lib. 5. Pæones, qui sunt à Strymone, admoniti diuino responso; vt bellum Perinthijs inferrent: & si quidem à Perinthijs ex aduerso considentibus pronunciarentur, nominatim compellantibus, eos inuaderent, sin minus, ab inuadendo abstinerent. Ita fecerunt & vicerunt.

B Ascendite ad nos, et ostendemus vobis rem] Quam vos per præruptas has rupes scandendo quærere videmini. Est sarcasmus siue hostilis irrisio, quasi dicant: Ascendite ad nos, & ostendemus vobis viam non ad vitam & victoriam, quam vos quæritis; sed ad mortem, hoc est mactabimus vos. Ita Lyran. Abulen. Salian. & alij. Vnde Ioseph. lib. 6. Antiq. c. 7. Venite huc, inquit, daturi pœnas audaciæ. Vers. 12.

Ascendamus] Apposite hoc omen Ionathæ dedit Deus; quia signum fortitudinis & victoriæ est, præuenire & inuadere hostem licet potentiorem, itaque eum metu percellere & fugare: vti fecit hic Ionathas. Sic Moses Iosue contra Amalec iturus? Elige, inquit, viros, & egressus pugna contra Amalec. Sic Timotheus cum Iuda Machabæo dimicaturus suis ita præcipit? Cùm, inquit, appropinquauerit Iudas, & exercitus ad torrentem aquæ, si transierit ad nos prior, non poterimus sustinere eum; quia potens poterit aduersum nos, si verò timuerit transire, & posuerit castra extra flumen; transfretemus ad eos, & poterimus aduersum illum. 1. Mach. 5. v. 40. Sic Achab cum paucis inuadeos ampla castra Benadad regis Syriæ, ea fudit, fugauit, prostrauit 3. Reg. 20. 13. Sic experti Duces, vt animos ostentent, primi hostem inuadunt, itaque eum sæpè percellunt & sternunt.

C

Ascendit autem Ionathas manibus et pedibus reptans] per prærupta rupis saxa. Vers. 13.

Mystice S. Gregor. In manibus, inquit, opera solent significari. Reptat manibus pastor, quando peccatoribus viam non profert sapientia verbi, sed exemplo conuersationis. Et inferius: Benè, inquit, reptans ascendere ad latrunculos Philisthinorum dicitur: quia ad destruenda vitia peruenire ille Doctor potest, qui peccatores magna humilitatis ostensione, & magna charitatis affectione demulcet.

D Itaque alii cadebant ante Ionatham] quasi dicat: pauore panico à Deo eis iniecto, vt patebit v. 15. corruebant ante Ionatham, vt ab eo mactarentur: vnde Vatabl. Glossa & alij legunt: Itaque cùm vidissent faciem Ionathæ quasi ea perculsi) obij cadebant ante Ionatham. Quod acceptum videtur ex Sept. qui vertunt: Et videntes Philisthini contra faciem Ionathæ, ceciderunt coram eo. Sic ergo Ionathas fuit typus Christi, qui solo aspectu perculit & fugauit ementes & vendentes in templo. Nam, vt ait S. Hieron. in Matth. 9. Fulgor ipse & maiestas diuinitatis occultæ, in humana facie relucebat. Et 10 c. 21. Igneum quiddam & sidereum radiabat ex oculis eius.

Quare

Quare fictitium videtur quod ait Ioseph. Ionatham iruisse in Philisthæos dormientes; sic enim scribit lib. 6. c. 7. *Quam vocem Saulis filius cupidè arripiens vt omen victoriæ, tunc quidem recessit è loco in quo conspecti fuerant, sed ex alia parte ad rupem accedentes propter situm incustoditam, magno labore, difficultate loci superata, erepserunt ad hostem: aggressique sopitos, viginti ex his interfecerunt, & eos stupore ac consternatione repleuerunt, vt abiectis armis in fugam se darent. Plerique verò non noscitantes inter se, quòd ex multis gentibus conflati essent, pro hostibus se inuicem inuadebant; & cùm non putarent, duos tantùm Hebræos in castra penetrasse, mutuo marte cadebant quidam in præcipitia, aut ipsi ruebant, aut alij ab alijs protrudebantur.*

Vers. 14. IN MEDIA PARTE IVGERI] hoc est breuissimo terræ spatio occidit Ionathas viginti, quasi dicat: vnitos occidit, non palantes & sparsos, dicit hoc vt augeat miraculum Dei, & fortitudinem Ionatæ; vtpote qui non diuisos, vti cæsis duobus Horatijs, vltimus Horatius fugiens tribus diuersis locis tres Curiatios iam fessos occidit; itaque Albanos Romanis subiecit, teste Liuio; sed vnitos trucidauit.

Vers. 15. ET FACTVM EST MIRACVLVM IN CASTRIS] scilicet mirus & inusitatus terræ motus, indeque pauor, terror & perturbatio à Deo immissa Philisthinis, tam ijs qui erant in castris, quàm ijs, qui è castris prædatum per tres cuneos exierant cap. præced. v. 17. *Miraculum* ergo, hoc est miraculosus terræ motus, ac hostium *stupor*, vt vertunt Sept. & *conturbatio*, vt Chald. *Et pauor*, vt Vatab. & *tremor*, vt alij. Hoc enim significat Hebr. חרדה *tharada*, adeò enim obstupefacti, pauidi, excæcati & perturbati fuerunt Philisthini, vt socios æstimarent esse hostes, ac in eos arma conuerterent, itaque se mutua cæde trucidarent, vt patet v. 20. Idem fecere Madianitæ, clangentibus buccinis & lagenas flammeas complodentibus trecentis Hebræis, Gedeonis militibus Iudic. 7. 22. Facile enim Deo fuit perturbare eorum phantasiam, vt amicos putarent inimicos: sicut naturaliter id fieri videmus in melancholicis & maniacis; qui per melancholiam velut atram nubem omnia intuentes, putant cuncta esse atra, tetra, inimica & noxia.

Porrò Hebræa ad verbum sic habent; *Et fuit tremor in castris, in agro, & in toto populo* (Philisthinorum) *tum statio, tum qui grassabantur tremuerunt etiam ipsi & tremuit terra & fuit in tremorem Elohim*, id est magnum & validum; quæ enim Dei sunt, magna sunt: Vnde *cedri* & *montes Dei* vocantur altissimi & maximi. Ita Vatabl. Caietan. Pagnin. & alij. Vnde cum Romanis legendum; *conturbata est terra*, non autem; *conturbata sunt castra*, vti legunt alij.

In arduis Deo parendum. Moral. Disce hic, cùm Deus vocat ad ardua, quæ vires superant, non trepidare, nec subterfugere, sed Deo parere, remque animosè aggredi: mox enim Deus aderit, difficultates complanabit, intricata explicabit, remque omnem facilè conficiet, vti hic Ionatha solo cum armigero castra hostium integra inuadente, illa perturbauit & cecidit per ipsosmet hostes.

Legimus in vitis Patrum; Angelum cuidam Anachoretæ ostendisse vastum gigantem, eique dixisse, cum hoc te luctari oportet. Cumque ille tremeret: *Ne timeas*, inquit, *incipe dumtaxat, ego mox adero, & gigantem tecum prosternam. Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Rom. 8. *Tonans enim, iuuat conantem.*

Vers. 18. ET AIT SAVL AD ACHIAM: APPLICA ARCAM DEI] hoc est admoue, vel affer huc ad me arcam, vt Hieraticam stolam, ait Iosephus & Theod. hoc est Ephod, quod positum est iuxta arcam accipias & induas quasi Pontifex, eoque per Vrim & Tummim quæ sunt In Ephod, coram arca consulas Deum, super arcam in Propitiatorio residentem; vt per te reuelet nobis, quid in re tam ancipiti, & in hoc tumultu agere debeamus.

Fuge ad Eucharistiam in periculis. Mysticè, in periculis Christiani fugiant ad arcam, id est ad Eucharistiam: item ad B. Virginem: quæ Christum quasi manna, in arca ventris sui continuit & peperit pro cibo & salute mundi. Audi B. Petrum Damiani Serm. 1. de Natiuitate Virginis: *Numquid*, inquit, *quia ita deificata, ideò nostræ humanitatis oblita es? Nequaquam, Domina Scis, in quo discrimine nos reliqueris, vbi iaceant, quantum delinquunt serui tui. Non enim conuenit tanta misericordia, tantam miseriam obliuisci: quia, etsi subtrahit gloria; reuocat natura; neque ita es impassibilis, vt sis incompassibilis.*

ERAT ENIM IBI ARCA DEI IN DIE ILLA] Quia eò è Cariathiarim fuit translata, petente Saule & Hebræis, ob belli periculum, vt Deum super arcam residentem consulerent, eumque haberent comitem, imò ducem belli.

Vers. 19. ET AIT SAVL AD SACERDOTEM: CONTRAHE MANVM TVAM] desine explicare Ephod, imò illud manu tua contrahe, & repone in arcam. Nam vrgente hoc tumultu, non est mihi otium consulere Dominum; sed illico inuolandum in hostes. Putabat enim Saul filium suum Ionatham à Philisthinis circumdatum opprimi: vnde ad illos accurrit, vt eum eriperet. Ita Lyran. Abulen. Vatab. licet Chald. sic vertit: *Affer Ephod*, quasi dicat festina induere Ephod, & consulere Dominum. Vnde & Iosephus asserit Deum consultum respondisse, ac promisisse Hebræis victoriam & hostium stragem.

Vers. 20. ET ECCE VERSVS FVERAT GLADIVS VNIVSCVIVSQVE AD PROXIMVM SVVM] quasi dicat: excæcati & perturbati mutua se cæde trucidarunt, æstimantes socios esse hostes.

ET CÆDES MAGNA NIMIS] Ioseph. lib. 6. cap. 7. ait, cæsa sexaginta Philisthinorum millia.

Vers. 24. ADIVRAVIT AVTEM SAVL POPVLVM DICENS: MALEDICTVS VIR QVI COMEDERIT PANEM VSQVE AD VESPERAM, DONEC VLCISCAR DE INIMICIS MEIS] *Panem*, id est cibum quemlibet; hunc enim Hebræi vocant panem. Vnde Ionathas non panem, sed mel comedens, iudicatus fuit hoc patris mandatum violasse.

Saul indicens ieiunium à multis laudatur. Porrò Saul suis hic hanc legem ieiunij indixit, ex recto feruore & zelo, vt hostes fugientes insequeretur; ne si sui milites ad cibos defluerent, & in mensa desiderent, hostes fuga elaberentur; atque vt hoc ieiunio, Deo gratias ageret, pro victoria tam miraculosa, eumque prouocaret ad illam planè plenèque perficiendam: censebat enim cum Deo tam liberali in se & suos, liberaliter esse agendum. Ita Abulens. Serarius, Salianus ac S. Ambros. & Hier. mox citandi. Atque hanc legem sanxit cum exsecratione, dicens; *Maledictus vir*, quasi dicat: malefaciat ipsi Deus, ac ego malefaciam ei, id est puniam & occidam eum.

Lyra-

Ab aliquibus arguitur.

A Lyranus verò putat Saulem malè id sanxisse & iurasse, ac peiùs impleuisse eò quòd non esset tanta necessitas hostis insequendi, ac in lege hac sua, necessitatis casum excipere debuisset, qualis fuit in Ionatha, & alijs pluribus præ inedia deficientibus; qui vtique maiorem hostium stragem edidissent, si eos prosequendo, simul aliquid cibi raptim sumpsissent, verbi gratia, mel obuium in sylua, vti fecit Ionathas; vt valentiores ad gradiendum & pugnandum euaderent. Denique, quòd lex hæc dederit occasionem Ionatham occidendi, & populo sanguinem lege vetitum comedendi, v. 33. Fauet Lyrano Iosephus, S. Gregor. hic & Chrysost. homil. 14. ad popul. & noster Sanchez, qui hoc præceptum Saulis, vt nimis seuerum & stultum damnant.

Sed etsi lex hæc de ieiunio fuerit dura, fuit tamē iusta.

Verùm esto feruentior fuerit militaris duraque hæc Saulis sanctio, & aliquid discretionis in ea desideretur: tamen in se iusta sanctaque fuit, ob B causas iam dictas. Vnde populus totus eam probauit & acceptauit: quibus adde, si peccasset Saul, debuisset eum sors v. 41. indicare, aut certè silere: ibi autem sors non indicauit Saulem præcipientem, sed Ionatham præceptum transgredientem. Vnde Saulem dilaudat Tertull. lib. de Ieiunio c. 10. vbi Saulis ieiunio, ait *à Deo præstitam auctoritatem.* Ac S. Ambros. serm. 46. (in veteri editione est 25.) post Dominicam primam Quadragesimæ: *Bonus planè rex, qui hostes suos non tam armis quàm deuotione vincebat; & plus dimicabat religione, quàm telis. Cùm ergo Saul abstinentiam diei suis omnibus indixisset, & Ionathas eius filius præcepti nescius, inter medias hostium acies victor incedens, fauum mellis virga intinctum, summitate gustasset, tanta indignatio repentè commota est, vt & differretur victoria, & diuinitas læderetur.*

Hinc & Ionathas culpam suam fatetur vers. 43. *Gustaui,* inquit, *paululum mellis, & ecce ego morior.* Chald. *morti obnoxius sum.* Et S. Hieron. l. 2. contra C Iouin. post medium: *In Exodo,* inquit, *aduersus Amalec oratione Moysi, & totius populi, vsque ad vesperam ieiunio dimicatum est. Iesus filius Naue, stationem imperauit soli & lunæ, & inediam plus quàm vnius diei victoris exercitus protelauit. Saul, sicut in Regnorum primo libro scribitur, Maledictus, inquit, qui ederit panem vsque ad vesperam donec vlciscar me de inimicis meis: & non gustauit omnis populus eius, & tota terra prandebat. Tantaque fuit auctoritas stationis semel Domino destinatæ, vt Ionathas, qui causa victoriæ extiterat, deprehenderetur sorte, & ignorantiæ crimen declinare non posset, patrisque in se conuitaret manū, & vix populi precibus saluaretur.* *Stationis,* id est ieiunij. *Stationes* enim à Tertul. Cassiano & S. Ambros. vocantur, *stati orationis & ieiunij dies,* quòd in eis stantes & commorantes inimicos repellimus; & sicut Hebræi per 40. mansiones, D siue stationes peruenerunt in terram promissam; sic Christiani per 40. dies Quadragesimæ perueniunt ad Pascha & resurrectionem Christi. Ita Baron. anno Christi 57. c. 155. & Pamelius in Tertul. ad finem libri de oratione: imò ipse S. Ambr. initio serm. 36. iam citati.

Septuaginta hic aliquid addunt.

Moraliter, disce hic ieiunium parere victoriam hostium corporalium, æquè ac spiritalium.

Dices: Septuag. hic addunt: *Et ignorauit Saul ignorantiam magnam.* Ergo peccauit. Resp. *ignorantiam* intelligunt, quâ Saul ignorabat futurum, vt ex hac sanctione Ionathas periculum capitis adiret, sed ignorantia hæc in Saule fuit inuincibilis & inculpata: vnde enim scire poterat Ionatham comesturum mel?

A Hinc apparet Saulem fuisse virum pium, æquè ac fortem, ac Deum ei fauisse, dedisseque ei victorias, vt omnes per circuitum hostes superaret, vt dicetur v. 47. Quare esto Deus cap. præced. ob non expectatum Samuelem, eius quasi minùs perfectè obedientis posteros regno priuarit; tamen eum non abiecit, sed direxit & adiuuit, donec grauius inobedientiæ crimen, non cædendo planè pleneque Amalecitas, vti Deus iusserat, committens, à Deo abiectus fuit, ac Dauid in eius locum à Samuele in regem vnctus, de quo c. 15. & 16.

Saul vir pius & fortis hactenus sed post hac peccauit grauiter inobedientia.

VVLGVS VENIT IN SALTVM, IN QVO ERAT MEL] VERS. 25. Apes enim syluestres in syluis mellificant, vti videre est in Polonia & Moscouia; vbi proinde cum vrsis syluestribus depugnant. Vrsi enim melli inhiant, itaque arbores in quibus sunt faui scandere nituntur; sed apes in nares vrsorum inuolantes, aculeisque suis pungentes, eos facilè deturbāt: Vrsi enim debili sunt capite in naso. B

Apes in syluis mellificant.

Mysticè S. Ambr. Serm. 36. *Nec in abstinentia positi,* inquit, *declinemus ad fauum. Fauus enim quædam mundi est voluptas, seu vitia quæ vt scriptum est Prou. 5. ad tempus quidem impinguant fauces, sed nouissima amariora sunt felle.*

Mel est mundi voluptas.

NVLLVSQVE MANVM AD OS APPLICVIT. TIMEBAT ENIM POPVLVS IVRAMENTVM] id est adiurationem & execrationem regis dicentis: *Maledictus vir, qui comederit,* &c. v. 24. Mysticè S. Gregor. *Mel,* inquit, *fluit quia dulcis fama sanctorum, dulciter velociterque currit sed manus ad os nullus ducit, quia de opere bono dulcedinem laudis non accipit. Manum quidem cum melle ad os applicare, est laudem operis sui gratanter accipere. Decurrat ergo mel, & nemo ad os manum applicet vt sanctorum fama dulciter fluat; & ipsos à quibus defluit, non extollat. Fluat, vt alios satiet; sed non sumatur, ne mortem propinet.*

C ET ILLVMINATI SVNT OCVLI EIVS] qui VERS. 27. scilicet priùs præ inedia, labore & fame, deficientibus spiritibus opticis caligabant: iam autem sumpto melle restauratis spiritibus, illuminari, refocillari & reuiuiscere videbantur, vt fortior & promptior esset, ad hostes insequendum. Hinc ieiunantium visus caligat, qui sumpto cibo restauratur. Ita Angelo. Caiet. Vatab. & alij. Aliter Beda, qui illuminatos oculos ait Ionathæ, vti fuere aperti oculi Adæ, cùm se nudum vidit, & culpam agnouit, Genes. 3.

DEFECERAT AVTEM POPVLVS] Hebr. & Chald. VERS. 28. *defatigatus est,* scilicet labore insequendi, ac inedia, vt deficientibus viribus ægrè insequi posset.

TVRBAVIT PATER MEVS TERRAM] Iuuenili- VERS. 29. ter hoc dixit Ionathas; verumque fuisset, nisi ratio comedendi, impedimento fuisset præsentaneæ D persecutioni hostium. Ita Abulens. & Caiet. Non peccauit ergo Ionathas mel comedendo, quia prohibitionem patris ignorabat, peccauit tamen, patris prohibitionem publicè reprehendendo, ideoque sors culpæ eum attigit v. 41. Quia etsi indiscreta fuisset hæc sanctio patris, tamen Ionathæ erat eam non culpare, sed potiùs excusare, ne populus contra suum regem concitaretur, & tumultuaretur: quod in castris summum solet creare periculum.

Ionathas nō peccauit comedendo mel sed peccauit prohibitionem patris reprehendēdo.

DEFATIGATVS EST AVTEM POPVLVS NIMIS] VERS. 31. tum ex ieiunio, tum ex labore continuo insequendi & cædendi Philisthæos.

CONVERSVSQVE POPVLVS CVM SANGVINE] VERS. 32. quia præ fame non expectabat, donec sanguis è bobus

bobus mactatis effflueret; sed illicò mactatorum carnes sanguine conspersas coquebat; imò crudas vel semicrudas, non tam comedebat, quàm vorabat instar luporum, præ fame & auiditate comedendi. Vetuerat Deus edi sanguinem, ob causas quas recensui, Genes. 9. 4 & passim in Leuitico, sed famis vehementia valdè hoc eorum peccatum imminuit. Ita Abulens.

Vers. 33. Volvite ad me nvnc saxvm grande] Iussit Saul, ait Abulens. vt eleuaretur magnus lapis super quem occiderentur omnia animalia, à militibus comedenda, vt ex eo pendente capite cuiuscumque iugulati pecoris, sanguis vniuersus statim efflueret: prius autem in terra plana illa iugulabant, vbi sanguis ægrè, nec nisi lentè tardèque effluere poterat, quod ipsi præ festinatione & fame exspectare nequibant. Ita Caiet.

Vers. 35. Ædificavit avtem Savl altare Domino] tum vt hoc esset quasi monumentum victoriæ de Philisthiimis adeptæ, vti fuit altare à Mose erectum, ob partam de Amalec victoriam, Exodi 17. 15. tum vt in eo offerret hostias pacificas, in gratiarum actionem pro victoria accepta, ac in propitiationem: vt scilicet Deum sibi suisque redderet propitium, ad bella plura quæ supererant, simili felicitate conficienda.

Tvncqve primvm coepit ædificare altare Domino] Dices, iam antè Saul ædificarat altare c. 13. v. 9. cum ante aduentum Samuelis in eo sacrificauit, ideoque à Samuele fuit reprehensus. Respond. Primo, S. Hieron. in Tradit. Angel. Glossa, Lyran. & Hugo, hoc primum fuisse altare Deo gratum, quod Saul erexit. Nam illud cap. 13. fuit Deo ingratum, ex culpa inobedientiæ. Secundò, Abul. Caiet. Hugo, Lyran. & Sanchez respondent, altare illud c. 13. 9. aliena manu, & opera populi fuisse erectum, hoc proprè iussu & opera Saulis. Nam, vt rectè aduertit Lyran. illud in Galgalis; diu antè fuit erectum à Gaditis, Rubenitis & Manassensibus tempore Iosue c. 22. 10.

Vers. 36. Accedamvs hvc ad Devm] id est ad arcam in qua residet Deus, vt eum consulamus, an hac nocte in castra hostium irruere debeamus. Trop. S. Gregor. *Ad Dominum*, inquit, *accedere est eius voluntatem, secreta contemplatione cognoscere. Et bene accessus dicitur, quia ab exterioribus ad interna tendimus, quando operis nostri exitum in diuina voluntate cognoscere tentamus. Nam qui occulta & interna quærit, & exteriora non deserit, ea quæ nescit adire, non inuenit. Quando ergo à nobis de occultis rebus consilium quæritur, ad Dominum accedamus, vt tunc demum quod agendum est, proponatur, cùm in diuina voluntate cognoscitur. Multa enim videntur bona esse, & non sunt. Pleraque etiam facienda sunt, sed vtiliùs fiunt si congruo tempori reseruentur. Quædam quoque alii facere debent, alij verò non debent. Quæ nimirum si electus quilibet in secreto meditationis videre negligit, ea vtique rectè ordine non disponit.*

Et consvlvit Savl Dominvm] per Achiam Pontificem indutum Ephod, in quo erant Vrim & Tummim: qui nomine Saulis, Deum in arca residentem interrogauit, quid hic facto foret, opus. *Antiquitus*, ait S. Chrysost. hom. 14. ad popul. *Deus dux erat bellorum, & absque illius sententia numquam attingere pugnam ausi fuissent, & bellum ipsis peccatis materia fiebat nec enim ex corporis infirmitate, sed à peccato vincebantur, si quando & victi fuissent: nec potentia & fortitudine, sed superna beneuolentia vincebant, quandocumque vincebant.* Audiant hoc & imitentur nostri castrorum Duces, si obtinere volunt victoriam. Hæc enim propriè datur à Deo, vt alibi ostendi.

Et non respondit ei in die illa] tacuit Deus consultus, vt se subiratum ostenderet. At cur & cui? Respondet S. Chrysost. hom. 14. iam citata, Deum Saulis fuisse offensum, ob temeritatem qua legem de ieiunio nimis rigidam & stultam sanxerat. S. Gregor. verò germaniùs obscurius hypocrisin: *Nam Deus*, inquit, *in simili cogitationis lute non cognoscitur, qui semper in claritate virtutis inuenitur.* Addit deinde aliam causam: quia Saul *ita volebat Philisthæos perimere, vt eorum nullus vltra mouere bella potuisset. Magna quidem hæc diui mentis est, quæ sic æterna quærantur vt temporalis hostis nullus à cæde relinquatur; sed quia nulli conceditur sic temporaliter vincere, vt non debeat omni tempore pugnare, meritò dicitur: Non respondit ei Dominus in die illa.*

Abul. Caiet. Serarius & alij censent Deum tacuisse, vt indicaret ieiunium à Saule sancitum, non fuisse à Ionatha seruatum. Esto enim Ionathas sanctionem patris ignorasset, ideoque non violasset eam formaliter, sed tantùm materialiter, tamen multi hoc è populo nesciebant, qui potuissent scandalizari, idcircò Deus voluit hoc suo silentio, inquiri prodique Ionatham, vt ipse patefaciendo suam legis ignorantiam, se excusaret ne videretur Deus, vel Saul esse personarum acceptor, ait Abulens. Addit Caiet. Deum voluisse Ionatham, non propter factum, hoc est violatum ieiunium; sed propter defensionem facti sui, quæ ad factum erat impertinens, quâ scilicet Patris in lege ieiunij sanciendi, indiscretionem culpauit, publicè hac nota humiliare, vt deinceps in loquendo de edictis regijs esset modestior & cautior.

Vide hic, vt Deus puniat totam Rempub. ob vnius ciuis peccatum: sicut puniuit tota castra Iosue c. 6. & 7. ob furtum vnius Achan. Vnde in orthodoxorum Archimandritarum libello Syntax. Constant. apud Bar. t. 7. an. 536. legitur: *Communicant anathemate habentes in medio anathema, sicut ostendit nobis antiqua scriptura in Achan & Ionathan, qui scienter & ignoranter inciderunt in anathema*, &c. Nam, vt ait S. Ambros. loco citato: *Vnius culpâ cunctis infertur ignauia, vnius delicto cunctis generatur infirmitas.* Sic & S. Greg. Angel. & alij. *Respub. tota ob vnius peccatum punitur.*

Applicate hvc vniversos angvlos popvli] *Angulos*, id est præfectos vicorum vel platearum: sic Heluetij suos pagos vocant *Cantones*, id est *angulos*. Nam *quod sunt anguli in domo, hoc sunt principes in populo*, ait Vatab. *quia sicut angulis domus, sic populus principibus innititur.* Igitur sicut Græci vrbis partes, pagos, Latini vicos appellant, sic Hebræi *angulos* vocant: ac sicut à Græcis Præfecti pagorum, *pagitæ* nuncupabantur, sic & apud Hebræos, qui *angulis*, id est vicis præerant, *Anguli* quoque appellabantur: simile est Iudic. 20. v. 2. Vers. 38.

Vivit Dominvs salvator Israel: qvia si per Ionathan filivm mevm factvm est (hoc Dei irati silentium) absqve retractatione morietvr] Ita Rom. licet S. Gregor. legat: *sine retractatione morietur*, Hebr. est, *mortis morietur*, id est certò & infallibiliter morietur. Chald. *occidendo occidetur*, id est sine remissione certò occidetur. Culpat hoc Saulis iuramentum S. Chrysost. hom. 14. citata, vt temerarium & parricidale, ideoque à diabolo suggestum, vtpote qui eum in filij tanti tamque innocentis cædem impelleret. *Et pater*, inquit, *factus est filij carnifex, & ante examinationem* Vers. 39. *Iuramentum Saulis.*

damna-

damnationis protulit sententiam. Addit Saulem sua hac temeraria ieiunij sanctione, multorum periuriorum fuisse causam: *Ita igitur,* inquit, *numeremus commissa periuria. Temeratum est primum Saulis iuramentum à filio: secundum rursus, & tertium ipsius Saulis de filij cæde. Et visus est populus verè iurasse: sed si quis diligenter rem examinet, & hi rursus omnes periurij criminibus obnoxij facti sunt. Ipsius enim Ionathæ patrem peierare coëgerunt, patri filium non dedentes: vides quot homines, non volentes, tamen tot periurio obnoxios vnum fecit iuramentum, quot mala molitum est, quot cædes patrauit?*

Verùm S. Ambros. S. Hieron. Abulens. Caiet. Salianus, Serarius & alij hoc iuramentum Saulis vt religiosum laudant, & sacrificio Abrahæ volentis suum filium Isaac immolare, comparant. Fuit enim profectum ex magno offensi Dei placandi studio & zelo.

Incautum. Fuit tamen incautum. Nam primò, Ionathas comedens mel contra sanctionem patris, nullam admiserat culpam, quia sanctionem ignorabat. Ergo iustè occidi non poterat; vtpote immunis à culpa & innocens. Neque silentium Dei arguebat culpam esse in Ionatha, sed alias ob causas, quas recensui, contigit. Secundò, etiamsi Ionathas sanctionem patris sciuisset; tamen transgressio eius erat leuis & exilis; vtpote gustus exigui mellis, in graui vel extrema necessitate famis; idque sine graui scandalo: quare ipse hoc gustatu non merebatur mortem. Tertiò, licet daremus Ionatham mortaliter in hac correctione peccasse, tamen adhuc melius erat peccanti parcere, quàm eum vt reum punire & occidere. Erat enim Ionathas miles fortissimus, qui causa victoriæ partæ extiterat. Erat filius regis, illi in regnum successurus. Erat regis indole & moribus; quare longè vtilior & penè necessaria erat eius vita toti Israeli, quàm mors ad sanciendam disciplinam militarem. Vnde iuramentum hoc Saulis de occidendo non obligabat, quia vergebat in deteriorem partem, ac in nocumentum damnumque graue totius regni. Quocirca meritò populus Sauli regi contradixit, nec permisit Ionatham occidi, illique tandem Saul assensus est.

Vers. 41. DA SANCTITATEM] id est, Reuela nobis sanctam veritatem, scilicet culpam esse in certa persona è populo. Pro toto hoc versu Hebr. habent dumtaxat: *Domine Deus Israel, da Tammim*, id est, per Vrim & Tummim, occultum reum nobis indica. Sept. Compl. *da manifestationes*, Chald. *venire fac sortem pro veritate*, id est, fac vt sors cadat super peccatorem. Vatab. *da perfectionem*, id est sortem veram & perfectam. Habent tamen Sept. Romani hæc omnia, quæ habet hic editio vulgata; sed videntur esse congesta ex varijs interpretationibus rei eiusdem, vt aduertunt Card. Caraffa, Franc. Lucas in Notis & Serarius hic.

Quæres, Cur veritas vocatur *sanctitas*? Resp. Quia sanctitas, vt ait S. Dionys. est ipsa puritas. Veritas autem est purissima & sincerissima, ipsaque puritas & sinceritas. Vnde de sapientia siue verita-
Veritas est sanctitas. te æterna dicitur Sapien. 7. 25. *Candor est lucis æter-*
1. *na, & speculum sine macula*, &c.
2. Secundò, quia futurorum contingentium & arcanorum cognitio (quæ hic à Saule quærebatur) adeò sublimis est, vt hominum & Angelorum intellectum transcendat, soliqúe Deo, qui Sanctus Sanctorum est, sit propria. *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum & sciemus quia Dij estis vos*, ait Isaias c. 45. 23.

Tertiò, Quia oraculum veritatis hic à Saule quæ- 3.
rebatur à sacra persona, puta à Pontifice sacris vestibus, in quibus erant *Vrim & Tummim*, id est *illuminationes & perfectiones*, siue vt noster vertit Exodi 28. 28. *Doctrina & veritas*, induto. Veritas ergo hic quærebatur à sanctitate; id est à Deo sanctissimo, per sanctum eius Pontificem: iure ergo ipsa vocatur *sanctitas*, q. d. Da Domine *Tummim*, id est per sacrum Pontificem, perque sacrum Ephod & tummim, da sanctum sanctæ veritatis oraculum.

Quartò, Quia veritas auctoris, qui crimen com- 4.
miserat, hic quærebatur, vt Deo offenso per eius castigationem iustamque vindictam satisfieret, itaque sanctitas Dei, quasi læsa exterius, redintegraretur. Quærebatur enim hic veritas iustitiæ, iustitia autem est sanctitas. Sensus ergo est quasi dicat: *Da sanctitatem*, id est indica nobis Domine reum qui te offendit; vt eum iustè castigemus & emendemus, itaque tuæ sanctitati offensæ per sanctam vindictam satisfaciamus. Hinc patet indicare reum Superiori, vt is eum corrigat, esse actum sanctitatis, id est iustitiæ & charitatis. Vnde in nonnullis Religionibus sancitur, vt Religiosi suorum sociorum errata & lapsus ad superiorem deferant, vt is eos emendet. Hic enim est actus sanctitatis, putà correctionis fraternæ, imò paternæ. Tria enim opera sancta in ea peraguntur. 1. Satisfit Deo offenso: qui est actus pœnitentiæ & iustitiæ vindicatiuæ: 2. lapsus corrigitur & sanctificatur; qui est actus charitatis: 3. tollitur scandalum, cauetúrque ne culpa ad alios proserpat, ne scilicet illi vitium, quod à superiore vident non castigari, sed tolerari, sequantur & imitentur; qui est actus iustitiæ pariter & charitatis. *Reum indicare Superiori est actus sanctitatis.*

Symbolicè, Deus qui est prima summaque sanctitas, est pariter prima summaque veritas. Ac Filius Dei ex vi suæ originis & generationis, est *verbum*, id est vera notio & intellectio Patris. Vnde à S. Ioanne sæpè ipse vocatur, *veritas*, vt cap. 1. *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Et: *Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* *Symbolicè.*

Ethicè, ipsa virtus & sanctitas, est ipsa prudentia & veritas practica. Nam quid aliud sunt virtutes nisi lumina veritatis? Hoc enim honestum & sanctum est, quod practicè verum est; siue quod conformè est veritati & legi æternæ, quæ est in mente; quodque ipsa recta ratio verè faciendum esse dictat. Hinc S. Ioannes in Euangel. c. 8. de diabolo ait: *ille in veritate*, id est sanctitate *non stetit.* Et passim ipse, æquè ac S. Paulus, & Dauid in Psalmis iubet vt faciamus *veritatem*, id est opera virtutis & sanctitatis. *Ethicè.*

Rursum, quid est veritas, nisi vera fides, spes & charitas; & quid hæc tria sunt, nisi ipsa sanctitas?

Denique Christus ait Pilato, se venisse in hunc mundum, vt doceret *veritatem*, scilicet fidei, & morum, id est veram fidem & sanctitatem. Matth. 27. Veritas ergo est ipsa sanctitas. Vnde qui confitetur veritatem, dicitur Deum sanctificare & glorificare. Sic Iosue cap. 7. v. 19. dixit Achan: *Da gloriam Deo*, id est confitere tuum furtum, Deumque esse veracem, qui te furti reum per sortem significauit; vt ipsi sanctitas, laus & decus veritatis ab omnibus tribuatur.

ET DEPREHENSVS EST (per sortem de qua sequitur) IONATHAS ET SAVL, esse in culpa, dedisseque Deo causam silendi & non respondendi;

dicendi : POPVLVS AVTEM EXIVIT] liber & immunis à culpa, q.d. Sors non tetigit populum; sed eum quasi insontem præterijt : tetigit autem Saul & Ionatham, ac tandem Ionatham: quia in re esto solus Ionathas vltimò deprehensus sit, & notatus directè : indirectè tamen & Saul notatus est castigatusque in suo dilectissimo Ionatha ; taciteque monitus, vt mitiora deinceps, vtiliora & obseruatu faciliora edicta ederet; nec suis imperiosè dominaretur, sed modestè consuleret vt pater : alioqui in ijs ipsis, quasi suis filijs puniendus & castigandus.

Vers. 42. ET AIT SAVL, MITTITE SORTEM INTER ME ET IONATHAM] Nonnulli censent has sortes, vtpote diuinatorias, fuisse superstitiosas & illicitas, quia earum diuinatio expectabatur à dæmone. Vnde S. Chrysost. hom. 14. ad populum ait, dæmonem instigasse Saulem ad captandas has sortes ; vt is peccatum peccato adderet, ac iuramentum malè conceptum, peius impleret; atque parricidium Ionathæ, mente destinatum re ipsa patraret. Verùm mitiùs meliusque censent alij, scilicet Saulem has sortes captasse à Deo: nam paulò antè v. 41. Deum inuocauit, vt sortem dirigeret, ac per eam reum manifestaret. Quare Deus videtur eum monuisse ad has sortes capessendas, easque direxisse, vt reum indicarent Ionatham. Hac enim de causa Deus Sauli, Deum per Pontificem consulenti non respondit, vt daretur occasio sortibus, vt per eas Ionathas deprehenderetur. Ita Abulens. Serarius & alij. Audi S. Ambr. serm. 36. iam citato : *Denique nec bello finis imponitur, nec regi responsum propheticum datur. Vnde intelligimus, quòd Saul hostes non tam virtute militum, quàm abstinentia superabat. Denique vnius culpâ iunctis confertur ignauia, & vnius delicto omnibus generatur infirmitas. Deficit enim virtus in exercitu, vt deficit in obseruatione ieiunium. Quod vt peccatum Saul ex ipsa diuinitatis offensione cognouit, statim Ionathæ dixit non esse parcendum, sed peccatum admissum effusione eius sanguinis expiandum.*

ET CAPTVS EST IONATHAS] ob causas quas superiùs recensui. Quibus adde, licet nesciret Ionathas patris legem, scire tamen aliquo modo potuit ; cum enim videret tam multos quos secum habebat, nihil omninò, etsi valde famentes & fatigatos obuij mellis gustasse, facilè suspicari potuit, causam aliquam subesse quam interrogando facillimè intellexisset. v. 27. & 28. Indicat enim textus ipsius ordo, populum ante ipsum iuisse. Ita Serarius. Adiunge, in Ionatha hic voluisse Deum ostēdere, quàm subditi Superiorum mandata, licet rigidiora & seueriora reuereri debeant, nec eis obloqui, vti oblocutus erat Ionathas, sed ijs humiliter & animosè se subdere, ac fortiter illa capessere & exequi. Si quid enim temeritate peccabat Saul, Ionathæ erat non illum traducere apud populum; sed Samuelem certiorem facere, vt eum secretò admoneret & instrueret ; sicut in Religionibus, Prouincialium & Visitatorum est admonere Rectores, si quid in subditos nimia austeritate vel lenitate peccent; cùm subditorum sit tacere & obedire, ac dicere cum Psalmista : *Propter te mortificamur tota die.*

Vers. 43. Rursum, voluit Deus ostendere, quàm metuendæ sint Saulis, id est Superiorum execrationes, & vt Theod. ait, *anathemata*, licet leuiori de causa irrogata. Ita Theod. Procop. & alij.

ET ECCE EGO MORIOR] Hebr. *Ego morior*, id

A est occidar à patre. Chald. *Ecce ego obligatus ad mortem*, q.d. Ego gustaui tantillum mellis, sumne propterea reus mortis ? An pro gutta mellis occidar? Miserabili hac voce & lamentatione Ionathas populo mouit compassionem, vt se morti eriperet. Aliter Ionathæ animum verbaque explicat Iosephus lib. 6. Antiq. c. 7. scilicet, Ionatham id dixisse ex constantia & mortis contemptu : *Saul*, inquit, *iurat eum se occisurum; pluris quàm genus, aut naturam aut affectum, iusiurandum faciens. Ille mortis minis non territus, magno ac generoso animo se præbuit. Nihil inquàm, deprecor, Pater; libenter enim hanc mortem fero, qua te religione soluat; dum priùs tam magnificam victoriam videre contigit. Maximum enim mihi fuerit solatium, Palæstinorum insolentiam ab Hebræis esse perdomitam. His omnis multitudo ad dolorem & miserationem flexa est, iurauitq; non laturos se vt occidatur Iona-*B *thas auctor victoriæ: atque ita eum diris patris eripiunt, & vota Deo pro iuuene faciunt, vt ipsum immunem à peccato faciat.* Verùm solet Iosephus suorum Hebræorum gesta dictaque ornare & phalerare vt ea Vespasiano & Romanis ad pompam ostentet.

MORTE MORIERIS IONATHA] Accusat S. Chrys. hom. 14. citata Saulem, quasi parricidam : excusant Abul. Serarius & alij, vt religiosum Abrahæ imitatorem, qui filium morti pro iustitia, & disciplina militari sancienda deuouerit; vti Titus Manlius apud Romanos filium iniussu suo pugnantem occidit. *Vnde ab hoc Manlio*, ait Gellius lib. 9 c. 13. *imperia aspera & immitia, Manliana dicta sunt: quoniā bello postea aduersùs Latinos, cùm esset Consul, filium suum securi percussit, qui speculatum ab eo missus, ne pugnaret interdictus, hostem à quo prouocatus fuerat, occidit.* Sed Manlio religiosior fuit Saul, qui Deo of- Vers. 44.
C fenso filium reum pro victima immolare destinauit. Audi S. Ambros. serm. 36. *Videte quanta apud Saul regem fuerit religionis obseruantia, qui offensum Deum optauit etiam parricidio mitigare : & quanta sit resoluti culpa ieiunij, quæ non nisi sanguinis effusione punitur. Et si ignorans Ionathas indictum à Patre ieiunium, quia resoluerit, morti addicitur, qui sciens indictum à Christo resoluit, quid meretur ? Ergo fratres statutum nobis custodiamus omni obseruatione ieiunium, vt hostes nostros spirituales carnalesque vincamus.*

DIXITQVE POPVLVS AD SAVL : ERGONE IONATHAS MORIETVR QVI FECIT SALVTEM HANC MAGNAM IN ISRAEL] Meritò populus Ionatham Patris iræ & mortis decreto eripuit, ob causas superiùs recensitas. Erat enim Ionathas robur, æquè ac amor populi. Vers. 45.

D QVIA CVM DEO OPERATVS EST HODIE] id est quia per miram Dei opem hodie tantam hostium stragem edidit. Sept. Rom. pro עם *im*, id est *cum*, alio puncto legentes עם *am*, id est, *populus*, vertunt *populus Dei fecit diem hanc*. Pro quo Compl. pro λαὸς, id est *populus*, corruptè legentes ἔλεος, id est *misericordia*, vertunt : *Quia misericordiam Dei fecit in hac die.* Porrò aliò deflectit Chald. *Quia ante Dominum manifestum est*, inquit, *quod in ignorantia fecit hodie.*

ET SAVL CONFIRMATO REGNO SVPER ISRAEL PVGNABAT PER CIRCVITVM, ADVERSVS OMNES INIMICOS, &c. ET QVOCVMQVE SE VERTERAT, SVPERABAT] Vide hic fortitudinem Saulis, & felicitatem illi à Deo datam. Vnde patet eum nondum omninò Dei fauore & gratia excidisse, etsi posteris eius Deus regnum iam abstulerat. Vers. 47.

FVERVNT AVTEM FILII SAVL IONATHAS ET Vers. 49.

IESSVI ET MELCHISVA] *Iessui* c.31.2.& 1.Paral.8. 33.vocatur *Aminadab* (à Iosepho, *Iesus*) vbi & additur quartus eius filius *Esbaal*, qui alio nomine dictus est *Isboseth*. 2.Reg. 2.8. Fortè is hic omittitur, quia Sauli fuit superstes, cùm ceteri tres cum Saule occubuerint c. 31.

Vers. 50. ET NOMEN VXORIS SAVL ACHINOAM] Hæc erat primaria vxor & Regina. Præter hanc Saul habuit concubinam, id est secundariam vxorem, nomine *Respha*, ex qua genuit *Armoni & Miphiboseth*. 2.Reg.21.

ABNER FILIVS NER PATRVELIS SAVL] Erat ergo Cis pater Saulis frater Ner patris *Abner*, ideo- A que Saul elegit *Abner* patruelem suum in principem militiæ. Porrò Cis & Ner vtpote fratres eumdem habebant patrem nomine *Abiel*, vt patet de Ner hoc loco, de Cis verò cap. 1.

NAM QVEMCVNQVE VIDERAT SAVL VIRVM FORTEM ET APTVM AD PRÆLIVM, SOCIABAT SIBI] Vers. 52. Idem faciunt magni Castrorum Duces. Tropol. idem faciat Episcopus & Prælatos. Vnde S.Gregor. *Eligat*, inquit, *doctor milites Christi, eligat fortes, vt dum carnem fortiter domant, immundos spiritus potenter vincant. Eligat ergo aptos ad prælium; vt dum inter dona fortitudinis non superbiunt, triumphi gloria in cælestibus sublimentur.*

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Saul iussus delere Amalec parcit Agag regi, & melioribus iumentis: quare à Samuele increpatus, & regno priuatur. Ille v.20. se excusat, ac tandem frigidè ait, peccaui; vt Samuel honorem regium illi coram populo deferat. Samuel v. 32. iubet Agag regem in frusta concidi: ac iugiter vsque ad mortem luget Saulis casum.

1. ET dixit Samuel ad Saul: Me misit Dominus, vt vngerem te in regem super populum eius Israel, nunc ergo audi vocem Domini: Hæc dicit Dominus exercituum: Recensui quæcumque fecit Amalec Israel, quomodo restitit ei in via cùm ascenderet de Ægypto. 3. Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire vniuersa eius: non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid: sed interfice à viro vsque ad mulierem, & paruulum atque lactantem, bouem & ouem, camelum & asinum. 4. Præcepit itaque Saul populo, & recensuit eos quasi agnos: ducenta millia peditum, & decem millia virorum Iuda. 5. Cumque venisset Saul vsque ad ciuitatem Amalec, tetendit insidias in torrente. 6. Dixitque Saul Cinæo: Abite, recedite, atque descendite ab Amalec: ne fortè inuoluam te cum eo: tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filijs Israel, cùm ascenderent de Ægypto. Et recessit Cinæus de medio Amalec. 7. Percussitque Saul Amalec, ab Heuila, donec venias ad Sur, quæ est è regione Ægypti. 8. Et apprehendit Agag regem Amalec viuum: omne autem vulgus interfecit in ore gladij. 9. Et pepercit Saul, & populus, Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea: quidquid verò vile fuit & reprobum, hoc demoliti sunt. 10. Factum est autem verbum Domini ad Samuel, dicens: 11. Pœnitet me quod constituerim Saul regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non impleuit. Contristatusque est Samuel, & clamauit ad Dominum tota nocte. 12. Cumque de nocte surrexisset Samuel, vt iret ad Saul mane, nuntiatum est Samueli, eò quòd venisset Saul in Carmelum, & erexisset sibi fornicem triumphalem, & reuersus transisset, descendissetque in Galgala. Venit ergo Samuel ad Saul, & Saul offerebat holocaustum Domino, de initijs prædarum quæ attulerat ex Amalec. 13. Et cùm venisset Samuel ad Saul, dixit ei Saul: Benedictus tu Domino, impleui verbum Domini. 14. Dixitque Samuel: & quæ est hæc vox gregum, quæ resonat in auribus meis, & armentorum, quam ego audio? 15. Et ait Saul: De Amalec adduxerunt ea: pepercit enim populus melioribus ouibus & armentis, vt immolarentur Domino Deo tuo; reliqua verò occidimus. 16. Ait autem Samuel ad Saul: Sine me, & indicabo tibi quæ locutus sit Dominus ad me de nocte. Dixitque ei: Loquere. 17. Et ait Samuel: Nonne cum paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es, vnxitque te Dominus in regem super Israel, 18. & misit te Dominus in viam, & ait: Vade, & interfice peccatores Amalec, & pugnabis contra eos vsque ad internecionem eorum. 19. Quare ergo non audisti vocem Domini: sed versus ad prædam es, & fecisti malum in oculis Domini? 20. Et ait Saul ad Samuelem: Imò audiui vocem Domini, & ambulaui in via per quam misit me Dominus, & adduxi Agag regem Amalec, & Amalec interfeci. 21. Tulit autem de præda populus oues & boues, primitias eorum quæ cæsa sunt, vt immolet Domino Deo suo in Galgalis. 22. Et ait Samuel: Numquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius vt obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quam victimæ: & auscultare magis quàm offerre adipem arietum. 23. quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere,

ſcere. Pro eo ergo quòd abiecisti ſermonem Domini, abiecit te Dominus ne ſis rex.
24. Dixitque ad Samuelem : Peccaui, quia præuaricatus ſum ſermonem Domini &
verba tua, timens populum, & obediens voci eorum. 25. Sed nunc porta, quæſo,
peccatum meum, & reuertere mecum, vt adorem Dominum. 26. Et ait Samuel
ad Saul: Non reuertar tecum, quia proiecisti ſermonem Domini, & proiecit te Domi-
nus ne ſis rex ſuper Iſrael. 27. Et conuerſus eſt Samuel vt abiret : ille autem ap-
prehendit ſummitatem pallij eius, quæ & ſciſſa eſt. 28. Et ait ad eum Samuel : Sci-
dit Dominus regnum Iſrael à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te. 29.
Porrò Triumphator in Iſrael non parcet, & pœnitudine non flectetur : neque enim ho-
mo eſt vt agat pœnitentiam. 30. At ille ait : Peccaui : ſed nunc honora me coram
ſenioribus populi mei, & coram Iſrael, & reuertere mecum, vt adorem Dominum Deum
tuum. 31. Reuerſus ergo Samuel ſecutus eſt Saulem, & adorauit Saul Dominum.
32. Dixitque Samuel : Adducite ad me Agag regem Amalec. Et oblatus eſt ei Agag
pinguiſſimus, & tremens. Et dixit Agag. Siccine ſeparat amara mors? 33. Et ait
Samuel : Sicut fecit abſque liberis mulieres gladius tuus, ſic abſque liberis erit inter
mulieres mater tua. Et in fruſta concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis.
34 Abijt autem Samuel in Ramatha : Saul verò aſcendit in domum ſuam in Ga-
baa. 35. Et non vidit Samuel vltrà Saul vſque ad diem mortis ſuæ : verumtamen
lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominum pœnitebat quòd conſtituiſſet eum regem
ſuper Iſrael.

Vers. 1. DOMINVS MISIT ME, non tam per motum localem (non enim Samuel iuit ad Saulem, ſed Saul venit ad Samuelem, eum conſulturus de aſinis) quàm per inſtinctum internum: VT VNGEREM TE IN REGEM] Cauſas vnctionis ſuperiùs dedi; quibus adde S. Chryſoſt. hom. 4. in Epiſt. ad Philip. in moral. *Idcirco*, ait, *Sacerdotes, reges & prophetæ vngebantur, quia diuinæ benignitatis ſymbolum habebat oleum*: quanta autem debeat eſſe benignitas hæc in regibus ſubiungit dicens: *Si quis Principem laudare velit, nihil illi adeo decorum adſcribet, atque miſericordiam. Principatus enim proprium eſt miſereri.* Et poſt multa: *Pretioſum*, inquit, *vir miſericors: imo miſereri, eſt Deum eſſe.*

Porrò S. Gregor. *Rex Saul*, inquit, *demoliri Amalecitas præcipitur, vt ſi mandatum Domini, eiuſdem cade gentis, perfecerit, prioris inobedientia nexus euaderet.*

NVNC ERGO AVDI VOCEM DOMINI] Deus iuſſerat ter delere omninò Amalec. Primò, Exodi 17. 14. Secundò, Deut. 25. 17. Tertiò hîc; vt oſtenderet quàm ex animo & omninò id vellet fieri: quocirca grauis fuit culpa Saulis, hoc Dei præceptum præuaricantis. Vnde Rupert. lib. 1. in Deuter. c. 4. *Non igitur mirum*, inquit, *aut iniuſtum, quod talem ob culpam irrecuperabiliter proiectus eſt Saul, quia præuaricari auſus eſt quod ex lege ſemel atque iterum, imo & tertiò, tanta cum grauitate præceptum eſt.*

Superiori inobedienti non obeditur. Tropol. Rex & Rector obediat Deo, ſuiſque Superioribus ſi velit ſibi à ſubditis obediri. Innuit ergo, quaſi dicat: Deus te fecit regem & rectorem: Ergo Deo tuo gratus & obediens eſto, ac rege iuxta eius voluntatem. Nam vt ait S. Auguſt. Deum alloquens Soliloq. ca. 18. *Sicut nulla eſt hora vel punctum in omni vita mea, quo tuo beneficio non vtar; ſic nullum debet eſſe momentum, quo te non habeam ante oculos, in mea memoria; & te non diligam ex omni fortitudine mea.* Audi S. Bern. epiſt. 42. *Vt ſecure præeſſe poſſitis, ſubeſſe & vos, ſicut debetis, non dedignemini. Dedignatio quippe ſubiectionis, prælatione reddit indignum. Videant in vobis ſubditi, quod redhibeant,* Hoc eſt quod Dauid Salomoni filio, nouo regi præcepit: *Obſerua*, inquit, *cuſtodias Domini Dei tui, vt ambules in vijs eius, vt cuſtodias cæremonias eius, & præcepta eius & iudicia & teſtimonia.* 3. Reg. 2. v. 3. Quocircà ſapienter S. Greg. l. 1. Dialog. c. 1. *Vſus quidem*, A inquit, *rectæ conuerſationis eſt, vt præeſſe non audeat, qui ſubeſſe non didicerit: nec obedientiam ſubiectis imperet quam Prælatis non nouit exhibere.*

RECENSVI QVÆCVMQVE FECIT AMALEC ISRAEL] Chald. *Recordatus ſum.* Orig. homil. 19. in Numer. *recogitaui.* Hebr. *viſitaui.* Sept. *nunc ego vlciſcar.* Deus enim in memoria ſua tenaciſſima recondit peccata hominum, vt ſuo tempore vlciſcatur, niſi ab homine per pœnitentiam deleantur. Audi Ierem. c. 17. 1. *Peccatum Iuda ſcriptum eſt ſtylo ferreo in vngue adamantino, exaratum ſuper latitudinem cordis eorum & in cornibus ararum eorum.* Vide ibi dicta. Sapienter S. Auguſt. in Pſal. 102. v. 8. *Non ſic*, ait, *ſibi videatur Deus miſericors, vt non videatur & iuſtus.* Vers. 2. Et mox: *Cùm tibi theſaurizaueris iram in die iræ, nonne experieris iuſtum, quem contempſiſti benignum?* S. Hier. B vel quiſquis eſt Auctor (multi enim tribuunt Rabano) in illud Thren. 3. 12. *Tetendit arcum ſuum. In arcu*, ait, *quantò longius trahitur chorda, tantò de eo directior exibit ſagitta: ſic extremi iudicij dies quantò longius differtur vt veniat, tantò cùm venerit, de illo diſtrictior ſententia procedit.*

Cauſam dat S. Laurent. Iuſtinian. in ligno vitæ. cap. 4. dicens: *Lento gradu ad vindictam tui procedit ira diuina, tarditatemque ſupplicij grauitate compenſat. Altiſſimus enim eſt patiens redditor; quia quos diu, vt conuertantur, tolerat; non conuerſos durius damnat: & quanto diutiùs expectat, vt emendentur; tanto grauiùs iudicabit, ſi neglexerint.* Quocirca Pſaltes: *Miſericordiam*, inquit, *& iudicium cantabo tibi Domine.* Pſal. 100. 1.

AMALEC] id eſt Amalecitæ prognati ab Amalec nepote Eſau, qui Hebræorum iter in terram C ſanctam impedire omnibus modis ſunt conati; ideoque cæſi fuere à Ioſue Exodi 17. vide ibi dicta. Myſticè, ex Origine & S. Greg. Beda: *Amalec*, inquit, *qui tranſito mari rubro, reſiſtit Iſraeli, ea peccata demonſtrat, quæ nobis poſt vndam Baptiſmi, ne ad promiſſa cæleſtis patriæ regna perueniamus, obſiſtunt: quæ omnia demoliri, neque eis parcere iubemur.* Vers. 3.

Porrò *Amalec* Hebr. idem eſt, quod *populus lingens*; vnde notat guloſos & carnales: item dæmones, ait S. Greg. *Nam eorum*, inquit, *eſt lambere, id eſt mentem ad peccandum carnis blandimento delinire: velut enim lingua tactu lambere ambiant, cùm lenibus ſuggeſtionibus mentem tangunt.*

INTERFICE A VIRO VSQVE AD MVLIEREM ET PARVVLVM ET LACTENTEM] Iusserat Deus, qui est necis vitæque omnium Dominus, deleri planè Amalecitas, non solùm homines, sed & iumenta; adeoque eorum memoriam aboleri: hæc autem memoria in posteris (esto ipsi iniuriam non fecissent) perdurabat, quare iussit eos funditùs exscindi; præsertim quia ipsi parentum odia in Iudæos induerant, aliaque eorum peccata imitabantur. Idcircò enim Samuel occidit Agag regem Amalec, dicens v. 33. *Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis eris inter mulieres mater tua.*

Cita mors beneficium peccaturis.

Paruuli quoque ob peccatum originale rei erant mortis, eisque cita mors erat beneficium potiùs, quàm supplicium; ne si adolescerent, grauiùs peccarent, ideoque acriùs in gehenna punirentur. Vnde S. Ambros. lib. 2. de Cain c. 9. *Longæuitas Caino indulta*, inquit, *vindicta est*. Satius est enim peccatores citò mori, ne culpam & gehennam sibi adaugeant. Vnde idem S. Ambr. lib. de Interpel. Dauid: *Viuendo*, inquit, *damna contrahimus innocentiæ: morte finem erroris adipiscimur. Lucrum ergo morte acquiritur, vitæ autem vsu, tamquam miseris debitoribus vsurarij nominis, ad reatum fœnus augetur.*

Hoc est quod apud Balaam vaticinatus est: *Principium gentium Amalec, cuius extrema perdentur.* Num. 24. 20. vide ibi dicta. Quocircà S. Chrys. hom. 25. in Genes. quærens cur Deus ætatem hominum ad 120. annos coarctauerit. Resp. id fecisse ex misericordia; ne diutius viuendo, diutius miserias huius vitæ sentirent, ac cupiditates sectando, grauiùs peccarent; ideoque acriùs punirentur. Et Orig. hom. 1. in Num. *Bonitatis Dei indicium est*, inquit, *inimica scelestis regna destruere, & bellando cum sua gente euertere nationes.*

Deus iussit deleri Amalec, cur?

Propria autem, & potissima causa, cur Deus tam seuerè iusserit deleri Amalecitas; fuit quòd ipsi populum Hebræorum, iam recenter Deo in Sina copulatum, & velut in fide & religione nouitium, ac Deum in columna nubis, quasi ducem præeuntem, per omnia sequentem in terram promissam, ab eo auertere; imò totum hoc Dei opus euertere sint conati. Erant enim ipsi posteri Esau. qui proinde videntes tantum Hebræorum exercitum, timebant ne iam impleretur prophetia illa Genes. 25. 23. *Maior seruiet minori*, id est posteri Esau maioris, seruient posteris Iacob minoris: quare timebant; ne ab Hebræis sub iugum mitterentur, eisque seruire cogerentur. Idcircò quasi pro libertate pugnantes, extrema quæque contra Hebræos tentarunt. Hinc disce, quàm grauiter ferat, puniatque Deus eos, qui nouitios in fide vel religione scandalizant, & ab ea auertere satagunt. Hi enim in eis nascentem quasi Deum Christumque occidunt; ac proinde sunt quasi Deicidæ & Christicidæ. Ob hoc ergo scelus iussit Deus Amalecitas cum omnibus suis stirpitus exscindi, ac fieri חרם *cherem*, id est *anathema*, imò statui sæculis omnibus futuris viuum & perenne aeris iræ & vindictæ Dei exemplum, instar Sodomæ & Gomorrhæ. Ita Abulens.

Huc facit terribilis Prætextatæ pœna, quam recenset S. Hier. epist. 7. ad Lætam: *Prætextata*, inquit, *nobilissima quondam femina, iubente viro Hymettio, qui patruus Eustochij virginis fuit, habitum eius cultumque mutauit; & neglectum crinem mundano more texuit, sibi vincere cupiens & virginis propositum, & matris desiderium: & ecce tibi eadem nocte vernit in somnis venisse ad se Angelum, terribili voce minitantem pœnas, & hæc verba frangentem? Tune ausa es viri imperium præferre Christo? tu caput virginis Dei, tuis sacrilegis attrectare manibus? quæ iam nunc arescent; vt sentias excruciata, quid feceris; & finito mense quinto ad inferna duceris. Sin autem perseueraueris in scelere, & marito simul orbaberis & filijs. Omnia per ordinem expleta sunt; & seram miseræ pœnitentiam velox signauit interitus. Sic vlciscitur Christus violatores templi sui, sic gemmas & pretiosissima ornamenta defendit.*

Audi S. Anselm. epist. ad Goffridum: *Si qui separat pretiosum à vili, nempe animum à sæculo, erit tamquam os Dei, ille cuius os, & manus extrahat animam adhærentem Deo ad sæculum, quid erit? Nonne super eum cadet, quod Dominus dicit: Qui non colligit mecum dispergit, & qui non est mecum, contra me est.*

Audi & S. Bern. ep. 111. parentes filium Eliam à Regione auocantes, acriter obiurgantem: *O durum Patrem! ô sæuam matrem! ô parentes crudeles & impios! imò non parentes, sed peremptores, quorum dolor, salus pignoris, quorum consolatio, mors filij est. Qui me malunt perire cum eis, quàm regnare sine eis. Mira abusio. Domus ardet, ignis instat à tergo, & fugienti prohibetur egredi, euadenti suadetur regredi. Et hæc ab ijs, qui in incendio positi sunt, & obstinatissima dementia, & dementissima obstinatione fugere periculum nolunt. Proh furor? Si vos contemnitis mortem vestram, cur etiam appetitis meam? Si inquam negligitis salutem vestram, quid iuuat etiam persequi meam?* Denique hoc crimen valdè exaggerat S. Chrys. lib. 3. contra vituperat. vitæ monastic.

ET RECENSVIT EOS QVASI AGNOS] q. d. Saul recensuit suos milites, sicut pastor recensere & numerare solet suos agnos. Legit interpres כטלאים *castelaim*; iam legunt בטלאים *battelaim* quod Vatabl. accipit vt nomen proprium loci, vertitque: *in Thelaim*. Vnde & Sept. & Ioseph. vertunt *in Galgalis*, quasi *Thelaim* fuerit locus vicinus Galgalis, sed ijs obscurior. Verùm alij accipiunt *telaim*, vt nomen commune significans *agnos*. Vnde Chald. vertit: *in agnis Paschalibus*. Rabbini: *Recensuit eos in agnis*; quod sic explicant, quasi quisque miles adduxerit agnum; vt ex agnorum numero, constaret numerus militum. Rationem addunt, quod à Deo vetitum erat populum secundùm se numerare: quare numeratos hic esse milites non viritim per se, sed per agnos, quos singuli sigillatim adducebant. Sed hoc friuolum est, æquè ac falsum de militibus, hi enim passim in Scriptura numerantur. Sensus ergo est, quem initio dedi. VERS. 4.

Porrò, appositè milites comparat agnis, vt notet militum tum simplicitatem, facilitatem & obedientiam, quòd vt agni sequantur suum regem, tum mansuetudinem, vnionem & concordiam, quòd sicut agni mansueti gregatim incedunt, & quò vnus præit, eò sequuntur & ceteri, sic vnirentur & milites Saulis, vt quò ipse præcederet, eò omnes sequerentur. Præclarè Tertul. lib. ad Martyres cum diabolo decertantes: *Vos*, inquit, *inueniat munitos & concordiâ armatos, quia pax vestra, bellum est illi.*

DVCENTA MILLIA] Minus verè Iosephus habet, *Quadraginta millia*. Sept. Correcti, *Quadringenta millia.*

ET DECEM MILLIA VIRORVM IVDA] seorsim numerantur, quia validiores & bellicosiores erant, inquit Hugo, Abulens. & Dion.

DIXITQVE SAVL CINÆO] Cinæi erant posteri VERS. 6.

ſteri Iethro ſoceri Moyſis; ideoque eius & Hebræorum amici: erantque viri Religioſi & pij: quocircà eos ab Amalecitis euocat Saul, ne cum eis, communi gentis excidio inuoluantur. Vide dicta Exodi 18. Iudic. 1. 16. & Numer 29 21.

TV ENIM FECISTI MISERICORDIAM CVM OMNIBVS FILIIS ISRAEL, CVM ASCENDERENT DE ÆGYPTO] Quam, quando & vbi? Reſp. nonnulli, quando Iethro ſuſcepit Moyſen fugientem ex Ægypto in Madian, eumque aluit, & filiam Sephoram ei vxorem deſpondit. Exodi 2. 20. ita Rabanus, Hugo & Auctor tradit apud S. Hier. Verùm hæc miſericordia facta eſt ſoli Moyſi, non omnibus filijs Iſrael; cùm ipſi adhuc degerent in Ægypto, ante egreſſum ex ea: hæc autem dicitur facta. *Cùm ipſi aſcenderent*, id eſt, exirent *de Ægypto*. Secundo, alij aiunt reſpici hîc ad Iahel Cinæam, quæ occidit Siſaram hoſtem Iudæorum. Iudic. 4. 21. Verum hoc factum eſt non in *aſcenſu*, id eſt exitu Hebræorum ex Ægypto, ſed diu poſt ingreſſum eorum in Chanaan.

B

Tertio, ergo & genuinè, id factum eſt quando Hobab filius Iethro, Cinæus venit ad Moyſen & Hebræos in deſerto peregrinantes, eoſque ſuo conſilio direxit, & per omnia adiuuit. Vnde Moyſes ei volenti in Madian ad ſuos redire, ait Num. 10. v. 29. & 31. *Noli nos relinquere: tu enim noſti in quibus locis per deſertum caſtra ponere debeamus, & eris ductor noſter*; non vt nobis oſtendas viam in Chanaan: hanc enim oſtendit Angelus in columna nubis caſtra præcedens, & viæ dux; ſed vt demonſtres nobis, vbi in hoc deſerto ſint fontes ad bibendum, paſcua ad paſcendum pecora noſtra, ligna ad ignem & fabricam. Erat enim deſertum hoc vicinum Madian è qua oriundus erat Hobab. Vnde deſertum hoc eiuſque fontes, paſcua & ſyluas ſat norat. Ita Abul. Hugo, Dion. Mendoza & alij.

C

VERS. 9. ET PEPERCIT SAVL ET POPVLVS AGAG] vel ex ſuperbia, vt de eo triumpharet, ait Serarius; vel potiùs ex auaritia, vt ingens ab eo lytrum, & theſauros abſconditos extorqueret, ait Lyran. Vti Hiſpani ante centum annos, ab Atabaliba rege Americæ capto, pro lytro extorſerunt cubiculum auro plenum; ſed cùm illud eò vſque plenum quoúſque promiſerat, præſtare non poſſet, ab eis occiſus eſt: vel denique ex humana erga regem commiſeratione, ait Abul. Vnde Ioſeph. ait, Saulem regi Agag vitam condonaſſe, ob corporis eius præſtantiam, & ob fortunæ regiæ ſimilitudinem: ſed præpoſterè: Nam Deus v. 3. iuſſerat eum cum omnibus ſuis occidi. Inobediens ergo fuit Deo Saul, qui ſuam cupiditatem vel commiſerationem prætulit Dei iudicio & præcepto. Vnde in eo impleta eſt prophetia Balaam. Num. 24. 7. *Tolletur propter Agag rex eius*, (Saul) *& auferetur regnum illius*. Vide ibi dicta.

D

ET OPTIMIS GREGIBVS OVIVM ET ARMENTORVM, ET VESTIBVS ET ARIETIBVS ET VNIVERSIS QVÆ PVLCHRA ERANT (repete pepercit) NEC VOLVERVNT DISPERDERE EA; QVIDQVID VERO VILE FVIT ET REPROBVM, HOC DEMOLITI SVNT] Ecce hic noua Saulis & populi inobedientia, profecta ex cupiditate & auaritia, quæ excæcabat eorum iudicium, vt iudicarent ſatius eſſe ea ſeruari ad humanos vſus, quàm comburi vel demoliri; eſto Deus id præcepiſſet. Iudicium ergo ſuum Saul, Dei iudicio & decreto prætulit; ideoque grauiter eum offendit, eiúſque iram in ſe concitauit,

Saulis ſecunda inobedientia.

A vt regno & tandem vita priuaretur. Deus enim clarè v. 3. præceperat dicens: *Demolire vniuerſa eius: non parcas ei, & non concupiſcas ex rebus ipſius aliquid, ſed interfice à viro vſque ad mulierem, & paruulum atque lactentem, bouem & ouem, camelum & aſinum.* Quid expreſſiùs dici iuberíque poterat? Nullus ergo hîc tergiuerſationi vel excuſationi erat locus; ſed ſtera elucet cupiditas & inobedientia. Cupiditas ergo ſpoliorum & prædæ tam opimæ excæcauit Saulem & populum, vt peiora mactaret, meliora ſibi reſeruaret; æquè ac Cain peiora Deo obtulit, meliora ſibi arrogauit, ideoque à Deo cum donis ſuis reiectus eſt. Geneſ. 4. Deus enim volebat Amalecitas ſtatui *Cherem*, id eſt *anathema*, ac funditùs exſcindi, æquè ac fecerat Ierichunti Ioſue c. 6. v. 7. Quare ſicut Achan ex ea ſuffurans nonnulla, fuit ſacrilegus, ideoque ipſe factus eſt anathema; ſic & Saul immemor ipſius Achan, ait Theod. & Procop. Vide hîc miſerabilem lapſum Saulis, qui reprobationis eius cauſa extitit: quia ſcilicet benè cœperat, ſed in cœptis non perſeuerauit, ideoque perijt, cunctaque perdidit. Patheticè S. Bern. ep. 112. iuuenem à bene cœptis feruidiſque ſuis deſiderijs dilabentem, ita deplorat & coarguit: *Doleo ſuper te fili mi Gaufride, doleo ſuper te: & merito. Quis enim non doleat florem iuuentutis tuæ quem lætantibus Angelis Deo illibatum obtuleras in odorē ſuauitatis, nunc à dæmonibus conculcari, vitiorum ſpurcitijs & ſæculi ſordibus inquinari? Quomodo qui vocatus eras à Deo, reuocantē diabolum ſequeris: & quem Chriſtus trahere cœperat poſt ſe, repente pedem ab ipſo introitu gloriæ retraxiſti?*

ET VESTIBVS] Hebr. משנים *miſnim*, quod Pagnin. vertit: *pinguibus*, quaſi, *miſnim* per Metatheſin idem ſit, quod משמנים *miſcemanim*, id eſt *pinguibus*. R. Salomon vertit: *duplicatorum*, id eſt qui ſunt duplicati carne & pinguedine, id eſt *pinguium*. Alij vertunt: *anniculorum*, à *Scana*, id eſt *annus*: Noſter rectè vertit, *duplicium*, ſcilicet veſtium: hæ enim erant meliores & pulchriores.

POENITET ME QVOD CONSTITVERIM SAVL REGEM] Loquitur antropopathωs, ſiue humano more: nam propriè in Deum, cùm ipſe ſit immutabilis, ſapientiſſimus, futurorum omnium conſcius & præſcius, æquè ac beatiſſimus, nullus cadit dolor, nulla pœnitentia. Vnde v. 25. de eo dicitur: *Porrò triumphator in Iſrael non parcet & pœnitudine non flectetur: neque enim homo eſt, vt agat pœnitentiā.* Pœnitet ergò Deum, cùm decreta ſua ob hominum culpam mutat; cùm beneficia ſua retractat, cùm dona ſua ab ingratis & indignis reuocat, v. g. cùm Saulē hîc regno, quod ei contulerat, ob inobedientiam eius ſpoliat & priuat. Ita S. Gregor. Theod. Procop. & alij. Vnde S. Hier. in Ezech. c. 2. *Electio Iuda, & Saulis vnctio*, inquit, *non arguunt Deum ignorantiæ futurorum, ſed præſentium monſtrans eſſe Iudicem.* Sic cùm Deus diluuio vindicaturus eſſet peccata hominum, dicitur de eo Geneſ. 66. *Pœnituit enim, quod hominem feciſſet in terra. Et tactus dolore cordis intrinſecus: Delebo*, inquit, *hominem quem creaui à facie terræ.* Vide ibi dicta. Præclarè S. Aug. l. 1. Conf. c. 4. Deū alloquens: *Amas*, inquit, *nec æſtuas; zelas, & ſecurus es; pœnitet te, & non doles; iraſceris, & tranquillus es; opera mutas nec mutas conſilium*; vti mutat homo facti pœnitens. Et Tertul. docens quæ & qualis ſit in Deo pœnitentia lib. 2. contra Marc. c. 24. *Nihil*, inquit, *aliud intelligatur, quàm ſimplex conuerſio ſententiæ prioris quæ etiam ſine reprehenſione eius poſſit admitti etiam in homine, nedum in Deo, cuius omnis ſententia caret culpa*

VERS. 11.

Nam

Nam & in Græco sono pœnitentiæ nomen; non ex delicti confessione, sed ex animi demutatione compositū est. Hæc enim significat Græcè μετάνοια, id est pœnitentia.

CONTRISTATVSQVE EST SAMVEL, ET CLAMAVIT AD DOMINVM TOTA NOCTE] vt Sauli veniam impetraret. sed frustrà; tum quia Saul manebat in suo scelere obstinatus, eratque impœnitens, imò illud excusabat & defendebat, vt patet v. 20. & seq. tum quia licet Saulem verè sceleris pœnituisset; Deus quidem illi suam gratiam, sed non regnum restituisset. Iam enim ob secundam eius inobedientiam tam claram, omninò & irreuocabiliter decreuerat eum regno priuare, illudque ad Dauidem transferre. Hoc enim Deum hac nocte respondisse Samueli, narrat ipse Samuel v. 16. & 17.

VERS. 12 CVMQVE DE NOCTE SVRREXISSET SAMVEL, VT IRET AD SAVL MANE] Vide hic & imitare celerem obedientiam, vigilantiam, strenuitatem Samuelis nocte surgentis, vt manè rem peragat. Hæc enim duo tempora, scilicet nox siue vespera, & manè, maximè obseruanda & ordinanda sunt. Audi F. Barth. de Martyr. Archiep. Braccarensem in insigni suo Doctrinæ spiritualis Compendio ca. 27. *Dose sæculares cum cubitum eunt hæc meditantur: vitam in morte terminari sicut dies declinant in noctem: & corpus exclusa anima in sepulchro collocandum, sicut exutâ veste in lecto se collocas: cum autem manè expergisceris, recogita quàm attente vigilare oporteat in die iudicij, vbi huius sæculi nox terminabitur: accersêris à sepulchro, rursum indues animam, vt coram Deo in iudicio stes, operum tuorum omnium rationem redditurus. Hæc consideratio assiduè versetur ob oculos, nempe quo pacto te Dominus ab æterno elegerit, quasi quam plurium bonorum actionum instrumentum, vt tuis potentijs, sensibus, ac membris, beneplacitum eius in multis bonis operibus adimpleres: post creationem se tibi altiùs insinuauit, expetitque in te ac per te opera, quibus gloria eius innotescat exercere: tu verò quasi refractarium instrumentum, tanto beneficiorum ponderi non cedis, imo resistis idque curare videris ne voluntas Domini in te præstetur.*

NVNTIATVM EST SAMVELI, EO QVOD VENISSET SAVL IN CARMELVM, &c.] Clarè Hebræa: *Nuntiatum est Samueli dicendo: Venit Saul in Carmelum: & statuit sibi manum, & conuersus transiit inque in Galgala.* Ita Sept. Chald. Vatabl. & alij. Porrò *manus* metonymicè vocatur insigne opus manus, siue manufactum, putà arcus triumphalis. Vatabl. *trophæum*, de relata ab Amalecitis victoria.

VERS. 13. BENEDICTVS TV DOMINO] hoc est, à Domino vel apud Dominum. Chald. *ante Dominum*, q. d. Deus te plurimùm diligit, teque magno fauore prosequitur, ac suis benedictionibus, id est donis & beneficijs cumulat. Adulatur Saul Samueli, eum laudando, vt inobedientiam suam abscondat, vel certè os Samueli claudat, ne eum redarguat.

VERS. 15. PEPERCIT ENIM POPVLVS MELIORIBVS OVIBVS ET ARMENTIS, VT IMMOLARENTVR DOMINO] Velat Saul suam inobedientiam per speciem religionis & sacrificij; cùm reuerà eius causa fuerit auaritia. Nam vt dictum est v. 9. meliora sibi seruauit, deteriora occidit; partem tamen aliquam & prædæ primitias obtulit & immolauit Deo: sed nisi omnia Deo immolasset, inobedientiæ crimen, Deique offensam non euasisset, vti ei in sequent. exprobrat Samuel.

VERS. 17. NONNE CVM PARVVLVS ESSES IN OCVLIS TVIS, CAPVT (REX) IN TRIBVBVS ISRAEL FACTVS ES?] Nota hic fructum humilitatis. Deus enim ob eam

A Saulem euexit ad regnum. Ipse enim *humiles exaltat, superbos humiliat*, vti crebrò clamat S. Script. Vrget S. Gregor. τὸ *in oculis tuis*, q.d. qui se clarè cognoscit, sibi vilescit; superbia enim oritur ex cæcitate & sui ignorantia. Idem Greg. hom. 7. in Euang. sic clarè & neruosè explicat, q.d. *Cùm tu te paruulum aspiceres, ego te præ cæteris magnum feci, quia verò tu te magnum conspicis, à me paruus æstimaris.* Vnde concludit: *Qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in vento puluerem portat.*

QVARE ERGO NON AVDISTI VOCEM DOMINI] VERS. 19. quasi dicat: cur non perstitisti in primæua tua humilitate? sic enim pariter perstitisses in primæua tua obedientia: sed quia elatus ad regnum, defecisti ab humilitate; defecisti pariter ab obedientia; hoc est, superbus indeque inobediens euasisti. Præclarè S. Bern. epist. 253. *Vera*, ait, *virtus finem nescit, tempore non clauditur, charitas vnmquam excidit. Nunquam iustus arbitratur se comprehendisse: nunquam dicit: Satis est; sed semper esurit, sititque iustitiam: ita vt si semper viueret semper, quantum in se est, iustior esse contenderet, semper de bono in melius proficere totis viribus conaretur; non enim ad annum, vel ad tempus instar mercenarij, sed in æternum diuino se mancipat famulatui, iuxta illud: inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum.* Psal. 118. v. 112.

B

Radix ergo lapsus Saulis fuit, quòd ipse nimis sui iudicij esset tenax, nec illud Dei iudicio & voluntati submitteret. Iudicabat enim satius esse, seruare prædam Amalec ad suos suorumque vsus, quàm illam disperdere sine fructu. Deus autem iudicabat & volebat contrarium. Accessit, imò præcessit auaritia & cupiditas spoliorum tam opimorum ex Amalec. Quare S. Chrysost. ait Saulem esse lapsum, eò quòd totum cor suum non tradidisset Deo; sed partim Deo, partim suis affectionibus & cupiditatibus: cùm è contrario Dauid cor suum totum tradidisset Deo; ideoque esset vir secundùm cor Dei; quare eum Deus amoto Saule regem creauit. *Saul nimis sui iudicij tenax.*

C

ET AIT SAVL AD SAMVELEM: IMO AVDIVI VOCEM DOMINI] Inobedientiæ crimen hic excusat & defendit Saul; qua excusatione valde illud adauget, iramque Dei in se confirmat magisque accendit: quòd si scelus agnouisset & pœnituisset, veniam consecutus fuisset, licet non regnum, vt dixi. VERS. 20.

ET AMALEC (Amalecitas) INTERFECI] Porrò non omnes Amalecitas fuisse interfectos, sed nonnullos absentes vel fuga lapsos, qui rursum extiterint, patet ex eò quòd postea Dauid eosdem inuaserit, vt dicitur c. 29 & 30. *Non omnes Amalecitæ cæsi à Saul.*

D

MELIOR EST OBEDIENTIA QVAM VICTIMÆ] VERS. 22. quasi dicat: Melius est facere quod Deus iussit, omissis victimis quas non iussit; quàm omisso eo quod iussit offerre victimas voluntarias, aut etiam prohibitas, vti fecit offerens oues & boues Amalecitarum, quos omnes iusserat Deus in bello mactari, non in templo immolari. Illos enim execrabatur quasi anathemata.

Dices, Religio, cuius officium est offerre victimas Deo, præstantior est omnibus virtutibus moralibus: Ergo etiam præstat obedientiæ. Religio enim proximè circa Deum versatur, illique debitum cultum, adorationem & sacrificium defert: Obedientia vero versatur circa præcepta Dei & Superiorum, ac illa adimplet. Resp. Religio in se melior maiorque est virtus, quàm sit obedientia. Obe-

Obedientia tamen dicitur melior, quia magis necessaria, & in praxi præponenda religioni. Quod enim Deus iussit, hoc absolutè faciendum est, eique obediendum: actus verò religionis, vt victimæ & sacrificia, sunt liberi: quare obedientiæ cedant oportet. Nam liberum debet cedere necessario, & consilium præcepto. *Melior* ergo *est obedientia quàm victimæ*, hoc est, vt habent Hebr. *Melius est obedire, quàm victimas offerre*: obedire enim est necessarium & præceptum; victimas verò offerre, est liberum & spontaneum. Ita S. Greg. Theod. Angel. Beda & alij.

Obedientia melior victimis.

1. Adde, licet ratione obiecti, religio sit virtus præstantior quàm obedientia, tamen obedientia etiam liberè assumpta, præsertim continua & perpetua, vti fit in monasterijs, in multis præstat Religioni. Primò, quia vt ait S. Greg. 35. Moral. 10. *Per victimas aliena caro, per obedientiam voluntas propria mactatur.* Quare quantùm voluntas hominis excellit oues & boues, tantùm obedientia præcellit victimis. Vnde S. Bern. lib. de ordine vitæ: *Tantò quisque Deum*, inquit, *citiùs placat, quanto ante oculos eius repressa arbitrij superbia, gladio præcepti se immolat.*

2. Secundò, quia per obedientiam voluntas nostra conformatur voluntati diuinæ, quæ est sanctissima, ac norma & regula omnis virtutis & sanctitatis. Quare illi propriè competit, id quod Deus ait per Isaiam cap. 62. 4. *Vocaberis voluntas mea in ea.*

3. Tertiò, quia obedientia facit voluntatem quasi viuum & perenne Dei sacrificium: in victimis verò mortua animalium caro Deo offertur. Quocircà obedientia mysticum quidem, sed nobilissimum est holocaustum, quod totum hominem Deo deuouet. Vnde S. Hier. 6. in Isaiæ c. 43. *Nõ exegi*, inquit *à te oblationes, nec thura quæsiui*, &c. *Sed obedientiam, quæ est sacrificium, de quo Dauid Psal. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Quare in hoc sacrificio, voluntas quasi victima immolatur & moritur; sed tamen viuit, ideoque est mortua, simul & viua; nimirum mortua sibi, & viuens Deo diuinæque voluntati. Hæc enim in ea viuit & operatur. Audi S. August. lib. 10. de Ciuit. c. 6. *Ipse homo Dei nomini consecratus ac deuotus, in quantum mundo moritur, vt Deo viuat, sacrificium est*, &c. *corpus etiam nostrum cùm temperantia castigamus, si hoc quemadmodum debemus, propter Deum facimus, vt non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed arma iustitiæ Deo, sacrificium est. Si ergo corpus, quo inferiore tamquam famulo vel instrumento vtitur anima, cùm eius bonus & rectus vsus ad Dominum refertur, sacrificium est: quantò magis, anima ipsa cùm se refert in Deum, vt igne amoris eius accensa, formam concupiscentiæ sæcularis amittat, eique tamquam incommutabili formæ subdita reformetur: hinc ei placens, quod ex eius pulchritudine acceperit, fit sacrificium.*

Pressiùs S. Greg. hom. 12. in Ezech. *Qui*, inquit, *sic operantur ea quæ Dei sunt, vt tamen & quædam, quæ sunt sæculi, non relinquant, nimirum sacrificium & non holocaustum offerunt. Qui autem cuncta quæ mundi sunt deserunt, & totam mentem igne diuini amoris accendunt hi nimirum omnipotenti Domino sacrificium & holocaustum fiunt.*

Quocircà S. Thom. 2. 2. q. 186. art. 7. docet statum religiosum nõ aliud esse, quàm holocaustum, eò quòd omnia sua Deo tradat; & qui se huic statui dicarit, is tum interiora, tum exteriora omnia Creatori suo obtulerit. D. Th. sequitur Thomas Waldensis insignis Theologus de Sacrament. tit. 9. c. 89. vbi vitam religiosam non tantum sacrificium sed alium sacrificium esse demonstrat: eò quòd actus omnes carnis & mentis, per religionis ingressum perenniter Deo consecret.

Religionis status est holocaustũ.

Denique obedientiam, fidem, spem, charitatem, religionem, ceterasque virtutes secum adducit, vti rectè ostendit Hier. Platus lib. 3. de bono status religios. c. 9. Simili de causa ait Deus: *Misericordiam volo & non sacrificium.* Hinc S. Gregor. & ex eo S. Bern. tract. de ordine vitæ: *Sola*, inquit, *obedientia virtus est, quæ virtutes cæteras menti inserit insertasque custodit.* Quocircà vt idem alibi ait, *Christus perdidit vitam, ne perderet obedientiam, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.*

Mysticè, S. Gregor. *Victimæ*, inquit, *ad magnæ conuersationis austeritatem; holocausta ad compunctionem vitæ secretioris referenda sunt. Melior est enim obedientia quàm victimæ, & auscultare, magis quàm offerre arietum adipem: quia longè altioris est meriti, propriam voluntatem alienæ semper voluntati subijcere, quàm magnis ieiunijs corpus atterere, aut per compunctionem se in secretiori sacrificio mactare. Quid est enim adeps arietum, nisi pinguis & interna deuotio? Melior est tamen obedientia; quia qui perfectè voluntatem præceptoris sui implere didicit, in cælesti regno & abstinentibus & flentibus excellit.*

QVONIAM QVASI PECCATVM ARIOLANDI EST REPVGNARE; ET QVASI SCELVS IDOLOLATRIÆ NOLLE ACQVIESCERE] Hebr. *Quia peccatum diuinationis est rebellio, & iniquitas Theraphim, abrumpere*, vel auellere se à Dei voluntate & mandato. Vatabl. *Quoniam contumacia est peccatum magiæ, & obstinare animum, est peccatum idololatriæ.* Nota. loquitur Samuel de inobedientia, non subitanea & transeunte, cuius paulò pòst hominem pœnitet, vt obediat; sed de obfirmata & obstinata, vt sit rebellio, qualis erat Saulis. Secundò propriè loquitur de inobedientia, non generali, qua quis aliquod Decalogi præceptum, similemue legem transgreditur; sed speciali, qua quis Deo particulatim aliquid per se vel per prophetam à se missum cuipiam iubenti, non vult obedire, vti fecit Saul nolens occidere oues & boues Amalec, quod ei per Samuelem præceperat Deus. Hæc enim inobedientia est propria & præcisa, qua quis Deo non vult obedire, sed iussionem eius spernit, transgreditur & violat; quæ grauis est iniuria & contemptus Dei. Vnde Chald. vertit; *Attendere loquelis Prophetarum eius, bonum est præ pinguedine saginatorum. Nam vt culpæ virorum qui petunt ab ariolis, sic culpa omnis viri, qui rebellat super verba legis Domini; & sicut culpa populi qui errat post errores* (idola) *sic culpa omnis hominis, qui addit super loquelas prophetarum.*

Vers. 23.

Inobedientia similis idololatriæ.

Porrò, non dicitur hic quòd inobedientia sit magia, vel idololatria, vel illis æqualis culpa; sed quod vtrique sit similis. Nam in se grauius crimen est magia vel idololatria, qua quis dæmonem vel idolum, vt Deum consulit & adorat in Dei veri iniuriã, quàm sit inobedientia, qua quis iussis Dei dumtaxat non obedit. Hæc tamen vtrique illi est similis. Nam, vt ait S. Gregor. *Quasi peccatum ariolandi, est repugnare; quia velut contempta diuina altaria, ad aras dæmonum responsa percipiũt, dum cordis sui præstigiosis ac superbis admonitionibus credunt, & salubribus Prælatorum consilijs, contraria sentiendo refragantur. Nolle autem acquiescere, idololatriæ sceleri simile dicitur: quia nimirum in inobedientia sua obstinatione nemo persisteret, si propositi sui figmentum in corde, quasi idolum non gestaret. Dum enim agendam corde concipit, quasi idolum*

idolum facit. Et dum conceptum mentis propositum se actSurum deliberat, quasi ad adorandum simulachrum se inclinat. Quasi ergo scelus idololatriæ est, nolle acquiescere, quia quisquis in propria deliberatione obstinatus est, tantò fortius in maiorum contemptum erigitur; quia intùs eis quæ fingendo statuit, propositi sui simulachris incuruatur.

Et ariolo. Inobediens ergo est similis ariolo, quia coniectat de voluntate Dei, ex mendacibus rationis & iudicij sui conceptibus & figmentis; sicut ariolus coniectat de futuris, ex garritu & volatu auium. Imò voluntati Dei sibi reuelatæ & cognitæ suam anteponit, quasi illa sit sapientior & melior diuinà ideoque Deo se sapientiorem, prudentiorem & meliorem æstimat. Quare negat Dei omniscientiam, omniprudentiam, omnibonitatem; ideoque tacitè negat Deum esse Deum, ac se suumque iudicium & volitum facit Deum, suumque idolum.

ET QVASI SCELVS IDOLOLATRIÆ, NOLLE ACQVIESCERE] Hebr. און ותרפים הפצר *auen uteraphim hapsar*, id est, *iniquitas vel idolum, & theraphim est renti & repugnare*: sicut enim *idolum* est mendax Deus, *Theraphim* est mendax oraculum; sic inobediens suum iudicium & voluntatem præferens diuinæ, illud quasi fidum suum idolum colit, illudque quasi suum prudentiæ oraculum, sed falsum & mendax, consulit & sequitur. Porrò τὸ *hapsar*, varij variè vertunt. Caiet. Marinus & alij vertunt: *cogere, compellere, vim facere*, q. d. Scelus idololatriæ est, cogere mandatum Domini, illique vim facere, ac illud ad sui cerebri figmentum detorquere, vti fecit Saul, ac facit omnis inobediens. Chald. vertit: *rebellare*: quasi dicat: inobediens Deo rebellans, similis est idololatræ. Sept. vertunt: *dolorem & labores inducere*: hos enim sibi suisque creat inobediens. Pagnin. vertit: *transgredi*, quasi dicat: inobediens transgreditur Dei iussa sicut idololatra. Alij magis præcisè vertunt: *abrumpere, vi auellere*, quasi dicat: inobediens pugnans cum Deo, est similis gigantibus cum Deo; & Titanibus cum Ioue pugnantibus, vt eo de cælo & solio diuinitatis deiecto, se ipsos facerent Deos: qui enim spreta Dei voluntate suam illi aduersam sequitur, cum Deo pugnat, & seipsum quasi facit Deum. Sicut enim guloso Deus est venter, luxurioso Venus, ambitioso honor, auaro aurum, sic inobedienti Deus est proprium iudicium & propria voluntas; ad hanc enim omnes suas actiones refert, vt huic satisfaciat totis viribus laborat: hanc omnium suorum laborum finem metamque statuit: hanc summum suum esse bonum æstimat, huic se suaque omnia dicat & tradit. Quid hoc est aliud quàm illam suam facere Deum?

Vnde moral. S. Bern. lib. de Ordine vitæ: *Cernis*, inquit, *quantum malum, quod idololatriæ magicisque comparatur artibus. Adolescentes, qui tali repleti sunt morbo, subdi senioribus dedignantur, facta verò eorum aut dicta, tumidâ & erectâ ceruice non obseruant, sed dijudicant; non venerando exaltant, sed spernendo subsannant: sed non impunè. Inde enim euidenter deficiunt, vnde miseri proficere debuerunt.* Causam deinde subijcit: *Hoc autem vult Deus, vt homo per hominem doceatur, & minor maiori subdatur. Si enim Angelis Angelo imperat, & inter iubentem & obedientem summa manet semper concordia: videat ille quàm grauiter peccat, qui debitam exhibere suis maioribus reuerentiam nō curat.* Et pluribus interiectis hanc obedientiæ palmam assignat: *Sola obedientia est, quæ fidei meritum possidet, sine qua quisque infidelis conuincitur, etsi fidelis esse videatur. Hinc per Salomonem dicitur in ostensione obedientiæ: Vir obediens loquetur victorias. Vir quippe obediens victorias loquitur, quia dum alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus.*

Plura de obedientiæ præstantia dixi alibi, ac præsertim Prou. 21. v. 28. iam citato.

PRO EO ERGO QVOD ABIECISTI SERMONEM DOMINI, ABIECIT TE DOMINVS, NE SIS REX] quia spreuisti, vel reprobasti verbum Domini, spreuit, vel reprobauit te Dominus, ne sis rex. Iusta & congrua est hæc pœna Saulis, vt qui Deo suo subesse noluit, priuetur regno ab eo dato, ne quis subditorum ei subsit, sed illi ei rebellent, sicut ipse rebellauit Deo: perinde ac Adam inobediens Deo comedendo pomum vetitum, sensit animalia, imò membra sua sensusque omnes sibi inobedientes & rebellantes.

NE SIS REX] Putant nonnulli Saulem hîc à Deo priuari regno, vt ampliùs non fuerit rex, sed Israëlis rex fuerit Dauid: nam ipse cap. sequenti à Samuele vnctus fuit in regem. Fauet S. Chrysost. hom. de Dauid cum Goliath, dicens: *Saulem regem putari, Dauidem verò esse.*

Saul an regno priuetur à Samuele. Melius alij censent Saulem hîc priuari regno, quasi in actu primo non secundo, hoc est potestate regia illum deijci, sed permitti tamen ei illius vsum & administrationem ad vitam. Aut potiùs denuntiari ei priuationem regni, cuius priuationis realis executio paulò post facienda erat in eius clade & morte: sicut Hæretici alijque similes, lege Ecclesiasticâ priuantur suis bonis, sed tamen ijs vti permittuntur, donec huius pœnæ & sententiæ executio fiat à principe; vt per eius Fiscalem reipsa confiscentur & fisco addicantur.

Nam Saulem mansisse regem vsque ad mortem patet primò, quia ipse eò vsque regnum continuò gubernauit, perinde vt fecerat antè. Secundò, quia populus eum vt regem suum habuit & coluit. Tertiò, quia Dauid semper professus Saulem esse regem, se verò ad regnum ius non habere, nisi post eius mortem. Nec aliud voluit Chrys. dicens, Dauidem regem esse, scilicet à Deo designatum, vt Sauli abdicato morienti succederet, ac regnum ad posteros transmitteret, in ijsque perpetuaret. Denique ipse Samuel post hanc regni priuationem, Sauli honorem regium detulit, eumque vt regem secutus est v. 32. alioqui enim Israel caruisset rege & principe: nec enim Dauid rexit ante mortem Saulis. Quod ergo ait Samuel: *abiecit te, ne sis rex*, hoc est abiecit te, ne diu in regno perseueres: decreuit enim tibi regnum cum vita breui auferre, illudque in Dauidem transferre: quare non tui, sed Dauidis posteri in regnum succedent, eruntque reges continuò Israelis.

DIXITQVE SAVL AD SAMVELEM: PECCAVI] *Vers. 24. Pœnitentia Saulis non fuit seria.* Pœnitentia hæc Saulis non fuit vera & seria, ex vero cordis dolore ob Deum offensum profecta sed labialis dumtaxat & oralis ex metu perdendi regni, & infamiæ publicæ promanans: Hoc enim est quod ipse mentem suam explicans ait vers. 30. *Peccaui; sed nunc honora me coram Senioribus populi mei & coram Israel*: ne illi me quasi à Deo per te reprobatum reprobent, & reipsa regno deijciant. Ita Rupert. in Apoc. cap. 2. *Humilitatem primam*, inquit, *reliquit Saul, neque pœnitentiam egit, dixit quidem: peccaui; sed non humiliter dixit aut sensit. Addit enim: sed nunc honora me: honorem ergo vel gloriam non Dei, sed suam ista confessione mercari volens, dicendo: Peccaui.*

Et

Et S. Bern. serm. 16. in Cant. *Numquid, ait, profuit Sauli, quòd se ad increpationem Samuelis peccasse confessus est? Culpabilis procul dubio fuit illa confessio, quæ culpam non diluit. Quomodo enim humilem contemneret confessionem humilitatis magister? & qui humilibus dare gratiam certè inuentum est, omnino non poterat non placari, si quæ in ore sonuit, in corde radicasset humilitas.*

Vers. 25. SED NVNC PORTA QVÆSO PECCATVM MEVM] *Porta*, id est suffer, tolera, dissimula, ignosce, parce, condona. Ita Ioseph. Chald. Pagnin. Vatabl. & alij.

ET REVERTERE MECVM in Galgala v. 12. VT ADOREM DOMINVM] vt coram te & per te sacrificem Domino; itaque populus videat, me non proiectum à Deo, sed illi tibique esse reconciliatum.

Vers. 27. ILLE AVTEM APPREHENDIT SVMMITATEM PALLII EIVS QVÆ SCISSA EST] *Ille*, scilicet Samuel, inquiunt Rabbini nonnulli, apprehendit pallium suum, vel certè pallium Saulis, illudque scidit, vt significaret scissum & separatum ab eo esse regnum. Verum dico, *ille*, scilicet Saul apprehendit pallium Samuelis, illudque renitente Samuele scissum est, vt significaretur scissio & separatio regni à Saule eiusque posteritate. Septuag. Ioseph. & S. August. 17. Ciuit. 7. vbi contendit ex Septuag. hic prædici regnum à Iudæis transferendum ad Christum & Christianos. Sic enim habent Sept. *Scidit Dominus regnum tuum ab Israel de manu tua hodie; & dabit illud proximo tuo magis bono quàm tu. Et scindetur Israel in duo & non reuertetur, neque pœnitentiam aget Sanctus Israel.* Nam regnum non est scissum ab Israele, nisi in Christo & per Christum, ait S. Aug. qui fuit melior Saule, id est Iudæis quorum rex erat Saul: tuncque *scissum est in duo*: quia pars vna Iudæorum conuersa est ad Christum; altera verò mansit obstinata in sua incredulitate & Iudaismo. Et hoc Dei decretum erit æternum, vt ampliùs Iudæi non habeant regem & regnum, quia in Deum non cadit facti pœnitentia. Hæc S. August. & rectè in sensu allegorico, non litterali. Nam ad litteram, scissum est hic regnum à Saule, cùm datum fuit Dauidi, qui erat obedientior & melior Saule; tuncque *regnum scissum est in duo*; quia sola tribus Iuda adhæsit Dauidi, quasi regi suo, reliquis tribubus Abner dux militiæ regem constituit Isboseth filium Saulis, idque per septem annos, donec occiso Isboseth, omnes tribus Dauidem in regem acceptarunt, vt patet 2. Reg. 2. 4. & seq.

Simili modo Ahias propheta pallium suum scidit in duodecim partes, ac decem partes dedit Ieroboam; hoc symbolo significans eum fore regem decem tribuum, duas verò tribus reliquas, scilicet Iuda & Beniamin, adhæsuras Salomoni eiusque filio Roboam. 3. Reg. 11. vers. 30. Scissio ergo hæc pallij repræsentabat scissionem regni Salomonis ob eius idololatriam.

Vers. 28. ET TRADIDIT] id est tradere decreuit: significatur enim actus inchoatus & destinatus, non perfectus. Sic *scidit*, id est scindere decreuit, *regnum Israel à te*, vt tradat illud *meliori te*, scilicet Dauidi.

Vers. 29. PORRO TRIVMPHATOR IN ISRAEL NON PARCET] Chald. *Decretum est super te à Domino victoriarum Israel*, q. d. Lata est absoluta & irreuocabilis Dei sententia super te, vt priueris regno. Vocat Deum *triumphatorem in Israel*, vt pungat Saulem, q. d. Tu tuis victorijs contra Amalec aliosque hostes superbis & triumphas, ideoque Deo rebellas: sed scito illas victorias non esse tuas, nec tuis viribus partas: sed à Deo tibi concessas. Ipse enim est rex & *triumphator in Israel*, qui pro Israele fideli populo suo pugnans, eum vincere & triumphare facit de hostibus. Heb. *Et etiam victoria Israel non mentietur*, id est, Deus qui fuit causa huius victoriæ & cæterarum Israelis, non retractabit suum dictum de auferendo tibi regno. Ita Noster. Alij: *non mentietur*, vt scilicet promissionem regni Dauidi decretam, reuocet ac fallat. Vatab. verò q. d. Deus virtutem Israeli datam non faciet irritam; Deus non destituet Israelem pristina virtute.

Vers. 30. AT ILLE AIT: PECCAVI: SED NVNC HONORA ME (quasi regem) CORAM SENIORIBVS POPVLI MEI, ET CORAM ISRAEL] id est coram reliquo Israelis populo, ne ille me à te spretum spernat & regno spoliet. Vides hic pœnitentiam Saulis fuisse humanam, & metu regni perdendi extortam. Vide S. Bern. in Declamat. versus finem: *Ad quid*, inquit, *tibi hæc honoratio miser? Hæccine tota erat illa supplicatio, Peccaui, ora Dominum pro me? Meritò sane non pepercit, qui intuebatur cor, falsâ non poterat supplicatione moueri. Vix adhuc dixerat Dauid? Peccaui, & responsum illi est: Dominus transtulit peccatum tuum à te. Sic nimirum, sic vsque hodie dilectissimi, cuius ad alias consolationes mens inhiat, & penitùs in caducis & transitorijs non renuit consolari, ipse sibi profectò cælestis subtrahit gratiam consolationis. Quam si digna deuotione, pleno affectu, desiderio vehementi petere, quærere, pulsare satageret; sine dubio petens acciperet, quærens inueniret, pulsanti aperiretur.*

Pœnitentia Saulis humana.

Audi S. Greg. hic lib. 6. c. 2. *Liquet quam pœnitudinem gerat, qui adhuc honorari desiderat. Nam si sui peccati hunc veraciter pœniteret, inhonorari potiùs, quàm honorari concupisceret*, &c. Angelomus quoque. *In eo quod ait: honora me coram Senioribus populi mei; verecundiam passus, ac superbia detentus locutus est: quia timebat honores amittere, & ideo non obtinuit quod petijt, dicens; Peccaui. Quisquis enim sub specie confessionis humanos adhuc honores amittere timet, iste indulgentiam, quam ficta humilitas postulat, à Deo adipisci non valet*, &c.

Vers. 31. REVERSVS ERGO SAMVEL SECVTVS EST SAVLEM] Cessit Samuel Saulis petitioni, ne eum in desperationem vel furorem adigeret; at vt eius honorem coram populo tueretur, ne is eum sperneret & regno pelleret. Hoc modicum consolationis Sauli indulsit, vt regni priuationem leniùs ferret, & ne ad peiora delaberetur. Nam, vt ait S. Gregor. *Fortasse si abiectus rex secum ad adorandum Dominum, reuertentem prophetam non cerneret, dæmonum simulachra adoraret. Et prosequitur ergo eum, & cum eo reuertitur; quia in potentibus huius sæculi sic est damnanda iniquitas, vt bonum quod habent, exasperati non perdant.* Vnde colligit: *Bene ergo Samuel cum abiecto rege reuertitur; quia electi prædicatores, sæculi potentes, & pro iniquitate percutiunt, & pro exemplo bona agere quadam sinunt.*

Addunt Hebræi apud S. Hier. Samuelem primum locum Sauli, quasi regi honoris causa dedisse: sed Iosephus ait in eo tantùm Sauli detulisse honorem, quòd eum non deseruerit.

Quæres, Quando miserabilis hic Saulis casus contigerit? Nonnulli censent eum contigisse anno 3. regni Saulis, ex eo quòd cap. 13. v. 1. dicitur ipse duo

duobus annis regnasse super Israël: quòd multi intelligunt sic, vt innocenter iustè & probè regnarit per biennium, ac consequenter tertio anno sit lapsus. Verùm alius illius loci magis genuinus est sensus, vt ibi dixi.

Lapsus Saul anno septimo regni.

Alij aliter: probabilis est sententia nostri Saliani: Saulem esse lapsum anno septimo regni sui, ita vt octauo regni eius anno, Dauid à Samuele vnctus sit in regem, vt dicitur c. sequenti; ac deinde Saul adhuc regnauit decem annos. Vniuersim enim regnauit annis octodecim: cùm Samuel ante eum iudicarit Israel per annos 22. Sic enim anni Saulis & Samuelis simul iuncti constant 40. quos ei tribuit Paulus Actor. 13. Vnde sequitur lapsum huius Saulis accidisse anno 29. à morte Heli, & ab initio principatus Samuelis, qui immediatè successit Heli. Sic enim appositè gesta tam præcedentia, quàm sequentia Saulis per hos annos octodecim compartiemur, etsi ex Scriptura nil certi definiri possit, quid quolibet anno gestum sit. Coniectura ergo hic opus est.

Vers. 32. DIXITQVE SAMVEL: ADDVCITE AD ME AGAG REGEM] vt quem Saul noluit occidere, ego occidam, itaque Dei voluntatem expleam in vindicta & anathemate Amalecitarum.

ET OBLATVS EST EI AGAG PINGVISSIMVS ET TREMENS] præ pinguedine, quasi dicat: Adeò pinguis vt tremulo & vacillanti gressu incederet. Nam Hebr. est *Agag* מעדנת *Maadannoth*, quod Chald. vertit: *Agag deliciosus*. Pagnin. Vatab. & alij: *Agag deliciarum*, id est Agag delicijs saginatus & impinguatus, ideoque tremulus. Minus rectè ergo nonnulli sic exponunt, quasi dicat: Oblatus est Samueli *Agag cum delicijs*, hoc est gradiens deliciosè, incessu regio & superbo. Alij *gaudens de morte*, eò quòd mortem seruituti præferret: vel vt R. Kimchi quòd à Samuele benigno vitam speraret. Alij vertunt: *cum vinculis*. Ita qui à vulgata discedunt, abeunt in diuersa.

Aman ex stirpe Agag

Porrò Aman hostis Iudæorum ab Assuero suspensus Esther 3. vers. 1. & 10. dicitur fuisse *de stirpe Agag*. Vnde ab hoc Agag rege Amalec eum prognatum fuisse censent Ioseph. lib. 10. Ant. c. 6. Hebræi, Chaldæus, Lyran. Caiet. Serarius & Rupert. lib. 8. de Victor. Verbi Dei cap. 4. Hinc Aman Esther cap. 12. vocatur *Bugæus*, quasi *Bonagagæus*, vel *Bengogæus*, id est *filius Agag* vel *Gog*. Nam Sept. Num. 24. 7. *Agag* per Aphæresin vocant, *Gog*, aut *Bugæus*, quasi *Gogæus*: subinde enim littera B. mutatur in G. Ezech. 27. 9 *Senes Gibly* vertunt Sept. Biblios, & ipsa ciuitas vocatur Giblus & Beblus teste S. Hieron. de locis Hebraicis, ita etiam G. in B. cum duellum bellum, duellius bellius, ait Cicero in Oratore. Vide Angelum Caninium in Hellenismis. Esto enim Aman fuerit Macedo, tamen fieri potuit, vt aliquis ex Amalec & stirpe Agag migrarit in Macedoniam, ex quo ibidem prognatus sit Aman. Verùm potuit alius esse Agag pater vel Auus Amani diuersus ab Agag rege Amalec: vnde nil certi in hac re statui potest. Verisimile tamē est hunc eumdem fuisse, tum quia hic fuit celebris, nec alius hoc nomine in Scriptura reperitur; tum quia hic fuit superbus, deliciosus & crudelis, æquè ac fuit Aman, vt in eum hosce suos mores cum semine transfudisse videatur. Et hoc innuit τὸ *Aman de stirpe Agag*.

ET DIXIT AGAG, SICCINE SEPARAT AMARA MORS] quasi dicat: O quàm amara est mihi delicato & in delicijs enutrito ista mors imminens, & quàm statu meo regali, opibus, honoribus & delicijs abundanti indigna. Sperabam enim in ijsdem quibus assueueram, vitam concludere. Ita Abulens. Hoc est quod ait Eccles. 41. 1. *O mors quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantijs suis, viro quieto, & cuius viæ directæ sunt in omnibus*. Vide ibi dicta.

Minùs aptè ergo Vatab. Pagnin. & alij vertunt: *Recessit à me amaritudo mortis*, quasi Agag generoso & regali animo contemnens mortem id dixerit: aut viso Samuele, ab eo vitam sperarit.

Hebr. enim סר *sar*, id est *recessit*, in Cal, more Hebr. sumitur pro *Hiphil*, id est pro *recedere facit*, siue vt Noster vertit, *separat*. Sensus ergo est: Itane mihi moriendum est, tam amara, misera & violenta morte? Itane separanda est anima à corpore; sensus à delicis suis, Agag à regno suo? aut vt Serarius vertit: *Declinauit ad me amaritudo mortis*, quasi dicat: actum est de vita mea: imminet mihi amara & acerba mors.

Tropol. S. Greg. *Reuera conuersi*, ait: *dum à solitis suis voluptatibus separantur, dolorem instar mortis sentiunt*: vnde hac tentatione pulsantur: siccine me separat à meis delicijs amara mors pœnitentiæ & sanctæ vitæ? *Quia in eis*, inquit, *carnalitas sine magna tribulatione minimè necatur. Quasi enim visis austeritatibus, quibus subdenda est, dicit menti sensualitas sua: Læta pro tam tristibus sperno?*

ET AIT SAMVEL: SICVT FECIT ABSQVE LIBERIS MVLIERES GLADIVS TVVS, SIC ABSQVE LIBERIS ERIT INTER MVLIERES MATER TVA] quasi dicat: Ego matrem tuam te occidendo faciam viduam sine liberis, quia tu multas fecisti viduas necando eorum filios. Nimirum iustè occideris, quia iniustè alios occidisti. Æterna enim Dei lege sancitum est, vt homicida occidatur. Nota, deliciosos qualis erat Agag, sæpè esse crudeles: quia omnem amorem quem habent, sibi ipsis impendunt, ac proinde in alios non nisi odia expromunt; imò alios fraudant & spoliant, vt plura habeant, quibus delicientur. Omnia enim sibi appetunt, alijs nihil. Vers. 33.

Deliciosi sæpè crudeles.

Figmenta sunt quæ scribit Philo Biblicus: scilicet Deum iussisse Samueli, vt Agag regi daret vitæ inducias per sequentem noctem; qua proinde Agag vxorem suam grauidam effecerit, indeque natus sit filius nomine *Edab*, qui fuerit Amalecites ille, qui Saulem se occidisse asseruit Dauidi c. 31. vt per filium Agag iusto Dei iudicio occisus sit Saul, eò quòd ipse Agag non occidisset, vt iusserat Deus. Hæc enim est talionis pœna.

ET IN FRVSTA CONCIDIT EVM SAMVEL, non per se, vt vult Serarius, sed per suos, ait Iosephus. CORAM DOMINO] quasi sceleratum in victimam anathematis iustitiæ diuinæ sacrificans; idque non ex sæuitia, sed ex zelo iustæ vindictæ; qualem habuit Phinees occidens principem fornicantem. Num. 25. & Elias occidens Sacerdotes Baal 3. Reg. 18.

Samuel ex zelo occidit Agag.

Tropolog. cum superbia & vitijs dimicantes, debemus ea frustatim concidere, & nihil ex eis relinquere, quod nouum nobis bellum moueat. Ita Beda.

ET NON VIDIT SAMVEL VLTRA SAVL] id est, non inuisit Samuel Saulem ampliùs, non eum adijt honoris causa, vti fecerat priùs, non collocutus est cum eo, non eum direxit, admonuit, reprehen- Vers. 36.

prehendit, vti facere solebat. Hunc esse sensum patet ex Hebræo: nam alioqui posteà Samuel vidit Saulem inter prophetas prophetantem c. 19. 24.

LVGEBAT SAMVEL SAVLEM] quia dolebat Saulem à se vnctum, regno, ac Israelem, rege tam forti & felici priuari, atque nesciebat, quis & qualis ei successurus esset. Adde, timebat Saulem non tantùm regno, sed & vita ac salute æterna priuandum: licet enim hic tantùm à Deo regno spolietur, tamen τὸ *abiecit*, & Hebr. *reprobauit te Deus*, innuit eum à Deo derelictum, in maiora scelera ruiturum, in iisque moriturum ac damnandum, vti reipsa contigisse videtur. Lugebat autem, & simul lugens orabat pro Saul, vt vel regno restitueretur, vel certè in vlteriora mala non decideret. Sperabat enim Dei decretum de abiectione Saulis non A esse omnino absolutum & irreuocabile, sed comminatorium, ac precibus flecti mutarique posse. Vnde Deus cap. seq. v. 1. asserit id esse absolutum; vetatque ne ampliùs lugeat Saulem, sed eius loco in regem vngat Dauidem.

Nota hic & imitare misericordiam & charitatem Samuelis erga Saulem sibi Deoque inobedientem. Audi S. Gregor. *Quid est quod luges quem cernere dedignatur? nisi quia & cum zelo rectitudinis, sancti Doctores habent affectum magnæ charitatis, ipsa autem charitatis magnitudo ostenditur, quia proiectum regem plangere perhibetur. Quo ergo affectu electorum subditorum peccata plangunt, qui pro proiectis reprobis plangere tam affectuosè didicerunt? instantia namq; luctus ostenditur; quia subiunctum est: Vsquequo tu luges Saul?* *Charitas Samuelis.*

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SAmuel vngit Dauidem in regem, vt Sauli mortuo succedat. Mox v. 14. Spiritus Dei à Saul transit ad Dauidem, ac Saulem exagitat Spiritus malus, quem Dauid pellit pulsando citharam. Vnde v. 21. eum diligit Saul, facitque suum armigerum.

1. DIxitque Dominus ad Samuelem: Vsque quo tu luges Saul, cùm ego proiecerim eum ne regnet super Israel? Imple cornu tuum oleo, & veni, vt mittam te ad Isai Bethlehemitem: prouidi enim in filiis eius mihi regem. 2. Et ait Samuel: Quo modo vadam? audiet enim Saul, & interficiet me. Et ait Dominus: Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices: Ad immolandum Domino veni. 3. Et vocabis Isai ad victimam, & ego ostendam tibi quid facias, & vnges quemcumque monstrauero tibi. 4. Fecit ergo Samuel, sicut locutus est ei Dominus. Venitque in Bethlehem, & admirati sunt seniores ciuitatis, occurrentes ei, dixeruntque: Pacificusne est ingressus tuus? 5. Et ait Pacificus: ad immolandum Domino veni, & sanctificamini & venite mecum vt immolem. Sanctificauit ergo Isai & filios eius, & vocauit eos ad sacrificium. 6. Cumque ingressi essent, vidit Eliab, & ait: Num coram Domino est Christus eius? 7. Et dixit Dominus ad Samuelem: Ne respicias vultum eius, neque altitudinem staturæ eius: quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudico, homo enim videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor. 8. Et vocauit Isai Abinadab, & adduxit eum coram Samuele. Qui dixit: Nec hunc elegit Dominus. 9. Adduxit autem Isai Samma, de quo ait? Etiam hunc non elegit Dominus. 10. Adduxit itaque Isai septem filios suos coram Samuele: & ait Samuel ad Isai: Non elegit Dominus ex istis. 11. Dixitque Samuel ad Isai: Numquid iam completi sunt filij? Qui respondit: Adhuc reliquus est paruulus, & pascit oues. Et ait Samuel ad Isai: Mitte, & adduc eum: nec enim discumbemus priùs quàm huc ille veniat. 12. Misit ergò, & adduxit eum. Erat autem rufus, & pulcher aspectu, decoraque facie, & ait Dominus: Surge, vnge eum, ipse est enim. 13. Tulit ergo Samuel cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum eius: & directus est Spiritus Domini à die illa in Dauid, & deinceps: surgensque Samuel abiit in Ramatha. 14. Spiritus autem Domini recessit à Saul, & exagitabat eum spiritus nequam, à Domino. 15. Dixeruntque serui Saul ad eum: Ecce spiritus Dei malus exagitat te. 16. Iubeat Dominus noster, & serui tui qui coram te sunt, quærent hominem scientem psallere cithara, vt quando arripuerit te spiritus Domini malus, psallat manu sua, & leuiùs feras. 17. Et ait Saul ad seruos suos: Prouidete ergò mihi aliquem benè psallentem, & adducite eum ad me. 18. Et respondens vnus de pueris, ait: Ecce vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore & virum bellicosum, & prudentem in verbis, & virum pulchrum: & Dominus est cum eo. 19. Misit ergo Saul nuncios ad Isai: dicens: Mitte ad me Dauid filium tuum, qui est in pascuis. 20. Tulit itaque Isai asinum plenum panibus, & lagenam vini, & hœdum de capris vnum, & misit per manum Dauid filij sui Sauli. 21. Et venit

nit Dauid ad Saul, & stetit coram eo: at ille dilexit eum nimis, & factus est eius armiger. 22. Misitque Saul ad Isai dicens: Stet Dauid in conspectu meo: inuenit enim gratiam in oculis meis. 23. Igitur quandocumque spiritus Domini malus arripiebat Saul, Dauid tollebat citharam, & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saul & leniùs habebat. Recedebat enim ab eo spiritus malus.

Vers. 1. VSQVEQVO TV LVGES SAVL (& lugendo oras pro eo restituendo) CVM EGO PROIECERIM EVM, vtpote inobedientem, obstinatum & impœnitentem, NE REGNET SVPER ISRAEL] *Cur enim*, vt ait S. Gregor. *praelecti persona plangitur, cùm melior subrogatur?* Audi S. Chrys. hom. 5 de pœnitentia: *Multum exhausit temporis beatus Samuel pro Saule deprecans, noctesque multas transegit insomnes pro delinquentis salute. Deus autem tempus repudians (non enim eum prophetæ oratione peccatoris conuenit pœnitentia) dicit ad prophetam; Vsque quo tu ploras? vsque quo ostendis tempus, ac perseuerantiam deprecantis. Et repulit Deus tempus deprecationis prophetæ. Non enim eum auxiliatur erat, regis pœnitentia fletis.* Et S. Bernard. serm. 12. in Cant. *Samuel, ait, lugebat Saul, qui se quærebat occidere, ad ignem charitatis incalescente pectore, liquefactus intus pietatis adeps foras emanabat per oculos.* Subijcit Chrys. secus fuisse in Dauide, qui à Nathan correptus de adulterio & homicidio, seriò pœnituit ideoque ab eo illicò audiuit: *Transtulit Dominus peccatum tuum.* 2 Reg. 12.

PROVIDI ENIM IN FILIIS EIVS MIHI REGEM] id est destinaui vnum è filiis Isai creare regem, qui Sauli succedat. Sed cur eum non designat nec nominat? Causam dat S. Chrys. in Psal. 50. *Attende*, inquit, *diligenter. Non dixit ad Samuelem, vade ac Dauidem mihi vnge: sed vade, vnge mihi vnum ex filijs Iesse. Ne videlicet, idem Dauidi accideret, quod priùs Iosepho; vt enim fratres, eum regem eum fore intellexissent, insidias ipsi struxerunt, eodem modo periculum erat, ne isti quoque idem facinus perpetrarent.* Idem etiam Theod. expressit q. 37. in Reg. *Nam, inquit, cùm etiam sic facta electione, aperuerunt fratres suam inuidiam, fratrem conspicati in acie, quid non fecissent, si non facta esset hoc modo?*

Cur Deus non nominaris regē vngēdum.

Vers. 4. ADMIRATI SVNT SENIORES] & simul perterriti; quòd insolitum erat tantum prophetam & Iudicem solum venire; tum quia ex inopinato, nullo præmonitio aderat: vnde timebant, ne iratum Saulem fugeret, eiusque iram in Bethlehemitas, quasi Samuelem recipientes deuolueret; aut ne triste aliquid prænuntiaret. Tropol. S. Greg. *Electi Doctores*, inquit *vix aliquando videri in publico debent, esse frequentes in secreto, negotijs temporalibus vacui, spiritualibus pleni.*

SANCTIFICAMINI] id est sanctè vos præparate ad sanctum sacrificium; ad quod vos inuito, vt ei intersitis: licet solum Isai cum filiis vocarit Samuel ad prandium sacrificij, vt secretò vngeret vnum è filiis eius in regem; vnde sequitur.

Vers. 5. SANCTIFICAVIT ERGO ISAI ET FILIOS EIVS, ET VOCAVIT EOS AD SACRIFICIVM] *Sanctificauit*, id est iussit eos sanctificari, siue purificari per secubitum id est abstinentiam, perque sparsionem aquæ lustralis; vt si quam irregularitatem legalem contraxissent, illam hac lustratione expiarent. Vide dicta Num 19. Idem imitati sunt Gentiles, iuxta illud: *Casta placent Superis, purâ cum veste venite.* Et: *Donec me flumine viuo abluero.*

Vnde illa lex apud Ciceronem l. 2. de legibus: *Castè Deos adeunto.* Hinc argumento à minori ad maius colligit S. Gregor. atque: *Si interesse sacrificijs non audent, nisi sanctificati; quid de sacrificantibus censendum? sanctificare enim, purgare est. Quantùm ergo puros decet esse Pontifices, vbi inuitatæ ad sacrificium, non nisi sanctificatæ admittendæ sunt plebes? sanctificatio quippe corporis, pudicitia est; sanctificatio mentis, charitas & humilitas.*

Vers. 6. CVMQVE INGRESSI ESSENT] ad prandium ex peracto Samuelis sacrificio instructum, non enim in sacrificio, vtpote publico coram senioribus, sed in prandio coram Isai & fratribus, Samuel secretò vnxit Dauidem in regem, ne Saul rem intelligeret, & vtrique, scilicet tam Samuel quàm Dauidi necem machinaretur.

VIDIT ELIAB ET AIT: NVM CORAM DOMINO EST CHRISTVS EIVS] quasi dicat: Samuel Eliab primogenitum Isai stitit & obtulit Domino, eumque interrogauit: Hiccine est Domine quem elegisti in regem, vt iubeas eum à me vngi; itaque ipse fiat *Christus*, id est vnctus Domini?

Vers. 7. ET DIXIT DOMINVS AD SAMVELEM: NE RESPICIAS VVLTVM EIVS (virilem, grandem & elegantem) NEQVE ALTITVDINEM STATVRÆ EIVS (vti Saul rex ab humero sursùm eminebat toti populo) QVONIAM ABIECI EVM] Hebr. מאסתיהו *measitihu*, id est, *reprobaui eum.* Sept. *Quoniam contempsi eum.* Chald. *elongaui*, scilicet à regno, quasi dicat: abieci Eliab, licet primogenitum, pulchrum & procerum, ne sit rex. Ita S. Gregor. Abulen. Hugo, Lyran & Dion. Alij, quasi dicat: *abieci eum*, id est *Christum meum*, quem scilicet à se vngi volo in regem, puta Dauidem feci abiectum, id est iuuenem & minimum natu inter filios Isai.

HOMO ENIM VIDET EA QVÆ PARENT, DOMINVS AVTEM INTVETVR COR] Hebr. *Homo videt* (& videndo iudicat) *secundum oculos* (iuxta apparentiam externorum oculorum) *Deus autem videt* (& videndo iudicat) *secundum cor.* Quare homines sæpè falluntur. *Oculi* enim *vultus sæpè mentiuntur*, & indicant mentem sapientem vel probam, quæ insapiens est & improba. *Cor* autem, id est mens & voluntas mentiri & fallere nequit; qui aliud se esse quàm reuera sit fingere nequit. Deus ergo est *Cardiagnostes*, id est cordis inspector; imò Dominus & possessor. Sensus est quasi dicat: Deus videt cor Dauidis melius esse corde Eliab; esto vultus & forma Eliab melior & grandior sit, quàm vultus & forma Dauidis hac de causa non Eliab, sed Dauidi regnum assignabit. Hinc Septuag. vertunt. *Quoniam homo videbit in faciem; Deus autem in cor*, putà arcana & intima cordis. Et Chald. *Quia filij hominis vident in oculis suis, & ante Dominum manifestæ sunt cogitationes cordis.*

Vers. 10. ADDVXIT ITAQVE ISAI SEPTEM FILIOS SVOS] Habuit ergo Isai, siue Iesse (Hæc enim duo nomina apud Hebræos vnum idemque sunt) vniuersim octo filios. Nam Dauid absens, erat octauus. Dices, 1. Paral. 3. cum Dauide numerantur septem dumtaxat filij Isai siue Iesse. Resp. ibi non omnes numerari, sed vnum prætermitti ob causam nobis incognitam fortè eò quod octauus genitus

Isai habuit octo filios.

nitus sit ex concubina, vel vxore secundaria; sicut c. 14. 49. Saulis filij numerantur tres, & omittitur quartus, scilicet Isboseth, de quo 2. Reg. 2.

Aliter Lyran. Caiet. & Dion. dicunt enim nomen tertij filij fuisse *Nathan*, siue *Ionatham*; eumque omitti, eò quòd filius esset adoptiuus, non naturalis. Verùm de hac eius adoptione nil vspiam legimus. Hinc liquet, Samuelem recludasse Isai Dei consilium de eligendo vno ex filijs eius in regem, eoque vngendo. Ideò enim Isai omnes filios ordine natiuitatis adduxit ad Samuelem, vt videret quem ex eis vnum Deus eligeret.

Vers. 11. *Alia iudicia Dei, alia hominum.*

Adhvc reliqvvs est parvvlvs] Vide hic, quàm diuersa sunt iudicia Dei & hominum. Isai enim Dauidem vt iuuenem & minimum, ideoque oues pascentem parui æstimabat, nec dignum conspectu Samuelis, vnde eum non adduxit: Deus autem eum fratribus omnibus prætulit, regemque creauit. Vnde S. Ambros. serm. 18. in Psal. 118 *Pastor*, ait, *oues pascebat vili ablegatus obsequio, non est oblatus sacerdoti* (Samueli) *quasi indignus, qui vngeretur in regnum.*

Parvvlvs] Hinc & magis ex cap. 17. v. 23. 42. 58. multi censent Dauidem, cùm vnctus fuit in regem, ætate puerum extitisse, imo puerulum, vt ait S. Chrys. in Psal. 50. sic & Iosephus, Serarius, & alij.

Ex aduerso Hebræi Seder Olam c. 13. censent Dauidem hoc tempore fuisse 29. annorum; eò quòd putent Saulem duos dumtaxat annos regnasse & vixisse: quo mortuo statim ei successit Dauid, cum esset triginta annorum, vt dicitur 2. Reg. 5. v. 4.

David vnctus rex anno vigesimo.

Media sententia est verior, scilicet Dau[illegible] cùm vnctus fuit, fuisse vigin[illegible]orum. Hæc enim ætas apta est regno & media inter pueritiam & virilem ætatem. Probatur primò, quia Dauid v. 18. vocatur *fortissimus robore, vir bellicosus & prudens in verbis.* Ergo facile erat viginti annorum. Secundò, quia vt dixi cap. præced. Saul per inobedientiam parcendo Agag anno septimo regni sui, eo à Samuele priuatus est: mox autem anno sequenti, putà octauo Saulis, pro eo iam reiecto vnxit Dauidem. Saul autem posthæc regnauit adhuc decem annis: vniuersim enim regnauit 18. annis. Quare cùm post decem annos mortuus sit Saul, eique in regnum succedens Dauid fuerit tunc triginta annorum; dicere oportet eum hoc anno quo primùm secretò vnctus est, fuisse 20. annorum. Ita Abulens. Dion. Salianus, & alij. Adde, quòd Saul 21. Dauidem fecit suum armigerum: armigeri autem solent esse iuuenes, non pueri.

Principes olim agricolæ & pastores.

Dices, Quomodo ergo Dauid hic vocatur paruulus? Respon. quia respectu fratrum omnium erat paruulus id est minimus natu, ideoque opilio. Vnde pro *paruulus* Hebr. est קטן *katan*, id est *paruus*, vt vertit Chald. Hinc Sept vertunt *minor*, id est *minimus fratrum.* Sic Beniamin vocatur *paruulus*, id est natu minimus filiorum Iacob, Genes. 43. 29. cùm tamen iam tunc genuisset decem filios, vt patet Genes. 46. 21.

Et pascit oves] Sic olim Patriarchæ & Principes fuere agricolæ & pastores ouium, & ex ouibus didicerunt pascere, regereque homines. Tales fuere Adam, Abel, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Moses. Tales quoque fuere Romani, de quibus Ouid. lib. 1. Fastor.

> *Iura dabat populis posito modo Prætor aratro,*
> *Pascebatque suas ipse Senator oues.*

Vide dicta cap. 11. v. 5.

Mitte et adduc eum: nec enim discumbemus priusquam huc ille veniat] Hinc patet ante prandium vnctum fuisse Dauidem, tum quia ante prandium res arduæ tractari solent: tum quia prophetæ zeloti qualis erat Samuel, Dei præcepta vrgent, illaque illico ante res alias exequuntur; tum quia, vt ait S. Gregor. *In obseruatione ieiunij celebranda sunt Sacramenta vnctionis.* Vnde & sancitum est, vt non nisi ieiuni sacrum Chrisma in Confirmatione accipiant.

Vers. 12. *Rufo: um laus.*

Erat autem rufus] Hebr. אדמוני *admoni*, id est *rubicundus*, sanguineus, rufus, quasi esset alter *Adam*, ait Theod. ideoque typus & figura Christi. Rufi enim sunt pulchri & sæpè insigni indole. Vnde Cedrenus scribit Valentinianum Imperatorem habitum Dauidi similem, eo quod rubicundus esset, rufis capillis, oculis cæsijs & pulchris. Rufus enim color accedit ad fuluum, qualis est Leonis, qui fortitudine superat omnia animalia, eorumque est rex. Addit Aristoteles in Physiognom. c. 10 *Quibus color ruber est, acuti sunt: quoniam omnia quæ secundum corpus sunt à motu calefacta rubescunt.*

Dauid agnitus ex lætitia vultus.

Svrge vnge evm ipse est enim] quem in regem elegi, & à te vngi volo. Porro S. Athanas. in vita S. Antonij, ait Dauidem à Samuele agnitum fuisse ex lætitia vultus, æquè ac ex eadem ab omnibus agnoscebatur Antonius inter mille Monachos: *Si quis enim ignarus eius, inter multitudinem Monachorum eum videre desiderasset, nullo indicante cæteris prætermissis ad Antonium currebat, & animæ puritatem agnoscebat ex vultu, & per speculum corporis gratiam sanctæ mentis intuebatur. Nam semper hilarem faciem gerens, liquidò ostendebat se de cælestibus cogitare, sicut Scriptura ait: Corde lætante vultus floret, sed in mœrore constituto tristatur,* ait S. Athanas. Sic Samuel, inquit, agnouit Dauidem: *Lætificatos enim habebat oculos, & dentes sicut lac candidos.*

Dauid typus Christi.

Alleg. Dauid fuit typus Christi, qui fuit *rufus*, ait S. Greg. *quia lancea vulneratus: rufus quia ex passione rubicundus. Vnde & per prophetam ei dicitur: Quare rubrum est indumentum tuum? Rufus quippe extitit, qui candorem tantæ innocentiæ pretiosi sanguinis rubore colorauit. Pulcher etiam aspectu fuit, quia & resurgendo immortalitatis pulchritudinem induit, & mortales nos ex magna charitate respexit.* Et inferiùs: *Rufus ergo in sæculo fuit, pulcher in paradiso, decora facie perennis in cælo: potest & omnis hæc trina pulchritudo in hoc præsenti vitæ eius conuersatione cognosci. Rufus quippe extitit; quia feruenter amauit eos pro quibus animam posuit: pulcher aspectu fuit; quia omnia nouit; Decora facie, quia omnia bona fecit.*

Vers. 13.

Tvlit ergo Samvel cornv olei et vnxit evm in medio fratrvm eivs] *Non*, vt ait Iosephus, *quasi in ipsius aurem susurrarit Samuel: sed vt fratres omnes vnctionem viderent & intelligerent, idque vt pluris ipsum deinceps facerent, minoreque inuidia laborarent, cùm sibi eum præferre viderent*, ait Theodor. q. 37.

Ter vnctus Dauid.

Porro vnctus est, non vt statim regnaret, sed vt Sauli morienti in regno succederet. Hinc patet patrem & fratres Dauidis cognouisse eum à Samuele vngi in regem. ita Abulens. licet id neget Caietanus. Ter vnctus fuit Dauid: Primo, hic priuatim; secundo publicè, cùm factus est rex tribus Iuda. Tertio cùm factus est rex omnium tribuum

buum 2 Reg. c. 2. & 5. In Græcis codicibus Psalterij additur Psalm. 151. qui de hac vnctione agit, vbi Dauid de se sic canit: *Paruus eram in fratribus meis; & iunior in domo patris mei: pascebam oues patris mei, &c. Ipse emisit Angelum suum, & tulit me de ouibus patris mei: & vnxit me oleo vnctionis suæ. Fratres mei pulchri & magni; & non bene sensit in eis Dominus.* Tropol. S. Gregor. *Cornu olei tollitur*, inquit, *vt in excellenti liquore, magister Ecclesiæ vir esse studeat magnæ misericordiæ. Oleo vngitur caput regis, quia lucere super candelabrum debet per flammam verbi. Cornu oleum recipit, vt increpando purget: & miserando per blandimentum trahat. Cornu etiam recipit in sublimitate ordinis oleum ad fomenta virtutis. Sed pleno cornu vngitur, vt virtus Pontificis plena doceatur. Cornu namque plenum in vnctione sua habet, si tam in virtute misericordiæ, quàm charitatis & verbi perfectus est: plenum etiam cornu in vnctione sua habere cognoscitur, cuius omnis potestas per misericordiam dispensatur.* Et post plura: *Oleo quippe in medio aliorum vngitur; quia qui in aliorum exemplum positus est, nullam sui partem habere obscuram debet, vt hunc omnes aspiciant & ab eo lucis exemplum sumant.* Et paucis interiectis: *Vel in medio fratrum vngitur, vt vnctum & medium se esse semper arbitretur. Agnoscat ergo dignitatem suam, & vim dignitatis exerceat: quia vnctus est, videat se medium, & communis conditionis hominem, vt pares sibi esse eos quibus eminet, recognoscat. In medio ergo fratrum vngitur, vt sit humilis & sublimis, sublimis ordine, humilis æstimatione. In medio idem vngitur, vt se priuato amore non diligat, sed ex omni quod præeminet, lucra aliorum quærat.* Atque hic finit S. Greg. suam expositionem moralem in lib. Regum.

Et directvs est spiritvs Domini a die illa in Davide] Quæres, Quis fuit hic spiritus. R. Primò, fuit spiritus fortitudinis tum animi, tum corporis, qui eum bellicosum & victoriosum effecit: vnde post hanc vnctionem Dauid tam Leonem & vrsum, quam Goliath gigantem interfecit. Hinc Septuag. vertunt: *insiliit in eum spiritus Domini*, sicut insiliijt in Samsonem, irruitque, quoties is aliquod heroicum fortitudinis opus aggrediebatur. Ita Lyran. Abulens. & Vatabl. qui vertit: *Agitare eum cœpit spiritus Domini.* Chald. *Mansit Spiritus fortitudinis à Deo super Dauid.*

Spiritus Domini in Dauid quis Resp. 1.

2. Secundò, fuit spiritus animi magni & regij. Sicut enim Deus Saulem ab asinis vocans ad regnum ei cor rusticantium mutauit in magnanimum & regium; sic iam eumdem spiritum à Saule transtulit in Dauidem: vt qui priùs non nisi de ouibus pascendis cogitarat, iam de toto Israële gubernando & propugnando cogitaret: magnos ergo nouosque animos, nouos spiritus, nouas cogitationes, noua consilia, noua desideria & vota illa indidit: hoc enim significat Hebr. הצלח.

3. Tertiò, fuit spiritus Poëticæ & Musicæ, putà psallendi psalmosque dictandi & canendi: nam ab vnctione cœpit psallere & psalmos componere. Ita Abulens. Dion. & alij.

4. Quartò fuit spiritus prudentiæ, vt in omnibus dictis factisque mirè esset prudens, discretus, prouidus, itaque non se suamque familiam dumtaxat, sed & totum regnum sapientissimè gubernaret. Vnde eamdem à Deo postulauit & obtinuit Salomon Dauidis filius 3. Reg. 3. 12. Denique Hebr. *tislath*: quod Noster vertit: *directus est*, cum Marino & alijs vertas: *prosperauit*, fortunauit, ad felicem effectum direxit; vt scilicet Dauid omnia prudenter & feliciter conficeret, ac ad optatum finem perduceret.

Quinto, fuit spiritus prophetiæ: Dauid enim fuit propheta, ac in Psalmis non tantùm psallit, sed & prophetat de Christo, Christique vita, morte, Apostolis, Ecclesia, &c. Ita S. Hieron. Ioseph. & alij.

Porrò spiritus hic non pertransijt, sed constanter mansit in Dauid, saltem quoad aliquas eius operationes. Hoc enim significat τὸ *à die illa & deinceps.* Ita S. Gregor.

Spiritus Domini mansit in Dauide.

Subito ergo Dauid per vnctionem Dei & Samuelis hic ex abiecto pastorculo ouium, factus est rex fortissimus & prudentissimus, ac Psaltes & propheta diuinus: nam si anteà aliquid horum habuisset: vtique pater & fratres eum non ita abiecissent ad oues, sed pluris fecissent.

Subita Dauidis mutatio.

In David] Dauid ab amore nominatus est, quasi *amabilis.* Dauid enim Hebr. idem est quod דוד *dod*, id est *dilectus*, vel *amor & dilectio*, iuxta illud Cant. 1. *Meliores sunt amores tui* (Hebr. דודיך *dodecha*) *vino.* Hinc & Salomon filius eius idem nomen à Deo accepit, vocatusque est *Iedidia*, id est *amabilis Domino* 2. Reg. 12. 25. Porro S. Aug. l. 22. contra Faust. c. 87. & in Psalm. 34. *Dauid*, ait, *idem est quod, manu fortis vel desiderabilis*, vt *Dauid* dicatur quasi דיי *daiiad*, id est *sufficiens* (hoc est validus, potens) *manu.*

Etymon Dauidis.

Audi S. Chrys. hom. de Dauid & Goliath, Dauidem cum Saule conferentem & præferentem: *Inueni mihi Dauid, virum secundum cor meum qui faciet omnem voluntatem meam. O beatum Dauid sanctissimi meritum, quod laudat Deus, prædicat Dominus, index præfert summus! Dum enim Dauid sanctissimus, homo est secundum cor Dei, quidquid Deus cogitat gerit; quidquid mente concipit, perficit: Dum enim, inquam, Dauid cordi Dei cor proprium iungit, & menti eius mentem suam annectit; hoc est, vt quæ vult Deus, velit; & quæ non vult, similiter nolit; sic eum Dominus indiuiduo amore & coniuncta charitate dilexit.* Et paucis interiectis. *Hic ab quibus ad regnum deligitur, ille à regno ad gladium destinatur. Hunc sancta vita promouit, illum mandatorum despectio reprobauit. Dauid adhuc pastor debellat leonem, interfecit vrsum; Saul contemnendo Dominum, malum in se prouocat spiritum. Regnat Dauid sanctissimus sed latenter: Saul reprobus efficitur euidenter. Hic iam rex est; ille putatur: hic iam obtinet, ille tantummodo dicitur: hic occultam possidet dignitatem; ille habet publicam regni imaginem. A Deo Dauid sancto Spiritu inundatur, Saul vero spiritu isto deseritur. Denique Saul Dauid persequitur innocentem, Dauid vero traditum sibi, illæsum exhibet peccatorem: vt & in Dauid Spiritus sanctus mitesceret; & in Saule malus spiritus in innocentem sæuiret, vt vitæ diuersitas, diuersa iam merita demonstraret, & causæ istæ hominibus deputarentur non Deo, qui malè vel benè gerentibus regnum, aut tollerent, aut conferrent.*

Spiritvs avtem Domini recessit a Savl] putà spiritus fortitudinis, bonitatis, prudentiæ, magnanimitatis, animi liberalis & regij, &c. *recessit à Saul*, ac recidit ipse in primæuam suam animi paruitatem, deiectionem, imprudentiam, vilitatem, pusillanimitatem: Vnde qui priùs in bellis erat acer & victor, deinceps extitit imbellis, ignauus, iners, nec quidquam præclarè gessit.

Spiritus agitans Saulem quis? Resp. 1.

Et exagitabat evm spiritvs neqvam a Domino] Quæres, Quis fuit hic *spiritus nequam* exagi-

exagitans Saulem? Primò, Hebræi, Iosephus, Caiet. Genebr. in Chron. anno mundi 3066. Delrio lib. 3. Magic. c. 4. censent fuisse atram bilem, siue melancholiam & maniam, quæ Sauli tristes creabat imagines, suspiciones, inuidias, mœrores, anxietates, desperationes, furores, deliria, amentias: hæc enim concepit ex eo, quòd vidit se à Deo reiectum, & à Samuele regno priuatum. Primò probatur, quia Sept. vertunt: *Suffocabat eum spiritus malus.* Chald. *terruit eum.* Vatab. *turbauit eum.* Secundò, quia à Iosepho spiritus hic vocatur *perturbatio & morbus à dæmone inflictus, qui suffocationes & strangulationes illi creabat.* Tertio, quia hoc spiritu agitatus inuidit Dauidi successionem in regnum, ideoque eum voluit occidere cap. 18. 19. Quartò, quia morbus hic Saulis leuabatur per Musicam Dauidis pulsantis citharam: quia scilicet Musica exhilarat, itaque fugat tristitiam.

Melancholicorum mira phantasmata quomodo curentur.

1 Porrò, quàm malignus sit humor melancholicus, docent Galenus, Fernelius & Leuinus Lemnius Medic. lib. de Complexionibus sub finem pag. 162. vbi mira melancholicorum phantasmata & curationes recenset. *Primus enim, inquit, sibi persuaserat nasum sibi excreuisse instar Proboscidis elephantis. Medicus farcimen naribus eius admouit, illudque tandem vltimam nasi pelliculam cultro abscidit: itaque imaginarium illi nasum amulsit. Secundus credebat ranas & bufones intestina sua perterebrare. Medicus clystere per aluum eum purgauit, ac extrementa peluis excipiens, in eandem ranas & bufones coniecit. En, inquit, ranæ & bufones ventris tui: scito te iam ijs liberatum: itaque phantasma hoc suum illi excussit. Tertius imaginabatur sibi femora esse ex vitro; quare nec sedere, nec quid tangere audebat, ne illa collisa dissilirent. Quartus opinabatur se esse mortuum, ideoque cibum sumere nolebat: iamque ad septem dies ieiunium persistebat (diem autem septimum inediæ Medici lethalem autumant) Medicus personatos quosdam, linteaminibus obuolutos in eius cubiculum immisit, qui se dicerent mortuos, & tamen coram eo lautè epularentur. Inuitatus ille & voce epulantium & nidore deliciarum, cœpit gustare & tandem comedere affluentiùs: peracta autem cœna somnus illi salutaris obrepsit, ita eum vsum confecto liquamine: itaque ad vitam & mentem rediit.* Hic sensus verus est; sed hoc loco non sufficit.

2. Secundò, alij censent fuisse Angelum bonum, à Deo Sauli immissum, ad eum affligendum, vt iustas ab eo inobedientiæ pœnas exigeret.

3. Tertio, & veriùs alij censent fuisse diabolum, qui non tantùm exteriùs vexauit Saulem, vti vexauit S. Iob; sed etiam interius eum possederit, eumque diris phantasmatibus, tristitijs, mœroribus, anxietatibus, doloribus afflixerit, & per vices exagitarit; hic enim propriè est & vocatur *spiritus nequam*: ab eo ergo possessus fuit Saul, factusque energumenus & dæmoniacus, ita vt per vices ab eo exagitatus deliraret, insaniret, fureret, vti audiemus c. seq. v. 10 & seq. ita censent Iosephus, Ruper. Isidor. Euchec. Lyran. Hugo, Abulens. Dion. Vatabl. Serarius, Sanchez hic, & S. Gregor. lib. 2. Moral. c. 6. ac Theod. hic q. 38. *Cum diuinus,* inquit, *recessisset spiritus, locum est sortitus malignus spiritus; sic cùm Apostolica gratia Iudam reliquisset, in eum ingressus est diabolus.*

Porrò, *spiritus* hic vocatur *Domini*, quia à Deo Sauli fuit immissus vel permissus ad castiganda eius peccata. Sic Paulus 2. Corint. 2. fornicarium, tradidit Satanæ. Audi S. Greg. *Ideo idem spiritus, & Domini appellatur, & malus: Domini, per licentiam iustæ potestatis; malus, per desiderium iniustæ potestatis.* Hæc enim potestas ex parte Dei punientis Saulem per diabolum, erat iusta; ex parte vero diaboli tyranni & tyrannicè Saulem cruciantis, erat iniusta. Diabolus autem in Saulem nil poterat, nisi potestate à Deo accepta, qui illam limitarat, vt tantùm & non ampliùs eum affligere posset; vti fecit in S. Iob.

Psallat manu sua, et levius feras] Quomodo psallendo fugetur dæmon, dicam vers. 23. Vers. 16.

Fortissimum robore et virum bellicosum] Rabbini apud S. Hier. in Quæst. & Lyran. censent Doeg Idumæum infensum Dauidi, hoc dixisse & finxisse, scilicet hostiliter Dauidem laudasse, vt illi, dum ante furentem Saulem staret, vitæ periculum crearet; sed necdum Dauidis virtus & fama adeo increbuerat, vt eum nosse & odisse posset Doeg. Hinc ergo patet Dauidem accepto in vnctione sua spiritu fortitudinis, illico fortitudinem suam eximiam exeruisse ad inuentium stuporem, ac insignia quædam fortitudinis bellicæ opera edidisse: quæ qui viderunt, ad Saulem detulerunt, eique Dauidem commendarunt. Vers. 18.

Qui est in pascuis] Vide hic modestiam Dauidis, qui licet iam vnctus esset in regem, ac destinatus Saulis successor, tamen illico rediit ad oues suas, factusque est Opilio, æquè ac Saul vnctus licet in regem, rediit tamen ad suos boues & aratra c. 11. 5. Vers. 19.

David tollebat citharam, et percutiebat manu sua, et refocillabatur Saul, et levius habebat] quia scilicet exhilarabatur musica, itaque minuebatur eius melancholia, indeque sequentes angores & prauæ animæ passiones. Ad has enim mitigandas vel pellendas mirè valet Musica. Cassiodorus lib. 2. variarum c. 40. *Musica,* inquit, *tristitiam noxiam iucundat, tumidos furores attenuat, cruentam sæuitiam efficit blandam, excitat ignauiam soporantemque languorem, vigilantibus reddit saluberrimam quietem, sanat mentis tædium bonis cogitationibus semper aduersum.* Vers. 23.

S. August. lib. 10. Confess. c. 33. asserit: *Omnes affectus spiritus nostri pro sui diuersitate habere proprios modos in voce & cantu, quorum nescio qua occulta familiaritate excitentur.*

Musica curat animi affectus.

Quin & Seneca ex Pythagora l. 3. de ira cap. 9. *Pythagoras,* inquit, *perturbationes animi lyrâ componebat. Quis autem ignorat lituos & tubas: concitamenta esse; sicut quosdam cantus, blandimenta quibus mens resoluatur.*

Asclepiades Medicus πάθη, id est passiones morbosque animi Musica lenire ac sedare consueuit. Timotheus excellens fidicen, fides pulsando Alexandrum Magnum ita concitabat, vt ad arma procurreret. Vide Alexand. ab Alexandro lib. 2. Genial. c. 17. *Græcorum ciuitates,* ait Martianus Capella *sanxerunt vt animorum corporumque morbi ad lyræ modulos curarentur. Vnde qui ægris remedia præstabant, olim dicebantur præcinere,* inquit *Macrobius, & Xenocrates lymphatos carminum modulis à dementia liberauit. Paracelsus ait Ischiaticorum dolores lenibus tibiarum Phrygiæ modulis sedari, tibicinemque modulatè canentem viperarum morsibus mederi.*

Atque vt cætera sileam, illud quod Saulis per citharæ pulsum curationi affine est commemorabo. Experientia continua & quotidiana Italos, præ-

Stupor ex tarantulæ morsu musicâ curatur.

sertim in Apulia docuit & docet, eos quos momordit tarantula & stupefecit, vt lethargo correpti somnum lethalem dormiant, ni euigilent, nulla medicorum arte excitari posse, nisi carmine modulato; quod in varios numeros & harmoniam flectunt, donec illam inueniant, quæ morbo & stupori huic, quasi medela respondeat: illi deinde canendo insistunt: excitatur æger in vigilium & tripudium; saltu sudorem elicit, itaque venenum omne dispellit, ac sibi mentique & sanitati restituitur. Miraculum hoc Musicæ & carminis quis non admiretur?

Dauid citharâ pellit dæmonem qua vi? Resp. 1.

Sed quid potuit Musica & cithara Dauidis in dæmonem agitantem Saulem? Respondent Platonici, ac eos secuti Caietan. in cap. 2. ad Ephes. Aug. Niphus lib. 3. de Dæmon. c. 5. & sequent. Eugubinus lib. 8. de perenni Phil. cap. 26. dæmones habere corpus aliquod subtile, ideoque Musicam audire, eaque commoueri. Verùm hic iam est error. Certum est enim Angelos ac dæmones esse planè incorporeos, ac puros merosque spiritus.

2. Secundò, aliqui censent Deum posse subijcere, imò de facto subinde subijcere dæmones nonnullis rebus corporeis, v.g. melodiæ, fumo iecoris. Tob. c. 6. hyperico, rosmarino, &c. Ita Leuinus Lemnius, & Franciscus Valesius sacræ Philos. c. 28. *Iecori piscis Tobiæ*, inquit, *virtus supernaturalis tributa est, illuminandi oculos Tobiæ; vti igni inferni tributa est vis torquendi dæmones, & aquæ benedictæ data est vis eosdem fugandi, & animam à culpis abluendi.* Addit Valesius, atque, *Dicunt Exorcistæ nonnulli, pelli dæmones suffitu cornu ceruini, & cuiusuis stercoris, præsertim humani, item ruta & hyperico: duobus prioribus, eò quòd se contemni non ferat dæmon vtpote superbissimus. Ego verò*, inquit ipse, *eos venisse in hanc opinionem puto, eò quòd Medici omnes restentur, illarum rerum suffitu epilepsiam manifestari. Statim ergo vt Epilepticus illarum suffitum sentit, Epilepsiæ paroxysmo, membrorumq; omnium agitatione & iactatione corripitur, aut si eius paroxysmo iam laborat, ingrauescit: Exorcistæ verò illi hoc dæmoni tribuunt, eumque viritari autumant. Rutam verò & hypericum salutares esse Epilepsiæ curandæ, patet ex eo quod flatus abigant, qui cerebrum Epilepticorum agitant.* Verùm licet certum sit Deum posse subijcere dæmones rei corporeæ, vt Musicæ; tamen incertum est, an de facto eos illi subiecerit.

3. Tertiò ergo, verius est, Dauidem psallendo fugasse dæmonem Saulis vi partim naturali, partim supernaturali. Naturali, quia Musica exhilarat, itaque pellit melancholiam, qua dæmon vtebatur ad Saulem cruciandum. Nullus enim humor magis quàm hic, opportunus est diabolo, vt homines vexet, terreat, incitetque ad mœrorem, inuidiam, iram, desperationem. Quare dæmon qui agit per causas naturales, maximè vtitur humore melancholico ad homines adigendum in angores, scrupulos, diffidentias, dissensiones, auersiones, odia, rixas, cædes, &c. Talis fuit Lunaticus ille à Christo curatus, qui cum Luna crescente melancholia & mania, magis agitabatur à dæmone Matt. 17. 14.

Melancholia valde vtitur diabolus.

Hinc Franc. Valesius S. Phil. c. 28. *Dæmones*, ait, *melancholicos innodant, aut melancholicos morbos hominibus inferunt; quia melancholicus succus maximè omnium paratus est, hominem in insaniam & desperationem adigere: quod maximè nequam illi spiritus exoptant. Humor enim melancholicus cor deprimit, grauat, contristat, ac cerebrum atra fuligine, quasi caligine obnubilat; vt per eam omnia atra, tristia, noxia, inimica, horrida videantur.* Quocircà qui tentationes diaboli euadere cupit, caueat à melancholia; si à natura vel casu tristitiam habet, contra eam pugnet, omnibusque eius imaginationibus & suggestionibus, viriliter & constanter resistat. v.g. cum suspiciones, timores, angores, scrupulos ingerit, dicat: non credo vobis, vos enim proceditis à meo hoste, scilicet à dæmone & melancholia: falsa sunt, inepta, stulta, quæ mihi repræsentatis, contraria ergo, quæ vera sunt, apta, & prudentia amplectar. Sic enim dicimus illi, qui laborans vertigine putat omnia verti & gyrare: falleris amice; nihil gyratur nisi tuum cerebrum, eiusque vertigine quæ te gyrat, fit vt omnia quæ quiescunt, tibi gyris agitato gyrari videantur. Hinc S. Antonius teste S. Athanasio aiebat, *nihil efficacius esse ad vincendos dæmones, quàm lætitiam spiritualem.* Et S. Iacobus ep. c. 5. v. 3. *Tristatur aliquis vestrum? oret. Æquo animo est? psallat.* Hac de causa in officio diuino vtitur Ecclesia cantu & musica, vt fideles excitet ad deuotionem, alacritatem, lætitiam, quibus Deo seruiant diabolo resistant, & ad omne opus virtutis alacres procedant. Id in se expertus S. Aug. initio conuersionis suæ, sic ait lib. 9. Conf. c. 6. *Quantùm fleui in hymnis & canticis tuis, suaue sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & liquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat inde affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat cum eis.*

Et S. Basilius in Proœmio Psalmorum: *Psalmus*, inquit, *est profligandis dæmonibus ac depellendis quoddam amuletum: Angelicæ tutelæ conciliator, scutum securitatis inter timores nocturnos, diurnorum requies laborum, infantium tutelaris protectio, consistentium in ætatis flore decus, & ornamentum, senum solamen. Denique mundus est mulieribus exornandis appositissimus.* Et nonnullis interiectis: *Psalmus est animarum tranquillitas, arbiter iucundæ pacis, cuius nutu exundantes ac tumultuariæ cogitationes se contrahunt & conquiescunt*, &c. *Psalmus, est opus Angelorum, spirituale thymiama.* Atque vt alios plures prætercam; S. Ambr. Præfat. in Psalm. *Psalmus*, inquit, *benedictio populi est, Dei laus, plebis laudatio, plausus omnium, sermo vniuersorum, vox Ecclesiæ, fidei canora confessio, auctoritatis plena deuotio, libertatis lætitia, clamor iucunditatis, lætitiæ resultatio. Iracundiam mitigat, sollicitudinem abdicat, mœrorem alleuat. Nocturna arma, diurna magisteria. Scutum in timore, festum in sanctitate. Imago tranquillitatis, pignus pacis atque concordiæ, citharæ modo ex diuersis & disparibus vocibus vnam exprimens cantilenam. Diei ortus psalmum resultat, Psalmum resonat occasus.*

Hac de causa Elisæus parans se ad excipiendam à Deo prophetiam, iussit adduci Psaltem, vt eius psalmodia mens sua in Deum eleuaretur, aptareturque ad illuminationem diuinam 4. Reg. 3.

Vis ergo naturalis musices & citharæ Dauidis leniens melancholiam Saulis, consistebat in duobus. Primò, quòd diuerteret eius phantasiam à tristium rerum cogitatione, ad attendendum lætis musices sonis & canticis. Secundò, quòd ipsa voluptas cantus eum exhilararet, itaque melancholiam abigeret vel minueret. Ita Lyran. Abul. Valesius, Sanchez, Serarius, & alij.

Vis supernatur. citharæ.

Verùm potior vis huius citharæ erat supernaturalis, nimirùm quòd Dauid citharæ pulsu mentem suam excitabat (æquè ac fecit Elisæus, vt dixi) vt feruentiùs oraret Deum pro Saulis salute: Vnde Deus eum exaudiens, ob Dauidis feruentes pre-

ces

ces & merita abigebat dæmonem à Saule, & Saulem sibi mentique restituebat. Ita Iosephus (qui addit Dauidem citharizando, psalmos recitasse) Theod. Lyran. Abulen. Serarius. Simili modo S. Franciscus Senensium animos in mutua odia à dæmone excitatos, per canticum solis (quod recensui Eccles. 43. v. 2.) sedauit & ad pristinam concordiam redegit.

Cithara typus crucis Christi.

Allegor. Cithara repræsentat crucem Christi: sicut enim chordæ in cithara distenduntur, sic Christus distensus fuit in cruce. Audi Angelomum: *Non enim illius tanta virtus erat, sed mysterium crucis Christi per lignum extensione neruorum mysticè gerebatur, in qua etiam passio cantabatur.* Sic & Prosper parte 2. Prædic. c. 25. Imò Angelomus, Eucherius & Beda censent, malum spiritum pulsum à Saule virtute crucis Christi futuræ, cuius typus erat cithara Dauidis: sicut Hebræi liberati sunt ab Angelo percutiente & Ægypto per sanguinem Agni Paschalis, qui erat typus sanguinis Christi in cruce immolandi.

Hinc S. August. serm. 3. de Tempor. docet citharam repræsentare carnem Christi. Audi eum: *Adhuc, citharam respice, vt musicum melos sonis dulcibus reddat tria pariter adesse videntur, ars, manus, & chorda, & tamen vnus sonus auditur: ars dictat, manus tangit, resonat chorda. Tria pariter operantur, sed sola chorda personat quod audiatur; nec ars, nec manus sonum reddunt, sed ea cum chorda pariter operantur: sic nec Pater, nec Spiritus sanctus susceperunt carnem, & tamen cum filio pariter operantur, sonum sola chorda excutit, carnem solus Christus accepit: operatio in tribus constat, sed quomodo ad solam pertinet chordam soni redditio, sic pertinet ad solum Christum carnis humanæ susceptio.*

Idem August in Psalm. 56. ad illa: *Exurge Psalterium & cithara, In Psalterio,* ait, *chorda desuper sonum accipiunt, in cithara autem ex inferiore parte: sic per carnem suam duo genera factorum operatus est, miracula & passiones. Miracula desuper fuerunt; passiones de inferiori fuerunt. Illa enim quæ fecit miracula, diuina fuerunt, sed per corpus fecit, per carnem fecit. Caro ergo diuina operans, Psalterium est; Caro humana patiens cithara est. Sonet Psalterium, illuminentur cæci, audiant surdi, stringantur paralytici, ambulent claudi, surgant ægroti, resurgant, mortui; ille est sonus Psalterij. Sonet & cithara, esuriat, sitiat, dormiat, teneatur, flagelletur, irrideatur, crucifigatur, sepeliatur.*

Hinc & sancti, qui vel martyrium subierunt, vel carnem mortificarunt & vitijs crucifixerunt, citharizant Deo in citharis suis Apoc. 14. 2. Vide ibi dicta.

Symbol. Rupert. Per citharam accipit dulcedinem prædicationis Euangelij: hæc enim sua suauitate ad se rapuit omnes gentes. *Mouit Amphion lapides canendo*: multò magis saxea corda fregit Christus prædicando.

Tropol. citharæ.

Tropol. Spiritualis cithara est sermo lenis & blandus: item docta & pia concio vel exhortatio: adhæc psalmodia & oratio, quibus leniuntur & flectuntur ad pietatem duræ, superbæ, iratæ & auaræ hominum mentes, iuxta illud Prou. c. 15. v. 1. & 4. *Responsio mollis frangit iram, lingua placabilis, lignum vitæ.* Vir mansuetus medicus est cordis. Et Eccli. c. 6. 5. *Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos.* Sic de Iudæis Christum audientibus ait Lucas c. 4. 22. *Mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius.* Ita Angelomus: *Cum sensus potentium,* inquit, *per elationem in furorem vertitur, dignum est, vt ad salutem mentis, locutionis nostræ tranquillitate, quasi dulcedine citharæ reuocetur.* Idem iisdem verbis habet Eucherius.

Denique qui tam in aduersis, quàm prosperis Deum laudat, eique gratias agit, hic Deo & hominibus citharizat. Audi S. Aug. in Psal. 32. *Confitere Domino in cithara: siue tibi abundet aliquid, gratias age illi, qui dedit: siue tibi desit, siue fortè damno tibi auferatur aliquid, cithariza securus. Non est enim ille tibi ablatus qui dedit, quamuis tibi ablatum fuerit quod dedit. Etiam sic, inquam citharizа securus, certus in Deo tuo, tange chordas in corde tuo, & dic tamquam in cithara in inferiore parte bene sonante: Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum.*

RECEDEBAT ENIM AB EO SPIRITVS MALVS] Videtur ergo dæmon, qui priùs ad pulsum citharæ Dauidis, remiserat de sua sæuitia vexandi Saulem, eodem pulsu sæpiùs iterato & continuato tandem planè victus, à Saule recessisse. Pro *recedebat* enim Hebr. & Græca habent, *recessit*, ideoque Saul iam sanatus, Dauidem ad Patrem Iesse domum remisit. Vnde cap. sequenti Saul Dauidem ad se redeuntem non agnouit; sed parta à Dauide contra Goliath victoria, audiens populum illi acclamare: *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia*; inuidia & odio in eum exardescens, rursùm à dæmone agitari cœpit, vt patet c. 18. 10. nec deinceps ab eo liberatus legitur; quia Dauidem, quasi æmulum, eiusque citharam ampliùs non ferebat.

Porrò, Dauid à Saule dimissus, ad Patrem & oues suas redije; non eò quòd immineret bellum Sauli à Philisthæis, vt ait Ioseph. & Abul. sed quia Saul iam curatus, Dauide non egebat, ac Dauid magis caulam, quàm aulam, id est vitam priuatam, quàm aulicam diligebat. Tunc vero, ait Chrysost. hom. in Psal. 50. *Dauid adolescens ciuitates quidem ac turbas aufugiens, per eremum vero philosophatus nihil commune sæcularium habens, non negotiationes, non fœnerationes, non aliquid difficile mundi huius, sed & parua ætate in deserto silentij habitabat; & sicut in portu tranquillo, in eremo sedens & ouium curam habens, regnum cæleste meditabatur: at non robore corporis, sed virtute fidei vrsos & leones gregem suum inuadentes occidebat,* vt ipse ait c. seq. v. 35. & 36.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DVellum Dauidis cum Goliath, in quo Dauid eum funda v. 49. proſtrauit, & gladio proprio caput amputauit. Vnde fugiunt v. 52. Philiſthæi, ac cadunt eos inſequentes Hebræi. Denique v. 57. Abner Dauidem triumphantem & manu geſtantem caput Goliath ad Saulem deducit.

1. COngregantes autem Philiſthijm agmina ſua in prælium, conuenerunt in So-
cho Iudæ: & caſtrametati ſunt inter Socho & Azeca, in finibus Dommim.
2. Porro Saul & filij Iſrael congregati venerunt in Vallem Terebinthi, & direxerunt
aciem ad pugnandum contra Philiſthijm. 3. Et Philiſthijm ſtabant ſuper montem
ex parte hac, & Iſrael ſtabat ſupra montem ex altera, parte: valliſque erat inter eos.
4. Et egreſſus eſt vir ſpurius de caſtris Philiſthinorum, nomine Goliath, de Geth, al-
titudinis ſex cubitorum & palmi: 5. & caſſis ærea ſuper caput eius, & lorica ſquama-
ta induebatur. Porrò pondus loricæ eius, quinque millia ſiclorum æris erat: 6. & o-
creas æreas habebat in cruribus: & clypeus æreus tegebat humeros eius. 7. Haſtile
autem haſtæ eius, erat quaſi liciatorium texentium. Ipſum autem ferrum haſtæ eius,
ſexcentos ſiclos habebat ferri: & armiger eius antecedebat eum. 8. Stanſque cla-
mabat aduerſum phalangas Iſrael, & dicebat eis: Quare veniſtis parati ad prælium?
Numquid ego non ſum Philiſthæus, & vos ſerui Saul? Eligite ex vobis virum, & deſ-
cendat ad ſingulare certamen. 6. ſi quiuerit pugnare mecum, & percuſſerit me, erimus
vobis ſerui: ſi autem ego præualuero, & percuſſero eum, vos ſerui eritis, & ſeruietis no-
bis. 10. Et aiebat Philiſthæus: Ego exprobraui agminibus Iſrael hodie: Date mihi
virum, & ineat mecum ſingulare certamen. 11. Audiens autem Saul, & omnes Iſ-
raelitæ, ſermones Philiſthæi huiuſcemodi, ſtupebant, & metuebant nimis. 12. Da-
uid autem erat filius viri Ephrathæi, de quo ſuprà dictum eſt, de Bethlehem Iuda, cui
nomen erat Iſai, qui habebat octo filios, & erat vir in diebus Saul ſenex, & grandæuus
inter viros. 13. Abierunt autem tres filij eius maiores poſt Saul in prælium: & nomi-
na trium filiorum eius, qui perrexerunt ad bellum, Eliab primogenitus, & ſecundus
Abinadab, tertiuſque Samma. 14. Dauid autem erat minimus. Tribus ergo maiori-
bus ſecutis Saulem, 15. abijt Dauid, & reuerſus eſt à Saul, vt paſceret gregem patris
ſui in Bethlehem. 16. Procedebat verò Philiſthæus manè & veſpere, & ſtabat qua-
draginta diebus. 17. Dixit autem Iſai ad Dauid filium ſuum: Accipe fratribus tuis
ephi polentæ, & decem panes iſtos, & curre in caſtra ad fratres tuos. 18. & decem for-
mellas caſei has deferes ad tribunum: & fratres tuos viſitabis, ſi rectè agant: & cum qui-
bus ordinati ſunt, diſce: 19. Saul autem, & illi, & omnes filij Iſrael in Valle terebin-
thi pugnabant aduerſum Philiſthijm. 20. Surrexit itaque Dauid manè, & commen-
dauit gregem cuſtodi: & onuſtus abijt, ſicut præceperat ei Iſai. Et venit ad locum Ma-
gala, & ad exercitum, qui egreſſus ad pugnam vociferatus erat in certamine. 21. Dire-
xerat enim aciem Iſrael, ſed & Philiſthijm ex aduerſo fuerant præparati. 22. Derelin-
quens ergo Dauid vaſa quæ attulerat, ſub manu cuſtodis ad ſarcinas, cucurrit ad locum
certaminis, & interrogabat ſi omnia rectè agerentur erga fratres ſuos. 23. Cumque
adhuc ille loqueretur eis, apparuit vir ille ſpurius aſcendens, Goliath nomine, Phili-
ſthæus, de Geth. de caſtris Philiſthinorum: & loquente eo hæc eadem verba audiuit
Dauid. 24. Omnes autem Iſraelitæ, cùm vidiſſent virum, fugerunt à facie eius, timen-
tes eum valde. 25. Et dixit vnus quiſpiam de Iſrael: Num vidiſti virum hunc qui aſ-
cendit? ad exprobrandum enim Iſrael aſcendit. Virum ergo qui percuſſerit eum, dita-
bit rex diuitijs magnis, & filiam ſuam dabit ei, & domum patris eius faciet abſque tri-
buto in Iſrael. 26. Et ait Dauid ad viros qui ſtabant ſecum, dicens: Quid dabitur viro,
qui percuſſerit Philiſthæum hunc, & tulerit opprobrium de Iſrael? quis enim eſt hic
Philiſthæus incircumciſus, qui exprobrauit acies Dei viuentis? 27. Referebat autem
ei populus eumdem ſermonem, dicens: Hæc dabuntur viro, qui percuſſerit eum. 28.
Quod cum audiſſet Eliab frater eius maior, loquente eo cum alijs, iratus eſt contra Da-
uid, & ait: Quare veniſti, & quare dereliquiſti paucula oues illas in deſerto? ego noui
ſuperbiam tuam, & nequitiam cordis tui: quia vt videres prælium, deſcendiſti. 29. Et
dixit Dauid: Quid feci? numquid non verbum eſt? 30. Et declinauit paululum ab eo
ad

ad alium: dixitque eumdem sermonem. Et respondit ei populus verbum sicut prius
31 Audita sunt autem verba, quæ locutus est Dauid, & annuntiata & conspectu Saul.
32. Ad quem cùm fuisset adductus, locutus est ei. Non concidat cor cuiusquam in eo:
ego seruus tuus vadam, & pugnabo aduersus Philisthæum. 33. Et ait Saul ad Dauid:
Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersus eum, quia puer es, hic autem
vir bellator est ab adolescentia sua. 34. Dixitque Dauid ad Saul: Pascebat seruus tuus
patris sui gregem & veniebat leo, vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis: 35. &
persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum: & illi consurgebant aduer-
sum me, & apprehendebā mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos. 36. Nam
& leonem & vrsum interfeci ego seruus tuus: erit igitur & Philisthæus hic incircumci-
sus, quasi vnus ex eis. Nunc vadam, & auferam opprobrium populi: quoniam quis est
iste Philisthæus incircumcisus, qui ausus est maledicere exercitui Dei viuentis? 37. Et
ait Dauid: Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrsi, ipse me liberabit
de manu Philisthæi huius. Dixit autem Saul ad Dauid: Vade, & Dominus tecum sit.
38. Et induit Saul Dauid vestimentis suis, & imposuit galeam æream super caput eius,
& vestiuit eum lorica. 39. Accinctus ergo Dauid gladio eius super vestem suam, cœ-
pit tentare si armatus posset incedere: non enim habebat consuetudinem. Dixitque
Dauid ad Saul: Non possum sic incedere, quia non vsum habeo. Et deposuit ea, 40. &
tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus: & elegit sibi quinque limpi-
dissimos lapides de torrente, & misit eos in peram pastoralem, quam habebat secum,
& fundam manu tulit: & processit aduersum Philisthæum. 41. Ibat autem Philisthæus
incedens, & appropinquans aduersum Dauid, & armiger eius ante eum. 42. Cumque
suspexisset Philisthæus, & vidisset Dauid, despexit eum. Erat enim adolescens rufus, &
pulcher aspectu. 43. Et dixit Philisthæus ad Dauid: Numquid ego canis sum, quòd tu
venis ad me cum baculo? Et maledixit Philisthæus Dauid in diis suis: 44. dixitque ad
Dauid: Veni ad me, & dabo carnes tuas volatilibus cæli & bestiis terræ. 45. Dixit au-
tem Dauid ad Philisthæum: Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo: ego autem
venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israel, quibus exprobrasti.
46. hodie, & dabit te Dominus in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuum à
te: & dabo cadauera castrorum Philisthiim hodie volatilibus cæli, & bestiis terræ: vt
sciat omnis terra, quia est Deus in Israel. 47. Et nouerit vniuersa Ecclesia hæc, quia
non in gladio, nec in hasta saluat Dominus: ipsius enim est bellum, & tradet vos in
manus nostras. 48. Cùm ergo surrexisset Philisthæus, & veniret, & appropinquaret
contra Dauid, festinauit Dauid, & cucurrit ad pugnam ex aduerso Philisthæi. 49. Et
misit manum suam in peram, tulitque vnum lapidem, & funda iecit, & circumducens
percussit Philisthæum in fronte: & infixus est lapis in fronte eius, & cecidit in faciem
suam super terram. 50. Præualuitque Dauid aduersum Philisthæum in funda & lapi-
de, percussumque Philisthæum interfecit. Cumque gladium non haberet in manu Da-
uid, 51. cucurrit, & stetit super Philisthæum, & tulit gladium eius, & eduxit eum de
vagina sua; & interfecit eum, præciditque caput eius. Videntes autem Philisthiim,
quòd mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt. 52. Et consurgentes viri Israel & Iu-
da vociferati sunt, & persecuti sunt Philisthæos vsque dum venirent in vallem, & vs-
que ad portas Accaron, cecideruntque vulnerati de Philisthiim in via Saraim, & vsque
ad Geth, & vsquè ad Accaron. 53. Et reuertentes filij Israel postquam persecuti fue-
rant Philisthæos, inuaserunt castra eorum. 54. Assumens autem Dauid caput Phili-
sthæi, attulit illud in Ierusalem: arma verò eius posuit in tabernaculo suo. 55. Eo au-
tem tempore, quo viderat Saul Dauid egredientem contra Philisthæum, ait ad Abner
principem militiæ: De qua stirpe descendit hic adolescens, Abner? Dixitque Abner:
Viuit anima tua, rex, si noui. 56. Et ait rex: Interroga tu, cuius filius sit iste puer.
57. Cumque regressus esset Dauid, percusso Philisthæo, tulit eum Abner, & introduxit
coram Saule, caput Philisthæi habentem in manu. 58. Et ait ad eum Saul: De qua
progénie es, ô adolescens? Dixitque Dauid: Filius serui tui Isai Bethlehemitæ ego sum.

ET EGRESSVS EST VIR SPVRIVS] Pro *Spurius* Hebr. est בנים *benaim*, quod primo Vatabl. Pagnin Marinus & Rabbini vertūt: *inter duas acies* quasi dicat: *intermedius*, sequester, duellio, qui scilicet inter duas acies Hebræorum & Philisthinorum, medium se interponeret, ac Hebræos prouocaret ad duellum secum ineundum. A

Secundo, alij *benaim* vertunt: *instar duorum*, Goliath enim tam magnitudine quàm robore par erat duobus: Vnde Sept. vertunt: δυνατός, id est, *potens*.

Tertio, rectè noster vertit: *Spurius*. Nam *benaim*, cùm sit duale, ad verbum idem est quod, *inter duos*, scilicet patres conceptus, cuius, scilicet

pater

pater est incertus; qui olim S. P. id est, *sine patre*; scilicet certo dicebatur; ideoque *spurius*, ait ex Plutar. Sigonius in nomin. Roman. Quia enim furtiui fornicariorum amores solent esse vehementes & ardentes, idcirco totos se suaque in generatione effundunt, ac procreant gigantes & monstra. Hæc enim originis gigantum fuit causa, vt dixi Genes. 6. Audi S. Isidor. lib. 9. Orig. cap. 5. hæc sputio etyma dantem. *Nothus dicitur, qui de patre nobili & matre ignobili gignitur, sicut ex concubina. Est autem hoc nomen Græcum, & in latinitate deficit. Huic contrarius est spurius, qui de matre nobili & patre ignobili nascitur. Idem spurius patre incerto, matre vidua genitus velut, tantum spurij filius, quia muliebrem naturam veteres spurium vocabant, velut ἀπὸ τοῦ σπόρου, hoc est seminis non patris nomine. Eosdem & fauonios appellabant quia quædam animalia fauonio spiritu hausto concipere existimantur. Vnde & hi qui non sunt de legitimo matrimonio matrem potiùs quàm patrem sequuntur. Latinè autem spurij, quasi extra puritatem, id est quasi immundi.*

A

Spurius ergo *σπόριος*, id est *seminatus* dicitur, eo quòd è patre nihil habeat nisi semen.

Porrò Rabbini aiunt vel potiùs fingunt Goliath ex Orpha prognatum, Dauidem ex Ruth. Idem asserit Philo in Antiq. Biblicis, sed hic est Pseudophilo, & Prudent. in Hammartig. Vide dicta Ruth 1.

B

Etymon Goliath. NOMINE GOLIATH] *Goliath* Hebr. idem est quod *captiuitas, transmigratio, reuolutio*, ait Pagnin. Aptè: Nam ipse captus & cæsus à Dauide, causa fuit quòd Philisthæi socij eius caperentur & cæderentur ab Hebræis, itaque victoria & imperium à Philisthæis transmigraret & reuolueretur ad Hebræos, priùs Philisthæorum dominos.

C

ALTITVDINIS SEX CVBITORVM ET PALMI] Erat enim de stirpe gigantum, ait Nazianz. Orat. 30. & Philastr. Hæresi 39.

VERS. 5. ET LORICA SQVAMATA INDVEBATVR] Regia legum: *hamata*, sed legendum cum Roman. *Lorica squamata quæ* Chald. Vatablo & Pagnino, *squamata*, id est squamis æreis operta & tecta, ait Vatabl. Sept. tamen vertunt: *hamata*, id est hamis: id est catenulis contexta, de qua Virgil 3. Æneid.

Loricam consertam hamis, auroq; trilicem.

Porrò 2. Reg. vers. 19. dicitur Adeodatus Bethlehemites percussisse Goliath Gethæum, *cuius hastile erat quasi liciatorium texentium.* Vbi Chald. Raban. Lyran. Glossa & Rabbini per Adeodatum accipiunt Dauidem, vt sit eadem historia & pugna cum hac quæ hoc capite describitur.

D

Adeodatus qui Goliath percussit, nō fuit Dauid. Meliùs Iosephus, Abul. Serarius & alij censent esse diuersam, eò quòd 1. Paral. 20. 5. Adeodatus dicatur percussisse fratrem Goliath: quare sicut Dauid percussit Goliath, sic Adeodatus vnus ex fortibus millibus Dauidis percussit fratrē eius qui pariter vocabatur *Goliath*; aut certè dicebatur Goliath, quia proceritate & robore, æquè ac superbia & audacia similis erat Goliatho Dauidis. Sic vulgò dicimus de viro forti: Iste est alter Samson, vel alter Hercules.

VERS. 7. HASTILE AVTEM HASTÆ EIVS ERAT QVASI LICIATORIVM (Chald & Vatab. *quasi iugum*) TEXENTIVM] *Licia* vocantur fila quibus in pannis textores implicant & intexunt stamina, idque circa lignum crassum, quod ab *ijs liciatorium* dicitur vel *iugum*, eò quòd textores telā illi iungāt & circa illud conuoluāt. Vnde Ouid. 6. Metam. *Tela iugo iuncta*

ELIGITE EX VOBIS VIRVM ET DESCENDAT AD SINGVLARE CERTAMEN] Subinde licet bellum vertere in duellum: cùm id publica auctoritate fit, vt vnius cæde multorum strages redimantur. Sicut Romani bellum cum albanis verterunt in duellum trium Horatiorum cum tribus Curiatijs, vtrimque tergeminis fratribus. Vide Theologos de bello & duello disserentes. Verùm Goliath hic iniquè & ex fastu duellum hoc ambiuit, & ad illud singulos Hebræos prouocauit, confisus sua proceritate, robore & armatura, putans neminem sibi posse æquari vel resistere: quare meritò Deus eius fastum strauit per Dauidem: vti sæpè in duellis prouocantes iusto Dei vindicis iudicio succumbunt & cæduntur. Sic Radislaus Dux Curmiensis iniustè inuadens Boëmiam, eius regem S. Wenceslaum prouocauit ad duellum: acceptauit illud rex sanctus, vt bellum duello, & populi periculum suo vnius redimeret. Dum ergo equum conscendit, vidit eius aduersarius illi ab Angelo hastam porrigi, se verò hac voce cælesti moneri: *Noli ferire*: quo viso perterritus, ex equo desilijt, ad pedes S. Wenceslai procidit, veniam petijt, quàm ei rex mitis, ad parcendum quàm ad vlciscendum pronior illicò indulsit. Ita habet eius vita & Æneas Syluius c. 15. Boëmiæ. Audi S. Ambros. lib. 1. offic. cap. 35. *Numquam Dauid nisi lacessitus bellum intulit. Itaque prudentiam fortitudinis comitem habuit in prælio. Nam & aduersùs Goliam, immani mole corporis virum singulari certamine dimicaturus, arma quibus oneraretur respuit. Virtus enim suis lacertis magis quàm alienis integumentis nititur. Deinde eminùs, quò grauiùs feriret ictu lapidis hostem interemit &, posteà numquam nisi consulto Domino bellum adorsus est. Ideò in omnibus victor prælijs vsque ad summam senectam manu promptus, bello aduersùm Titanas suscepto, ferocibus bellator miscebatur agminibus, gloriæ cupidus, incuriosus salutis.*

VERS. 8.

Duellum aliquando licitum.

Duellum S. Wenceslai Boëmiæ Regis.

ABIERVNT AVTEM TRES FILII EIVS MAIORES POST SAVL IN PRÆLIVM] Ergo Saul iam per Dauidem citharizantem liberatus erat à spiritu malo: alioqui enim nec iuisset ad prælium, nec Dauidem à se dimisisset. VERS. 13.

ACCIPE FRATRIBVS TVIS EPHI POLENTÆ] &c. VERS. 17.

ET DECEM FORMELLAS CASEI] id est vt Chald. & Vatabl. *Et decem caseos lactis*; ex lacte enim coagulantur casei in formas rotundas vel quadratas, quæ *formella* vocantur. VERS. 18.

Allegor. S. Aug. serm. 197. qui est de Dauide & Goliath, totum hoc caput & duellum explicat de Christo duellante cum diabolo: *Isai*, inquit, *gessit typum Dei Patris. Isai misit Dauid vt requireret fratres suos: & Deus Pater misit vnigenitum suum, ex cuius persona scriptum est: Narrabo nomen tuum fratribus meis. Ad requirendos enim fratres suos venerat Christus, quando dicebat: Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel.* Et paulo post: *Venit ergo Dauid cum tribus mensuris, & decem formellis casei, vt fratres suos in prælio positos visitaret; quia venturus erat Christus cum Decalogo legis & mysterio Trinitatis, vt genus humanum de potestate Diaboli liberaret.*

ET CVM QVIBVS ORDINATI SVNT DISCE] Hebr. ערבתם *arubbatam*, id est *mistionem eorum accipe*, hoc est cognosce cum quibus misti & sociati sunt. Fortè Noster pro ערבתם *arubbatam*, legit vicinū ערכתם *arucatam*, id est *ordinem eorum*, vnde vertit: *Cum quibus ordinati sunt disce*, Septuag.

Qui-

Quibus indigeant cognosce. Chald. *bonitatem eorum affer.* Pagn. *Pignus eorum tolle*, id est redime. Vatab. *Affer quadam diuersi generis* (quasi mista) *quæ illis tradas.*

Vers. 20. Et venit ad locvm magala] Locus ita dictus quasi: *Castrorum vallum* à circulari forma, עגול *agol* enim significat rotundum siue circulum; vel à curruum ambitu: hisce enim vallare solent castra, ac currus rotundis siue circularibus aguntur rotis. Vnde Sept. vertunt: *Et venit in rotunditatem* Chald. *venit in castra.* Vatabl. *venit in vallum castrorum.*

Vers. 26. Qvis enim est hic Philisthævs incircvmcisvs, qvi exprobravit acies Dei viventis] Ecce iam spiritu Dei impellente Dauid parturit monomachiam cum Golia, vt honorem tum Dei, tum Israelis tueatur: Vnde S. Ambros. in Psalm. 118. serm. 17. *Dauid*, inquit, *perterritis omnibus, allophyli impetum lusit, & singulari certamine summam belli & totius prælij pondus excepit, virtute sua solus commune crimen refellens, & tot us retorquens in hostem plebis opprobrium.* Et serm. 18. docet Dauidem hic præluisse Christo: *Gerebat enim typum eius*, inquit, *qui quasi despectus venturus esset in terras, & sine legato, sine adiutore, sine nuntio totum populum mundi huius crucis suæ prælio liberaret: cui applauderent animæ sanctorum per baptismatis Sacramenta renouatæ, quod verum illum Goliam reuelatum nobis ac proditum, verbi sui gladio trucidasset. Iacet igitur verus Golias humilitate filij Dei stratus, amisit caput quod in multas artes vertebat & fraudes. Psallunt securæ iam animæ, quæ ante peccatorum suorum tormenta deflebant. Ducunt tympana, hoc est corporibus suis peccato mortuis resultantes: Sed triumphauit in millibus, Dauid in decem millibus. Rex ille durus indignatur, & irascitur diabolus, eò quòd tanerent iuuenculæ quia diuitiæ filius paucos decepit, Christus totum mundum redemit.*

Vers. 28. Qvod cvm avdisset Eliab frater eivs maior, &c. iratvs est contra David, &c.] Vel ex prudentia humana arguens Dauid iuuenis curiositatem, superbiam & temeritatem, quasi qui monomachiam cum gigante ambiret; vel idipsum faciens ex quadam æmulatione vel inuidiola, ait Theodor. Vnde Allegor. S. August. serm. 197 iam citato: *Frater iste senior*, inquit, *qui Dauid typum Christi gerentem per malitiam increpauit, significauit populum Iudæorum qui per inuidiam Christo Domino, qui pro salute humani generis venerat, detraxerunt, & multis frequenter iniurijs affecerunt. Quare*, inquit, *dimisisti oues illas & venisti ad prælium? quasi non tibi videtur per os eius salutis hominum inuidens diabolus loqui: tamquam si diceret Christo: Quare dimisisti nonaginta & nouem oues qua non errauerunt, & venisti vt vnam requireres quæ perierat, & eam de manu spiritalis Goliæ, id est de potestate diaboli per crucis baculum liberatam ad ouile proprium reuocares. Quare*, inquit, *dimisisti oues paucas illas.*

Vers. 29. Nvmqvid non verbvm est] q.d. Non quæro bellare, vti me videris arguere quòd ea de causa oues deseruerim, sed tantùm sermocinor de communi rumore & loquela, quæ in omnium ore circa hunc gigantem versatur. Ita S. Chrysost. hom. 46. in Gen. *Vide*, ait, *huius prudentiam & mansuetudinem. Nihil temerarium vel asperum ijs loquitur, sed reprimens eorum flammam & demulcens inuidiam inquit: Numquid*, inquit, *vidistis me arma arripere? Numquid vidistis me adordinari cæteris in acie? Tantùm videre volui & interrogare, vnde tantum huic infamiæ*

A

Vers. 31. Avdita svnt avtem verba qvæ locvtvs est David] inquiens de præmio vincentis Goliam; vnde illa audientes cognoscebant eius animositatem & desiderium duellandi cum Goliath illi à Deo immissum; ideoque rem totam annuntiarunt Sauli, qui Dauidem videns & audiens tanto animo ad duellum cum gigante se offerentem, agnouit in eo aliquid inesse cæleste & diuinum. Nam vt ait S. Chrysost. hom. de Dauide & Saule, Dauid non ex superbia vel temeritate, sed accensus zelo & patriæ charitate ab barbarum cucurrit.

Vers. 36. Nam et leonem et vrsvm interfeci] Allegor. S. August. serm. 197. *Dauid, id est Christus nunc leonem & vrsum strangulauit, quando ad inferna descendens omnes de eorum faucibus liberauit. Denique audi prophetam ex persona Domini supplicantem: Erue à framea animam meam, & de manu canis vnicam meam: libera me ex ore leonis. Et quia vrsus in manu fortitudinem habet, & leo in ore, in istis duabus bestijs idem diabolus figuratus est. Hoc ergo ex persona Christi dictum est, vt vnica eius Ecclesia de manu, id est, de potestate, vel de ore diaboli tolleretur.*

B

Tropol. Abbas Pæmen rogatus à quodam tentato spiritu fornicationis, vt daret sibi remedium, respondit illud Dauid 1 Reg 17. *Quia leonem quidem percutiebam, nam & vrsum frequens suffocabam. Hoc autem ita intelligitur, quia furorem ab animo meo abscindebam, fornicationem autem in laboribus affligebam.* Ita Ruffinus in vitis Patr. lib. 3. num. 16.

Vers. 38. Et indvit Savl David vestimentis svis] Videbat enim tantos Dauidis animos non posse esse nisi à Deo: illum ergo à Deo agi ad hoc duellum censebat. Hinc pater Dauidem procero fuisse corpore; alioqui enim proceri Saulis vestes & arma illi aptari nequiuissent. Minùs enim congruum est quod ait Lyran. Serarius & alij, vestes has dici Saulis non quòd essent ipsius, sed quòd ex vestiario eius essent depromptæ. Peius Rabbini fingunt Deum vestes Saulis adaptasse corpori Dauidis. Fecit hoc Saul, vt Dauidem honoraret & animaret ad duellum. *David fuit procerus corpore.*

C

Vers. 40. Et tvlit bacvlvm svvm, &c. et elegit sibi qvinqve limpidissimos lapides de torrente, et misit eos in peram pastoralem] qua vti solent pastores, vt in ea reculas suas recondant. Minùs aptè ergo S. Chrysost. S. August. & Rupert. properam vertunt *fistulam* siue *mulctram lactis*, in qua pastores solent mulgere lac ex ouibus. Ad quid enim *mulctra* in hoc duello?

Et processit adversvm Philisthævm] *Dauid hominibus videbatur inermis sed gladio diuinitatis erat armatus*, ait S. Ambr. serm. 88.

D

Allegor. S. August. serm. 197. *Dauid*, inquit, *gessit typum Christi. Quis enim contra Goliath, id est diabolum pugnare poterat, antequàm Christus Dominus genus humanum de potestate diaboli liberaret? Dauid enim interpretatur manu fortis. Quid eo fortius fratres, qui vniuersum mundum vicit armatus non ferro sed ligno? Stabant ergo filij Israel contra aduersarios quadraginta diebus. Quadraginta dies propter quatuor tempora & quatuor partes orbis terræ, vitam præsentem significant, in qua contra Goliath & exercitum eius, id est contra diabolum & angelos Christianorum populus pugnare non desinit. Nec tamen vincere posset, nisi verus Dauid Christus cum baculo, id est cum Crucis mysterio descendisset.* Et post nonnulla: *Venit ergo Christus & alligauit diabolum. Sed dicet aliquis. Si alligatus est, quare adhuc tantùm*

eùm prævalet: Verum est fratres charissimi quia multum prævalet, sed tepidis & negligentibus, & Deum in veritate non timentibus dominatur alligatus est enim tamquam innexus tanis catenis, & neminem potest mordere, nisi eum qui se illi mortifera securitate coniunxerit. Iam videte fratres, quam stultus est homo ille quem canis in catena positus mordet. Tu te illi per voluntates & cupiditates sæculi noli coniungere, & ille ad te non præsumet accedere: latrare potest, sollicitare potest, mordere omnino non potest nisi volentem. Non enim cogendo, sed suadendo nocet, nec extorquet à nobis consensum sed petit. Et mox: *Dauid tulit baculum, Christus portat crucem.*

Tropol. S. Bernard. serm. in Domin. 4. post Pentecosten: per quinque lapides Dauidis accipit quinque virtutes, quibus prosternimus Goliath, id est mentis elationem, nimirum comminationem pœnarum; promissionem præmiorum, dilectionem Dei, imitationem sanctorum, & orationem.

Hinc rursum S. August. in Psalm. 33. Conc. 5. *Quod Dauid, ait, prostrauit Goliam, Christus, est qui occidit diabolum. Quid est autem Christus, qui diabolum occidit? humilitas occidit superbiam.* Et mox: *Viam enim nobis fecit per humilitatem quia per superbiam recesseramus à Deo, redire ad Deum nisi per humilitatem non poteramus, & quem nobis præponeremus ad imitandum non habebamus. Omnis enim mortalitas hominum superbiâ intumuerat. Et si existeret aliquis humilis vir in spiritu, sicut erant Prophetæ, Patriarchæ, dedignabatur genus humanum imitari humiles homines. Ne ergo dedignaretur homo imitari hominem humilem, Deus factus est humilis: vt vel sic superbia generis humani non dedignaretur sequi vestigia Dei.*

Vers. 42. DESPEXIT EVM: ERAT ENIM ADOLESCENS RVFVS ET PVLCHER ASPECTV] *Despexit* Goliath Dauidem, quia ipse erat adolescens, ac penè inermis & pulcher. Despexit ergo eius ætatem, arma & pulchritudinem. Æstimabat eum imbellem, eò quòd esset tam pulcher. Bellicosi enim solent esse vultu martio & feroci, non eleganti & pulchro. Vnde Isidorus Clarius: *Despexit,* inquit, *eum quod non esset vir bellicosus, & pugnis assuetus: nam cernebat eum iuuenem rubicundum, & pulchro aspectu, quales Martiales homines esse non solent, quos radij solares & assidua defatigatio deformes reddunt.*

Hinc Tertul. bellum Messiæ de quo dicitur Psalm. 44. 4. *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime,* lib. 4. contra Iudæos c. 9. probat fore spirituale non corporale, eò quòd præcessit v. 5. *Speciosus formâ præ filijs hominum. Valde autem,* ait Tertul. *absurdum est, si quem ad bellum ense cingebat, et de tempestiuitate decoris & labiorum gratia blandiebatur.*

Pulchritudo martia quæ

Vnde Seneca in Hippolyto: *Quàm grata est,* inquit, *species torua viriliter.* Aristot. in Ethicis, ait primam pulchritudinis partem esse, *vt corpus aptum sit ad ferendos labores:* additque requiri quandam *in vultu ferociam, vt hostibus terribilis videatur,* qualem in Alexandro Magno fuisse docet Rhodigines lib. 9. c. 24. qualem Cicero lib. 1. de officiis vocat, *dignitatem virilem:* ac talem in Dauide fuisse, & cum ætate bellisque quæ assiduè gessit creuisse non est dubium, vt patet ex hoc conflictu cum Goliath, & magis patebit ex sequent. *Præstantissima forma,* ait Euripedes, *digna est imperio.* Sicut enim deformitas in Iuliano Apostata, vt refert D. Greg. Nazian. orat. 4. contra illum, & in Caligula, Othone, Galba & similibus, vt refert Tranquillus, non obscurè prodidit illos pessimos fore Imperatores, ita planè dignitas & liberalitas formæ eos optimè imperaturos præmonstrauit. Nam de Iulio Cæsare, *Colore fuisse candido, teretibus membris, ore pleniore, vegetisque oculis:* De Augusto. *Forma fuisse eximia & per omnes ætatis gradus venustissima.* De Tito Vespasiano, *Forma egregia, & cui non minus auctoritatis inesset, quàm gratiæ,* testatur Suetonius in eorum vitis. Idem de Alexandro scribit Plutarch. Polybius lib. 4. laudat Philippum Macedoniæ regem, Alexandri parentem ab specie atque egregio aspectu, addens, non facilè fuisse regem reperire pluribus naturæ dotibus ornatum. Et de Scipione Plutarch. in eius vita: *Erat,* inquit, *Scipio animo, alijsque virtutibus vehementer excellens sed præstantiori etiam pulchritudine oris, totiusque corporis forma conspicuus, læta atque hilari fronte: quæ plurimum valent ad gratiam conciliandam.* Pacatus in Panegyr. ad Theodosium: *Augustissima,* inquit, *quæque species plurimum creditur habere è cælo.* Et subdit: *Virius tua meruit imperium, sed virtuti addidit forma suffragium: illa præstitit, vt oporteret te Principem fieri: hæc vt deceret.*

NVMQVID CANIS EGO SVM] quasi dicat, ait S. Chrysost. hom. 46. in Genes. *Putasti te adhuc apud oues esse, & canes quosdam persequi; & ita contra me, quasi contra canem instrumentis illis instructus in pugnam venisti? statim experientia disces non tibi cum homine vulgari bellum esse.* Vers. 43.

Goliath erat canis.

Sed verè Goliath impudentia, infidelitate, spurcitia erat canis; ideoque vt canis lapide percussus est à Dauide. Audi S. Paulin. natali 5.

Ille gigas pueri funda pastoris, obiuit.
Vt canis.

ET MALEDIXIT PHILISTHÆVS DAVID IN DIIS SVIS] dicendo v. g. perdant te Dij nostri, percutiat te noster Dagon. Porrò Dauid, ait Basil. Seleu. Orat. 15. hinc animos & omen victoriæ capiebat dicens: *Maledicam inimici linguam victoriæ pignus teneo:* tum quia maledicos punire, tum quia Deos gentium humiliare solet Deus cum suis cultoribus.

DIXIT AVTEM DAVID AD PHILISTHÆVM: TV VENIS AD ME CVM GLADIO ET HASTA ET CLYPEO, EGO AVTEM VENIO AD TE IN NOMINE DOMINI EXERCITVVM] Hinc patet Dauidem à Deo impulsum suscepisse hoc duellum, alioqui enim temerè iuuenis giganti, inermis armato, imbellis bellicoso se opposuisset. Ita Ioseph. Theod. & alij. Deus ergo illi animos æquè ac vires indidit, ac spem certam victoriæ. Vnde subdit Dauid. Vers. 45.

ET DABIT TE DOMINVS IN MANV MEA] q. d. Ideircò planè inermis tibi armato occurro, vt ostendam me vno Deo niti, & in eo omnem victoriæ spem seponere, quòd scilicet ipse te adeò elatum mea manu percutiet & occidet. *Sic, sic,* ait S. August. serm. 5 de verbis Apostoli: *aliter non, omninò aliter non prosternitur inimicus. Qui pugnat viribus suis, antequam pugnet ipse prosternitur.* Hæ voces Dauidi inermi victoriam & regnum pepererunt. Vnde Basil. Seleuc. orat. 15. exclamat: *O plenas amoris diuini voces, vel ante victoriam potitus victoria! O qui palam fecisti fidem ad pugnam armis non indigere! O qui in te ipso palam fecisti fidei vim! tales animas legere nouit gratia: quare & cura gregis distentum vocauit ad regnum.* Vers. 46.

Audi S. Chrysost. hom. de Dauid & Goliath: *Dauid dixit ad eum: Tu venis ad me fidens in gladio, ego in Deo, tu terrenis dimicas, ego cælestibus pugno; tu in lancea, ego in fide, tu in clypeo: ego in pace, tu venis ad me in armorum virtute, ego in potentissimo genitore. Denique*

in

in te tua arma vertentur, in te tuus gladius exeretur; Dei est enim hæc pugna, Dei erit & ipsa victoria.

Porrò Iosephus 6. Antiq. c. 10. Dauidem Goliæ dixisse ait: *Tu me inuadis hasta tua confisus, & thorace & gladio: mihi verò pro armatura Deus est, qui te ac tuum exercitum hodie nostris manibus deleturus est.* Nota τὸ *mihi verò pro armatura Deus est. Si enim Deus pro nobis, quis contra nos?* Rom. 8.

Vers. 49. Percussit Philisthæum in fronte: et infixus est lapis in fronte eius, et cecidit in faciem suam super terram] Chald. *Percussit Philisthæum super domum oculorum eius, & infixus est lapis in domo oculorum eius, & cecidit super nasum suum in terram.* Ergo Goliath galea sua texerat caput, sed non frontem, præsertim quia Dauidem quasi inermem despiciebat; aut si eam texerat, tam valide Dauid roboratus à Deo lapidem vibrauit, vt galeam perfringeret.

B

David frontem Goliæ terebrauit. Hinc patet Primò, Dauidem fuisse insignem fundibularium: petijt autem frontem Goliæ, quia eà perfractâ lædebat cerebrum Goliæ, à quo omnis spiritus, motus & sensus manat: itaque fecit eum quasi exanimem & stupidum in terram corruere. Patet secundò, ictum hunc Dauidis adeò fuisse validum, vt lapis frontem Goliæ terebraret & cerebrum feriret: inde enim quasi motu & sensu destitutus concidit. Ita Abulens. Et Prudentius in Psychomachia.

Traiectumq; tono terebrauit vulnere frontem.

Patet tertio, primo vnius lapidis ictu Goliam corruisse. Minùs ergo benè Glossa & Hugo censent, Goliam ternis lapidibus & ictibus à Dauide prostratum fuisse, vt trinam Christi à diabolo tentati repulsam & victoriā repræsentaret. Addit Chald. Rabbini & Philo, vel potiùs Pseudophilo in Antiq. Biblicis Dauidē lapidi quo percussit Goliath, inscripsisse nomen Dei & Patriarcharum. Veriùs Panthaleon Cartophylax Ecclesiæ Chonensis Hom. de S. Michaele (extat apud Surium in festo S. Michaelis) asserit Archangelum Michaelem quasi præsidem Synagogæ & protectorem Israelis æquè ac Dauidis regis per eum percussisse Goliam.

C

Mysticè S. August. ser. 197. de Tempore: *Videte,* ait, *fratres, vbi Dauid Goliath percusserit, in fronte vtiq; vbi crucis signaculum non habebat. Sicut enim baculus, crucis typum habuit, ita etiā & lapis ille de quo percussus est, Christū Dominum figurabat. Ipse est enim lapis viuus, de quo scriptum est: lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.* Et inferiùs Tropologiam afferens: *Quod verò,* inquit, *in fronte percussus est, hoc significat, quod modo in nostris competentibus exercetur, quia quando Cathecumenus in fronte signatur, spiritalis Goliath percutitur, & diabolus effugatur.*

D

Idem August. hom. 31. inter 50. in fine: *Golias,* inquit, *de viribus suis superbus, elatus, inflatus, primò totam victoriam vniuersæ partis suæ in se vno constituit. Et quia omnis superbia habet impudentiam frontis, in ipsa fronte lapide veniente deiectus est. Euacuata est frons quæ habebat impudentiam superbiæ suæ: & vicit frons quæ habebat humilitatem crucis Christi. Propterea & nos signum ipsum crucis in fronte portamus, quia illud intelligimus.* Ita S. Aug ista hom. cuius titulus est: *de Monomachia Dauidis & Goliæ.*

Tropol. Duellum Dauidis cum Golia repræsentat luctam spiritus cum carne, qui scilicet carnem suā lapide austeritatis deijcit, & gladio mortificationis caput illi abscindit ne prætit, sed subsit. Vnde S. Chrysost. Goliath vocat, *turrim car-*

A *neam.* Rursum subigit sibi frontem, quia in fronte animi indoles & passiones ac præsertim superbia, impudentia & feritas cernitur. Vnde Aristot. lib. 1. de hist. anim. cap. 8. *Quibus, ait, frons magna est, sunt segnes: quibus parua, mobiles: quibus lata, mente moueri idonei, quibus rotunda, iracundi.* Eadem penè ad verbū habet Plinius li. 11. c. 52. qui & c. 37. addit: *Frons & alijs (animalibus) sed homini tantùm tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, seueritatis index.* Denique spiritus validus subigit sibi cerebrum sub fronte latens, quod est officina omnis prauæ cogitationis & concupiscentiæ.

Et tulit gladium eius, &c. præcidit que caput eius.] Dauid ergo Goliam suo ipsius gladio peremit. Eò gloriosior fuit eius victoria: licet enim Goliath lapide ictus corruerit in terram, non tamen illicò mortuus occubuit, sed tunc demum, cùm Dauid illi caput amputauit. Porrò Philo vel potiùs Pseudophilo in Antiq. Biblicis narrat vel potiùs fingit Goliam, cùm Dauidem suum in se gladium stringentem videret, dixisse: *Festina & interfice me, & exulta. Et dixit ei Dauid: Antequam moriaris aperi oculos tuos, & vide interfectorem tuum qui te interfecit. Et respiciens Allophylus vidit Angelum, & dixit. Non solus occidisti me, sed qui tecum aderat, cuius species non est sicut species hominis. Et tunc Dauid abstulit caput eius ab eo.* Vers. 51.

Allegoricè D. August. serm. 197. de Tempore: *Quod,* inquit, *Dauid non habens gladium ascendit super Goliath, & eum propria interfecit gladio; designatum est, quòd in aduentu Christi suo gladio diabolus victus est, qui per nequitiam suam & iniustam persecutionem, quam exercuit in Christum, omnium in eum credentium perdidit principatum.*

Denique vnctio Samuelis hic operabatur: hoc enim duello & victoriâ Dauid strauit sibi viam ad regnum, ad quod à Deo destinatus, & a Samuele vnctus erat. Vnde Salianus & alij censent duellum hoc paulò post vnctionem contigisse, scilicet vnctum fuisse Dauidem anno ætatis 20. qui regni Saulis erat octauus, duellum verò hoc inijsse anno ætatis 22. qui fuit Saulis decimus.

Assumens autem David caput Philisthæi attulit illud in Ierusalem] Priùs illud in castra intulit, deinde per vrbes circumtulit, ac tandem in Ierusalem velut regni Israelis caput detulit. Quare meritò S. Chrysost. homil. de Dauid cùm Goliam deuicit, ei congratulans hoc Epinicium cecinit: *Quibus ego te laudibus, quibusq; gloriis præferam sancte ac religiose puer, qui innocentia parer, virtute fortes, senes merito præuenisti; qui potuisti desistentibus cunctis, immanem belluam vincere, hostem prosternere, inimicum populi detruncare? Tu enim deficiente rege, rex ipse & dignitate & merita extitisti. Tu desistentibus fortibus fortiter in prælium prosiluisti. Tu formidanti populo & Goliæ sæuitiam metuenti, dum fortissimè geris, victoriam de hoste Dei populo tradidisti.* Vers. 54.

Arma vero eius posuit in tabernaculo suo,] puta in domo patris sui Iesse, quæ erat in Bethlehem, ac post Saulem rex factus, in regiam suam transtulit. Excipe gladium Goliæ hunc enim Dauid sacrauit Deo & in eius tabernaculo reposuit, vt esset perenne victoriæ huius à Deo acceptæ monumentum: inde enim Dauid fugiens Saulem, gladiū hunc à Pontifice recepit in vrbe Nobe, vti audiemus c. 21. 8. Basil. Seleuc orat. 15. *Sectum caput, ait, cum selectore gladio, victoriæ parenti donatum offert, & cùm quæ deuicerat, Deo offert, et victoriam arrogat.*

regat. O qui palam egisti fidem ad pugnam nullis egere A *armis! O qui in te ipso palam fecisti fides vim!*

Porrò de gladio hoc ait Dauid Psal. 143. 11. *De gladio maligno eripe me.* Nam Psalmus hic à Septu. inscribitur *Psalmus contra Goliath:* vnde & Chald. vertit: *A Gladio Goliath eripe me.* Quare Dauid ante duellum Psalmum hunc composuisse, eoque Dei opē implorasse videtur: vnde mox a Deo animatus, duellum iniit, vicit, triumphauit. Aut potiùs Psalmū hunc parta victoria quasi Epinicium Deo cecinit. Sic enim orditur: *Benedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.* Simile Epinicium Dauidi cecinit Eccles. c. 47. 4. & seq. vbi & causam victoriæ assignat dicens: *Nam inuocauit Dominum omnipotentem,* B

VERS. 55. DE QVA STIRPE DESCENDIT HIC ADOLESCENS?] Videtur Saul non agnouisse Dauidem qui paulò antè fuerat ei familiaris, imò eius armiger & citharœdus. Vnde hoc? Respondet Pseudophilo paulò antè citatus: *Angelus*, inquit, *Domini texit faciem Dauid, & nemo agnoscebat eum. Et videns Saul Dauid, interrogauit eum, quis esset? & non erat qui cognosceret.* Sed hoc est fabulosum.

Dauidem Saul non agnouit. Cur? Resp. 1.

2. Secundò, Caiet. & Tornielius respondent inter duellum hoc & citharizationem Dauidis multos C intercessisse annos, quibus vultus Dauidis crescentis ita fuerit immutatus, factusque virilis, vt nec à Saule nec ab Abner fuerit agnitus. Verùm contrarium innuit hic series historiæ, in qua citharizationi illicò duellum hoc subiungitur: vnde Salianus asserit inter vtrumq; octodecim menses duntaxat intercessisse.

3. Tertiò Theodor. & ex eo Procopius respondent Saulem non agnouisse Dauidem, vel quia furibūdus cithara ludentem non sentiebat, vel quòd inuidia stimulante diligenter & accuratè cognoscere noluit, cuias, & quisnam esset. Verùm needum audierat Saul voces populi: *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia*, quæ fuit origo inuidiæ; atque à Dauide citharizante curatus cessantibus furijs nō poterat non eum agnoscere & diligere. vti dictum est c. præced. v. 21.

Quartò Magister histor. Scholast. respondet, Saulem propter exagitationem spiritus maligni factum esse labilis memoriæ, ideoque Dauidis fuisse oblitum. Idem videtur velle Lyran. Verùm etiamsi hoc non sit improbabile, non tamen omninò satisfacit. 4.

Dico ergo varias huius ignorationis in Saule fuisse causas. Prima, quod Dauid iam grandescens barbâ vestiebatur, quam prius non habuerat, ait S. August. adeoque vultu erat iam magis virili quàm iuuenili: solent enim iuuenes cùm ad virilem ætatem accedunt, paucis mensibus valde in vultu mutari. Secunda, quòd Dauid iam vestiebatur habitu pastoritio: veniebat enim ab ouibus; cùm in aula Saulis veste vsus fuisset aulica. Tertia quòd reges tot habeant aulicos & famulos, totq; regni negotia, vt multorū obliuiscantur. Abner quoq; militię præfectus sæpiùs ab aula aberat & in castris versabatur; vnde Dauidem vix videre & nosse poterat. 5. *Genuind.*

Addunt Lyran. Dion. & Vatab. Saulem hîc nō quærere, quisnam sit Dauid, sed ex qua stirpe & quo patre oriundus, vt sciat an dignus sit cui filiam suam det vxorem, in præmium victoriæ cæsori Goliæ à se promissum v. 25. ideoque Dauidem respondere, se esse filium Isai Bethlehemitæ, id est se esse è tribu Iuda, quæ erat regalis: Iudæ enim Iacob promiserat regnum, sicut Leui Sacerdotium, Genes. 49. Sed iam sciebat Saul Dauidem esse filium Iesse Bethlehemitæ, ab eo enim eum sibi mitti poposcerat c. 16. 22.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

D*Auidi ob Goliam cæsum populus acclamat:* Percussit Saul mille & Dauid decem millia; *quare Saul illi inuidens, dolensque eum sibi præferri, cogitat eum occidere. Primò vibrans in eum lanceam v. 11. Secundò per Philisthæos in bello, cui eum præfecit, v. 17. Tertiò v. 25. per filiam suam, quam ipsi despondit poscens ab eo pro illâ centum præputia Philisthinorum sperans illum ab eis tandem aliquando occidendum.*

1. ET factum est cùm complesset loqui ad Saul: anima Ionathæ conglutinata est
animæ Dauid, & dilexit eum Ionathas quasi animam suam. 2. Tulitque eum
Saul in die illa, & non concessit ei vt reuerteretur in domum patris sui. 3. Inierunt
autem Dauid & Ionathas fœdus: diligebat enim eum quasi animam suam. 5. Nam
expoliauit se Ionathas tunica, qua erat indutus, & dedit eam Dauid, & reliqua vestimenta
sua, vsque ad gladium & arcum suum, & vsque ad balteum. 5. Egrediebatur
quoque Dauid ad omnia quæcumque misisset eum Saul, & prudenter se agebat: posuitque
eum Saul super viros belli; & acceptus erat in oculis vniuersi populi, maximeque
in conspectu famulorum Saul. 6. Porrò cum reuerteretur percusso Philisthæo
Dauid, egressæ sunt mulieres de vniuersis vrbibus Israel, cantantes, chorosque
ducentes in occursum Saul regis, in tympanis lætitiæ, & in sistris. 7. Et præcinebant
mulieres ludentes, atque dicentes: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia.
8. Iratus est autem Saul nimis, & displicuit in oculis eius sermo iste: dixitque: Dederunt
Dauid decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei superest, nisi solum regnum?
9. Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat Dauid à die illa, & deinceps. 10. Post
diem autem alteram, inuasit spiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio do-

mus

mus suæ: Dauid autem psallebat manu sua, sicut per singulos dies: tenebatque Saul
lanceam, 11. & misit eam, putans quòd configere posset Dauid cum pariete: &
declinauit Dauid à facie eius secundò. 12. Et timuit Saul Dauid, eò quòd Domi-
nus esset cum eo,& à se recessisset. 13. Amouit ergo eum Saul à se, & fecit eum
tribunum super mille viros: & egrediebatur & intrabat in conspectu populi. 14. In
omnibus quoque vijs suis Dauid prudenter agebat,& Dominus erat cum eo. 15. Vi-
dit itaque Saul quod prudens esset nimis,& cœpit cauere eum. 16. Omnis autem
Israel & Iuda diligebat Dauid: ipse enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos.
17. Dixitque Saul ad Dauid: Ecce filia mea maior Merob,ipsam dabo tibi vxorem
tantummodo esto vir fortis, & præliare bella Domini, Saul autem reputabat dicens:
Non sit manus mea in eum,sed sit super eum manus Philisthinorum. 18. Ait autem
Dauid ad Saul: Quis ego sum,aut quæ est vita mea,aut cognatio patris mei in Israel,
vt fiam gener regis? 19. Factum est autem tempus,cùm deberet dari Merob filia
Saul Dauid, data est Hadrieli Molathitæ vxor. 20. Dilexit autem Dauid Michol
filia Saul altera. Et nuntiatum est Saul,& placuit ei. 21. Dixitque Saul: Dabo eam
illi,vt fiat ei in scandalum,& sit super eum manus Philisthinorum. Dixitque Saul ad
Dauid: In duabus rebus gener meus eris hodie. 22. Et mandauit Saul seruis suis:
Loquimini ad Dauid clam me dicentes: Ecce places regi,& omnes serui eius diligunt
te. Nunc ergo esto gener regis. 23. Et locuti sunt serui Saul in auribus Dauid om-
nia verba hæc. Et ait Dauid: Num parum videtur vobis, generum esse regis? ego au-
tem sum vir pauper & tenuis, 24. Et renuntiauerunt serui Saul, dicentes: Huius-
cemodi verba locutus est Dauid. 25. Dixit autem Saul: Sic loquimini ad Dauid:
Non habet rex sponsalia necesse,nisi tantùm centum præputia Philisthinorum,vt fiat
vltio de inimicis regis. Porrò Saul cogitabat tradere Dauid in manus Philisthinorum.
26. Cumque renuntiassent serui eius Dauid, verba quæ dixerat Saul,placuit sermo in
oculis Dauid,vt fieret gener regis. 27. Et post paucos dies surgens Dauid, abijt
cum viris qui sub eo erant.Et percussit ex Philisthijm ducentos viros, & attulit eorum
præputia,& annumerauit ea regi,vt esset gener eius. Dedit itaq; Saul ei Michol filiam
suam vxorem. 28. Et vidit Saul,& intellexit quòd Dominus esset cum Dauid: Mi-
chol autem filia Saul diligebat eum. 29. Et Saul magis cœpit timere Dauid: fa-
ctusque est Saul inimicus Dauid cunctis diebus. 30. Et egressi sunt Principes Phili-
sthinorum: à principio autem egressionis eorum, prudentiùs se gerebat Dauid quàm
omnes serui Saul,& celebre factum est nomen eius nimis.

VERS. 1. ANIMA IONATHÆ CONGLVTINATA EST ANIMÆ DAVID] q.d. Ionathas intimè & tenerrimè Dauidem dilexit, ita vt videretur anima ipsius glutino affixa, & quasi in vnum compacta cum anima Dauidis. Amantis enim anima magis est in amato quàm in amante, adeoque amantes vnam eamdemque videntur habere animam, mentem & voluntatem. Tales fuere S. Aug. & amicus ille eius. quem non nominat, sed ita describit lib. 4. Cōfess. c. 6. *Mirabar enim cæteros mortales viuere, quia ille, quē quasi non moriturum dilexeram, mortuus erat; & me magis, quia ille alter eram, viuere illo mortuo mirabar. Bene quidam dixit de amico suo, dimidium animæ meæ. Nam ego sensi animam meam & animam illius vnam fuisse animam in duobus corporibus, & ideò mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius viuere, & ideò fortè mori metuebam ne totus ille moreretur, quem multum amaueram.*

Amantium anima vna

Tales quoque fuere S. Basilius, & S. Gregor. Nazian. Audi Nazian. orat. 20. in funere S. Basilij: *Vna vtrique anima videbatur duo corpora ferens. Quòd si minor fides ijs habenda est, qui omnia in omnibus posita esse dicunt: At nobis certè credendum est, quod vterque in altero, & apud alterum positi eramus.*

Causa amoris fuit similitudo morū & amorum. Ionathas enim æquè ac Dauid, erat candidus, probus, bellicosus & triumphans de Philisthæis, vti iam triumpharat Dauid de Golia. Quare Ionathas cū Dauide fœdus amicitiæ perpetuæ inijt & iuramen- A to (addit Abul. immolatione quoque victimarum) firmauit. Idque bis renouauit c. 20. & 23.

Ionathas ergo valde dissimilis fuit patri suo Saulij huic enim Dauidis virtus & victoria mouit inuidiam & odium internecinum, Ionathæ verò mouit summum amorem.

PERCVSSIT SAVL MILLE, ET DAVID DECEM MILLIA:] quia Dauid cæso Golia cecidit, tota castra Philisthinorum, in quibus erant plusquam decem millia: hæc enim videndo cæsum esse Goliam, in quo omne suum robur omnemque victoriæ spem collocarant, illicò fugerunt, ac fugiendo cæsa sunt ab Hebræis insequentibus c. 17. vers. 52. Porrò canticum hoc in prouerbium abijt, quo vtimur cùm duos ab insigni virtute laudamus, sed vnum alteri præferimus. VERS. 7.

B Allegor. S. August. serm. 197. de temp. & ex eo Ruper. li. 2. in lib. Reg. c. 6. *Dauid*, ait, *id est Christus, maledicti hostis* (peccati & diaboli) *caput amputauit, id est principatum abstulit, & exinde resurgens ex mortuis in Hierusalem cælestem victor ascendit. Hoc auditu excitatæ per fidem occurrunt animæ nostræ Victori publicè & priuatim cātantes & ducentes choros lætitiæ. Quid canimus, quid confitemur? Percussit Saul mille, & Dauid decem millia in millibus suis, id est vniuersitatem peccati destruxit in suis virtutibus, suis, inquam, quia non aliunde petitis.*

PERCVSSIT SAVL MILLE, ET DAVID DECEM MILLIA. Sic Aureliano Imper. qui suamet

manu Sarmatas 48. interfecerat, & diuerſis diebus vltra nongentos & quinquaginta, acclamatum eſt à pueris die feſto ſaltitantibus militariter: *Mille, mille, mille, mille, mille, mille decolauimus: vnus homo mille, mille, mille, decolauimus mille, mille, mille, viuat, qui mille, mille occidit. tātum vini habet nemo, quantum fundit ſanguinis.* Ita refert Theoclius Cæſareorum temporum ſcriptor apud Vopiſcum in Aureliano. Addit Vopiſcus: Idem (Aurelianus) apud Maguntiacum tribunus legionis ſextæ cùm Frācos per Galliam vagantes valde afflixiſſet, iterum de eo facta eſt cantilena: *mille Francos, mille Sarmatas occidimus: Mille, mille, mille, mille, mille Perſas quærimus.* Similis eſt illa ad Sponſam acclamatio. Cantic. 4. 8. *Veni de Libano, ſponſa mea, veni coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*

VERS. 8. IRATVS EST AVTEM SAVL NIMIS,] tum populo ſic acclamanti, tum Dauidi acclamato; in eumque inuidiam & odium lethale concepit, præſertim quia videbat populum magis fauere Dauidi quàm ſibi, ac Dauidem ſe meliorem, fortiorem & feliciorem à Deo dirigi: vnde conijciebat, in illum transferendum eſſe regnum, quod Samuel ſibi abſtulerat. Quare vt regnum ſibi ſuiſque poſteris aſſecuraret, omnino ſtatuit occidere Dauidem quaſi regni ſui æmulum; vnde ait:

QVID EI SVPEREST NISI SOLVM REGNVM?] q.d. Video Dei gratiam, populi fauorem, virtutem & felicitatem bellicam à me tranſiſſe in Dauidem: quid ſupereſt, niſi vt regnum meum in illum trāſferatur? Cupido autem regni in regibus eſt ardentiſſima: regnum enim eſt omnis eorum dignitas, gloria, opulentia & felicitas. Qui ergo illud ambit vel aufert, tangit eorum pupillam, imò transfigit. Hæc fuit cauſa odij immanis & perpetui Saulis in Dauidem: ideoque pœna culpæ ſocia mox eum ſecuta eſt. Nam rurſum inuaſit eum ſpiritus malus, à quo Dauid per citharam eum liberarat.

Cupido regni in regibus ardentiſſima.

Verùm ab hoc odio retrahere Saulem debuiſſet, ait S. Chryſ. hom. de Dauid & Saule: Primò, quòd vera dicebat populus: verè enim Dauid occidendo Goliam percuſſerat decem millia hoſtiū, & amplius. Secundò, quòd partem victoriæ daret Sauli dicendo. *Percuſſit Saul mille*, cùm illa tota deberetur Dauid. Tertiò, quòd Dauid ab hac voce populi erat innocens: nec enim eā procurarat, aut ſciuerat futuram. Quartò, Dauidis modeſtia, quā ſemper Sauli ſe obſequentem, ſubditum & fidelem in bellis præſtitit.

VERS. 9. NON RECTIS ERGO OCVLIS, ſed limis, acerbis, toruis, inuidis, SAVL ASPICIEBAT DAVID A DIE ILLA ET DEINCEPS.]

VERS. 10. POST DIEM AVTEM ALTERAM INVASIT SPIRITVS DEI MALVS SAVL ET PROPHETABAT,] eo modo quo energumeni, epileptici, furioſi & abreptitij dicuntur prophetare & diuinare: quia ſcilicet non loquuntur ex ſe, ſed potiùs loquitur per eos mania & furia, ſcilicet diabolus qui eos corripit & agitat: & quia tales ſubinde quædam occulta & abdita homini (ſed dæmoni nota) pandunt & reuelant. Ita Theodor. Procop. Abul. & Auctor Quæſt. apud S. Hieron. qui, *prophetabat*, interpretatur, *aliena referebat*. Chald. *inſaniebat*. Vatab. *deſipiebat*, id eſt inſana & ſtulta loquebatur, vti faciunt inſani & furioſi. Eſt Catachreſis: quia enim prophetæ ſæpe videbantur populo inſanire, ac delira & abſurda agere vel loqui, hinc & inſani ac energumeni, qui emotæ ſunt mentis, ac furijs vel dæmonibus aguntur, cum inſana & delira agunt dicuntque, prophetare dicuntur: imò Turcæ Epilepticos & lunaticos, vt veros prophetas habent & venerantur, eò quòd Mahomet eorum propheta, laborans epilepſia, cùm ea correptus fuiſſet, vt morbū hunc apud ſuos tegeret, dicebat ſe corripi tunc à Spiritu diuino, ab eoque reuelationes accipere & prophetare. *Prophetabat* ergo Saul, id eſt furebat, baccbabatur, inſana agebat & dicebat. Quin & Plato in Timæo, & Plutarchus libro de oraculis, Enthuſiaſtas, qui ſpiritu malo acti mira dicunt faciuntque, vocant *Prophetas*: ac Cicero orat. pro Sextio *vaticinari & inſanire*, dixit. Ita Theod. *Pſeudoprophetæ*, inquit, *agitati à malo ſpiritu ſunt ſimiles furore percitis Corybantibus. Hoc paſſus eſt etiam Saul vexatus à dæmone.* Sic Seneca ait in Medæa:

Incerta qualis entheos (id eſt Dei ſpiritu inſtincta) *curſus tulit.*

Cum iam recepto Mænas inſanit Deo.

Et Virgil. lib. 6. Æneid. de Sybilla Æneæ:

Bacchatur vates, inquit, *magnum ſi pectore poſſit*
Excuſſiſſe Deum: tanto magis ille fatigat,
Os rabidum fera corda domans, fingitq́, premendo.

Porrò Philo Biblicus Saulem hæc de ſe verè ex ſpiritu malo prophetaſſe narrat. *Manſit*, inquit, *ſpiritus in Saul, & prophetauit dicens. Quid ſeduceris Saul? aut quem perſequeris in vanum? Completum eſt tempus regni tui. Perge in locum tuum: tu enim morieris, & Dauid regnabit. Nonne tu & filius tuus ſimul moriemini & tunc apparebit Dauid regnum?* Atque poſt hæc ſubijcit: *Et abijt Saul & neſciuit quæ prophetauit.*

Moral. Diſce hic diabolicum ſcelus eſſe inuidiam, ac inuidos poſſideri ac torqueri à diabolo, vti contigit Sauli. Inuidia enim propria eſt diabolo: vnde *Inuidia diaboli intrauit mors in orbem terrarum.* Sapien. 2.

Inuidia eſt ſcelus diabolicum.

DAVID AVTEM PSALLEBAT MANV SVA,] pſalterium aut citharam pulſando, vt malum ſpiritum à Saule abigeret: ſed fruſtra: quia Saule perſiſtente in ſua inuidia & odio Dauidis, perſtitit pariter in eo ſpiritus malus.

TENEBATQVE SAVL LANCEAM] qua in bellis vtebatur, quamque vt regni ſui inſigne vbique ſecum circumferebat, vel circumferri curabat, vt alibi regis præfertur gladius.

ET MISIT EAM, PVTANS QVOD CONFIGERE POSSET DAVID CVM PARIETE.] Vide hic quàm inuidia Saulem fecit ingratum, ferum & barbarum in Dauidem, cui vitam & regnum debebat ob cæſum Goliam & ob citharizationem. Audi S. Chryſoſt. hom. de Dauid & Saule: *Per illum vtcit rex ac principatum obtinuit; & quam repoſuit gratiam? Nam ſiquis perpendat præclarè geſtorum magnitudinem, etiamſi rex à ſuo capite detractam coronam Dauid capiti impoſuiſſet, numquam parem retuliſſet gratiam, ſed ampliorem debuiſſet. Hic enim & vitam & regnum illi donauit; ille verò huic regnum tantùm erat reſſurus.* VERS. 11.

Alleg. Sicut Dauid lancea Saulis, ſic Chriſtus in cruce lancea militis fuit appetitus: ſed Dauid illæſus aufugit, Chriſtus verò ea transfixus ad regnum perrexit. Ita Rupert. lib. 2. in lib. Reg. cap. 7. *Nam iſte quidem*, inquit, *in figura patiens, non confixus fugiendo euaſit: ille autem verus paſſiones præfigurantur, lancea clauiſq́, confixus quidem eſt, ſed reſurgendo euaſit.*

Hæc eſt prima perſecutio Saulis contra Dauidem, quam multæ aliæ, ſed præcipuæ ſex conſecutæ ſunt, quas hoc ordine recenſet hic Rupert.

Septem perſecutiones Dauidis.

lib

lib. 2. c. 8. *Prima est*, inquit, *vbi nunc mittente Saul lanceam, vt configeret eum cum pariete, declinauit & fugit. Secunda, vbi postquàm percussit Philisthæos plaga magna, itidem psallentem nisus est Saul configere: & eo declinante, lancea casso vulnere perlata est in parietem. Tertia, vbi cùm fugisset Dauid, & venisset ad Achis regē Geth, interfecit Saul propter illum Sacerdotes Domini. Quarta, vbi nuntiauerunt Ziphæi, dicentes: Ecce Dauid latitat apud nos, & surrexit Saul, & persecutus est Dauid in desertum Maon. Cumq; desperaret Dauid se posse euadere, nuntius venit ad Saul, dicens: Festina & veni, quoniam infuderūt se Philisthæi super terram. Quinta in deserto Engaddi, vbi cùm ingressus speluncā fuisset Saul, vt purgaret ventrem, surrexit Dauid & præcidit oram chlamydis eius silenter. Sexta, vbi iterum nuntiauerunt Ziphæi dicentes: Ecce Dauid absconditus est in colle Achile, & surrexit Dauid, & descendit in desertum Ziph, vbi cùm dormiente illo dixisset Abisai: Conclusit Deus hodie inimicum tuum in manus tuas. Nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel, & secundo opus non erit, Dixit Dauid: Ne interficias eum. Ac deinceps propitius sit mihi Dominus, ne extendam manū meam in Christum Domini. Nunc igitur tolle hastā quæ est ad caput eius, & scyphum aquæ, &c. Septima quæ & vltima, vbi ait Dauid in corde suo: Aliquando incidam in vna die in manus Saul. Nonne melius est vt fugiam, & saluer in terra Philisthinorum, & desperet Saul, cesſetq; me quærere in cunctis finibus Israel? Fugiam ego manus eius. Et surrexit Dauid, & abijt ipse & sexcenti viri cum eo ad Achis filium Maboch regem Geth.*

Prima persecutio recensetur hic. Secunda c. 19. 10. Tertia c. 21. 1. & seq. Quarta c. 23. 19. Quinta c. 24. 3. Sexta c. 26. 1. Septima c. 27. 1. Porrò idē Rupert. li. 2. c. 10. ostendit Deum singulas persecutiones in Dauidis bonum conuertisse, vt ex singulis ipse fortior & gloriosior euaserit; vt patet hic ea C quę singulas persecutiones consecuta sunt legenti: passionis enim comes & asseela est gloria.

Passionis comes est gloria.

Allegor. verò Rupert. c. 8. iam dicto ostendit has septem Dauidis persecutiones repræsentasse septē persecutiones, quas diabolus excitauit contra Christum. Prima fuit, cùm Herodes eum cum cæteris infantibus in Bethlehem quæsiuit ad necem. Matth. 2. Secunda, cum Dauid citharisans, id est Christus prædicare incipiens in Nazareth ciues offendit, qui eum eiecerunt extra ciuitatē in montem, vt præcipitarent. Lucæ 4. 29. Tertia, cùm Iudæis commendans esum carnis suæ, ab eis audiuit: *Durus est hic sermo*, ideoque ab eis desertus fuit. Ioan. 6. 67. Quarta, cùm Principes miserunt suos ministros, vt eum apprehenderent. At illi eo intacto reuertentes dixerunt: *Numquàm locutus est homo sicut hic homo*, Ioan. 7. 46. Quinta, cùm Christo dicente: *Antequam Abraham fieret, ego sum.* Iudæi tulerunt lapides vt iacerent in eum. Ioan. 8. 58. Sexta, D cùm Christo asserente: *Ego & pater vnum sumus*; Iudæi iterum voluerunt eum vt blasphemum lapidare. Ioan. 10. 30. Septima, cum eum ceperunt & crucifixerunt. Matth. 26. & 27.

ET DECLINAVIT DAVID A FACIE EIVS] lanceæ, ait Rupert. aut potiùs Saulis vibrantis lanceam, ait Lyran. Abul. Hugo, Dion. Caiet. & alij. τὸ enim, *eius*, in Hebræo est masculinum non fœmininum, ac proinde Sauli non lanceæ congruit.

Vers. 13 AMOVIT ERGO EVM SAVL A SE] tamquam æmulum sibi exosum, ne eius aspectu doleret. Sauli enim inuido Dauid, quasi regni æmulus & successor, erat dolor oculorum; ac ne Dauid in aula gratiam sibi aulicorum conciliaret, itaque sensim cre-

A scendo se exturbato regnum inuaderet.

ET FECIT EVM TRIBVNVM SVPER MILLE VIROS.] creauit eum Chiliarcham, quem vulgò iam *Colonellum* vocant: fecit hoc Saul tum vt onus bellandi à se iam fesso ignauo & spiritu malo agitato in Dauidem reijceret: tum vt eum hostibus occidendum obijceret, vt patet versu 17.

ET EGREDIEBATVR ET INTRABAT IN CONSPECTV POPVLI,] quasi dicat: Dauid vbique populo aderat, quasi Dux eum præcedens ad prælium, illoque finito eum victorem domum reducens Sapienter Velleius libr. 2. Hist. *Ipse*, (Dux) inquit, *primus faciat Nam facere rectè ciues suos princeps optimus faciendo docet, cumq́; sit imperio maximus, exemplo maior est.*

Vers. 14 IN OMNIBVS QVOQVE VIIS SVIS DAVID PRV- B DENTER AGEBAT,] cauens ne Saulem offenderet, & simul ne in manus hostium incideret, sed ab eis victoriam referret.

ET DOMINVS ERAT CVM EO,] omnes eius actiones & conatus dirigens, prosperans, & ad felicem exitum perducens.

Vers. 17. ECCE FILIA MEA MAIOR MEROB, IPSAM DABO TIBI VXOREM] Promisit eam Saul Dauidi; sed non præstitit: vel quia fictè promisit, vel quia eum pœnituit: timuit enim ne per filiam regiam vxorem Dauid ad regnum euaderet.

Symbolicam causam dat S. Greg. lib. 5. in lib. 1. Reg cap. 1. *Quid est*, inquit, *quòd Iacob vtramque sororem habere licuit, Dauid autem ad maioris thalamum non peruenit? nisi quia Dauid rex fuit, Iacob verò rex non fuit? Qui ergo regimen animarum suscipit, hunc censura Ecclesiastica gregem deserere, & remotæ vitæ otijs vacare non sinit. Merob* enim Hebr. idem est quod, *à magi-* C *stro*, ait Pagnin. vnde notat vitam contemplatiuam, cuius magister est Deus & Spiritus sanctus. *Michol* idem est quod, *riuus*, vel, *decursus aquarum*; vnde notat vitam communem, qualis est actiua: vtramque egit Dauid, vnde contemplans edidit prophetias & psalmos tam diuinos? sed vt significaretur, reges alios & ordinarios debere potius actiuæ vitæ intendere quàm contemplatiuæ, hinc Dauidi Michol obtigit, non Merob.

SAVL AVTEM REPVTABAT DICENS: NON SIT MANVS MEA IN EVM (non occidam Dauidem manu meâ; ne infamiam & indignationem populi mihi conflem: populo enim Dauid erat charissimus) SED SIT SVPER EVM MANVS PHILISTHINORVM.] vt assiduè cum eis præliando tandem aliquando ab eis occidatur, vti optimi Duces & milites pereunt pugnando in bello, sicut nautæ & natatores in aqua natando.

Vide hic malignitatem & calliditatem inuidiæ D Saulis qui semper in peiora dilabitur: per inobedientiam enim cecidit in tristitiam, per tristitiam in inuidiam, per inuidiam in odium implacabile Dauidis, quo vsq; ad mortem vitæ eius perpetuò insidiatus est, eumque miris modis afflixit. Per odium hoc incidit in Dei derelictionem & desperationem, inde in magiam, consulens diabolum per Pythonissam, inde in sui ipsius homicidium, vt eadem manu qua voluerat occidere Dauidem, occideret seipsum.

Saul proficit in peius.

Nimirum agebat eum suis furijs spiritus malus, sed ita vt post agitationis & furoris paroxismos, Saulem sibi suæque inuidiæ & libero arbitrio relinqueret; ad hoc vt liberiùs, ideoque grauiùs peccaret. Poëtæ vt idipsum pulchro claroq; sche-

mate hominibus repræsentent, fingunt Furias esse A Deas Infernales inuidiæ & scelerum vltrices, quæ assiduè sceleratos insectentur & crucient: vnde aiunt eas esse filias Acherontis & noctis; vtpote quæ secum omnia mala cum cæcitate adducant. Dicunt illas esse tres, scilicet Alecto, Megæram & Thisiphonem. Audi Claudian. libro primo in Ruffi.

Inuidiæ quondam stimulis incanduit atrox
Alecto placidas latè cùm cerneret vrbes:
Protinus infernas ad limina tetra sorores,
Concilium deforme vocat; glomerantur in vnum
Innumeræ pestes Erebi, quosq; secundis
Anxius, & scisso mœrens velamine luctus,
Et timor, & caeco præceps Audacia vultu.

Vide hic vt Dauid continua & implacabili Saulis inuidia fuerit exagitatus, & assiduè ad necem destinatus; idque durauit toto reliquo vitæ Saulis B tempore, putà per integros octo annos; tot enim sunt à decimo Saulis anno, quo Dauid Goliam superauit, vsque ad annum Saulis 18. quo ipse in prælio miserè occubuit.

Quæres, Cur hoc permisit Deus? Resp. vt Dauidis patientiam & virtutem exerceret, acueret, solidaret, perficeret, itaq; eum ad regnum disponeret. Audi Basil. Seleuc. Orat. 15. *Ne tibi paradoxum videatur, si Dauid tantæ cùm esset gratiæ, Deoq; in delitijs, inuidiæ iaculis fuerit expositus. Nam cùm inuidiã perimere Deus potuisset, inuidente perempta, sentiendũ non est, nullam iusti rationem, nullam Dauidis curam, Deum habuisse. Sic enim & Nabal sustulit Deus, Dauidi gratificaturus, dum eius iniurias morte vindicauit. Sic ab Absalone commotæ mentis in patrem pœnas exigit Deus. Dauidem tamen Saulis moribus obluctari permisit Deus, vt* C *Athleta ope diuina inuidentiæ victor euadat. Vt infirmos Deus non permittit inuidiæ, sic fortes & strenuos vocat in stadium, quo possint de inuidia ipsa triumphare. Aufert infirmum ab inuidorum rabie, ac fortissimos eò deducit, vbi inuidentiæ victores euadant. Hinc Iacob extollit præstantiam Iosephi c. 49. Filius accrescens Ioseph, filius accrescens & decorus aspectu: filiæ discurrerunt super murum: sed exasperauerunt eum, & iurgati sunt, inuideruntq; illi habentes iacula. Sedit arcus eius, &c.*

Simili modo Deus exercuit, promouit & perfecit Iacobum per Esau, Mosen per Pharaonem, Isaiam per Manassen, Machabæos per Antiochum, S. Athanasium per Constantium, S. Chrysost. per Eudoxiam, S. Ambr. per Iustinam Imper.

Vers. 18. AIT AVTEM DAVID: QVIS EGO SVM, AVT QVÆ EST VITA MEA (quid in vita præclarè gessi) &c. VT FIAM GENER REGIS?] Mira hic elucet humilitas Dauidis; vtpote qui iam reiecto Saule vnctus in regem, Goliam prostrauerat, eratque dux D præliorum, assiduè triumphans de Philisthæis; ac tamẽ indignum se æstimat matrimonio filiæ Saulis, vt eius fiat gener. Nimirum certat ipse sua humilitate cum fastu & inuidia Saulis, vt illam frangat & superet, ac præsertim vt illi extundat istum aculeum populi acclamantis: *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia*, q. d. Sauli: Mi Domine rex, non est quòd te hæc vox moueat vulgi imprudentis, adeò enim me non mouet nec extollit, vt ego me minimum seruorum tuorum æstimem, & indignum qui fiam tuus gener. Audi S. Chrys. hom. in hæc Dauidis verba: *Quis ego sum? Quis sum ego, Domine mi, quòd talem gratiam inuenerim ante faciem tuam? Ego enim minimus fui in tribu mea, & elegisti me ex ouibus, & assumpsisti me. Videte quomodo subinnuit humi-*

Dauidis humilitas.

A *litatis innocentiam, vt cùm esset homo diceret, elegisti me ex ouibus. Demonstrant quia hoc genus pecudis innocens est: significabat enim illum pastorem bonum, qui animam suam ponit pro ouibus suis: illum agnum Dei qui venturus erat, vt tolleret peccatum mundi. Electus ergo ex ouibus vt pastorẽ ostenderet, & innocentiam non negaret, dixit: Ego enim minimus fui in tribu mea. Quàm suaue est, quàm dulce in auditione veræ confessionis, vt diceret se minimũ in tribu sua non erubuit quod erat, vt esset quod non erat. Confessio eius adduxit ei non peccatum, sed gloriam & misericordiam.* Subdit deinde Dauidem hic gessisse typum Christi: *Quod dixit: Minimus fui in tribu mea significabat perfectam Domini humilitatem in mũdum venientis, qui formam non ingenui, sed serui assumere voluit. Quid humilius seruo? Tamen hoc Dominus esse dignatus est, vt ex seruis liberos faceret, vt seruitus ipsius nobis ingenuitatem donaret. Hoc significabat quod* B *dixit: Minimus fui in tribu mea. Eia nunc frigidæ mentes genus electum, & nolite esse pigri, neque superbi.*

DIXITQVE SAVL AD DAVID: IN DVABVS RAVS GENER MEVS ERIS HODIE.] Hebr. & Sept. Vers. 21. habent *in duabus*, vnde Hebræi subaudiunt: *vxoribus*, q. d. duas filias meas tibi addixi, itaque duplici titulo eris meus gener. Nam Merob seniorem filiam meam tibi despondi (esto ob casum occurrentem illa postea tradita sit alteri) ac Michol iuniorem nunc tibi despondeo & trado. Pagnin. verò sic explicat: *In duabus*, id est in vna duarum, scilicet in Michol eris meus gener. Sic & Hugo, Dion. Vatab. & alij.

Verùm noster aptiùs τὸ *in duabus* interpretatur, *rebus*: nam Hebræi genus femininum vsurpant pro neutro quo carent. *In duabus*, hoc est *in duo*-C *bus*, putà in duobus punctis, siue in duabus conditionibus & rebus. Duæ hæ res sunt, prior, cædes Goliæ: illum enim occidenti filiam suam promiserat Saul. c. 17. v. 25. posterior, centum præputia Philisthinorum, quæ nunc exigit Saul, vt patet v. 25. ita Angelom. Sanch. & alij. Sic ait Psaltes: *Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini. Vnam*, hoc est vnum, siue vnam rem.

Aliter Auctor Quæst. apud S. Hieron. Ruper. Hugo, Glossa Abul. Dion. & alij: *Duæ res*, inquit, *sunt ducenta præputia Philisthinorum*: hæc enim numerauit Dauid Sauli v. 27. Quare cùm Saul præ Michol tãtùm exegerit centum præputia, videtur pariter pro Merob priore exegisse centum, quasi dicat Sauli: præstitisti mihi ô Dauid centum præputia pro Merob; præsta mihi alia centum, & dabo tibi Michol: sic Laban pro septem annis seruitutis Iacobi substituens Liam, voluit, vt alios sep-D tem annos sibi seruiret pro Rachele. Genes. 29. v. 20. & 27.

Porrò olim mariti coëmebant vxores, dando pro eis pretium aut dotem vel dona sponsalia, vti ostendi Exodi 4. vers. 26. Sic Saul ait hic Dauidi: non est quod solicitus sis de dote & pretio, quo Michol vxorem emas: ista enim cùm sit filia regis magno pretio æstimanda foret. Nam ego cùm sim rex opulentus a te paupere pretium non requiro.

NON HABET REX SPONSALIA NECESSE.] *Sponsalia* vocat dotem, siue pretium sponsæ iam di- Vers. 25. ctum, vt patet ex Hebr.

NISI TANTVM CENTVM PRÆPVTIA PHILISTHINORVM.] Cur Saul potiùs petijt præputia, quàm capita Philisthinorum? Respon. ne Dauid

David afferret capita Hebræorum, fingens illa esse capita Philisthinorum: nam præputia Hebræi in Circumcisione deposuerant: quare si Dauid Sauli præputia afferret, certum erat illa non esse Hebræorum, vtpote quibus illa resecta & circumcisa erât, sed Philisthinorum. Ita Theodor. & Procop. Adde capita tot asportare fuisse valde difficile, ac regi ea offerre fuisset spectaculum horridum & crudele.

Porrò insidiosæ fuere hæ nuptiæ, & hęc conditio. Ideò enim præputia hæc centum petijt Saul, vt Dauid eum centum Philisthæis confligens, ab aliquo eorum occideretur. Ita S. Chrysost. homil. de Dauide & Saule, S. August. in Psalmum 33. S. Ambros. serm. 18 in Psalm. 118. Rursum Saul dedit suam Michol Dauidi, vt illa Dauidem vel perderet, vel sibi proderet. Sed Deus Dauidi fauens vtrumque discussit, & in Dauidis bonum gloriamque conuertit. Nam & Dauid cecidit ducentos Philisthæos magna fortitudine & gloria, ac Michol magis Dauidem quàm Saulem dilexit, eumque Saulis manibus eripuit, vt audiemus capite sequente.

VERS. 27. ET PERCVSSIT (occidit) EX PHILISTHIIM DVCENTOS VIROS,] vt eorum ducenta præputia offerret Sauli. Saul tantùm petierat centum: Dauid verò obtulit ducenta, vt liberalitatem & generositatem suam Sauli ostenderet.

VERS. 30. ET EGRESSI SVNT PRINCIPES PHILISTHINORVM,] ad præliandum contra Hebræos. Sed cur egressi? Respon. ex antiquo & innato in Hebræos dissidio & odio: illud enim ad continua eos bella excitabat. Adde recentem odij bellique noui causam extitisse, quòd ignominiam in cæde Goliæ contractam, restauratis viribus & copijs delere voluerint. Recentior causa fuit, quòd Dauid ducentos eorum occidisset, & præputia eorum Sauli obtulisset: quod ingens æstimabant ipsi suum esse probrum & ludibrium. Aliam causam dant Rabbini, scilicet quòd Dauid, vtpote nouus sponsus, primo anno nuptiarum abstenturus esset bello, ac vxori & familiæ vacaturus: ac proinde putabant Philisthæi iam tempus esse inuadendi Hebræos, vtpote quiescente Dauide, quem solum timebant. Sic enim sancit Deus Deuteronom. 24. v. 5. *Cùm acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellum, nec ei quidquam necessitatis iniungetur publicæ: sed vacabit absque culpa domui suæ, vt vno anno lætetur cum vxore sua.* Verùm hæc lex non vetat nouum sponsum ire ad bellum; sed tantùm iubet ne quis eum ad bellum, aliudúe onus publicum cogat: hoc enim significat τὸ *iniungetur*. Quare timere poterant Philisthæi, si arma mouerent, illicò Dauidem vtpote Chiliarcham generosum eis occursurum, sicut de facto eis occurrit, vt hic dicitur: sed ipsi Martem solitum eum Hebræis tentare voluerunt, sperantes se Dauidem tandem aliquando superaturos.

CAPVT DECIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PRimò, Ionathas Dauidem Sauli reconciliat. Secundò, vers. 8. Dauid cædit Philisthæos: vnde Saul inuidia & spiritu malo agitatus lancea conatur eum configere, sed ictum declinans euasit Dauid. Tertiò, v. 11. Saul mittit satellites qui Dauidem domi capiant ad cædem, sed Michol vxor Dauidem monet, & dimittit posito in lecto eius simulachro. Quartò, v. 18. Dauid fugit ad Samuelem: mox mittit Saul satellites suos eòdem, qui omnes cum Samuele prophetant, ac tandem ipse quoque Saul suos sequens, cum Samuele eiusque socijs prophetat, vnde prouerbium: Num & Saul inter prophetas?

1. LOcutus est autem Saul ad Ionatham filium suum, & ad omnes seruos suos, vt
occiderent Dauid. Porrò Ionathas filius Saul diligebat Dauid valde. 2. Et
indicauit Ionathas Dauid dicens: Quærit Saul pater meus occidere te: quapropter
obserua te quæso, mane, & manebis clam, & absconderis. 3. Ego autem egrediens
stabo iuxta patrem meum, & in agro vbicumque fueris: & ego loquar de te ad patrem
meum: & quodcumque videro, nuntiabo tibi. 4. Locutus est ergo Ionathas de Da-
uid bona ad Saul patrem suum: dixitque ad eum: Ne pecces rex in seruum tuum Da-
uid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde. 5. Et posuit animam
suam in manu sua, & percussit Philisthæum, & fecit Dominus salutem magnam vni-
uerso Israeli: vidisti, & lætatus es. Quare ergo peccas in sanguine innoxio interficiens
Dauid, qui est absque culpa? 6. Quod cùm audisset Saul, placatus voce Ionathæ,
iurauit: Viuit Dominus, quia non occidetur. 7. Vocauit itaque Ionathas Dauid,
& indicauit ei omnia verba hæc: & introduxit Ionathas Dauid ad Saul, & fuit ante
eum, sicut fuerat heri & nudiustertius. 8. Motum est autem rursum bellum: &
egressus Dauid, pugnauit aduersum Philisthijm: percussitque eos plaga magna, & fu-
gerunt à facie eius. 9. Et factus est spiritus Domini malus in Saul; sedebat au-
tem in domo sua, & tenebat lanceam: porro Dauid psallebat manu sua. 10. Ni-
susque est Saul configere Dauid lancea in pariete, & declinauit Dauid à facie Saul:
lancea autem casso vulnere perlata est in parietem, & Dauid fugit, & saluatus est no-

cte illa. 11. Misit ergo Saul satellites suos in domum Dauid, vt custodirent eum,
& interficeretur manè. Quod cùm annuntiasset Dauid Michol vxor sua, dicens: Nisi
saluaueris te nocte hac, cras morieris: 12. deposuit eum per fenestram. Porrò il-
le abijt & aufugit, atque saluatus est. 13. Tulit autem Michol statuam, & posuit
eam super lectum, & pellem pilosam caprarum posuit ad caput eius, & operuit eam
vestimentis. 14. Misit autem Saul apparitores, qui raperent Dauid; & responsum
est quod ægrotaret. 15. Rursumque misit Saul nuntios vt viderent Dauid, dicens:
Afferte eum ad me in lecto, vt occidatur. 16. Cumque venissent nuntij, inuentum
est simulachrum super lectum, & pellis caprarum ad caput eius. 17. Dixitque
Saul ad Michol: Quare sic illusisti mihi, & dimisisti inimicum meum vt fugeret? Et
respondit Michol ad Saul: Quia ipse locutus est mihi: Dimitte me, alioquin interfi-
ciam te. 18. Dauid autem fugiens, saluatus est, & venit ad Samuel in Ramatha,
& nuntiauit ei omnia quæ fecerat sibi Saul: & abierunt Ipse & Samuel, & morati sunt
in Naioth. 19. Nuntiatum est autem Sauli à dicentibus: Ecce Dauid in Naioth in Ra-
matha. 20. Misit ergo Saul lictores, vt raperent Dauid: qui cùm vidissent cuneum
prophetarum vaticinantium, & Samuelem stantem super eos, factus est etiam Spi-
ritus Domini in illis, & prophetare cœperunt etiam ipsi. 21. Quod cùm nuntia-
tum esset Sauli, misit & alios nuntios: prophetauerunt autem & illi. Et rursum misit
Saul tertios nuntios: qui & ipsi prophetauerunt. Et iratus iracundia Saul, 22. abijt
etiam ipse in Ramatha: & venit vsque ad cisternam magnam, quæ est in Socho, & in-
terrogauit, & dixit: In quo loco sunt Samuel & Dauid? Dictumque est ei: Ecce in Na-
ioth sunt in Ramatha. 23. Et abijt in Naioth in Ramatha, & factus est etiam su-
per eum Spiritus Domini, & ambulabat ingrediens, & prophetabat vsquedum veniret
in Naioth in Ramatha. 24. Et expoliauit etiam ipse se vestimentis suis, & prophe-
tauit cum cæteris coram Samuele, & cecidit nudus tota die illa & nocte. Vnde &
exiuit prouerbium: Num & Saul inter prophetas?

VERS. 1. LOCVTVS EST AVTEM SAVL AD IONATHAM FILIVM SVVM, ET AD OMNES SERVOS SVOS, VT OCCIDERENT DAVID.] Crescente virtute & victorijs Dauidis crescit in eum inuidia & odium Saulis. Virtutis enim comes inuidia. Quare quem per se non potuit configere, eum per filium Ionatham & seruos suos fidissimos, ait Iosephus, occidi iubet. Sed omnia superauit Dei prouidentia protegens Dauidem, ac inuicta Dauidis patientia & prudentia, quæ eum omnibus superiorem, indeque vbique gloriosiorem effecit. Nam Ionathas magis dilexit Dauidem quàm patria impium mandatum: imò Sauli mandanti restitit, eique e sua efficaci eloquentia Dauidis odium eximens, illud in amorem conuertit.

VERS. 5. ET POSVIT ANIMAM SVAM IN MANV SVA,] hoc est, exposuit se suamque vitam euidenti mortis periculo pro te tuoque regno, dum duellum tam impar & formidabile cum gigante Golia inijt. Tunc enim Hebræis videbatur Dauid animam, id est vitam suam in manu gestare, eamque offerre Goliæ vt eam auferret.

QVARE ERGO PECCAS IN SANGVINE INNOXIO?] quasi dicat: Cur peccare proponis? cur destinas & decernis effundere innoxium, imò adeò sibi beneficum sanguinem Dauidis? τὸ ergo, *peccas*, significat actum destinatum & inchoatum, sed needum perfectum.

VERS. 6. QVOD CVM AVDISSET SAVL, PLACATVS VOCE IONATHÆ IVRAVIT: VIVIT DOMINVS QVIA NON OCCIDETVR.] Vide hic quàm efficax fuerit sermo Ionathæ, æquè ac patientia, modestia, oratio & virtus Dauidis, quæ tam immane odium Sauli excussit, illudque in amorem transtulit. Hæc est Christi & Sanctorum illustris victoria, qua vincendo in bono malum, aduersarios vincendo, non eos occidendo, sed ex inimicis amicos efficiendo; quod longè difficilius, gloriosius, & diuinius est. Occiditur enim in homine viuo odium & inimicitia, fitque vt in eo viuat amicitia & charitas. Et hoc satagebat peragere Dauid, scilicet non tam vt ipse cædem Saulis euaderet, quàm vt Saulē suæ menti, rationi, amori pristino, & gratiæ Dei restitueret. Quare Dauid fuit hic typus & præcursor Christi: sicut enim Dauid maleficia Saulis vltus est per beneficia, ideoque eadem sua tolerantiâ & beneficentiâ superauit, & in sui amorem conuertit: sic & Christus cum Pharisæorum & Iudæorū odijs certauit incensa sua charitate, vt cum crescerent odia, crescerent pariter eius miracula, curationes & beneficia: quare odijs hisce eorum, & persecutionibus se vinci non permisit, sed ipse illa diuinâ suâ patientiâ & charitate absorpsit, sustulit, & in se suique amorem conuertit. Hic est apex virtutis & charitatis Christi: quem ipse Sancto Stephano, Sancto Paulo, alijsque Sanctis illustribus inspirauit. Vnde Sanctus Chrysostomus homil. de Dauid & Saule adducens exemplum Medici, qui pro ægroto contra ægritudinem pugnat, ideoque phreoetico etiam eum conuicianti & verberanti non irascitur, sed condolens satagit vt ei phrenesim eximat, ita concludit. *Tu quoque igitur medicus esto ei, qui te læsit; vnum hoc quære, quo pacto illi morbum adimas. Id quod fecit hic beatus, egestatem præ diuitijs, solitudinem præ patria, labores periculaq; præ delitijs ac securitate, perpetuum exilium præ terrarum orbe elegit, vt Saulem ab illo in ipsum odio maleuolentiaq; liberaret. At ne sic quidem melior factus est Saul, sed persequebatur, sed vbique circumibat quærens eum, qui non solum nihil læserat, sed quum esset læsus, tum maxima, tum innumerabilia pro iniurijs bona rependerat. At Saul imprudens post incidit in retia Dauidis.*

PER-

VERS 8. PERCVSSITQVE EOS PLAGA MAGNA] Vide vt Deus Dauidis patientiam noua de Philisthæis victoria remuneret: sed hæc nouam Sauli concitauit inuidiam: vnde sequitur

VERS 9. ET FACTVS EST SPIRITVS DOMINI MALVS IN SAVL:] quasi dicat: Deus immisit, vel permisit dæmonem inuadere Saulem, vt eius inuidiam cruciando castigaret.

VERS. 10. NISVSQVE EST SAVL CONFIGERE DAVID LANCEA.] Conatus est lancea transfigere Dauidem. Vide quàm varium & inconstans sit cor hominis, præsertim impij & inuidi qualis erat Saul: hoc enim cum felle rancoris & odij planè sit imbutum, est ad tempus melle amoris oblinatur, illicò eo euaporante ad felleas suas iras, inuidias & noxas insolitas reuertitur.

VERS. 11. MISIT ERGO SAVL SATELLITES SVOS IN DOMVM DAVID, VT CVSTODIRENT EVM (noctè ne per tenebras elaberetur) ET INTERFICERETVR MANE;] vt scilicet manè Dauidem domo sua egredientem comprehenderent, & ad Saulem adducerent, ac coram eo ipsum occiderent, vt Saul certò videns occisum Dauidem, eum ampliùs non timeret, quòd regnum sibi auferret. Addit Iosephus l. 5. c. 14. & eum secutus Abulensis qu. 11. & 12. Saulem constituisse Iudices, qui Dauidem manè ad iudicium euocatum capite damnarent: vt scilicet videretur non ex priuato Saulis odio, sed iusta iudicum sententia damnatus & occisus: idque satis S. Script. & rationi videtur consonum. Verùm prior expositio planior & facilior est.

VERS. 12. DEPOSVIT EVM PER FENESTRAM.] Quia satellites Saulis custodiebant ostia, vt Dauidem comprehenderent & occiderent: hinc Michol eum per fenestram dimisit. Sic S. Paulus Damasci ab Aretha obsessus, per sportam è muro dimissus euasit. 2. Corinth. 11. Nota hic fidelitatem, prudentiam & amorem Michol in Dauidem maritum. Nam primò, insidias patris ei detexit. Secundò, consilium prudens dedit vt noctu aufugeret ne manè occideretur. Tertiò, operam addidit demittens eum per fenestram. Quartò, eius simulacrum posuit in lecto, de quo mox.

VERS. 13. TVLIT AVTEM MICHOL STATVAM, ET POSVIT EAM SVPER LECTVM, ET PELLEM PILOSAM CAPRARVM POSVIT AD CAPVT EIVS, ET OPERVIT EAM VESTIMENTIS.] Fecit hoc Michol eo fine, vt Dauid haberet spatium fugiendi & euadendi. Simulauit enim Dauidē ægrotare & iacere in lecto, ideoque non fugisse. Si enim satellites sciuissent eum fugisse, illico fugientem persecuti fuissent, & comprehendissent. Dum autem putant eum domi in lecto iacere, tempus commodum ad eum honestè, modestè, sine strepitu & inopinatè comprehendendum, cùm scilicet Dauid domo egrederetur, expectant. Dixit ergo eis Michol Dauidem iacere in lecto & ægrotare: hoc enim repræsentabat statua Dauidis ab ea in lecto collocata, quam ipsi in cubiculo obscuro eminùs intuentes, non statuam sed Dauidem ipsum esse putarunt. Interim Saul misit nouos apparitores ad Dauidem capiendum, quibus idipsum dixit Michol, scilicet Dauidem ægrotare. Quare illi idipsum Sauli renuntiant: atque in hoc itu & reditu, item in deliberatione & consilijs multum temporis insumptum est, quo Dauidi fugere licuit.

Pro, *statuam* Hebr. est תרפים *theraphim*, quod Abulens. vertit: *lignum informe rotundum*; alij vertunt, *idolum*, vel, *oratulum*; alij, *astrolabium* ad cæli influxus recipiendum compositum: sed certum est *theraphim* significare *statuam*, vt vertit noster, scilicet effigiem hominis, puta Dauidis, vt censet Theodor. Procop. vide quæ de theraphim dixi Osee 3. vers. 4 Iud. 18. vers. 4. & 17. Septuag. vertunt κενοτάφια, id est, *sepulchra inania. Quomodo enim, vt ait Theodoret. inane sepulchrum videtur quidem habere mortuum, sed non habet; ita etiam quod per vestes erat compositum, videbatur quidem esse Dauid agens animam, sed non erat.*

Pro Hebr. כביר *kebir*, id est, *pellem pilosam*, Ioseph. Procop. Theod. & alij multi legentes כבר *caber*, vertunt: *hepar capræ*, quod occisâ caprâ adhuc palpitare & se mouere solet, ait Theodor. & Procop. vt videretur non esse statua, sed verus viuusque homo, puta Dauid respirans, quasi ille videretur ægrotare sub stragulis, ibique trahere & agere animam.

Noster cum Septuag. & Chald. meliùs vertit *pellem pilosam*: hanc enim posuit Michol, vt per hosce pilos rufos (in Galaadite enim quæ vicina est Ierosolymę oues & capręſunt rufi & fului coloris, vt dixi Cantic cap. 4. vers. 1) Dauidis capillos rufos repræsentaret. Ita Theod. & Abul. Aut certè vt molli hac pelle ægroti Dauidis capitis consoueret videretur: vnde Vatab vertit: *ceruical, vel puluinar ex pellibus caprarum.* Audi S. Hieron. Epistol. 103. ad Marcel. *Venerunt nuntij & ecce κενοτάφια in lecto, pro cenotaphijs in Hebræo Theraphim, id est μορφώματα, (iuxta Aquilæ interpretationem) posita sunt, & non iecur caprarum, vt nostri Codices habent, sed puluillus de caprarum pelle consutus, qui tonsensis pilis, caput inuoluti in lectulo hominis mentiretur.*

MISIT AVTEM SAVL APPARITORES QVI RAPERENT DAVID.] Saul videtur iussisse custodibus, vt Dauidem noctu domi suæ custodirent, manè verò domo egredientem comprehenderent & ad se deducerent occidendum. Verùm videns custodes tardare, eò quòd, vt ipse putabat, Dauid domi se contineret, nec egrederetur, moræ impatiens timensque ne Dauid elaberetur, aut (vt suspicax est inuidia) ne custodes muneribus vel promissis corrumperet, nouos misit apparitores, qui domum Dauidis inuaderent, indeque Dauidem violenta manu ad se abriperent, quòd si resisteret, occiderent. VERS. 14.

Porrò Dauid in hisce angustijs constitutus composuit recitauitque Psalmum 58. *Eripe me de inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me.* Id patet ex eius inscriptione, quę sic habet in versione S. Hieron. *Victori, vt non disperdat Dauid humilem & simplicem, quando misit Saul vt custodirent domum, vt occideret eum.* Orando ergo & psallendo Dei opem inuocauit: qui proinde Saulis consilia discussit, & Dauidem saluauit. Idem faciamus nos in periculis & ærumnis, atque simile Dei auxilium experiemur.

ET RESPONSVM EST (à Michol vel eius ancillis & famulis) QVOD DAVID ÆGROTARET.] Ac simul Michol apparitoribus Saulis non credentibus vel dubitantibus, eminus simulacrum Dauidis in obscuro angulo lectoque decumbens ostendit, quod illi ipsum Dauidem esse rati, rem totam ad Saulem detulerunt. Mentitur hic Michol, sed putabat in tali casu ad saluandam Dauidis mariti sui vitam, non tantùm licitum, sed & honestum, imò necessarium esse mendacium, vti putarunt obstetrices

trices Ægyptiæ Exodi 1. & Raab Iosue 2. aliique permulti etiamnum putant: qua in re errant.

Audi Iosephum lib. 6. cap. 14. *Parato lecto tamquam ægrotanti, stragulis tectum capræ recens exemptum subiecit, diluculoq; venientibus, quos pater ad Dauidem miserat, ostendit lectum opertum, & quòd palpitatione recor stragula moueri viderent, maritum ægrum anhelare persuasit, addens totā noctem inquietam eum egisse.* Sed hepar hoc capræ superiùs ex S. Hier. reieci.

VERS. 18. ECCE DAVID IN NAIOTH IN RAMATHA.] *Naioth*, ait Adrichomius, locus est in vrbe (iuxta vrbem) Ramatha siue Rama, tribus Beniamin, sex milliaribus distans ab Ierusalem versus Bethel, vbi Dauid & Samuel manserunt, ac Saul prophetauit, Chald. pro *Naioth* vertit: *domus doctrinæ*. Hic enim erat *Ecclesia*, vt aiunt Septuag. & Ioseph. hoc est cœtus & Collegium prophetarum, id est virorum religiosorum Deo vacantium.

VERS. 20. QVI CVM VIDISSENT CVNEVM PROPHETARVM VATICINANTIVM,] id est laudantium Deum solitis hymnis & Psalmis. *Prophetare* enim subinde est laudare & psallere. Sic 1. Paral. 25. vers. 1. Dauid constituisse dicitur Asaph & Heman qui *prophetarent* (id est psallerent) *in Citharis & psalterijs*. Simile habetur 2. Paral. 35. 15. vide quæ de his prophetis dixi c. 10.

ET SAMVELEM STANTEN SVPER EOS,] quasi dicat: Samuel præsidebat eis quasi eorum præcentor & Choragus. Dices, Quomodo ergo dictum est cap 15. vers. vltim. quòd Samuel vltrà non viderit Saulem vsque ad diem mortis suæ? Respondent Hebræi apud S. Hieron. Samuelem veniente Saule se abscondisse, aut certè Samuelem non vidisse Saulem in habitu regio, vti antè viderat. Saul enim hic prophetans eo se nudauerat. Sed planiùs dicimus Samuelem non vidisse, id est inuisisse Saulem vti dixi cap. 15.

FACTVS EST ETIAM SPIRITVS DOMINI IN ILLIS, ET PROPHETARE (psallere) COEPERVNT ETIAM IPSI] Spiritus hic Dei dictauit eis hymnos quos canerent, putà eosdem quos canebat Samuel cum suis, & simul indidit eis affectum canendi, ac modulos vocis ad scitè canendum. Fecit hoc Deus in gratiam Dauidis, vt is haberet tempus effugiendi.

Moral. Disce hic quantùm valeat bonorum societas, æquè ac Sanctorum virtus & merita. Nam hi nebulones vel ministri impij Saulis inter prophetas facti sunt prophetæ, Deumque laudarunt quasi Samuel & Dauid eis suum spiritum afflassent.

VERS. 24. ET EXSPOLIAVIT ETIAM IPSE VESTIMENTIS SVIS.] ita vt esset omninò nudus, aiunt nonnulli, Horestius Angelomus, Lyran. & Abulens. censent Saulem nudasse se exterioribus dumtaxat vestimentis regijs, non verò intimis; quia spiritus Dei omnem adimit pudorem, ait Vatabl. vt liberè Dei laudes deprædicentur: imò spiritus Dei ita Saulem extra se rapuit, vt nesciret quid ageret, ait Aben Ezra. Addit Lyran. Saul, inquit, vestem regiam deposuit, & pro ea vestem religiosam seu diuinis laudibus accommodatam, qualem habebat Samuel & prophetæ, induit: vt faciunt subinde Principes, qui S. Francisci habitum, pietatis ergo assumunt.

ET CECIDIT (ita lege cum Roman Sept. non *cecinit*, vti legunt nonnulli) NVDVS (eo modo quo iam dixi) TOTA DIE ILLA ET NOCTE; vt Dauid

A haberet tempus sufficiens ad fugiendum. Vide hic, quàm miram Deus Dauidis sui habuerit prouidentiam, & quàm miris modis eum seruarit: hoc merebatur Dauidis patientia, confidentia, sanctitas. *Cecidit* ergo Saul, quia viribus & sensibus destitutus erat, ait Abulens. Aben Ezra & Vatabl. vel potiùs, quia Deum, prosternens se in terram, cum cæteris prophetis adorabat. 1. Corint. 14. ita Serarius.

NVM ET SAVL INTER PROPHETAS? Idem de Saule dictum audiuimus c. 10. sed ibi nouitas; hic autem contrarietas fuit ratio & causa prouerbij. Mirabantur enim omnes Saulem Dauidi prophetæ tam infestum inuidumque, subitò ita mutatum, vt inter socios eius prophetaret & ipse, psalleretque.

B Addit Auctor mirabilium S. Script. apud S. August. l. 2. c. 10. Saulem stricto arcu famulos suos insecutum. Porrò S. August. in Psal. 103. ex hoc loco docet etiam improbis (qualis erat Saul) in ipso subinde actu & æstu improbitatis dari spiritum prophetiæ: hic enim est gratia gratis data, non gratum faciens vti est charitas. *Saul*, inquit, *non cùm persecutus fuisset, sed cùm actu persequeretur Dauidem prophetauit, &c. Impleti sunt spiritu prophetiæ qui missi sunt, & prophetauerunt. Sed fortè bono illi animo venerant vel ob necessitatem officij sui, vel non facturi quod iussum est. Misit & alios; hoc in eis factum est, & eorum hoc modo animum interpretemur. Cùm illi tardarent, venit ipse furens, anhelans cædem, sanguinem sitiens innocentis sancti, qui etiam ingratus erat, & ipse impletus est spiritu prophetandi & prophetauit. Non ergo se iactent, qui forte sine charitate habuerint hoc munus Dei sanctum sicut sanctum baptismum; sed videant qualem*

C *rationem habituri sint cum Deo, qui sanctis non sanctè vtuntur: Ex his erunt qui dicturi sunt in nomine tuo prophetauimus: non illis dicetur: mentimini, sed dicetur: Non noui vos; Recedite à me qui operamini iniquitatem; quia si habeam omnem prophetiam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Prophetauit autem & Saul, sed operabatur iniquitatem.*

Sic Balaam prophetauit in ipso actu impietatis, quo persequebatur Hebræos. Numer. c. 22. & seq. æquè ac Caiphas persequens adigensq; Christum ad necem, prophetauit oportere eum mori pro populo Ioann. 11. v. 50.

Moral. Vide & mirare hic Dei in impios etiam obstinatos potentiam, æquè ac clementiam & beneficentiam: vt pote quæ eorum cor ita immutet & eleuet, vt prophetent; itaque eos immutat, vt ad se per pœnitentiam redeant; sed illi in sua peruicacia se obdurantes, cum Dei clementia sua duri-

D tie pugnant & certant. Sic enim fecit hic in Saule. Simile & longè amplius fecit in Saulo; dum eum adhuc *spirantem minarum & cædis in discipulos Domini*, in ipso persecutionis itinere & feruore, cælesti luce & voce sidens illicò immutauit, ex Saulo Paulum, ex persecutore Apostolum, ex Pharisæo Doctorem Gentium effecit. Actor. 9. vt de eo, æquè ac Saule diceretur: *Num & Saulus inter prophetas*; imò inter Apostolos? Hæc mutatio dexteræ Excelsi; sed maior in Saulo, quam in Saule. Nam in Saule mansit cor prauum, inuidia & odio Dauidis occæcatum cum prophetia; in Saulo verò cor ferreum, odio Christi & Christianorum accensum, illo à Deo per miraculum exempto, factum est cor sanctum, cæleste & diuinum, insatiabili Christi & Christianorum amore æstuans & flagrans.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid cum Ionatha de iniquo patris in se odio expostulans, cum eo fœdus initum certis pactis renouat & confirmat: quare Ionathas v. 18. promittit ei, se patris erga eum animum exploraturum, ac per sagittas eius amorem vel odium, significaturum. Ergo v. 27. Dauidem apud patrem excusat: sed pater in eum exardescens lanceam parat. Vnde v. 36. Jonathas ex condicto odium implacabile patris per sagittas Dauidi significat, ac mox eum lacrymis amplexans in pace dimittit.

1 FVgit autem Dauid de Naioth, quæ est in Ramatha, veniensque locutus est co-
ram Ionatha: Quid feci? quæ est iniquitas mea, & quod peccatum meum in pa-
trem tuum, quia quærit animam meam? 2. Qui dixit ei: Absit, non morieris: neque
enim faciet pater meus quidquã grande vel paruum, nisi priùs indicauerit mihi: hunc
ergo celauit me pater meus sermonem tantummodo? nequaquam erit istud. 3. Et
iurauit rursum Dauid. Et ille ait: Scit profecto pater tuus quia inueni gratiam in o-
culis tuis, & dicet: Nesciat hoc Ionathas, ne fortè tristetur. Quinimmò viuit Dominus,
& viuit anima mea, quia vno tantùm (vt ita dicam) gradu, ego morsque diuidimur.
4. Et ait Ionathas ad Dauid: Quodcumque dixerit mihi anima tua faciam tibi. 5. Di-
xit autem Dauid ad Ionatham: Ecce calendæ sunt crastino, & ego ex more sedere so-
leo iuxta regem ad vescendum: dimitte ergo me vt abscondar in agro vsque ad vés-
peram diei tertiæ. 6. Si respiciens requisierit me pater tuus, respondebis ei: Ro-
gauit me Dauid, vt iret celeriter in Bethlehem ciuitatem suam: quia victimæ solemnes
ibi sunt vniuersis contribulibus suis. 7. Si dixerit, Bene: pax erit seruo tuo. Si
autem fuerit iratus, scito quia completa est malitia eius. 8. Fac ergo misericordiam
in seruum tuum: quia fœdus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti. Si autem
est iniquitas aliqua in me, tu me interfice, & ad patrem tuum ne introducas me. 9. Et
ait Ionathas: Absit hoc a te: neque enim fieri potest, vt certè cognouero completam
esse patris mei malitiam contra te, non annuntiem tibi. 10. Responditque Dauid
ad Ionatham: Quis renuntiabit mihi, si quid fortè responderit tibi pater tuus durè de
me? 11. Et ait Ionathas ad Dauid: Veni & egrediamur foras in agrum. Cumq; exis-
sent ambo in agrum. 12. ait Ionathas ad Dauid: Domine Deus Israel, si inuestigaue-
ro sententiam patris mei crastino vel perendie, & aliquid boni fuerit super Dauid &
non statim misero ad te, & notum tibi fecero. 13. Hæc faciat Dominus Ionathæ, &
hæc addat. Si autem perseuerauerit patris mei malitia aduersum te, reuelabo aurem
tuam, & dimittã te, vt vadas in pace: & sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo.
14. Et si vixero, facies mihi misericordiam Domini: si verò mortuus fuero. 15. Non
auferes misericordiam tuam à domo mea vsq; in sempiternum, quando eradicauerit
Dominus Inimicos Dauid, vnumquemque de terra: auferat Ionatham de domo sua, &
requirat Dominus de manu inimicorum Dauid. 16. Pepigit ergo Ionathas fœdus
cum domo Dauid: & requisiuit Dominus de manu inimicorum Dauid. 17. Et addi-
dit Ionathas deierare Dauid, eò quòd diligeret illum: sicut enim animam suam, ita di-
ligebat eum. 18 Dixitque ad eum Ionathas: Cras calendæ sunt, & requireris: 19. re-
quiretur enim sessio tua vsque perendie. Descendes ergo festinus, & venies in locum
vbi celandus es in die qua operari licet, & sedebis iuxta lapidem, cui nomen est Ezel.
20. Et ego tres sagittas mittam iuxta eum, & iaciam quasi exercens me ad signum.
21. Mittam quoque & puerum, dicens ei: Vade, & affer sagittas. 22. Si dixero pue-
ro: Ecce sagittæ intra te sunt, tolle eas: tu veni ad me, quia pax tibi est, & nihil est ma-
li, viuit Dominus. Si autem sic locutus fuero puero: Ecce sagittæ vltra te sunt: vade in
pace, quia dimisit te Dominus. 23. De verbo autem quod locuti sumus ego &
tu, sit Dominus inter me & te vsque in sempiternum. 24. Absconditus est ergo Da-
uid in agro & venerunt calendæ, & sedit rex ad comedendum panem. 25. Cumque
sedisset rex super cathedram suã (secundùm consuetudinem) quæ erat iuxta parietem
surrexit Ionathas, & sedit Abner ex latere Saul, vacuusq; apparuit locus Dauid. 26. Et
non est locutus Saul quidquam in die illo: cogitabat enim quod forte euenisset ei, vt
non esset mundus, nec purificatus. 27. Cumque illuxisset dies secunda post calendas,
rursus

rursus apparuit vacuus locus Dauid, Dixitque Saul ad Ionatham filium suum: Cur
non venit filius Isai nec heri, nec hodie, ad vescendum? 28. Respонditque Iona-
thas Sauli: Rogauit me obnixè, vt iret in Bethlehem, 29. & ait: Dimitte me, quo-
niam sacrificium solemne est in ciuitate, vnus de fratribus meis accersiuit me: nunc
ergo si inueni gratiam in oculis tuis, vadam cito, & videbo fratres meos. Ob hanc cau-
sam non venit ad mensam regis. 30. Iratus autem Saul aduersum Ionatham, di-
xit ei: Fili mulieris virum vltro rapientis, numquid ignoro quia diligis filium Isai, in
confusionem tuam, & in confusionem ignominiosæ matris tuæ? 31. Omnibus enim
diebus, quibus filius Isai vixerit super terrã, nõ stabilieris tu, neque regnum tuum. Ita-
que iam nunc mitte, & adduc eum ad me; quia filius mortis est. 32. Respondens
autem Ionathas Sauli patri suo, ait: Quare morietur? quid fecit? 33. Et arripuit
Saul lanceam vt percuteret eum. Et intellexit Ionathas quòd definitum esset à patre
suo, vt interficeret Dauid. 34. Surrexit ergo Ionathas à mensa in ira furoris, &
non comedit in die calendarum secunda panem. Contristatus est enim super Dauid,
eò quòd confudisset eum pater suus. 35. Cumque illuxisset mane, venit Ionathas in
agrum iuxta placitum Dauid, & puer paruulus cum eo, 36. & ait ad puerum suum:
Vade, & affer mihi sagittas, quas ego iacio. Cumque puer cucurrisset, iecit aliam sagit-
tam trans puerum. 37. Venit itaque puer ad locum iaculi, quod miserat Ionathas:
& clamauit Ionathas post tergum pueri, & ait: Ecce ibi est sagitta porrò vltra te.
38. Clamauitque iterum Ionathas post tergum pueri, dicens: Festina velociter, ne
steteris. Collegit autem puer Ionathæ sagittas, & attulit ad dominum suum: 39. &
quid ageretur, penitùs ignorabat: tantummodo enim Ionathas & Dauid rẽ nouerant.
40. Dedit ergo Ionathas arma sua puero, & dixit ei: Vade, & defer in ciuitatem.
41. Cumque abijsset puer, surrexit Dauid de loco, qui vergebat ad Austrum, & cadens
pronus in terram, adorauit tertio: & osculantes se alterutrum, fleuerunt pariter. Dauid
autem amplius. 42. Dixit ergo Ionathas ad Dauid: Vade in pace: quæcumque iu-
rauimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter me & te, & inter semen
meum & semen tuum vsque in sempiternum. 43. Et surrexit Dauid, & abijt: sed
& Ionathas ingressus est ciuitatem.

Vers. 3. VNO TANTVM (VT ITA DICAM) GRADV EGO MORSQVE DIVIDIMVR.] Quasi dicat, vicinus sum morti, instat mihi mors parata à patre tuo: tantum deest illi occasio necis meæ patrandæ, illam quærit, illaque datâ certò me occidet. Sic ægris & senibus instat mors, vt ab ea vno tantùm gradu vel passu distare videantur. Sic nauigantes in mari vno tantùm palmo, & vt poëta ait, *quatuor digitis*, distant à morte: palmo enim dumtaxat limbus nauis super mare eminet, quem si mare fluctuans transcendat, eam cum rectoribus submerget. Sic quilibet homo vno gradu distat à morte: *Caduca vita humana.* si enim vel febri vel peste corripiatur, morietur: imò gutta vna aquæ siue catharri nocte in fauces defluens eum suffocabit, vti multis accidere videmus. Et hæc est vita tam caduca, tam incerta, tam breuis, cui mortales inhiant, & quasi semper duraturæ incumbunt, vt ei opes, honores, delicias sine fine comparent. O quàm exigui sunt mortaliũ termini! ô quàm exigui sunt mortalium animi! *Filij hominum vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Cur non vitam præsentem tam fallacem contemnitis, ac futuram beatam & æternam ambitis.

Vers. 5. ECCE CALENDÆ SVNT CRASTINO, ET EGO EX MORE SEDERE SOLEO IVXTA REGEM AD VESCENDVM: DIMITTE ERGO ME, VT ABSCONDAR IN AGRO VSQVE AD VESPERAM DIEI TERTIÆ.] *Calendæ* erat primus dies mensis, qui apud Hebræos non quidem propriè erat festus, sed tamen sacrificijs celebris: vocabaturque Hebr. חדש *Chodes*, id est innouatio Lunæ & mensis, Græcè *νεομηνία*, Latinè, *nouilunium*. Hebræi enim habebant menses lunares, adeoque nouilunium, siue prima dies nouæ lunæ & lunationis, erat primus dies mensis, vt dixi Numer. 28. 11. vbi causas huius rei dedi; quare illo die sacrificium, indeque conuiuium cum amicis agitabant. Hac de causa Dauid, quasi gener regis eo die solebat mensæ Saulis accumbere; sed quia eum sibi adeò infensum expertus erat, non fuit ausus ad eum accedere, ne rursus ab eo lanceâ feriretur. Ait ergo Ionathæ, vt animum patris erga se exploret, se interim mutato habitu latitaturum in agro vicino, vt à Ionatha responsum expectet vsque ad diem tertium; vt si primo die Calendarum Ionathas non habeat occasionem agendi cum patre de Dauide, aucupetur illam secundo, ac tertio die eamdem sibi significet, vt si videat patrem mitigatum & odium deposuisse, ad mensam eius accedat, sin autem, fuga saluti suæ consulat.

Chaldæus ait fuisse calendas mensis secundi, putà Aprilis, & embolismi diem, quo proinde celebrabatur pascha: vt Dauid sic in eo à Saule quæsitus ad necem, fuerit typus Christi in Paschate à Iudæis occisi, sed à morte die tertia gloriosè resurgentis.

Sic & Romani celebres habebant mensium suorum calendas. *Calendæ* enim, ait Macrobius *Calendæ vnde dictæ.* li. 1. Saturn. c. 26 in fine, *inde sunt dictæ, quòd in illis Pontifex calata, id est vocata in Capitoliũ plebe, quot numero dies à Calendas ad Nonas superessent pronunciabat, & quintanas quidem, dicto quinquies verbo καλῶ septimanas, repetito septies prædicabat.* Græci quoque celebrabant festa *νεομηνία* teste Turnebo lib. 3. c. 4.

QVIA FODVS DOMINI ME FAMVLVM TVVM Vers. 8.

TE-

TECVM INIRE FECISTI] *Fœdus Domini* vocat fœdus coram Domino, & interposito Domini in iuramento fœderali nomine, initum. Item Dei respectu, veneratione & amore sancitum. Dicit hoc Dauid, vt acriùs pungat animum Ionathæ ad fœdus seruandum, & iuxta illud præstandum sibi opem apud patrem, vtpote quam non tantum sibi, sed & Deo quasi promissam præstiturus sit.

SI AVTEM EST INIQVITAS ALIQVA IN ME, TV ME INTERFICE, ET AD PATREM TVVM NE INTRODVCAS me] ne ille odio suo inueterato ardés in me sæuiat, meque crudeliter excruciet, q. d. Moriar potiùs manu amica, quàm inimica. Sic Phædra apud Senecam ait Hippolyto suo: *Nimis opto ab amantis immori manibus.* Similiter ait hic Dauid: si mortem euadere nequeo, si moriendum mihi sit, malo amicâ tuâ manu amicè occumbere, quàm inimici hostili & crudeli vindictâ discruciari. Sciebat Dauid Ionatham, vtpote amicum, id nequaquam facturum: sed vtitur hac phrasi ad Pathos, vt cor Ionathæ cruciet, ipsumque adigat ad suam causam apud patrem seriò & efficaciter peragendam. Ita Abulens. Sic enim solent amantes amorem amantium stimulando acuere. Similiter Iapones suos cognatos vel amicos à rege ad mortem damnatos sua manu obtruncant, ne id fiat per inimicum vel carnificem: hoc enim ipsi infame & probrosum putant.

Vers. 9. COMPLETAM ESSE PATRIS MEI MALITIAM CONTRA TE] vt plenè planeque decreuerit, te ad necem persequi & occidere.

Vers. 12. DOMINE DEVS ISRAEL] Subaudi, castiga & vindica me, si fidem Dauidi meo datam fefellero. Ionathas enim ex æstu amoris perturbatè, interruptè & incisè loquitur, vti solent facere amantes. Nam inuocat Deum, nec sensum explet, sed per Enallagen personæ, mentem & os à Deo ad Dauidem adeò à se amatum conuertit, dicens:

ET NON STATIM MISERO AD TE, ô Dauid mi! Deinde sensum explet dicens: HÆC FACIAT DOMINVS IONATHÆ ET HÆC ADDAT] quasi dicat: hisce & hisce pœnis me afficiat, & plures addat, pœnasque pœnis accumulet.

Vers. 13. REVELABO AVREM TVAM] quasi dicat: secretò, sed certò tibi quasi in aurem ingeram & indicabo.

ET SIT DOMINVS TECVM, SICVT FVIT CVM PATRE MEO] vt sicut illum ex humili vilique ad regnum euexit, & tot victorijs cumulauit; ita faciat & tibi. Tacitè enim Ionathas hic Dauidi regnum vaticinatur. Audi S. Hieron. hic in Tradit. *Sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo, id est, sublime faciat regnum tuum, sicut sublime fecit patris mei regnum. Et si vixero, facies mihi misericordiam Domini; vt scilicet sim secundus in regno tuo; & si mortuus fuero, non auferes misericordiam tuam à domo mea vsque in sempiternum.*

Sic & Angelomus, Lyran. Abulens. & Vatabl. idque ita esse, patet ex eo quòd Ionathas ait Dauidi c. 23. 17. *Et tu regnabis super Israel, & ego ero tibi secundus, sed & pater meus Saul scit hoc.*

Vers. 14. ET SI VIXERO, FACIES MIHI MISERICORDIAM DOMINI] id est coram Domino, Dominique nomine interposito mihi à te in fœdere promissam c. 18. 3. sic enim vocauit *fœdus Domini* v. 8. Alij *Domini*, id est, *Domino gratam & placitam*, ait Pagnin. Aut potiùs *Domini*, id est *magnam & insignem*, qualem scilicet solet Dominus suis fidelibus & amicis exhibere: quæ enim Domini sunt, magna sunt. Sic dicuntur *Cedri Dei & montes Dei*, id est magni & excelsi. Ita Vatabl. Sanchez & alij.

Porrò Hebræa hic implexa sunt & obscura, & à varijs variè vertuntur: sed sic optimè vertas, vt τὸ ולא *velo*, id est, *& non*, quod ter repetitur, legas non assertiuè sed interrogatiuè, hoc modo: *Et non*, id est: *Et nonne cum adhuc fuero viuens, nonne inquam facies mecum misericordiam Domini? Et nonne si moriar non excindes misericordiam à domo mea?* quasi dicat: omninò facies, & non excindes, vt clarè vertit Noster. Sic videntur interpretari Septuag. qui pro τὸ *& non*, vertunt: *& si*, hoc est *nonne*? si tamen assertiuè malis legere, post τὸ *& non*, subaudiendo *tantum* sic ad verbum verte cum Pagnin. & Vatabl. *Et non tantum adhuc me viuente facies mecum misericordiam Domini, & non moriar: sed etiam non abscindes misericordiam tuam à domo mea vsque in sæculum, nec (tum quidem) cum abscideris Dominus inimicos Dauid:* qui sensus in re idem est cum priori: Et vtrumque clarè reddit vulgatus Interpres.

AVFERAT IONATHAM DE DOMO SVA] Hæc verba non sunt in Hebræo, sed in Septuag. & Latinis Roman. Sensus est quasi dicat: si ego Ionathas tibi ô Dauid fuerim infidus & fœdifragus, precor vt Deus me puniat, & meam familiam posteritatemque auferat & subuertat, vtque Deus requirat, vt iudicet, vindicet & vlciscatur inimicos Dauidis, & per consequens me meosque, si contra fœdus cum eo initum me eius hostem ostendero. Ita Abulens. Iurat enim Ionathas iuramento execratorio se fidem Dauidi datam seruaturum. Vers. 15.

ET REQVISIVIT DOMINVS DE MANV INIMICORVM DAVID] Interrumpit hic Auctor libri seriem historiæ & pacti, vt significet ita reipsa euenisse postea, sicut imprecatus fuerat Ionathas: scilicet Deum *requisiuisse*, id est exegisse vindictam de Saule cæterisque inimicis Dauidis, qui eum iniuste persecuti fuerant & afflixerant. Ita Angelomus, qui & alium sensum affert nimirum hunc: *Deus requisiuit*, id est, rationem exegit ab iis, qui noluerunt cum Dauide inire fœdus; sicut inierat Ionathas, vtpote cùm viderent Dominum stare & pugnare cum Dauide. Vers. 16.

Porrò Septuag. Chald. Vatabl. ex Hebræo sic appositè vertunt: *Et requirat Dominus de manu inimicorum Dauid*: sicque exponunt, vt hæc verba sint quasi materia fœderis, quod Ionathas cum Dauide iniit, quasi dicat: *Pepigit Ionathas fœdus cum domo Dauid* dicendo: *requirat*, id est castiget & vlciscatur *Dominus* inimicos Dauidis, qui eum iniquè vexant & insectantur, ac consequenter castiget quoque & puniat me meosque, si fidem fallam, sique ex amico fiam inimicus.

REQVIRETVR ENIM SESSIO TVA] id est locus sessionis tuæ in mensa, quasi dicat: quæret Saul cur vacuus sit locus sessionis tuæ, id est cur tu absis à mensa præter solitum. Solebat enim Dauid sæpè, præsertim diebus festis vel celebribus, quales erant calendæ, quasi gener regis illi in mensa assidere tertio loco, aiunt Septuag. & Iosephus. Nam in mensa primus sedebat Saul, secundus à dextris sedebat Ionathas filius, tertius Dauid gener: Abner verò patruelis Saulis & princeps militiæ sedebat secundus à sinistris ex aduerso Ionathæ. Vers. 19.

VSQVE PERENDIE] primo enim die Calendarum Saul faciebat solemne epulum ex victimis pacificis à se Deo immolatis: secundò verò die reli-

reliquias consumebat iuxta legem Leuit. 7. Quare vsque ad tertium diem locus Dauidis in mensa Saulis futurus erat vacuus, & causam absentiæ Dauidis ex Ionatha quæsiturus erat Saul.

DESCENDENS ERGO FESTINVS, ET VENIENS IN LOCVM VBI CELANDVS ES IN DIE QVA OPERARI LICET] quasi dicat: primo die post Calendas venies *in Ezel*, vt ibi lateas: nam ipso die Calendarum *operari*, & consequenter proficisci & magnum iter facere non licet. Licet enim Calendæ siue Neomenia non esset propriè festum à lege indictum, vt eo operari & proficisci vetaret; tamen populus ex deuotione & consuetudine Neomeniam vt festum colebat, illoque die ab opere cessabat, ac sacrificiis epulisque vacabat. Ita Abulens. qui citat S. Augustinum dicentem: *Melius facerent Iudææ mulieres si in Neomeniis nerent, quam in his impudicè saltarent.* Fortè etiam Ionathas non loquitur de Calendis, sed de Sabbato, quod cum occurrebat, quo operari non licebat.

ET SEDEBIS IVXTA LAPIDEM CVI NOMEN EST EZEL] Hebr. Hacyel, hoc est, sedebis iuxta certum lapidem qui vocatur *Ezel*, id est *itinerarius*, ait Pagnin. eò quòd itinerantibus in biuio demonstret vtriusque viæ exitum, qualis fuit lapis Mercurij, hic enim erat Deus & index viarum. Ita Lyran. & Vatabl. Aut dictus est *itinerarius*, eò quòd viatoribus milliaria & distantiam locorum ostendat. Sic enim posteà Romani omnis politiæ æmuli, in celebrioribus viis statuerunt lapides milliarios: Vnde illæ phrases, *primo ab vrbe lapide, secundo vel tertio ab vrbe lapide*; hoc est primo, secundo vel tertio ab vrbe milliario: Lapides hi etiamnum Romæ nonnullis in locis extant. Et talis fuisse videtur lapis hic *Ezel*. Audi Adrichomium: Lapis Ezel dicitur à viatoribus seu de ambulatione: distat à Ierusalem 150. stadiis, & ab Iordane stadiis sexaginta, teste Iosepho lib. 5. Antiq. c. 4. Idem lapis vel locus à Septuag. dicitur *Ergab*: Causam dicam v. 41.

ET IACIAM QVASI EXERCENS ME AD SIGNVM] vt
VERS. 20. scopum sagitta configam. Ita Septuag. Chald. Aquila, Symmach. Theodor. & alij.

DIMISIT TE DOMINVS] liberum scilicet; libera-
VERS. 21. uit te Deus de manu Saulis, fecitque vt cognito per me eius in te odio liber aufugeres & abires.

VERS. 23. DE VERBO AVTEM QVOD LOCVTI SVMVS EGO ET TV, SIT DOMINVS INTER ME ET TE] testis scilicet, quasi dicat: soli nos duo hoc fœdus iniimus; quare nullus eius est testis nisi Deus, qui vnus pro omnibus, sufficit, vt iugiter memores nos reddat huius fœderis coram se initi, adigatque ad illud exactè seruandum.

VERS. 25. CVMQVE SEDISSET REX SVPER CATHEDRAM SVAM] Hinc videtur Saul sedisse ad mensam, non discubuisse: quare mos discumbendi apud Hebræos posteriùs introductus videtur.

SVRREXIT IONATHAS] id est assurrexit venienti Abner honoris causa, ait Vatabl. Porrò Chald. vertit: *Stetit Ionathas*. Septuag. *præuenit eum Ionathas*; quia enim cathedra Saulis adhærebat parieti, hinc priùs transire debebat Ionathas ad locum suum, quàm Saul sessione sua locum illi ad transeundum occluderet. Aut *surrexit Ionathas*, scilicet vt ad locum suum in mensa pergeret, illumque sedendo occuparet.

NEC PVRIFICATVS] Hinc videtur, quòd con-
VERS. 29. uiuium hoc regis Saulis in Calendis instructum fuerit ex victimis pacificis, hoc est pro pace, prosperitate, & felicitate totius mensis Deo oblatis; vt scilicet Deus hunc mensem sibi suoque regno faceret faustum & salutarem. Nam immundi poterant vesci communibus cibis, & mensæ regiæ accumbere: nec enim arcebantur communicatione hominum, sed sacrorum, putà ingressu templi. Cogitabat ergo Saul Dauidem ex cæde alicuius Philisthæi, aliaue simili re contraxisse immunditiem legalem, nec ab ea se adhuc purificasse, ideoque absentare à mensa regis, in qua carnes Deo oblatæ apponebantur, quibus immundi vesci non poterant.

CVR NON VENIT FILIVS ISAI] Ecce hic fel Saulis se exerit: non enim Dauidem nomine suo nuncupat, sed contemptim eum vocat *filium Isai*, hominis plebei. VERS. 27.

ROGAVIT ME OBNIXE VT IRET IN BETHLEHEM] Mentitur Ionathas, sed officiosè putans id sibi licere ad excusandum Dauidem amicum suum. VERS. 28.

FILI MVLIERIS VIRVM VLTRO RAPIENTIS] id est fili meretricis: hæc enim viros ambit & ad scelus allicit. Sic & Septuag. *Fili*, inquiunt, *puellarum sponte venientium*; vnde videntur legisse נעריה *naaroth*, id est *puellarum per* ר: iam legunt per נעוית *naauat*. Vnde cum Pagnin. vertunt: *Fili peruersæ rebellionis*; hanc enim significat מרדות pro quo Noster cum Septuag. aliis punctis regit מרדוה *moredoth*, id est *descendentium ad viros, & vltrò se iis ingerentium*: ירד *iarad* enim significat, descendere. Aut Noster legit מרדות *mardot*, id est *dominantium*, quæ scilicet viris sua illecebra & forma dominantur, à radice *rada*, id est dominari. Sensus ergo est quasi dicat Saul: Videris mihi ô Ionatha non esse filius meus, sed matris adulteræ, eò quòd non pareas nec faueas mihi, sed Dauidem magis ames quàm me, quasi ille vel aliquis eius cognatus sit pater tuus, non ego; & quasi mater tua non ex me, sed ex Dauide te conceperit & genuerit; ideoque non mei, sed Dauidis amorem tibi ingenerarit. Vnde sequitur. VERS. 30.

IN CONFVSIONEM MATRIS TVÆ] quasi dicat: hoc ipso quòd adeò amas Dauidem, confundis te & matrem tuam: ostendis enim ipsam non ex me, sed ex amico aliquo Dauidis concepisse.

FILIVS MORTIS EST] id est reus mortis est dignus est morte, ideoque à me morti destinatus. VERS. 31.

Allegor. Angelomus: *David*, inquit, *absconditus in agro est; Christus celatus. In mundo (inquit Ioannes) erat, & mundus eum non cognouit. Iuxta lapidem sedebat, quia in tabulis legis scriptus erat. Eum Saul odio habens & inter epulas sedem filium mortis iudicabat: & Iudaica plebs, in Paschæ epulis conuiuans, de nece Christi tractabat.*

DE LOCO (lapidis Ezel) QVI VERGEBAT AD AVSTRVM] Hebr. נגב *negab*, id est *ad meridiem, siue Austrum*. Porrò Sept. retinuerunt nomen *negab*, quasi proprium, sed illud à descriptoribus deprauatum est, vt pro *negab*, legatur: *Ergab* vel *Argag*, vel *Argaph*, vel *Annegab*. Audi S. Hieron. in locis Hebr. *Ergab, ad quem locum Ionathas filius Saul veru direxit, militaribus iaculis se exercens. Pro quo Aquila & Symmachus interpretati sunt lapidem, licet Symmachus in alio loco pro hoc περίμετρον, id est ambitum dixerit.* VERS. 41.

Porrò *veru* S. Hieron. vocat telum vel iaculum, ad veru similitudinem factum æquè ac Virgil. 7. Æneid. dicens:

Et tereti pugnant mucrone veruque Sabello.

PRO-

PRONVS IN TERRAM ADORAVIT TERTIO] id est tertiò se in terram prostrauit, itaque reuerentiam Ionathæ exhibuit.

VERS. 42. QVÆCVMQVE IVRAVIMVS, IN NOMINE DOMINI] scilicet rata firmaque sint, vel eorum simus semper memores. Est Ellipsis & Reticentia mirè congruens dolentibus: hi enim ex dolore multa subticent: dolor enim eis os faucesque occludit, vt verba frangant, & sententiam dimidient vel inelidant. Tale est illud Christi deflentis excidium Ierusalem: *Si cognouisses & tu*. Lucæ c. 19. v. 42.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David fugit ad Achimelech Pont. in Nobe, ab eoque petit & accipit panes propositionis, & gladium Goliæ. Inde v. 10. videns in Iudæa, vtpote Sauli subiecta, se latere non posse, fugit ad Achis regem Geth, apud quem proditus & accusatus, simulat se stultum, itaque liber euadit.

1. VEnit autem Dauid in Nobe ad Achimelech sacerdotem: & obstupuit Achime-
lech, eo quòd venisset Dauid. Et dixit ei: Quare tu solus, & nullus est tecum?
2. Et ait Dauid ad Achimelech sacerdotem: Rex præcepit mihi sermonem, & dixit:
Nemo sciat rem, propter quam missus es à me, & cuiusmodi præcepta tibi dederim:
nam & pueris condixi in illum & illum locum. 3. Nunc ergo si quid habes ad ma-
num, vel quinque panes, da mihi, aut quidquid inueneris. 4. Et respondens sacerdos
ad Dauid, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantùm panem sanctum: si
mundi sunt pueri, maximè à mulieribus? 5. Et respondit Dauid sacerdoti, & dixit
ei: Equidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri & nudiustertius, quan-
do egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta. Porrò via hæc polluta est, sed &
ipsa hodie sanctificabitur in vasis. 6. Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem.
Neque enim erat ibi panis, nisi tantùm panes propositionis, qui sublati fuerant à facie
Domini, vt ponerentur panes calidi. 7. Erat autem ibi vir quidam de seruis Saul,
in die illa, intus in tabernaculo Domini & nomen eius Doeg Idumæus, potentissimus
pastorum Saul. 8. Dixit autem Dauid ad Achimelech: Si habes hic ad manum
hastam, aut gladium? quia gladium meum, & arma mea non tuli mecum, Sermo enim
regis vrgebat. 9. Et dixit Sacerdos: Ecce hic gladius Goliath Philisthæi, quem
percussisti in Valle terebinthi, est inuolutus pallio post Ephod: si istum vis tollere,
tolle. Neque enim hic est alius absque eo. Et ait Dauid: Non est huic alter similis, da
mihi eum. 10. Surrexit itaque Dauid, & fugit in die illa à facie Saul: & venit ad
Achis regem Geth: 11. dixeruntque serui Achis ad eum, cùm vidissent Dauid:
Numquid non iste est Dauid rex terræ? nonne huic cantabant per choros dicentes:
Percussit Saul mille, & Dauid decem millia? 12. Posuit autem Dauid sermones
istos in corde suo, & extimuit valde à facie Achis regis Geth. 13. Et immutauit
os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum, & impingebat in ostia portæ,
defluebantque saliuæ eius in barbam. 14. Et ait Achis ad seruos suos: Vidistis
hominem insanum; quare adduxistis eum ad me? 15. An desunt nobis furiosi,
quòd introduxistis istum, vt fureret me præsente? hiccine ingredietur domum meam?

VERS. 1. VENIT AVTEM DAVID IN NOBE AD ACHIMELECH SACERDOTEM] summum, siue Pontificem. Erat enim *Achimelech* filius Achiæ, filij Achitob, filij Phinees, filij Heli, Pontificis. S. Marcus. c. 2. v. 26. ait Dauidem venisse ad *Abiathar*; siue quia *Abiathar* filius Achimelechi patre absente vel ægrotante, vices eius obibat; siue quia nomen vtrumque tam filio quàm patri erat commune, vti ibidem ostendi. Dauid initio persecutionis Saulis fugiens, secundò & tertiò ad eum rediit, sperans eum sibi reconciliare. At vbi à Ionatha cognouit implacabile eius contra se odium, fugit, nec amplius ad Saulem rediit.

IN NOBE] Ciuitas hæc cessit sacerdotibus, occasione, vt videtur, Tabernaculi fœderis eò translati. Nam Iosue cap. 21. inter vrbes sacerdotales, non recensetur *Nobe*. Post Iosue ergo data fuit sacerdotibus, cùm Tabernaculum in illam fuit delatum. Tabernaculo enim deseruire debebant sacerdotes. Porrò duæ erant vrbes dictæ *Nobe* vna in confinio tribus Iuda & Beniamin cis Iordanem altera trans Iordanem in dimidia tribu Manasse, Numer. 32. 42. & Iudic. 8. 11. Multi priorem *Nobe* hic accipiunt: Serarius verò posteriorem, eo quod prior illa vicina esset Gabaa Saulis, Dauid verò hic v. 5. dicat se illinc egressum non eodem die, sed ab heri & nudiustertius: ergo intelligit *Nobe* trans Iordanem sitam: nec enim longiùs distabat Gabaa, vbi habitabat Saul & Dauid.

Nota. Tabernaculum fœderis cõtinens Arcam, quod Moses fabricauit, fuit in Silo, ibique mansit vsque dum caperetur Arca à Philisthæis, à quibus post septem menses remissa, collocata fuit Arca in Cariathiarim; inde translata fuit in domum Obede-

Obededom: inde à Dauide in Sion: inde à Salomone in templum ab eo erectum. Tabernaculum verò Mosaicum captâ arcâ videtur delatum in Nobe; quâ à Saule subuersâ, vt audiemus cap. sequenti, translatum fuit in Gabaon: inde à Salomone traductum in templum. 3. Reg. 8.

Porrò Sacerdotes & Pontifices sacrificia offerebant eo loci, vbi erat Tabernaculum; quia in eo erat altare holocaustorum, in quo offerendæ erant victimæ. 1. Paralip. 21. 26. Iubinde tamen Samuel alijque ob graues causas dispensante Deo alijs in locis sacrificarunt; donec Deus elegit sibi stabilem locum in templo Salomonis.

Dices. Dauid dicitur tetendisse arcæ Tabernaculum in Sion. 2. Reg. 6. 17. Resp. hoc Tabernaculum non fuit illud priscum à Mose fabricatum, sed nouum à Dauide in Sion ad honorem Arcæ erectum.

ET OBSTVPVIT ACHIMELECH, EO QVOD VENISSET DAVID] quia videbat eum solum & inermem, velut vagum & profugum, ac causam, scilicet iram Saulis ignorabat.

QVARE TV SOLVS, ET NVLLVS EST TECVM] solus enim Dauid fuerat cum Ionatha, ab eoque cognito decreto Saulis de se occidendo, illicò solus famelicus & inermis profugerat ad Achimelech, quasi Pontificem. Aliter respondent Lyran. Dion. & Athanas. homil. de Semente; scilicet Dauidem dici solum venisse, quia non veniebat comitatus solita frequentia famulorum & militum, sed paucis dumtaxat stipatus.

Vers. 2. REX PRÆCEPIT MIHI SERMONEM] Mentitur Dauid officiosè ad tutandam vitam suam: ne scilicet si diceret se fugere Saulem sibi infensum, Achimelech metuens iram Saulis, non auderet panes sibi dare. Rursum ne ipsi Achimelech crearet periculum vitæ apud Saulem. Erat enim ibi Doeg, Sauli addictus, qui nihilominùs Achimelech apud Saulem accusauit, ideoque causa fuit cur ab eo tot Sacerdotes occiderentur, vt audiemus capite sequenti.

ET PVERIS (famulis) CONDIXI IN ILLVM ET ILLVM LOCVM] Hinc videtur quòd Dauid solus tectâ facie ne agnosceretur à Doeg, ingressus sit ad Achimelech, famulos verò suos iam antè cùm à Ionatha discederet, vel per se adiens, vel per Ionatham, ait Abul. euocans, iusserit se in loco condicto iuxta Nobe expectare: quare ab Achimelech accepisse panes: eosque ad famulos & socios in locum condictum expectantes detulisse: omnes enim laborabant ex bidui itinere, inediâ & fame: quare omnes ex panibus sanctificatis famem explenerunt, vt ait Christus Matth. 12. 3. quià aliunde panes communes ob metum Saulis habere non poterant. Necessitas enim non habet legem. Ita S. Hier. Hilar. S. Thom. Maldon. in Matth. 12. S. Ambros. & Toletus in Lucæ c. 6. Lyran. Dion. Abul. & alij hic. Allegor. Angelomus: *Dauid, ait, ad Achimelech solus venit; & Christus in passione sua, solus relictus est. Quod autem ait Dauid, illo & illo in loco condixi pueris meis, hoc indicabat, quòd Dominus Apostolos suos ante passionem suam informans ait: Postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Dauid ab Achimelech quinque panes quæsiuit, sed vnum accepit: quia in quinque libris Mosaicæ legis vnitas retinetur.*

Vers. 4. SI MVNDI SVNT PVERI MAXIME A MVLIERIBVS] quantò magis in lege noua mariti ab vsu vxorum abstinere decet eo die, quo panem non

A propositionis, sed diuinum, putà Eucharistiam sumere volunt? ita Theologi.

ET FVERVNT VASA PVERORVM SANCTA] *Vasa*, id est corpora fuerunt munda à mulieribus & impolluta. Sic Apostolus 1. Thessal. 4. 4. iubet vt quisque *vas*, id est corpus *suum possideat in honore & sanctitate*, id est puritate. Ita Abul. Aliter Vatab. qui per *vasa*, accipit vestes, quasi dicat: vestes habemus puras & mundas, quibus sanctum propositionis panem accipiamus. Vers. 5.

PORRO VIA HÆC POLLVTA EST, SED ET IPSA HODIE SANCTIFICABITVR IN VASIS] Hebr. דרך *derech*, id est, *via*, sæpè sumitur pro more, vsu & consuetudine: hac enim res teritur, perinde ac pedibus teritur via sæpiùs repetita. Est Metaphora, quasi dicat: *via hæc*, id est mos hic laicus, immundus & pollutus est; quòd scilicet laici vescantur panibus propositionis, quos non nisi Sacerdotibus ex
B lege comedere licet: *sed sanctificabitur in vasis*, q. d. Panis hic sanctus non polluetur, sed sanctè, id est purè recipietur in sanctis, id est puris corporibus nostris, in hac graui necessitate famis, quâ etiam laicis licet panibus sanctis vesci: quare panis hic mundus non polluetur nec profanabitur, sed à mundis famentibus mundè comedetur. Ita S. Hieron. Lyran. Abulens. Secundò Vatab. pro *via hæc*, mallet legi, *panis hic*, quasi dicat: panis hic pollutus est profanus, eò quòd à conspectu Domini & Tabernaculo sit remotus: quare nobis laicis eum comedere licet. Tertiò alij, quasi dicat; *Via hæc polluta est* alijs quibusdam inconuenientiis, sed excusabitur propter munditiam à mulieribus. Quartò alij, quasi dicat licèt *via hæc polluta*, & laica sit, id est laici
C negotij causâ suscepta; propter tamen vestium corporumque sanctitatem sanctificabitur, id est ita necessitate illa instar sanctæ habebitur; panis iste quasi à mundis comedetur. Quintò Angelom. quasi dicat: mentiendo via & iter polluitur, dum à rege missum me fingo, & hoc necessitate mortis; sed sanctificabitur in illis, quorum causâ etiam fugio, quia illorum non solum mei periculi causâ mentior: nam ipsi huius rei causa saluabuntur. Prima explicatio vti simplicior, sic & congruentior videtur.

Allegor. Idem Angelomus: *Dauid, ait, per viam pollutam se venisse ad Achimelech professus est, quia & Christus Dominus inter immundas Iudæorum actiones, impollutus pertransiuit. Quod autem ait: Sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis meis, hoc indicabat, quòd sancti Apostoli, qui Domini vasa erant, à contagione Iudæo-*
D *rum, fide purgante corda, sanctificabuntur.*

Porrò Chaldæus in Biblijs Regijs habet contrariè: *Et ipse non in via polluta fuit ambulans. Ipse*, scilicet panis, quasi dicat: licet via, id est consuetudo hæc comedendi, scilicet panem sanctum, à laicis sit polluta; tamen hic & nunc apud nos non erit polluta, ob causam iam dictam. Verùm Codices Veneti & Basilienses delent, τὸ *non*, & sic planè consentit Chaldæus cum Hebræo, Septuag. & Latinâ vulgatâ.

NEQVE ENIM ERAT IBI PANIS NISI TANTVM PANES PROPOSITIONIS] Quomodo Achimelech Pontifex in domo sua non habuit panes communes? Resp. Abulens. Causam fuisse quòd ipse iam posuerat in mensa panum propositionis panes recentes, ideoque iuxta legem veteres sustulerat ad victum suum & suorum; neque coxerat alios, eò quòd illi sufficerent. Verùm panes propositionis Vers. 6.

compe-

comedere poterant soli (vt dixi Leuit. 24.) sacerdotes eorumque filij masculi, non verò fœminæ & filiæ: quare pro iis Achimelech debebat habere panes communes, quos Dauidi dare poterat & debebat. Quare planiùs dicas Dauidem hîc rem suam egisse cum Achimelech non in domo, sed in Tabernaculo, vbi alij non erant panes quàm propositionis. Dauid enim simulabat festinationem & vrgens negotium, ne fuga ipsius percrebresceret, itaque ipse caperetur vel occideretur à ministris Saulis. Symbol. S. Aug. in Psal. 51. docet, Dauidem hîc non tantùm regis, sed & sacerdotis personam figurare, dum panes sanctos sacerdotibus propositos comedit, itaque repræsentare Christum, qui fuit sacerdos æquè ac rex.

Dauid cũ Achimelec egit, nõ in eius domo, sed in Tabernaculo.

Vers. 7. Erat autem ibi vir quidam de servis Saul in die illa, intus in Tabernaculo] Pro intus, Serarius vult legendum *tentus*, hoc est detentus. Sic enim habent Hebræi, Septuag. Chald. S. Hieron. Vatabl. & alij: nimirum obligatus erat voto, quo vouerat se per aliquot dies in Tabernaculo mansurum, vt orationi & legi Dei legendæ & audiendæ vacaret. Ita Rabanus & ex eo Glossa. Aut vt Theod. tenebatur in Tabernaculo, quia torquebatur à quodam dæmone: aut tenebatur morbo, & ideò in tabernaculo orabat, vt eo liberaretur.

Et nomen eius Doeg Idumæus] quia in Idumæa habitarat; nam Iosephus ait eum fuisse Syrum. Hebræi apud S. Hieron. tradunt eum fuisse armigerum Saulis: qui Saule se occidente etiam ipse se occidit c. 31. sed hoc incertum, & à Rabbinis confictum videtur. Prodidit hic Doeg Dauidem & Abimelech Sauli, vt audiemus cap. sequenti: ideoque fuit typus Iudæ proditoris prodentis Christum Iudæis. Ita S. August. in Psal. 51.

Potentissimus pastorum Saul] id est vt Chald. *Præfectus Pastorum Saulis*, Septuag. vertunt; *Pascens mulas Saulis*: vnde hoc ex Sept. traductum in nonnullis codicibus Latinis legitur, æque ac apud Iosephum. Verùm id rectè sustulêre Romani, vt ostendit hîc Franc. Lucas in Notationibus.

Vers. 9. Ecce hic gladius Goliath, &c. est involutus pallio post Ephod] mirum Dauid gladium hunc quo Goliam truncarat, obtulerat & consecrauerat Deo, quasi victoriæ auctori in Tabernaculo. Ita Abulens. Serarius & alij; licet id neget Lyran.

Post Ephod] id est post locum siue post vestiarium, in quo Ephod & vestes sacerdotales asseruabantur, ait Vatabl. Aliter Chald. *Gladius Goliæ*, inquit, *opertus pallio, postquam quæsiuit illi in Ephod*, quasi dicat: gladius hic oblatus fuit Deo per oraculum, quo Dauid consulens Deum per Pontificem indutum Ephod, in quo erant Vrim & Tummim, vbi vellet reponi hunc gladium, ab eo audiuit illum sibi dicandum in Tabernaculo. Sic & Serarius qui id colligit ex cap. 12. v. 10. 13. 15.

Hinc colligit Abulens. rectè in templis dicari Deo gladios, arma, vexilla, similiaque anathemata in memoriam & gratitudinem sanitatum, victoriarum, aliorumque beneficiorum à Deo & Sanctis receptorum.

Anathemata in templis Deo dicanda.

Et ait David: Non est huic alter similis, da mihi eum] Hinc patet Dauidem procero vastoque fuisse corpore, vtpote qui gladio Goliæ vteretur & pugnaret.

Alleg. Angelomus: *David, ait, Goliæ gladium sustulit, quia & Christus Dæmonis diaboli arma abstulit. Fortis enim ipse spolia diripuit.*

Surrexit itaque David, et fugit in die illa a facie Saul, et venit ad Achis regem Geth] Dauid dimissis aliis famulis solus fugit, & venit ad Achis, vt meliùs lateret incognitus; ne si cognosceretur tot stragium auctor occideretur; vt patet ex sequent. Nam Goliath occisus à Dauide erat ex Geth, cuius [illegible] erat *Achis*. Porrò *Achis* hic in titulo Ps. 33. vocatur *Abimelech*, aut potiùs *Achimelech*, id est *Achis rex*, vt vertunt Theodotion, Symmachus, sicque explicat ibidem S. Aug. Vers. 10.

Numquid non ista est David rex terræ] qui vbique præliatur, vincit & dominatur; aut vt Vatab. *rex terræ*, id est huius regionis nostræ: ad eum enim regnum terræ nostræ pertinere videtur propter deuictum Goliath: ea enim lege pugnatum erat, vt victor possideret regionem victi, quasi dicat: cùm ad Dauidem regnum tuum videatur pertinere ô Achis, cur eum in illud admittis? Vers. 11.

Posuit autem David sermones istos in corde suo] cogitans modum & rationem accusationem hanc refellendi vel declinandi, & euadendi tam præsens vitæ periculum. Vnde tunc orauit & composuit Psal. 55. in quo petit ab hostibus maledicis liberari, & paulò pòst dictauit Psal. 33. Illius enim hic est titulus: *Dauid cùm immutauit vultum suum coram Achimelech, & dimisit eum & abijt.* 1. Reg. 21. vnde videtur Dauid Psalmum hunc dictasse non in illo accusationis & periculi, sed postquam ab Achis dimissus liber euasit. Nam Deo pro liberatione gratias agens cecinit: *Benedicam Dominum in omni tempore*, Dauid enim Goliath Gethæum, multosque alios Gethæos Philisthinos occiderat, vnde eis erat odio ac terrori: Geth enim erat vna ex quinque Satrapiis Philisthinorum cuius Satrapa, siue rex, id est regulus erat Achis. *Geth* Hebr. idem est quod torcular, idque hic appositum est. Dauid enim metu Saulis coactus fuit fugere ad Philisthæos coniuratos Israëlis & suos hostes; vnde ibi quasi in torculari pauoris & angoris pressus fuit. Geth tempore S. Hieron. Dip. [illegible] dicebatur. Sita est iuxta Gazam & Accaron, ita Adrichom. Vers. 12.

Dauid hoc tempore composuit Psal 55. & 33.

Et immutavit os suum coram eis] Pro os suum Hebr. est טעמו *taamo*, id est *gustum suum*, hoc est sensum suum, putà mentem suam, hoc est: Dauid qui priùs erat sensatus, finxit se insanum. Ita Vatabl. Secundò Pagnin. vertit: *sermonem suum*, quasi dicat: Dauid immutabat sermonem, maximè quoad pronuntiationem & accentum; ac ne Iudæus videretur, aliâ dialecto & pronuntiatione vtebatur. Ita Serarius. Tertiò & planè *gustum*, id est habitum oris & faciei suæ: ore enim & facie ostenditur gustus tum corporis tum mentis; quid scilicet homo gustet, quid ei placeat, quid eum oblectet, quidue ei displiceat, eumque contristet. Dauid ergo *mutauit gustum*, id est habitum oris & vultus sui, illum detorquendo, contrahendo, dilatando, & in varias formas gestusque os, oculos, nares & labia transformando, vti faciunt stulti, cùm quid eis placet, vel displicet. Vers. 13.

Alleg. Angelom. *Dauid, ait, id est Christus mutauit os suũ, dum aliã legem, aliud testamentum, alia præcepta & Sacramenta quàm fuerãt legis veteris in lege noua instituit, præsertim Eucharistiã: mutauit enim ipse sacrificia boum & taurorũ in sacrificium Eucharisticum corporis & sanguinis sui.* Ita & S. Aug. in titulo Psal. 33. qui & addit:

A addit: *Insanire Christus videbatur Iudæis, dum diceret: Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem non habebitis vitam in vobis. Vnde dicebant: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?* Ioan. 6.

Et collabebatur inter manus eorum] Hebr. ויתהולל *ithholel*, quod Pagnin. vertit: *insaniebat*, Vatabl. *simulabat se stultum.* Chald. *Et stupidus factus in manu eorum*, scilicet Dauid iactando brachia, diuaricando tibias, nutando, & cadendo in terram fingebat se insanum vel epilepticum.

Allegor. Christus collapsus est in manibus Iudæorum, quando ab eis crucifixus fuit. Ita Angel. Glossa, & ex ea S. Th. 2. 2. q. 111. art. 1. ad 2. Sept. vertunt: παρεφέρετο ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, id est, *delirabat*, id est, *delira faciebat & delirum se fingebat in manibus suis*; παραφορὰ enim est mentis error & deliratio, teste Galeno & Suida, qui παραφορὰ quoque appellat Dæmoniacum; vt Dauid hic repræsentet Christum, qui à Iudæis habitus est vt delirus B & dæmoniacus, ac ab Herode veste albâ, quasi stultus, indutus est. Vide & S. August. in Psal. 33 qui de hac re: *Psalmus, inquit, ostendit sanam & sobriam ebrietatem.* Idem tamen ibidem vertit: *ferebatur in manibus suis*, idque aptat Christo, qui in vltima cœna instituens Eucharistiam, eam gestans manibus suis portabat, τὸ enim περιφέρειν propriè dicitur de fasculis, cùm in triclinium mensamque inferuntur. *Ferebatur*, ait S. August. *Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis.*

Et impingebat in ostia portæ] Hebr. ויתו *ietau*, quod Chald. vertit: *lineam super valuas portæ*, quasi dicat: rectâ lineâ in ostia ferebatur & arietabat vt facturi arietes; aut lineas formabat in ostio. Pagnin. *designabat in ostijs portæ.* Vatabl. *Exarabat vnguibus in valuis portarum*: vel *pingebat siue scribebat* C *in ostijs portæ*, sicut fatui in ostiis solent digitis suis pingere, & varias lineas describere.

Porrò S. August. in titulo Psal. 33. ex Septuag. legit: *affectabat & tympanizabat ad ostia ciuitatis*, hoc est tam crebrò & fortiter in ostia impingebat, vt tympanum pulsare videretur, aut tympana & alia ludicra in ostio pingebat.

Allegor. verò S. Aug. idipsum de Christo crucifixo explicans: *Affectabat, inquit, id est compassus & misertus est nos è supernis, &, quoniam qui crucifigitur in ligno extenditur; vt autem tympanum fiat, caro, id est corium in ligno extenditur, dictum est: & tympanizabat, id est crucifigebatur, in ligno extendebatur. Affectabat, id est affectum in nos habebat, vt animam suam poneret pro ouibus suis. Tympanizabat: Quomodo? ad ostium ciuitatis. Ostium nobis est, quod aperitur vt credamus in Deum.* D *Clauseramus ostia contra Christum, & aperueramus diabolo, contra vitam æternam; clausum cor habebamus, ille autem Dominus Deus noster, quia clausum cor habebamus homines aduersus vitam æternam, nec poteramus videre verbum quod vident Angeli, cruce aperiebat corda mortalium, hoc est tympanizabat ad ostium ciuitatis.*

Hinc Hebr. *ietau*, verti potest: *delineabat litteram tau*, id est formabat figuram crucis: hanc enim exhibet littera *tau*. Denique Septuag. pro *ietau*, videntur legisse: *tatôf*, id est *tympanizabat*; תוף *toph* enim est *tympanum*: ita dictum à sono tympani per Onomatopœiam.

Defluebantque salivæ eius in barbam] vti fit in Epilepticis, phreneticis, stupidis & stultis.

Allegor. id de Christo explicat S. August. in titulo Psalm. 33. in fine: *Quid, inquit, sunt salivæ enim verba infantibus. Nonne erant tanquam infantilia verba: manducate carnem meam & bibite sanguinem meum? sed ista infantilia verba tegebant virtutem ipsius. Virtus enim in barba intelligitur. Salivæ igitur decurrentes super barbam eius, quid sunt, nisi verba infirma virtutem eius tegentia?* Sic quoque Beda, Eucherius, Angelom. & Rabanus, qui more suo S. Augustinum sequuntur.

Quæres, An Dauid peccarit fingendo se stultum? Affirmant nonnulli; ratio est, quia vt docet S. Thom. 2. 2. q. 111. art. 1. ad 2. Fictio est mendacium non verbi, sed facti; mendacium autem est peccatum. Vnde S. Thom. ibidem ad 2. Dauidem non aliter excusat, quàm quòd fictio hæc fuerit figuralis; fuit enim figura Christi, qui cùm esset Deus alium se esse quasi simulauit, cùm carnem nostram assumpsit, & in eâ tot labores & dolores B ipsamque crucem subijt.

An fictio Dauidis fuerit peccatum?

Mitius, veriusque Abulens. & alij censent, Dauidem non peccasse; tum quia videtur ad hoc motus à Deo, vnde & paulò post, recedens ab Achis Dei instinctu composuit elegantem psalmum 33. *Benedicam Dominum in omni tempore*: tum quia Dauid impingens in ostia, aliasque actiones delirus faciens ipso facto non dicebat se esse stultum, sed se id dumtaxat simulare ob instans periculum; hoc autem erat verum. Porro sic simulare non est mendacium, sed silentium dumtaxat veritatis, siue dissimulatio qua quis aliam quasi personam, alios gestus moresque induit iustâ de causâ, vt tegat veritatem ad euadendum periculum. Sic Samuel finxit se ire ad immolandum in Bethlehem, cùm iret ad vngendum Dauidem in regem cap. 16. 2. sic Iosue c. 8. 5. finxit se pauidum fugere ciues Hai, vt eos ex C vrbe eliceret & mactaret. Sic Gedeon Iudic. 7. 20. cum trecentis, complosione lagenarum & effulguratione lampadarum finxit se magnum habere militum numerum, vt Madianitas innumeros consternaret. Idem sensere & fecere Gentiles. Vnde Horatius lib. 4. Carm. Ode 12. *Misce, ait, stultitiam consilijs breuem. Dulce est desipere in loco.* Et Cato:

Resp. negatiuè.

Insipiens esto, cùm tempus postulat aut res,
Stultitiam simulare loco prudentia summa est.

Et Ausonius lib. 2. Distichorum. Sic Solon vnus è septem Græcorum sapientibus & Atheniensium legislator finxit se delirum, vt Atheniensibus persuaderet recuperare Salaminam Insulam. Capitale enim erat ea de re loqui. Ita Plutar. in Solone. Denique S. Simeon cognomento *salus*, id est stultus; S. Franciscus (qui se nominabat fatuellum mundi) D multique alij Sancti simularunt se stultos, tum ad insignem humilitatem; tum vt docerent honoris mundique contemptum, ac mundi sapientiam meram esse stultitiam. Vnde S. Paulus 1. Corinth. 4. *Nos, inquit, stulti propter Christum.* Et noster S. Ignatius: *Sis, ait, mundo demens, vt sapias Domino*: quia *quod stultum est Dei, sapientius est hominibus.* 1. Corint. 1. 25. Vide ibi dicta.

Multi Sancti simularunt stultitiam.

An desunt nobis furiosi] quia sicut nusquam desunt ægrotantes corpore, sic nec ægri mente; præsertim quia mentis ægritudo & delirium pendet ex ægritudine corporis & cerebri; quod si minimum lædatur, minuatur, vel distorqueatur, creat epilepsias, phreneses, deliria, furores, &c. Fabulantur Rabbini vxorem & filiam regis Achis laborasse delirio. Vers. 15.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMSECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David fugit in ſpeluncam Odollam, inde v. 5. monente Gad propheta redit in terram Iuda. Audiens Saul ſuoſque incitat vt eum proſequantur, ſibique prodant & tradant. Mox v. 9. Doeg accuſat Abimelech Pontificem, quod Dauidi dederit panes & gladium Goliæ. Quare v. 18. eum cum 85. ſociis Doeg iuſſu Saulis occidit.

1. ABiit ergo Dauid inde, & fugit in ſpeluncam Odollam. Quod cùm audiſſent fra-
tres eius, & omnis domus patris eius, deſcenderunt ad eum illuc. 2. Et con-
uenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia conſtituti, & oppreſſi ære alieno, &
amaro animo; & factus eſt eorum princeps, fueruntque cùm eo quaſi quadringenti vi-
ri. 3. Et profectus eſt Dauid inde in Maſpha, quæ eſt Moab: & dixit ad regem
Moab: Maneat, oro, pater meus & mater mea vobiſcum, donec ſciam quid faciat mi-
hi Deus. 4. Et reliquit eos ante faciem regis Moab: manſeruntque apud eum cun-
ctis diebus, quibus Dauid fuit in præſidio. 5. Dixitque Gad propheta ad Dauid:
Noli manere in præſidio, proficiſcere & vade in Terram Iuda. Et profectus eſt Da-
uid, & venit in ſaltum Haret. 6. Et audiuit Saul quòd apparuiſſet Dauid, & viri qui
erant cum eo, Saul autem cùm maneret in Gabaa, & eſſet in nemore, quod eſt in Ra-
ma, haſtam in manu tenens, cunctique ſerui eius circumſtarent eum. 7. ait ad ſer-
uos ſuos qui aſſiſtebant ei: Audite nunc filij Iemini, numquid omnibus vobis dabit
filius Iſai agros & vineas, & vniuerſos vos faciet tribunos, & centuriones: 8. quo-
niam coniuraſtis omnes aduerſum me, & non eſt qui mihi renuntiet, maximè cùm &
filius meus fœdus ineerit cum filio Iſai? Non eſt qui vicem meam doleat ex vobis,
nec qui annuntiet mihi: eò quòd ſuſcitauerit filius meus ſeruum meum aduerſum
me, & inſidiantem mihi vſque hodie. 9. Reſpondens autem Doeg Idumæus, qui
aſſiſtebat, & erat primus inter ſeruos Saul: Vidi inquit filium Iſai in Nobe apud Achi-
melech filium Achitob ſacerdotem. 10. Qui conſuluit pro eo Dominum, & cibaria
dedit ei: ſed & gladium Goliath Philiſthæi dedit illi. 11. Miſit ergo rex ad ac-
cerſendum Achimelech ſacerdotem filium Achitob, & omnem domum patris eius
ſacerdotum, qui erant in Nobe, qui vniuerſi venerunt ad regem. 12. Et ait Saul ad
Achimelech: Audi fili Achitob. Qui reſpondit: Præſtò ſum Domine. 13. Dixitque
ad eum Saul: Quare coniuraſtis aduerſum me, tu & filius Iſai, & dediſti ei panes &
gladium, & conſuluiſti pro eo Deum, vt conſurgeret aduerſum me, inſidiator vſque
hodie permanens? 14. Reſpondenſque Achimelech regi, ait: Et quis in omni-
bus ſeruis tuis, ſicut Dauid fidelis, & gener regis, & pergens ad imperium tuum &
glorioſus in domo tua? 15. Num hodie cœpi pro eo conſulere Deum? abſit hoc
à me: ne ſuſpicetur rex aduerſus ſeruum ſuum rem huiuſcemodi, in vniuerſa domo
patris mei: non enim ſciuit ſeruus tuus quidquam ſuper hoc negotio, vel modicum
vel grande. 16. Dixitque rex: Morte morieris Achimelech, tu, & omnis domus
patris tui. 17. Et ait rex emiſſarijs, qui circumſtabant eum: Conuertimini & in-
terficite ſacerdotes Domini; nam manus eorum cum Dauid eſt: ſcientes quòd fugiſ-
ſet, & non indicauerunt mihi. Noluerunt autem ſerui regis extendere manus ſuas in
ſacerdotes Domini. 18. Et ait rex ad Doeg: Conuertere tu, & irrue in ſacerdo-
tes. Conuerſuſque Doeg Idumæus, irruit in ſacerdotes, & trucidauit in die illa octo-
gintaquinque viros veſtitos ephod lineo. 19. Nobe autem ciuitatem ſacerdotum
percuſſit in ore gladij, viros & mulieres & paruulos, & lactentes, bouemque & aſinum,
& ouem in ore gladij. 20. Euadens autem vnus filius Achimelech filij Achitob,
cuius nomen erat Abiathar, fugit ad Dauid. 21. & annuntiauit ei quòd occidiſſet
Saul ſacerdotes Domini. 22. Et ait Dauid ad Abiathar: Sciebam in die illa, quòd
cùm ibi eſſet Doeg Idumæus, procul dubio annuntiaret Sauli: ego ſum reus omnium
animarum patris tui. 23. Mane mecum, ne timeas; ſi quis quæſierit animam meam,
quæret & animam tuam, mecumque ſeruaberis.

VERS. 1. ABIIT ERGO DAVID INDE, ET FVGIT IN SPELVNCAM ODOLLAM] *Odollam* erat vicus in tribu Iuda ad dexteram euntibus ex Ieruſalem in Hebron. Audi ex S. Hier. Guilielmo Tyrio & aliis Adrichomium in tribu Iuda num. 201. *Spelunca Odollam, in ipſâ petrâ fuit, locus natura tutus,* com-

Descriptio speluncæ Odollam.

communitus, in quam cùm David fugisset à facie Saul, ibiq; multos angustia & ære alieno oppressos ad se confugientes suscìperet, factus est princeps quadringentorum virorum. Habuit eundem vsum spelunca hæc tempore Christianorum: Nam Turcæ cùm ad ea loca populabundi deuenissent fugerant habitatores vicinorum locorum, & sese cum vxoribus, liberis, armentis & gregibus huc contulerunt.

Vnde apposite *Odollam*, vel vt Hebr. est *Adulam*, idem est quod congregatio, transitus vel præda eorum, ait Pagnin. in nomin. Hebr.

Symbol. Angelomus & Eucherius: Spelunca hæc, inquiunt, repræsentat carnem Christi in qua quasi in spelunca abscondita deliruit diuinitas Christi. Aut sepulchrum Christi, quod testimonium (hoc enim Hebr. significat *Odollam*, ait Beda) fuit Christum esse Deum, cùm ipse tertio die ex illo corpus suum rediuiuum & gloriosum suscitauit.

Vers. 2. Et convenerunt ad eum omnes qui erant in angustia constituti, et oppressi ære alieno] Dices, Quomodo illos admisit David in præiudicium creditorum, ne eos cogere possent ad soluendum sibi debita? Resp. Caietanus. Illos esse bonos, vel impotentes fuisse ad soluendum, vnde ipsa impotentia excusabantur à soluendo, vsque dum ad pinguiorem fortunam euaderet, quod futurum erat per societatem & prudentiam Davidis, qui hostium spoliis omnes suos ditauit, vt patet 2. Reg. 2. & 15.

David ad se confugientes optimè instruxit.

Quod enim David omnes ad se confugientes optimè ad omnem iustitiam & honestatem instruxerit, patet ex Psalm. 33. quem tum composuit. Hic enim Psalmus ad litteram continet doctrinam, quam David ibidem dedit suis sociis & militibus: vnde eos alloquens v. 11. ait: *Venite filij audite me, timorem Domini docebo vos.* Item ex eo quod David secum habebat Gad prophetam & virum sanctum.

Allegor. David fuit typus Christi, ad quem confugiebant omnes ægri afflicti, pœnitentes; Vnde ipse eos aduocans ait; *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Matth. 11. ita Angelomus.

Vers. 3. Et profectus est David in Maspha, quæ est Moab] id est quæ est vrbs regionis Moabitidis ad Moabitas non ad Iudæos pertinens. Fugit enim David ex Iudæa, vtpote Sauli subdita in terram Moab, in quam nil poterat Saul. Porrò alia erat *Maspha* in Iudæa, vbi Samuel conuentum populi egit cap. 7. 6.

Maneat, oro, pater meus et mater mea vobiscum] Hinc collige Saulem non solum Davidem, sed & eius parentes & cognatos persecutum fuisse, vel certè illos persecutionem Saulis metuentes extra Iudæam in Moabitidem profugisse.

Vers. 4. Quibus David fuit in præsidio] id est in arce vel loco munito terræ Moab. Hunc enim significat Hebr. מצודה *metsuda.*

Vers. 5. Dixitque Gad propheta, &c. Vade in terram Iuda] quia mansio Davidis in Iuda multis fuit vtilis, & plurimum Davidi attulit auctoritatis, vt ad regnum illico à tribu Iuda promoueretur, vti re ipsa euenisse audiemus in sequent. ita Caietan.

Et venit in saltum Haret] qui locus desertus erat, inuius & incultus, non nisi sentibus, & vepribus perhorrescens. *Nihilominus*, inquit Rabbi Salomon, *diuina virtute factus est idem locus abundans fructibus, & animalibus, & irriguus fontibus, vt Davidem & viros eius non solum sustentaret, sed etiam mirificè recrearet.* Quò alludens David: *Dominus*, inquit, *regit me*, seu vt est in Hebræo, *pascit me: in loco pascuæ ibi me collocauit: super aquam refectionis educauit me.* Psal. 22. v. 1. vbi vides aridas & spinosas vias amantibus commutari in floridas & amœnas.

Audite nunc filii Iemini] id est filij Beniamin, contribules, & cognati mei, agite, certate pro me æquè ac pro vobis, ne regnum à me vestraque tribu ad tribum Iuda & Davidem transferatur. Vers. 7.

Qui consuluit pro eo Dominum] per Ephod in quo erat Vrim & Tummim, de quibus dixi Exod. 28. 30. Hinc patet Achimelech pro Davide petiisse & accepisse à Deo oraculum, quâ viâ pergere, & quid agere deberet David, & quis eorum futurus esset exitus, prosper, an aduersus; licet Hugo putet Doeg id fingere, & mentiri vt maiorem iram Saulis contra Davidem & Achimelech concitet, quasi eum pro Davide consuluisse Deum. Vers. 10.

Achimelech pro Davide oraculum accepit à Deo.

Moraliter, Nota hic varias, continuas & acres persecutiones, errores, fugas, pericula quibus per decem annos assiduè à Saule exagitatus fuit David: idque ob suam virtutem quâ Goliath occiderat, & Israëlem liberarat. Nam primò: Saul Davidem pulsantem citharam, itaque se liberantem à spiritu malo bis lanceâ vibrata configere voluit cap. 18. 11. cap. 19. 10. Secundò, eundem contra Philisthæos misit, vt ab eis occideretur, ibidem vers. 17. & 25. Tertiò, submisit satellites, qui Davidem domi caperent ad necem; sed Michol eum per fenestram dimisit cap. 19. 11. Quartò David fugit ad Samuelem in Ramatha, ibidem vers. 18. Quintò cap. 20. abiit ad Ionatham qui eum Sauli reconciliare conatus est, sed frustrà. Sextò, fugit in Nobe ad Achimelech Pontificem cap. 21. vers. 1. Septimò, ex Nobe fugit in Geth ad Achis regem, ibidem vers. 10. Octauò, latuit in spelunca Odollam cap. 22. 1. Nonò, inde secessit in Maspha vrbem Moab, ibidem v. 3. Decimò, inde transiit in saltum Haret, ibidem v. 5. Vndecimò perrexit in Ceilam, eamque à Philisthæis liberauit cap. 23. 1. Duodecimò, abscondit se in monte Zeph, colle Hachila, & deserto Maon, cap. 23. v. 14. 19. & 24. Decimotertiò, delituit in deserto Engaddi c. 24. 1. vbi oram chlamydis Saulis abscidit eo illæso. Decimoquartò, abdidit se in desertum Ziph, vbi scyphum & hastam Saul dormienti abstulit eo intacto cap. 26. 2. Decimoquinto, fugit ad Achis regem Geth cap. 27. 2. Hi sunt omnes errores & fugæ Davidis, quas ordine suo digessi.

Fugæ 15. Davidis.

Verùm has omnes inuictâ suâ patientiâ & magnanimitate tolerauit & superauit David; ideoque ex singulis fortior & gloriosior euasit; adeoque per has omnes, quasi per totidem gradus ad apicem gloriæ regnumque conscendit.

Davidis patientia.

Alleg. ergo David repræsentauit Christum, qui prædicans, hominesque à morbis animæ & corporis liberans, assiduas persecutiones, contradictiones, conuicia, blasphemias Scribarum, Pharisæorum, Pontificum, inuictâ constantiâ, æquè ac benignitate sustinuit vsque ad mortem Crucis; ideoque gloriam & regnum æternum in cælis non tantùm sibi, sed & omnibus fidelibus suoque suis peperit & acquisiuit.

Tio-

Tropol. de utilitate persecutionis.

Tropol. Christum & Dauidem imitetur Christianus, vt sibi persuadeat eadem via, scilicet persecutionis & crucis sibi incedendum, si ad culmen sanctitatis, gloriæ & felicitatis æternæ peruenire velit. Æterna enim Dei lege sancitum est: *Omnes qui volunt piè viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur.* 2. Timoth. 3. 12. Sic S. Athanasius per 40. annos persecutiones assiduas ab Arrianis passus, vagus & erro totum quasi orbem fugiendo obiuit, sed sua heroica virtute de omnibus victor triumphauit. Si ergo ob fidem, pietatem, virtutem, patere, cogita te esse Dauidem, & cum eo animos non demitte, sed attolle sciens tuum Saulem, tuum persecutorem tibi fabricare coronam gloriæ & diadema regni æterni. Si innocentia es Abel, necesse est vt eam probet & exerceat inuidus Cain. Si simplicitate es Iacob, oportet vt hirsutus Esau te stimulet. Si castitate es Ioseph, oportet vt impudica hera te tentet. Si mansuetudine & generositate es Moses, conuenit vt tuus te Pharao exagitet, attollat, perficiat. Audi S. Ioan. Apoc. 7. 14. Martyrum sub Antichristo agones & coronas describentem: *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni: ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius, & qui sedet in throno, habitabit super illos,* &c.

De mala inuidia.

Denique vide hic quantum malum sit inuidia, quæ Saulem assiduè torsit, & in tot cædes & scelera adegit, vt tandem ipse sibi mortem consciuerit. Audi S. Cyprianum Saulis & cuiuslibet inuidi noxas & damna recensentem serm. de Zelo & liuore: *Ambitionem zelus excitat, dum cernis quis alium in honoribus auctiorem, zelo excæcante sensus nostros, atque in ditionem suam mentis arcana redigente. Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicij dies non prouidetur. Inflatur superbia, exacerbatur sæuitia, perfidia præuaricatur, impatientia concutitur, furit discordia, ira feruescit, nec se iam potest cohibere vel regere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc Dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, vnitas scinditur, ad hæreses atque ad schismata prosilitur.* Et paucis interiectis inuidiam graphicè depingens: *Qualis,* inquit, *est animæ tinea, quæ cogitationum tabes, pectoris quanta rubigo, zelare in altero vel virtutem eius, vel felicitatem, id est, odisse in eo, vel merita propria, vel beneficia diuina; in malum proprium bona aliena conuertere, illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam facere suam pœnam, velut quosdam pectori suo admouere carnifices, cogitationibus & sensibus adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent, qui cordis secreta maleuolentiæ vngulis pulsent, non cibus talibus lætus, non potus potest esse iucundus, suspiratur semper & ingemiscitur & doletur.*

Vers. 15. Num hodie cœpi pro eo consulere Deum] quasi dicat: iam antè sæpè pro eo, tuo consensu & iussu consului Dominum, cùm scilicet, David educturus esset tuas copias in prælium, an id futurum esset felici successu, an aduerso; non ergo iam primùm pro Dauide nunc tibi suspecto & exoso, vti ex verbis tuis colligo, cœpi consulere Dominum. q.d. nesciebam te iram & odium gerere contra Dauidem paulò antè tibi adeò amicum & fidelem, quare noli ad culpam & pœnam mihi meæque domui imputare, quòd panes & gladium ei dederim: non enim illa dedi ipsi, nisi vt ijs ad tuum seruitium (quod ipse se exequi asserebat) vteretur. Nam de tua in eum offensa hucusque nil omninò sciui nec paruum nec magnum.

Dixitque rex: Morte morieris Achimelech tu et omnis domus patris tui] Vide hic summam crudelitatem, impietatem & barbariem Saulis in insontem Pontificem & Sacerdotes; imò in omnes ciues Nobe, quos innoxios trucidari iussit cum omnibus paruulis, feminis & armentis, v. 19. Hæc, inquit Theodor. qu. 53. & Cedrenus, Saulis cædes fuit omnibus alijs eius peccatis magis impia. Vnde & Iosephus lib. 6 cap. vlt. inter Saulis mortis caussas hanc etiam reponit, & copiosè Auth. Trad. apud S. Hieron. lib. 2. Reg. c. 1. Vers. 16.

Saulis summa crudelitas, maior alijs eius peccatis.

Quare Saul fuit hic typus & præcursor Herodis, occidentis paruulos in Bethlehem propter Christum. Hic expletum fuit oraculum Dei contra Heli editum cap. 2. v. 33. Omnes enim hi Sacerdotes erant posteri vel cognati Heli.

Saul typus Herodis.

Et ait rex emissariis] id est cursoribus, qui quasi satellites Saulis Achimelech & Sacerdotes ex Nobe ad Saulem in Gabaa euocarant & adduxerant. Vers. 17.

Nam manus eorum cum David est] q.d. fouent iuuantque Dauidem meum hostem & regni æmulum.

Noluerunt autem servi] Laudandi sunt hi serui, quòd Sauli obedire, & manus suas sanguine Sacerdotum fœdare noluerint. Ita Theod. S. Chrysost. tamen in Psal. 34. reprehendit eos quòd positiuè & efficaciter non egerint causam Sacerdotum apud Saulem, vt eorum cædem impedirent, sicut c. 14. intercesserant pro Ionatha, eiusque necem discusserant. Sed alia erat causa Ionathæ filij Saulis, alia Sacerdotum, quos quasi Dauid fauentes certo mactare decreuerat Saul.

Conversusque Doeg (Doeg Hebr. idem est quod, *sollicitans*: scilicet Saulem ad necem Dauidis & Sacerdotum) Idumæus irruit in Sacerdotes, et trucidavit in die illa octoginta quinque (ita Hebr. Chald. Roman. Septuag. Complut. Minùs rectè ergo Septuag. Vaticani numerant 305. Theodor. vero peius numerat 350.) viros vestitos Ephod lineo] id est Sacerdotes & Leuitas; hi enim gestabant *Ephod lineum*, cùm Pontifex gestaret Ephod gemmeum & polymitum. Vers. 18.

Ecce Doeg accusator & calumniator Dauidis & Achimelech in scelere profecit, fitque eius & Sacerdotum sacrilegus carnifex, vt crimen quod cœpit perficiat. Ita scelestus ex vno crimine in aliud, ex minori ad maius prolabitur. Porro Angelomus in lib. 2. c. 21. tradit duos Saulis filios paruulos Armoni & Miphiboseth ex Respha concubina, cum Doego manus illis attulisse, ideoque etiam propterea à Gabaonitis crucifixos.

Quocirca Philo Biblicus asserit Doeg hoc triste à Deo accepisse oraculum: *Ad Doeg Syrum hæc dicit Dominus: Ecce dies veniunt cito, & ascendet vermis igneus in linguam eius, & tabescere faciet eum, & erit habitatio eius cum Cain in igne inextinguibili semper.* Verius est Dauidem tunc composuisse Psalmum 51. *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? tota die iniustitiam cogitauit lingua tua, &c. Propterea Deus destruet te in finem.* Titulus enim illius Psalmi est hic: *In finem intellectus David, cum venit Doeg Idumæus, & nuntiauit Sauli: Venit David in domum Achimelech.* Hinc Doeg, aiunt Eucherius & Angelomus, fuit typus & præcursor tum Iudæ proditoris, tum Antichristi, qui Sacerdotes Christi maximè persequetur, eosque martyrio afficiet.

Hoc tempore compositus Psal. 51.

Trv-

TRVCIDAVIT IN DIE ILLA OCTOGINTA QVINQVE VIROS] Asserunt vel potiùs fabulantur Rabbini, & ex iis Philo Biblicus, hos Sacerdotes & Leuitas posteros vel cognatos Heli Pontificis, scelera filiorum Heli imitatos esse, ac sacrificia violasse; ideoque neci huic à Deo destinatos.

Verius est Heli eiusque filios sceleratos in hisce suis nepotibus innoxiis fuisse punitos, sicque impletum esse illud oraculum Dei contra eos c. 2. 33. *Pars magna domus tuæ morietur, cùm ad virilem ætatem venerit.* Nam hi Sacerdotes & Leuitæ à Saule per Doeg interfecti, videntur euasisse martyres, quia occisi sunt pro virtute misericordiæ & charitatis, quam exhibuerant sancto, sed misero, profugo & famelico Dauidi, dando ei panes. *Sicut* enim qui pro castitate occiditur, fit martyr, sic & qui pro charitate aliaque virtute trucidatur, martyr est. Vnde S. Bacharius tomo 5. B. Bibloth. SS. Patrum. B Sacerdotes hos pro innocentia Dauide occisos in martyrum Catalogum refert, & Beda in Allegoriis non tantùm Sacerdotes, sed & omnes ciues Nobe ob Dauidem trucidatos inter martyres collocat: *Nobe ciuitas*, inquit, *propter susceptum Dauidem cum suis omnibus martyrium passa est.*

Sacerdotes & alii ciues Nobe, fuerunt Martyres.

VERS. 19. NOBE AVTEM CIVITATEM SACERDOTVM PERCVSSIT (id est perdi & occidi iussit, scilicet impius Saul in odium Dauidis) IN ORE (in acie) GLADII, VIROS ET MVLIERES, ET PARVVLOS ET LACTENTES, BOVEMQVE ET ASINVM ET OVEM] Scilicet ergo eam in *cherem*, siue *anathema*, quia eam planè exitio excidioque addixit, & rabie & furore in Dauidem; quo eum exagitabat spiritus malus, siue diabolus a quo possidebatur, & regebatur.

EVADENS AVTEM VNVS FILIVS ACHIMELECH, VERS. 20.
&c. CVIVS NOMEN ABIATHAR, FVGIT AD DAVID] Hic *Abiathar* patri Achimelech successit in Pontificatu, quo functus est toto tempore Dauidis; sed eo priuatus à Salomone, eò quòd contra ipsum fauisset Adoniæ regnum inuadenti: ideoque Salomon Pontificatum ab Abiathar, qui erat de familia & posteris Heli & Ithamar, transtulit & reduxit ad Sadoc, qui erat ex posteris Eleazar. 3. Reg. 2.

EGO SVM REVS OMNIVM ANIMARVM PATRIS VERS. 22.
TVI] quasi dicat: Ego non causa, sed occasio (vt Chald. Hebr. & Septuag.) fui mortis filiorum & cognatorum patris tui; eum scilicet animæ, id est vita singulis à Saule fit adempta. Occasio, inquam, sed inuoluntaria & contra meam intentionem, ideoque sine mea culpa: Nam cùm eis eorumque vitæ quantum potui, simulando coram eis me non profugum, sed à Saule missum: vnde licet sciebam Doeg id Sauli renunciaturum, tamen probabiliter credebam vel sperabam Saulem Sacerdotibus innoxiis non irasciturum, aut certè tam crudele facinus cædis Sacerdotum non attentaturum. Reus ergo fuit Dauid non formaliter, sed materialiter: quia materiam & occasionem dedit Sauli occidendi eos, sed præter, imò contrà mentem suam, necessitate famis adductus. Mortis enim eorum causa propria & directa fuit improbitas Saulis.

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Dauid liberat Ceilam à Philisthæis. Saul id audiens destinat eum ibidem cingere & capere. Quare Dauid v. 12. consulens Dominum, audit se à Ceilanis tradendum Sauli; quocirca fugit ipse in montem Ziph, vbi eum visitat & confortat Ionathas. Mox v. 19. Ziphæi indicant Sauli Dauidem apud se latere; sequitur ergo eos Saul cum copiis cingitque Dauidem, cùmque iam eum capturus esset, nuntius occurrit dicens, Philisthæos inuasisse Iudæam; vnde Saul vt eis resistat, Dauidem persequi desinit.

1. ET annuntiauerunt Dauid, dicentes; Ecce Philisthiim oppugnant Ceilam & di-
ripiunt areas. 2. Consuluit ergo Dauid Dominum, dicens; Num vadam,
& percutiam Philisthæos istos? Et ait Dominus ad Dauid; Vade, & percuties Phili-
sthæos, & Ceilam saluabis. 3. Et dixerunt viri, qui erant cum Dauid, ad eum; Ec-
ce nos hîc in Iudæa consistentes timemus; quanto magis si ierimus in Ceilam ad-
uersum agmina Philisthinorum? 4. Rursum ergo Dauid consuluit Dominum.
Qui respondens, ait ei; Surge & vade in Ceilam; ego enim tradam Philisthæos in
manu tua. 5. Abiit ergo Dauid, & viri eius in Ceilam, & pugnauit aduersum Phi-
listhæos, & abegit iumenta eorum, & percussit eos plaga magna; & saluauit Dauid
habitatores Ceilæ. 6. Porrò eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimelech
ad Dauid in Ceilam, ephod secum habens descenderat. 7. Nuntiatum est au-
tem Sauli quòd venisset Dauid in Ceilam; & ait Saul; Tradidit eum Deus in manus
meas, conclususque est introgressus vrbem in qua portæ & seræ sunt. 8. Et præce-
pit Saul omni populo, vt ad pugnam descenderet in Ceilam; & obsideret Dauid, &
viros eius. 9. Quod cùm Dauid rescisset, quia præpararet ei Saul clàm malum, di-
xit ad Abiathar sacerdotem; Applica ephod. 10. Et ait Dauid; Domine Deus Is-
rael, audiuit famam seruus tuus, quod disponat Saul venire in Ceilam, vt euertat
vrbem propter me. 11. Si tradent me viri Ceilæ in manus eius? & si descendet
Saul

Saul, ficut audiuit seruus tuus? Domine Deus Israel indica seruo tuo. Et ait Dominus. Descendet. 12. Dixitque Dauid: Si tradent me viri Ceilæ; & viros qui sunt mecum in manus Saul? Et dixit Dominus; Tradent. 13. Surrexit ergo Dauid & viri eius quasi sexcenti & egressi de Ceila, huc atque illuc vagabantur incerti; nuntiatumque est Sauli quòd fugisset Dauid de Ceila, & saluatus esset; quam ob rem dissimulauit exire. 14. Morabatur autem Dauid in deserto in locis firmissimis: mansitque in monte solitudinis Ziph, in monte opaco; quærebat eum tamen Saul cunctis diebus: & non tradidit eum Deus in manibus eius. 15. Et vidit Dauid quòd egressus esset Saul, vt quæreret animam eius. Porrò Dauid erat in deserto Ziph in silua. 16. Et surrexit Ionathas filius Saul, & abiit ad Dauid in siluam, & confortauit manus eius in Deo: dixitque ei: 17. Ne timeas: neque enim inueniet te manus Saul patris mei, & tu regnabis super Israël, & ego ero tibi secundus, sed & Saul pater meus scit hoc. 18. Percussit ergo vterque fœdus coram Domino: mansitque Dauid in silua: Ionathas autem reuersus est in domum suum. 19. Ascenderunt autem Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes: Nónne ecce Dauid latitat apud nos in locis tutissimis siluæ, in colle Hachila, quæ est ad dexteram deserti? 20. Nunc ergo, sicut desiderauit anima tua vt descenderes, descende: nostrum autem erit vt tradamus eum in manus regis. 21. Dixitque Saul: Benedicti vos à Domino, quia doluistis vicem meam. 22. Abite ergo, oro, & diligentiùs præparate, & curiosiùs agite, & considerate locum vbi sit pes eius, vel quis viderit eum ibi: recogitat enim de me, quod callide insidier ei. 23. Considerate & videte omnia latibula eius, in quibus absconditur; & reuertimini ad me ad rem certam, vt vadam vobiscum: quòd si etiam in terram se abstruserit, perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda. 24. At illi surgentes abierunt in Ziph ante Saul: Dauid autem & viri eius erant in deserto Maon, in campestribus, ad dexteram Iesimon. 25. Iuit ergo Saul & socij eius ad quærendum eum: & nuntiatum est Dauid, statimque descendit ad petram, & versabatur in deserto Maon: quòd cùm audisset Saul, persecutus est Dauid in deserto Maon. 26. Et ibat Saul ad latus montis ex parte vna: Dauid autem & viri eius erant in latere montis ex parte altera: porrò Dauid desperabat se posse euadere à facie Saul: itaque Saul & viri eius, in modum coronæ cingebant Dauid & viros eius, vt caperent eos. 27. Et nuntius venit ad Saul, dicens: Festina, & veni, quoniam infuderunt se Philisthiim super terram. 28. Reuersus est ergo Saul desistens persequi Dauid, & perrexit in occursum Philisthinorum, propter hoc vocauerunt locum illum, Petram diuidentem.

VERS. 1. PHILISTHIIM OPPVGNANT CEILAM] *Ceilam*, ait S. Hieron. Eusebius & Adrichom. in locis Hebr. *Ciuitas est in tribu Iuda, quondam sedes Dauid: Et nunc villula Ceila ad Orientalem plagam Eleutheropolios pergentibus Hebron, quasi octauo milliario: in qua sepulchrum Habacuc prophetæ demonstratur.*

ET DIRIPIVNT AREAS] Vatabl. *Horrea*, id est diripiunt messem & frumenta in areis & horreis reposita.

VERS. 2. CONSVLVIT ERGO DAVID DOMINVM] per Abiathar Pontificem ad se profugum, vt patet vers. 6.

VERS. 5. ET SALVAVIT DAVID HABITATORES CEILÆ] quasi contribules & ciues suos, erant enim vtrique ex tribu Iuda. Meruit ergo hîc Dauid coronam ciuicam liberando ciues suos à Philisthæis, ideoque paulò pòst mortuo Saule Dauid è tribu Iuda euectus est ad regnum 2. Reg. 2. B

VERS. 6. EPHOD SECVM HABENS, q. d. Abiathar fugiens Saulem venit ad Dauidem portans vestem Pontificiam, in qua erat *Ephod* cum Vrim & Tummim, vt patre Achimelech iam occiso à Saule, eius loco in Pontificatum succederet, ac Deum pro Dauide per Ephod consuleret.

VERS. 9. DIXIT (DAVID) AD ABIATHAR SACERDOTEM: APPLICA EPHOD] id est explica & indue te Ephod vt per eius Vrim & Tummim consulas Dominum quid in tanto periculo & tam arcta Saulis persecutione mihi facto sit opus. A Hinc *Abiathar* Hebr. idem est quòd, *pater explorationis vel contemplationis*; quia ipse orando consuluit Dominum, eiusque voluntatem & consilium explorauit pro Dauidis salute. Vide hîc pietatem Dauidis erga Deum, vtpote qui in arctis confugit ad Deum: Item erga ciues suos Ceilanos, vtpote eos liberans à Philisthæis: adhuc erga Saulem, vtpote fugiens eius furorem quasi subditus, nec ei insistens, sed ei parcens cùm eum haberet in manibus cap. 24. 5. Quocirca rectè Dauidi in virtutibus omnibus consummato hoc tribuas elogium, quod nuper Stephano Battoreo insigni Poloniæ regni assignauit Bonifacius Vannorius in Miscellaneis Epist. — *Pietas Dauidis.*

In templo fuit plusquam Sacerdos.
In Repub. plusquam rex.
In Sententia dicenda, plusquam Senator,
In iudicio plusquam Iurisconsultus.
In exercitu plusquam Imperator.
In acie, plusquam Miles.
In aduersis perferendis iniurijsq. condonandis, plusquam vir.
In publica libertate tuenda plusquam Ciuis.
In amicitia colenda plusquam amicus.
In conuictu, plusquam familiaris.
In veneratione ferisq. domandis, plusquam Leo.
In tota reliqua vita, plusquam Philosophus.

SI TRADENT ME VIRI CEILÆ, &c. IN MANVS

NVS SAVL? ET DIXIT DOMINVS: TRADENT] certò & infallibiliter. Talis enim est Dei scientia & præscientia, cùm hominum sit incerta & fallibilis; ideoque reipsa sæpè fallat. Hinc colligunt Suarez, Vasquez, Molina, & alij insignes Theologi Deum cognoscere futura contingentia non tantùm absoluta, sed etiam conditionata, v. g. quid ego facturus essem si forem Ierosolymis, Alexandriæ, Antiochiæ &c. positis talibus & talibus circumstantiis & conditionibus, etiamsi illæ nusquam ponendæ sint reipsa. Sic enim hic præsciuit & prædixit Deus, quòd Ceilani tradituri essent Dauidem, licet contribulem & liberatorem suum, Sauli ex metu ne ab eo occiderentur, vti occisi fuerant ciues Nobe: esti de facto eum non tradiderint, quia Dauid audiens à Deo se ab eis tradendum, traditionem præuenit & aufugit. Vide dicta Ierem. 38. v. 17. & Matth. 11. 12.

Scientia Dei conditionata

Vers. 15. Descriptio ciuitatis & deserti Ziph.

PORRO DAVID ERAT IN DESERTO ZIPH IN SILVA] *Ziph* erat ciuitas in tribu Iuda, sita in monte nemoroso & opaco, dumis & arboribus infructuosis consito; iuxta vrbem erat *desertum Ziph* nemorosum, salebrosum, feris & ibicibus peruium, antris & speluncis plenum, & plurimum cauernosum, in quibus Dauid vagabundus & fugitiuus à facie Saul latitauit, seseque abscondit. Ita Brocar. Bredenb. & Adrichomius.

Vers. 16. ET SVRREXIT IONATHAS FILIVS SAVL, ET ABIIT AD DAVID IN SILVAM, ET CONFORTAVIT MANVS EIVS IN DEO] Chald. *in dicto Domini* quia scilicet Deus dixerat & prædixerat Dauidem successurum Sauli in regno, cùm eum per Samuelem vnxit in regem, quasi dicat: Ionathas iussit Dauidem esse bono fortique animo, eò quòd Deum haberet tutorem, contra quem Saul nihil poterat. *Manus* ergo hic significant robur & fortitudinem tum animi, tum corporis: hæc enim manibus exeritur & ostenditur.

Vers. 19. ASCENDERVNT AVTEM ZIPHÆI AD SAVL] nunciantes ei Dauidem apud se latere, seque illum in manus eius tradituros. Vide hic vt omnes Iudæi persequantur Dauidem, æquè ac persecuti sunt Christum eius antitypum. Vnde tunc Dauid ad Deum, vnicum desolatorum asylum confugiens, composuit Psalm. 53. *Deus in nomine tuo saluum me fac*, &c. *Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierunt animam meam.* Id ita esse patet ex titulo Psalmi qui sic habet: *In carminibus intellectus Dauid, cùm venissent Ziphæi, & dixissent ad Saul: Nonne Dauid absconditus est apud nos?*

Hoc tempore compositus. Psal. 53.

Vers. 23. REVERTIMINI AD ME AD REM CERTAM] re certò comperta, quam mihi nuntiare possitis, vbi scilicet lateat Dauid, & quomodo à me capi possit: ne incertus vager, & copias frustrà educam magno sumptuum impendio, & famæ meæ dispendio.

SAVL PERSECVTVS EST DAVID IN DESERTO MAON] *Maon*, vt ait S. Hieron. in locis Hebr. & ex eo Adrichom. erat ciuitas in tribu Iuda, sita in campestribus ad dexteram Iesimon, contra solis ortum Daromæ: iuxta vrbem, desertum erat nemorosum & cauernis plenum, in quo delituit Dauid: confine est deserto Carmeli, & deserto Pharan. Quare minùs rectè nonnulli putant Maon fuisse in Arabia, & Dauidem relicta Iudæa ob Saulis metum fugisse ad Arabes, idque significare Psalm. 119. vers. 3. cùm ait: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar*, id est cum Cedarenis siue Agarenis, hoc est, Arabibus. *Vers. 25.*

DAVID DESPERABAT SE POSSE EVADERE A FACIE SAVL] sua virtute & sapientia, & sperabat tamen se Dei ope euasurum. Sciebat enim se à Deo vnctum in regem, vt Sauli in regno succederet.

Vers. 26. Dauid desperauit de virtute sua, non de ope Dei.

ET NVNTIVS VENIT AD SAVL DICENS: FESTINA ET VENI, QVONIAM INFVNDERVNT SE PHILISTHIIM SVPER TERRAM] Vide hic quàm opportunè Deus in arctis, suis fidelibus opituletur & è periculis liberet, quod vulgò dicitur: *Deus ex machina.* Vnde Philo missus à Iudæis ad Caium Imper. ne Iudæos cogeret se adorare vt Deum, cùm à Caio sperneretur, conuersus ad suos dixit: *Confidendum: nam tunc vtinum est Dei auxilium cum deest humanum*, itaque factum: nam paulò pòst Caius interiit, ita refert ipse in Legat. ad Caium. Ecce tibi hic Dauid vndique cinctus à Saul, & iam iam ab eo capiendus, à Deo liberatur miro modo, nimirùm immittendo Sauli nuntium & cogitationem de Philisthinis arcendis, itaque eum à Dauide diuertendo, & ad Philisthinos persequendos conuertendo. Fecit ergo Deus, perinde ac faciunt Hispani in agitatione tauri: dum enim taurus aliquem furibundus insequitur vt eum laniet, illicò à tergo alius taurum stimulo pungit, cogitque taurum retrorsum conuerti. Ita fecit hic Deus Sauli, qui quasi taurus furebat in Dauidem. Audi S. Chrysost. hom. 46. in Genes. *maxima securitas & inexpugnabilis murus est gratia Dei. Videamus quomodo Dauid de loco in locum transiens, & quasi erraticus vagans, manu supernâ munitus fuerit: Saul autem cum esset in medijs ciuitatibus, & tantum secum duceret exercitum: & satellites habens & armigeros, quotidie timebat & tremebat inimicorum insidias.* 1. Reg. 18. v. 12. & 26. *Et ille quidem, qui solus erat, non indigebat humano præsidio: hic verò coronatus & purpura indutus, illius auxilio indigebat; & regi opus erat pastoris opera; & diademate redimito, priuati adiumentum.*

Vers. 27. Deus suos opportunè iuuat in arduis.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David fugit in desertum Engaddi: insequitur eum Saul, cumque in spelunca purgaret ventrem, David in ea latens oram chlamydis eius abscindit: mox v. 9. eam Sauli ostentans, cum illo expostulat, quòd se innoxium iniustè persequatur: si enim ei nocere voluisset, in spelunca eum occidisset. Quare v. 17. Saul compunctus & flens: iustior, *inquit,* tu es, quam ego; *asseritque ipsum post se regnaturum: Quare ab eo iuramentum exigit, quòd non delebit suam stirpem, itaque eum liberum dimittit.*

1. AScendit ergo Dauid inde: & habitauit in locis tutissimis Engaddi. 2. Cum-
que reuersus esset Saul, postquam persecutus est Philisthæos, nunciauerunt ei,
dicentes: Ecce, Dauid in deserto est Engaddi. 3. Assumens ergo Saul tria millia
electorum virorum ex omni Israel, perrexit ad inuestigandum Dauid & viros eius,
etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt. 4. Et venit ad cau-
las ouium, quæ se offerebant vianti; eratque ibi spelunca, quam ingressus est Saul, vt
purgaret ventrem: porrò Dauid & viri eius in interiore parte speluncæ latebant. 5.
Et dixerunt serui Dauid ad eum: Ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te: Ego
tradam tibi inimicum tuum, vt facias ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo
Dauid, & præcidit oram chlamydis Saul silenter. 6. Post hæc percussit cor suum
Dauid eò quòd abscidisset oram chlamydis Saul. 7. Dixitque ad viros suos: Pro-
pitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem domino meo, christo Domini, vt mit-
tam manum meam in eum, quia christus Domini est. 8. Et confregit Dauid viros
suos sermonibus, & non permisit eos vt consurgerent in Saul: porrò Saul exurgens
de spelunca, pergebat cœpto itinere. 9. Surrexit autem & Dauid post eum: &
egressus de spelunca, clamauit post tergum Saul, dicens: Domine mi rex. Et respexit
Saul post se: & inclinans se Dauid pronus in terram, adorauit. 10. dixitque ad
Saul: Quare audis verba hominum loquentium; Dauid quærit malum aduersum te?
11. Ecce hodie viderunt oculi tui, quòd tradiderit te Dominus in manu mea in spe-
lunca: & cogitaui vt occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus: dixi enim: Non
extendam manum meam in Dominum meum, quia christus Domini est. 12 Quia
potiùs pater mi, vide, & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea: quoniam cùm
præscinderem summitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te: ani-
maduerte, & vide, quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque pec-
caui in te: tu autem insidiaris animæ meæ vt auferas eam. 13. Iudicet Dominus
inter me & te, & vlciscatur me Dominus ex te: manus autem mea non sit in te. 14.
Sicut & in prouerbio antiquo dicitur: AB IMPIIS egredietur impietas: manus ergo
mea nón sit in te. 15. Quem persequeris, rex Israel? quem persequeris? canem
mortuum persequeris, & pulicem vnum. 16. Sit Dominus iudex, & iudicet inter
me & te: & videat, & iudicet causam meam, & eruat me de manu tua. 17. Cùm
autem complesset Dauid loquens sermones huiuscemodi ad Saul, dixit Saul: Num-
quid vox hæc tua est fili Dauid? Et leuauit Saul vocem suam, & fleuit: 18. dixit-
que ad Dauid: Iustior tu es quàm ego; tu enim tribuisti mihi bona: ego autem reddidi
tibi mala. 19. Et tu indicasti hodie quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit
me Dominus in manum tuam, & non occideris me. 20. Quis enim cùm inuenerit
inimicum suum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem
hanc, pro eo quod hodie operatus es in me. 21. Et nunc quia scio quòd certissimè
regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israël: 22. iura mihi in Domino,
ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei.
23. Et iurauit Dauid Sauli. Abiit ergo Saul in domum suam: & Dauid & viri eius as-
cenderunt ad tutiora loca.

VERS. 3. SVPER ABRVPTISSIMAS PETRAS QVÆ SOLIS IBICIBVS PERVIÆ SVNT] *Ibex* est species caprarum syluestrium, quæ in rupes præruptas aufugit: vnde tales venando insectans Maximilianus primus Imperator, in rupes inuias deductus cùm descendere nequiret, ductu Angeli, vt creditur,

Maximilianum Lab Angelo in viam reductum.

A

descensum reperit: ideoque crucem eo loci in perenne monumentum erigi iussit. Extat hæc crux iuxta Oenipontum, vbi cùm Romam pergerem, illa mihi ostensa fuit. Audi Plinium lib. 8. c. 35. *Capræ in plurimas species transfigurantur. Sunt capreæ, sunt rupicapræ, sunt ibices pernicitatis mirandæ, quamquam onera-*

onerato capite, vastis cornibus, gladiorumque vaginis, in hac se librant, vt tormento aliquo rotati, in petras potissimum è monte aliquo in alium transilire quærentes, atque recursu permutato, quo libuerit, exultant.

ET VENIT AD CAVLAS OVIVM QVÆ SE OFFEREBANT VIANTI] id est, viam facienti, itineranti, per viam eunti. Vnde Hebr. Chald. & Sept. habent: *quæ erant in via.*

VERS. 4. PORRO DAVID ET VIRI EIVS IN INTERIORI PARTE SPELVNCÆ LATEBANT] *Clamabo*, inquit Dauid, *ad Deum altissimum, Deum, qui benefecit mihi.* Psal. 56. v. 3. Chaldæus transfert: *Ad Deum, qui accersiuit araneam, vt conficeret in ore speluncæ telam propter me*: quasi sic interpretetur, vt Dauid fugiens Saulem, in speluncam se abdiderit, cuius aditum subitis araneorum telis ita Deus pertexuerit, vt Saul nullum ibi latibulum suspicatus, irritus præterierit. Quemadmodum & aliquando in lege gratiæ Martyrem Felicem in angusto loco latitantem aranearum tela diuinitus expansa ab insequentibus hostibus occultauit:

Et aereo texit vas ferrea filo.

Ait S. Paulinus Natali 5. S. Felicis, qui & appositè concludit:

Sic vbi Christus adest nobis, & aranea muro est:
At cui Christus abest, & murus aranea fiet.

Verùm huius telæ araneæ speluncam Dauidis obtegentis fides sit penes Chaldæum. Nam huic telæ Rabbini sua attexunt commenta de musca & insano, quæ refert, & vt fabulosa confutat Abulensis quæst. 6.

VERS. 5. ECCE DIES DE QVA LOCVTVS EST DOMINVS AD TE: EGO TRADAM TIBI INIMICVM TVVM] Vbi & quando ei locutus sit Deus, Script. nusquam exprimit. Nonnulli censent Deum id dixisse Dauidi per Gad prophetam, alij per Nathan, alij per Samuelem, alij ipsimet Dauidi id à Deo reuelatum ob eius patientiam arbitrantur, vt ipse animaretur ad maiora certamina. Abulens. censet per Nathan id dictum. Serarius per Gad, Sanchez per Samuelem.

SVRREXIT ERGO DAVID ET PRÆCIDIT ORAM CHLAMYDIS SAVL SILENTER] Abulensis putat à Deo leuitatem inditam Dauidi, & surditatem Sauli, ne audiret & Dauidem incedentem & scindentem. Addit Abulens. Dauidem surrexisse & iuisse ad Saulem eo animo, vt eum occideret, non autem vt oram chlamydis eius dumtaxat præcideret: sed in hac præcisione Deum illi cor immutasse, vt de voluntate hac, licet non planè deliberata, doleret & pœniteret, & hoc significari illis verbis: *Percussit cor suum David.* Verùm Script. ibidem statim addit, *eo quòd abscidisset oram chlamydis eius.* De hac ergo abscissione pœnituit Dauid, non autem de voluntate occidendi Saulem, quam absolutè numquam habuit. Nam semper eam detestatus est, imò capite vigesimo sexto, versu decimo & vndecimo, iurat Dauid se numquam manum extensurum contra Saulem per omnem eius vitam. Quare hic fuit ordo rei gestæ: Cùm socij Dauidem incitarent, vt Saulem quem in manu habebat occideret, ille sensit quidem primos motus & inclinationem appetitus irascibilis ad eum occidendum, sed appetitu rationali & voluntate deliberata in eos non consensit. Surrexit ergo & iuit ad Saulem, non ea mente determinata vt eum occideret, vel vt oram chlamydis abscinderet, sed anceps animi in itinere deliberaturus & capturus consilium quid facturus

David numquam absolutè voluit occidere Saulem.

esset cùm ad Saulem venisset: quò cùm venit videns oram chlamydis, eam quasi rem leuem & primò obuiam abscidit. Illicò verò eius conscientia ipsum remordet, quòd oram hanc chlamydis regis sui abscidisset, quare mentis oculos Deo illustrante aperiens, vidensque quàm turpe foret regem occidere, firmiter proposuit nec eum occidere, nec in alio quopiam lædere: vnde socijs volentibus Saulem occidere fortiter restitit, eosque omninò à cæde & vulnere cohibuit. Hinc v. 11. ait se cogitasse quidem eum occidere, non autem statuisse, vel decreuisse: τὸ enim *cogitaui* significat simplicem cogitationem & inclinationem appetitus sensitiui, qualem nobis suggerit tentatio iræ & vindictæ, ante eius examen & deliberatum consensum.

VERS. 6. POST HÆC PERCVSSIT COR SVVM DAVID, EO QVOD ABSCIDISSET ORAM CHLAMYDIS SAVL] quasi dicat: Conscientia Dauidem remordit, quòd ausus fuisset regis & Domini sui Saulis vestem conscindere, itaque maiestatem regiam temerare. *Cor* enim hic est idem quod conscientia. Vnde *cor* est nominatiui casus, *Dauid* verò est accusatiui quasi dicat: *Cor suum*, id est cor eius, scilicet Dauidis *percussit* ipsum *Dauidem*, id est, conscientia pupugit Dauidem. Id ita esse patet ex Hebr. & Septuag. *Bonarum enim mentium*, ait S. Bernardus, *est agnoscere culpam, vbi culpa non est*: absciderat enim Dauid oram chlamydis, non vt Saulem occideret, sed vt beneuolentiam suam erga eum demonstraret, qua eum habens in manu sua, ei pepercerat; itaque frangeret pertinax odium Saulis, eumque sibi placatum deuinciret, vti de facto fecit. Fabulantur ergo Rabbini dum aiunt, Dauidem peccasse abscindendo oram chlamydis Saulis: vnde in pœnam ei datum fuisse, vt cum senuisset non posset vestibus calefieri. Mitiùs Abulensis censet Dauidem hic pœnitere de voluntate occidendi Saulem, quæ illi obrepserat vt audiemus v. 11. minus tamen rectè; causa enim percussionis subditur, dum dicitur, *Eo quod abscidisset oram chlamydis Saul.*

Allegor. Eucherius: *Dauid*, inquit, *abscindens oram chlamydis Saulis significat Christum Iudæos non occidisse, sed eis gloriam regni abstulisse: chlamydis enim abscissio, regni est amputatio.*

Tropolog. S. Gregor. 3. parte Pastor. Admon. 5. *Quid*, inquit, *per Saul nisi mali rectores, quid per Dauid nisi boni subditi designantur? Saul igitur ventrem purgare, est prauos præpositos conceptam in corde malitiam, vsque ad opera miseri odoris extendere, & cogitata apud se noxia factis exterioribus exequendo monstrare. Quem tamen Dauid ferire metuit, quia piæ subditorum mentes ab omni se peste obtrectationis abstinentes, præpositorum vitam nullo linguæ gladio percutiunt, etiam cùm de imperfectione reprehendunt. Quæ & si quando pro infirmitate sese abstinere vix possunt, vt extrema quædam atque exteriora præpositorum mala, sed tamen humiliter loquantur quasi oram chlamydis silenter incidunt: quia videlicet dum prælatæ dignitati saltem innoxiè & latenter derogant, quasi regis superpositi vestem secant; sed tamen ad semetipsos redeunt, seque vehementissimè vel de tenuissima verbi laceratione reprehendunt.* Sic & Eucherius & Angelomus.

VERS. 7. PROPITIVS SIT MIHI DOMINVS; NE FACIAM HANC REM] Vide hic & mirare clementiam & reuerentiam Dauidis erga Saulem regem, quem licet infensissimum persecutorem habens in manibus,

Clementia Dauidis & reuerentia erga Saul.

nibus, lædere non vult. Vnde gloriosior fuit hæc Dauidis de Saule victoria, illâ quam retulit de Golia. Audi S. Chrysostomum homil. 2. de Dauide & Saule: *Saul egressus est è spelunca, egressus est autem post illum & Dauid, liberis oculis cælum intuens, ac tunc temporis magis exultans, quàm cum Goliath decollasset, ac barbari caput amputasset. Siquidem hæc illa munificentior erat victoria, hæc magnificentiora spolia hæc præda illustrior, hoc gloriosius trophæum.* Cuius rei rationem reddit quòd illa victoria armis constiterit, hæc virtutibus; & concludit: *Itaq. rediit non Barbari illius caput gestans; sed animi commotionem mortificatam; sed iram eneruatam: neque hæc spolia reposuit Hierosolymæ, sed in cælo, inq. superna illa ciuitate: nunc haudquaquam in choris obuiam veniebant feminæ, excipientes illum cum laudibus: sed angelicus populus è sublimi applaudebat, admirans eius Philosophiam & humanitatem.* Et paulò pòst: *Illustriorem tulit victoriam seruato Saule, quàm si illum mactasset. Quod enim tanti pretii lucrifecisset præmium occiso hoste, quantum nunc tulit illi parcendo?*

A quiritur auctoritas publica. Esto enim Dauid à Samuele vnctus esset in regem; id tamen erat ad hoc dumtaxat, vt regnaret post mortem Ssulis, non autem ipso viuo. Sic & Dionys.

Alij affirmant. Alij censent licuisse Dauidi Saulem occidere ex eo quòd S. Thom. Franc. Victoria, Couarruuias, S. Antonin. Syluester, Corduba, Nauarrus, & ex ijs Lessius lib. 2 de iustitia c. 9. dub 8. num. 45. docent, inuasum posse præuenire inuadentem, etiamsi is nondum accedat, sed instructus sit ad inuadendum, si aliter non possit mortem euadere, nisi eum præueniendo: talis autem erat hæc inuasio quam assiduè Dauid sustinebat à Saule, vt naturaliter non posset mortem effugere nisi eum præueniret. *Dicendum est, non decuisse.* Vt vt est, dico non decuisse, tum quia non decebat Dauidem priuatum occidere regem Israëlis; tum quia sciebat Dauid se Deo esse curæ, B ac Deum præstiturum promissum sibi regnum, ideoque se ab omnibus insidijs Saulis liberaturum; tum quia decebat eum perfectæ patientiæ & mansuetudinis dare exemplum, vt eâ sibi conciliaret animos Hebræorum, itaque sibi pararet viam ad regnum: atque vt esset typus & præcursor Christi, qui noluit Pilato & Caiphæ resistere, sed ab eis permisit se occidi. Ex his patet responsio ad argumenta Abulensis.

Porrò τὸ *propitius sit mihi Dominus*, aliqui putant esse iuramentum, & esse Antiphrasin, quasi dicat, *propitius*, id est aduersus mihi sit Deus, omniaque mea disturbet, si manus in regem meum iniecero. Planiùs alij explicant, q. d. Deus mihi sit propitius, vt sua gratia me coërceat, & prohibeat, ne tantum facinus in meum regem committam. Patet ex Hebræo qui habet: *Prohibitio sit mihi à Domino*, id est, vt Chald. *Absit à me per Dominum.* Pagnin. *Absit mihi à Domino.* Vatabl. *Prohibeat Dominus, ne id faciam*: non permittas, vt id designem.

VERS. 8. ET CONFREGIT DAVID VIROS SVOS SERMONIBVS, ET NON PERMISIT EOS VT CONSVRGERENT C IN SAVL] Nota τὸ *confregit*, significat socios Dauidis planè animatos & resolutos fuisse ad occidendum Saulem; ita vt Dauid vim eis adhibere debuerit, vt hos eorum animos infringeret. Hebr. enim שסע *scasa*, significat rumpere, findere, frangere, discerpere; vnde Vatabl. vertit, *auulsit*. Hinc disce, quàm mitis fuerit Dauid & pius in Saulem, vt pro eius à quo assiduè impugnabatur vita tanta vi & virtute pugnaret; nimirum hoc signum erat animi placidi, excelsi & regij.

VERS. 9. ET INCLINANS SE DAVID PRONVS IN TERRAM ADORAVIT] Saulem, quasi dicat: Dauid prosternendo se in terram summam demissionem, honorem & reuerentiam Sauli quasi regi exhibuit. *Superiores etiam impios venerari oportet.* Disce hic, quomodo Prælatos & superiores, licet impios & infensos colere & reuereri oporteat. Sic enim flectentur ad pietatem & æquitatem, vti hic flexus fuit Saul à Dauide vt fleret, & odium in amorem conuerteret. Quocirca Dauid tunc dictauit Psalm. 56. in quo Deo gratias agit de sui liberatione, & hostium confusione. Vnde ait vers. 4. *Misit de cælo & liberauit me: dedit in opprobrium conculcantes me.* Et versu septimo: *Foderunt ante faciem meam foueam, & inciderunt in eam. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara.* Titulus enim huius Psalmi est: *In finem cùm fugeret Dauid à facie Saul in speluncam.*

Regius Dauidis animus. Eleganter Seneca libr. 1. de Clementia c. 5. *Magni*, inquit, *animi est proprium, placidum esse, tranquillum, & iniurias atque offensiones semper despicere. Muliebre est furere in ira. Ferarum vero, nec generosarum quidem præmordere & vrgere prostratos. Elephantes, leonesq. transeunt quem impulerunt. Ignobilis bestiæ pertinacia est. Non decet Regem sæua, nec inexorabilis ira, non multum enim supra eum eminet, cui se irascendo adæquat. At si dat vitam meritis amittere: facit quod nulli, nisi rerum potenti licet: vita enim etiam superiori eripitur, numquam nisi inferiori datur: seruare proprium excellentis fortunæ, quæ numquam magis suspici debet, quàm cùm illi contingit idem posse quod Deo, cuius beneficio in lucem edimur, tam boni quàm mali.*

VERS. 11. ECCE HODIE VIDERVNT OCVLI TVI, QVOD TRADIDERIT TE DOMINVS IN MANV MEA IN SPELVNCA: ET COGITAVI VT OCCIDEREM TE] id est surrepsit, vel potiùs suggesta est mihi à socijs hæc cogitatio de te occidendo. Vnde Cbald. vertit: *Et dixerunt alij vt occiderem te.* Nam Dauid ipse voluntate deliberata constanter restitit huic cogitationi, & suggestioni sociorum, adeoque vim eis intulit, D eosque confregit, vt dixi v 8.

DIXI ENIM: NON EXTENDAM MANVM MEAM IN DOMINVM MEVM, QVIA CHRISTVS DOMINI EST] *Christus*, id est vnctus in regem à Deo per Samuelem. Duas causas affert Dauid cur non læserit Saulem: prior, quòd ipse sit *Dominus* suus: posterior: quòd sit *Christus*, id est vnctus Domini, quasi dicat: mihi religio fuit tangere eum, quem vnctio Dei sibi sacrauit. Rectè S. August. lib 2. contra litteras Petiliani cap. 48 *Dauid Saulem* inquit, *propter sacrosanctam vnctionem & honorauit viuum, & vindicauit occisum. Et quia vel panniculum ex eius veste præscidit, percusso corde trepidauit.*

An licuisset Dauidi occidere Saulem? Aliqui negant. Quæres, An Dauid licitè potuisset occidere Saulem? Respondet Abulens. q. 11. negatiuè. Ratio eius est prima, quia Dauid ab hac cæde quasi turpi abhorruit. Secunda, quia Saul erat rex, Dauid subditus; cui non licet regem licet sæuum occidere. Tertia, quia Dauid needum erat rex, sed priuata persona; nemini autem priuato licet priuata auctoritate aliquem reum occidere: ad hoc enim re-

VERS. 12. TV AVTEM INSIDIARIS ANIMÆ MEÆ, VT AVFERAS EAM] Singula verba Dauidis magnam habent emphasim, eiusque clementiam & vir-

virtutem adaugent. Ostendit enim se sua beneficentia certare cum insidijs & maleficentia Saulis, tamque se in ipsum esse beneficum, quàm ipse in se erat sæuus & maleficus. S. Chrysost. præter homil. de Dauide & Saule scripsit homiliam insignem, cuius titulus est: *Quod Dauid magnificentius erexerit trophæum parcendo Sauli, quàm occidendo Goliath*; vbi repetens illa quæ citaui v. 7. addit Dauidem hic insignem plagam diabolo, qui non misereri sitit & suscitat, inflixisse. *Ascendit*, inquit, *hoste vulneribus innumeris sauciato, vt qui licet seruasset Saulem, tamen illum reuera hostem diabolum multis plagis confixit. Egressus est ergo Dauid e spelunca dexteram illam totius orbis pretio parem simul cum capite coronatam gestans corona iustitiæ & mansuetudinis*, &c.

Dauid martyr. Idem Chrysost. humil. proxima sequenti, docet Dauidem hic martyrij lauream non simplicem, sed multiplicem meruisse: *Illud*, inquit, *considera, quod ex insidijs Saulis tripla quadruplaque martyrij corona redimitus est. Etenim qui seruauit hostem, eum, qui semel, atque iterum, imo frequenter lanceam in caput illius vibrarat, cùm esset occidendi potestatem nactus, tamen pepercit. Idque cum sciret post eam præstitam clementiam fore, vt denuo ab illo impeteretur: perspicuum est, quod millies coronam meruit animi proposito, millies autem interfectus propter Deum, plurimas tulerit martyrij coronas: qui quemadmodum & Paulus ait: Quotidie mortuus est propter Deum. Cum enim posset hostem sibi insidiantem e medio tollere, propter Deum noluit, maluit quotidie periclitari, quàm ista cæde à tot moerorib. liberari.*

Vers. 13. Dauid appellat ad Dei iudicium. Ivdicet Dominvs inter me et te] Appellat Dauid ad Dei iudicium, quia humanum non habebat. Nam Saul, qui debebat esse iudex, erat eius hostis & persecutor. Facit hoc, vt acriter cum Saule expostulet, ostendens persecutionis summam iniustitiam; vtque eum terreat & à persequendo auertat, minando Dei iudicium & vindictam. Sic S. Athanasius Constantino Imperatori ab Arrianis seducto, iubentique vt iret in exilium, dixit: *Iudicet Dominus inter me & te, ò Imperator, quia calumnijs inimicorum meorum credidisti*. Ita Socrates lib. 1. Histor. cap. 25. & Baron. tom. 3. pag. 426.

Et vlciscatvr me Dominvs ex te] Videtur Dauid commotior ex passione petere à Deo vindictam de Saule, sed ex primo animi impetu & actu indeliberato, ideoque leuiter peccat, ait Abulens. Nam deliberatè noluit Dei vindictam de Saule: vnde audita eius morte, seriò grauiterque indoluit. Adde, Dauidem videri vltionem hanc petere ex recto iustitiæ zelo, vt Deus tantum Saulis scelus castiget ad aliorum exemplum, ne pios persequi audeant, vt satisfiat scandalo quod Israëli dederat Saul. *Ex zelo iustitiæ petit vindictam.* Sic enim Moyses Num. 16. Ieremias cap. 17. & Dauid in Psalmis, subinde rectè sancteque petunt à Deo iustam de impijs vindictam

Vers. 14. Sicvt et in proverbio antiqvo dicitvr: Ab impiis egredietvr impietas] Impietas hic accipi potest simpliciter. Primò, propriè pro ipsa culpa; secundò metonymicè pro eius pœna; si pro culpa accipias, sensus erit, quasi dicat: impietas occidendi non egreditur nisi ab impio homicida, qualis es tu ô Saul, non verò à me, qui me & hic & alibi semper pium & obseruantem erga te ceterosque omnes ostendit: vt hæc gnome pertineat ad illud versu duodecimo. *Vide quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccaui in te; tu autem insidiaris animæ meæ.*

Si pro pœna, sensus est quasi dicat: Impios sequitur pœna impietatis suæ, culpam enim comitatur pœna, sicut reum carnifex. Non est ergo opus vt ego manum meum in te ô Saul extendam, teque occidam, quia tua impietas vindicante Deo te occidet. Occideris enim ab impio, non à me qui pius sum. Nam impius Saul impia sua manu seipsum occidit, fuitque suæ impietatis vltor & carnifex, vt patebit cap 31.

Prouerbium hoc ex vsu & ore vulgi petitum directè seruit ad hæc tria, ait Caietan. manifestanda. Primò, pietatem Dauidis abstinentis à cæde Saulis omnique specie impietatis. Secundò, impietatem adulatorum illorum, qui Dauid detrahebant apud Saulem, eumque instigabant ad illius cædem. Tertiò ad confutandum ipsum Saulem, qui impiè Dauidem pium persequebatur.

Qvem persequeris rex Israel? canem mortvvm persequeris et pvlicem vnvm] *Vers. 15.* quasi dicat: Hominem vilissimum, abiectissimum, debilissimum, instar canis & pulicis qualis sum ego, persequeris. Vt quid ergo me persequeris? Indignum est rege cum pulice pugnare, sicut indignum fuit Domitiano muscas venari.

Dixit Savl: Nvmqvid vox hæc tva est fili mi David? Et levavit Savl vocem svam et flevit] *Vers. 17.* Vide hic quàm efficax fuerit vox Dauidis; vide pariter quàm potens fuerit eius profunda humilitas, & incensa charitas, quæ adamantinum Saulis cor confregit, ac mite placidumque reddidit, vt in lacrymas amoris difflueret. *Charitas Dauidis fregit duritiã Saulis.* Vnde S. Chrys. hom. iam citata. *Quanta*, inquit, *subito facta est mutatio? qui nunquam sustinuerat illum vel simplice vocare nomine, ipsam etiam appellationem habens odio, nunc adoptat eum in cognationem, appellans eum filium. Quid igitur Dauide felicius, qui ex homicida fecit patrem, e lupo ouem? qui fornacem iracundia multo impletis rore, quique tempestatem vertit in tranquillitatem, quique tumorem omnem iræ exæstuantis animi resedare? Verba quippe Dauidis ingressa in animum istius efferati, totam hanc perfecerunt immutationem.* Ecce hos carbones ignis iuxta monitum S. Pauli Rom. 12. 20. congessit Dauid super caput Saulis, quibus eum ad se redamandum accendit. Subdit deinde Chrysost. exempla quibus ostendat, quàm potens sit vox piorum: *Vox Sanctorum frequenter, & elementa stare fecit, & potestates illorum immutauit. Locutus est tantùm Iesu Naue, & constitit sol & luna. Sit & Moyses mare ingressus est, & cessit: sic tres illi pueri ignis vim extinxerunt hymnis illis sua ac voce. Isidem & Saul ad eamdem vocem incaluit, dicens: Vox tua ista fili Dauid? Quid igitur Dauid? Seruus tuus Domine, mi rex. Post hæc certamen oritur, & contentio vter alterum maiore prosequatur honore. Saul quidem ad cognationem asciuit, filium appellans, Dauid autem dominum eum appellat. Quod autem dicit tale est. Vnum inquit, vnum illud quæro, salutem tuam, ac vitæ meis profectum: filium me appellasti, mihi vero satis est, si me pro famulo habeas, tantùm vt iram ponas, tantùm vt ne quid de me suspicêre mali, neue me ducas hostem aut insidiatorem.*

Inde colligit Chrysost. in nostra potestate esse inimicum nobis reconciliare, si eum Dauide nos coram eo humiliemus, & charitatem in eum ostendamus, iuxta illud Prouerb. 15. 1. *Responsio* *In nostra est potestate inimicum reconciliare.*

mollis

mollis frangit iram. In nobis ergo, ait Chryſ. *situm eſt, vt vel extinguatur ira inimicorum, vel ad maius irritetur incendium, ſi verbis aſperis eum inuadamus.* Probat id exemplo ignis quod ſubijcit, *ſi enim inflas in ſcintillam ignis, excitas incendium, contra ſi inſpuas extinguis, & vtrumque tibi in manu eſt: quoniam vtrumque, inquit ex ore tuo proficiſcitur. Idem fit & in inimicitia proximi ſi inflatos ac vecordes ingeras ſermones; excitas ignē illius, accendis carbones; ſin mites ac moderatos admoueas ſermones priuſquam exardeſcat, iram omnem extinxeris.*

Vers. 18. IVSTIOR TV ES QVAM EGO] Pergit S. Chryſ. *Vides vt ſuam ipſius damnat malitiam, ac inimici virtutem prædicet, nulloque rogante ſeſe purgat. Idem tu facito cùm hoſtis inciderit in manus tuas, noli accuſare illum, ſed teipſum purga, vt illum perpellas ad ſui ipſius condemnationem. Nam ſi nos accuſamus exaſperatur; ſi nos excuſauerimus, ille re ſeritus noſtram humanitatem, mox ſeipſum condemnabit.* Et nonnullis interiectis: *Neque enim ſimpliciter dixit feciſti mihi bona; ſed retribuiſti mihi bona. Hoc eſt pro inſidijs, pro cæde, pro malis illis innumerabilibus, magna mihi rependiſti beneficia. At ego ne ſic quidem factus ſum melior, ſed poſt illa tua beneficia perſeueraui in malitia: tu verò nec ſic quidem es immutatus, ſed conſtanter tuum obtinuiſti morem, nos iterum atque iterum tibi inſidiantes beneficijs proſequens. In hiſce ſingulis verbis, quot coronis dignus apparuit David?*

Vers. 20. QVIS ENIM CVM INVENERIT INIMICVM SVVM, DIMITTET EVM IN VIA BONA] ſinet eum abire ſaluum & incolumem: *via* enim *bona* eſt quæ ducit ad vitam, mala verò, quæ ducit ad mortem. Loquitur Saul ex ſuo & ſimilium hominum mundanorum ingenio, qui inimicos ſuos data occaſione occidunt. Nam ſancti contrarium faciunt, & vincunt in bono malum, vti fecit hic David. Quem præ alijs imitatus eſt S. Ioannes Gualbertus, qui armatus occurrens inimico inermi, cùm ille vitam ſibi donari poſceret per amorem Chriſti pro inimicis ſuis crucifixi, eidem pepercit. Vnde ingrediens Eccleſiam oranſque ante imaginem crucifixi, vidit Crucifixum ad ſe caput inclinare, ac quaſi applaudere & gratias agere, quòd hoſti ſui amore pepercisset. Quo viſo commotus Ioannes ſæculo renuntiauit, & ordinem Vallis vmbroſæ inſtituit ſub annum Domini 1020.

Mali inimicos ſuos occidunt: ſancti parcunt.

EGO DOMINVS REDDAT TIBI VICISSITVDINEM HANC, PRO EO QVOD HODIE OPERATVS ES IN ME] q. d. ego non poſſum tibi retribuere par; retribuat ergo illud tibi Deus. Cauſam dat S. Chryſ. homil. iam citata dicens: *Quid enim poteras Saul reponere dignum meritis, etiamſi regnum dediſſet, cum omnibus oppidis? Neque enim oppida modò, & regnum, verùm & vitam ipſam donarat illi David; ille verò non habebat alteram vitam, quam rependeret; eoque illum relegat ad Deum, & ab illo manaturis præmijs honorat, pariter & hunc laudans & vniuerſos erudiens, quòd tum maiora nobis apud Deum præmia repoſita ſunt, cùm pro innumeris beneficijs in hoſtem collatis, diuerſa recipimus.*

Igitur David hic ſubditus licet, maior fuit Saule rege: nil enim ita magnum & magnanimum facit, vt amor inimicorum & iniuriæ condonatio. Audi Martinum Dumienſem Abbatem, & poſteà Bracarenſem Epiſcopum anno Domini 572. libr. de quatuor virtutibus c. 2. *Nil aliud magnum in rebus humanis, niſi animus magna deſpiciens, ſi magnanimus fueris, nunquam iudicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dices: non nocuit mihi, ſed animum nocendi habuit: & cùm illum in poteſtate tua videris, vindictam putabis vindicare potuiſſe, ſcito enim honeſtum & magnum vindictæ genus eſſe, agnoſcere.*

Magnanimitas vera eſt iniuriæ condonatio.

Vers. 21. ET NVNC QVIA SCIO QVOD CERTISSIME REGNATVRVS SIS] *Scio*, ex ſingulari illa Dei erga te cura & prouidentia, quâ te tuetur, meaſque inſidias eludit, ac te in omnibus proſperat facitque hoſtibus omnibus ſuperiorem, æquè ac Iſraëlitis omnibus amabilem & admirabilem ob tuam diuinam patientiam & manſuetudinem, qua etiam mihi hoſti tuo infeſtiſſimo vitam condonaſti. Ita Abulenſ. Audi S. Chryſ. homil. iam citata: *Dic obſecro vnde iſtud ſcis? Penes te ſunt pecunia, arma, ciuitates, equi, milites, breuiter vniuerſa vis apparatus regij: hic contra deſertus ac nudus, nec ciuitatem, nec domum, nec familiam habens. Vnde igitur, te quæſo, iſta loqueris? Nimirum ex ipſis Dauidis moribus. Neque enim nudus, & inermis ac deſertus me armatum, tantaque circumuallatum potentia ſuperaſſet, niſi Deum haberet adiutorem. Porro qui Deum habet fauentem omnibus eſt potentior. Vides ad quantam philoſophiam Saul poſt inſidias deductus ſit? Vides qui fieri poſſit vt inimicus omnem expuat malitiam, immutatuſque ad meliora ſeſe recipiat? Ne velimus itaque noſtram ipſorum ſalutem per iracundiam denorare.*

Ex Dei erga Dauidē curâ, colligit Saul eū regnaturū.

Vers. 22. IVRA MIHI IN DOMINO, NE DELEAS SEMEN MEVM] Vide quàm Saul rex hic ſe ſubmittat Dauidi, eique fiat ſupplex. Vnica ergo ratio expugnandi inimicos, eoſque amicandi eſt, humilis & ſincera in eos charitas. Audi S. Chryſoſt. homil. iam citata: *Rex priuatum rogat: qui diademate cinctus eſt, ſupplicem agit, pro filiis ſuis obſecrat exulem. Et hoc ipſum arguit virtutem Dauidis, quod hoſtis auſus ſit hæc ab hoſte petere. Nam quod iuſiurandum exigit, non eo facit, quod diffidat Dauidis moribus, ſed quod reputet, quot malis illum affeciſſet. Iura mihi te non abolit urum ſemen meum poſt me. Hoſtem filiis ſuis relinquit tutorem, ſuaſque proles in illius deponit manus dum his verbis filiorum ac Dauidis manus apprehendens, Deum ſequeſtrum inducit.*

Saul ſubmittit ſe Dauidi.

Vers. 23. ET IVRAVIT DAVID SAVLI] nec tantùm iurauit, ſed & plura quàm iurauerat præſtitit. Ita S. Chryſoſt. *Quid igitur*, inquit, *David? Num vel leniter diſſimulatione & ironia ad hæc vſus eſt? Nequaquam ſed protinus annuit, quodque petebatur conceſſit: at mortuo Saule non modo non occidit illius poſteros, ſed multo plura præſtitit quàm erat pollicitus; ſiquidem filium eius cùm eſſet claudus ac debilis viribus, in ſuam ipſius domum induxit, ſuæque menſæ fecit participem, ſummo illum honore dignatus, nec erubuit, nec occultauit, nec arbitratus eſt regiam menſam claudicatione pueri dehoneſtari, ſed decorari potius ac lautiorem fieri. Quotquot enim cum illis diſcumbebant, abibant magnam philoſophiæ doctrinam conſecuti.*

David plura Sauli præſtitit, quàm iurauit.

Moral. David docet hic ſubditos, quàm modeſtè, humiliter, reuerenter, amanter ſe gerere debeant erga ſuos principes & prælatos tam ſæculares quàm Eccleſiaſticos, etiam rigidos & moleſtos, imò iniquos, ſæuos & tyrannos, vt eos quaſi Chriſtos Domini, & in eis quaſi vicarijs ſuis Deum ipſum colant & venerentur. In eis enim quaſi viuis imaginibus, poteſtas & maieſtas diuina relucet. Sic Moyſes veneratus eſt Pharaonem, Iſaias Manaſſen, Daniel Cyrum, Ieremias Nabuchodonoſorem, Iaddo Alexandrum, S. Paulus Neronem, S. Ioannes Domitianum, S. Ignatius Traianum, S. Cornelius & Cyprianus Valerianum, S. Sixtus & Laurentius Decium, S. Sebaſtianus Diocletianum, adeoque omnes Roma

Subditi parentur ſuperiorum aſperitati.

Romani Pontifices ac Sacerdotes, & Christiani à S. Petro vsque ad S. Syluestrum per trecentos annos modestè, & patienter tolerarunt perpetuas persecutiones & martyria ab Imperatoribus Gentilibus, nec eis restiterunt vmquam vel quidquam mali intulerunt; sed fugerunt & abdiderunt se in speluncis & cryptis, quas hodie Romæ cernimus, & veneramur. Hoc est, quod ait Apost. Hebr. 11. *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & cauernis terræ.* Hoc est, quod Christianos docet S. Petrus Epist. 1. cap. 2. 17. *Deum,* inquit, *timete, regem* (Neronem) *honorificate. Serui subditi estote in omni timore Dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Hæc est enim gratia si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias patiens iniustè, &c. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, &c. qui cùm malediceretur, non maledicebat; cùm pateretur non comminabatur, tradebat autem iudicanti se iniustè.* Atque hac sua patientia Christiani meruerunt apud Deum, vt ipse Imperatores ad Christum conuerteret: sicut per sanctum Syluestrum conuertit Constantinum Imper. adeoque Romam, totumque orbem effecit Christianum.

Exempla. Idem faciunt Religiosi suis Superioribus & Rectoribus Climachus gradu 4 de obedientia, narrat Religiosum quemdam nomine Abbacyrum à Superioribus suis valdè exercitum, adeò vt quotidie expelleretur ex mensa, & sæpe incœnatus dormire cogeretur: quæ omnia ille valdè patienter tulit, ac roganti Climacho, quomodo illa toleraret, respondit: *Crede mihi Pater, probant me Patres mei, vtrum monachus esse cupiam, non autem verè id faciunt, quam ego Patris aliorumque intentionem non ignorans, leuissimè ac sine vlla molestia omnia tolero. Et ecce decimumquintum iam annum ago istud cogitans sicut & ipsi quando monasterium intraui, dixerunt mihi quod vsque ad trigesimum annum renuntiantes probare solerent. Et rectè quidem pater Ioannes. Sine probatione enim aurum non perficitur. Hic igitur egregius Abba-Cyrus secundo anno postquam adueneram, migrauit ad Dominum in monasterio hoc, patribus tùm deficeres dicens: Gratias ago Domino & vobis Patres, quod me ad salutem meam tentastis iugiter. Hac enim ex causa immunis à tentationibus dæmonum hactenus mansi. Quem etiam tamquam confessorem, & cum his, qui illic obierunt sanctis dignissimè æquissimus pastor sepeliri iussit.*

Abbacyri monachi patientia in mortificationibus.

Ibidem magis mirabilem patientiam & obedientiam recenset cuiusdam Achatij, qui à suo sene directore non tantùm asperè, sed & crudeliter tractabatur: quotidie enim non solùm contumelijs, sed & verberibus afficiebatur: *Ego igitur,* inquit, Climachus, *obuiam illi sæpissimè dicebam: Quid est frater Achati: Quomodo tibi est hodie? Ille verò continuò nunc quidem liuentem tumidumque oculum, aliquando verò faciem fractam & tremitem sæpè ictibus caput ostendebat. Ego itaque sciens omnia patientiæ operatiuum, aiebam illi: Bene sustine viriliter & proderit tibi. Cùm igitur egisset annos nouem, sub immiti & acerbo sene, migrauit ad Dominum, sepultusque est in Patrum cœmeterio. Post quinque autem dies abijt ad magnum quemdam illius senem Achatij magister, dixitque illi: Frater Achatius mortuus est. Quod cùm audisset senior respondit: Vere senex non id mihi persuades. Qui ait, Veni & vide. Continuò surrexit senex, venitque cum beati pugilis magistro ad cœmeterium. Clamauit tamquam viuentes ad eum, qui verè in beato requie viuebat. Dicens, frater Achati: Putasne mortuus es? Tum verò gratus ille obediens, etiam post mortem obedientiam ostendens magno illi ita de sepulchro respondit: Et fieri quomodo potest pater, vt moriatur homo obedientia deditus?*

In Vitis Patrum lib 7. 43. Pimenius Abbas rogans Nesteronem, quomodo tam leniter iniurias in monasterio tolerarets ab eo audiuit: *In principio, quando ingressus sum dixi cogitationi meæ: Ecce tu & hic asinus estis pares, sicut enim hic asinus vapulat, & non loquitur, iniuriatur & nihil respondet: ita ergo esto & tu, nam sic dicit & psalmus: Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.*

Ibidem Abbas Agathon dixit: *Si vis viuere inter monachos; esto sicut statua lapidea, quæ si iniuriâ afficitur, non irascitur: si laudatur, non extollitur.* Ibidem lib. 3. nu. 84. ex Ruffino narratur hæc sancti vox: *Porta cæli est iniuriarum perpessio.* Ibidem lib. 5. cap. 8. num. 2. *Laudatus est,* inquit, *quidam frater à monachis apud Abbatem Antonium: ille autem cùm venisset ad eum, tentauit si portaret iniuriam, & cùm cognouisset, quia non posset ferre, dixit ei: Similis es domui quæ à facie quidem ornata est, de retro vero à latronibus depredata.*

CAPVT VIGESIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Moritur Samuel. David à Nabal tondente oues petit annonam; ille in eum conuicia & contumelias iacit. Quare Dauid iratus iurat se eum cum omnibus suis occisurum. Audit hoc Abigail vxor Nabal, suaque blandiloquentia & munificentia Dauidem placat. Post decem dies Deus occidit Nabal v. 38. Dauid Deo gratias agit, ac duas vxores ducit Abigail & Achinoam, pro Michol quam Saul ei abstulit, tradiditque Phalti.

1. MOrtuus est autem Samuel, & congregatus est vniuersus Israël, & planxerunt
eum, & sepelierunt eum in domo sua in Ramatha. Consurgensque Dauid
descendit in desertum Pharan. 2. Erat autem vir quispiam in solitudine Maon,
& possessio eius in Carmelo, & homo ille magnus nimis: erantque ei oues tria millia,
& mille capræ: & accidit vt tonderetur grex eius in Carmelo. 3. Nomen autem
viri illius erat Nabal: & nomen vxoris eius Abigail; eratque mulier illa prudentissima & speciosa: porrò vir eius durus, & pessimus, & malitiosus: erat autem de genere

nere Caleb. 4. Cùm ergo audiſſet Dauid in deſerto quòd tonderet Nabal gregem ſuum. 5. Miſit decem iuuenes, & dixit eis: Aſcendite in Carmelum, & venietis ad Nabal, & ſalutabitis eum ex nomine meo pacificè. 6. Et dicetis: Sit fratribus meis, & tibi pax, & domui tuæ pax, & omnibus, quæcumque habes, ſit pax. 7. Audiui quod tonderent paſtores tui, qui erant nobiſcum in deſerto: numquam eis moleſti fuimus, nec aliquando defuit quidquam eis de grege, omni tempore quo fuerunt nobiſcum in Carmelo. 8. Interroga pueros tuos, & indicabunt tibi. Nunc ergo inueniant pueri tui gratiam in oculis tuis: in die enim bona venimus; quodcumque inuenerit manus tua da ſeruis tuis, & filio tuo Dauid. 9. Cumque veniſſent pueri Dauid, locuti ſunt ad Nabal omnia verba hæc ex nomine Dauid: & ſiluerunt. 10. Reſpondens autem Nabal pueris Dauid, ait: Quis eſt Dauid? & quis eſt filius Iſai? hodie increuerunt ſerui qui fugiunt dominos ſuos. 11. Tollam ergo panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum, quæ occidi tonſoribus meis, & dabo viris quos neſcio vnde ſint? 12. Regreſſi ſunt itaque pueri Dauid per viam ſuam, & reuerſi venerunt, & nuntiauerunt ei omnia verba quæ dixerat. 13. Tunc ait Dauid pueris ſuis: Accingatur vnuſquiſque gladio ſuo. Et accincti ſunt ſinguli gladijs ſuis, accinctuſque eſt & Dauid enſe ſuo: & ſecuti ſunt Dauid quaſi quadringenti viri: porrò ducenti remanſerunt ad ſarcinas. 14. Abigail autem vxori Nabal nuntiauit vnus de pueris ſuis, dicens: Ecce Dauid miſit nuntios de deſerto, vt benedicerent Domino noſtro: & auerſatus eſt eos. 15. Homines iſti, boni ſatis fuerunt nobis, & non moleſti: nec quidquam aliquando perijt omni tempore, quo fuimus conuerſati cum eis in deſerto. 16. Pro muro erant nobis tam in nocte quàm in die, omnibus diebus quibus pauimus apud eos greges. 17. Quam ob rem conſidera, & recogita quid facias: quoniam completa eſt malitia aduerſum virum tuum, & aduerſum domum tuam, & ipſe eſt filius Belial, ita vt nemo poſſit ei loqui. 18. Feſtinauit igitur Abigail, & tulit ducentos panes, & duos vtres vini, & quinque arietes coctos, & quinque ſata polentæ, & centum ligaturas vuæ paſſæ, & ducentas maſſas caricarum, & poſuit ſuper aſinos: 19. Dixitque pueris ſuis: Præcedite me: ecce, ego poſt tergum ſequar vos: viro autem ſuo Nabal non indicauit. 20. Cùm ergo aſcendiſſet aſinum, & deſcenderet ad radices montis. Dauid & viri eius deſcendebant in occurſum eius: quibus & illa occurrit. 21. Et ait Dauid: Vere fruſtra ſeruaui omnia quæ huius erant in deſerto, & non perijt quidquam de cunctis quæ ad eum pertinebant: & reddidit mihi malum pro bono. 22. Hæc faciat Deus inimicis Dauid, & hæc addat, ſi reliquero de omnibus quæ ad ipſum pertinent vſque mane, mingentem ad parietem. 23. Cùm autem vidiſſet Abigail Dauid, feſtinauit, & deſcendit de aſino, & procidit coram Dauid ſuper faciem ſuam, & adorauit ſuper terram, 24. & cecidit ad pedes eius, & dixit: In me ſit, domine mi, hæc iniquitas: loquatur, obſecro, ancilla tua in auribus tuis: & audi verba famulæ. 25. Ne ponat, oro, dominus meus cor ſuum ſuper virum iſtum iniquum Nabal: quoniam ſecundùm nomen ſuum ſtultus eſt, & ſtultitia eſt cum eo: ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos, domine mi, quos miſiſti. 26. Nunc ergo domine mi, viuit Dominus, & viuit anima tua, qui prohibuit te ne venires in ſanguinem, & ſaluauit manum tuam tibi. & nunc fiant ſicut Nabal inimici tui, & qui quærunt Domino meo malum. 27. Quapropter ſuſcipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi domino meo: & da pueris qui ſequuntur te dominum meum. 28. Aufer iniquitatem famulæ tuæ: faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidelem, quia prælia Domini, domine mi, tu præliaris: malitia ergo non inueniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ. 29. Si enim ſurrexerit aliquando homo perſequens te, & quærens animam tuam, erit anima domini mei cuſtodita quaſi in faſciculo viuentium, apud Dominum Deum tuum: porrò inimicorum tuorum anima rotabitur, quaſi in impetu & circulo fundæ. 30. Cùm ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia quæ locutus eſt bona de te, & conſtituerit te ducem ſuper Iſraël. 31. non erit tibi hoc in ſingultum, & in ſcrupulum cordis domino meo, quòd effuderis ſanguinem innoxium, aut ipſe te vltus fueris: & cùm benefecerit Dominus domino meo, recordaberis ancillæ tuæ. 32. Et ait Dauid ad Abigail: Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui miſit hodie te in occurſum meum, & benedictum eloquium tuum, 33. & benedicta tu, quæ prohibuiſti me hodie ne irem ad ſanguinem, & vlciſcerer me manu mea. 34. Alioquin viuit Dominus Deus Iſraël, qui prohibuit me ne malum facerem tibi: niſi citò veniſſes in occurſum mihi, non remanſiſſet Nabal vſque ad lucem matutinam, mingens ad parietem. 35. Suſcepit ergo Dauid de manu eius omnia quæ attulerat ei, dixitque ei: Vade pacificè in domum tuam, ecce audiui

diui vocem tuam, & honoraui faciem tuam. 36. Venit autem Abigail ad Nabal &
ecce erat ei conuiuium in domo eius, quasi conuiuium regis, & cor Nabal iucundum:
erat enim ebrius nimis: & non indicauit ei verbum pusillum, aut grande vsque mane.
37. Diluculo autem cum digessisset vinum Nabal, indicauit ei vxor sua verba hæc, &
emortuum est cor eius intrinsecus, & factus est quasi lapis. 38. Cumque pertran-
siissent decem dies, percussit Dominus Nabal, & mortuus est. 39. Quod cùm audis-
set Dauid mortuum Nabal, ait: Benedictus Dominus, qui iudicauit causam oppro-
brij mei de manu Nabal, & seruum suum custodiuit à malo, & malitiam Nabal reddi-
dit Dominus in caput eius. Misit ergo Dauid, & locutus est ad Abigail, vt sumeret
eam sibi in vxorem. 40. Et venerunt pueri Dauid ad Abigail in Carmelum, & lo-
cuti sunt ad eam, dicentes: Dauid misit nos ad te, vt accipiat te sibi in vxorem. 41.
Quæ consurgens adorauit prona in terram, & ait: Ecce famula tua sit in ancillam, vt
lauet pedes seruorum Domini mei. 42. Et festinauit, & surrexit Abigail, & ascen-
dit super asinum, & quinque puellæ ierunt cum ea, pedissequæ eius, & secuta est nuntios
Dauid: & facta est illi vxor. 43. Sed & Achinoam accepit Dauid de Iezrael: & fuit
vtraque vxor eius. 44. Saul autem dedit Michol filiam suam vxorem Dauid, Phal-
ti filio Lais, qui erat de Gallim.

VERS. 1. *Quando mortuus Samuel, incertum.*

MORTVVS EST AVTEM SAMVEL] Quoto anno regni Saulis mortuus sit, non satis liquet. A Nam Samuel & Saul iunctim præfuerunt Israëli 40. annis: nonnulli hos annos ita distribuunt, vt ex eis 20. dent Samueli & 20. Sauli: alij duo duntaxat ex c. 13. 1. dant Sauli, alij decem, alij octodecim, cæteros Samueli. Alij verisimiliùs cum Saliano, Samueli dant annos 22. cæteros octodecim Sauli.

Rursùm quot annis post creatum regem Saulem superuixerit Samuel non constat. Probabiliter Salianus opinatur eum superuixisse sedecim annis; ac biennio ante Saulem obijsse anno ætatis suæ 77. cui fauent Clemens Alexand. Ruffinus, Beda, Abulens. & Ioseph. quos ipse citat. Obijt enim Saul anno regni sui 18

ET CONGREGATVS EST VNIVERSVS ISRAEL, ET PLANXERVNT EVM ET SEPELIERVNT EVM IN DOMO SVA IN RAMATHA] B Vide hic amorem & obseruantiam totius populi erga Samuelem quasi suum Iudicem, Prophetam & omnis boni auctorem. Vide pariter luctus pompam, & mortui venerationem. Porrò ossa Samuelis sub Arcadio Imper. anno Domini 406. ex Iudæa, magna & Imper. & populi pompa & deuotione, translata sunt Constantinopolim. Vnde S. Hier. scribens contra Vigilantium (quem nostri Hæretici sequuntur) docet eius & cæterorum Sanctorum lipsana siue reliquias fidelibus esse venerandas. Audi S. Hier. *Sacrilegus dicendus est nunc Augustus Arcadius, qui ossa B. Samuelis longo post tempore de Iudæa transtulit in Thraciam? Omnes Episcopi non solùm sacrilegi, sed & fatui iudicandi, qui rem vilissimam & dissolutos cineres in serico & vase aureo portauerunt? Stulti omnium Ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquijs, & tantâ lætitiâ sunt incundati, quasi præsentem viuentemque Prophetam cernerent atque susciperent, vt de Palæstina vsque ad Chalcedonem iungerentur populorum examina, & in Christi laude vna voce resonarent?* C

Translatio ossium Samuelis.

Duo montes Carmeli in Israel.

ET POSSESSIO EIVS IN CARMELO] Duo erant montes in Israël dicti Carmelus. Vnus celebris in tribu Issachar iuxta mare, distans à Ptolemaide stadijs 120. vineis, oleis, alijsque arboribus odoriferis abundans, adeò vt in prouerbium abierit, vt cùm locum fertilem significare vellent, dicant eum esse *Carmel* vel *Carmelum*: in hoc versati sunt Elias A & Elisæus: ibique Carmelitarum fuit origo. 3. Reg. 18. Alter mons, & in monte vrbs fuit in tribu Iuda, fertilis in pascuis, fructibus & herbis, feraxque vini delicatissimi. In hoc Saul victoria potitus de Amalecitis, fornicem triumphalem erexit. 1. Reg. 15. In hoc pariter habitauit & suas possessiones habuit Nabal. Ita S. Hier. Borchar. Bredenb. Adrichomius in descript. terræ sanctæ.

VERS. 2.

ET HOMO ILLE MAGNVS NIMIS] quasi dicat: erat præpotens & ditissimus; vnde explicans subdit: *Erant que ei oues tria millia & mille capræ.* Olim enim opes sitæ erant in pecudibus & pecoribus: vnde ab ijs nomen accepit peculium & pecunia. quia *omnis pecuniæ pecus fuit fundamentum*, ait Columella lib. 6.

VERS. 6.

OMNIBVS QVÆCVMQVE HABES SIT PAX] Fuit illo æuo hæc vsitata salutatio, qua dicendo *pax tibi & tuis*, omne bonum salutato apprecabantur: Pax B enim vehit secum omnem prosperitatem, fertilitatem, rerum copiam, omneque bonum; sicut bis aduersa omnia inuehit bellum.

Pax omnia bona adducit: bellum omnia mala.

VERS. 8.

IN DIE BONA VENIMVS] quasi dicat: ad diem lætam venimus, qua tondis oues, ac liberalitatem erga tonsores exerces dando eis splendidum epulum: oramus ergo vt nos egenos & famelicos, quasi tuos vicinos, amicos & defensores, huius tuæ lætitiæ & epuli facias esse participes. Hilaria celebras illorum ergo particulam in nos deriua, nosque tecum exhilara.

Bonum enim sæpè sumitur pro læto, hilari, iucundo: sicut *malum* pro tristi & funesto. Vnde illud: *Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum.* Psal. 132. 1. Et illud: *Sufficit diei malitia sua*, id est miseria & tristitia tua. Matth. 6.

C QVODCVMQVE INVENERIT MANVS TVA, id est quod habes in promptu, quod commodè dare potes, DA NOBIS SERVIS TVIS.]

VERS. 10.

HODIE INCREVERVNT SERVI QVI FVGIVNT DOMINOS SVOS] quasi dicat: hodie increuit Dauid, qui est seruus Saulis, vt audeat se regi suo opponere, & contra eum exercitum ducere ac regnum eius ambire. Atrox fuit hæc calumnia & iniuria quam Nabal iecit in Dauidem.

Calumnia atrox Nabalis in Dauidem.

VERS. 14.

VT BENEDICERENT] vt salutarent, vt bene & fausta precarentur.

VERS. 16.

PRO MVRO ERANT NOBIS] id est nos defendebant

debant ab incursu hostium. Iure ergo annonam ab eis poscebat Dauid: ciuca enim alere debent milites præsidiarios, qui eos eorumque bona contra hostes tutantur & propugnant.

VERS. 17. COMPLETA EST MALITIA] id est malum & vindicta acris à Dauide decreta, & plenè certoque ab eo concepta imminet tuo viro & domui tuæ.

IPSE EST FILIVS BELIAL] id est auarus, ingratus, durus, malitiosus & pessimus, vt dictum est v. 3. *Belial* propriè idem est quod *sine iugo*, effrænis, indomitus; quasi dicat: Nabal ceruicositer renuit audire bonas nostras suggestiones de cauenda Dauidis vindicta illi parata. Quare idipsum tibi quæ mulier es sapiens & docilis, suggerimus, vt illam à te tuaque domo auertas.

VERS. 18. FESTINAVIT IGITVR ABIGAIL] vt Dauidem iratum aduentantem & exitium minitantem suâ beneficentia præueniret, & eloquentiâ leniret: itaque Nabal mariti sui inhumanitatem expiaret. Hinc aptè dicta est *Abigail*; id est *pater exultationis*, ait Pagnin. quia ipsa exiliens, exultationem peperit tam Dauidi, quàm toti domui suæ, idque fecit virili prudentia & fortitudine quasi virago; vt non tam mater, quàm pater esse videretur.

Etymon Abigail ipsi appropriatum.

VERS. 19. QVINQVE SATA POLENTÆ] *Satum* erat genus Mensuræ, continens libras 26. hoc est vncias 320.

ET CENTVM LIGATVRAS VVÆ PASSÆ] id est, centum fasciculos vuarum siccatarum in furno vel in sole. Alij tamen per *ligaturas vuæ*, accipiunt certas vuarum massas certi ponderis vel mensuræ. Vnde Sept. vertunt; *Gomor vnum vuæ passæ*. Aquila vertit: *Ephi*. Quare Theodoretus hic asserit, *Gomor* idè esse quod *Ephi*, & *satum*, citatque Ezechielem, sed falsò: Nam Ezechielis 45. 11. dicitur: *Ephi & batus æqualia sunt*: non autem *gomor*. Nam ex Exodi 16. constat *Gomor* fuisse decimam partem *Ephi*: *Gomor* ergo continebat octo libras, hoc est vncias 96. *Satum* autem continebat 26. libras, hoc est vncias 320. *Ephi* verò continebat libras 80. hoc est vncias 960. Vide dicta de ponderibus & mensuris in fine Pentateuchi. Aliud ergo est *gomor*, aliud *homer*, siue corus; hic enim continebat libras 800. hoc est vncias 9600. *Gomor* igitur *vuæ passæ* continebat 96 vncias vuæ passæ. Vnde alij Hebr. צמקים *tsimmukim*, id est *ligaturas*, vertunt: *botros*, quòd in ijs colliguntur grana, aut quòd botri sicci colligentur in massam. Ita Pagnin. Arias, Marinus & alij. Centum enim botri facilè ponderant 96. vncias: quisque enim botrus ferè ponderat vnciam. Huc facit quod 1. Paral. 30. 17. Hebræi dederint illi Ægyptio duo *tsimmukim*, id est duos botros vt videtur: nam *vuæ passæ*, & botri sunt quasi bellaria, quæ in fine mensæ pauca apponuntur. Aut potiùs dicendum est *Gomor* apud Septuag. non significare determinatam mensuram, sed vas quodlibet commune, quale erat gomor. Sic enim Itali *Barille* vocant omne vas minus. Hic sensus valdè planus & appositus est. Nam *ligatura* significat colligationem plurium botrorum; vt in regno Neapolitano duos pluresue botros colligant simul ad siccandum. Nam pro sexcentis Dauidis militibus, valde parum fuissent centum botri. *Vnum* ergo *gomor*, vocatur hic vnum vas, vna massa, vna mensura communis vuarum passarum.

VERS. 22. ET DVCENTAS MASSAS CARICARVM] id est ficuum aridarum vel siccatarum ad solem, ex quibus fiunt massæ ficuum, & formæ quasi caseorum.

HÆC FACIAT DEVS INIMICIS DAVID] id est ipsi Dauidi, alioqui enim ridicula esset hæc imprecatio. Est Euphemismus. Dauid enim hic iurat iuramento execratorio more vulgi: vulgus autem non audet iurando imprecari mala sibi ipsi, quia anxiè timet quòd si aliquod malum sibi imprecetur, illud reuera sibi eueniet: iurat ergo imprecando malum alijs, sed per alios intelligit se ipsum. Sic ergo Dauid imprecatur malum *inimicis suis*, id est sibiipsi. Ita Abulens. Simili Euphemismo ait Dauid c. 4. 16. regi Nabuchodonosor: *Domine mi somnium his qui te oderunt, & interpretatio eius, hostibus tuis sit*; cùm tamen sit de ipsomet rege.

Iurat Dauid execratorio iuramento contra seipsum

SI RELIQVERO DE OMNIBVS QVÆ AD IPSVM PERTINENT VSQVE MANE, MINGENTEM AD PARIETEM] quasi dicat Dauid: Iuro quòd omnes in domo Nabal occidam ante auroram, ita vt nec canem viuum in eâ relinquam. Canes enim eleuata tibia commingunt parietem, cùm cetera animalia mingant in terram. Sic vulgò dicimus: adeò omnes occidis, vt nec felem nec canem viuum reliquerit. Ita Lyran. Caietan. Vatabl. Alij per *mingentem ad parietem*, intelligunt hominem masculum siue magnum siue paruum. Vnde Chald. vertit, *cognoscentem cognitionem*, id est hominem siue virum cognitione & iudicio præditum. Peccauit sine dubio Dauid sic iurando, vt patet v. 31. & magis peccasset si iuramentum reipsa expleuisset: nam in domo Nabal erant multi, imò omnes excepto ipso innocentes. Solus enim Nabal contumeliam, fecerat Dauidi: nam serui eius ipsius responsum displicuerat. Vnde illud Abigail retulerunt, vt ipsa illud corrigeret: Nabal tamen merebatur castigari. Vnde Theodor. q. 57. ait Dauidem iustè voluisse Nabalum occidere propter indignissima conuicia & contumelias, quibus Dauidem actu impetebat. Verum poterat Dauid aliter hæc refutare & compescere: quare non videtur potuisse licitè Nabalum occidere: quia ipse necdum erat Rex, vt publicâ auctoritate posset Nabalum damnare ad mortem. Iurauit ergo ex impetu & feruore iuuenili & militari, ab ira & cholera abreptus ob iniuriæ atrocitatem, sed rediens ad se, sedataque ira pœnituit, manumque à cæde cohibuit, vt patet ex sequentibus.

Peccauit Dauid hoc iuramento.

Nō poterat licitè occidere Nabalum.

Sic Aurelianus Imper. Tyanensibus sibi portas occludentibus, iratus dixit: *Canem in hoc oppido non relinquam*. Vrbe capta militibus ex promisso direptionem oppidi flagitantibus, respondit: *Agite, canem negaui me relicturum, canes omnes occidite*. Et sic suæ promissioni satisfecit, & clementer hostes suos tractauit, ait Flauius Vopiscus in Aureliano.

Aureliani Imper. a mitigata.

VERS. 24. IN ME SIT DOMINE MI, HÆC INIQVITAS] quasi dicat: mihi imputa iniquitatem mariti mei Nabal, non ipsi: ipse enim stultus est, & nescit quid faciat: me ergo quæ vxor eius sum, culpa, me punis; ego luam quod ipse peccauit. Hebr. enim est *In me, ego* (subaudi peccaui) *Domini mi sit hæc iniquitas*. Aut quasi dicat; esto peccarim, audi tamen benignè verba, quæ ad mei excusationem & ad tuum commodum eloquar. Ita Vatabl.

VERS. 25. NE PONAT ORO DOMINVS MEVS REX (à Samuele vnctus in regem, etsi necdum regni possessionem adieris) COR SVVM SVPER VIRVM ISTVM INIQVVM) *Belial* Hebr. id est indomatum, effrænem,

nem, improbum) NABAL, QVONIAM SECVNDVM NOMEN SVVM STVLTVS EST] *Nabal* enim Hebr. idem est, quod *stultus*, seu malus & malignus, siue *nebulo*, quasi dicat: ne apprehendas, ne cures, ne te affligas ne vlciscaris Nabal ob eius inhumanitatem & conuicia quæ in te iecit, quia ipse verè est Nabal, id est stultus: nemo autem curat dicteria & probra stulti & amentis; quia stultus caret ratione instar bruti, & ignorat quid agat & loquatur. *Hebr. Nabal*, ait S. Ambros. Epist 35. *Latine insipiens, durus inhospitalis, inhumanus, ingratus, qui officia nesciret referre.*

Stulti dicteria nemo curat.

Tropol. *vir rex*, erget S. Ambros. in Psalm. 118. serm. 14 quasi dicat: Tu ô Dauid, rex es: rege ergo tuas passiones, fræna iram, doma vindictam. Nam vt ait S. Ambros. *Quicumque proprium corpus subegerit, nec eius passionibus turbari animam suam rector sui congrua viuacitate permiserit; is bene regiá quadam potestate se cohibens, rex dicitur; quod regere se nouerit, arbiter sui meritò sit; nec non captiuus trahatur in culpam, nec præceps feratur in vitium. Huius anima non perit in æternum; nec quisquam rapit eam, de manu patris omnipotentis aut filij. Manus enim Dei quæ solidauit cælum, quos tenuerit, non amittit.*

VERS. 26. VIVIT DOMINVS ET VIVIT ANIMA TVA] quasi dicat: Iuro per vitam Dei & per vitam tuam, quòd verum dicam, quodque res ita gesta sit vt dixi; scilicet, quòd non viderim pueros tuos, nec conscia fuerim inhumanitatis à Nabal in te exercitæ.

ET SALVAVIT MANVM TVAM TIBI] quasi dicat: Deus continuit manum tuam, ne tu per illam te ipsum fœdares cæde & sanguine innocentium filiorum & famulorum meorum.

ET NVNC FIANT SICVT NABAL INIMICI TVI] quasi dicat: sicut Nabal est in tua potestate & misericordia, sic omnes inimici tui tibi subdantur, tuamque gratiam & misericordiam implorare cogantur, vti ego eamdem pro Nabal imploro. Ita Caietan. Aut quasi dicat: Omnes inimici tui æstimentur vt Nabal, stulti & fatui, de quibus quid dicant vel agant, nemo sapiens curat vel considerat. Ita Abulens.

VERS. 27. SVSCIPE BENEDICTIONEM] id est beneficium: siue donum annonæ, quod tibi tuisque attuli.

VERS. 28. AVFER INIQVITATEM FAMVLÆ TVÆ] quasi dicat: remitte & condona iniquitatem Nabal mariti mei, quam ego in me transferri cupio, vt illius culpæ pœnam exoluam.

DOMVM FIDELEM] id est familiam, stirpem & posteritatem firmam & stabilem; vt scilicet filij & nepotes ex te progignendi continua serie regnent in Israël, exclusâ Saulis posteritate, ob eius iniquitatem.

MALITIA ERGO NON INVENIATVR IN TE] *Malitia*, id est peccatum, & vitio quæ dedecet personam regiam, ad quam à Deo destinatus es, quæque te a regno impediet: Omnes enim cupiunt regem clementem & iniuriæ immemorem, non memorem & vindictæ cupidum.

Vindicta Reges dedecet.

VERS. 29. SI ENIM SVRREXERIT ALIQVANDO HOMO PERSEQVENS TE, ET QVÆRENS ANIMAM TVAM, ERIT ANIMA DOMINI MEI CVSTODITA QVASI IN FASCICVLO VIVENTIVM APVD DOMINVM DEVM TVVM: PORRO INIMICORVM TVORVM ANIMA ROTABITVR QVASI IN IMPETV ET CIRCVLO FVNDÆ] quasi dicat: si vitam Nabalo hostitio condonas, cùm ipse suis in te probris mortem

A meretur: Deus congruam tibi mercedem rependet, vt vicissim vitam tuam, contra omnes te persequentes, ac præsertim contra Saulem tueatur. illamque inter tot pericula securam & longæuam diutissimè conseruet. nam res recondita *in fasciculo*, siue in ligamine *viuentium*, quo scilicet ligantur vitæ, seu viui, ad hoc reconditur vt illæsa seruetur inter viuos; res verò quæ ponitur in funda, ad hoc in ea ponitur, vt fundâ illud eijciat & eiaculetur: simili ergo modo Deus rotet quasi in funda, vitam inimicorum tuorum, vt animam è corpore eorum expellat & eijciat, eosque mori cogat. Ita Caietan. *Fasciculus* ergo *viuentium apud Deum*, est Dei prouidentia & cura, in qua ipse eos, quorum vitam conseruat, quasi colligatos habet, ne quis pereat.

Allegor. & Tropol. *Fasciculus viuentium*, est catalogus vel potius cœtus & concilium Sanctorum

Catalogus electorum est fasciculus viuentium.

B Dei amicorum, & electorum ad vitam æternam (vice versâ *fasciculus morientium*, est catalogus damnatorum ad mortem æternam. Hi enim ait Isaias c. 24. 22. *congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum*) lapis verò in funda rotatus, sunt impij & reprobi eijciendi in gehennam & mortem æternam. Ita Eucherius, Angelomus, Glossa, idque propter quinque analogias. Prima est, quia vt ait 1.
Eucherius, *fasciculus astringitur vt conseruetur: sic enim electi pressuris tribulationum constringuntur, vt ijs admoniti per manus redemptoris in perpetuum conseruentur; quia verò reprobi, quò laxiores in vita sunt, eo longius à diuina visione gloriæ proijciuntur; idcirco lapidi fundæ comparantur: quo videtur allusisse regius vates Psalm. 87. Ipsi verò de manu tua repulsi sunt. Secunda, quæ est eiusdem: Quia sicut fasciculus vinculo quodam & nexu colligatur, ita sanctorum cœtus eadem fide, eadem spe, eodem* 2.
C *charitatis vinculo constringitur, & vno, eodemque, diuino præsidio vndique cingitur. Tertia, quia sicut fasciculus florum in manu ad oblectationem gestatur, ita electos omnes Deus in manu sua gestat, & virtutum odore, qui ex illis afflatur, continuo delectatur, iuxta illud Sapientiæ 3. Iustorum animæ in manu Dei sunt: Quamuis sit ibi propriè sermo de protectione, qua Deus sanctos tuetur, vnde subditur. Non tanget illos tormentum mortis. Quarta, quia sicut fasciculus non nisi ex certis, ijsque, lectissimis floribus conficitur, ita prædestinatorum numerus ex certis, ijsque, charitatis virtutumque ceterarum odore ac suauitate redolentibus constat.* Quintò, fasciculus notat ordinem gradusque gloriæ Sanctorum: sicut enim in fasce flos vnus alteri ordinatè inseritur, & vnus præ alio emicat; sic & in cælo sancti pro meritis suum tenent locum & ordinem, vnusque præ alio dotibus gratiæ & gloriæ resplendet: *Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum.*
D 1. Corinth 15. 41. Hæc & plura dixi Amos 9. vers. 5. ad illa: *Fasciculum suum super terram fundauit. Fasciculus* ergo *viuentium*, idem est quod *liber vitæ.*

3.

4.

5.

Porrò Sebast. Munsterus licet hæreticus, hic quippiam notatu dignum affert pro suffragijs defunctorum, veterique ritu orandi pro mortuis: Per *fasciculum*, inquit, *viuentium* intelligunt Hæbræi solium maiestatis, sub quo aiunt iustorum animas in sæculo alio quiescere. Hinc etiam est, vt in tumbis suis passim inscribant hanc sententiam: *Anima eius sit in fasciculo viuentium*; sicut *requiescat anima eius*, &c. de quibus liber qui inscribitur: *Precationes Iudæorum pro defunctis*, quem vertit Genebrardus.

Munsterus hæreticus suffragia pro defunctis probat.

Moral.

Modi placandi irati. Moral. Nota hic modos quibus Abigail infregit iram accensam Dauidis, eumque à cæde cohibuit, quos imitemur, vt furorem furentium quasi iniecta aqua restinguamus & sopiamus. Primò, enim obtulit Dauidi multa & ampla dona quæ negarat Nabal, ideoque Dauidi bilem mouerat: dona enim iram sopiunt & amorem conciliant. Secundò, summè se humiliauit prosternendo se in terram coram Dauide, qua humiliatione expressit superbum Nabal responsum, quo Dauidem irritarat. Tertiò, rationes affert sapientes & blandas, quibus ostendit Dauidi quàm noxia ei futura sit ira & vindicta, quamque salutaris & commoda eius obliuio & condonatio, scilicet 1. quòd Nabal sit stultus stulti autem dicta & probra sapienti non sint curanda, sed contemnenda. 2. quòd ipsa se offerat pro Nabal ad luendam pœnam. 3 quòd ipsa non viderit seruos à Dauide ad Nabal missos, nec maledicta Nabal audierit: quare rogat vt sibi domuique suæ innocenti parcat. 4. quod si vitam Nabalo condonarit, Deus vicissim vitam Dauidis contra Saulem ceterosque hostes tutabitur. 5. quod Dauid præliatur prælia Domini, scilicet ad defendendum Israëlem, qui erat populus Dei: quare hoc suum decus non inquinet malitia & vltione priuatâ, nec maculet conscientiam suam puram cæde tot innocentium qui erant in domo Nabal. 6. quod si iræ suæ indulgeat populum à se auertet, ne eum in regem acceptet. 7. quod hæc vindicta erit ei in singultum & cordolium per omnem vitam, quodque Dei iram prouocabit, vt eum puniat pœna talionis, ac domum eius excindat: sin autem eam condonet & vitam tot innocentium seruet, Deum pariter daturum ei domum fidelem ac posteros eius in vita & in regno perpetuo seruaturum.

Vers. 31. Et cum benefecerit Dominus Domino meo, scilicet tibi, vt te ad regnum euehat, recordaberis ancillæ tuæ], vt scilicet mihi benefacias; videtur præsagire & tacitè petere Abigail vt asciscatur in vxorem Dauidis, eique regi fiat regina.

Vers. 37. Indicauit ei vxor sua verba hæc, et emortuum est cor eius] quasi dicat: timore Dauidis attonitus fuit Nabal, & quasi emortuus: Ipse enim malè sibi conscius audiens iustam Dauidis contra se iram, metuit ne illam totam in se solum effunderet: putauit enim hac de causa eum pepercisse Abigail & familiæ suæ innocenti, vt caput nocens, id est Nabal peteret. Simili modo ait Ouidius lib. 1, Tristium Eleg. 3.

Non aliter stupui, quàm qui Iouis ignibus ictus.
Viuit, & est vitæ nescius ipse suæ.

Percussit Dominus Nabal] morbum lethalem ei immisit, qui subitaneam ei mortem afferret. Vers. 38.

Ad Abigail, vt sumeret eam sibi in vxorem] David ducens Abigail, typ præsentauit Christum, qui sibi Ecclesiam ex gentibus despondit. Vers. 39. *Hæc enim amisso viro, cui antè iuncta fuerat, transiit ad Christum, censu pio diues, humilitatis & fidei, misericordiæ quoque dotata patrimonio, &c. cui sponsus iucunditatem confert & gratiam, emundans eam ab omnibus pulchritudinis eius impedimentis*, ait S. Ambros. epist. 35 ad Iren. Qui & subdit, Achinoam alteram Dauidis vxorem significasse synagogam Iudæorum. *Achinoam enim*, inquit Ambros. *Hebr. idem est, quod fraters mei commotio: talis autem fuit synagoga: quam mutantem inueniens diabolus, sicut leo dirruit & iucunditatem eius abstulit: & aruisse fecit fructus eius iuxta illud Psalm. 45. Posuisti nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis.* Aptiùs tamen Pagnin. in nom. Hebr. *Achinoam*, inquit, *Hebr. idem est quod, frater iucunditatis siue pulchritudinis: aut, frater meus decor siue iucunditas*: quod Iudæis ad Christum conuersis aptè congruit.

Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum Domini mei] Abigail absentem Dauidem, quasi præsentem in legatis ab eo missis alloquitur, eiusque se vocat famulam & ancillam: atque hac sua humilitate meruit fieri eius vxor & regina Israëlis. Vnde ipsa typus fuit B. Virginis, quæ electa à Deo in sponsam, & à Verbo in ea incarnando in matrem, dixit Gabrieli Archangelo: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum.* Ideoque ipsa ancilla Dei facta est mater Dei. Verè Eccl. c. 26. v. 1. *Mulieris bonæ*, inquit, *beatus vir, numerus enim annorum illius duplex: mulier fortis oblectat virum suum, & annos vitæ illius in pace implebit, pars bona, mulier bona, &c.* Et v. 16. *Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata.* Talis enim fuit Abigail. Vers. 41. *Humilitas Abigail.* *fuit typus B. Virginis.*

Saul autem dedit Michol filiam suam vxorem David, Phalti filio Lais.] Tradunt, vel potius more suo fabulantur Rabbini, Phalti non cognouisse Michol, eò quod gladius, inter ipsum & Michol interiaceret, ideoque ipsum mansisse illiberem sine filijs. Alij asserunt id eum fecisse ex studio pietatis & castitatis. Alij alia comminiscuntur: sunt enim ipsi non vasorum, sed opinionum & somniorum figuli. Vers. 44. *Fabula Rabbinica de castitate Phalti & Michol.*

CAPVT VIGESIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David dormienti Sauli parcens, tollensque eius hastam & scyphum, illaque ostendens Sauli, ac suam innocentiam & clementiam allegans, eius iram odiumque expugnat, vt dicat: Benedictus tu fili mi Dauid.

1. ET venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes: Ecce, Dauid absconditus est in colle Hachila, quæ est ex aduerso solitudinis. 2. Et surrexit Saul, & descendit in desertum Ziph, & cum eo tria millia virorum de electis Israël, vt quæreret Dauid in deserto Ziph. 3. Et castrametatus est Saul in Gabaa Hachila, quæ erat ex aduerso solitudinis in via: Dauid autem habitabat in deserto. Videns autem quòd venisset Saul post se in desertum, 4. misit exploratores, & didicit quòd illuc venisset certissimè. 5. Et surrexit Dauid clam, & venit ad locum vbi erat Saul: cumque vidisset locum, in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner, princeps militiæ eius, & Saulem dormientem in tentorio, & reliquum vulgus per circuitum eius, 6. ait Dauid ad Achimelech Hethæum, & Abisai filium Saruiæ, fratrem Ioab, dicens: Quis descendet mecum ad Saul in Castra? Dixitque Abisai: Ego descendam tecum. 7. Venerunt ergo Dauid & Abisai ad populum nocte, & inuenerunt Saul iacentem, & dormientem in tentorio, & hastam fixam in terra ad caput eius: Abner autem & populum dormientes in circuitu eius. 8. Dixitque Abisai ad Dauid: Conclusit Deus inimicum tuum hodie in manus tuas; nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel, & secundò opus non erit. 9. Et dixit Dauid ad Abisai: Ne interficias eum: quis enim extendet manum suam in christum Domini, & innocens erit? 10. Et dixit Dauid: Viuit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies eius venerit vt moriatur, aut in prælium descendens perierit: 11. propitius sit mihi Dominus ne extendam manum meam in christum Domini. Nunc igitur tolle hastam, quæ est ad caput eius, & scyphum aquæ, & abeamus. 12. Tulit igitur Dauid hastam, & scyphum aquæ, qui erat ad caput Saul, & abierunt: & non erat quisquam, qui videret, & intelligeret, & euigilaret, sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos. 13. Cumque transisset Dauid ex aduerso, & stetisset in vertice montis de longè, & esset grande interuallum inter eos. 14. clamauit Dauid ad populum, & ad Abner filium Ner, dicens: Nonne respondebis Abner? Et respondens Abner ait: Quis es tu, qui clamas, & inquietas regem? 15. Et ait Dauid ad Abner: Numquid non vir tu es? & quis alius similis tui in Israël? Quare ergo non custodisti dominum tuum regem? Ingressus est enim vnus de turba, vt interficeret regem, Dominum tuum. 16. Non est bonum hoc, quod fecisti: viuit Dominus, quoniam filij mortis estis vos, qui non custodistis dominum vestrum, christum Domini. Nunc ergo vide vbi sit hasta regis, & vbi sit scyphus aquæ, qui erat ad caput eius. 17. Cognouit autem Saul vocem Dauid & dixit: Numquid vox hæc tua, fili mi Dauid? & ait Dauid: Vox mea, Domine mi rex. 18. Et ait: Quam ob causam dominus meus persequitur seruum suum? Quid feci? aut quod est malum in manu mea? 19. Nunc ergo audi, oro, Domine mi rex, verba serui tui: Si Dominus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium: Si autem filij hominum, maledicti sunt in conspectu Domini: qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hereditate Domini, dicentes: Vade, serui dijs alienis. 20. Et nunc non effundatur sanguis meus in terram coram Domino: quia egressus est rex Israël vt quærat pulicem vnum, sicut persequitur perdix in montibus. 21. Et ait Saul: Peccaui, reuertere fili mi Dauid: nequaquam enim vltra tibi malefaciam, eò quòd pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie: Apparet enim quòd stultè egerim, & ignorauerim multa nimis. 22. Et respondens Dauid, ait: Ecce hasta regis: transeat vnus de pueris regis, & tollat eam. 23. Dominus autem retribuet vnicuique, secundùm iustitiam suam & fidem, tradidit enim te Dominus hodie in manum meam, & nolui extendere manum meam in christum Domini. 24. Et sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis, sic magnificetur anima mea in oculis Domini, & liberet me de omni angustia. 25. Ait ergo Saul ad Dauid: Benedictus tu fili mi Dauid: & quidem faciens facies, & potens poteris. Abijt autem Dauid in viam suam, & Saul reuersus est in locum suum.

Qvis

VERS. 9 QVIS ENIM EXTENDET MANVM SVAM IN CHRISTVM DOMINI (in Saulem, qui à Deo per Samuelem vnctus erat in regem) ET INNOCENS ERIT] Dauid ab hac cæde abhorruit, eò quòd indecens & indignum ei videretur, occidere regem suum à Deo constitutum & vnctum: religioni ergo sibi duxit Saulem lædere, ne Deum in eo lædere videretur: ita piæ mentes, & vt ait S. Bernard. agnoscunt culpam, vbi non est culpa, eiusque vmbram horrescunt.

Abhorruit Dauid à cæde Saulis.

Moraliter, disce hîc à Dauide, quàm prælatos, & principes etiam improbos & nobis aduersantes reuereri debeamus, quasi *christos Domini*, nec eos verbo, multò minùs verbere lædere. Rursum, quàm-topere Deus eos quos parat ad magna, vt alios regant, exerceat aduersitatibus & persecutionibus. Sic enim per Saulem exercuit Dauidem, vt eius virtutem aueret, dignumque regno efficeret: quare hæ persecutiones Saulis non fuerunt aliud Dauidi, quàm exercitationes, præparationes & dispositiones ad regnum, idque Saul agnouit dicens v. 15. *Faciens facies & potens poteris.* Simili modo solent Principes, Episcopi, Rectores, subditos quos ad regimen parant, varijs grauibusque imperijs, oneribus, increpationibus, mortificationibus exercere, vt eorum virtutem probent, augeant, perficiant, vtque ipsi discant in regimine subditis compati. Nemo enim rectè imperat, nisi qui rectè paret. Nemo sentit iugum obedientiæ quod alijs imponit, nisi qui priùs illud subijt & expertus est; qui enim illud non subijt, imperiosè regit & *dominatur in cleros*, ait S. Petrus. *Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti*, inquit Amos c. 6. 6. *& nihil patiebantur super contritione Ioseph.*

Prælati etiam improbi, honorandi.

Deus exercet eos quos ad magna destinat.

VERS. 11. PROPITIVS SIT MIHI DOMINVS, NE EXTENDAM MANVM MEAM IN CHRISTVM DOMINI] quasi dicat: Precor Deum vt det mihi gratiam & constantiam, ne victus persecutionibus Saulis, eum aliquando velim occidere. Vnde Hebr. est: *Prohibeat Dominus ne extendam*, &c. Chald. *Nefas mihi ab ante Dominum*, &c. Oratio est, & vt nonnulli volunt, simul iuramentum; quo Dauid iurat se non occisurum Saulem, vt per illud se in bono hoc proposito confirmet, vtque Abisai & alios volentes occidere Saulem prorsus ab eius cæde auertat.

ET SCYPHVM AQVÆ] Perperam Castalion & Caluinistæ, vertunt: *matulam*. Quæres, quis fuerit hic *aquæ scyphus*? Primò, Serarius putat fuisse clepsydram horariam, ad vigilias noctis Sauli indicandas. Nam Iulius Cæsar & prisci Duces olim in castris ad illum finem clepsydris vtebantur, teste Vegetio lib. 3. Veterum enim clepsydræ indicabant horas ex fluxu non arenæ (vt faciunt nostræ) sed aquæ, vt nomen ipsum indicat: Clepsydra enim dicitur quasi κλέπτουσα ὕδωρ, id est suffurans aquam. Erat ergo clepsydra, horologium aquarum, horas aquæ fluxu dimetiens. Secundò, Auctor Antiq. Conuiual. lib. c. Verisimile est, inquit Iudæorum potum in militia fuisse aquam, non vinum. Vnde 1. Samuel. scyphus aquæ ad caput Saulis stetisse dicitur, non vini, vt hodie sæpenumerò magni viri noctu quoque ad lectum solent habere vini cantharos atque pocula ad potandum, ad inexplebili illi suæ siti, quam sibi assidua, immoderataque vini ingurgitatione compararunt, satisfaciendum.

Scyphus aquæ Saulis Quis?
Resp. 1.

Clepsydra etymon.

2.

Tertiò, planiùs Iosephus hic aquæ scyphos ait, erat ad lauandū: manè enim & subinde per diem aquâ manus & faciem abluere solemus. Iudæi vero

A rò etiam noctu non rarò se lauabant, præsertim si quæ ijs pollutio accidisset. Vnde Clem. Alexand. lib. 4. Strom. c. 7. *Iudæi*, inquit, *etiam in lecto purgantur.* Idem Exhort. ad Gentes: *Semper*, inquit, *à cubili lauantur Hebræi.* Idem factitant etiamnum Iudæi, adeoque ex eis religiosiores crebrò totum corpus abluunt.

QVIA SOPOR DOMINI IRRVERAT SVPER EOS] Sopor Domini, id est sopor magnus & grauis. Ita Chald. sic vocantur *montes Dei & Cedri Dei*, id est magni & excelsi. Aut meliùs, *sopor Domini*, est sopor à Domino immissus. Naturaliter enim vix fieri poterat, vt in castris tam numerosis omnes omninò etiam vigiles dormirent. Deus ergo fuit qui omnibus soporem immisit in gratiam Dauidis. Similem soporem immisit Deus Adæ, cùm ex eius dormientis latere accepit costam, ex eaque formauit Heuam, Gen. 2. Vide hîc, mirare, & reuerere prouidentiam Dei, qua Dauidem & suos contra tot hostium millia tuetur, immittendo omnibus soporē, vt Dauid Saulem omnesque eius milites mactare posset si voluisset; atque eius insignis bonitas & clementia, parcendo Sauli, tam ipsi quàm toti populo patefieret, itaque ab eo in regem eligeretur. VERS. 12.

Sopor à Deo immissus, Saulis eiusque suis.

B

CVMQVE TRANSISSET DAVID EX ADVERSO, ET STETISSET IN VERTICE MONTIS DE LONGE] Prudenter id fecit Dauid, ne si in castris Saulis mansisset, ab aliquo militum eius occideretur. Secessit ergo in montem, vt fugere posset si quis eum insecutus fuisset, vt eminus è monte clamans per tota Saulis castra monti subiecta audiretur. Vide hic vt Dauid in omnes formas se transformet, ad Saulem placandum, sanandum & saluandum. Verè Comicus: *Illud nimirum est sapere, si vbicumque opus sit animum possis flectere.* VERS. 13.

C

Alleg. Eucherius: *Venit*, inquit, *Dauid id est Christus ad Iudæos hostes suos dormientes in sua infidelitate, non eos occidit, sed tulit ab eis scyphum aquæ, id est gratiam legis: tulit & sceptrum regale, regni scilicet potestatem, quam pro magno habebant, & vnde se protegebant temporaliter, & quam aduersus Deum per incredulitatem gerebant. Deinde victor noster Dauid de castris eorum regressus, transcendit in altitudinem montis cælorum.*

FILII MORTIS ESTIS VOS QVI NON CVSTODISTIS DOMINVM VESTRVM] Erant custodes hi dormientes excusabiles & extra culpam, quia vigilare non erat in eorum potestate & libertate. Nam Deus sopore immisso cogebat eos dormire, vt dictum est v. 12. Dauid autem vocat eos *filios*, id est reos *mortis*, quia actus hic dormiendi secundùm se spectatus damnabilis erat, dignusque morte: vnde vigiles qui in castris noctu excubant, si à Capitaneo dormientes inueniantur, trucidantur, quia illorum somnus erat periculum euidens totis castris, ne ab hoste inuadantur & euertantur. VERS. 16.

Custodes non peccabant dormiendo.

D

SI DOMINVS INCITAT TE ADVERSVM ME, ODORETVR SACRIFICIVM] hoc est, præsto sum vt occidar, & Deo immoler quasi victima, quæ ipsi placeat velut odor suauitatis sacrificij. Loquitur Anthropopathῶs. Deus enim cùm non habeat corpus & nares, propriè non odoratur odorem sacrificij, sed dicitur odorari metaphoricè, quia sicut odor suauis delectat odoratum hominis, sic suauitas sacrificij oblectat Deum. Alij sic exponunt, quasi dicat, *Odoretur sacrificium*, id est offeram sacrificium pro peccato, si aliquod contra Deum, vel contra te ô Saul commisi. VERS. 19.

SI AVTEM FILII HOMINVM incitant te ad-

uersùm me, MALEDICTI SVNT IN CONSPECTV DOMINI vtpote qui me innocentem & à Deo in regem vnctum iniquè persequuntur. DICENTES: VADE, SERVI DIIS ALIENIS] *Dicentes*, non verbis sed factis, ait Theodor. & Procop. fugando enim Dauidem ex Iudæa, cogebant eum fugere ad Philisthæos, aliasque gentes à quibus Dauid solicitabatur ad colendum eorum Deos & idola.

VERS. 20. ET NVNC NON EFFVNDATVR SANGVIS MEVS] quasi dicat: Quia non habes iustam causam me persequendi, sed solùm te incitant filij hominum in me maleuoli & maligni; idcircò tibi supplico ne meum sanguinem innocentem effundas.

SICVT PERSEQVITVR PERDIX] *Persequitur*, passiuè, hoc est persecutionem patitur. Comparat enim Dauid se pulici & perdici, quæ à venatore quæritur ad necem.

VERS. 21. ET IGNORAVERIM MVLTA NIMIS] id est non A cogitarim tuam innocentiam & beneuolentiam erga me.

ET SICVT MAGNIFICATA EST ANIMA TVA HODIE IN OCVLIS MEIS, quasi dicat: Sicut vita tua magno æstimata fuit mihi, vt illam tangere & lædere noluerim, cùm illam haberem in manu & potestate mea: SIC MAGNIFICETVR ANIMA MEA IN OCVLIS DOMINI, vt Deus hanc meæ clementiæ congruam mercedem & talionem rependat, vt vitam meam contra tuos tuorumque & hostium cæterorum insidias illæsam conseruet; itaque ostendat se eam valdè æstimare & magnifacere, ET LIBERET ME DE OMNI ANGVSTIA.] VERS. 24.

FACIENS FACIES, ET POTENS POTERIS] q. d. Præclara facies opera & res præclaras geres ac valdè potens euades, præsertim cùm mihi in regnum succedes. Vnde Chald. vertit: *Regnando regnabis, & prosperando prosperabis.* Tigur. *facies & omnino perficies*, Vatab. *Valendo valebis*, id est magnis viribus pollebis VERS. 25.

CAPVT VIGESIMVMSEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid fugit ad regem Geth, ab eoque obtinet vrbem Siceleg, ex qua assiduè prædatum excurrit in hostes Israelis, omnes occidendo, ne quis eum apud regem accuset.

1. ET ait Dauid in corde suo: Aliquando incidam vna die in manus Saul: nonne
melius est vt fugiam, & saluer in Terra Philisthinorum, vt desperet Saul, cessetque me quærere in cunctis finibus Israel? fugiam ergo manus eius. 2. Et surrexit
Dauid, & abijt ipse, & sexcenti viri cum eo, ad Achis filium Maoch regem Geth. 3.
Et habitauit Dauid cum Achis in Geth, ipse & viri eius; vir & domus eius; & Dauid, &
duæ vxores eius, Achinoam Iezrahelitis, & Abigail vxor Nabal Carmeli. 4. Et nuntiatum est Sauli, quòd fugisset Dauid in Geth, & non addidit vltrà quærere eum. 5.
Dixit autem Dauid ad Achis: Si inueni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in vna
vrbium regionis huius, vt habitem ibi: cur enim manet seruus tuus in ciuitate regis tecum? 6. Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg propter quam causam facta est
Siceleg regum Iuda, vsque in diem hanc. 7. Fuit autem numerus dierum, quibus habitauit Dauid in regione Philisthinorum, quatuor mensium. 8. Et ascendit Dauid
& viri eius, & agebant prædas de Gessuri, & de Gerzi, & de Amalecitis: hi enim pagi
habitabantur in terra antiquitus, euntibus Sur vsque ad Terram Ægypti. 9. Et percutiebat Dauid omnem terram, nec relinquebat viuentem virum & mulierem: tollensque oues, & boues, & asinos, & camelos, & vestes, reuertebatur, & veniebat ad Achis:
10. Dicebat autem ei Achis: In quem irruisti hodie? Respondebat Dauid: Contra
meridiem Iudæ, & contra meridiem Ierameel, & contra meridiem Ceni. 11. Virum
& mulierem non viuificabat Dauid, nec adducebat in Geth, dicens. Ne forte loquantur
aduersum nos: Hæc fecit Dauid: & hoc erat decretum illi omnibus diebus quibus habitauit in regione Philisthinorum. 12. Credidit ergo Achis Dauid, dicens: Multa
mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus.

VERS. 1. ALIQVANDO INCIDAM VNO DIE IN MANVS SAVL] Licet enim ipse à Deo per Samuelem vnctus esset in regem, tamen id erat eo casu dumtaxat, quo ipse superuiueret regi Sauli. Aut putabat Dauid se hac vnctione & promissione Dei posse excidere per peccata sua, vt permissu Dei in manus Saul incideret, regnoque & vita excideret, vti exciderat Saul. Ita Abulens.

Dauid post vnctionem non erat omninò certus de regno possidendo.

VERS. 2. ET SVRREXIT DAVID ET ABIIT IPSE, ET SEXCENTI VIRI CVM EO AD ACHIS FILIVM MAOCH REGEM GETH] quæ erat vna ex quinque vrbibus & satrapijs Philisthinorum. Hic est *Achis*, ad quem B anteà fugerat Dauid ca. 21. ac accusationes Philisthinorum metuens, coram eo simulans se stultum liber euaserat. Iam verò idipsum non timuit, eò quòd nunc vbique etiam in Philisthæa constaret inueteratum & continuum odium Saulis in Dauidem: quare à Dauide licet iam cognito nihil sibi metuebat Achis, imò sperabat eo se duce fideli contra Saulem hostem suum vsurum.

Achis hic, idem qui suprà c. 21.

VERS. 3. ET HABITAVIT DAVID CVM ACHIS IN GETH; IPSE ET VIRI EIVS; VIR ET DOMVS EIVS] id est quisq; cum sua vxore & familia. A *Geth*, dicti sunt *Gethæi*, fidissimi & fortissimi milites Dauidis, quia scili-

Gethæi Dauidis milites, sic dicti non à loco natiuitatis, sed ab habitatione.

ſcilicet cum fugientem in Geth, ſecuti erant, ibique cum eo habitabant, indeque prædatum excurrebant, nam expreſsè c.22. dictum eſt, ſexcentos hoſce viros ex Iudæa cum Dauide profugiſſe in Geth. Erant ergo ipſi origine Iudæi, non Gethæi & Philiſthæi, vt vult Abul. Quis enim credat Dauidem regem fidelem & ſanctum ad ſui cuſtodiam acciuiſſe Gethæos Philiſthinos, qui erant infideles & iurati Iſraelis hoſtes? Hi ergo Iudæi dicuntur *Gethæi*, quia ex Iudæa fugientem Dauidem ſecuti ſunt in Geth, ibique cum eo habitarunt vſque ad mortem Saulis, poſt quam cum Dauide ex Geth redierunt in Iudæam, eumque ad regnum promouerunt ac bella eius geſſerunt, vti ſatis indicatur 2 Reg. 15. 18.

VERS. 5. *Cur Dauid voluerit manere in Geth.* CVR ENIM MANET SERVVS TVVS IN CIVITATE REGIS TECVM] Cupiebat Dauid ab Achis eiuſque aula ſeparari multis de cauſis. Prima erat, vt liberius excurrere poſſet in Philiſthæos & Amalecitas ex eiſque agere prædas, quibus ſe & ſuos ſexcentos milites cum vxoribus ſuſtentaret: hæc enim agere non poterat in Geth: id enim reſciuiſſet Achis, ideoque Dauidem vt gentis ſuæ hoſtem expuliſſet vel occidiſſet. Secunda, vt pudori vxorum ſuarum, militumque ſuorum conſuleret: illi enim inſidiantur ſæpè aulici infideles & luxurioſi, quales erant Philiſthini. Tertia, ne milites ſui aulicorum faſtu inuidiaque, gula, luxuria, cæteriſque vitijs, ac præſertim infidelitate & idololatria inficerentur.

Verùm has cauſas Dauid non fuit auſus allegare Achis regi, aliam ergo prætexuit; ſcilicet quod non conueniret exterum & peregrinum, imò oriundum ex gente Iudæorum, quæ Philiſthæis & Gethæis erat ſummè infenſa & exoſa, in regia Gethæorum vrbe commorari; præſertim quia facilè lites & pugnæ inter milites regis & Dauidis exoriri potuiſſent, atque difficile fuiſſet Dauidi ſibi ſuiſque victum comparare in Geth, vbi aula regis omnem annonam ad ſe trahebat. His rationibus motus Achis dedit Dauidi Siceleg, quæ exinde tribui Iudæ ceſſit in poſſeſſionem hæreditariam & perpetuam.

VERS. 6. *Sicelech vrbs eſt tribus Iudæ debita.* DEDIT EI ITAQVE ACHIS IN DIE ILLA SICELEG] *Siceleg*, ſiue *Sicelech* vrbs primò ſorte obtigit tribui Iudæ Ioſue 15. 31. deinde ei adempta eſt, & data tribui Simeonis, Ioſue 19. v. 5. poſteà cùm in Philiſthinorum eſſet confinio, ab eis fuit occupata, puta à Gethæis & Achis eorum rege, qui proinde eam hic rurſum Dauidi ceſſit, & conceſſit. Porrò *Siceleg*, Hebr. idem eſt quod *anguſtia ſextarij*, ait Pagnin. in Nomin. Hebr. idque congruè ad hunc locum. In ea enim reſedit Dauid cum ſuis militibus, laborans anguſtia victus & potus.

VERS. 7. FVIT AVTEM NVMERVS DIERVM QVIBVS HABITAVIT DAVID IN REGIONE PHILISTHINORVM QVATVOR MENSIVM] Hebr. dicitur manſiſſe *dies & quatuor menſes*, hoc eſt, per annum & quatuor menſes. Hebr. enim *iamim*, id eſt *dies*, in plurali ſæpè annum ſignificat, inquit Lyran. Pagnin. Caietan. & Nouatores. Verùm alij paſſim dicunt Dauidem tantùm manſiſſe apud Achis quatuor menſibus & aliquot diebus. Hoc enim exigit verſio Latina vulgata itaque cenſent Abulenſ. Serarius, Salianus, Adrichom. Sanchez, Torniellus, & alij, qua de re rurſum dicam c. 29. v. 3.

Dauid in Geth fuit quatuor tantum menſibus & aliquot diebus.

VERS. 8. ET AGEBAT PRÆDAS DE GESSVRI ET DE GERZI ET DE AMALECITIS] *Geſſur* vrbs erat in valle (ge enim eſt vallis) trans Iordanem, à qua tota vicina regio dicta eſt *Geſſuri* vel *Ieſſuri*: quæ quidem regio Iſraeliticæ terræ quæ trans Iordanem eſt verſùs Septentrionem terminus fuit, atque licet dimidiæ tribui filiorum Manaſſe in poſſeſſionem fuerit data, priſtini tamen terræ habitatores numquam inde expulſi fuiſſe videntur. Ioſue 13. 13. Erant ergo incolæ *Geſſuri*, æquè ac *Gerzi* & *Amalecitæ* hoſtes Iſraelis, ac proinde Dauid de ijs iuſtè agebat prædas. Porrò noſter Salianus aliam hanc eſſe cenſet *Geſſuri* à *Geſſuri* Manaſſenſium: hæc enim, inquit, erat vicina Amalec, & extra terminos Iſraelitarum Meridiem verſùs, cuius nulla in Scriptura, niſi hoc loco fit mentio, ſicut nec de *Gerzi*.

VERS. 9. NEC RELINQVEBAT VIVENTEM VIRVM ET MVLIEREM] Quæres, Quo iure fecit id Dauid? Nam ipſe non erat abſolutus princeps nec rex, ac per conſequens non habebat ius indicendi vel mouendi belli. Reſp. Dauidem à Samuele vnctum fuiſſe in regem, ac à Saule creatum belli contra hoſtes Iſraelis ducem; quare auctoritatem bellandi habuiſſe. Licet enim Saul iam Dauidem ex odio priuato perſequeretur, gratum tamen & ratum habebat tum ipſe, tum totus populus, quod Dauid ſupprimeret & opprimeret Philiſthinos, alioſque hoſtes ſuos, quos ipſe magno labore & periculo ſubiugare debuiſſet. Sed quo iure omnes omnino occidit? Reſp. Eum ius habuiſſe ex lege Deut. 20. v. 17. & 25. quæ iubet omnes incolas terræ Hebræis à Deo promiſſæ, etiam paruulos & feminas occidi, eorumque bona diripi: Geſſuræi autem & Gerzæi (qui Ioſue 13 v. 13. vocantur *Machati*, ait Abulenſ. licet id neget Salianus) habitabant in terra Iudæis promiſſa, vt patet Ioſue 13. 13. Amalecitæ autem licet extra eam degerent, tamen eos omnes iuſſerat Deus occidi, vt audiuimus c. 15. Dauid ergo quaſi belli Iſraelis dux à Saule auctoratus, publicam auctoritatem habuit hæc omnia faciendi, Deique iuſſa exequendi. ita Abul. Caiet. & alij.

Legitima authoritate Dauid occiſus Geſſuritas, Gerzæos & Amalecitas: etiam paruulos & feminas.

VERS. 10. IN QVEM IRRVISTI HODIE? RESPONDEBAT DAVID CONTRA MERIDIEM IVDÆ] hoc eſt contra Iudæos meridionales, ſiue qui habitabant verſus meridiem. Mentitur Dauid ſe in Iudæos hoſtes Achis regis irruiſſe, cùm irruiſſet in Philiſthæos, Chananæos & Amalecitas ſocios Achis. Niſi ſic exponas, quaſi dicat Dauid: Irrui contra Philiſthæos, qui erant ad meridiem Iudæ. Mendacium hoc officioſum erat, quod Dauid neceſſarium putabat ad tuendam vitam.

Mendacium Dauidis.

IERAMEEL] vrbs erat in tribu Iuda ſpectans meridiem.

VERS. 11. VIRVM ET MVLIEREM NON VIVIFICABAT DAVID] id eſt in vita non conſeruabat, viuere non ſinebat, ſed omnes occidebat, ne quis ſuperſtes eum quaſi hoſtem apud Achis & Gethæos accuſaret.

VERS. 12. CREDIDIT ERGO ACHIS DAVID] Mirum fuit ex tot cladibus & cædibus Philiſthinorum à Dauide editis, nullam permanaſſe ad aures Achis regis: humanitus vix fieri id poterat: ſed Deus qui omnia Dauidis opera dirigebat, ita hæc parties direxit, vt nil reſciret Achis. Sicut enim ſoporem immiſit in tota caſtra Saulis ad ſaluandum Dauidem cap. 26. ſic hic immiſit quaſi inaduertentiam & cæcitatem in Achis, omneſque aulicos, ne ſcirent Dauidem in ſocios ſibi fœderatos irruiſſe.

Deus inaduertentiam immiſit Achis, ne ſciret quos Dauid ceciderat.

CAPVT VIGESIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Saul instante prælio de eius euentu sciscitatur Deum; sed eo non respondente consulit Pythonissam, quæ ei suscitat Samuelem qui v. 16. Sauli eiusque castris perniciem cædemque prædicit.

1. FActum est autem diebus illis, congregauerunt Philisthijm agmina sua, vt præpa-
rarentur ad bellum contra Israel: dixitque Achis ad Dauid: Sciens nunc scito,
quoniam mecum egredieris in castris tu, & viri tui. 2. Dixitque Dauid ad Achis:
Nunc scies quæ facturus est seruus tuus. Et ait Achis ad Dauid: Et ego custodem ca-
pitis mei ponam te cunctis diebus. 3. Samuel autem mortuus est, planxitque eum
omnis Israel, & sepelierunt eum in Ramatha vrbe sua. Et Saul abstulit magos & ha-
riolos de terra. 4. Congregatique sunt Philisthijm, & venerunt, & castrametati sunt
in Sunam: congregauit autem & Saul vniuersum Israel, & venit in Gelboë. 5. Et
vidit Saul castra Philisthijm, & timuit, & expauit cor eius nimis. 6. Consuluitque
Dominum, & non respondit ei, neque per somnia, neque per sacerdotes, neque per
prophetas. 7. Dixitque Saul seruis suis: Quærite mihi mulierem habentem py-
thonem & vadam ad eam, & sciscitabor per illam. Et dixerunt serui eius ad eum: Est
mulier pythonem habens in Endor. 8. Mutauit ergo habitum suum: vestitusque
est alijs vestimentis, & abijt ipse, & duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte,
& ait illi: Diuina mihi in pythone, & suscita mihi quem dixero tibi. 9. Et mulier
ad eum: Ecce, tu nosti quanta fecerit Saul, & quomodo eraserit magos & ariolos de
terra: quare ergo insidiaris animæ meæ, vt occidar? 10. Et iurauit ei Saul in Do-
mino, dicens: Viuit Dominus, quia non eueniet tibi quidquam mali propter hanc
rem. 11. Dixitque ei mulier: Quem suscitabo tibi? Qui ait: Samuelem mihi sus-
cita. 12. Cùm autem vidisset mulier Samuelem, exclamauit voce magna & dixit
ad Saul: Quare imposuisti mihi? Tu es enim Saul. 13. Dixitque ei rex: Noli ti-
mere: quid vidisti? Et ait mulier ad Saul: Deos vidi ascendentes de terra. 14. Di-
xitque ei: Qualis est forma eius? Quæ ait: Vir senex ascendit, & ipse amictus est pal-
lio. Et intellexit Saul quòd Samuel esset, & inclinauit se super faciem suam in terra, &
adorauit. 15. Dixit autem Samuel ad Saul: Quare inquietasti me vt suscitarer:
Et ait Saul: Coarctor nimis: siquidem Philisthijm pugnant aduersum me, & Deus
recessit à me, & exaudire me noluit, neque in manu prophetarum, neque per somnia:
vocaui ergo te, vt ostenderes mihi quid faciam. 16. Et ait Samuel: Quid inter-
rogas me, cùm Dominus recesserit à te, & transierit ad æmulum tuum? 17. Faciet
enim tibi Dominus sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum tuum de manu
tua, & dabit illud proximo tuo Dauid: 18. quia non obedisti voci Domini, ne-
que fecisti iram furoris eius in Amalec. Idcircò quod pateris, fecit tibi Dominus ho-
die. 19. Et dabit Dominus etiam Israel tecum in manus Philisthijm: cras autem
tu & filij tui mecum eritis: sed & castra Israel tradet Dominus in manus Philisthiim.
20. Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis,
& robur non erat in eo, quia non comederat panem tota die illa. 21. Ingressus est
itaque mulier illa ad Saul (conturbatus enim erat valdè) dixitque ad eum: Ecce obe-
diuit ancilla tua voci tuæ, & posui animam meam in manu mea: & audiui sermones
tuos, quos locutus es ad me. 22. Nunc igitur audi & tu vocem ancillæ tuæ, & po-
nam coram te buccellam panis, vt comedens conualescas, & possis iter agere. 23. Qui
renuit, & ait: Non comedam. Coëgerunt autem eum serui sui & mulier, & tandem
audita voce eorum surrexit de terra, & sedit super lectum. 24. Mulier autem illa
habebat vitulum pascualem in domo, & festinauit, & occidit eum: tollensque farinam,
miscuit eam, & coxit azyma, 25. & posuit ante Saul & ante seruos eius. Qui cùm
comedissent, surrexerunt, & ambulauerunt per totam noctem illam.

VERS. 2. NVNC SCIES QVÆ FACTVRVS EST SERVVS TVVS] David hic ambiguè loquitur, ne Achis regem offendat, & se in vitæ periculum inducat. Nam non intendebat (licet id putet Lyran.) ipse verè pugnare cum Achis contra suos Israelitas, impium enim fuisset præliari contra patriam suam, Deique populum: neque se voluit vlcisci de Saule, vt patet ex præced. & seq. vnde eo cæso valde de eius morte indoluit. ita Abul.

David non voluit pro Achis pugnare contra Israelit.

VERS. 3. ET SAVL ABSTVLIT MAGOS] quia id iusserat Deus. Leuit. 19, & 20. Fecit id Saul initio regni sui, ait Abul. Licet Serarius velit id eum fecisse post peccatum suum.

VERS. 6. ET NON RESPONDIT EI NEQVE PER SOMNIA, NEQVE PER SACERDOTES] Hebr. *Neque per vrim*, id est per Pontificem indutum rationali in quo erant *Vrim*, id est *illuminationes*, quibus Deus eius interrogationibus respondebat, & futura de quibus consulebatur prædicebat. Vide dicta Exodi 28. v. 30. Licet enim Abiathar fugisset ad Dauidem cũ Ephod, quando Saul eius patrem Achimelech ob datos Dauidi panes occidit, c. 22. 20, tamen alius erat Pontifex cum Ephod in Tabernaculo apud Saulem, per quem ipse Deum consulebat; alioquin enim caruissent Hebræi Pontifice & sacris; nam Dauid cum Abiathar Pontifice ob metum Saulis, ex Iudæa profugerat in Philisthæam ad Achaz regem Geth. Noluit Deus respondere Sauli ob eius inobedientiam & impietatem, qua occiderat Sacerdotes & Dauidem persequebatur. Quare Saul videns se à Deo sperni, confugit ad *Pythonem*, id est ad diabolum, iuxta illud ethei.

Fugiente Saulem Achimelech, alius fuit Pontifex constitutus.

Flectere si nequeam superos, Acheronta mouebo.

Saulem imitatus est Oedipus apud Senecam, qui oraculis alijs frustra tentatis, tandem necromantiam tentauit.

C

VERS. 7. DIXITQVE SAVL SERVIS SVIS: QVÆRITE MIHI MVLIEREM HABENTEM PYTHONEM, hoc est dæmonem familiarem, quem Sept. vocant ἐγγαστρίμυθον, id est, ventiloquum, qui scilicet ex ventre mulieris quasi ex vtre (hunc enim significat Hebr. אוב *ob*, vnde Latinum *obba*) loquebatur dabatque oracula de futuris, cùm de ijs consuleretur. Hinc Apollo vocatus est *Pythius*, eò quòd ederet oracula, eiusque ministri & ministræ vocati sunt *Pythij* & *Pythonissæ*. Hinc rursum omnes magi & diuini vocati sunt *Pythij*; adeoque *Python* quodlibet diuinationis genus significat, siue fiat per necromantiam & suscitationem mortuorum, vti hîc fiebat per suscitationem Samuelis, siue per sortilegia; siue per incantationes; siue quo alio modo. Vide dicta Isaiæ 8. 19 & Actor. 16. 16.

D

MVLIEREM] Fabulantur R. Eliezer, R. Kimchi, alijque Rabbini mulierem hanc fuisse matrem Abner, cui Saul ob cognationem pepercerit. Sed errant: nam mater Abner habitabat in sua tribu Beniamin, hæc verò in *Endor*, quæ erat in tribu Issachar. Rursum mater Abner erat matrona nobilis, hæc verò vilis operaria, ait Iosephus.

Pythonissa vilis fuit, non nobilis mulier.

Dices, Saul Pythonissam, id est magam consuluit, cur ergo v. 3. tales interfecit? Iustin. Mart. qu. 57. ad Orthodoxos: *Sustulit*, inquit, *diuinatrices, quod hoc facto Deum placaturum se esse ita speraret, vt sententiam suam, qua eum regno priuaret, abrogaret: non quod diuinatricum scelus odisset, sed quod regnũ amaret.* Quæ ratio vera est, & Saulis ambitioni consentanea. Sed illa est ad rem præsentem congruentior quam Hebræi apud Lyranum tradiderunt. *Saul*, inquiunt, *ea*

A

causa sustulit hariolos quod illi prædicerent eius familiam euertendam & regnum transferendum ad Dauidem.

VERS. 11. SAMVELEM MIHI SVSCITA] Quæres, an verus fuerit Samuel quem Pythonissa suscitauit? Multi negant, censentque fuisse dæmonem, siue phantasma, laruam & vmbram Samuelis effictam à dæmone. Ita Procop. Theod. Rupert. Tertull. Cyrill. Beda, & alij. Veriùs alij plures & potiores affirmant, quia sequentia clarè id significant, & clariùs Ecclesiast. c. 46. 23. vbi inter laudes Samuelis assignat hanc quòd post mortem prophetarit: *Exaltauit*, inquit, *de terra vocem suam in prophetia, ad delendam facendum peccata.* Pluribus idipsum probaui ibidem, & argumenta in contrarium dissolui. Estque hæc sententia Abulens. Lyran. Caiet. Dion. Serarij hic, & S. August. lib. de cura pro mortuis c. 15. Basil. Epist. 80. Nazianz. orat. 3. Iosephi lib. 6. Antiq. ca. 15. Iustin. Dial. contra Tryphonem, S. Amb. in c. 1. Lucæ, S. Hier. in c. 7. Isaiæ, S. Thomæ 1. par. q. 89. art. 8. ad 2. Suarez 3. par. to. 2. disp. 42. sect. 2. Bellarm. lib. 2. de Purgat. c. 6.

Verus Samuel suscitatus.

B

Porrò non per somnia, sacerdotes & prophetas, sed per Samuelem Deus respondit Sauli, vt tanto magis ille commoueretur & percelleretur, inquit Cyrill. & Abul. dũ eum cuius præcepta contempsisset, prædictiones de regno amittẽdo hactenus non maximi fecisset, sibi iã extrema minitantẽ audiret.

VERS 12. CVM AVTEM VIDISSET MVLIER SAMVELEM] Præuenit Deus incãtationes Pythonissæ, quæ morosæ & longæ esse solent ne vi carum suscitatus videretur Samuel: statim ergo roganti Sauli sistit Samuelem, qui eum puniret tum ob alia crimina, tum ob hoc magiæ, denuntiatione cladis secuturæ. Ita Abul. Caiet. & alij. Hac de causa turbata mulier, *exclamauit*, vt sequitur. Quæres cur id fecerit? Primò. Rabbini quia, inquiunt, cæteri mortui per magiam & necromantiam euocati, solebant erectis in cælum pedibus ascendere: Samuel verò capite in cælũ erecto ascendit: sed hæc sunt eorum figmenta. Dico ergo eam turbatam exclamasse, eò quòd videret Samuelem suas incãtationes præuenisse, & necdũ vocatum se sistere: suã enim venerandã & augustã specie perculit Pythonissam, Saul tamẽ putabat eam exclamare eò quòd agnosceret ipsum esse Saulẽ, ac ab eo sibi de vita ob magiam metueret: vnde iussit eam metum hunc deponere.

Samuel à Deo suscitatus, non autem per incantationes Pythonissæ.

C

TV ES ENIM SAVL] Quo indicio id Pythonissa cognouerit incertum est. Abul. putat Samuelem id ei indicasse.

VERS. 13. DEOS VIDI ASCENDENTES DE TERRA] *Deos*, id est *Deum*. Hebr. enim est *Elohim*, id est *Deum*, id est hominem quemdam diuinum, putà Samuelem: hunc enim dumtaxat vidit, vt patet ex sequent. Fabulatur ergo R. Kimchi, dum ait illam duos vidisse, scilicet Mosen & Samuelem; sic & alij Rabbini docent cum Samuele ascendisse Mosen, qui in eodem carcere clausus morabatur; vnde in libro Ialcut sic dicitur: *Deos vidi ascendentes de terra. Hinc habetur non fuisse solum Samuelem qui ascendit, sed duos fuisse vnum Samuelem, alterum Mosen, cui Samuel dixit. Forsitan ad iudicium vocor: veni ergo mecum, vt testificeris nullum esse verbum in lege scriptum, quod non seruauerim.* Verùm hic est Iudaismus. Iam enim in morte sua Samuel vt cæteri homines iudicatus acceperat suam sententiam, certusque erãt de sua felicitate, sicut & alij Patres qui cum eo in limbo versabantur. Rursum in libro *Midras Samuel* dicitur: *Multi iusti ascenderunt cum illo.*

D

Vers. 15. *Samuel indignatus Sauli ob suscitationis modū.* QVARE INQVIETASTI ME VT SVSCITARER] id est, cur fuisti non causa sed occasio vt suscitarer: nam propria causa, eaque efficax suscitationis Samuelis erat Deus. Porrò Samuel ait se inquietatum à Saule, quia commotus fuit & iratus indignitate modi, quo Saul per magiā cū suscitare conabatur.

Vers. 19. CRAS AVTEM TV ET FILII TVI MECVM ERITIS] in altero sæculo & vita, putà apud inferos, sed non in eadem inferni parte & loco, q. d. Tu & filij tui moriemini & apponemini ad mortuos, ac mecum eritis in loco statuque mortuorum putà apud inferos, sed dispari sorte & receptaculo: ego enim in limbo sum, tu descendes ad gehennam: *Nec enim ibi Saul malus, vbi Ionathan bonus meruit recipi*, ait Beda. Et S. August. loco cit. ad Simplic. *tò mecum eris*, inquit, *non ad æqualitatem felicitatis, sed ad parem conditionem mortis referatur, quod vterque homo fuerit, & vterque mori potuerit, iamq; mortuus mortem viuo prænuntiabat.* *Mortem parem Samuel Sauli prædicit, nō eumdem statum post mortem.*

INGRESSA EST ITAQVE MVLIER] Hinc probabiliter opinatur Abul. Pythonissam non fuisse præsentem eo loco & tempore, quo Saul eum Samuele loquebatur, eò quod nollet Saul, vt quis se cum eo loquentem audiret: volebat enim secretò cum eo agere, & secreta sua cum eo solo communicare. Recedente ergo Samuele, & finito eius cum Saule colloquio ingressa est Pythonissa ad locum in quo erat Saul. Vers. 21. *Saul cum Samuele locutus præsente nemine ne Pythonissa quidem.*

ET POSVI ANIMAM MEAM IN MANV MEA] id est, exposui me periculo mortis, quasi maga suscitando Samuelem; sciebam enim Saulem omnes magos occidisse.

CAPVT VIGESIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Achis ducit secum Dauidem ad prælium contra Saulem sed socijs eius Philisthinis de Dauidis fide dubitantibus, ideoque contradicentibus, eum domum remittit.

1. Congregata sunt ergo Philisthiim vniuersa agmina in Aphec: sed & Israel ca-
stra metatus est super fontem, qui erat in Iezrahel. 2. Et satrapæ quidem
Philisthiim incedebant in centurijs & millibus: Dauid autem & viri eius erant in no-
uissimo agmine cum Achis. 3. Dixeruntque principes Philisthiim ad Achis: Quid
sibi volunt Hebræi isti? Et ait Achis ad principes Philisthiim: Num ignoratis Dauid,
qui fuit seruus Saul regis Israel, & est apud me multis diebus, vel annis, & non inueni
in eo quidquam, ex die qua transfugit ad me, vsque ad diem hanc? 4. Irati sunt
autem aduersus eum principes Philisthiim, & dixerunt ei: Reuertatur vir iste, & se-
deat in loco suo, in quo constituisti eum, & non descendat nobiscum in prælium, ne fiat
nobis aduersarius, cùm præliari cœperimus: quomodo enim aliter poterit placare do-
minum suum, nisi in capitibus nostris? 5. Nónne iste est Dauid, cui cantabant in
choris, dicentes: Percussit Saul in millibus suis, & Dauid in decem millibus suis?
6. Vocauit ergo Achis Dauid, & ait ei: Viuit Dominus, quia rectus es tu, & bonus
in conspectu meo: & exitus tuus, & introitus tuus mecum est in castris: & non inueni
in te quidquam mali, ex die qua venisti ad me, vsq; in diem hanc: sed satrapis non pla-
ces. 7. Reuertere ergo, & vade in pace, & non offendas oculos satraparum Philisthijm.
8. Dixitque Dauid ad Achis: Quid enim feci, & quid inuenisti in seruo tuo, à die qua
fui in conspectu tuo vsque in diem hanc vt non veniam, & pugnem contra inimicos
domini mei regis? 9. Respondens autem Achis, locutus est ad Dauid: Scio quia
bonus es tu in oculis meis, sicut Angelus Dei: sed principes Philisthinorum dixerunt:
Non ascendet nobis in prælium. 10. Igitur consurge manè tu, & serui domini tui,
qui venerunt tecum: & cùm de nocte surrexeritis, & cœperit dilucescere pergite. 11.
Surrexit itaque de nocte Dauid ipse & viri eius, vt proficiscerentur manè, & reuerte-
rentur ad Terram Philisthiim: Philisthiim autem ascenderunt in Iezrahel.

Vers. 1. ET EST APVD ME MVLTIS DIEBVS VEL ANNIS] Hebr. *iam diebus vel iam annis*, hoc est, dies aliquot, imò verò annos aliquot. Vnde Lyran. Pagnin. & Nouatores putant Dauidem pluribus annis mansisse apud Achis. Fauent Septuag. qui vertunt: *Mansit apud nos dies*, plurimos scilicet, hic quippe secundus annus est. Secundò Vatab. & R. Dauid sic exponunt: fuit apud me multis diebus, id est quatuor mensibus, quibus æquè mihi notus est, ac si plures annos apud me mansisset. Tertiò, Sanchez censet Achis hîc esse mentitum, ad fidem faciendam Philisthæis; idque probabile censet Abulens. & Torniellus. Quartò, planiùs Salianus respondet Achis respexisse ad primam commorationem Dauidis, quæ ante annos sex apud ipsum inchoata fuerat, vt dictum est c. 27. aut certè computasse finem anni elapsi quo ad se venerat Dauid & initium anni sequentis siue currentis, quo adhuc secum manebat. Id enim exigunt Septuag. dum vertunt: *hic quippe secundus annus est*: nam Dauidem quatuor tantùm menses & aliquot dies mansisse apud Achis, disertè dictum est cap 27. 7. idque affirmat Iuseph. Abul. Serarius, Salian. Tornellus & alij. Videtur ergo Dauid sub finem anni fugisse ad Achiz v. g. in Nouembri vel Decembri, ac deinde apud eum mansisse toto Ianuario & Februario.

REVER-

VERS. 4. *Prouidentia Dei erga Dauidē.* REVERTATVR VIR ISTE] Nota hîc miram Dei erga suum Dauidem prouidentiam. Dauid enim hic erat in casu planè periculoso & implexo, vt cogeretur vel Achis regis esse proditor, si in prælio ad Saulem & Hebræos deficeret, vel patriæ & ciuium suorum esse hostis: si contra eos pugnaret. Sed Deus nodum hunc perplexum ense quasi abscidit. Immisit enim Philisthæis diffidentiam de Dauidis fide, & periculi metum quod subibant si Dauid in prælio ad suos Hebræos terga verteret, eum ijsque arma in Philisthæos conuerteret, vti antè fecerat. Quare iubent illum è prælio recedere, & domum remitti. Fecit id Achis magno cum honore & laude Dauidis æquè ac eius vtilitate, & commodo. Dauid enim è prælio recedens perse-A cutus est Amalecitas, eisque spolia quæ ex sua Siceleg rapuerant, abstulit cum opima ipsorummet præda: quod, si mansisset cum Achis, facere nequiuisset.

SCIO QVIA BONVS ES TV IN OCVLIS MEIS SICVT ANGELVS DEI] quasi dicat: summè mihi gratus es, summè mihi places, imò veneror te *quasi Angelum Dei*. Est comparatio & phrasis Hebræa, qua vtuntur cùm quempiam valdè laudare & extollere volunt. Sic Iacob, vt Esau fratrem sibi ob primogenituram ereptam infensum leniat, ei blanditur dicens: *Vidi faciem tuam quasi viderim vultum Dei*. Genes. 33. 10. & Et mulier Thecuitis pro Absalone supplicans Dauidi ait: *Sicut Angelus Domini, sic est Dominus meus rex* 2. Reg. 14. 17. VERS. 9.

CAPVT TRIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

AMalecitæ succendunt Siceleg & prædas abigunt: eos Dauid cum suis insequitur, & comessantes cædit spoliatque: mox spolia inter eos qui pugnarant, & eos qui ad sarcinas manserant, æqualiter diuidit v. 21. ac eorum partem ad alias Iudææ vrbes transmittit.

1. CVmque venissent Dauid & viri eius in Siceleg die tertia, Amalecitæ impetum
fecerant ex parte australi in Siceleg, & percusserant Siceleg, & succenderant
eam igni. 2. Et captiuas duxerant mulieres ex ea, à minimo vsque ad magnum: &
non interfecerant quemquam, sed secum duxerant, & pergebant itinere suo. 3. Cùm
ergo venissent Dauid & viri eius ad ciuitatem, & inuenissent eam succensam igni; &
vxores suas, & filios suos, & filias ductas esse captiuas. 4 leuauerunt Dauid & populus qui erat cum eo voces suas, & planxerunt donec deficerent in eis lacrymæ. 5. Siquidem & duæ vxores Dauid captiuæ ductæ fuerant Achinoam Iezraelites, & Abigail
vxor Nabal Carmeli. 6. Et contristatus est Dauid valde: volebat enim eum populus lapidare, quia amara erat anima vniuscuiusque viri super filijs suis & filiabus: confortatus est autem Dauid in Domino Deo suo. 7. Et ait ad Abiathar sacerdotem
filium Achimelech: Applica ad me ephod. Et applicauit Abiathar ephod ad Dauid,
8. & consuluit Dauid Dominum, dicens: Persequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non? Dixitque ei Dominus: Persequere: absque dubio enim comprehendes eos & excuties prædam. 9. Abijt ergo Dauid ipse, & sexcenti viri qui erant cum
eo, & venerunt vsque ad Torrentem Besor: & lassi quidam substiterunt. 10. Persecutus est autem Dauid ipse, & quadringenti viri: substiterant enim ducenti, qui lassi transire non poterant Torrentem Besor. 11. Et inuenerunt virum Ægyptium in
agro, & adduxerunt eum ad Dauid: dederuntque ei panem vt comederet, & biberet
aquam, 12. sed & fragmen massæ caricarum, & duas ligaturas vuæ passæ. Quæ
cùm comedisset, reuersus est spiritus eius, & refocillatus est: non enim comederat panem, neque biberat aquam, tribus diebus, & tribus noctibus. 13. Dixit itaque ei
Dauid: Cuius es tu? vel vnde? & quò pergis? Qui ait: Puer Ægyptius ego sum, seruus
viri Amalecitæ: dereliquit autem me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudiustertius. 14. Siquidem nos erupimus ad australem plagam Cerethi, & contra Iudam,
& ad meridiem Caleb, & Siceleg succendimus igni. 15. Dixitque ei Dauid; Potes me ducere ad cuneum istum? Qui ait: Iura mihi per Deum, quòd non occidas me,
& non tradas me in manus domini mei, & ego ducam te ad cuneum istum, & iurauit
ei Dauid. 16 Qui cum duxisset eum, ecce illi discumbebant super faciem vniuersæ
terræ, comedentes & bibentes, & quasi festum celebrantes diem, pro cuncta præda, &
spolijs quæ ceperant de terra Philisthijm, & de Terra Iuda. 17. Et percussit eos
Dauid à vespera vsque ad vesperam alterius diei, & non euasit ex eis quisquam, nisi
quadringenti viri adolescentes, qui ascenderant camelos, & fugerunt. 18. Eruit ergo
Dauid omnia quæ tulerant Amalecitæ, & duas vxores suas eruit. 19. Nec defuit
quidquam à paruo vsque ad magnum, tam de filijs quàm de filiabus, & de spolijs, &
quæcumque rapuerant, omnia reduxit Dauid. 20. Et tulit vniuersos greges & armenta, & minauit ante faciem suam: dixeruntque: Hæc est præda Dauid. 21. Venit

autem Dauid ad ducentos viros, qui laſſi ſubſtiterunt, nec ſequi poterant Dauid, &
reſidere eos iuſſerat in Torrente Beſor: qui egreſſi ſunt obuiam Dauid, & populo qui
erat cum eo. Accedens autem Dauid ad populum, ſalutauit eos pacificè. 22. Reſ-
pondenſque omnis vir peſſimus & iniquus, de viris qui ierant cum Dauid, dixit: Quia
non venerunt nobiſcum, non dabimus eis quidquam de præda, quam eruimus: ſed ſuf-
ficiat vnicuique vxor ſua & filij quos cùm acceperint, recedant. 23. Dixit autem
Dauid: Non ſic facietis fratres mei, de his quæ tradidit nobis Dominus, & cuſtodi-
uit nos, & dedit latrunculos, qui eruperant aduerſum nos, in manus noſtras, 24. nec
audiet vos quiſquam ſuper ſermone hoc, æqua enim pars erit deſcendentis ad præ-
lium, & remanentis ad ſarcinas, & ſimiliter diuident. 25. Et factum eſt hoc ex die
illa, & deinceps conſtitutum & præfinitum & quaſi lex in Iſrael vſque in diem hanc.
26. Venit ergo Dauid in Siceleg, & miſit dona de præda ſenioribus Iuda proximis
ſuis, dicens: Accipite benedictionem de præda hoſtium Domini. 27. His qui e-
rant in Bethel, & qui in Ramoth ad Meridiem, & qui in Iether, 28. & qui in Aroer,
& qui in Sephamoth, & qui in Eſthamo. 29. & qui in Rachal, & qui in vrbibus Ie-
rameel, & qui in vrbibus Ceni, 30. & qui in Arama, & qui in lacu Aſam, & qui in
Arat, 31. & qui in Hebron, & reliquis qui erant in his locis, in quibus commora-
tus fuerat Dauid ipſe, & viri eius.

VERS. 6. *Roboratur Dauid à Deo.* CONFORTATVS EST DAVID IN DOMINO DEO SVO] id eſt reſumpſit animum ſicius ſpe ac fiducia in Deum, ait Varabl. Iniecit Deus hoc robur & hanc ſpem animo Dauidis, vt ſperans ſe Amalecitas cæſurum, eos inſequeretur, eiſque prædam ex Siceleg abactam extorqueret. Quare Dauid animum tam ſuum quam ſociorum, ad eos inſequendum erexit. Vnde ex Hebr. vertas: *Confortauit ſeipſum Dauid in Domino Deo ſuo*, ſperans ſcilicet in Dei ope ſe per illam hoſtes aſſecuturum & debellaturum. Vbi enim humana deſunt præſidia, ad diuina confugere oportet. Sapienter Seneca Epiſt. 88. *Ego*, inquit, *animum ſauſtum & felicem reddo bonis cogitationibus, & animi magnitudine: qui numquam maior eſt quàm vbi aliena ſepoſuit, & fecit ſibi pacem, nihil timendo, fecit ſibi diuitias, nihil concupiſcendo.* Et inferiùs: *Quare ergo ſapiens magnus eſt, quia magnum animum habet.*

VERS. 7. APPLICA AD ME EPHOD] Hebr. *adduc ad me Ephod*, vt ſcilicet eo indutus, per illud vt Pontifex pro me conſulas Deum, an Amalecitas perſequi debeam, nec ne.

VERS. 13. DERELIQVIT AVTEM ME DOMINVS MEVS, QVIA ÆGROTARE COEPI] Tropol. Eucher. *Quid eſt*, inquit, *quòd Ægyptius Amalecitæ puer in itinere laſſatus reſidet, niſi quod amator præſentis ſæculi peccati ſui nigredine opertus, ſæpe ab eodem ſæculo infirmus deſpectuſq; relinquitur, vt iam eo nequaquam currere valeat, ſed fractus aduerſitate torpeſcat? Hos, ergo eligit Deus quos deſpicit mundus, quia plerumque ipſa deſpectio hominem reuocat ad ſemetipſum: ita enim qui patrem reliquit, & partem ſubſtantiæ quam perceperat, prodigè expendit, poſtquam eſurire cœpit, in ſe reuerſus dixit: Quàm multi mercenarij patris mei abundant panibus.* Et pluribus interiectis: *Quem tamen Dauid inuenit, eiq; cibum & potum præbuit, quia manu fortis Dominus abiecta mundi non deſpicit, & plerumque eos qui mundum ſequi minimè valentes quaſi in via remanent, ad amoris ſui gratiam conuertit, eiſq; verbi ſui cibum porrigit, & quaſi duces ſibi in via dirigit, dum ſuos etiam prædicatores facit: dum enim Chriſtum peccatorum cordibus inſtruunt, quaſi Dauid ſuper hoſtes ducunt, qui conuiuantes Amalecitas, velut Dauid gladio feriunt, quia ſuperbos quoſque qui ſe in mundo deſpexerunt, Domini virtute proſternunt.*

VERS. 14. ERVPIMVS AD AVSTRALEM PLAGAM CERETHI] *Cerethi* erat certa Philiſthiorum regio ſita ad meridiem ex qua Dauid collegit legiones fortiſſimas, inde dictas *Cherethim & Phelethim*, id eſt interfectores & liberatores, quas proinde deinceps ſecum ſemper habuit, quaſi milites prætorianos & regij corporis cuſtodes, vt patebit 2. Reg. 14. Vnde nonnulli cenſent ab hiſce *Cerethim* ortos dictoſque eſſe *Cretes* ſiue *Cretenſes*, ac *Cretam* eorum inſulam. Vide dicta Sophon 2. v. 5. *Cerethi erat regio Philiſthæorum.*

VERS. 16. COMEDENTES ET BIBENTES] Nota ſtratagema Dauidis, quo cum paucis ex inopinato aggreſſus plurimos Amalecitas conuiuantes, omnes cecidit. Simili modo Abraham cum trecentis ſeruis inſecutus quatuor reges, qui ceperant Lot, noctu eos aggreſſus, dormientes occidit. Gen. 14. 15. Sic Tomyris Regina Scytharum ſimulans fugam, cùm in caſtris ſuis menſas opiparè inſtructas reliquiſſet, ſequentem Cyrum & Perſas ac conuiuantes in menſis oppreſſit ad vnum omnes, teſte Iuſtino.

VERS. 24. ÆQVA ENIM PARS ERIT DESCENDENTIS AD PRÆLIVM, ET REMANENTIS AD SARCINAS, ET SIMILITER DIVIDENT] quia æqualiter ad victoriam cooperati ſunt: niſi enim ipſi ſarcinas præliantium cuſtodijſſent, prælianres non viciſſent, ſed metu perdendi ſarcinas timidiùs pugnaſſent, & terga hoſti vertiſſent. Hinc patet, ducentos qui laſſi reſederant ad torrentem Beſor verſ. 10. etiam ſarcinas ſociorum cum Dauide ad prælium pergentium cuſtodiuiſſe. Si enim laſſi dumtaxat ſubſtitiſſent, hæc ratio in eis locum non habuiſſet. Ita Abulenſ. Caiet. & alij. Simili modo narrat Polybius libr. 10. Romanos prædam bello acquiſitam non ijs ſolis qui prælio interfuerant, ſed ijs quoque qui caſtrorum præſidio relicti erant, qui ægroti, qui miniſteria publica obibant, diuiſiſſe.

VERS. 25. ET FACTVM EST HOC EX DIE ILLA ET DEINCEPS CONSTITVTVM] Pro *deinceps* Hebr. eſt מעלה *mala*, id eſt *ſuprà*. Vnde Varabl. ſic vertit: *Fueratq; ab eo die & ſuprà & poſuit illud in ſtatutum & conſuetudinem*, idque ſic explicat, quaſi dicat: Id obſeruatum fuerat ab initio mundi vſque in eum diem, & Dauid conſtituit ab eo die eam legem, quæ conſuetudo ſeruatur & hodie quoque in Iſrael. Verum hanc legem à Dauide, non ab Adamo cœpiſſe ſignificat Noſter, Septuag. & Chald. qui 70 *mala*, id eſt, *ſupra*, interpretantur *deinceps*. *Lex diuidendi ſpolia etiam cuſtodientibus ſarcinas, cœpit à Dauide.*

VERS. 26. MISIT DONA DE PRÆDA SENIORIBVS IVDA]

Nota

David muneribus deuincit sibi animos contribulium.

Nota hic liberalitatem Dauidis, quam illi iniecit Deus, vt hac munificentia sibi deuinceret animos Contribulium suorum, vt ipsi eum in regem sibi mox deligerent. Nam eodem die quo Dauid præliando vicit Amalecitas, & spolia distribuit, Saul A prælium cum Philisthæis iniit, in eoque cæsus occubuit, cui proinde mox in regno Iudæ successit Dauid Dei consilio, ne Philisthæi victoriam prosecuti totam Iudæam vastarent, & euerterent: eis enim Deus opposuit Dauidem in Iuda dominantem.

CAPVT TRIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PHilisthini cædunt Hebræos: vnde Saul, ne in eorum manus incidat, gladio incumbens seipsum occidit. Mox v. 9. Philisthini caput Saulis præcisum in Philistheam mittunt, & arma in templo Astaroth, corpus verò in muro Betsan suspendunt, sed illud inde auferunt viri Iabes Galaad, ac combustum sepeliunt.

1. PHilisthijm autem pugnabant aduersus Israel: & fugerunt viri Israel ante faciem
Philisthijm, & ceciderunt interfecti in monte Gelboë. 2. Irrueruntque Phili-
sthijm in Saul, & in filios eius, & percusserunt Ionathan, & Abinadab, & Melchisua, fi-
lios Saul, 3. totumque pondus prælij versum est in Saul. & consecuti sunt eum viri
sagittarij, & vulneratus est vehementer à sagittarijs. 4. Dixitque Saul ad armige-
rum suum: Euagina gladium tuum, & percute me: ne fortè veniant incircumcisi isti, &
interficiant me, illudentes mihi. Et noluit armiger eius: fuerat enim nimio terrore per-
territus, arripuit itaque Saul gladium, & irruit super eum. 5. Quod cùm vidisset ar-
miger eius, videlicet quòd mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladium suum, &
mortuus est cum eo. 6. Mortuus est ergo Saul, & tres filij eius, & armiger illius, &
vniuersi viri eius in die illa pariter. 7. Videntes autem viri Israel, qui erant trans
vallem, & trans Iordanem, quòd fugissent viri Israelitæ, & quòd mortuus esset Saul, &
filij eius, reliquerunt ciuitates suas, & fugerunt: veneruntque Philisthijm, & habitaue-
runt ibi. 8. Facta autem die altera, venerunt Philisthijm, vt spoliarent interfectos, &
inuenerunt Saul & tres filios eius iacentes in monte Gelboë. 9. Et præciderunt ca-
put Saul, & spoliauerunt eum armis: & miserunt in terram Philisthinorum per circui-
tum, vt annuntiaretur in templo idolorum, & in populis. 10. Et posuerunt arma eius
in templo Astaroth, corpus verò eius suspenderunt in muro Bethsan. 11. Quòd cùm
audissent habitatores Iabes Galaad, quæcumque fecerant Philisthijm Saul, 12. sur-
rexerunt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte. 13. & tulerunt cadauer
Saul, & cadauera filiorum eius, de muro Bethsan: veneruntque Iabes Galaad, & com-
busserunt ea ibi: & tulerunt ossa eorum, & sepelierunt in nemore Iabes, & ieiunaue-
runt septem diebus.

VERS. 1. *Dei consilio filij Saul ciciderunt in prælio.*

PERCVSSERVNT IONATHAN ET ABINADAB, ET MELCHISVA FILIOS SAVL] Id Dei consilio factum, vt omnibus filijs Saulis occisis, Dauidi viam ad regnum complanaret & sterneret: nam Isboseth quartus Saulis filius, domi desidens minùs videbatur bellicosus, & regno tot bellis implicito inidoneus.

VERS. 2. *Saul seipsum occidit.*

ET IRRVIT SVPER EVM] Vatabl. *irruit in eum*, eum in pectus adigendo. Hinc patet Saulem seipsum occidisse. Negat hoc Iosephus & R. Leui dicentes, Saulem conatum quidem se occidere, sed non perfecisse; siue quòd lorica armatus esset; siue quòd gladium non satis firmasset: occisum ergo esse ab illo Amalecita, qui nuntium mortis Saulis Dauidi attulit, dixitque se Saulem occidisse, de quo l. 2. c. 1. Verùm hæ sunt fabulæ in honorem Saulis, C & gentis Iudaicæ à Iosepho Iudæo confictæ. Clarè enim Hebr. Sept. Chald. & Latina hoc v. 4. & 5. aiunt Saulem irruendo in gladium mortuum fuisse ac proinde armigerum id videntem, se quoque simili modo interemisse. ita omnes interpretes, quin & cæteri Rabbini: vide R. Radak p. 46. in Psal. 7. v. 16. *Lacum aperuit & effodit eum: & incidit in foueam quàm fecit*, sic explicat: *Prophetat Dauid*, inquit, *mori-* B *turum Saulem in gladio suo.* Iustum fuit hoc Dei iudicium, vt Saul gladium quem iniustè strinxerat in Dauidem, conuerteret in seipsum, vti fecit Nero eodem anno, quo SS. Petrum & Paulum occiderat, imò eodem mense Iunio recurrente occidens seipsum. *Gladio*, inquit Hugo, *quo Amalecitis contra præceptum Domini pepercerat*, c. 15. *meritò seipsum occidit; sic qui potestate pro communi vtilitate accepta, aut non vtitur, aut abutitur: suo se nimirum gladio confodit, quo ab hoste defendi debuerat, hostem potiùs iuuat.* Vnde & coram Amalecita cui pepercerat, occidit se, & Amalecites ipsi diadema abstulit, tulitque ad Dauidem, vt dicetur cap. seq. v. 13. ita Trop in hora mortis passiones & vitia, quæ in vita occidere & mortificare negligis, te affligent, tibique decus, pacem, vitamque præsentem & æternam auferent, hi enim sunt nostri Amalecitæ.

Iusto Dei iudicio Saul iniusto suo se interficit gladio.

Quæres, An Saul peccarit se occidendo? Negat, imò Saulem ab animi magnitudine mortisque contemptu, laudant Iosephus & Rabbini quibus fauet Lyran. Hinc R. Isaac Saulem vocat iustum: *Saul*, inquit, *Dauid & Salomon iusti regnarunt.* Sic Cato se occidit, ne victus in manus Iulij Cæsaris veniret, eique fieri supplex cogeretur quem ideirco laudat Seneca,

An Saul licitè se occiderit. Affirmant Rabbini.

Seneca lib. de diuina Prouidentia: *Licet*, inquit, *omnia in vnius conditionem concesserint, custodiantur legionibus terræ, classibus maria, & Cæsarianus portas miles obsideat, Cato qua exeat habet. Vna manus latam nostram libertatem faciet. Ferrum istud etiam ciuili bello purum & innoxium bonas tandem ac nobiles edet operas. Libertatem quam patriæ non potuit dare, Catoni dabit. Aggredere animo diu meditatum opus, eripe te rebus humanis.* Vide eundem epist. 17. vbi inter cætera ait: *Ille vir magnus est, qui mortem sibi non tantùm imperauit, sed inuenit.* Quin & ipse Iulius Cæsar accepto nuntio de Catonis morte fertur dixisse: *Inuideo Cato gloriæ tuæ, nam & tu inuidisti meæ, ne inter mea præclara facinora numeraretur & illud, me Catonem seruasse.* Sic Brutus & Cassius cæsores Iulij Cæsaris victi ab Augusto Iulij nepote, mucrone in viscera adacto morte spontanea redemerunt ignominiam, quam sibi à victore irrogandam præuidebant.

Resp. negatiue. Verùm hanc sententiam damnat fides orthodo-
Ratio 1. xa; quin & melioris notæ Philosophi, vt Plato in
Phædone, Arist. 5. Ethic. c. vlt. Vide Lactant. l. 3.
c. 18. & 6. c. 11. Ratio est, quia homo non est dominus
vitæ suæ, sed Deus: ergo illam sibi, imò Deo
2. eripere nequit. Secundò, quia Deus animam & vitam
nobis dedit in custodiam, vt eius vsura ad Dei
3. obsequium & laudem vtamur. Tertiò, quia Deus
cuique statuit diem & modum tam nascendi, quàm
moriendi. ergo illum accelerare vel præterire non
licet. *Nam ipse solus vitæ & necis potestatem habet.* Sapient.
16. Ratio est, quia Deus solus nobis vitam
donauit, quasi ingens & summum donum quod
nulla industria comparare sibi potuit homo, nulloque
modo ab ipsius consensu pendet. Quare noluit
Deus vt ipsa esset in hominis potestate & arbitrio,
vti sunt res inferiores, sed illius ius & domi-
4. nium ipse sibi reseruauit. Quartò, quia quinto De-
calogi præcepto: *Non occides*, tam, imò magis veta-
5. tur ne quis occidat seipsum, quàm alium. Quintò.
quia occidens se, facit iniuriam Reip. nam illâ inuitâ,
velut quoddam ipsius membrum abscindit. Peccat
ergo contra iustitiam, si non commutatiuam, certè
legalem. Vide S. Aug. l. 1. de Ciuit. à cap. 17. vsque ad c. 28. Audi eum c. 26. *Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere velut fugiendo molestias temporales, ne incidat in perpetuas. Neminem propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere grauissimum proprium, quem non polluebat alienum. Neminem propter sua peccata præterita propter quæ magis hac vita opus est vt possint pœnitendo sanari. Neminem velut desiderio vitæ melioris, quæ post mortem speratur, quia reos suæ mortis, melior post mortem vita non suscipit.*

Quin & Cicero Tuscul. 1. *Vetat*, inquit, *dominans ille in nobis Deus, iniussu hinc nos suo demigrare.* Et Plato in Phædone: *Nefas esse*, dicit, *hominem sibimet manus afferre, nec aliter irasci Deum si id fiat, quam dominum si quod se mancipiorum occiderit*: aliisque multis in locis ait, *migrare ex hac vita nulli hominum licere iniussu Dei. Sumus enim hîc omnes velut in acie, loco vnicuique suo ab Imperatore Deo assignato; maiorique supplicio afficiendum desertorem vitæ, quàm desertorem militiæ.*

Occidere se est pusillanimis. Porrò quòd Saul, Cato & similes se occiderint ad vitandam seruitutem vel infamiam, indicium fuit animi non fortis & magni, sed mollis, pusillanimis, non valentis sustinere illusiones Philisthinorum. Id ipsum ex facto Catonis euincit S. Aug. li. 1. de Ciuit. c. 23. *Amici eius*, inquit, *etiam docti quidam viri, qui hoc fieri prudentiùs dissuadebant, imbecillioris quàm fortioris animi facinus esse censuerunt: quo demonstraretur non honestas turpia præcauens, sed infirmitas aduersa non sustinens. Hoc & ipse Cato in suo carissimo filio indicauit. Nam si turpe erat sub victoria Cæsaris viuere, cur auctor huius turpitudinis pater filio fuit, quem de Cæsaris benignitate omnia sperare præcepit? cur non & illum secum coegit ad mortem?*

Neque dici potest, inquit Serarius, id Saulem fecisse, ne dedecore Deus afficeretur. Nam ait, *ne interficiant me illudentes mihi*: neque vllum in Deum dedecus redundare poterat, si diuinorum præceptorum contemptor à Deo puniretur, hostiumque ludibriis dederetur. Adde quòd Saul tanta vi & celeritate mortem sibi consciuerit, vt pœnitentiæ tempus habuisse non videatur. Denique ignominiam Philisthinorum non euasit Saul, nam mortuo eius cadaueri illuserunt, vt patet v. 9 & 10. imò caput Saulis præcisum in templo Dagon, quasi anathema suspenderunt & obtulerunt, vt dicitur 1. Paralip. 10. 10. *Saul non videtur habuisse tempus pœnitentiæ.*

Quæres, An Saul sit damnatus? Hebræi & Lyran negant, censentque eum pœnituisse, & esse saluatum. Verùm alij passim damnatum asserunt, ac nominatim Eucherius, Beda, Rupert. Abulens. Dion. Caietan. Brugens. Serarius, Salian. Sanchez hîc. & S. Bernard. serm. 26. in Cant. S. Birgitta l. 5. Reuel. interrog. 13. ad q. 1. S. Aug. lib. 2. ad Simpl. q. 2. Pineda lib. 8. de rebus Salomon. c. 10. 8. *An Saul damnatus. Resp. affir.*

Ratio est, quia mortuus est in peccato magiæ qua paulò ante conflictum Pythonissam consuluerat, imò in flagranti delicto quo seipsum occidit, vt pœnitendi nec animum nec tempus habuerit. Quare cum Achitophel & Iuda damnatus videtur. *Ratio.* Secus est de Ionatha, qui per omnem vitam præclarè se gessit, pugnando pro Israelitis, & Dauidem contra Saulem tuendo, ac mortuus est in actu meritorio præliãdo scilicet pro patria: vnde spoliatus vita & regno terreno, videtur adeptus cæleste & æternum, quare ipse saluatus videtur, & ad Limbum Patrum in sinum Abrahæ descendisse. ita S. Aug. Beda, Rabanus, Lyran. Salian. Abul. & alij. *Ionathas saluatus.*

Hæc omnia confirmantur ex 1. Paral. 10. 13. vbi dicitur: *Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas* (Hebr. & Sept. *in iniquitatibus suis*) *eò quòd præuaricatus sit mandatum Domini, quod præceperat, & non custodierit illud: sed insuper etiam Pythonissam consuluerit, nec sperauerit in Domino. propter quod interfecit eum, & transtulit regnum eius ad Dauid filium Isai.*

Vnde liquet Saulem maximè occisum fuisse, eò quòd per Pythonissam dæmonem consuluisset, ideoque mortem ei accelerasse Deum, qui si id non fecisset, diutiùs victurus erat. Sic Deus mortem accelerauit Ochoziæ Regi ægrotanti, eò quòd de sanitate sua consuluisset Beelzebub Deum Accaron. 4 Reg. 1. Denique, mortuus est Saul biennio post Samuelem ait Clemens Alexand. Beda Iosephus, Abulens. Salianus, & alij, vt dixi c. 25. 1. Pius & felix extitit initio Regni, sed impius & infelix in exitu: vt posteris esset in exemplum & speculum, quod omnes, sed præsertim Reges & Principes crebrò intueantur. Quare de Saule dicas quod cecinit Virgilius de Priamo capta Troia à Neoptolemo occiso: *Saul maximè occisus ob consultam Pythonissam.*

Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum,
Sorte tulit, Troiam incensam & prolapsa videntem
Pergama, tot quondam populis, terrisque superbum
Regnatorem Asiæ: iacet ingens littore truncus,
Auulsumque humeris caput, & sine nomine corpus.

QVOD

VERS. 5. QVOD CVM VIDISSET ARMIGER EIVS] Fabulantur Hebræi armigerum hunc Saulis fuisse Doeg Idumæum, de quo c.22.28. A

VERS. 11. QVOD CVM AVDISSENT HABITATORES IABES GALAAD, &c. TVLERVNT CADAVER SAVL] Hoc fecerunt Sauli gratitudinis ergo: Saul enim eos liberarat à Naas rege Ammon.cap.11.v.1. Vnde & iuxta numerum dierum induciarum inter ipsos & Naas initarum, ieiunarunt, purà septem diebus.

Hebræi cadauera regum comburebant.

ET COMBVSSERVNT EA] Hebræi enim regum suorum cadauera comburebant, ne dum pompa funeris regij multis diebus paratur, illa insepulta in terra putrescerent, & à vermibus corroderentur; quod fœtidum & horridum videbatur. Hic ergo ea de causa cadauer Saulis ante triduum occisi, ideóque fœtentis combusserunt, ac deinde ossa reliqua in nemore sepelierunt. Sic cadauer Asa regis cum aromatibus combusserunt. 2.Paral.16 4. hoc verò honore combustionis caruit Ioram rex, 2.Paral.21.19. Idem ante Saulem fecit Æneas in funere Miseni, de quo Virgil.6. Æneid. B

Ingentem struxere pyram cui frondibus atris
Intexunt latera & ferales antè cupressos
Constituunt, decorantque super fulgentibus armis.

Prisci comburebant cadauera.

Et inferiùs:

Auersi tenuere facem, congesta cremantur
Thurea dona, dapes fuso crateres oliuo.
Postquam collapsi cineres & flamma quieuit,
Reliquias vino, & bibulam lauere fauillam;
Ossaq; lecta cado texit Chorinæus aheno.

Idem fecêre Græci. Vnde Lucian. Dialog. de luctu. *Græcus*, inquit, *exurit, Persa defodit*. Et Silius Italic. lib.13.

Cecropidæ ob patriam mauortis sorte peremptos,
Decreuere simul communibus vrere flammis.

Idem secuti sunt Romani. Audi Seruium in li.3. Æneid. *Romani contra faciebant comburentes cadauera vt statim anima in generalitatem, id est, in suam rediret naturam*, Respexit huc Ouidius 10. Trist. El.4.

Spiritus hic vacuas prius extenuandus in auras A
Ibit, & in tepido deseret ossa rogo:
Quam subeant animo meritorum obliuia nostro, &c.

Et Silius Italicus lib.10.in funere Pauli.

Hæc Lybys: Atque rotis crepitantibus vndique flāmis.
Æthereas anima exultans euasit in auras.

Causam dat Quintilianus declamat. 10. *Veteres*, inquit, *senserunt corpus in morte resolui, animam vero flammei vigoris impetum perennitatemq; non ex nostro igne sumentem, sed quo sidera volant, & quo sacri torquentur axes inde venire, vnde omnium rerum auctorem parentemque spiritum ducimus, nec interire, nec solui, nec vllo mortalitatis affici fato; sed quoties humani pectoris carcerem effregerit, & exonerata membris mortalibus leui se igne lustrauerit petere sedes inter astra.* *causa.* B

Rursum Seruius in lib.11. Æneid. *Heraclitus*, inquit, *qui omnia vult ex igne constare, dicit debere corpora in ignem resolui: Thales vero qui confirmat omnia ex humore procreari, dicit obruenda corpora, vt possint humore resolui.* Censebant ergo illi idcircò cadauer esse comburendum, vt anima hoc modo à corporis sordibus purgaretur, & ad igneam suam naturam rediret.

ET IEIVNAVERVNT SEPTEM DIEBVS] non tantùm ob dolorem & luctum, sed etiam vt Saulis animæ suffragarentur: nesciebant enim ipsum se occidisse, & mortuum in peccato mortali, sed benè pieque de eius salute sperabant. ita Beda, qui & addit: *Hoc etiam modo pium Christianorum genus deflet eos, qui repugnantes dæmonibus, labuntur in sæculo, quod est lubricum: Gelboe enim montes interpretantur lubrici montes.* Vide Bellarm. lib. 1. de Purg. c. 3. VERS 13. *Ieiunarunt pro salute animæ Saulis.* C

Quoad Synchronismum historiæ profanæ, sub Samuele & Saule regnauit Athenis Codrus, qui ex oraculo audiens Athenienses in prælio fore victores, si ipse in eo occumberet; pro patria se morti cædique obtulit, itáque victoriam & imperium sua morte sanciuit: tunc quoque desijt regnum Sicionium & Mycæneum, cœpitque Corinthium. ita Euseb. in Chron.

COM-

Huc crux ducit Huc voluptas.